SECVNDVS TOMVS

COMMENTARIORVM IN CONSTITVTIONES, SEV ORDINATIONES REGIAS,

In quo omnium Reſcriptorum literarúmve Regiarum, Reſtitutionum, Reſciſsionum contractuum, Donationum, Inſinuationum, Præconiorum, vel aliarum rerum quæ ad praxim pertinent, quæve in Iudiciis quotidianæ ſunt, explicatio fit diligens, ad iúsque accommodata:

D. PETRO REBVFFO AVTHORE.

Huius Tomi Tractatus pagina ſequens indicat.

LVGDVNI,
APVD GVLIEL. ROVILLIVM.
M. D. LXXX.

Cum priuilegio Cæſ. Maieſtatis, & Chriſtianiſſ. Galliarum Regis.

NAPOLI

SERIES TITVLORVM QVI HOC ſecundo Tomo continentur.

Tractatus de reſcriptis ſeu literis Regijs. pag. 329.
Literis dilatorijs annalibus, quinquennalibus, ſtatus, & alijs. 367.
Literis naturalitatis. 383.
Literis requiſitorijs, ſeu rogatorijs. &c. 387.
Reſtitutionibus, & releuamentis. 395.
Reſciſſionibus contractuum, & intra quæ tempora reſcindi, & quomodo debeant. 423.
Mercatoribus & negotiatoribus, & quibus mercari ſit prohibitum. 448.
Mercatoribus minutatim vendentibus, & artificibus, & intra quæ tempora debita petere debeant. 457.
Famulorum ſalarijs, & intra quæ tempora ea petere debeant. 471.
Pannarijs mercatoribus. 478.
Pannis aureis, argenteis, purpura, & ſericis. 483.
Hoſpitibus. 497.
Magiſtris artificiorum, & monopolijs prohibitis. 520.
Regeſtis ſeu libris baptiſmi, ſepulturæ, & aliorum actuum. 525.
Ne beneficiatorum cadauera cuſtodiantur. 532.
Confratrijs, ſeu artificum conuentibus, & collegijs illicitis. 536.
Immunitates eccleſiaſticæ, quando, & quibus concedantur. 538.
Ut beneficia ante vacationem, vel bona confiſcata peti ante declarationem non debeant, nec concedi. 543.
Donationibus, & alijs diſpoſitionibus, tutoribus, & alijs adminiſtratoribus factis, reprobatis. 553.
Donationibus inſinuandis. 559.
Ut contractus, teſtamenta, ſententiæ, & alij omnes actus Gallicis concipiantur verbis. 574.
Conſtitutionibus redditaum. Et vt non poſſint niſi à quinquennio peti. 578.
Præconijs, licitationibus, & ſubhaſtationibus. 597.
Ceſſionibus actionum, & tranſportibus. 612.

CELEB

CELEBERRIMO CONSVLTISSIMORVM IVRIS CANONICI DOCTORVM COLLEGIO

IN FOECVNDISSIMA BONORVM OMNIVM ſanctorúmq; ſtudiorum parente Pariſienſi Academia, Petrus Rebuffus Doctor & collega deditiſſimus S.

CVM aliquando cogitarem ampliſſimi atque eruditiſſimi Collegæ, qua ratione fit, vt hoc ius noſtrum, quod profitemur, à forenſi (quod δικανικὸν Græci vocant) tametſi non omnino differat, ita tamen ſeiunctũ videatur, vt qui in hoc noſtro conſenuerit, in altero Tyro & planè nouus habeatur: cùmq; perpẽderem iuris ne illius obſcuritate, an huius facultate, an hominum vitio id accideret: primùm venit in mentem multos, qui docentibus ſe tradunt in hoc noſtro Iure perbellè biennio vel triennio proficere, aliquémque fructum, & acceſsionem non paruam diſciplinæ conſequi. Eorum autem, qui in foro verſantur, pleroſque aut ferè omnes audio, qui nec decennio quidem ea, quæ ad δικανικὰ illa pertinent, planè ſe intelligere ingenue fateantur: huius rei cauſam animo colligens, eò adductus ſum, vt exiſtimarem ſcriptorum penuria atque inopia fieri: etenim in noſtro quoniam plures habemus, qui in libros contulerunt ea, quæ ipſi multis annis, & tota penè ætate, vel vſu negotiorum didiciſſent, vel tradita ab alijs accepiſſent, vberrimus ſanè fructus nobis relictus eſt, vnde & ipſi haurire, & alijs abundè largiri poſsimus. At rerum forenſium monumenta aut nulla, aut certè pauca extant. Itaque mihi non longe alia ratio tractandi illius iuris nunc apud noſtros togatos, quàm apud veteres Romanos videtur: etenim quemadmodum ante Tyberium Coruncanum (vt Pomponius ait) priſci Romani in latenti Ius ciuile retinere cogitabant, ſolúmque conſultoribus vacare, potiùs quàm diſcere volentibus ſe præſtabant: ita ex noſtris, qui conſulentibus aut litigantibus dant operam, nullos aut certe raros, videmus, qui ſimul velint quæ ex vſu forenſi, quotidianíſque reſponſis acceperint, ſcriptis mandare, aut ſaltem breui manu alijs tradere, aut docere, ſed ea recondita magis in intimis (vt ita dicam) penetralibus ſibi ſolis conſeruant, nec liberis quidem ſuis interdum priuatim ſcripta relinquunt, vt ipſis pereuntibus pereat ſimul omnis eorum labor, pereat vno momento doctrina tot

l. 2. ff. de orig. iur.

annis, tot ſudoribus comparata, quæ literis mandata & laude ſumma, & vtilitate maxima apud poſteros non caruiſſet. Quæ res mihi ſemper dolenda viſa eſt. Quot enim videmus viros conſultiſſimos in re forenſi exercitatiſſimos ex omnibus ordinibus? quot Senatores prouinciarum præſides, iudices, cauſarum denique

*Id eſt, cuſtodes, diſpẽſatores, œconomi. †Id eſt, legum vindices & erãt magiſtratus Athenienſium.

patronos, atque oratores qui ſunt velut iuris * ταμίαι, verique theſmothetæ, † qui ciuilis diſciplinæ architectonicam pulchrè tenent, qui omnes nobis πράξιμος theſauros toto vitæ ſuæ tempore quæſitos in latenti retinent, & rogati quid ita hæc ipſa ſcribendo non doceant, reſpondent aut ſibi non licere per ocium, aut res non eas eſſe, tantáſve, quæ doctis digna videantur. Alij ſcriptorum multitudinem damnant. Alij animi ſordes detegentes aiunt nolle publica facere, quæ ſibi priuata victum præbeant, ſupellectilémque augeant. Sed horum rationi locus aliquis eſſe poſſet, ſi dum viuunt, hæc ſibi præcipua ſeruarent, poſteritati non denegarent, Alioqui quæ eſt hæc tanta inuidia, aut potiùs illiberalitas? Aliorum autem, qui librorum multitudinem faſtidiunt, rationem non improbarem, ſi modo præſtantiſſimi cuiuſque & exercitatiſſimi in ſua arte hominis ſcripta non contemnerent, non deterrerent à ſcrbendi labore tantos viros, ſed magis ac magis ad id hortarentur. Illos verò, qui negotijs publicis addicti, muneribúſque Senatorijs occupati, ad ſcribẽdum animum adijcere ſe non poſſe aiunt, meritò excuſare quis videatur, quòd graue ſit vtrunque onus, ociúmque calamus poſtulet: ſed egregia mehercule laude dignum, atq; eximium aliquid, & ſupra vulgarem hominum conſuetudinem facerent, ſi non ſolùm reipub. ſuæ, ſed & poſteris conſulant, ſuffuratis ad ſcribendum libros aliquot horis. Quod obliuione deleri grauiſſimum eſt, id non monumentis tradere negligentiæ tribuendum videtur. Scribebat totus reipublicæ deditus Cicero & Cato, ſcribebat Appius Claudius vnus ex Decemuiris: ſcribebant conſules plures Romani, Vlpianus præfectus, & Paulus: & ne Imperatores omittam, ſcripſit inter arma Cæſar, & alij permulti, quorum nomen & ſcriptis ipſis, & rerum geſtarum gloria vſque ad noſtram ætatem peruenit. Quid igitur? omnibus ſcribendum cenſes? non omnibus, ſed præſtantioribus, nec quidem omnia, ſed potiora, & præſtantiora, nec aniles fabulas, aut deliramenta ſcribenda cenſeo. Sed ſi quis vel acceperit ſcitu audituq; dignum aliquid, quod ad vitæ rationem pertineat, quod ad ſocietatem humanam, ad ciuiles mores, ad ciuitatis tranquillitatem, denique ad bene beatéq; viuendum quis hæc deneganda poſteritati exiſtimet niſi planè μισάνθρωπος? Nec tamen iubeo ſcriptorem eum ſolum, qui ſummus ſit artis ſuæ artifex (quãquam hic maximè expetendus) qui cæteris excellat omnibus, ſed puto ſatis, ſi non negligenda ſcribat, quiſquis ſcribat, ſi lectione digna, ſi talia quibus fructum ſtudioſis afferat, ſiue ab ipſo inuenta, ſiue ab alijs audita ſcitu tamen digna. Itaque ego initio, collegæ ſplendidiſſimi, cùm variè in ea ſcribendi ſententia me haberem, his tandem rationibus ſum confirmatus, vt exiſtimarem non à me omittenda quæ ab alijs neglecta vitio negligentiæ danda putarem. Nam cùm eſſem in ea vrbe, quæ cæteris tum bonarum artium ſtudijs, tum cauſarum forenſium iuriſque Gallici peritia longe prælucet, multa ab alijs audita, multa vſu quotidiano conſuetudinéque fori percepta adnotaſſem, quæ grata eſſe, & prodeſſe ſtudioſis praxeos poſſunt, intermori ea nolui, ſed contuli in commentaria: quoniam autem bona pars earum rerum ad conſtitutiones Regias pertinet, eas conſtitutiones interpretari cœpi: atque ita ſum progreſſus, vt iam hic ſe-

cundus

cundus tomus ſit: & in his interpretationibus operæpretium me facturum duxi, ſi ſextum Elium, quem laudauit Ennius, aliqua ex parte imitarer. Nam is edidit librum quem tripartita nominauit. Tripartita autem ideo dixit, quòd lege duodecim tabularum prępoſita iungitur eius interpretatio: deinde ſubtexitur legis actio. Ita nos legibus Regijs ſubiecimus Commentaria, quę continent legis actionem, quam praxim legis (vt vulgò diximus) eo in loco apud Pomponium intelligo. l. 2. §. deinde ex his ff. de legib. *Hunc autem Tomum vobis dicare placuit, velut otij noſtri ſtudiorúmque communium obſeruatoribus & teſtibus. Muneris enim neceßitudine mè vobis ita coniunctum ſemper exiſtimaui, vt laborem quoque, inſtitutum, ſcriptáque mea vobiſcum communia eſſe putem, nec omnino mea ſanè dicere audeo: Cùm tam ocium quàm ſtudia collegij eſſe debeant, cui mutui officij gratia in totum ſumus conſecrati, eique temporis omnis rationem reddere me debere arbitror: & quidem publicè omnium noſtrum propter aßiduas prælectiones, profitendique ſuſceptam prouinciam notus eſt labor: priuatim verò horarum ſuccißiuarum hæc erit ephemeris, quæ dierum, quos foro dabamus rationem reddamus, vobis rerum noſtrarum quotidianarum cenſoribus & iudicibus. Sed rogo vt ita ſitis mihi ęqui iudices, vt ordinarij temporis rationes expungatis. Has autem horas ſcriptorum noſtrorum in eius temporis rationem referatis, quod lege collegij ceſſationi ſtatuitur: quod ſi feceritis, diſpunctis vtriuſque temporis rationibus, me liberatum iri non dubito. Intereà hac lege hæc vobis ſcripta offerri velim, vt ſi quid fructus ex his ſtudioſi capiant, communis omnium noſtrum ſit gratia: ſi quid verò malè collocatum ſit, id mihi ſoli tribuatur, qui male ſocietati laborarim. Valete.*

FRANCISCVS A SALERONE IN SVPREMO PARISIORVM SENATV ADVOCATVS, DO. Petro Rebuffo Comiti, Iuríſque profeſſori eximio.

Turgida Mæonij ſileant figmenta poëtæ,
Cantata & ſuaui geſta ſuperba melo.
Iliacæ clades, ſileántque incendia Troiæ,
Quæ pinxit reſono carmine Virgilius.
Floridus excelſa vigeas tu laude Rebuffe,
Quòd non viſa canas dogmata, vera tamen.
Quòd iuris nodos inſueto tu ordine ſoluas,
Quòd legi praxim iunxeris arte noua,
Aut edicta tuo quòd regia fonte rigantur,
Arida quòd praxis lege rigata viret.
Demulcent aures commenta poëtica tantùm.
Aures quod ſcribis paſcit, & ingenium.

M. M. P. DE REBVFFO HEXASTICHON.

En tibi Regis adeſt Gallorum Gallicus Hermes,
Galle, ſuis reſerans Gallica iura viris.
Nec ſat erat patrias leges, queis ſacra reguntur
Munera, perpetua nobilitaſſe cedro.
Iam tibi iudicium patet, inſigníſque Senatus,
Iam tibi ſunt calidi peruia tela fori.
Ergo tuum poteris malè grata ſilere Rebuffum
Patria: num ſtatuas, num monumenta refers?
At poſitas odit ſtatuas cane peius & angue,
Nec ſibi gloriolas præmia ſancta putat.
Sed ſat habet prodeſſe homini, proprióſque beare
Indigenas, ſat habet ciuibus eſſe pius.

AD D. REBVFFVM.

Nulli notus erat niſi poſt ſua fata Menander,
Eſtq; ſuo ſpretus tempore Mæonides,
Notus erat ſoli Pelignus Naſo Corinnæ,
Poſt obitum nomen cœpit habere Maro.
Vnus adhuc magnum viuens es adeptus honorem:
Poſt igitur mortem dic mihi quantus eris?

TRACT

TRACTATVS

DE RESCRIPTIS, SEV LITERIS REGIIS, IN FORENSI IVDICIO NON MINVS FREQVENS, QVAM VTILIS INCIPIT.

PRIMVM ſciendum eſt reſcriptorum multa, variaque eſſe genera, de quibus paulo poſt dicam quæſt.10. Et quoniam reſcripta, quibus vtimur, pragmatici literas Regias appellant, idcirco hunc tractatum de Reſcriptis, ſeu literis Regiis nuncupaui. Cùm autem hanc materiam in foro adeo vſitatam videam, vt vix litem vnam inuenias, in qua reſcripti alicuius vſus non ſit, decreui pro virili quàm breuiſsimè & apertiſsimè potero, eorum tractatum perſtringere: vtilitas enim rei non ſolum, vt id faciam, me admonet: ſed etiam neglectus à iuris interpretibus (vt mihi videtur) in eam rem labor. Nam neque hactenus vllum vidi, qui rei magnitudini & vtilitati (ſi ad forenſem vſum reſpicias) ſatisfecerit: quod neque nos quidem pollicemur: laborem enim tantùm noſtrum ad fori conſuetudinem nos promittimus relaturos, nihilq́ue, quod ad praxim pertinere exiſtimemus, auſpicante Deo, prætermiſſuros.

1 Et primum omnium, dicam quid ſit reſcriptum. Secundò, vnde dicatur. Tertiò, quid differat à beneficio, priuilegio, & mandato. Quartò, quis illa concedere poſsit. Quintò, quis illa impetrare. Sextò, contra quem impetrari iure valeant. Septimò, quæ in reſcripti impetratione requirantur. Octauò, quibus dirigenda ſint reſcripta, ſeu literæ Regiæ. Nonò, ſuper quibus rebus concedantur. Decimò, quotuplex ſit reſcriptum. Vndecimò, quis ſit reſcriptorum effectus, & vtilitas. Duodecimò, quomodo impugnentur reſcripta, & literæ regiæ, vel amittantur. Decimotertiò, quomodo ſententia ſuper reſcriptis ferri debeat. Vltimò, tex. legum Regiarum huic materiæ accommodum paucis elucidabo. Quibus diligenter excuſsis, quiſque & reſcriptorum materiam, & praxim curiarum ſuper illis paruo negocio conſequi poterit. *Totius tractatus ſumma.*

2 Interim, vt facilius hæc intelligi materia poſsit, noſſe oportet reſcriptum hic, vel reſcribere, nō accipi pro reddere, ſeu reſtituere, vel renunciare, vt Budęus ait in l.ſi vir vxori.ff.de præſcript.verb. *Reſcriptum quomodo accipiatur.*

Sed reſcribere idem eſt quod per literas quicquam concedere, iubere, mandare, vel ſtatuere. l.Imperator reſcripſit.ff.de ſtatu homi. l.Imperatores, Antoni. & Seuerus reſcripſerunt.ff. de publicanis & vectigal. & l.Imperator Antoninus reſcripſit. de legatis 2. {Et interponere ſe ſuā beneuolentiam diuus Pius reſcripſit l.eum hæres.ff.de acqui hæred.} aliiſque multis in locis, vt inferius apparebit. {Vocant etiam id genus epiſtolæ reſcriptum, quando imperatores ad conſultationem præfecti prætorio vel alterius aliquid ſtatuebant, vt l.1.§.1.ff.de appel. quæ reſcripta epiſtolas decretales vocat ius canonicum gloſ.in ſumma, 3.diſt. & interpretes in rubr.de conſtitu.} Et vt ordinem pręſcriptum proſequi liceat, ad primum pergo.

3 Primo videndum eſt, quid ſit reſcriptum. Panormita.in rubric.de reſcript.deſcribit, verius quàm definiat, quòd propriè eſt id, quod ſcribitur ad obſeruantiam iuris communis, vt quando princeps committit cauſam decidendam inter aliquos. per text.in l.falsò. C. de diuer.reſcript. Idem Panormi.in c.olim.de verbo.ſignific. hoc etiam antea docuerunt Bar. & alij in l. *Quid ſit reſcriptum.*
4 fi.ff.de conſti.princ. † Sed illa l.falsò. hoc non mihi probat, ibi, cum ea, quæ ad ius reſcribuntur, perennia eſſe debeant. Sed dupliciter poteſt intelligi. Primò quod illa, quæ ſcribuntur ad ius partium, ſunt perpetua, alioqui eſſet contra c.ſi autem & c.plerúque. de reſcrip. vbi reſcripta iuſtitiæ regulariter anno pereunt. Et tamen in dicta l.falsò. dicuntur eſſe perennia, & ſic debet intelligi de reſcriptis concedentibus ius parti, & ius partium reſpicientibus, vt ſi princeps concedat, quod quis conueniatur coram tali iudice, authen. habita. C. ne filius pro patre, quia decet principis beneficium eſſe manſurum. de reg.iur.in 6. Nec debet text.in dicta l.falsò. intelligi in aliis reſcriptis iuſtitiæ, quę cōprobatione iudicis indigent, quia illa ferè anno pereunt. in dicto c.plerunque. ſi dolo, vel negligentia quis non ſit vſus, vt ibi, & ita obſeruat vſus forenſis. Vel quidam intelligunt ea, quę ad ius reſcribuntur: id eſt ad obſeruationem iuris, vel elucidationem. Illa enim ſunt perpetua, ſicut & ius. l.diuus.ff.de re iudi. l.2.de his, qui ſunt ſui vel alie.iur. & ſic non obſtabit dicto c. ſi autem. idem Panor.in dicto c.olim.de verbo.ſignifi. Bar. & Iaſ.in dicta l.fi.ff.de conſti.princip. Deci.conſi. 147.& pro tenui.col.1. {Notandum eſt quędam reſcripta eſſe, in quibus Princeps concedit ius parti: & in eo non requiritur iudicis miniſterium, nec comprobatio, & tunc illud eſt perpetuum, vt ſuperius dictum fuit: vtpote ſi exemptione conceſſerit ciuitati ob bene merita, vt l.1.ff.de cōſti.princ. *Intellectus ad l.falsò datur.*

4 Quædam alia ſunt reſcripta,in quibus coocesſum eſt ius parti,requiritur tameo iudicis mini-
ſterium & comprobatio, vt ſi indulgentiam homicidæ coocelſerit , ſi illa gratia non fuerit iudici
intra anoum præſentata, oon expirat gratia , ſed opus erit impetrare alias literas à cancellaria , vt
non obſtante anno lapſo poſsint adhuc præſentari:quod cancellaria coocedet , licet literæ gratiæ
ſint à rege,ſeu eius magna cancellaria emanatæ.

Alia ſunt in quibus ius noo conceditur parti,ſed tantum princeps vult , vt tales iudices de bac
cauſa cognoſcant,& literas quas de committimus vocant, cōcedit:& tunc niſi intra annum quis
eis vſus fuerit,expirant,per c.plerunque.de reſcri.& iſtæ literę vocantur iuſtitiæ per iurium inter-
pretes.) De Ripa autem dicit reſcriptum eſſe ius bis , iterumque ſcriptum. Sed inferius reprobo in
ſecuoda quæſtio.Gomeſ.verò ſic defioit,Reſcriptum eſt quædam conceſsio:vel mandatum pręter
ius conceſſum circa iudicialia,vel extraiudicialia.Quæ etiam definitio oou poteſt ſuſtineri , quia
dum vult conceſsionem eſſe præter ius , vel ſecundum ius non eſſet reſcriptum. Tamen inferius
probatur cootrarium,etiam quia dicit eſſe mandatum,& in praxi beoeficiali dico differre à reſcri-
5 pto. † Ideo ergo nouiter ſic definio,Reſcriptum,eſt principis conceſsio, per literas authenti-
cas legitimè facta.Primò in definitiooe dicitur,priocipis,hæc dictio comprehendit quemlibet pri-
mum locum capientem,qui reſcribere poſsit.Clemen. vna.de baptiſmo. ſcripſi in l.familiæ. ff. de
verbo.ſignifi.Et ideo debet cootineri ſob hoc priocipis verbo Papa, Rex,& quilibet alius , qui re-
ſcripta coocedere poteſt.vt per totum titulum.de reſcript.patet,in decretal.& inferius qoæſt.6.vbi
dico etiam per cancellariam concedi poſſe,ſed nomine principum.vnde princeps dicitur hoc con
cedere:& conceſsiooes inferiorum vix dicuntur reſcripta,ſed literæ excommunicationis,literę ci-
tatoriæ,vel inhibitoriæ.c.olim.de reſcrip.ibi,abſolutionis literas.c.præterea.ibi,literę conceſsionis.

Concedere principē, impetrare partē reſpicit.

6 de offic.delega. † Secundò dicitur in definitione,conceſsio. per text.in l.ſi quando conceſsio
Imperialis.§.de inofficio.teſtamen.& quia ſola paros poſtulatio,& petitio,noo dicitur reſcriptum,
ſed iuncta ipſius principis conceſsio.l.1.& l.oec damnoſa.iuncta rubr.C.de precib.Imperato.offe-
rend.l.3.§.planè.& ſequen.ff.quod vi aut clam.l.2.§.ſi quis à principe. oe quid in loco public.l.2.
C.de petitio.bono.ſublat.lib.10.c.ſi gratioſé.& cap.ſi propter.de reſcript.in ſexto.Ideo pars dicitur
impetrare reſcriptum,quando ei cooceditur.cap.cæterum.eod.ibi,Impetrauerit literas, & cap.2.de
dolo.& impetratum reſcriptū vocatur,quando illud ſupplicans obtinuit.l.impetrata reſcripta.C.
ſent.reſcind.noo poſſ.& ſic cōcedere ad principem refertur,impetrare ad partem. Per literas dico,
7 quia ſi ſolo verbo princeps concedat,& poſteà oon ſiant literæ, oō dicitur reſcriptum. Nam
literę vocantur reſcriptum,& ecootrariò io c.2.de dolo.& c.ad aures.& ſeq.ferè per totū.de reſcri.

Reſcriptum uſus communis literas vocat.

c.2.de offic.deleg.Et Galliæ vſus communis vocat omne reſcriptum Regis,*lettres Royaulx*, & quia
multiplices ſunt,ſolent dicere *lettres en forme de requeſte ciuile*,vt ſcripſi in tract.De liter.ciuilib.Alię
ſunt literæ reſciſsionis contractuum,& literæ ſtatus,naturalitatis, ac aliæ , de quibus inferius Deo
dante dicetur,& à generali incipere volui.Autheoticas ideo dico,quia ſi fuerint epiſtolæ,aut aliæ
principis literę non authenticę,non dicuotur reſcripta.cap.1.& 2.de fide inſtrumen.eaque tantum-
modo fas ſit proſerri,vel dici reſcripta,in quibuſcunque iudiciis,quæ in chartis , ſiue membranis
ſubnotatio noſtræ ſubſcriptionis impreſſerit.dicta l.ſacri.C.de diuerſ.reſcript.

Legitimè cōceſſum quare.

8 Legitimè facta,ideo dicitur,quia contra ius non valent,nec cootra fiſcum.l. nec damnoſa fiſ-
co,nec iuri contraria poſtulari oportet,& l.penult.C.de precib.Imperat.offerend.Niſi fiat mentio
iuris,vel niſi Rex ſcribat,Non obſtantibus quibuſcunque conſtitutiooibus in contrariom facien-
tibus.l.fin.C.ſi cootra ius. Et inferius dicam quæſtio. 9. vel etiam, legitimè facta, ob id ponitur in
definitione,quia reſcriptum oon valet per ſubreptionem.& obreptionem obtentum. Sed ſi preces
veritate nitantur.l.fin.C.de diuerſ.reſcrip.c.2.de reſcrip. & dicam inferius quæſt.9. Nec falſum re-
ſcriptum dicitur reſcriptum,quia noo legitimè conceſſum.vt io rub.de crimi.falſi. ſaltem ſimpli-
citer.vt in c.licet.& c.quam graoi.eo.ſcripſi in l.Paulus.ff.de verb.ſignifi.

Item , legitimè , continet alia requiſita in reſcripto , quæ à iure ſtatuta ſunt , quæ Goffred.&
Hoſtien. tradunt in ſumma de reſcript.& inferius deſcribam in 7.quæſtio.& hæc definitio com-
prehendit reſcriptum in genere,& ſic explicata eſt prima quæſtio,quàm breuiſsimè potui.

Quare dicatur reſcriptum.

9 Secundum quæſitum fuit , quare dicatur reſcriptum ? Reſpon.iuris ioterpretes dici ius
iterum ſcriptum:ſed non video,quòd reſcriptum, ſit ius, ſed pro iure habe-
tur:nam quod principi placuit,legis habet vigorem,ſed non dicit eſſe ius.l.1.ff.de conſtituti. prin-
cip.& inſtit.de iure natura.Et in hoc decepti fuere iuris interpretes dicentes voluntatem principis
eſſe ius, quod videtis ooo eſſe verum , ſed voluntas priocipis per reſcriptum patefacta ſeruabitur

Ius non eſſe reſcriptum cōtra docto. ſuſtinetur.

ſicut lex,quia voluntas principis legis habet vigorem,vt ibi.De Ripa verò ſcribit ſic dici,quòd bis
aut pluries ſcriptum ſit.vode ſi ooo ſcriberetur niſi ſemel , oon eſſet reſcriptum ex eius ſententia:
vel reſcriptum dici poteſt,quaſi recte ſcriptum , id eſt ad obſeruaotiam iuris.teſte Ioan. Mouach.
in rubric.de ſumma trinita.colum.1.vel quia raſura ex eo debet abeſſe. cap. inter dilectos. de fide
inſtrumeotorum.

Reſcriptum quod rurſus ſcriptum.

10 † Ego noo curo vnde dicatur,quia nullius vel admodum paruæ eſt vtilitatis.Nam ſi reſcri-
ptum quaſi rurſus ſcriptum dicas,hoc habita ratione ſupplicationis partis, pars autem ſcribit Re-
gi ſupplicationem,& Rex illam reſcribit, & quia reſcribitur narratio , & ſupplicatio partis , ideo
forte reſcriptum dictum fuit. Videre & iudicare:nam io quolibet fere reſcripto eſt narratio partis,
& Priocipis conceſsio,vt inferius dicam quæſt.quinta.

11 Notandum eſt tamen duobus modis, vt aſſerunt iurium interpretes, reſcriptum accipi largè & propriè. Largè appellatione reſcripti venit beneficiũ, & priuilegiũ. Nam in rubri. de reſcriptis ponitur tantùm. de reſcrip. & tamen illo titulo tractatur de priuilegiis, & literis beneficialibus. vt Panormita. & alij firmant in rubri. de reſcrip. Propriè tamen ſecundum eos dicitur, quando ad iuris communis obſeruantiam. dicta l. fálsò. Barto. in dicta l. fina. Ego verò arbitror etiam propriè dici reſcriptum, ſiue accipiatur vt genus, ſiue vt ſpecies. nam reſcriptum tanquam genus accipitur, & tunc continet ſuas ſpecies, videlicet priuilegium, mandatum, & omnes alias literas à Papa, vel Principe in forma reſcripti legitimè emanantes, etiam quando accipitur pro noua impetratione beneficij, vel mandato, ſeu alias in ſpecie reſcriptum dicatur. Et propriè accipitur, ſiue ſit genus, ſiue ſpecies, nempe ſpecies eſt propriè de genere. l. item legato. §. item intereſt. ff. de legatis 3. l. ſi is qui. §. vtrum, vbi not. de rebus dub. Et ſic reſcriptum accipitur in genere, & in ſpecie, & vtrunque dicitur propriè, contra doct. imó in genere proprius dicitur, quàm in ſpecie, quod interdum trãſit in aliud nomen, vt priuilegium & aliter.

Accipitur duobus modis reſcriptum. Reſcriptum etiam in genere propriè dicitur reſcriptum.

12 Sed omittendum non eſt, quòd reſcripta, & priuilia non valent, ſi contineant duo ſpecialia. Bald. in l. 1. in fine. C. quando lic. ab emp. diſcedere. per l. primam. C. de dotis promiſſ. quæ ſæpe in curia Regis allegatur ſecundum eum, quem refert Iaſ. conſilio 36. in cauſa. columna tertia verſiculo quarto. in tertio volomine. Ego dico contrarium, videlicet valere reſcriptum continens etiam duo, & decem priuilegia, & ſpecialia. nam certum eſt, quòd in vno reſcripto Rex poteſt vni, vel pluribus multa priuilegia concedere, & ſpecialia, ſicut in diuerſis, & quotidie hoc fit: vt in gratia conceſſa delinquenti, oſtendo in tracta. de remiſsio. & gratiis. alioqui ſequeretur, quòd poteſtas principis eſſet diminuta, adeo quòd in vno reſcripto non poſſet niſi vnum concedere, quod eſt erroneum, nec l. prima per eos adducta hoc probat. Sed Bartolus & alij in l. ſi is qui prò emptore. ff. de vſucap. dicunt in dubio principem non velle concedere duo ſpecialia contra ius, ſed quando in reſcripto apparet, quòd princeps voluerit plura concedere ſpecialia, quin poſſit, nemo inficiari debet. Sed in dubio derogare iuri in minimo videtur. Ideo ſpecialia duo in dubio inducere non præſumitur, niſi de contraria appareat voluntate. Et ſic debet intelligi. dicta l. 1. quicquid in contrarium dicatur.

Reſcripta multa cõtinere poſſunt ſpecialia.

13 Et ſic dicerem reſcriptum dici, omnem principis conceſsionem per literas authenticas legitimè factam: ſiue ſit ſecundum ius, vt ſi mandetur, vt fiat ius. cap. licet. de officio ordin. Et quamuis Gomeſ. in rubr. dicat illud non valere, tamen eſt text. in c. 1. de reſcript. in contrarium. ſiue quippiam contra ius concedatur, vtporè quòd adhuc audiatur condemnatus, etiam à curia ſuprema: vt in tract. de liter. ciuilib. dixi valere iſtud reſcriptum, quod tamen non erit priuilegium, ſed reſcriptum: quamuis docto. dicant conceſsionem contra ius vocari priuilegium: quod frequentius procedit, vt ſi princeps concedat alicui immunitatem non ſoluendi collectas, dicetur priuilegium. vt in l. 1. & per totum. C. de immunita. nemi. concedenda. lib. 10. vt ſcholaſticis conceſſum fuit. in authen. habita. C. ne filius pro patre, quod eſt hodie malè ſeruatur.

Contra ius etiam vocatur reſcriptum.

Item ſi præter ius aliquid concedatur, dicit Gomeſ. iſtud propriè dici reſcriptum, non verò contra ius, quia non valet, quòd verum eſt, ſi non ſit iuri derogatum in illo reſcripto. vt in l. ſi. C. ſi contra ius. doct. in cap. 1. eod. & inferius dicetur.

14 Item reſcriptum principis debet conuenire æquitati, & iuri, licet verba eius non patiantur. cap. cauſam. eod. gloſſ. in cap. paratus. 23. quæſt. 1. Oldra. conſil. 28. quæſtio eſt. Et ideo iudices Regij has literas Regias comprobantes, ſeu interinantes debent reſpicere, vt iuri, & æquitati congruant: alioqui eas reiiciant: nempe mens principis reſcribẽtis talis præſumitur, qualis de iure eſſe debet. l. ex facto. in princi. vbi Bal. not. 4. ff. de vulga. & Iaſ. conſil. 57. Viſis literis. col. penult. in tertio vol. & iudices debent iudicare ſecundum ius, quicquid ſcribat princeps: & ita Papa declarat in cap. ſi quando. de reſcri. niſi expreſsè iuri deroget, vt inferius dicetur, & in his requiritur ſecunda iuſſio, vt in art. 1. inferius ſcribam.

Iuri & æquitati reſcripta conuenire alioqui reijci debent.

15 Quæreret aliquis, quomodo in dubio reſcriptum accipi debeat? Reſpon. docto. in dubio propriè accipi debere, vt ſpecies, & non vt genus. probat Panormi. in cap. Rodulphus. primo not. de reſcript. & ſic de reſcripto iuſtitiæ, non de priuilegio, ſeu gratia intelligetur: quia à propria verborum ſignificatione in dubio recedere non debemus. l. non aliter. ff. de legat. 3. Domi. in cap. ſi cui nulla. colum. 1. de præben. in 6. & in dubio verba debent capi in ſpecie. l. hoc legatum. ff. de lega. 3. Gemi. conſil. 65. circa. colum. 6. Ego verò ſuper hoc dicerem reſcriptum accipi pro ſubiecta materia, nempe ſi in materia priuilegiorum fiat mentio de reſcriptis, ibi, accipietur reſcriptum pro priuilegio, vel ſi materia generalis ſit, in genere accipietur: ſi in materia delegatorũ, pro literis commiſsionis, ſeu reſcriptis ad lites, ſi in materia beneficiali, pro mandatis, & aliis reſcriptorum formis: de quibus in praxi beneficiali ſcribo. Ideo prout conueniet materiæ accipietur vbique.

In dubio quomodo reſcriptum ſit accipiendũ.

16 † Et ſic infertur, quod ſi ſtatuto caueatur, vt bannitus non poſsit impetrare reſcriptum per procuratorem, non poterit impetrare priuilegium, cùm in genere reſcriptum contineat priuilegium, vt ſuperius probaui. & hoc etiam docet Barba. in rubri. de reſcrip. in clemen. quia priuat ordinarium ſua iuriſditione quoad illum caſum alij commiſſum, vt docet Anto. Butrig. in cap. olim. de verborum ſignific. Vnde excommunicatus prohibitus impetrare reſcriptum. in cap. 1. de reſcript. in ſexto. non poterit etiam impetrare priuilegium, vt docent Moder. in dicto capit. 1.

Bannitus & excõmunicatus priuilegium non impetrant.

& hæc

& hæc eſt bona ampliatio ad illud cap.primum.& hìc ſecuoda finietur quæſtio.

17 Tertia quæſtio, quid differat reſcriptum à beneficio, priuilegio,& mandato, quia melius congruit materiæ beneficiali, propterea id tractatur in praxi beueficiali, quam conſcripſi.

Cōcedere reſcripta quis poſſit.

18 Quartò quæritur, quis poſſit reſcripta concedere? Reſpon. Primò Papa. vt per totum ótulum de reſcript.& c.Rayoutius.de teſtameo.clemen.prima de reſcript.& hęc vocantur interdum literæ Apoſtolicæ in c.nonnulli.§.fina.eod.c.literis Apoſtolicis.& c.fina.eod. vel reſcriptum apoſtolicum.in cap.ſi propooente. eod. quandoque Papa vocat ſcripta uoſtra, in c.ſi pro te.de reſcrip.in ſexto.& vocatur commiſsio reſcriptum illud, per quod cauſa alicui committitur.c.ſedes.& ſequen.eod.& aliis multis nominibus vocatur, vt dico in Praxi beneficiali, & de iure nouo ſexti, literæ vocantur vt plurimum, ex quo fortè deſumpta eſt Franciæ nominauo, cùm in concilio Lugdun.illa iura edita ſint.

19 Secundò, Imperator concedit reſcripta.rub.de precib.Imper.offe.& in rub. de diuer. reſcrip. & in aliis multis titulis illius libri.& l.reſcriptum.ff.de pact. Et interdum vocatur diuina iuſsio.vt in authen. vt diuinæ iuſsionis ſubſcriptiooem habeat glorioſiſſ. quæſtor. colla.8. Et quamuis de

Subſcribendū à quo ſit reſcriptum.

iure non valeat reſcriptum ſine ſubſcriptione principis, vel Cancellarij.vt ibi.& in l.ſacri affatus. C.de diuer. reſcr.imò viginti librarum auri pœna punitur iudex, qui illud reſcriptum receperit, & comprobauerit, vt probatur ibidem.licet hodie ſubſcriptio principis in paucis caſibus requiratur, nec Cancellarij, ſed Scriniarij, ſeu Secretarij, & reſcriptum noo ſubſcriptum à ſecretario non ſolet ſigillo à Cancellario muniri, & ſigillatum non approbaretur, neque reciperetur in curiis Franciæ.

Reſcribere cur in iure dicatur.

20 † Et vetus olim mos fuit principem ſcripto adire, & conſulenòbus per libellos reſpondere, vt in omnibus fermè legibus Cod.eſt videre. Ideo dicebatur princeps reſcribere, quamuis diuus Traianus, ne in exemplum trahi videretur, veritus ne contra leges, moreſque maiorum ad alias cauſas perferrentur, illaque in iudiciis & foro pro lege acciperent, diplomatibus, libellisque nunquam ex ſcripto reſpondebat, ne pernitioſum inde exemplum, & quaſi ſeminarium mali oriretur: ſed tantum verbo, quibus viſum eſt aſſenſiſſe. Fertur aut priuilegia indulxiſſe Alexand.lib.genial.6.ca.23.in fin.

Nominibus multis uocata reſcripta.

21 Aliquando reſcripta vocantur ſacri affatus.l.penul.C.de diuer.reſcri. & ſacrum oraculum.l. & ſi legibus.C.ſi contra ius vel oraculum.in l.fi.de diuerſ.reſcrip. Et ſacræ formæ, aut iuſsiones. io rubri.in medio litis oon fieri ſacras formas.& §.1.colla. 8. vbi ooo licet reſcripta in medio litis impetrare, vt ſecundum ea cauſa decidatur, ſed ſecundum leges geocrales decidi debet. etiam nominatur Imperialis conceſsio.in l.ſi quando.C.de inoffi.teſta.& diuina iuſsio. vt dixi ſuperius ſacræ literæ.in l.vna.C.de mand.princi.vel ſimpliciter literæ.vt c.2.& per totum. de reſcri. ſed ſolet addi literæ Regis, vel Papæ.vt ſcripſi in præfat.ad trac.de liter.obligato.in ordi.reg. in primo Tomo. {Nec ſeruatur ex parte illa differentia quam ſcribit Alciatus in l.iubemus.C.de ſacroſan. eccleſ.vt oraculum dicatur indulgeotia, quæ viua voce principis conceditur ab ore. Annotatio quæ ſcriptis tantum. Pragmatica, quæ adhibita cauſæ cognitione in modum ſententiæ, vel alicuius vniuerſitatis preces.l.prima.C. de vetera.libr. 12. Sed interdum promiſcuè voum pro alio accipitur.}

Rex & cancellariæ literas cōcedunt.

22 Tertiò, Rex Franciæ,& quilibet alius princeps non recognoſceos ſuperiorem reſcripta concedere poteſt. Barba.in rub.huius tituli io clemen.allegat Bar.in l.4.§.actor.ff.de re iudi.& l.infamem.de publi.iudi.l.non ambigitur.de legib.& l.1.§.de qua re.de poſtul.vbi parum probatur, deciſio tamen eſt veriſsima, vt in hoc titu.*des lettres Royaulx* patet.

Duplex cancellaria.

23 Quartò, cancellaria literas concedit, ſiue ſit cancellaria Papæ.ca.ad hæc ſumus.de reſcrip. c. porrecta.de coofirma.vtil.ſiue Regis, aut Imperatoris:& duplex eſt cancellaria io hoc regno, magna,& parua.magna eſt, in qua præficitur magnus Regis Franciæ Cancellarius, & iſta Cancellaria io magnis,& arduis reſcribit, & generalibus oegociis, & per totum regnum. Altera eſt parua Cancellaria, huius reſpectu, quia ſolet tantum concedere ea, quæ noo ſunt ardua, & vbi opus non eſt expreſſa Regis conceſsioue,& generali per totum regnum.

Cancellaria eſt in quolibet parlamento.

24 † Nempe Rex Franciæ in quolibet Parlameoto Cancellariam ad concedenda iuſticię reſcripta inſtituere,& vni, qui vices Cancellarij ſuſtineat, ſigillum committere ſolet, vt in hoc tit. patet. Et pro literis iuſticiæ noo eſt neceſſe recurrere ad Papam, vel Regem, ſed ad Cancellariū, vel vicecancellarium, qui ſine alio ſpeciali mandato literas concedit, quia præfectus eſt iuſtitiæ.glo.prima.& ibi Panormita.& Felin.in cap.cùm dilecta.de reſcript.gloſſ. in verbo literarum.c.ſtatutum. illo tit.in ſexto.& ſic is, qui à Cancellaria obtinuit, noo punitur tanquam falſarius, quamuis Papa, vel Rex neſciuerit.vt Ioan.Andr.& Felin.aſſerunt ibidem.

Cancellariæ quibus literas cōcedere nō poſſit.

25 Sed oon eſt omittendū, quòd vna Cancellaria noo coocedit literas niſi in ſua prouincia, vbi conſtituta eſt, & vt dicitur, io reſſortu illo. Nec poteſt Tholoſanus literas impetrare à Cancellaria Pariſien.vt reſciodatur contractus à iudicibus Tholoſanis, ſeu aliàs. Nempe quælibet Cancellaria debet eſſe contenta ſua prouincia,& iuriſditione. Et ſicut parlameutum conſtitutum eſt hominibus ſuæ iuriſditionis,& reſſortus, ita & Cancellaria, alioqui voa concederet,& altera negaret, & ſic mutuò ſe impedirent,& coofunderetur iuriſditio, contra text.in cap. peruenit. 11. quæſtio. prima.

prima. etiam Cancellariæ ſunt pares, & habent iuriſditionem ſeparatam. Ideo vna non poteſt reſcindere factum alterius prouinciæ, quia quælibet eſt adſcripta, & delegata ſuo territorio. vt docet Bald. in l. minor autem. §. primo. ff. de minor. Sic cenſuit Senatus Pariſien. pro comite de Saningan, qui appellauerat ab executione literarum impetratarum in Cancellaria Rothomagen. à Domi. Archiepiſcopo Rothomagen. quamuis cauſa tractaretur in ſenatu Pariſien. & bene appellatum pronunciatum extitit, ac in expenſis condemnatus Archiepiſcopus impetrans die 17. Decembris, Anno 1543. & aliis pluribus areſtis idem fuit deciſum, vt ſcripſi, in proœmio conſti. Regiar. in primo Tomo: & fuit præceptum factum Seneſcallo Pictauien. ne obediret literis in Cācellaria Burdegalen. impetratis, Anno 1508. die 8. Martij. Sed magnus Cancellarius, qui ad omnia negocia præfectus eſt, non vni loco, ſed omnia regni negocia præuidet, & de his reſcribit, & literæ iſtæ in toto approbantur regno. *Areſtum.*

26 Quinto, legatus Papæ concedere poteſt reſcripta, quia etiam ſtatuta in ſua legatione condere poteſt. c. fi. & ibi Anto. Butri. de offi. leg. probat text. in clemen. 1. de reſcrip. iuncta rub. & cap. 1. de locato. *Legatus & collegiū cardinaliū reſcribit.*

27 Sexto, collegium cardinalium. arg. c. eccleſia ſenatum. 16. quæſtio. 1. hinc vacante ſede ad collegium cardinalium appellatur, Bar. in l. vbi abſunt. ff. de tutor. & cura. dat. ab his. & poteſt quem ad famam reſtituere. Inno. in c. cum te. de re iudi. doct. in clem. ne Romani. de electio.

28 Septimò, curia ſuprema interdum recuſante Cancellaria reſcribere ſolet, quinetiam olim dum in ſua integritate curiæ ſupremæ erant recuſante Cancellario ad curiam ſolebant homines accedere, & ipſa prouidebat. vt ſcripſi in proœmio concordator. in verb. ſummas, ſed ab eo tempore quo literati regere deſierunt, & curiæ & ſcientiæ ſopiuntur. *Curia ſuprema reſcriptum cōcedit, & Epiſcopus.*

29 Octauò, Epiſcopus poteſt reſcriptum concedere adiuuando ius, non deſtruendo. c. 2. de conſtitu. in ſexto. gloſſ. in dicta clemen. ne Romani. in prin. de electio. & quicunque poteſt conſtitutionem facere, & habet iuriſditionem, poteſt reſcriptum concedere. Hoſti. in ſumma. §. quis poſſit. & Barba. in rub. huius titu. col. 10. quod eſt verum, ſi ſupremam habet iuriſditionem, & legem facere poſſet, vt Dux Sabaudiæ, & Veneti. vt not. Bartol. in l. omnes populi. ff. de iuſti. & iure. Barba. in rubri. de reſcript. alioqui verius dicuntur literæ quàm reſcripta.

30 Vltimò, ſolent Seneſcalli & bailliui literas concedere, vt pulchrè ſciunt practici Nemauſen. Sed de his tractare non intendo principaliter, ſed de literis tantùm Regiis. nam & reſcripta apoſtolica in praxi mea beneficiali tractabuntur, & quia literæ ab inferioribus conceſſæ non vocantur regulariter reſcripta, ſed literæ reſtitutionis, abſolutionis, commiſsionis, & aliàs pro materia, vt ſuperius probaui. Ideo de his non tractabo hic. *Seneſcalli an reſcripta concedere poßint.*

31 Quintò quis poſsit reſcriptum impetrare? Reſpon. edictum eſt prohibitorium certarum perſonarum. c. 1. de reſcri. in ſexto. ergo eſt permiſſorium regulæ. argum. l. mutus. §. cùm quæritur. ff. de procurat. Itaque omnis poterit impetrare reſcriptum, qui non eſt à iure prohibitus. vt Hoſtien. in ſumma. §. quis impetrare. & Barba. in dicta rubri. huius titu. in clem. docet. ſiue ſit actor, ſiue reus. c. cæterum. c. ad hæc. c. cùm contingat. c. olim. c. dilectus. & c. fin. de reſcript. & c. diſpendia. eod. in ſexto. Sic appellatio eſt permiſſa, niſi ſit prohibita. gloſſ. in l. qui reſtituere. ff. de rei vendicat. & teſtari eſt permiſſum omnibus, exceptis quibuſdam. l. ſi quæramus. ff. de teſtamen. Panor in rub. de teſtamen. Ferunt etiam teſtimonium communiter omnes, niſi ſint à iure prohibiti. c. 1. & per totum. ff. de teſtib. & in decretal. illo titul. ſcripſi in tract. de reproba. & ſaluatio. teſtium. *Impetrare reſcriptum quis poßit.*

32 Quæret quis, impetrare qui prohibeantur? Reſpon. ſerui. l. prima. C. de precibus. Imperat. offer. niſi in caſibus ibi traditis per Iaſonem attamen quia in hoc regno non habemus ſeruos, ideo hos omitto. *Prohibiti reſcripta impetrare.*

33 Filius autem familiàs in patris exiſtens poteſtate non prohibetur impetrare reſcriptum, quòd non inueniatur prohibitus. nam licet ſine conſenſu patris agere non poſsit. l. fi. §. neceſsitate. C. de bon. quæ libe. Tamen impetrare reſcripta non prohibetur, quia hoc non eſt agere. vt concludunt Do. de Rota in deciſ. 175. commiſsio in nouis, quos ſequitur Panor. & Feli. in c. cauſam. primo. col. 2. de iud. quia non refert per quem preces porrigantur. l. vniuerſis. C. de precib. Imper. offer. Bal. in l. 1. C. qui admitti. & Aegid. Bellamera deciſ. 730. commiſsio. Barba. in rub. huius tit. nume. 34. & ſequent. colla. 5.

34 Tamen ſi falſus procurator impetraret mihi reſcriptum, non valeret, & ego poſſem illi renunciare, *& le deſaduouer.* vt docet Oldrad. conſil. 317. Seneca in prin. licet enim princeps inhabili concedendo reſcriptum, illum habilem faciat. l. quidam. ff. de re iudi. tamen falſum procuratorem non conſtituit verum. c. nonnulli. in fin. eod. *Procurator falſus & reuocatus impetrare non poſſunt reſcripta.*

35 † Idem in procuratore reuocato, cuius impetratio non valet. c. ex parte decani. de reſcri. c. in noſtra. de procur.

36 Idem puto in monacho, vt impetrare reſcriptum gratiæ non prohibeatur, inquantum illi conuenire poteſt, à reſcripto ad lites impetrando, etiam de conſuetudine Franciæ non repellitur. licet Barba. in rub. de reſcri. col. 12. in clemen. dicat de iure non poſſe, tum quòd ſit mundo mortuus. c. placuit. 16. q. 1. tum quia ſeruos Dei non oportet lites frequentare. c. 2. de poſtul. c. ſicut. 12. q. 7. Sed ſi monacho commiſſum eſt beneficium, omnia poteſt facere, ſine quibus beneficium non regeretur. *Monachus in quibus reſcriptum impetrare valeat.*

regeretur.l.ſecunda.ff.de iuriſditione omnium iudicum.etiam data eſt ei defenſio, quia cuilibet permiſſa.cap.cùm inter.de exceptio.ideo ad iſta facienda reſcripta impetrare poteſt. Nec ſolent in

Hæreticus reſcripta nõ impetrat.

37 Francia ob hoc impugnari, quòd in fauorem monachi, vel religioſi ſint impetrata. Addendum eſt hæreticum impetrare reſcriptum non poſſe. l. ſecunda. C. de ſumma trinit. imo probatur ibi, quòd eo ipſo quòd hæreticus impetrat reſcriptum, præſumitur per fraudem impetraſſe, quanquam ſecus ſit in aliis. gloſſa in cap. ſuper literis. infrà eodem. facit cap. quicunque. de hæretic.in ſexto.

38 † Idem ſi literas iuſtitiæ quis ſine mandato impetret, quia non valebunt.cap.nonnulli.in fin. eod.ſecus hodie dicunt doct.& in literis ad beneficia.glo.ibi.

Impetrare prohibitus ſi impetret, nil agit.

39 Notandum eſt, quòd vbicunque prohibetur impetrans ab impetrando, reſcriptum non valet, ſiue ratione perſonæ prohibitum ſit, vt dictum extitit, ſiue ratione rei. vt in l. ſicut. C. de pagan. ſiue propter turpitudinem finalis cauſæ, vt in nuptiis ex reſcripto petitis. l. prima. C.ſi nuptiæ ex reſcript. petan.ſiue quia res impetrata ſit in lege prohibita, vt quis duas militias obtineat, l.is quidem. C. qui milita. non poſſunt.libro duodecimo.l.prima.de petit. bonor. ſubla. libro decimo.& quando lex annullat reſcriptum, vel ordinatio, tunc impetratum non facta illius legis, vel ordinationis ſpeciali mentione non valebit. l. præſcriptio. C. de operib. public. l. omnis.& l.diligenter.de aquæductu.libro vndecimo.Baldus in rubric.eod.columna ſecunda, vbi dicit non puniri impetrantem reſcriptum alia pœna, quàm quòd reſcriptum eſt nullum, ſi impetratio non contineat delictum. arg. gloſſ. in l.nemo martyres. C. de ſacroſanct. eccleſ. ſcripſi in §.monemus.de collat.in concorda.

Inhabilis an pro vtilitate publica impetrare poſſit.

40 Et iſti cum ſint inhabiles ad impetrandum, non poſſent etiam pro vtilitate publica impetrare, ſecus in aliis inhabilibus, non tamen ad impetrandum, quia illi reciperentur pro republica. Felin.in rubri. de reſcript.licet contrarium tenuerit Barb.ibidem, quæ poſſunt conciliari ſi inhabiles impetrent facta inhabilitatis mentione, tunc Rex eum habilem facit. Secus ſi princeps hoc ignorabat.l.Barbarius.ff.de offic.præto.

Contra quẽ reſcriptum impetretur.

41 Sextò quæritur contra quem impetrari poſſit reſcriptum? Reſpon. contra quemlibet, ſiue ſit clericus, ſiue laicus, ſiue maior, ſiue minor, dummodo is contra quem impetratur, ſit in iuriſditione concedentis. vt in cap. penultimo de officio vicarij. Hoſtienſ. in ſumma huius tituli. §. contra quem. Tamen ſi viliores in reſcripto exprimerentur, non intelliguntur digniores includi.cap.ſedes. eodem. Nec ſuper maioribus, & grauioribus negotiis audiuntur, qui de minoribus, & tenuioribus tantùm faciunt mentionem, vt ibidem cautum eſt, etiam contra excommunicatum, & alios prohibitos impetrare reſcriptum impetrari poteſt: ne de ſua malitia lucrum referant.cap.intelleximus.de iudi.ſed ipſe contra alium non, vt ſuperius docui.

Citatio non requiritur in impetratione reſcripti ſed in cõprobatione.

42 Etiam reſcripta impetrari ſolent, non citatis, nec vocatis illis in quorum præiudicium impetrantur. Sed effectum reſcripti probationem, ſeu interinationem requirentis, non conſequitur impetrans, niſi iudex hoc decreuerit, & reſcriptum comprobauerit. per textum, in l.nam ita diuus. ibi, quod deſideras, an impetrare debeas adhibitis etiam his, qui contrà dicerent, id eſt qui læderentur. ff. de adoptio. & ſic impetrare ibi intelligitur pro obtinere, quia non debet quis effectum reſcripti obtinere, niſi iudices comprobent: & dicimus vulgò *interinent*, quicquid dicat gloſſ. ibi, & docto. & in l.final. ff. de natal.reſtituend. & hoc iure vtimur in Francia, quamuis Baldus in rubric. de reſcript. dicat in impetratione reſcripti, ſi magnum contineat partis præiudicium, citandum aduerſarium, quem etiam multi praxis ignari docto. ſequuntur. maximè Barba.conſil.43. præclarè.columna 18.in primo volumine. Sed in regno Franciæ nullo modo citatur pars in impetratione reſcripti. Sed in approbatione, & verificatione ſic: quæ praxis probatur vltra l.nam ita.in l.3.§.ſi cauſa cognita. ff. de bonorum poſſeſsio. & in l.libertus. de in ius vocand. Sic conſuluit Bertrand.conſil.149.illud eſt.in fine.volu.primo. ex prima editio. & ſic literæ Regiæ contra quoſcunque impetrari poſſunt.

Requiſita in reſcripti impetratione.

43 Septimò quæ requirantur in reſcripti impetratione, & vſu? Reſpond. Primò, oportet partem libellum narrandorum, ſeu memoriale conſcribere, ſuper quo poſtea literæ conficientur.facit l. ſi ego.§.dotis. ff. de iure dotium. ibi, nam mulier res quas ſolet in vſu habere in domo mariti, neque in dotem datæ, in libellum ſolet conferre, eúmque libellum marito offerre, vt is ſubſcribat &c. ſic & libellum eorum ſuper quibus pars vult reſcriptum impetrare, oſtendet, vt reſcriptum fieri, & obtineri poſſit.l.1.C. de precib.Imper.offer.

44 Secundò, quòd illud memoriale ſeu libellus fiat legitimè, videlicet per iuriſperitum, vel ſolertem practicum, vel per vtrunque callentem, nec oportet, ſi agatur de reſciſsione inſtrumenti venditionis, totum inſtrumentum conſcribere, ſed vim illius & effectum porrigere, & narrare breui, & planè oportet.l.fi.C.de precib.Imper.offer.

45 Tertiò, quòd poſteà illum libellum ſeu ſupplicationem offerat Papæ, vel Regi, ſeu Cancellariæ, & petat ſibi concedi poſtulatum.l.prima. C. de diuerſ.reſcript.l.nec damnoſa.ibi, poſtulari oportet. C. de precibus Imperat. offerend.l.1. vt lite pendente. vnde poſteà intelligetur conceſsio

Principis

Principis ſecundum ſupplicationem partis. per l.ſi defenſor.§.1.ff.de interrogat.actio.vbi Iacobi. allegat Alex.ſic conſuluiſſe.conſil.84.in cauſa.vol.1.

46 Quarto quòd poſteà hæc narratio cum conceſsione, in reſcriptum dirigatur, & fiat reſcriptum iuxta partis ſupplicationem, & Regis conceſsionem, quod reſcriptum interdum ſolet in Cancellariis fieri, ſed Cancellarius tollit à membrana illam partem, in qua ſigillũ imprimere opus erat, ſi deneget concedere, ne eidem amplius offeratur. nam vt dicit glo.de iudice quòd libellum ineptum lacerare debet.in l.1.ff.de aſſeſſor.ne eidem amplius detur, ſic & Cancellarius ſolet.

47 Quinto conſenſus vtriuſque partis non eſt in impetratione reſcripti neceſſarius, ſed remanet parti integrum recuſationis ius, quando iudices dantur & oppugnandi reſcripti per tex. in c. iudex.de offi.deleg in 6.doct.in dicto c.cæterum.Et Feli.in c.cùm olim.de re iudi.nec obſeruatur in Francia.l.obſeruandum.ff.de iudi.vt ſcripſi in proœmio primi Tomi conſtitutio.Regiar.

Cõſenſus utriuſq; partis in reſcripti impetratione nõ eſt neceſſarius.

48 Sextò, quòd poſt reſcripti conceſsionem impetrans adeat iudicem, cui reſcriptum dirigitur. l.1.C.de preci.impe offer.ibi quem adire cura.

49 Septimò pars impetrans reſcriptum, præſentare illud iudici, cui dirigitur, debet ſi eo reſcripto vti velit, alias non.c.ex conquæſtione.vbi Innoc.de reſti.ſpo.refert Bal.in c.ſuper literis.col.6. num.20.de reſcript.De aliis autem quæ non diriguntur iudici, dicam infra quæſtio.ſeq.& in praxi beneficial. & Spec.multa ſcribit in titu.de reſcrip.præſentat.per totum.

50 Octauò, iudex reſcriptum eum honore recipere debet.cap.ſi quando.eo.vbi elucidaui, & in artic.1.infra eod.ſcribam.

51 Nonò, iudex poſt reſcripti præſentationem, & receptionem debet concedere parti literas ad citandum partem ad comprobandum & inretinandum illud reſcriptum ca.exhibita.de iudi.c.2. de reſcrip.in 6.& debet reſcriptum apoſtolicum in citatione inſerere, vt eo viſo deliberare valeat, qui ab altero conuenitur.c.2.de dilati.ſed iudices Regij, quibus diriguntur literę Regiæ reſciſionis, vel aliæ, non ſolent totum reſcriptum mittere, quia ipſi ſunt iudices iam conſtituti.

Iudex literas citationis poſt receptum reſcriptum concedit.

52 Decimò, iudex audire partes debet, ſuper his, quæ in libello, & reſcripto expreſſa ſunt.l.1.C.de precib.Impet.offe.ibi, adire cura, vt auditis his, quæ in libellum contuliſti, & reos inueſtigare curet, & ſuper his ſententiam ferre.l.de qua re.ff.de iudic.

53 Vndecimo, iudex diſcuſſo diligenter negocio debet reſcriptum approbare: vel refutare, & nos dicimus vulgo, *interiner, ou debouter, d'iceluy*, probat.l.reſcripta.C.de precib.imperat.offeren.ibi, ab omnibus iudicibus præcipimus refutari, vide artic.2.infrà eo.& dicam in vlt.quæſt.quomodo ſententia ferri ſuper reſcripto debeat.

Iudex reſcriptũ approbat, vel reprobat, & in expenſis condemnat.

54 Duodecimo, iudex partem impetrantem, ſi reſcriptum non comprobet in expenſis condemnare debet. nam ad hoc eſt iudex competens, licet non ſit in principali.text.in clemen.r. eo.& in c.cæterum.in fi.& in c.fi.ibidem.c.ſtatutum.§.1.illo titul. in 6. imò ſi nimia mentientis inueniatur improbitas, etiam ſeueritati ſubiaceat iudicantis.l.& ſi legibus.C.ſi contra ius, & artic. 2. inferius dicetur facit l.2.C.vt lite penden.

55 Decimotertiò, poterit pars impetrans appellare, ſi reſcriptum iniuſtè fuerit reiectum, nec fiet executio durante appellatione, quia hoc non inuenitur expreſſum, tamen bonum eſſet ſtatuere, quòd ſententia comprobationis reſcripti, mitteretur executioni non obſtan.&c. Sicut alia ſententia prouiſionalis, quando executio poſſet retractari: vt ſcripſi in concord.in §.fin.de friuol.appell. ſed iſta appellatio, quæ à Regij reſcripti executione interponitur, ad curiam ſupremam directò tendit, & ibi eſt releuanda, vt cenſuit Senatus anno 1531.die 15. Aprilis. & docet Imber. in inſti.forenſ.lib.2.§. & quoniam.

Appellatur à reſcripti reiectione ad ſenatum.

Areſtum.

56 Decimoquarto, impetrãs, ſi negetur verum eſſe, quod in reſcripto ipſe aſſerit, vel falſum eſſe dicatur, hoc probare tenetur.text.in c.2.vbi doct.de reſcri. & Ioan. And. in c.1. de litis conteſtat. in 6.Panor.in c.quia circa.de conſang.in ſecundo not.Nam ei qui dicit, incumbit probare non opponenti.l.2.ff.de probat. & oportet probare narrata eſſe vera tempore impetrationis, vnde ſi quis narret ſe habere filiam, & habeat tempore impetrationis, quæ poſteà tempore comprobationis mortua ſit, ſufficit probare ſe habuiſſe tempore impetrationis.dicto ca.quia circa.de conſanguini.ſicut dicitur de læſione probanda tempore contractus.in l.ſi voluntate.& l.2. C. de reſcin. vendi. Si vero excipiens dicat reſcriptum per taciturnitatem impetratum, tunc ipſe hoc probare debet. Panormi. & alij in c.fi.de præſumpt.quia is qui aſſerit probare debet.l.actor.C. de proba.Iſte enim aſſerit partem tacuiſſe verum, ideo hoc debet probare.arg.l.3. C.de non num.pecu. Soci. conſil.164.viſa bulla.col.2.verſi.confirmantur etiam præmiſſa.in ſecundo volu.

Impetrans narrata in reſcripto probat.

57 Limita ſi impetrans haberet intentionem ſuam de iure communi fundatam, tunc non tenetur probare, ſed aduerſarius. Feli.in c.conſtitutus. eod.tit. vnde ſi ipſe curatus dicat in reſcripto, ad ſe decimas ſpectare tanquam ad Curatum, non tenebitur probare, quod Curato decima debeatur, ſed ſe eſſe Curatum, vt plenè ſcripſi in tract.meo de decimis.q. 9. & in tracta. de congrua portio. in fine.

58 Vltimò videndũ eſt, an impetrans omnia, quæ in reſcripto narrat, probare teneatur? Reſpo. Facias duas regulas. Prima eſt, quòd ſi coniunctim plura in reſcripto narrentur, tunc illa copulatiuè probanda ſunt. Ad veritatem enim copulatiuę requiritur vtrunque verum eſſe.§.ſi plures.de hæredi. inſtituen. in inſti.& l.ſi hæredi.ff.de condit.inſtitut.Do.de Rota deciſ.68. licet capitula, in nou.

Probare quando impetrans narrata in literis debeat.

59 Limitatur quando ex narratis alterum ſufficeret ad victoriam cauſſæ.cap.2.de reſcript.vt ſi dicatur collatum eſſe beneficium periuro, & is etiam reſignauit illud, ſi probetur alterum, ſufficit. Nam collario periuro facta non valet.c.querelam.de iureiuran.Panorm.in cap. cum noſtris. de conceſ.præben.Etiam reſignans eſt priuatus iure. c. ex tranſmiſſa. & per totum.de renuncia. & tunc coniuncta in diſiunctam reſoluitur. per l.ſæpe. ff. de verborum ſignificatio. vnde ſi quis dicat ſe minorem,& vltra dimidiam deceptum ſi probet ſe minorem,& deceptum non vltra quidem dimidiam, ſufficit: quia minoribus deceptis etiam citra dimidiam ſuccurritur. in l.1. & per totum. ff. de minorib. ſecus eſſet in maiore.l.2. C. de reſcindend.vendit.ſcripſi in tract.de reſciſ. contract.inferius: & ideo ſi impetrem beneficium vacans per extrauagan.execrabilis:& per non promotionem,ſi probem non promotionem,ſufficit,dummodo ſufficienter hoc probem:videlicet quòd tenuit pacificè,& quòd non fuit promotus.quicquid dicat Aegid. deciſio. 735. ſi impetrans.& c.quæſtio. 140.in deciſ.Neapol.

Diffamâs ſu per pluribus delictis, ea probare debet.

60 Tamen quando impetrans commiſsionem à Papa, narrat in ſupplicatione Titium multa commiſiſſe crimina,ob id petit committi probis viris,quibus de præmiſsis,vel de altero præmiſſorum ſi conſtiterit,dictum Titium priuent.Certè Papa conſueuit delere illa verba,Vel altero præmiſſorum.Nam poſtquàm dictus impetrans diffamat Titium de pluribus delictis, debet arctari ad probandum omnia,de quibus illum diffamat,aliàs pœna talionis tenetur,vel ad diffamationis pœnam.tex.in c.ſuper his.vbi doct.de accuſa.c.licet Hely.de Simonia.Staph. in tract.de liter.iuſtit.ſol.166.verſic.Secundò notandum eſt.Ego tamen putarem vnum ſufficere probare, & excuſandum illum,ſi in aliis criminibus fuit à teſtibus deceptus.per gl.no.in c.1.in fi.de elect.in ſexto.

Separatim in literis narrare debemus.

61 Altera eſt regula quando in reſcripto plura narrantur diſiunctim,& alternatiuè,tunc alterum ſufficit probaré.c.inter cæteras,de reſcrip. Ad veritatem enim alternatiuæ alterum ſufficit.l. in eo quod plus.§.vbi.ff.de regul.iuris.reg.in alternatiuis.in ſexto.quod eſt verum, ſi affirmatiuè poneretur,diuerſum eſt,ſi negatiuè,vt ſi dicam non fuiſſe mihi ſolutum, nec quidem ſatisfactum, vtrunque probandum erit.l.ſi quis ſtipulatus fuerit.ff.de verb. obligatio. vel niſi materia vtrunq; expoſtularet,vt ſi dicatur tutorem datum ſuper pecunia,tutelâve ſua, quia ſeparatim non datur tutor bonis,& tuitioni perſonæ.dicta l.ſæpe.ff.de verb.ſignificat. & ſic iudex arbitrari debet ex re, id eſt ex negocij qualitate,vt ibi abundè elucidaui Et his patet quando quis teneatur probare omnia,vel vnum tantùm:& ſi ſapis nunquam copulatiuè exprimas,ſed alternatiuè.

Dirigende quibus ſunt litere.

62 Octauò quibus dirigi reſcripta debeant? Reſpon. literæ gratiæ quibus Papa confert ſacerdotia,diriguntur illis,quibus ipſe prouidet.c.ad aures.de reſcript.vt Paulus Epiſcopus &c.dilecto filio tali N.&c.

Si verò aliquem ad conferendum grauare velit, illi ſuum dirigit mandatum, ſeu reſcriptum.c. eam te.& c.mandatum.eod.& ea. ſi.de præbend.in ſexto.vt patet in forma manda.in concord. & poſteà executoriales literas dirigit alicui in dignitate conſtituto.per c.ſtatutum.de reſcript.in ſexto.Ego plenè ſcripſi in forma literar.executoria.in concord.Franciæ,& in praxi benefic.Si autem loquamur de literis iuſtitiæ Papæ,vel legati,& iſtæ diriguntur Archiepiſcopis, Epiſcopis, & aliis prælatis,ſeu Vicariis,aut eorum Officialibus.c.2.& 3.eod.& aliis habentibus dignitatem,perſonatum, vel Canonicis ſecularibus Cathedralium eccleſiarum.dicto capit.ſtatutum.in princip.eod. in ſexto.

Matrimoniales cauſæ epiſcopis diriguntur.

63 Cauſſas matrimoniales epiſcopis dirigere Papa ſolet.c.cauſſam matrimoni.de offic. delega. Tamen de iure etiam aliis habentibus dignitatem poteſt.text.in c.1.de conſanguini.& ibi Panor. & alij.Sed ſine Papæ delegatione inferior ab Epiſcopo cognoſcere non poteſt.cap.accedentibus. de exceſsib.prælat.

Literæ Regie iuſtitiæ magiſtratibus Regiis diriguntur. Areſtum.

64 Literæ vero iuſtitiæ Imperatoris,Regis vel aliorum,cauſſæ cognitionem deſiderantes, iudicibus tantum Regiis,& magiſtratibus dirigi ſolent. Nec valerent regulariter in Francia, niſi dirigerentur iſtis,imò eſſent abuſus,vt cenſuit Senatus anno 1517.die 2. Martij.& anno 1510.die 2. Ianuarij fuerunt annullatæ literæ directæ apparitori:quia cauſſæ cognitionem requirebant,quam non poteſt iſte habere, niſi ſint literæ ſtatus,& aliæ quæ ex conſuetudine omnibus magiſtratibus dirigi ſolent, coram quibus cauſſæ introductæ ſunt,non autem apparitoribus; quia coram illis non agitantur proceſſus.

Apparitoribus quãdo literæ ſunt dirigende.

65 Aliæ verò literæ ſolam executionem requirentes apparitoribus,& ſeruientibus Regis,ſeu Imperatoris diriguntur, & ab eis illæ literæ exequendæ ſunt, non verò ab apparitoribus Baronum, vel aliorum dominorum,vt alibi ſcripſi.

Cõceſsiones Regis parlamẽtis,aut Cameræ cõputorum ſunt intimande.

66 Item conceſsiones principum, & beneficia, aut parlamentis, aut cameræ computorum, aut Theſauri ſunt intimandæ,& recitandæ,ac regiſtrandæ.text.in l.fina. C.de aquæductu. lib.11. Alia pragmaticis relinquo.

Quinq; partes in literis regiis.

67 Notandum eſt,quòd in omnibus, & ſingulis fermè reſcriptis quinque ſunt partes. In prima eſt ſalutatio. *Henry.&c. A nous amez & feaux Conſeilliers les gens tenans, & qui tiendront noſtre parlement à Paris ſalut & dilection &c.* Et in his reſcriptis ſolet ſalutari is, cui reſcriptum dirigitur. vt ſcripſi in forma mand.in verbo ſalutem,in concord.vbi ſcripſi cauſſas. In ſecunda parte reſcripti narratio ſcribitur, *receuë auons l'humble ſupplication.* &c.vel *de la partie de tel.*&c. Narratur factum, ſuper quo petitur reſcribi.l.fin.C. de precib. Imper. offer. ſine qua narratione non ſolet princeps reſcriptum concedere.

Tertia

Tertia reſcripti pars conceſsionem continet.ibi, *Parquoy ces choſes conſiderées.vel,Pource eſt il,que nous*,&c. Vbi breui recitatur factum,& ratio mouens principem,poſteà reſcribitur principis conceſsio ſecundum qualitatem facti, & materiæ. In quarta nonobſtantia deſcribuntur, & ſi reſcriptum ad reſcindendum contractum tendat, dicetur in fine, *non obſtant leaict contract faict & paſſe par ledict ſuppliant,& quelconques obligations,promeſſes,ou renunciations par luy faictes,ou paſſées par foy, & ferment*, &c. iſta ponuntur pro ſubiecta materia,& ſolent in reſcriptis ad lites addi, Non obſtan.literis ſubreptitiis,vel obreptitiis in contrarium facientibus.de quo per Bertrand.in conſil.362.nil opponitur.col.3.num.8 in primo volu.

In quinta.Datum &c.apponi ſolet dies,menſis,& annus,licet olim dies & conſul,alioqui non valebãt reſcripta l.ſi qua.C.de diuerſ.reſcrip.ſcripſi in forma mandati,in fine poſt gloſſam io data ſexti.Et de communi ſtylo iſta continere debet reſcriptum,alioqui non valet,quia non eſt ſecundum ſtylum emanatum.c.quàm graui.de crim.falſi.Et ex his literæ dignoſci poſſunt Regię, an veræ ſint necne,& an ſecundum ſtylum impetratæ.

68 Nonò, ſuper quibus rebus reſcriptum poſsit impetrari? Reſpon.ſuper omnibus, tam ſpiritualibus,quàm prophanis.cap.ſecundo.& ſequen. & per totum. de reſcript. etiam ſuper rebus corporalibus,& incorporalibus.c.querelam.de elect.& c.diſpendia.de reſcript. in ſexto.Item ſuper eccleſiis & beneficiis.c.2. & ca.ad aures.c.cùm adeo.c.in noſtra.c.capitulum. eod.quod eſt verum,& reſcripta in ſpiritualibus cauſsis, & ſuper beneficiis conferendis à Papa dantur,& viris eccleſiaſticis.c.mandatum.de reſcript.§.1. de mandat. apoſtolic.in concord. Siue cauſſa appellationis.c.1.& per totum.de appella.Nam cum eſt appellatum ad Papam,& ipſe cauſam committit in partibus,vt in rubt.de cauſis.& ſequen.in concord.Franciæ. Siue etiam in prima inſtantia in cauſsis tamen maioribus,quia in aliis Papa cauſſam committere in Francia non ſolet.per text.in dicta rubr.de cauſ.in concord. Quod eſt verum,quando impetratur ab eo, qui ſuper his poteſtatem habet,aliàs non valet, quia non poteſt in meſſem alienam falcem immittere.ca.nouit.de iudic.

Super quibus literæ impetrari poßint.

69 Et regulariter ſuper omnibus rebus reſcripta impetrari poſſunt,diſtinctione tamen habita, vt Papa,vel eccleſiaſtici viri ſuper rebus ſpiritualibus concedant. Temporales verò ſuper temporalibus rebus:& in quibus caſibus iudices ſeculares cognoſcant de ſpiritualibus, vt in poſſeſſorio in hoc regno Franciæ in illis tangentibus poſſeſſorium reſcripta concedere & rex poterit. argu.l.2.ff.de iuriſd.omnium iudic.& hoc Barba.probat in rubr. de reſcript. & Guido Papæ.q.1. in deciſio.Delph. Tamen pendente lite non licet impetrare reſcriptum,niſi vt deciditur in l.1. & ſequen.C.vt lite penden.Nec poſt prouocationem,vt ibi, in l. fina.patet.vel ſi impetretur, antequàm patroni agant cauſam,debet communicari & oſtendi parti aduerſæ, vel procuratori eius, vt reſpondere poſsit eo die,quo cauſa agitabitur.vt eſt in rub.*des procureurs*.articu.8.& ſequen. in ordinat.Regiis,etiam reſcriptum iuriſdictionis(vt dicunt)attributiuum poſt primum non eſt impetrandum.articul.quart.titulo de recuſatio.in ordinatio.Reg.

Papa ſuper ſpiritualibus reſcribit,rex ſuper temporalibus.

70 Reſcriptum contra ius non valet.l.reſcripta.de precib.Impera.offeren.& l.fi. C.ſi cõtra ius. c.reſcripta.25.q.2.gl.in ver.noſcatur.c.1.eod.in ſexto.Nec iudices illis obtemperare debent.vt dicetur articu.2.inferius.Siue ſit contra ius diuinum,quia inferior legem ſuperioris non tollit. Clemen.ne Romani.de elect.c.cum inferior. de maior. & obedien.c.noli.9. diſtinctio. Siue contra ius naturale, quod eſt immutabile.§.ſed naturalia.de iure natural.in inſtit.cap.fina.9.diſtinctio. Idem ſi eſſet contra concilia generalia.c. ex parte.de capel.monach. Nam ſicut ſancti euangelij quatuor libros,ſic ſancta concilia ſuſcipere,& venerari oportet. cap.ſicut.&per totam decimamquintam diſtinctionem.

Literæ contra ius an valeant.

Si verò ſit contra ius gentium, vt potè ſi reſcriptum dominium rei meæ auferat,non valere probat gloſ.in l.quoties.C.de precib.Impera.offerend.& Anto.de Burgos in rub.de empt.&vend. col.pen.ac Iaſ.in l.fi.C.ſi contra ius.Panor.& alij in c.quæ in eccleſiarum.de conſti.

Si autem ſit contra ius ciuile,etiam dicitur vires non obtinere:nam Imperiali conſtitutum eſt ſanctione,vt ea,quæ contra leges ſunt,non ſolum inutilia,ſed etiam pro infectis habenda ſint. c. Imperiali.25.q.2.& l.non dubium.C.de legib.Et Petrus Ferrar.in practic.ſua in form.oppoſ.contra inſtrum. in gloſ. contra ius. ſic ait.Deus nouit, quanta ſit in principum Modernorum curiis abominatio de talibus reſcriptis,& priuilegiis contra ius elicitis,& impetratis.

Etiam non valet reſcriptum contra ius municipale,vel conſuetudinarium non facta illius iuris mentione.Bal.in l.fi.C.ſi contra ius.& Matth.de Afflict.in conſt.Neapoli.lib.2.rub. vt bannito liceat infra duos menſes redire.tertio notab.num.7.

71 Ratio eſt,quia talia reſcripta cenſentur conceſſa præter principis intentionem,propter multas & varias occupationes,tunc iuris non recordantis.c.cæterum.de reſcript.in integra.c. ex parte.1.de offic.delega.non enim præſumitur voluiſſe iura tot vigiliis excogitata ſubuertere vno reſcripto.l.ſi quando.C.de inoffic.teſtamen.c.eccleſia.de electio. & hoc declaratur in artic.2. infrà eod.Vel propter importunitatem ſupplicantium conceſſa videntur.l.1.C. de petitio. bono.ſubla. lib.10.gloſ.in dicto c.1.de conſti. Sic conſuluit Ancha. conſil.313. niſi legibus.in princi. quia non præſumitur Papam, vel Imperatorem aliquid voluiſſe contra ius. & ideo deficit eius voluntas in hac conceſsione, non poteſtas. Bald. & Iaſ. in dicta l. reſcripta. cap. mandatum. ibi, non fuit intentio mandatoris.de reſcript. Idem puto ſi Rex in hoc regno reſcriberet contra ordinationes

Literæ quãdo præter voluntatem, vel importunitatem conceſſæ uideantur.

Literæ contra ordinationes.

Regias,quæ ſunt ius Gallorum,& hoc per rationes prædictas,vt ſcripſi in rubr.De firma.& irreuocab.concordat.ſtabilit.in verſic.Quartò vis & robur,alioqui firmæ leges non eſſent,quia per reſcripta deſtruerentur eo momento quo fierent.

Caſus in quibus ualet reſcriptum contra ius.

72 Limitatur quando reſcriptum eſt per modum priuilegij,tunc quia natura priuilegij eſt derogare iuri, etiam abſque expreſſa derogatione tolletur ius.c. priuilegia.3.diſt.gl.in dicto verb.noſcatur.& ibi doct.& Bal.in l.item lapilli.col.2.ff. de rerum diuiſio. Solet tamen Rex ex ſtylo iuri derogare,alioqui non valeret,quia ſtylus non eſſet ſeruatus.

73 Secundò, niſi emanaret contra legem notiſsimam , contra quam princeps ſolitus eſſet reſcribere. Panor. & alij in c.1.circa finem.eodem tit.Ideo dixi valere reſcriptum appellationis, in quo derogatur ordinationi diſponenti,vt ilico appelletur,rubr.de appella.artic.1.quia ſolitum eſt illi ordinationi derogari,etiam vt quis poſt decem dies poſsit appellare contra authen.hodie.C. de appel.quia regnicolæ à die notitiæ appellant,etiam poſt decem annos interdum.per c.concertationi.de appella.in ſexto.ſcripſi in proœm.ordinatio.in primo Tomo.

74 Tertio,quando non eſt omnino iuri derogatum,ſed in aliquo, vt ſi differatur ſolutio creditorum per annũ, vel per quinquennium.per l.quoties.C.de precib.Impera.offeren.de quo plenè ſcribo in tracta.de reſcript.dilato.annal.& quinquen.infrà:quia in his quod differtur, non auffertur,per dictam l.quoties.& in mora modici temporis non eſt magnum præiudicium.l.ſi debitori.vbi ſcripſi.ff.de iudic.

Literæ licet ſummariè cauſa tractetur ualēt.

75 Item valet reſcriptum cum clauſula,Summariè,& de plano, quia ordo iuris, in totum non tollitur.clemen.ſæpe.de verb.ſignifica.alias fallen.tradit Feli. in c. nonnulli.col.3.cum ſequen. de reſcrip.& Iaſ.in l.reſcripta.C.de precib.impera.offerend.

76 Quartò,quod eſt facta mentio illius iuris contrarij in reſcripto,tunc princeps illi derogare videtur.doct.per illum text.in l.fin.C.ſi contra ius , quod eſt verum, vt valeat contra ius ciuile, ſecus contra ius diuinum , quia inferior non tollit legem ſuperioris.clem.ne Romani. de elect. quamuis contrarium teneat Lucas in l.vna.col.2.C.de piſtor.lib.11.

Literæ ſi alius lædatur non ualent.

77 Quinto,valet reſcriptum ſi non lædat alium,& proſit petenti.dicta l.reſcripta.ideo non valet reſcriptum, vt tranſactio reſcindatur, quia lædit alium.l.cauſſas.C.de tranſactio.niſi ex certa principis ſcientia,vt ibi,& quando eſſet modica læſio,ſecus ſi magna, gloſ.in dicto cap. reſcripta. 25.q.2.c.1.& c.cùm olim.in verb.præiudicium.de cõſuetud.Niſi lex prohiberet illud impetrare.l. 1.C.ſi nupt.ex reſcript.petan.& tunc non valebit niſi facta illius prohibitionis mentione,vel alia clauſula æquipollẽte,vt ſcripſi in gl.pro expreſsis.in forma mãd.in cõcord.Iaſ.in dicta l.reſcripta.

78 Sextò,non valet reſcriptum ſi crimen ſupplicantibus indulgeat,vt in dicta l.reſcripta, alioqui parendum eſt reſcripto regulariter.nam quod principi placuit,etiam per reſcriptum,legis habet vigorem.l.1.ff.de conſt.princip.§.ſed & quod principi.de iure natural.in inſtit.ſcribam in art. 1.& 2.infrà eod.& in rubr.*des graces.*

Septimò, ſi ſecunda interuenerit iuſsio recipi reſcriptum ſolet.§.deinde.in authen. de manda. princip.colla.3.& in §.& hoc verò iubemus.in authen.vt nulli iudic.colla.9.

Caſus in quibus reſcriptum prohibetur impetrari.

79 Vide caſus in quibus reſcriptum à iure prohibetur impetrari,quos congerit Lucas de Penna in dicta l.vna.C.de piſtor li 11. (l.fi.C.de can.frumenta.lib. 11.) & vltra cum text. in §.illud.in authen.de teſtib. colla. 7. in illis tamen caſibus valebunt etiam reſcripta, ſi dicatur non obſtante lege in contrarium faciente.l.fi.C.ſi contra ius.Bar.& alij.in l.ſi quis.in prin.ff.de leg.3.Si tamen plura ſint obſtantia,nihil proderit clauſula non obſtantibus.Iaſ.conſ.233.col.7.in ſecundo vol.l.ſi non lex.ff.de hære.inſti.Guido Papæ in tracta.ſuo de reſcript.niſi diceretur,non obſtantibus quibuſcunque.vt ſcripſi in forma mand.in fin alia ſuperius tractaui.q.5.

Fiſco damnoſum reſcriptum nõ ualet.

80 Reſcriptum etiam fiſco damnoſum non valet.l.nec damnoſa fiſco,nec iuri contraria poſtulari oportet.C.de precib.Imper.offeren. vt ſi quis petat exemptionem à tribus.l.in fraudem.C.de anno.& tribut.lib.10.ideo literæ remiſsionis condemnationum non valent, niſi cauſſa, & qualibet facti qualitas exprimatur.

Remiſsio condemnationis pœne ſeu compoſitio,aut immunitas petita,non ualet.

Vnde ſi quis condemnatus ad mille libras, à principe remiſsionem petat,non valebit illa conceſsio,ſi non fecerit mentionem ex qua cauſſa fuerit condemnatus, quia facti ſeriem non continent.c.ſuper eo.de coha.cler. c.dilectus.primo.de reſcri.Bal.& Iaſ.in dicta l.nec damnoſa.& quia eſt fiſco damnoſum.

81 Idem ſi ſupplicauerit pro compoſitione facienda condemnationis iam factæ , & tacuit condemnationis cauſſam.Feli.in c.poſtulaſti.col.4.verſi. & per iſtum tex.de reſcrip. facit text.in c.dilectus.ibidem.

82 Idem ſi quis immunitatem à gabellis petat.teſte Bertach.in tracta.de gabellis in ſeptima parte q.9.quia Gabellæ principis reſcripto non remittentur.l.omnium.& l.quicquid.C.de vectig.& commiſsis,vbi doct.Niſi cum clauſula, ex certa ſcientia, vel non obſtante aliqua lege in contrarium diſponente.Bart.in l.fina.C.ſi contra ius.

83 Ideo non valet reſcriptum in quo quiſpiam remiſsionem pœnæ iam exactæ per fiſcum,ſeu eius Theſaurarium obtinuit, non facta exactionis mentione, vt aſſerit Bald. & Iaſ.in dicta l.nec damnoſa.tum quòd eſt ſubreptitium, tum etiam quòd eſt fiſco damnoſum, & ideo de incorporatione fiſco facta , eſt facienda mentio , quia hoc acquiſitum perdere eſt damnoſum. l. liberto octaginta.ff.de bon.liberto.gloſſ.in verbo per in integrum reſtitutionem.l.1.§ ſi quis autem.ff. de

iure

itinere actuque priua.doct.in l.non amplius.de lega.1.Iaſ.in l.cum quis.col.1. C.de iur.& fact.ign. Etiã ſi in modico fiſcum lædant,vt in concedenda exceptione fiſcali debitori.Paul.in dicta l.nec damnoſa. Secus ſi motu proprio concedantur. per text.à contrario in dicta l.nec damnoſa fiſco poſtulari oportet,ergo ſi motu proprio concederet,valeret, docto.ibi,quia prohibetur poſtulari, non concedi,docto.in l.3.ff.quod quiſque iuris.

85 Vnde dicit text.in §.& hoc verò iubemus.verſi.ſi verò, in authen.vt nulli iudi.colla.9.ſi verò huiuſmodi in ſcriptis iuſsio publicum reſpiciat,inquiret eam,& ſi quidem non lędatur fiſcus, quæ in eo comprehenſa ſunt adimpleas, ſi verò ad læſionem fiſci, nihil ſuper ea omnino agi, nunciare verò nobis primum,vt ſecunda noſtra fiat de hoc iuſsio, & ſic in his ſecunda expectatur iuſsio,quæ habet vim motus proprij.teſte Bal.in dicta l.nec damnoſa.& refert Lodouic.Roma.in l.ſi verò.§.de viro.fallen.51.verſicu.Secundò probatur.ff. ſoluto matrimonio. Etiam habet vim clauſulæ ex certa ſciẽtia.c.ſi quãdo.vbi doct.de reſcript. Refert & ſequitur Corſetus in tract. de poteſta. Regia.q.16. in ſuo tracta.de geminatis, & ſecunda iuſsio regulariter expectanda eſt, vbi reſcripta ſunt contra ius, vel vtilitatem publicam, aut fiſco damnoſa, aut alias inciuilia, vt ſunt ſolitæ facere curiæ ſupremæ regni,quæ ſolent dicere ex iterato,& expreſſo Regis mandato, vel interdum dicunt,Rex talem recipit,non curia: quando hoc apparet eſſe iniuſtum, & tamen importunitas neſcit opportunitatem habere.

Iuſsio ſecunda quando requiratur.

86 Reſcriptum contra vtilitatem publicam non valet,in rubr. C.ſi contra ius,vel vtili. public. Ideo non valẽt literæ quibus princeps conceſsit,vt in publica via ædificetur in præiudiciu tranſeuntiũ.in l.2.§.meritò.ff.ne quid in loco publico.quia non vult princeps damnificare ſubiectos. Sed ſi aliquid tale iuſſum eſt,omnino non reſpicias illud,niſi pragmaticam noſtrã ſacram oſtendat formam:& tunc ſuſcipies quidem talem formam, non autem aliquid ages ex ea, antequam ad nos nuncians ſecundam præceptionem noſtram ſuſcipias,ſic ſcribit Imperator Triboniano quæſtori.in §.deinde competens.in authenti.de manda.princip.collatio.3.quem text.iudices maximè in Parlamentis habere debent,vt ſecunda expectetur iuſsio.Et generaliter ſi quid huiuſmodi contra ius,vel vtilitatem publicam in quolibet negocio proferatur,non valeat.l. iubemus.prima.C. de ſacroſanctis eccleſiis. hodie publica ſpernitur vtilitas, & omnes ferè ad ſua tendunt commoda.& publicam reiiciunt vtilitatem,vnde totus deſtruitur mundus,niſi Deus ſuſcitauerit nobis quendam reipubl.patrem,hoc vt faciat orare debemus.

Literæ contra publicã vtilitatem non valent.

87 Secundum reſcriptum non faciens mentionem primi,nullius eſt roboris.c. cæterum. eod. cum quia eſt ſubreptitium,& obreptitium,tum etiam quia reuocatio literarum eſt odioſa.Panor. & alij in c.ex literis.de offic.delega. Ad hæc quia iniuria videtur fieri iudici dato per primas literas,vt ſine cauſſa reuocetur.l.litigatores.ff.de arbitr. tum etiam quòd voluntas concedentis videtur deeſſe.c.fin.de dilatio.in fin.ibi noſtræ intentionis non fuerit primum mandatum per poſterius reuocare, & in omni actu voluntas & poteſtas neceſſaria ſunt.ca.ſuper inordinata. de præbend.Bald.in l.cum te.col.1.C.de donatio.ante nupt.ſcripſi in glo.ſubire voluerint.§.1.de collatio. in concord.& quia non præſumitur mutata ſtatim voluntas.l.non ad ea.ff.de condit. & demõſt.

Secundæ literæ quãdo valeant.

88 † Siue ſit in prima inſtantia impetratum, ſiue in cauſſa appellationis.cap. ex literis.de offic. deleg.tum quòd eadem ſit cauſſa principalis,& cauſſa appellationis quoad hoc.l.1.in fin.vbi Angel.ii.an per alium cauſſæ appellatio. reddi poſsint. & in auth. vt cum de appel.cognoſ. in princ. & hoc quando primò impetratæ fuiſſent literæ in cauſſa appellationis, & poſteà aliæ impetrarentur.per cap.bonæ.de confir.vtili.Imol.in c.ex literis.col.2.de offic. delega. Feli.in dicto c.cæ-
89 terum.num.4. † Etiam de proceſſu inchoato per reſcriptum mentio fieri debet.cap. inter monaſterium.de re iudica.& de proceſſu & lite pendente coram ordinario.cap.vt debitus.de appella.quod limitat decem modis Felin.& alij in cap.3.de reſcript.Ibi quilibet videre poterit.

Proceſſus, & litis facienda eſt in literis mentio.

90 † Etiam ſufficit mentio priorum literarum per clauſulam non obſtantibus prioribus literis,quando in primis non erat aliqua forma de nouo data ad cauſſam: ſed ſimplex erat primum reſcriptum.ca.cauſſam.2.de iudic.ibi non obſtantibus prioribus literis in cauſſa ratione præuia procedatis.dicto c.ex literis.de offic.delega.

91 Secundò non ſufficeret indefinita prioris reſcripti expreſsio,ſed clauſulæ notabiles exprimẽdæ ſunt.vt potè quod de conſenſu vtriuſque partis primum impetratum fuerit.dicto ca.cęterum. iuncto c.2. de dolo.c.cum dilecta.ibi per ſubreptionem obtentas,cùm in eis illius articuli.&c. de reſcript. Ideo non ſufficeret dicere pro expreſsis habentes primas literas, quia in his quæ ſunt facti,poteſt Papa circumueniri.c.1.de conſtit.in ſexto. & primæ literæ ſunt facti, ideo de illis debet concedens habere notitiam,ſi illas velit reuocare.prout conſuluit Cardi.conſil.142. videtur.col. penult.quia non eſt præſumendum quòd velit recedere à prioribus,niſi conſtet.l.non ad ea.ff. de condi.& demonſt.& ſi fuerit facta mentio reſcripti primi,valet ſecundum,licet clauſula,non obſtante,non fuerit appoſita.teſte Bal.in dicto c.cæterum.col.1.

Expreſsio quæ requiratur in literis.

92 Hodie contrarium verum arbitrater,propter ſtylũ qui habet, vt in ſingulis literis hæc clauſula non obſtantibus apponatur.ideo ſi in aliquo reſcripto non reperiretur appoſita, illud reſcriptum nullius eſſet momenti, quia non eſſet ſecundum ſtylum,ob id nullum.cap. quàm graui. de crimine falſi,& reſcriptum non contineret ſuas partes,quas ſcripſi q.8.ſuprà.

93 Item ſi in primo reſcripto erat clauſula appellatione remota,non ſufficit facere mentionem illius reſcripti ſimpliciter,niſi illius etiam clauſulę fuerit expreſſa facta mentio.c.ex cõquæſtione.

vbi Panor.in ſecundo notab.de reſtit.ſpol.Et quæ dicatur notabilis clauſula,relinquitur arbitrio iudicis de ſubreptione cognoſcentis, vt docent iuris interpretes in dic.c.3.

Expreſsio multiplex.

94 Tertiò,quia eſt multiplex expreſsio,videlicet in genere,in ſpecie,& in indiuiduo.vt per Bar. in l.1.ff.de vulgar.& hodie in reſcriptis ſolet fieri expreſsio generalis, & tam ampla , quæ omnino ſufficit,vbi ſolet communius dici : obſtantibus quibuſcunque literis,etiam ſi de his facienda eſſet mentio expreſſa,& ad verbum.Et ideo non proſequor multa quę tradit Felin.in c.nonulli. & c.cæterum.eod.tit.&non poteſt dari certa doctrina,qualis mentio fieri debet de clauſulis priorum literarum,ſed arbitrio iudicis relinquitur,qui debet conſiderare,an ſi expreſsio facta fuiſſet, literas obtinuiſſet,vel ſaltem non ita facile.per c.2.de dolo.c. poſtulaſtis. de reſcript.Felin. in dicto c.cæterum.col.1.

Reſcripti inutilis an ſit facienda mentio.

95 Limita non procedere in reſcripto nullo , vt de eo non ſit facienda mentio.c.ex tenore.de reſcript.quia poſtquàm eſt nullius roboris:ergo non annullabit primum validum.text.in c. cum noſtris.juncta glo.in verbo,de facto.de conceſſ.præbend.ſic nec teſtamentum ſecundum nullum tollet primum validum.l.ſancimus.C. de teſtamen. Ideo ſi auditor datus ex primo reſcripto remittat cauſſam,tanquam procedere non valens,ſecunda impetratio non faciens mentionem de hac remiſsione,& commiſsione etiam inutili non valebit.teſte Bellameta deciſ.600.ſi delegatus. & Felin.in dicto c.cęterum.num.5.facit c.bonæ.de confirma.vtili.in fine.ibi diximus,primæ literæ tamdiu ſuum debent habere vigorem, donec de iniqua ſententia cognitio plenior habeatur. Franciſc.conſil.174.in cauſa.colum.2,num.5.

Subreptitiæ literæ an ſint nullæ.

96 Quartò literæ ſecundæ ſubreptitiæ non ſunt ipſo iure nullæ, ſed ita demum ſi pars opponat.Panor.& alij in d.c.cæterum.& c.inter.de re iud.facit c.plerumque.eo.vbi poſt annum valēt ſecundæ, quando aduerſarius primis literis non fuit vſus , ergo ab initio non erant nullæ. Nam quod in initio nullum eſt,non firmatur tractu temporis.regula iuris.ff.l.quod in initio.& in ſexto.cap.non firmatur. & hoc iudicium datur , ſi poſtulatum fuerit.l.4.§. hoc autem iudicium.de damno infect.&quilibet renūciare poteſt iuri in fauorem ſuum introducto.c.ſi diligenti.de foro compet.l.penul.C.de pact.etiam clauſula decreti appoſita in actu , intelligitur ſi impetrans vti velit.Ioan.Monac.in c.ſtatutum.de præben.in ſexto.per l. proinde.ff. ſi certum petatur. ſcripſi in §.ſi quis verò.in verb. ipſo iure. de collatio.in concorda. Et ſic patet , quòd reſcriptum primum ſubreptitium non erit ipſo iure nullum , & ſi in ſecundo non fiat expreſsio illius , ſecundum etiam non erit ipſo iure nullum.oportet igitur,quòd pars excipiat.

Declarat c, cæterum.

97 Et ideo licet in dicto c.cæterum.eod.ſit hęc clauſula, non obtinent alicuius roboris firmitatem.Tamen intelligitur,ſi pars opponat.per tex.quem non adducūt doct.in c.2.de offic deleg. Ibi literæ opponuntur,& facit c.inter.de re iudica.Et iſta eſt communis ſententia in iudicialibus, vt actus etiam nullus ſuſtineatur non opponente parte,quia imputetur ei,cur non opponit:nam tacendo ratum videtur habere,cùm actus in fauorem perſonæ nullus ratificari poſsit.l. filio.ff.de iniuſto teſtamen.Ioan.Monach.in c.ſuper eo.de elect.in ſexto.& ideo proceſſus factus in vim illius reſcripti valebit.ſcripſi in §.ſi quis verò.de colla.in concorda.

Præſentare & uti reſcripto impetrato,an quis teneatur.

98 Quæro ſi pars impetrauerit reſcriptum,& videat ſibi eſſe damnoſum,an cogatur illud præſentare,& eo vti:Reſpon.non cogendum.per c.ex conquæſtione.de reſtit.ſpol.vbi Innoc. & Bal. in c.ſuper literis.col.6.num.20.de reſcript.poteſt enim renunciare iſti reſcripto à ſe impetrato.per dictum capitulum ſi diligenti.& facit gl.in cap.1.de verb.ſignifi.in ſexto. niſi in quinque caſibus, quos notat Felin.in rub.de reſcrip.num.3.

Secundæ literæ auferētes iuriſdictionem à primo iudice nō ualēt,

99 Hodie tamen ex lege Regia poſt impetratum ſemel vnum reſcriptum ſuper iuriſdictione, non poteſt aliud impetrari,vt iuriſdictio auferatur à primo.ſed poterit ille iudex iuris authoritate recuſari.vt eſt in ordinatio.Reg.rubri.de recuſatio.articu.4.vbi ſcripſi.& hoc eſt introductum, vt lites breuientur,quæ prolongantur ex impetratione tot reſcriptorum, antequam ſint à iudicibus comprobata , ſaltem ante illam conſtitutionem. { Nota tamen non valere proceſſum factum ante reſcripti præſentationem vt docet Spec. in titul.de reſcript. præſenta.bal.& Purpura. in l.cum qui.ff.de iuriſ.om.iud.Feli.in ca.ſi.col.pen.de præſumpt.& in ca.cum ex officij.col.12.de præſcript.}

Oppoſitio partis eſt neceſſaria contra iudicem cognoſcentem.

100 Quintò ſi iudices ſecundi reſcripti nulli, vel primi velint cognoſcere, debet opponi exceptio,& poſtea ſi cognoſcant, debet pars appellare, alias approbare cenſeretur proceſſum.per textum in cap.cùm dilectus.de electio.& in cap.ex parte M. de appellatio.& iſta opinio ſeruatur in curiis,alioqui valebit proceſſus,quicquid dicat Panormita.in dicto cap.cæterum.& ſequaces. Et primam opinionem communem & ſeruandam aſſerit Franciſcus Curt. conſilio 175. contra ea. colum.2.Et quòd valeat proceſſus ſi pars non opponat,firmat Panor.ſibi contrarius in cap. cùm contingat.nu.2.de reſcript.

Reſcripta iuſtitiæ eiuſdem datæ nulla.

101 Sextò ſi duo fuerint reſcripta,ad diuerſos iudices impetrata,& dubitetur de prioritate,quia ſunt eiuſdem datæ,tunc neutrum valebit.per textum,in dicto c.2.de offic.deleg.vbi interrogandus erit princeps.

Iudex petitus datur ſaluo iure recuſationis,

102 Septimò quamuis olim non eſſet ſolitum dari iudicem ab altera parte petitum,niſi in verecundiam iudicis petiti.l.obſeruandum.ff.de iudi.hodie ſolet dari iudex petenti ſaluo iure recuſationis.c.cauſam.2.& c.inſinuante.de offic.deleg.gl.in c.ad hæc. de reſcript. & hoc iure vtimur in

Francia: & quamuis in reſcripto non dicatur Saluo iure recuſationis, tamen ſemper exceptum cenſetur.cap.ad hæc.vbi gloſ.de reſcript.doct.in rubri.de appellatio.& in cap.ſuſpitionis.de offic. delega. & hoc in ciuilibus. In criminalibus verò ſolet interrogari reus, an aliquam ſuſpicionis cauſam habeat contra talem,& talem iudices: & ſi dicat ſe non habere, dicetur an velit eos in iudices habere, qui ei dabuntur, ſi non diſſentiat, vel cauſam aliquam contra eos non adducat, quia durum eſt coram iudice ſuſpecto litigare.cap.cùm inter. de exceptio.Ideo debet delegatus videre, vt iudices non ſuſpecti dentur, nec hæreticus iudex dari debet contra hæreticos, vel pro illis, quia ſemper iis faueret, etiam ſi modica inſit ſuſpicio, nec etiam ſi ſit aliqua ſuſpicione notatus.

Speciale reſcriptum derogat generali.

103 Reſcriptum ſpeciale derogat generali, etiam non facta illius mentione.cap.1.& cap.paſtoralis.in fin.eo.facit cap.ſtuduiſti.de offic.lega. Siue fuerit prius impetratum, ſiue poſteà, quia generi per ſpeciem derogatur.per regul. iuris in ſexto. & quia generalis diſpoſitio, quæ ſequitur non refertur ad deciſionem ſpecialem.argu.l.doli clauſula.ff.de verbo.oblig.l. ſanctio legum. de pœnis. & ideo reſcriptum generale ſecundò impetratum non tollet primum ſpeciale.

Speciale quando reſcriptum dicatur.

104 † Si autem vtrunque ſit generale, illud quod eſt magis ſpeciale attenditur.l.ſeruo.ff.de pecul. lega. Et dicitur magis ſpeciale illud, quod reſpicit perſonas, ſi alterum reſpiciat cauſam, vt ſi cauſę pupillorum alicui committantur, alteri vero cauſæ vltimarum voluntatum, ſi contingat cauſam ſubſtitutionis agi contra pupillum, is erit iudex, cui cauſæ pupillorum commiſſæ ſunt. Bald.in l.1. quæſt.3.ff.de offic.conſul.& in l. executorem.col. 5. C. de execu.rei iudica. Decius in dicto cap.1. num.71. Idem in reſcripto habente cauſam magis fauorabilem.vt docet Bart.in extrauag.ad reprimendum.in verb.non obſtantibus, quem ſequitur Paulus Caſtren.in l.non eſt nouum.ff.de legib. ſic conſuluit Deci.conſil.3.& diligenter.

Priuilegiũ ſecundum non derogat primo.

105 Secundum priuilegium non derogat primo.c.veniens. de pręſcript.ſiue ſit ſpeciale, ſiue generale.gloſſ.in ſumma.25.quæſt.2. in fine.& in regul.generi.facit l.3.C.de ſilentiar.lib.12.& Iaſ.in l. poſtquam liti.C.de pact.quia priuilegia non æſtimantur ex tempore, ſed ex cauſa.l. priuilegia. ff.
106 de priuileg. credit. † Hodie videntur ſublatæ difficultates iſtæ, cùm in ſingulis literis ſoleant poni, non obſtan. Valde generales, & clauſula, etiam ſi expreſſa ſit facienda mentio, ob id iſta non fuſius pertractabo, quia in curiis de hoc non frequenter dubitatur, etiam de hac clauſula dixi in forma manda.apoſtolic.in concor.

Clauſula non obſtan. in literis valde generalis poni ſolet.

Reſcriptum non faciens mentionem de priuilegio an valeat.

107 Reſcriptum non faciens mentionem priuilegij, valet.cap.1.vbi docto.de litis conteſtat.in 6. & in cap.1.de reſcript. Quod eſt verum, quando priuilegium reſpiceret merita cauſæ, ſeu ius partis, tunc reſcriptum non derogat priuilegio, nec fit præiudicium parti habenti ius, quia illud poterit etiam coram iudice reſcripti pars allegare, ob id reſcriptum valebit. Vnde priuilegiati, vt non ſoluant decimas de terris, quas propriis manibus colunt, poterunt conueniri in vim reſcripti, & ipſi priuilegium allegabunt.cap.ex parte.primo.de decim. & illud exhibebunt.cap.cùm perſonæ. de priuileg.in ſexto. Vel ſi princeps concelſerit mihi immunitatem, poſteà generali edicto imponit onera, non intelligitur tollere meum priuilegium. Bal.in dicto cap.1. colum.penul.nume. 16. Vbi plus dicit generale ſtatutum non tollere priuilegia, niſi de ipſis mentio fiat derogatoria, nec tollit ſpeciales conſuetudines, niſi contra ius inductæ ſint, vel ſint illicitæ, vel expreſſę.l.3.§.diuus. ff.de ſepul.viol.

108 Si ergo per reſcriptum, vel mandatum tolleretur ius, non valeret mandatum, vel reſcriptum non facta priuilegij mentione.c.conſtitutus.de reſcrip.

Si autem impetretur reſcriptum contra priuilegium concernens dilatoriam, ſeu iudices, non valebit non facta mentione priuilegij.per textum.in cap. cùm ordinem. de reſcript. vnde ſi impetrem reſcriptum contra ſcholaſticum habentem ſuos iudices. vt in auth.habita. C. ne filius pro patre.non valebit reſcriptum: quia derogaretur iudicibus iam datis quoad cognitionem.per cap. cæterum.de iudic.Barba.& alij in dicto cap.cùm ordinem. Et ſic non valet regulariter reſcriptum contra priuilegium, ſi non fiat priuilegij mentio, ſi illi priuilegio derogetur, aliàs contra. Idem ſi priuilegium det formam reſcriptis impetrandis, vt non valeat reſcriptum, niſi facta mentione illius formæ,& ordinis.per dictum cap.cùm ordinem.vbi alia ſuper hoc videri poterunt.

Literæ an ſint in totũ nullæ.

109 Sæpius etiam dicitur reſcriptum non valere, vel propter ſubreptionem vel obreptitionem, aut aliàs. Quæro an ſit in totum nullum, vel in illo articulo tantùm, in quo falſum expreſſum eſt? Reſpond. Si vitium reſpicit totum reſcriptum, tunc totum reſcriptum vitiabitur, vtpotè quando manifeſtum eſt in conſtructione peccatum. vt in cap.ad audientiam. 1. de reſcrip.& ibi Bal. & alij per illud verbum, fidem te nolumus adhibere, vel ſubreptio fuit cauſa obtinendi reſcriptum ſuper omnibus, tunc in totum corruet.cap.conſtitutus.vbi glo. & Panor.& in c. ſuper literis.de reſcript. Carol.Ruinus, conſil.70.quia.nume. 11.in quinto volu. Idem ſi ſit contra ſtylum.c.quàm graui.de
110 crimine falſi. † Idem eſt quando exprimitur falſum, quia mendax precator carere debet penitus impetratis.cap.ſedes.de reſcrip.quia non eſt tam odioſus tacens verum, quàm falſum exprimens, quia ex ignorantia hoc tacere potuit, ſed dolus in exprimente falſum præſumitur. Panorm. ibidem.& Lapus alleg.89.in Dei nomine,&c.factum ſuper quo.tamen idem in vtroque eſt dicendum, quando doloſa eſt ſubreptio, tunc nullum in totum eſt reſcriptum.per text.in dicto cap. ſuper literis.de reſcript.Idem quando connexitas eſt, vt quia in perſona eſt commiſſa ſubreptio, tunc in totum vitiatur reſcriptum.c.ſedes.& ibi Panor. vlti. not. de reſcri.& in dicto c.conſtitutus.in 1. glo.& in c.ſuper literis.nu.5.in fi.ibidem.

Subreptio in uno an vitiat in toto.

111 Alioqui regulariter ſubreptitio in vno articulo, non vitiat capitula ſeparata, & diuiſa. vt eſt text. in cap. ſi eo tempore. de reſcrip. in ſexto. vide regulam ſic conſtitutam, cum limitationibus, per Feli. in dicto cap. ſedes. & per Rimmald. & Iaſ. in l. ſi ex falſis. C. de tranſac. Carol. Ruy. dicto conſil. 70. quia id de quo. col. 3. num. 8. & 11. in quinto volu. vbi dicit maximè procedere, quando vnum capitulum gratiæ tendit ad commodum vnius, & aliud ad commodum alterius. Nam vnius factum alteri nocere non debet. l. ſi vnus. §. ante omnia. ff. de pactis.

Subreptio quomodo tollatur.

112 Notandum eſt, quòd ſubreptio tollitur per clauſulam motus proprij. c. ſi motu proprio. de præbend. in ſexto. Sexaginta alios effectus illius clauſulæ cumulaui in forma mand. in vero. motu proprio, in concor. Franciæ.

Secundò etiam tollitur per clauſulam non obſtante. c non poteſt. de præbend. in ſexto.

113 Tertiò per clauſulã, ſi non ſit alteri ius quæſitum: ipſa enim tollit omnem ſubreptionem, quę à tertio allegari poſſet, dicente ſibi reſcriptum præiudiciale. nec eſt opus alia mentione coloratæ poſſeſsionis. Cardinal. conſil. 94. nobiles viri, quia reſcriptum videtur concedi ſub conditione, ſi non præiudicetur alteri in iure quæſito. c. quamuis. de reſcript. in ſexto. & cap. ſi poſtquàm. de prębend. illo libro. hoc docet Fel. in cap. ſuper literis. col. 7. nu. 11. de reſcript.

Quartò idem in clauſula, ex certa ſcientia. glo. in c. 2. de filiis presbytero. Bauer. in §. hæreditas. col. 6. de hæredib. inſtituend. in inſti. Felin. in c. cum inter. de exceptio.

Quintò idem dicunt quidam in clauſula. Ex plenitudine poteſtatis, cum tantùm operetur ſicut motus proprius. vt conſuluit Alexand. conſil. 33. in quinto volu. & Barba. conſil. 27. in ſecũdo vol. & conſil. 13. col. 8. in 3. volu. & Hippo. in l. de vno. nu. 24. ff. de re iud. alibi dico.

Sexto clauſula pro expreſsis habentes. Feli. in c. in noſtra. correlar. 9. de reſcrip. Dec. conſil. 341. viſo puncto. col. 1. Ego pleniſsimè ſcripſi in forma mand. in verb. pro expreſsis. in concor. Francię.

Septimo idem dicunt quidam in clauſula ſupplentes omnes defectus, de qua conſuluit Dec. conſil. 341. viſo puncto. col. 2. Panormit. & alij in cap. illa. de electio.

Quotuplex ſit reſcriptum.

114 Decimò quæro quotuplex ſit reſcriptum? Reſpon. Imperator in rubri. C. de diuerſ. reſcrip. dicens varia ac diuerſa eſſe reſcripta, ſed in duo membra nos partiemur: quoddam enim eſt reſcriptum gratiæ, quoddam iuſtitiæ. Hæc diuiſio probatur in extrauagan. ſedes apoſtolica. de offi. deleg. in communib. Hoſtien. in ſumma de reſcrip. & alia ſunt communia, quæ quidam vocant mixta, quæ tamen ſub ſimplicibus contineri aiunt Iaſ. & recẽtior. in l. 2. ff. de verb. oblig. & in §. omnium. de actio. in inſtit. & ob id voco ea communia, quia & à Papa, & à ſecularibus principibus concedi poſſunt, ſicut iureconſul. vocant communia prædiorum ruſticorum, & vrbanor. & Imperator communia vtriuſque iudicij, & communia de legat. & fideicom. & communia de manumiſſ. communia de vſucap. Sic & legitimationis reſcriptum, & alia multa communia ſunt, quæ ſcribo in praxi beneficial. Solent autem concedi & à Papa, & à principibus ſecularibus, ad diuerſa tamen tendunt, & varia concedunt, vt plenè explico in dicta praxi benefic.

Reſcripta gratiæ & iuſtitiæ quæ.

115 Reſcripta gratiæ ſunt, in quibus aliquid gratioſè conceditur, & de his quæ à Papa conceduntur, quæ beneficialem tangunt materiam, plenè ſcripſi in praxi beneficiali, & differentias inter reſcripta gratiæ, & iuſtitiæ, ibi videre licet. Alia autem reſcripta gratiæ, ſeu literæ, quæ à ſecularibus conceduntur principibus ſunt remiſsiones, gratiæ, & indulgentiæ: de quibus ff. ad ſenatuſconſul. Turpil. & in rubr. C. de abolitio. & ego tractabo in his ordination. Regiis, in tract. de remiſsio. & gratiis, & indulgen.

116 Reſcriptum iuſtitiæ eſt quod ad iuſtitiam adminiſtrandam tendit, vt ſi detur iudicibus delegatis poteſtas ius, & iuſtitiam partibus adminiſtrandi. Calder. in conſil. vlti. rubr. de reſcript. vt in toto titul. de offic. deleg. Vnde ſi in reſcripto narretur aduerſarium indebite contradicere, cenſetur ad iuſtitiam tendere. Barba. in rub. eo. col. 2. vel ſi Papa mandet in reſcripto fine canonico terminetis, quod in ſpiritualibus facere conſueuit, in temporalibus verò dicere ſolet, fine debito terminetis. tex. in cap. 1. de confirma. vtil. glo. in c. ex conquæſtione. in fi. de reſti. ſpol. Bal. in rub. de reſcrip. nam ſpiritualis cauſa eſt iure canonico decidenda. c. ſuper ſpecula. de priuileg. aliàs per leges vel canones finem debitum accipere oportet. cap. venerabilis. de iudic. Et iſta reſcripta tria continere membra dicit Gomeſ. in rubri. de reſcript. in ſexto. num. 15. Nam quædam conceduntur per viam breuis, de quo plenè ſcribo in praxi beneficial. alia per viam commiſsionis, alia per viam reſcripti ſpecialiter nuncupati.

Literæ commiſsionis quæ ſint.

117 Reſcriptum per viam commiſsionis à Papa emanans eſt, quando ipſe alicui Epiſcopo, vel vni ex Dominis de Rota, ſeu duobus, aut pluribus aliiſve cauſam committit. cap. cæterum. cap. ſedes. & ſequen. de reſcript. & in cap. 2. de dolo. c. cùm olim. de offic. delega. vide in regul. cancellar. 31. Et ſolet ſic fieri, Dignetur S. V. cauſſam & cauſſas, quam & quas deuotus S. V. orator, N. clericus Pariſien. diœceſis habet, & mouet, habereque & mouere vult, & intendit contra, & aduerſus quendam Ioan. aſſertum clericum, aduerſarium, omneſque alios, & ſingulos ſua communiter, vel diuiſim intereſſe putantes, de & ſuper Parochiali eccleſia N. dictæ diœceſis, quam quondam B. dum viueret obtinebat, rebuſque aliis in actis cauſæ huiuſmodi latius deducendis, & illorum occaſione alicui ex Roma. Pontificis de veſtri ſacri palatij cauſarum auditoribus committere audiendas, cognoſcendas, fineque debito terminandas, cum omnibus, & ſingulis, earum incidentibus, dependentibus, emergentibus, & annexis, cum poteſtate dictum Ioannem, omneſque alios,

alios, & ſingulos ſuprà dictos, & in executione citationis præſentium vigore ad partes decernendæ nominandos, in Roman. Curia, & extra eam, & in partibus quoties opus fuerit. Et iſtæ commiſsiones, quæ fiunt auditoribus, potius ſunt diſtributiones nullam iuriſditionem habentes, ſecundum Feli.in rubri.de reſcript.col.2.plus dicens impetrationes commiſſionum quę fiunt talibus, etiam ſi obtentæ ſint ab excommunicato valere ad limitationem.cap.1.de reſcript. lib.6. & aliàs ſcripſi in interpretat. cap. poſtulaſtis. de cleri.excom. miniſtran. vnde ſi cauſa delegetur alicui, vt cognoſcat de re ad Titium pertinente, iudex poterit & de poſſeſſorio, & de petitorio cognoſcere: quia verbum pertinere ampliſsimè patet, in l.verbum pertinere.vbi abundè ſcripſi. ff.de verborum ſignific.

118 Commiſsio etiam dari ſolet à Rege, & ſolet interdum committere per literas, quòd audiantur teſtes in aliqua prouincia.in authenti.apud.iuncta l.iudices.C.de fide inſtrum. Qui aliquãdo audiuntur ratione proceſſus, vt ibi interdum propter ſuſpiciones iudicum, ſeu conciliariorum, vt in tracta.de euocat. & de ſupplica. in primo Tomo ordinatio. Regiar. interdum ad futuram rei memoriam.l.in lege Aquilia ſi deletum.ff.ad legem Aquiliam.c.fina.vt lite non conteſta. *Commiſsio à Rege concedi ſolet.*

Interdum conceditur reſcriptum commiſsionis propter vtilitatem iuriſditionis, vel aliam, vt ſi erigi petatur nouum tribunal, vel an illud trãsferri in alium locum ſit vtile nec ne, vel ſuper alia vtilitate, & tunc ſolet committi alicui magiſtro libellorum, vel alteri, cui Rex committere voluerit.Et iſtæ commiſsiones pro variis rebus variari ſolent, & iſtud petitum ſolet poſteà concedi propter hoc, quòd in commune vtile eſt, vt docet iuriſconſul.in l.3. §. vtrum.ff.ad Senatuſconſul.Sylla.

119 Et iſti commiſſarij deputati etiam à Papa, vel à Rege, non poſſunt aliis committere, cùm ſint nudi miniſtri.clemen.1.de officio delega.ſi iudices fuerint,contra. vt ibi in text. & gloſ. nam in c.ſi pro debilitate, vel pro qualibet alia graui cauſa, vel neceſsitate tractandis cauſsis, quæ tibi à ſede apoſtolica committuntur intereſſe non poteris, liberum tibi ſit perſonis diſcretis, & idoneis vices tuas committere.ita tamen, quòd ſi res tanti eſt, conſulere te debeant.de offic. delega. & hodie commiſſarij à Rege non ſolent delegare negocium ſibi commiſſum: ſed ſi ipſe commiſſus explere non poſsit, Rex alium in eius locum ſufficit, & ſubrogat, etiam ſi cauſæ cognitio ſit delegata, quia induſtria perſonæ eligitur, ideo non poteſt ipſe alius delegare.c. quoniam.§. is autem, de offic.delega.Et quando Papa, vel Rex concedit, vt ſi non poſsit cognoſcere, talis cognoſcat, etiam non poterit primus iudex delegare, quia intelligitur ſi non poſsit cognoſcere per ſe.c.coram.de offic.deleg. *Delegare quando commiſſarij Regij poßint.*

120 Commiſsiones aliæ poſſunt fieri non ſolùm à Papa, vel à Rege, ſed etiam ab aliis magiſtratibus, & iudicibus ordinariis.vt dicta l.iudices. C.de fide inſtrumen. Et quando in commiſsione eſt dies præfixus, niſi de communi conſenſu prorogatus ſit, eo tranſacto mandatum expirat.c. de cauſis.de offic.delega. vbi additur, quod ſi pars non pareat iudici delegatio, ſi certa pœna à iure præſtituta ſit, illa eſt infligenda, alias eſt arbitraria,

121 Item concedit Rex omnibus priuilegiatis literas, quas de committimus vocamus, in quibus committit cauſam conſiliarij, aduocati, vel procuratoris, ſeu alterius priuilegiati, conſiliariis ſupplicationum, ſeu Requeſtarum. Et ſine his literis non ſolent ipſi cognoſcere, vel niſi cauſa ad eos remittatur à Senatu, vel à magno Conſilio, vel aliàs: vt ſcribo in ordinatio.Reg. rub. *des Conſeillers tenans les Requeſtes du palais*. *Literæ de cõmittimus quibus dentur.*

122 De reſcripto ſpecialiter nuncupato tractatur in c.ſuper literis.de reſcri.& in rub.de precib. Impera.offeren.cum tit.ſeq.C.Et in reſcripto nulla dictio debet vacare, & ſuperflua eſſe.per l.primam.ff.quod metus cau.glo.in cap.ſolitæ.de maioritа.c.ſi Romanorum.19. diſt. Bald. & Barba. in rubri.eod.quamuis.ſæpius multæ etiam ſint clauſulæ, quæ parum proſunt, vel repetitæ. {Formam reſcripti docet iuriſconſ.in l.& Attilicinus.ff.de ſerui.ruſtico.præd.} *Nulla dictio debet eſſe in reſcripto ſuperflua.*

123 Reſcriptorum eſt alia diuiſio: nam quoddam eſt Obreptitium, Subreptitium, Falſum, Inciuile, & Irrationabile. In primis videamus quid ſit Obreptitium. *Secunda diuiſio reſcriptorum.*

124 † Obrepere primò ſecundum Budæum eſt latenter progredi, & fallaciter adire, vt ſerpentes humi repentes ſolent. Vnde fit, vt quicquid ſenſum fallat, id obrepere dicatur, vt obrepit non intellecta ſenectus. Cicero in Cato. obrépſit dies, fames, & obliuio, ac cætera id genus. in l. ſi quis obrepſerit.ff.de falſ. Ex eo fit vt obrepere pro fallere, hoc eſt incautum aggredi acipiatur, vt & Vlpia.de Carbon.edicto ait in l.3. §. puberi.ibi, ſed ſi cùm eſſet pubes, quaſi impubes obrepſerit, dicendum eſt nihil eum egiſſe. Accurtius, obrepſit exiſtimauit, ab obripio eſſe, ac preces obreptitias & ſubreptitias. Perot.ab obripiendo & ſubripiendo, dictas eſſe tradidit, inferius dicam, quid ſentiam. Obrepere ad magiſtratum dicitur, qui falſa ſpecie, vel probitatis, vel doctrinæ ad magiſtratum aſſumitur, & vt vulgo loquimur, per hypocriſim, vel per abuſum. Budæ. Et obrepere iudici per acta, vel libelli interpellationem, pro eo quod eſt falsò ſe inſinuare, & prætextum facere.l.ſi quis obrepſerit.ff.de falſ. Oldendorp.de copia verbor. Vnde dicunt obrepimus, cùm tacendo aliquid impetramus, quod exprimere neceſſe erat, expreſſumq; principem à conceſsione abalienaſſet. facit l. ſed ſi hac lege, §. patronum. ff. de in ius vocan. ibi dum arrogantur per obreptionem. cùm enim hoc ipſo quòd arrogatur, celat conditionem, ergo in celando conſiſtit obreptio. facit l.ſi fideiuſſor.§.ſi cùm debitor.ff.mand. *Obrepere quid, & ſubrepere.*

125 Subrepimus verò, cùm à principe per falſam rei narrationem aliquid extorquemus. Putà

Subreptitiũ, & obreptitium.

reſcriptum,priuilegium,& alia:hoc Spiegel.in ſuo dictionar. † Ego autem ſententiam Budæi probo,quòd deducatur obrepticium à verbo obrepo,non obripio, & pro hac ſententia eſt text. quem non adducunt doct.in l.ſi fideiuſſor.§.ſi cùm debitor.ff.manda.ibi ne forè creditor obrepat,non dicitur obripiat, ſed ad elucidandum obrepticium & ſubrepticium, arbitror non eſſe faciendam differentiam an ex vno,vel altero oriatur,cùm in idem conueniant.Nam ſiue ſubrepticium à ſubripio dicas, quod eſt clam auſero,ſiue per mendacem narrationem impetro , ſiue ab obrepo,quod ſignificat clam & latenter aggredi,& fallere,ſemper reſcriptum ſubrepticium dicetur,& obrepticium,in quo veritas precibus,& poſtulationi non eſt adiecta, vt exponit tex. in dicta l.ſi quis obrepſerit.de falſis.Nam quòd in principio obrepſerit,dicit.poſtea exponit,veritatem precibus non adiecit,quod poteſt eſſe,& tacendo verum,& exprimendo non verũ. Et ideo obrepere non accipietur in his legibus ſimpliciter pro fallere:vt dicit Budæ.ſed pro eo, quòd veritatẽ non adiicere.Et ſic hodie promiſcuè vtimur. Nam obrepere quis etiam dicitur, cùm exprimitur falſitas,quia veritatem precibus non adiicit.per l.ſi autem.§.1.ff.de nego. geſt.ibi.Item ſi fundum tuum,vel ciuitatis per obreptionem petiero,negocium tuum gerens, vel ciuitatis. Ergo etiam in non veri expreſsione conſiſtit obreptio:vt ibi dicit glo. forte dicens me habere mandatum, cùm non haberem.facit l.magis puto.§.penul. ff. de reb.eo. ibi. Manet actio pupillo,ſi poſteà probari poſsit obreptum eſſe prætori.l.cùm verò.§.ſubuentum.ff.de fideicom.liberta. & probat tex. in l. vna.C.ſi nup.ex reſcri.petant. vbi quod in principio vocat ſubrepticium, in fine obrepticium, & huius eſt ſententiæ Bar.Iaſ.& alij in l.2.C.ſi contra ius.Panor.& alij in c.ſuper literis.eod.Et hoc iure vtuntur practici , vt nullam aſsignent differentiam inter hæc duo verba , & vnum ſine alio non ſolent proferre in impugnandis reſcriptis.

Obrepticiũ, & ſubrepticiũ impetrãtũ nullũ affert fructum.

126 Obrepticium & ſubrepticium nullum affert fructum.l.2.C.de legib.& l. fin. ſi contra ius. Imò iudices ſi diſsimulauerint, vel vlterius litigantem audierint, vel ad aliquid allegandum admiſerint,triginta librarum auri condemnatione plectendi ſunt.Ibidem nam mendax precator carere debet impetratis.l.& ſi legibus.C.ſi contra ius.c.ſedes.in fi.eod.dicetur in praxi beneficiali.

Sufficit factũ eſſe narratum.

127 Tamen notandum eſt reſcriptum non poſſe impugnari,licet ex geſtis aliquid omiſſum ſit. dum tamen factum ſit ſufficienter narratum , & non tacuerit pars ex dolo illud , quod potuiſſet mouere concedentem ad negandum.l.1.C.ſi contra ius. c.poſtulaſti. de reſcri. Vide Soci. conſil.

Falſum exprimere, deterius eſt quàm uerum tacere.

128 164.viſa bulla.col.2.in 2.vol. † Sed deteſtabilius eſt,& grauius, falſum exprimere, quàm verum tacere.teſte Panur.in cap.quia circa.de conſangui.Sed quoad effectum nihil, quia nec literæ ſubrepticiæ,nec obrepticiæ valent.ſed nõ punitur pœna falſi is,qui verum tacet, vel falſum Papæ dicit in literis,ſed caret impetratis.c.ſuper literis.de reſcrip.plenè Feli.in rubr.Ibidem, quia aliud eſt falſum dicere , aliud facere , de quo infra dicam. nam qui falſum dicit mendax eſt , qui immutat veritatem,& falſum committit falſarius eſt:de quo per totum titu.de crimine falſi.& ff. & C.de falſis.& l.& ſi legibus.C.ſi contra ius.Bal. & alij in c.cùm dilecta.de reſcrip. & quomodo tollatur ſubreptio,ſcripſi ſuperius in quæſtione nona,in fine.

Falſum reſcriptum quid, & an differat à ſubrepticio. Declaratur l.ſicut.

129 Aliud eſt falſum rèſcriptum:& eſt illud quod nunquam à Cancellaria, vel à principe emanauit,ſed priuatus ſibi effinxit:aut alius vt patet in rubri.de crimine falſi.c.licet.& c. quàm graui. & per totum,glo.in c.in memoriam 19.diſt.Vnde dicit glo.in l.ſicut.C.de pagan. quòd ſi aduerſarius retinet inſtrumentum,quod credo falſum,poſſum illud vi eripere,& ad principem referre, ſed non frangere,quamuis glo.dicat contrà. Sed tex.ibi dicit,ſi quod reſcriptum , ſi qua lex fortè prætenditur,abreptæ huiuſmodi chartæ ex eorum manibus,ad noſtram ſciẽtiam referantur. Sed hodie per iudicem fieret,& arreſtaretur in manibus ſcribæ,ſeu Grapharij,quia non debet quis ſibi ius propria authoritate dicere.l.extat.ff. quod metus cau. Et vbi reſcriptum eſt de falſo ſuſpectum,clauſula,De plenitudine poteſtatis nihil operatur,imò magis reddit ſuſpectum illud reſcriptum,quia ſtylus ſcribendi præuaricatur propter clauſulam inſolitam,gloſſ.ſingul. in l.ſi quis. ff. de condi.inſtit Bal.in rub.eo.de reſcrip.col.2.Sed in dubio præſumitur verum. l. ſi peculium. in

Reſcriptum in dubio præſumitur uerum.

fi.ff.de pecul.lega.Et ideo is qui allegat falſum,vel ſubrepticium, hoc debet probare.c. accedens. de crimine falſi,quia ei qui dicit &c.l.ei.ff.de probat.l.actor. C.eo. vt dixi in 9. quæſt. ſuprà. Puniendi enim ſunt iudices decem librarum auri mulcta, qui vetuerunt precum argui falſitatem. l. puniri.C.ſi contra ius.dicetur in artic.2 infrà eodem.

Inciuiles literæ & irrationabiles.

130 Item Franciæ pragmatici vocant inciuile, & irrationabile reſcriptum, in quo veritas narratur quidem,ſed eſt contra ius,vel contra id quod æquum,& bonum eſt:vel publicam vtilitatem. ſic vocat Iuriſconſ.inciuiles pœnas in l.moris.§.ſed & damnare.ff.de pœnis. Facit l.inciuiles C. de rei vendi.l.2.C.de inoffic.teſta.l.inciuilem.C.de fur.& l.medicus.ibi,inciuile factum.ff. de variis & extraor.cogni.l.inciuile.ff.de legib.Et vide in art.2.infrà eo.in his ordinat.Reg.

Irrationabile reſcriptum,quod eſt contra rationem,& rationi obuium.de quo tex.in cap. cauſam.2.in fi.de teſtib.& dicitur communiter in reſcriptis in hoc regno, ***non obſtant lettres obreptices, ou ſubreptices au contraire.*** Etiam ſi non diceretur, ***non obſtant quelconques lettres,*** intelligeretur de inualidis.nota.in c.cauſam.de reſcript.Iaſ.conſi.233.col.7.in ſecundo volum.

Praxis Galliæ in oppugnandis reſcriptis.

131 † Et in praxi hoc iure vtimur, vt procuratores , & aduocati contra reſcripta ſoleant dicere his Gallicis verbis, ***Ie dis que ces lettres ſont ſubreptices , & obreptices, inciuiles , & irraiſonables.*** Nam poteſt eſſe, quòd pars dixerit veritatem, & princeps non concedenda conceſſerit, vt ſi alicui indulgeat,ne debita ſua ſoluat,hoc inciuile eſt,& irrationabile.l.2. C. de precib.Impe. offeren. Vel

poſt

poſt rem venditam traditam,ſi quis impetret, quòd ei reſtituatur, hoc inciuile eſt l.inciuile.C.de rei vendica.etiam ſi duplum offerret.l.non eſt probabilis.C.de reſcin.vendi.niſi ſit minor,vel dolus interuenerit aut alia cauſa.vt dico in tracta.de reſciſ.contract.inferius.

132 Item is cui dirigitur reſcriptum inciuile,non tenetur illud comprobare, ſeu vt practici dicunt,interinare,ſed illud reiicere debet.tex.in cap.ſi quando.cod.& not.Bal.in l.puniri.C.ſi contra ius.contra miſeros prælatos,& reſcriptorum executores,qui admittunt, & comprobant quæcunque reſcripta, non aduertentes an ſint iuſta nec ne, vnde Innocentius in capit. inquiſitioni. de ſententia excommunicationis pulchrè ait, quòd ſi ex mandato Papæ, & reſcripto, principis oritur ſcandalum, iudex non debet exequi illud reſcriptum, nec ſubditus parere. cap. Iulianus. cum ſequen.9.quæſt.3. *Literæ inciuiles ſunt reiiciendæ.*

133 † Imò ſi Papa ſcribat pro notoriè indigno, tale reſcriptum præſumitur ſubrepticium, & non eſt ſeruandum. Anto.But.in cap.cùm adeo,de reſcrip.vt ſi conferat in Francia ignaris parochiales eccleſias in ciuitatibus,vel villis muratis ſitas contra §.ſtatuimus.2.de collat. in concord. Barba.in rubri.eod.in cle.col.17.facit tex.in cap.eam te.de ætate & quali.ibi, nec aliqua occaſione,vel etiam literarum noſtrarum obtentu inſtitui patiaris, quæ ſcientia,moribus,& ætate conſilij non congruant inſtitutis, tamen in his literis non licet de principis potentia diſputare,vt in l.1.ff.de conſti.princi.ſed de voluntate & ſcientia,vt in quæſtio.12.inferius plenè dicetur. *Papæ pro indigno ſcribenti an ſit parendum.*

134 † Et reſcriptum iuſticiæ per falſi ſuggeſtionem,vel veri ſuppreſsionem non tenet, ſi dolo impetratum fuerit.cap.ſuper literis.de reſcrip.l.præſcriptione.C.ſi contra ius.Imò quando ſubreptum eſt in reſcripto,illud per inſidias elicitum cenſetur. cap.veniam.35.quæſtio. 9. In dubio tamen præſumitur quòd ex ſimplicitate,& ignorantia fecerit.glo. ibi in dicto c.ſuper literis. quam doct.probant.ſed Hoſti.diſtinguendum cenſet,an impetrans fuerit doctus,vel ignorans.per gloſ. in l.dolum.C.de dolo.l.ſed ſi maritus.ff.qui & à quib.c.2.de renuncia.in ſexto. Bal. in l.& ſi legibus.C.ſi contra ius.& Barba.in rub.de reſcript.in cle.col.20. *Subrepticiũ reſcriptum non ualet.*

135 Item reſcriptum adhuc diuiditur,quoddam eſt odioſum, fauorabile alterum, & aliud mixtum.Odioſum quod in odium aliquorum,vel alicuius datur,vel pœnam,aut odium continet,& hoc reſtringitur.art.l.cùm quidam.ff. de lib.& poſth. vt ſi mandetur quod tam priuilegiati quàm non priuilegiati teneantur ſoluere Regi,vel alteri centum,non comprehenduntur hi,qui priuilegium in corpore iuris clauſum habent.per tex.iuncta glo.in l.2.§.legatis.ff.de iudi.quia hoc odioſum eſt.vt ſcripſi in ſcholaſtic.priuileg.179.Fauorabile quod fauorem continet,& hoc ampliatur l.placet.ff.de liber.& poſthu.quæ reſcripta gratioſa vocat Ioan.Monach.eo.tit. in ſexto. Mixtum quod partim fauorem,partim odium continet,argu.l.ſed ſi hac.§.fin.ff.de in ius vocando,& hoc nec reſtringi,nec ampliari debet.niſi quoad ea,quæ ſunt conſequutiua reſcripti. l. qui procuratorem.ff.de procura.Vide in l.venia.C.de in ius vocan. *Odioſum, fauorabile,& mixtum.*

136 † Et in his reſcriptis attenditur concluſio.Bald.in l.præſcriptione.in fin.C.ſi contra ius, ſicut in contractu.l.ſi voluntate.C.de reſcinden.vend.& in libello doct.in l.edita.C.de eden.l.1.ff. illo tit.Et ad iuſtificandum placitum,ſeu reſcriptum Regis ſufficit quæcunque occaſio. Bal. in c. eccleſia.col.penul.vt lite penden.refert Iaſ.in conſi.144.circa primum.col.3.volu.2. *Concluſio in reſcriptis attendenda.*

137 Inſuper hæc reſcripta nihil operantur,niſi integrè producantur. Bald. & Barba. in rub. de reſcript.allegant Specu.in tit.de reſcrip.præſenta.in prin.verſicu.obiicitur.argu.l.inciuile.ff.de legib. & integrum dicitur, quod ex omnibus ſuis partibus conſtat, ita quòd totum legi poſsit ad verbum.l.fin.C.de precib.Imper.offeren.cap.contigit. de fide inſtrumen. Et ſic intelligi debet ordinatio Regia poſita in rubri. *Des lettres d'eſtat*.artic. 4. vbi dicitur quòd nullus debet admitti ad allegandum literas ſtatus,niſi promptam illarum fecerit fidem. Et hanc fidem oportet, quòd faciat integram, quia non ſufficit partem literarum producere, & partem non, vt ibidem dico.& in tract. de liter. dilato. artic. 3. & quid dicatur integrum abundè ſcripſi in l. ſylua. §. integra. ff. de verb.ſignific. *Integrè ſunt producendæ literæ Regiæ.*

138 Quæro intra quòd tempus poſsit de ſubreptione excipi?Reſpon.quando in literis gratioſis interuenit ſubreptio,tunc aut opponitur dilatoriè contra literas.vt in cap.ad audientiam ſecundo de reſcript.cap.ſi ſuper gratia. de officio delega. in ſexto. & tunc opponi debet ante litem conteſtatam,ſicut omnes dilatoriæ.c.paſtoralis. de except.cap. inter.de re iudic. Si verò opponatur peremptoriè contra gratiam,& tunc poterit vſque ad ſententiam opponi,ſicut in aliis peremptoriis. Innoc.Panorm.& alij.in c.conſtitutus.in fin. de reſcript. Et quando dilatoriè opponatur, declarat Bart.in l.cùm quærebatur. in fin.ff.iudicat.ſolui.& in l.1.in fine.C.de ordi.cognit.Si verò agatur de reſcripto iuſtitiæ,tunc regulariter in initio litis opponi ſubreptio debet.l.ita demum.C.de procurato.vide quæ ſcripſi in tracta.excep.in except.reſcripti. *Subreptio intra quod tempus opponi poſsit.*

139 Vndecimò videndum eſt,quis ſit reſcriptorum effectus?Reſpon.multi ſunt,ac eorum vtilitates,vt inferius ſtatim apparebit. {Et dicit tex. in l.ſi vnum ex familia.in fin.ff.de lega.2.reſcripta ſummam habere vtilitatem & effectum vt ſequitur.} *Effectus reſcriptorum & utilitates.*

Primus eſt,vt laxetur per ea aliquid de iuris,vel ordinationis rigore.l.cùm hic ſtatus. in princ. ff.de donat.inter virum & vxo. quod probatur in literis naturalitatis, quæ rigorem legis, & ordinationis mitigant,vt ſcribo inferius in tracta.De liter.naturalit.Nempe de iure quilibet debet ordinari ſub titulo eccleſiæ ſuæ ciuitatis,& illi præfici,& non extraneus. c.1.70.diſt.l.in eccleſiis.C. de epiſco.& cleri. Literæ enim naturalitatis laxant de iuris & ordinationis rigore,vt etiam extraneis

neus in eccleſiis Franciæ præficiatur.vt ſcripſi dicto tit.De liter.naturalit.

Reſcriptũ declarat.

140 Secundò reſcribit Imperator,vt declarat conſtitutionem iuris.l.reſcripto diuorum fratrum ad Rutilium Lapum ita declaratur conſtitutio.ff.de mune.& honori.l.2.in fine.de iure immunit. l.ſi hominem.in fin.ff.depoſi.l.cùm pater.de pactis dotalib.

Confirmat inutile.

141 Tertiò reſcriptum confirmat,quòd aliàs eſt inualidum,vt in rub.de confirma.vtili vel inutili.in decretal. & in l. ſemper.in fin. ff. de iure immunita. ibi,idque etiam confirmatum videtur reſcripto diui.l.ſi idem.ibi,quæ ſententia reſcripto Imperatoris noſtri Antonini confirmata eſt,ff. de iuriſdit.omn.iud.l.adoptio.non iure facta à principe confirmari poteſt. ff.de adoptio. Quamuis violenta poſſeſsio non poſsit reſcripto confirmari.l.authoritatem.C.vnde vi.

Remittit princeps negocia reſcriptis.

142 Quartò per reſcriptiones negocia Imperator remittit ad pręſides prouinciarum.l.generaliter.ff.de offi.præſi.Et hoc patet in rubri.de euocatio.ordinat.§.vt ibi ſcripſi in primo Tomo conſtitut.Regiar.

Vires ſumit reſcriptum à principis intentione.

143 Quintò reſcriptum vires ſumit ab intentione reſcribentis.cap.ad aures.ibi,cùm non ſit intentionis noſtræ.de reſcrip.cap.fin.ibi noſtra feratur intentio.ibidem.l.ex facto.in prin.ibi, beneficia quidem principalia ipſi principes ſolent interpretari.vbi Iaſ.ff.de vulg. Et intentio principis, talis eſſe præſumitur,vt alius non grauetur,nec iniuriam patiatur.teſte Bal.in dicto c.ad aures.facit c.quamuis.de reſcrip.in ſexto. etiam ſi motu proprio conceſſum ſit,quia hæc voluntas ſimilis eſt teſtamento,in quo iniuriam teſtator facere non præſumitur.l.impuberi.ff.de adminiſtr.tut.de voluntate.vide Feli.in c.ſciſcitatus.col.8.nu.13.de reſcrip.

Limitat ius.

144 Sextò reſcriptum limitat ius.in l.2.§.verba.ff.ad Velleia ibi, ſed ita demum eis ſubuenit, ſi non callidè ſunt verſati,hoc etiam diuus Pius,& Seuerus reſcripſerunt.

Interpretatur.

145 Septimò voluntatem defuncti interpretatur.l.licet.ff.de leg.1.l.vnum ex familia.§.fi.ff.de leg. 2.& poteſt ſumi argumentum à contrario ex reſcripto per l.ſi procuratorem. §. ſi ignorantes. ff. mand.Barba.in rubr.de reſcrip.in cle.col.20.& Corſetus in ſing.incip.Argumentum.Et illa interpretatio in ſimilibus caſibus ligat.l.fi.§.definimus.C.de legib.

Geminatum reſcriptum quid proſit.

146 Octauò geminatum reſcriptum operatur tantum, quantum clauſula motus proprij. teſte Bal.in l.nec damnoſa.C.de precib.Impera.offer.argu. §.& hoc verò iubemus. in authen. vt nulli iud.colla.9.iuncta l.1.C.de peti.bono.ſubla.li.10. ſequitur Roma.in repet.l. ſi verò.§.de vito. Fallen.31.ff.ſoluto matri.refert Barba.in rub.huius tit.in clem.col.16.non tamen inuenio, vt tot effectus habeat ſicut clauſula motus proprij.

Illicitum reſcriptum facit licitum.

147 Nonò illicitum facit licitum,& permiſſum,nam & fœminę ex reſcripto principis adoptare poſſunt.licet de iure ſit illicitum.§.fœminæ. de adopt. in inſti. l.nam & fœminæ.& l. nonnunquam.ff.illo titulo.& ſacrilegij inſtar eſt, diuinis ſuper quibuſcunque adminiſtrationibus, vel dignitatibus promulgandis, obuiare beneficiis. l. ſacrilegij. C. de diuer. reſcrip. & ſolet impetrari à principe,vt intra legitimum tempus mulieri nubere liceat.l.ſolet.ff.de his qui notant.infam.

Dignitas per reſcriptum retinet.

148 Decimò prodeſt ad dignitatem retinendam. l. fin. ff. de ſenator. vnde vidua in dignitate conſtituta, quæ inferiori nubere vult, poteſt ſibi impetrare, ne nubendo dignitatem priſtinam amittat.vt ibi.

149 Vndecimò vt liceat nubere quibuſcunque,ac ſi Scænicæ filia non eſſet. l. Imperialis. §. his illud.C. de nup. hoc tamen rarum eſt, & non ſeruatum, cùm libera ſint matrimonia in Francia, etiam vilibus perſonis.

Reſcriptum ſupplet.

150 Duodecimò ſupplet,cùm quæſtio decidi nõ poteſt.l.mora.ff.de vſur.ibi,diuus quoque Pius Tullio Balbo reſcripſit, an mora facta intelligatur, neque conſtitutione vlla, neque iuris authorum deciſione decidi poſſe, &c.l. nam vt ait.ff. de legib.& in rub. C. de relatio. & l.quia. de præſcrip.verb.

Confitetur impetrans contenta in reſcripto.

151 Decimotertiò,videtur quis confiteri contenta in reſcripto.l.cùm precum. vbi addidi. C. de libe.cau.Ioan.And.in cap.fi.de iureiur.in 6.etiam ſi reſcriptum reprobetur tãquam ſubreptitium. Panor.per illum tex.in c.examinata.no.4.de iudi.Barba.conſi.18.præclarè.col.11.in 2.vol.quod eſt verum,ſi pars acceptaret illam confeſsionem,ſecus ſi impugnaret.Bar.in l.poſt legatum.col.3.ff.de his qui.vt indi.Franc.Marc.in decis. Delphi. quæſt. 234. in prima parte. facit quod not.Iaſ.in l.1.§. editiones.col.penul.ff.de eden.& conſi.161.in cauſa.col.3.in ſecundo volu.

Forma in uno data in aliis ſeruatur.

152 Decimoquartò forma data in vno reſcripto, ad cognitionem vnius cauſæ, poteſt ſeruari & in aliis.c.multis.ibi,formam ad omnia ſimilia.2. q.1.& c. licet. 16.q.3. ibi, tunc formam pro cæteris ſcripſimus.tex.in l. Mela.ibi, hanc formam ab Hadriano datam obſeruandam eſſe Imperator noſter reſcripſit.ff.de alimen.& ciba.leg.vide Feli.in rub.huius tituli.in prin.adeo quòd ſi forma data ſit in vno reſcripto,& ſimile emergat negocium,poterit eadem ſeruari forma.allegatur Archid.& Domi.in c.ignorantia.38.diſt.Et ideo interpretatio facta per reſcriptum in vno negocio, facit ius quoad omnes.per no.in c.in cauſis.de re iudi.Roma.conſi. 260. in propoſito. in princ. ob id doc. dicunt reſcriptum vim conſtitutionis habere,maximè inter partes.

153 † Ideo reſcriptum actoris cogens reum, vt perſonaliter compareat, extenditur ad actorem, vt ipſe etiam ſic comparere teneatur.c.1.de iudic.in ſexto. & reſcriptum remouens reo appellationem,& actori tollere videtur.Bal.in c.1.eod. & ſi cauſa tractari debeat ſummariè quoad reum, debebit etiam ſummariè tractari quoad actorem,ſi conueniatur. cle.ſæpe. in verb. voluerit.de verb. ſignifi.Feli.& alij in c.1.de mutuis petitio.

Limitatur niſi fauor,vel odium,aut ſumma ratio,aliud in altero induceret. Bal.in dicto c.1.in fi.de reſcrip.& Feli.in rub.col.2.

Secundo niſi motu proprio conceſſum eſſet reſcriptum.per l.3.ff. quod quiſque iur. Panor. in c.fi.de mutuis petit.De hoc motu proprio abundè ſcripſi.in gloſ.concor.in forma mand.in verb. motu proprio.

154 Decimoquintò ex principis reſcripto actio datur.l.eleganter.in princ.ff.de pig.act.Bald. in rub.de reſcri.in fi.& ibi Barba.quod eſt verum,quando reſcriptum eò tendit, & ad cócedendum ius,ſecus in alijs reſcriptis,quę cognitionem tantùm iudicibus concedunt,& nullum ius parti tribuunt,vt ſcripſi ſuperius in proxima quæſt.in reſcripto commiſsionis.

Actio ex reſcripto datur.

155 Decimus ſextus effectus reſcriptorum gratię eſt,vt alicui prouideatur.c.duobus.in fi.eod.in 6.iuſtitiæ vero, vt iuſtitia adminiſtretur,& cuiq; quod ſuum eſt reddatur, vt patet. de offi. deleg. per totum.& in rub.ff.de offi.eius cui eſt mandata iuriſ.& alij ſunt effectus pro reſcripti qualitate vt ſcripſi in praxi beneficia.

Effectus reſcriptorum gratiæ ut prouideatur impetranti.

156 Decimoſeptimò omnes virtutes legis poſſunt attribui reſcriptis principis.teſte Bal.in l.1.& per totum.ff.de natal.reſti.l.qui in prouincia.§.diuus.ff.de ri.nup.&l.ſi cui.in princ.ff.ex quib.cauſ. maior.& ideo reſcriptū vim legis habet.l.cognitio.& ibi.Dec.vlt.no.ff.de iuriſ.om.iud.} Aliquando eſt lex gratiæ,vt cùm fama reſtituitur.l.1.§.de qua.ff. de poſtul.c. cum te.de re iud.per Inno. & alios.& quãdo bannitum reſtituit.l.relegati.ff.de pœn.Quandoque eſt lex odij, vt quãdo pœnam irrogat.§.ſed & quod principi.de iure nat.in inſti.& l.1.ff.de conſti.princ.interdum eſt lex authoritatis.vt l.1.C.de his qui ven.ætã.impetr.l.2. de adop. Nonnunquam eſt lex diſpenſationis.l.qui-

Virtutes legis habent reſcripta.

157 dam conſulebat.ff. de re iud.& l. Barbarius.de off.præt. † Item princeps vult omnes actus ſuos regi à iuſtitia Poli,& fori, propter tamen modicum exceſſum non vult vituperari.l.quoties. C.de preci.Impe.offe.Et ſi excedat partis iuſtitiam,nunquam præſumitur velle excedere, niſi in modico.Bal.in d.l.1.ff.de conſti.princ.imò ſecundum eum quicquid placet principi,debet intelligi ſi ſit poſsibile,& honeſtum.nam impoſsibilia princeps non poteſt,nec ei placent, & impoſsibile eſt cuius contrarium eſt neceſſarium.Et autem neceſſarium ius diuinum, ita & naturale, hæc

Princeps nõ vult impoſsibile,nec exceſſum,nec iniuſtitiam.

158 Bald. vbi ſupra. † Vnde ſi Papa reuocari mandat, quicquid authoritate primarum literarum factum fuit,intelligi debet ſi temerariè,& iniuſtè factum fuerit,alioqui non.per tex. in c. audita.de reſtit.ſpol.non enim videtur Papæ vel principis intentio,vt velit per reſcriptum ſuum reuocare ea, quæ rite ſtatuta ſunt.cap.eam te.de æta.& quali. Sic conſuluit Roma. conſil. 354. circa propoſitam.colum.1.& Iaſ.conſil.213.col.vltim.in 2.volu.Feli.in cap.in præſentia.col.2.de proba. & ſic intelligi poteſt illa clauſula poſita in literis Regiis, *non obſtant quelconques lettres à ce contraires.* &c.

Reuocatio factorū intelligitur de illicitis.

159 Decimooctauò reſcriptum loco libelli,& petitionis habetur.l.1.& per totum. C. quando libellus principi datus.vnde ſicut non valet libellus ſi cauſam ineptam contineat.c.dilecti.de iudi. c.1.de libel.obla.ſic nec reſcriptum.

Petitionis & libelli loco eſt reſcriptum.

160 Decimononò poteſt impetrans ſuo renunciare reſcripto,vt vult text. & ibi doct.in cap.ex conquæſtione.de reſti.ſpol.text.& ibi gloſ.in clemen.conſtitutionem.in verb. nolle vti. de elect. gloſ.& doct.in c.cùm olim.de offi.delega.Bal.in l.1.C.vt lite penden.Alexan.conſil.34. Viſo themate.col.2.in primo vol.Etiam poſtquam iudici eſt præſentatum.teſte Panor.in dicto c.ex conquæſtione.Areti.conſil.33.conſultatio. colum.2. Etiam poſt citationem,dummodo parti ſatisfiat de expenſis,& de eo quod intereſt.Butri.in c.ſuper literis.col.7.verſi.Or aduerte.de reſcri.quamuis Panor.teneat cõtrà.in dicto c.ex cõquæſtione.& Roma.conſil.343.ex themate.col.pen.in tertio dubio, quia per præſentationem, & citationem literæ effectæ ſunt communes; ideo illis renunciari non poteſt.Panorm.& alij in c.ex tenore.de reſcrip. Quorum ſententia intelligi & conciliari poteſt,quando aliquod ius eſſet parti aduerſæ acquiſitum, tunc in præiudicium illius partis renunciare impetrãs non poſſet, ſed quoad præiudicium renunciãtis ſic: vt docet Bald. in l. poſtquàm lite.in fine.C.de pact.facit tex.in c.ex parte.in fin.eod. Sicut dicitur de reſcripto impetrato ad vtilitatem publicam,cui non renunciat impetrans.vt Hoſtien.firmat in dicto c. ex conquæſtione.de reſtit.ſpoli.facit l.3.§.vtrum.& quæ ibi addidi.ff.ad Senatuſconſ.Sylla.Feli.in rubr. de reſcri.colum.2.ſed hoc non videtur vtile, niſi dicas quod fortè alio reſcripto permittatur, vt quandoque fit.

Renunciare poteſt ſuo reſcripto impetrans.

161 Vigeſimò reſcriptum appellationem tollere poteſt in illa cauſſa,in qua conceditur.c.primo de reſcript.Nam quamuis appellatio defenſio dicatur,eſt tamen iuris ciuilis,vt dicũt doct.in rub. de appell.vel forma eſt de iure ciuili,ideo tolli poteſt,non ſubſtantia,quia illa clauſula non tollit querelam.cap.paſtoralis.in fine. princip.de appellatio. cap. concertationi. ibidem. in ſexto. Nec ſupplicationem.l.ſi quis aduerſus.C.de precib. Imperat. offerend. cum authen. ibi poſita niſi remoueatur propter delictum, vel ob contumaciam.clement. vna. de dolo. vel ob infinitatem vitandam.gloſ.in l.fin.C.vt lite pen.Imol.in l.ex conſenſu. in fi.ff. de appellat. Quod eſt verum in principe non recognoſcente ſuperiorem,ſed alius appellationem tollere non poteſt,nec quidem legatus de latere. Panor.& alij in d.c.1.eo.quia iuri derogare, niſi quatenus ei permiſſum ſit, non poteſt.glo.ſing.in c.fin. de hæretic. in ſexto. inferiores tamen appellationem ab interloquutoria tollere poſſunt per l.fina.C.de ſenten.& interlocuto.omn.iudi. & ita ferè omnes docent doct. in

Appellatio tollitur reſcripto.

162 dicta l.fi. †Ego verò teneo inferiores nõ poſſe appellationẽ ab interlocutoria,nec quidem à

Intellectus ad l.fi.C. de ſenten.

à definitiua tollere,tam quòd iuri derogare non poſſunt,& inferiot legem ſuperiòris tollere non
poteſt.clem.ne Romani.de elect.tum etiam ſi interlocutoriam tollere poſſent. Et in conſequens
appellationem à definitiua,quia non eſt diuerſa ratio in vtraque quoad hoc,vt plenè ſcribo in 2.
not.in l.quod iuſsit.ff.de re iud.ſed tex in d.l.fin.C.de ſent.decepit iurium interpretes. Nam ibi
dicitur,quòd ſoliti ſunt interloqui iudices,vt non liceat ante ſententiam ad appellationis, vel re-
cuſationis conuolare auxilium.nam ille tex.intelligi debet iudices ſic per interloquutionem,poſ-
ſe reſpuere ab interlocutoria appellationem, quæ à iure tollitur. vnde iudices inſequendo ius
ab interloquutoria appellationem reiiciunt,ſi poſsit in definitiua reparari.per l.2. C. de appel.re-
cipi. Sed quòd poſsuit appellationem à iure permiſſam tollere, nullo iure cauetur, nec quidem
poſſunt committere appellatione remota,vt dixi in nouis meis interpretatio.ad illam legem. Et ſi
proferant interloquutoriam in qua dicant appellationem non recipiendam, appellari poteſt, ſi-
163 cut ſi proferrent à definitiua non eſſe appellandum. † Et quamuis doct.dicant nil prodeſ-

Clauſula appellatione remota, quid proſit.

ſe de conſuetudine illam clauſulam appellatione remota poſitam in reſcripto. in dicto c. 1. eod.
ego tamen vidi contrariam conſuetudinem in Francia. nam quando Rex committit aliquibus,
vt cognoſcant appellatione remota,nunquam vidi poſteà recipi appellationem. Nam poſtquàm
committit illis,vt ſic iudicent,ipſi authoritate Regia iudicant,& ſicut ipſe princeps eſſet iudicatu-
rus.l.1.ff.de officio præfect.prætor. Ideo ſicut à principe non appellaretur. l.1.ff. à quibus appella.
non licet, ſic nec ab ipſis commiſſariis. Sicut ſi committeretur, vt proceſſum facerent, & poſteà
principi referrent,& is pronunciaret.vt ſcribitur de commiſsis à Moyſe.Exod.18.cap.dicam ple-
nius in tract.de appel.in ordinatio.Reg.

Reſcriptum contra ſtylũ eſt ſuſpectũ.

164 Vigeſimus primus effectus eſt,vt reſcriptum contra ſtylum impetratum ſit de falſo ſuſpe-
ctum,ideo non valet.c.2.eod. & c.in memoriam. 19. diſtinct. & non præſumitur à Papa vel eius
Cancellaria emanatũ.c.porrectum.de confirmat.vtili.ibi,cùm igitur à Cancellaria noſtra huiuſ-
modi literas emanaſſe non credamus. Idem ſi clauſulæ inſolitæ in eo apponãtur.gloſ.in l.ſi quis.
165 ff.de condit.inſtit.c.cauſſam quæ.2.de teſtib.ca.ex parte.de capel.Monach. † Idem ſi tollat
ius tertij.Panor.in c.ex parte.ſecundo.de offic.deleg.per c.ſuper eo.ibidem.& c. quamuis. de re-

Priuilegium ius tertij tollẽs, præſumitur falſum & ſuſpectũ.

ſcrip.in 6.Præſumitur enim falſum priuilegium, quod tollit ius tertij, cum princeps non ſoleat
huiuſmodi priuilegia concedere.Felin.& alij plenè in dicto c.2.& Curt. conſil. 66. & conſil.74.
166 circa fi.& ſic reſcriptum ex his præſumitur. † Idem ſi prohibitum ſit impetrari. l.3. C. de
Paga.l.3 de fund. patrimo.lib.11. Ad hæc ſi careat debita ſolennitate.l.vnicuique.C. de proxi.ſa-
cror.ſcrinio.lib.12.& Maſuer.in ſua practica.rubr.de liter.no.§.item multis modis. nu.52.doct.in
l.iubemus C. de teſta. Inſuper quando raſum eſt in loco ſuſpecto.c.inter.& c.ex literis.de fi.inſtr.
Prætetea ratione perſonæ illius,qui illud impetrauit.l.2. C.de precib.Imperat.offerend. Siue par-
tis vel notarij ratione.l.ſi cui.§.iiſdem.ff.de accuſ.l.non omnes.§.à Barbaris.de re militari, & alio
modo ſuſpectum præſumitur,prout in l.fi.C.de fide inſtru.

Suſpitio reſcripti,quid proſit.

167 Operatur autem iſta ſuſpicio,vt interim iſti reſcripto non credatur, nec executioni detur.
c.ſi quando.eod.c.porrecta.de confir.vtili.

Secundò,vt iudex,cui reſcriptum directum eſt,interpellare debeat,& mouere Papam,vel prin
cipem à quo progreſſum fuerit.d.c.in memoriam.19.diſt.

Tertio,vt poſt monitionem,ſi Papa,vel Cancellarius,vel is a quo emanauit reſcriptum,remit-
ti petat ad ſe impetrantem,tunc ad concedentem debet iudex illum ſub fida cuſtodia mittere.di-
cto c.2. in fin.ibi venire compellas.c.2.de crimine falſi.& dicto c.in memoriam.

Quartò,quòd impetrans tanquam falſarius puniri poterit, & extra ordinem, niſi probauerit
illud reſcriptum ſibi ſub illa forma conceſſum.c.porrecta.de confir.vtili.l.iubemus.C. de proba.
Curt.conſi.56.ſuper proceſſu.col.pen. vbi ſuſpicio falſi pro veritate habetur, niſi ab impetrante
contrarium probetur.

Iudex reſcripti ratione quomodo cognoſcat.

168 Vigeſimus ſecundus effectus eſt,quod ſi reſcriptum valeat,iudex datus etiam non ſuus,co-
gnoſcere poterit de illa cauſſa,qui aliàs non poſſet.c.3.de reſcri.l.1.C.ſi contra ius. Sed quãuis re-
ſcriptum iuſtitiæ non valeat, tamen ad hoc valebit, vt iudex de ſubreptione cognoſcere poſsit.
cle.1.eod.l.2.C.ſi contra ius.vbi tex.dicit de cauſſa conuenit ferre ſententiam. † Intelligi debet de

Intellectus ad l.2.ſi contra ius.

cauſa ſubreptionis,de qua cognouit,non de principali,quia de qua cognouit, de eadem pronun-
ciare debet.l.de qua re.ff.de iudi.quicquid iactent doct.ſuper d.l.2.vt dixi in noua interpre.illius
legis. Secundò,vt iudex reſcriptum irritum pronunciare poſsit, & ab effectu reſcripti partem re-
pellere,& vt ſolet dici,*le debouter & priuer de l'effect,& interinemẽt de ſes lettres*.dicto c.porrecta.ibi,
denuncies non valere.de confir.vtili.& c.ad noſtram.ibi denuncietis irritas & inanes.ibidem dico
artic.2.gloſ.14 infrà. Tertiò,in expenſis,condemnare debet impetrantem. c.3.eod. & c.2.de dolo.
ac dicta cle.1.doct.in c.ſuper literis.de reſcrip. & hoc ſeruatur in curiis Franciæ, quamuis contra-
rium conſuluerit Iaſ.conſi.2.in themate.volu.1.ſed & quod in expenſis condemnare debeat impe-
trantem hic iudex.eſt tex.& ibi doct.in c.diſpendia.de reſcript.in ſexto.glo.& doct.in c.fi.illo tit.
in decretal.Iacob.in l.nõ ideirco.ff.de iudic.& hodie eſt tex.in cõcord. in §.ſi quis verò.de friuol.
appel.vbi etiã vult vt condemnetur in expenſis,damnis,& intereſſe.facit text.in c.cum appellatio-
nibus,de appel.lib.6.ſic conſuluit Barba.conſil.quinquageſimo.illud afferã. col.4. in primo vol.
169 Vigeſimotertiò literæ non afficiunt,nec ligant ante literarum præſentationẽ.c.vt noſtrum.

Literæ poſt præſentatio

de appel.c.ſi capitulo.de conceſ.præben.in ſexto.etiam quæcunq; clauſula adfuerit,niſi princeps
velit

velit à data reſcripti tempus currere, vt in literis dilationem annalem, vel quinquennalem continentibus. vt inferius dico in illo tracta. Ideo fulminationem proceſſus non poteſt executor facere ante literarum executorialium præſentationem, & receptionem, etiam ſi bullam gratioſam recepiſſet. tex. in c. cùm teneamur. ibi mandatum noſtrum pro alicuius prouiſione receperis. de præbend. & c. vt debitus. de appellatio. ca. ſuſceptum. de reſcript. in ſexto. Domi. de Rota deciſio. 459. circa tertium. in not.

nem & fulminationem ligant.

170 Vigeſimoquarto iudex, cui dirigitur reſcriptum, poteſt cognoſcere de his, quæ in reſcripto continentur, & quæ poſſunt comprehendi ſub narratione, & concluſione reſcripti, vnde ſi reſcriptum ad reſtitutionẽ concludat, pars non poteſt agere, vt res ei detur, vel ad aliud diuerſum. vt docet Bald. in l. 2. col. 7. C. ſi contra ius. & Feli. in c. ſuper literis. col. 1. de reſcr. alij multi ſunt effectus, ſed tu bone lector ex his inſtrui poteris paruo negocio ad alios.

171 Duodecimò quomodo reſcripta & literæ Regiæ amittantur vel impugnentur? Reſpon. Primò, ratione intentionis, ſi non fuit intenrio concedentis. cap.
172 mandatũ. & ſeq. de reſcript. c. propoſuit. de conceſ. præben. †Vnde in comprobandis reſcriptis non debent aduocati, vel alij impugnantes literas dicere, quòd princeps hoc concedere non potuit, ſed quòd noluit, & ſi veritas eidem expreſſa fuiſſet, nõ hoc ſcripſiſſet. l. fi. ff. de cõſti. princi. l. ex facto. ff. de vulga, & tunc nullam iniuriam facimus principi, ſed reputamus eum iuſtum, & bonum, & maieſtas illius in ſuo eſſe conſeruatur per illa duo nomina. reſte Bal. in l. 1. ff. de conſtitu. princi. plus addens omnia principis mandata debere intelligi cum iuſtitia, & ſaluo alterius iure. l. authoritatem. & l. meminerint. C. vnde vi. & iniuriam facit principi, qui illius literas lacerat, vel non permittit eas præſentari, vel legi. tex. not. c. ex literis. de offic. delega.

Quomodo literæ amittã tur, & impugnentur. Impugnandi literas praxis.

173 Etiam ſic amittitur reſcriptum, & duobus præcipuè modis, expreſsè & tacitè. Expreſsè, ſi reuocatum fuerit, vel illi impetrans renunciauerit, vt ſequitur. Tacitè ſi ſit ſubreptitium, obreptitium, & in multis caſibus inferius conſcriptis, vt ſequitur: non licet tamen appellare à conceſsione reſcripti, ſed ab executione ſic, & ita ſolemus in Francia appellare. & ſic iudicauit Senatus, anno 1526. die 18. Iunij. {Etiam quidam dicebant reſcripta morte cõcedentis amitti. l. mandatum. C. mandati. ſi tamen executioni ſemel mandata fuerint, non expirant. cap. ſi ſuper. de offic. deleg. in 6. Vnde cenſuit Senatus, poſt mortem regis partes non teneri nouas impetrare literas nouitatis, vel alias, ſed impetratis ſtandum erit, anno 1379. die 6. Octobris, vt eſt in lib. conſilij. }

Duobus modis amittun tur literæ.

Areſtum.

174 Secundò, ratione falſi impugnatur reſcriptum, vt per totum titulum de crimine falſi. Etiam effectus reſcripti ſic amittitur. in c. olim. de reſcript.

Tertiò, quando eſt ſubreptitium, & obreptitium. c. ad aures. & c. ſuper literis. de reſcri. vt ſuperius abundè elucidaui in q. 10. vbi etiam dixi impugnari poſſe quòd inciuile ſit, & irrationabile, & tunc etiam amittitur.

Quintò, quando cauſa ex qua princeps mouetur eſt falſa, quia reſcriptum intelligitur, ſi preces veritate nitantur. l. fin. C. ſi contra ius. c. 2. de reſcrip. Cardinal. conſil. 96. Papa vniuit in princip. {Vel ſi ita eſt glo. in c. 2. de reſcript. & in regula cancel. 66. c. graue. de offic. ordi.}

Quartò, quòd præiudicat tertio contra c. quamuis. de reſcri. in 6. c. ſuper. eo. de offi. deleg. l. 2. §. merito. ff. ne quid in loco publ. fiat, & ſuperius ſcripſi de hoc.

Falſa cauſa uitiat reſcriptum.

Sexto, ſi contineat ſcandalum, non enim vult princeps, vt cum ſcandalo aliquid fiat. c. nihil. de præſcript. c. cum teneamur. de præben.

Septimò, impugnatur reſcriptum, ſi malos exitus eſt pariturum, ideo conſulendus eſt iterum princeps. c. requiſiuit. de ſponſal. Cardin. Zabar. conſil. 96. Papa. in fi. c. vbi. de elect. in ſexto.

Octauò, impugnatur ſi repugnantiam contineat. l. vbi repugnantia. ff. de regu. iur. Nam ſi ſcripturæ inuicem repugnantes non valẽt. l. ſcripturæ. C. de fide inſtru. & c. ſcripturæ. illo tit. in decre. multò fortius vna & eadem, quando eſt ſibi contraria. l. ſi Titius. ff. de condi. inſtit. ſic conſuluit Cardinal. Zabarel. conſi. 136. præmitto. col. vlti. num. 23.

Continens repugnantiã eſt nullum.

Nonò, quãdo iniuſtum eſt, inciuile, vel indecens, quod conceſſum eſt, vt ſuperius dixi in 10. q. & in diuiſ ſubreptitij & inciuilis. Nam contra iuſticiam nil debet Papa facere. c. in cauſis. de re iudic. Geſta enim ſua redemptoris geſtis conformari debent. c. ſignificaſti. de elect. Idem in aliis principibus. l. fina. C. de donatio. inter virum & vxorem.

Decimò, impugnatur quando non eſt facta mentio cauſæ, quæ publicam concernebat vtilitatem, vnde ſi beneficium debeatur Theologo, vel doctori in iure, in c. ſuper Specula. & c. quia nonnulli. de magiſtris. & de colla. in concord. non valebit collatio etiam iure præuentionis facta, niſi exprimatur quòd non obſtante illa cauſa vult conferre. c. dilectus. primo. de reſcript. Cardinal. conſil. 142. videtur dicendum. col. 3. num. 6. quod facit ad intellectum §. declarantes. de mandat. apoſtolic. in concord. vide quæ ibi dixi, quoad concor.

Vndecimò, quando legitimæ, & rationabiles tolluntur exceptiones, oppugnari ſolet tale reſcriptum, nec debet comprobari. per cap. ex parte. ſecundo. de offic. delega. vbi ampliſsimè Feli. & Decius.

Exceptiones legitimæ non poſſunt tolli.

Duodecimò, reſcriptum impugnatur, quando litis non eſt facta mentio. c. inter monaſterium. de re iudica. & alibi ſcripſi.

Limitatur, quando lis non eſt conteſtata. Bal. in l. 1. C. de relatio. Sic conſuluit Franciſ. conſil. 174. in cauſſa. col. 2. nu. 4. Vide limitationes per Feli. in dicto c. inter monaſterium.

Decimotertiò impugnatur,quod impetrans non habebat mandatū.c.nonnulli.§.1.de reſcript. Tamen ſi appare at reſcriptum,præſumitur mandatum,vt decidunt doct.in c.ex parte decani.de reſcript.& Anto.Capit.in deciſ. Neapolita.q.4.in cauſa.num.19.plus dicens quòd ſi non conſtet, an principalis impetrauerit per ſe,an per procuratorem, tunc dicens ipſum impetratum per non habentem poteſtatem, hoc probare debet: ſed hodie in Francia iſta non ſolent obiici, vt alibi ſcripſi,nec audiretur iſta obiiciens in curiis Franciæ.

Decimoquartò,quando eſt contra ius.l.reſcripta.de precib.Impera.offerend.dixi ſuperius q.9 facit rubr.& maximè.l.fin.C.ſi contra ius.

Fiſco damnoſum non valet.

Decimoquintò, opponitur quòd reſcriptum eſt fiſco damnoſum,& ſic non valet.l. nec damnoſa.C.de precib.Imper.offer.plenè ſcripſi ſuprà in 9.q.ſed hoc debet opponere etiam procurator Regius,vel aduocatus.

Decimoſextò,ſi ſit impetratum contra vtilitatem publicam, vt per totum tit.C.ſi contra ius. vel vtilit.public.& ſuperius ſcripſi.dicta q.9.

Decimoſeptimò,quando eſt contra ſtylum,ideo non valet.c.ex literis.de conſtit.c. quàm graui.de crimin.falſ.vtpotè ſi mandetur quòd res ſine cauſſæ cognitione reſtituatur.c.ſecundo eod.

Anno perditur reſcriptum.

175 Decimooctauo,non vtendo per vnū annum,reſcriptum iuſtitiæ perditur,& ſic oppugnatur c.ſi autem.& c.plerunque.eod.& ſuperius dixi in q.1. Hoc etiam docet Maſuer. in ſua practica. rub.de liter.not.§.Item literæ adiornamenti, vbi dicit à data literarum hunc annum computari, quamuis gloſ.& doct.in dicto c.plerunque dubitent.

Decimononò,ſecundum tollit primum,ſi de eo faciat mentionem.c. cæterum. de reſcript. vt ſuperius proximè ſcripſi,& ideo hoc opponi poterit.

Vigeſimò,ſi excommunicatus ſit impetrans.c.1.eo.libro ſexto.abundè ſcripſi in interpreta.ca. poſtulaſtis.de cleri.excommunic.miniſt.idem ſi ſit impetratum ab alio,qui non potuit impetrare.prout ſcripſi ſupra quæſt.5.

Morte impetrantis et dantis an extinguatur reſcriptis.

Vigeſimoſeptimò,morte impetrantis,vel eius contra,quem eſt impetratum,extinguitur mandatum.c.ſignificauit.de reſcrip.vel morte mandantis re integra.c.relatum.& c.gratum.ac c.licet. de offic.deleg.

Vigeſimoſecundò,per probatam iudicis recuſationem.c.cauſam.ſecundo. & c. inſinuante.de offic.delega.c.vt noſtrum.de appel.dixi in tracta.de recuſat.

Vigeſimotertiò, quando negocium refertur ad principem, & ſuperiorem,tunc primus iudex ratione primi reſcripti non cognoſcet,nec decidet.c.licet.de offic.delega.c.vt noſtrum. de appel. dixi in tract.de euocatio.in primo Tomo ordinat.Regiar.

Vigeſimoquartò, per fraudem illius qui duo paria literarum ad diuerſos impetrauit iudices, vt aduerſarium fatigaret.c.ex tenore.de reſcript.c.diſpendia,illo tit.in ſexto.

Vigeſimoquintò,quoad effectum amittitur reſcriptum, quando iudex non ſequitur formam illius.c.cum dilecta.de reſcript.idem ſi iuris ordinem peruertat.c.exhibita.de iudic.

Vigeſimoſextò,ſi iudex cui dirigitur mandatum nolit,vel non poſſit cognoſcere.c.ſciſcitatus. de reſcript.

Vigeſimoſeptimò,ſi factum in conſtructione ſit vitium. ca. ad audientiam. primo.de reſcript. vbi dicit Bald.ſcriptores Cancellariæ debere eſſe valde peritos in arte Grammaticæ, licet hoc raro eueniat. vide quæ ſcripſi de hoc vitio in praxi beneficial.in elucidat.bullæ, vbi nouum ad illud.c.ad audientiam dedi intellectum.& Bertrand.conſi.112.viſis quibuſdam.in princ.in ſecundo vol.dicit habere locum tam in reſcriptis Papę, quàm Imperatoris & Regis,ac etiam in priuilegiis, quod forte non eſt verum,niſi in literis Papæ.per tex.in l. imperator Titus Anto.ff. de ſtatu homi.vt dico in dicto praxi beneficial.

Interinari pro parte reſcriptum an poſſit.

176 Vigeſimooctauo, iniquum eſt impetrantem petere vt pro parte comprobetur, & in parte non,quia non debet ex parte obligationem comprobare,& ex parte tanquam de iniqua conqueri.l.ſi ita.in fine.ff.de oper.liberto. iudex tamen poteſt in aliquo articulo literas approbare, & in alio reiicere,ſi ſint articuli diſiuncti,& diuiſibiles.per c.ſi eo tempore,de reſcrip.in ſexto.quia vtile non debet per inutile vitiari.per regu.iuris.in ſexto.& l.1.§.pen.de verbo.obliga.Ideo pars non poteſt pro parte petere vt comprobetur.argu.l.edita.C.de edend.ſecus in iudice.

Vigeſimononò,quomodo amittatur priuilegium,ſcripſi in praxi beneficiali. in quæſt.quæ ſit differentia inter reſcriptum,mandatum, beneficium, & priuilegium. & vide quæ ſcribit Petrus Ferrar.in practic.in forma opponendi contra inſtrumenta.in verb. aliis rationibus, & Nepot.de Montealbanno in forma opponendi contra reſcriptum.vbi alia elici poterunt,per quæ & impugnari,& amitti reſcriptum poteſt.Nos ſolemus impugnare maximè ratione ſubreptionis, & obreptionis,& inciuilitatis,& poſteà cauſas exprimus, ob quas dicitur ſubreptitium, inciuile,vel irrationabile.

Iudicandū ſuper his reſcriptis quomodo ſit.

177 Vltimò quomodò iudicatū ſit ſuper his reſcriptis? Reſp. vt paucis agā,iudicet iudex ſecūdum tenorē reſcripti, & cōcluſionē.per tex.in c.cùm R. Canonicus. in fi.de offi. deleg.Ibi iuxta reſcripti à te obtēti tenorē ſine debito terminare procuret.l.cùm precib.in fi.C.de proba.ibi,Vt ſecundū tenorē reſcripti noſtri poſſis cōſequi ſententiā,& ſi forma data ſit in reſcripto,iudex illā ſequi debet,alioqui nō valebit proceſſus,nec ſentētia.c.cùm dilecta.de reſcr.c.venerabili.de off.dele.nec debet iudex cognoſcere,nec pronūciare de his,quæ nō cōtinētur in reſcrip.

c.cum

c.cùm olim.primo.de offic.delega.quia ſuper illis non habet cognitionem, niſi fuerint connexa. c.tranſlato.de conſtitu.

Praxis pronunciandi ſuper literis Regijs.

In Francia autē iudex approbat reſcriptum,& tunc ſolet dicere,comprobamus literas Regias, his fere verbis, *Auons enteriné les lettres Royaulx impetrées par t l* &c. Et ſolet exprimere in quo approbat, ſi in omnibus approbare non intendit.Ac etiam ſi in omnibus approbet, adhuc dicere ſolet, *Et en enterinant les lettres Royaux auons reſcindé,caſſé,& annullé ledict contract mentionné auxdictes lettres,& condemné partie aduerſe es deſpens.*&c. Iudex ergo approbando literas,ſolet reſcindere contractum,qui reſcindi mandabitur in literis, & partem aduerſam oppugnantem in expenſis condemnat.vt ſcripſi in 7.q.ſuperius. Item ſi literæ ſint obreptitiæ, vel inciuiles, iudex eas tales declarat.vt artic.2.gloſ.14.infrà eo.dicitur,repellitque partem ab effectu literarum condemnando eam in expenſis,& vulgò dici ſolet, *Auons declaré & declarons les lettres impetrees par tel eſtre ſubreptices,& obreptices,& auons debouté l'impetrant de l'enterinement & effect d'icelles,& ſi l'auons condemné es deſpens.*&c. Iſta ſunt in effectu, quæ iudices ſequuntur, alia multa ſunt,ſecundum reſcriptorum diuerſitatem, quæ varias poſſunt habere ſententias, ſed hoc pragmaticis notum eſt, ob id alia non proſequar hic,ſed leges Regias aggrediot,vt ordinem in initio præſcriptum ſeruem.{Et quamuis verba harum conſtitutionum manifeſta ſint,vt pote Gallica, attamen non erit negligenda earum interpretatio,ſicut de edicto prætoris dicit Vlpia. in l.1. §. quamuis.ff. de ventre inſpiciendo.}

Philippes le bel.arti.11.*des premieres.*

Articulus primus.

Item que les lettres du Roy ſoyent receues benignement.

GLOSSA PRIMA.

Benignè ſunt literæ Regiæ recipiendæ.

HIC articulus elicitur ex c.ſi quādo. de reſcrip.& innouat inibi ſtatuta.Et notanda ſunt quæ in hoc articulo requiruntur.Primò,quòd literæ regiæ benignè recipiantur,& non auſterè,nec iracundè,ſed cum manſuetudine, & liberalitate animi:de qua loquitur tex.in l.1.C.de theſaur.lib.10.vbi Lucas de Penna.Et intelligendus eſt generaliter iſte tex.de literis principis, ſiue ad petitionem, ſiue motu proprio,ſiue ex certa ſcientia conceſſæ ſint:vt conſuluit Cardin.conſil.142.videtur.col.vlt.Felin.& alij in dicto c.ſi quando.de reſcript.Bald.in c.cum adeo.ibidem. Alex.in conſil.125.viſo titul.in fin.vol.ſecundo.etiam ſi ſint epiſtolæ,vel aliæ quæcunque:quia hic dicit,*lettres du Roy*,& epiſtolæ ſunt *lettres du Roy.*{ & non dicit hic *lettres authentiques ne patentes.*poſtquam ergo non diſtinguit,nec nos diſtinguere debemus.l.de pretio.ff.de public.in rem actio.}

Et reueremment.

GLOSSA SECVNDA.

Cum reuerētia literæ Regiæ recipiantur.

SEcundò,literæ Regiæ recipi debent reuerenter, & ſolent depoſito pileo, dum præſentantur recipi,& ſic dici à iudicibus, *Dieu donne bōne vie au Roy.* Iudices autē delegati Papæ dicere ſolent in proceſſu hæc verba, hodie fuerunt nobis exhibitæ literæ ſanctiſſimi domi.noſtri Papæ Iulij tertij,quas cum honore & reuerentia,qua decet,recepimus. Facit text.in c.regnum.23.q.5.in fi.ibi,ipſis autem principibus, & poteſtatibus fidem, & reuerentiam ſeruari oportet,quam qui non exhibuerit, apud Deum præmia inuenire non poterit, & c. dicat.ibidem.& primæ Petri 2.c.ſcribitur Regem honorificate.& hæc reuerentia eſt honoris cum timore in ſignum ſubiectionis exhibitio.ſecundum gloſ.ad Hebræ.12.c.& de hac ſcribit Ioan. de terra rubea,in tracta.contra rebelles regum.in articu.3.in fine tertij tracta.

Sed iſte tex.non dicit à quibus ſint recipiendæ literæ.Reſpon.non ſolum à iudicibus, verùm & ab hominibus ſubditis,quibus mittuntur,quia generaliter loquitur iſte text.ergo generaliter de omnibus intelligetur. l. 1.§.generaliter. ff. de lega. præſtand. vnde Imperator ſcribit iudicibus, & magiſtratibus,qualiter ſe habere debeant.in §.feſtinabis.in authen.de manda.princip. colla. 3. ſic dicens,talem prębebis temetipſum omnibus,& publicè,& priuatim,vt terribilis quidem ſis delinquentibus,& indeuotis circa fiſcalia. Manſuetiſsimus autem & mitis omnibus placidis, & deuotis,& paternam eis exhibeas reuerentiam.

Et miſes à execution diligemment par les Iuges.

GLOSSA TERTIA.

Diligenter literæ Regiæ exequēdæ.

TErtiò,debent iudices, quibus mandata Regis diriguntur, diligenter ea exequi, & hìc iudices vocamus quoſcunque habentes cauſę cognitionem,apparitores etiam tenentur diligenter exequi.nam ſi iudices tanquam maiores ad hoc tenentur,ergo & alij inferiores Regis officiales,& omnes magiſtratus iudicum nomine hic continentur, quibus literæ dirigi poſſunt.de quo ſcripſi ſupra in 8.q.Alioqui ex mora punientur,vel recuſatione. l.nullus.de Fabricē.C.lib.11.continebitur etiā Senatus,ac conſilium magnū, & primū, & alij quicunque.Nam omnes,quibus,diriguntur,diligenter literas Regis exequi debent, & quamuis no-

minentur hîc iudices quantum ad executionem, reſpicit tamen omnes quoad reuerentiam, & benignitatem recipiendi literas, & de omnibus intelligitur. Etiam in literis miſsis, epiſtolis, & aliis literis Regiis. Adeo quod ſi Rex ſcribat mercatori, vel alij epiſtolam, vel alias literas etiam benignè, & reuerenter recipiendæ ſunt. & iſte text. loquitur de literis Regiis: de literis autem Cancellariarum, ſi recuſentur non ſolent magiſtratus ad Regem reſcribere: ſed iuſtitiam ſuper his adminiſtrare, vel ad Senatum referre ſeu appellare.

Sinon qu'ilz ayent cauſe iuſte, parquoy ne le doibuent faire.

GLOSSA QVARTA.

Recuſari literæ Regiæ cum cauſſa poſſunt.

QVarto excipit, ſi iuſtam habeāt iudices cauſam, cur eas exequi non debeant. dicto ca. ſi quando. gl. in c. 2. de fil. presbyter. ergo debent habere cum effectu cauſam, & non ſufficit, quòd videatur cauſa. l. nomen filiarum. 9. ſi. ff. de verb. ſign. & quod hîc vocat iuſtam cauſam, in c. ſi quando. de reſcript. vocat rationabilem, & ſic non ſufficit aſsignare cauſam, niſi rationabilis fuerit. Nam quod ratione caret extirpandū eſt, c. corepiſcopi. 68. diſt. & quando aſsignatur ei ratio, ꝑ princeps non debet contra rationem iterum ſcribere, quia cùm ſit animal rationale, & ſub illius definitione contineatur, cauendum eſt, ne ad alteram definitionem vertatur, ſi velit, vt literæ iniquæ exequantur. Nempe licet ipſe ſit dominus legum, non tamen morum, & rationis. vt dicit Bal. in l. princeps. ff. de legib. & l. 2. nu. 40. col. 6. & ſeq. C. de ſerui. & aqua. Et principes non rationabiles, non ſunt homines, ſed pecudes, in cuius definitione continentur, imo etiam ſi adiiceretur pœna in his literis contra non exequētes, adhuc non erunt exequendæ, quia hic tex. generaliter loquitur. & d. c. ſi quando, & ſufficit ſequi has leges de reſcriptione loquentes. Et hoc ſi executor literarum videat, vel præſumat veriſimiliter imminere ſcandalum ex executione. Nam tunc dicit Inno. in c. inquiſitioni. de ſen. excom. quòd ſi mandatum Papæ contineat hæreſim, vel ſtatum eccleſiæ perturbet, vel alia mala ventura ſint, tunc non debet ſubditus parere, quia debet obuiare malo, & non adiuuare. per c. ſi dominus. cum ſeq. 11. q. 3. & c. ſeq. vnde notorie indignum, quem Papa dignum facere non poteſt, quia de iure naturali, vel ſi induceretur ſcandalum, aut peccatum, non debet prouideri, ſi hoc Papa mandauerit: quia poteſtatem peccandi non accepit is, cui dirigitur tale reſcriptum, cùm poteſtas data ſit ad ædificationem, non ad deſtructionem vt docet diuus Paul. & c. 1. 40. diſtinct. Panor. & alij in dicto c. ſi quando. & c. cùm adeo. eod. & Aufre. in deciſ. Tholoſ. q. 488. Item &c. an ſit parendum.

Literæ quando non erūt exequendæ.

Itē licet literæ Regis ſint irrationabiles, tamen adhuc iudices cum honore & reuerentia eas accipiant, ſed eas non exequantur: quia ad reuerentiam non dicitur hic, quod aſsignetur iuſta cauſa. Imo quantumcunque ſint irrationabiles illę literæ, ſi iudex eas proiiceret, vel frangeret, puniretur tanquam Regis contemptor. de quo ſcripſi in tract. no. q. 19.

Auquel cas ilz nous reſcriuent.

GLOSSA QVINTA.

Reſcribere iudex literas recuſans debet.

QVinto, quando iudex literas non vult exequi, debet ad principem reſcribere. d. c. ſi quando. ibi, aut per literas tuas, quare adimplere non poſsis rationabilem cauſſam prętendas. ex quo tex. ſumpta eſt hæc ordinatio. & facit tex. in §. deinde. verſic. ſi quis autem. in authen. de mand. prin. colla. 3. ibi tunc ſuſcipies quidem talem formam, non autem aliquid agens ex ea, antequam ad nos nuncians ſecundum pręceptionem noſtram ſuſcipies.

Et iſte tex. intelligitur tam de literis Regis ſigillatis, & authenticis, quàm etiam de literis miſsis, & epiſtolis, vt ſi is ad quem miſſæ ſunt, non poſsit adimplere, quod ad principem reſcribere cauſam debeat: alioqui vidi ad aliquem miſſas ſecundas literas, vt ipſe veniret ad Regē dicturus cauſam, cur non adimpleuit mandatum in primis literis contentum, vel cur non reſcripſerit cauſſam, & tunc erit neceſſe adire principem, quod ſi reſcripſiſſet, non eſſet neceſſe. Ideo iudices & alij in hoc prouidi eſſe debent, vt reſcribant.

Reſcribere quid iudex recuſans debeat.

Sed videndum eſt, quid iudex debeat ad principem reſcribere vel alij? Reſpon. Primò quòd recepit tales literas benignè, & reuerenter, vt decet.

Secundò, quod ſemper affectauit, & affectat mandatum principis totis, (vt aiunt) neruis exequi: quia fœlicitatis (vt adagio dicitur) eſt mater obedientia. & obedit is qui obtemperat, & vltro obſequitur recta monenti. Muſæus author eſt.

Tertiò, quod in hoc reſcripto inuenit aliqua, quæ iniuſta prima facie ſibi viſa ſunt. Ideo pareat principis maieſtas, ſi ea velit illi detegere.

Quartò, quòd illas literas perlegit ſemel, & ſępius, & diligēter qualitatem negocij conſiderauit, atque ſuper eis conſuluit Regios magiſtratus, qui etiam eas literas aſperas, & duras inuenerunt. dicto cap. ſi quando. Et hoc ideo ſcribitur, quia quod tranſcurſoriè legitur, non cenſetur intellectum. doct. in c. fraternitatis. de teſtib. l. 1. ff. de his quæ in teſta. delen.

Quintò, quòd iſta videns, fuit coactus ad Regiā maieſtatem reſcribere de prædictis iuxta ſuam voluntatē in ordinatio. ſuis declaratā. vtpotè hîc, in omnibus tamē ſuæ obtēperare cupiēs iuſsioni.

Sextò, quòd oret principem pati benignè, & ſuſtinere modeſtè, ſi nō adimpleuerit, quod prauè fuerat

fuerat eidem ſuggeſtum. vt habetur in dicto cap. ſi quando. Nam ſicut Papa ſcribit, vt moueri ſubditus non debeat, ſic nec princeps debet moueri, nec offendi ſi mandatum eius iniuſtum executioni datum non fuerit. vt ibi & in cap. cùm adeo. de reſcript. cap. ſi dominus. 11. quæſt. 3. alia addere poteris, quæ ſcribo in tracta. nominatio. quæſt. 14. & pro materia. Sed per quem poterit ſcribere reſpon. tex.

Et rendent leſdictes lettres à ceux qui les porteront.

GLOSSA VI.

SExtò requiritur, quòd iudex reddat literas parti impetranti, quæ eas detulit iudici, non autem vult iſte tex. vt iudex per ſe, vel nuncium eas portet, vt hîc dicitur. Tamẽ vtrunque parti dare debet, tam literas, quàm eius reſponſum: aliàs ægre ferret princeps, ſi literæ ſolæ redderentur ſine iuſta cauſa. vt hîc.

Literæ recuſatæ parti reddi debent.

Et per hoc patet Regem nolle iudices pati labores, aut expenſas ad mittendum literas, ſed hoc fieri debet expenſis partis procurantis, vt dicitur in cle. cauſam, in verb. porrecto libello. de elect. vbi dicit gloſ. expenſis intimantis, ſcripſi in §. teneantur. in verbo dare. de collat. in concord. Si tamen iudex non reſcriberet, & poſteà princeps mitteret ad eum, vt ipſe veniret, pars non tenetur illi quicquam dare, nec expenſis partis veniet, vt ſuperius dictum fuit, ſed ſuis, poſtquàm non fecit ſecundum hanc legem, quia primò cauſam mittere debebat. vt hîc.

Idem ſi non eſſet pars, ſed Regis nuncius, illi debent literæ tradi cum reſponſione. quia hic tex. dicit reddendas literas portitori earum, & ſic patet hîc, per quem iudex ad Regem reſcribere debeat, videlicet per partem portantem literas, vel per Regis nuncium, qui ſi nolit expectare, debebit per alium reſcribere, vt Rex voluntatem magiſtratus cognoſcat, & videat ſe non contemptum, ſed per nuncium factum eſſe, vt iudex non reſcripſerit cauſam, ſed quomodo debet mitti hoc reſponſum, ſequitur in tex

Auecq' leurs tranſcripts, ou reſponſes ſoubz leurs Seaulx.

GLOSSA VII.

SEptimò requiritur, quòd iudices ſuas mittant reſponſiones ſigillatas ſigillo ſuo, ne pars eas immutare, addere, vel cancellare, ſeu inducere poſſit. probatur in l. iudices. vbi doct. C. de fide inſtrumen. & in hoc tex. ibi, *ſoubz leurs Seaulx*, & de ſigillo iudicum debet intelligi, non de priuato. vt doct. no. in c. quoniam contra. de probat. & pars ſub pœna falſi non debet eas literas clauſas aperire. c. cùm olim. de offic. delega.

Literæ iudicis ad Regem ſigillatæ ſint quas pars nõ aperiat.

Et s'ilz eſtoyent refuſants.

GLOSSA VIII.

NOnò, ſi iudices, magiſtratus, & alij recuſauerint ad Regem reſcribere, puniuntur vt hîc, videlicet, ad damna partis, & aliàs arbitrio iudicis, non enim recuſationem iudicis in exequendo puniri vult, ſi iuſtam cauſam allegat: quia interdum per importunitatem conceſſæ ſunt literæ, quas princeps nollet conceſſiſſe. vt artic. 2. dico de Antiocho tertio, vel propter nimias occupationes non valuit conſiderare, an iuſtum eſſet, quod petebatur, & conceſſit. vt dicitur in cap. 2. de reſcript. in decretal. integra. Solet etiam concedere propter ſubreptionem: & obreptionem: ideo ſi poſteà iſta executioni non demandentur, non moleſtè feret princeps. Alia ſcripſi in tract. vt benefic. ante vacat, vel bona confiſcata peti ante declarationem non debeant, ibi plenius videre licebit.

Iudex recuſans & non reſcribens quomodo puniri debeat.

Ou negligens par malice, le Roy veult, qu'ilz payent le dommaige, & qu'ilz ſoyent punis.

GLOSSA VLTIMA.

VLtimò requiritur, quòd iudex fuerit negligens ex malicia, ergo ſi ſine malicia recuſans, aut negligens fuerit, non punietur: nec malicia præſumenda eſt l. meritò. ff. pro ſocio. Ideo is qui allegat eam, probabit. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio. niſi ex qualitate facti appareret malitia, vel ex perſona, eò quòd literæ erant contra amicum iudicis, in his caſibus de malitia præſumitur.

Negligentia iudicum quomodo punienda.

Et quamuis iudices negligentes puniri ex ſola negligentia debeant. l. obſeruare. ff. de officio proconſul. l. Diuus. de officio præſid. tamen hic ſine vera malicia, vel præſumpta, non punietur. Sed dicit text. in l. nullus. in fin. C. de Fabricenſ. libro vndecimo. quòd ſi aliqua tarditas vel negligentia poſt datas à ſublimitate tua ad eminẽtiſſimam pręfecturã literas, in deſtinandis authoritatibus ampliſſimæ tuę ſedis interceſſerit. Et ex hoc armorum tranſuectio fuerit impedita, in quin-

quagiota libras auri,tam numerarium pro tempore officij eiuſdem ampliſsimæ ſedis,quàm alios, quorum intereſt,condemnari præcipimus.&c.Et habet locum illa mulcta in caſu ſuo,vbi Pirrhus ſcribit, quòd ij, ad quos perueniunt literæ Regiæ, debent eas incontinenti executioni mandare, aliàs ſunt in mora,& valet ſtatutum aduerſus moram ipſorum factum vt hic.

Damnorum nomine expenſæ continentur.

Item damnorum nomine veniunt expenſæ,vt plenè ſcripſi in interpretatio.l.vnicæ. in præfat. C.de ſenten.quæ pro eo quod intereſt profer.Et ſi nulla eſſent damna,expẽſas ſolum pars ſoluere tenetur poſt coodemnationem, & non ante, & ſic requiritur Regis, vel delegatorum ab eo ſententia,quia mulcta ipſo iure noo infligitur,& adhuc requireretur declaratio.per c.cum ſecundum leges.de hæretic.in ſexto.

Sententia Regis iniuſta exequenda.

Et ſic patet iſtum textum, loqui in reſcriptis ſine cauſæ cognitione emaoatis, diuerſum eſt in literis,quæ cum cauſæ cognitione proceſſerunt, vt in ſententia à Rege lata auditis partibus, quæ executioni danda eſt,licet videatur iniuſta.per textum in capitulo paſtoralis. §. quia verò. de officio delega.cap.de cætero. de re iudicata. alioqui cluſoria eſſent principum decreta. contra l. ſi prætor.ff.de iudic.Sic conſuluit Bald.coolil.44.dominus Baillardinus in pīmo volum. quia poſt principis ſententiam ad inferiorem non ſpectat de ea cognoſcere, an iuſta fuerit ſuperioris ſententia nec ne.l.à diuo Pio.ff.de re iudica.dicto c.de cætero.vbi doct.

Quod eſt verum in ciuilibus,in criminalibus non,ſi iniuſta notoriè appareret.l.inde Nerat. ff. ad le.Aquil.ne innocens opprimatur.l.1.in fi.vbi Bar. ff. de quæſtio. & ibi Hippo. nam melius eſt nocentem impunitum relinquere,quàm innocentem condemnare.l.abſentem. ff. de pœnis. Ideo tunc differri debet executio per triginta dies.iuxta cap.cum apud.11.quæſtio.3.& l.ſi vindicari.C. de pœois.

Vode noo licet ſoli priocipi poſt delegationem,& condemnationem à ſenatu,vel concilio factam,augere pœnam ſtatutam,aliàs eſſet abſque cauſæ cognitione procedere, & inauditum condemnare.cootra cap. 1.de cauſ.poſſ. Ideo debet ſententiam ſequi eorum, quibus delegauit. Etiam iudices non poſſunt poſt ſententiam ſine principe,ergo ſimul poſſunt.l.acta.§.1.ff. de re iud. alibi ſcripſi. hactenus de primo artic.vide quæ Aufrer.docet in ſtylo parla. areſto 182. item iniunctum eſt omnibus.

Charles vij.article lxvj.*des premieres.*

Articulus ſecundus.

Item que pluſieurs ſouuentesfoys obtiennent de nous, & de noz Chancelleries.

GLOSSA I.

Duplex Cãcellaria.

EX hoc tex.patet literas in hoc regno emanare,aut à Rege, aut à Cancellaria, quæ duplex eſt:magna videlicet,in qua præſidet magnus Cancellarius,& Nomophylax.Et hic coocedit literas vbique exequeodas, quia iuriſditio Regis extenditur ad omoes regni ſubditos.Et ſigillum eſt maius, quàm in aliis Cancellariis, & forma Regis eſt impreſſa huic ſigillo,& Rex dicitur immediatè concedere,& ſic intelligitur hic tex.*obtiennent de nous.*

Altera eſt Cancellaria, quæ ſtatuitur regulariter in omnibus Parlamentis, & iſta oon poteſt concedere literas,niſi ſubditis hominibus,& degentibus in illa parlamenti iuriſditiooe,ſeu reſſortu, vt ſuperius ſcripſi quæſt.4.Et huic ſigillo non ſunt niſi inſignia Regis:non verò in magno, ſicut in altero magno ſigillo,quo vtitur magnus Cancellarius.

Pluſieurs lettres, mandemens, & impetrations.

GLOSSA II.

HIC plura deſcribit nomina,vt omnia comprehendat,quæ elucidaui in praxi beneficial. & fuſius quàm doct.in c.eam te.de reſcrip.vide in tit.C.de manda.priocip. & in authe. in illo titu.collatio.3.

Impetratio quid.

Impetrations,vocat generaliter quicquid impetratur.l.3.ff.quod quiſque iuris.

Par importunité des requerants.

GLOSSA III.

Cõceſſa per importunitatem non valent, & quæ ſit importunitas.

MVlta per importunitatem conceduotur, quæ aliàs non concederentur. Et illa non valent.l.1.C.de petitio.bonorum ſubla. lib. 10. Et dicitur importunitas frequens inhiatio, ſeu petitio.Nam ſi Rex ſemel & iterum recuſauerit,& poſteà concedat, per importunitatem dicitur conceſſum:& non valet.vt in dicta l.prima & ſecunda.

Item non valet electio facta ad importunum populi clamorem.c.Oſius.de elect.c.miramur.61. diſtin.glo.in c.tuæ.de præbend.

Idem in ſententia lata ad clamorem populi.l.decurionum.C. de pœnis.

Item bona quæ monaſterium recepit propter importun[illegible] alicuius,quem monaſterium ad religionem induxit,non ſpectabunt ad monaſterium,ſed a[illegible] conſanguineos inducti.c. fin. 20.q.3. Panor.in c.præterea.de offi.deleg.

Ad ludendū tractus, ad reſtitutionem non tenetur.

Præterea tractus per importunitatem ad ludendum,ſi lucretur,non tenetur ad reſtitutionem: quia paria ſunt,aut facere per vim,aut importunitatem.Inno. in c. quia plerique. de immuni. eccleſia.refert Imol.in c.clerici.col.6.de vita.& hone.cleric.Ioan.Lupus in repeti.c. per veſtras.§. 8. in præfat.de dona.inter virum & vxorem.

Princeps per importunitatem donata reuocat.

Vnde licet princeps à ſeipſo donata non reuocet.§.1.in authent. de referend. colla. 2. quia decet principis beneficium eſſe manſurum.per regul.decet.in ſexto.tamen conceſſa per importunitatem reuocat iure.dicta l.1.& c.intellecto.de iureiur.& c.quamuis.de reſcrip.in ſexto.

Ad hæc donatio facta à marito vxori ex frequenti mulieris petitione, & ſic per importunitatem non valet,nec morte confirmatur.Bal.in d.l.1.& Iaſ.in l.1.§.ſi vir.in fi.ff.de acquir.poſſeſ.quia per importunitatem videtur inuito concedente data.c.audacter.8.quæſt.1.vbi glo.& c.vnuſquiſque.22.quæſt.4.& l.priuatus.ff.qui & à quib.

Et in hoc creditur ſoli principi.arg.c.cùm à nobis.de teſtib.Ioan.de Platea in dicta l.1.in fi.cle. vna. de proba.Andr. de Iſernia in §. porrò.in fin. quæ fuit prima cauſa benefic. amitten. Et error reſcripti probatur per dictum Papæ,vel Imperatoris.gl.& Bal.in l.nec exemplum.C.de falſis.

Importunitas an præſumatur.

Et præſumitur per importunitatem conceſsiſſe, quando curiali præſenti magno viro conceſſit.Bal.& Barba.in c.cùm adeo.de reſcrip. cum quidam ſoleant eſſe ad extorquendum pecunias, & officia importuni.

Idem ſi concedat mulieri,vel principi,ſeu magno viro,quia non præſumitur libertas animi, & hoc quando conceſsit aliquid contra ius.Bal.in l.2.col.6.C.de ſeruitut.& aqua.

Idem ſi concedat rem alienam,vel in præiudicium tertij.l.2. §. ſi quis à principe. ff. ne quid in loco public.Fulgoſ.conſil.20.pro pleniori.col.3.verſic.ſupereſt.

Si verò concedat abſenti, fauorem non habenti, tunc videtur concedere ex certa ſcientia, & non per importunitatem. Nam eò quòd ſcit eſſe contra ius, diſpenſare videtur.per l. quidam. ff. de re iudi.gl.in verbo,literarum.c.ſtatutum.de reſcrip.in ſexto.Panor.in c.paſtoralis. §. præchereà. de offic.deleg.Imol.in cle.& ſi principalis.in glo.vlti.de reſcrip.

Cōceſsiones Regis ab initio factæ coronationis non valent.

Ideo omnes conceſsiones immenſæ, & prouiſiones factæ in principio adeptæ dignitatis, vel regni,nullius ſunt momenti,quia factæ per importunitatem videntur.no.in cap.ſicut.in 2.& cap. intellecto.de iureiur.Calde.conſil.3.illo titul.Feli.in c.1.col.4.de probatio.vbi dicit ſe conſuluiſſe ad annullandum promiſsiones factas per principes, vt eas obſeruare non teneantur, & ita Ioan. Lupus.in dicta repetitio.cap.per veſtras.§.80.in præfat.de donatio. inter virum & vxor. in initio cenſentur factæ,quando intra annum,quia adhuc nouus dicitur.arg.l.cùm quid. ff.ſi certum pet. vel aliàs arbitrio iudicis.l.1.ff.de iure deliberan.Multa ſcripſi quid dicatur nouum,in l.ſylua.§.nouialis.ff.de verborum ſignificatio.

Ideo ſiue à principe ita factæ fuerint donationes,ſiue ab alio inferiore,vel alij actus, non valēt. Imol.in c.tuæ.de præben. Et hodie iſtæ importunæ preces deſtruunt dominos & ſubditos, cùm quidem dent & ſua,& aliena.§.fi.de vſucap.in inſti.& l.2.C.de quadrien.præſcrip.Alia de importunitate docebo in trac.vt benefic.ante vacatio.concedi non debeant infra.

Et autrement.

GLOSSA IIII.

VIdelicet per ſubreptionem, & obreptionem. vt in c.ſuper literis.de reſcrip. & ſuperius ſcripſi.quæſt.10.Idem ſi per nimiam occupationem impeditus conceſſerit non concedenda.vt in c.2.in integra. de reſcrip. vel quia non fuit memor reſcriptorum iam conceſſorum.c.ex parte.1.de offic.delega.

Notandum eſt,quòd multis modis princeps per importunitatem conſtringitur.Primò ad preces mulierum.Bal.in c.1.col.vlti.de conſti.Ioan.de Neuiſa.in ſylua nuptiali circa finem.Aliquando per nimiam lætitiam,per iracundiam, & alias.vt plenè ſcribo in dicto trac. vt benefi. ante vacatio.peti & concedi non debeant.art.1.hîc ea miſſa faciam.

Parquoy les parties ſont ſouuentesfoys miſes en grands inuolutions de proces.

GLOSSA V.

Mala prouenientia ex facili literarum conceſsione.

ECce per facilem reſcriptorum conceſsionem partes inuoluuntur proceſsibus multis. Et ſic enumerantur mala, quæ ex literarum facili conceſsione eueniunt. Primò, partes proceſsibus inuoluuntur.

Et ſouuentesfoys en ſont les bons droictz des parties retardez & empeſchez.

GLOSSA VI.

SCiendum eſt, quòd per literas Regias differuntur proceſſus, & iura partium, antequàm comprobatæ ſint literæ coram iudicibus, & quandoque immortales fiunt ob hoc lites.c. diſpendia.de reſcrip.in ſexto.l.properandum.C.de iudic.

Et

Et doubtent ſouuentesfoys les Iuges de iuger, & donner appoinctemens contre noz lettres, combien qu'elles ſoyent inciuiles, & deſraiſonnables.

GLOSSA VII.

Parendum in licitis & honeſtis.

ALiud inconueniens hic adiicitur, quia iudices dubitant iudicare contra literas principis: dicunt enim obediendum principi, & ſi quis non obedierit, morte moriatur. c. 2. de maiori. Et qui reſiſtit præpoſitis ſuis peccat. cap. qui reſiſtit. 11. quæſtio. 3. & in l. ſacrilegij inſtar eſſe ſuper quibuſcunque adminiſtrationibus, vel dignitatibus promulgandis, diuinis obuiare beneficiis. C. de diuer. reſcrip. Sed hoc in licitis & iuſtis intelligitur. c. 1. de iureiuran. in ſexto. vnde ſcribit glo. in §. deinde. in verb. nuncians. in authen. de manda. principi. colla. 3. no. arg. contra miſeros prælatos, qui timent intantùm literas domini Papæ, vt non audeant reclamare, quod facere non debent, & per hoc non deſeruiunt legi Papæ, nec principi. Ideo Rex declarat, vt iudices non metuant, quia ipſe non grauatè feret, quando iudices reſcripta iniuſta non recipient: vt ſuperius ſcripſi.

Nous voulans obuier à telz inconueniens, auons diſcerné & declairé, diſcernons & declairons, que noſtre intention n'eſt.

GLOSSA VIII.

QVia ſolus Deus eſt ſcrutator voluntatis, & intentionis. c. erubeſcant impij. 32. diſt. & glo. in l. 2. ff. de interrog. act. Ideo hic princeps illam declarat, vt ſequitur, vt in ſimili Papa in cap. ad aures. &c. mandatum. de reſcript. ſcripſi alia iura ſuperius. in præfat.

Que les Iuges de noſtre Royaume n'obeiſſent n'obtemperent à noz lettres.

GLOSSA IX.

Literis iniuſtis non obediendum.

DEclaratio Regis iuri conformis, vt iudices Regij non obediant, neq; obtemperent literis Regiis, niſi ſint iuſtæ, vt ſequitur. Sic dicit Imperator in authen. de mand. princip. in §. ſi quis autem. colla. 3. Si quis autem, cui tale aliquid iuſſum eſt, veniat, omnino non reſpicias eum, niſi ſacram noſtram pragmaticam oſtendat formam pro hoc ſcriptam. Tunc ſuſcipiens quidem talem formam, non autem aliquid agens ex ea, antequam ad nos nuncians, ſecundam præceptionem noſtram ſuſcipias &c.

.A.

Sinon qu'elles ſoyent ciuiles, & raiſonables.

GLOSSA X.

IDem ſtatuit Imperator in §. & hoc verò iubemus. in authent. vt nulli iudic. collatio. nona. Ibi, & ſic qui factus fuerit iudex hoc ſuſcipiat, & exigat, ſi legitimè facta ſint. Si verò contra legem, aut contra publicum facta ſint, pro non ſcriptis eſſe iubemus.

Antiochi lex ut ſibi contra legẽ præcipienti non obediretur.

† Et Antiochus tertius ſcripſit ciuitatibus, vt ſi quid per literas iuberet, quod aduerſaretur legibus, ne curarent, perinde quaſi ipſo inſcio ſcriptum eſſet. interdum enim principes, dum metuunt quoſdam offendere, ſcribunt, quæ fieri nolunt. quicquid autem pugnat cum legibus, hoc velut inſcio principe tentatum haberi dicit: cùm ipſe nil aliud ſit, quàm legum miniſter. vt eſt videre in apophthegma. Plutarch. de Antiocho tertio.

Voulons que les parties les puiſſent debatre, & impugner de ſubrepcion, obrepcion, & inciuilité.

GLOSSA XI.

Subreptionis poſſunt literas partes impugnare, non iudex.

VLt hic conditor, vt partes impugnare literas poſsint de ſubreptione, & obreptione, & inciuilitate, & iniuſticia, ſi tales literæ fuerint. Ergo iudex hoc non poteſt, quia hoc iudicium non datur, niſi ſit à parte poſtulatum. l. 4. 5. hoc autem iudicium. ff. de damno infecto. Sed poſt partis oppoſitionem text. dicit, reſcripta contra ius elicita ab omnibus iudicibus præcipimus refutari. l. reſcripta. C. de precib. Imperat. offerend. Et dicit Anchar. cõſi. 313. niſi legibus, ſe non audere impugnare literas Papæ, niſi vidiſſet iura hoc permiſiſſe, & conſil. 398. præmitto. in fine. ideo Rex hoc etiam permittit hic, & puniri debent iudices decem librarum auri mulcta, qui precum vetuerint argui falſitatem, & ſubreptionem. l. puniri. iuncta l. ſeq. & l. & ſi legibus. C. ſi contra ius, quamuis doc. in c. ſuper literis. de reſcrip. differentiam conſtituant inter reſcriptum, ſubreptitium, & obreptitium.

Et qu'à ce les Iuges tant en noſtre cour de Parlement, qu'autres les oyent, & reçoyuent.

GLOSSA XII.

HIC ſtatuit, vt iudices audiant partes literas impugnantes, & recipiant eas ad dicendum ſubrepticias, vel obrepticias, vel falſas, vt per totum titu. de falſ. ff. & C. & in decretal. vel ſi eas inciuiles, iniuſtas, ac irrationabiles allegent, de quibus dicendum eſt, vt ſcripſi in trac. de liter. ciuilib. ſeu vt dicunt in forma ciuili impetra. Et ſicut ſuperius dixi quæſtio. 10. hic vocat Conciliarios, & alios omnes qui iuriſditioni Regiæ præſunt, iudices, quia omnes iudicant. Fit tamen ſeparatio multoties. vt in primo artic. ſuperius notaui.

Et que ſi leſdictz Iuges trouuent leſdictes lettres eſtre ſubreptices, obreptices, ou inciuiles.

GLOSSA XIII.

SOLA igitur oppoſitio partis non ſufficit, ſi iudici non fuerit probata. Bar. in repe. l. admonendi. col. 3. ff. de iureiurand. Nam qui agere volunt, probationes habere debent. l. qui accuſare. C. de edend. & actor probare debet, quod dicit. l. actor. C. de proba. Et quamuis iſte text. loquatur de literis ſubrepticiis, obrepticiis, & inciuilibus, tamen idem puto ſi iniuſtę fuerint, vel aliud abſurdum ſeu ſcandalum contineant, quia etiam reprobare eas iudices poterunt eadem ratione dictante. & ad quē ſpectet probatio ſubreptionis, vide quæ ſcripſi ſuperius, quæſtione decima. in illa diuiſio. ſubrepticij, & obrepticij. *Oppoſitio partis probanda eſt.*

Que par leurs ſentences ilz les declairent ſubreptices, obreptices, & inciuiles.

GLOSSA XIIII.

STatuit ergo Rex, quòd ſi literæ probatæ fuerint ſubrepticiæ, obrepticiæ, vel inciuiles, iudex illas declarare debet ſubrepticias, & obrepticias, ac nullas, & irritas. cap. porrecta. & cap. ad noſtram. de confirmatione vtili. vt ſententia ſit conformis petitioni. l. vt fundus. ff. communi diuid. cap. licet Hely. de ſimonia. Nam impetrans concludit eas comprobari, & interinari: reus allegat eas ſubrepticias, & obrepticias, & inciuiles, & eas ſic petit declarari, & partem impetrantem priuari effectu literarum, & in expenſis condemnari. l. fi. C. de diuerſ. reſcri. ibi nec aliquem fructum precator oraculi percipiat impetrati, licet in iudicio aſſerat veritatem, niſi quæſtio fidei precum Imperiali beneficio monſtretur inſerta, & poſteà iudex profert ſententiam, vt ſuperius dixi in q. vltima. *Concluſio partium in literis Regijs.*

Ou telles qu'ilz les trouueront eſtre en bonne iuſtice.

GLOSSA XV.

SI falſæ fuerint, falſas eas iudex declarare debet per totum titul. de crimine falſi, & impetrans repulſam diplomatis ferre debet. Et vt vulgus dicit, *doibt eſtre l'impetrant debouté de ſes lettres, & condemné aux deſpens*, ſi etiam bonæ fuerint, comprobari debent, & recipi, vt hic vult dicere text. & vt ſcripſi ſuperius quæſtio. vltima. {Et ſic excuſari non debent iudices ſi iniuſticiam commiſerint prætextu reſcripti vel mandati regis, quia illud debet intelligi cum cauſæ cognitione & ſeruatis ſeruandis. l. in cauſæ 1. §. cauſa. cognita. ff. de mino. Bal. in c. 2. in fi. de reſcrip. vbi ſi Papa mandet ſententiam confirmari, intelligitur cauſæ cognitione adhibita. probat hoc Hippol. ſing. 328. multi ſunt.} *Iudex literas declarat inciuiles. &c.*

Et ſi les Iuges, ſoit en noſtredict Parlement ou autres, trouuent que par dol, fraude, ou malice, & par cauteles des parties leſdictes lettres ayent eſté impetrées.

GLOSSA XVI.

ECCE modos, quibus literæ Regiæ perperam impetrantur. primò dolo, & tunc precator carere impetratis debet. c. ſedes. & ſeq. de reſcrip. Idem ſi per fraudem. cap. ex tenore. ibidem. de reſcrip. vt potè quò fatigarent aduerſarium, vel vt prolongarent debiti ſolutionem, partes reſcriptum impetrauerunt. Idem ſi per malitiam. cap. ſuper literis. de reſcrip. & ſuperius arti. primo dictum fuit. Idem ſi per cautelam & calliditatem, de qua in l. 1. ff. de dolo. vbi prætor aduerſus varios, & doloſos, qui aliis obfuerunt calliditate quadam, ſubuenit, ne vel illis malitia ſit lucroſa, vel iſtis ſimplicitas damnoſa, & ibi in §. t. Labeo definit dolum malum eſſe omnem calliditatem, & fallaciam machinationemque ad circumueniendum, fallendum, decipiendumque alterum adhibitam. Poteſt cautela & fallacia notari, quando, vt differatur proceſ- *Caſus in quibus literæ perperā impetrantur.*

ſus, pa:

ſus,pars literas impetrat,quod ſæpius à malis fieri ſolet, vt ſint lites immortales, vt in Francia eſſe ſolent.neſcio quo fato nata ſit Gallia,vt lites ſic differantur.

Qu'ilz puniſſent, & corrigent les impetrans ſelon ce qu'ilz verront au cas appartenir.

GLOSSA VLTIMA.

Impetrās literas perperā punitur.

ET ſic ad mulctam arbitrio iudicis imponēdam,& ad impenſas,damna,& intereſſe partis condemnare iudices poſſunt.facit l.& ſi legibus.C.ſi contra ius. vbi ſic dicitur, & ſi legibus conſentaneum ſacrum oraculum mendax precator attulerit, careat penitus impetratis,& ſi nimia mentientis inueniatur improbitas, etiam ſeueritati ſubiaceat iudicantis.c.ſuper literis.vbi plenè doct.de reſcript.

Conſulēdus eſt princeps ſi literæ non uideantur iuſtæ.

Vnde Aufrer.in areſt.182.ſic ait. Item iniunctum eſt omnibus Seneſchallis, vt ſi aliquæ literæ Regiæ præſententur,quę contra rationem eis videantur,vel contra ordinationem curię,vel contra areſta magiſtrorum, quòd non ſtatim pareant eis, ſed per eos Rex conſulatur, & intereà contenta in literis remaneant in ſuſpenſo,& requiritur ſecunda iuſsio,vt ſuperius ſcripſi. 9. quæſtio. poſt Feli.in c.nonnulli.col.20.de reſcrip.

Articulus tertius.

Françoys articl.112.*des publiées* 1539.

Nous voulons.

GLOSSA I.

Voluntas principis nō eſt lex, ſed pro lege habetur.

VOluntas principis pro lege habetur.vt in l.1.ff.de conſti.princi. non tamen omnis voluntas eſt lex,ſed legis habet vigorem:quia vt lex ſeruari debet.§. ſed & quod principi. de iure natu.in inſti.Niſi animo condendi legem fuerit promulgata.vt dicunt doct.ibi. & ſcripſi in rubri. de Regia facultate primum menſem graduat. debitum nominandi. Et per verbum voluit,fit lex. l. voluit.ff. de interrogato. actio. {Voluntas alicuius iniuſta eſt tanquam furioſi placitum.}

Que les impetrants des lettres.

GLOSSA II.

Facta noua, an ſine literis impetrētur.

IMpetrans literas ad proponendum facta noua condemnatur ad mulctam, temere appellantibus indictam.Et aliàs vt in hoc tex.Et tacitè videtur hic ſtatuere,quòd ſine literis non proponātur facta noua. Et hoc eſt verum in patria conſuetudinaria, ſed in patria iuris ſcripti non vidi impetrari has literas Regias, vt inferius dicam. nam à iure communi conceditur tam appellanti quàm appellato, ſeu intimato.l.per hanc.C. de tempo. appel.Et fruſtra impetratur,quod iure communi conceditur.l.vna.C.de theſau.lib.10.

Mulcta imponitur proponenti noua facta etiā ſine literis.

Quæro,an hæc ordinatio locum habeat, ſi quis noua facta calumnioſè ſine literis proponat. Et videtur hunc articulum ceſſare,quia hic articulus eſt pœnalis, & odioſus. Ideo reſtringendus, & vbi verba deficiunt,& mens.l.4.§.toties.ff.de damno infecto.

Contrarium puto verius,quia ſufficit per calumniam proponere noua facta. Nam ratio conditoris eſt,vt lites abbreuientur,& proponentes facta noua non moleſtent aduerſarios ſuos in his proponendis,ſed qui proponit facta noua ſine literis,moleſtat appellantes : & ſic delinquit, ideo punitur per iſtam ordinationem,quæ nō punit impetrantem literas ratione imperationis, ſed rationē propoſitionis,& adductionis factorum:quia facta noua adduxit,& ſi conditor de hoc fuiſſet interrogatus,veriſimile eſt quòd ſic reſpondiſſet,ſic & nos reſpondebimus:per l.Titius.§.fi. ff. de libe.& poſthu.Et hæc verba, *impetrants des lettres Royaux*, fuerunt eò appoſita, quia ſine literis quis non recipitur ad ea proponenda in hac patria cōſuetudinaria,ſed ſi fuiſſet interrogatus,quid ſi quis in patria iuris ſcripti proponat ſine literis,an habeat locum iſta ordinatio,reſpondiſſet habere locum, quia vult prohibere ne facta noua calumnioſè proponantur, ergo oportet probare illam qualitatem,ſcilicet quòd per calumniam. Nec ſufficit noua facta propoſita ſine calumnia. per Bar.in l.non ſolum.§. ſed vt probari.ff.de no.oper.nuncia. Hæc tamen mulcta non ſolet, ſaltem certa,in patria iuris ſcripti,vt à quibuſdam audiui,imponi, ſed quædā pro calumniæ modo.

Pour articuler calumnieuſement.

GLOSSA III.

Ex ſola literarum impetratione quis non punitur.

ET ſic vides puniri impetrantes literas ad proponendum per calumniam facta noua, *pour articuler,non pour impetrer lettres*,ſed requiritur quòd per calumniam propoſuerit.Nam ex ſola impetratione non puniretur.cle.1.de reſcrip.ſcripſi in §.primo.de mand.apoſtolic.

Calum

Calũniari quis dicitur, ſi moretur, & fruſtretur, ergo calumnia conſiſtit, quando quis moratur & differt litem, vel fruſtratur, & fruſtrà vexat, & in vanum. l. ſi calumnietur. ff. de verb. ſignifi. l. ſed & ad eos. ff. ex quib. cau. maior. Ideo calumniatores vocantur, qui alios per fraudem, moram, & fruſtrationem litibus vexant, ſiue in ciuilibus, ſiue in criminalibus, & ad illam calumniam repellendam eſt inuentum iuramentum calumnię. C. de iureiur. propter calum. dando. & in decretal. de iura. calum. in ſexto.

Calumniari quis dicatur & quomodo probetur.

Quomodo probabitur quòd calumnioſè propoſuerit facta noua? videtur quòd iuramento proponentis, cùm in animo conſiſtere videatur. §. ſed iſte. verſi. namque. in verbo dicit. de actio. in inſtit. c. vt circa. in fi. de elect. in 6.

Contrarium eſt verum, quia daretur parti materia deierandi, ideo dicerem probari primò, ſi pars propoſuerit facta noua impertinentia, & nihil ad rem facientia, vt not Bart. & alij in l. ſi duo. §. Iulia. ff. de iureiurand.

Idẽ ſi facta propoſita non probauerit, nec aliqua ad rem facientia, tũc fruſtrandi animo propoſuiſſe videtur, vt dicit hic tex. *S'il eſt trouué qu'ilz ne ſeruent à la deciſion du proces.* Niſi fuerit deceptus à teſtibus, vt potè quia mortui ſunt, vel ſe abſentarũt, aut aliàs. vt dicit gl. vlt. in c. 1. de elec. in ſexto.

Faictz nouueaux.

GLOSSA IIII.

1 QVę dicantur facta noua: Reſpon. illa, quæ veteribus addita ſunt, & de recenti adducta. l. ius ciuile. ff. de iuſtic. & iure. Siue addat cauſæ principali in materia, ſiue in forma, ſiue in vtroque. Bald. in c. fraternitatis. col. 2. de teſtib. l. etiam. §. ex cauſa. ff. de mino. Et cauſa principalis fundatur in tribus, videlicet in re, cauſa, & actione, vnde ſuper noua re, noua cauſa, vel noua actione non cadit proſecutio appellationis, & ideo non reciperetur probatio in alia re vel actione, quia ſeparatorum ſeparata eſt ratio. l. Papinianus. ff. de minorib. l. ſi. de calum. Et noua dicuntur quæ nunc data ſunt in cauſa appellationis, quæ in prima inſtantia non erant poſita, ſuper tamen eadem re, & actione. dicto c. fraternitatis. de teſtib. l. per hanc. C. de temporib. appella. vbi plenè Alberic. & alij, & practici dicunt, *le veux articuler faictz nouueaulx dependans des faictz ia articulés*, nam alij articuli reiicerentur.

Noua facta quæ dicantur.

Aliis etiam modis dicitur nouum. vt per doct. in l. per hanc. C. de temp. appel. Et ego abundè ſcripſi in l. ſylua. §. noualis. ff. de verb. ſigni.

2 Regula ergo figẽda eſt, quòd non deductum in cauſa principali deduci poteſt in cauſa appellationis, & non probatum probari. dicta l. per hanc. C. de tempo. appel. l. ſcio. ff. de appel. vide Iaſ. in l. ita demum. col. 3. & ſequen. C. de procura.

Regula non deductum in cauſa appellationis deducam.

3 Vnde ſi in prima cauſa non fuerit probatum ſufficiens mandatum, poterit in cauſa appellationis probari. l. Titianus. ff. quod cum eo. & denunciatio litis motæ venditori fieri poterit, etiam in cauſa appellationis. l. ſi rem. §. quolibet tempore. vbi gl. ff. de euict. Item ſi nõ fuerit probata cõditio contractus in prima inſtantia, vel pactum de retro vendendo, poterit probari in cauſa appellationis. dicto c. cum Ioannes. de fide inſtru. Et ſi non fuerit probata in prima inſtantia diſpenſatio, in cauſa appellationis probari poterit eadem ratione, & ſuper hoc vigintinouem caſus tradit Bertachi. in repertor. in verb. appellatio. num. 146.

4 Amplia etiam in appellato. tex. in dicta l. per hãc. ibi item appellatori, quàm parti aduerſæ, & probat l. ampliorem. in princ. C. de appel. Spe. in tit. de appel. §. 1. verſi. ſed pone. vbi dicit appellatum poſſe vti nouis probationibus. Panor. in c. ſignificauerunt. col. 2. de excep. quia per appellationem ſententia ſuſpenditur. cap. venientes. de iureiurando. Et is, qui non appellauit, conſequitur commodum ex facto appellantis per tex. in ca. ex parte S. in fin. de reſcrip. Facit l. petendæ. C. de temporib. in integ. reſti. petend.

Appellatus deducit non adducta.

5 Imò dicunt do. de Rota deciſ. 365. ſi à definitiua. in no. quòd appellatus poteſt inſtare, vt ſentẽtia reformetur propter aduerſarij appellationem. gl. in §. ſi verò neuter. in auth. de his qui ingrediun. ad appel. col. 5. quod nõ ſeruatur in hac patria cõſuetudinaria, quia pars nõ appellãdo videtur renunciare. Sicut quãdo ſentẽtia cõtinet duos articulos, vnum condemnatorium, & alterum abſolutoriũ. Et condemnatus non appellat, niſi ab articulo condemnatorio, tunc appellatus non poteſt petere reuocationẽ alterius articuli, ex quo non appellat, & ſentẽtia reſpectu illius articuli trãſit in rẽ iudicatã. c. quod ad cõſultationẽ. de re iudi. Secus ſi ſimpliciter appellatũ fuiſſet. Domi. in c. biduũ. §. quandoq;. 2. q. 6. Et ſic cum per ordinationes nouas quis teneatur declarare ſuper quo articulo eſt appellans, non prodeſſet illa appellatio appellato. vt ibidem auſpicante deo ſcribam.

Appellatus in uno non proſequitur alia ſentẽtia capitula.

6 Secundò etiam procedit ſi ſit dictũ de nullitate ſententiæ, quia adhuc appellans poterit deducere non deductum. Bald. in l. 1. col. antepe. C. quando prouo. non eſt neceſſe. Feli. in dicto c. cum Ioannes. col. 6. nu. 25.

7 Tertiò, procedit etiam ſi ordinatio, vel ſtatutũ prohiberet in cauſa nullitatis, vel appellationis probationes, quia debent recipi, ſi de nouo oriantur, cùm in præcedenti iudicio claudi non potuiſſent, & ne fruſtra oriantur allegari poſſunt. arg. l. ſi fullo. ff. de condict. ſine cauſſa. Facit c. paſtoralis. de exceptio. Bartol. in l. inuitus. in vlti. colum. C. de procura.

In recurſu arbitrorum adduci poteſt non deductum.

8 Quartò, habet locũ etiam coram iudice ad quem recurritur ratione lęſionis datę ab arbitris,

iuxta l.ſocietatem.§.arbitrorum.ff.pro ſocio.Fredenc.conſil.285. Petrus rector. Tum quia prima videtur definitiua,& recurſus habet vim eiuſdem appellationis ſecundum eum.in ſecunda quæſtio.dicam in tract.de arbitris.infrà.

Dolo omiſſum non poteſt adduci.

9 Primò limita,quando appellans potuiſſet deducere in cauſa principali,& dolo quodam ceſſauit,vt partem fatigaret aduerſam.gloſ.& doct.in c.ad audientiam.2.de reſcrip.& ca.inter. de re iudi.Bal.in dicta l.per hanc.Soci.in tract. fallentia. regula 323. produci.Facit quod not. Bart.in l. ſocietatem.§.arbitrorum.ff.pro ſocio.in parte,quæ coram arbitro dolo probare,vel allegare omiſit,vt non poſsit ea poſteà deducere coram iudice,ad quem habetur recurſus.Contrarium tamen tenet Imol.in dicto c.ad audientiam.& in c. Quintauallis.de iureiurando. Cuius ſententia inualuit,quia dicta l. per hanc.ſimpliciter loquitur, nec reperitur declarata , vel limitata per alia iura, ergo.habebit locum.Sed opponens condemnabitur in expenſis.Et ita ſeruatur,& quia vix poſſet probari:quòd pars dolo omiſerit.Ideo in hac patria ſolent impetrare literas Regias ad proponendum noua facta,vt dixi.

In interlocutoria appellatione non adducitur nō deductū.

10 Secundò fallit,quando appellatum eſſet ab interlocutoria , iſta enim debet ex actis antiquis iuſtificari,& non ex nouis.l.2.ff.de appel.clem. appellanti. de appel. Et idem quando appellatur ab executore.concludit Ioan.de Anan.conſi.26.in cauſa.col.1.Ratio eſt, quia appellatio ab interlocutoria trahit oculos retro,deducens dedecus iudicis.c.vt debitus.de appel.Sed appellatio à definitiua habet oculos in ſupremum finem.Bald.in l.eos.§. ſi quid autem.in fi.C.de appel. vbi dicit appellationem ab interlocutoria,licet aliquando tolerabiſis ſit,odioſam,quia derogat ordinariæ iuriſdictioni.Sed appellatio à definitiua eſt magis fauorabilis,ideo magis adiuuanda per quaſcunque probationes.dicta clemen.appellanti.& c.1.de appella.in ſexto.& Ioannes Aubert appellans fuit condemnatus ad emendam : eò quòd facta noua propoſuiſſet, & allegaſſet interlocutoriam eſſe definitiuam.vt docet Aufrer.in ſtylo Parla areſto 221.Item fuit dictum pro domino.

Areſtum.

11 Fallit quando interlocutoria eſſet contra abſentem lata.l.ait prætor.& ibi Barto.ff.de appella-recipien quia non debet ipſi imputari,cur non illa allegauerit,cùm id temporis pręſens non erat. Idē ſi iudex noluerit audire allegationes & probationes in interlocutoria.dicta l.ait prętor.§.quod tamen.Idem etiam quando illa interlocutoria non poſſet in definitiua reparari , vel haberet vim definitiuæ,vel aliquid de nouo ortum ſit.c.inſinuante.de offic.deleg.Auf.er.in deciſ. Tholoſa in prima parte tub.an appellans aliqua de nouo proponens.in princip.

12 Tertiò , reſtringe in iudice inquirente ſuper aliquo crimine , qui non poterit ferre ſententiam ſuam per nouas probationes.Bald.in dicta l.per hanc.& Soci.dicta regul.323.

Exceptiones dilatoriæ non poſſunt in appellationem deduci.

13 Quarto,in dilatoriis exceptionibus non procedit,per textum in l.ita demum.C.de procurato.vbi exceptio dilatoria,quæ in cauſa principali fuit omiſſa,nō poteſt in cauſa appellationis opponi.Ratio ibi traditur per Barto.quia appellatio non reſtituit ad eum ſtatum , in quo erat cauſa ante litem conteſtatam. Sed ad eum tantum in quo erat poſtea. Angel. in §. appellantur.col.24. verſi.addas quod licet.dę exceptio.in inſti. Et quia in appellatione non deductum deducitur , & non probatum probatur,in termino ſtatuto ab homine.ſecus in termino ſtatuto à iure , vt in dilatoriis,& declinatoriis.Ange.in rubr.de exceptio.colum.25 in inſti.verſicu.quintò quęro.Roma.ſingul.144.vltimo dico.&c.

Nouum omnino non poteſt adduci à cauſa appellationis.

14 Quinto,limitatur ſi omnino nouum,& diuerſum eſt illud,quod volo deducere in cauſa appellationis.per l.ſi mater.§.fina.cum l.ſeq.ff.de except.rei iudic.l.eos.C. de appella. De bella Pertica in quæſt.120.de temporibus. & ſię quando quis vult proponere illa quæ non continebantur in articulis iam deductis,non poteſt,niſi fauore publico.l.non tantum.§.penult.ff. de excuſa. tut. Petrus de bella Pertica.quæſt.248.dum quæritur. &c. Et ſic illa , quæ tangunt deducta in cauſa principali poſſunt deduci,non alia noua prius non deducta.Panor.& Feli.in c.ſignificauerunt.de except.& in c.prudentiam.colum.1.de offic.deleg. Hippol.ſingul.240 regula legis per hanc. &c. vt in prin.huius gloſ.dictum fuit.

Appellatus nouis factis reſpondet expenſis partis appellantis.

Areſtum.

15 Sextò,in hoc Franciæ regno non poteſt pars ſine impetratione literarum Regiarum in cauſa appellationis noua facta adducere,quæ ſi à principe eidem concedantur, poterit pars aduerſa, illis nouis factis reſpondere.*Et articuler au contraire*,& atteſtationes facere expenſis partis noua facta ponentis,& hoc ſolet in literis exprimi. Et ſic fuit centies iudicatum in Senatu maximè Anno 1521.die 2.Maij,pro magiſtro Ioan. Vallois,contra Iulianum Boucher appellantem , qui ideo fuit ad emendam ab appellantibus ſoluendam condemnatus,ſed ſi pars ipſa appellata intra dilationem non perfecerit atteſtationes,& ideo fuerit eidem ſecunda conceſſa dilatio,expenſis impetrantis non perficientur in hac ſecunda dilatione , imò impetrans aſsiſtere poterit expenſis intimati:quia venit ex gratia : vt cenſuit Senatus Anno 1543. die 17.decembris.Et ſic literæ impetrari poſſunt ad ponendum noua facta veteribus non contraria,alioqui non propter vitandam ſubornationem.clemen.2.de teſtib.& doct.in cap. fraternitatis. illo titul. { Et quando expenſis proponentis facta noua , factæ ſunt atteſtationes partis aduerſæ , ſi eas pars recuperare velit ab appellante , ſufficit expenſas liquidas ſoluere , de non liquidis verò cautionem dare , iuxta legem ſtatuliber rationem.ff.de ſtatuliber.Ita iudicauit Senatus anno 1516.in vigilia S. Matthæi,Bouchard, & de Thou aduocatis poſtulantibus. }

Areſtum.

Facta noua

16 Vltimò non poteſt noua facta pars deducere,ſi iam fuerāt deducta,quia noua non ſunt,etiā

ſi iam

ſi iam reiecta fuiſſent,vt probant docto.in dicto c.fraternitatis.de teſtib. & cle.vlt.illo tit. & tunc oportet producere proceſſum principalẽ,vt videri poſsit, an iſti articuli producti fuerint necne. *quando deduci poſsint uel non.*

Vel ſi pars plus probauerit,quàm poſuerit,literas ſolet obtinere ad ponendum facta noua,& ad probationem illorum producit atteſtationes. *Employe ſa production*,& pars aduerſa poterit contrarium ponere,& probare expenſis partis. *Cautela pro eo qui plus probauit quàm poſuerit.*

S'il eſt trouué qu'ilz ne ſeruent à la deciſion du proces.

GLOSSA V.

EO quòd facta noua non ſeruiunt deciſioni proceſſus, præſumitur quòd ponens eam calumnioſè fecerit,& debet puniri,niſi poſsit excuſari pro qualitate perſonæ,aut negocij,vt ſuperius dixi,vt ſi vitæ ſanctæ fuerit. Nã viris prouidis & honeſtis,ac ſanctis defertur.c.niſi eſſent viri prouidi,& honeſti de preb.plura adducit Hippolyt.cõſi.1.circa fi. *Calumnia præſumitur in ponente facta nil facientia.*

Quid ſi vnus articulus ſeruiat,vel vltimum factum , an condemnari debeat tanquam calumnioſus? Reſpon.non puto,quia hîc pluraliter loquitur,ſi non ſeruiant omnes,ſed ſi vnus propoſito reſpõdeat,non poteſt dici quòd non ſeruiant,prout de liberis ſcribitur in l.non eſt ſine liberis, cui vnus filius,vel vna filia eſt.cum l.ſequen.ff.de verbo.ſignifi.Et quia quælibet cauſa iuſta , ſiue iniuſta ſine calliditate excuſat à dolo,& calumnia.tex.no. in l.igitur. §. 1. ibi,iuſtis rationibus ductus,vel non iuſtis ſine calliditate.ff.de liberal.cauſa.gloſ.in l. vna. in fi.in verb.hoc iudicium , in vltimis verbis.ff.ſi quis ius diceoti non obtempe.Iaſ.in l.ſi quis id quod.de iuriſ.om.iud. Hippol. in l.1.nu.25.C.ad legem Cornel.de ſicar.etiam quando negatiuè aliquid prohibetur,vt hic,etiam alternatiuè requiritur vtrunque. per l.ſi quis ita ſtipulatus fuerit.ff.de verb.oblig.

Seront condemnez enuers nous en l'amende ordinaire du fol appel,en noz cours ſouueraines.

GLOSSA VI.

TAxat mulctam ad quam condemnatus erit,qui calumnioſè noua facta propoſuerit, licet mulcta regulariter ſit arbitraria.l. aliud eſt fraus.§.1.ff.de verb. ſigni. & l. ſi qua pœna ibidem vbi abundè ſcripſi.Ideo hic alia non referam de mulcta.

Et vingt liures Pariſ.es inferieurs, & moytie moins aux parties.

GLOSSA VII.

MAiorem mulctam ſenatores imponere poſſunt, quàm alij inferiores iudices per l.eos. C.de modo mulct. vt ſcripſi in dicta l. ſi qua pœna. & l. aliud. Ideo hic ſtatuit impetrantem ad ſexaginta libras condemnandum in curiis ſupremis , in inferioribus verò ad viginti libras Regi applicandas,& ad decem parti.

Sed quid cauſſæ eſt , quod maior mulcta adiudicetur fiſco, quàm parti, poſtquàm laboribus, expenſis, & damnis pars torquetur , non autem fiſcus? Ergo maior mulcta videretur parti infligenda,quàm fiſco.Reſpexit forte cõditor,quòd pars repetit expenſas & intereſſe à parte,ob id nõ eſt neceſſe quòd maiorem habeat mulctam:& quia maior eſt offenſa,& contemptus,qui fit principi , & ſuperiori, quàm inferiori.vt patet in l.quiſquis. & per totum.C.ad lege Iuliam maieſtat. Ideo maior mulcta circa illum infligitur,quod eſt notandum. *Maior mulcta quare fiſco , quàm parti.*

{Si tamen pars condemnetur ad duplum, & non dicatur cui applicari debeat , in dubio parti concedendum eſt,vt ſolatium habeat,dicit tex.in l.fin.ff. de litigioſ. Hodie noſtri iudices omnia fiſco adiudicant:quamobrem effectus eſt magnus lien.}

Et plus groſſes ſi meſtier eſt comme deſſus.

GLOSSA VLTIMA.

ET ſic reſidet in arbitrio curiæ,& iudicum,an debeant maiorem mulctam,quàm in hoc articulo ſtatuta ſit,imponere.Nam ſi videant partem omninò malitiis & calumniis deditam,augere mulctam poſſunt,tam erga Regem,quam partem.Sed quantum poſsint? Reſpon. pro modo delicti ſeu culpę , ſed temperent iudices ab impoſitione grauioris mulctæ,niſi dolus partis eos trahat,quia melius eſt de miſericordia,& benignitate reprehẽdi,& rationem Deo reddere,quàm propter crudelitatem.c. alligant.in fine.26.q.vlt.ad alia pertranſeo. *Grauis mulcta quando imponi poſsit.*

Loys 12. Article 126. *Des premieres.*

Item nous ordonnons que les principales parties. *Articulus quartus.*

GLOSSA I.

PRincipalis pars dicitur , cuius negocium quod agitatur , ad eam pertinet , non inconſequens.argumento l.ſi quis nec cauſſam. ff.ſi certum petatur.Bartolus.& ibi addidi in l. ambitioſa. de decretis ab ordine faciendis. vel principales perſonas nomine proprio *Principalis pars quæ dicatur.*

comparentes vocat Bart.& Bal.in auth.principales. C. de iureiur. propter calum. dando: vel de quarum præiudicio tractatur. Panor.Barba.& alij in c.paſtoralis.de iudic Bal.in c.querelam. col. 3.de elect.vide Alexa.cōſi.65.col.1.in fi.in 7.vol.& Dec.conſi.268. cōcluſic.col.2.Soci.in c.in pertractandis.col.9.verſicu.quærit tamen Specul. de iuramen. calum. & ſic principalis perſona eſſe in cancellaria,quando literæ expediuntur,non poterit,vt facilius ſuper literis deliberari poſsit, & concludi an iuſta ſit petitio,& an literæ concedi debeant.

Que ont lettres à séeller, leurs ſeruiteurs & ſoliciteurs n'entreront point au ſeau.

GLOSSA II.

In cancellariā nulli dū literæ expediuntur ingrediuntur.

HIC prohibetur parti,ingredi in locum,vbi ſigillatur Regiæ literæ,& ſic *ſeau*,accipit pro loco in quo literæ ſigillantur, quem vocamus communi vocabulo Cancellariam.:& poteſt vocari officina diplomatica,vel reſcriptorum, ſeu codicillaris.Budę.in Foren.& quod locus alicui prohiberi poſsit,ſicut hic parti,& eius ſeruitoribus:probatur in l.1.in fin.ff.de offic. præfect.vrbis.& in authen.ſi quis.C. de adul.quia in conſpectu illorum liberæ non eſſent ſententiæ.nam ipſi referre ſuis partibus,& dominis poſſent,quis fuerit in cauſſa, cur literæ recuſatę fuerint.Et ex hoc inimicitiæ graues exorirentur,quas hic tollere vult.Intellige vt eo tempore quo ſuper literis diſputatur concedendis necne;non debent iſti intereſſe,poſteà ſic, à ceſſante ratione tex.hodie nulli niſi officiales ad hoc deſtinati ingrediuntur vt inferius dicam.

Affin que les lettres puiſſent mieux,& plus franchement eſtre deliberées, & debatues en leur abſence.

GLOSSA III.

Teſtes in ſecreto deponunt.

SIcut in abſentia partis,& in ſecreto teſtes deponere debent, poſtquàm tamen citati iurauerint.l.iuriſiurandi.C.de teſtib.Ne metu partium veritatem dicere vereantur.l.nullum.C.de teſtib.c.2.c.cum cauſam.& c.venerabili. ibidē.alioqui non valerent teſtiū dicta,ſi publicè examinarentur.glo.in c.quia propter.in verbo ſec.etc.de elect.Limitatur in §.cùm verò.vbi ſcripſi. de collatio.in concord. quoad probationem nobilitatis. Sed in criminalibus ſine citatione teſtes primò audiuntur.glo.in §.ſi duo.de pace tenenda.Sed poſtea pręſente parte recolli ſolent,quod repetere teſtes,ſeu reuocare Budę.ait.in foren. latinè dici poſſe *Recoller & confronter les teſmoings.*

Sic & quando factum recitatur in cancellaria,pars debet abeſſe,& ſolicitatores, ac famuli, vt facilius literæ diſputentur,& veritas inquiratur,an literæ concedendæ ſint.

Et auſsi n'entreront audict ſeau,que les maiſtres des requeſtes de noſtre hoſtel, Conſeilliers,ſecretaires,& autres neceſſaires,pour le faict dudict ſeau.

GLOSSA IIII.

In cancellaria quæ perſonæ ſint neceſſariæ.

QVod ſpecialiter prohibuerat hic generaliter, vt nullus ingrediatur intra cancellariam, quando literæ expediuntur,niſi ſit Magiſter libellorum,Conſiliarius,Secretarius,& alia neceſſaria perſona.Sed quas vocat neceſſarias perſonas,relatores,calefactorem ceræ, & ianitores.Et quamuis olim ſolerent ingredi plures perſonæ, & aduocati communiter referebant,hodie tamen ſtatutum eſt,vt tantùm magiſtri libellorum,Scriniarij,ſeu Secretarij,relatores, *Rapporteurs en Chancellerie, & le chauffe cyre,*& aliæ perſonæ neceſſariæ,neceſſarias hic vocat non perſonas coniunctas,& conſanguineas, vt in l. Imperator.ff.de pact. & l.quamuis adulterij. C.de adul.ſed illas ſine quibus actus vix fieri poteſt,ſicut de impenſis neceſſariis. in l.impenſæ.ff. de verborum ſignificatio.vbi ſcripſi.

Leſquels ſeront tenus faire ſerment es mains dudict Chancellier, de non reueler en maniere aucune aux parties les dictz, & opinions de ceux qui auront parlé de la depeſche de leurs lettres.

GLOSSA V.

Iurare debent perſonæ neceſſariæ cācellariæ & quid. Reuelare ſecreta periculoſum.

OMnes itaque perſonæ in cancellaria neceſſariæ, iurare debent in manibus Cancellarij, ſe non reuelaturas dicta & ſententias eorum, qui in literis expediendis opinati ſunt, Sed quoties iurare debent?Reſpon.Semel in ingreſſu officij, nec ſolet quolibet die repeti iuramentum, vt ſuperius in prima parte ordina.eſt ſtatutum rubr.*des ſermens.*

De hac reuelatione prohibita in curiis, vide in rubr.*de la court de Parlement.*articu.19.cum multis artic.ſeq.vbi multa dicam mala, quæ ex his proueniunt. & in Apophth. Plutarchi ſic dicitur, Philippides poeta Comicus Lyſimacho inprimis charus fuit, ac familiaris; cui cùm Lyſimachus offerret liberalitatem ſuam, diceretque; Quid vis tibi impertiam rerum mearum? quod

voles

voles(inquit)modò ne arcani quippiam: ſignificans eſſe periculoſum noſſe magna tum arcana, quorum,ſi quid effutias,actum eſt de capite,quamquàm,& alioqui ſolent odiſſe conſcios eorum, quæ noluit efferri.

Charles 7. Artic. 72. *Des premieres.*

Item auons ordonné, & ordonnons, que doreſenauant ne ſoyent baillées lettres en noz Chancelleries,pour conduire le petitoire & poſſeſſoire, en matieres de nouuellete enſemble

Articulus quintus.

GLOSSA I.

Petitorium non poteſt cumulari cũ poſſeſſorio.

IVriſconſultus ait, is qui deſtituit rem petere, animaduertere debet, an aliquo interdicto poſsit nanciſci poſſeſsionem,quia longè commodius eſt ipſum poſsidere,& aduerſarium ad onera petitoris compellere, quàm alio poſsidẽte petere. l.is qui.ff.de rei vendi. Vnde olim in hoc regno, partes proſequebantur interdictum vti poſsidetis, & eo pendente literas impetrabant, vt poſſeſſorium & petitorium ſimul deciderentur: quod hic prohibet,quia nihil commune habet poſſeſsio cum proprietatẽ. l. naturaliter.§.nihil.ff. de acquirenda poſſeſsio.

Aduertendum eſt,quòd hæc deciſio eſt iuri cõformis.Nam ſi loquamur in interdicto retinendæ,vt loquitur iſte tex.ibi,*en matieres de nouuelleté*,non poteſt poſſeſſorium cumulari cum petitorio.Nam is qui nouitatem impetrat, & interdictum vti poſsidetis, dicit ſe poſſeſſorem.l.1.& per totum.ff.vti poſsi.§.retinendæ.de interdic.in inſti.Et is qui agit rei vendicatione, & ſic petitorio, dicit aduerſarium poſſeſſorem.l.vna.C.de aliena.iudic.mut.cau.fac.doct. in §. omnium. inſti. de actio.Et ſic iſte dicens ſe poſſeſſorem in poſſeſſorio,& in petitorio dicens contrarium,non debet audiri.per c.licet cauſam.de proba. ob id quod de iure fieri non debet, nec per literarum impetrationem,quia intentando rei vendicationem, videtur renunciare poſſeſsioni, ſi quam habeat: prout is,qui nunciat.l.1.§.in operis.ff.de noui. ope.nun. Et quamuis Bar.& alij in d.§.nihil. commune.Panor.& cæteri.in c.paſtoralis.de cauſa poſ.dicant poſſe iſta duo cumulari ratione diuerſę poſſeſsionis:nam rei vendicatio poteſt intẽtari ratione vnius poſſeſsionis,& interdictũ vti poſsidetis ratione alterius:vnde contra cõmodatariũ, & depoſitariũ potero rei vendicatione agere ratione detentionis,quam habent:& aduerſus colonos,cuſtodes,& ſimiles.l. officium.ff.de rei ven. Verũ quia etiã hi turbant dominũ in poſſeſsione ciuili,interdictũ etiam vti poſsidetis impetrare potero.l.clam poſsidere.§.qui ad nundinas.& §.nihil cõmune.ff.de acq poſ tamen eſt prohibitũ etiam in hoc caſu cumulare iſta duo per hunc tex.vt de aliquo operetur,&quia generaliter prohibet. Item doct. in locis prædictis dicunt in iuribus incorporalibus poſſeſſorium, & petitorium poſſe ſimul cumulari.Nam in his remedia petitoria poſſeſſori competunt.l.ſicuti.§.1.&l. ſed & ſi quęratur.§.1.ff.ſi ſeruit.vendic.Ideo exiſtens in poſſeſsione ſeruitutis poteſt,ſi in illa turbetur,non ſolum caſum nouitatis impetrare,verùm etiam confeſſoriam actionem, quæ eſt remedium petitorium.§.æquè.de act.in inſti.vbi plenè Iaſ.& doct.gl.in verbo quicquid. in c.cum. eccleſia. & in c.ſuper.in gl.pen.de cauſ.poſſ.& in c.examinata.de iudic.hoc tamen non permitteretur etiam per literas in hoc regno.vt hic videmus,quia poſſeſſorium ſemper eſt prius decidendum,quàm petitorium,etiam ſi actor conueniſſet me ſuper petitorio,ego reus potero ſuſpendere petitorium, & agere poſſeſſorio.per tex.in clemen.vna.de cauſa poſſeſsio.Ioan.Fabri in l.ordinarij.C.de rei vendica.etiam ſi actor vellet docere ſtatim de iure,quia opus eſt finitum poſſeſſorium eſſe, & executionem ſuper illo factam.vt in rubr.*des matieres poſſeſſoires*,in ordina.Reg.eſt ſtatutum,& ibi dicetur in tertio Tomo.Ioan.Fabri hoc docet in l.incerti.col.vlt.C.de interdict. Iſte tamen text.non procedit,quando pars non opponeret,tunc ex officio iudex non repelleret,hoc autem iudicium non datur,niſi poſtulatum fuerit.l.4.§.hoc autem.ff.de damno.infect.

Secundò limitatur in poſſeſſoriis adipiſcendæ, & recuperandæ. Cùm iſte text. hoc tantum prohibeat *en matieres de nouuelleté*,& ſic in interdicto retinẽdæ.Secus ergo in aliis in quibus agẽs poſſeſſorio,poteſt cumulare poſſeſſorium cum petitorio,tum quia non ſunt inuicem contraria: tum quia hic non prohibeatur.l.cùm fundum.§.fina.ff.de vi & vi armata.Et ita concludunt docto.in d.c.paſtoralis.de cauſſa poſſeſsio.& in c.cùm ſuper.& c.cùm dilectus.ibidem.Ioan.Fabr.in l.ordinarij.C.de rei vendicatio.& in clem.vna.de cauſa poſſeſsio. ac in dicto §. nihil commune. Alia ſcribam in tracta.de materia poſſeſſoria: ad quem nunc te reiicio.& ibi dicam an hodie per ordinatio.nouam hoc locum habeat.

Et ſi par inaduertance aucunes lettres eſtoyent octroyées au contraire.

GLOSSA II.

Literæ licet ſimul poſſeſſorium cum petitorio decidatur an valeant.

ERGO ſi ex certa ſcientia ſecus,nam illę valerent dummodo mentio in eis facta fuiſſet huius ordinationis, non à Cancellariis, ſed ab ipſo Rege, & in magna Cancellaria. per text. iuncta gloſſa in l.final. C. ſi contra ius. gloſſa in l.ratas. de reſcind. vendit. Nam text. hic dicit, *ſi par inaduertance ſont octroyées*, Si ergo ex certa ſcientia

concedantur,hoc non eſt præter animi ſpem,ergo à contrario ſenſu valebunt,& iudices eas recipere debebunt.

Que les iuges n'y obeiſſent en aucune maniere.

GLOSSA TERTIA.

NVllo modo iudices his literis obedire debent. Sed impetrantem in expenſis condemnare, & fructu literarum priuare. Nam impetratio in præiudicium ordinationis non valet, vt fuit ordinatum à Rege.de quo ſcribit Gallus. in quæſtio. per areſta queſtio. 115.& Aufrer.in ſtylo Parlamen.areſto 84. quod eſt verum ſi impetretur à Cancellaria, ſecus ſi ab ipſo Rege facta ordinationis mentione,quia eius eſt ſoluere,cuius eſt ligare.l.ſi puellę. ff.de ſponſal.maiorem ſibi retinet poteſtatem.cap.dudum.de præbend.in ſexto.

Et voulons que les impetrants d'icelles ſoyent punis d'amende arbitraire.

GLOSSA VLTIMA.

VLtra expenſas addit,vt etiam aliqua mulcta impetrantibus tales literas imponatur,quę eſt iudici arbitraria pro qualitate perſonæ, & quantitate bonorum. vt dixi in l. ſi qua pœna.ff.de verborum ſignificatio.vnde ſi impetrans iſtam ſciebat ordinationem, paulò maior debet eſſe mulcta:ſiverò huius erat ignarus,minor,vel nulla imponitur mulcta.Et ſic in hoc regno Franciæ non cumulatur poſſeſſorium cum petitorio,imò ſolent pragmatici,in libello cauſſæ poſſeſſoriæ proteſtari, quòd non intendunt cauſas, ad dominium pertinentes adducere,niſi ad confortandum,& iuſtificandum poſſeſſorium.teſte Ioan.Barber.in viator.iuris in praxi legum Regiar.Feli.in c.licet.nu.9.de probatio. alioqui poterit pars aduerſa petere, vt cauſæ dominium reſpicientes cancellentur,& reiiciantur, & iudex hoc pronunciabit, niſi quatenus adminiculum poſſeſsioni præbent,alia poſſem hic tractare,& adducere,quæ ſcribuntur in §. nihil commune.Sed ibi videri poſſunt.& quia in tracta. de mater. poſſeſſor. inferius tractabitur: ob id ibi dicenda nunc reiiciam.

Proteſtatio aduocatorũ in poſſeſſorio faciẽda.

Loys 12. artic. 54. *Des publiées* 1512.

Articulus ſextus.

Item auons ordonné,& ordonnons que doreſenauant en noz Chancelleries, ne ſeront octroyees aucunes lettres de ſurceance de complainctes, ou fourniſſemẽs d'icelles: & pouruoyeront les Iuges deſdictes complainctes,ou ſurceances d'icelles, ainſi qu'ilz verront eſtre a faire par raiſon.

ITem prohibet hic impetrari literas,vt differatur cauſſa nouitatis,& aliæ hic expreſsè. Nam partes ſolebant in his cauſis priuilegiatis, & ſummariis impetrare literas:vt iudex differret cauſſam,donec aliquid fieret, quod hic prohibet: quia hæ cauſſæ priuilegiatæ ſunt,& ſummariè tractandæ.Et iſtud dicetur etiam non poſſe fieri per literas ſtatus.art.2.in trac.de lite.dilato.annal.& ſtatus:vbi alia videri poterunt huic materiæ accommoda:his nunc contentus.

Literæ impetrari non debẽt ut cauſa nouitatis,& aliæ priuilegiatæ differantur.

Françoys artic. 170. *des publiées* 1539.

Articulus ſeptimus.

Nous defendons auſdictes gardes des Seaux de bailler aucuns rappeaux de ban,ne lettres pour retenir par noz cours ſouueraines la cognoiſſance des matieres en premiere inſtance,ny auſsi pour les oſter hors de leurs iuriſdictions ordinaires,& les euoquer, & commettre à autres,ainſi qu'il en a eſté grandement abuſé par cy deuant.

ISta ordinatio prohibet tres caſus in cancellariis Franciæ concedi.Primus eſt,ne exul & bannitus,à banno liberetur,quia nemo poteſt commeatum, remeatúmve dare exuli, niſi Imperator ex aliqua cauſa.l.relegati.in fine.ff.de pœnis.Et ſic ad ſolum Regem in hoc regno ſpectat dare cõmeatum,vel remeatũ exuli.l.cùm indulgentia.C.de ſenten. paſſ.Nam quod cognitionaliter factũ eſt,ſine cauſæ cognitione deſtrui non ſolet.l.fi.C.de legib.

Exul à Cancellariis banno liberari non poteſt.

Intellige ſiue fuerit perpetuo exilio mulctatus,ſiue ad tempus,quia ante tempus præfinitũ non poterit Cancellaria remeatum concedere, tum quòd hic generaliter prohibet. Ideo generaliter intelligetur per legem primam.ff.de legat.præſtand. Bãnitus tamen ad annum poteſt reuerti poſt annũ,ſine ſuperioris authoritate,& ſine literis Regiis:quia vltima dies anni præbet ei licentiam.l. ſi quando.C.de teſtib.vt dicit Bald.in procem.ff.§. hæc autẽ tria.quem refert & ſequitur Franciſc. Cremen.ſingul.47.cõſuluimus.Itẽ ſiue à pręſide,ſiue à Parlamento,vel alio poteſtatẽ habẽte bannitus fuerit.l.relegatorum.ff.de interdict.& releg.quia in his caſibus eadem eſt ratio,& ſic deciſio.

Bannitus ad annũ poſteà reuertitur ſine alia licẽtia.

Item à banno reuocari ſolet à principe,debet tamen eſſe cauſa,vt in dicta l.relegati.nec ſufficeret ſola voluntas cõtra gl.ibi.nam vbi lex dicit cauſſam interuenire debere, illam adeſſe oportet.

Exul ſine cauſa à ban-

Sed

Sed in dicta l. dicitur, ex aliqua cauſa. ergo &c. facit l. 1. §. de qua. ff. de poſtul. Bal. in l. 2. in fi. C. ſi penden. appella. mors interue. Fateor tamen quòd ſufficeret quæcunque cauſa, cùm illa lex dicat ex aliqua cauſa, ergo ſufficiet etiam modica à principe approbata. per glo. in cle. vna. de foro compet. in verbo, aut ex aliqua authen. habita. C. ne filius pro patre. & ibi dixi in interpreta. illius text. Sed ſine aliqua cauſa non poſſet princeps. Et adulatores principum hactenus illis nimis fauerunt, qui fauor multos adducit ad inferos. Sed ſciant principes, quòd de omnibus, quæ ipſi faciunt, vel facient ſine cauſa, ſi malè facta ſint, reddent rationem, & niſi reſipiſcant, damnationem non euadent, niſi Deus illorum miſereatur. Et dicit Dauid, in vnum ſimul diues, & pauper. Et plus torquebuntur principes ex his, quæ ſine cauſa ducti ſola voluntate, ſeu potius voluptate facient, quàm ex aliis factis, & puto multos principes damnatos per illam glo. Et conſultores qui illis conſuluerunt illud dictum impudicæ mulieris, ſi libet, licet. Et diuus Paulus ait, principibus ad ædificationem datam poteſtatem, & non ad deſtructionem. Ergo ſine cauſa cum cedat ad deſtructionem, non poſſunt hoc facere. *no reuocari non debet.*

Itē inferiores non poſſunt concedere: quia per exilium amiſit quis patriā, & honores. d. l. relegatorum. §. ſolet. ff. de interdi. & releg. quę non poſſunt reſtitui ab alio quàm à principe, ob id iſta hîc principi reſeruat. vnde ſolet princeps in his literis ſic ſcribere, *Parquoy nous ce conſideré voulans miſericorde preferer à rigueur de iuſtice, ledit ſuppliant auons rapellé, & de noſtre grace ſpeciale pleine puiſſance, & authorité Royal, rapellons dudit banniſſement, & iceluy auons mis, & mettons au neant. Et l'auons reſtitué & reſtituons à ſes bonne fame, & renommée, au païs: ſatiſfaction faicte à partie ciuilement tant ſeulement, ſi faicte n'eſt. Et ſur ce impoſons ſilence perpetuel, à noſtre procureur preſent, & aduenir &c. Pourueu que ledit tel, dans tel temps, à compter de la date de ces preſentes: ſe mettra & rendra priſonnier, en la priſon de tel Iuge: pour oſter, & prendre droit d'iceluy cas, & ſoy purger d'iceluy. &c.* *Solus princeps dicitur reuocari à banno & quomodo.*

Et ſic intellige iſtum text. ſiue bannitus ſit per contumaciam, ſiue in præſentia ratione criminis. Nam vtrobique eſt eadem ratio: & ſic eadem iuris deciſio. l. illud. ff. ad legem Aquiliam. Ideo interdum in literis datur cauſæ cognitio: quando quis ſe vult purgare, & dirigitur iudici, qui exilij ſententiam protulit: interdum bannitus ex gratia reſtituitur: & tunc literæ omnibus magiſtratibus poſſunt dirigi: & abſque cognitione cauſæ. Et quia iſta materia bannitorum eſt ampla, & bene per doct. tractata: maximè per Nellum in tract. de bannitis. Ideo ad illum vos reiicio.

Secundò ibi, *ne lettres* prohibet concedi à Cancellaria reſcripta, vt cauſæ retineantur in Parlamento decidendæ in prima inſtantia: quod erat frequentiſsimum ante iſtam ordinationem. Sed quia hoc eſt contra concordatum, in quo eſt ſtatutum, quod omnes & ſingulæ cauſæ, exceptis maioribus, in iure expreſsè denominatis, apud illos iudices in partibus terminari, & finiri debeāt: vt patet in rubri. de cau. Ideo hîc prohibetur, ne in prima inſtantia tractentur cauſæ in Parlamento. Quod non procedit in caſibus à iure, vel ordinationibus expreſsis, vt in rubric. *quelles cauſes*, ſupra in prima parte. Etiam non prohibet hîc articu. ſupremis curiis, ſi videant iuſtum eſſe retinere cauſam, quin poſsint eam retinere. *Litera licet cauſe in prima inſtantia tractētur in Parlamento non ualent.*

Notandum autem eſt, quòd curia ſuprema, multis modis de cauſis cognoſcit in prima inſtantia. Primò, de cauſis priuilegiatis, vt parium Franciæ, & de aliis de quibus in rub. *quelles cauſes ſont introduictes en premiere inſtance en la cour de Parlement.* in ordinatio. vbi plenè dicam. *Quot modis poſsit curia ſuprema cognoſcere in prima inſtātia.*

Secundò, cognoſcit per viam commiſsionis, quando Rex ei expreſsè committit, ſed extra Regem Cancellariæ hoc non poſſunt, vt hîc.

Tertiò, curia cognoſcit de cauſis per appellationem ad eam deuolutis, & hoc regulariter, quia ad hoc ſunt præfectæ ſummæ Franciæ curiæ. vt ſcripſi in rubr. de ſupplicatio. ſeu error. propoſitio.

Quartò, per euocationem, quando princeps cauſam vnius Parlamenti, ad aliud euocat. vt plenè dixi in tracta. de euocatio.

Quintò, per ſupplicationem & erroris propoſitionem, vt etiam abundè ſcripſi in tracta. de ſupplicationibus.

Sextò, per literas ciuiles, vt etiam docui in tract. de liter. ciuilib.

Septimò, per ſupplicationem à parte factam Senatui. nam poſt appellationem pars ſupplicabit Senatui: & ſi hoc requirat cauſæ cognitionem, Senatus reſpondebit, faciat ſupplicationem in iudicio, & hoc ſignificabitur parti: & poſteà litigabitur in magna camera, & actor petit requeſtam comprobari & interinari, alius contrarium. *D'eſtre debouté de ſa requeſte.* interdum ſolet procurator Regius, vel alius de cauſis forte publicis ſupplicare curiæ, vt prouideat: ſuprema ſolet curia prouidere, vbi de ſcandalo, vel de magno, & repentino agitur præiudicio. Et ſic vidi ſæpe ſeruari in curiis Franciæ quod eſt notandum. vide quæ ſcripſi in tracta. de liter. ciuil. in princip. in primo Tomo conſtit. Regia.

Tertiò, in text. ibi, *ny auſsi pour les oſter. &c.* prohibentur literæ concedi à Cancellaria, vt ab ordinariis iudicibus auferatur cognitio cauſæ: nam ordo confunditur, cùm ſua iuriſdictio cuilibet non ſeruatur. cap. peruenit. 11. quæſt. 1. Et quia eſt contra rubri. de cauſis in concord. vbi ſcripſi alia, quæ ibi videri poterunt. Etiam prohibet hîc tex. ne cauſę euocentur ex vna curia etiam inferiore, & committantur alteri, quia partes ſubterfugij cauſa interdum hoc procurabant, & ſine cauſa, & Cancellariæ ſolebant hoc committere, ſed hîc prohibet. Rex tamen euocare ipſe poteſt, vt abundè ſcripſi in trac. de euocat. in primo Tomo conſtitutio. Regiar. *Literæ ut auferatur iuriſdictio ab ordinario non ualent.*

Idem artic. 171. Ibidem.

Articulus octauus.

Et ſi leſdictes lettres eſtoyent autrement baillées, defendons à tous noz Iuges, de n'y auoir point de regard, & condemner les impetrans en l'amende ordinaire comme du fol appel, tant enuers nous, que la partie. Et neantmoins qu'ilz nous aduertiſſent de ceux qui auroient baillées leſdictes lettres, pour en faire punition, ſelon l'exigence des cas.

GLOSSA VNICA.

SEquentia ſtatuit hîc articul. Primùm quòd ſi literæ conceſſæ fuerint à Cancellaria in prædictis caſibus, iudices illis non obtemperent, & nullam rationem ſeu reſpectum ad illas literas habeant. Nam quod nullum eſt, nullum debet operari effectum. l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudi. c. ex tenore. de reſcrip.

Impetrans literas in caſibus ſupra prohibitis ad mulctam condemnatur.

Secundò, vult vt quilibet impetrans illarum literarum puniatur ad mulctam ſexaginta librarum, quæ eſt emenda ordinaria temerè appellantis ad ſupremam curiam, & hæc emenda partim fiſco applicabitur, partim appellato, vt dicetur in tract. de appel. Et quamuis iſte tex. dicat ad mulctam partem condemnandam, tamen etiam condemnabitur ad expenſas parti ratione temeritatis. l. eum quem temerè. ff. de iudic. & in inſti. de pœna teme. litigan.

Parlamentum an Cancellariã punire poſſit.

Tertiò præcipit iudicibus, quorum nomine (vt ſuperius dixi) venit etiam parlamentum, vt certum faciant Regem de conceſsione illarum literarum, & quis illas conceſſerit literas, vt princeps illos concedentes puniri adhuc poſsit. Ergo iudex vel parlamentum non poterit Cancellariam punire ex iniuſta literarum conceſsione: ſed ad Regem tantum ſpectat vt hic, quia hoc nomine Regis faciunt, ob id ad ſolum Regem pertinet: & quomodo punietur arbitrio Regis relinquo, vel per ſuſpenſionem ab officio, vel priuationem pro delicti qualitate: quod hic vocat *Selon l'exigence du cas*, aliquando vidi etiam à Parlamentis puniri hos officiales Cancellariæ abutentes. Alia ſuper hoc non reſcribam, vt paucis hanc pertractem materiam, ideo lector bone omiſſa ſupplere poteris ex praxi noſtra beneficiali, de his tamen Deo immenſas agam gratias.

Amen.

TRACT

TRACTATVS

DE LITERIS DILATORIIS, ANNALIBVS, QVINQVENNALIBVS, STATVS, ET ALIIS, IN IVDICIIS FREQVENS.

Philippes le Bel. Artic.viij. *des ſecondes.*

Articulus primus.

Item pour les lettres de reſpit.

GLOSSA I.

Lettres d'eſtat & reſpit quel.

1 SCIENDVM eſt vulgari ſermone *reſpit*, idem ſignificat, quod dilatio. Et quia dilatio multis ex cauſis datur, ob id multiplex eſt *reſpit*, vt ſcripſit Hoſtien. in ſum.titu. de dilatio. & ego alias multas coegeſsi. Sic & *reſpit* interdum datur militibus ratione militiæ, & vocantur *lettres d'eſtat*, literę ſtatus, & generaliter *lettres d'eſtat* vocamus, in quibus mandatur cauſam differri, etiam in criminalibus. vt art. 4. infra eo. Aliæ literæ dantur debitoribus pauperibus magnum perpeſsis damnum, & iſtæ literæ ſimplici nomine Gall. vocantur, *reſpitz*. Et quia ſuper his multa vidi occurrere dubia: ob id ad ea tollenda, ſequentia addenda cenſui.

Summa totius tractatus.

2 In primis hîc tractabitur, quæ dicantur hæ literæ, ſeu dilationes annales & quinquennales.
Secundò, à quo impetrari poſsint.
Tertiò, quibus concedi valeant.
Quartò, quibus dirigantur iſtæ literæ.
Quinto, in quibus caſibus concedi non poſsint.
Sextò, quando concedi hæ literæ iure valeant.
Septimò, differentias inter dilationem annalem, & quinquennalem conſcribemus.
Nonò, quæ poſsint contra has literas opponi.
Vltimò, quis ſit effectus huius conceſsionis annalis, vel quinquennalis, & alia his cohærentia elucidabuntur, quæ hactenus à iuris interpretibus iuſtè tractata non fuerunt.

Annalis dilatio quid.

3 Primò quæro, quæ dicatur dilatio Annalis? Reſpon. quoad hanc materiam, illa, quæ annum concedit debitori ad ſoluendum. Quinquennalis, quæ quinquennium. Et moratoriam cautionem vocat iuriſconſul. in l. cùm poſſeſſor. §. fin. ff. de cenſi. & moratoriam præſcriptionem Imperator in l. 2. C. de preci. Impe. offer. & has annales literas vel quinquennales vulgus vocat *reſpit*, vt ſuperius dixi, in quibus literis ſolet ſic princeps ſcribere,

Forma literarum annalium, ſiue quinquennalium.

4 *Henry. &c. A la ſupplication de tel N. pauure homme &c. affermant auoir perdu la greigneur partie de ſes biens, & cheuance, tant pour le fait, & occaſion des guerres, & gens d'armes, qui ont eu cours en noſtre Royaume, comme par autres fortunes à luy ſuruenues en pluſieurs manieres depuis dix ans en ça, & pource quant à preſent il ne pourroit bonnement faire ſatisfaction, ne payement, à pluſieurs perſonnes ſes creanciers, auſquelz il eſt tenu en pluſieurs & diuerſes ſommes, & autres choſes, ſans faire vile & miſerable diſtractiõ de ſes biens: nous audit ſuppliant au cas deſſuſdits auons donné & otroyé, donons & otroyons de grace ſpecial par ces preſentes, terme, reſpit, & delay de ſes debtes payer à quelconques perſonnes, ſes creanciers puiſſans d'attendre iuſques à vng an, à compter du iour de la date des preſentes, ſi autresfoys il n'a eu de nous ſemblable grace. &c.* Et hæc eſt harum literarum ſumma, quæ inferius abundè elucidabitur.

A quo cõcedantur literæ quinquennales, vel annales.

5 Secundò quæro, à quo valeant cõcedi hæ literę? Reſpon. in vrbe à Papa, extra vrbem verò in locis in quibus Papa non habet iuriſditionem temporalem, non dantur à Papa hæ literæ moratoriæ laicis, arg. eorum quæ not. Inno. in c. inquiſitioni. de ſen. excom. c. venientes. de iureiur. c. ſi duobus. de app. Et hoc expreſsè decidit Io. Staphil. in trac. de liter. gratiæ. fol. 170. vbi plus dicit, non dari à Papa etiam clericis in odium laicorum. arg. c. nouit. de iudi. & glo. in c. ſi clericus laicum. de fo. compe.

Annus biennium, triennium vel quinquennium quãdo concedatur.

6 † Sed in hoc regno ſolent à Rege hæ concedi literæ, vel ab eius Cancellaria. Princeps autem poteſt concedere alicui, vt non teneatur ſoluere ſuis creditoribus per annum, biennium, vel triennium, aut ad ſummum per quinquennium, quia quod differtur non aufertur. d. l. 2. Item in mora modici temporis non eſt magnum præiudicium. l. ſi debitori. ff. de iudi. Annum autem concedit omnibus communiter damnum paſsis. biennium contra vſurarios. triennium, clericis, ſeu viris eccleſiaſticis. quinquennium autem paſsim cõſentientibus creditoribus, vel maiori parte. Ita habetur in magno ſtylo. rub. *reſpit*, & vltra quinquennium non poſſet dare, cum eſſet mora magni temporis, & ſic magnum præiudicium ſecundum Pau. in d. l. ſi debitori. & de reſcripto ad decem annos.

annos. Idem conſuluit Ancha. conſil. 37. contra. & quia non concedi ſolet, vt infra dicam. Et ideo minime mutãda ſunt quæ ſemper certam interpretationem habuerunt. l. minime. ff. de legi, & nunquam audiui concedi vltra quinquennium. Et ſi concederetur, iudices hoc reſpuerent, nec literas comprobarent, vel interinarent, nec quidem in anno vel quinquennio, quia literæ in totum ſunt nullæ. arg. c. cui de non ſacerdotali. de præb. in 6. Et hoc pulchrè docet Ioan. Beſsia. in cõſue. Aruer. eo. tit. artic. 1. per l. ſi ſponſus, §. generaliter. ff. de dona. inter vi. & vxo. facit tex. & ibi doc. in c. ſi eo tempore. de reſcrip. in 6.

Seneſchalli vel bailliui non concedunt has literas.

7 † Et ideo hanc dilationem concedere non poſſunt Seneſchalli, vel bailliui, aut alij magiſtratus Regij, quia priuilegium, quod aliis præiudicat non poteſt concedi per alium extra principem. Archi. 10 c. peruenit. 16. quæſt. 1. & glo. in ſumma. 25. quæſt. 2. Alber. in d. l. quoties, col. 1. & ita dicit ſe conſuluiſſe Pau. ibi, quod princeps tantum non recognoſcens in ſuperiorem poſsit hoc concedere, alius verò recognoſcens ſuperiorem non, niſi iura Imperij habeat, vt Dux Sabaudiæ.

Non eſt neceſſaria citatio in impetratione earum.

8 † Item intellige, quòd princeps poterit concedere etiam ſine partis aduerſæ citatione, quia in his quæ non lædunt partem, aut modicè, non requiritur in impetratione priuilegij partis citatio. Bar. in l. 2. no. 2. C. de tempo. app. & in l. Gallus. §. & quid ſi tantum. ff. de libe. & poſth. Bal. io l. fin. col. pen. C. de fruc. & lit. expen. & l. fi. quibus res iud. non nocet. Imol. in c. cum dilecta. col. vlt. de confir. vtil. Alex. conſi. 11. alias conſului. in 7. vol.

Nec eſt ſolitum in hoc regno partem citari in impetrationibus literarum Regiarum, ſed in ea. um approbationibus ſic, vt vulgus dicit *à l'entrerinement des lettres.* Et ſic videtur ſentire Albert. Brunus conſil. 1. col. 10. verſi. ad id quod dictum in conſil. feudalibus & in conſuetud. Aruer. eo. artic. 2.

An impetrans poſsit ſuos debitores inquietare.

9 Secundò, intellige vt ſicut dilationem habet impetrans non ſoluendi ſuis creditoribus intra annum, vel quinquennium, ita non poterit illo termino pendẽte ſuos debitores inquietare. Nam quod quiſque iuris in alium ſtatuerit, ipſe eodem iure vtatur. l. 1. & per totum. ff. quod quiſque iur. & ſuper hoc multi decipiuntur, putantes interim ſuos moleſtare debitores poſſe. Matth. 18. c. in fi. ibi, ſerue nequam, omne debitum remiſi tibi, quoniam rogaſti me, nonne ergo oportuit & te miſereri conſerui tui: ſicut & ego tui miſertus ſum? &c. Tamen hodie non ſeruatur quoad debitores impetrantis: nam ipſe eos conuenit, vt vidi fortè eò quòd non fuit oppoſitum: & quia hoc reſcriptum eſt in fauorem ſolius impetrantis, ob id ad alium non debet protrahi. l. prima. ff. de conſtitu. princip.

Hæ literæ annales impetrantur ſine cõſenſu creditorum.

10 Tertio, etiam ſine conſenſu creditorum vel maioris partis, imò ſine alicuius debitoris aſſenſu, & eis contradicentibus hæc dilatio impetrati poterit. doct. in dicta l. 2. C. de precib. Impera. offer. quia gratiam facit princeps debitori damnum paſſo.

Cautio in dilatione annali an detur.

11 Intellige, quando Rex conceſsit dilationem annalem tantum, quia mora modici temporis non affert magnum præiudicium. dicta l. ſi debitori. ff. de iudic. Tunc præſtito iuramento, quòd hoc facit ſine fraude, & pro, vrgente neceſsitate, non audiuntur creditores oppoſitum volentes probare, nec etiam agnitionem debiti petentes, & cautionem ſibi dari, vt docet Maſuer. in rubri. de obligatio. §. item debitor. ſecus ſi dilatio ſit quinquennalis, quia tunc & conſenſus creditorum vel maioris partis requiritur, quòd interueniat. l. fin. C. qui bonis cedere poſſ. Eſt tamen conſuetum etiam in literis concedentibus dilationem annalem apponere iſtam clauſulam, mandantes quatenus recepta ab eodem ſupplicante cautione, quam ſuper hoc præſtare poterit, & ſic de iuratoria intelligetur, ſi aliam dare non poſsit. vt in rubric. & l. 1. ff. qui ſatiſdare cog. ſcripſi in tracta. de famulo ſalar. in hoc Tomo.

Quibus concedatur.

12 Tertiò, quibus concedi valeat hæc dilatio? Reſpon. debitoribus aliquod notabile damnum paſsis, ratione fortè belli, ignis, incendij, aut naufragij. vt in rubri. ff. & per totum de incend. ruina, & naufrag. vel ex alio quocunque caſu, qui etiam à ſapientiſsimis ne quidem ab aſtrologis, qui futura ſe noſſe temerè arbitrantur, præuideri poſſunt. l. quæ fortuitis. C. de pignorati. actio. & ob id vocantur caſus improuiſi. in l. prima. C. de ſicar. iuſtum enim & æquum eſt, ne iam afflicto per caſum, iterum afflictio detur circa bonorum executionem: ideo princeps his damnum paſsis ex bono & æquo ſuccurrit per has literas, vt creditores patientiam habeant per annum, & omnia eis reddet debitor. Iuxta euangelij ſententiam,

Hominibus vnius villæ poſſunt hæ literæ concedi.

13 † Et non ſolùm vni poſſet concedi, ſed vniuerſis hominibus alicuius terræ damnum belli perpeſsis, vel aliud. vt probat Matth. de Afflictis in deciſ. Neapolit. quæſtio. 377. princeps. vnde aliquando vidi à ruſticis alicuius pagi ab hoſtibus deſtructis has literas impetrari.

Praxis literarum quinquẽnalium.

14 Notandum eſt pro praxi literarum quinquennalium. Nam is, qui iſtas literas impetrauit, debet vocare creditores ſuos coram ſuis iudicibus, quos ſcit conſentire velle, vnum poſt alterum, & iudex adigit ſingulos iuramento. Primò quæ ſumma eis iure debeatur, & an ſit ſoluta, nec per fraudem debita, & an conſentiant verificationi reſcripti. Et tunc ſcriba & Graphetius ſcribit in dorſo literarum quinquennalium iuramentum, & conſenſum illorum. & habito conſenſu maioris partis, io ius vocat minorem partem ad verificandum literas coram iudice, cui diriguntur, quo die præſtituto requiritur, quòd debitor ſit diſpenſatus ab epiſcopo de ſuo iuramento. Poſteà patet literas comprobari, & interinari, & confitebitur debitor cuilibet creditori ſuum debitum, ſi creditor requirat, & pro qua ſumma requirit ſuum reſcriptum verificari, & creditor recipere poteſt, & acceptare illam confeſsionem, proteſtans ne ad aliud debitum & ſummam prodeſſe literę poſ-

ſint

ſint:quàm ad illam expreſſam,requiritque debitor,vt iſta minor creditorum pars audiat alios creditores,qui his literis conſentiunt,ſed creditores dilationem capiunt ad deliberandum,& allegandum debitoris fraudem. Et alia quæ voluerint contra has literas dicere, quæ dilatio conceditur, qua finita reſpondebit debitor impetrans ſe offerendo ſi contrarium dicatur probaturum, conſentientes creditores veros eſſe creditores,quòd per obligatorias literas,per acta vel alias prout de iure conceditur probabit,etiam pericula in literis narrata vera. & ſi quis alleget fraudem in contrarium,eam probare debet.l.quoties.§.qui dolo.ff.de prob.etiam qui allegat ſolutionem his creditoribus factam,hoc probare debet.l.actor. de probat. C. & ſi allegetur impetrantem vendidiſſe bona,iuſtificabitur,vel dicet longè eſſe ante reſcripti impetrationem, & qui falſam cauſam dicit, hoc probare tenetur : hæc in ſumma notanda ſunt pro praxi harum literarum, quæ valde eſt occultata Nemauſenſibus.

Impetrans quinquennalem dilationem interim non tenetur garnire. Areſtum.

15 † Vnde non poteſt creditor concludere contra debitorem impetrantem, vt dilatione pendente garniat,& deponat pecuniam per modum prouiſionis, & cùm aliquis appellaſſet à iudice, quòd per modum prouiſionis non coegiſſet debitorem ad garniendum,fuit in Senatu prolatum eum perperam appellaſſe, & ad mulctam condemnatus, Anno 1537. die vigeſimaſexta Aprilis poſt Paſcha.

Qgibus dirigantur.

16 Quartò, quibus iſtæ annales,& quinquennales literæ dirigi valeant? Reſpon. in hoc regno extat lex Regia in rubr. *des Seneſchaux, Baillifz.&c.* odinat. 27.artic. 12.his conſcripta verbis, *Auront auſſi noſditz Baillifz & Seneſchaux la cognoiſſance, & verification de toutes les lettres de chartres,editz,foires,& marchez,affranchiſſemens,reſpitz,à vng, & cinq ans, & non leſditz preuoſtz.*

Et ſic iſtæ literæ tantum dirigi poſſunt Seneſchallis, bailliuis, & gubernatori Montiſpeſſulani. Non verò præpoſitis, aut baiulo Montiſpeſſulani. Et quibus dirigantur in omni materia literæ, ſcripſi in tracta.de reſcript.in quæſt.8.Ideo non repetam hic.

In quibus caſibus impetrari non poſſint.

17 Quintò, in quibus caſibus hæ literæ dilatoriæ impetrari non poſſint? Reſpon.Regulariter in caſibus priuilegiatis.vt dicta l.quoties.C.de precibus Imperat.offerend. Sed qui dicantur priuilegiati? Reſpon.Primò creditores ratione delicti.Nam illi nõ obſtante hac dilatione poterunt debitorem conuenire.teſte Guil.de Cun.in l.ſi ex parte. §. quamquam. per illum tex.ff.quod cum eo.l.ſi rerum.de re iudi.hoc docet Ludo.Roma.in ſingu.179.quid ſi Titius. quia reatus impedit ne delinquens literarum beneficio vti poſſit.arg.l.1.C.vbi ſenat.vel clariſ.habetur in conſuet.ducatus Borbo. in rub.*reſpitz.* & quinquennales.art.68.vbi eſt pulcher articulus, quem hic inſerere curaui,quia in tota penè ſeruatur Francia.

Caſus in quibus literæ annales & aliæ ceſſãt.

Reſpitz d'ung,deux,trois,quatre ans,quinquennales, ou autres delaiz de ne payer debtes, n'ont lieu contre le debte adiugé par ſentence,louages de maiſons,arreraiges de cens,rentes,deuoirs annuelz emportans directe Seigneurie,bail à ferme,& acceſes d'heritages,fruitz & reuenuz d'iceulx, deuoirs de recepte,apprantiſaige,penſion pour nourriture,& entretenemens des perſonnes, debtes des prodigues, inſenſez, des mineurs contractez auecq' eulx,ou auecq' leurs tuteurs,ou curateurs, durant leur tutele, ou curatele, biens & deniers baillez en depoſtz, reliqua des adminiſtrations, & gouuernemens que les debteurs ont des biens de l'egliſe, & choſes publicques,achepteurs de viures,& victuailles, ne pareillement des ſommes prouenans des crimes, & delitz,& exploitz de iuſtice,ne de ſalaire de ceux, qui ont beſoigné, & ſerui pour les debteurs. Vides multos caſus,quos inferius elucidabo,in quibus hæ literæ non proſunt,ſi conceſſæ fuerint, nec à iudicibus approbabuntur,ſeu verificabuntur.

Debitores futuri ſunt priuilegiati.

18 Secundò,creditores futuri,quoad hoc dicuntur priuilegiati.Ideo illis non præiudicat dilatio. argu.l.Aurelius.§.Titius.1.ff.de liber.leg.clemen.fin. de reſcrip. vbi reſcripta ad beneficia non trahuntur ad beneficia poſteà creata : ſic nec iſtæ literæ annales, vel aliæ ad debita non facta, & ita ſeruat ſtylus curiarum vt ſcribit Guido Papæ.in deciſ.Delphi.quæſtio.109.reſcripta annalia.facit tex.in clemen.1.de cenſi.ibi priuilegia verò ſeu exemptiones huiuſmodi ad monaſteria ſeu eccleſias,quæ ad eos obuenire continget. Impoſterum volumus non extendi. nec ad futuras lites trahuntur reſcripta.c.ſi.de reſcrip. Hippol.in practic.criminal.§.aggredior.nu.43.cum ſeq.multa addidi ad dictam cle.ſi.de reſcript.Et dicuntur futuri creditores,qui facti ſunt poſt datam literarum, non à tempore præſentationis.argu.c.eam te.de reſcrip.& c.ſi eo tempore.illo tit.lib. 6. & ita ſeruat ſtylus,vt refert Guido Papæ in deciſ.Delphi.dicta quæſt.109.reſcripta annalia.

Futuri creditores qui.

Creditores areſto ſunt excepti & ex ſentẽtia.

19 Tertiò creditores per areſtum Parlament.excipiuntur, quia executiones areſtorum non debent retardari,nec impediri prætextu literarum quinquennalium, nec etiam aliarum ſententiarum Seneſchallorum,aut bailliuorum,quæ in rem tranſiuerunt iudicatam propter rerum iudicatarum authoritatem.l.ſeruo.§.cùm prætor.ff.ad Trebel.Maſuer.in rub. de ſolutio. §. item dilatio moratoria,& Guido vbi ſupra quæſtio. 97. pro conſeruatione. Vbi dicit eſſe introductum pro conſeruatione authoritatis curiæ Parlamenti maximè,& ſeruari Pariſi. ex ſtylo etiam in aliis ſententiis quoad expenſas,vt condemnatus ad illas,non petat has literas, quia temerè & fraudulenter litigauit.l.eum quẽ temerè.ff.de iud.& dolus nõ debet ei prodeſſe,alioqui daretur materia litigandi,vnde cedere liti debebat debitor,poſtquàm debere ſe ſciebat.l.prima.ff.de eden. niſi iuſtam habuerit cauſam litigandi.docto.in l.qui ſolidum.§.etiam.ff.de legatis ſecundo.& Ioan. Staphil. in tracta.de literis iuſticiæ,ait contra executoriales non dari moratoriam:quia in executorialibus certi dies præſcribuntur ad parẽdum iudicato,& arctatur tempus quadrimeſtre,quod datur condemna

condemna

demnatis.l.2.C. de vſur.rei iudi.l.ſi debitori.ff.de iudi.Chaſſa. tamen dicit ſe vidiſſe aliàs talia reſcripta impetrata & interinata contra areſtum curiæ. in catalog. Glo. mundi. in 5.parte conſide. 24.num.199.quod non credo,quia curia non ſolet recipere,etiam contra ſententiam iudicum inferiorum has literas, niſi condemnatio fuerit fraudulenter ſecuta, vtpotè debitores confeſſi ſunt debitum,& iudex condemnauit eos,vt alios excluderent,tunc illa fraus non prodeſſet.{Poſſet tamen admitti ad ceſsionem:& ſenatus recepit ad ceſsionem quendam condemnatum ad expẽſas pro contumacia & ad proſequendum poſtea proceſſum anno 1537.die 26.Ianuarij.}

Vaſſallus non poteſt impetrare has literas.

20 Quartò,vaſſallus hoc non vtitur beneficio.teſte Iacob. de bello viſu.in cap. 1. de vaſſal. qui contra conſtitutio.Lotharij.in glo.facit text.in l.incola.2.ff.ad munici.vbi incola iam muneribus publicis deſtinatus,niſi perfecto munere incolatui renunciare non poteſt : ſic & vaſſalus, cùm ſit aſſcriptus ad aliquod ſeruitium , non poteſt illud detrectare, alioqui feudo priuabitur. cap.vno. quib.mo.feu.amit.Iaſ.in l.2.num.24. C.de iure emphy.Alex.& alij in l.1.ff. ſi cer.pet. Et ſic in reliquis cenſus,& redditus,non vtitur his literis vaſſallus aduerſus dominum.& vt dicunt,*en arrerages de cens,rentes,deuoirs annuelz emportans directe Seigneurie.* Maxima enim afficitur cliens ingratitudine , qui contra beneficium à ſe receptum dominum ſuo iure priuare vult. vt in c.1.de noua forma fidelita. Nam iſte ſic denegando ſolutionem delinqueret , ob id literæ non debent ei eſſe auxilio ad delinquendum & ingratitudinem commitendam.

Emphyteota & colonus non impetrat has literas.

21 Quintò,idem in locatione & emphyteoſi,& in aliis oneribus perſonalibus aſſerit glo.l.cùm fructuarius.ff.de vſufr.vbi hoc no.doc.& Spe.in tit.de loca. §. nunc autem.verſi.128.refert Pirrus in conſue.Aurelia in rub.de executio.ex loca.c.18.anni.&c. & fortè procedit de conſuetudine. vt ibidem.vide Maſuer.in rub.de ſolutio.§.item dilatio.vbi declarat habere locũ quando percipiunt ſeu perceperunt fructus,& emolumenta rerum locatarum,& nunc volunt vti dilatione annali,vt non poſsint,alioqui daretur materia delinquendi.ideo in conſue.Aruerniæ.rub. *des reſpitz.* artic. 4.ſic dicitur, *Receueurs,Louandiers,Fermiers ou accenſeurs,ne ſe peuuent ayder deſditz reſpitz.* {Ita iudicauit Senatus pro D.Falcone Epiſcopo Tullenſ.contra Ioannem Fremin,anno 1549.die 3. Aprilis, *Que les fermiers d'heritage ne iouyroyent des lettres de reſpit.*}

An in debito iurato hę literæ locũ habeant.

22 Sextò,procedit in debito iurato,vt priuilegiatũ ad hoc dicatur.gl.ſing.in c.cùm non deceat. de elect.lib.6.in verb.effectus.vbi dicit quòd cõſtitutio tollens aliam cõſtitutionem,non refertur ad conſtitutionem,iuratam & idem de clauſula non obſtantibus. per dictam glo. quam ſing.clamat Panor.in c.1.col.2.de his quæ fiunt à maio.parte ca.& Rom.ſing.7.quod.ac conſi.517. in caſu.in fine.& conſ.404.in caſu.in fi.& conſi.336.quod indultũ.col.2.& in repet.l.ſi verò.§.de viro. col.18.fallen.23.ff. ſoluto matri.& Barba.in clem.1.col.15.de elect.& in c.1.nu.75.de reſcript.Felin. in cap.2.num.20.de ſponſal.Iaſ.in l.ſi mihi & tibi.§.fin.ff.de leg.1.& Vincen.Specu.in l.1.col.2. ad legem Faleid.Benedi.in repe.cap.Raynutius.in verbo teſtamentum. in ſecundo.num.18.de teſta. Tho.Ferra.cautel.55.occulta.& pro illa gloſſ.eſt tex.in cap.conſtitutus.de reſcrip.facit glo. in cle. dudum.in fin.in verb.pacta.de ſepul.vide Do.de Rota deci. 633.in antiq. Alber. in tract. ſtatutorum in prima parte.quæſtio.16.Item quæro.Vital.de Camba.in tract.clauſul.in clauſula non obſtantibus.fol.7.Alexan.conſil.27.viſo libello.colum.penulti.in primo volu.& conſil.205.viſis. in fine.in ſecundo volu.ac conſi.38.viſa in fine.in tertio volu.& conſil.53.ibidem.ac conſil.137.viſa. col.2.in 6.vol.Baroa.conſil.23.ſcripſit.col. 4.in 1.volu. & conſil. 47.ſcribitur.eodem vol. col.20. Domi.conſi.82.opponitur.Alber.Brunus in conſi.12.col.9.in materia feudorum.Ioan.Crotus in cap.1.de conſti.libr.6.Do.de Petrucia in tract.de virib. iuramen.in 62.effectu iuramenti,quia potentior eſt duplex funiculus.c.de treuga & pace.

Periurium tribusmodis incurritur.

23 † Imò talis non ſoluens tribus modis periurium incurrit , primùm , non ſoluendo , ſecundò , iudicem interpellando , tertiò,principi ſupplicando.l.ſi quis maior. C. de tranſact. Si tamen Rex motu proprio literas annuales,vel quinquennales conceſsiſſet,non eſſet periurus.arg.cap.venientes.de iureiur.l.fin.ff.qui ſatiſda.cog. & ibi glo. hoc expreſsè tenet.facit l.2. C.de peti.bono. ſubla.lib.10.& ſcribit Lucas de Peuna in l.1.col.3.C.qui mihi.poſ.vel non.libr.12. & in dubio conceſſum præſumitur ad poſtulationem.teſte Alexand.dicto conſi.205.viſis his.in fin.volu.2. ob id in praxi ſeruatur,vt in literis exprimi ſoleat ad ſupplicationem.&c.

Saluus conductus non extenditur ad debita iurata.

24 † Item ſaluus conductus conceſſus alicui,non extenditur ad debita iurata, prout fuit concluſum Neapol.vt patet in deciſ.5.dominus Rex hodie in hoc Franciæ regno eſt ſolitum apponi in his reſcriptis clauſula prouiſo , quod à prælato ſuo, vel alio poteſtatem habente de huiuſmodi fide & iuramentō ſecum fuerit diſpenſatum , & ſic comprehenduntur debita iurata , quia habita diſpenſatione nil eſt quod impediat.not. in c.debitores. de iureiuran. alioqui nil vel parum prodeſſent hæc reſcripta annalia, vel alia, quia in quolibet debito iuramentum interponeretur, aliàs creditor non conſentiret.

An contra pauperes creditores impetrari poßint literæ.

25 Septimò,quando eſſent creditores pauperes,nõ valentes expectare,tunc charitas bene ordinata à ſeipſo incipit.l.præſes.C.de ſerui.& aqua.Itẽ facit quod pater tenetur alere filium, niſi ipſe ſit pauper, & poſsit filius ſeipſum alere.l.ſi quis à liberis.§.1.& §.de alimẽtis.ff.de libe.accreſ. Item maritus condemnabitur inſolidum ad dotem ſoluendam ſoluto matrimonio, quãdo mulier erat pauperrima.Bar.& alij in l.maritum.ff.ſolu. matri. Et in dubio literæ verificari debent , & valent, niſi iſte,qui allegat ſe pauperiorem,hoc probet,vt fuit Neapoli iudicatum,teſte Matthæo de Afflictis in deci.377.princeps.& iſtud eſt valde æquum,& frequentius in literis ſolet dici, *à quelconques*

perſonnes

perſonnes ſes creanciers puiſſans d'atten dre. † Et qui dicantur pauperes relinquitur arbitrio iudicis, vt dicit glo.in authen.prætetea.C. vnde vir & vxor.qui ſi videat creditorem egere cum ſua familia, vel aliquem pauperem creditorem infirmum,cùm nulla ſit maior paupertas,quàm aduerſa valetudo,incumbit ad valetudinarium,vt ſoluatur illi non obſtantibus his literis impetratis,& ſic dicitur non valens expectare,quando ſine præiudicio perſonæ, vel bonorum hoc fieri non poſſet, vel ſi aliquod graue damnum paſſus eſt creditor ſicut debitor.

Pauperes qui.

26 Octauò,non poteſt ſe iuuare his literis quinquēnalibus,qui debet alicui ex labore perſonæ, & Gallicè *pour labeur de bras*,tunc non debent comprobari , hoc enim debitum eſt priuilegiatū, quia maior eſt labor perſonæ,quàm rerum.l.in ſeruorum.ff.de pœnis. Et dicitur *de ſalaire de ceux qui ont beſoigné & ſerui pour les debteurs*, alioqui materia delinquendi præberetur ,vt dixi,locarem enim multos,& poſteà opere facto impetrarem has literas.

Contra debitū ex labore uel operis non dantur hæ literæ.

27 Nonò,quando debitor in inſtrumento debiti renunciaſſet impetrationi reſcripti annalis, & quinquennalis.de quo ſtatuit Philip.Rex Franciæ,vt patet in ſtylo Parlamenti rub.de foro compe.ordi.4.quia quilibet poteſt renunciare priuilegio in fauorem ſuum introducto.l.penul. C. de pact.c.ſi diligenti de foro compet.

29 Poſſet tamen princeps non obſtante ſua ordinatione concedere,& non obſtante renunciatione de gratia ſpeciali,dummodo faceret mentionem expreſſam cum clauſula non obſtante renunciatione,&c.cùm magna ſit eius poteſtas.c.propoſuit.de conceſ.præben.eamq; reſtringere inſtar ſacrilegij ſit.l.2.C.de cri.ſacri.Maſuc.in rub.de ſolu.in fi.latè Alber. Brunus.conſil.1.colum.5. cum ſeq. in mate. feudal. & eadem facilitate qua renunciat , ei literæ concedi ſolent in Francia, cùm ſigillum Franciæ petentibus ſe offerat liberale inſtar ſedis apoſtolicæ.capit. ſedes. de reſcri. oporteret tamen & renunciationis & ordinationis in literis annalibus expreſſam facere mentionem , alioqui non valerent.vt per doct.in c.ſuper literis.de reſcript.l.fin.C.ſi contra ius. Imò ſi quis renunciaſſet impetrationi literarum , & diſpenſationi , ſi fecerit mentionem de renunciatione impetrationis , & non diſpenſationis non poterit ſe iuuare his literis tanquam ſubreptitiis, vt aliàs vidi.

Renuncians impetrationi quinquennalis an poſteà illud impetret.

30 Decimò,ſi ſemel data fuerit eidem dilatio annalis, alia ſecunda impetrata non facta primæ mentione non valebit,quia ſubreptitia.c.ſuper literis.de reſcri.Et ideo debet fieri mentio in literis ſecundis de primis.c.cæterum.de reſcrip.

Secūda impetratio harum literarum nō ualet, non facta mentione prima.

31 Vndecimò,debita Regia ſunt priuilegiata,hæc enim non comprehenduntur in literis annalibus,vel aliis,quia non eſt veriſimile,quod voluerit Rex includere debitum ſuum , & perſonam ſuam in hac moratoria dilatione,& quia fiſco damnoſum.l.nec damnoſa. C. de preci.Impe.offe. vbi.Io.Faber.& tex.in l.cum poſſeſſor.§.fi.ff. de cenſi. facit in argu. cap. petitio. de iureiuran.latè Domi.in c.deinde.col.2.diſt.26.not.in l.Paulus.§.fi.ff.de pign.Et ſua debita ſolet princeps excipere:& ideo vidi in literis annalibus,& aliis moratoriis hanc clauſulam apponi,noſtris,& nundinarum Campaniæ,& Briæ debitis duntaxat exceptis.in fi.literarum.ibi,*noz debtes, & icelles des foires de Champaigne,& Bria excepté tant ſeulement.*Quia exactio fiſcalium debitorum militibus , & priuatis,ipſiſque templis,& cunctæ reipublicæ vtilis , & neceſſaria eſt. §. publicorum.in authent. de manda.princ.colla.3.Hoc expreſsè tenet Lucas de Parma in tract. de priuileg. fiſci in 32. caſu. Et quamuis hæc tria debita ſolum excipi ſoleant in literis , tamen quia alia in corpore iuris excipiunt. Ideo illa volui annectere,licet illorum non fiat in literis mentio , cenſentur tamen à iure excepta,& per clauſulam non obſtantibus, non tolluntur priuilegia in corpore iuris clauſa. glo. in l.2.§.legatis.ff.de iudi.& in authen.qua in prouincia. C.vbi de crimi.agi.opor.dixi in ſcholaſtico priuileg.

Debita Regia nō comprehenduntur his literis.

32 Duodecimò , idem in debitis eccleſiæ, aut in debitis piis, & pro anima,quia propter vnumquodque tale , & illud magis.authen.multo magis.C. de ſacroſanct.eccle.iuncta l. ſancimus.illo titul.facit quod conſuluit Angel.conſil.24.eccleſia.vbi collecta impoſita non includit eccleſiam, nec poſſet hoc princeps concedere. per no.in cap. eccleſia ſanctæ Mariæ , de conſti.etiam quando epiſcopus diſpenſat ſuper iuramento , ſolet in diſpenſationis literis apponere,exceptis tamen debitis noſtris,& curiæ noſtræ,in quibus nolumus quod huiuſmodi gratia aliquatenus ſe extendat,& debet epiſcopus exprimere de debitis piis locis, ſic exceptis debitis noſtris , & aliis quibuſcunque debitis piis locis &c.vt facilius iudices ſeculares in comprobatione reſcripti ita excipiant. { Etiam vidi recuſari literas illi, qui volebat eas impetrare contra illum,qui precium redemptionis ſoluerat pro eo in bello,nam hoc pium erat,& æquum , & is iure pignoris tenetur donec ſoluerit. l. ab hoſtibus.1. C. de captiuis : ideo liberatus non agnoſceret bonam fidem qui iſtas literas impetraret ,imò potius omnia bona vendere debet vt ſatisfaciat.}

Debita eccleſiæ aut piæ non continentur.

33 Decimotertiò , idem dicerem in debitis pupillorum , quia eccleſia, fiſcus, & pupillus æquiparantur. capitulo primo. de in integrum reſtitutione , & in decretal.& in ſexto. Et quod in vno ex parificatis ſtatuitur , & in alio videtur ſtatutum. capit. de mulcta. de præbend. & in l. prima. C. quando Impera. inter pupil. Imber. in inſtit. foren. libro primo.§. ſed vt expletam. Scripſi de his in tracta. de ſentent. prouiſ.articulo vltimo in fine. ſic habetur in conſuetudinario magno rubr.*l'execution des lettres.* vertic. item nota *que les reſpitz* , & Boer. in quæſtio. 296. in deciſ.Burdeg.

Debita pupilli nō comprehenduntur.

34 Decimoquartò,in dote idem docet Maſuer.in rubri. de ſolut.§.Item & ſimiliter,ſiue agatur

In dote non hæ hnt locū literæ iſtæ.

de dote ſoluenda,ſiue repetenda,& hoc fauore mulieris,ne remaneat indotata.l.1.ff.ſoluto matri. & in conſuetu.Aruerniæ.rubr. *des reſpitz.*artic. 3. Et idem poſſet dici in debitis fauore ſtudij. docto.in dicta l.1.

Emptor mercium à mercatore extraneo non impetrat has literas.

35 Decimoquintò,idem dicunt in emptore mercium à mercatore extero,qui ſi poſtquàm merces receperit,velit impetrare iſtas literas, illis iuuari non poterit ratione fraudis vitandæ , tum ne detur materia delinquendi.l.conuenire.ff.de pact.dotal.Ad hæc cùm emptor recipit merces exteri,intelligitur eo animo recipere, vt ſtatim eis mercibus receptis ſoluat precium.l.in omnibus. ff. de iudic. Et quia exteri non ſunt moleſtandi.authen. omnes peregrini. C. communia de ſucceſ. Ideo merx vendicari poterit.per l. Aurelio.§.1.ff.de libet.leg.ſi extat,ſi non extat,etiam hæ literæ non valebunt.artic.5.eodem tit.in conſuetud.Aruer.

Debita nundinarũ Campaniæ & Briæ non comprehenduntur.

36 Decimoſextò,debita nundinarum Campaniç & Briç ex priuilegio ſemper reſeruantur,ſi tamen princeps vellet,poſſet cum magna cauſa derogare,vt ſupra dixi.quia eius eſt tollere,cuius eſt concedere.l.ſi puellæ.ff.de ſponſa.l.eius eſt velle.& ibi Dec.de reg.iur.

Nec locationes & penſiones ædium.

37 Decimoſeptimò,in locationibus domorum,& penſionibus ac ratione debitis, hoc enim eſt valde priuilegiatum:vt plenè ſcripſi in tract.de liter.obliga.artic.6.Iaſ.& alij in §.item ſeruiana.de actio.in inſti.& in l.poſtquàm.ff.de pact.ſcripſi in tract.de liter.obliga.artic.6. { Vnde compenſatio fuit facta non obſtantibus his literis,& impetrans fuit ad expenſas condemnata Philippa Damy,vidua Simonis Pelé,anno 1527.die 4.Iunij.}

Nec depoſitum. Areſtum.

38 Decimooctauò,dilationes iſtæ non extendentur ad depoſitum.per tex.in l.penul.iuncta authen.ibi poſita.C.depoſiti.Et ita cenſuit Senatus Burdegalen.pro quodam Hiſpano contra depoſitarium:vt refert Boer.in deciſi.ſuis.quæſt.296. princeps cùm ſit valde priuilegiatum.l.fi. ibidem alibi dicam priuilegia depoſiti.

Latomi & alij artifices factum promittentes non iuuantur his literis.

39 Decimononò, Latomi ſeu alij artifices, qui factum promiſerunt non iuuantur hac moratoria dilatione,ſi poſſint facere,ſed compelli poſſunt.l.item ſi in precio.§.penul.ff. locat.vbi Bal. Et eſt conſuetudo in Francia,vt hi ſoleant ad factum compelli,imò non liberarentur per ceſſionem bonorum.teſte Guiliel.de Cuneo.in l.1.C.de ceſ.bon.ſed in carceres coniici poſſunt, donec obligationi pareant,etiam ſi ad hoc obligati non ſint,vt vidi ſeruari.{Vide quæ ſcripſi in artic.4.glo. 2.titul.de magiſtr.artificio.}

Eccleſiæ & monaſteria non liberantur à neceſſitate uẽdendi bona acquiſita. Areſtum.

40 Vigeſimò,etiam legi in quodam libro cameræ computorum , vbi prohibetur dari dilationem clericis & monaſteriis,quominus habeant vendere intra annum feuda , cenſus,redditus , & hæreditates,ac alia bona acquiſita iuxta gloſ.in verb.domum. in c.vno.de relig. domib. in 6. Illa tamen bona vendere non tenerentur ſi ea triginta poſſederint annis. vt aliàs cenſuit Senatus , vt patet in libro de Olim.fol.64. { Tamen hæ literæ annales comprehendunt etiam clericos,& fuerunt comprobatæ contra abbatem & conuentum ſancti Ioh.les Silis anno 1542.die 20.Maij.}

Debitũ ſpecialiter non expreſſũ uitiat literas Areſtum.

41 Vigeſimoprimò, non valent literæ niſi exprimantur debita ſpeciatim , pro quibus vult dilationem obtinere,vt aliàs fuit concluſum in curia,& de hoc ſcripſi in tracta.de reſtitu.articulo primo inferius.

Fideiuſſores non obſtãtibus his literis poſſunt compelli.

42 Vigeſimoſecundò,in fideiuſſoribus non procederet priuilegium,ſed interim poterunt compelli.Cy.Bal.& Sali.Cum diſtinctione tamen in dicta l.quoties. quia priuilegium perſonale non egreditur perſonam. §. ſed & quod.de iure natural.l. quia.ff.ſoluto matrim. alioqui priuilegium traheretur in infinitum.teſte Staphil.in tracta.de liter.gratiæ.

Hæc tamen quæſtio ex conſuetudine,& ſtylo communi regni Franciæ eſt ſopita, quia in literis ſolet apponi dictum ſupplicantem,& eius fideiuſſores , aut alios pro eo quoquomodo obligatos ad ſoluendum,aut aliud faciendum, quàm quod ſuperius expreſſum eſt creditoribus ſuis antedictis in corpore ſiue bonis minime compellatis,aut compelli permittatis.&c. Et ſic hodie non eſt opus diſputare hanc quæſtionem,& vulgò dici ſolet,*Sans luy faire,ou donner,ne ſouffrir eſtre faict à luy,ne à ſeſdutz pleiges,aucun deſtourbier,ou empeſchemẽt au contraire.*&c. *Et ſi ſon corps,ou aucuns de ſes biens,ou de ſeſditz pleiges ſont,ou eſtoient pour ce prins,ſaiſis, arreſtez, ou empriſonnez, ou autrement empeſchez,mettez les luy,ou faictes mettre tantoſt & ſans delay à pleine deliurance.non obſtant.&c.*{Et an illud priuilegium datum vt intra annum non teneatur,poſſit reuocari.Iacobi.in l.1. in fi.ff.de offic. procura.Cæſar.tenet non poſſe quando tranſiuerat in contractum : ego putarem ex cauſa reuocari poſſe,ſine cauſa non:nam decet principis beneficium eſſe manſurum per reg.iur.in 6.}

Emptor domus pro pretio nõ iuuatur his literis. Areſtum.

43 Vigeſimotertiò , fuit areſto deciſum in emptore , qui emerat domum , & pro precio impetrauerat has literas,vt non gauderet fructu literarum, & idem in locatione domus anno 1533. die 21.Ianuarij.

44 Eodem tamen anno 11. Decembris fuerunt literæ annales interinatæ contra piſtorem, quia merces poſſunt in hoc conſiſtere,& ipſe mercator eſſe poteſt,& panis poteſt mutuò dari.l.2.§. fi. ff.ſi certum peta.

Debitor uictualiũ non iuuatur moratoria. Areſtũ contra piſtorẽ.

45 † Tamen in precio debito ex venditione rerum comeſtibiliũ,vini,piſcium, ac cæterorũ animalium & ſimilium in pleno foro , ſeu mercatu facta non habent locum hæ dilationes, vt concludit Boer.in dicta deciſ.Burdega.quæſt.296.princeps.col.a.quia ſtatim ſolutio fieri debet,ſi data non eſt à parte dilatio.l.2.ff.de nundinis.l.in omnibus obligationibus.de iudi.alioqui poſſet dolouſus ſic multa accipere & ſtatim has literas impetrare,& ſic daretur materia delinquendi, & homines perirent fame,quia nullus vellet ſic vendere.

46 Ideo ex priuilegio dato mercatoribus Pariſi.vt patet in libro nigro Caſtelleti, non poſſunt hi ceſsionem facere,nec quidem has impetrare literas, nec illi qui à groſſariis mercatoribus recipiunt piſces ad vendendum,vel carnes,fortè,coria,vel alia. Alioqui daretur materia delinquendi, contra l.conuenire.ff.de pact.dotal.Ideo compelluntur ſoluere per prehenſionem perſonæ,& detentionem.Necnon alij minutarij vendentes fructus,poma,aut alios fructus, & eos recipientes à groſſariis ſic cogi ſolent.vt in Tornella Pariſ.fuit dictum die vltima Aprilis anno 1541. & ſæpius fuit ſic in curia iudicatum.

Priuilegiū mercatorū Pariſien.

47 Item non obſtante errore fuerunt receptæ literæ, in quibus dicebatur ante obligationem debitorem damna paſſum fuiſſe, allegauit errorem,& probauit damna poſt debitum interueniſſe,ob id fuerunt ei interinatæ literæ prima Decembris anno 1533.per l.ſi librarius. ff. de reg. iur.l. error. C.de iuris & facti igno.l.errore.de teſtamen.

Areſtū contra reuēditores & minutarios Pariſ. Non obſtante errore hæ literæ interinantur.

48 Et ſic incipit annus currere à tempore datæ.l.ſancimus.C.de diuer.reſcript. alioqui ipſe debitor poſſet cuſtodire longo tempore reſcriptum, & quando videret creditores eum moleſtātes, illud oſtenderet,alij autem dicunt à tempore verificationis:ſed inſpicienda ſunt verba reſcripti,& in reſcriptis ad tollendum dubium ſolet dici *iuſques à vng an, à compter du iour de la datte de ces preſentes*. Sed ſi debitores haberent dilationem quinque annorum ad ſoluendum ex conuentione,habebunt etiam hunc annum à Rege in literis conceſſum. Quia iſtud priuilegium non eſt datum ad reuocandum aliud tempus,ergo nec vnum tempus cum alio confundetur. vt docet Bald. in l.fi.C.de vſur.rei iudica.quem ſequitur Iacob.in l.fi.in fin.C.de repudia.hæredi.

Annus à quo tempore currat.

49 Vltimò hac annali, vel quinquennali dilatione non vtetur debitor, quando nollet cauere. per l.vniuerſa. C. de precib.Imper.offer. Et ſcribitur in literis cōcedentibus dilationem annalem, recepta ab eodem ſupplicante cautione,quam ſuper hoc præſtare poterit, vbi ſunt ablatiui abſoluti importantes conditionem. iuxta l.à teſtatore.ff.de condi.& demon.

An cautio ſit neceſſaria,ut poſſit gaudere his literis.

50 Idem tenetur cauere qui dilationem à teſtatore habet.l.1.& per totum.ff.vt lega.vel fideicom. no.cauea.& C.illo tit.

Idem ſi à parte detur terminus ad ſoluendum.l.in omnibus bonæ fidei.ff.de iudi.l.2.§.pen. illo tit.vbi loquitur quando à iure habet dilationem,eſt tamen differentia.vt not.in dicta l. vniuerſa. & dicta l.in omnibus.

Iſtam idoneā cautionem poſſet remittere princeps ex cauſa, cùm ipſe hoc conceſſerit. in dicta l.vniuerſa.ita tenent Cyn. Alberic. Bal. Salice.& Iaſ.in dicta l.vniuerſa.ſic conſuluit Ioan.de Ana. conſi.82.viſo ſtatuto.vbi latè probat,vide.

Cautio à principe remitti poteſt ex cauſa.

Hodie de conſuetudine non vidi in forenſi iudicio cautionem præſtari niſi iuratoriam, ſi petatur à parte,alioqui de nihilo ſeruiret debitoribus literarum impetratio,cùm nullus vellet pro eis cauere.& hæc ſolet in literis exprimi vt dixi.

Non præſtatur hodie cautio niſi iuratoria.

51 Sextò, quando concedi poſsint iſtæ dilationes à principe? reſpondeo,quando aliquis debitor eſt perpeſſus damnum notabile,& ob id ſoluere non valet. Si ergo fuerit diues, non debet hoc concedi ei beneficium,ſed debet ſoluere: & idem ſi nullum perpeſſus fuiſſet damnum.Nam tūc vel ſoluere,vel bonis,ſeu foro cedere debet.vt in rub.ff.&C.de ceſsio.bono.& ſuperius alia docui in Praxi.nam princeps habet reſpectum & rationem ad iſta,& interim reſpirandi tempus debitori conceditur.

Quādo iſtæ literæ à principe concedi poſsint.

52 Septimò, quæ ſit differentia inter annalem, & quinquennalem dilationem? Reſpon. multæ ſunt. Nam in literis annalibus ſufficit præſtare cautionem, quam poteſt impetrans,etiam iuratoriam.vt patet in literis *receue cantion dudit ſuppliant telle qu'il pourra donner*.&c.Et illam debet dare quando vult vti dicto reſcripto,non quando impetrat. Petrus de bella Pertica,& alij in dicta l. vniuerſa.in fine. in quinquennalibus verò literis requiritur fideiuſsio, nempe vt impetrans ante literarum comprobationem det fideiuſſores de ſoluendo in fine quinquennij,vel debet pignora.l.vniuerſa.C.de precib.Impera.offerend.cap.vniuerſa.25.q.2.Ratio eſt, quia princeps non vult ex ſuo priuilegio damnum alicui inferre.l.nec auus.C.de emancipa.liber. & hoc tenuit Iaſ.& alij in dicta l.2.& d. l.vniuerſa.& Iacob.in l.ſi debitori.de iudic.ff.

Differentia inter annalē & quinquennalem dilationem.

Intellige ſi petatur debet præſtari,alioqui non. gloſ. in dicta l. vniuerſa. quam ibi comprobat per quatuordecim ſimilia Iaſ. ſi verò non poſsit dare fideiuſſores, exigentur debita deducta vtilitate medij temporis.l.ſi conſtante.§.quoties.ff.ſolu. matr. vel committetur iuratoriæ cautioni.l. generaliter. C.de epiſc.& cler.ne reſcriptum ſit ſuperfluum.ſecundum Alber.in dicta l.vniuerſa.ſi ſoluere nollet,exigetur debitum ſine medij temporis vtilitate.Cyn. & Paul.ibi,tamen illa ſatiſdatio, & cautio hodie ex conſuetudine non ſolet exigi, niſi iuratoria, nec in annalibus, nec in quinquennalibus literis. Fortè tamen ſi Rex daret ſine cauſa dilationem, poſſet exigi, ſi literæ verificarentur.

53 Secunda differentia eſt,quia in literis dilationem annalem cōtinentibus non requiritur conſenſus creditorum,vel maioris partis. Maſuer.in rub.de obliga.§.item debitor.& ſuperius dictum fuit.Secus in reſcripto concedente quinquennium.per l. fi.C. qui bonis cedere poſſunt. non tamen impediunt executionem Areſti.Guido Papæ.quæſt.97.vt dictum fuit ſuperius.

Conſenſus creditorum neceſſarius in quinquennali.

54 Requiritur etiam conuocatio,& coadunatio omnium creditorum in vnum.Bald.in dicta l. fin.in prin.tex. ibi,vt omnibus coadunatis,& debitis eorum computatis.dicta l.fi.&c.quia quando aliqua ſunt communia pluribus vt ſingulis, ad hoc vt maior pars poſsit obeſſe minori parti,

Conuocatio omnium creditorum neceſſaria.

oportet vt omnes in vnum locum conueniant, & rem diſcutiant. l. & ſuum hæredem. §. fin. ff. de pactis. Bart. in l. omnes. in 3. quæſtione ſecundæ quæſt. princ. ff. de iuſticia & iure. hoc tamen non ſeruatur in Fråcia. Sed ſi quis habeat creditores Lugduni, & alios Tholoſę, aliosq́; Pariſi. poſt impetrationẽ literarum citabit creditores Lugdunen. coram iudice ordinario Lugdun. & coram illo interrogantur creditores, quid illis debetur, qui reſpondebunt, & oſtendent ſuum obligatorium inſtrumentum, & poſteà interrogabuntur, an comprobationi literarum conſentiant, & ſi conſenſerint impetrans accipiet hæc acta, & poſteà probabit coram iudice, coram quo interinatur reſcriptum, creditores Lugdu. conſentire. idem faciet in creditoribus Tholoſanis, & ſic poſteà coram iudice Pariſien. vbi comprobatur reſcriptum, probabit creditores varios conſenſiſſe, vt ſuperius in praxi literarum quinquennalium ſcripſi.

Citare oportet creditores ad conſentiendum quinquennali.

55 Oportet igitur omnes citare creditores in verificatione quinquennalis, ad conſentiendum, vel diſſentiendum, & compareotibus datur aliqua modica dilatio ad diſſentiendum, ſi diſſentire ex cauſſa velint, ſi verò contumaces fuerint, ſecundo citabuntur, qui ſi non compareant pro conſentientibus habentur: vt ſcribitur in ſtylo Burdega. rubr. *interiné de reſpitz.* arti. vlt. & aliàs prouidetur prout eſt conſuetum in aliis curiis.

Elapſo tempore anni vel quinquẽnij conſtituitur debitor in mora.

56 Item de iſta coadunatione de iure debet apparere, quia non præſumitur, niſi quatenus conſtat, cùm ſit quædam ſoleonitas extrinſeca. l. quæcunque. §. fin. ff. de publica. Alex. conſil. 205. viſis. in ſecundo vol. Ideo in proceſſu ſuper harum literarum verificatione, de hoc mẽtio fieri debet.

57 Præterea elapſa dilatione quinquennali, vel alia annali, conſtituitur debitor in mora, quia dies interpellat pro homine l. magnam. C. de contrahen. ſtipul. licet Bal. dubitet in l. fi. §. præterea. C. de iure dotium. ſed hoc firmat Purpur. in l. vinum. col. 4. ff. ſi certum petat. ideo anno 1546. die decimaoctaua Ianuarij, in magna camera fuit dictum, quendam appellantem non recipiẽdum,

Areſtum.

eò quòd appellauerat à ſententia, qua iudex interinauerant ſuum annale reſcriptum, & condemnauerat eum finito tempore anni ad ſoluendum, quia ſine grauamine appellauerat, licet iudex non deberet hoc facere, tum quia non petebatur, & ſtultus eſt iudex, qui vltra petita cõdemnat. l. fi. C. de fideicom. libert. Sed quia in vim ſuæ primæ obligationis exequi poterat inſtrumentum finito tempore, ob id expreſsè condemnauerat ad id, quod tacitè inerat. ideo illa expreſsio non vitiabit ſententiam. per l. 3. ff. de leg. 1. & c. 2. vbi glo. de elect. in ſexto.

Condemnari an debeat quis pendente dilatione ad ſoluendũ poſteà.

Quibus dirigantur literæ annales, & quinquẽnales.

58 Tertia differentia, quia præſcriptio moratoria quinquennalis dirigitur tantum officialibus regis: ideo dicitur in literis vniuerſis iuſticiariis noſtris, aut eorum locum tenentibus: aliæ verò dilationis literæ omnibus etiam dominorum magiſtratibus, ſiue Regiis, vt in ſtylo magno rubri. *des reſpitz.* folio 8. patet. Ideo in literis ſolet ſcribi, *A tous les iuſticiers de noſtre Royaume, ou a leurs lieutenans ſalut.* &c. Hodie per ordinationem nouiſsimam Regis Franciſ. rub. *des Seneſchaux.* ordin. 27. artic. 12. tollitur iſta differentia, vt ſupra dictum fuit in quarta quæſtio.

Maior pars quando poſſit conſentire in præiudicium minoris.

59 Quarta differentia eſt, quòd maior pars creditorum non poteſt concedere dilationem quinquennalem in præiudicium minoris partis: niſi debitor velit cedere bonis. tex. in dicta l. fi. C. qui bonis cedere poſſunt. vbi electio datur creditoribus, vel quinquẽnale ſpacium eis indulgere, vel bonorum accipere ceſsionem. Angel. & alij in l. alia. §. eleganter. ff. ſoluto matrimo. hoc firmant poſt Barto. in l. quod maior. ad municipal. Alex. expreſsè. conſil. 205. viſis. vol. 2. col. 1. Iacob. in dicta l. & ſuum hæredem. §. fi. ff. de pactis. Petr. Iacob. in ſua practica. rub. de ceſsio. bono. verſic. octauo. Sed in annali dilatione non requiritur niſi ſolus principis conſenſus.

Obtinens dilationẽ quinquennalem oportet cognoſcat omnia debita contra quẽ impetrat.

60 Quinta, quòd obtinens dilationem quinquennalem confiteatur, & agnoſcat omnia debita, pro quibus vult hanc dilationem ſibi concedi, & creditores recipient confeſsionem: poſteà poterunt probare contrarium, ſi verè non confeſſus fuerit: nec proderunt ei literæ. Iaſ. & alij in §. fin. de actio. in inſtit. hoc non fit in dilatione annali, in qua non tenetur debitor agnoſcere debitum. Boer. in deciſio. Burdeg. q. 296. princeps. col. 1. quia iſte annus eſt debitori breuiſsimus, ſicut primus annus matrimonij coniugatis.

Poſt dilationem quinquennalem poteſt quis cedere bonis.

61 Sexta differentia eſt: quia poſt dilationem quinquennalem non poteſt cedere bonis is, qui eam obtinuit. dicta l. fin. ſecus in illo, qui dilationem annalem, cùm non prohibeatur iure. l. præcipimus. C. de tempo. appellatio. Guido Papæ conſil. 124. circa. in ſeptima quæſt. aliquando etiam vidi poſt dilationem quinquennalem admitti aliquem ad ceſsionem, vide pulchrè Bald. conſi. 301. ad euidentiam. in quinto volumi.

Amiſsio bonorum quando probari debeat.

62 Septima differentia, quòd in dilatione annali concedeoda requiritur quòd debitor igne, bello vel alio caſu amiſerit maiorem partem ſuorum bonorum: ideo ſolet dici in literis, *Affermant luy auoir perdu la greigneur partie de ſes biens & chenance.* Diuerſum eſt in dilatione quinquẽnali: vbi ſolet princeps mandare iudicibus, ſi vobis conſtiterit, quòd maior pars creditorum dilationem quinquennalem conceſſerit, cogatis minorem partem ad concedendum ſimilem terminum. &c. iuxta l. fi. C. qui bon. cedere poſſunt.

Non fit probatio cõtra annalẽ dilationẽ, ſecus cõtra quinquennalem.

63 Octaua, quia in annali dilatione ſufficit debitorem iurare, ſe impetraſſe pro vrgenti neceſsitate, & ſine fraude, & non erit opus alia probatione: nec audiri debent creditores volentes contrarium probare. Secus eſt in quinquennali, quia lapſus erit annus, ante probationes factas. vt ſcribit Boer. in deciſ. Burdega. q. 296. princeps. col. 1.

Caſus fortuitus in an

64 Nona quòd per caſum fortuitum & inopinatũ amiſerit, quia ſi per ludum, aut voluptatem conſumẽdo, non ſuccurretur. Regul. damnum quod quis ſua culpa. de regu. iur. li. 6. Ideo ſolet dici

in literis

in literis, *tant pour le fait & occaſion des guerres, & gens d'armes, qui ont en cours en noſtre Royaume, comme autres fortunes à luy ſuruenues en pluſieurs manieres.* &c. In quinquennali ſecus, quia non allegatur caſus in illis literis.

nali eſt probandus, in quinquẽnali non.

65 Decima differentia eſt: quia requiritur in literis concedentibus dilationem annalem, quòd illi caſus fortuiti & amiſsio prouenerit à decẽ annis citra. Et ideo ſolet apponi in literis, *Et depuis dis ans en ça.* In quinquennalibus verò literis diuerſum eſt, vt ſcribitur in ſtylo Cãcellariæ magnę.

Caſus à decem annis euentus allegatur.

66 Vndecima, vidi impetrari literas, contra literas quinquennales, narrando quòd is, qui eas impetrauit, eſt diues, & quòd bene ſolueret ſi vellet, ſe iactauerat. Item quòd poſt impetrationem dictæ quinquennalis promiſerat ſoluere, rogitans creditores, ne aliquid executionis contra eum faciant, & quod quidam creditores aſtu, & dolo conſenſerunt: ideo mandabit Rex, vt executio perficiatur. Contra autem literas annales, non vidi literas impetrari: quia fortè expirabit terminus antequàm eſſent impetratæ, & verificatæ: licet Maſuer. dicat poſſe etiam literas impetrari. in rub. de obligatio. §. item debitor.

Literæ impetrantur contra dilationem quinquennalem, ſecus contra annalem.

67 Octauò, quæ contra ipſas opponi poſsint literas? reſpon. Primò, quòd ſunt literę ſubreptitiæ, & obreptitiæ, & ſic nullæ. ca. ſuper literas de reſcrip. dixit enim ſe amiſiſſe bona propter bellum, & tamen bellum non fuit ibi.

Quæ poſſint opponi contra has literas.

Secundò, quòd nullum paſſus eſt damnum, vel paruum admodum, & de modicis non eſt curandum. l. ſcio. ff. de reſtitu. in integr. quòd ſi perpeſſus ſit, probare debet impetrans.

Tertiò, quòd dolo amiſit bona ſua, ea vendendo, & diſsipando, & is qui dolum allegat, illum probare debet. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio. Et is qui dicit illi vendidiſſe debet probare poſt impetrationem, vel ſtatim ante. per textum. & ibi gloſ. in §. tutor. de authorita. tuto. in inſtit. doct. in l. 1. C. de iure. fiſci. lib. 10.

Quartò, quòd creditores, vel maior pars creditorum non conſentiunt, iuxta l. maiorem. C. de pact. vel etiam ſi conſenſerint, impetrans tamen hoc probare debet, quia id ponit in ſuis literis, prout etiam ſuperius dixi in praxi.

68 Quintò opponitur, quòd illi, qui conſentiunt, ſunt ficti creditores, & ſimulati, facti tantum ad hoc, vt poſsint debitori in his ſuccurrere literis. Et an puniri debeant? Reſpon. Iſti, quibus eſt ſolutum, ſi fingant ſe debitores, vel alij etiam de cõſenſu debitoris, pœna falſi puniri poſſunt: quia hoc tendit ad aliorum damnum creditorum. ita aſſerit Ange. in tracta. de malefic. in glo. falſario. verſicu. quæritur. Bart. per tex. in l. ſi creditor. vbi glo. & Salice. C. de fal. facit quod conſuluit Bal. conſil. 220. ad euidentiam. in tertio volumine. Et hic impetrans debet probare eos veros creditores, vt ſuperius dictum fuit.

Fingentes ſe creditores pœna falſi tenentur.

Sextò, quòd & ſi debitores ſint, non tamen faciunt maiorem partem debiti, vt debent, per dictam l. maiorem. C. de pact.

Septimò, obiici poteſt, quòd ceſſat cauſa literarum, quæ habet ad vitandum miſerabile ceſsionis, vel diſtractionis remedium: ſed ob hoc non vitiatur, quia etiam oportet quòd hæc vel alterum iſtorum faciat, quia iam omnia bona deglutiuit.

Octauò, ex falſa cauſa literas eſſe conceſſas opponere, ſi ita ſit poteſt, quia literæ dicunt, deſtructa eſſe bona, quę in Vaſconia habebat per bellum, & tamen ibi non fuit bellum, ſi remoueas mulierum prælium, quod ibi frequens eſſe ſolet, & ſic literæ non valebunt, vt in toto titu. ſi ex fal. inſtrumen. & l. penultima. C. de tranſactio.

Nonò opponitur, quòd hæ literæ conceſſæ ſunt Titio debitori tanquam viuenti, qui poſteà defunctus eſt. Et ideo hæredibus non proderunt. per l. Neratius conſultus. ff. de regu. iur. niſi de mente principis appareat, vt ibi. vel literæ ante mortem fuerint approbatæ, & pendente dilatione mortuus ſit impetrans, tunc etiam proderit hæredibus. doct. in c. cùm veniſſent. de iudic. c. ſignificauit. de reſcript.

Hæredibus impetrantis an literæ quinquennales proſint.

Decimò opponi poteſt, quòd non impetrauit diſpenſationem ſuper iuramento, & ſic eſt periurus, ideo non poteſt vti ſuis literis, ſed oportet quòd poſtquàm aliquis impetrauerit literas, antequam eas præſentet, quòd obtineat diſpẽſationem à ſuo epiſcopo, vel eius vicario. c. 1. de iureiu. vbi Panor. Scripſi abundè in interpretatione l. ſi quis pro eo. circa fi. ff. de fideiuſ.

Vndecimò opponitur, quòd literæ à Seneſchallo ſunt conceſſæ, vel ab illo qui poteſtatem concedendi non habet, vt ſuperius ſcripſi in 2. quæſt.

Vltimò, quòd alias ſimiles obtinuit literas, ideo iſtæ non valent, vt ſuprà dictum fuit, alia multa ſolent à pragmaticis opponi. Sed iſta præcipua ſunt. Nam multa interdum opponuntur, quæ parum ſeruiunt, vnde ea miſſa facio.

70 Vltimò, quis ſit effectus harum literarum? Reſpon. vel dilatione anni pendẽte, & comprobatione facta, nihil innouari debeat, ſicut appellatione pendente, vt patet in rubr. ff. nil nou. appella. penden. etiam dilatione pendente nil eſt innouandum. l. ſiue pars. C. de dila. vt etiam abundè ſcribit Vital. de Camba. in tract. clauſu. in clauſula nil nouari.

Effectus harum literarum.

71 Et ſic dilatione annali, vel quinquennali pendente non capientur bona debitoris, nec perſona, etiam ſi eſſet obligatus rigoribus parui ſigilli, vel conuentionum Nemauſi, vel caſtro de *Lambrieres*, etiam pendente verificatione, quia idem dicendum eſt de hoc tempore, ſicut de tempore poſt verificationem, quemadmodum dicimus de tempore poſt appellationem, & ante. per c. non ſolum. de appel. in ſexto. licet quidam obſeruent contra.

Dilatione pendente non capiuntur bona.

Et ſi debitor poſt reſcriptum conceſſum prehenderetur, illa prehenſio tanquam attentata reuocanda eſſet,& hoc de ſtylo ſeruari dicit Boer.in deciſ.Burdeg.q.296.p.inceps.col.2. per text.in l.fi.C.qui bon.cedere poſ.quia executio nimis properè facta eſt.l.1.C.de execu.rei iudi.

Captus non teneretur dare fideiuſſorẽ de repreſentãdo.

72 Item hic captus non teneretur dare fideiuſſorem de ſe præſentando, quia poſtquàm eſt indebitè captus, debet à carceribus extrahi,& aduerſarius ad expenſas & intereſſe condemnari, vt ſcribit Bal.in l.per diuerſas.q.15.C.mandati.

Intereſſe nõ debetur dilatione pendente.

Preterea iſta dilatione pendente non current vſuræ,nec intereſſe,alioqui parum prodeſſet principis beneficium.l.non ſolum.2.§.illud.ff.de libera.leg.Alber.& docto.in l.quoties.C. de precib. Imper offeren.diſtingunt.colum.ſexta.ibidem vide.

Ad hæc iſta dilatione pendente debitores congrua ſecuritate lætentur.c.fi.de treuga.& pace.& veteri prærogatiua.l.vna. C.de priuileg.vrbis Conſtantinop.lib.11.vnde poterunt interim inquirere,vnde pecuniam habere poſsint ad ſoluendum creditoribus lapſo tempore::ideo ſi in ſecuritate non eſſent, non poſſent ſibi emendicare argentum, quo poſſent finita dilatione ſatisfacere.

Et eſtatz.

GLOSSA II.

An cœptam cauſam quis proſequi teneatur.

CErtum,eſt quòd qui ſemel actionem proponit,neceſſe habet vſque ad finem litem perſequi. tex.in authen. qui ſemel. C. quomodo & quando iud. & vocatus reus habet ſe defendere.l.properandum.§.ſinautem reus.C. de iudi. quia iudicium redditur in inuitum.l.inter ſtipulantem.§.1.ff. de verb.oblig. Si tamen quis ſit abſens reipublicæ cauſa,vt legati,vel milites,ſuccurrendum eſſe ei,qui ſe,patriam,& parentes tuetur, cenſuerunt iura.l aduocati. C. de aduoca diuerſo. iudic.& in rub.ex qui.cau.maio.in integ.reſti. ff. Et illum reſtituendum eſſe,ſi id temporis læſus eſſe dicetur,concedit.l.1.& per totum iūctum tit.ex quib.cauſ. maio.in integrum.reſtituant.Verumenimerò,quia melius eſt iura intacta ſeruare,quàm poſt cauſam finitam remedium quærere.l.1.C. quando liceat ſine iudice ſe vindic. † Ideo praxis inuenit,

Origo literarũ ſtatus.

vt iuſtitium iure militari, vel legatorum impetrare ſit liberum, vnde qui militiæ, vel legationis cauſa abeſſe vult,literas à principe impetrabit,in quibus Rex iudicibus mandat,vt cauſam in eodem ſtatu relinquant,quãdiu impetrans pro cauſa iſta erit abſens,& eo vocatæ ſunt literæ ſtatus,

Status literæ cur ſic dicantur.

quia in eodem ſtatu & conditione remanet cauſa illa, in qua erat tempore quo iſtæ literæ præſentantur,non quòd agatur de hominis ſtatu,vt quidam dicere volebant,& fundatur hæc praxis in l.interdum.ff.de iudic.vbi ſic ſcribitur: Interdum ex iuſtis cauſis,& certis perſonis, ſuſtinendæ ſunt cognitiones:veluti ſi inſtrumenta litis apud eos eſſe dicantur, qui reipublicæ cauſa aberant. & §.ſeq. ecce quomodo iuriſconſultus ſtatuit differendam cognitionem propter abſentiam cauſa reipub.Etiam vacante ſede cauſa differenda eſt.c.1.ne ſede vacan.{& tex.ad hoc accõmodus & expreſſius iuncta glo.in l.vnic.§.fi.C. in quibus cauſis militant.fori præſcrip.vti non poſſunt. ibi, niſi fortè conuentum ad rem propriam componendam vnius inducias oſtenderint ſe accepiſſe, vt ibi.glo.dicit,id eſt,relaxationem,vt non conueniantur.}

Status literæ quando concedendæ ſint.

Ex tex.d.l.interdum patet,quando concedendæ ſint literæ ſtatus,& tex.dicit ex iuſtis cauſis,vt potè ſi agatur de libertate,vel hæreditate.l.Diuus.in fi.& l.ſi quis libertatem.ff.de peti.hæred.Idem ſi quis emerit ſeruum, qui eſt in poteſtate hoſtium: tunc quia difficile eſt tradere ſeruum, officio iudicis ſuſtinenda & differenda eſt præſtatio.l.fi.ff.de actio.empt.

Procuratorem an quis conſtituere teneatur.

Item ex perſonis,vt militibus vt in. §. 1. infrà eod dicetur. Et ſic per hoc ceſſant difficultates iuris.Prima quod ſi cauſa cœpta ſit,tenetur quis dimittere procuratorem.l.eundem.ff.de legatio. gloſ.& Barto.in l.fin.de in integ.reſtitut.Tamen in hoc regno quis non tenetur,ſi has impetrauerit ſtatus literas,& hoc eſt introductum,ne fortè interim procurator cum parte aduerſa colludat & quia non ita poteſt defendere cauſam,ſicut pars,quia non erit æquè inſtructus,& iſta not.doct. in c.querelam. de procurato.ſiue ergo cauſa ardua ſit,ſiue non,iſtæ literæ impetrari poterũt.Ceſſabit etiam alia difficultas doct.polita in l.2.§. ſi quis in iudicio. ff. ſi quis cautio. & per Alex.in l. quæſitum.de re iudic.ff. vbi citatus tenetur mittere procuratorem, ſi cauſa non ſit ardua, tamen poſt has literas non poterit citari,nec inchoari cauſa,niſi tempore peritura eſſet.l.ſed & ſi.§.ſed & ſi.ff. de iudi.nec incœpta proſequi,ſed erit differenda,quia in mora modici temporis non erit magnum præiudicium. l.ſi debitori. ff. de iudi. Si tamen interim dubitaretur de teſtibus ſenibus, & valetudinariis ad futuram memoriam examinari poterunt. per cap. fin. vt lite non conteſta. ſic concludit Anto.Capit.in deciſ. Neapolit.q.127.

Que nous donnons,& de pluſieurs autres au nom de nous.

GLOSSA III.

A quibus literæ hæ concedantur.

ECce igitur à quo concedantur literæ ſtatus, hic text. dicit, *que à nous*,id eſt à Rege.Idem habetur inferius vt ſtatim ſequitur.

Meſmement en faueur de ceux,qui dient qu'ilZ vont,ou veulent aller à noZ guerres.

Gloſſa

GLOSSA IIII.

HIC patet quibus concedantur hæ literæ. Primò his,qui ad bellum proficiſci volunt, & ſic ſola voluntas ſufficit ad obtinendum has literas, quia ſola deſtinatio ſufficit quoad hoc. vt plenè ſcribit Felinus in cap. cùm adeò, de reſcriptis. & ſcripſi in l. locus. ff. de verborum ſignificatione.tamen voluntas debet ad actum venire ,alioqui non proderunt literæ vt inferius dicetur. Etiam hoc priuilegio gaudet is , qui vult ire , licet non ſit miles,vel nobilis, ſed ſufficit quod Regi ſeruire poſsit, vt tubicen fortè , aut alij in aliis belli munitionibus, quia ſcholaſticis non ſolùm priuilegia dantur, ſed famulis, & aliis neceſſariis perſonis. auth.habita.vbi ſcripſi.C.ne filius pro patre.facit l.inter.ff. ex quibus cauſis maio. intelligo ſi bellum à Rege indictum ſit,ſecus ſi ab alio,cùm in regno nullus poſsit mouere bellum quàm Rex.vt alibi dixi.& doct.no.in l.vna.C.vt armo.vſus inſcio principe ſit interd.lib.11.

Quibus literæ ſtatus cõcedantur.

Etiam non militi tribuuntur literæ ſtatus.

Secundò conceduntur iſtæ literæ his, qui vadunt de præſenti, ibi , *qu'ilz vont*. quia rebus ſuis supereſſe non poſſunt.l.1.ff.de procurat.

Tertiò etiam his,qui iuerunt,& ibi reſident adhuc, vidi literas concedi. Et vxor, quæ ſequitur virum, gaudet priuilegio iſtarum literarum, etiam in ſuis bonis propriis,per l.1.& 2. C. de vxori. mili.Secus ſi domi degant,quia ceſſat cauſa,vt decidit Anto.Capit.in deciſ.Neapolit. quæſtione ſeptuageſimaſexta. quam exceptionem vocat hoſticam, quia ratione hoſtium datur. vt in deciſ. 172.& idem de famulis neceſſariis militi.dicta l.inter.ex quibus cauſis maio.

Reſidẽtibus in expeditione dantur literæ ſtatus etiam mulieribus.

Quartò etiam hæ literæ non denegantur obſidibus , quia impediti ſunt l. obſides. ff. de teſtamen.& comprobatæ fuerunt hæ literæ ab vno obſide impetratæ anno 1520.die penul. Februa. in hoc ſenatu Pariſ.

Obſidibus dantur hæ literæ ſtatus.

Areſtum.

Item his qui legatione reipublicæ funguntur. l. item. & l. hi qui. ff. ex quibus cauſis maio. & quandiu abſunt ex illa cauſa.l.ſi cui.ff.eod.Si tamen fuerint conceſſæ alicui,& ipſe nõ iuerit,non proderunt ei literæ,quia ceſſante cauſa ceſſat effectus.l.vna.in princip.C.de caduc.tollen.& ſcribitur inferius in glo. octaua. & Rex debet atteſtari in ſuis literis ipſum eius gratia profectum militiam.vt ſcribit Io.Gallus in quæſtio.per areſta.quæſt.119.incipien.vidi dici.

Legatis literæ ſtatus cõceduntur.

Pluſieurs grans pertes,& dommaiges viennent de iour en iour aux bons marchans de noſtre Royaume,dont il nous deſplaiſt.

GLOSSA V.

ET ſic per has literas,quia cauſæ differuntur & prolongantur proceſſus nutriũtur, multa accidere ſolent incommoda,quia inſtrumenta,& acta cauſæ amittuntur,& proceſſus,partes moriuntur, & ignoratur vbi proceſſus ſit. Nam hæredes iuſtam ignorantiæ cauſam habent.l.qui in alterius.ff.de regulis iuris. Et ſic regulariter iſta impetratio eſt prohibita,ne cauſæ differantur, & ob dilationem poſteà amittantur, & maximè dicit damna imminere mercatoribus:quia mercatores vendunt iſtis nobilibus(vt vulgò loquimur)ad creditum, & poſteà dum ſoluere nolunt, conueniuntur à creditoribus , & pendente proceſſu has impetrant literas,& mercatores perdunt ſæpius principale,& acceſſorium,ideo Rex ſtatuit vt ſequitur.

Multa mala ex litis prorogatione ueniunt.

Nous voulons,& ordonnons que doreſnauant nul ne donne telles lettres d'eſtat,ſi ce n'eſt par nous,ou noz lieutenans.

GLOSSA VI.

REgula ergo hic ponitur,vt nullus literas ſtatus concedat,quàm Rex.Et Rex concedere videtur,quando eius cancellarius concedit.nam qui per alium facit,per ſeipſum facere videtur.per regulam iuris.idem ſi Cancellarię Franciæ cõcederent,quia per hoc etiam ipſe concedere cenſetur,quibus authoritatem impartitur.l.1. §. omnia.C. de veter. iure enuclean.& habetur inferius artic.2.

Nullus quàm Rex concedit literas ſtatum.

Idem ſi locum tenens Regis eas concedere velit,hoc autem ei permittitur per iſtum text. & in rub.*du droit Royal*.in his ordi.

Et ſi ſint plures,generalis locum tenens has concedet,non alij.§.ſed ius quidem ciuile. de iure natu.& rarò conceduntur niſi in magna Cancellaria.

Et intelligimus hic locumtenentem generalem exercitus, non verò in iudicio, vel in aliis locis, ſicut dicebatur de dictatore , cui ſumma belli tempore poteſtas commiſſa erat.l.2. ff.de origi. iur. Cuiuſmodi frequenter etiam reperimus apud Liuium. Ideo annullatæ fuerunt per Senatum literæ conceſſæ à Mareſchallo Franciæ *Bonecanis*,& eidem inhibitũ,ne amplius concederet.Anno 1393.vt habetur in ſtylo parlamen.in areſto 146.item nota quòd in Parlamento.

Locũtenens generalis in bello literas ſtatus concedit.

Areſtum.

Et ſi par aduenture aucuns autres de noz gens,& officiers les donnent, nous voulons,& ordonnons que nul ne ſoit tenu de y obeyr.

GLOSSA VII.

Literæ nullæ nullum præſtât effectum.

STatuitur hîc, quòd ſi literæ concedantur ab illis, à quibus concedi non poſſunt, vt illis nullus teneatur obedire. Et ſic iſtæ literæ reiicientur, nec comprobabuntur, nec cauſæ illorum differentur per iſtas literas, & in primis quæritur, an is dederit, qui dare potuerit, & an is acceperit, cui fuerant dandæ. l. naturali. §. 1. ff. de confirma. tuto.

Et auecq' ce voulons que ceux à qui nous, ou noz lieutenans auront donné les dites lettres d'eſtat, que d'icelles, ne ſe puiſſent ayder, ne portent aucun prouffit, s'ilz n'eſtoient en leurs perſonnes en noz dites guerres.

GLOSSA VIII.

In bello præſentes gaudêt his literis ſolum.

ADdit ad prædicta, quòd licet Rex, & eius locumtenens poſsint has ſtatus literas concedere, tamen non vult prodeſſe illis, quibus concedentur, ſi non fuerint in bello præſentes, & perſonaliter, & ſic non prodeſſent, quando per alium, per hoc verbum, *en leurs perſonnes*, quod limitatur vt ſequitur.

Ou par maladie ou impotence de leurs corps ilz eſtoyent excuſez, & qu'ilz euſſent enuoyez ſuffiſamment ſelon leur eſtat.

GLOSSA VLTIMA.

Miles antequam excuſetur requiſita.

HI C limitat, quòd ſi aliquis prætextu valetudinis aduerſæ fuerit abſens à bello, poterit vti his ſtatus literis ſequen. concurrentibus. Primò, quòd fuerit æger. Secundò, quòd per illam ægritudinem non poſsit illuc accedere. Tertio, quòd ſit excuſatus: ibi, *excuſé*, à duce belli vel à Rege. Quartò, quòd miſerit alios ſuo nomine, & ſuis impenſis ad bellum, & ſufficienter. Sed quando dicitur ſufficienter miſiſſe? Reſpon. quando illi, quos miſit, fuerunt recepti & approbati à duce belli, & ſic fuit excuſatus ſecundum ordinationes infra poſitas in rub. *des gens de guerre*, alia in ſequen. dicentur.

Charles vij. Articl. 55. *des premieres.*

Articulus ſecundus.

Item & pource que ſouuentesfoys pluſieurs matieres priuilegiées, cõme de fourniſſement de complaintes, d'appleigemens, & où il chet prouiſion: comme de douaires, d'alimens, & production de teſmoings ſont retardees, & differees, par le moyen de lettres d'eſtat impetrées de noſtre chancellerie, pour empeſcher leſdictes prouiſions: nous voulons, & ordonnons que d'oreſnauant es matieres deſuſdictes, que lettres d'eſtat n'ayent point de lieu. Et que noſtre dicte cour, ny autres Iuges n'y obtemperent aucunement. Mais ſe facent leſdictes prouiſions non obſtans leſdictes lettres d'eſtat, ainſi que faire ſe deuront, ſans preiudice deſdictes lettres d'eſtat en autres choſes.

GLOSSA VNICA.

Literæ ſtatus in quibus caſibus non conceduntur.

QVæro in quibus caſibus iſtæ literæ concedi non poſsint, & conceſſæ non proſint? Reſpond. iſte text. in cauſis priuilegiatis, & quæ dicantur, declarat tex. poſſeſſoriam materiam, *vt fourniſſement de complaintes, d'appleigemens*, iſta declaraui articu. primo, tracta. de ſenten. executor in primo Tomo & in ſtylo parlament. rubric. de reſcript. ordinat. 14. ſic habetur. Et quia ſæpenumero, & infr. in materia furnimenti, querimoniæ applagiamentorum, & aliis in quibus cadit prouiſio, ſicut dotis, alimentorum, & productionis teſtium, literas ſtatus locum habere nolumus. {Vnde do. de Toute ville fuit reiectus a literis ſtatus, eo quòd promiſerat dotem ſorori ſuæ, & pendente proceſſu has impetrauerat literas in ſenatu anno 1524. die vigeſima prima Februarij.}

Secundò, *où il chet prouiſion*, & quando hoc fit, quando agitur de dote repetenda à milite, ſi impetret literas ſtatus non differetur repetitio, vt hic docet text.

Tertiò, in cauſis alimentorum non dantur hæ literæ, ne interim fame pereat alimenta repetens. l. ſi longius. §. fin. ff. de iudic.

Teſtes producuntur et audiuntur non obſtan. literis ſtatus.

Quartò, in productione teſtium, quia interim teſtes mori poſſunt, & probationes perirent, vt lite non conteſta. cap. fin. §. 1. & in ſtylo Parlamenti rub. de reſcript. ordina. decimatertia. vbi ſic ſcribitur, Si commiſſarius ad inquirẽdum veritatem, datis in alteram partiũ literis ſtatus vti contigerit, alteri parti tempus currit producendi, ſed eis non obſtantibus per commiſſarios in caſu prædicto teſtes recipi, & examinari ad partis inſtantiam, contra quam literæ ſtatus producentur,

ipſius

ipſius producentis abſentia non obſtante volumus. Saluis tamen eidem nominibus, & teſtium reprobationibus, vtentibus autem literis ſtatus in aliqua cauſarum ſuarum interdicimus in aliis cauſis inuitis ſuis aduerſariis placitare, de cæteroque in literis ſtatus illam clauſulam adimi volumus, quæ ſolita erat concedi: quòd ſi impetrans in aliqua cauſarum ſuarum placitare vellet, ad id etiam abſque gratia admittetur.

Et ſic hæ literæ non impediunt teſtes audiri, quando iam commiſſarius datus eſt ad audiendum teſtes, ſed audiuntur reſeruatis tamen reprobationibus teſtium. vide Panor. in cap. vltra tertiam. col. 2. poſt Innoc. & Ioan. Andre. de teſtibus dicentem, quòd tempora pro teſtibus producendis ſunt limitata, quæ licet poſsint abbreuiari, non tamen prolongari. c. ſpatium. 3. quæſt. 3. Quid ſi pars petat ſuſpendi & à receptione teſtium, vel cauſæ definitione, donec poſsit teſtes habere vltramontanos, captos, vel infirmos. Innoc. Hoſtien. & alij dicunt non debere audiri vltra ſtatuta tempora, iudex tamen ex bono & æquo poterit vnam dilationem, ſi expedire viſum fuerit, concedere. doct. in c. vltra tertiam. de teſtib.

Item ſi pars altera mortua eſt, dum vna teſtes producere volebat, tunc hæredes mortuæ citabuntur ad reaſſumendum proceſſum, & attrementa cauſæ, & audientur teſtes non obſtantibus literis ſtatus.

Ita cenſuit Senatus pro domino *Damboyſe*, cõtra comitem *Deu*, & multa alia ſcribit areſta Ioan. Gallus in quæſt. 117. incipien. partibus poterit etiam ei poſt aperturam atteſtationum, vel poſt ſententiam, præmiſſa ſummaria cognitione, ſubueniri per in integrum reſtitutionis beneficium. c. 2. & c. ex literis. de in integrum reſtitutio. *Areſtum.*

Et ſi diceres, nonne melius eſt differre, quàm poſt publicationem, & ſententiæ probationem ſubuenire? Reſpon. Io. Andr. quòd nõ, ne materia delinquendi præbeatur. Si enim hoc differretur, quilibet tot diffugij vias inuenire poſſet, quòd lites eo prætextu fierent immortales. Et ſi procedatur ad vlteriora, nullum, vel modicum eſt præiudicium, ex quo per reſtitutionem ſubuenitur. Fatentur tamen prædicti doct. quòd iudex ex magna cauſa poſſet vltra tempora ſtatuta aliquam dilationem dare, vel prorogare. argu. l. 2. ff. de re iudi. & l. nonnunquam. de iudi. Sed non immoderatam dilationem. argumen. l. ſi longius. ff. de iudic. c. conſuluit. de offic. deleg. Sed praxis Franciæ hanc literarum impetrationem inuenit. Quod eſt notandum, & ita fuit iudicatum in hoc ſenatu anno 1543. die quarta Decembris, pro eo qui appellauerat à iudice, qui repulerat impetrantem ab his literis, allegans ſe habere teſtes in exercitu, & fuit ei data dilatio ad conficiendum ſuas atteſtationes ſeu inquiſitiones, & quando is non eſt bello detentus, aliæ ſolent ex cauſa concedi literæ, quibus conceditur noua dilatio producendi teſtes.

Reſtitutio quãdoq; militi conceditur.

Areſtum.

Quintò, quando bona proclamantur, non dantur iſtæ literæ, & is qui eas impetrauerat, fuit reiectus *en matiere de criées*, anno 1518. die vigeſima tertia Februarij à Senatu. *Areſtum.*

Sextò, ſententia parata non debet differri, quominus proferatur, & quando proceſſus eſt ad dicendum ius. articu. 1. de ſenten. in ordina. Regiis. Et ſic fuit deciſum in Senatu anno 1456. die 16. Martij. *Areſtum.*

Septimò, non dantur poſt recognitionem cedulæ, & condemnationem ad garniendum, quominus condemnatus garniat, vt cenſuit Senatus contra Do. *de Mazet.* generalem Franciæ pro domi. *Sanct Blancé.* vt habetur in ſtylo Parlamen. areſto. 416. *Areſtum.*

Octauò, literæ ſtatus conceſſæ alicui non comprehendunt cauſas, quas impetrans habet contra Regem, niſi de illis fiat expreſſa mentio, quia non comprehenditur perſona loquentis. l. inquiſitio. C. de ſolutio. Nec eſt veriſimile, quòd Rex ſuis cauſis voluerit derogare, niſi de illis fuerit dictum in literis, & ita cenſuit Senatus, vt ſcribit Ioan. Gallus in quæſtio. per areſta. quæſtio. 81. vidi in eodem parlamento. tamen Rex hoc ſolet concedere & exprimere. Aufre. areſto 48. idem vidi.

Contra Regem literæ ſtatus non dantur, niſi hoc exprimatur.

Areſtum.

Item in omnibus caſibus prouiſionalibus denegantur hæ literæ per iſtum text. quia non patiuntur dilationem, cùm mora in illis ſit periculum allatura. l. de pupillo. §. ſi quis riuos. ff. de noui ope. nuncia. hos caſus prouiſionales abundè ſcripſi in tract. de ſenten. prouiſ. in primo Tomo conſtit. iſtarum. {Præterea literæ ſtatus non impediunt quominus in cauſa appellationis concludatur, vt cenſuit Senatus die 9. Maij, anno 1509. inter magiſtros Ioãnem Baillone & Guillelmum Poiſſet: nec etiam his literis iuuatur, ſi emat arma, & nolit ſoluere, donec è bello reuertatur, vel veſtimenta, quia fortè non reuertetur, vt Traiano dixit quædam vidua. Alioqui iſti armigeri reciperent quæ vellent, & nihil ſoluerent. Ob id fraudibus illorum eſt obuiandum. l. in fundo. ff. de rei vendic. quia hi ſolent habere vulpinam ſimplicitatem. Et pro hoc eſt text. in l. vna. in fin. C. negotiatores ne milit. lib. 12. & ibi docet patruus meus Iacob. Rebuff.}

Poſtremò à literis ſtatus depulſus fuit bailliuus Altiſsiodoren. licet abſens diceretur pro inquiſitionibus faciendis, & audiendis teſtibus ad vtilitatem regiam, tamen quia ſtipendia expectabat, & non erat niſi cauſa voluntaria, etiam agebatur de cauſa attentatorum: vt refert Aufrer. in ſtylo Parla. areſto 136. item per areſtum. *Areſtum.*

Idem Artic. 56. ibidem.

Articulus tertius.

Item & pource auſsi que ſouuentesfois pour empeſcher les defaulx, qui ſe don-

nent en

nent en noſtredicte cour contre ceux, qui ſont adiournez à comparoir en perſonne, les congies qui ſe donnent contre les appellans, ou autres ſemblables appointemens, es procureurs de noſtredicte cour ſe ventent d'auoir lettres d'eſtat, ou de grace, ou d'eſtre receuz par procureur: ou autres ſemblables, combien qu'ilz ne facent prompte foy deſdictes lettres, mais ſouuentesfois aduient que leſdictes lettres, qu'ilz alleguent auoir, ſont encores à ſeeller, & expedier en noſtre chancellerie. Et les font ſeeller le iour ou le lendemain: voulons & ordonnõs que noſtredicte cour ne reçoiue leſditz procureurs à propoſer auoir aucunes telles lettres de nous ſinon qu'ilz les ayent en la main, & en facent prompte foy en iugement. Et defendons auſditz procureurs, que doreſnauant ilz n'alleguent, ne facent alleguer auoir leſdictes lettres, ſinon qu'ilz les ayent & facent prompte foy. Et ſur peine d'amende arbitraire, laquelle voulons ſur eux eſtre leuée, ſans aucune grace.

GLOSSA VNICA.

In cauſis criminalibus literæ ſtatus non conceduntur.

1 ET ſic hæ literæ ſtatus in cauſis criminalibus denegari ſolent. vt hic, & artic. ſequen. & ita pronunciauit Senatus anno 1512. die 6. Iulij.

Reſcriptum allegans debet illud probare.

Item notandus eſt hîc caſus, in quo qui reſcriptum allegat, illud probare tenetur. cap. cùm perſonæ. de priuileg. in ſexto. Bald. in cap. cùm contingat. col. 2. de reſcript. & promptam fidem facere, ac ſtatim oſtendere, alioqui excluditur, videlicet quando literas allegat
2 ſtatus, vt hîc. † Sed cui? Reſpon. iudici, coram quo allegatur. l. quinquaginta. ff. de probat. Decius in rubr. de probatio. col. 5. Iacob. in l. non poteſt. col. 2. de iudic.

Iudici probatio fieri debet.

4 Secundò debet incontinenti fieri probatio, & oſtenſio poteſtatis, & delegationis iudicis, alioqui non tenetur quis credere ei, niſi ſuas oſtendat literas. cap. cùm in iure. de offic. delega.

Nõ tenetur quis cõparere ſi in citatione non ſit inſerta commiſsio.

5 Imò citatus non tenetur comparere, niſi in citatione inſerta ſit commiſsio. cap. præterea. de dilatio. ideo debet iudex mittere exemplum ſuæ poteſtatis, non verò originale, quia pars poſſet retinere. Bald. in marga. in verb. delegatio. quæſtio. 8. Et iudex debet in actis ſcribere diem præſentationis reſcripti. vt docet Specu. in titu. de reſcript. præſenta. refert Guido Papæ in deciſ. Delphi. quæſtio. 286. quia ante præſentationem nullam habet iuriſditionem. Innocen. & alij in cap. ex conquæſtione. de reſtitutio. ſpolia. Specul. in tit. de competen. iudic. aditio. §. viſo. verſicul. nam eo ipſo. Imò ſi vellet ante præſentationem iuriſditionem exercere, poſſet ſibi reſiſti. argum. l. prohibitum. C. de iure fiſci. libro decimo. docet Iacob. in l. cùm furioſus. no. primo. ff. de iudic.

6 Tertiò, idem in literis executionis. non enim debet quis exequi, niſi ſtatim oſtendat literas executionis. l. prohibitum. C. de iure fiſci. libro decimo. facit cap. veniens. ſecundo. de teſtib.

Procurator non faciens promptam fidem mandati ſui non auditur.

7 Quartò, procurator fidem promptam facere debet literarum ſui mandati, alioqui non recipitur agere volens. cap. primo. de procurat. ſed dominus tanquam contumax condemnatur. teſte Bart. in l. 1. in fine. ff. quod cuiuſque vniuerſi. no. Panorm. in cap. conſtitutis. no. 4. de procura. Guido Papæ in deciſ. Delphi. quæſt. 322. nõ creditur. vnde ſi quis tanquam procurator vult proteſtari, vel alium actum facere, debet inſtrumentum procuratorij prius oſtendere. Barto. in l. ſi quis inficiatus. ff. depoſit. Idem ſi velit nominationes inſinuare, vt ſcripſi in tracta. nomi. quæſtio. 14.

Mandatum procuratoris per teſtes probari poteſt.

8 Poteſt etiam mandatum procuratoris probari per teſtes. docto. in l. 1. C. de procurato. & dict. c. 1. illo titu. & in cap. cùm in iure. de officio deleg. Hippoly. in rubri. de probatio. fol. 6. verſic. quid autem in mandato procuratoris. Imò ſi non fuerit oppoſitum, valebunt geſta per procuratorem, antequam receperit mandatum. Barto. conſi. 73. quæritur vtrum procurator. Bald. in l. falſus. col. 7. de fur. C. Iacob. in dicta l. cùm furioſo.

Exigere nõ poteſt procurator ſine ſcriptura poteſtatis.

9 † Niſi fuerit procurator ad exigendum, & recipiendum pecuniam: quia iſtud debet probari per inſtrumentum, & non per teſtes, quia ipſe debet acceptilationem ſoluenti ſcriptam dare, & ſic ſuum mandatum per ſcripturam probare. vt dicit Bal. in l. falſus. colum. penul. verſi ſcias tamen. B. de furt. quem refert Franciſc. Cremen. ſingu. 138. ſi procurator. & Iaſ. in l. 1. col. 3. C. de procurat.

Proteſtatio contra procuratorem quid operetur.

10 Item ſi oppoſuerim contra procuratoris perſonam, quòd non intendebam eum approbare per aliquem actum. Si tamen poſteà ſponte cum eo litigem, videor perſonam ſuam approbare. Barto. in l. licet. nu. 3. & ſequen. C. de procura. niſi in quolibet actu proteſter, quòd non approbo. Bart. in l. inter quos. §. alieno. ff. de dam. infec. facit l. ſi proponas. §. ſi hæreditatem. ff. de inoffi. teſta. Bal. conſi. 498. circa primum. col. 2. in ſecundo volu.

11 Quintò, qui ex ſententia agit, promptam ſententiæ fidem facere debet. cap. veniens. ſecundo. de teſtib.

Priuilegiatus vel exẽptus debet ſtatim illum probare.

12 Sextò, qui per literas reſciſionis agit, debet eas incontinenti oſtendere, & omnia per quæ aliquis vult fundare iudicium, alioqui non recipitur. l. licet. C. de procurato.

13 Septimò actor, qui dicit ſe priuilegiatum, vel exemptum, tenetur hoc incontinenti oſtendere. c. cùm perſonæ. de priuileg. in ſexto. Felin. in cap. contingit. col. 1. de fide inſtru. Et qui conuenit coram conciliariis ſupplicationum aliquem, ſi opponatur quòd cauſa nõ eſt eis commiſſa, oportet quòd

tet quòd actor ex tempore oſtendat, alioqui relaxabitur reus cum expenſis: & vbi dicit quis ſe poſſeſſorem & ſaiſitum alicuius rei, quæ tamen de iure communi in perſonam ſuam cadere non poteſt. Et allegat ſuper hoc priuilegium, incontinenti docere debet de priuilegio, antequam pars reſpondeat, vt cenſuit Senatus anno 1520. contra procuratorem villæ de Tornaco pro procuratore do. Decani Tornacen. vt in ſtylo Parlamenti habetur. rubric. an pars agens. in prima parte. §. item vbi, & quando in clericum fit executio in bonis mobilibus, ſi eam euitare velit, ſtatim debet tonſuram oſtendere. vt ſcripſi in tract. de lite. obligat. artic. 2. num. 112.

Areſtum.

14 Octauò, ceſsionarius tenetur in ipſo litis auſpicio fidem ceſsionis facere, quando nomine cedentis agit. Secus ſi ſuo & vtili actione, quia tunc ſufficiet poſt litem conteſtatam. vt dicit Specu. in titu. de ceſsio. §. 1. & in titu. de inſtru. editio. §. nunc dicamus. verſicu. ſed quid ecce. & in titul. de actore. §. 1. verſicul. ſed pone quidam Archidiaco. in cap. 1. de procura. in ſexto. Bartol. & Bald. in l. qui ſtipendia. C. de procura. & in l. 1. in fin. de actio. & obliga. Panormi. & alij in cap. primo. de probat. Aufrer. in deciſ. Tholoſ. quæſtione 294. & iſta eſt communis teſte Alexand. in l. Ariſto. ff. de acquir. hæredit. & Dec. conſi. 302. & pro tenui. Ioan. de Graſsis. in tracta. ſuo, de ceſsio.

Ceſsionarius debet de ceſsione initio fidem facere.

15 Nonò in caſibus, in quibus quis facit mentionem relatiuè de inſtrumento, vel de actis, tenetur ante litem conteſtatam fidem illorum facere, ſecus ſi in modum probationis. l. poſtquàm. §. ſi dies. ff. vt legat. no. caueat. domi. de Rota deciſ. 34. ſi in libello. in nouis. & plenè Bart. & alij in authen. ſi quis in aliquo. C. de edendo. Dec. dicto conſil. 302. col. 1. & 2. regulam alibi conſcribam cum ampliatio. & limitat.

Inſtrumentum relatũ oſtendi debet.

16 Decimò in tutoribus, curatoribus, & aliis agentibus nomine alieno, & alia qualitate, vt illius qualitatis fidem promptam facere teneantur, alias repelluntur. l. non ſolum. §. qui alieno. vbi Paul. ff. de procurat. Specul. in titu. de actore. verſic. ſed pone, dicens idem in tutore, curatore, ſyndico, & œconomo atque aliis.

Tutores & alio agentes nomine prõptam fidem poteſtatis facere debent.

17 Sufficit tamen ſemel oſtendiſſe. arg. l. boues. §. hoc ſermone. ff. de verborum ſignificatio. non tamen inuentarium oſtendere tenetur tutor, cùm de eo non agatur. vt alibi dicam.

18 Vndecimò, pater vel alius conſanguineus tenetur oſtendere procuratorium. quia l. exigendi. C. de procura. non ſeruatur in hac patria, vt eſt in ſtylo Bituricen. art. 5. rub. *deſquelles choſes les parties, &c.* licet in patria quæ iure ſcripto regitur, diuerſum ſit.

L. exigendi non ſeruatur in Francia.

19 Duodecimò, in beneficialibus non recipitur quis, impedire ſatagens executionem ſententię, niſi ſua interſit, & hoc debet incontinenti probare. teſte Panormita. in cap. veniens. ſecundo. de teſtib. alij caſus conſcribuntur in ſtylo Bituricen. (Et qui attentata allegat, promptam illorum fidem facere debet. infrà de appella. artic. 16.)

In beneficialibus prompta ſit fides.

20 Item ſi iudex procederet, poſtquàm exhibitio inſtrumenti petita eſt, proceſſus eſſet nullus. vt probat Dec. conſi. 302. & pro tenui. col. 1. & ſeq. & Albert. Brunus in tract. ſtatu. in verbo procurator. quæſtio. 5.

Proceſſus poſt petitionem exhibitionis eſt nullus.

Idem Articul. 67. ibidem.

Articulus quartus.

Item que nous auons entendu que ſouuentefois quand aucun delinquant, ou criminel eſt detenu priſonnier en aucunes de noz priſons, ou d'autres iuſticiers de noſtre Royaume: & que l'on ne peut obtenir la remiſsion des crimes commis par iceluy criminel, ou delinquant, l'on impetre lettres d'eſtat & ſurceance d'aucunes de noz Chancelleries: & pour faire defenſe au Iuge qu'il ne procede au proces, né à l'execution du delinquant iuſques à deux ou trois moys, ou autre temps: pendant lequel l'on fait pourſuyure par deuers nous d'auoir & obtenir la grace, remiſsion, ou pardon du delinquant, que aucunesfoys par importunité l'on obtient. Parquoy les delitz & crimes demourent impunis. Nous voulans obuier à telles fraudes, & malices auons ordonné, & ordonnons que doreſnauant telles lettres ne ſoyent paſſées en noz Chancelleries. Et en outre que ſi par importunité, telles lettres d'eſtat eſtoyent données, & paſſées, nous ordonnons & commandons à tous noz Baillifz, & Seneſchaux, & a tous les iuſticiers de noſtre Royaume, que à icelles lettres ilz n'obeiſſent, n'obtemperent en aucune maniere. Et leur enioignons que nonobſtant icelles lettres ilz facent iuſtice, raiſon, punition, & correction des crimes, ainſi que au cas appartiendra, & ſur peine d'en eſtre corrigez & punis.

1 ISte articulus probatur in l. 2. & 3. C. vt intra certum tempus criminalis quæſtio terminetur. vbi in cauſis criminalibus dilationes tantùm neceſſariæ concedendæ ſunt, non aliæ: imò ſi iudices examinationem diſtulerint, pœna vicenarum librarum auri ferientur. l. fin. ibidem. Ideo intra annum quæſtio criminalis decidi debet. Sed non

Cauſæ criminales non ſunt differendæ.

ſeruatur

ſeruatur hoc in regno quoad hoc. Sed ſi aliquis captus, cui ſit extra ordinem proceſſus, petat vt cauſa differatur, illud reſcriptum non valebit conceſſum à cancellariis regni, ſi tamen ab ipſo Rege ex cauſa concederetur, obtemperandum eſſet. {Sed ſi quiſpiam fuerit per contumaciam condemnatus falſi vel alterius criminis, ſi poſtea compareat, condemnatur ad expenſas ratione contumaciæ, pro quibus expenſis receptus fuit quondam ad ceſsionem & poſtea auditus ſuper crimine anno 1537. die 26. Ianuarij.}

Requiſita in literis ſtatus.

2 Notanda ſunt requiſita in hoc titulo. Primò quod hæ literæ à Rege, vel ab eius cancellaria, ſeu locum tenente concedantur, in caſibus tamen per has ordinationes non prohibitis, quia inferior non poteſt iuri derogare, nec tollere legem ſuperioris. clem. ne Romani. de elect. per quam dixi ſuperius, & actorem & reum teneri cauſam proſequi in glo. 2.

3 Secundò, iſtæ literæ dirigi debent non ſolum parlamentis, ſed etiam omnibus magiſtratibus, coram quibus cauſæ iſtius impediti pro republica exercentur, etiam magiſtratibus non Regiis. de hoc plenè ſcripſi in tracta. de reſcript. in quæſt. 8. vt ſuperius.

Secūdæ literæ ſtatus de primis facere mentionem debent.

4 Tertiò Rex mandat in his ſtatus literis iſtis magiſtratibus, vt cauſam non tractent intra tale tempus, & aliquando certum tempus præſcribitur. vide per Panor. in c. vltra tertiam. col. 2. de teſtib. Et ſi poſt hoc tempus elapſum miles alias impetret ſtatus literas, debet de primis facere men-
5 tionem: aliàs non proderunt ei. c. cæterum. de reſcrip. † Imò pars contra quam fuerunt impetratæ, impetrabit alias literas *contre eſtat* vocatas. In quibus ad verbum illas ſtatus literas deſcribet, & poſteà dicet illum, dilationis & ſubterfugij cauſa has obtinuiſſe ſecundas literas. Et quia ſunt ſubrepticiæ, cùm dictus impetrans non ſit circa bellum impeditus, nec de primis facta ſit mentio, quas ſi expreſsiſſet, has ſecundas non obtinuiſſet. Ideo mandat Rex, vt pars admittatur ad impugnandum illas ſtatus ſecundas literas, & iudici vt ius ſuper his reddat. & quando primę ſunt in magna Cancellaria conceſſæ, ſecundæ non derogabunt illis, niſi in eadem Cancellaria impetratæ fuerint. vel poterit pars opponere coram illo iudice, quibus literæ ſtatus fuerant directę ſine aliis literis. Vnde domi. de Tornon fuit reiectus à literis ſtatus, quia in eis Rex non aſſerebat eum eſſe in bello, cuius cauſa habuerat ſtatus literas, nec aliquis belli Dux, ſub quo iuiſſet, hoc teſtificatur. docet Aufrer. in ſtylo Parlamen. in areſto 99. Item vide pronunciari.

Areſtum.

Incertum tēpus, interdū punitur in literis ſtatus.

6 Quando Rex proficiſcitur ad bellum cum ſuis, tunc hæ literæ conceduntur facilè impeditis vſque ad vnum menſem reditus Regis, & hæc eſt iuſta cauſa, quia quilibet vaſſallus Regis ſequi debet ſuum dominum euntem ad prælium, & eum non dimittere, alioqui feudum perdit. ca. vno. quibus modis feud. amittatur.

7 Interdum incertum tempus adiicitur ſic, vſque ad quindecim dies poſt ſuum regreſſum, per hæc verba, *Nous vous mandons & commandons par ces preſentes, à chaſcū de vous comme à luy appartiendra, que toutes cauſes, & quereles, debtes, & negoces, menès, & à mouuoir, tant en demandant, qu'en deffendant, de noſtre bien aymé le Conte de Sanſerre, lequel &c. vous tenez, ou faictes tenir en eſtat, & ſurceance du iour de la datte de ces preſentes iuſques à demy moys, ou iuſques à quinze iours apres ſon retour, ſi plus toſt eſt retourné*, quod probatur in l. ab hoſtibus. in fi. & l. abeſſe. ff. ex quib. cau. maio. Et priuilegium quod datur in eundo, datur & ad reuertendum. c. quia diuerſitatem. in fine. de conceſ. præbend. ſcripſi in ſcholaſtic. priuileg. 151.

Pendente tēpore ſtatus nihil innouandum.

8 Quartò prohibet Rex, ne interim magiſtratus aliquid attententent, & innouent pendente hoc tēpore, ſic dicēs, *Et ce pendāt n'attētez, ou innouez, ne faictes, ou ſouffrez aucune choſe eſtre faicte attentée, ou innouée en ces dictes cauſes, & quereles.* per rubri. nil nouari. &c. quę etiam ad hunc caſum extēditur.

Venta non debet fieri pendente tēpore ſtatus.

9 Imò nec oſtenſio quam ventam noſtri pragmatici vocant, fieri poteſt poſt literas ſtatus iudici intimatas, vt cenſuit Senatus pro domi. Deſgreuillé, contra Senonen. archiepiſcopum, vt patet in ſtylo Parlamen. areſto 379.

Areſtum.

10 Imò omnia ſunt nulla quæ fiūt poſt literas ſtatus præſentatas & cōprobatas, ſicut id quod fit poſt appellationem. Et ideo omnia facta in contrarium reuocantur. c. non ſolū. de appellatio. in 6.

10 Quintò vult Rex, quòd ſi aliquid innouetur, reponatur in ſtatu priſtino, per hæc verba, *mais ce qui ſeroit fait, attenté, ou innoué au contraire reparez, ou faites reparer, & mettre tautoſt & ſans delay au premier eſtat & deu &c.* vt probatur in rubri. ff. nil nou. appel. penden.

Attentata poſt literas ſtatus reuocanda.

11 Sextò, patet has literas concedi à Rege, vel alio principe non recognoſcente aliquem in ſuperiorem, & ſic gubernator Delphinalis, vel alius in regno concedere hodie iſtas literas non poteſt, excepto Regis locumtenente in bello, vt patet in ſtylo Parlamen. rubri. de reſcript. ordina. 13. vbi ſic dicitur, Per literas ſtatus, & infra volumus & ordinamus, vt literę ſtatus non niſi per nos, aut per locumtenentes noſtros aliquibus de cætero concedantur: quas nihilominus eo caſu cuiquam ſuffragari nolumus, niſi in guerris noſtris perſonaliter interſit, aut infirmitate, aut impotentia corporali præpeditis pro ſtatu ſuo ad guerras noſtras ſufficienter tranſmiſerit: alioqui talibus literis nullus obedire teneatur. Eſt ordinatio Philippi Pulchri prima in ſecundis, quam Aufrer. transferre in latinum voluit.

Literæ ſtatus impetrari poſſunt etiam pendēte cauſa propoſitionis erroris areſti.

12 Septimò vidi dubitari, an hæ literæ concedi debeant ei, qui principi ſupplicauit, pro Areſti reſciſione, & erroris propoſitione pendente. Cenſuit Senatus has literas impetrari poſſe, & prodeſſe cuidam impetranti anno 1537. die 16. Iulij in magna camera.

Areſtum.

Alia multa pragmatici de his tractant literis, ſed quia facilia ſunt, & omnibus obuia, ideo ea miſſa nunc facio: de præmiſsis Deo gratias agens immenſas. Amen.

TRACTATVS

DE LITERIS NATVRALITATIS IN FORENSI IVDICIO VSV VENIENS.

Loys 12. *es modifications.* Article 33.

Item & pour ce qu'auons eſté aduertis, que du viuant de noſtredit feu Seigneur, & couſin, le Roy Charles huitieſme, & dernier, a eſté par luy donné baillé, & octroyé, par importunité, ou autrement, à pluſieurs, & diuerſes perſonnes, eſtrangiers, & non natifz de noſtrediċt Royaume.

GLOSSA I.

1 NOtandum eſt, quòd exteri, id eſt, extra regnum Franciæ nati, ex priuilegio, & conſuetudine prohibentur bona in regno acquirere. Quod probatur in rub. C. non licere habitat. metropo. lib. 10. Et ſi acquiſierint, cum ex rebus acquiſierint regni, id fiſco applicatur. Sunt etiam tanquam ſerui vſufructuarij, quicquid quærunt ex re, & opera eorum, vſufructuario Regi acquirunt. §. item cum ſeq. inſti. per quas perſonas nob. acquir. vel ſunt vt latini liberti, de quo in l. vna. C. de lati. liberta. tollen. & in §. libertinorum. de libert. in inſti.

Exteri in regno bona acquirere prohibentur.

2 Ideo bona acquiſita in regno, (quæ præſumuntur ibi acquiſita, ſi beneficia, vel officia exteri in regno habeant, ſicut vxor præſumitur de bonis mariti acquiſiuiſſe. per l. quintus. ff. de donat. inter virum & vxor.) fiſcus poſt mortem illorum capit, etiam ſi liberos naturales, & legitimos habeant: quia ex bonis regni ea acquiſiuerunt. teſte Bened. in c. Raynutius. in verbo & vxorem. ou. 1042. de teſtamen. ſequitur Chaſſa. in conſuet. Burgund. in rub. *des confiſca.* §. 1. nu. 37.

Bona exteri an in regno præſumãtur acquiſita.

3 Hoc tamen non eſt verum, quando illi exteri in regno haberent vxorem, & liberos legitimos & naturales, qui ibidem nati eſſent: tunc illi etiam ſine literis naturalitatis filij, patri ſuccedent. Nam licet pater ſit exterus, tamen filij ſunt regnicolę, & priuilegio matris filij ſuccedent patribus, & matribus ſicut Illienſibus olim erat conceſſum. vt in l. 1. ff. ad municipal. Nam partus ſequitur (quoad hoc) ventrem. l. partum. C. de rei vend. §. 1. de ingenui. in inſtit. Sicut bona fides, & ignorantia vnius coniugum reddit legitimam prolem. ca. cum inhibiuo. §. 1. de clandeſti. deſponſa. cap. 2. qui filij ſint legitimi. multò fortius in hoc caſu natus in regno erit naturalis. Nam ceſſare debet fictio, vbi eſt veritas: & plus valet quod in veritate eſt, quàm quod in opinione. §. ſi quis rem ſuam. de lega. in inſtit. Sed in veritate filius natus eſt in regno, ergo verè eſt filius regni. Igitur & hæres per Deũ, vt diuus Paul. ait. Et cõceſſo antecedẽte, vt in regno nubere poſsit exterus, & conſequẽs cõceſſum cenſetur: videlicet vt illi filiis bona acquirere etiã in regno poſsint. l. ad rẽ. ff. de probat.

Filij naturales, & legitimi exteris ſuccedunt, non autem fiſcus.

4 Et ſic exteri habentes vxorem, & filios in regno natos acquirentes bona in eodem regno, poſſunt de eis ſiue inter viuos, ſiue in teſtamento, in fauorem tamen filiorum diſponere. Imò etiam poteſt conſequenter ſicut natus in regno in fauorem vxoris diſponere: quatenus ius & conſuetudines patriæ patiuntur. vt no. videtur Chaſſa. in conſuetud. Burgund. in tit. *Des droitz des gens mariez.* Quod eſt verum ſi filij in regno nati ſint: ſecus ſi extra regnum, & ſic poteſt intelligi opinio Benedi. & aliorum. Et ita vidi extractum ex regiſtris camerę computorũ Pariſ. Et ſic etiam cenſuit Senatus Pariſien. anno 1519. die 13. Auguſti pro Andrea de Coignam appellante à ſeneſchallo Pictauien. contra procuratorẽ regiũ, & idẽ anno 1548. in camera Domainij, pro Roberto de la *Riuiere*, filio Francifci de la *Riuiere*, in Portugalia nati, contra procuratorem regium, qui bona illius Franciſci capi, & ſaiſiri fecerat: cui ſe oppoſuerat filius dom. Roberti, in regno natus: & obtinuit: & bona fuere eidem Roberto adiudicata per Senatum. Videatur aliud areſtum latum anno 1520. die 27. Auguſti contra procuratorẽ regiũ, pro Franciſco de Poute. & Arthus de Villequier. aliud ſimile anno 1519. pro Cringãt, appellante à Seneſchallo Pictauiẽ. cõtra procuratorẽ regium.

Diſponere poteſt extraneus de bonis ſuis.

Areſtum.

5 Et ſic tria ſunt requiſita. Primum, quòd exterus vxorem in regno accipiat. Secundum, quòd filij ſint in regno nati. Tertium, quòd ſint nati ex illa vxore regni, non ex alia extranea. Et tunc ſine literis naturalitatis, filij ſuccedunt patribus exteris. Et iſtud eſt æquum & iuſtum: quicquid dicant Bened. Chaſſa. & alij conſuetud. imò etiam hi extranei ſic coniugati gaudent priuilegiis ciuium: vt fuit dictum referente Auſter. in ſtylo Parlamen. areſto 327. cùm mercatores.

Filij extraneorum ut ſuccedant parentibus tria requiruntur.

Areſtum.

6 Naturales verò filij non ſuccedunt patribus ſuis, nec aliis conſanguineis, ſiuę exteris, ſiue aliis, niſi ſint legitimati, quamuis in regno nati ſint, & indigent literis naturalitatis, vel legitimationis, ſicut extra regnum nati: quia cenſentur extranei, cùm extra matrimonium nati ſint. Et ideo conſuetudo, nè approbet iſtos coitus prohibitos, adhuc retinetur, vt non ſuccedant: quia fictione iuris extra regnum nati cenſentur: nec regnum eos cognoſcit: cùm ſint illegitimè nati, & cui eſt pater populus, pater eſt ſibi nullus. gloſ. in §. ſi aduerſus. de nup. in inſti. Imò non valeret ſtatutum, vel conſuetudo, vt ſpurius ſuccederet: quia materiam delinquendi præberet, teſte

Baſtardi nõ ſuccedunt patribus.

Conſuetudo ut ſpurius ſuccedat an valeat.

Hoſtien.in ſumma titul.qui filij ſint legi.§.qualiter. verſicu. quid ſi Imperator. & Bart. in l.teſtamenti.colum.2.ff.de teſtam.Dec.conſi.271.& Roch.Curt.in tract.de conſuetu.c.fin. tertio notab. verſicu.tertio amplia.

Baſtardi an diſponãt de ſuis bonis. Areſtum.

7 Fuirtamen,vt quidam dicunt in hoc Pariſien.Senatu pronunciatum,bona Baſtardi capta & ſaiſita a procuratore Regis eſſe executoribus tradenda.anno 1527. die decimaſexta Aprilis: quia in regno natus erat,& ab homine regni.Si tamen hic naturalis ducat vxorem in regno,filij ei ſuccedent,ſicut exteris,de quibus ſupra.Et idem ſi de ſuis bonis diſponat:vt iudicauit Senatus,prout refert Aufrer.in ſtylo Parlamen. areſto 336. cum executores. { Et inter iſtos eſt differentia, quia ſi natus ſit ab extero baſtardus, non ſuccedit,nec de bonis acquiſitis aliunde diſponere poteſt, ſed fiſcus ei ſuccedit.

Si vero natus ſit in regno, & ab homine regni, tunc ne quidem ſuccedit patri, nec conſanguineis,ſed ſi ex induſtria ſua acquiſierit aliqua bona,in illis bonis ſuccedit filius, & conſanguinei, & vxor excluſo fiſco, per titulum vnde vir & vxor:& arreſto permiſſum fuit baſtardis teſtari de bonis per eos acquiſitis, & pronunciatum pro Thomæ Bure executoribus contra procuratorem regium anno 1327.die 16.Aprilis. & anno 1515.die 23.Iunij pro executoribus ducis Alexandri contra eundem procuratorem regium.}

Peregrinis non ſuccedit rex, nec ſcholaſticis extraneis.

8 Item quamuis Chaſſa.in conſuetud.Burgun.in rubr.*des confiſcations*.§.1.num.37.dicat Regem ſuccedere peregrinis tranſeuntibus per regnum cauſa viſitandi limina apoſtolorum, vel alterius donationis gratia, tamen hoc non eſt verum: quia cum iſti bona illa non acquiſierint in regno, illa reſeruantur conſanguineis, vel pauperibus dantur. Et in hoc ſeruatur authent. omnes peregrini.C.communia de ſucceſ.licet non quoad omnia. vt ſcripſi in procem.ordina.nec etiam ſuccedit fiſcus ſcholaſticis exteris decedentibus in regno,quia hi bona non acquiſiuerunt ibidem.

Scholaſtici ſolent bona ſua prodigere.

9 † Nam regulariter ſcholaſtici in ſtudiis bona ſolent prodigere, potius quàm acquirere,vt etiam ſcripſi, in ſcholaſtic. priuileg.39. de quo verbo loquitur l.plebiſcito. ff. de offic.præſid.ibi, quod intra dies proximos prodigatur.

Areſtum. Naturales ſuccedunt etiam in feudis. Areſtum.

10 Item anno 1456.& die 14. Auguſti,fuit latum areſtum contra comitem Valliſmontinum dominum de Ionuilla,recuſantem recipere in fidem & homagium quendam Ioannem de Vergeio baſtardum,pro terra de Sabliaco,quæ ei donata fuerat à patre ſuo naturali: & fuit dictum,quod reciperetur: contra §. naturales.Si de feudo defuncti conten. ſit, inter do. & agnat. vaſal. Nam poſtquã legitimati ſunt, pro legitimis habentur:& feuda ſunt inſtar patrimonialiũ in hoc regno: ideo legitimati in illis ſuccedunt ſicut legitimi.Et iſti legitimati à Papa,& à Rege excludunt omnes alios conſanguineos à ſucceſsione: vt areſto cautum fuit, pro quodam Carolo de Hiſpania baſtardo:prout refert Aufrer.in ſtylo parlamen.areſto 144.Item nota quòd filius.

Pluſieurs lettres de naturalite pour tenir benefices, & offices en noſtredict Royaume,pays & Seigneuries,qui n'ont eſté employez,& dõt les parties ſe voudroient par aduenture efforcer q̃ eux en ayder cy apres. Nous voulans a ce donner prouiſion, attendu que telles lettres, & octroys ſont grandement præiudiciables à noz ordonnances ſur ce faictes, toutes leſdictes lettres de naturalité pour tenir benefices en noſtre Royaume ainſi baillées & octroyées par noſtredit ſeu Seigneur auſditz eſtrangiers quelz qu'ilz ſoyent non reſidẽs en noſtredit Royaume, qui n'auront ſorty en effect. Auons reuoquées,caßées, & annullées, reuocquons,caſſons,& annullõs,& ne s'en pourront ayder les parties,qui les ont impetrées pour l'aduenir en aucune maniere:les ordõnãces de noz predeceſſeurs Roys faictes en ceſte matiere,touchãt les eſtrangiers,demourãt en leur force, & vertu.

GLOSSA II.

Naturalitatis literæ reuocatæ.

1 REuocat omnes literas naturalitatis,ad obtinendum beneficia,vel officia in regno, quæ non fuerunt ſortitæ effectum.vt in ſimili Papa in c.fi.de cõceſ.præb.in 6.reuocat omnes gratias à ſuis prædeceſſoribus conceſſas,quę effectum ſortitę non fuerint:& ius in re quæſitum non fuerit.Et idem ſcribit in regul.Cancel.

Beneficia in regno acquirere nõ poſſunt extranei etiam clerici.

2 Ex hoc textu patet, literas naturalitatis concedi extero, vt beneficium acquirere poſsit in regno:quia hoc eſt prohibitum per Carolum ſeptimum,vt refert Bened.in repetitio. c. Raynutius. in verb. & vxorem.nume.1044. de teſta.Et poſteà beneficium in regno obtinere poterit,vt abundè ſcripſi,in tract.de pacific.poſſeſ.in quarta limita.nu.217. Et ſic iſta prohibitio acquirendi exteris comprehendit etiam clericos extraneos.vt Bald.docet.conſil.174.præſupponendum. col.2.in quinto vol:quem ſequitur Soci.conſil.45.ſupponitur.in tertio vol.per l.placet.& l.iubemus nullam.C.de ſacroſanct.eccle.ſcripſi in procem.conſtitutio.Regiar.in primo Thomo.gloſ.1.

3 Intellige ſi iure ei conferatur, & canonice ea obtinere in regno poſt has literas poterit. non aliàs per ca.quamuis. de reſcrip.in ſexto. Et in literis dicitur, *D'ont il pourra eſtre cy apres inſſement*

&

& canoniquement pourueu. Quia beneficium eccleſiaſticum ſine canonica inſtitutione obtineri non poteſt.c.1.de reg.iuris.in ſexto.

4 Ideo per literas naturalitatis nullus poterit cogi ad conferendum extero, nec ipſe per pecuniam, aut aliàs iniuſtè acquirere poterit, & ſi ita acquiſierit, regnicola illud beneficium impetrare poterit ratione Simoniæ, vel alterius criminis per extraneum commiſſi, non autem ob incapacitatem illius, quòd ſit exterus, cùm ſit per literas Regis naturalis regni factus: & ſic illa incapacitas purgata per literas naturalitatis à Rege conceſſas.

Beneficia quæ extranei in regno obtineat, quàdo à regnicolis impetrari poſſint.

5 Item requiritur, quòd ſi duo beneficia incompatibilia habere velit, quòd ſit à Papa diſpenſatus. per cap. dudum. ſecundo. de elect. quia licet Rex ſcribat, vt beneficia vſque ad quingentos aureos, vel mille habere poſſit, tamen intelligitur, ſi iuſtè hoc fiat, & cum qualitatibus requiſitis: vt habetur in §. volumus. de colla. in concorda.

Diſpenſatus extraneus eſſe debet.

6 Idem ſi ſit ſecularis, & velit obtinere regulare beneficium, non poterit ſine Papæ diſpenſatione, licet à Rege permittatur, vt ſecularia & regularia habere poſſit: quia inhabilitas iuris canonici per has literas non tollitur. c. cùm de beneficio. de præbend. in ſexto. ca. inter. de ſtatu monach. §. volumus. de colla. in concord. imò ſi Rex permitteret vt ſecularia haberet beneficia, non poſſet obtinere regularia, etiam cum Papæ diſpenſatione. Nam Papa non tollit regni inhabilitatem, & non eſt habilis niſi ad ſecularia ergo ad ſecularia eſt inhabilis.

Exterus ſecularis regularia beneficia habere non poteſt.

7 Item ſi non loquatur idiomate patriæ, opus eſt etiam diſpenſatione Papæ, qui regul. 19. Cancellariæ derogabit. Aliàs ex collatione ordinarij curatum non poſſet obtinere beneficium. Alia vide quę ſcripſi in praxi beneficiali, in reſcriptis mixtis, vbi plene docui de his exteris, ſaltem in materia beneficiali.

Idiomate patrio non loquens, eget diſpenſatione.

8 Item concedi ſolēt iſtæ literæ ad officia regni, vt exterus ea conſequi poſſit: videlicet vt conſiliarius, vel iudex eſſe poſſit, vel vt conſulis, ſeu ſcabini, vel alio fungatur officio. Probat iſte tex. ibi *lettres de naturalité pour tenir benefices, & offices en noſtre dict Royaume.*

Officia in regno exterus non habet.

9 Et quamuis quis non poſſit eſſe Seneſchallus, bailliuus, vel præpoſitus in loco ſuæ natiuitatis. l. fi. C. de cri. ſacril. & eſt ſtatutum in ordina. Reg. rubr. *des Seneſchaux.* art. 7. Tamen exterus non debebit eſſe de illo officio prouiſus, ſed natus in regno, non tamen in illo loco vbi præfici vult. d. l. fi. ibi ciuis, nec poterit cogi in ſua patria ad officia illius loci exercenda. vt conſuluit Bertrand. conſil. 50. recordor. in primo vol. ex ſecunda editione. Tamē illa iura non ſeruantur de conſuetudine regni. vt ſcripſi. in primo Tomo conſtit. Regiar. in procem. { Si tamen iſti rex concederet officium ſenatoris, illum videtur habilē facere, ob id ſine aliis naturalitatis literis retinere illud officium poteſt per l. Barbarius. ff. de offic. prætor. l. quidam. de re iudic. Imò ſi rex donet extero caſtrū, vel alia bona in regno, tunc cōſanguinei ſuccedent iſti extero, vel ab inteſtato, vel ex teſtamento, & ipſe de illis bonis exponere poterit, quia rex ei donando videtur naturalem regni facere quo ad hoc, & habilem, vt iudicauit Senatus pro comite de Bernenbourg, cui rex dederat quingentas libras in redditibus ſuper comitatu de Guines.}

Ciuis in ſua ciuitate an officia illius ciuitatis poſſit exercere.

10 Ratio ſolet inſcribi in literis naturalitatis cur cōcedantur ipſis exteris: videlicet propter virtutes & merita ſua. Quæ tamen tenetur ipſe probare: quia eſt fundamentum intentionis, ideo probandum. l. actor. C. de probat. Et bonum eſſet quòd obſeruaretur. Nam hodie canes rabidi panes filiorum deuorant, & tollunt. Verùm cùm exteri ſunt bonis moribus, ſciētia, & diſciplina imbuti: bonum & æquum eſt, vt his literis donentur. arg. cap. cùm decorem. de inſti. Sed alij blaſphemis, & vitiis irretiti: in patibulis locari potius, quàm his literis donari deberent. Nam ſunt quidam, qui dictum illud obſeruant, ſicut Iudæi, non fœneraberis fratri tuo, ergo alieno, & ſic per fas & nefas ditantur.

Ratio cur literæ naturalitatis dentur, debet in eiſdem literis exprimi.

11 Prætereà concedi etiam ſolent iſtæ literæ laicis vt bona acquirere poſſint in regno Franciæ, licitè tamen & de acquiſitis & acquirendis in regno teſtari, & liberè diſponere poſſint: & quibuſcunque perſonis illa relinquere. Nam poſtquam naturalis regni effectus eſt, tanquam naturalis poterit diſponere de ſuis bonis. per tex. in l. prima. C. de ſacroſanct. eccle. & in l. in re mandata. C. manda.

Diſponere poſſunt exteri de acquiſitis poſt literas naturalitatis.

12 Non poterit tamen perſonis prohibitis relinquere. Nam illa verba, *& donner à telles gens, qu'il luy plaira, & bon luy ſemblera,* non includunt odioſos. Nam poſteà Rex ſe reſtringit, dicens, *Tout ainſi & par la forme & maniere, comme s'il eſtoit natif de noſtre dict Royaume, & comme ſont les autres, qui ſont nez, & natifz en iceluy.* Ex quo patet quòd inimicis regni, bannitis, & aliis prohibitis ſua bona donare non poſſet, nec per teſtamentum relinquere. l. 1. C. de hæredib. inſtit. l. 1. vbi Lucas de Penna. de delato. lib. 10.

Bannitus & alius prohibitis, exteri bona ſua non dent.

13 Nec inter viuos donare. Audiui librum eſſe ſignatum de l. 4. 20. 15. 456. in theſauro chartarum Pariſ. in quo reperitur charta, per quam anno 1364. menſe Octobris, Rex concedit omnibus & ſingulis eccleſię Romanę oriundis, vt poſſint de bonis ſuis in regno exiſtentibus teſtari, & hęredes habere, & quòd hęredes illa gratia vtantur. Etiam anno 406. in menſe Iulio fuit ordinatum quòd Cameracen. ſuccederent ſuis parentibus in regno degentibus: prouiſo quòd Galli etiam Cameracen. ſuccedant. { & hoc ſine literis naturalitatis vi huius conſtitutionis.}

Romani de rebus ſuis in regno diſponunt. Areſtum.

14 Etiam infertur quòd extraneus habilis factus ad habendum beneficia, vel officia in regno: videtur inconſequens, vt de bonis ibi acquiſitis teſtari poſſit, & de illis diſponere, quamuis in literis naturalitatis nō ſit expreſſum, vt poſſit diſponere, poſtquam in literis Rex vult, vt officia vel

Diſponere poſſunt extranei de bo

nis, etiam ſi in literis naturalitatis non fuerit expreſſum.

beneficia iuſtè acquirere poſsit:& fructus illorum recipere,emolumentaq; ac ſi natus, & originarius regni eſſet. vnde ſi originarius regni eſſet,poſſet de illis diſponere:ergo & nunc,vt tantum in caſu ficto proſit fictio:quantum veritas in caſu vero. l. filio pater. ff. de liberis & poſthu. Alioqui partim eſſet originarius,& partim non, quod non eſt dicendum:quia non poteſt quis eſſe in vno liber,& in alio non,vt dicunt doct.in l.1.§.hoc autem.ff.ad Trebel.nec moribus noſtris conuenit, filium temporalem,vel in parte habere.l.ſi tibi.ff.de adop.facit text in l.ſi pariter.in fi.& l.duobus. de libe.cau. alioqui de quo prodeſſent ei literæ naturalitatis? licet quidam dicant, quòd ſi Rex extraneo concedat officium vel beneficium, videatur diſpenſare quoad illa,vt ea obtineat.l. Barbarius.ff.de offi.præto.l.quidam.de re iudi.Tamen poſt mortem bona illius fiſcus accipit,quia ille erat vt latinus libertus.

Clauſula in literis naturalitatis ponenda.

15 Et ita vidi ſeruari.Ideo tutius eſt in literis exprimere,quòd obtinere poſsit officium, vel beneficium,& fructus illorum recipere,& acquirere:ac etiam alia quæcunque bona,& de illis teſtari,& aliàs diſponere:ſiue inter viuos,vel in vltima voluntate,prout ſibi placuerit.& ita ſoleo conſulere ad vitandas opiniones.

Officium habens in regno, ibidem degere debet.

16 Item ſolet apponi, prouiſo quòd in regno degat. Nam Rex non intendit, vt pecuniæ ex regno extrahantur, vt patet in proœ. concordat. Ideo ſi ipſe habeat officium, vel beneficium in regno, ibi degere debet, & pecunias extra regnum mittere non debet. vt plenè ſcripſi, in praxi beneficiali,in hoc reſcripto.

Financiam exterus dare tenetur.

17 Ad hæc ſi non exprimatur in literis, ſolet exterus financiam dare cameræ computorum, quam aliquando Rex donat,& hoc exprimitur in literis:alioqui taxari ſolet per magiſtros computorum,vt inferius patet.

Exprimẽda in literis naturalitatis.

18 Item ſolent hæ literæ concedi, vt non ſolùm exteri acquirere poſsint in regno:ſed etiam in locis in quibus Rex dominium habet.Nam multæ ſunt prouinciæ additæ huic regno, quæ iuribus regni reguntur.l.ſi conuenerit.§.ſi nuda.ff.de pign.actio.Ideo exprimitur,vt ſi illic bona exterus acquirat,etiam ibi diſponere poſsit,alioqui dubium eſſet.

19 Item ſi extraneus titulo oneroſo, videlicet emptionis acquiſierit hæreditatem in regno, degat tamen extra regnum:ſi ibidem moriatur,poterunt ei ſuccedere cõſanguinei.Secus ſi in regno decederet:quia extrà non eſt inhabilis,nec ei poterit Rex ſuccedere, vt cenſuit Senatus,anno 1518. die vigeſimatertia Februa. Quia ea non acquiſiuit ex bonis regni:ideo commercium non cenſecetur remotũ exteris,vt patet per totum titulum.C.quæ res vendi non poſſunt,niſi in certis rebus.

Areſtum.

Exteri qui ſint.

20 Qui ſint exteri,hoc videtur notorium:videlicet qui in regno nati non ſunt, vel in prouinciis additis regno.Ob id,ſi quis natus eſt in Britannia, non indiget literis naturalitatis: idem ſi in Burgundia, ſiue in ducatu, vel comitatu. Quia vtriuſque prouinciæ Rex eſt dominus, licet de facto ab Imperatore comitatus detineatur. Sed iure poſtliminij nati ibi cenſentur eſſe regnicolæ:& non indigent nunc literis naturalitatis, licet olim conceſſæ fuerint, antequam eſſent regno acquiſiti:vt inferius ſcribitur.

Literis naturalitatis qui indigeãt, & qui non.

Idem dicimus in natis in Sabaudia,cùm ſint in prouincia addita regno, & idem in natis in comitatu Perpinhani,vt etiam ſuccedant conſanguineis regni,quia de regno cenſentur.

21 Sed Auenionenſes impetrare has literas ſolẽt,& Itali,ac Lotharingi,Flandri,Germani,Angli, Scoti,& alij exteri. De quibus hîc plura alia dicerem : niſi de his multa ſcripſiſſem in tracta. de pacifi.poſſeſ.in quarta limitat.& in praxi beneficial.in hoc reſcripto.{Notandum eſt tamen quòd ius albinagij non habet locum Tholoſę, nec in tota patria linguę occitanæ,& hoc ex conceſsione Ludo.11.conceſſum eſt, & illud priuilegium vidiſſe Bened.aſſerit, & eſſe in archiuis domus communis ciuitatis Tholoſæ in repe.c. Raynutius.in verb. & vxorem.nu.1059.de teſta.Et ſic non valeret donatio facta per regem bonorum exteri decedentis in reſſortu Tholoſano,quia conſanguinei ſuccedere debent.} de his tamen gratias Deo opt. maximo ago.

Amen.

TRACT

TRACTATVS

DE LITERIS REQVISITORIIS, SEV ROGATORIIS, ET AN, ET QVANDO MAGISTRATVS ROGATI ID, quod mandatur, exequi debeant.

Iuriſditiones diſtinctæ.

NVNC dicendum eſt de Requiſitoriis, ſeu (vt vulgus Fráciæ vocat) de literis rogatoriis, & de harum materia; quæ valde pragmaticis frequens eſt, doctoribus verò praxim ignorantibus parum nota, ob id ſequentia ſuper his duxi ſcribenda. videmus enim quòd diuiſum imperium cum Ioue Cæſar habet, vt dixit Vergil. & iuriſditiones cuilibet magiſtratui in ſua prouincia & territorio aſsignatæ ſunt. c. ſolitæ, de maiorit. & obedien. Sicut parochiæ à Dionyſio limitatæ. c. paſtoralis. de his quæ fiunt à præl. vnde ſi quis extra ſuam iuriſditionem cognoſcere velit, non poteſt, quia ibi tanquam priuatus eſt. l. 3. ff. de off. præſid. c. nouit. de iud. Imò puniri poteſt iudex, qui extra ſuam iuriſditionem aliquid agit. Nam extra territorium ius dicenti non paretur impunè. l. fi. ff. de iuriſd. omnium iud ca. fi. de conſti. in ſexto. Et confunditur ordo eccleſiaſticus, cùm ſua vnicuique iuriſditio non ſeruatur. c. peruenit. 11. quæſt. 1.

Literæ requiſitoriæ quando dentur.

1 † Ob id praxis not. inuenta eſt, vt quando iudex vnius territorij, Seneſchallus, vel bailliuus, in cauſa, de qua iure cognoſcit, indiget teſtibus, vel aliis perſonis ad euictionem fortè, vel aliũ actũ, & hæ perſonę alterius ſunt territorij, Seneſchallię, vel bailliuię, ſeu iuriſditionis: ꝙ per literas requiſitorias roget, aut requirat iudicẽ alterius iuriſditionis: vt permittat citationẽ fieri in ſua iuriſditiõne, vel executionem, aut quod per ipſum mãdatur faciat, offerens ſe in ſimili caſu ita facturũ. Iſte eſt bonus citandi modus, teſte Oldra. conſi. 83. tertiò quæritur circa fi. & Soci. conſi. 167. non inutilis. in 3. q. in fi. vol. 2. fundatur hæc practica in cle. paſtoralis. §. nos quoque. de re iudi. vbi dicit Papa: nos quoque regis ordinarius iudex quòd ad Imperatoris iudicium citaremus, vel citari, aut remitti faceremus eundem, nequaquàm fuimus requiſiti. c. Romana. §. contrahentes. & ibi doct. de foro compet. in 6. ibi, ſed tunc loci diœceſanus ad denunciationem ipſorum faciet huiuſmodi miſsionem, non dicit ad mandatum, cùm par in parem non habeat imperium. l. nam magiſtratus. ff. de arbitr. l. ille à quo. §. tempeſtiuum. ff. ad Trebel. {Et Martia. in l. 1. ff. de aſſeſſo. vocat epiſtolam has literas rogatorias. & idem in l. diuus. 2. de cuſtod. reo.}

Rationes praxis literarum rogatoriarum.

2 Ratio, quare hoc conſtitutum fuerit, videtur: ne ſingula turbentur officia. l. repetita. C. de epiſ. & cleric. l. conſulta. C. de teſta. vnus enim iudex alteri ſuffragari, & ſubſidium pręſtare debet, vnus enim alio indiget, vt in 2. conſtitu. C. poſt princip. ſcribitur, & in l. epiſcopale. C. de epiſc. audien. ca. dilecto. de ſenten. excom. lib. 6. Soci. in c. ſanè. in fi. de foro compe.

Praxis ſeruãda in executione rogatoriarũ.

3 Secundò, non debet quis occupare alienam iuriſditionem. l. fi. C. vnde vi. vide Franciſ. Marc. in 2. parte deciſ. ſuarum. quæſt. 91. & 118. & ſeq. & ſic vnus iudex in territorio alterius non exercebit actus iuriſditionis: ſed ſi velit citare aliquem ſeruiens qui citationem habet, oſtendet eam magiſtratui loci, & requiret permiſsionem, tunc magiſtratus ſolet permittere, ſi iuri ſit conſonum, & ſolet ei dare ſuum apparitorem, vt exterus viator non abutatur: ſed ſi magiſtratus non reperiatur, requiret apparitorem: vt ſecum veniat ad executionem faciendam, qui ſi nolit venire, exterus apparitor exequetur. & idem ſi nullus apparitor inuentus eſt, nec magiſtratus: ſed executio fieri ſolet vocatis vicinis: vt eſt ſcriptum in ſumma rurali, in Rub. *En terre d'aucun iuſticier*, vbi plus dicit, quando executiò fit contra magiſtratum loci, tunc non fit requiſitio: quia contra ſe magiſtratus non concederet.

Capi nõ debet quis in territorio alieno ſine requiſitione magiſtratus.

4 Amplia iſtud non ſolùm procedere in citatione verbali, ſed etiam in reali: vnde ſi Seneſchallus Bellicadri vellet capere delinquentem in Montepeſſulano non poſſet, niſi per literas rogatorias ad magiſtratus Montiſpeſſulani miſſas l. 1. §. hæc autem. ibi, literæ ad magiſtratus dentur. ff. de ſer. fugiti. l. fi. verſi. tribuni. C. de his qui latro. aut aliis. l. omnes. & ibi. gloſ. de agricol. & cenſi. lib. 11. glo. in l. quis ſit fugitiuus. § item Cælius ſcribit. ff. de ædilitio edict. quam notat Vital. de camba. in tract. clauſu. nil noui ſecurit. penden. col. antepenul. l. 1. ff. de requiren. reis. Aret. conſil. 95. reſpondeo breuiter. col. 3. Soci. in c. poſtulaſti. in ſecundo prin. arti. de for. competen.

Iniuria fit magiſtratui, in cuius territorio quis capitur.

5 Imò prehendens & capiens aliquem in alieno territorio ſine permiſsione, iniuriam infert iudici, in cuius territorio capit. cap. ex parte. 1. de verb. ſign. quem ibi ad hoc no. doct. & Chaſſa. in conſuet. Burg. in rub. *des aduens*. in §. 1. & locus ante omnia eſſet reſarciendus. l. ſi quis. §. penul. C. de præſcrip. 30. vel 40. annorum. l. ſi quis ad fundum. C. ad leg. Iuliam de vi publi. Iac. de bello viſu, in ſua pract. rub. de fuga reor. fol. 53. num. 49.

Apparitor curiæ ſupremæ ſine requiſitione capit.

6 Apparitor tamen curię ſupremę quando prehendit aliquem, non tenetur (quia periculum eſt in mora) requirere antequàm cœperit, ſed poſteà ſic. ita cenſuit frequenter Senatus. { & anno 1382. die 18. Iunij Senatus iuſsit Seneſchallo Nemauſen. ſeu Bellicadri vt deinceps areſta & omnes literas parlamenti exercerentur ſine aliis executoriis ducis vel alterius dominij.}

Etiā ſi apparitor alterius inferioris magiſtratus inueniret reū fugientem, poterit eū prehendere ſine requiſitione, & ducere ad carceres illius magiſtratus, vbi eſt cōprehenſus, & poſteà poterit ab eo permiſsionē petere, & ei literas oſtēdere. Iaſ. & alij, in §. 1. de actio. in inſt. vbi ſuſpectus de fuga poteſt capi vbicūq; fuerit cōprehēſus, etiā à parte, vt docet de Ripa in c. 1. de iud. poſt Iaſ. in d. §. 1.

Requiſita in literis requiſitorijs.

7 Eſt tamen notandum, quòd tam in cauſa ciuili, quàm in criminali, literæ requiſitoriæ debent eſſe iudicis rogantis ſigillo, vel magiſtratus ſignatæ, alioqui non facerent fidem. l. ſi qua per calumniam. in fi. C. de epiſ. & cler. cap. tertio loco. de probatio. ſecundo, requiritur quòd literæ ſint publicæ. Oldra. conſi. 124. quòd remiſsio.

8 Tertiò, debet continere requiſitionem. vt patet in l. 1. ff. de req. reis.

Cauſa inferi debet in literis requiſitoriis.

9 Quartò, ſicut in ciuilibus debent literæ continere cauſam, videlicet propter contractū in noſtra iuriſdictione factum, vel aliàs. d. §. contrahentes. ita in criminalibus debet delictum in literis rogatoriis per delinquentem cōmiſſum exprimi, & qualitas delicti probati, aut confeſsi, vt melius & tutius requiſitus ſuccurrat. tex. in auth. vt nulli iudi. §. ſi verò quis comprehenſorū. colla. 9. l. fin. ff. de offic. præfect. vigil. & tunc ſine nouo proceſſu iudex requiſitus procederet, ſecus ſi ageretur de punitione delinquentis, & ſic de magno præiudicio Bal. in authen. clericus. C. de epiſ. & cler. Bar. & alij in l. magiſtratus. ff. de iuriſd. omnium iud. Ioāda. Bricius. in repet. dict. §. cōtrahētes. in fi. tex.

Remittit iudex delinquentē cum ſuis apparitoribus.

10 Notandum, quòd iudex requiſitus poterit cum ſuis propriis ſeruientibus, ſi velit, delinquentem remittere, per ea quæ not. in l. pen. ff. ſi ex noxa. cauſ. agat. Iacob. de bello viſu, in ſua practica, Rubr. de remiſ. faciend. nu. 82. liberatur tamen tradendo ſeruientibus requirentis, ſi in literis requiſitoriis hoc cautū ſit. l. ſolent. ff. de cuſtod. & exhibit. reo. l. vna. C. vt omnes. cauſę tā ciuiles. &c. circa fi. Tutius facit iudex remittēs, ſi ſibi procuret fieri inſtrumentum publicum de requiſitione, captione, ac remiſsione, vt poſteà ſit liberatus. text. in authen. de eccleſiaſti. rer. immobil. alienat. collatio. 5. §. ſancimus. iunctis his quæ nota. in l. ſiue apud. C. de tranſactio. & ſi non confidat his apparitoribus, vel timeat quòd auferatur ab eis, debet dare ſuos ſeruientes comites.

Expenſis eius remiſsio fieri debeat.

11 Item hæc remiſsio expenſis iudicis petentis remiſsionem & prehenſionem rei delinquentis fiet. l. ſi culpa. ff. de rei vendic. l. ſed ſi hæreditas. §. 1. ad exhib. non debet tamen iudex requiſitus aliquid pro ſalario capere, ſed ſua ſponte, & liberaliter reum captum remittere. c. ſtatutum. §. inſuper. de reſcri. in 6. l. diuus. 2. ff. de cuſto. reor. Alioqui à ſuperiore puniri poſſet.

Requiſitus iudex quādo prehendere debeat reū.

12 Intellige quòd iudex requiſitus non tenetur delinquentem capere, niſi informationes fuerint ad eum miſſæ clauſæ, ac ſigillatæ, cum decreto de capiendo, & delicto per eum commiſſo. l. ſi cui. §. fi. ff. de accuſa. glo. in l. de iure. ff. ad municipa. l. 1. C. vbi cauſa ſtatus. tex. de iure ad hoc melior, in l. non dubium. ff. de cuſtod. reor. & §. ſi verò intra. in auth. de monach. colla. 1. & de māda. princip. §. ſed etiam ſuſcipientes. & tex. in l. interdum. §. 1. ff. de publica. Henricus Bric. in c. 1. in fi. de raptor. Henri. Bouer. in ſingu. incipi. Remiſsio. q. 4. Imo. & alij poſt glo. ibi. in dicta cle. paſto ralis.

Informationibus nō factis quando reus capi poſsit, vel non.

13 Hoc verum, quando ille capiendus haberet domicilium, quia tunc non poteſt capi non præcedentibus informationibus. Salicet. in l. nullus. 5. nota. C. de exhib. reis. Benedi. in repe. c. Raynutius. in verbo mortuo. in 1. not. nu. 201. de teſtam. dixi in repet. l. diuus. fol. 19. verſicu. hodie. ff. ad ſenatuſconſ. Silla. & idē ſi eſſet homo bonæ famæ & cōditionis, alioqui ſi capiendus eſſet malæ famę vel vilis, aut vagabundus, etiam ſine informationibus iudex requiſitus eum debet capere, cum literis requiſitoriis, quibus debet credere. dicto §. ſed etiā. de manda. princ. & §. ſi verò quis cōprehenſorū. in auth. vt nulli iudic. colla. 9. & hodie ex cōſuetudine generali non mittuntur, niſi literę requiſitoriæ quia poſſent auferri ab apparitore, in quibus exprimitur informationes eſſe factas. & per gētes regias viſas, ac decreto iudicis fuiſſe ſtatutū requirēte procuratore regio, vt vbiq; ex tali loca ſacra tales ſceleſti capiātur quod rogamus, vt facias, aut fieri per ſeruiētes noſtros permittas. &c.

Capiatur ut quis viuus, uel mortuus non poteſt iudex decernere.

14 Videndum eſt, an iudex poſsit decernere, quòd reus capiatur viuus, vel mortuus, quod non puto: quia cū ſit abſens, damnari non poteſt. l. abſentē. ff. de pœnis. Ioan. Fabr. per illū tex. in l. 1. §. finautē. C. de his qui latro. &c. multò minus ſeruiēs poteſt interficere delinquentē, vel verberibus afficere, quod ſi fecerit vltimū ſupplicium non euadet. l. fin. C. de malefic. & mathemati. ideò dicit Albert. in tracta. ſtatu. in quarta parte. q. 36. quòd poſtquàm aliquis captus eſt, non debent apparitores eum offendere, alioqui vltimo ſupplicio puniri debent. Et mirandum eſt, quòd iudices hoc ſeruari nō procurēt, quia quotidie viatores hoſce malè tractāt, licet innocētes ſint hi qui capiūtur.

Apparitor uerberās captū, ultimo ſupplicio afficitur.

15 Si tamen delinquens reſiſteret, & ſeruientes eum occiderent, nulla erit noxia, quia ipſe reus ſe videtur occidere. l. ſi ſeruus. C. de his qui ad eccle. confug. Floria. in l. ſi ſeruus. in fin. princ. ff. ad legem Aquil. Angel. in tractat. de malefic. in gl. fama public. verſic. & primò quando officialis. l. 2. & ibi doct. C. de deſerto, lib. 12. Bal. in l. nec timorem. per illum text. ff. quod metus cauſ.

Reſiſtēs ſeruientibus impunè occiditur.

16 Nota, quòd iudex, cui remiſſa eſt prehenſio, ſi ſemel delinquentem cęperit, non poterit eundem delinquentem dimittere, & liberare, iuris ordine non ſeruato. l. fi. ff. de offic. procurat Cæſar. multò minus ſeruientes poſtquàm cœperint aliquem, poſſunt eum pecunia eis (vt ſæpe fit) data liberare, vel poſtquàm eis traditus eſt: quod ſi fecerint, puniendi ſunt. vt probatur in l. milites. ff. de cuſto. reo. l. ad commentarienſem. C. illo tit.

Captum non poteſt iudex uel apparitor liberare.

17 Seruientes, ac *les bayles* municipiorum, (vt dicunt) ſiſtere, areſtare, ac capere poſſunt. Sed non liberare captos, teſte Iacob. de bello viſu, in dicta rub. de remiſsi. faciend. nu. 84. ratio eſt quia non poteſt abſoluere, qui non poteſt condemnare. l. 3. ff. de re iud. l. nemo qui. de regu. iuris. & ſi liberaret, cōdemnaretur ad repræſentādū eum ſuis ſumptibus, & ſic ſæpius audiui multos cōdemnatos.

18 Item nec iudex, qui cœpit delinquentem ad requiſitionem alterius, poteſt eum retinere, etiam ſi delinquens velit, & requirat, dicens requirentem eſſe ſibi ſuſpectum: quia non eſt in hac parte niſi executor, ergo non poterit cognoſcere, niſi eſſet eidem mandatum, & tunc daret eidem adiunctum. l. apertiſsimi. C. de iudi. l. 1. ff. vbi cauſ. ſtat. Iacob. vbi ſuprà nu. 70. *Retinere nõ poteſt iudex requiſitus captum.*

19 Amplia inſuper ſiue requirens fuerit iudex eccleſiaſticus, ſiue laicus, capitu. Romana. §. contrahentes. de foro compe. Quandoque iudex eccleſiaſticus requirit eundem eccleſiaſticum, vt quando quis eſt hîc excom. officialis huius ciuitatis rogat officialem Tholoſanum, vt talem denunciet excommunicatum ibidem, vel citet ratione contractus hîc facti, & vocatur rogatum, in quo ſolent apponi hæc verba: in iuris ſubſidium requirimus & rogamus. *Eccleſiaſticus iudex requirit eccleſiaſticum & laicum.*

20 Aliquando eccleſiaſticus exigente neceſsitate requirit laicum cap. dilecto. in fin. de ſenten. excom. libr. ſexto. & dic quòd quando eccleſia eſt oppreſſa per laicos ratione hæreſis, debet iudex ſecularis ſine aliqua cognitione, ſtatim, facta requiſitione, iuuare eccleſiam, & impariri auxilium. cap. de liguribus & cap. principes. 23. quæſtio. 5. & qui tale officium negligit impartiri, debet priuari ſua iuriſditione, cum parum ab hæreſi diſtet, cap. ad abolendam. de hæretic. cap. vt inquiſitionis. §. prohibemus. illo titulo lib. 6. Et facias regulam, quòd iudex ſecularis tenetur ſine aliqua cognitione impartiri ſuum officium in omni caſu, de quo non poteſt cognoſcere cap. cum non ab homine de iudic. cap. ad falſariorum. de crimi. falſi. cap. degradatio. de pœn. lib. 6. Anto. de Butri. poſt Innocen. in cap. 1. de offic. ordi. *Iudex laicus requiſitus ſine cognitione cauſæ habeat.*

21 † Hodie cautum eſt à Rege Henrico 2. quòd iudices eccleſiaſtici poſsint hæreticos capere per ſuam familiam, vel familiam iudicis ſecularis, quæ debet ei obedire in hoc, nec tenetur etiam iudex eccleſiaſticus iudicem requirere ſecularem, nec habet iudex ſecularis videre, an ſententia iudicis eccleſiaſtici ſit iuſta, necne. cap. 2. de exceptio, lib. 6. quia pro ea præſumitur, cap. in præſentia. de offic. ordinar. l. Herennius. §. Caia. ff. de euictio. Specu. princip. §. tractandum. folio 31. niſi notoriè appareret de nullitate, glo. ſingul. in cap. ſuper literis. de reſcrip. Bald. in l. 1. C. ne liceat tertiò prouoca. vide tamen Petr. Anch. in reg. ea quæ fiunt. de regul. iuris. libr. 6. Bart. & alios in l. magiſtratibus, in fin. ff. de iuriſditio. omnium iudic. *Capere quando poſſunt iudices eccleſiaſtici.*

22 † Solet tamen iudex ſecularis citare partem ad opponendum, ſi quam habet exceptionem in executione. Bart. in l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudica. & l. 1. ff. nil nou. appel. penden. Cyn. in l. ab executore. C. quo appella. non recip. Innoc. & alij in cap. ex ratione. de appella. vide Oldrad. conſi. 89. epiſcopus. Et iſtud eſt commune in omni ordinario, ſiue ſit ſecularis requiſitus, ſiue requirens, ſiue vterque. Aegid. Bellamera in dic. §. contrahentes. col. 3. de foro competen. lib. 6.

23 Conſydera ſiue iudex requirat alium iudicem, ſiue exactor, vel theſaurarius requirat præſidem, quòd poteſt, & ad petitionem exactoris cogitur Baillíuus facere exactionem tributorum fiſcalium. l. in fiſcalibus. cum l. ſeq. & ibi de Platea. C. de exactor. tribut. libr. 10. & ibi dicit patruus meus per illum text. quod theſaurarij non habent iuriſditionem. ideo non poſſunt compellere, nec dare dilationem ad ſoluendum debitum regium, & ſi dederint tenentur interim ſoluere de proprio, & hodie hæc munerum materia eſt valde frequens, & vtinam non eſſet tam nota. vt dicam in rub. *des aydes, tailles & gabelles.* *Theſaurarius requirit iudices.*

24 Item in miſsione in poſſeſsionem requiri poteſt iudex, in cuius territorio res ſita eſt. c. Romana. §. contrahentes. de foro compe. lib. 6. vide Bal. conſi. 156. quidam in terra. in 5. vol.

25 Quod & intellige idem in ſententiæ executione, vt iudex vnius iuriſditionis teneatur exequi ſententiam alterius. text. in l. à diuo Pio. §. 1. ff. de re iudica. Bald. in l. fin. C. ſi à non compet. iud. Iaſ. in dicta l. properandum. §. ſin autem reus. Anto. Tremol. in additio. ad Vbert. de Bonacurſo. rub. de imped. execut. §. ſeptimò. etiam in criminalibus. Hippo. conſil. 86. licet iam. col. 2. & ſeq. *Sententiam unius alter iudex exequi debet.*

26 Quod declara, quando iudex pronunciauit ſecundum leges, ſecus ſi pronunciauerit ſecundum ſtatuta, & conſuetudines loci ipſius iudicis. Bal. in l. vna. in fin. C. de confeſſ. quia ſtatuta municipalia vnius territorij, alter iudex in exequendo ſequi non debet: ſecundum eum in l. 1. in 4. quæſt. C. ne filius pro patre. Alexan. in dicta l. à diuo Pio. §. ſententiam. col. 3. Alex. & alij in dicto §. ſin autem reus. Hippol. in ſingul. 138. iudex vnius. Iaſ. in l. cum quædam. colu. vlti. ff. de iuriſdi. omni. iudic. ſed in vſu forenſi non ſolet fieri hæc differentia. {Imò executio fieri ſolet à iudice requiſito, etiam ſi ſententia ſit lata ſecundùm ſtatuta vel conſuetudines illius loci: alioqui nũquam fieret in hac patria, in qua conſuetudo diuerſa eſt in qualibet prouincia.}

27 Item dicimus hanc requiſitionem fieri poſſe, ſiue ſint iudices ſub eodem domino, ſiue non, ideo iudex villæ nouæ, vel alius de regno, poterit requirere iudicem Auenionenſem, & econtrariò, vt docet Boniſa. vital. in cle. paſtoralis. verſi. nos tam. de re iudic. & quotidie hoc fieri ſolet. *Requiri etiã iudices alterius regni poſſunt.*

28 Quod intellige ex vrbanitate, non ex neceſsitate, ad hoc vt poſsit cogi: quia par in parem. &c. d. l. nam magiſtratus. Bonifac. vbi ſuprà. per gloſſ. ibi: dicam tamen infrà an poſſet cogi per repreſſalias.

29 Ita etiam in teſtibus, quorum receptionem, & examinationem poteſt iudex vnius iuriſditionis alteri committere, vt litis ſumptus euitentur. l. iudices, & authen. apud eloquentiſsimum. C. de fide inſtrumen. §. & quoniam. in authen. de teſtib. colla. 7. vide Barto. & alios in l. 2. C. de naufrag. lib. 11. & hoc debet facere, non partes cogere ad fundendum magnas impenſas. *Teſtiũ examinatio cõmitti poteſt magiſtratibus loci unde ſunt teſtes.*

30 Procedet etiam tam in magnis cauſis, quàm in paruis, quia vbique eſt eadem ratio. Boniſac. in dicta cle. paſtoralis. dicto verſicu. nos. & generaliter quando actus non poteſt expediri per iu-

dicem vnius territorij,poteſt requirere alium, vt id expediat, & quando videt impenſas magnas eſſe: nec erit credendum iſti commiſſo; niſi fidem de ſua faciat commiſsione in ſcriptis.per tex. in l.vna.C.de manda.princip.l.prohibitum.& l.defenſionis.C.de iure fiſc.lib.10.

Superior nõ requirit, ſed præcipit.

31 Limita in ſuperiore,qui non habet requirere, ſed præcipere inferiori, vt archiepiſcopus archidiacono,vel Baillinus præpoſito,ita latum areſtum Pariſien. vt teſtatur Ioan.Gal.in quæſt. per areſta.quæſtio.95.fuit dictum per Areſtum.per doct.in dicta cle.paſtoralis.& tunc in literis ſolent apponi hæc verba: *mandons & commandons*,& tunc quod præcipitur, neceſſe eſt fieri. cap. fin 14. quæſtio.1.niſi rationabilis cauſa allegaretur.cap. ſi quando. de reſcrip. & ſuperius ſcripſi in trac. de reſcrip.artic.1.& 2.

Literæ requiſitoriæ non faciunt quem iudicem.

32 Secundò limita,quando iudex, cui ſcribitur, non eſſet iudex condemnati ratione domicilij, originis,aut ratione rei ſitæ, vel alio modo, hæ enim literæ requiſitoriæ non facerent eum iudicem.no.in c.fin.de foro competen.Vincen. Hercul.in dicta l.à diuo Pio. §.1. col. 6.quod eſt notandum ſecundum eum, quia ſicut priuatorum conſenſus non facit iudicem eum, qui nulli præeſt iuriſditioni.l.priuatorum.C.de iuriſdi.omnium iud. ita iudex remittendo non facit iudicem,qui non eſt.

Requiſitus an ſine literis exequi poſsit.

33 Quæro an iudex requiſitus ſine literis requiſitoriis poſsit exequi citationem, & alia facere? Reſpon.non,per tex.in l.prima.ibi, literæ ad magiſtratus dentur. ff. de ſeruis fugiti.l. 1. de requir. reis.§.ſi quis verò comprehenſorum.in authen.vt nulli iudic.colla.9.text.in l.vna.C.de offic. comit.rerum priuatar. & in l.properandum.§. ſinautem reus.C. de iudi.quem tex.Paulus,& Iaſ. dicunt meliorem iuris.allegaui tamen ſuperius vltra eos meliores, & clarius exprimentes, & ſi ſine literis procederent eſſet nullus proceſſus,vel ſententiæ executio,ſecundum eos. Tum primò,quia officium ſuum non debet impartiri non petitus.l.4.§.hoc autem iudicium.ff. de damno infecto. & paria ſunt,non eſſe,vel non apparere.l.duo ſunt. ff. de teſtamen. tutel. & ſine literis facilè non appareret:tum etiam,quia conſuetudo & vſus ſic obtinuit.Cy.Bald. & alij,in l. cum quædam puella.§.fina.ff.de iuriſdi om.iudic. vbi dicunt,ſic fuiſſe Florentiæ obtentum. & ſic minimè mutanda ſunt,quæ ſemper certam interpretationem habuerunt. l. minimè. ff.de leg.etiam conſuetudo eſt, quòd requiſitus concedat literas, quas vocant, de pareatis, ſiue annexas, continentes ſibi placere executionem fieri in ſuo territorio.

Limita in literis quas vocant *Clamores parui ſigilli Montiſpeſſulani*. in quibus nullæ literæ de pareatis dantur.per ordinat.Reg.rub.*du petit ſéel de Montpellier*.artic. 12. quam hîc, eo quòd eſt huic materiæ conueniens,inſerui.

Loys xij.Artic.153.*Des premieres.*

Articulus vnicus.

Item pour obuiez aux deſpens que les ſergens font aux debteurs au moyen des annexes,qu'ilz vont obtenir des Seneſchaux, Baillifz,ou Viguiers,aucune foys deux,ou trois iournées loing des debteurs.

GLOSSA I.

1 CAVSA igitur huius conſtitutionis eſt, ad vitandum expenſas, quas apparitores faciebât in quærendis his literis de pareatis. Cum interdum oportebat eas quærere per tres,vel quatuor dietas, ob id multæ fiebant expenſæ debitori, qui in fine omnia iſta reddere tenebatur. vt in l.properandum.§.ſinautem alterutra. C.de iudic.ideo vocari has literas Clamores,dixi in tract.de liter.oblig.artic.1. quòd inducant debitores, contra quos fit executio,ad magnos clamores,& ſic ab effectu nomina impoſita ſunt,ſicut interdictorum nomina.§.1.de interdic.in inſti.ideo Rex ſtatuit,vt ſequitur,

Literæ clamoris quare ſic nocētur.

A eſté ordonné que deſdites clameurs du petit ſéel,ne ſe prendra aucune annexe,ou lettres de pareatis, fors ſeulement que le ſergent porteur deſdites clameurs ſera tenu d'inſinuer icelles aux officiers ordinaires: ou il viendra faire ladite execution où ledit debiteur ſera ſa reſidence.

GLOSSA II.

Literæ annexa neceſſaria.

1 IGitur ſpecialiter ſtatuit in hoc caſu princeps,propter rationem expreſſam,ne apparitor quærat literas annexas, vel de pareatis dictas, à Seneſchallis vel Bailliuis, ſed ſufficit quòd literas clamoris inſinuet,& oſtendat magiſtratui,in cuius territorio reſidet debitor,& in quo facit executionem,ergo in hoc caſu eſt ſtatutum,ne quis has literas annexas habeat.ideo in aliis caſibus regula procedet.l.1.ff.de offic.eius.nam ſicut literę rogatoriæ debent dari à magiſtratibus requirentibus, vt ſuprà dictum fuit:ita & requiſiti ſuas annexas & permiſsionis literas tradere debent,vt appareat executionem eſſe iure factam. & ſic regula eſt,quòd literæ requiſitoriæ debent interuenire.

2 Item deputati à generalibus monetarum Pariſien. ad viſitandum monetarios, non petunt pareatis etiam à parlamentis, vt eſt in Rub. *Des monoiers.* ordin. 7. artic. 84.

3 Fallit quando ſententia eſſet lata per iudicem, qui nõ præeſt territorio, vt pote per dominum Rectorem vniuerſitatis, tunc executio fiet ſine literis requiſitoriis. Bal. in l. epiſcopale iudicium. C. de epiſcopal. audien. quod declara & limita. vt per Alexan. in l. à diuo Pio. §. 1. ff. de re iudi. & per Iacobi. in l. argentarium. §. 1. col. 2. de iudi.

Requiſitoriæ literæ quando non ſint neceſſariæ.

4 Secundò, limita quandò ageretur actione in factum, ſeu iudicati, tunc enim ſine literis exequi poterit, quia actio exerceri poterit vbique locorum, vbi reus ſortitur forum. allegant l. fin. in fin. C. de præſcrip. 30. vel 40. anno. Bart. & alij in dicta l. à diuo Pio. §. 1. Paulus & Iaſ. in dicto §. fin. autem reus. vbi doct. aſſignant diuerſitatis rationem. ibi vide, ſed tamen praxis etiam in iſto caſu has petit literas, aliàs ſine literis oporteret de nouo agi.

Indicati actio exequi poteſt ſine literis requiſitoriis.

5 Tertiò, limita quandò requiſitus haberet iuriſditionem ratione originis, vel domicilij in perſonam condemnati, tunc etiam ſine literis requiſitoriis exequetur. Bald. in additio. ad Specula. in titu. de ſenten. col. 8. verſic. ſententia lata per vnum iudicem. eſſet tamẽ hoc nimis reſtringere iura. teſte Iacob. in d. l. argentarium. ideo etiam hoc caſu peti ſolent.

6 Quartò, ſi intra iuriſditionem parlamenti viator exequatur ſententiam, vel areſtum, ſufficit obtinere literas de pareatis à Bailliuo, vel Seneſchallo. ſed ſi vnius curiæ parlamenti areſtum in alia iuriſditione & reſſortu parlamenti exequatur, tunc literæ annexæ obtinebuntur ab alio parlamento, aliàs non poterit fieri executio, vt cẽſuit ſenatus Pariſien. pro Domi. *Du perier* anno 1543 die 2. Iulij. quod eſt iuri conſonum. in l. cum vnus. §. is qui poſſidere. ff. de bonis anthorita. iudic. poſſid. & tunc impetrari ſolent à Rege literæ directæ alteri parlamento, vbi rex mandat, vt executionem faciant, & tunc parlamentum non ſolet hoc recuſare.

Literæ annexæ à quo obtineri poſſint. Areſtum.

7 † Sed parlamentum Tholoſanum ſolet remiſsionem recuſare propter contractum factum cum principe, in quo promiſit perſonas reſſortus Tholoſani non extrahere ex quacunque cauſa, nec eorum cauſas, & hoc conuenit rubric. de cauſ. in Concord. poteſt tamen iudex ordinarius conſentire, vt captus intra carceres ſuos iniiciatur, ſed ſine ſenatus permiſſu non poterit extrahi: vt iudicauit ſenatus, Anno 1544. die 28. Iunij in Tornella, quam Tholum Budæus in foren. vocat. {Hodie arreſta primi conſilij & magni exequi poſſunt ſine literis de pareatis per edictum regium in titul. *du grand conſeil.* in fi.}

Parlamentum Tholoſanũ remiſſionem non concedit. Areſtum.

8 Quintò, quando per ſententiam eſſet impoſita pœna perſonalis, tunc iudex territorij ſine literis requiſitoriis exequetur, vt pote ſi alicui interdictum fuerit, ne in iuriſditione moretur, non morabitur etiam in ciuitate confœderata. per l. non dubito. in fi. ff. de captiui. & poſtlimi. reuerſ. quam ſingul. dicit Alexan. conſil. 84. in cauſa. col. vlti. in 3. vol. & Barb. conſil. 11. illud afferam. col. 17. in 2. vol. & conſil. 64. ſcribitur. col. 6. in 4. volu. Socy. conſil. 74. in præſenti. col. 3. in primo volu. tamen contrarium tenet Bald. in l. executorem. col. 9. in fin. & ſeq. C. de execut. rei iudic. vbi requiſitione opus eſſe ſcribit. & iſta opinio eſt de iure verior, & ſeruatur ſecundum eum de conſuetudine. & doct in dicto §. 1. l. à diuo Pio. & iſtud eſt tutius, quòd literæ requiſitoriæ dentur.

Requiſitio non debet fieri in ciuitate fœderata.

9 Quæro, ſi magiſtratus requiſitus ad literas requirentis nolit exequi, an puniendus ſit, & qua pœna, vel an cogendus ſit: Reſpondeo, quòd requiſitus primò peccat recuſando, quia non implet legem Chriſti dicentis: Alter alterius onera portate. ad Galat. 6. cap. & c. ponderet 50. diſtin. Aegid. de Bellamera, & alij in dicto §. contrahentes. vide Barb. in cap. 3. col. 3. de fideiuſſ.

Requiſitus magiſtratus non obtemperans quomodo ſit puniendus.

10 Secundò, non tenebitur poſteà requirens in ſimili caſu impartiri auxilium, quod enim quiſque iuris in alium ſtatuit, ipſe eodem iure vti debet. rubri. ff. quod quiſque iur. cap. cum omnes. de conſtitu. & Terent. Omnium rerum viciſsitudo eſt. moralis Cato: Tu quoque fac ſimile. Ideò in literis requiſitoriis ſolet apponi: *Nos offerentes in ſimilibus vobis complacere. &c.*

11 Tertiò requiſitus non faciens eſt periurus, ab initio autem iurauit ſeruare iura, conſuetudines, & conſtitutiones. in authen. iuſiurand. quod præſtatur ab his. collatio. ſecunda, & iura, & conſuetudines volunt hanc requiſitionem debere perfici: alioqui in vanum requiſitio fieret.

12 Quartò, tenetur ad intereſſe parti. Barto. in dicto §. 1. l. à diuo Pio. per l. ſi iudex. ff. de var. & extraor. cognitio. Aufre. in deciſ. Tholo. quæſtio. 411. requiſitus.

13 Quinto, ſecundum quoſdam iudex requirens compellet requiſitum. dicto §. primo. dict. l. à diuo Pio. vbi tex. vtitur verbo iuſſum. quod importat quandam ſuperioritatem. rubr. quod iuſſu. ff. l. ſi quis mihi bona. §. iuſſum. ff. de acquir. hæredit. facit §. ſi quis comprehenſorum. vbi vtitur verbo iubemus. & quod præcipitur imperatur, & quod imperatur neceſſe eſt fieri c. fi. 14. q. 1.

Requiſitus à quo compelli poſſit.

14 Nam in hoc ſecundum eos requirens dicitur ſuperior, quia hoc facit autoritate legis: vel melius dicunt alij, quòd ſuperior requiſiti compellet eum, cùm par in parem non habeat imperium. l. ille à quo. §. tempeſtiuum. ff. ad Trebel. & hoc per text. in cap. nullus. de iure patrona. & hęc opinio de cõſuetudine inoleuit. nec obſtat dict. §. primus, quia intelligi iuſſum debet per ſuperiorem. vel vt alij habent, ſi hoc viſum fuerit, & melius. nec obſtat verbum iubemus. Nam licet imperator iubeat, tamen non dat poteſtatem iubendi, vt docet Bellamera & alij in dicto §. contrahentes.

Iubemus verbum, importat ſuperioritatem.

15 † Et ſi nullum haberet ſuperiorem, vt ſi Rex Franciæ requireretur à Rege Angliæ, & nollet obtemperare, ſolent concedi repreſaliæ, & ita fuit aliàs factum contra Auenion. à magiſtratibus regni requiſitos. teſte Iac. de bello viſu. q. 3. dict. §. contrahentes, intellige, vt ibi per eum & Bonif. in dict. clemen. paſtoralis.

16 Sextò

Iudex requiſitus. ſi negligat ſecit litem ſuam.

16 Sextò faceret litem ſuam iudex, qui requiſitus negligit facere iuſtitiam.l.penulti.C. de pact. l.ſi filiusfami. ff.de iudic.c.t.de re iudic.libr.6.Et tanquam conſcius criminis debet puniri.l.prima. in fin.& l Chriſtianis.C.de paga.§.iudices.de pace tenenda inter ſubdi.& iura.firmand. in feud.& ibi glo.in verb.neglexerint.Iacob.de bello viſu.in ſua practica.in rub.de fug. reor. verſic. item ſuſpecto auferrur.Iacob.in l.argentarius.§.fin.ff.de edend.

Condẽnatus ad mulctam non poteſt impetrare literas,ut ei remittatur.

17 † Imò talis iudex ſic negligens poſtquàm fuerit condemnatus per ſuperiorem ad mulctam. non poterit imperrare reſcriptum remiſsiuum illius mulctæ. tex.nota.in l.mancipia. C. de ſerui s fugiti.quem not.Do.Sanxon in ordina.Turo.arti.vlti.in princip.Solent tamen quotidie literę iſtę impetrari,quicquid in contrarium dicatur.

18 Septimò ſecundum alios pars habebitur pro citata,poſtquàm impeditur,ne citetur.clemen, ti.cauſam,ibi,verùm ſi propter appellati.&c.de electio.facit l.fin.C.de nauicular.lib.11.vbi Bartol. notat quòd ob negligentiam vel delictum ſuperioris puniuntur ciues. Ioann. Andr.in regul.non debet.de regulis iuris.libr.6.in nouell.facit quòd habetur in concor.in rub.de interdi.indiffe. non ponend. vbi propter negligentiam ſuperioris poteſt terra ſubiici interdicto, & tota ciuitas. & ſic fuit Tholoſę mea memoria interdicta ciuitas iſtantibus cordigeris. vel audi quid ſtatuatur quando requiſitus non vult exequi.

Leſquelz ordinaires feront leſdites executions, ou les feront faire: & s'ilz eſtoyent refuſans & en demeure: leſdits ſergens pourront faire ladicte execution: & non autrement.

GLOSSA III.

Recuſante requiſito apparitor exequitur.

1 HABES hic practicam, vt ordinarius, cui oſtenſæ ſunt literæ, ne apparitor extraneus abutatur, poteſt dictas literas executioni mandare per ſuos apparitores, quòd ſi ordinarius recuſet, vel moretur, poterit viator extraneus exequi. & quamuis hic ſit copulatiua, tamen accipitur pro alternatiua, vt l. ſæpe. ff.de verborum ſignifie. adeò quòd ſi recuſet ordinarius exequi, vel differat, poterit viator authoritate huius legis executioni mandare ſuas literas: requiritur tamen ſatis longa mora, puta vnius diei, ſecus ſi differret per vnam horam, tunc non poſſet viator exequi, ſed expectare haberet.argum.l. ſi longius. ff. de iudic. tenetur tamen requiſitus ſtatim atque eſt petitum hoc expedire, vel recuſare, vt ſcripſi in forma litera.executor.in glo.diſtulerint.in concor.

Mora quæ requiratur.

Citare per edictũ quando apparitor extraneus poßit.

2. Item poterit hic requirens citare per edictum, vel nuncium, ſicut ſi eſſet in eius territorio.arg. l.2.C.vbi in rem actio.l.nulli de iudic.& hoc placet Barto.in extrauagan.ad reprimendũ.in verb. per edictum.col.vlti.Areti.d.conſi.58.diligenter.Iaſ.in l.cum quædam.col.vlti.& in l.fi. de iuriſd. omnium.iudi.ſed melius eſt quòd apparitor exequatur vt hic permittitur.

Viator capere poteſt delinquentem,ſed non extrahere.

3 † Vel ſi ſeruiens timeret criminoſum fugam arripere velle, poterit illum capere ante requiſitionem, & idem quando non poteſt de facili recurſus haberi ad iudicem illius territorij.arg.l. generali.C.de decu.lib.10.Sicut de debitore fugiente dicitur.in l.ait.prætor.§.ſi debitorem.ff. quæ in fraud.credito.Iaſ.in §.1.inſtit.de actio.moder.in cap. 1.de iudic. debebit tamen ſeruiens poſteà iudici illius territorij præſentare captum, & eidem reddere, ac facultatem petere extrahendi illum, aliàs non poſſet.dicto §.ſi verò quis comprehenſorum.l. capite. ff. de adulte. Iac. de bello viſu in ſua practi.rubr.de fuga reo.nu.49.Hippo.ſing.203.iudex.

Requiſitus nolens permittere reũ capi, eſt ſua iuriſditione priuandus.

4 Adde quòd ſi requiſitus nollet capere, vel permittere in ſua iuriſditione delinquentem capi, poſſet ſua priuari iuriſditione per ſuperiorem, quia abutitur illa.arg.c.vt priuilegia.de priuileg.

5 † Vt puniatur, in quo deliquit.authen.omnes peregrini.C.commu.de ſucceſſ.cap.poſtulaſtis. Et ibi dixi vlti.not.de cleric excom.miniſtr.vel poterit puniri pœna. l. ad commentarienſem. C. de cuſto.reor.Iaco.de Bello viſu vbi ſuprà.nu.55.

6 Præterea poterit compelli requiſitus per ſuum ſuperiorem, & etiam requirens ſi nollet requirere.capitulo nullus.de iure patronatus cap.ſi fortè 65.diſtin.c.1. de offi.ordi.in authen.vt differen. §.illud.colla.9. {Etiam ſolent impetrari literæ regiæ à cancellaria ad compellendum iudicem, qui recuſauit, alioqui rex permittet iudici, qui illam ſententiam protulit, executionem per ſe facere.}

7 Fallit quando haberent iuſtam cauſam contradicendi.Vincen.in d.§.1.col.13.Bal. conſil. 98. caſus ſcribitur.in 3.volu.tene practicam text.quòd ſi ordinarius recuſet, vel differat, vt ſeruiens exterus poſsit exequi, & de hoc debet conſtare. nam ſeruiens in ſua relatione ſcribet adhibitis duobus teſtibus, vel ipſe poterit requirere ordinarium coram notario, & teſtibus.

Secularis magiſtratus an cogat eccleſiaſticũ.

8 Secularis verò non coget eccleſiaſticum.c.2.de excep.Henri.in cap.1.de raptor. Fab. & Cyn. in authe.qua in prouincia.C.vbi de cri.agi opor.Bella meta, & Iacob.de bello viſu.in d.§.contrahentes.quæſtio.3.de for.compet. & iſta opinio eſt tutior & melior.vidi tamen quandoque in hoc regno iudices Regios compellere clericos capiendo temporalitatem, quam vocant ſpectantem ad iudicem eccleſiaſticum ſub manu Regia, donec fecerit, quæ mandat.d.ſecularis.alibi fuſius dicam an benè, & quo iure.

apere ali- ,·tem an co- ;·itur priua

9 Priuati tamen non poſſunt compelli ad capiendum aliquem.l.non eſt ſingulis.ff.de regu. iur. Alber.in l.1.§.fin.ff. de ſeruis fugiti. quia pecuniam poſſunt recipere pro capiendo, quod non poſ-

ſent, ſi

ſent,ſi tenereutur.l.4.§.vlt.ff.de condi.ob tur.cau.l.ſolent.de præſcri.ver. Si tamen apparitor præciperet laico,vt eidem autoritate Regia ſuccurreret,dicens:*ayde au Roy.* laicus non debet recuſare, qui ſi non obtemperet, poterit puniri pœna arbitraria, ſi delinquens euadat: ſecus ſi præciperet clerico, cùm ſeruiens in eum poteſtatem non habeat,nec ſecularis iudex iuriſditionem. Maſuer. in rub.de pœnis.§.item ſi ſeruiens.per l.liber homo in 2.ff.ad leg.Aqui.vide Ioan.fab.in l.fi. C. de his qui latro.& Luc.de penna.in l.vna.col.8.C.ne ruſtici ad vllum obſequi.auocen.lib.11.

10 Quæro baillius Bituricen. ad requiſitionem baillivi Aurelianen. literas quas dicunt de pareatis dedit,ſeu annexas tribuit: permittendò quòd literæ rogatoriæ iudicis Aurelianen. exequerentur in ſua iuriſditione:nunquid pars ab iſto conſenſu poſsit appellare: Reſpondeo non: quia iudex requiſitus non eſt niſi merus executor, & talis qui tenetur obtemperare requiſitioni iuſtè factæ, vt ſupra dixi,ergo pars non poterit appellare:& quia non grauatur pars.Collecta.Innocen. & Panor.in cap.cùm in iure.de offic.deleg.Aufre.in deciſ.Tholoſ.quæſt.42.requiſitus. *Appellari non poteſt à permiſſione exequendi.*

11 Ex his ergo poſſet dubitari,an citare quis poſsit extra ſuum territorium.Reperio in hac quæſtione plures opiniones, propter quas res eſt adeò dubia, vt Cæſarea egeret declaratione, vt dicit Angel. in diſput. incip. Bononien. in 2. quæſtio. tamen ne ego pragmaticos opinionibus & non ſententiis,ac dicteriis onerem,facio regulam:quòd iudex extra territorium ſuum non poteſt citare.tex.formalis in cle.paſtoralis.de re iudic.cle.vna,per locum à ſpeciali,de foro compe.cum aliis ſimilib.quia extra territorium ius dicenti non paretur impunè.l.fin. vbi Hippol.ff.de iuriſditione omnium iudicum. *Citare quis an poſſit extra territorium.*

12 Amplia,ſiue fuerit citatio realis.l.ſicuti.§.Ariſto.& ibi Bald.ff.ſi ſeruit. vendic.& d.cle.paſtoralis.& d.clemen.vna.de foro compe.Quia eſt executio, quæ extra territorium non poteſt fieri. l. cùm vnus. §. fin. ff.de bon.auth.iudi.poſsiden. & dicto §.ſinautem reus.Salyc. in l.2.C.de exhib. reis.ſiue verbalis,quæ etiam non valet facta extra territorium,niſi per literas rogatorias,vt hîc.

13 Tum primò,quia extra territorium &c.vt dixi.Tum,quia citatio eſt ſententia.l.cum clericis. C.de epiſco.& cler.quæ non poteſt ferri extra territorium, in quo is iuriſditionem non habet. d. l.fi.& c.quoniam contra.de probat.nec exequi extra territorium.d.l.à diuo pio.§.1.

14 Adhæc actus citationis ſumit robur & effectum ſolùm à poteſtate attributa per citantem, ſed citans pedem immittere in alienum non poteſt.d.§.Ariſto.ergo non poterit citare. Fely. in c.fi.col.1.de for.comp. Item quia initium citationis ſumit robur ab ipſo iudice qui eſt in alieno territorio tanquàm priuatus,& in iudiciis attendimus initium.l.2.C.qui legi.perſ.ſtan.l.in vniuerſis. C.qui dare tutor.poſsint. inſuper in ipſo ortu citationis terretur citatus incontinenti, quòd citatio eum apprehendit.Sed in alieno territorio nullus poteſt terreri,niſi per ſuum magiſtratum,qui in hoc eſt alio ſuperior.l.apud.ff.de manu.& Ange. vbi ſuprà. Ergo citatio extra territorium non poterit fieri.

15 Item quia non debet mittere falcem in meſſem alienam.c.nouit.de iudi.

16 Præterea executor citando repræſentat iudicem, qui mandauit. arg. l. & ſi prætor.ff. de offi. eius.Sed ſi iudex eſſet ibi,haberetur vt priuatus,nullamque haberet iuriſditionem.l.3. ff. de offic. præſi.ergo nec executor.& ſic non poterit citare.Et hanc opinionem paucis tenet Ioan:Fab. Regni Franciæ Cancellarius in §.fi.in fi.inſti.de pœna temerè litig.idem tenuit Nico.de Matha. qui fuit magnus homo in iure.teſte Old.conſi.88.Tertiò quæritur. in prin.& Soci.in c. fane.in fin.de foro competen.& hæc opinio etiam de conſuetudine eſt approbata.

17 Primò limita in Papa qui poteſt aliquem citare in terris non ſolùm eccleſiæ, ſed etiam Imperij,cùm imperium ab eccleſia dependeat.c.nouit.de iud.l.1.& ibi Bar.in §.præſides.de req.reis & in extrauag.ad repri.in verbo totius orbis.& in ver.per edictum.ſequitur Aret.conſi.58.diligenter. col.3.Hippol.in l.fi.in fin.nu.147.ff.de iuriſdi.omni.iudic. *Papa quomodo etiam in terris imperij citat.*

18 Hodie verò Papa in hoc Regno Franciæ non ſolet citare, vt quis compareat extra regnum, & ideo annullantur quotidie citationes, quæ fiunt,vt regnicolæ compareant Aunioni, vel Romæ,aut alibi extra regnum.Ita extitit concordatum inter ſanctiſsimum d. Papam & Chriſtianiſsimum Regem in rub.de cau.in concor.poſſet tamen in cauſis grauioribus,vt ibidem ſcribitur.

19 Secundò, fallit quando iuriſditio citantis nulli cohæret territorio, vt in iudicio delegato, qui exiſtens in vno loco,citat in alieno loco;habet enim poteſtatem ſi ſit delegatus à Papa, vel à Rege in vtroque loco,ſicut delegans.ca.cuncta per mundum.9.q.3.ſecus ſi eſſet ab ordinario delegatus,quia non poteſt plus iuris transferre,quàm habeat.l.traditio.ff.de acqui.re.do.Alex. in add.ad Bar.in d.§.præſides.

20 Tertiò fallit quando iuriſditio citantis non eſſet coarctata,vt in comite palatino, qui habet poteſtatem legitimandi vbique ſpurios, & poteſt in vna ciuitate legitimans citare coniunctos etiam extra territorium illius ciuitatis exiſtentes.l.omnes.§.venini ſi apparitor. C. de epiſc.& cle. Ang.vbi ſuprà. Sed in his tribus non poteſt dici, quòd extra territorium quis faciat; cum Papa vbique habeat ſuum territorium.no.in cap.1.de conſti.& c.nouit.de iudi.extraua. vnam ſanctam. de maiori.& obedien.in communib. & comes Palatinus legitimare in hoc regno ſolet, ſed iuriſditionem exercere non nouit. *Comes palatinus citare poteſt.*

21 Quartò, reſtringe quando citans omni iuriſditione caret, ſed ſimpliciter habet notionem vt arbiter.l.ait prætor.ff.de re iudi.In eo enim eſt eadem ratio, ſicut in delegato carente territorio.l. diem proferre,& l.ſed ſi interpellatur. §. 1. ff. de arbi. Sed & in hac limitatione non dicitur citare

extra

extra territorium ſuum,cum nullum habeat, & hoc fit ex conſenſu partium, quæ ſic voluerunt, & non inſpicitur iuriſditio,ſed perſonæ,quæ ſic compromiſerunt.

22 Quintò fallit,quando citatio propriè non ſtat in nomine citationis, ſed requiſitionis, vt illa qua vtuntur canonici volentes ad actum electionis procedere.c.cum nobis olim.de elect.& cap. cum clericis.de præben.lib.6.glo.in cle.1.de hæreti.§.1.in verb.requiſiuerint.

23 Sextò fallit, quando citatio ordinatur principaliter non ad obligatum citatum, vt compareat,vel det,aut faciat,ſed dirigitur ſolùm ad effectum ſimplicis intimationis, vt pote ſententiam latam hîc per iudicem Bituricen.is facit ea intimare Aureliæ cum nuncio, vel epiſtolà, quod poteſt,quia actus intimationis non eſt pars iudicij, nec actorum. Ideo quolibet tempore expeditur, & quolibet loco.l.item veniunt.§.petitam.ff.de peti.hære.gl.magna.in l.1.ff. de act.emp.clem.cauſam.de elect.c.1.illo titu.lib.6.& in addi.ad.præpo in c.1.qui matri. accu. poſ. plura ſcripſi in tract. nominatio.quæſt.14.

Citatio contra ſua putantes intereſſe.

24 Septimò tempera,quando citatio fieret generaliter contra putantes ſua intereſſe,tunc extenditur etiam ad extraneos,in territorio tamen exiſtentes.Bald.in l.teſtamenta.in fi.C.de teſta.dicês ita fuiſſe per ſapientes Peruſij conſultum;quia potius ſapit edictum,quàm citationem, & nullum terret, nec adſtringit. Et potius videtur quis citatus ad voluntatem exquirendam, quàm ad cauſam. Alex.in addi.ad Bar.in l.1.§.præſides.ff.de requi.reis.Paulus & alij in d.l.fi.ff.de iuriſ. om.iud. & c.1.qui matr.acc.poſ.in addi.ad præpo.tunc non fit extra territorium, ſed in territorio, & quia fit contra extraneos inuentos in iuriſditione,ergo erit valida : vt ſcripſi de hac plura in titulo de conſti.in concord.

De citatione per edictum.

25 Octauò modera,quando citatio eſſet facta per edictum,quia iuſſus de citando,& etiam ipſa citatio expediuntur extra territorium.Ideo non mirum ſi etiam poſſint ſortiri effectum,ſicut ſententia lata in vno, ligat etiam exiſtentem extra territorium. Bar. in l.cunctos populos. & ibi alij moder.C.de ſumma trini.Doct.in d.c.poſtulaſti.de foro compe.Bar.in extraua. ad reprimẽdum. in verb.per edictum. Alioqui ſequeretur abſurdum, quòd ſi rei criminis effugerent de loco condemnationis,vel debitores,quòd eſſent ibi tuti,& ſic fraudarentur creditores,quod non eſt dicendum,ſecundum Feli.in c.fin.col.1.de foro competen.

26 Intellige prædicta,quando iudex ignorat vbi ſit reus,& vbi degit,ſecus ſi ſciat,tunc debet citare per literas rogatorias.dicta cle.paſtoralis.Iorda.Bricius in dicto §.contrahentes. doc. in cle. 1. de iudi.docui in trac.de citatio.

Conſuetudo ut quis citetur extra territorium valet.

27 Nonò fallit,quando conſuetudo eſſet in contrarium,per conſuetudinem enim poteſt induci,vt quis in alieno territorio poſſit iuriſditionem exercere.Iaſ.& Hippol.in l.fi.12.limita.ff.de iuriſ.om.iudi.per text.in l.3.§.fin.de teſtib.Bald.in cap.primo.de teſtib.cog.text.in cap. vt litigantes. in fin.de offic.ordinar.lib.6.

28 Decimò limita,quando in finibus alterius territorij citandus inueniretur,& ex ſuo territorio iudex,vel ſeruiens voce citaret,tunc valeret.arg.l.fi.C.de præſcrip.long.temp.Bal.in c. cum olim. col.2.de dolo,& contu.Etiam ſine literis requiſitoriis, dummodò poſſit is, qui in alieno eſt territorio exaudire verbum alterius ſeruientis exiſtentis in ſuo territorio,in quo poteſt citare.no. in l. 1.in prin.ff.de verbo.oblig.

29 Vndecimò reſtringe,quando prima citatio eſſet facta in ſuo territorio,vt pote ſi reus inuentus in loco contractus,& ibidem citatus : poſteà aliæ citationes fieri poterunt etiam extra territorium.Innocen.in c.præterea.de dilatio.c.1. de rapto. Cardi. in dicta cle. paſtoralis. Panormita.& Feli.in dicto c.fin.& alij docto.in d.§.contrahentes.

30 Intellige tamen,quod ſit per literas rogatorias vt hîc. Et ita ſeruatur in forenſi iudicio. Alias limitationes videre licet per Feli.& alios in dicto c.fin.de foro competen.

Appellatio à iudice requiſito ad quẽ deuoluatur.

31 Vltimò,ſi in exequendo excedit iudex requiſitus, an appelletur ad ſuperiorem requirẽtis vel requiſiti.vide Barto.& alios in dicta l.à diuo Pio.§.1.& Aufrer.quæſt.411. ſcripſi in tracta. de liter. oblig.art.7.vbi multa videre quilibet poteſt in 1.Tomo.

Apparitor exequens ſine literis, an in carceres poſſit conijci. Areſtum. Praxis apparitorum exequẽtium ſine literis.

32 Non poterit tamen dominus loci in carceres detrudere viatorem regium exequentem literas Regias ſine literis requiſitoriis,vt fuit pronũciatum Burdegalæ,prout refert Boer.in deciſ.ſuis. quæſt. 8. quinta Martij. Sed areſtare equum illius poterit, ſi tamen ſeruiens executioni à ſe ſine permiſſu iudicis factæ renunciaret, non debet equus illius teneri, vt fuit deciſum in hoc ſenatu anno 1543.die prima Februarij.Et poterit poſteà viator aliam executionem de nouo facere,quam non debet iudex poſteà impedire:ideo cautela eſt, quando ſeruiens perperam fecit executionem, vt illi renunciet,& aliam de nouo faciat.

Et ſi ledit creancier veult enuoyer vn ſergent du lieu, où il fait ſa demeure, il ne ſera payé ſi n'eſt comme il euſt eſté prins au plus prochain lieu du debteur, & dehors le Royaume ſeront comme parauant,iouſte ledit ſtyle.

GLOSSA IIII.

Apparitores nõ ſunt

1 HOC eſt æquum,ne creditores ex malitia mittant diabolicos apparitores, qui omnia debitorum bona in expenſis executionis conſumant, videlicet ne plus recipiant debitores

pro-

pro expenſis apparitoris miſsi,quàm ſi receptus fuiſſet in illo loco, vbi eſt debitor, vel ſi non ſit aliquis ibi in loco proximo, hoc tamen non ita exactè ſeruatur: etiam in curia parui ſigilli: quia ſæpius dum debitores mittunt literas clamoris ad ſeruientes loci, in quo debitor degit, ſolent illi colludere cum debitore, & pecunias ab eo recipere, vt executionem differat: & poſteà vix poteſt recuperare creditor ſuas literas: ob id ſolet creditor mittere viatores notos. Alia de ſalariis horum dicam in tracta. de ſalariis. Et ne in his amplius remorer, hanc materiam executionis parui ſigilli aduocatis Montiſpeſſulani in hoc inſtructis relinquam, qui iſta illuſtrare poterunt. Finem igitur faciam, gratias de his Deo opt. maximo, virgini Mariæ, ac omnibus cœlicolis agens. Amen.

mittendi, ſed de proxima ciuitate aſſumendi.

TRACTATVS
DE RESTITVTIONIBVS ET RELEVAMENTIS IN IVDICIIS ADMODVM QVOTIDIAnus, & vtilis.

1 Reſtitutionum materiam frequentiſsimam, in curiiſque Franciæ maximè agitatam intuens, in ordinem redigere vtilia, iure & praxi communi fundata, & quàm breuiſsimè potui affectaui. In primis dicam, quid ſit reſtitutio. Secundò, vnde dicatur. Tertiò, quis eam concedere, & coram quo poſſit. Quartò, quibus cõcedatur. Quintò, contra quem. Sextò, quibus ex cauſis. Septimò, ponam differentias inter reſtitutionem & appellationem. Octauò, elucidabo leges Regias huic materiæ congruentes. In quibus elucidandis multa de reſtitutionibus præcipuè minorum tractabo.

Summa totius tract.

2 Et ſicut Deus optimus releuat eos, qui oppreſsi ſunt: vt ſcribitur Iob 12. cap. ſic & Dei inſtar princeps terrenus duplomatis patrocinio læſos alleuat, & in integrum reſtituit. vt etiam ibi dicitur. Et de hac principis reſtitutione inferius ſcribam.

Princeps Dei inſtar reſtituit.

3 Ad primum veniens reſtitutio eſt ad rem, & ius priſtinum reductio. hæc definitio probatur in l. quòd ſi minor. §. reſtitutio autem ita facienda eſt, vt vnuſquiſque in integrum ius ſuum recipiat. ff. de minorib. vel eſt ſui iuris integri receptio. Ibidem probatur. Nempe aut reſpicimus iudicem, & iudex dicitur reducere, vel reddere, pars verò recipere ius ſuum, quod amiſerat. probat ibi text. iubeat prætor emptorem fundum cum fructibus reddere, & precium recipere. Ideo vt comprehendatur vtrumq; poteſt addi reductio, ſeu receptio, quia iudex reducit, & pars recipit. Et iſta reductio & receptio ad rem vel ius priſtinum eſt reſtitutio, vel ad priſtinam cauſam reductio. l. quæſitum. §. ex hoc interdicto. ff. de preca. Et ſic tantum tribuit reſtitutio, quantum abſtulit læſio. l. fin. C. de ſenten. paſsis.

Noua authoris definitio reſtitut.

4 Quòd autem attinet ad definitionem doc. non mihi probatur. quòd reſtitutio ſit in priſtinum ſtatum repoſitio, nempe ſtatus non continet rei, vel iuris reſtitutionem, quod debet continere. l. 1. C. de ſenten. paſ. ob id definitio illorum non eſt tuta, nec continet ſingula definiti membra, vt debet. per l. primam. ff. de dolo. Ideo teneas ſuperiorem, vel aliam afferas meliorem.

Doct. definitio reſtitutio. reprobatur.

5 Item repoſitio ſignificat iterum ponere in priſtinum ſtatum, & tamen reſtitutio ponit tantum in priſtinum locum ius, non verò reponit. Igitur definitio non eſt bona, & quia nõ probatur iure. quamuis docto. hactenus eam approbauerint, ego puto alteram meliorem. Sed in his non inſiſtam, cùm ſatis ſit intelligere vocabulum, & deſcriptionibus contenti veteres fuere. videte tex. in l. ſi locus. ff quemadmo. ſeruit. amit. ibi, ſeruitus quoque in priſtinum ſtatum reſtituitur.

6 Notandum eſt, quod licet Imperator ſtatuat aliquem non eſſe reſtituendum. vt in l. prouidendum. §. ſi quis verò. C. de poſtul. & beneficium principale non valere. l. mancipia. C. de ſer. fugiti. Tamen adhuc poterit princeps illum ex cauſa reſtituere, non obſtante illa prohibitione, & illius facta mentione. l. fin. C. ſi contra ius. quia non poteſt ſibi imponere legem, à qua non liceat recedere. l. princeps. ff. de legib. Et ſtolidi quidam videntur legum compilatores, qui ei poteſtatem auferre volunt, quod facit ad intellectum multarum ordinatio. ex publicatis anno 1539. vbi hoc ſtatuitur, vt princeps hoc non poſsit concedere, & ſi concedat, non valeat, ſed opus eſt derogatione illius ordinationis, quia non poteſt eſſe princeps, qui ex cauſa non poſsit ſuis legibus derogare. ca. dudum. de præbend. in ſexto. l. 1. & l. leges ſacratiſsimę. C. de legib. Ideo in hoc inſiſtere princeps debet, an iuſta cauſa ſuadeat, & tunc reſtitutionem non prohibeat. ſi autem nulla ſit cauſa, vel friuola, nullam impartiatur reſtitutionem.

Princeps reſtituit, licet lex prohibeat reſtitutionem.

7 Interdum denegatur alicui de iure communi reſtitutio, ſed iure adhuc ſpeciali & literæ reſtitutionis concedi poterunt. l. procurator. qui pro euictione, ibi, obligationis tamen onere prætoris auxilio non releuabitur. ff. de procur. quia principale auxilium non excluditur, quamuis commune ſublatum ſit. l. poſtquàm. C. de pact. iuncta glo. & plenè iurium interpretes.

8 Item iuriſconſultus ſæpius hoc verbo releuare vtitur. vt in l. & poſt. §. 1. ff. de tranſact. l. 1. in fi. de edend. l. etiam. de minori. l. item mela. ad legem Aquil. l. in eos. de cuſtod. reor. l. 2. de adult. l. & Ar-

Releuare.

tilicinus.in fi.de ſeruit.ruſtic.præd.l.fi.§.hac actione.nautæ caupo.l.nomẽ.§.fi.de leg.3.& l. quãuis. ad Velleia.vbi ſæpius exprimitur & in l.alterius.de tutel.& ratio.diſtra.{ & in l.quæris.ff.de pactis dotal.& in l. etiam.§.1. ibi,pupilla releuata. ff. de minor. ac in l. procurator qui pro euictione. ibi obligationis tamen onere prætoris auxilio non releuabitur.ff.de procura.& alibi ſæpius.} Et papa ſubiectos ſuos ab expenſis & laboribus releuari ſummopere cupit.c.vt litigantes.de offi.ordin. in ſexto.& Imperator vult auaritiam ceſſare,& iuſtitiam,& veritatem reſeruari,quibus Deus placatur,& reſpublicæ releuantur.l.1.§.optamus.C.de offic.præfect.prætor.Aphric.facit ca.primum ne ſede vacan.

Leuament.

9 Leuamentum inuenitur in l.3.in fi.ff.ſi famil.furt.feciſſe dicatur.de hoc abundè ſcripſi in l.qui neque.§.ſolutum.ff.de verb.ſigni.alij habent.l.ſolutum pro capite legis ibidem.

Vnde dicatur reſtitutio.

10 Secundò, vnde dicatur reſtitutio? Reſpondeo à verbo reſtituo, de quo plura ſcripſi in l. reſtituere.& l.cùm prætor.ff.de verb.ſignifi.ideo hìc ſiſto ratem.

Quis poteſt reſtitutionẽ concedere.

11 Tertiò, quis iſtam reſtitutionem concedere poſſit? Reſpon.tex.in l.in cauſæ.2.§.fi.cum l.ſeq.ff.de mino.vbi ſic ſcribitur, nunc videndum eſt, qui in integrum reſtituere poſſunt.& tam præfectus vrbis, quàm alij magiſtratus pro iuriſdictione ſua reſtituere in integrũ poſſunt.& ſic quilibet iudex ordinarius.ſic conſuluit Panor.conſi.87.dominus Abbas.in 1.vol.

12 Etiam delegatus Papæ.c.cauſa reſtitutionis.de in integr.reſtit.& l.vlt.C.vbi & apud quos in

Solus Rex in Francia reſtituit ſeu Cancellaria loco eius.

13 integ.reſtit.poſtula.Hoſtien.in ſumma ibi.§.1.& hoc ſeruatur in curiis eccleſiaſticis. † Sed in curiis ſecularibus regni non recipietur reſtitutionem petens,ſiue maior,ſiue minor, niſi à principe literas reſtitutionis impetrauerit. Et Auguſti remedium ad hoc implorandum eſt, quòd non deficit iuſtè ſupplicantibus.l.ille à quo.§.penulti.ff.ad Trebel.Bald.in l.ſi frater.C.qui teſta.facere poſſunt.& alibi dicit tex.in l.2.in fi.ff.de rebus eorum.Imperiali beneficio opus eſſe,& alibi beneficio principis ſubuenietur.l.fi.ff.de ſtatu homi.& alibi ait iuriſconſul.in l.diui.ff.de pœnis.in hæc verba:in integ. reſtitutio conceſſa eſt : ſed id duntaxat à principibus fieri poteſt. Et quamuis ille text.loquatur in criminibus,idem tamen ſeruamus ſecundum vſum Franciæ, etiam in ciuilibus per prædicta.facit l.1.C.vbi & apud quem.ibi, princeps enim ſolus contra ſententiam procurato-

Cancellariæ Franciæ literas reſtitutionis concedunt.

14 rum ſuorum in integrum reſtituere ſolet. † Hodie quælibet Cancellaria Franciæ etiam ſolet concedere reſtitutiones,tam ex conſuetudine generali regni Franciæ, quàm etiam ex illarum inſtitutione,ſed hoc faciunt nomine Regio, & non aliàs.c.porrecta.de confirma.vtili. & probatur in tracta.de reſcript.& literis Regiis, hoc Tomo,& vbi à Rege dicimus concedi,non excludimus Cancellariam, niſi in quibuſdam caſibus Imperij maximi, qui in magna tantùm Cancellaria conceduntur,vt dicam in tit.de Cancella.

Parlamentũ interdum reſtituit ſine literis regijs. Areſtum.

15 Item curia Parlamenti reſtituit etiam ſine literis, vt audiui anno 1539, circa finem menſis Maij,pro quadam filia de Molinis, quæ renunciauerat ſucceſsioni paternæ. Et conſuetudo eam ſic coniugatam faciebat maiorem : verùm quia probatum fuerat eam tempore matrimonij contracti fuiſſe nouem tantùm annorum,& læſam:ideo eam ad petendum diuiſionem non obſtante renunciatione,& ſine literis admiſit magna camera. { Et pro hoc facit l. vna.in fi.ff.de offic præfect.prætor.ibi, nec à ſententiis eorum minores ætate ab aliis magiſtratibus niſi ab ipſis præfectis prætorio reſtitui poſſunt.}

Coram quo reſtitutio petenda.

16 Item dicunt quidam petendam reſtitutionem coram iudice à quo, vnde ſi minor appellauerit,& non ſit proſecutus appellationem,ſi aduerſus illam velit reſtitui,debet peti reſtitutio coram iudice ad quem, quia coram eo contingit læſio.

17 Si verò reſtitui aduerſus omiſſam appellationem cupit, tùnc reſtitutio à iudice à quo concedi debet.Nam ab eo contingit læſio,cùm coram eo ſit appellatum.Bar.Bal. & alij in l. præſes. C. de appel.quos ſequitur Carolus ruinus in conſi.119.videretur.nu.17.in quinto vol.&Aufrer.in deciſ.Tholo.q.392.vbi minor,qui non ſe præſentauit coram iudice ad quem,debet coram iudice à quo reſtitutionem petere.Præpoſ.& alij in c.ex ratione.de appel.

18 Sed quàmuis doct.ita ſcribant, ſi minor non petierit reſtitutionem coram iudice à quo, poterit tamen impetrare literas directas iudici ad quem,ſi cauſa coram eo tractetur,cui mandabitur: vt ſi de narratis conſtiterit, eum reſtituat. Et ita ſolemus exercere in Francia. Si verò cauſa non tractetur coram iudice ad quem,tunc poterunt dirigi literæ iudici à quo,ſi is fuerit Regius : alioqui alteri Regio.Et ita ſeruamus quicquid in iure ſcribatur.

Reſtitutio an coram iudice domicilij ſit petenda.

19 Item licet in iure ſit controuerſum, an reſtitutio ſit petenda coram iudice domicilij, quod quidam affirmant,quia iudicium reſcindens præſupponit perſonalem actionem, quæ coram iudice domicilij intendi debet.l.quoniam. C.vbi & apud quem.Alij coram iudice rei ſitæ arbitrantur.per l.1.& per totum.C.vbi in rem actio.& l.1.vbi de hæredi.agitur.

20 Tamẽ in hoc regno in electione actoris eſt, vt impetret literas Regias,vel coram iudice domicilij defenſoris,vel rei ſitæ, dummodò quilibet fuerit Regius, & proximè ab eo ad Senatum appelletur,ſicut in actione miſta.de qua per Bart.in l.fi.C.vbi in rem actio. & videtur ſtatutum in ordinat.Reg.rubr.*des Seneſchaux*,ordinat.27.artic.18.ibi,*cognoiſtront auſsi*.& quæ dixi ſupra eodem in præfa.& in tract.de reſciſ.contract.in gloſ.21.

Quibus reſtitutio concedatur.

21 Quartò, quibus reſtitutio concedatur? Reſpon. læſis & deceptis.l.1.ff.de mino.& l.1.de in integ.reſtitu.

Minoribus

22 Aliquando ratione ætatis ſuccurritur aliquibus,vt minoribus,& de his tractatur in rub.ff.de minori.

minori.& in rubr.C.de in integ.reſtit.cum tit.ſeq. & dicetur inferius. Et minores quicquam iure agere prohibentur.l.fin. C. de ſenten.paſsis.& non ſolùm minoribus,verùm ſucceſſoribus quoq; minorum ſubſtitutis,& fideicom.l.non ſolum.ff.de io inte.reſt.&in l.minor autem.§.fi.cum lege ſeq.ff.de minor.Patri pro filio omnimodo reſtitutio præſtanda eſt,licet filius reſtitui nolit.l.patri. ff.de minori. quia de incommodo patris agitur, qui de peculio tenetur.ibidem.Tamen ei,qui ex voluntate eum defendit,denegatur reſtitutio.l.eum qui.ff.de minorib. *conceditur reſtitutio.*

23 Interdum verò ſuccurritur maioribus ex cauſa abſentię reipubl.læſus,vel militię,ſeu alia ex cauſa neceſſaria,& iuſta,& tunc etiam quia variæ ſunt cauſæ,ex quibus reſtitutio conceditur : ob id multæ ſunt etiam de his conſtitutæ leges.in tit.ff.& C.ex quibus cauſis maior.in integ.reſtit.& abeſſe reipublicæ cauſa eos ſolos intelligimus , qui non ſui commodi cauſa , ſed coacti abſunt.l. reipublicæ.ff.ex quibus cauſis maio.ſed hodie pauci eſſent,quia procurant cum eos abeſſe neceſſarium eſt ſui commodi cauſa, vt dentur pecuniæ ciuitatis pro quadam cauſa ciuitatis efficta , & agunt ſua, non ciuitatis commoda. Ita vidi in multis Franciæ vniuerſitatibus. Et in hos rectores dicitur,muli mutuò ſe ſcabunt. *Maioribus reſtitutio conceditur.*

24 Nonnunquam eccleſia contrahit & læditur.Et illi etiam ſuccurritur, vt per totum de reſtit. in integr in decretal.ſexto.& clem.& inferius aliquas exprimam cauſas. *Eccleſia reſtituitur.*

25 Eſt tamē differentia,quia minor reſtitutionem poteſt de iure petere vſque ad vigintinouem annos,& ſic intra quadriennium poſtquam eſt effectus maior.l.fi.C.de tempo.in integ.reſti.peten. hodie in Francia intra triginta quinque annos.vt inferius dicetur artic.2. *Differentia inter reſtit. maioris & minoris.*

26 Maior autem tenetur reſtitutionem petere intra quadriennium,à tempore læſionis computandum.dicta l.fin.& idem in eccleſia ſcribitur.in clemen.vna.de in integr.reſtitu. releuari tamen interdum etiam vſque ad triginta annos vidi eccleſiam læſam.

27 Item fauorabilior eſt reſtitutio,quæ competit minoribus, quàm maioribus , etiam reipubl. cauſa abſentibus.Bald in l.fin.ff.de in integ.reſtit.glo.in l.necnon.§. 1.ex quibus cauſis maio.Areti.in l.cùm quidam.in princ.col.2.de acquir.hæred.Sequitur Carol.Ruinus conſil.99. viſo.in primo vol.num.5.quamuis gloſ.& quidam docto.contrarium tenent , quibus Aretin.in dicta l. cum quidam reſpondet.Et pro prima ſententia facit tex.in l.verum.in fi.ff.de mino.vbi ætatis ratio magis habetur,quàm ſenatuſconſulti.quia eſt naturalis,& fauorabilis. *Reſtitutio minorum fauorabilior quàm maiorum.*

28 Quintò videmus contra quem reſtitutio detur. Reſpon.contra eum,cum quo contractum,vel actum eſt vel eius hæredem.vt docet Hoſtien.in ſumma reſtitutio. in integrum.§.contra quem. *Cōtra quem reſtitutio detur.*

29 Etiam minor contra minorem reſtituitur.l.verum.in fi.ff.de mino.

30 Item eccleſia aduerſus eccleſiam.c.auditis.& c.ſuſcitata.de in integr.reſtit.

31 Limitatur primò , quando ſecundus emptor ſciebat venditorem habuiſſe cauſam à minore, tunc minor aget contra rei poſſeſſorem:quia ratione ſcientiæ videtur eſſe in mala fide.text.in l.in cauſæ.1.§.fi.cum l.ſequen.ff.de minoribus. *Cōtra poſſeſſorem quando reſtitutio detur.*

32 Secundus caſus eſt, quando venditor non eſt ſoluendo, tunc contra poſſeſſorem agetur , & poſſeſſor contra ſuum authorem, ne minor rem ſuam perdat,vel re ſua careat.dicta l.fi.

33 Tertius caſus , quando minoris intereſſet habere potius rem venditam , & corpora , quàm pecuniam.l.ſi ex cauſa.& gloſ.in l.planè.ff.de minori.ſic conſuluit Alex. conſi.67. videretur.col. 2.in quinto vol.

34 Nos verò Galli in praxi ſolemus impetrare literas contra vtrunque,contra primum venditorem,vt veniat ad videndum reſcindi venditionem,contra emptorem verò & rei poſſeſſorem,vt reſciſa venditione reſtituat rem,& ſic vno iudicio reſcindens,& reſciſorium cumulantur,vt ſępius ſcripſi fieri poſſe,& cauſa vitandi circuitum.l. cùm fundus.§. ſeruum.ff.ſi certum petatur. Et pro hac praxi facit tex.in l.in cauſæ.1.§.1.in fi.ff.de minorib.ibi,& puto tutius aduerſus vtrūq;(& l.minor.in princ.ff. de euictio.) & ego hanc ſententiam in publico auditorio ſum conſecutus. vt in ſimili dicit Marcel.in l.1.in fin.ff.ne de ſtatu defuncto.(Notandum eſt quòd iure ſpeciali venit,& per reſtitutionem non eſt in conſideratione,nec quod dependet à principis indulgentia,cum impoſsibile dicatur.l.4.§.1.ff.de fideicom.liberta.l.idem Iulia.in fin.de legat. 1. nec debitum dicitur, quod per in integrum reſti.peti poteſt.l.fin.in gloſ.vlt.ff.de condict.indeb.l.2.§.tractari.ad Tertul. l.qui cum maior.§.1.de bonis liberta.Et illud dicitur non poſſe fieri, quod per diſpenſationem fit. c.ventum.in gloſ non poſſum.1.q.1.glo.in c.gratia.in verb. non poteſt.de reſcript.in 6. Limitatur quando princeps facilis eſſet ad hoc concedendum, & eſſet aſſuetus vel ipſe vel ſuæ cancellariæ, tunc imputandum erit non impetranti,imò poſſet cogi , ſi in alterius præiudicium tenderet non impetrando.l.ſed & ſi per prætorem.§.hæc clauſula.ibi , quoniam aditus potuit permittere.ff. ex quibus cauſ.ma.l.3.§.quid ergo.ff.de contra.actio.tut.ibi,ſi quidem non poſtulauerit à prætore vt promatur pecunia , vel hoc minus deponatur,ſibi imputet.Facit text.egregius in l. 1. §. permittitur.ff. de aqua quotid.& æſtiua. ibi , indubitatè impetrat ius aquæ ducendæ. Nec eſt hoc beneficium , ſed iniuria , ſi quis fortè non impetrauerit.Georg.Nat.in repet. clem.ſæpe in princ. not. 4.de verborum ſignificatione.) *Praxis reſtitutionis contra emptorem.*

Loys 12.Artic.58. *Publiées* 1512.

Articulus primus.

Item qu'en tous relieuemens.

GLOSSA I.

Quibus ex cauſis reſtitutio conceditur.

1 ISTE articulus eſt vtilis,in quo poteſt ſolui ſexta quæſtio,videlicet,quibus ex cau-
ſis reſtitutio concedatur.Reſpon.variis ex cauſis, quæ facilè numerari non poſſent.
Sed quaſdam in vſu forenſi magis frequentes exprimam. nam ſicut releuari Papa
ſubiectos ſuos ab expenſis & laboribus ſummoperè vult.c.vt litigantes. de offi.ord.
Sic & imperator cupit auaritiam ceſſare,& iuſtitiam,& veritatem reſeruari quibus Deus placatur,
& reſpublicæ releuantur.l.1.verſi.optamus.in fi.C.de offi.præfect.prætor.Aphricæ,& paſsim Gal-
licè vno & altero vtimur vocabulo,*relief & reſtitution.*

Reges & principes læſis ſubueniunt.

2 Hodie verò Reges & principes læſis ſuccurrunt , maximè Rex noſter in hoc regno , vt ſupe-
rius dixi. Et quod medicamenta morbis , hoc Rex exhibet negociis. in authen. hæc conſtitutio
innouat conſtitutio.colla.6. Nil enim eſt tam peculiare Regiæ maieſtati , quàm humanitas , per

Aetatis gratia conceditur reſtitutio, & quis prius.

3 quam ſolam Dei ſeruatur imitatio.l.fi.C. de dona.inter vir. & vxo. † Sciendum breui eſt ali-
quas in vſu forenſi eſſe cauſas,ob quas princeps diplomaticas concedit reſtitutiones,reſtituere &
releuare ſolet.Primò,ætatis ratione & is qui prius iſtis minoribus melius, & vtilius ſubuenit , fuit
Latorius,qui lege lata contra deſipientes adoleſcentes plenè eis ſubuenit, deinde prætores. vt in l.
1.& per totũ.ff.de minorib.hoc docet do.Ayma.Riual.in hiſtoria iuris ciuilis.li.2. de lege latoria.

Minores etiam ſi iurauerint, reſtituuntur habita diſpenſatione iuramenti.

4 Vnde releuari vidi minores in contractibus , & aliis actibus etiam iuratis deceptos. Contra
authen.ſacramenta puberum.C.ſi aduer vendit.quæ eſt mors & deſtructio adultorum,ſi ſeruare-
tur teſte Luca de penna in l.3.col.3.C.de præd.curial.li.10.quando dicit inuiolabiliter cuſtodian-
tur.verumtamen quia iuramentum non debet eſſe iniquitatis vinculum. c. & ſi Chriſtus.de iure-
iuran.Ideo princeps releuat minorem habita diſpenſatione iuramenti:vnde dixi in procemio or-
dinationum in primo Tomo non ſeruari illam auth.ſacramenta. quia habetur poſt diſpenſatio-

Renunciatio reſtitutionis non ualet.

5 nem, ac ſi non iuraſſet.Iaſ.& alij in dicta auth. ſacramenta. † Etiam ſi minor cum iuramen-
to renunciauerit reſtitutioni,quia releuari ſolet,nec valet renunciatio. Bald.in l.2.quæſt.9. C. de
reſcin.vendit.gloſ.& doct.in l.ſi iudex.ff.de minorib.Corne.conſi.178.viſa copia.col.vlt.in tertio
6 vol.Et ea facilitate qua cõtrahit,& renunciat. † Ideo diſpenſationẽ iuramenti petere poteſt ab
epiſcopo,etiam non vocata parte , quæ tamen poſteà vocatur in literarum reſtitutionis compro-
batione,ſeu interinatione in hoc regno,quamuis contrarium teneant docto.in c.1.de iureiurand.
videlicet vocandam partem in iuramẽti diſpenſatione,quod non ſeruatur in vſu foren.quia pars
non cenſetur lædi.Nam ex comprobatione literarum tantùm læditur, & aliquando habita iura-
menti diſpenſatione literæ non comprobantur. Ob id in approbatione reſcripti partem vocare
oportet:vt abundè ſcripſi in interpretatio. l. ſi quis pro eo.ff.de fideiuſ.vbi etiam ſcripſi , quando
diſpenſatio principis ſecularis ſuper iuramento requiratur vltra omnes doct.

Reſtituitur quis ut agat.

7 Secundo,reſtituitur quis,vt agat.per textum,in l.2.ff.de except.rei iudic.& ad actionem amiſ-
ſam.l.ſi plures.ff.de fideiuſſo.

Renuncians bonis paternis releuatur.

8 Tertiò,releuatur filius,vel filia ſi renunciet bonis paternis,maternis,vel fraternis,etiam ſi cum
iuramento.iuxta c.quamuis pactum.de pactis.lib.6.not.in l.pactum. quod dotali.C. de pact.& l.
pactum. de collatio. impetrando in hoc regno literas à Rege ſeu eius Cancellaria habita poſteà
diſpenſatione iuramenti à ſuo epiſcopo iuxta not.per Panor.in c.1. de iureiuran. { Vide tex. in l
3.§.ſi emancipatus primo.ff.de bono.poſſeſ.contra tabul.Alcia.lib.4.Pareg.c.22.}

Reſtituitur conſentiens alienationi rei dotalis.

9 Quartò,mulieres alienationi rei dotalis conſentientes,ex gratia princeps releuat , licet iura-
uerint non venire contra,ſi deceptas ſe dicant,& probent.auth.ſiue à me.& per totum.C.ad Vel-
leia.& cap.cùm contingat.de iureiuran.habita(vt dixi) iuramenti diſpenſatione.do. de Petruc.in
tract.de effectu iuramen. in 8.effectu. Ideo his caſibus quando pars dubitat ne pars contractum
petat infringi ex hac cauſa vel alia,poterit petere ab eodem principe,vt confirmet contractum in-
ter eas factum.teſte Bart.per illum text.in l.ſi quos.C.de decurio.lib.10.ſequitur Iaſ.in l.1.col.3.C.
de carbo.edict.Sed hoc iure in Francia nõ vtimur, verùm ſolent cauti procurare,vt per iudicem
vel ſenatum cõfirmetur actus,& non per principem,tamen adhuc datur reſtitutio ex iuſta cauſa.

Deceptus ultra dimidiũ iuſti pretij reſtituitur.

10 Quintò,releuatur emptor,vel venditor deceptus vltra dimidiam iuſti pretij inſequendo l.2.
C.de reſcin.vend.c.cum dilecti.& c.cum cauſa.de contrahen.empt. vt videlicet venditio caſſetur
& annulletur aut iuſtum ſuppleatur pretium. Et hoc iuxta iuris diſpoſitionem,tamen in hoc re-
gno ſine literis regiis iudex non procederet ad hunc contractum reſcindendum : vt plenè ſcripſi
in tracta.de reſciſ.contractuum in gloſ.15.

Aduerſus geſta uel cõtracta metu releuatur quis.

11 Sextò releuatur,qui metu vel contraxit,vel aliud egit.nam quæ metus cauſa geſta ſunt , non
habet rata Chriſtianiſsimus Frãciæ Rex,ſicut nec olim prætor.l.1.ff.quod metus cau. etiam ſi iu-
ramentum interuenerit, habita illius diſpenſatione.c. ſi verò.de iureiurando. & not. Iaſ. in dicta
authen.ſacramenta puberum.& ſcripſi fuſius in tract.de reſciſ.contractuum in glo.12.

Fruſtra impetratur quod iure conceditur.

12 Dicet quis,fruſtra impetratur,quod iure communi conceditur.l.vna.C.de Theſaur. lib. 10.
gloſ.in c.nuper.in verb.componendum.de decimis.Reſpon. ſæpe enim poſtulatur, quod de iure
communi cõceditur ratione ſubſiſtente,videlicet vt in hoc recognoſcatur princeps.c.ex tuarum.

de

de vſu pallij c.quia in cauſis.de procur.c.& ſi Chriſtus.in fi.de iureiuran.c.2. de dona. Tum quia plus timeri ſolet,quod ſpecialiter præcipitur,quàm quod generaliter imperatur.cap.quamquam. 23.diſt c.1.& ibi glo.de reſcript.ca. ſi aduerſus.de hæretic.& plus valent ſpecialiter expreſſa, quàm generaliter.l.4.§.quæſitum.ff.ſi quis cautio.§.ſi verò filios.in authen.de nupt.colla.4.Tum etiam quia aliquando impoſsibile eſſet iudici aliquem reſtituere, vt pote aduerſus libertatem amiſſam, tamen princeps ex magna cauſa reſtituet.tex.not.in l.ſi ex cauſa.§.fi.cum l.ſequen.ff. de minorib.

13 Ad hæc quia interdum datur in mandatis,quod in iuris corpore continetur.c. mos eſt.& ea. conceſſo.12.q.2.ſpecialia interdum priuilegia per principem ſcripta lege confirmantur.l.fi.C. de aquæductu.li.11.Et quod iuſtè actum eſt ad auferendum ſuſpitionem, aliquando à principe confirmatur.l.ſacrorum.12.q.2.Et per vnam legem indulta,per aliã legem roborãtur.l.2. de curialib. vrb.Ro.lib.11.& l.ſolita.de cohorta.lib.12.& quod per vnam legem eſt ſtabile,per aliam legem ius quæſitum perſonis ſingularibus, vt agatur, ſecurius confirmatur.l.2.C.de prædiis. Tamiac.lib.11. Lucas de Penna in l.vna.col.3.C.de caſtren.Pala pecul.lib.12.& in l. cognouimus.C.de municip. & colo.lib.11.Chaſſa.in conſuetud.Burgund.in rubr.*des ſucceſsions*.in §.13.gloſ.vlt.

Priuilegia interdũ confirmantur.

14 † Hæc procedunt maximè in hoc regno Franciæ, in quo ſumus ſoliti à cancellaria multa impetrare, etiam ſi iure communi concedantur, & aliàs iudex non procederet ad concedendum ea etiam quæ iure communi conceduntur,quia iſta ſunt conſueta in hoc rego fieri, prout ſæpius vidi maximè in hac patria conſuetudinaria,in qua pro lege eſt cõſuetudo.l.de quibus.ff.de legib. ſcripſi in tractatu de conſuetudine,& minimè mutanda ſunt, quæ certam ſemper interpretationem habuerunt.l.minimè.ff.de legib.

In Francia à Cancellaria multa impetrantur,quæ iure cõmuni conceditur.

15 Septimò impetrant quidam in hac patria literas releuamenti ab interruptione proceſſus,qui per annum fuit intermiſſus,& diſcontinuatus:alioqui poſt interruptionem lata ſententia non valeret.l.ſcire.§.conſequens.& ſequen.ff.de excuſat.tuto.l.cùm non eo die.C.quando prouoca. non eſt neceſſe.Boer.in §.23.de iuriſdict.omnium iudic. in conſuetud.Bituricen.

Ab interruptione proceſſus releuatur quis.

16 Intellige ſi annus tantum fuerit lapſus, ſecus ſi triennium, quia tunc princeps non ſolet literas concedere poſt peremptam inſtantiam, licet ex cauſa poſsit.l. & ſi ſine.in fin.ff. de mino.& l. properandum.§.fi.C.de iudi.Soci.conſi.299.capio.col.2.vol. 2. ſed de hoc prohibetur in ordina. Reg.rub.de appel.art.14.ſed de minoribus conceditur.in dicta l.& ſi ſine.§. fin. & in dicta l. properandum.in fi.ac etiam ex cauſa vidi maioribus concedi.

17 Octauò,reſtituitur quis poſt iuramentum iudiciale,vel neceſſarium delatum,ſi inſtrumenta de nouo inueniret.l.admonendi.ff.de iureiur.vbi Franciſc.& alij. ſcripſi in interpretatio.illius legis.& in procemio ordinatio.in primo Tomo.

Aduerſus iuramentũ iudiciale, vel neceſſarium propter inſtrumẽta de nouo reperta quis reſtituitur.

18 Nonò,qui in patria conſuetudinaria non appellant illicò, vt docet text.in artic. primo. rub. de appellatio.in ordina.Regiis poterunt à principe releuari, & quotidie conceduntur literæ releuamenti de illicò, vel ſi minor non prouocauit intra diem. l. & ſi ſine. §. penul. ff. de mino.Aliquando etiam poſt decem annos à die notitiæ vidi aliquem maiorem reſtitutum, qui tamen ſtatim poſt conſilium à peritis habitum appellaſſe ſe dicebat:vt ſcripſi in proœ. ordinatio. in primo Tomo.

Quod quis non appellauerit illico reſti.

19 Decimò, quando quis non releuauit appellationem ſuam intra tres menſes, appellatio eſt deſerta.artic.5.rub.de appella. in ordina. Reg tamen interdum releuatur à principe ex cauſa iuſti impedimenti,vt eam releuare & proſequi poſsit.vt ibi fuſius dicam. Ordinatio tamen Regia nouiſsima prohibet literarum impetrationem.in rub.de appella.articu. 14. Sed in hoc non eſt in regno recepta, ſed ſolet Rex ex iuſta cauſa impedimenti releuare. ſed interim executio ſententiæ remanebit. vt eſt in artic.6.rub.de appel.vel quando in vno reſcripto vult duas releuari appellationes,ſolet princeps hoc concedere.

A non releuata appellatione princeps reſtituit.

20 Vndecimò, releuat princeps à ſententia, & re iudicata per in integrum reſtitutionem. l. ſi cauſa cognita.C.de tranſact. Alexan. conſi.84. in cauſa. col. 3. in primo vol. & multa ſcripſi in tract.de lite.ciuilib.in primo Tomo: & ideo in hoc regno ſolet princeps quem releuare à ſententia inferioris iudicis vt condemnatus appellare poſsit,& non aliàs.

Contra ſententiã reſtitutio conceditur ut poſſit appellare.

21 Etiam minor aduerſus vnum capitulum ſententiæ reſtitui poterit.per l.etiam.§. 1. & l.tutor. §.1.ff.de minorib. quod eſt verum quando capitula non ſunt connexa, quia etiam appellari tunc in dicto cap.poſſet.c.Raynutius.de teſtamen.

22 Sed non debet quis reſtitui aduerſus tres ſententias conformes, niſi prius iudici conſtet de iniuſticia earum.Innocen.in c.auditis.& c.cum ex literis.de in integ.reſti. Aufrer.in deciſ. Tholo. q.389.doct.in clem.1.de re iudica.ſcripſi in tit.de friuol.appella.in concorda.

Aduerſus tres ſententias conformes non debet quis reſtitui.

23 Duodecimò,releuat princeps à nullitate.Guido Papæ conſilio 83. non poteſt dominus. eolum.penul.ſed hoc per appellationem.ſolet enim princeps permittere,vt quis appellet, & ſine appellatione non ſolet quis allegans nullitatem in hoc Franciæ regno admitti.& ideo releuatur, vt poſsit appellare:vt dico in ordina.Reg.arti.vlti.rubr.de ſenten. quamuis ſit contra ius, quia à ſententia nulla non eſt neceſſe appellare.l. 1. C. quando prouocare non eſt neceſſe.Sed hoc iure vtimur:vt ibi dicam.

A nullitate releuatur.

24 Duodecimò,poſt concluſionem in cauſa non poteſt quis probare.cap.cùm dilectus. de fide inſtrumen.ſolet tamen releuari ſoluendo expenſas antequàm didicerit teſtificata:vt ibidem patet per Felinum,& alios in c.fraternitatis.de teſtib.

Admittitur ad probandũ quis poſt cõcluſionem in cauſa per literas.

Aduerſus iuramentũ & renũciationem fideicom. quis reſtituitur.

25 Decimotertiò, ſi quis iurauerit ſibi legatum factum, & poſteà apparuit teſtamentũ, per quod apparuit contrarium, tunc ex hoc teſtamento nouiter inuento poterit reſtitui hæres. per l. fin. C. de rebus cred. Et idem ſi ignorans fideicommiſſum illi renunciauerit. l. de fideicommiſſo. vbi docto. C. de tranſactio. l. de his. ff. illo tit. & iſta eſt communis concluſio, à qua non eſt in iudicando diſcedeodum. teſte Alexan. conſi. 116. perſpectis. col. 1. volum. 5. quod eſt verum, ſi iuſta detinebatur ignorantia. vt ibi.

Contra præſcriptionem reſtit.

26 Decimoquartò releuat princeps eum, contra quem præſcriptum eſt ex cauſa ignorantiæ, & impedimenti, etiam contra præſcriptionem triginta annorum ex cauſa. text. in l. 1. §. ſi quis autem. ff. de itine. actuq; priuat. & in l. ſi partem. §. 1. iuncta gl. quemadmodum ſerui. amit. Alex. conſil. 71. videretur. col. 2. in 1. vol. vbi dicit etiam reſtitui cootra præſcriptionem quadraginta annorũ, quæ contra eccleſiam currit. per gloſ. in §. pro temporalibus. in auth. de eccleſiaſt. tit. colla. 9. & Imol. in c. fio. de præſcript. plenè Panor. & Feli. in c. vigilanti ibidem. col. 1. & ſequen. Et iſta eſt communis opinio teſte Bertrando, in conſi. 15. ex themate, in 6. quæſt. nu. 40. & ſeq. & conſi. 29. in primo vol. ex noua edino. Et iſtam ſententiam ſecutus eſt Carol. Ruinus conſi. 63. videtur. in fi. vol. 1. & conſi. 26, videtur. col. peoul. in 3. vol. & conſil. 103. viſo. in fi. in 5. vol. ac Areti. in l. Pantonius. ff. de acquir. hæredi. Quamuis multi teneant contra, tum quia hæc preſcripno parit pleniſsimam ſecuritatem. l. omnes. in fin. C. præſcript. triginta annor. tum quòd non debet quis pati moleſtiam poſt quadraginta annos. l. fin. C. de fund. patrimo. lib. 11. Sed reſpon. verum eſſe de iure communi, ſed de iure ſpeciali ſic. per reſtitutionem enim, & excluſionem remediorum oon excluditur reſtitutio, & beneficium principis. l. poſtquàm liti. iuncta gloſ. C. de pact. & multa pro hoc ſcribit Ioan. Franciſt. in tracta. de præſcript. in quarta parte quartæ partis. quæſt. 29. Et ſecundum iſtam opinionem fuit iudicatum Neapoli. vt refert Matthæ. Afflict. in deciſ. ſuis. quæſt. 37. quędam Altruda. Et ego multas tales reſtitutiones ex capire ignorantiæ, & iuſti impedimenti vidi impetrari. {Et quando reſtituitur actio amiſſa, vocatur actio reſtitutoria in l. 1. §. planè. ff. de eo per quem factum erit.}

Contra contumaciam reſt.

27 Decimoquintò releuat princeps à contumacia, quando pars ex ea ootabile præiudicium incurreret, quod arbitrio principis relinquitur. l. 1. ff. de iure delibe. ſolutis tameo parti aduerſæ expenſis. l. ſancimus. C. de iudi. dicam in tract. de contumacia, & defectu in tertio Tomo ordinat. ſed minor in hoc facilè reſtitui ſolet. l. minor etiam. ff. de mino.

Contra errorem aduocati uel procura. reſtit.

28 Decimoſextò, releuatur pars contra errorem aduocati, vel procuratoris, etiam poſt triduum literis à Rege impetratis. l. vlt. C. de erro. aduoca. licet ibi de iure non detur, niſi triduum: tamen hoc etiam poſtea concedi ſolet de coofuetudine Franciæ.

Cõtra errorem calculi.

29 Item releuari poteſt quis ab errore calculi. vt in l. voa. C. de erro. calcul. & quando aliàs erratum fuit. vt ibi & ſcripſi, in §. 1. l. cognoſcere. ff. de verbo. ſignifi.

Contra errorẽ relationis ſeruientis.

30 Decimoſeptimo, releuat princeps ab errore poſito in relatione per ſeruientem, ſi fortè citauerit ad dies ordinarios, licet mandaretur ad dies extraordinarios, ſi de veritate appareat. vide formam in magno ſtylo, fol. 105.

A confeſsione releuatur confitens.

31 Item releuatur minor, vel eccleſia, necnon etiam priuatus à confeſsione, probato tamen errore. c. 2. & c. auditis. de in integ. reſtit. cap. fi. de coofeſsis. Aufrer. in deciſ. Tholoſ. q. 109. ſed in minore eo ipſo quod confitetur, eſt læſus, etiam ſi nihil aliud probatum eſt, vt inferius dicetur. aliis etiam modis in errore fundatis ſolet princeps, ſi iuſta inſit cauſa indulgere.

Vt quis gerat ſe pro hærede cum beneficio inuentarij conceduntur literæ.

32 Decimooctauò ſi quis velit ſe gerere pro hærede cum beneficio inuentarij, ſolet in hac conſuetudinaria patria à principe literas impeoare, licet de iure noo ſit neceſſe. l. fin. C. de iure deliber. quas ſi impetrauerit, & intra annum non confecerit inueotarium, quando hæres erat abſens, ſi verò præſens, duo menſes dantur poſt menſem ab apertura tabularum per text. in dicta l. fioa. & princeps quandoque etiam in hoc releuat. vt not. Chaſſa in coofuetud. Burg. in §. 13. rubr. *des ſucceſſ.* in gloſ. vlt. ſed ſi fuerit minor, etiam ſi non confecerit inuentarium, vel confecerit, ſed non rite, releuari & in integrum reſtitui poteſt. l. & ſi ſine. §. ſed quod Papinianus. ff. de minorib. & §. pupillis autem & minoribus ætate nil noſtra præiudicat lex. Eſt enim eis ſiquidem, ſecundum dictas à nobis cauſas, oe lædautur duplex quoddam ſubſidium, & per reſtitutiooes, & per viam contra negligeotes curatores. in authen. de hæredib. & falcid. collat. 1. & Alex. in l. bonorum. C. qui admit.

Maioribus poſt aditionẽ non ſuccurritur, niſi ex magna cauſa.

33 Maioribus autem poſt aditionẽ vix eſt, vt ſuccurratur niſi ex magna cauſa, vel de nouo orta. argu. l. 3. C. de iure deliber. & l. fi. de repud. hæred. vbi doct. Et ſic fuiſſe iudicatum aſſerit do. Maurit. in tracta. de reſtitutio. c. 130. ego eis ex cauſa vidi ſuccurri.

Aduerſus ſententiã arbitrũ reſt.

34 Decimononò, releuat à ſententia arbitrorum, mandatq; ne pendente appellatiooe ad curiam Parlamenti, ſeu recurſu ad arbitrium boni viri, pars aduerſa aliquid attentet ſeu innouet. vt in l. ſocietatem. §. arbitrorum. ff. pro ſocio. & ibi plenè Barto. & ego plenius ibi in addioo. ad eum. & ordin. reg. in tracta. de arbitr. infr. ſcribam.

Si quis non emẽdauerit libellũ ante litẽ conteſtatam reſti.

35 Vigeſimò, ſi quis non emendauerit libellum ante litem conteſtatam, mutauerit, vel correxerit, vel addiderit, quod addendum erat, poſtea non poterit. l. edita. C. de edend. ſolet tamen ex cauſa princeps eundem releuare ſoluendo parti expenſas, quæ vt dicunt practici, de iure debentur. vt ibidem patet. & not doct. in l. 1. ff. illo titu.

Ex bono & æquo prin-

36 Aliis multis ex cauſis releuat princeps, vbi ex bono & æquo videt hoc faciendũ, {quæ cauſæ numerari noo poſſunt, ſed quoties æquitas ſuggerit, literę nou denegẽtur. l. ſed & ſi. §. Item inquit

prætor

prętor.ff.ex quibus cauſis maior. in integr.reſti.} & quando hoc facit ſine cauſa, non ſolent literæ comprobari,nec interinari à iudicibus:ſed pars ab illis repellitur literis,& effectu illarum:& in expenſis condemnatur,& ita ſeruatur in forenſi iudicio. verùm quia longum eſſet ſingulos enumerare caſus,ob id eos nunc miſſos faciam,& quòd facilè à pragmaticis ſuppleri poſsint.

...ceps reſtituit in multis cauſis.

37 Notandum eſt, quòd omnis iudex, qui imponit alicui neceſsitatem adeundi principem ſuper eo, quod ipſe inferior ſacere poterat, & debebat, eſt puniendus. Bald. in cap.bonæ.in primo. col.penul.de poſtula.præla.per tex.in §.ſi verò aliquis.in authen. de quæſtore. colla. 6. quod facit contra quoſdam iudices, qui ſine literis Regiis procedere nolunt, à quibus adimenda eſſent officia.

Iudex imponens neceſsitatem adeũdi principẽ cũ ipſe poſſit punitur.

38 Item nuptæ prius conſulari viro, impetrare ſolent à principe, quamuis perrarò: vt iterum nuptæ minoris dignitatis viro nihilominus maneant in conſulari dignitate.l.fin. ff. de ſenato. & ita conſului cuidam nobili fœminæ volenti nubere famulo ſui quondam mariti. Ardent enim quædam viduæ quærentes virum,ſicut materia formam.vt alibi dicit Bal.

Nupta prius cõſulari uel nobili, ut retineat priſtinam dignitatem, ſi inferiori nubere uelit impetrat literas.

39 Item ſciendum eſt, quòd omnes in integrum reſtitutiones cauſa cognita à prætore permittuntur,vt ſecundum iuſtitiam eas cauſas examinet,an veræ ſint, quarum nomine ſingulis ſubuenit.l.omnes.ff.de in integ.reſtitut. ex qua lege pragmatici ſumunt praxim in comprobationibus, ſeu interinationibus literarum,vt primò eas impetrent à Rege,ſeu eius cancellaria.ſecundò, prætori & iudici cui diriguntur oſtendant. Tertiò, is iudex iuſtitiam earum cauſarum examinat, an iuſtum ſit quòd minor releuetur,& an ſit læſus,& an veræ ſint cauſæ allegatæ in literis,& ideo literæ dicuntur comprobari ſeu vulgò interinari. Quartò,prætor & iudex cui hæ diriguntur literæ cauſa cognita pronunciat,& permittit impetrantes his vti literis,vt in text. habetur cauſa cognita à prætore permittuntur, & ſic ceſſant opiniones doct. dicentes in impetratione reſcripti partes præſentes eſſe debere,quod non eſt verum,ſed poſteà cauſæ cognitio in verificatione requiritur. vt in d.l.omnes.quæ eſt ſcripta in curiis Franciæ.& ex illa hæc praxis colligitur.{Facit tex.iuncta glo.in l.niſi.ff.de minorib.}

De interinatione literarum praxis.

40 Sed quibus iudicibus hæ literę dirigi poſsint,dixi in tract.de reſciſ.contractuum,tam iudici domicilij minoris,quàm iudici vbi res eſt ſita ad actoris electionem,dummodò proximè ad parlamentum appelletur. vt cenſuit Senatus Pariſ. pronunciante D. præſide à Sancto Andrea anno 1545.die 23.Decembris.in conditione ex lege,quæ pro retractu datur, ſicut in actionibus mixtis, & in perſonalibus in rem ſcriptis.glo.& doct.in l.fi.C.vbi in rem act.& l.1.vbi de hæredit.Bar. in l.forma.ff.de cenſib.& Bal.in l.fi.C.de long.tempo.præſcri.Panor.in c.fi.de foro.competen.

Quibus iudicibus literæ reſtit. dirigi poſsint. Areſtum.

41 Septimò videamus differentias inter reſtitutionem & appellationem. Appellatio querelam iniquitatis ſententiæ continet, in integrum verò reſtitutio erroris proprij veniæ petitionem,vel aduerſarij circunuentionem.l.præfecti.ff.de minorib.

Differẽtiæ inter reſtitu. & appellationem.

42 Secunda differentia,non appellatur à ſententia Papæ, principis, vel parlamenti, ſed benè in integrum reſtituitur.l.1.ff.à quib.appel.non licet.& l.in cauſæ.§.fi.cum l.ſeq.ff.de minor.c. ex literis.de in integr.reſtitu.{Illud etiam ſciendum eſt, neque pupillum neque rempubl.cum pro libertate iudicatur,in integ.reſtitui poſſe,ſed appellationem eſſe neceſſariam.l.illud.ff.de appella.}

43 Tertia,appellatio extinguit iudicatum.l.1.in princ.ff.ad Turpil.& ideo regulariter nõ mandatur executioni ſententia poſt appellationem.cap. venientes.de iureiuran.& l. vna. C.in integr. reſtitut.poſtulata ne quid noui fiat.dixi in tract.de ſenten,executo.in præfa.in primo Tomo.Sed executio fit reſtitutione in integr.pendente.c.ſuſcitata.de in integ. reſtitutio.vide Iaſ. in l.ſi cauſa cognita. C.de tranſactio.& Aufrer.in deciſ.Tholoſa.quæſt.54.& Franciſc.Marc.in deciſ.Delphi. quæſt.53. in 2. parte.& Guido Papæ.quæſt.215.an executio.

Executio fit in integrum reſtit...tione pendente.

44 Quarta,aduerſus ſententiam latam pro libertate poteſt appellari, ſed non in integrum reſtitui.l.illud.2.vbi Bart.ff.de app quia appellatio extinguit pronunciatum.l.1.in fi. ff.ad Turp. ſed non in integ.reſti.vt ſuperius dictum extitit.

45 Quinta, minor aduerſus duas vel tres ſententias poteſt reſtitui.l. minor autem magiſtratus. §.denique.ff.de minorib.cle.1.de re iudic.vbi doct.l.fin.C.ſi ſæpius in integr.reſtit.poſtulet.c.fi.de in integrum reſtit.ſed appellare non poteſt quis poſt tres ſententias conformes.l prima. & per totum.C.ne liceat tertiò prouocar.glo.in l.1.C.ſi de mom.poſſeſſ.fuer. appel.c.ſua nobis. de appel. ſcripſi in concord.in titu.de friuol.appel.ſed quando reſtitutio fieri debeat dixi ſuperius nu.22.

Reſtituitur quis ex cauſa aduerſus tres ſententias,ſed non appellat.

46 Sexta differentia,ſi quis appellet temerè,condemnatur ad mulctam.l.quoniam.C. de appel. ſed impetrans reſtitutionem non,ſed ad expenſas tenetur. Doct. in dicto cap.ſuſcitata. tum quia iure non cauetur.& erubeſcimus ſine lege loqui.l.illam.C.de colla.

47 Septima,appellare quis tenetur intra decem dies.auth.hodie.C. de appella. computandos à die notitiæ cap.concertationi. illo tit. in ſexto. diuerſum eſt in reſtitutione in integrum, quæ in maiore intra quadriennium impetrari poteſt.l.fin.C.de tempor.in integr.reſtit. peten. vt ſuperius dictum fuit in præſat. huius tractatus in fine. & prohibita appellatione non cenſetur prohibita reſtitutio.doct.in cle.1.de re iudica.

Prohibita appellatione non cenſetur reſtitutio prohibita.

{Octaua reſtitutio non extenditur etiam ad acceſſoria.l. vltima.in fin.ff. de condic.indeb. diuerſum eſt in appellatione.l.cum in vna.ff.de appel.vbi.doc.} Alias multas adducere poſſem differentias,quas de induſtria omitto,quia parum conuenire video,& parum vtile eſſet eas abundantius proſequi,& ne in immenſum hæc noſtra creſcant volumina,tu lector boni conſule.

Ou reſtitutions.

GLOSSA II.

1 REſtitutionem ſuperius definiui, reſtitutio & releuamentum vulgari idiomate, ac quoad effectum parum differunt, imò citius vtimur gallicè *De relief, ou releuement que de reſtitution.* vt fuit ſuperius dictum.

Quando minori reſtitutio denegari poßit.

2 Quærendum autem eſt quando reſtitutio iure denegari minori maximè poſsit. reſpon. vbi eſt acquiſitum ius tertio, vix eſt quiſquam reſtituendus: ideo nec releuandus. vnde ſi quis ingrediatur religionem, & ibi profeſsionem faciat, bona ſunt interim acquiſita conſanguineis, ſi iſte profeſſus fiat poſteà ſecularis, non recuperabit bona iam cõſanguineis acquiſita. l. quod ſi minor. §. 1. ff. de minor. Bart. & alij in l. gallus. §. & quid ſi tãtum. ff. de liber. & poſthu. nam quod noſtrum eſt, ſine facto noſtro à nobis auelli non poteſt. l. quod noſtrum. ff. de regulis iuris. & princeps ſcribere ſolet ſine præiudicio tertij. l. 2. §. ſi quis à principe. ff. ne quid in loco public. fiat. & ideò reſtitutio intelligitur ſine præiudicio alicuius. capit. quamuis. de reſcrip. in 6.

An aduerſus omiſſam allegationẽ minor reſtitui poßit.

3 Secundò, non reſtituitur minor propter omiſſam allegationem, vt dicunt doct. per l. minor. 25. annis omiſſam. ff. de minor. tamen poteſt petere reſtitutionem aduerſus ſententiam, vt de nouo poſsit allegare ea, quæ fuit prohibitus per ſententiam, & ea non obſtante. vt dicit Barto. in dicta l. minor autem magiſtratus. ibidem. & in l. 1. C. ſi aduerſ. rem iudic. & hoc aſſerit eſſe neceſſarium Carol. Ruinus in conſil. 119. videretur. col. 4. num. 15. & ſeq. in 5. volu. plus dicens vt minor debeat petere reſtitutionem non aduerſus moram, quam commiſit in non offerendo pretium rei die præſtituto: ſed aduerſus ſententiam. Et vbi ſecundum eum denegatur minori reſtitutio propter moram tutoris, reſeruatur actio ad intereſſe contra tutorem. l. quicquid. C. arbit. tutel. doct. in l. diuus. ff. de in integr. reſtit. & in l. 1. C. ſi aduerſ. rem iudic.

Minor non reſtituitur cum litigat per procuratorem.

4 Tertiò, non reſtituitur minor, quando litigauit per procuratorem, quem conſtituerat cum iuramento: quia per iuramentum perdit illud reſtitutionis beneficium. per authen. ſacramenta. C. ſi aduerſ. vendit. l. cum mandato. ff. de minor. ideo aduocati minorum debent eſſe cauti vt cum authoritate curatoris litigent, non verò conſtituant procuratorem: quia procurator eſt volũtarius adminiſtrator, curator verò neceſſarius. Ego autem vidi minorem læſum vtroque caſu reſtitutum, nec praxis has ſeruat ſubtilitates.

Minor aduerſus exceptiones dilatorias nõ reſtituitur.

5 Quartò, ceſſat reſtitutio ſi minor fori tantum priuilegium amittat, & ſic exceptiones dilatorias: quia de modico tractatur. teſte Innoc. in cap. coram. de in integrum reſtitutio. Angel. & Franciſc. in l. 2. §. conuenire. in fin. ff. de iudi. & Felyn. in cap. fraternitatis. col. 4. de teſtib. Autre. quæſtio. 53. & ſeq. Anto. Tremol. in additio. ad practi. de Bonacurſo. rubri. de perempto. except. verſicu. minor. 25. annis.

In actione funeraria non reſtituitur minor.

6 Quintò, in actione funeraria, ſi minor mãdauerit funus ad ſe pertinens faciendum etiam non reſtituitur. l. at ſi quis. §. ſi autem pupillus. ff. de religioſ. & de hac actione abundè ſcripſi in præfat. ad tract. de ſenten. prouiſ. in primo Tomo. ordinat.

Aduerſus damnum fato datum minor non reſtituitur.

7 Sextò, non ſolet reſtitui minor aduerſus damnum fato datum, vt ſi mortua ſint fulgure, vel alio caſu animalia. l. verum. §. ſciendum. ff. de minor. quia damni euentus reſtitutionem non indulget, ſed inconſulta facilitas, & quia non eſt captus emendo ſibi rem perneceſſariam, licet mortalem. vt ibi. & non poſſunt caſus fortuiti etiam à ſapientibus præuideri. l. quæ fortuitis. C. de pignora. actio. Nam idem patriſamil. quamuis diligentiſsimo potuiſſet contingere. dicto §. ſciendum.

Aduerſus remiſsionẽ fideicom. non reſti. minor.

8 Septimò, idem ſi actus poſsit ſe & ad damnum & ad lucrum habere, vt in remiſsione fideicommiſſ. l. de fideicommiſſo. C. de tranſactio. l. 1. C. de pact. & l. ſi pater. de inoffic. teſtam. tum quia eſt iure communi vſus. l. fin. C. de in integrum reſtitutio. tum etiam quia fato venit, & non videtur læſus, quia non dicitur conſtitutio damno eſſe eccleſiæ, quando poteſt ſe habere ad lucrum & damnũ. tex. in c. 1. de noui oper. nunciat. & ibi Panor. in 4. not. Iaſ. conſi. 63. circa primum. col. 7. verſi. quartò facit. in 3. volu. Paul. conſi. 379. Primò videndum. col. 1. in 1. vol. in 2. quæſt.

In fructibus non reſtituitur minor.

9 Octauò, in rebus, quæ fortuitis caſibus ſubiectæ ſunt, vt fructus, non reſtituitur minor aduerſus emptores, niſi aut ſordes, aut euidens gratia tutorum, ſiue curatorum doceatur. l. & ſi ſine. §. ceterùm. ff. de minor. vide ſi locauerit fructus vineæ pretio ſolito, & fructus duplicati ſint eo anno, non reſtituitur minor, quia hoc incertum erat. per l. ſi iactum retis. ff. de actio. emp.

Etiã ſi actus ſit nullus minor reſtitui. in Francia.

10 Nonò, non reſtituitur, ſi ipſo iure munitus ſit, id eſt ſi nullus ſit actus. l. in cauſæ. 2. ff. de mino. Tamen in hoc regno Franciæ opus eſſet literis, etiam ſi actus eſſet nullus, vt dicam in titulo de appellat.

Pro minimo non reſtituitur minor.

11 Decimò, pro minimo reſtitutio non datur. l. ſcio. ff. de in integr. reſtitutio. ideo vt dixi, non reſtituuntur minores aduerſus exceptiones dilatorias, quia minimi ſunt momenti. Bald. in l. peremptorias, C. ſentent. reſcindi non poſſe. Vnde dicunt quidam requiri in minore enormem læſionem antequàm reſtituatur, in maiore verò enormiſsimam. Et hoc à Senatu Dolano probatum refert Ioan. Maurit. in tracta. de reſtitu. cap. 23. per ea quæ not. Antoni. & alij in cap. cum contingat. de iureiuran. ſed poterat allegare text. in l. ſi ex cauſa. in princip. ff. de mino. qui text. loquitur, quando res minoris diſtracta eſt ex cauſa iudicati, tunc pecunia ſoluta ex illa cauſa debet minori reddi, niſi ſua intereſſet potius corpora habere & grande damnum ſubiret. Et ſic requirit ibi

text.

text.grande damnum ratione rei iudicatæ,& diſtractæ.in l.penul.ff. de minorib.ſed non regulariter.Quia ſufficit quod d.damnum non ſit minimum,quod aliàs ad duos ſolidos taxat.l.ſi oleum. in fin.cum lege ſeq.ff.de dolo.licet arbitrio iudicis relinquatur.in l.1. ff. de iure deliber. & in cap. ſtatutum.§. inſuper.de reſcript.in ſexto.Et nullo iure cauetur,quod enorme debeat eſſe damnum in reſtitutione minoris. imò glo. dicit illum pro leui damno reſtituendum. in l.in cauſæ. §. idem Pompo. ff.de minor. licet contrarium conſuluerit Iaſ.conſil.63.circa.col.ſexta.in 3.vol.ſed dixi in quo caſu.Imò minor poteſt reſtitui,ſi iuſtam habeat affectionem.l. ſi in emptionem.ff. de minor. Ergo & ſi modicum ſubeat damnum pro qualitate perſonæ,& negocij.Alex. conſil. 67. videtur. in 5.volu.Et ita ſeruant curiæ Franciæ, vt pro modico etiam audiant minores. ſed non pro minimo & leui re,quæ omnia arbitrio iudicis relicta ſunt.

Dānū enorme non requirit ut minor reſtit.

12 Vndecimò,non reſtituitur minor in delictis.l.ſi ex cauſa.§.primo.& l.auxilium.ff. de minor. quid enim commune habet delictum cum venia ætatis?vt dicit text.in l. Papinianus.ff.de minor. & hoc declarat Iaſ.in l.1.§.nunciano.ff. de noui operis nunciat.niſi contra delictum culpa & non dolo commiſſum,quia tunc reſtituitur.l.1.C.ſi aduer.delictum.

In delictis minor non reſti.

13 Duodecimò,in actionibus tendentibus ad vindictam,& ad impoſitionem pœnarum, ſeu ad executionem ratione delicti.dict.l.auxilium.§.in delictis.Aufrer.in deciſ.Tholoſ.quæſt.53.

14 Decimotertiò, ſi minor læſus fuerit pacem faciendo de patris, vel conſanguinei morte. Alberic.docet in rub. C. de reſtit. in integr. & Cyn.in l.1.ibidem. Sequitur Matthæus de Afflictis in conſtit.Neapolit.rub.de reſtitu.mino.quia hoc eſt valde fauorabile habere pacem,vt plenè ſcribit Corſet.in tracta.de priuileg.pacis.

Aduerſus tranſactionem vel pacem de morte patris factam non reſti.minor.

15 Decimoquartò,propter interrogatoria omiſſa Aufrer.in deciſ.53.

Aduerſus interrogatoria omiſſa non reſti. minor.

16 Decimoquintò,propter obiectiones omiſſas minor non reſtituitur,quia odioſæ ſunt.glo. in clem.2.de procur. Specul.in titu.de in integr.reſtitut.§.2.verſic.ſed pone eccleſia litigabat. Feli.in cap.fraternitatis.3.fallen.de teſtib.

Nec propter obiectiones omiſſas.

17 Decimoſextò,repellitur minor,ſi cauſam,ob quam reſtitui vult,ſpecialiter non exprimat, vt dicam in glo.vndecima.inferius.

Minor ſi cauſam non exprimat, repellitur à reſti.

18 Decimoſeptimò,ſi gerebat negotia aliena fortè patris, vel domini : quia imputare ſibi debet is,qui ea ſibi commiſit.l.3.in fin.cum lege ſeq.ff.de minor.facit l.quæſitum.ff.de in ius vocan.alioqui maiori potius quàm minori ſubueniretur.l.cum mandato.ff.de minorib. limitatur in l.quod ſi minor.ff.de minor.quando negotia aliena ſine domini mandato geſſit, ne maiori, facto & occaſione minoris damnum accidat.

Minor aduerſus geſtū negotiū mādato alterius non reſti.

19 Decimooctauò ſi factum ſit non retractabile , vt ſi minor vigintiquinque annis , maior autem viginti ſe in ſeruitutem venire patiatur , id eſt ſi precium participatus eſt , non ſolet reſtitui, ſed hoc meritò:quoniam res non capit reſtitutionē,cum ſtatum mutat.l.ſi ex cauſa. §.Papinianus. & §.fin.ff.de minor.niſi ex magna cauſa hoc à principe fuerit conſecutus.l.ſeq.facit l.quòd ſi minor.§.1.& l.ſi mulier.ibidem.& per totum tit. C.ſi aduer. liberta. & in hoc caſu putarem etiam ex æquitate eum reſtituendum , quia vbi eſt maius periculum, ibi cautius eſt agendum. cap. vbi. de elect.in ſexto.

Si factum ſit non retractabile non reſti.

20 Decimononò , dicunt quidam quòd poſtquàm minori eſt conſultum contra tutorem , vel procuratorem,non poteſt petere reſtitutionem.l.in cauſæ.2.ff.de minorib.

21 Quod eſt verum ſi plenè prouideatur minori,quia tunc ſubeſt iuſta cauſa.de qua in l.1.ff.ex quibus cauſ.maior.vt pote ſi fuerit negligens tutor.vt in l. Pantonius.vbi Bartol.& Areti.ff.de acquir.hæredi.& in l.ſi infanti.C.de iure deliber.

Si aduerſus tutorem plenè prouideatur minor an poſſit reſtit.

22 Sed aduertite,quia ſi reſtitutio concedatur ratione minoris ætatis, tunc conceditur etiam ſi ſit actio aduerſus tutorem,vel procuratorem.vt dicit Areti.in dicta l.Pantonius.& Socyn.in l.qui duos.ff.de reb.dub.per tex.in l.etiam.C. ſi tutor vel curator interuener. {Vnde ſi minor petat res per tutorem alienatas ſibi reſtitui, tenetur pretium reſtituere in ſuam vtilitatem conuerſum per l. pen.§. fi.ff.de rebus eorum ac medij temporis intereſſe quod taxatum fuit , habita ratione viginti ad centum per Senatum anno 1549. die 22. Martij ante Paſcha pour l'Alaman contra minorem, relatore do.de la Roſiere in ſecunda inquiſitionum camera.}

23 Vnde abſens cauſa reipubl.reſtituitur contra omiſſam appellationem,per procuratorem,qui appellare neglexit.l.inuitus. C. de appella.glo. in l.is qui reipublic. ff. ex quibus cauſis maior. Et hoc eſt facilius & vtilius minoribus, quia vix eriperetur quicquam è manibus procuratorum , & Claua Herculi potius adimeretur,quàm ab iſtis,vulpinos proceſſum circuitus non ignorantibus.

24 Sed ſi reſtitutio concedatur ex clauſula generali : ſi qua mihi iuſta cauſa videbitur , & non ratione minoris ætatis,tunc ſi minor habeat actionem contra procuratorem,vel alium,non datur reſtitutio,quia non ſubeſt iuſta reſtitutionis cauſa.Et ſic conſuluit Carolus Ruinus conſil.119.videretur.in fin.volu.5.vide Barto.& doct.in l.in prouinciali.ff.de nou.oper.nunciat.Panor.& alios in c.ex parte 2.de reſcrip.& plenius quàm alius hoc ſcripſit Zaſius in ſuis intellect.ſingu.

{Vigeſimò non reſtituitur minor vt agat contra ſtatum defuncti poſt quinquennium,dicendo eum illigitimum,apoſtatam,aut aliàs.l.2.ff.ne de ſtatu defuncti poſt quinquen.quæra.}

Aduerſus l. ſi captiui.minor nō reſt. nec in his caſibus.

25 Vltimò,non reſtituendum minorem dicunt in caſu authen.ſi captiui.C.de epiſco. & cleric. quod eſt falſum, quia ibi minor excipitur.nec in l.1.C.de filiofami. minor. nec ſi incoloratè reſtitui deſiderat.l.minor autem.§.1.ff.de minor.ſcribunt Innoc. & alij in cap. coram. de in integr. reſtitut.&

ſtitut.& in l.ſi creditor.C.ſi tutor vel curator inter.Roma.conſi. 316. circa. non ſemper autem ea, quæ cum minoribus geruntur,reſcindenda ſunt,ſed ad bonum & æquum reducenda, ne magno incommodo huius ætatis homines afficerentur,nemine cum eis contrahente , & quòd ammodò commercium eis interdiceretur.l.quod ſi minor.§.1.ff.de minor.

Reſtitutio non ſolum peti poteſt principaliter ſed incidenter.

Item hæc reſtitutio peti poteſt non ſolùm principaliter cap.fin.de offic. iudic.l. quod ſi minor. §.reſtitutio. ff. de minorib. ſed etiam incidenter per viam exceptionis, vel replicationis , quando prima actio non erat ipſo iure ei iuncta.text.in cap.cauſa reſtitutionis.de in integr.reſtitut. declarat Paul.& Iaſ.in l.nam poſteà.§.ſi minor.ff.de iureiurand.& Specul.in titul.de offic.iudic. §. Incidenter.verſic.in modum.etiam Bald.in authen.ſi omnes.C.ſi hæres ab hæred.ſe abſti. per text. in l.defendente.ff.de authorit.tutor.qui parum probat.Sed text.in dicto cap.cauſa. melius. & Carol. Ruinus conſil,119.videretur.col.4.nu.16.in 5. vol. in vtroque tamen caſu in hoc regnó ſolent impetrari literæ Regiæ,vt vidi obſeruari,vt in procemi.ordinatio.ſcripſi.

Fondées ſur minorité.

GLOSSA III.

Fauore minorũ multa introducta.

1 FAuore minoris ætatis multa introducuntur, vt dicit tex.in l.curabit.C.de actio.empt quæ tradam articu.ſeq.in glo.tertia.& hoc verbum *fondées.* declarat iſtum articulum loquentem generaliter , *toutes reſtitutions* &c. vt intelligatur de illis quæ in hoc text. exprimuntur,verùm quia iſte text. dicit *ou aultres ſemblables.* Et ſic non ſolum intelligetur in caſibus hic conſcriptis,verùm etiam in ſimilibus, & ſic in omnibus penè reſtitutionibus, ſi eadem ſit ratio in illis,vt ſpeciatim exprimi cauſæ debeant.ergo & iuris decisio locum habebit. l.illud.ff.ad leg.Aquil.

Quot requirantur antequam minor reſtit.

2 Adde quòd antequam minori concedatur reſtitutio,ſequentia requiruntur.primò,dicũt quidam:Quòd ſit minor:iſtud videtur ſuperfluum. Ideo dico requiri primò, quòd quis tempore minoris ætatis contraxerit,vel actum fecerit, ſecus ſi poſteà, etiam ſi contraheret intra illos quatuor reſtitutionis annos.l.fin.C.de temporib.in integrum reſtit.petend.

Minor debet probare ætatem minorem , & quomodo probet.

3 Ideo minor debet probare quòd tempore minoris ætatis illum actum fecit.l.ſi minorem. & l. minoribus,C.de in integr.reſtit.l.doli.circa fin.ff.de nouat.l.ea quæ.C.de tempor.in integrum reſtit.peten.Paulus conſil.53.viſis actis.col.1.in 2. volu. quod poterit probari per librum curati , qui eum baptizauit,vt eſt in ordinat.reg.rub.*des regiſtres des bapteſmes.*artic.1. vbi dicam.vel per ſuſceptorem ſeu patrinum , aut alios teſtes. non tamen plenè probabitur ſi probet ſe habuiſſe curatorem id temporis.vt dicit Alex.in dicto conſil.21. in primó volumi. etiam poterit minor per teſtes amicos & conſanguineos probare ſuam ætatem.l.de ætatè.vbi etiam plenè Bart.ff. de minor. l. de tutela.C.de in integr.reſtit.vel etiam ex aſpectu perſonæ.l.minor ex aſpectu. ff. de minor. & aliis legitimis modis.quos Doct.ſcribunt in dictà l.de ætate.& l.de tutelà.

4 Secundò,requiritur,quòd minor ſit læſus,nec enim vtique eo quòd minor eſt , ſtatim & circunſcriptum ſe docuit.l.nam & poſteà.§.ſi minor.ff.de iureiur.l.ait prætor.§. non ſolùm. & l. verum.§.ſciendum.ff.de minor.& l.minoribus.1.& l.fin.C.de in integr.reſtit.minor.& Doct.ibidem plenè tractant.

Quãdo læſus minor dicatur , & quot modis.

5 Quæro quando læſus minor dicatur.Reſp:ſi damnum aliquod patiatur.l.quod ſi minor.& l. patri.§.ſi minor.& per totum.ff.de minor.

6 Hodie certo etiam iure vtimur,vt & in lucro minoribus ſuccurratur, vt ſi ſine dolo malo cuiuſquàm legatum repudiauerit , vel in optionis legato captus dum elegit deteriorem , vel ſi duas res promiſerit illam aut illam,& precioſiorem dederit.l.ait prætor.in fi.cum l.ſeq.ff.de minor. vbi etiam illi ſubueniri dicitur,ſi res eius vænierit,& exiſtat,qui plus liceatur,& quotidie prætores eos reſtituunt,vt rurſus admittatur licitatio,ibidem.

Voluntariè compromittens minor læſus dicitur.

7 Læſus etiam dicitur,quando voluntariè compromiſit.l.ſi minor.25.annis filiofamil.in fin. ff. de minor.conſuluit Paul.Caſtren.conſil.428.viſis & conſyderatis.col.2.in primo volu.& Corne. conſil.178.viſa copia.col.2.in 3.volu.

8 Item ſi minuatur patrimonium eius.l.minoribus.& l.ſi ex cauſa.§.1.ff.de minor.& ſic reſtitutio conſiſtit tam in lucro ceſſante,quàm in damno emergente,ſicut dicimus in intereſſe.in l.vna. C.de ſenten.quæ pro eo quod intereſt.

Læſus dicitur qui intercedit,& ſe obligat.

9 Idem ſi obliget ſe,vel rem ſuam.l.3.§.ſed vtrum.ff.de minor.Et non ſolùm in his ſuccurritur, ſed etiam in interuentionibus , vt puta ſi fideiuſſorio nomine ſe ; vel rem ſuam obligauerit. l. ait prætor.§.non ſolùm & l.ſi minor.25.annis filiofami.in fi.ff.de minor. & non omnia quæ minores vigintiquinque annis gerunt irrita ſunt,ſed ea tantum,quæ cauſa cognita huiuſmodi deprehenſa ſunt,vel ab aliis circumuenti,vel ſua facilitate decepti, aut quod habuerunt amiſerunt, aut quod acquirere emolumentum potuerunt,omiſerunt,aut ſeſe oneri,quod non ſuſcipere licuit, obligauerunt.l.non omnia.ff.de minorib.Tamen ſi minor reſtitutus fuerit in eo, quod fideiuſſerit, non liberat reum principalem.l.minor.vl.ff.de minor.

10 Læſus etiam dicitur in tempore , vt ſi non procurauit intra diem , vel in Eremodiciis , ſi lapſum eſt tempus inſtantiæ. dicta l. & ſi fine. §. penul. & fina. ff.de minor. & l. properandum.in fine.C de iudic.

11 Etiam læſus dicitur, ſi tutor eius, vel curator fuerit excuſatus perperam, & ſine cauſa. l. verum. §. ex facto. ff. de minor.

12 Et in ſumma reſtituendus erit minor, non ſolùm quãdo eſt læſus, ſed etiam ſi iuſtam habeat affectionem ad rem, quia fuit maiorum ſuorum. l. ſi in emptionem. ff. de minor. & quando ex bono & æquo princeps viderit reſtituendum. l. quòd ſi minor. §. 1. ff. de minor. & quomodo probetur læſio, docet Guido Papę in deciſ. Delphi. quæſt. 142. ſed qualiter.

Non ſolum minor reſtituitur ſi læſus ſit, ſed ſi iuſtam affectionem habeat ad rẽ.

13 Et licet de iure antiquó cautum eſſet, quòd minoribus curreret tempus in ſoluendis tributis, vel vectigalibus, adeò quòd propter eorum moram res eorum incidebant in commiſſum: ſed reſtituebantur in integrum. l. ſi ex cauſa. §. ſi in commiſſum. ff. de minor. l. imperatores. in fin. de publica. Tamen hodie illis non currit ipſo iure tempus. per l. fi. C. in quib. cauſ. in integr. reſtit. non eſt neceſſar. glo. in l. 2. C. de fund. patrimo. lib. 11. Franciſc. Cremen. ſingu. 29. quid ſi minor.

14 Nec refragatur l. quæcunque. C. de fide inſtrumen. lib. 10. vbi veuditio bonorum minoris facta à fiſco propter tributa non ſoluta valet, ſed hoc ideo, quia fuit facta venditio per adminiſtratores fiſcales interueniente tutore vel curatore, aliàs non noceret minori. l. fin. C. ſi propter public. penſitat. Sic conſuluit Alexand. conſil. 31. ponderatis. col. 1. in quinto. vol. hodie etiam cum authoritate tutoris reſtituuntur ad appellandum, ab illo decreto interpoſito in venditione, & ab inde ſecutis.

15 Et ſic minor debet ſe probare læſum, & hoc pro regula habeatur, quod maximè procedit, quando petitur reſtitutio contra ſententiam, quia tunc clarè probari læſio debet. per text. in l. fin. ibi probationum luce. C. ſi minor ſe maior. dixer. & ideo per iuramentum probari non poteſt. c. cum veniſſent. de in integrum reſtitutio. vbi Papa non reſtituit niſi viſis priuilegiis. vt docet Salyce. & alij in l. 1. C. ſi aduerſ. rem iudic. quia reſtitutio aduerſus ſentẽtiam eſt magni præiudicij, cùm ex ſententia ius quæſitum tollatur. l. Iulianus. ff. de condict. indeb. iuncta l. ſi non ſortem. §. hæredi. vbi glo. ibidem. Iaco. in l. 1. C. qui & aduerſ. quos, & in d. l. fi.

Minor ſe probare læſum quando debeat.

16 Limitatur primò, quando minor diceret ſe læſum propter lapſum tempus, tunc ſufficit probare lapſum eſſe tempus ſine alia læſionis probatione. c. auditis. & c. coram. de in integrũ reſtitu.

17 Secundò, ſi læſio ſit notoria, ſufficit quòd allegetur, licet non probetur. clemen. appellanti. de appel. Collecta. in dicto cap. auditis. refert Aufre. in deciſ. Tholoſ. quæſt. 389. poſt Spec. in tit. de in integr. reſtit. §. 2. verſic. illud quoque. Barb. conſil. 79. clementiſsimi. col. 1. vol. 4.

Caſus in quibus minor non tenetur ſe læſum probare.

18 Tertiò, aduerſus probationem neceſſariam omiſſam, etiam non probata læſione reſtituitur minor, quia eo ipſo, ſatis apparet læſio cap. auditis. vbi Panormita. octauo not. & in cap. ſuſcitata. de in integrum reſtitutio. l. minor 25. annis omiſſam. ff. de minor. & hoc obſeruatur teſte Aufrer. quæſt. 53. licet Barto. in contrarium teneat in dicto §. ſi minor. l. nam poſteà. ff. de iureiur. vbi vult eum ita demum reſtitui poſſe, ſi ſummariè probauerit ſe probationes habere, & omiſerit. hodie in Francia reſtituitur ſi omiſerit probare, & allegauerit ſe probationes habere: nec requiritur aliqua alia probatio, ſed hic minor ponetur in illo ſtatu, in quo erat ante probationem omiſſam, & ſi poſteà nil probauerit in principali, ſuccumbet, & ad omnes expenſas condemnabitur.

Reſtituitur minor aduerſus probationem omiſſam.

19 Quartò, etiam ſi minor appellationi renunciet ante ſententiam, eo ipſo dicitur læſus, quia iuſta potuiſſet ſequi ſententia, ſed ſi poſt ſententiam non appellet, eo ipſo non conſtat eſſe lęſum, niſi cauſam doceat fuiſſe bonam. Bart. & alij in d. l. nam poſteà. §. ſi minor, & Aufrer. d. quæſt. 53.

Renuncians appellationi minor lædi conjicitur.

20 Quintò, ſi minor lite pendente potuit tranſigere minoris, quàm ſit condemnatus, poterit, etiam ſi ſententia tranſiuerit in rem iudicatam, petere reſtitutionem. l. ſi ex cauſa. §. nunc videndum. ff. de minor. quem not. Roma. ſingul. 398. volo tibi dare. & Franciſc. Cremen. ſingul. 28. obtinui. vbi ſcribit ſe in ardua facti quæſtione obtinuiſſe. ſequitur Bened. in repet. cap. Raynutius. in verb. mortuo. 1. nu. 234. de teſtam.

Tranſigere volens ſi cõdemnetur reſtituitur.

21 Sextò, minor recipiens mutuũ non tenetur probare ſe læſum, ſed aduerſarius habet probare pecuniam in minoris vtilitatem conuerſam. per l. 1. C. ſi aduerſ. credit. idem in eccleſia ſcribitur, & in monaſterio. in cap. quod quibuſdã. de fideiuſſor. & cautelam, vt non teneatur probare creditor pecuniam conuerſam in vtilitatem eccleſiæ. docet Bartholo. Cæpol. cautel. 214. vnus eſt modus. vide, quia mihi non arridet, ob id eam non recito. facit text. in l. ſi quis cum ſciret. ff. de vſucap. pro emptore. Alex. in l. ſi cum dotem. §. 1. ff. ſolut. matri. vide tex. in l. verum. in fin. ff. de minor.

Minor in mutuo an lædatur.

22 Septimò, minor, qui prouocauerat ad diuiſionem, ſi poſteà tranſegerit etiam in præſentia conſanguineorum. iuxta l. tranſactionem. C. de tranſactio. poterit petere in integrum reſtitutionem, etiam ſi aliud grauamen non habeat, niſi quòd ad diuiſionem prouocauerat, quia is ad diuiſionem non poteſt prouocare. l. ſi pupillorum. ff. de rebus eorum. & l. penul. C. de præd. minor. Corne. conſi. 108. in præſenti. in tertio volu. Sic cenſuit Senatus anno 1543 die ſexta Auguſti. quæ limitantur in aliquibus caſibus, vbi miuori licet prouocare ad diuiſionem, quos ſcribit Soci. in tracta. fallen. reg. 329. pupillus. Et Curtius ſenior conſil. 67. ſapienter. nu. 52. cum ſeq. verſic. capio nunc aliam. &c. Barba. in repet. rub. de rebus eccle. non alien. col. 48. nu. 181. & ſequen. & Soci. conſi. 165. in fine. volu. 2. & Dec. conſi. 349. conſuluit. & Carol. Ruynus. conſi. 212. viſa & benè intellecta. in primo volumi.

Prouocans minor ad diuiſionem an lædatur.

Areſtum.

23 Octauò ad concedendum vel denegandum beneficium reſtitutionis in integrum aduerſus contractum, inſpicitur conſuetudo, vel ſtatutum loci, vbi contractus factus eſt, vel vbi res ſita eſt, Barto. Paul. & Iaſ. in l. 2. ff. de eo quod certo loco. Quia reſtitutio cauſatur ex læſione, quæ prouenit ex

Ad cõcedendam reſti. vel denegãdam aduerſus contra-

ctum inſpicitur loci conſuetudo, in quo contractum eſt. Areſtum.

nit ex contractu. Ideo aduerſus contractum datur reſtitutio.l.1.C.ſi aduerſ.vendit. vnde quædam mulier nupta, quæ vendiderat illam *de la couperie*, in territorio ſi tam Andegauen.non fuit reſtituta: quia conſuetudo Andegauen. vbi res erat ſita, poteſtatem alienandi nuptæ etiam minori concedebat. ſic cenſuit Senatus anno 1548. die quarto Maij.

Aduerſus delictum cõfeſſum reſtituitur minor.

24 Vltimò nota alium caſum ſingularem, in quo reſtituitur minor etiam non probata læſione, quando confitetur commiſiſſe delictum, de quo non conſtat, niſi per ſuam confeſsionem. Nam ex ſua confeſsione ſatis læſio probatur. Angel.in l.certum.§.in pupillo.ff.de confeſ.Iaſ.in dicto §. ſi minor. Alex.conſil.115.in cauſa.col.2.volu.3.& Hippolyt.ſingul.445.minor læſus.

Cauſa læſionis eſt probanda.

25 Et nota quòd quando quis petit reſtitutionem in integrum aduerſus factum principis, non ſufficit ſe probare minorem & læſum, ſed oportet narrare læſionis cauſam.text.& ibi Barto. in l. minor autem magiſtratus.ff.de minor.Iacob.in d.l.ſi in fin.C.de in integr.reſtit.Idem tamen hodie in alijs caſibus per iſtum articulum, ne vagemur in incerto.

Requiritur minorem læſum facilitate ſua vel dolo aduerſarij antequam reſtit.

26 Quartò, materiam continuando, requiritur antequàm minor reſtitui poſsit, quòd ſit læſus vel dolo aduerſarij, vel ſui facilitate.l.verum.§.ſciendum.cum §.ſeq.l.nõ omnia.ff.de minor.quia non videtur circunſcriptus minor, qui iure ſit vſus communi.l.fi.C.de in integr.reſti.Nec ſufficeret probare ſe læſum fuiſſe, vt per Bart.& Iacob. in dicta l. fin. niſi probaret ſe dolo aduerſarij læſum, vel ſua facilitate. Et quando ſua facilitate decipiatur habes, vt quando emit plus iuſto pretio, non tamen vltra dimidiam, quia tunc iure communi ſuccurreretur.per l.ſecundam. C. de reſcin.vend. Et quamuis in l.ait prætor.in princ.ff.de minor.non dicatur de inconſulta.

Facilitas allegari debet, ſed non probari.

27 Facilitate tamen in dicto §.ſciendum.hoc ſcribitur.ob id iſtud in libello debet adduci, quicquid dicant in contrarium quidam interpretes.vt firmat Carol.Ruinus.conſi.119.videretur.col.3. num.13.in 5.vol.tamen Barba.conſil.79.clementiſsimi.col.1.in 4. volu.dicit minorem non teneri probare iſtam ſui facilitatem, quia reſultat ex iuris diſpoſitione.l.1.ff.de minor.glo.in cle.appellanti.de appel.ideo ſufficit in libello vel literis allegare, quòd per facilitatem ſuam eſt deceptus: ſecundum Bart.& aliorum ſententiam.in l.fin.C.de in integr.reſtit.imò Barba.vbi ſuprà, concludit minorem reſtituẽdum etiam ſine facilitatis allegatione, quia eſt notorium ipſo iure. Sed quòd allegari debeat ſeruatur in curijs Franciæ, tamen non oportet, vt probetur, nam ex læſione probatur dolus, vel facilitas re ipſa.vt in l.ſi quis cum aliter.ff.de verb.oblig.

Antequàm minor reſti. requiritur actionem aliam non haberi.

28 Quintò, in minorum reſtitutione requiritur, quòd aliam actionem non habeat.l. in cauſæ. 2.ff.de minor.ibi, nam ſi communi auxilio, & mero iure munitus ſit, non debet ei tribui extraordinarium auxilium. Guido Papæ in deciſ.Delphi.quæſtio. 362. vtrum officium. ſuperius dictum fuit.num.20.gloſſ.2.

29 Sextò, quòd etiam pro minimo reſtitutio non petatur.l.ſcio.ff. de in integr. reſtitu. ſuperius ſcripſi abunde in glo.2.nu.11.

Minor reſti. aduerſus contractum quid reſtituere debet.

Septimò, quando reſtituitur minor aduerſus contractum, debet reſtituere pretium quod recepit, & quatenus fuit factus locupletior.l. quòd ſi minor. §. reſtitutio. ff.de minor ibi itaque ſi in vendendo fundo circumſcriptus reſtituetur, iubeat prætor emptorem fundum cum fructibus reddere, & pretium recipere.& l.patri.§. item ex diuerſo.ibi, iuuenis autem eatenus ex precio reddere quatenus, ex ea pecunia locupletior factus eſt.ibidem.

30 Niſi fuerit ab emptore facta pretij ſolutio minori conſumpturo, tunc minor nil reddet: ſi omne conſumpſerit.per l.ſi quis cum ſciret.ff.pro empto.l.1.C.de reputa.quæ fiunt in iudic. Areti.conſil.81.Alex.in l.ſi quis cum dotem.§. primo.ff. ſolu. matrimo. & Bauer.in §.fin. quibus non eſt permiſſ.facere teſta.

Fructus à quo tempore minori reſti. debeant.

31 Et ſic non reſtituuntur fructus à tempore celebrati contractus, quia contractus valuit, & interim minor habebat precium, & recepit emolumentum illius, & pars fructus rei, ideo iſta compenſari debent.iuxta l.curabit. C. de actio.empti. ſed rei fructus reſtituentur minori à tempore litis conteſtatæ, & ita intelligetur d.§.reſtitutio.l. quod ſi minor.ff.de minor. ſic fuit iudicatum in parlamento Delphi teſte Franciſ.Mate.in deciſ.21.in prima parte.quid in fideiuſſore dicetur arti. ſeq.in glo.3.

32 Octauò, requiritur quòd minor læſus petat reſtitutionem, vel procurator pro eo habens ad hoc ſpeciale mandatum.l.illud.ff.de minor.hoc autem non ſolet peti, niſi poſtulatum fuerit.l.4.§. hoc autem.ff.de damno infect.vbi doct.& dicam inferius.

Minor debet probare ſe eſſe intra tempora reſti.petendæ.

33 Nonò, requiritur quòd minor probet ſe eſſe intra tempora petendi reſtitutionem, per l. nam & poſteà.§.ſi minor.ff. de iureiur. vbi Iaſ. videtur hoc reprobare, quia nemo debet illud allegare, quod ab aduerſario timet opponi, ob id allegatur in contrarium.l.ſi minorem. C.de in integr. reſtitut.minor.ſed vt opiniones conciliẽtur, intellige minorem non teneri allegare iſta, ad hoc vt reſtituatur, ſed ſi pars oppoſuerit, hoc tenetur minor probare.vt dicetur artic.2.

Mercatores prohibiti merces dare minoribus, & obligationes annullata.

34 Et ſic minores iuuantur ætatis beneficio, vnde non debent maiores cum illis cõtrahere, alioqui ex vno latere claudicat contractus.l.Iulianus.§. ſi quis à pupillo. ff.de actio. empt. ideo anno 1526.in vigilia natiuitatis Dom. latum fuit Areſtum pro tutore cuiuſdam minoris, & obligationes annullatæ, ac inhibitum omnibus mercatoribus dare quaſcunque merces minoribus ſine conſenſu patris, & matris, tutorum, & curatorum reſpectiuè, ſub pœna amiſsionis mercium, & mulctæ arbitrariæ, vt docet Moline.in tract.de vſuris.nu.24.in princ.

Preſcription.

Preſcription.

GLOSSA IIII.

Qgo iure inuēta ſit præſcriptio.

QVia præſcriptio de iure ciuili inuenta eſt.vt eſt text.in §.1.inſti. de vſucap. ibi iure ciuili conſtitutum fuerat.gl.in l.1.ff.de acqui.ter.dom.& io §.ſingulorum.vbi Ang.de rer.diuiſ.in inſti. quod eſt verum quantum ad temporis limitationem, videlicet vt tres, decem,vel viginti anoi cooſtituantur pro ea.vt in dicto §.1.in inſtit.& in l.1.ff.de vſucap. cius tamen materia eſt de iure gentium. cum eo iure per longi temporis ſpacium dominium quæratur.§.prætereà.inſtit.de rerum diuiſ.l.adeò.§.prætereà.ff.de acquir.rerum. dom. nempe ſub illo tit.de acquir.rerum dom. tractatur communiter de acquiſitionibus, quæ fiunt de iure gentium.l.quæſitum.ff.illo tit.& iſta dominij acquiſitio, quæ fit de iure gentium, benè currit etiam cum multa fide,quia non opera poſſeſſoris hoc factum extitit,ſed fluminis, vel alia ex cauſa.reſte Hannibal.de Canonic.in repet.rubr.de vſucap.ff.quæſt.1.at non inſpicimus materiam rei, ſed inſtitutionem ſeu inductionem.vt habetur in l.1. ff. de cootrah. empt. ideo ibi ex ſolo temporis lapſu non quæritur domioium,ſed ſi aliquid vltrà factum fuerit, videlicet ſi arbores radices egerint, vt ibi videre eſt.Et ſic Rex poteſt releuare, quòd non obſtante præſcriptione quis petat rem præſcriptam,quia cum præſcriptio ſit juris ciuilis acquiſitio, illam ius ciuile videlicet princeps ex cauſa iuſta tollet.l.eas.ff.de capit.dimiou.Franciſ.Curt.conſi.1.col.9.poſt tract.Feud.& Alex.conſil.84.in cauſa.in 1.vol.poſt Bart.& alios in l.omnes populi.ff.de iuſtit.& iure.Io.Franciſc.Bald.in tract.præſcript.io 1 parte quæſt.4.

Princeps aduerſus præſcriptionem reſtituere poteſt.

Supradicta etiam vera ſunt in eccleſia,vt reſtitui cootra præſcriptionem poſsit. per gloſ.in authen.quas actiones.C.de ſacroſan.eccle.vbi doct.& in c.audiuis.de in integ reſtit.& doct.in c.1.de præſcrip.& in hoſpitali conſuluit Roma.conſil.407.cum præſupponatur,quem refert & ſequitur Deci.cooſi.36.& pro tenui.col.pen.& Io.Franciſ.in tract.præſcrip.in 1.quæſt.quintæ partis.quæſt.2.Requiritur tamen iuſta cauſa,alioqui ſine cauſa reſcriptum tollens præſcriptiooem non valet, vt pote ſi aliquis fuit abſens reipublic.cauſa per decem,vel viginti annos & interim res ſua præſcripta ſit,tunc princeps non obſtante præſcriptione concedere poteſt,vt rem petat, & ſic debebit comprobari tale reſcriptum.§.rurſus.de actio.in inſtit.Et cùm alia ex iuſta cauſa conceſſum erit, aliàs non niſi fauore minoris, & eccleſiæ, vt probatur hîc, dum dicit quòd ſpeciatim in reſcripto debet exprimi cauſa reſtitutionis, ideo ratiooe ignorantiæ quem reſtituendū contra præſcriptionem tradunt gloſ.& doct.in l.ſi partem.ff.quemadmod.ſeruit.amit.& in l.1.C.de pact.Bart. in l.1. §.ſi quis autem.ff.de itine.actuq; priuat.& in l.Ariſto.§.Labeo.de donatio.ſic cooſuluit Alexaod. conſi.84 in cauſa.col.2.in 1,vol.& conſi.89.viſo puncto.col.3.nu.10.in 2.vol.& conſi.51.videretur. col.peoul.in 5.vol.& Coroe.conſil.100.conſuluit.in 1.vol.& conſil.164. me ſubſcripſi.in 2. vol. & hæc eſt ſententia communis,ſecundum quam eſt iudicandum.

Eccleſia cōtra præſcriptionē reſtitui poteſt.

Antequam quis aduerſus præſcriptionem reſtit.requiritur iuſta cauſa.

Et ſi princeps ſine cauſa tollat præſcriptionem,peccat,redditurusq; eſt Deo ratiooem, vt dicit Fely.in c.quæ in eccleſiarum.de conſtit. & quando princeps reſcribit contra præſcriptionem debet dicere ooo obſtante temporis lapſu,& quacunque præſcriptione.vt aſſerit Chaſſa.in conſuet. Burg.rub. *Des foreſtz* §.8.nu.10.cum ſeq.ex hoc habes quòd ſi princeps concedat reſcriptum contra præſcriptionem,debet exprimi cauſa.vt hic,& in ſpecie,alias non valet reſtitutio ideo oon valet conſtitutio,vt non currat præſcriptio contra talem,quia etiam bona Domainij Regis & patrimonialia quoad vtile domioium præſcribi poſſuot,etiam contra eccleſiam Roma.vt patet in tit. vt eccleſia Roma.Bar.in l.ſupplicamus.§.in omnibus.ff.de publi.Panor.in c. ſuper quibuſdam.§. præterea.de verb.ſig.gl. & doct.in auth.quas actiones. C.de ſacroſan.eccleſ.Feli.in c.ad audientiā. col.8.de præſcrip.Alex.conſil.84.in 1.vol.ſcripſi in tit.de præſcrip.contra Regem prohibit.ſuprà.

Princeps reſtitutionē aduerſus præſcriptiones ſine cauſa tribuens peccat.

Force.

GLOSSA V.

SI quis coactus fuerit vi donare,vel vēdere,ſi rē tradiderit,poterit reſtitui, dūmodo exprimat ſpeciem violentiæ,nec ſufficeret dicere ſe per vim coactum,niſi exprimat vim, videlicet quòd ductus fuerit rus, & ibi fuit captus ab hominibus armatis, qui enſibus euaginatis dixerunt ſe interfecturos illum,niſi daret talem poſſeſsionem,vel tali pretio venderet ſuam domum.ſic exprimendo literæ à cancellariis conceſſæ ciuiles erunt, & rationabiles:& de multiplici vi tracta.gl.& doct.in l.1.& l.extat.ff.quod metus cauſ.ſcripſi in tract.de reſciſ. contract.io gloſ.13. ideo hîc non repetam. Sed nota, quòd magna impreſsio eſt ſi ſuperior bona ſubditi ſayſiat.vt ſcribit Io.Fab. in l. ſi per impreſsiooem. C. quòd metus cauſa. refert Bertrand. conſil.1.nu.19.in 1.vol.ex 1.editio.per c.Abbas.quod metus cauſa.quod ſæpius fit in Francia.

Species uiolentiæ exprimenda eſt in reſtitutione.

Magna impreſsio quādo bona alicuius ſunt ſayſita.

Contrainte.

GLOSSA VI.

ET ſic habes hîc, quòd princeps releuat, vt noo obſtante cootractu coacto contrahens agere poſsit,& rem ſuam rehabere.per l.1.& per totum. ff. quod met. cau. debet tamen coactiooís & metus ſpecies exprimi:vt eſt in hoc tex.alioqui literæ cōcedi non debent, & quia de metu multa ſcripſi in tract.de reſciſ.cōtrac.in gl.12.ob id alia hîc non repetā.

Dol.

GLOSSA VII.

Dolo inductum ſi exprimi in literis debet.

QVO dolo quis inductus fuerit, eſt in literis reſtitutionis exprimendum, alioqui literas quis obtinere non poterit à Cancellaria: vt hic ſtatuitur. Sed ſiue dolus ſit dans contractui cauſam, ſiue in contractum incidat, literas ſolemus impetrare, quamuis contractus primo caſu de iure nullus ſit. Et in altero annullandus. l. & eleganter. ff. de dolo. & l. ſi dolo. C. de inutili. ſtipul. etiam habet locum iſte tex. in dolo re ipſa. l. ſi quis cùm aliter. ff. de verbor. obliga. verùm quia de multiplici dolo ſcripſi, & de eius materia in tracta. de reſciſ. contract. in gloſ. 9. ideo hic alia non dicam.

Simulation.

GLOSSA VIII.

Simulare quid, & quotuplex.

1 SImulare eſt fingere, fraudulenter agere, & vnum pro alio oſtendere. Lucas de Penna in l. cùm procuratores. C. de metalla. lib. 11. & ſimulare eſt falſum pro vero tradere, & ea quæ abſunt ſimul eſſe oſtendere. & ſimulamus, quæ non ſunt, diſſimulamus ea quæ ſunt. glo. in l. 1. ff. de concuſſ. & l. 1. §. ex hoc reſcripto. de ventre inſpicien. & l. conſtitutiones. C. de iur. & fact. ignoran. hic quælibet comprehenditur ſimulatio, cum tex. indefinitè loquatur, & indefinita æquipollet vniuerſali. c. vt circa. vbi gloſ. not. de elect. in ſexto. l. ſi pluribus.
2 ff. de lega. 2. † Et duplex maximè eſt ſimulatio, quædam fit ex honeſta cauſa, altera ex inhoneſta. gloſ. in c. quod interrogaſti. 27. diſt.

Species ſimulationis exprimẽda.

3 Notandum eſt, quòd quædam eſt ſimulatio, in qua contrahens nititur oſtendere ſe id facturum, quod tamen aliter intendit, & tunc dicitur actus imaginarius. l. nuda. ff. de contrahen. empt. l. imaginaria. vbi docto. de regul. iur. & eſt ſicut corpus ſine ſpiritu, quando conſenſus eſt remotus ab actu. Bal. in rubr. plus valere quod agitur, alia dico abundè in titu. de verbo. ſigni.

4 Secundò, intendit quis vnum facere, & aliud oſtendere: vt quia in veritate eſt pignus, tamen ſimulatur venditio. l. emptione. C. plus vale. quod agitur, quàm quod ſimula. concip. & ſi quis cupit ſuper his releuari, exprimere debet cauſam ſimulationis, nec valeret reſcriptum ſcribens non obſtante ſimulatione, vt inferius dicetur.

5 Vel actus interdum conditionalis ſimulatur purus. l. ſi ex pretio. C. ſi certum peta. Bald. in l. cum precibus. C. de probatio.

6 Tertiò mutatione perſonarum committitur ſimulatio. vt per Bald. in dicta rubr. & Vital. de Camba. in tract. clauſul. in clauſu. rei non ſic geſtæ.

Dicens contractũ ſimulatum debet exprimere in literis ſimulationem.

7 Igitur cùm multæ ſint ſimulationum ſpecies, ille qui dicit contractum ſimulatum, debet exprimere & ſpecificare ſpeciem ſimulationis. Bart. in conſi. 65. factum eſt tale. Petrus Nicole. col. 2. Bal. in l. ab Anaſtaſio. C. manda. & Vitalis in §. qualiter opponi debeat exceptio ſimula. Et ita ſtatuitur hic, ſic etiam conſuluit Alex. conſi. 111. viſo ſuperiore. col. 1. vol. 1. & conſil. 28. in cauſa. col. 3. lib. 5. Ancha. conſi. 227. ad corroborationem. col. 1. Dec. in regu. imaginaria. in fin. ff. de regul. iur. Barba. in c. ad noſtram. col. 2. de emp. & Felin. in c. contingit. col. vlt. de fide inſtrumen.

Aduerſus ſimulatam vẽditionem quæ reuera pignus eſt, reſtitui quis poteſt.

8 Vnde ſi quis mihi mutuauerit centum aureos, & ego dem illi hypothecæ pratũ, tamẽ ipſe creditor in inſtrumento vult, vt venditio inſcribatur: vt non teneatur ad fructus reſtituendos: ſi potero probare me contraxiſſe pignus, & non venditionem, reſtitutis centum aureis potero pratum repetere impetratis literis, in quibus narrabo ſpeciem ſimulationis, quòd pro pignore adiecit creditor venditionem: tunc quia plus valet, quod verè agitur, quàm quod ſimulatè concipitur: ideo concludam ad reſtitutionem rei meæ, ſoluto precio annullata illa venditione ficta. verùm quia materia iſta eſt prolixa, & bene per Cæpol. in ſuo tracta. de ſimula. contract. deſcripta, ideo ad illum tractatum te nunc reiicio beneuole lector.

An exceptioni ſimulationis renunciari poſſit.

9 Solet à iuris interpretibus dubitari, ſi renunciatum ſit ſimulationi, an poſſit agi. Et reſpond. exceptioni ſimulationis renunciari non poſſe. hoc docet Ludouic. Roma. in l. ſi quis cùm aliter. ff. de verb. oblig. Cardinal. & Imol. in c. ad noſtram. de empt. refert & ſequitur Felin. in c. ſi diligenti. num. 22. in nono correlario. ſexta limita. de foro competen. Nam ſicut ſimulatus eſt contractus, ita & renunciatio. Barto. & alij in l. nemo poteſt. ff. de lega. 1.

10 Sed ſi iuratum ſit omnia in inſtrumẽto contenta vera eſſe, non audietur allegans ſimulationem: vt videntur decidere Panor. & Imol. in c. cum contingat. de iureiuran. & eos refert Feli. in dicto cap. ſi diligenti.

11 Contrarium tamen tenet gloſ. in l. emptione. C. plus valere quod agitur. quam gloſ. probat Alexan. in dicta l. nemo. & conſi. 89. in fi. in ſecundo vol. & dicto conſil. 28. in quinto. & Iaſ. in §. item ſi quis in fraudem. num. 7. de actio. in inſtit. & in §. fuerat. nu. 87. ibidem. ac in l. 2. col. pen. ff. de iureiur. & conſil. 36. vol. 1. ac Ferrat. cautel. decimaſexta. alia addidi in gloſ. dicta l. emptione. in Cod. meo antiquo.

12 Et ſic reſtituetur quis non obſtante ſimulatione, etiam ſi renunciatũ fuerit, & cum iuramẽto per prædicta. Sed hoc habita iuramenti diſpenſatione: vt ſcripſi in interpre. l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſ. & hoc ſeruatur in curiis Franciæ, etiam ſi iurauerit omnia cõtenta vera, adhuc reſtitui vidi.

Requiruntur

Requiruntur tamẽ ſequentia. Primò, quòd ſimulatio interuenerit, alioqui non valebit reſcriptũ.

Quæ requirantur in ſimulatione.

13 Secundò, quòd allegetur ad obtinendum literas, & in ſpecie, vt hîc.

14 Tertiò, quòd probetur coram iudice, coram quo literæ comprobantur, & interinantur. Nam qui agere volunt, probare debent. l. qui accuſare. C. de edend. & qualiter probari debeat. vide gloſſ. in §. ſi tale aliquid. in auth. de inſtru. cautel. & fide. collat. 6. Imol. & alios in dicto cap. ad noſtram. ac Vital. de Camba. in dicto tracta. clauſul. verſic. qualiter ſimulatio probetur.

15 Quartò, quòd princeps concedat literas, & indulgeat petenti, vt agat non obſtante contractu ſimulato: alioqui iudex ordinarius non ſuccurreret in curiis Franciæ.

Reſciſſio cõtractus ſimulati intra quod tempus peti debet.

16 Et quamuis poſsit peti intra triginta annos reſciſio contractus ſimulati. per l. omnes. C. de præſcrip. triginta anno. etiam poſt triginta annos coram iudice eccleſiaſtico. vt cõſuluit Bal. cõſil. 322. vtrum poſt triginta in 1. vol. tamen quidam dicunt in Frãcia reſciſione m intra decem annos petendam. per arti. vnic. in tracta. de reſciſ. contract. in gloſ. 19. ſed ibi tenui contrarium, tum quòd actus ſimulatus ſit nullus, & ſic non petitur reſcindi, nec habet qualitates ibi requiſitas, licet poſſet comprehẽdi ſub verbo diſtractus, tamen melius puto vt non comprehendatur, quia odioſa eſt ordinatio à iure diſcedens: & quia ille tex. exprimit caſus videlicet, *Fondez ſur dol, frande, circunuention, crainte, violence, ou deception d'outre moitié de iuſte pris*, & non exprimit ſimulationem: ergo non comprehendetur.

Crainte.

GLOSSA IX.

QVidam eſt iuſtus metus, alter vanus. vt in tract. de reſciſ. contract. gloſ. 12. ſcripſi. & docto. in c. ſi iuſtus. de appel. Ideo talis metus exprimi debet in literis Regiis, vt iuſtus ne ſit an vanus dignoſcatur, & quis dicatur iuſtus metus, id eſt nõ vanus, docui in l. iuſta interpretatione. ff. de verborum ſigni. vnde dicunt Bal. & alij. in l. interpoſitas. C. de tranſact. quòd non ſufficit probare metum in genere, ſed debet probari ſpecies & qualitas metus, ſcilicet mortis, cruciatus corporis, vel ſimilis. ſequitur Iaſ. conſi. 79. in cauſa. col. 1. in primo volum. facit c. 1. de his quæ vi metúſve cauſa fiunt. Alia ſcripſi in dict. tracta. de reſciſ. contract. in gl. duodecima.

Quotuplex metus.

Iuſtus metus exprimi debet in literis.

Ou autres ſemblables cauſes.

GLOSSA X.

SImilis cauſa vocatur cauſa reſtitutionis, ſeu releuamenti etiam conceſſa maioribus, licet hic tex. in principio dicat *fondez ſur minorité*. tamen hic extendit, *ou en ſemblables cauſes*: quia idem eſt iudicium in ſimilibus. c. inter. de reſcript. Et ſic quicunq; ſiue ſit maior ſiue minor, tenetur exprimere in ſpecie cauſam ſuæ reſtitutionis, ſiue hæc reſtitutio concedatur maiori ob defectum intellectus, vt furioſo, prodigo, & huius generis hominibus, & tunc habet locum iſte tex. vt de his ſcripſi in præfa. ad finem tract. de reſciſ. contract.

Cauſa reſtitutionis exprimi debet in literis.

Idem ſi reſtitutio petatur ratione ſexus, vtpote ſi mulier ſexus fragilitate decepta ſit, & reſtitui petat per ſenatuſconſultum Vellcianum, cauſas ſigillatim exprimet, ex quibus reſtitui deſiderat. c. cùm contingat. de iureiuran. c. licet mulieres. illo. tit. in ſexto. & paſsim mulieribus non ſubuenitur, vt contractus vel actus reſcindere poſsint, ſed in caſibus tantum in iure expreſsis. tex. in l. fin. vbi gloſ. C. de iur. & fact. ignoran. vide in concord. in forma literar. executorial. in fin. in verb. ſimilis forma. Quid ſimile dicatur, & quot modis.

Quamuis iſte tex. in cauſis loquatur ſimilibus, *ſemblables*. Idem tamen erit in maioribus. per tex. notab. in §. porrò. quæ fuit prima cauſ. benefic. amittend. ibi, ideoq; iudex ſolers & diſcretus æquitati obſeruandæ ſolicitus cuncta ſubtiliter diſpenſans prouideat, ſi qua fuerit antiquioribus cauſis ſimilis, ſeu maior. l. cùm hi. §. cauſæ. ff. de tranſactio. l. à ſententia. de appella. Ideo in maioribus cauſis, ſi reſtitutio petatur, ſpeciem debet deſignari & exprimi reſtitutionis cauſa: quia eadem ratio in illis eſt, quæ in aliis, & ſimilis dicitur quoad reſtitutionem, & ſic patet quòd conſuetudo ad caſus ſimiles extenditur, ſecus in ſtatuto. l. 1. C. quæ ſit long. conſuetu. Alex. conſi. 65. quoniam omne. col. 3. nu. 8. in 6. vol. alibi dicam.

Hæc conſtitutio extenditur ad maiores.

Leſditz relieuemens ne ſeront donnez ne otroyez.

GLOSSA XI.

ALiqui differentiam ſubtilem volunt tradere inter *donner*, ſcilicet ad petitionem, *otroyer* ſine petitione. Et ſic etiam motu proprio literæ conceſſæ non valerent. Tamen non fundatur iure hæc differentia. Sed vſus communis loquendi vnum pro aliquo accipit, qui in hoc attẽdi debet. l. Labeo. ff. de ſuppel. leg. itaque Cancellaria ſine motu proprio concederet reſtitutionẽ, ſiue ad partis petitionẽ, non valeret, niſi ſpeciatim reſtitutionis exprimeretur cauſa: quia clauſula motus proprij non tollit defectum intentionis concedentis. vt docet Aegidi. Bellamera deciſ. 475. præmiſſæ. & Rota deciſ. 112. dicebant. in not. Feli. in c. cauſam. 2. col. 2. de teſtib. ſcripſi in forma mand. in verb. motu proprio. vbi huius clauſulæ 47. effectus inſerui nota.

Motu proprio conceſſa reſtitutio ſine expreſſione non valet.

Et ſic patet hic vnus caſus in quo denegatur reſtitutio, videlicet, quando quis non exprimit cauſam reſtitutionis ſpeciatim, alios caſus in quibus minor non ſolet reſtitui, ſcripſi ſuperius in gloſſa ſecunda.

En noz dictes chancelleries.

GLOSSA XII.

Reſtitutiones tã à Rege quàm à Cancellaria dantur.

ET ſic patet hic reſtitutiones non ſolùm dari ab ipſo Rege, & tunc Cancellarius eas magno ſigillo ſignat, ſed etiam à qualibet Cancellaria Franciæ in ſua iuriſditione: & hic prohibet Cancellariæ cuilibet, ſed ipſe ſtatuens non eſt prohibitus quia non intelligitur comprehenſa perſona loquentis, tum etiam quia contra ſuam prohibitionem venire poteſt, cùm ſit ſolutus legibus. l. princeps. ff. de legib. & l. ex imperfecto. C. de teſta.

Non valerent tamen literæ etiam ab ipſo Rege emanatæ, nec à iudicibus comprobarentur, ſi cauſa reſtitutionis non eſſet ſufficienter expreſſa, ſed eſſet incerta: quia ſuper incertis iudex iudicare non poſſet. §. curare. inſti. de actio. l. 1. C. de ſenten. quæ ſine certa quanti. ideo iudices, quibus diriguntur eas incertas & confuſas reiicerent nec comprobarent.

Cancellaria in quolibet parlamento.

Certum enim eſt, quòd in quolibet Parlamento Rex habet Cancellariam ſuam, & ibi Vicecãcellarium, qui ſubditis illius iuriſditionis, ſiue reſſortus concedit literas, ſed aliis alterius reſſortus non ſubditis non poteſt concedere, ſed magna Cancellaria ſic, in qua Cancellarius præſidet. Et ibi conceduntur literæ in magnis rebus, & negotiis, & ad Regis præceptum, ac ſigillantur literæ officialium Regiorum, & alia ardua, de qua Cancellaria iſte text. non intelligitur, niſi vt ſuperius dixi, de qua alibi tractabo.

Sinon que la partie ſpecifie.

GLOSSA XIII.

Specificare quid ſit.

1 SPecificare dicitur, quaſi ex genere ſpeciem facere, & in ſpecie tradere, & non in genere, declarat text. & ibi doct. in c. præſentium. §. teſtes. in fi. de teſtib. in ſexto. vide text. in l. adeò. §. cùm quis ex aliena. ff. de acquir. rerum. domi. Et ſic in ſpecie debet cauſas quis exprimere, ex quibus releuari cupit, & in indiuiduo, vt præfecti Cancellariis diſcernere & iudicare poſsint, an illa ſit cauſa ſufficiens ad concedendum reſtitutionem, vel an ſit caſus, in quo concedi non debeat: alioqui incerta expreſsio & generalis obſcuram reddit petitionem. per l. ita fidei. ff. de iure fiſci. Nam generalitas parit ambiguitatem. l. cùm Stichus. ff. de ſolutio. & not. in l. veteribus. de pact.

Generalis expreſsio cauſa reſtitutionis non ualet.

2 Ex hoc patet non valere generalem expreſsionem cãuſarum, quibus reſtitui quis cupit, vt ſi quis ſe eſſe læſum vendendo illam domum, vel litigando cùm tali dicat.

Generalis citatio cõceſſa cõtra omnes nõ ualet.

3 Ex quo infertur, non valere citationes generales vni conceſſas contra omnes nemine expreſſo, & excepto: quia iudex concedens poſſet ex hoc citari, illuſtres & alij prohibiti in ius vocari. l. 2. ff. de in ius vocan. Ideo eſt neceſſe nomina exprimere, & cognomina citandorum. per tex. in l. 1. C. de iure domi. impetr. vbi expreſsim Bart. & alij. & Ludouic. Roma. conſil. 497. diligenter. col. vlt. & ſequitur Iaſ. in §. quadrupli. num. 10. de actio. in inſtit. & in additio. ad Vbertum de Bonacurſo in rubr. quib. mod. cita. &c.

Conceſsio capiendi generalis non ualet.

4 Secundò, infertur non valere facultatem & conceſsionem datam apparitori prehendendi ſeu capiendi omnes & quoſcunque debitores talis N. vt docent Ange. & Iaſ. in l. fin. col. 2. C. de edict. diui Adria. tollen.

Generalis procurator nõ poteſt petere ut quis detrudatur in carcerẽ.

5 Tertiò, non poteſt procurator generalis petere quemquam in carceres detrudi ſine clauſula cum libera, vel ſpeciali mandato, nec conſentire vt captus liberetur à carceribus. l. non ſolùm. §. fi. ff. de procur. Bar. conſi. 84. in cauſa Statij. Alex. conſi. 133. circa executionem. in ſexto volu.

Generaliter cõſentire filio ad quaſcunque lites pater non poteſt.

6 Quartò, pater non poteſt conſentire filio ad quaſcunque lites, quando cauſa requirit ſpeciale mandatum. Bal. in l. fi. §. neceſsitate. C. de de bonis quæ liberis.

Generalis gardia uel literæ de debitis nõ ualẽt.

7 Quintò infertur, quòd gardiæ generales, & literæ de debitis nullius ſunt momenti, ſi à Seneſchallis & aliis conceſſæ fuerint. vt in ordina. Regiis rubr. *des Seneſchaux*. artic. 11. & ordina. 27. artic. 15. dixi in artic. 1. gloſ. 3. tract. de liter. obliga. in primo tomo conſtit. Regia.

Cõmiſsio generalis legati nõ extendit ſe ad beneficia uacãtia in curia.

8 Sextò, commiſsio generalis data legato, vel alteri non extenditur ad beneficia vacantia in curia. c. 2. de præben. in ſexto. nec ad ea quæ ſpeciale exigunt mandatum. quæ doct. not. in §. fi. de his per quos agere poſſumus. ſcripſi in fi. tit. de elect deroga. in concorda.

Commiſsio generalis arreſtandi non ualet.

9 Septimò, non valent commiſsiones generales de ſiſtendo ſeu arreſtando omnes, & quoſcunque ad partis requiſitionem: quia in illis requiritur cauſæ cognitio, & iudicis præceptum. & arreſtari poſſet is, qui nullo iure poteſt, vt docet Iacob. de bello viſu in practi. ſua rubr. de inquiſi. nu. 30. & Iaſ. in dicto §. quadrupli. not. 4. alia dicam in ſeq. glo. vide quæ ſcripſi in tracta. de euoca. art. 3. in primo Tomo.

Ex

Et declaire particulierement,& par le menu,les cauſes par leſquelles elle demande eſtre releuée.

GLOSSA VLTIMA.

1 Nota quòd impetrans reſtitutionem debet peculiariter,diſtinctè ac ſpeciatim & in indiuiduo cauſam reſtitutionis exprimere,& per iſtum tex.declarantur & tolluntur variæ doctorum ſententiæ ſcriptæ in l.minor autem magiſtratus. §. 1. ff. de minor. vbi princeps perrarò ſolet reſtitutionem minoribus permittere,ſi ipſe ſententiam dixerit, *Cauſæ reſtitutionis in indiuiduo ſunt exprimendæ.*
2 dum ea quę pro cauſa ſunt dicta non allegant.†Imò diuus Seuerus & imperator Antoninus non audierunt incoloratè reſtitui deſiderantem,id eſt ſine colore & expreſsione cauſæ iuſtæ, vel coloratè.glo.ibi.quamuis Budæ.in annot.in Pandect.dicat intelligendum illum textum, quando minor allegat ea,quæ ſi dicta pro cauſa fuiſſent,erant cauſę profutura.tamen puto non reſtituendum & etiam tuc minorem,niſi ſpeciatim illa exprimeret:vt hic vult tex. & Innocen.in c.coram. de in inte.reſt.princeps enim vult cauſam intelligere,ex qua poſsit cõcedere,vel negare reſtitutionem, aliàs dare reſtitutionem non vult: & iſtud eſſe valde ſingulare teſtatur Bart.in §.ſi autem. dicta l.minor.vbi dicit quod ſi petatur reſtitutio aduerſus ſententiam principis, quod tunc libellus debet particulariter,ſeu articulatè continere cauſam,in qua fuit læſio,ſeu deceptio.Sed in aliis inferiorum ſententiis generalis libellus admittetur.per l.verum.§.ſciendum.& l.quod ſi minor.§. non ſemper.ff.de minor. Hic tamen ſtatuit princeps, quòd in qualibet reſtitutione exprimatur cauſa ſpecialiter,& particulariter,ſiue impetret quis literas ad reſcindendum contractus ſiue ſententias, aut alios actus ſecundum Bald.in dicta l.minor autem.& ita expreſſum ſuperius fuit ibi, *ou autres ſemblables cauſes.* *Incoloratè quid contra Budæum.*

3 Item ſi cõſtituam procuratorem ad petendum reſtitutionem in integrum,& non dico in qua cauſa,vel ſuper qua re,non valebit procuratoris cõſtitutio.l.illud.§.1.ibi,cui id nominatim mandatum ſit.ff.de minor.& ibi ponderant ad hoc Bar.& Bald.in l.filiusfamilias.col.vlti.ff.de donat. Cin.& Iacob.in l.vna.C.etiam per procurat.in integ.reſtit.poſtul. poſſe. Et ſic ad petendum reſtitutionem requiritur ſpecialis mentio rei,vt in tali domo,ſuper tali prato ſic vendito,& in tali cauſa,quam aduerſus Ioannem habebam, in qua ſuccubui, ſed non requiritur ſpecialis mentio perſonæ,contra quam debet peti in procuratoris conſtitutione:ſecus in literis reſtitutionis.Iaſ.in l.ſi quis mihi.§.ſed vtrum.primo notab.ff.de acquir.hæred. vbi dicit per illum text. etiam iuſſum de adeundo hæreditatem debere eſſe ſpecialem, & debere exprimi, quæ hæreditas ſit adeunda, nec ſufficeret generale mandatum de adeundo quamcunque hęreditatem per illum tex.Licet in conſenſu patris filio præſtito contrarium doceat etiam gloſ.in l.ſi longius.§.fin.ff.de iudi. & Bal.in l. fi.§.neceſsitate.C.de bonis quæ libe.& ſuperius in proxima gloſ.dictum fuit. *Generalis procuratio ad petẽdam reſtitutionẽ non ualet.*

4 Item appellans ab interlocutoria debet ſigillatim,& in ſpecie grauaminum cauſas exprimere. Nec ſufficeret eas in genere allegare,videlicet ſi diceret ex cauſis, quæ ex actis colligi poſſunt.ca. 1.de appel.in ſexto.& clemen.appellanti.de appel.no.in l. eius qui.ff.de appel.recipien.& in l. Titiæ.de lega.primo.per Alexand. & Iaſ. { Facit text.in articul.vltim.de appellat.infra. & in artic.7. tit.de expenſis.} *Cauſe grauaminum exprimi debẽt ab appellante ab interlocutoria.*

5 Ad hæc non ſufficit,ſi quis renunciet doli exceptioni,niſi dicat in tali caſu,& in tali actu.Bar. in l.ſi quis cùm aliter.in fi.ff.de verb. obligatio.quod eſt contra practicam aliquorum aduocatorum.teſte Angel.in rubr.de except.in inſtit.col.23.verſic.decimò eſt videndum,&c.facit l.ſi vnus. §.illud.ff.de pact. *Generalis renunciatio doli non ualet.*

6 Adde etiam contra perſonam teſtis debet crimen ſpecificè opponi, ſic videlicet, dico quòd Titius eſt fur: quia ſurripuit librum talem Ioannis.N.tali tempore.&c.ca.præſentium.de teſtib. lib.6.ibi,facta ſigillatim ſpecificatione.& Dec.in c.primo notab.2.de except.poſt Lanfranc. in repet.c. quoniam in verbo teſtium.col.16.de probatio.Nec ſufficit dicere teſtem infamem,niſi cauſa dicatur,& ſi quis dicat aliquem eſſe ſuum inimicum,non ſufficit ſi cauſam inimicitiæ non exprimat:vt dico in tract.de reprob.teſtium & ſaluatio.vbi abundè. *Depoſitio teſtis ſuper crimine debet eſſe ſpecifica.*

7 Inſuper iniuriæ ſpeciem quis exprimere debet.l.prætor.ff. de iniur. & vbi ſtatutum punit diffamantẽ aliquem,intelligitur,ſi ad diffamationis ſpeciem venerit, & ad ſpeciem delicti:ſecus ſi in genere dicat illum eſſe malum hominem.Bald.in l.Turpia.ff.de lega.1.refert & ſequitur Bauer. in §.ſed cùm aliquis.col.2.de teſta.in inſti. *Iniuriæ ſpecies exprimi debet.*

8 Ad hæc non valet legitimatio niſi qualitas ſpurietatis ſit expreſſa.vt docet Felin.in c.poſtulaſti.2.de reſcript.col.4.& ſcripſi plenè in praxi benefic.in literis naturali. *Legitimatio non ualet nõ expreſſa qualitate ſpurij.*

9 Et quando petitur ſuppleri defectus contractus in genere, vel proceſſus,non debent concedi literæ,niſi in petitione defectus exprimatur.Reg.Cancellar.39.

10 Item quando petitur interponi decretum, debent cauſæ ſigillatim exprimi.l. magis puto.§. ne paſsim.ff.de rebus eorum.& l.1.C.de prædi.curial.lib.11.vbi Barto. *In decreto cauſæ ſpeciatim exprimi debent.*

11 Prætereà quando cum inhabili diſpenſatur,debet fieri mentio expreſſa inhabilitatis,& in ſpecie,nec ſufficeret generalis.Ancha.in c.non poteſt.de præbend.in ſexto. *Generalis diſpenſatio ſuper inhabilitate non ualet.*

12 Nec ſufficeret falſi ſuggeſtionem proponere, niſi ſpeciatim declararetur. Inno.in c.meminimus.in fi.de appel.Bal.in l.ab Anaſtaſio.in fi.C.mand.Guid.Papæ.ſing.332.non ſufficit.& Cæpo. cautel.106.quando libellus.Iaſ.in l.finali.C.de iud.vbi alia recitat.

An vdeant literæ reſtitutionis non expreſſa cauſa reſtitutionis in ſpecie.

13 † Vnde cum iſte tex. prohibeat concedere, ſi conceſſæ literæ fuerint, an valeant, quod non videtur, quia factum contra legem. per l. non dubium. C. de legib. dicerem tamen quòd ſi expreſſio ſufficiens eſſet, per quam iudex inquirere, & iudicare poſſet, quòd literæ non eſſent recuſandæ: alioqui contra: vt ſuperius dixi. in gl. 12. & maximè ſi inſtaret procurator Regius dicens, & petens literas pronunciari nullas, eò quòd eſſent contra hunc articulum. hactenus de his.

Françoys. Articl. 134. *des publiées* 1539.

Articulus ſecundus.

Nous voulons oſter aucunes difficultes & diuerſitez d'opinions que ſe ſont trouuées par ſi deuant ſur le temps, que ſe peuuent faire caſſer les contratz faiz par les mineurs.

GLOSSA I.

1 TRes habet partes, in prima ponitur conſtitutionis cauſa: in ſecunda conſtitutio. ibi, *ordonnons*. Tertia ponit limitationem, ſi non.

Edita cur fuerit.

2 Nota, quòd ad tollendum diuerſitatem opinionum eſt hæc conſtitutio edita. Dicebant quidam minorem poſſe reſtitutionem petere intra quadriennium poſt legitimam ætatem perfectam, & iſtud quadriennium eſſe continuum. per l. ſi ſuperuacuam. C. de tempo. in integ. reſti. peten. Alij dicebant vtile in ſui principio, ſed in progreſſu cõtinuum. per l. annus. ff. de calum. Effectus erat, quod ſi eſſet vtile, non incipiebat currere, niſi quando minor certioratus erat ſe eſſe læſum, vel ex præſcriptione, vel alia cauſa. teſte Bal. in l. falſam. col. 2. C. ſi ex fal. inſtru. Card. in cle. 1. q. 25. de in integ. reſti. & Panor. in c. 1. in fi. de præſcript. quia ille qui ignorat, non dicitur negligens: ergo non negligenter omittit. vt in c. vnic. de in integ. reſt. lib. 6. & c. 2. & c. quia. de conceſ. præb. Alex. conſi. 1. in 4. vol. & Iac. in l. fi. col. 2. C. de temp. in integ. reſti. peten.

Quadriennium reſtitutionis an ſit continuum.

Ignorãs reſtitutionem ſibi competere eã ſemper petit.

3 Ideo ſi quis per centum annos non peteret reſtitutionem in integrum: quia probabiliter ignorabat ſibi competere, poterit tamen eam poſteà petere. teſte Bal. in d. l. falſam. col. 2. C. ſi ex fal. inſtru. Pau. Caſtren. in l. fi. C. de dolo. par l. fi. C. de tempo. in inte. reſt. peten. Sic conſuluit Alex. conſil. 89. viſo puncto. col. 3. num. 11. & in 2. vol. & conſi. 169. viſo themate. in fin. ibidem & Hippo. in l. qui falſam. nu. 91. ff. de fal. Caro. Ruinus conſ. 26. videtur. col. pen. nu. 21. in 3. vol.

Intellectus ad legem ſuperuacuam.

4 Prætereà in dicta l. ſuperuacuam. dicitur dari quadriennium ad interponendam conteſtationem, finiendamq; litem. Et ſic intra illud quadriennium debet lis conteſtari, & finiri, & iurium interpretes ſuper hoc valde laborarunt. Sed aduerte in illo tex. legendum eſſe ad interponendum conteſtationem ineundamq; litem. Et ſic dabitur illud quadriennium ad cõteſtandam, & ingrediendam litem ſuper hac reſtitutione, & ſic ſufficiet minorem petiiſſe reſtitutionem, & literas præſentaſſe, atque litem conteſtatam fuiſſe. Et ita nouiter intelligitur illa lex, quicquid hactenus ſcripſerint doct. Et ſic legi in quibuſdam antiquis exemplaribus. facit l. 2. ff. de collu. deteg. ibi quinquennium autem non ad perficiendam retractationem, ſed ad inchoandam puto præfinitum.

Declaratio cle. uni. de in integ. reſt.

Quatuor caſus reſtitutionis impetrandæ, & decidendæ:

5 Et ſic intelligitur cle. vna. de in integ. reſti. ibi, iniri debet intra quadriennium continuum, li-
6 cet ibi corruptè legatur finiri, vt dixi in interpretationibus meis nouis. † Ex quo inferuntur caſus ſequentes. Primo, quòd reſtitutio petenda eſt intra quatuor annos, & ineunda atque inchoanda lis à tempore læſionis. & ita ſeruat praxis quæ eſt optima iurium interpres. l. per hanc. in fin. ibi, pleniore ſubueniat veritatis lumine. C. de tempo. appel. & ibi Sali. ad hoc expendit illum tex.

7 Secundus caſus eſt, vt lis inita & inchoata ſuper reſtitutione de iure finiri debeat. iuxta l. properandum. C. de iudi. quæ tamen lex non ſeruatur in regno quoad hoc. vt ſcripſi in proœm. ordina. in primo Tomo.

8 Tertius caſus eſt, vt in integrum temporis reſtitutione illud tantum reſtituatur tempus, in quo aliquis læſus fuit, & ſic intelligitur dicta clemen. & in reſtitutione rei res ipſa cum fructibus, vt fuit dictum in definitione ſuperius: vnde ſi per quadriennium quo quiſpiam petere reſtitutionem debebat, fuit ab hoſtibus captus, & detentus per annum, ad illum annum reſtituetur. l. ſed & ſi per prætorem. §. quoties. ff. ex quib. cauſ. maior.

9 Quartus caſus eſt, non ſolùm minores intra quadriẽnium illud reſtitui poſſunt, verùm etiam ſucceſſores illius. l. minor autem magiſtratus. in fin. cum. l. ſeq. ff. de minor. etiam maiorum ſucceſſores. l. non ſolùm. de integ. reſtit. & ſuperius dictum fuit.

Cautela pro maioribus factis.

10 Igitur ex præmiſsis incertum erat, quando curreret tempus, quia minores ſemper dicebant ſe ignoraſſe læſionem: & poſt centum annos aliquando reſtitutionem petebant. ideo hîc ſtatuit tempus trigintaquinque annorum minoribus ad petendam reſtitutionem, & poſteà audiri prohibet, ſiue ipſi ſe læſos eſſe ſciuerint, ſiue ignorauerint: quia imputetur eis cur intra illud tempus non viderint, & non perquiſierint. & ad hoc facta eſt hæc conſtitutio taxans ætatem, & non
11 ſcientiam. Quicunque igitur minor peruenit ad ætatem legitimam, debet de ſuo iure inquirere, omniaque ſua perlegere documenta, & ſui prædeceſſoris proceſſus, ſi quos habebat cum peritorum conſilio videre, & inuentarium bonorum ac alia. & an habeat illa bona in inuentario conſcripta, & fideles conſultores adhibere, & ſic debet quilibet ſi ſibi ſapit, facere, ne poſteà ſerò ſapiant Phryges, vt adagio dicitur.

12 Et hæc ordinatio non extenditur ad præterita,ſed futuris dat formam negociis.l.leges.C. de legib.c.fi.de conſti.nec etiam extenditur ad cauſas cœptas per appellationem.cle.diſpendioſam.in fin.de iudic.cùm hoc non dicatur hîc.

13 Si tamen quis fuerit læſus ante hanc ordinationem, & poſteà ordinatio fuerit publicata, poterit minor reſtitui intra tempus hîc præſtitutum:vt in l.3.§.ſcio.ff.de minorib.

14 Item ſi minor fuerit læſus in iudicio poſſeſſorio,reſtitutionem peter.per tex.in c.cùm non liceat.de præſcript.& ibi Bald.ad hoc no.idem firmat Bal.in l.fi.C.qui legiti.perſo.ſequitur Matth. de Afflictis in conſtit.Neapol.rub.de reſti.in inte.lib.2.nu.4.ergo procedet iſte tex.& in poſſeſſorio,& in petitorio,cùm indiſtinctè loquatur.arg.l.de precio.ff.de publ.in rem actio.

Ordonnons qu'apres l'aage de trente cinq ans parfait,& accomply.

GLOSSA II.

Tempus triginta quinque debet eſſe completū.

REquiritur ergo tempus completum, ad hoc vt minor à reſtitutione petenda excludatur.l.denique.§.primo.ff.de minorib.facit ca.cùm in cunctis.in princip.de electio.quia hoc exprimitur. Aliquando tamen ſufficit incœptum, vbi hoc expreſsim ſcribitur. vt in l.qua ætate.ff.de teſta.& in dicto capit.cùm in cunctis.§.inferiora, & ſic poſt triginta quinque annos completos non poterit minor petere reſtitutionem beneficio minoris ætatis in hoc Franciæ Regno. Si tamen quis impetrauerit intra 35. annos literas, & inierit litem, poterit illam proſequi:diuerſum eſt,ſi tantùm impetrauerit literas,quia duo copulatiuè requiruntur in l.ſuperuacuam.de temp.in integ.reſti.peten.videlicet vt conteſtetur lis,& inita ſit.cùm iſte text.in vno corrigat,videlicet in tempore,ergo in alio non videtur corrigere.arg. l.cùm prætor. ff. de iudic.cap.nónne.de præſump.Sed vix praxis excluderet iſtum poſt impetrationem intra tempus factam ex æquitate, ſi allegaret cauſam quare non eſſet proſecutus. & illa cauſa eſſet iuſta. Et per iſtum tex.ceſſant difficultates poſitæ in l.ea quæ.C.de temporib.in integr.reſtit.petend.vbi gloſſ. & docto.dicunt, quòd maſculus qui veniam ætatis petiit, poterit adhuc in integrum reſtitutionem petere vſque ad annum vtilem computandum à venia ætatis. Idem in fœmina, idem etiam eſt,quando lex, vel conſuetudo taxat legitimam ætatem, vt coniugatus poſt vigeſimum annum habeatur pro maiore:tunc ille debebit intra quadriennium à tempore quo reputatur maior computandum petere reſtitutionem,& poſteà non auditur: quia illa ætas taxata eſt loco ætatis legitimæ,videlicet vigintiquinque annorum.quod not.& ſequitur.Matth.de Afflictis in conſtitu.Neapolit.rub.de reſtit.minor. col.3. hîc tamen videmus taxatum eſſe tempus trigintaquinque annorum,ſiue taxatum fuerit tempus ex conſuetudine anteà,ſiue petierint veniam ætatis, & ſic ceſſant illæ difficultates, ſiue habeatur ante pro maiore, ſiue non, ſemper his caſibus habebit locum iſte text. vt intra trigintaquinque annos quis reſtitutionem petere poſsit beneficio ætatis, quod eſt notandum.

Si conſuetudo faciat maiorē, quādo is reſtitui poſsit.

Verumtamen ſicut maior vigintiquinque annis non reſtituitur de his,quæ geſsit poſt vigintiquinque annos, licet ſit in illo quadriennio petendi reſtitutionem,ſic non reſtituetur coniugatus ab eo tempore quo per conſuetudinem fit maior,& ita docent Paul. & Iacob. in dicta l. ea quæ. Ego tamen vidi ſæpius literas reſtitutionis iſtis concedi, etiam de his quæ geſſerant poſtquam facti erant maiores fictè,& ſic etiam conſuluit Pau.Caſtren.conſil.161.non eſt dubium.col.2.in 2. volu. quia licet conſuetudo faciat eum maiorem, & contractum ab eo factum validum, tamen non excludet reſtitutionem,ſi intra vigintiquinque annos factus ſit.glo.in l.1.C.ſi de momen.poſſeſſ.fuer.appel.vnde cùm hîc ſit taxatum tempus minoribus,& nihil dictum ſit de maioribus læſis reipublicæ cauſa abſentibus, vel alia probabili ex cauſa: ideo maiores poterunt petere in integrum reſtitutionem intra quadriennium,computandum à die quo læſi fuerunt,& læſos ſe ſciuerint; vt dictum fuit ſuprà.nam quod non mutatur, cur ſtare prohibetur? l. præcipimus.in fin.C. de appellatio.

Facti maiores fictè reſtituuntur.

Ne pourra pour le regard du priuilege.

GLOSSA III.

Priuilegium minoris ætatis uocatur beneficium.

1 ECce quod vocat hîc priuilegium minoris, ſeu fauorem, ſic iuriſconſul.dicit beneficium ætatis.in l.Iulianus. ff.de in integr.reſti.& in l.ait prætor. §. pen. & l.præſes. de mino.& interdum ætatis excuſationem.in l.auxilium.in fi.ff.de min.& priuilegium reſtitutionis.in l.item hi.ff.ex quib.cau.maio.

2 Beneficium reſtitutionis.in l.cum mandato.& l.præſes. ff.de minorib.eò quòd benefaciat minoribus eos in integrum reſtituendo,& ab omni iniquitate in eos commiſſa eos protegat.

3 Ponderanda eſt dictio *ne pourra*,non poterit,quæ importat neceſsitatem, vt neceſſe ſit minori quieſcere à perſecutione poſt trigintaquinque annos.per glo.in cap.primo. de regu.iur. in ſexto. & ibi addidi.

4 Idem in ipſius hærede,ſucceſſore,& fideiuſſore,vt poſsint petere reſtitutionem intra tempus, quo minor, & eo tempore etiam excludantur. Nam cùm perſona minoris excludatur, ergo &

Intra 35. annos ſucceſ-

ſor minoris, uel fideiuſſor an reſtituatur.

ſucceſſoris,& fideiuſſoris.l.1.& per totum.C,de fideiuſſo.minor.vbi datur regula,quòd reſtitutio minoris non prodeſt fideiuſſori,& quamuis minor reſtitutus ſit aduerſus principalem, tamen cogetur fideiuſſor ſoluere:& poſteà aget contra minorem,niſi minor contra fideiuſſorem etiam reſtituatur.dicta l.fi.ibidem.

Quibus caſibus fideiuſſor minoris reſti.

5 Limitatur non procedere,quando fideiuſſor pro re minoris ſtipularetur,& fideiuberet,vtpote ſi minor rem vendat, in qua eſt deceptus. ſi aliquis fideiuſſerit pro eo, illi fideiuſſori ſuccurretur poſt minoris reſtitutionem.Idem ſi ſatiſdederit.l.2.ff.de adminiſtr.tuto. l.exceptiones, quæ perſonæ.in fi.ff.de exceptio.quia in hoc poteſt etiam maior decipi,videlicet in rei valore.tex.in l. quiſquis.C.de reſcin.vendi.Nam ſæpe de facultatibus ſuis amplius quàm in his eſt ſperant homines. §.in fraudem.quib.ex cau.manumitte.non licet.in inſti.

6 Secundò limitatur, quando fideiuſſor ſciuiſſet illum contrahentem minorem, & creditorem nolentem cum minore contrahere, niſi iſte fideiuſsiſſet, tunc his duobus interuenientibus non debet fideiuſſori ſuccurri in necem creditoris.l.in cauſæ.1.ff. de mino. quia poſtquàm creditor nõ eſſet cum minore contracturus, & fideiuſſoris obtentu cum eo contraxit, tunc non ſuccurretur ipſi fideiuſſori:imò ſi ipſe velit agere poſteà actione mandati contra minorem, is poterit reſtitui, nec tenebitur quicquam ſoluere fideiuſſori. dicta l. in cauſæ, quia in fideiuſſore videtur quidam dolus, vt ex ſua fideiuſsione adſtringat minorem, quia aliàs non teneretur,& promittens pro illo videtur donare.l.ſi pupillus.ff.de arbi.tanquam ſi conſumpturo traderet.l.ſi quis cùm ſciret.ff.pro emptore,& ad hoc cauti debent eſſe,qui promittunt pro iſtis iuuenibus ſtolidis.

7 Tertiò non procedit, quando fideiuſſor ſucceſsiſſet minori intra tempora reſtitutionis decedenti.per tex.in l.ſtichum.§.quod vulgò.ff.de ſolu.Nam eo ipſo quòd fideiuſſor ſuccedit debitori,extinguitur obligatio fideiuſſoria,vt ibi:ergo poterit ratione minoris,cui ſucceſsit,in integrum reſtitutionem petere:vt probant doct.in l.debitori. C.de pact.

8 Quartò non habet locum, quando dolus in contractu interueniſſet, tunc fideiuſſor etiam ex perſona ſua de dolo agere poſſet.l.2.C.de fideiuſ.mino. quia tantùm fideiuſſor prohibetur agere ratione ætatis, non alia ex cauſa, vt pote ſi deceptus fuerit minor vltra dimidiam, vel dolo, aut metu inductus, & tunc minoris reſtitutio etiam fideiuſſori proderit. nec eſt opus fideiuſſori impetrare literas reſciſionis,ſi minor eas impetret,alioqui cõtra.glo.in dicta l.2. vbi iuris interpretes.

9 Quintò,quando reſtitutio nullum eſſet allatura commodum minori,ſi reſtitutio ſua nõ prodeſſet fideiuſſori,tunc reſtitutio proderit fideiuſſori: alioqui eſſet minori inutilis, vt not.Bar.in l. cum filius.§.1.ff.de ver.obli.Iacob.expreſsè in dicta l.2.C.de fideiuſſo.mino.

10 Sextò, non procedit quando minor eſſet neceſſarius defenſor fideiuſſoris, tunc reſtitutio etiam fideiuſſori proderit.l.minor.ff.de procur.Docto.in l.ſtichum.§.quod vulgò.ff.de ſolu. & in l.1.de fideiuſ.mino.

11 Septimò, quando creditor poſſet habere regreſſum contra alium, quàm fideiuſſorem, tunc minoris reſtitutio proderit fideiuſſori, cùm creditoris non interſit à quo conſequatur, Iacob. in dicta l.1.per l.minor.ff.de procurat.l.2.de adminiſtr. tuto.

12 Intellige prædicta,quòd in quibus caſibus fideiuſſori ſubuenitur,intelligitur ſi minor reſtitutionem petat:alioqui ante non eſt danda exceptio fideiuſſori.l.exceptiones,quę perſonæ.ff.de excep. Nam cùm minor reſtitutus non eſt, non poteſt fideiuſſor, qui dicitur acceſſorius infringere principale.Sed econtrariò ſic.per l.cùm principalis.ff.de regu.iur.vide Hippo.in tract.de fideiuſſo. quæſt.36.nu.267.cum ſeq.

13 Et notandum eſt,quòd ſi aliquo caſu concurreret æquitas, tunc poterit fideiuſſor implorare officium iudicis ad obtinendum exceptionem,quæ principali competit,licet de iure non competeret fideiuſſori, & ſibi debet concedi. nam qui non poteſt exceptionem opponere, iudicis officium poſtulare poteſt.l.planè.vbi Barto.& alij.ff.de peti.hæredi.& l.fi.ibidem.Iaſ.in l.1.col.6.num. 9.ff.de iuriſdi.omn.iudi. Hippol.Marſil.in rub.de fideiuſſo.q.36.nu.278.vbi alia videri poſſunt.

An reſtitutio ſit perſonalis an realis.

14 Videndum eſt,an hoc beneficium reſtitutionis ſit perſonale realéve ſit, & quidam reale eſſe putant,quod ad ſucceſſores tranſeat.l.non ſolùm.ff.de reſti.in integ. Ego verò puto eſſe perſonale.arg.l.quia tale.ff.ſol.matr.& l.exceptiones, quæ perſonæ, de exceptio.l.1. vbi Areti. C. de fideiuſſ.mino.

15 Nec obeſt,quod hæredi vel ſucceſſori detur,quia ob hoc non deſinit eſſe perſonale:nam hæres nomine minoris petit reſtitutionem,non ſuo nomine, & cenſetur vna perſona cum defuncto. in authen. de iureiuran. à morien. præſt.col. 3. ob id non dicitur minus eſſe perſonale, quia non competit niſi perſonæ minoris,quam ſucceſſor repreſentat. Ideo non excluditur, quare non poteſt reale,nec mixtum vocari,vt dicunt quidam in l.Marcellus.ff. de fideiuſ.& Maurit. in tract. de reſtitu.parte 1.c.13.putat realem eſſe,quod alienum eſſe à iure videris:alioqui concomitaretur rem, & rei nomine daretur, quod non eſt verum, ſed tantùm perſonæ minoris. Et eius ſucceſſor non excluditur nomine minoris:quia eadem perſona cenſetur eſſe,& non alius: & quia nomine minoris petit,verumtamen interdum reſtitutio in rem datur minori.per l.in cauſæ.1. §. interdum. ff. de minorib.& ſuprà.quęſt.7.diximus.quando reſtitutio dari poſsit contra rei poſſeſſorem,& contra tertium,ſed eſt perſonale:quia ſoli perſonæ minoris datur.{Vel ſi cedatur, ceſsionarius nomine minoris agit.l.non ſolum.ff.de minor.}

On faueur

Ou faueur de minorité.

GLOSSA IIII.

1 Fauetur ergo minoribus: vt dicit text. in l. 3. §. præterea. ff. de ſuſpect. tutor. ibi, quod fauore pupillorum accipiendum eſt. & ſic ætas quædam priuilegia, & quibuſdam tribuit fauores. l. ætatem. ff. de cenſib. Ideo videamus ea in primis quis minor dicatur, & text. in cap. in præſentia. de proba. dicit duobus modis minorem dici. Primò, quando eſt minor 14. annis. Secundò, quando eſt minor 25. annis. Et ſic quis ſimulatque natus eſt.

Minor duobus modis dicitur.

2 † Imò etiam poſthumus quoad hoc ætatis beneficium, minor dici poteſt, vt inferius videbimus, ſed minor ad contrahendum matrimonium, vel ad teſtandum, vel ad religionem profitendum, dicitur quis vſque ad 14. annos. l. qua ætate. ff. de teſta. §. 1. de nupt. in inſti. & idẽ in profeſſione faciẽda. c. beneficium. de regula. in 6. & minor intra pubertatem quoad adulterium. l. ſi minor. ff. de adulte. glo. no. in c. ſicut. 27. q. 1. ſed quoad hanc materiam dicitur minor à tempore, quo eſt conceptus, vel ſaltem natus, & nota in quibus faueatur minoribus frequentius.

Priuilegia minorum.

3 Primum ergo priuilegium eſt, quòd iudex motu proprio non petenti pupillo reſtitutionem in integrum concedere, (ſi videat expedire) poteſt, teſte Roma. ſingu. 456. quod iudex. ſed hodie cum nullus iudex in Francia ſine literis regiis reſtituat, hoc ſaltem in curia ſuprema procedet, quę ſine literis reſtitutionem concedit, ſed petente minore, vel curatore pro eo, ſeu aliquo conſanguineo vel curatore. l. præfecti. ff. de minorib.

Iudex in Francia motu proprio ſine literis regijs non reſtituit.

4 Secundum eſt, quòd iudex ex officio aduocatum & procuratorem minori dabit. l. nec quicquam. §. aduocatos. ff. de offi. proconſul. etiam gratis & ſine ſumptibus aduocatus ſeruiet, aliàs ab officio aduocationis repelli poterit. teſte Guido. Papæ in deciſ. Delphi. quæſtio. 561. ſi quis contra: quod non ſeruant quidam aduocati rapaces.

Iudex ex officio procuratorem & aduocatum dat minori.

5 Tertium, minori plus tempore petenti ſuccurritur, vt induciæ contra eum duplicari non debeant, teſte Panor. in c. vnic. nu. 10. de plus petit. hodie non duplicantur induciæ, ſed reus abſoluitur cum expenſis, ſalua facultate actori: vt poſſit reum tempore debito conuenire. vt ſcripſi in proœmio ordi. in 1. Tomo.

Minori plus petenti quomodo ſuccurratur.

6 Quartum, quilibet pro minore comparere poteſt, & opponere, etiam ſi ſit fœmina. caſus ſingu. ſecundum Barto. ibi. & Areti in l. 2. in fi. C. de nego. geſt. & tunc iudex opponentem pro minore ſolet ſi ſit habilis, creare curatorem, vt illum defendat.

Quilibet poteſt comparere pro minore.

7 Quintum, licet quis non admittatur ad excipiendum, vel probandum, quod ſua non intereſt, tamen hoc non procedit fauore minoris. tex. in l. contra impuberes. C. de nego. geſt. quem ſing. dicit Alex. in l. ille à quo. §. 1. ff. ad Trebel. not. t. & Barba. conſi. 15. clementiſsimi. col. 4. in 1. vol.

Fauore minoris quilibet opponẽs admittitur.

8 Sextum eſt, quod pupillus & minor non tenentur ex geſtione negociorum, ſi aliena geſſerint negocia, niſi quatenus factus eſt locupletior. l. ſi pupilli. ff. de nego. geſt. Iaſ. in l. videamus. col. 2. ff. de in litem iurand.

Minor ex geſtione quatenus locupletior tenetur.

9 Septimum, quòd redimere negligens captum à Turcis, vel in carcere detentum, debet ſucceſſione, niſi ſit minor 18. annis. authen. ſi captiui. C. de epiſ. & cle. cui gratia ætatis ſuccurritur, quia quicquid videt ignorat. l. 1. C. de falſ. monet.

Redimere negligens captum à Turcis priuatur ſucceſſione niſi ſit minor.

Octauum, quod pupillus iuramentum ſine tutore deferre non poteſt. l. iuſiurandum quod ex conuentione. §. 1. ff. de iureiu. quia rerum adminiſtrandarum ius ei non competit. vt dicit ibi iuriſconſul. probat Alex. conſi. vl. in 6. vol.

10 Nonum priuilegium eſt, quòd non incurrit periurium, quia neſciens fallere non videtur. l. qui iuraſſe. in prin. ff. de iureiur. & impuberes nihil ſcire intelliguntur. l. fi. ff. de iuris & facti igno.

Periurium non incurrit minor.

11 Decimum, quòd ſi minor rem emerit, quæ ab eo euicta ſit, licet non denunciauerit, tamen de euictione aget, quia mora re ipſa committitur in eo. l. in minorum. C. in quib. cauſ. in integr. reſtitu. non eſt neceſ. Bal. in l. 1. C. de pericu. & commod. rei vend. Anto. de Burgos. in c. fi. de empt. & vendit. diuerſum eſſet in maiore. l. ſi rem. ff. de euictio.

Minori non denuncianti litem ſuccurritur.

12 Vndecimum, quòd domus illorum impuberum non confiſcantur, ſi quis in illis falſam cuderit monetam, quia quicquid vident ignorare cenſentur, & ſic illud crimen. l. 1. C. de falſ. monet.

Pœna falſæ moneta fabricatæ non tenetur minor.

13 Duodecimum, non punitur lege Cornelia de ſicariis, ſi infans fuerit, & hominem occiderit. l. infans. ff. ad l. Cornel. de ſica. quia dolus ab eo abeſſe videtur c. 1. de delict. puero. qui in lege cornelia exigitur. l. in lege Cornelia. ff. de ſicar.

Pœna legis corneliæ minor non tenetur.

14 Decimumtertium, quando diuiduntur bona, in quibus minor habet partem, ipſe eligere poteſt, quam velit partem. c. 1. de paroch. Iaſ. in §. quędam. inſt. de actio. & in l. 1. ff. de reb. credi. & iſtud de conſuetudine ſeruari teſtatur Guido Papę. quæſtio. 289. in deciſ. Delph. ego tamen in Francia vidi electionem ſorte factam, videlicet vt vnus habeat vnam partem, alter alteram, & ſi ad minorem ſorte peruenerit vna pars, illam acceptabit, & ſic fit apud Pariſ. (Sed poterit minor natu, vbi non eſt conſuetudo ſortis eligere, & vt vulgò dicitur *oſter vn des lots*. Ita cẽſuit Senatus anno 1543. Iunij 16. pro Triſtando Fretard contra Renatum Fretard maiorem natu.)

Minor in diuiſione eligit.

Areſtum.

15 Decimumquartum priuilegium eſt, quòd bona eorum immobilia non poſſunt abſque decreto vendi, vel alienari. l. 1. & per totum. C. de præd. minor. & fuit dictum anno 1509. die 21. Febru. in hoc ſenatu quòd proceſſu pendente minor gauderet bonis poſſeſsis, tamen reſtituta prius pecunia emptori.

Lite pendẽte minor alienatis gaudet.

16 Decimum

Minor qui non poteſt appellare, reſtituitur.

16 Decimumquintum in caſibus in quibus minor non poteſt appellare, poteſt in integ. reſtitutio. implorare gl.no.in l.1.C.ſi de momenta.poſſeſ.ſuer.appell.facit glo.in l.& ſi fine.§.fi.ff. de minor.Alex conſi.80.in 7.vol.

Religionem egredi poteſt minor.

17 Decimumſextum, quòd poſt anoum egredi poterit religionem.c.1.de regu.in 6.quando noo obtinebat decimumquartum annum eo tempore, quo eſt egreſſus.c.beneficium.de regu.in 6.quia non poteſt approbare, quod facere non poteſt, nec profiteri.

Minor fidelitatem non præſtans nõ priuatur ſeudo.

18 Decimumſeptimum, quòd licet mioor fidelitatem non præſtiterit, & non iurauerit domino, tamen ſeudum non perdit.c.1.§.ſi minori.& §.ſi quis deceſſerit.ſi de feud.contentio ſit inter dom. & agnat.vaſſal.

Ad bellum minor non cogitur.

19 Decimumoctauum, ſi per regem mandetur, vt de qualibet domo vous ad pugnam accedat, non arctatur minor decem & octo annorum.c.vno. in verb. à decimooctauo. de pace iuramen. firmand.Bened.iu verb.adiectæ.col.2.in repet.c.Rainutius.de teſtamen.

Non faciens homagium minor feudo nõ priuatur.

20 Decimumnonum, uoo perdit feudum, licet homagium intra annum non fecerit.§.preterea. de prohib.feud.alienat.per Frederi.nec emphiteoſim amittit, ſi intra triennium non ſoluerit penſionem.per l.2. C.de iur.emphiteo. vbi Iaſ. nu. 16. ita concludit & Guido Papæ.in deciſ. Delph. quæſt. 435.verum contra pupillum.facit tex.& ibi doct.in c.fi.de in integ.reſtitu.

Minor an pœna falſi puniatur.

21 Vigeſimum priuilegium eſt, mioor ooo punitur pœna falſi.l.impuberem.ff.de falſ.tex tamen in c.1.de delict.puer. dicit omne crimen cadere poſſe in puerum doli capacẽ, excepto delicto carnis, tamen in omnibus ferè pœnalibus iudiciis ætati & imprudenriæ ſuccurritur.l.ferè.ff. de regu. iur.vbi Pirrhus dicit ſe vidiſſe impuberes per latera ſuſpendi, & maiores per colla ſtrãgulari, prout etiam ego vidi in hac ciuitate Pariſ. & Tholoſana.

Periculo domini quãdo res non pereat.

22 Vigeſimumprimum eſt, ſtante ſtatuto quòd contractus initus à minore ſit nullus non ſeruata ſolennitate dicti ſtatuti, ſi minor contraxerit oon ſeruata ſolennitate, & tradiderit rem, quamuis minor remaneat dominus, ſi tamen res pereat, non peribit periculo minoris, quia noo remanet dominus de iure communi, ſed de iure ſpeciali, & tunc res non perit periculo domini. gloſ. ſingul.in l.non omnis.§.1.in glo.1.ff.ſi cer.peta.Iaſ.in l.1.nu.16.C.de iure emphit.Bauer.in §. ſed ſi inſtituto.col.penul.de vulg. quod eſt notandum ad limitationem l. pignus.C.de pignor.actio.

Generalis derogatio, minorũ priuilegia non tollit.

23 Vigeſimumſecundum, io generali excluſione & derogatione priuilegiorum perraro beneficio reſtitutionis minoribus competeoti ceoſetur derogatum. glo. ſing. in l. poſtquàm liti. C. de pact.quam ad hoc oot.Bened.in repe.c.Rayoutius.iu verb.mortuo.2.nu.180. de teſta.quia beoeficium reſtitutioois requirit ſpecialem derogatiooem.l.illud.§.fi.cum l.ſeq.ff. de minor.ſic conſuluit Signo.conſi.234.iu quæſtione.& Iaſ.conſi.38.col.2.vol.3.Hippoly. in rub.ff.de fideiuſſo.num. 282.vide Ioan.de Platea in l.fi.C.de fide inſtru.& iure haſtæ fiſcal.lib.10.& Bal.conſi.236.vol.1.& Aretin.in c.2.col.vlt.de probat.

Minor non probãs quod ſibi utile eſt reſtituitur.

24 Vigeſimumtertium, ſi minor omiſerit probare id, quod ſibi vtile erat, reſtituetur.l. minor autem.§.1.& l.minor.25.aonis omiſſam.ff.de minor.Specu.in titul.de reſti.in integ.§.1. verſi. illud quoque.vt ſuperius ſcripſi.

Compromittens minor reſtit.

25 Vigeſimumquartum, ſi minor voluotariè compromiſerit, vbi ſibi non erat vtile compromitti, reſtitui poteſt.l.ſi minor. §. minores. ff. de minor. Bal.in l. non videtur. C.de reſti.in integ. Alex.conſi.vlt.in 6.vol.& ſuperius docui.

Minor fideiubens reſtit.

26 Vigeſimumquintum, reſtituitur minor, quando fideiuſsit.l.ait prætor.§.non ſolùm.ff.de minorib.& l. de die. qui ſatiſd. cogant. niſi pro ſuo procuratore.Specul.in titul. de reſti. in integ. §. primo.in prin.

Aduerſus hæreditatẽ damnoſam aditam minor reſtit.

27 Vigeſimumſextum, quando hæreditatem adiuit damnoſam, etiam reſtitui ſolet.d.§.non ſolùm.2.& quamuis interdum in integ.reſtitut. actionis ipſo iure competat etiam ſine reſtitutiooe, vt in actione de dolo, & quod metus cauſa, tamen reſtitutio quæ competit officio iudicis, non datur oiſi quis fuerit reſtitutus.vt pulchrè ſcribit Bar.in l.exceptiones, quæ perſonæ.ff.de exceptio. hodie tamen in Francia io Forenſi iudicio non fit differentia, nam nulla ferè reſtitutio datur, niſi à principe impetretur, & per literas Regias.vnde text.in d l.exceptiones.in fin.dicit, oec ipſe antè habeat auxilium, quàm reſtitutus fuerit, quod notes in practica.

Sententia cõtra minorem indefenſum nulla, et cui fieri intimatio debeat.

28 Vigeſimumſeptimum, ſententia lata contra minorẽ indefenſum eſt ipſo iure nulla.l.ſi præſes.C.quomo.& quand.iudex.l.contra pupillum.ff.de re iudic.& ſi appellatum fuerit, intimari debet tutori, non pupillo.l.2.C.qui legiti.perſ.Bar.in l.1.§.ſufficit.ff.de admioiſt.tutor.

Aduerſus iuratum contractũ reſt. minor.

29 Vigeſimumoctauum eſt, quòd vbi etiam iuramentum interuenerit, reſtituetur minor. Bal.in §.item ſacramenta.de pace iuramen.firman.vbi dicit quendam præſumi tacitum & velatuo metum, conſyderata qualitate perſonæ, ideo refutationes factæ à minoribus ita ſunt validæ, ſi nec metus, nec fraus interuenerit, vnde boni præſides faciunt talia iurameota remitti etiam per capturam perſonæ.arg.l.illicitas.ff.de offi.præſid.Barba. conſi.6. illud.col. 8. in 4.vol. hodie per literas habita iuramenti diſpenſatione illis ſuccurri ſolet.

In dote conſtituta à tutore minor reſti.

30 Vigeſimumnooum, ſi tutor conſtituerit maiorem dotem quàm debebat, vel voluit quòd dos conſtituta naturam mobilium ſortiretur, tunc minor reſtitui poterit.l.ſiue generalis.ff. de iure dotium.l.1.C.ſi aduer.dotem reſtitu.poſtul.& poterit reſtitui, etiam ſi in literis taceat conſanguineos conſenſiſſe.l.tranſactione.C.de tranſact.quæ tollit præſumptionem metus, ſed nõ quòd ſi læſus fuerit minor, quin reſtitui poſsit non obſtante amicorum præſentia.

31 † Si

31 † Si tamen ſtatutum requirat conſenſum conſanguineorum, & ipſi nolint conſentire, aut diſcordent, iudex ſupplebit per l. bonorum. C. qui admitti. l. ſi cum dotem. §. eo autem tempore. vbi Bar. & doct. ff. ſolut. matri. Iaſ. in l. cum ſpecialis. col. 3. C. de iudi. & ſi diſſentiant conſanguinei in locanda puella nuptui, tunc ſupplicatio datur iudici, vt conſanguinei recuſantes dicant cauſam coram iudice ordinario, & iudex poſteà decernet, vel citabuntur diſſentientes coram ordinario dictum contradictionis cauſam, quam ſi iudex iuſtam inuenerit, matrimonium non fiet. ſi autem cauſas friuolas viderit, declarabit matrimonium poſſe perfici ad voluntatem & conſenſum aliorum conſanguineorum, non autem appellabitur à contradictione illorum conſanguineorum. prout docet Bar. quem alij ſequuntur. in l. vlt. in fi. ff. de appel. recipien.

Iudex ſupplet conſenſum conſanguineorum.

Aduerſus diſſentiētes conſanguineos quomodo procedatur.

32 Trigeſimum priuilegium minoris eſt, quando agitur de hæreditate contra minorem, cauſa dormiet donec dicti minores peruenerint ad legitimam ætatem. l. 1. C. de Carb. edict. quia per colluſionem bonis interim priuari poſſent. Et hoc fuit ſæpius ſeruatum in curia, vt in regiſtris curiæ notatum eſt. (Philippus tamen Valeſius tunc Rex Franciæ, hoc ius reuocauit, volens cauſam interim agitari poſſe, hoc conſtituit anno 1313.) in aliis etiam multis caſibus minoribus ſubueniri ſolet, & regulariter vbi eſt læſus, vt ſuperius dictum fuit artic. 1. vbi ſcripſi quoſdam caſus, in quibus reſtitutionem vix petit.

Cauſa de hæreditate dormit contra minorem.

33 Sunt tamen ipſi minores in multis deterioris conditionis, quàm maiores, quia non poſſunt habere beneficia. c. ſuper inordinata. de præben. ſaltem curata. c. ſuper eo. de reſcri. in 6. c. indecorum. de ætat. plenè in quacunque ætate ſcripſi in tract. de pacifi. poſ. in 4. limita. Secundò, ad ordines non aſſumuntur. cle. ſi. de ætat. & qualit. Tertiò, non poſſunt eligere, nec eligi. c. ex eo. de elec. in 6. Mandago. in tract. de elec. c. 7. Quartò, non poteſt minor 20. annis eſſe iudex delegatus Papæ. c. cum vigeſimum. de offi. deleg. l. cum prætor. ff. de iudi. vnde ad rempublicam adminiſtrandam ante 25. annum, vel ad munera, quæ non ſunt patrimonij, vel honores admitti minores non oporret. Minores denique nec decuriones creantur, vel creati ſuffragium in curia ferunt. l. ad rempublicam. ff. de muner. & honor. Quintò, minor 17. annorum prohibetur eſſe aduocatus. l. 1. §. pueritiam. ff. de poſtulan. Sextò, procurator non erit ante 18. annum. c. qui generaliter de procurat. in 6. Septimò, nec poterit eſſe notarius. l. impuberem. ff. de falſ. Octauò, doctor eſſe ante 18. annos prohibetur. d. §. pueritiam. Nonò, nec protonotarius. Bened. in repet. cap. Raynutius. in verb. adiectæ. num. 13. de teſtam. vbi dicit ſtatutum eſſe per Paul. ſecundum, quòd nullus fieret protonotarius, niſi vigeſimum peregiſſet annum, aut ſi eſſet de ſublimioribus, vel filiis, aut nepotibus principum, ſaltem decimusſextus exigeretur annus. Decimò minores non poſſunt eſſe conſiliarij. Chaſſa. in conſuetud. Burg. in verb. *ordonne à ſix.* facit tex. in dicta l. ad rempublicam. ff. de munerib. & honor. Hodie eſt ſtatutum vt ante 30. annos regium ſenatoris officium quis non ſubeat. vt patet in titulo. *de la cour de Parlement*, in fin. Vndecimò, nec teſtis erit. inſti. de teſtamen. in princip. & l. 3. §. lege Iulia. ff. de teſtibus. Duodecimò, non poteſt teſtari ante quatuordecim annos. l. qua ætate. ff. de teſtamen. alia prohibita minoribus congerit Bertach. in tract. de epiſcop. libr. 2. quæſt. 31. & ferè in aliis in quibus mulieres ſunt deterioris conditionis, de quibus. in l. multis. ff. de ſtat. homi. duct. in l. 2. de regulis iuris. (Et in quibus ætas conſideretur docet Ioan. de Turre Cremata in cap. tanta col. 1. 86. diſt. Et quamuis pupillus & adultus regulariter æquiparentur, l. ſi curatorem. C. de in integ. reſtit. & ſunt in priuilegiis, tamen in multis differunt. Primò in citationibus. l. 1. ff. de admi. tuto.

In quibus caſibus minores ſunt deterioris conditionis, quàm maiores.

Minor non admittitur ad electionem, ad ordines, nec eſt iudex delegatus nec ad adminiſtrationem reipub.

Minor qua ætate poteſt eſſe aduocatus, procurator, notarius, doctor, protonotarius, conſiliarius.

Secundò tutores inuiti niſi excuſentur, ſuſcipiunt tutellam. l. 2. ff. de tutel. l. decenou. de tuto. & curat. Curatores verò adulti volentes. §. item inuiti. inſtit. de cura.

Tertiò pupilli non faciunt teſtamentum, adulti ſic. l. qua ætate. ff. de teſta. l. ſi filiusfa. ibidem. §. præterea. quibus non eſt permiſſum facere teſta. adultus etiam ſine curatore teſtatur. l. Aurelius. §. Caius. ff. de libera. lega.

Quartò pupillus non reſtituit hereditatem ſuo tutori eo authore, ſed adultus ſic, quia non eſt in eo authoritas neceſſaria. l. 1. §. fuit quæſitum. ff. ad Trebel.

Quintò impubes in litem iurare non poteſt, adoleſcens contrà in l. videamus. ff. de in litē iuran.

Sextò contra impuberes dormit præſcriptio 30. annorū. l. ſicut. C. de pręſcrip. 30. anno: ſed contra adultos currit, licet reſtitui poſsit. l. fin. C. in quibus cauſis in integ. reſt. non eſt neceſſe. l. etiam. C. de minor. latè Ioan. Franciſ. in trac. de præſcrip. in prima parte ſextæ partis in 23. caſu.

Septimò ſolus tutor defert iuramentum, quando pupillus eſt infans, ſed adultus cum curatoris auctoritate. l. iuſiurandum quod. §. 1. ff. de iureiuran.

Octauò contractus impuberis non firmatur iuramento, quia non habet iudicem. authen. ſacramenta. C. ſi aduerſ. vendit.

Nonò differunt in caſu. l. actu. §. fin. ff. de re iud.

Decimò, in l. certum. §. in pupillo. ff. de confeſsis.

Vndecimò, in l. Lucius. ff. de manumiſſ. teſta.

Duodecimo, in l. ſi ſeruus decem. ff. de ſolut.

Plus deduire, ne pourſuiuir la caſſation deſdits contratz.

GLOSSA V.

1 ECCE quòd minores non poſſunt in hoc regno annullationem ſeu caſſationem contractus petere, nec proſequi poſt trigintaquinque annos completos: etiam ſi impetrauerint à

Literæ contra ordinationes non valent.

rint à Rege, non valebunt literę, vt Ioan. Gallus teſtatur in areſtis ſuis. quæſtio. 115. quia literæ ſecundum eum contra ordinationes non valent. vt ſcripſi in §. 1. rubr. de firma & irreuocab. concord. ſtabilit. in concord. & hoc verum ſi pars opponat, alioqui contrà l. petendæ. C. de tempo. in integ. reſtit. petend. doct. in l. properandum. C. de iudic. quilibet enim poteſt renunciare iuri pro ſe introducto. l. penulti. C. de pact. c. ſi diligenti. de foro competen. ſcripſi in tract. de reſciſ. contract. glo. 19. & in rub. de mercator. minutatim vendentibus. in glo. vlti. ibi vide.

Cõfirmatio contractus uel actus petere poteſt poſt 35. ann.

2 Vnde cum hic tex. prohibeat minoribus proſequi caſſationem & annullationem contractus, non tamen prohibet petere contractus ſeu actus confirmationem, ſi fortè pars vellet allegare contractum nullum, vt pote ſine curatore factum, poterit hic factus maior petere contractus confirmationem, etiam poſt. 35. annos ſumendo argu. à contrario, quod obtinet. in l. 1. ff. de offi. eius, tum etiam quòd hic non prohibeatur, & hoc eſt partim introductum in fauorem minoris, & ſic in eius læſionem conuerti non debet. l. quod fauore, C. de legib.

An ordinat. hæc locũ habeat in trãſactione & diſtractib.

3 Sed dubitari poteſt, an hic tex. loquens in contractibus, habeat locum in tranſactione & diſtractibus, quod non videtur, quia non eſt contractus. l. labeo. 2. §. 1. ff. de ver. ſigni. Tamen verba ſequentia, vt etiam in diſtractibus procedat innuere videntur, dum tex. generaliter loquitur, quod minor non poterit perſequi ratione læſionis, circunuentionis, ſeu deceptionis, ergo vbicunque prætenditur læſio à minore, debet eam perſequi intra 35. annos. ſed in tranſactione prætenditur læſio, ergo caſſationem illius proſequi debebit intra 35. annos. Item quia largè contractus nomine venit diſtractus, quando in vtroque eſt eadem ratio. ſaltem quod in vno ſtatutum eſt, ad alium extenditur. vt plenè docui in d. l. labeo. §. contractum. Et quia hic tex. fuit ad euitandum opiniones factus, quæ ita erant in tranſactione, ſicut & in contractibus, ergo in illa habebit locum ordinario, vnde minor læſus in tranſactione, quæ eſt diſtractus, debet agere, & proſequi cauſam reſtitutionis, & caſſationis dictæ tranſactionis intra trigeſimumquintum annum: alioqui poſtea non audiretur, quia hic dicit non audiendum per viam reſtitutionis, nec releuari poſſe, nec per nullitatem ratione minoris ætatis: ergo nullo modo, quia omnes ferè modi reſtitutionis conceduntur, & compræhenduntur ſub his, & ita ſeruant curiæ Franciæ, vide quæ dixi in tract. de reſciſ. contract. in glo. *contrats*. & ſeq.

4 Etiam ſi minor iuſto fuerit impedimento detentus debet agere intra hos trigintaquinque annos hìc ſtatutos, quia hìc prolongauit tempus, vt omne impedimentum tolleret, & ſic mihi aliàs reſpon. Dom. Poyetus eſſe intelligendam ordinationem: imputari enim aiebat debere tali, qui intra illud tempus non egit, qui ſaltem intra illud tempus litem non eſt conteſtatus, dicit text. in l. fin. C. de temporib. in integ. reſti. petend. Et ſic non deducetur abſentia, ſeu tempus infirmitatis, vel alia iuſta cauſa, quamuis in quadriennio ſecus eſſet. l. fin. C. de temporib. in integ. reſtitu. petend. ſi tamen eſſet toto illo decennio impeditus, ex bono & æquo reſtitueretur.

Decem anni reſciſionis à quo tempore currant.

5 Ideo decem anni reſciſionis contractuum incipient currere poſt iſtum 35. annum, quia illo tempore contractus eſt perfectus, vt ſcripſi in trac. de reſciſ. contract. glo. 21. vnde ſi minor beneficio ætatis non egerit intra hoc tempus, poterit ſicut maior intra alios decem annos contractum, vel alium actum doli, vel metus ratione, ſeu deceptionis vltra medium, vel impedimenti reſcindi petere, nec debet aduerſus minores obſeruari, quod pro ipſis excogitatum eſt. l. 3. §. duæ cauſæ. in fi. ff. de carbo. edic. quia non debent eſſe deterioris conditionis in caſibus à iure non expreſſis, quàm maiores. & hic text. permittit minori, vt agat tanquàm maior, quod nunquam poſſet facere, ſi decem anni compræhenderentur in 35. annis. ideo hoc tempus 35. annorum non comprehendit tempus decem annorum. vt probat tex. in authen. ſi tamẽ. C. de temporib. appel. cle. quamdiu. de appella. & quæ ad augmentum inducta ſunt, non debent ad diminutionem cedere. l. legata. ff. de leg. 1. ſed iſtud tempus eſt inductum ad augmentum, vt patet, ergo nõ inducet diminutionem, videlicet quòd minori diminuantur decem anni reſciſionis dati maioribus, etiam fruſtra iſte tex. permitteret minoribus agere, ſicut maioribus, ſi intellexiſſet quòd decem anni dati maioribus eſſent finiti per iſtós 35. annos, & quòd non computentur, eſt text. valde accommodus in l. 2. ff. de colluſ. detegend. Et abbreuiatio temporis decennij eſt contra ius, vt dixi, ergo extendi non debet ad caſus non expreſſós, vt ſcripſi in d. titul. de reſciſio. contrac. & quia hic excipit poſſe agi poſt iſtud tempus tanquam maior, ergo poſt tempus vt exceptio cõtineatur in regula l. 1. ff. de reg. iur. facit tex. in l. 1. ibi, ex die miſsionis. C. de tempo. in integr. reſt. petend. & l. ea quæ. ibidem. ibi, ſicubi planè ætas eius cuius retractatur colluſio, differendam retractationem in tempus pubertatis, vel alterius rei ſuadeat, quinquennium non currere dicendum eſt.

Perſequi quid ſit.

6 Item hìc prohibet *pourſuiure*, perſequi, verbum enim perſecutio continet tam actionem, quàm officium iudicis. Adeò quòd prohibitus perſequi, non poteſt agere, nec iudicis officium implorare, & ſic nec reſciſionem. vt plenè docui in l. actionis verbo. ff. de ver. ſig. igitur prohibita eſt hìc omnis perſecutio, etiam per viam denunciationis euangelicæ, cum factum hic prohibeatur, videlicet *pourſuiure*, quod eſt notandum, quamuis doc. in c. nouit. de iudi. concludant denunciationem non eſſe prohibitam, licet agere quis ſit prohibitus, tamen perſequi plus continet.

7 Nam ſi ex legis diſpoſitione denegetur auxilium ex quauis cauſa, tunc denegabitur reſtitutio in integrum ratione illius clauſulæ ex quauis cauſa. Bart. in l. nemo. C. de tempo. appel. vt refert Areti. conſil. 104. breuitas. col. 4. & Carol. Ruynus conſil. 123. quia circa. col. 4. nu. 11. in 2. vol.

8 Tamen alij dicunt ſpecialem requiri expreſsionem ætatis. allegatur l. illud. §. fi. cum. l. ſeq. ff. de minor.

minor. adeò quod in generali ſermone non videtur comprehenſa reſtitutio minoris.l.3.ff.rem ratam haber.ſic conſuluit Signor.conſil.234.in quæſt.col.2.niſi.effuſa multitudo clauſularũ adeſſet.

9 Animaduertendum eſt doct.tractare de duplici iudicio,videlicet reſcindenti & reſciſorio, & reſcindens eſt per quod contractus dolo vel metu factus, vel aliàs iniquè conceptus,reſcinditur. in l.quod ſi minor.§.reſtitutio.ff.de mino. Bar.in l.ab hoſtibus.§. ſed quod ſimpliciter.ff. ex quib. cauſ.maior.

Iudicium reſcindens & reſciſorium quid.

10 Reſciſorium eſt,per quod reſciſo cõtractu vel actu ago ad rei meę reſtitutionem.§.rurſus.de actio.in init.vt ſi minor vendidit rem,in qua fuit læſus,primò petet reſcindi venditionem,& hoc erit iudicium reſcindens. poſteà petet rem ſibi reſtitui annullato cõtractu & reſciſo, & reſciſoria actio non eſt nomen actionis,ſed quædam adiectio,quia reſciſo contractu per actionem rei vendicationis ego potero rem meam petere.per totum tit.ff.de rei vendi.Et Rofred.in tract.libel.in 1. parte rub.de actio in rem reſciſoria.de hac ſcribit.Imò dicunt doct.duplicem eſſe actionem reſtitutoriam & inſtitoriam,quod non eſt verum.vt aliàs probaui,in l.verbis legis.ff.de verb.ſig.& dixi in meis nouis interpreta.ad d.l.fi.C.de temp.in integ.reſtit.peten.

11 Dubitãt etiam doct.an iſta duo poſsint cumulari,& ex æquitate, & vt breuiter lites finiantur, cumulari poſſe concludit Guido Papæ deciſ.143.an prętendens.poſt Specu.in tit. de in integ.reſtit.§.1.verſi. ſed nunquid in eodem libello. & vt euitetur circuitus.l.dominus.ff.de condi. indeb. & hoc ſeruari in curiis Franciæ docui in tract.de reſciſ.contract.in glo.21.ſuperius.

An reſcindens & reſciſorium cumulari poſsint.

12 Quod limitatur non procedere,quãdo iudicium reſcindens ſubiiciebat,vt ſi minor rem vendidit,in qua fuit læſus,ſi ab eo res petatur, poterit iudicium reſcindens intentare, ac literas impetrare,vt illa venditio reſcindatur,& vt ipſe à rei petitione abſoluatur.Probatur in d.§.ſed & quod ſimpliciter.& Panor.in c.ex literis.de in integ.reſti.& ſic ſeruat vſus curiarum Regni Franciæ.

13 Et licet doct.controuertant,an officio iudicis reſtitutiones petantur,vel per actionem, quod officio iudicis communius eſt,per l.in cauſæ.2.ff de minor.& in l.quòd ſi minor.§. fi.ibidem. Ibi totum illud dependere è prætoris cognitione,nos in Francia Regali officio vtimur, videlicet per literarum impetrationem:alioqui audiri non ſolent reſtitutiones in integrum impetrantes.

En demandant, ou en defendant.

GLOSSA VI.

1 ET ſic neq; tanquàm actor, neq; ſi res petatur ab eo tanquam reus reſtitutionẽ petere poterit ætatis beneficio, quãuis quæ temporalia ad agendu ſunt, perpetua ſint ad excipiendũ.l.purè.§.fi.ff.de dol.excep.gl.& doc.in c.cũ accelsu.ext.de conſtitutio. & in c.ſi autem.& c.plerunq; de reſcri. Tamẽ hic etiã pręſtituit tẽpus reo,vt nõ poſsit petere caſſari & reſcindi cõtractũ ratione minoris ætatis,etiã per viã exceptionis. ideo ſi petantur a minore reditus poſt trigintaquinq; annos,& ipſe dicat in illis ſe lęſũ,ob id petit cõtractu reſcindi,nõ audietur per hunc tex.ſi ratione ętatis,ſecus ſi doli,vel deceptionis vltra dimidã.vt ſuperius docui.

Excipiendo poſt tempus non reſtituitur minor.

2 Tamen intra iſtud tempus poterit petere reſtitutionem,etiam ſi curator interuenerit.l.2.& 3. C.ſi tut.vel cura.interue.etiam ſi pater interpoſuerit authoritatem,& conceſſerit filio ſuo.l. etiam ſi à patre.ff.de mino.licet gloſ.dicat diuerſum eſſe,ſi à patre læſus ſit filius, quia tunc denegaretur reſtitutio.per l.fi.C.qui & aduer.quos.in Francia tamen vidi concedi filiis reſtitutiones cõtra facta à patribus in fauorem vxoris contra filios,vel in fauorem filiorum ſecũdi matrimonij,& hoc etiã non negatur in l.ſi ſuperſtite.ff.de dolo.& in l.2.C.ſi aduer.rem iudi. Sed iſto caſu non allegabatur dolus patris,ſed lęſio pueri ſui facilitate.per d.l.ſi ſuperſtite.quę hoc permittit.& Bar.Areti.ac Iaco.in d.l.fi.dicunt filium poſſe petere reſtitutionem aduerſus patrem iure actionis,ſed non

Etiã aduerſus patrem minor reſti.

3 officio iudicis. † Nos impetramus literas regias, & ſic reſciſionem petimus.Nam in d.l.ſi ſuperſtite,conceditur vt actione in factum poſsit filius agere aduerſus patrem,non actione doli.per l.non debet.ff.de dolo,ne pater infametur,& bonum eſt,quòd reſtituantur etiam aduerſus parentes,quia interdum iſti veterani ineſcati pulchritudine ſecundæ vxoris,cui ſatisfacere vix poſſunt, ſe & ſuos filios ſpoliarent,vt has inſatiabiles beſtias ſatiarent.

4 Item non poterunt etiam hæredes agere,cum minor ſit excluſus tempore,(& parcius ſubuenitur hęredi quàm minori.l.quod ſi minor.§.Scæuola.ff.de minor.) Diuerſum eſſet ſi minor decedat intra iſta tempora 35.ann.quia tunc hęredibus etiã maioribus dabitur reſtitutio nomine minoris intra hoc tempus.l.non ſolùm.ff.de reſt.in integ.l.minor autẽ.§.fi.cum.l.ſeq.ff.de minor.etiam inſtantia inchoata cum minore ad hæredem tranſit minoris , & contra hæredem rei.l.ſi intra.C. de in integ.reſtit.vide vnum caſum in quo hæredi datur reſtitutio , licet defunctus non potuiſſet reſtitui , vt quando in puncto mortis perficitur læſio. l. 1. C. de reputa.milit.facit l. Pantonius.ff. de acquir.hæredi.

Hæres non agit cum minor eſſet excluſus.

5 Nec poterit etiam minor cedere reſtitutionis beneficio poſt hoc tempus,quia nihil ei competit,ſed antè ſic.per l.ſi minoris.ff.de adminiſtr.tutor.l.quòd ſi minor.in prin.de minor.gl.in c.hinc eſt.16.q.1. Nam quæ tranſmitti poſſunt, & cedi.l.vna.C.de priuileg. dotis & Bar. in l.ſi ſtipulatus fuerim.de verbo.obliga.Barba.conſil.6.illud nu.15.& col.eadem in 4.vol.

An minor reſtit.renũciare & cedere ei poſsit.

6 Et poteſt minor reſtitutus illi reſtitutioni renũciare,& ea nõ vti etiã inuito aduerſario,quãuis renunciare non poſsit,vt non petat reſtitutionẽ.vt ſuprà dixi.l.ſi iudex.ff.de minor.Nam quilibet poteſt renunciare priuilegio in fauorẽ ſuũ introducto.l.pen.C.de pact.c.ſi diligẽti de foro cõpet.

quod eſt verum quando effectus eſt maior.gloſſ.in d.l.ſi iudex & l.ſi intra.C.de in integ.reſtit.

Minor non poteſt cogi agere infra 35.annos.

7 ¶ Vnde non poterò cogere minorem intra hos 35 annos, vt approbet contractum, vel vt reſtitutionem petat.quia eſt in ſua facultate,vt decidit Anto. Capitius.in deciſ. Neapolit.quæſt 110. quamuis Petrus Ancha.tenuerit contrarium in cle.vna.col.vlt.de in integ reſtit.eo quod contractus claudicet,tamen poſtquam datum eſt ei tempus hic præſcriptum, non debet eidem tolli,indultum enim a iure beneficium nemini eſt auferendum,per regulam iuris.

8 Et is minor non poterit poſt hoc tempus agere etiam cõtra illum,qui rem poſsidet,quamuis interdum reſtitutio in rem detur, ſed hoc ſi tempora largiantur.l.in cauſæ.1.§.interdum.ff.de minorib.& ſic aduerſus etiam tertium nõ datur reſtitutio poſt iſtud tempus,licet aliquando etiam contra tertium detur,vt ſcripſi in 5.quæſt.ſuperius in præfatio.

9 Adhæc cum minor ſit excluſus,non poterit procurator reſtitutionem ſuo nomine petere, licet poſsit quando eſt intra tempus reſtitutionis.l.vna.C.etiam per procurat.reſtit.impe.poſſe.ſed requiritur quod idipſum nominatim mandatum ſit.l.illud.§.ſi talis.ff.de minori.dixi in concord. rubr.de elect.derog.in ſi.vbi ſcripſi caſus requirentes ſpeciale mandatum.

Poſt 35.annos contra tutorem & curatorem minor agere poteſt.

10 Vltimo addendum eſt,quod licet poſt 35.annos non poſsit minor petere in integ.reſtit. poterit tamen agere aduerſus tutorem, & curatorem,ſi culpa ſua læſus fuerit.per tex. in l.etiam. vbi Pau.& alij.C.ſi tutor vel curator interuenerit.Nam ſi ab vno excluſus ſit remedio,ab alio nõ erit excluſus,vt ſuperius dixi.vnde ſi anno 20.ætatis ſuæ cõtraxerit autore curatore,& eius culpa interueniẽte læſus fuerit,poterit poſt triginta quinq; annos actione tutelę agere cõtra curatorẽ. Nec obſtat iſte tex.vbi non poteſt agere.fauore ætatis, ſed ſi agatur actione tutelæ agit ætatis ratione, ergo non poteſt.reſpond.text.dicit minorem non poſſe perſequi annullationẽ & caſſationẽ contractus ratione ætatis poſt 35.annos,ſed agẽs actione tutelę nõ proſequitur cõtractus caſſationem, ergo hic non prohibetur,imò vnũ prohibendo,aliud videtur concedere.l.cum prætor.ff.de iudi.

11 Item libera eſt minori agere ſicut maior ageret,ſed maior ſi malè adminiſtrata eſſent eius negocia,ageret actione negociorum geſtorum intra triginta annos.vt patet in tit.de neg geſt.igitur & minor ſic aget,nec ętatis fauore ſic agere dicitur,ſed tanquam maior,& maximè quia eſt excluſus omni alio remedio.ideò iſtud conſequi poterit.l.cum mãdato.ff.de minor.vbi dicit poſſe agere quãdo is,qui negocia geſsit,non eſt ſoluendo. {Sed an poſt hos 35.annos detur reſtitutio,ſi minor repudiauerit hæreditatem, quam poteſt adhue intra triennium poſt quadriennium à iure pręſtitutũ amplecti,per l.fi.C.de repu.hæred.Ego arbitrarer non poſſe poſt 35.annos amplius agere,nec perſequi,quia hic totum negat,& plus negatiua afficit quam affirmatiua.l.ſi quis ſic ſtipulatus.ff.de verb oblig.vide quæ dixi in l.quod ſi minor.§.Scæuola.ff.de mino.}

Par lettres de releuement,ou reſtitution,ou autrement ſoit par voye de nullité pour alienation des biens immeubles faite ſans decret ne authorite de iuſtice, leſion,deception,ou circumuention.

GLOSSA VII.

1 HIC prohibet petere contractuum reſciſionẽ poſt trigintaquinque annos qui ſunt continui. Siue per literas releuamenti,vel reſtitutionis ſeu alias.& ſic quibuſcunque modis declarat,etiam ſi per viam nullitatis contractus reſcindi peteretur:vt pote ſi minor dicat vendidiſſe bona immobilia ſine decreto, tunc alienatio eſt nulla. l. ſi prædium. C.de prædiis minor.ſine decret.non alienand. ſiue dicat ſe læſum, vel circumuentum : quomodocunque agat minor poſt 35.annos,ratione minoris ætatis non audietur.vt hic etiam in alienatione bonorum immobilium facta ſine ſolennitate à iure requiſita.

Solennitates requiſitæ in alienatione immobilium minorum.

2 Nunc videamus in alienatione rerum immobilium minorum quæ ſolennitates requirantur. reſpon.Primò requiritur cauſa vendẽdi,vt pote æs alienum.Vlpia.in l.magis puto.§.non paſsim. ff. de rebus eor.ſic ſcribit:non paſsim tutoribus ſub obtentu æris alieni permitti debuit venditio. neque enim eſt eis via diſtractionis tributa.& ideo prætori arbitrium huius rei ſenatus dedit, cuius officio in primis conuenit hoc excutere,an aliunde pecunia poſsit ad extenuandũ ęs alienum expediri.facit l.lex quæ tutores.C.de admi.tuto.& l.ob ęs.de prædiis minor.Dec.conſil.403.quamuis & ſi æs alienum non interueniat,tutores tamen allegent expedire hæc prædia vendere,vel alia cõparare,vel certe iſtis carere,vidẽdum eſt an prętor debeat eis permittere,& magis eſt ne poſsit. Prætori enim non liberum arbitrium eſt datum diſtrahendi res pupillares, ſed ita demum ſi æs alienum immineat,proinde ſi permiſerit ære alieno non allegato:conſequenter dicemus nullam eſſe venditionem,nullumq; decretum, non enim paſsim diſtrahi iubere prætori tributum eſt, ſed ita demum ſi vrgeat æs alienum.§.ſi æs alienum.ibidem.

3 Secundo,requiritur(vt ordinem l.perſequar) quod aliunde pecunia haberi non poſsit,quærere ergo debet iudex an pecuniã pupillus habeat,vel in numerato,vel in nominibus,quæ cõueniri poſsunt,vel in fructibus cõditis,vel etiã in redituũ ſpe,atq; obuentionũ.d.§. quęrere.in d.l.magis. requirere ergo debet eum qui ſe inſtruat de fortunis pupilli,nec nimiũ tutoribus, vel curatoribus credere,qui lucri ſui gratia nonnũquàm aſſeuerare prætori ſolẽt, neceſſe eſſe diſtrahi poſſeſsionẽ, vel obligari.requirat ergo neceſſarios pupilli,vel parentes, vel libertos aliquos fideles, vel quem alium,

alium,qui noticiam rerum pupillorum habeat: aut ſi nemo inueniatur,aut ſuſpecti ſint qui inueniuntur, iubere debet edi rationes.§.in primis.ibidem.

4 Tertiò,quòd liqueat iudici per diſcuſsionem bonorum ipſius pupilli, & ſic ex actis conſtare debet, non poſſe aliunde ſolui debitum dicta l.magis. §. item requirat, num aliæ res ſint præter prædia,quæ diſtrahi poſſunt, ex quorum pretio æri alieno ſatisfieri poſsit.Si igitur deprehenderit non poſſe aliunde exolui,quàm ex prædiorum diſtractione,tunc permittet diſtrahi, ſi modo vrgeat creditor,aut vſurarum modus carendum æri alieno ſuadeat. ecce Iuriſconſ.verba.ex quibus patet quòd cauſæ cognitio iudicis debet præcedere,& ſententia interlocutoria, quòd non extant mobilia,nec alia bona quæ commodius vendi poſsint. Ange. in §.1.in auth.de eccleſiaſti.rer.immobil.alienat.colla.5.conſuluit Barba.conſi.40.col.4.in 1.vol.& conſi.6.illud.col.3.vol. 4.ac Socy.conſil.235.in 2.vol.

5 Quartò,prætor æſtimare debet vtrum vendere potius,an obligare permittat,nec non & illud vigilanter obſeruare, ne plus accipiatur ſub obligatione prædiorum fœnoris, quàm quod opus ſit ſoluendum æs alienum.§.item prætor ibidem.

6 Quintò, quòd ſi iudex diſtrahendum arbitrabitur, caueat ne propter æs modicum alienum, poſſeſsio magna diſtrahatur,ſed ſi ſit alia poſſeſsio minor, vel non tam vtilis pupillo, magis permitti eam iubere diſtrahi,quàm maiorem aut vtiliorem.d.§. Item prætor. facit l.& ſi ſine.§.1.ff. de minor.Bal.conſi.75.quidam tutor.vol.1.Alex.& Claud.Aqueo.in l.iuſtè.ff.de acqui poſ.

Poſſeſsio magna ob æs alienum modicum uendi non debet.

7 Sextò, ne titulo tenus tutores ære alieno allegato pecunia abutantur, quam mutuam acceperunt,oportebit prætorem curare,vt pecunia accepta creditoribus ſoluatur,& de hoc decernere, dareq; viatorem qui ei renunciet pecuniam iſtam ad hoc conuerſam, propter quod deſiderata eſt alienatio,vel obligatio.§.oe tameo.ibidem.quod eſt notandum.

Pecunia redacta ex uēditione ſolui debet creditoribus.

8 Septimò,quòd ſubhaſtatio ſeu licitatio interueniat,& plus offerenti detur.l.1.C.de fide inſtr. & iure haſtæ fiſcal.lib.10.Bart.in l.alio.ff.de alimen.& cibar.lega. & Matth. in deciſ. Neapolit.q. 249.fuit in conſilio.

Subhaſtatio neceſſaria in re immobili minoris alienanda.

9 Octauò quòd decretum iudicis interueniat, in quo iudex dicet venditionem eſſe faciēdam, & ideò interponit ſuum decretum.l.1.& l.ſi pupillorum.§.ſi prętor.ff.de reb.eor.& altero deficiente non valebit venditio.l.cum hi.§.cauſa.& §.ſi prętor.ff.de trāſact.Spec.in tit.de procur.§.1.verſi. ſed quid ſi ſolùm per libellum.hæc tradit Fabia.de monte in tract.de emp.& vendi.quæſt.quinta princip.nu.95.vbi etiam aliud addit,ſcilicet iudicis ſubſcriptionem.per l.2.C.de aſſeſſo. nos iſtam ſubſcriptionem non exigimus, dummodò ſcriba recitet omnia eſſe in iudicis præſentia facta,qui decretum & authoritatem interpoſuit. { Et prius ſolet iudex permittere venditionem fieri,poſtea ſolennibus ſeruatis proclamatibus,decretum & auctoritatem interponere. vt dixi in l.2.ff. de offic.eius.} Sed nos aliud requirimus, videlicet quòd iſtæ licitationes ſeu proclamata certificentur eſſe facta ſecundum patrię conſuetudinem & ſtylum : vt dico in rubr. de præconiis & ſubhaſtat. & de hoc decreto multa ſcripſi in concor.Franciæ in rub.de concluſ.Lateranen.conſi.in verb. decretis.quæ hîc non repetam.ſed ibi videantur. { Item doctor.dicunt poſt Azo. patrem habentem vſumfructum in bonis filij aduentitiis,cum ſit legitimus adminiſtrator bonorum filij ,ſui poterit vendere bona filij immobilia ſine decreto iudicis.vt Iaſ.refert in l.præſes.C.de trāſact.ſed iſta ſententia eſt contra ius maximè contra l.magis puto.§.ſi pater.ff.de rebus eorum. & l.ſi prædium. & per totum.C.de prædiis minor.& iſta ſententia contra Azo.ſeruatur in curiis Franciæ,adeo quòd ſemper vidi nullam pronunciari venditionem[a], etiam à patre factam de bonis immobilibus filij ſine decreto,alioqui aliter poſſet ſic priuare filium ſuum bonis aduentitiis.}

Decretum neceſſarium in alienāda re minoris immobili.

Certificatio ſubhaſtationis an ſit neceſſaria in re minoris alienat.

Sinon que ainſi en ſemblables contratz ſeroit permis aux maieurs d'en faire pourſuite par relieuement,ou autre voye permiſe de droict.

GLOSSA VLTIMA.

1 HIC tradit limitationem ad ſuperiora, videlicet vt minor non poſsit reſciſionem contractus petere poſt 35. annum.hoc verum beneficio ætatis:ſed ſi alio iure permittatur maiori,& huic minori permittetur.

Poſt 35. annos minor ut maior agere poteſt ad reſciſionem.

2 Et ſic innuit,vt tempus maioribus præſtiturum ad reſciſionem non computetur in hoc 35.anno,vt ſuperius dixi,alioqui ſi minor cōtraheret in 24.anno,& eſſet deceptus vltra dimidiam,non poſſet agere poſt trigintaquinque annos,ſicut maior,quia tempus decem annorum eſt lapſum,intra quod maiores reſtitutionem petere debent,vt in tract.de reſciſ.contrac.dictum fuit.

3 Et ideo quando excluditur quis à beneficio minoris ætatis,non excluditur ab alio,vnde intellige,quòd minor poterit agere ſicut maior de iure communi ageret,vt pote ratione doli, metus, læſionis vltra mediam iuſti pretij,ſeu alia ratione,non tamen habet priuilegia,quæ maior de iure ſpeciali haberet,vtpote tanquā legatus,vel captus,ſeu alio iure ſpeciali quis agere poteſt:minor illo iure non aget,ſi officio legationis functus non fuerit,vel captus,per gl.ſingul.in l.poſtquàm.C. de pact. † Vnde ſi minor læſus vltra dimidiam iuſti pretij non agat intra 35.annos,petens reſcindi contractū beneficio ætatis,poſt illud tēpus poterit agere tāquàm maior,videlicet remedio. l.2.C.de reſcind.vēdit.& in omnibus caſibus in quibus maior de iure cōmuni agere poteſt,ſed nō in illis in quibus maior agit iure ſpeciali,quia lex generaliter loquēs nūquàm videtur derogare,vel cōcedere,id,in quo eſt aliquid ſpecialiter ſtatutū.l.decurionibus.vbi addidi in gl.C.de ſilētiar.li.12.

Minor non agit tanquā maior priuilegiatus.

& glo.in auth.de hæredib.ab inteſt.venien.in verb.vacantibus.colla.9.tex.in c.veniens.de præſc. Iaſ.in l.& eleganter.col.3.ff.de condict. indeb. & in l.ſi cauſa cognita. C. de tranſact. & conſil.38. volum.3.

5 Quid ſi minor fuerit læſus in permutatione, & poſt 25. annos recepit fructus rei permutatæ, nonne videtur approbare contractum? quod videtur, & ſic non poſſet poſteà petere reſciſionem, per l.1.C.ſi maior fact.alienat.rat.habuer. Contrarium fuit in hoc Senatu pronunciatum in muliere, quæ recepit fructus poſt mortem mariti ſuæ rei venditæ ſine ſuo conſenſu, vel permutatæ, vt eo non obſtante reſciſionem petere poſsit.per l.3.§.ſcio.ff. de minorib.quia fructus recipiendo non videtur contractum approbare.Nam eos recepit,ne in damno eſſet, videlicet ne pars aduerſa reciperet fructus & rei & precij:ideo in precij compenſationē recepit fructus rei, quod permittit.l.curabit.C. de actio empt.& vide quæ ſcripſi in proœ.ordi.in gl.5.de illo tit.C.ſi maior factus.

Areſtum.

Qui recipit fructus non uidetur approbare cōtractum.

Minor pendente reſtitutione cogitur ſtare contractui.

6 Item in praxi vidi dubitari,an pendente reſtitutione minor cogatur ſtare contractui, vel ſententiæ,& quidam dicebant non teneri. per rubr. & l.vnam.C.in integ.reſti. poſtulat.nil noui fiat. facit l.ſi cauſa.C.de tranſact.tamen in Francia,quādo reſtitutionis cauſa longum exigit tractum, interim iudex per modum prouiſionis contractum,& ſententiam ſeruandam dicet cautione data: & hoc vidi in praxi ſeruari.per cap.ſuſcitata.de in integ.reſti.ſcripſi areſtum in tract. de reſciſ. contract.in glo.4.Capit.in deciſ.Neapolit.quæſt.53.& Corneus conſil. 111.in 1.vol. & abundè per Vital.de Camba.in tract.clauſul.in hac clauſula.

Executio ſentētiæ non impeditur, pendente lite reſtit.aduerſus eam cautione data.

7 Nec impeditur executio retractabilis ſententiæ pendente reſtitutione. Sed iudex pronunciabit faciendam executionem per modum prouiſionis cautione data.d.c.ſuſcitata.quicquid dicant doct.in l.fi.C.de ord.cognit.& c.auditis.& c.ex literis.de in inte.reſt.& in l.3.§.ibidē.ff.ad exhibēd. & l.ille à quo.§.ſi de facto.ad Trebel.Aufrer.deciſ.54.& ſeq.& dixi fuſius in tract.de ſenten.prouiſio.& tract.de ſenten executor.in 1.Tomo ordinatio.ibi quilibet videre poterit.

Minor ſemel reſtitutus an iterum poſſit reſtitui.

8 Vltimò quæram,ſi minor ſemel fuerit reſtitutus,an iterum poſsit reſtitui?& tex.in l.fi.C.ſi ſæpius in integrum reſtitutio poſtul.decidit non poſſe,niſi nouæ defenſiones, & cauſæ prætendantur, vnde ſi minor repudiauerit hæreditatem, tanquàm multis oneratam debitis, quæ ſic erat, non reſtituetur niſi creditores conuenerint cum eo: & remiſerint dimidiam debiti partem, vel aliam, tunc poſſe iterum reſtitui non negat ibi Imperator, nec Iuriſconſul.à contrario in l. & ſi ſine { Aliàs incipit,Ait prætor. } §.reſtitutus.ff.de minorib.vbi ſic ſcribitur:Reſtitutus autem vt ſe hæreditati miſceat,vel vt eam adeat,quam repudiauit, rurſus reſtitui poterit, vt ſe abſtineat,niſi interueniret contemptus patris.per l.fi.§.vbi autem pueriles.C.de bon.quę liber.& ſcribit Mauric. in tract.de reſtit.c.132.& ſeq.& Anto.cap.in deciſ.Neapolit.quæſt.165.vbi concludit quem ſecundo loco reſtitutum in inſtantia triennij.

9 Si verò minor ſemel petierit reſtitutionem,quæ fuit ei per ſententiam denegata, non impetrabit alias literas ad petendum iterum reſtitutionem ſuper illa re,ſed ſi non appellauerit à denegatione reſtitutionis,& literarum comprobatione,reſtitui poſteà poterit ad appellandum.text. in d.l.fi.C.ſi ſæpius in integ.reſt.poſtu.vbi doct.& c.fi.de in integrum reſtir.Hoſtien.in ſumma illius tit.§.quoties,vbi etiam dicit intereſſe.nam quando reſtituitur quis contra ſententiam, habetur ac ſi lata non eſſet.c.tum ex literis.de in integ.reſt.ſi verò quis reſtituitur ad appellandum, ſententia remanet valida,ſed inquiritur,an benè ſit iudicatum,& ſuſpenditur prima ſententia,per c.venientes.de iureiurand.{Nota etiam quòd decretum non requiritur in alienatione rei minoris mobilis, vt dixi,ſed nec in alienatione rei immobilis, quando creditor vendebat rem pupilli ſibi obligatam,vt docet Guido Papæ ſing.566.ſed ego etiam hoc caſu vidi decretum interponi ſolere,quicquid dicat Guido.Vnde Iaſ.in l.præſes.C.de tranſact.

Sed ſi quis contraxerit, & impetrauerit literas ad reſcindendum contractum,ſi poſtea acquieuerit illis literis ſine ſententia,poterit denuò impetrare nouas literas ſuper hac lęſione,acquieſcendo primis literis,& ſic vidi iudicatum, quia ille titul.ſi ſæpius in integ.reſtitut. poſtuletur, intelligitur poſt ſententiam l.1.ibidem.}

Alia de reſtitutionibus nunc tibi non reſtituam, quia reliqua te poſſe,bone lector,facilè intelligere exiſtimaui,nec potui te magis in rem præſentem perducere: quare ſi lubet; boni iſta conſules & me amabis,gratias de his interim Deo optimo ago immenſas. Amen.

TRACT

TRACTATVS

DE RESCISIONIBVS CONTRACTVVM, ET INTRA QVAE TEMPORA RESCINDI, ET QVOMOdo debeant, quotidianus profecto & vtilis,

PRAEFATIO.

1 Sciendum eſt quòd contractus conficiuntur ambarum partium conſenſu, & confecti vtranque partem obligant.l.1.§.1. ff. de pact. Et ideo dicuntur vltro citroq; obligatorij.in l.Labeo.2.§.1.ff.de verb.ſign.vbi abundè ſcripſi. Licet in initio libera poteſtas vnicuiq; ſit contrahendi,vel non contrahendi, ſed ſemel conſtitutæ obligationi & contractui renunciare aduerſario non conſentiente nemo poteſt.l.ſicut.C.de actio. & oblig. { Imò etiam ſi venditor offerret duplum,non ob hoc reſcinditur venditio.& non eſt. C. de reſcinden.vend.vnde fuit reiectus magiſter Petrus Dagnès aduocatus in parlamento, offerens duplum:& ſic petens venditionem hæreditatis reſcindi, licet eſſet vendita per decretum Magiſtro Matthæo machecol. anno 1516. die 23. Iunij. } Aliquando contractus vtriuſque partis conſenſu diſſoluuntur.in rubr.C.quando liceat ab emptio. diſcede. & tunc cùm partes ſint concordes,nil ad iudicem.l.1.§.indè.ff.de noui oper.nunciatio.interdum tamen & quibuſdam ex cauſis reſcindi contractus etiam altera parte inuita poſſunt.Ideo de his videndum erit cauſis,& quomodo reſcindi in hoc maximè regno valeant:& quia hæc materia in curiis Franciæ eſt frequentiſsima,& vtiliſsima,ob id eam pertractare in animo fuit. Vnde lector beneuole boni cam(ſi nos amas,)conſules.multa enim tibi referam , quæ in publico auditorio conſecutus ſum, vt etiam dicit Iuriſcon.in l.3.§.duæ.in fin.ff.de Carbo.edicto.

Quomodo contractus conficiantur & diſſoluantur.

2 In primis diſcutiendum eſt, quòd contractus aut eſt nullus aut tenet:ſed tamen eſt annullandus. l. & eleganter.ff.de dolo. vbi contractus dicitur nullus , quando dolus dat contractui bonæfidei cauſam,ſed eſt annullandus, quando incidit in contractum bonæfidei,vel dat etiam cauſam contractui ſtricti iuris.l.ſi dolo.C.de inutilib.ſtipular. Actiones bonæfidei quæ ſint,non diſcutio:quia numerantur in §.actionū. de actio.in inſtit.& in gl.c.cùm venerabilis.de excep.& quomodo in eis cōcludatur,& excipiatur,ſcripſi in tracta.de excep.in vlt.q.

Contractus aut nullus, aut annullandus.

3 Itaque dum contractus eſt nullus, agi poteſt coram iudice ordinario impetratis literis Regiis in hoc regno,& coram eo peti,vt declaretur nullus,& quatenus de facto proceſsit reſcindatur.ca. ſi quis presbyterorum.de reb.eccle.non alienan.l.ſi dolo.C. de reſcind. vendit.nam cùm contractus nullus ſit,rumpi non poteſt.l.nam etſi ſub conditione.verſic.poſt defectum. de iniuſto teſta. c.ad diſſoluendum.de deſponſa.impube.niſi quatenus de facto proceſsit. Tamen in regno Franciæ recipitur quis allegans contractum nullum:quia factus à prodigo,cui erat bonis interdictum, & allegans etiam modicò pretio rem venditam:vt cenſuit Senatus anno 1543. die tertia Auguſti. pro comite de Sanxerre,& tunc ſubordinatè petitur,ſicut decimæ & congrua portio. vt ſcripſi in tracta.de congrua portio.

Concluſio quādo contractus eſt nullus.

Nullitas contractus, & deceptio allegari poſſunt.

Areſtum.

4 Interdū contractus tenet,ſed ex aliqua cauſa eſt annullandus,& tunc pars poteſt corā ordinario aduerſam cōuenire partē,& petere illū contractū reſcindi.l.1.& per totū.ff.& C. de reſcinden. vendi.Et hāc proſequemur materiā per totū hanc tracta.Et quādo cōtractus eſt nullus,vtilitas de iure eſt, quòd emptor vel alius tenetur ad reſtituendū omnes fructus,quos recepit, quia ex nullo contractu,nil poteſt pars conſequi,ſecus quando contractus tenet:quia tunc fructus lucratur emptor,vel alius poſſeſſor vſque ad litem cōteſtatam.l.cùm fundus.ſi cer.pet.ff.quod eſt notandum.

Vtilitas quādo cōtractus eſt nullus, uel tenet.

Fructus à die litis conteſtatæ reſtituuntur.

5 Practica tamen regni eſt in vtroque caſu, vt impetrentur literæ Regiæ directæ ordinariis iudicibus,vt reſcindere,& annullare contractum debeant, & de conſuetudine regni ſine literis Regiis iudices non ſolent procedere ad nullitatis etiam declarationem , vel ad contractus reſciſionem,in hoc tamen non comprehenduntur Curiæ ſupremæ, quæ ſine literis iſta facere ſolent: vt alibi ſcripſi in proœm.concorda.& emptor vix ſolet de conſuetudine condemnari ad reſtitutionem fructuum,niſi à die litis conteſtatæ, licet contractus ſit nullus, niſi de mala & peruerſa illius fide appareret,vel alterius.& ita vidi ſeruari,licet aliter à iure diſponatur:vt dictum fuit.

Curiæ ſupremæ reſcindūt contractum nullū etiam ſine literis Regijs.

6 Notandum eſt, quòd contractus multis reſcinditur modis. Primò , ratione perſonæ contrahentis,& hoc etiam multis modis. Aliquando ætatis cauſa,vt ſi infans contrahat, inutilis eſt contractus.Idem ſi minor habens curatorem, ſine eo contrahat.l.1.& l.ſi minor.ff.de verbo. obligat. § pupillus.de inutilib.ſtipulatio.in inſtitu.l.ſi curatorem habens.C.de in integrum reſtitu.Tamen non ſemper ea quæ cùm minoribus geruntur reſcindenda ſunt , ſed ad bonum & æquum ſunt redigenda,ne magno incommodo eius ętatis homines afficerentur, nemine cum his contrahen-
7 te.†Et quodammodo commercium eis interdiceretur.l.quòd ſi minor.§.1.ff.de minorib. per quem text. poterit aduocatus contractum minoris, fiſci , vel alterius defendens ſuam exordiri defenſionem,& aducere poterit. verſicu.Itaque ibidem , niſi aut manifeſta circunſcriptio ſit, aut

Contractus minorū multis reſcinditur modis.

Aduocatus actoris , & rei in minorum reſciſionibus quomodo exordiri debeat

negligen.er in ea cauſa verſati ſiot, prætor interponere ſe non debet: aduocatus verò volens contractum reſcindere minoris ſic exordietur inter omnes conſtat fragile eſſe, & infirmũ huiuſmodi ætatis conſilium, & multis captionibus ſuppoſitum, multorumq́; inſidiis expoſitum: ideo auxilium eis prętor pollicitus eſt, & aduerſus captiones opitulationem. l. 1. ff. de minorib. & ita ſolebant antiqui, & egregij aduocati facere. & ita audiui ſæpe domi. Montolonium & alios doctiſsimos aduocatos inchoantes poſtulare in hoc ſupremo Senatu.

Claudicat ex parte minoris contractus cum eo initus.

8 Ex parte minoris tantùm eſt inutilis contractus. l. Iulia. §. ſi quis de pupillo. ff. de actio. empt. Et ideo ſi ille contractus minori ſit fauorabilis, non reſcindetur, ſicut nec ſententia pro eo lata. l. non eo minus. vbi docto. etiam not. C. de procurato, l. furioſo. de re iudica. ff. ob id non audiretur pars læſa in contractu minoris, ſi vtile ſit minori contractum ſeruare, & literæ Regiæ conceſſæ non approbarentur à iudicibus.

Minor ſi cõſumpſerit precium reſtituitur.

9 Etiam ſi minor iuſtum rei pretium acceperit, quod ad malos vſus coosumpſerit, adhuc reſcin-
10 di illum cõtractum petere poterit. l. ſi quis cùm ſciret. ff. pro emptore. † Et reſcindetur iſte contractus impetratis literis Regiis, & res minoris reſtituetur uon reſtituto aliquo precio, ſi totum malè fuerit conſumptum. arg. l. mater. C. de rei vend. Sed ſi probetur verſum precium in vtilitatem minoris, & quatenus probabitur verſum, eatenus recuperabitur preciũ à minore, qui in hoc locupleoor factus eſt. l. fin. C. de vſucap. pro empt. cap. quod in quibuſdam. de fideiuſſorib. & ita fuit iudicatum in magna camera me audiente Pariſ. anno 1536. die decimatertia Martij.

Areſtum.

Reſtitutio minorũ duo copulatiuè requirit.

11 Et ideo ſi minor in ſuis contractibus decipiatur, poteſt petere in integrum reſtitutionem impetrando literas Regias, per totum tit. ff. de minorib & in rub. C. de in ioregr. reſti. ſed oportet duo probare, videlicet ſe minorem, & læſum. l. nam poſteà. §. ſi minor. ff. de iureiur. & non videtur circunſcriptus minor, qui iure vſus ſit communi. l. fin. C. de in integr. reſtitut. vbi dicit Bald. oportere minorem exprimere ſe fuiſſe deceptum dolo aduerſarij, vel ſui facilitate: aliàs audiri non debet. l.
12 1. ff. de mino. abundè ſcripſi in tracta. de reſtitu. artic. 1. ſuperius. † Vnde ſi minor ſic deceptus fuerit, etiam in mobilibus poterit in integrum reſtitui per dictã l. 1. vt cenſuit Senatus Pariſienſ. pro domino *Corbie* Coofiliario magni conſilij, qui dum erat minor emerat equum & mulam, & cùm effectus fuiſſet maior in vim executorij inſtrumenti, executio in eum facta fuit, & iudex ad garnieodum contentum in ſchedula illum condemnauerat: à qua ſenteotia domi. *Corbie* appellauit, & cùm reſcindi dictum contractum in curia petiiſſet Senatus, malè iudicatum pronunciauit, condemnans tantum domi. *Corbie* ad ſoluendum quantum valebant tempore emptionis, & non plus, aono 1522. in menſe Martio. Et eadem ferè eſt practica, ſiue cootractus ſit nullus, vt quando minor contraxit ſine tutoris authoritate. l. 1. ff. de author. tuto. ſi verò cum authoritate contractus valet, ſed reſcinditur probata læſiooe. vt in l. magis puto. §. ne paſsim. ff de rebus eorum.

Etiã in mobilibus minori ſuccurritur.

Areſtum.

Furioſi, dementis, & ſimiliũ cõtractus nullus.

13 Item coutractus redditur inutilis ex defectu oaturalis conſenſus, vt ſi furioſus, demeos, mente captus, aut phreneticus contraxerit. l. in negociis. & l. furioſi. ff. de regul. iuris in l. 1. de verb. obli. his enim caſibus & ſimilibus poteſt, ſi reſipuerit is, qui contraxit, vel ſi non reſipuerit, conſanguineus ſeu curator impetrare literas Regias, in quibus contractum nullum factum per illum furioſum vel alium declarari petat: & ad reſcindendum quatenus de facto proceſſum fuit, vt ſuperius diximus.

Subiectionis ratione reſcinditur contractus.

14 Ratione ſubiectionis reſcinditur contractus, vt pote ſi rex contrahat, vel alius potens, princeps & tyrannus cum ſuo ſubdito. quia blanditię poteotum inducunt iuſtum metum. l. 1. C. ſi rector prouinciæ. gloſ. in l. 1. in verb. quemadmodum. quod iuſſu. ff. & noo computatur tempus illi ſubdito in vita tyranni: quia non poteſt tunc cum commodo ſuæ perſonæ agere. gloſ. in ca. licet. in fi. in verb. precibus. de electio. in pragmati. Lucas de Penna in l. litibus. col. 3. de agricol. & cenſit. lib. 10. Barbat. in c. nam concupiſcentiam. col. 5. de conſtit. & in clem. 1. col. 4. de teſtib. & Iaſ. in l. de pupillo. §. ſi quis ipſi. in quinta quæſt. Bar. de noui operis ounciat.

15 Idem ſi ſeruus, vel filiusfamil. cum domioo, vel patre cootrahat, tunc tantùm obligatur naturaliter. l. f. ater à fratre. ff. de condict. indebiti. l. lis nulla. de iudi. idem putatem etiam ſi obligaretur ciuiliter. nam contractus ob metum reuerentialem reſcindetur, vt inferius dicam.

16 Idem ſi clericus cootraheret cum ſuo prælato terribili, vt etiam ratione authoritatis poſsit petere contractum infringi. per l. primam. §. quæ onerandę. ff. quorum rerum actio non datur. & ibi multa ſcripſi.

17 Idem in religioſo quoad ſuum ſuperiorem, authenti. ingreſsi, & ibi docto. C. de ſacroſanct. eccle. & c. quia ingredientibus. 19. quæſt. 3. Ideo contractum ſic initum poterunt iſtæ perſonæ ſic ſubditæ petere vt reſcindatur, quatenus de facto proceſsit.

Prodigi contractus reſcinditur.

18 Item interdum quis à lege prohibetur contrahere, vt prodigus, vel à iudice, & tunc ſi læſus fuerit contrahendo poterit petere etiam contractum reſcindi impetrando literas Regias. l. is cui bonis. de verb. oblig. l. 1. de curato. furio.

Mutus, & ſurdus an poßint contrahere, & quando contractus illorum reſcindatur.

19 Mutus verò ſi compos mentis ſit, & ſignis intelligatur, contrahere poteſt: & valebit contractus conſenſu initus. ſecus ſi verbis fieri contractus deberet, tunc noo valebit contractus, cùm loqui non poſsit, quod in ſtipulatione eſt neceſſarium. l. 1. ff. de verb. oblig. & §. mutum. de inutilib. ſtipulatio. in inſtit. l. 1. in fin. & l. in quibuſcunque. de actio. & oblig. ff. docto. in l. mutum. de acquir. hæred. l. vbi non voce. de regulis iuris.

20 Si

20 Si verò habuerit curatorem, tunc contractus ſine illius authoritate non valebit, ob id reſcindi poterit. l. ſi curatorem. C. de in integr reſtit. Idem in ſurdo dicit Petr. Ferrar. in ſua practic. in forma actio. real. in verb. veris, & legit. col. 2. probatur in dicta l. 1. in fin. de actio. & oblig.

21 Ratione fragilitatis ſexus, vt in muliere, ſi pro alio fideiubeat, petetur contractus reſcindi, & reſcindetur impetratis à Rege literis: quod probatur in l. 1. & per totum. ff. ad ſenatuſconſ. Velleia. & 10 caſibus poſitis in l. fin. C. de iuris & facti ignor. quando læſa eſt ex ſuo contractu. l. quamuis. §. Marcellus. & ſeq. ff. ad Velleia.

Mulieris contractus an valeat, et quando reſcindatur.

22 Secundo, contractus reſciſio petitur ratione formæ non ſeruatæ, vt in ſtipulatione, ſi non interuenerit interrogatio ſimul & reſponſio. l. 1. ff. de verb. oblig. quia actus, non ſeruata forma corruit. l. cum hi. §. ſi prætor. ff. de tranſact. Albert. Brunus in tracta. de forma & ſolennita. actus, rubri. 1. verſic. quintò non omitto. &c.

Ex forma non ſeruata reſcinditur contractus.

23 Et in contractibus, qui re contrahuntur, ſi res non interuenerit, inutilis eſt contractus, & inſtrumentum obligatorium. l. rogaſti. §. ſi obi. ff. de rebus credit. & §. 1. quibus modis re contrah. obliga. in inſtit.

24 Idem ſi conſenſus deficiat in contractibus, qui conſenſu perficiuntur: vt in rub. de oblig. ex conſenſu. in inſtit. & l. conſenſu. ff. de actio. & oblig. l. in venditionibus. de contrah. emptio. Et ideo contractus nullus petitur declarari, & quatenus de facto proceſsit reſcindi, & inſtrumentum reſtitui caſſum & nullum, vt fuſius inferius dicetur.

25 Tertiò, propter defectum ſolennitatis reſcinditur contractus, vt ſi venditum fuit minoris prædium, vel alia immobilia bona ſine decreto, reſcindetur alienatio. l. ſi prædium. & per totum. C. de prædiis minor. l. magis puto. ff. de rebus eorum.

Contractus ſine ſolennitate factus reſcinditur.

26 Idem ſi ſolennitas non fuerit adhibita in alienatione rerum eccleſiæ, quæ ſcribitur in cap. ſine exceptione. 12. quæſtio. 2. ſcripſi plenè in compend. alienat. rerum eccle. in quibus caſibus illa ſolennitas non requiritur: & quoties requiritur ſolennitas, & non interuenit, vt in vẽditione facta per licitationem, ſiue per incantum publicum, tunc illa alienatio ob ſolennitatis defectum reſcindi poterit: & hoc impetratis literis Regiis in hoc regno, in quibus ſolennitatis defectus narrabitur, vt ſcripſi in tracta. de præconiis infrà.

Alienatio rerum eccleſiæ ſine ſolennitate nõ valet.

27 Idem in aliis caſibus in quibus in alienatione requiritur ſolennitas, ſi ea deficiat, contractus erit nullus, & malafide factus præſumitur. l. 1. vbi glo. ſingul. C. de fide inſtrumen. & iure haſtæ fiſcal lib. 10.

28 Quartò, contractus reſcinditur ratione prohibitionis, quæ interdum fit à lege, vt in infante, & perſonis ſuperius expreſsis.

29 Item aduocatus prohibetur & procurator contrahere cum clientulo lite pendente. l. quiſquis. §. præterea. C. de poſtul. & de quota litis paciſci. l. litem. C. de procurat. quod ſi contrà fiat, reſcindetur hic contractus impetratis etiam literis Regiis. Medicus cùm ægro, durante infirmitate contrahere prohibetur. l. medicus. de variis & extraord. cognit. ff. & medicos accipe eos, qui alicuius corporis, vel certi doloris ſanitatem pollicentur. l. 1. §. medicos. ibidem. l. archiatri. de profeſſorib. & medic. lib. 10. C. quem ſingul. ponderat Iaſ. in §. tripli. nume. 59. de actio. 10 inſtitu. & licet dicta l. medicis. loquatur, quando medicus compulit. Idem tamen eſt, quando æger proprio motu & ſpontaneo promitteret durante infirmitate, vt ſcribit Hippolytus in l. lege. §. conſtitutum. nu. 4. de ſica. ff. quia ſemper promittere coactus infirmitate præſumitur.

Aduocati procuratoris medici, officialis, & aliorũ, quando reſcindatur contractus.

30 † Et idem iudicari vidi in chirurgo, cui tactus peſte, ſi euaderet, promiſerat ducentos aureos, fuit enim ad triginta aureos condemnatus tantùm reus areſto Senatus: & ſic illa promiſsio peſtiferi, vel alia debet ad arbitrium boni viri reduci inſpecta contagione, & operis quibus caruit vel Chirurgus: & ſi excederet in modico, non annullaretur. & ſic intelligi debet quod ſcribit Matthæ. de afflict. in deciſio. Neapol. quæſt. 123. dominus Carol.

Promiſsio peſtiferi quando valeat.

31 † Idem vidi ſeruari in quadrigario, qui tempore neceſsitatis fecerat ſibi obligari quendam ad ſex viginti libras, vt deferret res Aureliam tempore aduentus Imperatoris Caroli quinti anno 1544. & tunc eſſet tutius ſine conuentione precij ei res tradere deferendas, & poſteà arbitrio boni viri ſoluetur ei.

Quadrigarij ſtipulatio excedẽs fuit per Senatum modificata.

32 Officiali annali durante ſuo officio cum ſuis ſubditis contrahere non permittitur. l. principalibus. cum ſeq. ff. ſi cert. petat. l. non licet. & l. qui officij. ff. de contrah. empt. Hodie cùm in hoc regno pauci magiſtratus ſint annales, non reſcinderentur tales contractus etiam in annalibus, niſi impreſsio probaretur. l. ſi per impreſsionem. quod metus cauſa. C. vt ſcripſi in procem. ordin.

Officialis an durante ſuo officio contrahere poſsit cum ſuis ſubditis.

33 Non poteſt hæres non viſis nec cognitis verbis teſtamenti tranſigere. l. de his. de tranſactio. ff. quod ſi fecerit, reſcindi factum ſolet. l. 1. §. 1. ff. quemadmo. teſta. aper. vbi etiam glo. idem dicit in ſententia. Et hoc probat Roma. ſingul. 195. tu legis. l. &c. tum fauore vltimæ voluntatis, vt facilem ſortiatur effectum. l. vel negare. ibidem: tum odio hæredum occultantium teſtamenta. docto. in dicta l. de his. & l. non eſt ferendus. ff. de tranſactio.

Tranſactio non viſo teſtamento reſcindi ſolet.

34 Item in fraudem creditorum non poteſt quis alienare, alioqui reſcinditur contractus. in rubri. ff. quæ in fraudem credito. & C. & §. item ſi quis in fraudem. de actio. in inſti. doct. in l. poſt contractum. ff. de dona.

Alienatio in fraudem creditorum reſcinditur.

35 Præterea alienationes poſt iudiciũ familiæ erciſcũdæ acceptũ interdictæ ſunt duntaxat voluntariæ, non quæ vetuſtiorem cauſam & originẽ iuris habẽt neceſſariã. l. alienationes. ff. famil. erciſc.

Prohibiti cõtrahere per legem, contractus reſcinditur, ſi contrahant.

36 Prohibetur interdum quis cõtrahere per legem municipalem,vt poſt per ſtatutum, vel conſuetudinem,vt mulier nupta de cõſuetudine iſtius patriæ non poteſt contrahere, niſi mercatrix publica ſit,vt patet in conſuetudinibus,maximè per Boer.in conſuetud.Bitur.rub.de conſuet.iuris ſtatus perſonarum.§.quarto.

37 Et in quibus caſibus prohibentur aliqui contrahere , ſi contra legem etiam municipalem contrahant,nullus eſt contractus.l.non dubium.de legib.C.quia lex reſiſtit. Ideo non valet contractus.Bartol.in l.cùm lex.de fideiuſſorib.ff.nec transfertur dominium ex illo contractu.l.quemadmodum.C.de agricol. & cenſi.lib.11. & in hoc tantùm operatur prohibitio conſuetudinis , vel legis municipalis,quantum legis generalis : quia tantæ eſt poteſtatis in loco vbi ſeruatur,quantæ lex generalis.l.omnes populi.vbi docto ff.de iuſti.& iur.& l.1.C.de ſumma trini. & hoc caſu etiã impetrantur literæ Regiæ,de quibus ſuprà ſcripſi.

Contrahere probibiti à iudice & arbitro , contractus reſcinditur.

38 Aliquando prohibentur aliqui contrahere à iudice , & tunc poſt prohibitionem non valet contractus.l.is cui.vbi docto.ff.de verb.oblig.exemplum etiam patet.in l. vtrum. de petitio.hæredi.l.moris.§.ſunt & aliæ.de pœn.Bart.& alij in l.filiusfami.§.diui.de lega.1.& tunc ſolent impetrari literæ Regiæ vt nullus contractus pronuncietur, vel annulletur,ſaltem quatenus de facto proceſsit,vt ſuperius dixi.

39 Ab arbitro ſi prohibeatur alienatio, quæ tamen poſteà fiat , poteſt etiam peti contractus reſciſio:dominium tamen transfertur poſt prohibitionem,ſicut cùm prohibetur contractus,& alienatio per pactum.l.ea lege.C.de condict.ob cauſam dat.l.ſi ita quis.§.ea lege.ff. de verbo.oblig. l. non diſtinguemus.§.nunc de officio.de arbitr.

Alienatio facta contra prohibitionem hominis reſcinditur.

40 Prohibitio etiam alienationis cum cauſa à teſtatore fieri poteſt,& ſi poſteà fiat,reſcindi poteſt.l.filiusfamil.§. diui. & ibi amplè docto. ff. de legatis.1. & an transferatur dominium ibi diſputant. ſed quia idem in praxi concluditur , & ferè praxis eadem exercetur, ideo illud relinquo ad ibi notata.

41 Et ideo quando fit prohibitio à teſtatore , ne domus alienetur , quia vult vt remaneat in familia,ſi ille,qui eam detinet alienauerit,omnes de familia, vel proximus etiam non reſtituto pretio,eam repetere poterit,& contractum reſcindere.l.peto.§.fratre.& l.vnum ex familia ff.de leg.2.

42 Si autem prohibitio fiat inter viuos, & tunc regulariter contra prohibitionem facta valebit alienatio:ſed agi poteſt contra alienantem ad id quod intereſt.l.ſi ita quis. §. ea lege. ff. de verbo. obliga.l.fi.C.de reb.alien.non alienand.Bal.in c.vno.col.fi.de aliena.feud.

43 Niſi ſuper re aliquid retineretur,vt cenſus in re emphyteoticaria, tunc nõ valebit cõtractus. l.fi.C.de iure emphyteo.ſed quia in praxi ſolemus impetrare literas Regias ad annullandum contractum,quatenùs de facto proceſsit,ob id eadem ferè eſt practica ſiue contractus nullus ſiue annullandus.vt ſuperius dixi.

Delicti ratione quis contrahere prohibetur.

44 Prohibetur quis contrahere quandoque ratione delicti , & tunc alienatio poſt delictum facta ſi in contrarium condemnatio ſecuta fuerit,non valebit.l. poſt contractum.ff. de donatio. vbi plenè Bartol.& cæteri,& in l.1.de iure fiſci.lib.10. Ideo illa alienata fiſcus reuocat , ſi bona fuerint confiſcata : qui etiam impetrat literas Regias, vt priuatus , prout vidi obſeruari , quæ non ſolent ei denegari.

Ratione rei quando contractus reſcindatur.

45 Quintò,reſcinditur contractus interdum ratione rei,vtpote ſi res ſacra, religioſa ſancta : vel quę non ſit in commercio noſtro,& alienata ſit.Iſta enim alienari prohibentur.l.inter ſtipulãtem. §.ſacram.ff.de verb.oblig.l.ſancimus.1.& auth.prętereà.C.de ſacroſanct.eccle.quia iſtę res in nullius bonis ſunt. §. nullius.de rerum diuiſio. in inſtit. vnde ſi quis presbyterorum alienauerit rem eccleſiæ,etiam ipſe alienans poterit rem alienatam petere,& reſcindi per literas contractum,quatenus de facto proceſsit.c.ſi quis presbyterorum.de rebus eccle.non alienan.

Rei litigioſæ, dotalis, & publicæ reſcinditur alienatio.

46 Adhæc res litigioſa alienari prohibetur.l.1. C. de litig. & litigioſa res eſt , de cuius dominio cauſa mouetur inter petitorem & poſſeſſorem.auth.litigioſa.ibidem hoc interdum reſcripto concedi ſolet, vt alienari poſsit non obſtante vitio litigioſi , (vt vidi in praxi ſeruari: & ſic conſuluit de Ripa in lib.2.reſpon.de reſcrip.c.29.)

47 Res dotales etiam ius alienare prohibet.l.1. & per totum. ff. de fundo dotal.non alienan. & C.vnde ſi alienatio rei immobilis dotalis facta fuerit , etiam conſentiente vxorę, poterit reſcindi. authe.ſiue à me.C.ad Velleia.

48 Item publica res,vel vſibus publicis deſtinata.l.bona & l.inter publica. vbi ſcripſi. ff. de verborum ſignificatio. & in his & alijs ſimilibus caſibus reſcinditur contractus , quatenus de facto proceſsit,impetratis tamen(vt ſæpius dictum extitit)ad hoc literis Regiis.

Ratione deficientis conditionis, vel modi reſcinditur contractus.

49 Sextò,petitur contractus reſcindi ratione deficientis conditionis.l. proinde.ff. de rebus credit.ſcripſi in l.cedere.ff.de verb.ſignifi.idem ſi modus deficiat.l. quibus.§.fin.ff.de conditio. & demonſtr.Bald.conſi.104.ſex ſunt,quæ in 1.volu.vnde ſi dedero domum alicui,vt me alat,ſi non me aluerit,agam,vt cogatur me alere,ſeu vt reſcindatur donatio.l.fin.C.de reſcinden.vendit.

Ratione vitij reſcinditur contractus.

50 Vltimò , reſcindi contractus petitur ratione alicuius cauſæ , vtpote propter vitium , ſi quis equum habentem vitium latens vendiderit, tunc agam actione redhibitoria intra ſex menſes : vt rehabeat ſuum equum,vel actione quanto minoris poſt ſex menſes,& intra annum.l.redhibere.& per totum.ff.de ædilit.edict.l.ſecunda.C.de ædilit. actio. & in his mobilibus non ſolent impetrari literæ Regiæ, ſed directa via agi intra tempus à lege vel conſuetudine præſtitutum, ne plus ex-

ponatur

ponatur in his literis, quàm valeat res. per l. mediterraneæ. C. de anno. & tribut. lib. 10.

51 Interdum reſcinditur contractus ratione proteſtationis alicui factæ, ſeu denunciationis: vt ſi denunciauerim tibi, vt non emas talem domum, vel per proclama fuit prohibitũ, ne talis res alienaretur, ſi poſteà alienata fuerit reſcindi contractus petetur. per l. ſi fundum. C. de rei vendicatio.

Denũciat ° facit ut contractus reſcindatur.

52 Reſcinditur etiam propter cauſam inhoneſtam. l. ſi plagij. ff. de verbo. oblig. vel ceſſante cauſa. vt in rubri. ff. & C. de cond. ob cauſam. vnde ſi dederim fundum cauſa matrimonij, ceſſante matrimonio & non contracto repetere talem rem potero. l. quod Seruius, & ſeq. de conditio. cauſa data: & hoc directa via ſolet fieri etiam ſine literis.

Cauſæ inhoneſtæ & ceſſantis ratione reſcinditur contractus.

53 Simulationis ratione reſcinditur contractus. in rubric. C. plus valere quod agitur. & per Cępol. plenè in tracta. de ſimulatio. contract. ſcripſi in tracta. de reſtitu. & releua. in glo. octaua.

54 Ob enormem læſionem, puta quando quis eſt deceptus vltra dimidiam. l. 2. C. de reſcinden. venditio. & inferius dicetur artic. 1. in glo. 14.

55 Ratione metus reſcinditur contractus. nam quæ metus cauſa geſta ſunt, rata prætor non habet. l. 1. & per totum. ff. quod metus cauſa. & artic. 1. inferius ſcribam. glo. 12.

Simulatio, læſio, & metus contractus reſcindunt.

56 Item reſcinditur factum durante abſentia illius, qui reipublicæ cauſa aberat. l. 1. & per totum ff. ex quibus cauſis maio. & ſuperius dictum fuit in tracta. de reſtitu.

57 Item ſi quis non ſperans ſe liberos habiturum donauerit omnia bona ſua, ſi poſteà liberos procreauerit, donationem reſcindi per literas impetrabit. l. ſi vnquam. de reuocand. donatio. vbi amplè de Ripa, & domĩ. Tiraquel.

58 Per ingratitudinem reuocari petitur donatio, ſi ingratus fuerit donatarius donanti, vel cum non aluerit in eo caſu, quo de iure tenetur. l. fi. C. de reuocand. donatio. & in caſibus ibidem ſcriptis. & in cap. fin. de donatio. aliis etiam in multis caſibus reſcinditur contractus, quos longum eſſet hîc referre, & omnes videntur ferè comprehẽdi ſub caſibus præſcriptis: ob id, beneuole lector, hæc tam frequentia non aſpernaberis.

Abſentia, ingratitudinis, & ſuſceptionis liberorum cauſa reſcinditur rei alienatio.

59 Notandum eſt, quòd ex quibus caſibus reſcindi poteſt contractus, imò ſi nullus ſit, retineri res in conſcientia poteſt, donec declaretur nullus. teſte Panormita. in capitu. plerique. de immunita. eccleſia. & ideo lucratur quis fructus ante litem conteſtatam. l. cùm fundus. ff. ſi certum petatur. ſcripſi in prooemi. ordinat. in glo. prima faciunt ea quæ dixi in interpretatio. l. vnicæ. nota. primo. C. de ſenten. quæ pro eo quod intereſt proferunt. Ideo in hoc regno iudices non ſolent condemnare ad fructus etiam ſuper contractu nullo, niſi à die litis conteſtatæ, vt prædixi. quod eſt notandum.

Retineri res poteſt, licet contractus ſit nullus.

60 Adde, quòd ex tribus cognoſcuntur contractus, in qua ſpecie ſunt, ſcilicet ex forma verborum. l. prima. ff. de verborum obligatio. ex parte rerum. vt in l. ſecunda. ff. de rebus credit. & ex vtilitate. l. Lucius. ff. de donatio. iuncta l. prima. de pœnis. Bald. in conſil. 494. facti ſeries. in 3. volum.

Tribus modis cognoſcuntur contractus.

61 Quærò an reſciſa venditione, vel contractu expenſæ meliorationum repeti poſsint, quod ſic ſcribunt docto. in cap. 1. de in integrum reſtitutio. vt plenius dicetur inferius. vide in l. in fundo. & quæ ibi addidi. ff. de rei vendi.

Expenſæ reſciſo cõtractu repetuntur.

Loys xij. Article xlvj. *des publiées* 1512.

Articulus vnicus.

Item, & affin que les domaines & proprietez des choſes, ne ſoyent incertaines, & ſans ſeureté es mains des poſſeſſeurs d'icelles, ſi longuement qu'ilz ont eſté cy deuant, & que la preuue des parties ne periſſe, ou ſoit rendue difficile par laps de temps, es cas cy apres declairez: nous auons ordonné & ordonnons, que toutes reſciſions de contratz, diſtratz, ou d'autres actes quelcõques, fondees ſur dol, fraude, circonuention, crainte, violence, ou deception d'outre moitié de iuſte pris, ſe preſcriront doreſenauant, tant en noz pays couſtumiers, que de droit eſcrit, par le laps de dix ans continuelz à compter du iour, que leſditz contratz, diſtratz, ou autres actes, auront eſté faitz, & que la cauſe de crainte, violence, ou autre cauſe legitime empeſchant de droit, ou fait la pourſuitte deſdites reſciſions, ceſſera: non obſtant ſtatutz, couſtumes, ou vſances quelconques à ce contraires: auſquelz quant à ce nous auons derogué & deroguons de noſtre certaine ſcience, pleine puiſſance & authorité Royal.

GLOSSA I.

1 HIC articulus diuiditur in duas partes. in prima duæ ponuntur rationes huius legis Regiæ condendæ. in ſecunda deciſio. ſecunda ibi *nous auons*. Prima ratio ſumitur ex
2 ratione vſucapionis. † Bono enim publico introducta eſt vſucapio, ne ſcilicet quarundam rerum diu, & ferè ſemper incerta dominia eſſent. elicitur ex verbis Iuriſconſul. in l. prima. ff. de vſucapio. Cùm ergo vſucapio & præſcriptio ſit introducta propter bonum publicum,

Summa ordinationis Regiæ, & rationes quare inuenta ſit præſcriptio.

publicum,vt ibi,& à iure ciuili.§.primo.inſtitu.de vſucapio.cap.quicunque.decimaſexta quæſtione tertia.l.1.de acquirend.rerum dominio. ff. & ſi ius ciuile non eſſet, præſcriptiones non eſſent. dicit Bald.in repetitio.l.prima.col.tertia. C.de emancipatio.libero. etiam eſt inuenta, vt ſit litium finis.l.fi.ff.pro ſuo.quod etiam publicam vtilitatem concernit.l. properandum. in princip. C. de iudic.Et etiam ſunt inuentæ propter libertates ſubditorum ne de iure ſuo ſemper dubitent.text.in authenti.de tempore non ſolutæ pecuniæ.§. primo.collatio.ſeptima.& ibi glo. in verb.diligentia, quam not. Bald. in §.ſi quis per triginta.col. 2. ſi de feudo. defunct. conten. fuerit inter domi.& agnat.vaſſal.ſcripſi in repetitio.cap.poſtulaſtis.in glo.retinere.de cleric.excommunicat.miniſtrante.& in præfa. ad rub. de præſcrip.in decreta. Et ſic ſtatuitur in hac conſtitutione, vt quis contractus reſciſionem intra decem annos petat,ne incerta dominia ſint longo tempore apud poſſeſſores,ſicut olim,ſcilicet ante iſtam ordinationem.text.hic in manibus poſſeſſorum pro apud poſſeſſorem accipit,& eſt phraſis Gallorum ſumpta ab Hebræis.vt ſcripſi in rubric.de nominat.reg. in verb.in manibus.in concordat.§.primo.

Lex, uel ordinatio ex cauſa publica dominiū auferre poteſt.

3 † Ex quibus infertur non eſſe inconueniens,ſi ex cauſa videlicet publicæ vtilitatis lex ciuilis in quibuſdam caſibus auferat dominium.l.ius ciuile.ff.de iuſticia & iure.l.item verberatum de rei vendicatio.l.Lucius.de euictio.l.venditor.§. ſi conſtat.communia prædiorum.l. ſi priuatus.qui & à quibus.l.Antiochenſium.de priuileg.credito.Bartol.in l.omnes populi. in prima quæſtio. quartæ quæſtio.principal.ff.de iuſticia & iure.Felin.plenè, & alij.in cap. quæ in eccleſiarum.col. 8. de conſtitu.Iaſ.in l.Barbarius.col.7.cum ſeq.ff.de offic.prætor.Bartol. & alij in l. nemo poteſt. colu. 4.de legatis primo.Ioan.Franciſc.in tracta.de præſcriptio.in prima parte,quæſtione quarta.quamuis dominiū ſit de iure gentium.l.ex hoc iure.ff.de iuſticia & iure.gl.in l.2.C.de precib.Imperato. offerend.vbi addidi,& in c.quo iure.8.diſtinctio.Scripſi abunde in trac.de congrua portio.in fin.

Renunciare præſcriptioni quis non poteſt.

4 Secundò infertur quòd homines non poſſunt renunciare præſcriptioni.Bartol.in l. nemo. ff. de legatis primo.Panormita.& alij in rubri.de præſcriptio.vbi vide abundantius.& per Petr. Ferra.in forma rei conuenti,in verb.præſcriptionis.Felin.in cap.ſi diligenti.in ſecundo correla,quinta fallen.de foro competen.

Et que la preuue des parties ne periſſe,ou ſoit rendue difficile par laps de temps.

GLOSSA II.

1 ALIA ratio huius ordinationis eſt, ne probationes partium pereant, vel difficiles ex lapſu temporis reddantur, cùm hominum labilis ſit memoria.l. peregrè. ff. de acquirenda. poſſeſsio. ob id ſtatuitur vt intra decem annos contractus reſciſio petatur, vt ſequitur.& an probatio adimi poſsit,vel coarctanda ſit.ſcribit text. in l.quoniam. C. de hæretic.& ego in concordat.in rubri.de nominatio.Reg.§.vlti.in glo.fin.

Ratio legis complectitur omnes caſus,& extendit legem ad omnia quæ ratio continet.

2 Sicendum eſt, quòd vbi in lege vel ordinatione eſt ſcripta ratio, vt hìc, tunc illa conſtitutio complectitur omnes caſus,qui ſub ratione expreſſa comprehendi poſſunt, etiam ſi ſequeretur iuris correctio:vt plenè ſcribit Curtins ſenior conſi.9.num.50.cum ſequen.

Es cas cy apres declarez:nous auons ordonné & ordonnons que.

GLOSSA III.

Iſta ordinatio an habeat locum in caſibus nō expreſſis.

1 ET ſic iſta ordinatio per hæc verba, *es cas cy apres declarez*. ſecundum quoſdam eſt limitata in caſibus hìc declaratis,quare extendi non debet.l.in agris.ff. de acquiren. rerum dominio.l.ſecunda de ſeruis exportan.& quia eſt contra ius, ideo etiam reſtringenda:& ſi venerit nouus caſus hìc non comprehenſus,decidetur ſecundum ius,non per iſtam ordinationem per ea quæ plenè ſcribit Feli.in cap.cùm ordinem.col.4.verſicu. limitata cauſa.de reſcriptis. & exprimendo caſus ſequentes in aliis videtur prohibere. l. cùm prætor. ff. de iudic.c.qualis.25.diſtin. & quando non mutantur, cur ſtare alij caſus prohibentur. l. præcipimus. C.de appellatio.

2 Ego tamen dicerem iſtum textum limitatum quoad probationem, vt velit dicere, quòd hoc ſtatuatur ne probatio pereat,vel difficilis reddatur, in caſibus poſteà declaratis. & non quòd velit iſtam ordinationem loqui tantùm in caſibus expreſsis hìc:quia eſſet ſibi contraria. Nam infrà dicit *toutes reſciſions,& autres actes quelconques*. nec eſt veriſimile quòd tam citò ſe corrigeret:vt ſcripſi in quarto notab.in repetitio.l.vnicæ.C.de ſenten.quæ pro eo quod intereſt.& ſic concluſiuè tenebimus hanc legem Regiam non ſolùm habere locum in caſibus hìc deſcriptis,ſed in aliis caſibus ſimilibus,& qui verbis text.conuenire poterunt,vt inferius dicetur.

Toutes reſciſions.

GLOSSA IIII.

Omnes reſciſiones in dolo uel fraude fundatæ hic comprehenduntur.

1 QVI totum dicit, nihil excludit. l. à procuratore. C. mandat. & in procemio Digeſtorum patet de hoc verbo totum. & per Baldum, conſilio 335. quædam mulier. volumine primo. ſcripſi, articulo primo, in principio tractatus de literis obligator.in primo Tomo conſtitu. Reg. & quia hìc dicit *toutes reſciſions, & quelconques actes*, tamen

intelhge

intellige quòd omnes reſciſiones,& quicunque actus fundati ſuper dolo,fraude, &c.

2 † Ergo ſi ſint alij actus, qui non fundentur ſuper dolo,vel alia qualitate, in text.expreſſa non habebit locũ hæc ordinatio per hunc text. ſumendo argumentum à contrario,quod eſt validum. l.1.ff.de offic.eius. Si verò fundetur reſciſio eò, quòd quis non potuit diſponere , non habebit locum hic articulus,vtpotè ſi quis poſt decem annos velit reſcindere venditionem decimarum, vel alium contractum ſuper ipſis factum per laicum,poterit,nec erit impedimento iſte articulus.

3 † Idem ſi petatur contractum venditionis reſcindi ob ſolennitates omiſſas,vt ſcripſi in l.Imperatores.ff.de priuileg.credito.quia iſte text.de his non loquitur. & quia verba ordinationis non conueniunt,nec diſpoſitio.l.4.§.toties.ff.de dam.infect.

Solennitatis vel poteſtatis defectu initi contractus an reſcindi poſſint ultra decem annos.

4 † Vnde ſi quis non viſis verbis teſtamenti tranſegerit, & læſus fuerit, poterit etiam poſt decem annos petere,vt reſcindatur tranſactio.argu.l.ſicut & l.omnes.C.de præſcript.triginta anno. niſi dolo factam allegaret, quia tunc hîc comprehenderetur, vt patet infrà. {Idem ſi minor tranſegerit , vel alius ſuper falſa cauſa, vtpote quia dicebatur aduerſarium eſſe debitorem, qui vere in nullo erat,tunc etiam non valebit alienatio rei minoris cum decreto.l.& ſi præſes.C.de præd.mino.& ſic poſt decem annos vſque ad 30.poterit reſciſio peti.}

5 Amplia etiam,ſi eſſent contractus facti per clericos.nam ſi agant in curia ſeculari, vt de conſuetudine ſolent,per literas Regias ad reſcindendum huius contractum, tunc intra decem annos petere reſciſionem illius debent:ſecus ſi ageretur in curia eccleſiaſtica.Barba.in rubri.de rebus eccle.non alienan.col.16.cum ſequen.vbi dicit curiam eccleſiaſticam non teneri ſeruare leges & ordinationes,per ea quæ notant docto.in cap.eccleſia ſanctæ Mariæ.de conſtitu.ſcripſi in præfa. ad ordinatio.Regias in primo Tomo. & quia non reciperetur clericus in hoc regno, ſi ageret ad reſciſionem ſine literis Regiis , quæ officialibus Regiis dirigi ſolent , ob id clerici hac ordinatione adſtringentur,& poſt decem annos,in caſibus hic contentis non agent.

Contractus à clericis facti ut alij reſcindantur.

6 Siue contractus facti fuerint ſuper rebus corporalibus,ſiue incorporalibus, cùm hîc generaliter loquatur text.Ideo ſi vendita fuerit dolo ſeruitus,vel redditus, ſeu ius paſcendi , aut aliud ius reſcindetur iſta iuris venditio , ſicut ſi vendita fuiſſet res corporalis, cùm iſte text. generaliter loquatur *toutes reſciſions*.facit l.1.§.& generaliter.ff.de lega.præſtan.

Corporaliũ ſeu incorporalium rerũ contractus reſcindũtur.

7 Notandum tamen quòd pendente contractus reſciſione cogitur reus ſoluere id , quod eſt in contractum deductum , & interim ſeruatur contractus : ita fuit in hoc Senatu deciſum pro quodam ſcholaſtico proſequente contractus reſciſionem anno 1539. die decimaquarta Iulij. & antè anno 1515.die decimaquinta Maij,fuit condemnatus petens reſciſionem contractus ad cõtinuandum,& ſoluendum redditus lite pendente , licet allegaretur furioſus is, qui redditus conſtituerat: ſed cautio dari debet à recipiente.vt iudicauit Senatus anno 1523.contra viduam Ioannis Texier. vt eſt in ſtylo Parlamen.areſto.410.

Areſtũ quod reſciſione pendente ſeruari contractus debet, data cautione.

8 Si tamen contractus non poteſt interim ſeruari, emptor repetet precium cautione data de tradendo,ſi fuerit dictum poſtea contractum valere. hoc cenſuit Senatus anno 1528. die 28. Auguſti.quia datum ob cauſam,cauſa ceſſante repetitur.l.1.& per totum.ff.de condict.cauſa data.{Et ſic iudicio reſciſorio pendente ſolet iudicari,quòd pars re empta,vel alia gaudebit data cautione. vt pronunciauit Senatus anno 1514. die 22. Martij , & pendente reſciſione dos vel doarium ſolui debet, vt iudicauit idem ſenatus anno 1529. die 8. Aprilis pro domicella de la Ferté contra do.de Richarduille.}

Areſtum.

Des contratz.

GLOSSA V.

1 LAbeo ait contractum vltro citroque obligationem eſſe. l.Labeo.2. vbi abundè ſcripſi.ff.de verborum ſignificatio.

2 Et ſex ſunt quæ habent ſolidare contractum,vtor verbis Bald.in conſil.104. ſex ſunt.in primo volumi.videlicet creditor & debitor,ſunt enim correlatiua,& vnum ſine altero eſſe non poteſt.l.1.ff.ſi cert.peta.l.1.C.de cupreſ.lib.11.

Sex ſunt quæ firmum faciunt contractum.

3 Secundò,res,quæ debet eſſe talis quę in ſtipulationem deduci poſſit, non res ſacra,non homo liber,nec aliæ,quæ in commercio noſtro non ſunt.l.inter ſtipulantem.§.ſacram.ff.de verb. oblig.

4 Tertiò,cauſa,quæ debet eſſe poſſibilis.l.non ſolùm.ff.de actio.& obligatio. §. ſi impoſſibilis. de inutili ſtipula.in inſtit.& honeſta,ac rationabilis.l.2.§.circa.de doli excep.ff.& finalis, non perfunctoria,nec impulſiua.l.2.§.fi.ff. de donatio. nec debet eſſe cauſa inhoneſta.l. iuriſgentium.§. ſi ob maleficium.ff.de pact.l.1.de condict.ob turpem cauſam.

5 Quartò, conditionis exiſtentia ſolidat contractum, quia aliàs ſi non euenerit conditio , non naſcitur obligatio.l.cedere diem.ff.de verbo.ſigni.l.proinde.ſi certum petatur.

6 Quintò impletio modi,modus enim impleri debet.l.quæro.§.inter locatorem.ff.locat. l. quibus diebus.§.fin.de conditio.& demonſtratio.l.cum mota.&l.ſiue apud.C.de tranſactio.alia perſequere vt per Bald.conſil.104. vbi quando iſta deficiunt in contractu, vel alterum horum,poteris impugnare contractum & petere vt reſcindatur vt in præfat. ſuprà ſcripſi : alia ſuppleri poterunt ex his quæ docui in d.l.Labeo.de verbo.ſigni.

Diſtra&z.

Diſtratz.

GLOSSA VI.

Contractus nomine non venit diſtractus.

1 DIſtractus dicitur diſceſsio ab actu, vel contractu facto, & quia appellatione contractus non venit diſtractus in odioſis,& vbi non eſt eadem ratio &c.Ob id fuit hic expreſſum.per l.vltimam.ſi tutor vel curator. interuener. C. & ibi hoc no.Bal. & in l.i. quando liceat ab emptione diſcedere.Iaſ.& Gomeſ.in §.omnium.de actio. in inſtitu.
2 † Vnde Barto.& alij in l.ab emptione.de pact.ff. dicunt quòd ſi debeatur gabella ex contractu,non debetur ex diſtractu:quod ſequitur Porc.in rub. de obliga. in inſtit. & abundè proſequitur D. Tiraquel, in tract.de legib. connubialib. in glo. *contracter*. & ſic continetur hic tranſactio, quæ propriè dicitur diſtractus,ſi tamen quis tranſegerit ſuper matrimonio, &, poſteà impetret literas regias ad cancellationem illius tranſactionis, dicens matrimonio valido renunciaſſe, ideo petebat illam tranſactionem caſſari,cauſa fuit remiſſa iudici eccleſiaſtico,an fuerit matrimonium validum, & poſteà hoc cognito reſcindetur tranſactio, ſi curiæ viſum fuerit, ſic cenſuit ſenatus anno 1528.die 12.Maij.facit c.lator.de re iudic.& c.tenor.eod.

Areſtum.

Reſcriptum contra tràſactionẽ impetratũ quàdo valeat.

3 Non refragatur quòd cauſas vel lites tranſactionibus legitimis finitas imperiali reſcripto reſuſcitari non oportet.l.cauſas.C.de tranſactio.nec valent literæ, vel reſcriptum impetratum contra tranſactionem.doct.ibi,quia tranſactio imponit finem litibus.l.fratris.C.de tranſactio.imò veniens contra tranſactionem eſt infamis.& aliis afficitur pœnis.de quibus in l.ſi quis maior.C. de tranſactio.reſpon.non valere reſcriptum impetratum contra tranſactionem,ſi fuerit impetratum ab inferiore, ſed à principe valebit facta mentione illius tranſactionis ex iuſta cauſa, puta ſi dolo inita ſit tranſactio,& ita loquitur iſte tex.& d. l. ſi quis maior. loquitur in tranſactionibus iuratis, vbi ſunt duo vincula, ſed idem hodie in hoc Regno,quia impetratur etiam reſciſio iuratæ tranſactionis habita tamen diſpenſatione iuramenti. Nam ſemper intelligitur voluntas ſuperioris excepta.c.venientes.de tranſactio & antequam tranſactio poſsit retractari,neceſſaria eſt in integ. reſtitu.quam princeps per ſuum reſcriptum concedit.Alex.& Moder.in dicta l.ſi quis maior.glo.in l.necnon.§.quod eis.in verb.non prohibeant.ff.ex quibus cauſis maior.

Annullata tranſactio poſt areſtũ.

4 Et ideo fuit annullata tranſactio à ſenatu comprobando literas Regias, in quibus mandabatur reſcindi tranſactionem factam dolo partis poſt areſtum obtentum, & non prolatum, quod pars quæ vicerat ignorabat,& areſtum executioni mandari,ac partes ad talem ſtatum remiſit, in quali ante tranſactionem erant, pronunciatum fuit anno 1524. die 27. nouemb. pro Huberto de Longuemont contra Marguaretam Legant.

Areſtum.

De errore calculi.

5 Quid in retractatione calculi,an hic comprehendatur,videtur quòd non,quia calcularij erroris retractatio etiam poſt decennij & vicennij tempus admittetur.l.penulti.ff.de adminiſtratio.rerum ad ciuitat.pertinent.& not.in l.vna.C.de errore calcul.fortè poteſt teneri contrarium per hũc tex. *diſtratz*,& ita ſeruaretur in Forenſi iudicio,ſi dolo facta fuerit per verbum ſequens, *fondez ſur dol*,aliàs non.{Nam errore facta non comprehenduntur in hac ordinatione,tum quia non exprimuntur,tum quia extra dolum ſunt.l.ſi per errorem.ff.de iuriſ.om.iud.} quod eſt notandum. de hoc plenè ſcripſi in l.cognoſcere.§.diſpungere.de verborum ſignifica.ff.& ſic omnes diſtractus in dolo,vel fraude fundati,continentur,vnde actio ex empto,quæ pro euictione datur, quia eſt perſonalis,durat triginta annis, qui non incipiunt, antequam res ſit euicta.tex.in l.empti. & ibi Salicet. C.de euictio.Ioan.Franciſ.Balb.in tracta.de præſcri.in 4.parte 4 partis.quæſt.27.col.57.& ideo hic non limitatur,quia non fundatur ſuper dolo principaliter.

Ou d'autres actes.

GLOSSA VII.

Actus nomine quid & an omnes actus contineantur.

1 ACtum quidem verbum generale eſſe,ſiue verbis quid agatur,vt in ſtipulatione,ſiue re, vt numeratione pecuniæ dicit iuriſconſult.in l.Labeo.2.ff.de verbor.ſignifi. vbi ſcripſi.Ideo ſi quis accepto tulerit debitori ſuo cum conueniret,vt promiſſorem daret, nec ille det,condici ei,qui accepto ſit liberatus intra tempus decennij debet, per hunc tex. & per legem ſi quis accepto.ff.de condictio.cauſ.dat.& reſtringe ſemper per verba ſequentia *d'autres actes fondez ſur dol,circonuention &c.* adeò quòd ſi alij actus hic non expreſsi non peterentur reſcindi ratione doli, vel fraudis adhibitæ in actu, etiam poſt decem annos admitteretur reſciſio prout de iure,quia de his non loqueretur hæc lex Regia.

Contractus factus ab uxore ſine viri conſenſu, an poſt decẽ annos annullari poßit.

2 Quæro ſi fiat contractus à muliere ſine viri conſenſu, an poſt decem annos infringi poſsit. Boer.in §.4.in glo.conſuetudo.verſicu.quid ſi vxor de facto.rub. de conſuetud.iuris ſtatus perſona.in conſuetud. Biturig. dicit præſumi ſolennitatem conſenſus interueniſſe poſt decem annos. arg.l.ſi filius.C.de petitio.hæredi.Ego tamen dicerem vxorem poſſe petere reſcindi (quatenus de facto proceſsit)iſtum contractum etiam poſt decem annos, ſi non allegetur fraudem vel dolum interueniſſe, quia iſti contractus hic non continentur, & non expreſsi hic non mutantur, ergo ſtare non prohibentur.l.præcipimus.C. de appellatio. & quia nullus eſt hic contractus, tum quia mulier de cõſuetudine huius patriæ eſt prohibita contrahere ſine viri cõſenſu,vnde conſuetudo reſiſtit.Ideo non valet actus.l.cũ lex.vbi Bart. ff.de fideiuſſorib. tanquam ſit factus cõtra legem.l.

non du

non dubium. C. de legib.& quia conſuetudo vtitur verbo non poteſt, quod negat potentiam.c.1. de cauſa poſſeſsio.glo.in c.1.de regulis iuris in ſexto.hoc plenè ſcribit dominus Andre. Tiraquel. in tracta.de legib.connubialib.in gl.ſecunda,*ve penlt.* vbi etiam dicit induci formam,cuius tranſgreſsio actum inutilem reddit.l.cum hi.§.ſi prętor.ff.de tranſact.igitur hic contractus petetur declarari nullus,& reſcindi quatenus de facto proceſsit,vt ſuperius dixi,& ille conſenſus,cum videbitur non adeſſe,non probabitur.vt per doct.in l.ſciendum.ff.de verb.obligatio.

Quelconques.

GLOSSA VIII.

Generalitas interdum reſtringitur.

1 IN quibuſcunque actibus habebit locum,in quibus agetur de dolo,violentia, & aliis hic poſitis, vt ſequitur,& iſta dictio *quelconques*,id eſt quicũque,eſt generalis,vt ſcripſi in l. ſi cui. ff. de verborum ſignificatio. & iſta generalitas reſtringitur per verba præcedentia , *es cas cy apres declarer*, ergo in aliis caſibus non vult vt hæc ordinatio locum habeat.

Teſtamenta & areſta an intra decem annos retractari debeant.

2 Quid in teſtamentis,docui in l.verba contraxerunt. de verb. ſig.ff.vbi licet ſub nomine contractus non comprehendatur teſtamentum,tamen ſub nomine actus ſic.vt in §. ſed neque.de teſtamen.in inſtit.& ideo ſi dolo quis induxerit teſtantem ad faciendum teſtamentum,intra decem annos,illius debet peti(quatenus de facto proceſsit)teſtamenti reſciſio. per iſtum tex. & ſic comprehenditur is, qui dolo aliquem inſtitui fecerit,vt in rub.ff.& C.ſi quis aliquem teſtar. prohib.

Areſta intra quod tempus reſcindi poſsint.

3 Quæro quid in areſto dolo partis habito , etiam dixi intra decem annos poſſe retractari per literas ciuiles:in tracta.de liter.ciuilib.in gloſ. 2. in ſexta quæſt. per iſtum tex. loquentem de actu generaliter,& ſic de quolibet,& qui omnia dicit,nil excludit.l.Iulianus.ff.de legat.3.& c. ſolitæ.de maiorita.& obedient. { ſecundum tamen ea quæ ſuprà docui.}

Fondez ſur dol.

GLOSSA IX.

Dolus probari debet, & quomodo.

POnderanda eſt iſta qualitas,& ſequentes. Nam ſi contractus vel alius actus non fundetur ſuper dolo,vel aliis, quæ ſequuntur,reſcindi poſt decem annos (prout de iure) poterit,quia hic non comprehenditur. Nam qualitas adiuncta verbo debet intelligi ſecundum tempus verbi.l.in delictis.§.1.ff.de noxalib.& quamuis hîc non faciat mentionẽ mali ſed doli tantũ,tamẽ intelligitur ratione materię de dolo malo.vt in l.1.ff.de doli exceptio.qui dolus malus eſt machinatio ſtudioſa ad decipiendum,fallendumq; alterum adhibita.l.1. ff.de dolo.an excludat culpam vide Bartol.in l.quod Nerua.ff.depoſit.

2 Sed quomodo probabitur dolus:reſpon.ex perſpicuis indiciis.l.dolum. C. de dolo.ſcripſi in l.latæ culpæ.ff.de verb.ſignifi.ſed ſi dolum non poſsit pars probare, ſufficiet re ipſa probari, id eſt ſufficiet deceptio.Nã res hoc probabit.per l.ſi quis,cum aliter.ff.de ver.obl.& ibi plenè docto.allegatur ergo dolus in libello,& probatur poſteà deceptio,ex ipſa deceptione probabitur dolus.vt d. l.ſi quis.facit gl.in l.ſeruitutes.in magna.ff.de ſeru.etiã quia ſola deceptio ſufficit vt hic exprimitur.

Fundatus ſuper dolo cõtractus quomodo intelligatur.

3 Quæro quomodo intelligi hæc verba debeãt,*fondez ſur dol,fraude* &c.reſpon.oportet dolum fuiſſe fundamentum contractus,& alia in hoc tex.poſita , ob id debent partes intentionem ſuam ſuper illo dolo fundare,& dicere ſe dolo partis inductas ad contrahendum, ideo ſiue dicatur dolum dediſſe cauſam contractui,ſiue incidiſſe in contractum, ſemper contractus ille comprehenditur hic:quia fundatur & qualificatur dolo.l.& eleganter.ff.de dolo.dixi ſuprà, in præfatio.

Inutilis cõtractus quãdo poſt decẽ annos reſcindi poſsit.

4 Et ſic non habebit locum,quando contractus diceretur inutilis extra dolum,vel violentiam, & caſus hic expreſſos,vt pote ſi eſſet factus à furioſo,demente, pupillo, monacho, prodigo, dormiente,& ebrio,his enim caſibus contractus dicimus inutiles ratione perſonæ contrahentis.Et ſic poterit poſt decennium quis petere annullationem contractus,quod eſt notandum,quia iſti contractus non fundantur ſuper dolo,vel circumuentione,vt dicit iſte text.niſi pars illas perſonas circumuenerit,ideo putarem cum hæc ordina. requirat dolum,quòd intelligatur de vero dolo, non de præſumpto,l.quod Nerua.vbi Bartol.ff.depoſit.docto.in c.bona fides.eo.Iaſ.in l.ſi quando. in fi.C.vnde vi.qui tamen re ipſa probabitur,vt dictum fuit.

Culpè initus contractus quando debeat reſcindi.

5 Nec culpa ſufficeret quoad hunc tex.vt ſi contractus ſit culpa alicuius factus, peti reſciſio intra decem annos debeat. arg.l.in actionibus.ff.de in litem iurand.niſi fuerit culpa in committendo quæ dolum ſaperet,quia tunc grauior eſt culpa quę eſt in faciendo,quàm in omittendo.gl.in l.ſemel mora.ff.ſolu matrimonio.l.ſemper.§.in hoc.vbi glo.quod vi aut clam. abundè ſcripſi in l. diuus.ff.ad ſenatuſconſ.ſylla.vel culpa latiſsima.de qua Bart.in l.quod Nerua.ff.depoſit.

Dolo initus contractus intra decem annos poteſt reſcindi vltra non.

6 Et quamuis de iure intra triginta annos agere quis poſsit , vt actus dolo factus reſcindatur, quia doli actio eſt perſonalis.§.prætereà. de actio. in inſtit. & actiones perſonales præſcribuntur triginta annis tantum.l.2.C.de conſtit.per l.omnes.de præſcript.triginta anno.l.1. de annal.excep. Bart.in l.ſequitur.§.ſi viam.ff.de vſucap.plenè Ioan.Balb.in tracta.de præſcrip.in 4.parte 4.partis. q.1.ſed hic ad decem annos ius reſtringitur,in caſibus in hoc articulo comprehenſis.

Praxis petentis reſciſionem.

7 Ideo minor,prodigus,& alij qui poſt decẽ annos literas impetrãt cauere debent, ne exprimãt ſe cõtraxiſſe,& dolo tantùm partis inductos fuiſſe,ſed debẽt dicere quòd ex fragilitate ſenſus vel

ætatis hoc fecerunt.vt in l.1.ff.de minorib. & hodie in minoribus eſt ſtatutum. vt in tub.de reſtit. & releua.& ſi impetrans literas non adiiciat dolum, reus non allegabit ad excludendũ minorem, qui non audietur volens ſuam allegare turpitudinem. l. iuſiurandum quod ex coouentione.in fin.ff.de iureiurand.Si tameo allegetur dolus,ſed reſciſio fundatur in aliis,videlicet in ætate,furore & aliis hic noo comprehenſis,noo nocebit.per §.affinitatis.de nupt.in inſtit.

Fraude.

GLOSSA X.

Fraus ineſt dolo,ſolet tamen exprimi.

1 QVamuis dolo inſit fraus,vt docet iuriſconſultus in l.iuriſgeotium. §. ſed ſi fraudandi. ff.de pact.tamen hic conditor ad maiorem elucidationem expreſsit & fraudem.Nam fraudis interpretatio ſemper in iure ciuili non ex euentu duntaxat, ſed ex conſilio quoque deſideratur.l.fraudis.ff.de reg. iur. & in praxi vtrumque ſolet exprimi,etiam circunuentio,ad reſciodendum contractum,licet ſufficeret vnum: & de hac fraude tractant doctores.io rub.ff.quę in fraudem credit.& per totum tit.& in §.item ſi quis in fraudem.de actio.in inſtit.ibi, alia videri poterunt.

Qualis dolus uel fraus requiratur ad contractum reſcindendum.

2 Notandum eſt,quòd ſicut in metu requiritur talis metus,qui in cõſtantem cadat virum.vt in gloſ.12.infrà;ita in dolo,nempe ad hoc vt propter dolum, & fraudem reſcindatur contractus requiritur quòd talis dolus & fraus cadat in prudẽtem virum.Ideo non omnis dolus annullat contractũ,vt ſcribit Innocẽ.in c.cum dilectus.quod metus cauſa.Bal.in rub.C.de reſcin.vend.circa fi. Alex. in l.& eleganter.in princip.ff.de dolo.in addit. ad Barto.& ſe obtinuiſſe in praxi dicit Hippol.in ſing.407.non omnis metus. ego tamen dicerem in hoc leuiorem dolum in bono viro & ſimplici requiri,quàm in ſagaci,aſtuto,& vafro:quia ſimplex oon cogitat dolum.l.1.ff.de dolo.

Fraus apud Graecos pluribus uocatur nominibus.

3 Notandum quòd apud Grecos fraus pluribus exprimi vocabulis ſolet.Strophes enim dicunt hypoſtrophas,patalogiſmos,paragogas,phenaciſmos,ſophiſmata, gœtias,paraphoras, ſceuorias, teſte Cælio,lib.6.c.30.ſed quocunque vocetur nomine hic comprehendetur,adeò quòd ſi ad alieoandum fraude ioductus fuerim,intra decem annos alienationem irritari petam, & reſcindi per hunc tex.poſt hoc verò tempus recipi nõ potero,excludarq́; fine non recipiẽdi,vt dicunt practici.

Circunuention.

GLOSSA XI.

Circunuenire quid.

1 CIrcunueoire eſt propriè per circuitus & cauillationes decipere, ſeu inſidiis inuoluere tractum eſſe verbum à venatoribus dicunt,qui feras laqueis,retibus,& canibus circunuenire ſolent, & propriè illi circunuenti dicuntur, quos graſſatores quaſi ex inſidus adoriuntur,vt Gæſar docet in cõmeota.cum vodique ſe circunueniri animaduertiſſet, ideo quando aliquis ex inſidiis alicuius decipitur,dicitur circunuentus.l.1.in princ.ff.ſi quis omiſſa cauſa teſta.l.1.de dolo.

Circunſcribere.

2 Circunſcribere verò eſt cauſam fraudibus,cauillationibusq́; in iudicio exornare,vt obtineas, & vincas, vt docet egregius Spiegel per l.exceptiooes quæ.in fi.ff.de exceptio.& idem eſt in effectu circunuenire,quod circunſcribere.l.& eleganter.ff.de dolo.l.item ſi pretio.§.fin.locat.& ideo circunſcribere ſiue in iudicio,ſiue etiam extra iudicium quis dicitur.l. cum maritus.ff.de pac.dotal & l.exceptiooes.allegata noo probat quod dicatur.ſolùm in iudicio,quia ibi dicitur,quod pro minore circunſcripto, datur fideiuſſori exceptio, ſed minor non erat circunſcriptus in iudicio, ſaltem ibi non dicitur.

3 Vode ſi quis circunuentus & deceptus fuerit,ab aduerſario, ſiue in contractibus, ſiue in aliis actibus,illum actum reſcindi petere poterit intra decem annos,poſteà reiicietur, licet de iure ante triginta annos ooo præſcribatur huic actiooi perſonali per l.omnes.C.de pręſcr.30.vel 40.anno.

Crainte.

GLOSSA XII.

Metus quid ſit.

1 METus eſt inſtantis periculi,vel futuri cauſa mentis trepidatio.l.1.ff.quod met. cauſa.vel eſt opinio magni mali impeodentis.Cicer.lib.3.q.Tuſculana. & quæ metus cauſa geſta ſunt,rata oon habet prætor.d.l.1.quæ verba poſuit ſpiritusſanctus, in ore prætoris. Vt dicit Bald.in rub. de controuerſ.inueſtitu.in fi.refert Barba.conſi.54.illud afferam. num.10.in 1.vol.& Ioan.Neuiſa.in ſilua nuptial.col.34.in magno volu.& dicitur metus, eo quòd mentem teneat, ſcilicet liberam, ne ea quæ velit,agere poſsit,glo.in c. ad audientiam.quod met. cauſ.& de iure quod metus cauſa geſtum eſt,nullo tempore,vel modo, prætor habebit ratum.l.ſi mulier.ff.de eo quod met.cauſ.niſi per triginta annos in actione perſonali,gl. ibi, & in l.2. C. de conſtit.pec. niſi contra tertium poſſeſſorem.tunc enim per decem annos.vt in l.ſi vi vel metu.C. quod met.cauſ.vbi gloſ.& docto. hic etiam per decem annos ſiue contra metum inferentem,ſiue coutra alium,adeò quòd poſt decem annos non poterit amplius agi ratione metus,& imputetur eidem cur intra hoc tempus non egit. (Et hic eſt approbata ſententia Placen.poſita in d. l. ſi mulier.quæ affirmabat hanc actiooem decem annis præſcribi.)

Iuſtus metus quis dicatur.

2 Intellige competere reſciſionem ob contractum metu factum, quando metus eſſet iuſtus. c. ſi iuſtus. de appel. & dicitur iuſtus, quando eſt probabilis, & non vanus, quia tunc non reſcinderetur, cum vani timoris nulla ſit excuſatio. l. vani. ff. de regu. iur. requiritur ergo metus mortis, vel cruciatus corporis. l. interpoſitas. C. de de tranſact. l. continet. in fi. ff. quod met. cauſ. c. 1. illo tit. & debet metus eſſe talis qui in virum conſtantem cadat. c. cum dilectus. de his quæ vi metúſve cauſa fiunt. l. metum. 2. illo tit. ff. & in hoc inſpicienda eſt qualitas perſonarum, quia ſi aliquis puſillanimus eſt, & leui metu terreri ſoleat, licet non caderet in conſtantē virum, tamē illi ſuccurreretur. arg. l. plenum. §. equitij. ff. de vſu. & habit. etiam minor metus in muliere cōſideratur, quam in viro c. 1. vbi docto. de his quæ vi metúſve cauſa. fiunt. glo. in c. cum locum. de ſponſal. faciunt not. per gl. in l. 1. C. vnde vi. Carol. Ruinus. conſil. 60. vol. 3. Hippol. ſing 407. & ſic metus in cōſtantiſsimo requiritur, qui in conſtantiſsimum caderet, l. metum autem. ff. quod metus cauſa. quamuis Dec. in reg. in omnibus cauſis. ff. de regu. iuris, dicat ſuperlatiuum pro poſitiuo poni quod vix inuenitur.

Conciliatur iura de conſtantiſsimo viro & conſtante loquentia.

3 † Ideo intelligerem conſtantiſsimum metum in homine conſtantiſsimo requiri. in alio conſtante non tam magnus, in muliere, fragilis & leuis pro qualitate mulieris. Et ita conciliari iura poſſunt loquentia de conſtantiſsimo, & conſtante. & in omnibus iſtis iuſtus dicitur metus, quando ſubeſt cauſa iuſta periculi, per l. metum autem. in princ. vbi Bartol. ff. quod metus cauſa. & Bal. in l. interpoſitas. col. 2. C. de tranſact. ſic conſuluit Albert. Brun. in cōſil. 82. ſuper difficultate. col. 2. in materia feuda. vbi plus dicit alienationē factā in tyrannum dici iuſto metu factam. allegat Bar. in l. prohibere. §. planè. ff. quòd vi aut clā. An dicatur iuſtus metus & ſufficiēs relinquitur arbitrio iudicis ex actibus probatis. teſte Inno. in c. cum dilecti. de his quę vi metúſve cauſa fiūt. Dec. in c. ſi. de appel. iuſtū metū, odiū, & alias phraſes innumeras ſcripſi in l. iuſta interpretatione. ff. de ver. ſig.

Requiſita in actione quod metus cauſa.

4 Nota igitur quòd ad hoc vt actio quod metus cauſa competat, requirūtur ſequentia. Primò, quòd ille metus adhibitus caderet in conſtantem virum, vt ſuprà dixi, quod eſt verum vt reuocetur per actionem quod metus cauſa, ſed quando eſt alius metus extra cruciatum corporis, & metum mortis in aliquo actu, ille actus reſcindetur per officium iudicis, & eadem praxi vtimur. l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non dat. l. fin. §. ſi fœnetator. quod metus cauſa. l. medicus. de var. & ext aor. cogni. Bart. in l. metum. & in dicta l. ſi. ff. quod metus cauſa. Barbat. conſil. 60. ſapienter. in 1. vol. vbi pulchrè ſcribit. & ſic metus etiam filiorum attenditur. in l. iuſti quidem. ff. quod metus cauſa, & conſanguineorum. in c. ſciant. de elect. in 6.

Metus in traditione attenditur.

5 Secundum requiſitum eſt, quòd metus in contractu intercedat, & in ipſa traditione, alioqui ſi quis ſponte ſolueret poſt metum adhibitum, illa ſolutio ſpontanea purgaret metum. per l. 2. C. de his quæ vi metúſve cauſa fiunt. Imò recipere, à ſponte ſoluente etiam ob metus cauſam non eſt maleficium, quia ſpontanea ſolutio purgat omne vitium, nec eſt iſta turpis acquiſitio, ſed liberalis. l. ſi ob turpem. ff. de condict. ob turpem cauſ. Bald. conſi. 33. in primis. in 2. vol. limitat Iaſ. in ſex. caſibus. in d. l. ſi ob turpem. dicēs modicam præſumptionem tollere iſtam, vt docet Panor. in c. ad audientiam. circa finem quod metus cauſa. { Notandum eſt tamen, paria eſſe vel compelli, aut timere ne compellatur, nam poſtquàm ſcit quis ſe compelli poſſe, dicitur coacta voluntas. l. nouiſſimè. in princ. ibi, quid enim ſi compulſus, aut metu ne compelleretur, auctoritatem accommodauerit? ff. quod falſo tuto. aucto. geſtum eſſe dicet. Anchar. conſil. 159. rationes. col. 2. verſ. quartò hoc probo. alibi tamen hoc dicam, quia hoc non procedit indiſtinctè. }

6 Tertium eſt, quòd res ſit tradita, vel obligatio ſit facta per metum, tunc poterit agere ad cancellandum dictam promiſsionem, & ſtipulationis Inſtrumentum, vel excipere. vt dicta l. metum. § ſed quod prætor. & §. volenti. ff. eod.

7 Quartò, requiritur quòd alius inferat metum iniuſtè, ſecus ſi iuſtè. l. ſi mulier. ff. quod metus cauſa. quia hunc ſibi metum ipſe infert. tex. ibi, de ſe ergo queri debet. nec tunc reſcinditur actus, ratione metus, niſi iuſta adfuerit cauſa.

8 Quintò quòd inferens metum ſit potentior eo, cui infertur, aliâs non eſſet veriſimile. l. fin. ff. quod metus cauſa. vt ſi cuſtos carceris dicat ſe compulſum per captum. l. qui in carcerem. ff. quod metus cauſa. niſi multitudo captorum hoc feciſſet, vt interdum vidi.

9 Sextò, quòd ſit in tali loco, in quo potuit inferri vis, vt in nemore, ſecus ſi coram principe, vel in ciuitate. dicta l. fin. ff. eod. Iſta declarat Rofred. in tract. libellorum in hoc titu. quæ omnia reaſſumpſit Vital. de Camba. in clauſula. non vi. verſic. reſtat videre. in ſuo clauſula. tracta.

10 Vltimò, requiritur, quòd reſtituens res metu habitas caueat & repromittat de dolo, videlicet quòd nil doli mali adhibuit in illis rebus, quas reſtituit, & hoc probatur in l. metum autem. §. ex hoc edicto. ff. quod met. cauſa.

Actus in dubio ſponte geſtus præſumitur niſi in interdicto recuperādæ.

11 Notandum eſt quòd contractus & alius actus in dubio præſumitur ſponte factus. per l. 2. C. de his quæ vi metúſue cauſa. alioqui præſumeretur delictum. contra. l. meritò. ff. pro ſocio. Innoc. & alij. in c. cauſam matrimonij. de offic. deleg. ideo qui illum allegat, debet probare. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio.

12 Fallit in agente interdicto recuperādæ ad ſuum beneficium, contra quem ſi obijciatur ſpontaneę renunciationis exceptio, non obſtabit: quia talis renunciatio præſumitur facta metu, nulla enim ratio veriſimile hoc reddit, vt quiſquam beneficium multis fortè expenſis, & laboribus acquiſitum quo ſuſtentari debet, facilè ſine magna cauſa ſua ſponte reſignet. c. ſuper hoc. de renunciat. Alciat. in tracta. præſum. reg. 3 in ſeptima præſumptio. fo. 352.

Reſcinditur contractus non obſtāte iuramento.

13 Et in iſtis iuramentum etiam non oſtabit, quia etiam præſumitur metu extortum vt docet Innoc.in dicto cap.ſuper hoc.in fi.vbi Panor.& alij,& in c.verum.de iureiuran.& ideo habita diſpenſatione petere non obſtante iuramento poterit,ſed non ante diſpenſationem,quia iuramentum valet in c.ad aures.eo.tit.

Metus quomodo probetur.

14 Quomodo metus probari poteſt? Reſpon.ex indiciis & præſumptionibus.Barto.in l.ſi ob turpem.ff.de condict.ob turpem cauſ.Ancha. conſil.299. viſa.& conſi.410. ponderata.Ratio eſt, quia metus communiter ſolet clam inferri, vnde leuior ſufficit probatio.arg.c.fi.de teſtib.cogēd. Alex.conſi.156.viſo proceſſu.in 5.vol.& conſi.48.in tertio vol.& Corne.conſi.41.col.3.in 2.vol,ac per duos teſtes.Bal.in l.noſtram.C.de teſtamen.Iaſ.in l.interpoſitas.C.de tranſactio.& hoc totum iudicis arbitrio relinquitur.Bald.in l.ſi quis in hoc genus.C.de epiſc.& cler.Bart.& alij in l.de pupillo.§.ſi quis ipſi.ff.de noui oper.nunciat. per l.4.ff. ex quibus cauſis maior. vbi huius rei inqui-

Quibus teſtibus de metu deponentibus plus credatur.

15 ſitio iudicis eſt.† Et plus creditur duobus de metu deponentibus quàm centum de libera voluntate,quia de eo quod percipi poteſt, ſenſu corporis illi deponunt, vt pote quia minas vel verbera viderunt, vel audiuerunt, hi de libera voluntate deponunt de voluntate quæ eſt ſecreta. Bal. in conſi. ſchimatis.& Dec.in reg.in omnibus cauſis.in fi.ff.de regu iuris.Panor.in cap.j.quod met.cauſa contractus ergo metu factus debet peti reſcindi intra decem annos,& poſteà quis non audietur,etiam per officium iudicis, vt alibi dico.

Quomodo annulletur permutatio beneficij & reſignatio.

16 Non tamen inpetrantur literæ Regię ad annullandū reſignationem beneficij,permutationē, aut alium actum eccleſiaſticum,ſed procedi iuris ordine ſeruato debet, vt ſcripſi in tracta.de pacific.poſſeſ.nu.157.& de reſignatione facta ad præceptum Regis, an metu cenſeatur facta, & an poſſit reſcindi,vel ſit ipſo iure nulla.plenè ſcribit Dec. conſi. 219. viſo puncto. & ſcripſi in praxi benefic. in 3.parte caſus in quibus geſtum metu ipſo iure non valet, ſcribit glo. & docto. in cap. abbas.quod met. cauſ.

Duplex ſententia an debeat interuenire.

17 Aduertere debet aduocatus quòd etſi de iure duæ ferantur ſententiæ in hac actione metus, in prima condemnatur reus ad rei reſtitutionem.dicto §.ex hoc edicto, & ad fructus perceptos, & percipiendos.l. ſed & partus.ff.eod. & ſi reus non reſtituat iuſſu iudicis,iudex condemnabit illum ad quadruplum.d.l.ſi cum exceptione.§.1.§.hæc autem actio.& per totam legem.ff.eod.Petr. Iacob.in ſua pactic.eo. titul.

Praxis regni in metu.

18 Tamen in hoc Regno non vidi duas ferri ſententias,ſed vnam tantùm,in qua comprobantur & interinantur literæ Regiæ,& interinando condemnatur reus ad rei reſtitutionem,intra mēſem, vel aliud breue tempus faciendam,& ad fructus perceptos & percipiendos cum expenſis qui reus ſi non reſtituat,fit ei præceptum,cui ſi non obedit,aufertur ab eo res manu militari,& ipſe condemnari ſolet ad mulctam,iuxta l.qui reſtituere.ff.de rei vendic.& nunquam vidi ad quadruplum vel ad iſtas iuris pœnas condemnari metum inferentem, vt ſcripſi in proœ.ordina. in primo Tomó, per c. fraternitas.12. quæſt.2. ſed vim faciens petente Regio procuratore, ratione violentiæ ſolet condemnari ad mulctam fiſco applicandam,& quomodo purgetur metus,dicam inferius in glo. 20. & ſeq.

Violence.

GLOSSA XIII.

Violentia multiplex, & de qua intelligatur tex.

1 DE qua violentia loquatur iſte tex.cum ſit in iure multiplex,vt not.glo.in l.1.& l.extat. ff.quod met.cauſa.& in l.1.C.illo tit.glo.in cap.ad audientiam. eo. Iaſ.in l.ſi quando. C.vnde vi. Primò vocant ipſi violentiam compulſiuam, quando quis compulſus eſt ad dandum decem, vel ad promittendum, & de iſta loqui poteſt rubri. quod metus cauſa.& iſte text. quia ſi quis compulſus fuerit vendere vel promittere, agere poterit ad reſciſionem illius venditionis,vel promiſsionis,& ſi dederit poterit petere ſibi reſtitui, & tunc impetratis literis Regiis vt ſcripſi in proxima glo.ſi autē non dederit, ſi petatur,exceptione vti poterit etiam ſine literis Regiis,quas hoc caſu impetrare non debet,imò perpetuò hoc caſu excipiet.Nam quæ annalia & temporalia ſunt ad agendum,perpetua ſunt ad excipiendum.l.purè.in fi.ff.de doli excep.c.ſi autem.& c.plerunque. de reſcript. & de hoc dixi in proxima ſuperiori glo. Solent tamen quidam practici etiam excipiendo literas impetrare Regias.

2 Poteſt etiam intelligi iſte text.in violentia expulſiua,nempe ſi quis me de domo expellere vellit,niſi ei centum promittam,vel vendam fundum ei,vel locem domum, tunc ille contractus reſcindi petetur intra decem annos, ſiue fuerit vis armata, ſiue non armata : vt in rub. ff. de vi & vi arma.& rub.vnde vi.C.per totum.

Ruſtico ſuccurritur propter turbationem vendenti rē.

3 Item non eſſet inconueniens etiam intelligere in vi turbatiua.de qua ff. & C. vti poſsidet.vnde vidi potentem turbantem ruſticū ſuper vna vinea,donec vendidiſſet ei pratum, quod fuit cōpulſus ruſticus vendere ſatis iuſto pretio,ſed poſt mortem potentis petiit cōtractum reſcindi, tāquam ex violentia alterius venditum:quamuis nō eſſet vltra dimidiam iuſti pretij deceptus, quia iſte tex.indefinitè loquitur de violentia,ergo de quacunque cōueniente tex.nam indefinita æquipollet vniuerſali.l.ſi pluribus.ff.de legat.2.c.vt circa. de elect.in 6.& quia conueniunt verba,& ſic diſpoſitio.l.4.§.toties. ff. de dam.infect.c.indemnitatibus.§.prædicta.de electio.in 6.

Vis inquietatiua.

4 Idem dicerem in violentia inquietatiua, quæ parit interdictum quod vi aut clam. vt ff. eod. quod vi aut clam.

Vis ablatiua.

5 Idem putarem in vi ablatiua,quando quis abſtulit à me claues domus, vel aliā rem,agam ad

reſtitu

reſtitutionem,illius rei. Et hoc probatur in hac ordinatiooe dicente *d'autres actes quelconques fon-*
6 *dez ſur dol,fraude,violence &c.* & de hac loquitur Rubr.ff.vi bono. raptor. † Et in hac repetitione non vidi impetrari literas Regias ad reſcindendum,quia nil reſcindi oportet,ſed res ablata per vim repetitur, quod fieri poterit coram iudice ordinario rei. & quod hic dicitur violentia Iuriſconſulti vocant vim,vt ſcripſi in l.liberationis.ff.de verb. ſigni. & hæc violentia eſt legibus inimica in c.Chriſtianus.in fi.11.q.1. & hinc omnia mala dependent,dependerunt,& in poſterum dependebunt, teſte Platone de legib. dialogo 10. & intra triginta annos res per violentiam amota repeti poterit,imò à violento ſemper,quia non comprehenditur hic, vbi non eſt opus reſciſione.

Praxis in ui ablatiua nõ requirit literas Regias.

Ou deception.

GLOSSA XIIII.

1 NON loquitur iſte text.de omni deceptione, id eſt quocunque modo quis deceptus ſit,ſed requiritur quod ſit vltra dimidiam iuſti pretij partem circũſcriptus,vt ſequitur
2 in tex.ſequen.*outre moitié de iuſte pris.* vltra dimidiam iuſti pretij.† Et ſic eſſet deceptus citra dimidiam,& vellet agere iuxta cautelam gl.in l.ſemper in contractibus.ff.de reg. iuris,per quam dicuot docto.quòd deceptus etiam citra dimidiam poteſt agere contra decipientem, vt ſuppleat iuſtum precium vel vt reſtituat rem reſtituto pretio, ponendo quòd emptor eſt eſt bonus vir,& bono viro nõ licet aliquem decipere,& interrogatus ille emptor,an ſit bonus vir, nunquam aliud diceret, & ſic capietur,certè dixi iſtam cautelam nil valere,tum quia iſti poſitioni non tenebitur reſpondere venditor,quia eſt captioſa. per gloſ.in c.ſi poſt præſtitum.de confeſſis.in 6.Iaſ.in l.pen.C.de pact.Ferrat.in cautel.4.regu.in fi.&Petr.Gerard.ſingu.22.Iaſ.in §.ſed iſte. nu.115.de actio.in inſtit. Tum etiã ſi cõfiteretur ſe bonũ virum, adhuc iudex non cogeret emptorem ſupplere iuſtum pretium,vel rem reſtituere, quia pro hoc non competit remedium de iure, ergo iudex non ſupplebit. Adhæc quia poteſt eſſe,quòd aliquis rem emit ſatis vili pretio,& tamen eſt vir bonus,nec in hoc decepit alium,quia ipſe plus aliis obtulit,& ſic non concluderetur,quòd ipſe emptor deceperit illum,ſed venditor ſe decepit, quia & aliis daturus erat ſimili,imò minori pretio,& vterque ſciebat rei pretium,& id temporis plus non vendebatur.

Deceptus citra dimidiã non agit.

Cautela gl. l.ſemper in cõtractibus reprobata.

3 Nec refragatur quòd bonus vir non debet decipere aliquem,verum eſt ex animo,& cum dolo,ſed ſi rem emendo decipiatur venditor,non tenetur emptor, quia tantùm valet res, quantum vendi poteſt.l.ſi ſeruus.ff.de condict. furt. & homini ſcienti conditionem rei.l.mortis cauſa capimus.in fi.vbi glo.ff.de donat. cauſa mortis.vnde ſi quis emerit à venditore ſagace & aſtuto,poteſt etiam in conſcientia rem retinere,etiam ſi pretium ſit iniuſtum quod etiam ſupplere non tenetur, vt docet Anton Butri.in c.quia plerique.de immunita.eccleſ.Petr.de Ancha.in reg.peccatum. de regu.iur.in 6. refert, & ſequitur Panta.Calder.in repet.l.2.col.38.ver. ſeptimò. & benè eſt notandum.C.de reſcin.vendit.

D'outre moitié de iuſte pris.

GLOSSA XV.

1 MEdia iuſti pretij pars dicitur,ſi res valeat decem, & vendatur quinque, vel quindecim glo.& docto.in d.l.2.licet quidam (& malè) intelligant dimidiam, quando res valet decem,& venditur viginti,quia tunc non eſt media iuſti pretij,ſed eſt duplum, de quo non loquuntur hæc iura.benè fateor quòd etiam competeret remedium hoc ſi res eſſet vendita,& venditor vel emptor eſſet vltra duplum deceptus, vel ad duplum, ſed non requiritur tanta deceptio vt deceptus agat,ſed quòd vltra dimidiam ſit deceptus,vt hic. Nam ſi res valebat decem, & fuit vendita quatuor,erit venditor deceptus vltra mediam iuſti pretij, vel ſi fuerit vendita ſexdecim,erit emptor deceptus vltra dimidiam iuſti pretij,quæ deceptio etiam vtriuſque partis attenditur,vt inferius plenè explicabitur:& iuſtum pretium dicitur verum,vt abundè explicui in l.iuſta interpretatione.ff.de verbo.ſignifica.

Media pars iuſti pretij quæ dicatur & quid iuſtum pretiũ.

2 Nota perpetuò quòd quando res vendita reſtituitur mediante iudicio,& ex iudicij neceſſitate,tũc ſi emptor illam obligauerat,reſoluetur ius hypothecæ,& obligationis. per l.lex vectigali.ff. de pignor.Bal.in dicta l 2. col.9. verſic.iuxta hoc quæritur.& ibi Salic. & Alex. in l.ſi res.ff.quib. mod.pign.vel hypoth.ſolu.in addit.ad Bart.vbi Bart.tenet non eſſe reſolutũ,quod intellige quando ſola voluntate emptor reſtitueret,ſecus ſi ex iudicij neceſſitate,quod in inuitum redditur.l.inter ſtipulantem.§.1.ff.de verb.oblig.Nec dicitur ſola voluntate reſtitui,licet poſsit ſupplere iuſtum preciũ:quia fortè non habet pecuniam,ex qua ſupplere poſsit,& ſic quodãmodo inuitus reſtituit. Anto.Neguſant.in tract.de pign & hypothe.in 5.parte nu.43.primi mẽbri,quod eſt notandũ:quia vidi dubitari ſuper ſeruitute impoſita ab emptore,qui poſteà rẽ reſtituit, & ſic ſeruitus fuit reſoluta.

Reſoluta emptione reſolutũ eſt omne onus impoſitum ab emptore vel vendita.

3 Si velis intelligere quod remedium l.ſecundæ competat,breui facias regulam iſtam,videlicet quod vẽditor deceptus vltra dimidiam iuſti pretij,poteſt agere,vel vt iuſtũ ſuppleatur preciũ, vel vt res vẽdita reſtituatur.c. cum dilecti.& c.cum cauſa.de emptio.l.2.C.de reſcin.vẽdit.& ſi elegerit,vt preciũ ſuppleat,iuſtum pretiũ ſupplere tenetur,quatenus res iuſtè valet. Paul. & alij in dicta l.2.& ſi is qui elegit ſupplere iuſtum pretiũ interim petat, vt ſibi liceat ſcindere ligna, ex quibus poſſet ſupplere preciũ,nõ debet ei cõcedi,ſed fuit denegatũ anno 1515.die verò 14.Iunij,in magna

Regula de reſcindenda venditione nõ iuſti pretij cum ampliationibus & limitationibus. Areſt um.

camera,quia ſi emptor non poſſet ſupplere precium, venditor eſſet in damno , ob id prohibitionem melius eſt faciendam eſſe , & ſupplicationem ante rei deſtructionem vel diminutionem. ſic habetur in ſtylo Parla.areſto 373.per Aufrer.

In emptore procedit.

4 Primò,procedit etiam in emptore.gl.in d.c.cum dilecti.& d.l.2.cum eadem ratio in vtroque verſetur,& diſpoſitum in vno correlatiuorum,etiam in alio habet locum.l.fi.C.de indict.viduita.tollen.l.1.& 2.de eupreſsis.lib.11.

In locatione habet locum remedium l. 2. de reſcin. vendit.

5 Secundò,in contractu locationis,tex.in l.ſi ea pactione,iuncta gloſ.C.de vſur.de conſuetudine non datur pro locatione ad modicum tempus,ſecundum Maſuer.in rub.de emptio.verſi.item pro re mobili.licet Anto.teneat contrà in dicto ca.cum dilecti.& ſi hoc à Rege concederetur agi poſſet.Sed praxis recepit Maſuer.ſententiam.& ego nunquã vidi agi pro locatione facta ad triennium , & huius legis remedio reſcinderetur prætextu læſionis , etiam vltra dimidiam iuſti pretij, nec in alia locatione vſque ad nouem,ſi verò excedat,dicitur ad longum tempus.rub.C. de longi tempo.preſcrip.& habet locum huius legis remediũ vt ſcripſi in compendio aliena.rerum.eccleſ.

In contractibus bonæfidei remedium l. 2. procedit.

6 Tertiò,procedit etiam in omnibus contractibus bonæfidei,ex bono & æquo & propter eandem rationẽ gl.& doct. in l.2.C.de reſcind.vendi.l.in cõtractibus.ex quibus cauſis maior.l.maioribus.commu.vtriuſque iudic.Bar.in l.item ſi in precio.in fin.ff.locat.Guido ſing.736.lex 2. Roma.conſi.423.pro pleniori.col.1.quod intelligerem verum in his,quibus poteſt conuenire,vt pote in contractu locationis,permutationis,vel aliis quibuſdam,ſecus ſi non poſsit cõuenire, vt commodo tibi librum , neſcio videre quomodo quis poteſt eſſe deceptus vltra dimidiam , vt eidem hoc remedio ſuccurratur , idem in depoſito , & ſuper his conſidera quando poſsit conuenire, vel non,quamuis & in his Panta.Calder.in repet.d.l.2.col.6.dicat etiam hoc remedium dari.

In cõtractu do ut facias.

7 Quartò,in contractu do vt facias.l.ſi olei.C.locat.& etiam in aliis contractibus innominatis, vt ſi tibi dederim domum, vt mihi des veſtem, quæ non erat decẽ aureorũ,& domus erat valoris cẽtum aureorũ,& vltrà,tunc hoc agam remedio.vt hic cõtractus reſcindatur per hoc remedium.

In contractibus ſtricti iuris.

8 Quintò,in aliis contractibus ſtricti iuris.l.ſi quis cum aliter.ff.de verb.oblig. ſed hi poſt ſolutionem differunt à contractibus bonæfidei:quia in illis datur facta traditione læſo conditio indebiti,vel actio in factũ,ſeu de dolo,vel conditio incerti,licet in contractibus bonæfidei detur actio ex illo cõtractu facta traditione , in vtriſq; etiam ante traditionẽ doli exceptio cõpetit.Bar. & alij in dicta l.2.& l.ſi quis cum aliter.quia iudex nõ debet aliter formare ſententiã,quàm ſit forma cõtractus ſtricti iuris.Bal.in d.l.2.in 1. col.7.oppoſ.ſed eadẽ eſt praxis ferè quo ad reſciſionẽ petendã.

In permutatione an decepto ſuccurratur.

9 Sextò,in permutatione,vt aſſerit Petr. Iacob.in ſua practica rubr.de actio.ex vendito.fol.96. & Deci.conſi.210.viſo puncto.tum quia eſt ſimilis emptioni in l.fin.in princip.ff. quibus ex cauſ.
10 in poſſeſ. eat.& l.permutationem. C.de rerum permuta.& in l.fi.ff.illo tit. † Niſi in permutatione beneficiorum,quæ non reſcinditur ob deceptionem vltra dimidiam iuſti pretij,vt abunde ſcripſi.Dec.dicto conſil.210.in primo dubio.& Probus in addit.ad Ioan.Monach.in cap.fi.de renuncia.in 6.quia non habet titulum à parte ſed a ſuperiore.Ancha.& Imol.in dicto c.cum cauſa. niſi pars dolo decepiſſet partem,aſſerendo maiorem valorem beneficij. per c. cum vniuerſorum. de rerum permut.Anto.de Burgos.in c.cum cauſa.col. penul.qui allegat Panor. in c.ex parte. de reſtit.ſpol.& tunc agi poterit.

Permutatio beneficij an reſcindatur.

In feudo an procedat remedium l.2. de reſcind. venditio.

11 Septimò,procedit in feudo dato pro pecunia.cap. ad noſtram. de rebus eccleſ. non alienan. & ibi gloſ.Barba.& alij.ſecus ſi fuerit conceſſum pro ſeruitiis,vt ſolet communiter fieri:quia cùm illa ſeruitia ſint inæſtimabilia pro domini ſalute. l.pater.in fi.ff.de donat.l.in ſeruorũ.ff.de pœnis, Ideo non cenſetur dominus læſus,qui recipit,vel recipiet ſeruitium pro feudo teſte Specul.in tit. de empt.§.nunc dicendum.verſi.ſed nunquid.& Albert.Brunus conſil.41.col.8.& ſeq. in materia feudali. & Anto.de Burgos.in c.cùm cauſa.col.5.de empt.& vendi.

In emphyteoſi.

12 Octauò,extende etiam in emphyteoſi, in qua quis eſt deceptus vltra dimidiã iuſti pretij,habito reſpectu ad valorẽ iuris emphyteotici,tum ꝙ hic cõtractus ſimilis ſit locationi.§. adeò. inſti. de loca.& cõduc. tum quod bonum ſit argumentum de feudo ad emphyteoſim.Bal.Salic.& Pau. in dicta l.2.Secus ſi ſit deceptus habito reſpectu ad verum valorem vltra dimidiam,tunc non habet locum hoc remedium . quia non fit ſuper directo dominio hic contractus ſed ſuper vtili. Iaſ. in l.1.col.16.nu.75.C.de iure emphyt.do.Ioannes Samſon.in ordinatio.Turo.artic.22.per gloſ.in l.excepto.in verb.fructus.C.locat.Benedict.in ver.& vxorem.num.982.cum ſeq.c.Raynutius. de teſta.Ego tamen non vidi frequenter ſuper reſciſione iſtius contractus agi,niſi ab eccleſia.

De re in dotem data. Aeſtimatio dotis facta vltra dimidiam iuſti pretij quomodo reſcindatur.

13 Nonò, in æſtimatione rei datę in dotẽ facta vltra dimidiam.l.ſi circunſcriptã,C.ſolutio matrim.l.iure.& l.ſi res.ff.de iure dot.quia hic contractus eſt ſimilis venditioni.l.1.§.ſi ſeruũ.ff.depoſit.vbi dicit quòd idem ius haberi debet in eo,quod eſt ſimile. Bart. in diſputatione incip.mulier habens amplum patrimonium. ego tamen non vidi in hoc agi.nam apud Pariſien. quia multi amplam promittũt dotem etiam æſtimare ſolent res,quas tradunt quomodo volunt,& aliquando vltra dimidiam, vt poſsint dotem promiſſam perſoluere : & quia ita conuenitur inter partes, ideo agi non ſolet. Nam ob dolum non reſcinditur matrimonium : quia omnia ferè reſcinderentur.gloſ.in l.a Diuo Pio.ff.de ritu nupt.Ideo tu qui vis vxorem ducere,caue tibi,ne dolis aliorum illaqueeris,vt ſit frequentius.

Deceptus in minimo vl-

14 Decimo,etiam ſi eſſet læſus in quocunque minimo vltra dimidiã,glo.in dicto c.cum cauſa. Iaſ.in l.2.col.14.num.53.C.de iure emphyt. quia dicta l.2. requirit tantum exceſſum dimidiæ , &

non

non requirit magnum exceſſum vltra,igitur etiam in paruo habebit locum,nec id eſt paruum inſpecta dimidia.

tra, dimidiã an petat reſciſionem.

In minore.

15 Vndecimò,etiam procedit in minore,vt patet per glo.& doct.in dicto cap.cum cauſa. & ſi ab vno remedio erit excluſus,ab altero non excluderetur.Panor.& alij,in c.cùm dilecti.de empt.nec ceſſat reſtitutio ob hoc:quia plenius prouidet:& tunc remedium extraordinarium non ceſſat per ordinarium,quamuis contrarium teneat glo.in l.1.C.ſi aduer.fiſcum.Bart.& alij in l.in prouinciali.§.1.ff.de noui oper.nuncia.Alex.conſil.89.viſo puncto.nu.13,in 2.volu.& conſi.52.viſis.in 3.vol. Et iſta eſt communis concluſio doct.in prædictis locis ſicut ſi res ſit vendita cum pacto de retrouendendo ad tres annos.nam elapſo triennio poterit hoc agi remedio intra decem annos, vt hic teſte Bartholo.Cæpol.in tract.de ſimula.contrac.in 2.præſumpt.primi caſus princip.

De contractu ſacto cũ eccleſia.

16 Duodecimò, procedit etiam ſi contractus eſſet factus cum eccleſia.nam læſus contra eccleſiam poteſt vti hoc remedio.dict.c.cùm dilecti. Paul.& alij in dicta l.2.Anto.de Burgos, in dicto cap.cum cauſa.col. 7. eccleſia enim cùm ſit cultrix & nutrix iuſticiæ, non patitur aliquid contra iuſticiam fieri.text.in §.1.de aliena.feud. & eccleſia non debet plus recipere, quàm res valeat. glo. ſingul. in c. enim.§.hoc ius.10.quæſt.2.in verb. vt plus. Et hoc communiter tenetur. & ipſi etiam eccleſiæ prodeſt hoc remedium.doct.in dicto cap.cum cauſa.de emptio.

Læſus ratione oneris appoſiti.

Areſtum.

17 Decimotertiò,etiam ſi fuerit læſus ratione oneris appoſiti in venditione: quia onus pars rei eſt.l.fundi.ff.contrah.empt.cap.cùm Ioannes.vbi docto.de fide inſtru.cap.in aliquibus.vbi Panor. ſecundo nota.de decimis. Laudimia tamen non faciunt exceſſum, nec computantur ad reſcindendum venditionem: quia emptor illa non recipit: & ita fuit deciſum in Senatu anno 1542. in menſe Auguſto.in proceſſu Do.*de la chappelle*,ſed habendo rationem eius precij, quod pars recepit,& ſi in hoc interueniat læſio vltra dimidiam, agetur hoc remedio:alioqui contrà vt aliàs ſcripſi per l.debet.ff.de ædilit.edic.quod areſtum fuit poſteà in vigilia noſtræ domi. Septembris pronunciatum.

Tranſactio an reſcindatur ratione læſionis.

18 Decimoquartò,etiam procedit in tranſactione, in qua, ſi quis eſt læſus vltra dimidiam conſiderato dubio euentu litis,hoc remedio vtetur.glo.in l.Lucius.§.fin.ff.ad Trebel.& Bart.in dicta l.2.& in dicta l.ſi quis.cùm aliter.Cardi.& Panor. in dicto cap. cum cauſa. quia non videtur habuiſſe animum liberandi.l.tres fratres.ff.de pact.item facit text.in l.in ſumma.ibi,ſi autem euidens calumnia detegitur. ff.de condit. indebi. vbi reſcinditur tranſactio ex euidenti calumnia, ſed eſt euidens quando eſt deceptus vltra dimidiam, iuxta d. l. ſi quis cùm aliter. ff. de verb. oblig. ergo &c.Item quia errauit, & tranſactio ad non cogitata non extenditur.l.cum Aquiliana.ff.de tranſactio. Secus ſi eſſet deceptus conſiderato valore rei vero. & ita poteſt intelligi opinio contraria, quæ eſt communis teſte Iaſ.in dicta l.ſi quis cum aliter.per text.in ſub.prætextu.C. de tranſactio. ego tamen vidi comprobari literas,in quibus impetrans dicebat ſe deceptum vltra dimidiam valoris rei,& ita in forenſi iudicio ſeruatur.

Tranſactione læſus vltra dimidiã, quare potius eſt reſtituendus, quàm qui per ſentẽtiã.

19 Nec obſtat,quòd tranſactio & ſententia æquiparantur.l.2.ff.de iureran.& l.1.C.de condi.indebi.ſed ſi quis ſit læſus ex ſententia nõ poteſt agere.l.ſub ſpecie.C.de re iudic. ergo nec ex tranſactione.Reſpon. quia à ſententia appellare pars poteſt,ſecus in tranſactione.Et iſta eſt æquior,& ſic in iudicando & conſulendo tenenda.teſte Fabia.in quæſt.8.tracta. de emptio. & Calde. in repet.l.2.in 10.exten.Dec.conſil.551.planè.col.2.& conſi. 597.ſuperiori. in fin. & eam audiui multis areſtis curiæ confirmatam.Et eam approbat Alexan.conſi.89.nu.13.in 2.vol.& conſi.118.in 7.vol. & Soci.in tract.fallen.Reg.436.

Si in inſtrumento donatur quod plus valet.

20 Decimoquintò,etiam ſi in inſtrumento venditionis diceretur,ſi plus valeat,aliud dono,quia intelligitur modicum tantum donare.l.cùm filius.§.pater.ff.de lega.2. & ibi glo. & l.ſi libertus ita. ff.de oper.libert.l.hæc adiectio.ff.de verb.& rerum ſignific. l. cùm fuerit. de in litem iurand. quia ignorauit verum rei valorem.Ideo non videtur remittere.l.mater.ff.de inoffic.teſta.ſecus ſi in inſtrumento diceretur omne & totum quicquid valet plus, remitto.l. ſi quis donationis. ff. de contrah. empt. vel ſi diceretur ſciens valorem rei ex tunc videtur etiam magnum remittere, quia in genere cogitauit.l.ſub prætextu ſpecierum.C.de tranſact.Bart.in dicta l.ſi quis cum aliter.Boer.in deciſio.ſuis.quæſt.142.alia ſuper.& quæſt.ſequen.ego tamen dicerem contrarium, quia ſunt verba notariorum,& de his clauſulis notarius non eſt rogatus, ſed ſolent poni ex ſtylo notariorum, etiam ea facilitate qua fuit inductus quis ad vendendum vili pretio,ita ad apponendum illas clauſulas.Bart.in fin.§.item quæſiit. ff. de condict. indebi.ideo poſſunt impetrari literæ Regiæ releuamenti ad reſcindendum contractum non obſtan.his clauſulis, etiam ſi diceret ſciens valorem rei per prædicta.Et vidi ſæpius agi non obſtantibus prædictis,& in forenſi iudicio obtineri.vide l.Imperatores,ff.de public.quamuis Bald.conſil.3.in tertio volu. & Alex. conſi. 125.in primo volu.& conſil.28.nu.4.in 5.vol.& conſi.1.& conſi.105.in 6.vol.ac Soci.in tracta.fallen.Reg. 438. & conſi. 48.viſo inſtrumento.col.2.in 4.vol.contrarium teneat.

Renuncians an reſciſionem petere poſſit.

21 Decimoſextò, etiam ſi renunciaſſet omni legum auxilio, etiam ſi ille eſſet ſagax & aſtutus, quia renunciatio ad modicum etiam extenditur,& nõ vltra dimidiam.Bart.in dicta l.ſi quis cum aliter.in fin.Paul.& alij in dicta l.2.& quia notarius ex ſtylo hoc ſolet apponere, ac eadem facilitate qua vendit modico precio, renunciat:ob id iſtis renunciationibus non obſtantibus ſolent literæ Regiæ impetrari & comprobari & interinari.vide Barba,conſil.42.col.5.in 1.vol.& conſi.21. in quarto volu.Etiam ſi ſpeciatim huius legis beneficio renunciaſſet,& hoc patet ex prædictis, &

quia hoc remedium ex humanitate procedit. dicta l. 2. ibi humanum. & humanior eſt opinio ſequenda. & quia partes de hac enormi læſione non cogitarunt, & ſi cogitaſſent, tamen humanum eſt illis ſuccurri. & ſenatus Pariſien. iſtam ſeruat, quicquid in contrarium diſputetur, & concludãt doct. dicentes renunciationem ſpecialem admittendam, quod tamen non ſeruatur.

De contractu facto à procuratore an reſcindi poſsit.

22 Decimoſeptimò, etiam ſi contractus fuerit factus a procuratore. argu. l. ſi voluntate. C. de reſcind. vendit. quia ad illicita non videtur conſtitutus. l. ſi procurator. ff. de condictio. indebi. & tunc ſi dominus non poſsit conſequi à procuratore, poterit actionibus ceſsis hoc remedio agere. Panor. in dicto cap. cum cauſa. quamuis contrarium teneat Barto. in l. ſi ſocietatem. §. arbitrorum. ff. pro ſocio. vbi dicit ſufficere ſi ſit læſus in ſexta parte. per l. vnde Nerua ff. pro ſocio. quæ non obſtat: quia loquitur in arbitratore, qui eligitur vt bonus vir, & non poteſt etiam lædere in dimidia. glo. in l. ſemper in contractibus. ff. de regulis iuris. Idem ſi ratificauerit contractum, & in illa ratificatione vltra dimidiam læſus ſit, quia etiam poteſt hoc remedio vti. Bal. in l. 1. per illum tex. C. ſi maior fact. & in forenſi iudicio ſeruatur, quod hoc remedio ſuccurratur, etiã ſi res ſit vendita per procuratorem habentem poteſtatem vendendi pro precio, quod inuentum eſſet.

De cõtractu in re aliena facto.

23 Decimooctauò, etiam procedit, ſi quis venderet rem alienam ſine mandato, prout poteſt. l. rem alienam. ff. de contrah. empt. licet non transferat dominium. l. traditio. ff. de contrah. emp. Bal. & Calder. in dicta l. 2. Nam cùm ipſe de euictione teneatur, per totum titulum de euictio. non eſt mirum ſi hoc remedio agere poſsit, vt vltra dimidiam ſit deceptus, maximè quando ignorãs rem illam eſſe alienam, eam vendidit: & tunc is qui eam emit, non poteſt ſupplere iuſtum precium, ſed tenetur rem reſtituere, quod probatur in ſequen. ampliatio.

Suppleri quando non poſsit iuſtũ precium.

Quando res uendita non extaret.

24 Decimononò, etiam habet locum, ſi res vendita non extaret, quia tunc preciſè agam, vt ſuppleatur iuſtum precium. Panor. in cap. cùm dilecti. in fin. de emptio. quia re vna ex debitis alternatiuè perempta remanet obligatio in altera. l. ſi in emptione. §. fin. ff. de contrahen. empt. l. Stichum. de ſolutio. Franciſc. de Crema. ſingul. 84. volo te docere. quod valet ad centum ducatos ſecundum eum.

Grauatus rẽ uendere an hoc remedio utatur.

25 Vigeſimo, amplia etiam ſi venditor grauatus fuiſſet vendere rem propriam à teſtatore non adiecto precio, ſecus ſi adiecto precio: quia tunc volũtatem defuncti exequi tenetur. l. ſi fideiuſſor. §. meminiſſe. & ibi docto. ff. de legatis 1. niſi & teſtator erraſſet in precio, credens illud eſſe iuſtum. Bald. in l. Imperator. §. ſi centum. in fin. ff. de legat. 2. Iaſ. & alij in dicto §. meminiſſe. quod non eſt præſumendum, ſi res erat teſtatoris: alioqui contrà l. quiſquis. C. de reſcin. vend.

Diuiſio hæreditatis an ex leſione reſcindatur.

26 Vigeſimoprimò, etiam procedit in diuiſione hæreditatis facta, in qua ſuccurritur vltra dimidiam decepto. l. ſi maior. C. communi diuidun. & l. maioribus. communia vtriuſque iudi. niſi diuiſio facta ſit per ſortem teſte Philippo Franc. in rub. de appell.

Praxis diuiſionis reſcindendæ.

27 Hodiè etiam ex communi vſu curiarum Franciæ, ſolet deceptus per diuiſionem literas impetrare, quibus concludit vt diuiſio reſcindatur, vel ad æqualitatem reducatur. per dictam l. maioribus. & non attenditur deceptio vltra dimidiam, ſed ſufficit quòd læſus ſit in notabili quantitate, & ita vidi ſæpius iudicari. verumtamen ſi opponatur decretum, minor ab illo decreto appellare debet id temporis, quo ei obiicitur, cùm de nouo perueniat ad notitiam ſuam.

Ceſsionarius an habeat hoc remedium.

28 Vigeſimoſecundo, procedit in ceſsionario, cui etiam præſcribitur decem annis, ſicut vero creditori. Bal. in l. per diuerſas. quæſtio. 10. C. mand. & idem Bal. in tractat. ſtatuto. in verb. capere. quæſtio. 10.

Fideiuſſores re euicta an liberentur.

29 Vltimò, etiam habet locum ſi hic venditor dediſſet fideiuſſores de habendo firmum & ratum contractum, qui promiſerunt in caſu euictionis intereſſe. Nam ſi per remedium huius legis euincatur, liberantur fideiuſſores: vt docet Iacob. in l. 1. C. de fideiuſ. minor. quia reſoluto contractu principali, & fideiuſſorum regulariter cenſetur reſolutus contractus. l. lex vectigali. ff. de pignori. {Idem tenet Ioan. Fab. in §. ſed & quod principi. verſ. quodcunque. circa finem. inſti. de iure natural.} & idem dicerem, ſi venditor obligaſſet expreſsè rem venditam, reſciſione eius contractus facta ius reale etiam cenſebitur extinctum. per l. cum principalis. & regulam acceſſorium. ff. de regul. iur. Bar. & alij in l. in diem. ff. de aqua pluuia.

Theſaurus in re empta inuentus nõ inducit deceptionem.

30 Primò, limitatur in theſauro, qui applicatur domino ſoli, quando inuenitur per eum. §. theſauros. inſtit. de rerum diuiſio. & venditor ratione huius theſauri non poterit hoc remedio vti contra emptorem, qui illum inuenit: quia ſi res fuiſſet diminuta poſt emptionem hoc emptoris periculo cederet. l. 1. & per totum. ff. de pericu. & commod. rei vendi. Et ſecundum naturam rei eſt eum pati incommoda, quem ſequuntur commoda. l. ſecundùm. ff. de regul. iuris. theſaurus enim donum fortunæ creditur. l. ſi is. §. primo. & §. quod ſi ſeruus. ff. de acquir. poſſeſ. etiam quia venditor non ſibi acquiſiuiſſet, niſi dimidiam partem. l. vna. C. de theſaur. lib. 10. ergo ob hoc non poteſt agi tanquam deceptus. hoc firmant Areti. & Claud. Sciccl. in dicta l. ſi quis cùm aliter. licet Rom. contrarium conſuluerit & obtinuerit, vt ipſe aſſerit ibidem. Tamen primam opinionem ſequitur Soci. conſil. 48. viſo inſtrumento. in 2. col. vol. 4. hodie non reſcinderetur contractus in Francia propter theſaurum inuentum, quia inuentor, ſi non ſit ſecretus, parum ex inuentione emolumenti habet, cum fiſcus velit totum occupare.

Læſus per ſententiam nõ impetrat reſciſionem.

31 Secundò fallit, ſi quis læſus eſſet per ſententiam. l. Iulianus. ff. de condi. indebi. l. ſub ſpecie. C. de re iudica. quia imputatur ei, qui non appellauit, poſſet tamen reſtitui, ſi ex inſtrumentis falſis condemnatus eſſet impetrando literas in forma requeſtæ ciuilis, ſi à Senatu condemnatus eſſet. vt

ſcrip

ſcripſi in tract. de liter. ciuilib. ſeu (vt dicunt) forma ſupplica. ciuilis impetra. in 1. tomo per l. diuus. ff. de re iud. & rubr. C. ſi ex fal. inſtru. poſſet etiam reſtitui, quando quis fuiſſet impeditus producere iura ſua, & inſtrumenta. Barto. in l. prima. C. de ſenten. aduer. fiſc. laus. libro decimo. Idem ſi ſententia lata fuerit ob præſumptas probationes, quia nouis apparentibus in contrarium ſententia retractabitur. l. ſi quis adulterij. C. de adulter. Et quando pars confiteretur eam iniuſtam. Innoc. in cap. quia plerique. de immunita. eccleſ. & in caſibus in quibus ſententia non tranſit in rem iudicatam quos ponit Hippoly. in l. vna. C. de rapto. virgi. ſcripſi in ſecundo notab. l. quod iuſsit. ff. de re iudica.

32 Tertiò, quando plures eſſent res venditæ vna venditione, & quis eſſet in vna læſus. nam non poterit agere, ſi aliæ res ſuppleant. iuxta nota. in l. ſi merces. §. vis maior. ff. locat. Iaſ. per illum textum. in l. ſcire debemus. de verb. oblig. *Quãdo ſunt plures res venditæ, reſcindi unius rei emptio an poßit.*

33 Quartò, quando læſus eſſet ex contractu pœnali, quia imputetur ſibi, cur in pœnam incidit. l. cum pœna. ff. de arbit. de Vbal. in dicta l. 2. & Pantal. Calder. ibidem limita. 27. vnde ſi emerim domum centum aureis pacto appoſito, quòd niſi ſoluam illa cẽtum intra annum, promitto centum pro pœna, & ſarcire omne id quod intererit: ſi non ſoluero, incido in pœnam, quæ ſoluta licet excedat iuncto rei pretio dimidiam, tamen non ſuccurretur per iſtum tex. quia ſua culpa incidit in pœnam. *Ex cõtractu pœnali deceptus, hoc nõ utitur remedio.*

34 Quintò, non procedit in re mobili. glo. & docto. in dicta l. 2. & iſtud ſeruatur de conſuetudine. teſte Maſuer. in §. item pro re mobili. de emptio. niſi in minore. Nam fuit contractus venditionis factus ſuper mula vel equo reſciſus ad vtilitatem domini *Corbin* conſiliarij magni conſilij anno 1528. die decima Decembr. in ſenatu Pariſien. eò quia id temporis erat minor, & deceptus quando emerat. *Decepto in re mobili nõ ſuccurritur.* *Areſtum.*

35 Item ſi dolus interueniſſet in contractu, ſicut in rebus immobilibus daretur actio de dolo. l. & eleganter. ff. de dolo.

36 Idem in mobilibus precioſis & magni valoris. l. lex quæ tutores. C. de adminiſtr. tutor. facit glo. in verb. tractatu. cap. tua. de rebus eccleſ. non alienand. vbi in precioſis mobilibus requiritur ſolennitas, (Ita habetur in ſtylo parla. in 1. parte, in titul. de actio. perſo. §. penul. & ibi Aufre.) vel ſi ageretur de venditione vniuerſorum mobilium, tunc etiam impetrari ſolent literæ. reſciſionis, ſi deceptus ſit in illis vltra dimidiam, & ita ſcriptum eſt in conſuetud. Bitur. artic. 33. rubr. *des inges, ingemens, reſciſions.* & ita iudicauit ſenatus Pariſien. pro domino Daiglure, qui emerat adamantem, & gemmam quatuor mille libris à domi. Petro Bine, anno 1510. die vigeſimaprima Iunij, & emptio fuit reſciſa.

37 Sextò, fallit niſi res eſſet vendita per ſubhaſtationem, quia tunc vendita præſumitur iuſto precio. glo. in l. 1. in verb. magni precij. ff. de iure fiſci. & glo. in l. ſi minori. C. illo titu. lib. 10. text. in l. 1. C. de prædi. curial. lib. eod. Angel. in ſciendum. in princ. ff. de verb. oblig. Soci. in regu. 436. & reg. 226. in tracta. fallen. Barba. conſil. 65. col. 14. in 4. vol. *Res per ſubhaſtationem vendita non repetitur per deceptionem.*

38. Contrarium tenet Bartol. in l. 1. C. de præſcript. triginta vel quadraginta anno. per l. ſi quos, C. de reſcind. vendit quia non ſequitur eſt vendita ad præconium & incantum, ergo iuſto precio. & iſta eſt communis ſententia quam tradunt iuris interpretes in l. precia rerum. ff. ad leg. Falcid. quæ etiam ſeruatur in forenſi iudicio. vt ſcripſi in tracta. de præco. & ſubhaſta. Iacob. Curt. libr. coniectura. 2. c. 10.

39 Septimò, derogatur quando res eſſet vendita per decretum iudicis, quia tunc ceſſat præſumptio enormis læſionis. & ſic hoc remedium. per tex. in l. 1. C. de præd. curial. lib. 10. & ibi Bar. & in l. ſi quos. de decurio. eo. lib. Ange. Alexand. & Vincen. in l. precia rerum. ff. ad leg. Falcid. *De decreto iudicis.*

40 Contrarium tenet Panot. in dicto c. cum cauſa. Roma. & Imol. in dicta l. ſi quis cùm aliter. Alex. & Iacob. in l. pacta nouiſsima. C. de pact. per glo. ſingu. in l. 1. C. de fide inſtru. & iure haſtæ fiſcal. lib. 10. aliàs ſequeretur. quod l. 2. non haberet locum in re eccleſiæ, quæ etiam cum decreto vendi ſolet, & decretum prætoris iuri non debet derogare. l. 1. ff. de fer. Nec quis debet decipi ſub clypeo prætoris. l. 1. in fi. C. de his qui veniam æta. impetr. & eadẽ facilitate, qua eſt decepta pars, & iudex: ideo hoc decretum operatur, quod facit præſumere, rem venditã iuſto pretio: ideo pars decepta tenetur probare læſionem, & non præſumitur dolus ratione iudicis. Poſſet etiam procedere, quando per maiores iudices decretum eſſet appoſitum: ſecus per minores. Bald. in l. tutores. ff. de confirman. tut. & etiam quando cum cauſæ cognitione eſſet interpoſitum, aliàs eſſet nullum. l. magis puto. §. ſi æs alienum. ff. de rebus eorum. Iaſ. in l. 2. de eden. Et prima opinio fuit confirmata areſto ſenatus Pariſien. anno 1516. in vigilia Pentecoſtes pro Matthæo. Machæo hoſtiario parlamenti contra magiſtrum Petrum Danes. idem anno 1539. die vndecima Iulij, cõtra. domi. du Bouchage, qui impetrauerat literas in forma ſupplicationis ciuilis, dicens ſe læſum: & non fuit admiſſus, eo quòd res vendita eſſet per decretum Senatus. vidi tamen appellari à decreto ab inferioribus iudicibus interpoſito, & malè interpoſitum fuiſſe iudicari: & iſta eſt tutior praxis, vt minor factus maior, ſi videat ſe læſum vltra dimidiam in venditione facta per decretum quòd appellet ab illo decreto: cùm inde ſecutis poſteà impetret literas Regias à cancellaria, vt eidem facere hoc permittatur. *Areſtum.*

41 Octauò, non procedit in datione in ſolutum iudicis authoritate facta exequẽtis ſententiam. l. à diuo Pio. §. ſi pignora. ff. de re iudic. Bart. in dicta l. 1. Bald. in l. ordo. de execu. rei iudica. C. ſecus *De datione in ſolutum.*

in datione in ſolutum facta ſine forma iudicij. Oldrad.conſil.37.ad primam quæſtionem.per tex. in l.ſi prædium. C.de euiction. quia etiam quando iudex confirmat contractum. hoc remedium ceſſat, vt de aliquo operetur confirmatio.Bartol.in l.ſi quos, C.de decu.lib.10.Pau.in dicta l.2. Soci.in tract.fal.Reg.226.in reg.436. in forenſi iudicio vix ſeruaretur ſi ab hac ſentẽtia appellaretur.

De cõtractu iurato.

42 Nonò, quando læſus iuraſſet non venire contra venditionem, non poterit tunc petere illius reſciſionem.gl.& doct.in dicta l.2.& Anton.de Burgos.& alij in cap.cum cauſa.de empt.Bal.in l. quæ ſub conditione.§.1.ff.de condit.inſtit.Alex.conſil.42.ſuper præmiſſo.in primo vol.num.16.& ſeq.Iaſ.conſil.76.viſis.in fi.vol.1.Et iſta eſt communis concluſio, vt firmat Soci.conſi.136.pręſtantiſsime.in fin.vol,1.& conſil.48.viſo.in fin.vol.4.& in tracta.fallen.Reg. 226. vbi tradit 12. limita. vidi tamen impetrari literas Regias, vt habita diſpenſatione iuramenti poſſet venire, ne iuramentum ſit iniquitatis vinculum, & ita tenet Rota, vt refert Caſſador.deciſio.vnica.de emptio. & hoc ſeruatur in Franciæ curiis paſsim. Quamuis Panor.conſil.71. in hac cauſa.col. penul. dicat abſolutionem non debere concedi in primo volu.ſed praxis contrarium ſeruat.

De hæreditatis aditione.

43 Decimò, quando ex proprio & non ex alterius facto eſſet quis læſus, etiam vltra dimidiam, vtpote in hæreditatis aditione; tunc ei non ſuccurretur, ſi iuris beneficio & inuentario vſus non eſt per l.fin.§.1.C.de iure delib.Bald.de Vbal.in dicta l.2.Idem in actu liberationis, nempe ſi debitorem meum liberauero, non potero ad reſciſionem agere, tam fauore liberationis.arg. l. ſi unus. ff.de pact.quàm quod ex facto meo proueniat:& quia ſuccurritur minori in hoc, ergo non maiori.l.patri.§.penul.ff.de minorib.& l.ius ſingulare.de legib.

De contractu medico facto.

44 Vndecimò, non procedit in infirmo vendente rem medico, vel donante, durante infirmitate.hoc enim caſu datur eidem officium iudicis ad reſcindendum venditionem, vel aliam promiſſionem ſeu donationem.per l.medicus.ff.de variis & extraord.cogni.Panor.in cap.quia pleríque, col.pen.de immunit.eccleſi.Hippoly.in l.lege.§.conſtitutum.ff.de ſicar.& de Ripa. in tract.de peſte.in paruo volu.fol. 130. & hoc caſu fortè poſſet intra triginta annos agi, cùm hic non comprehendatur, ſi medici non probetur dolus.

Conſentiens alienationi an iuuetur hoc remedio.

45 Duodecimò non procedit in eo, qui conſentit alienationi & venditioni, quia non datur ei hoc remedium, ſed tantum venditori:quia aliud eſt vendere, aliud conſentire.l.aliud.ff.de reg.iur. argu.l.ſi pater.ff.de manumiſ.vind. etiam ſi de precio participauerit. Bal. in dicta l.2. quæſtio.20. quod poteſt eſſe frequens ad vxores, quæ frequenter conſentiunt alienationibus factis à maritis, vt ſolus maritus hoc remedio agere poſsit, ſed ipſa reſtitui etiam poſſet ex illo conſenſu, ſi eſſet grauiter læſa.

Læſio poſt contractum non reſcinditur.

46 Decimotertiò, quando læſio ſuperuenit poſt contractum.l.habitationum.in princ.ff. de pericu.& commo.rei vendi.& ibi glo.vnde ſi fulgure, vel igne dimidia res ſit perempta, non reſcindetur ob hoc venditio:quia ſicut valor tempore contractus debet inſpici, ita & læſio.l.3.§.diui.ff. de iure fiſci.nam ſi res periret, periculo emptoris periret.l.1.& per totum.ff.de pericu.& commodo rei vendi.& ita aſſerit Soci.conſil.48.viſo inſtrumento.col.2.in 4.vol.

Emptor rei incertæ, ratione læſionis non petitur reſciſionem.

47 Decimoquartò, non procedit quando emeretur actus fortunæ, ſiue quid incertum, vtpote iactus retis à piſcatore, tunc ſi nil capiat piſcator, non reſcindetur cõtractus, etiam ſi vltra triplum pretij, vel etiam ſi nil conſequatur:quia læſio ex natura rei prouenit, cum dubius vendatur euentus.tex.in l.nec emptio.ff.de contrah.empt.l.ſi iactum retis.de actio.emptio.& idem in venatione vidi aliquando obſeruatum.facit l.ex conducto.§. 1. ff.locat. vbi non ſuccurritur conductori ex damno proueniente ex natura rei. dicunt tamen quidam inſpiciendum eſſe dubium euentum. ſed hoc fortè non ſeruatur in praxi.nam nec hoc caſu agitur deceptionis ratione ſi dolus nõ interſit.

Hæreditatẽ emens ea lege, ut omnia onera ſubeat, non reſtituitur.

48 Idem dicit Bald.in l.per diuerſas.col.3.C.manda.in eo, qui vendit hæreditatem implicitam multis & debitis & creditis, nolens teneri de euictione, tunc etiam non vtetur emptor, vel venditor iſtius legis beneficio.vide Panta.Calde.in 36.limita.ad iſtam legem.

Deceptus in pignore an reſciſionem petat.

49 Vltimo, non procedit in decepto in pignore conſtituendo in locum alterius pignoris, vel cautionis, text.ſing.in l.ſi rem.§.omnis.ff.de pignor.actio.Roma.ſingu.552.ego legi, quia creditor poteſt agere ad debitum.l.creditor qui non idoneum.ff ſi cert.peta.Ideo hoc remedio non vtetur, cùm ordinarium habeat remedium.l.in cauſæ.ff.de minorib.alias limitationes tradunt docto.maximè Anto.de Burgos.in dicto c.cum.cauſa.de empt.& vendi.& Petr.de Vbal. & Panta. Calde. in dicta l.2.C.de reſcind.vendi.ſed per ſuperiores omnes aliæ comprehenſæ ſunt, & iſtæ tangunt pragmaticos, ob id eas conſcripſi.

Se preſcriront.

GLOSSA XVI.

Sciens decepiſſe an præſcribat.

1 ETiam cum ſcientia, quia Rex poſt decem annos hic denegat ſuum auxilium, & reſtitutionem.l.1.C.ſi aduerſus vend. vbi minor vigintiquinque annis non reſtituitur de iure codicis, quando iurauit:quia Imperator ait:neque perfidiæ, neque periurij, me authorem futurum ſperare tibi debuiſſes. & ibi glo. quod prætor ſuum non tuum tibi denegat auxilium.idem magna glo.in l.ſiue apud.C. de tranſact.ſecus ſi aliis verbis vteretur, de quibus infrà dicetur.& quia pars quæ vili vendidit, vel quæ maioris emit, dum non agit intra decem annos, videtur huic renũciare remedio, & nolle eo vti, ob id altera pars videtur in bona fide

eſſe, quand

eſſe, quandiu altera non agit:& ideo pręſcriptio poteſt currere cũ mala fide contra eum, cui nondũ nata eſt actio. teſte Ioã. Fabr. in l. cùm notiſsimi. & ibi alij doct. C. de pręſcript. 30. annor. Felin. in rub. de præſcri. ſcripſi, in interpret. l. vnicæ. in nota. 1. nu. 54. C. de ſent. quę pro eo quod intereſt.

Impetratio poſt decem annos non valet.

2 Quæro an valeret impetratio poſt decem annos, ſi Rex concederet literas reſciſionis. Reſpo. non: quia impetratio contra conſtitutiones non valet: ſicut reſcripta contra ius elicita debent ab omnibus iudicibus refutari. l. reſcripta. C. de precib. Imper. offerend. ita & contra ordinationes, niſi diceretur in literis non obſtante ordinatione in contrarium diſponente. per glo. in l. vlti. C. ſi contra ius. & ibi plenè docto. & in l. ratas. de reſcind. vendit. Tamen etiam ſi diceretur non obſtante ordinatione non reciperentur, nec comprobarentur tales literæ ratione ordinationis Regiæ, quæ fuit publicata anno 1589. die decimaquinta menſis Auguſti. per quam Rex prohibet aduocatis, partibus, & aliis ne de cætero impetrent literas in præiudicium, & derogationem ordinationum Regiarum: & ſi impetratæ fuerint, decreuit ne illis judices obtemperent. hoc docet Ioan. Gallus, in quæſtio. per areſta. quæſt. 115. Item fuit publicata, quamuis contrarium teneat Chaſſa. in conſuetudi. Burgund. in glo. prima. nume. 6. rub. *des foreſtz.* quæ opinio poteſt de iure procedere, ſed nos ſeruamus, vt non recipiantur literæ nec comprobentur tanquam inciuiles contra iſtam ordinationem.

Praxis iudicum cum opponitur contra literas poſt decem annos impetratas.

Arreſtum.

3 Et ideo ſi pars opponat illas literas poſt decem annos impetratas, iudex debet partes ex tempore reiicere, & à literis eum excludere: ſed ſi partes ad probandum facta contraria ſtatuat, malè pronunciaſſe iudicauit Senatus anno 1543. die 28. Iunij. per ordina. Reg. in rub. *quelz proces ſont ditz par eſcrit.* artic. 3. Nam de his quæ conſtant, ſtatim pronunciare debet de aliis partes ad probandum inducere, & poſtquam iſtud tempus præteriit, irreparabile eſt. teſte Bald. in cap. plerunque. col. 1. de reſcrip.

Doreſenauant.

GLOSSA XVII.

Ad præterita non extẽditur hæc ordinatio.

1 ID eſt de cætero, & ſic non extenditur ad præterita. per glo. in verb. de cætero. in proœ. ſexti decretal. & doct. in cap. fin. de conſtit. Iaſ. in l. iubemus. col. 2. C. de teſtib. Curtius in l. cauſas. de tranſact. vnde ſi tempore huius articuli publicati aliquis non impetrauerat literas reſciſionis contractus intra viginti annos, ad hæc poterit intra decem annos petere à die publicationis computandos: & ſi quis non petat reſciſionẽ intra decem annos etiam de contractibus factis, poſt decem annos, non poterit poſteà per glo. & docto. in cle. vna. de teſta. & l. de vſuris. vbi Bart. C. de vſur. Feli. & alij in c. fin. de reſcript.

Tant en noz pays couſtumiers que de droit eſcrit.

GLOSSA XVIII.

Ordinationes generales ubique ſeruari debent.

HAEC verba cauſa vberioris expreſsionis & elucidationis ponuntur, non quòd ſint valde neceſſaria. Nam ſicut leges omnes ligant ſubditos. l. leges. vt generales ab omnibus æqualiter in poſterum obſeruentur. C. de legib. cap. 1. vbi glo. de conſtitu. ita & ordinationes, & ſic ſubditos Regis Franciæ leges tenent iſtæ, ſiue reſideant ſubditi in patria iuris ſcripti, ſiue in patria conſuetudinaria, quia omnes Regis ſunt ſubditi, vbicunque morentur in regno ſuo: & ideo ordinationes generaliter vel indefinite loquentes, generaliter ſunt in regno obſeruandæ, niſi ordinatio excipiat, vel differentiam faciat inter patriam iuris ſcripti, & conſuetudinariam. vt ſæpius faciunt in rubri. de appellatio. & in aliis multis locis, quos inferius videre poterimus per hunc librum ordina.

Par le laps de dix ans.

GLOSSA XIX.

Limitationes quando poſt decẽ annos quis ad reſciſionem actus agere poßit.

1 COmpletos & finitos, quia dictio per, hìc poſita denotat temporis continuationem, & perfectionem. l. vrbana. §. pernoctare. ff. de verborum ſignificione. & ibi ſcripſi. Etiam hìc dicitur *par le laps*, ergo oportet quòd lapſi decem anni ſint. Regula ergo erit quòd petens reſciſionem contractus, vel alterius actus ratione doli, fraudis, violentiæ, circumuentionis, & deceptionis vltra dimidiam iuſti pretij intra decem annos agere debet: & poſteà non audietur: quamuis de iure poſsit deceptus vltra dimidiam petere reſciſionem vſque ad triginta annos. per glo. & docto. in dicta l. 2. C. de reſcind. vendit. & in cap. cum cauſa. de empt. quia actio perſonalis ex vendito datur, quæ durat triginta annis, ſicut aliæ. l. omnes. & l. ſicut. C. de præſcript. triginta anno. vt ſuperius fuit dictum.

2 Limitant quidam niſi probetur mala fides, quia malæfidei poſſeſſor nunquam præſcribit. c. vigilanti. & c. fi. de præſcriptio. Corne. conſil. 17. circa. col. 5. & ſeq. in 4. vol. ſed in hoc caſu nõ agens huic renunciare videtur remedio, vt ſuperius in glo. 16. ſcripſi.

3 Secundò, non procedit in tertio, qui rem emit ab iſto emptore decipiente. Nam is tertius erit tutus poſt decem annos cum titulo & bona fide, & ſic deceptus agere de iure debebat intra illud

tempus:

tempus:aliàs poſteà de iure non audiebatur,nec ſibi oberat mala fides authoris,ſi venditor ſciebat alienationem.per text.in authen.malæfidei.C.de præſcrip.longi tempo.Ioan.Franciſc.in tracta.de præſcript.in quarta parte quartæ partis.quæſt.26.col.56.ſed hodie hic ſtatuuntur decem anni omnibus ſiue decepto,ſiue tertio & omnibus.

4 Tertiò,non procedit hæc ordinatio in actibus in quibus non eſt dolus,circumuentio,vel metus,vt ſuperius in glo.quarta dictum fuit.

5 Quartò,in tranſactione,prout dixi in glo.6.ſuprà eo.

6 Quintò,in reſciſione calculi ratione erroris,vt docui in glo.6.ſuprà eo.

7 Sextò,in contractibus factis per vxorem ſine mariti conſenſu, vt abundè tractaui ſuprà in glo.ſeptima.

8 Septimò,in contractibus factis à furioſis, dementibus, prodigis, minoribus, & aliis id genus hominibus:vt concluſi ſuprà in glo.9.

9 Octauò, non procedit in contractu iurato. intellige tamen vt ſcripſi in gloſſa nona. & in glo.15.ſuprà.

10 Nonò,vitiatur in reſignatione beneficij dolo vel metu facta, vt abundè firmaui. in gloſſ. 12. & 15.ſuperius.

11 Decimò,non procedit in eo, qui non eſt deceptus vltra dimidiam:vt plenè probaui in gloſſa 14.ſuprà eo.

12 Vndecimò,in contractu facto à valetudinario medico ſuo:vt in gl.15. circa finem dixi.

Proceſſus poſt decem annos an valeat.

13 Duodecimò,valeret proceſſus poſt decem annos, ſi non opponeretur:quia hic non annullatur:vt docet Guido Papæ in ſtatuto ſi quis per literas.in verb.etiam abſque violentia.col. vlti.per text.in cle.ſæpe.in fi.de verb. ſignific. ibi, ſi tamen in præmiſsis caſibus ſolennis ordo iudiciarius in toto,vel in parte non contradicentibus partibus obſeruetur,non erit proceſſus propter hoc irritus,nec etiam irritandus.Ang.& alij in l.ſequitur.§.ſi viam.ff.de vſucap. Imol. in c. fin.nu.27.de præſcriptio.Et ideo ſi poſt decem annos comprobarentur & interinarentur literæ à iudice,ſtatuto huius ordinationis non expreſſo,valeret ſententia.per l.1.§.item cum contra,quæ ſenten. ſine appellat.reſcind.Bal.& Ange.in l.ſequitur.§.ſi viam.ff de vſucap.hoc expreſsè docet Guido Papę in ſtatuto ſi quis.in verb.etiam abſque.in fine.

Lite conteſtata poſt decem annos proſequitur proceſſus.

14 Decimotertiò,fallit,ſi aliquis litem conteſtaretur intra decem annos: tunc enim quia perpetuatio fit ad triginta, vel quadraginta annos,poterit proſequi litem intra illud tempus. l. nam & poſteà.§.ſi is qui temporali.ff.de iureiuran. Et ideo ſi aliquis cœperit litem conteſtari ſuper contractu per metum facto, & lite conteſtata mortuus fuerit, poterunt eius hæredes proceſſum intra quadraginta annos proſequi:vt plene ſcripſi in tracta.de effectibus litis conteſtatę. Idem dicerem, ſi tantùm impetrauerit literas, & citauerit partem ad comparendum : nam ſola citatio interrumpit præſcriptionem in hac præſcriptione ſtatutoria & odioſa per l.cum notiſsimi.C. de pręſcrip. 30.anno.facit clem.fi.vt lite penden.Ioan.Balb. in tract. de præſcrip. in 3. parte ſextæ partis princ. col.38.& ita iudicauit ſenatus anno 1552.in menſe Iulio in magna camera inquiſitionum.

Poſt decem annos an ſecūde literæ impetrari poſſunt.

15 Decimoquartò, ſi quis impetrauerit literas ſubrepticias, & nullas ante decem annos, & illæ nullæ pronunciatæ fuerint, nunc deceptus vult alias impetrare poſt decem annos, arbitror hoc fieri poſſe:quia anni decem elapſi non fuerunt continui,vt requirit iſta ordinatio,& ſic vbi verba non conueniunt,nec diſpoſitio.l.4.§.toties.ff.de damno infec.& quia non fuit negligens, & contra negligentes non currit præſcriptio.cap.quia diuerſitatem.de conceſ.præben.glo.& doct.in ca. 2.ibidem.

16 Item per hanc literarum impetrationem & earum comprobationem interrupta eſt hæc pręſcriptio.l.cum notiſsimi.§.1.C. de præſcrip. triginta anno.& quia hæc decennalis præſcriptio ſuccedit in locum præſcriptionis triginta annorum,quę per ſolam conuentionem interrumpitur,dicto §.1.Ideo eodem iure regi debet.Bal.in l.ſuperuacuam.C.de tempo.in integ. reſti. peten. refert Calca.conſil.75.ſtatuimus.nu. 6. Imò iudicauit Senatus interruptionem eſſe per citationem nullam factam coram iudice incompetente.vt docet Aufrer.in ſtylo.Parlamen.areſto 376.

Areſtum.

17 Nec refragatur c.diſpendia.de reſcrip.in 6.vbi annullatis literis omnia annullantur.Reſpon. ibi eſt caſus diuerſus,nec ibi deciditur an is, qui impetrauit ſubrepticias literas, poſsit veras poſteà impetrare:ob id non obeſt.nempe doc.in c.cæterum.& in c. ex tenore. & c. ſuper literis.de reſcri. concludunt eum non prohiberi impetrare literas veras, qui falſas vel ſubrepticias, à quibus fuit excluſus,impetrauit:igitur poſt decem annos impetrabuntur literę reſciſionis verè,ſi quis reiectus fuerit ab obrepticiis & ſubrepticiis.

Non computatur tēpus non valenti agere.

18 Decimoquintò, idem ſi pars decepta promiſerit non agere intra decem annos, vel durante vita patris,ſeu patroni.nam ſi pater aut patruus viuat decem annos & vltrà, tamen poſtea poterit deceptus literas reſciſionis impetrare, cùm durante tempore conuentionali agere non poſſet, & non valenti agere,non currit præſcriptio.l.1.in fin.C.de annal.except.& iſti decem anni nō computabuntur ei,niſi à die,quo agere potuit.l.4.§.penul.ff. de precario. facit l. ſicut in annos. quibus mod.vſusfruct.amitta.Bald.expreſsè docet in l.ſicut.col.1. C. de præſcrip. triginta anno. & Iaſ. in dicta l.nam & poſteà.§.ſi is qui temporali.ff.de iureiur.& conſi.226.in præmiſſa.volu.2.Iacob.in l.fi.col.vlti.C.de repud.hæredit.

Agi debet

19 Decimoſextò,actiones quæ durant vltra decem annos hic limitantur,ſed illæ quæ non tantum du

tum durant,ſed per triennium.vt in l.fi.C.de repud.hæredit.vel per aliud breue tempus extinguntur:quia hæc ordinatio, quæ inducta eſt ad diminutionem, non operatur augmentum.l. legata inutiliter.ff. de lega.1.& ſic oportet agere intra illud tempus,intra quod actio breuius durat.not.in inſtit.de perpet.& temporal.actio.& l.fi.C.de dolo. *intra triennium ſi actio amplius non duret.*

20 Decimoſeptimò, non habet locum,ſi quis dolo intulerit mihi iniuriam, vel aliud delictum commiſerit,vt hoc in tex.comprehendatur:quia iſte tex.loquitur in contractibus,vel diſtractibus, & ſic non procedit in delictis,maximè in vſu loquendi.l.omnem.vbi docto.ff.de iudic. *De iniuria & delictis.*

21 Decimooctauò, de nullitate contractus agi poteſt poſt decem annos vſque ad triginta: vt nullus contractus declaretur.l.& eleganter.ff.de dolo.glo.in l.ſicut.C. de præſcrip. triginta anno. & l.ſi vt proprius C. quomodo & quando iudex.ſic cenſuit Senatus anno 1534. die decimanona Martij.facit quod ſcribit Ioan.Franciſc.Balb.in tracta.de præſcript. in quarta parte quartæ partis, quæſt.32.col.66.de ſententia nulla quanto tempore nulla dici poſsit. *An nullitas comprehendatur. Areſtum.*

22 Decimonono,non procedit in laico, qui ſe emiſſe dicit decimas à ſacerdote. Nam ſi ſacerdos velit reſciſionem poſt decem annos petere, eidem permittetur ratione incapacitatis laici.ca. cauſam.de præſcript.vnde ſi dolo inductus curatus vendiderit decimas laico,& non egerit ad reſciſionem intra decem annos,poſteà agere poterit,etiam is qui alienauit.quia hîc caſus non comprehenditur hîc.c. ſi quis presbyterorum.de reb.eccle. non alienan. *Decimæ poſt decem annos petuntur.*

23 Vigeſimò,non habet locum in hærede ignorãte alienationem & læſionem,cui ſi currit tempus,ſaltem reſtitueretur.Bartol.in l.1.§.ſi quis autem.ff.de itine.actuq; priuato.plenè Ioan.Franciſ. Balb.in tracta.præſcript. in quarta parte quartæ partis.q.28.& ſeq.& ita fuit viſum curiæ magnæ Neapol.vt eſt in deciſio.Neapolit.37.quędam Altruda. col.2.abundè Tiraquel.in tracta.de vtroque retractu.in prima parte.§.35.gl.4. nempe qui in alterius locum ſuccedunt iuſtam ignorantiæ cauſam habere dicuntur.l.qui in alterius. ff. de reg.iuris.facit l. genero. ff. de his qui notan. infa. ita conſuluit Alexand.in conſi.138.Lanzalotus. col.2.in 2.vol.inchoata tamen contra defunctum curret contra hæredem.glo.in l.1.C. ſi aduer.vſucap.Bart. in l.fin.in quib. cau.in integ. reſtit.non eſt neceſ.Iaſ.conſil.226.in præmiſſa.col.2.in 2.vol. ſed vix in hoc regno poſt decem annos reſtituetur, vt rigor ordinationis ſeruetur: & ne quotidie lites oriantur,& ſuſcitentur. *Hæredes an poſt decem annos agere poſsint.*

24 Vigeſimoprimò,non habet locum in euictione,de qua poſſunt agere etiam poſt decem annos contra venditorem, ſi res à me ſit euicta, quæ actio non naſcitur niſi re euicta. l.qui rem.& l. ſi poſt.C.de euict.glo.in l.empti actio. C. de euictio.Panor.conſil.22.quidam Ioannes.col.2.in 2. vol.& plenè ſcribit Ioan.Franciſ.in tracta.præſcrip.in 5.parte 5.partis.q.3.etiã quia iſte tex.loquitur de reſciſione cõtractus,vel actus,vt nõ poſsit agi ad aliud non prohibet,vt poteſt ad hãc euictionẽ. *Euictionis obligatio an præſcribatur.*

25 Vigeſimoſecundò,in contractu ſimulato non habebit locũ:quia poſt decem annos,& etiam perpetuo poterit agi,quia nunquam fuit animus obligandi vt in rub.C.plus valere quod agitur. nec hîc comprehenditur.Bald.in c.ſi cautio.col.1.de fide inſtru. allegat corruptè,ſed vult allegare gl.ſing.in l.ſi voluntate. C.de dot.promiſ.contractus enim ſimulatus non poteſt dici contractus, ſicut dixi in inſtrumento in tracta.de liter.obligat.in gloſ.9.verſic.ſextò opponitur.plenè Cæpol in tracta.de ſimulatio.contract.Bald.conſil.322.vtrum.in 1.vol. *De cõtractu ſimulato.*

26 Vigeſimotertiò,non habet locum in exceptione nõ numeratæ pecuniæ,quæ etiã poterit opponi,& probari,ac peti inſtrumentũ reſcindi poſt decem annos.Felin.& alij in ca.ſi cautio.de fide inſtr.abũdè ſcripſi in tract. de chirograph.recognit.quia non cõprehenditur hîc caſus in hoc tex. *De exceptione non numeratæ pecuniæ.*

27 Vigeſimoquartò,ſi iuſto fuerit impedimento detentus per decẽ annos,puta quia fuit captus, & ſic non potuit agere,quia non valenti agere nõ currit præſcriptio.l.1.C.de annal.except.Bar.in l.ſenatus.ff.de offic.præſid.Iaſ.in §.rurſus.nu.24.de actio.in inſtit.Ioã.Franciſ.Balb. in tracta præſcript.in 1.parte ſextæ partis.in 22.caſu.Et ideo minor hîc comprehenditur vt in l.fin.C.in quibus cauſis in integ.reſtit.non eſt neceſſa.hoc ſcribit Corne.conſil.35.ſemper.col.2.in 3.vol. *De capto non valente agere. Idem in minore.*

28 Vigeſimoquintò,ſi quis impetrauerit literas reſciſionis contractus vel tranſactionis, non tenetur pars procedere ſuper verificatione literarum,niſi prius ſacta ſolutione,& hoc debet iudicari per iudicem,cui literę diriguntur,quod per modũ prouiſionis ſoluat & impleatur contractus,niſi in continenti appareret contractum reſcindendũ,vt fuit dictum in hoc Senatu anno 1514.die 5. Iulij, inter Ranul Vernon,& Ioachim Gillier.vt abundantius ſcripſi in tracta.de ſenten.prouiſio.& ſup à in gloſ.4. *Solutio fieri debet pẽdente proceſſu. Areſtum.*

29 Vigeſimoſextò,non procedit in exceptione.nam perpetuò excipere quis poterit,vnde ſi dolo me induxeris ad vendendum,& ego dolo te ad maius precium dandum,in quo ſis deceptus, ſi agas,ego perpetuò excipere potero,quia temporalia ad agendum ſunt perpetua ad excipiendum. per l.purè.§.fi.ff.de doli except.docto.in c.plerumque.& c.ſi autem.de reſcript.Iacob.in l.ſi ex falſis.col.pen.C.de tranſact.& ſuperius fuit dictum. *Excipit quis perpetuò.*

{Vigeſimoſeptimò poteſt curia ex cauſa declarare,quòd hoc tempus decẽ annorum non computabitur, vt iudicauit pro domino Dalebret contra dominum Douart anno 1519.die 8.Martij.}

Vltimò,non valet cautela quam poſuit Chaſſa. in conſuetud.Burg.in rub.*des foreſtz*.§.8.glo.1. circa fin.quæ talis eſt, vt is qui præſcripſit impetret reſcriptum continens hanc clauſulam, quòd iudex,cui directæ ſunt literæ,procedat cum ſumma æquitate,tũc quia naturalis obligatio non eſt per præſcriptionẽ ſublata,non poterit opponi exceptio præſcriptionis, quæ eſt iniquũ præſidium teſte Bal.in l.1.C.de præſcri.triginta anno.Soci.conſi.86. conſiliis.col.penul.vol.1. & in conſi.166. *Cautela Chaſſa. reprobatur.*

in cauſa.col.penul.in 2.vol.& Feli.in rub.de præſcriptionibus.col.2.ſed quia per præſcriptionem eſt ius quæſitum præſcribenti, quod non poteſt iudex tollere in vim buius clauſulæ, & ideo in praxi non ſeruaretur. Alias limitationes quilibet per ſe colligere poterit ex his maximè quæ in ſequentibus dicentur & in præcedentibus ſcripta ſunt.

Continuelz.

GLOSSA XX.

Continuum tẽpus requiritur, & an interruptũ coniũgatur.

1 NON ergo habebit locum, ſi quis primò poſſederit per quinque annos, poſteà interrumpatur, & demũ per alios quinque annos poſſederit, quia non coniunguntur tempora, cum hìc dicatur continuos annos, & non dicitur continuum, quod eſt interruptum, & non ſe tenet, vt probatur in l.continuus.ff.de verb.oblig.ſcripſi quando coniũgantur tempora, in tracta.nominatio.q.11.nu.7. quia hoc tempus continuum eſt de forma expreſſum hìc, ergo ſi interruptum ſit, non coniungetur, quia non eſt continuum. Bar.in l.fi.§.quoties.ff.de publica.Iaſ.in l.ſi idem.ff.de iuriſ.omnium iudic.Alex. conſi. 34. in 5.vol. abundè ſcripſi in concorda.Franciæ.in rubr.de mandat.§.1.in glo.decem.& Chaſſa.in conſuetud.Burg.in rubr. *des iuſtices*.§.2.& gloſ.*par l'eſpace*.Et quando dicatur continuum, vide quæ ſcripſi in l.notionem.§.continentes.ff.de verbo.ſignifi.

2 Si tamen aliquis poſſederit poſt emptionem ſactam, per ſex annos, & poſteà moriatur relictis filiis impuberibus, qui poſsideant per quatuor annos, tunc fiet coniunctio, & acceſsio buius temporis, quia non eſt interruptio ad excludendum venditorem, itaque poſt decem annos agere venditor non poterit per l.Pomponius.ff.de acquir.poſ.Ioan.Franciſ.Bald.in tracta.de præſcriptio.in 2.parte tertiæ partis principal.q.12.& ego abũdè ſcripſi in tract.de pacific.poſſeſ.nu.267. cum ſeq.

A compter du iour, que leſditz contractz, diſtractz, ou autres actes auront eſte faicts.

GLOSSA XXI.

Decem anni à quo tempore computentur.

1 HIC declaratur quando tempus computetur, videlicet à die contractus, vel actus facti, ſi tamen fiat venditio cum pacto de retrovendendo ad tres annos, tempus computabitur à die vltima trium annorum, quia tunc contractus eſt factus, quando habet perfectionem.l.rei appellatione.§.opere.ff.de verbo.ſigni.l.2.§. verſum.ff. de in rem verſ. & ſuprà dixi in gloſ.

2 Ideo computatur etiam tempus à die maioris ætatis, quia illud tempus ſubducitur, & ſic à die 25.annor.hi decem anni computantur, vel ab illo die quo conſuetudo reputat illum maiorem, vt tantum operetur fictio in caſu ficto, quantùm veritas in caſu vero.l.filio.ff.de liber.& poſth.vide tamen quæ dico arti.2.in tract.de reſti.& releuament.glo.5. vbi certum præſtituitur tempus agendi, videlicet triginta quinque anni, intra quos agere debet minor, & ſi beneficio ætatis non egerit, habebit decem annos iure maioris, ſi fortè ſit deceptus vltra dimidium iuſti pretij, vel alia ex cauſa maior reſcindere poſſet contractum, poterit & hic maior factus.

3 Quid ſi hodie fuerit contractus factus, ſed conuentum fuit quòd non vtatur eo ante talem diem, an ante illum diem computetur tempus, videlicet ſi in menſe Ianuario ſit factus cõtractus? & dictum fuit quòd hoc anno non tradetur res ei ſed anno futuro, tunc decem anni incipient anno futuro, & non antè, quia non dicitur anteà contractus factus & perfectus.l.1.C.de peric.& commo.rei vend.& l.1.& 2.quando liceat ab emptio.diſcedere.

Tranſactio confirmata per areſtum an reſcindatur.

4 Item quidam agit ad reſcindendum tranſactionem, quam mecum inierat, dicens ſe læſum, licet non eſſet, ego tamen reus eram læſus, licet ignorarem, confirmata eſt tranſactio per areſtum, poſteà volo ego reus agere ſciens læſionem, & dicere me læſum ex illa tranſactione, quam ego defendi, quæritur an poſsim, & poſt decem annos, quia volo ſubducere tempus proceſſus de medio, quid iuris? quæſtiones hæ pendent in Senatu, eas nunc non decido: expectans tempus quo operæpreciũ erit, & quòd matura deliberatione Senatus decidantur. Item vidi tempus computari à die ſayſinæ, ſeu inueſtituræ per dominum factæ, & ita cenſuit Senatus in anno ad retrahendum rem venditam per conſanguineum. vt docet Aufrer. in ſtylo parla.areſto 338.cum domina.

Areſtum.

In tex. requiſita.

5 Requiſita in hoc tex.not.Primum requirit iſte tex.contractum diſtractum, vel alium actum, quia oportet quòd ſit id, quod debet reſcindi, nam quod non eſt non reſcinditur. l. nam & ſi ſub conditione.§.poſt defectum ff.de iniuſto & rupto.reſtam.

6 Secundò, requiritur quòd cõtractus, vel alius actus fundetur ſuper dolo, fraude, metu, violẽtia ſeu deceptione vltra dimidiã, alioqui ſi aliter eſſet, nõ cõprehenderetur hìc, vt ſuperius dictũ fuit.

7 Tertiò, requiritur quòd lapſi fuerint decem anni à die celebrati contractus, antequàm, quis cõqueſtus fuerit, ibi *Par le laps*.vel à die quo ceſſat metus, vel alind impedimentum, vt in gloſ.ſeq.

8 Quartò, requiritur quòd illi decem annni completi fuerint, & ſic incepti non ſufficiunt.l.qua ætate.ff.de teſta.c.cum in cunctis.in prin.de electio.

9 Quintò, quòd illi decem anni ſint continui, vnde interpolati non proſunt.l.3.ff. de minorib. dixi ſuperius in glo.præceden.

10 Sextò, requiritur quòd decem anni ſint elapſi, non ſolùm à die celebrati contractus, verùm à die quo ceſſat metus, & impedimentum, vt ſequitur in gloſ.ſeq. {Etiam dicunt pragmatici quòd contractus non eſt perfectus, niſi à die, quo emptor eſt à domino inueſtitus: quia non habet nec proprietatem nec poſſeſsionem.& de hoc alibi ſcripſi.}

11 Sed

11 Sed quæritur de iſta reſciſione coram quo iudice peti poſsit, an coram iudice rei ſitæ, an domicilij, & ſuper hoc video tres diuerſas ſententias.

Coram quo iudice reſciſio cõtractus petatur.

Prima eſt, quòd debeat tractari corã iudice domicilij, & nõ rei ſitæ per tex. in l. quoniã. ibi, eius adire te prouinciæ præſidẽ, in qua domiciliũ habẽt, quos cõuenis. C. vbi & apud quẽ cog. in integrũ agitãda ſit, quia actio ex vendito datur ad reſcindendum. l. ex empto. §. ſi quis virginem. ff. de actio. empt. doct. in d. l. 2. & actio ex vẽdito eſt perſonalis, ergo corã iudice domicilij intẽdi poteſt.

12 Secuoda, quòd coram iudice rei ſitæ per l. fi. & per totum. C. vbi in rem actio. exerc. debeat. c. ſanè. de foro compet. facit l. qui proprio. §. item quæritur. ff. de procu. alioqui iudex domicilij non poſſet mandare ſententiam executioni, & ſic eſſet eluſoria, contra l. ſi prætor. ff. de iudi.

13 Tertia opinio erat, quòd in electione actoris ſit coram quo iudice agere vellet, vel coram iudice domicilij, vel corã iudice rei ſitæ, quia quando agitur de cõtractus reſciſione, agitur de actione perſonali in rem ſcripta. Ideo illa electio actori remanet. in l. fi. C. vbi in rem actio. & l. 3. vbi de hæredita. agit Bar. in l. forma. ff. de cẽſib. Bal. in l. fi. col. 1. & 2. C. de longi tempor. præſcri. Inno. in c.

14 ex parte. & c. poſtulaſti. de foro compe. Panor. in c. fi. nu. 43. ibid. † Et quia cauſa euitandi circuitum iudicium reſcindens & reſciſorium cumulantur in eodem iudicio in Francia, & ex æquitate, vt concludit Goido Papæ in deciſ. Delphinal. q. 143. an prætendens ſe læſum. Ioan. Fabr. in §. rurſus. de actio. in inſtit. imò hodie non habemus iudicium reſcindens, dicit Gomeſ. in d. §. rurſus. col. 3. verum eſt ſeparatum à reſciſorio, ſed adhuc in vtroque concluditur, vt dixi in tract. de reſti. & releua. artic 2. gloſ. 5 & doct. in l. ab hoſtibus. §. ſed quod ſimpliciter. ff. ex quibus cauſ. maior.

Iudiciũ reſcindens & reſciſorium cumulantur.

15. † Et quamuis de iure epiſcopus eſſet iudex iudicij præparantis, tamen hodie iudex laicus cui diriguntur literæ reſciſionis, & qui eſt iudex iudicij præparati, eſt iudex iudicij præparantis. l. 3. §. itaq. ff. de liber. exhibend. & ſolet allegari l. ordinarij. C. de rei vend. vbi Bal. & iſtã ſententiã in retractu ſeruandam approbauit Senatus anno 1544. die 23. Decembris, in pronũtiatione natiuitatis.

Iudex retractus quis ſit.

Areſtum.

16 Sed hodie ſeruatur prima opinio, vt reſciſio fiat coram iudice domicilij, vt fuit deciſum anno 1544. die Martii decima, quod eſt notandum. etiam vltima ſententia quo ad electioоem noo reprobatur. vt dictum fuit ſuperius.

Areſtum.

Et que la cauſe de crainte ou violence.

GLOSSA XXII.

1 Superius dictum fuit bos decem annos computandos à die cõtractus celebrati & perfecti, quod eſt verum, quando nullum ſuberat impedimentum, ſed quando ſubeſt impedimentum iuris, vel facti tunc computatur ab illo die, quo ceſſat impedimentum pe. iſtum tex. iuri conformem.

Durante metu non computatur tempus.

2 Et ſic quandiu durat metus, vel violentia, nunquam præſcribitur, vnde ſi vxor fuerit verberata per virum, vt venditioni rei ſuæ conſentiret, tunc quandiu durabit matrimonium, oon ceſſat metus, quia iterum verberaretur, ſi ageret, ideo à morte viri habet vxor decem annos ad reſcindendum contractum. l. ſi per impreſsiouem. C. de his quæ vi metúſve cauſa fiunt. docto. in l. interpoſitas. C. de tranſactio. Bar. in l. pen. in fi. ff. de condict. ob turpem cauſ. limitatur per Feli. in c. cauſam matrimonij. de offi. deleg. & Franciſ. in d. l. interpoſitas. in fi.

De uxore verberata ut rem venderet, quando agatur.

3 Item qui metu ſe in carceribus obligauit ad ſoluendum decem ſub pœna carceris, ſoluens poſteà extra carceres præſumitur per metum, quia non præſumitur purgatus metus quando ſemper inſtat. l. pen. ff. quod met. cauſ. l. qui neque. §. ſolutum. de verb. ſigni. ſic conſuluit Calca. cooſil. 113. Primò uuoquid, & Decius conſil. 219. viſo puncto. col. 3.

Extra carceres an duret metus.

4 Notandum etiam cenſent doct. quòd ſi quis probauit verbera, vel metum, debet probare interueniſſe ex eadem cauſa, videlicet vt faceret illum contractum, de quo agitur, nec ſufficeret probare ſimpliciter verbera interueniſſe, vt videtur innuere Inno. in ca. accedens. de conuerſ. coniugato. & in c. cum locuus. vbi etiam Ioan. Andræ. de ſponſal. ideo ſi quis alium in carceres detruſit, vt pecuniam ab eo extorqueret, ſi alium contractum faciat, valet, quia ob illum contractum noo fuit adhibitus metus. l. qui in carcerem ff. quod met. cauſ. l. qui à latrooibus. de teſta. & iſta opinio fuit appprobata in magno conſi. Neapolit. vt habetur in deciſ. 246. quidam maritus.

Probare quis debet ex eadẽ cauſa metũ interueniſſe.

5 Iſta ſententia eſt ſubtilis & pulchra, ſed non ſeruatur in forenſi iudicio in Franciæ, quia metus adhibitus in voo actu præſumitur in aliis durare. d. c. accedens. niſi fuerit purgatus. l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarum rer. actio. non det l. metum magna, quod met. cauſ. & d. l. ſi per impreſsionem. Panor in c. 1. in fi. quod met. cauſ. & in c. cauſam matrimonij. de offi. delegat.

6 Vnde ſcribit Cy. in l. 2. C. de his quæ vi metúſve cauſ. fiunt, quòd ſi ſemel officialis mihi metum intulit, durabit ille metus, quandiu erit io officio. Bal. in l. nouiſsimè. quòd falſo tutor. author. geſtũ eſt. Alex. conſi. 1. in 3. vol. vbi etiam dicunt paria eſſe fieri aliquid coactè, vel timore coactionis. & idem operatur probabilis ſuſpitio tormentorum, quod ipſorum illatio. Dyn. in d. l. nouiſsimè. Bald. in d. l. interpoſitas. C. de tranſact. & qui ſoluit nulla coactione adhibita, ſciens tamen ſe poſſe cogi, dicitur inuitus ſoluiſſe. teſte Io. And. in reg. bona fides. in prin. de reg. iur. in 6. refert & ſequitur Iaſ. in l. pen. col. fi. ff. de condict. ob turpem cauſ. Ideo quando probantur verbera iniuſtè illata, licet uon ex illa cauſa, tamen ex ſimili iniuſta, quia in alia cauſa ineſt timor adhuc illorum verberum, & in iſta cauſa de qua agitur timet verberari, ſicut in alia cauſa, ideo ſufficit ſimplex illa probatio verberũ, & ita ſeruatur in actu iudiciario, quicquid in cõtrarium de ſtricto iure dicatur.

Metus officialis quando ceſſare dicatur.

7 Imò fortius dicerem, quòd ſi pars aduerſa vellet probare verbera ex alia cauſa interueniſſe, non reciperetur, cum ſufficiat metus ſeu ſuſpitio metus per ſuprà dicta, niſi vellet ex alia iuſta cauſa & diuerſa interueniſſe, vt pote quia vxor fuerat inuenta in adulterio, & ob id verberata, iſta verbera non probabunt metum in alia cauſa.

Soluens partē ſponte an uideatur purgare metū in toto.

8 Et ſic ſpontanea ſolutio purgat metum.l.2.C.eo.quid ſit metu promiſi decem vel metu vendidi rem, an ſoluēs partē videatur metus purgatus in reſiduo:& breui conſiderandi ſunt ſequentes caſus. Primus eſt, quòd ſi ſoluero quicquam ratione contractus, vel alterius actus indiuiſibilis præcedentis, tunc ſoluendo partem totū actum & cōtractum approbare videor, vt ſi fueris coactus emere domum meam, ſi ſponte partem pretij ſolueris, reliquum ſoluere teneberis, quia totum approbare videris.l.1.ff.de pollicit.l.cum eiuſdem.ff.de ædilit.edict.quia pars contractus non cenſetur approbari, cum pars hoc non dixerit, ideo totum approbaſſe videtur, cum non appareat de qua parte.l.1.C.de fideicom.& ibi docto.

9 Secundus caſus eſt, ſi ſolutio partis pecuniæ reſpiciat ipſam ſolam ſtipulationē pecuniæ, non aliū contractū.tunc ſoluēdo partē, nō videtur in reliquo purgatus metus, tum quia nō poteſt præſumi donatio, de eo, quod nō eſt ſolutū quia non videtur quis iactare ſuum.l.cum de indebito.in fi.ff.de prob. & actus agentiū nō operātur vltra intentionē eorū.l.nō omnis.ff.ſi cer.pe.& quia nō cēſetur de aliquo cogitatū.l.cū aquiliana.ff.de trāſact. & in diuiſibilibus vna per alterā nō probat. reg.vtile.de reg.iur.in 6.l.pecuniæ.de vſur.ff.maximè in eo qui ſoluit pro eo, pro quo nō tenebatur, & pro hoc eſt tex.expreſſus in l.fi.C.ne vxor pro mari.ſecus ſi teneretur, vt in patre.in l.ſed Iulianus.in fi.ff.ad Macedo.& ſolutio vnius rei nō purgat metū in alia.l.volūtariæ.C.de excuſat.tutor.

10 Non refragatur d.l.ſed Iulia.§.fi.ff.ad Macedo.vbi ſi paterfa.cœperit ſolnere partē, vel filiusf. effectus paterfa.ratum cenſetur habere totum contractum, & ideo ceſſat ſenatuſconſ.exceptio.reſpon.dicunt quidam iuriſconſ. ibi non exprimere quod habeat ratum in reſiduo, quod non ſoluit, ſed melius dici poteſt, quòd ibi pater approbauit vel filiusfa.illud ad quod efficaciter, & ex æquitate naturali tenebatur, quia res data erat. Sed in caſu metus is, qui ſic promiſit nihil recepit, ergo ex bono & æquo non tenetur, ob id ſoluendo partem non videtur totum approbare, niſi quatenus ſoluitur, & vbi eſt ſaltem naturaliter debitum eſt cauſa non odioſa, ſolutio partis probat aliam partem, vt dicit glo.in d.l.fi.C.ne vxor pro marito.

Soluens uni ſponte purgat metum quoad aliū.

11 Tertius caſus eſt, ſpontanea ſolutio facta vni, purgat metum etiam quoad alterum. vnde ſi per metum duobus promiſerim, & vni ſoluam ſponte, metus etiam quoad alterum cenſetur eſſe purgatus.arg.l.cui fundus.ff.de condi.& demonſt.glo.& docto.in l.non dubium.C.de teſta. quia inſpicitur ſpontanea ſolutio, & res, non perſona.per d.l.fi.C.quod met.cauſ.ideo ſufficit ſi vni ſolutum ſit, quamuis Iaſ.hoc cogitandum reliquerit.in l.ſi ob turpem.ff.de cōdict.ou turpē cauſam.

Ou autre cauſe legitime, empeſchant de droit, ou fait la pourſuite deſdites reſciſions, ceſſera.

GLOSSA XXIII.

Duplex impedimentū.

1 ET ſic duplex eſt impedimentū, iuris videlicet & facti, & dicitur cauſa legitima hic, quia à iure probata, impedimentum iuris eſt, ſi à iure probatum fuerit impedimentum, vt in filiofa.qui ſi non agat infra decem annos viuente patre, poſteà mortuo patre auditur, quia in vita patris agere nō potuit parte nolente cōſentire, & quia nil habebat ad agendū, & quia ei erat dedecori inuito patre agere contra eum. Ideo filiofa.in omnibus caſibus in quibus habēt res, quæ patribus minimè acquiruntur, nullā temporalē exceptionē opponere poſſe ſtatuit Imperator, niſi ex quo mouere actionem potuerunt, id eſt poſtquàm manu paterna, vel eius in cuius poteſtate erant conſtitui, fuerint liberati. quis enim incuſare eos poterit, ſi hoc non fecerunt: quod ſi maluerunt minimè adimplere, lege obuiante valebant l.1.in fi.C.de annal.exceptio.l.in rebus.C.de iure dot.ibi ea mulieribus ex eo tempore donantur, ex quo poſſunt actiones mouere, & iſta eſt naturalis regula, vbi non eſt negligentia, ibi non debet eſſe pœna. Bald.in auth. niſi.C.de bonis mater.Iaſ.conſi.118.contra donationem.in fi. vol.4. & conſi.138.in præſenti.in fi. ibidem.Bar.in l.ſenatuſconſulto.ff.de offic.præſid.non enim negligentibus ſubuenitur, ſed neceſſitate rerum impeditis.l.non enim.ex quib.cauſ.maior.

Excommunicato iniuſtè non currit tempus.

2 Item ſi quis fuerit excōmunicatus, eſt iure impeditus agere.c.intelleximus.de iudic.c.1.vbi docto de præſcrip.& melius in c.quia diuerſitatem.de conceſſio.præbend.ideo non currit tempus ſi iniuſtè, vel ſaltē reſtituetur. Panor.& alij in c.cum inter.de excep.Aufrer.in deciſ. Tholoſa.q.76.

3 Idem ſi prætoris copiam non habuit.l.1.in fine.ff.de diuerſ. & temporal. præſcriptio.l.1.§.dies. quando appell.ſit.

Præſcriptio non inchoatur cōtra minorem, ſed inchoata perficitur.

4 Idem iuris eſt in minore, vt non inchoetur præſcriptio in perſona ſua, ſed inchoata perfici poteſt, ſed ipſe reſtituetur.tex.in l.ait prætor.§.ſed quod ſimpliciter.vbi gl.& doct.ff.ex quib.cauſ. maior.Aufrer.in deciſio.Tholoſa.q.92.l.Aemilius.ff.de minorib.

5 Idem ſi furioſo, amente, & aliis, qui facto valetudinis ſuæ aduerſæ impediuntur, quia iſti pupillis æquiparantur.l.in negocijs.ff.de reg.iur.

Facti impedimentum quid ſit.

6 Impedimentum verò facti eſt, quando de facto quis experiundi poteſtatem non habet, vt pote quia ab hoſtibus captus ſit, non computantur iſti ei decem anni, niſi ab eo tempore, quo reuerſus fuerit.l.1.l.item ei.& l.ſeq.& per totum.ff.ex quib.cauſ.maior.

7 Idem

7 Idem ſi reip.cauſa abſit.d.l.1. & per totum.ff.ex quib. cauſ. maior. niſi affectauerit. l. item hi. cum l.ſeq.ibid.§.item tria.de excuſatio.tutor.in inſtit.

8 Idem ſi in vinculis detentus longo tempore fuerit.l.1.& l.ait prætor.ff.ex quibus cauſis maior. & l.ſuccur. itur.vide quæ ſcripſi in l.qui neque.ff.de verb.ſignifi.

9 Vel ſi tempeſtate in aliquo loco, vel regione retineatur, vt neque experiri, neque mandare poſsit.l.1.ff.de diuerſ.& temporal.præſcriptio.intelligite vt in l.2.ff.ſi quis cautio.

10 Idem ſi ea valetudine impeditur,vt mandare non poſsit,etiam experiundi poteſtatem habere non cenſetur.d.l.1.de diuerſ.& d.l.2.ſi quis cautio.alia impedimenta ſcripſi in gloſ.concordato. in §.1.in verb.impedimento.rub.de collatio.

11 Etiam hoc procedit in præſcriptione ſtatutorum, & ordinationum. vt conſuluit Panor. in conſi 22.quidam Ioan.col.2.in 2.vol. quia ſtatutum vel ordinatio debet intelligi ſecundum iuris interpretationem.l.2.C.de noxal.c.cum dilectus.& c.ad audientiam.de cleric. non reſiden.

12 Intellige ſiue impediantur de iure,ſiue de facto,ſiue de iure & de facto ſimul,quoniam mixtum in hoc eſt ſortius ſimplicibus,ideo comprehenditur.l.certi condictio.§.quoniam. vbi glo.& doctor.ff.ſi cer.peta.docto.in l.2.de verb.oblig.

13 Limitatur prædicta,quando ille impeditus potuit remouere impedimentum, tunc currit eidem tempus.gl.& docto.in c.quia de concesſio.præbend.per l.qui poteſt facere.ff.de reg.iur.Feli. plenè in c.ex tranſmiſſa.de præſcriptio.Alexan.in l.ſi conſtante.§.1.in fi.ff.ſol.ma. & abundè Ioan. Franci.Bal.in tracta.præſcri.in 1.parte ſextæ partis.in 22.caſu vbi alia videri poterunt.

Impedito ſi poſsit impedimentũ tollere, currit præſcriptio.

14 In practica notandum eſt,quòd agere volens ad contractus, vel alicuius actus reſciſionem, debet facere ſequentia.

Praxis uolentis agere ad cõtractus uel actus reſciſionem.

Primò literas impetrare debet,in quibus facti veritatem inferat,& precibus ſuis manifeſtè tem narret principi.l. precibus C.de impuber.poſtquàm conſuluerit peritos,vt ſcripſi in proœ.ordin. in primo Tomo.

15 Secundò,abſolutionem à iuramento petere debet ab epiſcopo,vel eius vicario.c.1.vbi docto. de iureiurand.

Abſolutio iuramenti ſine cauſæ cognitione an dari debeat.

16 Sed cùm hæc petitio abſolutionis à iuramento ſit quædam reſtitutio, non eſt admittenda ſine expreſsione cauſæ, nec valet abſolutio ſine cauſa.vt docet Inno. in c.cum inter. de renunciat. glo.in c.3.de iureiuran.glo.Panor.& alij in c.non eſt.de voto & vot.redemptio.

17 Et ideo requiritur ante conceſsionem ipſius cauſæ cognitio.teſte Innoc.in c.ad aures.de his quæ vi metúſve cauſa fiunt.Feder.conſi.300.factum tale eſt,debitor promiſit.Auchara.conſi.194. prædictis.Feli.plenè.in c.eccleſia.col.9.de cõſti.refert Hippoly.in l.1.§.præterea.nu.101.de queſt.ff.

18 Sed hoc iure non vtimur in Francia, nam ſufficit epiſcopo ſeu eius vicario oſtendere literas Regias,& ipſe ſtatim diſpenſat ſine alia cauſæ cognitione, vel alterius partis vocatione. vt plenè ſcrip.i in interpreta.l.quod iuſsit.in fi ff.de re iudi. Nam ſi iudex, qui de literarũ veritate cognoſcit, videt diſpenſationem factam cum falſa cauſa, impetrantem commodo literarum priuat, & reiicit, & in expenſis condemnat, & ſic illa diſpenſatio non proderit impetranti, niſi vt non ſit periurus petendo reſciſionem,ſed ob hoc non fiet literarum approbatio.

19 Tertiò, literis impetratis debet pars citare aduerſariũ ſuum ad videndũ literas comprobari, ſeu vt practici dicũt interinari,quia in omni negocio citanda eſt pars.l.de vnoquoq.ff. de re iud.

20 Quartò,actor debet in prima cõparitione ſuas petere literas approbari,& ſolẽt ſic practici dicere.Primò in iudicio reſcindẽti cõcludũt ſic, *Ie cõclus à l'enterinemẽt des lettres royaux, & en enterinãt leſdites lettres, que ledit cõtrat ſoit caſſé,reſcindé & annullé,* Nunc ſequitur iudiciũ reſciſoriũ, *Et en ce faiſant, l'acheteur ſoit contraint à rendre & reſtituer ladite maiſon vendue,& laiſſer iouyr ledict vendeur comme de ſa propre maiſon,offrant rendre audict defendeur le ſort principal, & loyaux couſtemens de telle vendition,ou à tout le moins,que ledict defendeur ſoit contraint à ſupplier audict demandeur le iuſte pris de ladite vendition,qui eſt tel,* quòd precium declarabit venditor. Iſta eſt communis praxis Franciæ, quæ probatur in dicta l.2.C.de reſcind.vend.alia dico in tracta.de exceptio.quæſt.vltima.

Petitio & concluſio in literarũ approbatione.

21 Quintò,videtis in concluſione duo peti,videlicet vt contractus reſcindatur vel alius actus, & reſciſione facta reddatur res,& reſtituatur.Bal.in dicta l.2.& ſi reus opponat exceptionem litis finitæ,vel tranſactionis,& ſic ad fines non recipiendi rendat,& iudex dicat illum defendere debere literis, ſi appellet malè appellatum iudicauit curia in cõuentibus iuridicis Molinis habitis anno domi.1540.die 16.Septembris,quia reſpondere debet pars, & ſe defendere contra literas, & rationes allegare,cur comprobari non debeant.

Areſtum.

22 Sexto debet offerre actor pretium, quod emptor tradidit cum expenſis,& vt dicunt, *les loyaulx couitz.* l.intra.§.vendentibus.ff.de minorib.

23 Septimò,petit vt ſaltẽ iuſtũ ſuppleatur pretiũ,quod probatur in d.l.2.& c.cũ cauſa.de empt.& ſi pretiũ ſuppleatur,ex illa pretij parte laudimia debẽtur,quia eſt pars pretij:& ita cẽſuit Senatus,& iſti proceſſus reſciſ. iudicãtur per cõmiſſarios ex decreto curię licet ordinatio de his nõ loquatur.

Areſtum.

14 Octauò,illud declarare venditor debet.Hæc in ſumma in hoc libello continentur,quæ ſunt notanda in praxi, quia multa alia ſuperflua ſcribunt docto. quæ omitto : quia non ſeruantur in praxi,iſta tamen vidi præcipua,& tanquam pupilla oculi hactenus ſeruata, ob id ea tibi bone lector offero,quæ ſi grato animo exceperis,alia tibi præſtare tuus me coget bonus genius.De prædictis interim ago & perpetuò agam deo opt. max. & Reginæ cælorum imẽſas gratias. Amen.

DE MERCATORIBVS ET NEGOCIATORIBVS, ET QVIBVS MERCARI SIT PROHIBITVM.

Rubr. *Des marchans & à qui eſt prohibé marchander.*

IN primis dicendum eſſet hîc,qui dicantur mercatores,& qui negociatores, quive artifices,ac mechanici.verùm quia tractatui de Mercator. minutatim venden. inferius conuenire maximè vidi:ob id ibidem illa pertractabo, vltimam rub.partem nunc proſequens videlicet.

Mercari à iure quibus eſt prohibitum.

Quibus mercari, & negociari ſit prohibitum? Reſpon. de iure canonico clericis maximè.in tub.ne clerici,vel monachi.negoc.ſeculari.ſe immiſ.& in c.canonum.14.quæſt.4. & dicit D.Hieronymus negociatorem clericum ex inope diuitem, & ex ignobili glorioſum quaſi quandam peſtem fuge. cap. negociatorem.88.diſt.& c.ſeq.ibidem.& Sanctus Paulus 2.ad Timoth.2.Nemo deo militans implicat ſe negociis ſecularibus,vt ei placeat,cui ſe probauit.Et iſti mercatores vendendo multoties iniquum petunt,vt æquum ferant(vt adagio dicitur)& per areſtum fuit dictum, quòd Archiepiſcopus Tholoſanus moneret clericos,ne mercaturam exercerent, alioqui eos non defenderet. vt no.Aufre.in ſtylo parlam.areſto 183.item dicunt fuit.

Areſtum.

Nobiles & milites negociari prohibentur.

Secundò,prohibetur nobilibus.l.nobiliores.C. de commer.& mercator. alioqui amittunt nobilitatem.Bart.in l.1.C.de dignita.lib.12.& ſcripſi in dicto tracta.de mercator.minutatim venden. quomodò ſic amiſſam poſſint recuperare.

Tertio mercari prohibetur militibus.l.milites.C. locati. & l.1.C.negociator.ne milit.lib.12. ne omiſſo armorum vſu ad negociationes ſe cõferant.d.l.milites.vbi etiam dicit,armis autem & non priuatis negociis occupentur.Sunt autem alij prohibiti,de quibus extat ſuper hoc lex Regia Ioan. olim Franciæ Regis artic.ſexto.vt ſequitur.

Iean.Article 6.

Articulus primus.

Item pource que nous auons ouy & entendu,que aucuns de noz officiers marchandent & font marché de diuerſes marchandiſes.

GLOSSA I.

Mercator in pluribus rebus negociari poteſt.

NON eſt prohibitum mercatori in diuerſis rebus negociari,ſed alteri ſic:vt hîc & l.legatis ſeruis.§.ſi vnus.ff.de lega.3.vnde mercatori pannorum non eſt prohibitum, ſed laudandum propoſitum, vt libris cudendis laborem, & precium ſtatuat.vt inferius probabitur.

Parquoy marchandiſe eſt fort empiree,& noſtre peuple greue:ſi auons ordonné par meure deliberation de conſeil,que nulz de noz officiers.

GLOSSA II.

Officiales regij negociari prohibentur.

QVamuis hic prohibeat generaliter, vt nullus officium obtinens Regium poſſit mercaturam exercere, & exempla non reſtringant regulam.l.nam quod liquidè. ff. de penu lega.tamen hic tex.poſteà reſtringit ad eos qui hîc enumerantur per verbũ *C'eſt aſſauoir.* vbi quos vult enumerat : maximè quia ordinatio eſt odioſa & correctoria : ob id non extendetur.per l.cum quidam.ff de liber.& poſthum.Alexand.conſilio 141.in ſecundo volum.& Pau.Piccus in repeti.l.in quartam.col.38.ff.ad legem Falcid.vnde officiales Regij parua habentes officia hîc non comprehenduntur.

C'eſt aſſauoir gens de noſtre grand conſeil.

CLOSSA. III.

Magni conſilij officiales mercari prohibiti. Gẽs du Roy nomine qui ueniant.

PRohibet Rex gentibus magni conſilij ne mercaturam exerceant, & eſt phraſis gallici ſermonis,in quo dicitur:*les gens du Roy*, & communiter in curia intelligimus aduocatos,& procuratorem Regios:*gens du parlement*, præſides & cõſiliarios parlamenti : *Gens du conſeil*, Conſiliarios magni cõſilij,necnon magiſtros libellorum, & Cancellariũ.hic igitur comprehenduntur non ſolũ cõſiliarij magni conſilij, verùm etiam aduocati & procuratores Regis in illo cõſilio,ſed nõ alij,qui nõ ſunt Regis officiales,vt procuratores,aduocati, aut ſollicitatores priuatorũ.de hoc cõſilio dicitur in titulo,*du grãd cõſeil* ſuprà, ideò hic alia nõ tractabe.

Item hic præmiſit conſilium magnum parlamentis, quia Regi proximum : & an curiis parlament

mentorum ſit præferendum: plenè ſcribit Ioan. Montagne, in tract. de author. & præſtan. ſacri magni conſilij, & ibi Boeri. in additio. ad eum alibi dixi ſe habere tanquam excedentia, & exceſſa.

Gens de parlement, & des requeſtes.

GLOSSA IIII.

SVB his comprehenduntur præſides, magiſtri libellorum, conſiliarij, adnocati Regij & procuratores, itidem etiam notarij quatuor ibidem præfecti, cũ ſint gentes parlamenti: vnde Claudius tribunuſplebis legem aduerſus ſenatũ tulit, ne quis ſenator ſenatoriſve pater maritimam nauim, quæ pluſquàm trecentarum eſſet amphorarum haberet: eam enim ſatis eſſe ad vectandos fructus ſuos ex agris, nam quæſtus omnis patribus viſus eſt indecorus. vt author eſt Liuius, & refert Do. Tiraquellus in tract. de nobilita. c. 33. ſic prohibetur hic ſenatoribus ne mercaturam exerceant, non tamen hic comprehendentur apparitores illius curiæ.

Gens de parlement.

Mercatura parlamentis prohibita.

Ou maiſtres de noſtre hoſtel.

GLOSSA V.

MAgiſtri hoſpitij Regis ſunt prohibiti merces & negociationes exercere, quia ſatis ſunt occupati circa Regis curam, ob id non debent ſuſcipere aliam curam, videlicet mercaturam: ne dum ad vtrumque feſtinarent, neutrum benè peragerent. l. fin. C. de aſſeſſor.

Magiſtri hoſpitij Regij mercari prohibiti.

Les maiſtres des comptes.

GLOSSA VI.

MAgiſtri computorum (quorum officium tractatur in rubri. *de la iuriſdiction des maiſtres des comptes*) circa receptorum & theſauriarorum publicorum rationes expungendas, & audiendas verſantur. {Inter fiſcũ & officiales nummarios cognoſcentes ſecus ſi agatur inter theſaurarios & priuatos, quia tunc ad iudicem ordinarium cognitio ſpectat, & horum magiſtrorum} iuriſditio ſuprema eſt In definitione computorum, tamen extra lineam computorum (vt dicitur) nõ ſunt ſupremi iudices, ſed ab illis ad ſenatum appellatur, & illa appellatio deciditur in magna camera, vt centies ab eis vidi appellatum. & ſic cẽſuit ſenatus, anno 1384. idem dicens in libellorum magiſtris, vt ab eis ad ſenatum appelletur. teſte Aufrer. in ſtylo Parla. areſto 143. item nota quòd à dominis.

Item ſi ab eis erratum fuerit in calculo, reuiſio ſpectat ad cameram conſilij, ſi verò concluſæ fuerint rationes, & aliquis remaneat debitor, commiſsiones ad capiendum, & ſayſiendum bona illius expedientur à generalibus iuſticiæ, vel à camera theſauri, & ſi appellationes ob dictas commiſsiones emittantur, deuoluuntur ad generales, quod ab ipſis emanatum eſt, ſi vectigalia reſpiciant. Si verò Regis patrimonium, ad cameram patrimonij, quam vulgus *la chambre du domaine* vocat. Et hi computorum magiſtri non cognoſcunt de appellationibus, vnde ſenatus annullauit ſententiam illorum, quia cognouerant de appellatione ad eos emiſſa ratione decreti de capiendo ab eis concepti anno 1544. die 12. Decembris. & iſta ſeruient ad intellectum dicti tituli. & hi vocantur magiſtri, & quare, ibidem ſcribo, & in l. quibus. ff. de verb. ſigni. vbi dico olim conſiliarios parlamentorum vocari ſolitos magiſtros. vt eſt in libris curiæ ſcriptum. {Idem dicendum eſt in magiſtris libellorum, vt ad eos appellari non poſsit, ſed per oppoſitionem, vel per citationem cognoſcunt, vt vidi ſepius.}

Computorũ magiſtri ne gociari pro hibentur & eorũ officiũ.

In quibus ſunt ſupremi magiſtri cõputorum & à quibus non appelletur.

Areſtum.

Areſtum.

Theſauriers, receueurs, collecteurs.

GLOSSA VII.

HI tres ferè in idem conueniunt. Apud Romanos lex Clodia quæſtorum etiam ſcribas negociationes exercere prohibebat. Vnde Sueto. Domitianorum quoſdam quæſtores negociantes venia donaſſe refert Tiraquell. vbi ſuprà.

Item generaliter prohibuit Rex Franciſcus omnibus magiſtratibus vectigalium negociari, in hæc verba: *Item defendons à tous noz officiers des aydes & tailles, qu'ilz ne ſe mesflent ou entremettent par eux ou par autres de faire aucun faict de marchandiſe, en quelque maniere que ce ſoit, ſur peine de priuation de leurs offices, & de reſtitution des gaiges, qu'ilz auroient prins durant le temps, qu'ilz auroient exercé le faict de ladite marchandiſe.* Iſta habentur in rubric. *des ordonnances des generaulx*, artic. 42. ibi plenius dicetur. Etiam in rubric. *des aydes & tailles* ordi. ſecunda. Artic. 38. eſt alia prohibitio in hæc verba: *Item enſuyuant les ordonnances anciennes inhibons & deffendons à noz grenetiers, & contrerolleurs de n'exercer par eulx ne par autres, aucun faict de marchandiſe de ſel en leurs greniers n'alleurs, en quelque maniere que ce ſoit, ſur peine de priuation d'office, & d'amende arbitraire.* Tamen iſtis alia mercimonia ibi non prohibentur. vt videtis.

Quæſtores mercaturã non exercent.

Iudices vectigalium mercari prohibentur.

Maiſtres des eaües & foreſtz.

GLOSSA VIII.

Magiſtris nemorum et aliis officialibus mercatura prohibetur.

Iſta prohibitio facta magiſtris nemorum Regis, ampliatur etiam ad cuſtodes nemorum,& ſyluarum illius,& ad illorum apparitores,ne mercari & negociari habeant. vt ſcribitur in titul.*des eaues & foreſtz*,ordinat.5.artic. 84. ſic dicens, *Item qu'aucun verdier, maiſtre ſergent, ou autre ſergent des foreſtz,ne puiſſent marchander es points,ny es mettes de leurs offices,ny en leurs gardes*,extrà ergo non prohiberentur.

Noz eſchançons,ſommeliers,bareliers,panetiers,maiſtres d'eſcuyries.

GLOSSA IX.

Iſta ſunt officia quæ Regi ſeruiunt in pane,vino,& equis,& illa melius dignoſcere officia quiſque poterit ex his qui iſta exercent in hoſpitio Regis.

Et maiſtres des monnoyes:gardes & contregardes,& officiers d'icelle.

GLOSSA X.

Monetarum officiales mercari prohibiti.

Et ſic magiſtri,cuſtodes, & alij officiales monetarum ſunt hîc prohibiti negociari, alij verò monetarij non obtinentes officium à Rege non prohibentur per iſtum tex.de quibus monetariis habetur in l.1. C.de murilegul.lib.11.& idem Rex Franciſcus ſtatuit in rub.*des monnoyers*.ordina.7.art.7.ibi *Auſsi eſt expreſſement deffendu*:ibi alia vide.

Maiſtres des garniſons.

GLOSSA XI.

Iſti magiſtri præſidiorum cum curam reipubl.habeant,ſunt etiam prohibiti.in l.1. & per totum.C.negocia.ne militent.lib.12.& quia ſtipendia ratione officij ſufficientia habent.

Seneſchaulx, Baillifz, Preuoſtz.

GLOSSA XII.

Gubernator Montiſpeſſulani quare ſic nominatus, & datus.

Qvamuis hîc loquatur tantùm de iſtis, tamen comprehenditur etiam hîc gubernator Montiſpeſſulani,qui parem cum iſtis habet iuriſditionem & dignitatem. Nam cũ olim de finibus iuriſditionis diſceptaretur inter Seneſchallum Nemauſen. & Carcaſſonen. Rex pendente proceſſu illis locis controuerſis dictum gubernatorem præfecit, qui nomine Regio illic gubernaret iuriſditionemque exerceret.Et adhuc illam iuriſditionem retinet nomine Regio,& hodie nullus conqueritur:cùm ciuitas Montiſpeſſulani mereatur habere gubernatorem,qui in iuriſditione concurrat cum Seneſcallis.

Noz procureurs.

GLOSSA XIII.

Procuratores Regij à mercatura ſubmoueantur.

Procuratores ergo Regij negociari non debent,ſed curam Regiorum negociorum tractare, ſiue ſint præpoſiti curiis ſupremis, ſiue curiis generalium iuſtitiæ, (quos vocamus)aut computorum,ſiue magno,aut intimo conſilio:vel inferioribus, vt Seneſchalliis, Bailliuatibus, præpoſituris, aut aliis Regiis negociis. Hi ergo non poterunt negociari,ſi officium habeant à Rege, vel dimittant officium, aut mercaturam. De his procuratoribus, & aduocatis Regiis ſcripſi in titu. de electio. derogat. in concord. vbi eos multis decoraui priuilegiis.

Secretaires,& clercs des marchans de Paris,quant au fait de l'eaue, Chaſtelains,ou autres Iuges de nous,ou d'autres Seigneurs.

GLOSSA XIIII.

Officiũ memoriale celeberrimum uacat,& ei non prouidetur.

Et ſic Iudices negociari,& mercari ſunt prohibiti:ſiue ſint Iudices generales cauſarum, ſiue vectigalium,vt electi(quos *eſleuz* vocamus) de quibus eſt expreſſum in ordinationibus Regiis.rubric.*des ordonnances des generaux*.artic.42.& ſuperius dixi.His omnibus officiis Regiis enumeratis hodie vacat officium, quod olim erat celeberrimum, & eſt valde his temporibus neceſſarium. Officium illud erat vocatum memoriale, ſeu à memoria: hi enim conſcribebant eos,qui vel ſcientia.bello,aut alibi pulchrè,ac cum laude ſe geſsiſſent,eoſque Imperatori commemorabant: vt ex hoc præmiis dignis afficerentur. Sed hodie hi qui præclara geſſerunt facinora contemnuntur: & quidam ſtolidi multoties euehuntur. excitetur cum effectu hoc officium,& omnia bene habebunt.

D'oreſnauant par eux,ou par interpoſées perſonnes, ne marchandent, ne facent marchander,ne s'accompaignent,ou participent es marchandiſes.

GLOSSA XV.

DICET clerici ſint de iure prohibiti tabernam per ſe exercere.c.vno.de vita & honeſta.cleric.in 6.Tamen ſi per alium exerceant,non perdunt priuilegium clericale. glo. & doct.in c.1.illo titul.facit tex.in c.vlti.ne clerici vel monach.in 6.Alberic.in l.humilem.C.de inceſt.nupt.

Per ſe & per alios mercatura prohibetur.

Vnde etiam apud laicos Imperator Pertinax mercaturam per homines ſuos exercebat:vt ſcribit Iulius Capitol.& multos enumerat Do.Tiraquel.in tract.nobilit.Et hodie etiam plerique magni principes mercaturam exercent,& maritimam & terreſtem,vt omnibus eſt obuium:ob id negociationem nobilem reddunt. nihilominus iſte tex. prohibet perſonis ſuperius nominatis, tam per ſe, quàm per alium mercaturam exercere, cui prohibitioni ſtādum eſt. nam qui ſuo nomine exercere quicquam prohibetur, id nec per interpoſitam perſonam agere debet. l.2.§.1.ff. de admi.rerum ad ciui.pertinen.

Imperator Pertinax per alios mercaturā exercebat.

Et ſic nota,quòd triplex eſt hîc prohibitio.Primò,quòd nominati in hoc text.nullo modo per ſe mercaturam exerceant.Secundò,nec per interpoſitas perſonas.nam vt ſuperius dictum fuit,qui per alium facit,perinde eſt,ac ſi ipſe faceret.l.1.§.deieciſſe.ff.de vi & vi arma.& per regu.iur.

Triplex mercaturæ prohibitio.

Item & tertiò,quòd non iungant ſe mercaturæ,ſeu negociationi, vel partem habeant aliquam, & ſic nec minimam.per glo.in cle.vna.in verb.aut earum aliqua.de foro compe. ſcripſi in authe. habita.C.ne filius pro patre.ſed ſi ſecretè fiat,quis hoc proclamabit?nullus,nec ego.

Sur peine de perdre la marchandiſe,& d'eſtre punis à noſtre volunté.

GLOSSA XVI.

DVplex hîc imponitur pœna. prima amiſsionis mercaturæ, quæ tamen non imponitur ipſo iure,ſed eſt quædam comminatio.vt dicit glo.in c.vno.de ſagitta.

Pœna duplex contra mercaturā exercentes.

Secunda pœna eſt, vt puniatur grauiter ad voluntatem Regis:debet tamen intelligi de voluntate iuſta,& iuri conſona.text.in c.1.diſt.1.ſcripſi in glo.voluerint.§.ſtatuimus. 1.de colla.in concord.Et an duplex pœna pro vno facto imponi poſsit.Reſpon.poſſe:quādo vtraque per eandem legem apponitur. vt hic.& in l.placet. C. de ſacroſan. eccle. ſcripſi abundè in §. monemus.in verb.ſuſpendemus.de colla.in concor.Franciæ

Item hic conditor limitat illam doctrinam,quòd vbi conſtitutio apponit grauiſsimā pœnam, tunc infligi poteſt pœna mortis.tex. iuncta glo. in l.vna. C. ne liceat ſignum ſaluator.& in l.1. de Eunuch.& in l.3.C.de his quæ ex publica.colla.illata ſunt non vſurpan.lib.11.No. Corſet.in ſing. incip.pœna.in 10.& Barba.in c.prudentiam.§.adiicimus.circa fi.de offi.delega.& in c.3.col.3.de fideiuſſ.quòd non procedat,quando in conſtitutionem illam grauem vel grauiſsimam pœnam declararet vt hic : vbi grauiter puniri vult exercentes mercaturam iſtam prohibitionem, & contra iſtam grauiſsimam declarat pœnam ad voluntatem noſtram : & quamuis dicat ad voluntatem, tamen intelligitur de voluntate ſecundum arbitrium boni viri : vt dixi. nec iure poſſet Rex pœnam mortis pro primo facto imponere,id eſt pro prima mercatura.

Grauiſsima pœna quæ dicatur.

Et ne donnerons lettres, ne ferons grace au contraire, & renonceront à leur office,ou à la marchandiſe.

GLOSSA XVII.

HIC proteſtatur ſe non daturum literas in contrarium,vt deſcriptæ hic perſonę poſsint negociationem exercere:ſed ſi datæ fuerint literæ in contrarium,valebunt,ſi facta fuerit mentio iſtius ordinationis,& clauſulæ prohibitiuæ,per ea quæ no.Barto.& alij in l. ſi quis.in principio.ff.de lega.3.Oportet ergo,quòd is qui vbicunque exercet,vel negociationi,vel officio renunciet.Nam qui duos venatur lepores, vix vllum conſequitur,vt communi fertur prouerbio.& confirmatur in l.fin.C. de aſſeſſ. Et quia illis Regiis officialibus honeſtum non eſſet ſic mercari,& negociari.{Hoc tamen poteſt permitti iſtis prohibitis à principe,ſed illi eo caſu poterunt conueniri ſicut alij mercatores,vt docet tex.in l.vnic.in fi.C.in quibus cauſis militantes fori præſcrip.vti non poſſunt.}

Literæ permittentes mercatori an valeant.

Et ſi aucuns en ya qui ſur ce ayent impetré lettres, ou graces de nous : icelles nous tenons & reputons pour nulles & de nulle valeur, ſur quelques fermes de parolles qu'elles ſoyent ottroyées : & ſi aucuns s'efforcent d'vſer deſdites lettres contre noſtredite ordonnance,ilz ſeront punis ſi comme deſſus eſt dit, & auecq' ce perdront leur marchandiſe.

GLOS

GLOSSA VLTIMA.

Literæ ergo impetratæ in contrarium non valebunt. Intellige niſi eſſet clauſula expreſsè derogatoria huius conſtitutionis. l. fi. C. ſi contra ius. vbi glo. & doct. Feli. in c. nonnulli. de reſcrip. Et quia nulli vel pauci ſunt hodie, qui velint iſtas impetrare literas, ob id ad alia pertranſeo.

Articulus ſecundus.

Item, & pource qu'auons eſté aduerti, que pluſieurs Seigneurs & gentilz hommes mettent par chaſcun iour, leuages & nouueaux ſubſides ſur les marchandiſes, qui ſe mettent ſur les riuieres, & fleuues nauigables, à la grand charge de noſtre peuple: pour ces cauſes auons ordonné & ordonnons qu'en chaſcun fleuue, ou riuiere nauigable, les marchants frequentants leſdites riuieres, & fleuues pourront faire bourſe commune, & impoſer ſur leurs marchandiſes, aucunes ſommes de deniers, pour la tuition & defence de leurs marchãdiſes: le tout en la forme & maniere de la bourſe eſtablie par les marchãts frequentants la riuiere de Loyre.

GLOSSA VNICA.

Vectigalia nullus extra principem imponit.

HIC recitat aliquos nobiles imponentes ſuper mercibus vectigalia contra mercatores, ideo Rex ipſis mercatoribus permittit, vt ab his impoſitionibus ſe tueantur, poſſe inuicem collectam imponere, & ad contributionem cogere: quò facilius poſſint procedere contra præfatus imponentes noua vectigalia. Nam certum eſt, quod non ſolent noua vectigalia inconſultis principibus inſtitui. Ergo exigi aliquid, quod illicitè poſca ur competens iudex vetabit, & id quod exactum videtur, ſi contra rationem iuris extortum eſt, reſtitui iubebit. l. non ſolent. C. vectigal. noua inſtitui. nec quidem decreto ciuitatis. l. vectigalia. ibidem. Nec curia Parlamenti poteſt imponere nouam collectam generalem. text. in l. vna. C. de ſuperindictio. libro decimo. Et Guido Papæ in deciſ. Delphin. quæſtio. 197. domini mei. Nam hoc eſt de Regalibus. l. 1. C. de indictu. lib. 10. & in tit. quæ ſint Regalia. in feud. Sed ſolus princeps poteſt concedere, vt imponatur hæc noua vectigalia ex cauſa, aliàs in bulla cœnæ domini excommunicantur imponentes. Ideo hic ratione defenſionis concedit mercatoribus aliquid imponere ſuper ſuis ipſorum mercibus, nec tamen temerè illud poſſunt. l. 1. C. vectiga. noua inſtitui. vide do. de Ripa. in lib. 2. reſponſo. de reſcri. c. 4. & ſeq. Ideo ſi ciuitates vel alij velint aliquid imponere, ſolent impetrari literæ a Rege hoc permittentes, alioqui nil poterit imponi nec exigi, & ita vidi ſeruari.

Quilibet in officio publico delinquẽs inſolidum tenetur.

Item ſi plures admittantur ad communionem officij publici, & ſimul in officio delinquãt, quilibet inſolidum tenetur, ſed omnes pro ſua parte præſtabunt, niſi ab vno exigi non poſſit: quia fortè non eſt ſoluendo. l. ſi multi. ff. de publica. Bal. in c. educeri. col. 2. nu. 3. de reſcript. vide abundè per Boer. in deciſ. Burdegal. quæſt. 310. ſi plures.

Artifices ſtatuta facere & mercatores poſſunt, & ſuper quibus. Iudicandum inter mercatores ex bono et æquo.

Et ſic videmus mercatores poſſe inter ſe facere ſtatuta: artifices etiam ſtatuta inter ſe habere ſolent, quæ authoritate magiſtratuum roborantur, & cenſentur à iure communi confirmata. 6. fi. in authen. de fideiuſſor. colla. 2. Et ideo ſeruanda ſunt in ſingulis curiis, & ſecundum ea iudicadum, tam in curia mercatorum, epiſcopali, quàm ſeculari. vt no. in l. ex ea. ff. de poſtulan. Soci. conſil. 188. circa. col. 5. verſi. minuſque obſtat. in ſecundo volu. Quod eſt verum, quando reſpicerent actus illorum. Secus ſi dicatur, quod procedatur ſummarie, quia intelligitur in curia eorum. teſte Bal. in trac. ſtatuto. in verbo curia. quæſtio. vltima. Et inter illos iudicari ex bono & æquo debet. Bart. in l. quintus. ff. manda. Curt. in l. bona fides depoſiti. Ange. conſi. 77. plures creditores. col. 2. & non ex rigore iuris. Bertrand. conſi. 263. non poteſt. col. vlti. in 2. volu. ex prima editio.

Tamen non valebunt ſtatuta eorum, in quibus diſponunt id, quod eſt naturaliter iniuſtum. l. ambitioſa. ff. de decre. ab ord. facien. & no. in l. 1. C. quæ ſit longa conſue. hoc docet Bal. in trac. de conſti. col. 3. & Doct. in l. fi. C. de iuriſ. om. iudi. Ideo non valent ſtatuta eorum diſponentia, quòd pater pro filio teneatur, niſi filius mercator acquirat patri. Bal. in l. recepticia. col. vlt. C. de conſti. pecu. facit l. prætor. §. 2. ff. de edend. quia illud ſtatutum eſt contra ius gentium, quòd vnus pro alio teneatur. vt in rub. C. ne filius pro patre. & pœna ſuos tenere debet authores. l. ſancimus C. de pœnis. Nec poſſunt ſtatuere contra ius publicum totius ciuitatis, videlicet quòd in depoſitis mercatorum non poſſit opponi exceptio banni. vt docet Albert. Brun. in verbo mercator. in tract. ſtatuto. plus dicens non poſſe etiam ſtatuere inter alios ſibi non ſubiectos. & Bal. in dicta l. 2. col. vlt. reliqua ibidem videri poſſunt. & in l. fin. C. de iuriſditio. omnium iudicum.

Articulus vltimus.

Item pource que par cy deuant pluſieurs marchants par cautele, ou malice, ont prins es foires de Lyon & ailleurs, grand quantité de marchandiſes à creance, en intention de fruſtrer les vendeurs du pris deſdites marchandiſes, ou de partie d'icelle, & pour leur malice mettre à execution, mucent icelle marchandiſe en di-

uers lieux,

uers lieux, & puis ſe ſont abſentez, ou mis en franchiſe: à cauſe de quoy leurs creanciers pour ne perdre le tout, ont eſté contraints venir à compoſition & quitter vne partie de leurs debtes, & du ſurplus donner longs termes de payement, à leur grand perte & dommaige: nous pour obuier auſdits abuz, auons enioint & enioignons aux conſeruateurs de noz dites foyres, & autres, auſquelz en appartient la cognoiſſance, de proceder ſommairement & de plain, à toute diligence, à l'encontre deſditz marchants, & à la punition d'iceux, qui s'entremettront, receleront, ou ayderont à receler leſdites marchandiſes, tellement que ce ſoit exemple à tous autres.

GLOSSA VNICA.

1 STatuit Rex tam contra mercatores, qui recipiunt merces in nundinis crediti nomine, eo animo vt eas intercipiant, & furentur à creditoribus, vel partem illarum, quàm contra occultantes merces, vt conſeruatores nundinarum eos puniāt, vt pœna vnius exemplum ſit multis, prout ſcribitur in l.1.C.ad legem Iul.repetund.

2 † Sed cùm Deus ſolus ſit ſcrutator cordium.cap. erubeſcant.32. diſtinctio. & cap.primo. ne ſede vacan.quomodo hoc ſciri poteſt? Reſpon.intentionem probari ex præcedentibus & ſequentibus.l.hæredes palàm.§.ſed ſi notam.ff.de teſtamen.l. ſi ſeruus plurium.in fin. vbi gloſſ. optima. ff.de legatis primo.

Volūtas ex tribus dignoſci poteſt.

3 Hic tria ponit ſubſequentia declarantia voluntatem & intentionem debitoris volentis fraudare creditorem.

Primò, ſi illas merces occultet. Nam occultans bona, perdit beneficium ceſsionis.l.1.vbi glo.& docto.C.de ceſ.bono.Iaſon in §.fin.col.3.nu.8.de actio.in inſtitu.

4 Secundò, ſi ſe abſentet poſt acceptas merces.l.2. ff. ex quibus cauſis in poſſeſsio.eatur. Ibi poteſtatem autem ſui non facit, qui id agit, ne aduerſarius eius copiam ſui habeat. Ergo latitantis bona iubet poſsideri, quòd ſi latitet, ſed abſens non defendatur, nonne videtur poteſtatem ſui non facere? Ang.conſi.61.quæritur.col.1.

5 Tertiò, ſi intra eccleſiam, poſtquàm recepit merces, immunitatem quærat. Nam ſicut ob delictum confugitur ad eccleſiam.l.1.& per totum.C. de his qui ad eccle. confug. ita & peſsimi debitores, ſed nulla gaudent immunitate. vt in rubri.de ceſsio.bono.articu.2.ſcriptum eſt. & in tracta. de immunita.eccleſia.

6 † Imò cùm iſti ſe occultant, & coguntur creditores cum iſtis componere pacta facta cum iſtis fallitis (quos vocant) non valere, ſi appareat eos eſſe ſoluendo. dicit Boer. in deciſ. Burdegalen.quæſtio.215.incarceratus.nu. 8. dicens non obſtantibus pactis creditores poſſe totum exigere.

Pacta cum mercatoribus quando non ualeāt.

7 Quartò, dicit Paris de Puteo in tracta.ſindica. c. an in cauſa pecuniaria. in prin. per cap.1. de depoſito. quòd mercatores cedentes foro, ſeu falliti, ſic eos vocat, ceſſantes, & fugitiui poterūt torqueri, vt indicent pecunias, vel res ſibi datas in depoſitum, vel in ſocietatem ad mercandum, quas nunc denegant habere, vel illas perdidiſſe dicunt: vt refert Hippoly.in l.diuus.col. 2. nume.6.ff.de quæſtio.& in pratic.crimina.§.expedita.num.62. Et hoc eſt ratione furti, quòd iſte mercator committere affectabat, & malæfidei, maximè cùm ipſæ merces quas accepit adhuc extent, vel pretium illarum: quamobrem ſi vellet, poſſet ſe eximere à debito. ſequitur. Pau.Grilland. in tract. de diuer.

Mercatores forocedētes poſſunt torqueri, & quare.

8 crimini. in fi. † Et quòd tales confugientes ad eccleſiam non gaudeant immunitate eccleſiæ, dico in tract.immu.eccleſia. nec bonis cedere poſſunt: vt docet Boer.in deciſ.Burdeg.quæſtio.
9 215. incarceratus: col. 2. & 3.vnde. † Statuit egregius Imperator Carolus quintus Bruxellis anno 1541. in menſe Septembri, quòd mercator, qui acceperit merces, & poſteà ſe abſentauerit, non facta ſolutione, & clàm merces receptas transtulerit, & celauerit, habeatur pro latrone publico, & graſſatore itinerum, & puniatur pœna mortis ſine aliquo priuilegio, & fauore. His verbis concepta eſt ordinatio:

Mercatores occultantes merces non gaudent immunitate.

Mercator recipiens merces, & eas occultās pro latrone publico habetur.

10 *Nous voulans en ce pourueoir, auons ordonné, & ſtatué, ordonnons & ſtatuons, que tous marchants & marchandes, & autres debteurs de quelque condition, ou qualité qu'ilz ſoyent, qui s'abſenteront du lieu de leur reſidence, ſans payer, ou contenter leurs crediteurs: & clandeſtinement tranſporteront, ou celeront leurs biens pour iceux defrauder, ſeront tenuz & reputez pour larrons publicques, cōme agguetteurs de chemins, & ennemis du bien publicq & tels les auons declairés, & declairons. Ordōnons à tous noz officiers, & iuſticiers de les apprehender, en quelque part qu'ilz ſoyent trouuez ſans qu'ilz puiſſent iouyr de quelque priuilege, franchiſe, ou liberté, quelle qu'il ſoit. Et apres les auoir apprehendé qu'ilz procedent contre eux ſommairement, ſans figure de proces. Et que les Iuges par deuant leſquels ilz ſeront accuſez, ou calangez, s'il leur appert de ladite fuitte, & frandulent tranſport, ou recelement de leurs biens, les condemnent au dernier ſupplice par la corde: ſans port, faueur, ou diſsimulation, à peine que ſi en noſditz officiers, ou iuges, ou ceux de noz vaſſaux fuſſent trouuez negligens, ou refuſans, qu'ilz ſeront tenus, obligez, & pourſuyuables pour l'entiere debte deſdites banquerottes, & fugitifs.*

Conſtitutio Caroli quinti Imperatoris.

11 Quintò,

Receptatores quomodo puniantur.

11 Quintò, excitat conſeruatores nundinarum, vt diligenter contra hos mercatores, & ſummariè procedant, ac contra occultatores & receptatores mercium: & quomodo puniri debeant: non dicit hic tex. ob id habemus tex. in l. 1. ff. de receptato. vbi ſic ſcribitur. Peſsimum genus eſt receptatorum, ſine quibus latêre nemo diu poteſt. & præcipitur, vt perinde puniantur atque latrones, & hoc probatur in l. fi. §. quòd ſi res mobiles. C. de his qui ad eccle. confug. Ideo ſtatuit idem Imperator, vt iſti receptatores teneantur pro his fugitiuis ſoluere, & ſi non ſint ſufficientes, pœna fuſtigationis puniantur laici, & eſt conſtitutio d. Caroli ſic concepta, & edita. vbi ſuprà.

Conſtitutio Caroli quinti cõtra mercium receptatores, et fautores fugitiuorum.

12 † *Semblablement tous ceux qui en ſauent aßiſteront leſdites banquerottes, & fugitifs à eux ſauuer, & transporter leurs biens, & marchandiſes, ou empeſcheront leur apprehenſion en quelque maniere que ce ſoit, ou les celeront, & garderont ſans declairer au Iuge du lieu: enſemble ceux qui ſe meſleront, ou conduiront les affaires deſdites banquerottes & fugitifs, en leur abſence, par ſocieté, ou autrement: où qui feront, ou receuront d'eux contratz, transports, ou ceßions ſimulées, ou pour plus grande ſomme que leur vray deu ne porte: ſeront tenuz & obligez à payer & ſatisfaire entierement tous les debtes deſſuſdits, banquerottes, & fugitifs, & pour icelles pourſuiuables comme leſdites banquerottes, & fugitifs. Et ſi les deſſus nommez ne fuſſent ſuffiſans de payer & ſatisfaire audits debtes, Nous voulons que les gens lays ſoyent puniz par fuſtigation, gens d'egliſe par ſayſiſſement de leur temporel, & miſe de garde manears à l'exemple d'autres, ou autrement arbitrairement ſelon l'exigence du cas.*

Mercatorũ exterorum cauſæ ſummariè tractari debẽt. Areſtum.

13 Supereſt his addamus deciſiones quotidianas, & quæ pulchrè huic materiæ congruere videntur. Primùm, quòd mercatores exteri & cauſæ eorum debent in regno expediri ſummariè, & de planò: vnde cùm præpoſitus & Bailliuus Beluacen. contrarium obſeruaſſent, ordinariè procedendo in cauſa mercatoris Tholoſani, fuerunt citati ad comparendum perſonaliter inſtante procuratore Regio, & proceſſus eorum fuit annullatus anno 1531. die 14. Maij.

Mercator Regni ad iudicem extra regnum non remittitur. Areſtum.

14 Secundò, non debet remitti vnus mercator Regni ad defendendum alium mercatorem exterum extra Regnum ſed ſimpliciter debet in Regno condemnari ad indemnitatem dicti mercatoris exteri, prout in ſpecie iudicauit Senatus Pariſ. Cùm quidam mercator Pariſien. fuiſſet conuentus, vt defenderet exterum mercatorem conuentum in Flandria pro quibuſdam mercibus Pariſ. venditis. & præpoſitus Pariſien. condemnaſſet dictum mercatorem ad ſuſcipiendam Flandriæ defenſionem pro illo extero, perperam iudicatum pronunciauit Senatus anno 1533. die 12. Maij.

Nundinæ & mercatus diebus feſtis, & in cœmiterijs fieri nõ debent.

15 Tertiò, nundinæ non debent fieri nec mercatus diebus feriatis ſolennibus. l. dies feſtos. C. de fer. & hoc ſæpius fuit dictum in Senatu.

16 Quartò, prohibitum fuit in eccleſiis, & cœmiteriis mercatum exercere. cap. decet. de immunita. eccleſiarum. in ſexto cùm ſit bonum argumentum de tempore ad locum. cle. ad noſtram. vbi glo. de cenſib. Iaſ. & alij in l. vinum. ff. ſi certum petatur. & quia decet donum Dei ſanctitudo, non mercatura. dicto c. decet.

Prohibitio panni talis valoris poteſt fieri.

17 Quintò, valeret prohibitio ne quis auderet portare pannum, niſi talis valoris ſub pœna, & ita vidit proclamari authoritate Regis patruus meus magnus Iacob. Rebuffus in l. ſecunda. C. de veſtib. holob. libro vndecimo. quia Regis intereſt ſubiectos habere locupletes. §. fin. de his qui ſunt ſui vel alien. iur. ſcribo conſtitutionem in tracta. de pannis aureis, argent. ſeric. & purpura. in fine. Sed in hoc non eſſet imponenda lex pauperi, vt deferret veſtem talis, aut talis coloris, quia eam emere non poſſet: ideo permitti debet quòd vtatur fruatur illa veſte, quam habet: alioqui nudus incederet more belluarum, quod non eſt faciendum. c. 1. de reſti. ſpoliato. in 6.

Duo probi uiri in quolibet artificio eligendi.

18 Sextò, vt omnibus artificibus via fraudum occludatur, bonum eſſet, vt præter eos, quos iuratos vocamus, & in eorum negligentiam, qui nihil agunt, duo probi eligerentur in quolibet artificio, quibus cura totius artificij, & negocium committeretur, ne artifices in ſuis artificiis aliquam fraudem committerent: & ſi fraudem aliquam inuenirent, quòd nunciarent magiſtratui ordinario loci, & procuratori Regio: vt eſt ſtatutum in conſtitu. Neapolit. rubri. de fide inſtru. vbi dicit iſtos electos pro prima taciturnitate pœna pecuniaria: pro ſecunda pœna manus: pro tertia pœna mortis puniendos, & fortè metu iſtarum pœnarum eſſent & diligentiores, & paulò magis prompti ad veritatem deferendam.

Mercator damnũ paſſum intra annum nunciare debet.

19 Septimò, ſi dedero mercatori pecuniam ad lucrum, & damnum, ſi patiatur damnum per caſum fortuitum, debet illud mihi intra annum nunciare: alioqui poſt annum non audietur, vt docet Barto. in l. ſecunda. C. de naufrag libr. 11. & Angel. conſil. 90. pro deciſione. col. 2. ſequitur Iacobi. in l. ſingularia. col. 2. ff. ſi certum peta. quia ſingulis annis debent mercatores inuicem rationem reddere. l. neminem. C. de ſuſceptor. lib. 11. l. 1. C. pro ſocio. vbi doct. & Rom. ſingu. 120. quæro quando. Et ſi non redderent, tamen hæc denunciatio fieri debet. ſi tamen non eſſet facta in conſcientia non eſſet liberatus mercator, cui non eſt denunciatum.

Conueniri ibi poſſunt mercatores ubi tabernas babent.

20 Octauò, mercatores ibi conueniri poſſunt, vbi habent tabernas, vel officinas, ſeù factorem, & ibi libros habere debent ſuarum rationum. text. in l. hæres abſens. §. proinde. verſic. at ſi quis. ff. de iudic. vbi Iacobi. niſi tempore nundinarum. Id enim temporis nec conueniri, nec areſtari poſſunt. l. 1. C. de nundin. { Et debent quolibet anno reddere rationem l. neminem. vbi Bar. & Rebuf. C. de ſuſcep. præpoſ. & arcariis. lib. 10. Ideo fidem facere debent intra illum annum de his quę furto, incendio, vel alio triſti fortuito amiſerunt. Barto. & alij in l. 2. C. de naufrag. lib. 11. & Aufre. in deciſ. Tholo. quæſt. 447. }

Intereſſe

21 Nonò, prohibet Imperator omnibus mercatoribus, ne recipiant pro centum vltra duodecim

annis ſin

annis ſingulis,ſoluẽdo ſecundum diſtantiam,& terminos harum nundinarum, vt ſi ſint quatuor nundinæ quolibet anno,ſoluentur tres aurei pro ſingulis nundinis,& hoc recipiũt pro lucro ceſſante.de quo ſcripſi plura in interpreta.l.vnic.C.de ſenten.quæ pro eo quod intereſt. nec hoc recipitur pro vſura,ſed pro intereſſe,hoc eſt ſtatutum in dicta ordina.Brucellis publicata.

permiſſum eſt duodecim pro centum.

22 † *Item pource qu'aucuns marchants hantans & frequentans noſditz pays, poſtpoſant leur honneur & ſalut, s'auancent pour nourrir leur auarice,faire ſeulement marchandiſe d'argent & le donnant à gaing, & fort exceſſif ſans faire diſtinction entre l'intereſt, qui eſt permis aux bons marchants ſelon le gaing qu'ilz pourroyent raiſonnablement faire, & vſure defendue à tous Chreſtiens, au treſgrand preiudice de la choſe publique, de ſorte que ſans y pourueoir auecq' ſucceſſion de temps, tout le fait de marchandiſe ſe conuertiroit en vſure, qui cauſeroit la perdition des ames, & enorme preiudice à la choſe publique, ſignammant es pays depardeça: nous en ce voulants pourueoir tant pour le ſalut deſdites ames,& conſeruation de noſtre foy Chreſtienne,que pour euiter leſditz inconueniants,auons ordonné, & ſtatué & par ceſtes ſtatuons & ordonnons que nulz marchants hantans,& frequentants noſditz pays ne pourront donner argent à frait,ou gaing plus hault que à raiſon du denier douze pour cent vn an, & en deſſoubz ſelon le gaing que vrayſemblablement ilz pourroient faire,en emploiant ledit argent en marchandiſe,en dechirant tous contratz & obligations par leſquelles on prendroit plus grand gaing,que dit eſt,vſuraires, & comme telz nulz & de nulle valeur, & y defendons à tous noz ſubietz de quelque cõdition,ou eſtat qu'ilz ſoyent non ſe meſlant du fait de marchandiſe: & non ayans ſocieté à gaing, & perte auecq' marchants,de bailler leur argent auſditz marchants pour auoir gaing certain chacun an,en peine de confiſcation dudit argent,& par deſſus ce d'eſtre tenus & reputez vſuriers publiques, & comme telz puniz & corrigez.* Et ſic hæc nouiſsima conſtitutio corrigit alias conſtitutiones contrarias.

Conſtitutio Imperato. Caro.quinti, de uſuris.

23 Decimò,vendere ex propriis vineis vinum,vel frumentũ,aut ex abbatia ſeu beneficio,non eſt exercere mercaturam:ideo nec tenentur vendentes ad ea quæ impoſita ſunt mercatoribus,vt ſæpius à Rege & à ſua ſuprema curia fuit declaratũ,quod probo in tract.de merca.minuta.in glo.1.

Vẽdere uinum ex proprio habitu non eſt mercaturã exercere.

24 Vndecimò,mercatores læſi in ſuis mercibus,non reſtituuntur in integrum per text.in l.1.C. qui & aduer.quos.vbi Bar.& Iacob.expreſsè hoc docent.

Læſi mercatores nõ reſtituuntur.

25 Duodecimò,ſi ſint plures mercatores ſocij vnius mercis,vel plurium,quilibet eorum poterit agere inſolidum contra debitores eiuſdem mercis. per l. ſi vnus. in prin.ff. de pact. nec poterit ei obiici,quòd non habeat mandatum,& ſic quòd non poſſit agere niſi pro ſua parte, vt dicunt Iaco.& Iaſ.ibidem,quicquid ſcribat Barto.in l.eandem.q.7.ff.de duobus reis.& opinio contra Bar. ſeruatur, ſi is cauere velit de rato:ſicut dicitur in mercatoribus habentibus officium, vel conductionem de publico.quia ſicut ſolent inſolidum conueniri,ita & conuenire.l.1.cum glo.ff.de loco public.fruend.alibi dico abundantius.Ideo hîc non proſequar.

Inſolidũ an poſſit quilibet mercatorcõueniri uel agere.

26 Decimotertiò,mercatores nudo pacto obligantur,licet in aliis regulariter contra.l.iuriſgentium.§.ſed cum nulla.ff.de pact.Bart. & alij in l.quintus. in fin.ff.manda. quia inter eos agitur ex bono & æquo.vt ſuperius ſcripſi.Tamen ſine cauſa non obligantur.vt conſuluit Petr.Pau.Pariſ. conſil.96.quamuis.col.2.in tertio vol.per l.cùm de indebito.in fin. ff. de probat. & l.2.§.circa.de doli except.

Nudo pacto mercatores obligantur.

27 Decimoquartò,prohibentur mercatores deferre frumentum,vinum,oleum,loricas,ſcuta,arcus,ſagittas,ſpatas,gladios, vel alterius cuiuſcunque generis arma, vel tela,ferrum factum vel infectum ad Barbaros & Turcas ſub pœna cõfiſcationis bonorum,& capitis:proditioni enim proximum eſt Barbaros,quos,indigere conuenit,telis eos,vt validiores reddantur,inſtruere.l.1.& 2.C. quæ res exporta.non debeant. Item deferentes ſunt excommunicati in bulla cœnæ domini, nec poſſunt abſolui ab alio quàm à Papa.c.ita quorundam.de Iudæ.& in bulla cœnæ domi.art.5.ſcripſi decem pœnas quibus tenentur.

Frumentum deferre & alias res ad Barbaros prohibẽtur.

28 Vltimò principes,& domini locorum, mercatores exteros ſine cauſa expellere non poſſunt: & ſi cum cauſa eos expellant,non debent ab eis diſcedentibus bona auferre,quia mundus eſt omnibus communis patria, ex qua expelli non, niſi ex qua cauſa relegari poſſunt. nam expellere & interdicere eſt pœna,quæ ſine cauſa imponi non debet.l.relegatorum.ff.de interdict. & relega. hoc expreſsè docet Bald.in c.vno. de forma fidelita.quem ſequitur Corſet. in tracta.de poteſta.Regia quæſt.83.& Petr.Gerard.ſingul.lix. domini terrarum alia de mercatoribus poterunt ſuppleri ex titulis & tracta.ſequen.Tu lector beneuole iſta(vt ſoles)boni conſule, & gratias mecum Deo opt.Maximo agere non recuſes per ſecula.

Amen.

Principes mercatores exteros ſine cauſa expellere non poſſunt.

CAROLVS DE MONCEAV DO. PETRO REBVFFO, EXIMIO IVRIS VTRIVSQVE DOCTORI,

comiti, & ordinario iuris Canonici profeſſori Pariſ. necnon ibidem in ſuprema curia patrono celeberrimo.

Infœlix ſaclum doctis, & tempus acerbum:
Quod ſua virtuti munera nulla refert.
Dulciſonasq́ dolere ſinit mœrore iacentes
Muſas: vt memores vix ſinat eſſe tui.
Sed tua fama volat totum diffuſa per orbem:
Unde tuum nomen muſa tacere nequit.
Cui laudes primas in iure Tholoſa, Cadurcum
Dant, Monſpeſſulus, & Pictauis, & Biturix.
Dum quibus obſcuri docuit reſponſa Aphricani,
In primo nondum flore Rebuffus erat.
Parriſios venit cauſas tractare forenſes,
Pontificum necnon iura docere ſacra.
Praxim Iusq́ ſimul ſectatus, vtrumque docebunt
Gallorum hîc nodis iura ſoluta ſuis.
Quodq́ magis mirum, qui tanta volumina profert,
Qualia vix hominis tempora ferre valent.
Aßidueq́ ſimul tres, qui & triginta per annos
Nos Sophiæ legum dogmata ſancta docet.
Bartholus in medium veniat, vel pulcher Iaſon:
Si ſtudiis vllis talia protulerint.
Parca decus tibi virtutis fortuna reliquit,
Nec priuare potens, addidit ipſa nihil.
Herculeos igitur num vis linire labores?
Uirtutis merces eſt (ais) ipſe labor.
Nobilis hæc mens eſt, & pulchro munere digna.
Omnes arte foues, nemo referre valet.
Uerùm ſorte tua contentus plura recuſas,
Quæ non eſſe tui proſpicis officij.
Namque ſacrum ſacra, tranquillum tranquilla requirunt:
Hæc quoque, qui præſtent ſunt tibi diſcipuli,
Et præſtantes, queis ciuilia iura dediſti,
Quorum nullus adhuc qui tulit auxilium.
Unicus optatum tibi det contingere, cardo
Romanæ ſedis num Lotharingus erit?
Suntq́ alij Regis geniti qui ſtirpe coruſcant,
Quos tibi commiſſum iura docere diu.
Omnibus hi poſſunt melius penſare laborem:
Qui ſunt experti qua probitate vales.
Intereà quod habes ſummi moderator olympi
Augeat: atque tua ſorte fruare precor.

Tractatus

TRACTATVS

DE MERCATORIBVS MINVTATIM VENDENTIBVS, ET ARTIFICIBVS, ET INTRA QVAE TEMPORA DEBITA PETERE DEBEANT.

Loys 12. artic. 61.

Item auons ordonné & ordonnons.

Articulus primus.

GLOSSA I.

Summa totius tractatus.

1 QVIA hîc de mercatoribus,& de artificibus tractatur, ob id videndum erit, qui dicantur mercatores,& negociatores,quique artifices,& quia ad petendum illorum debita, certum eſt præſtitutum tempus, ſicut omnibus communiter ad contractuum reſciſionem: ideo hunc tract. poſt tract. de reſciſ. cōtra.locandum duxi,adiecto prius generali tract. de mercator.& negocia.

Mercator quis.

2 In primis ſciendū eſt eos mercatores dici,qui negociādi opus exercent,à verboq; mercari deduci. mercari autem non ſolùm emere ſignificat.l.eum qui ædes mercatus eſt.ff.de vſuca.& l.2.§.fi.de dolo.exce. Sed etiam emendi vendendique mercaturam exercere.vt in l.1.& l.licitatio.§.fi.ff.de publ.l.legatis.vbi Bar. de leg.3.l. annonam.de extraor.crimi.doceo in l.mercis.ff.de verbo.ſignifi.

3 Notandum eſt,quòd quidam ſtatuunt ſequentia neceſſaria antequàm quis dicatur mercator.

Antequàm quis dicatur mercator quæ neceſſaria.

4 Primò,quòd in albo ſeu matricula deſcriptus ſit.nam antequàm aſſumatur in collegium immunitatem non habet.l.ſemper.§.hoc circa.& §.hæc ideirco.ff.de iure immu.Chaſſa.in §.1.in glo. *ſi elle n'eſt marchande*,rub.*des droitz des gens mariez*.in conſuet.Burgun.Sed hodie hoc non recipit communis mercatorum vſus, cùm mercatores communius in Francia non ſoleant librum, in quo ſcribantur habere,ſi fortè habeant,hoc ſeruari poterit.

Exercere artem oportet eum, qui vult uti priuilegio artis.

5 Secundò requiritur,quòd exerceant artem.l.ſcriniarios.C.de milita. teſtamen. & melius probat.l.ne quidam.ibidem.& l.ſemper.§.negociatores.ibi,quandiu in huiuſmodi actu ſunt.ff.de iure immunit.vnde cum anno 1521.die 7.Ianuarij, quidam aduocatus non exercens aduocationis officium impetraſſet literas de committimus,fuit eis priuatus,& ad ordinarium quidam Perdriel conuentus remiſſus.

Si tamen ad tempus ratione infirmitatis, belli, aut alia cauſa deſtiterit, animo tamen poſteà exercendi illam artem,non deſinit nomen habere mercatoris,nec priuilegia perdit.Panor.& Fel. in proœ.Decretal.Grego.in fi.& in dubio non præſumitur animus dimittendi artem.§.pauonum. inſti.de rer.diuiſ.

6 Tertiò,quòd maiorem partem habeat fortunarum in illa negociatione.l.nauicula.ff. de mune.& hono.l.ſemper.§.licet.de iure immu.ibi cùm neque nauigent, neque plurimam ſubſtantiæ partem in mercatura habeant. ff. de iure immu. & in §. negociatio pro incremento facultatum exercenda eſt.& in rub.C.de nauicu.lib.11.Alex.conſi.108.in quarto vol.

Maior pars fortunarum an debeat eſſe in minoribus.

7 Hodie etiam ſi non habeat maiorem partem, dicitur mercator, qui negociationem exercet, niſi in fraudem hoc fieret,& hoc dicunt doct.ſi deſcriptus in albo aliorum fuerit.l.ſi quid. in fi.ff. de ædilit.edict.in l.rogaſti col.2.ff.ſi cert.peta.ſuperius ſcripſi.& §.licet loquatur in mercatore deputato ad annonam reipubli.miniſtrand.vt viſum eſt.de Ripa in c.1.in fine.de iudi.

Ars per ſe exercenda.

8 Quartò,oportet quòd per ſe artem exerceat,non per inſtitores.l.fi.ff.de excuſa.tuto.quem ſingul.dicit Roma.ſingul.64.an exercens.ſequitur Areti.in dicta l.ſcriniarios, quod Alex.& alij reprobant in l.diem functo.ff.de off.aſſeſſ.col.7.num.23.vbi dicunt,dictā l.fi.loqui in vili officio,& non extendi ad magnum. & ſic mercatores dicuntur ſiue per ſe,ſiue per alios exerceant: alioqui ſequeretur,quòd ſenio confectus,qui per ſe non poſſet exercere,non diceretur mercator,quamuis contrarium ſit verum.

Mercatoribus priuilegia conceduntur propter pericula.

9 Nec refragatur,quòd priuilegia mercatoribus cōceduntur propter pericula.d.l. ſemper.§. negociatores.ff.de iure immuni.Sed nullū ſubeſt periculū,qui per aliū exercet.ego reſpon. quòd licet nullū ſubeat periculum perſonæ,rerum tamen cōtrà. & in dicto §.negociatores.dicitur,remuneranda ſunt pericula eorum:quinetiā adhortanda præmiis meritò placuit,vt qui peregrè muneribus quidē publicis cum periculo & labore fungerētur,a domeſticis vexationibus & ſumptibus liberarētur.Cùm non ſit alienū dicere etiā hos reipubl. cauſa dum annonæ vrbis ſeruiunt abeſſe, ecce tex.loquentē de periculo non perſonę tantùm,ſed de omni periculo,& perſonę & bonorum; ideo ſi qui per alios negociationem exercent, ſubeunt periculum rerum, ob id etiam priuilegiis vtētur.vnde ſcribit Horatius,Impiger extremos currit mercator ad Indos.Ideo mercatoribus dantur priuilegia miſerabilibus perſonis conceſſa.teſte Innoc.in c.ſignificantibus.col.2.de offic.delega.quæ tradidi in articu.vlt.in tract.de ſenten. prouiſio.in Tomo conſtitu. Reg. quod eſt verum in aliquibus, & donec ſunt in itinere:ſecus ſi domi. vide de Ripa in cap.1.in fi.de iudi.

Mercator ex pluribus dicitur actibus, nõ uno ſolo.
Nomina uerbalia quid denotent.

10 Quintò,quòd plures negociationes exerceat,nempe ex vno actu non iudicatur quis mercator.l.1.§.licet.vbi glo.in verb.omne.ff.de tribut. actio.& in proœ.inſti.§. cumq; hoc Deo. Bald.in rubr.C.de conſti.pecu.in fi.plenè Panor.& alij in c.1.de iudic.Bertach.in tracta.de gabel. in ſepti-
11 ma parte q.25. † Nempe nomina verbalia ſignificantia officiũ,artem, vel alium actũ licitum non reſpiciunt tantùm vnum actum,ſed plures,ſecus ſi ſint nomina delictum ſignificantia, vt raptor,qui etiam ex vnico actu dicitur,& punitur,ac receptator.vt in c.fi.de rapto.l.1.ff. de recepta. Bart.in dicta l.legatis.& in proœ.ff.Ancha.de peruſ.in c.vno.de vita & honeſta.cler.in 6.Lucas de Pẽna in l.1.col.2.de deſertò.& Iaſ.in l.de pupillo.§.ſi quis ipſi prętori.col.6.ff.de noui operis nũci.

Plures exercere merces laudabile.

12 †Nec prohibetur quis plures mercaturas,& in diuerſis rebus exercere,ſed laudãdus eſt.arg.l. legatis ſeruis.§.ſi vnus.ff.de lega.3.l.procuratoris.§.ſi plures.de tribut. hoc docet Bald.in tracta.de conſtit.quæſt.pen. & Signore. conſil.95.quæſt.col.1.Et tunc debet conueniri, ſi agatur de re pannaria coram Iudice pannorum,& decidi cauſa ſtatutis illorum,ſi de alia materia ſecundum ſtatuta illius artis. { Et obligatur ſtatutis vtriuſq; artis.l.fi.C.de Iuriſ.om.iud.Ludouic.Roman. conſil. 422.Iſte Franciſcus.} ſi autem negocium eſt extra vtramque artem,ad forum commune pertinet

Vſurary mercatores priuilegia perdunt.

13 cognitio.text.in l.3.§.eodem modo.ff.nautæ caupo.†Sed mercator qui vſuras exercet,ſtatim perdit priuilegia, abominabilis enim eſt, qui vſuras committit. vt docet Bal.conſil.382.in quæſt. col.pen.in 5.vol.plus dicens,vſurarum voracitatem in bonum virum non cadere.
14 Sextò,requiritur,quòd emat vt vendat,alioqui ſi ſemper emeret ſui vſus gratia tantùm,non dicetur mercator,aliàs omnes eſſent ferè mercatores,quia omnes emunt ſibi neceſſaria,ſi poſsint, mercaturam ergo ſic definiuit Signor.conſi.95.q.3.nu.25.eſt officium,quod ratione quæſtus exercetur,in rebus mobilibus comparandis,illis quoque diſtrahendis.ibi vide.

Mercatura quid.
Requiſita conſeruatoribus nundinarum antequam cognoſcat inter mercatores.
Conſeruatores nundinarum de depẽdentibus & annexis cognoſcere poſſunt.

15 Sed tria requiruntur de cõmuni vſu antequàm Cõſeruator nundinarum poſsit cognoſcere. Primo quòd debitum ſit pro facto nundinarum factum. Secundò,quòd contractum fuerit inter mercatores frequẽtãtes nundinas.& frequẽtare dicuntur etiam per inſtitores. Tertiò,quòd ſolutio ſit deſtinata ad nundinas,& hæc tria præbent conſeruatoribus nundinarum ius cognoſcendi, alioqui non,vt ſępius audiui in Palatio iudicari,de hoc cõſeruatore dicitur in §.fi.in rub.de Mercator. vbi cognoſcit etiam contra mercatores occultantes merces , & contra receptatores earum mercium,vt ibidem dicetur.poſſunt etiam cognoſcere in dependentibus & connexis.l. ſi quis ex argentarus.§.rationem.& ibi Alex.ff.de edend.cle.diſpendioſam.de iudi.quia connexorum idem
16 eſſe debet iudicium.cap. tranſlato. de cõſtitu. † Inde mercatus participium dicitur emptus, nomen autem verbale mercatus ſignificat locum,in quo res venduntur, & tempus quo venduntur.l.vna C.de nundi.mercatum in neutro,vtitur ius canonicum.in c.1. de empt.& venditio. vbi non debent carius homines vendere tranſeuntibus, quàm in mercato vendere poſſunt.

Mercatus quid.
Mercalis uxor.
Mercatorum ſcopus.
Mercatorũ duo genera.

17 Mercalem vxorem,venditioni expoſitam vocat imperator.in l. mercalem te habuiſſe vxorem proponis.C.de condic.ob turp.cauſ.
18 Et hi mercatores circa duo maximè conſiſtunt, videlicet vt ex pecunia conſequantur pecuniã,vt in cambiis de quibus dicendũ eſt prout in tract. de cambiis habetur,aut vt ex pecunia rem cõſequãtur,ſeu è cõtrario,vt in emptionibus & vẽditionibus,de quibus propriè loquitur hic tex.
19 Sciendum eſt mercatores hos in duplici eſſe differẽtia,quidam ſunt,quos vocant groſſarios, qui merces ſine diuiſione emunt,& vendunt,& hi ſunt honorabiles , hos Budæ. tit.de offi.quæſt in annot.ſolidarios negociatores dicit,ob id(vt exiſtimo) quia ſolidas & integras merces vendãt.
20 Alij ſunt minutarij, qui res fruſtatim, ſeu minutatim vendunt. de quo verbo loquitur iſte text.& iureconſul.in l.cum hi.§.in cauſa.ff.de tranſact.ibi,aut ſi à pluribus ei alimenta relicta ſint, & minutatim ſingulos cõuenire difficilè ei ſit,inferius alios tex.adducam:hos Bud.ibidem.etiam vẽditatores & propolas appellat,hoc eſt non ſua vendentes,ſed à negociatoribus emptitia pluris poſteà venditantes. { Et in officina cuiuſdam mercatoris vidi , *De foy fy , des lettres plet , des gages confort, de l'argent paix & accord.* fides reiicitur,eo quòd multi nõ ſeruant illam fidem,ſed literas habere obligatorias eſt litem habere, quia non ſoluet , vel vix , debitor ſine lite : ſed conſolatio eſt quædam pignori incumbere:at pecuniam habere debitam eſt pax & concordia.}

Nobilitas mercatura amittitur, & quomodo poſtea rehabeatur.

21 Sed aduertendum eſt, quòd nobilis exercens mercalem artem perdit nobilitatem , quandiu eam exercet.l.nobiliores.vbi Bal.C.de commerc.& mercator.Bart.& alij in l.1.de dignit.lib.12.ſed ſi exercitium artis omittãt,vidi impetrari literas Regias,vt nobilitate iterum gaudere poſsint,licet non ſint multũ neceſſariæ,quia ipſo iure reaſſumũt eam,deſiſtẽdo. per l.ingenuũ.ff.de ſtatu hom. & facit cle.fi.de vita & honeſt.cleric.Maſuer.in tit.de taliis.§.item illi qui ſunt nobiles. Benè cõſiterer aliquẽ de nouo nobilitatũ,ſi poſteà exerceret negociationẽ,& mercimonia debere impetrare literas,quia amiſſa eſſet ſua nobilitas.Io.Fabr.in l.falsò.C.de diuerſ.reſcrip.Diuerſum eſt in eo, qui ex parẽtibus nobilibus natus eſt,tũc natura produxit eum nobilẽ.Ideo quod eſt naturale,amitti nõ poteſt.§ ſed naturalia.de iure natural.in inſt.l.ius agnationis.ff.de pact.& l.iura ſanguinis.de regul.iur.& hi tenentur ad ſoluendum collectas,ſicut plebei.teſte Guido.Papæ in deciſ.Delph.q. 196.nobiles.& q.391.quid autem.& in hanc ſententiam inclinat Calca.conſi.8. in cauſa. Sed hoc iure vtimur in Francia,vt paſsim literæ à Rege impetrẽtur, vt negociatio & exercitium negociationis nõ noceat nobili,qui exercuit mercaturam,& hoc docet Do. Tiraquel.in tract.de nobilit. q.27.nec putarem hanc negociationem obeſſe filiis quominus nobiles dicere ſe poſsint, licet nati ſunt ex nobili exercente negociationem : vt docet Bonus de curtil.in tract.ſuo nobi.in 3.parte.

Artifices qui ſint.

22 Annotandũ eſt eos artifices vocari,qui rem emũt,& mutata forma illam vendunt, vt ſi quis

emat ferrum,ex quo baliſtas, vel enſes faciat, ſeu cultellos, quos poſteà vendit.c.eiiciens.88. diſt. vbi ſic ſcribitur,quicunque rem comparat,non vt ita integrã & immutatã vendat, ſed vt materia ſibi ſit inde aliquid operandi,ille non eſt negociator:qui verò rem cõparat,vt integrã & immutatam vẽdendo lucretur, ille eſt mercator,qui de templo eiicitur,& ſunt verba Chryſoſtomi ibidẽ.

23 Vel artifices dicuntur,qui circa vilia opera negociãtur,& qui arti alicui dediti ſunt,vt in rub. de excuſat.artifi.lib.10.l.lacus.ff.de acqui.rer.domi.& cõmuni idiomate hos *Artiſans* vocamus,*&* *gens de meſtier*,ac *mecaniques*.rub.*des Confrairies* artic 1.& cõmunis loquẽdi vſus attendi debet, qui artificũ nomine veniant. vt firmat Feli.in proœmi.Decretal.col.3.nu.9.& in §.4.in glo.4.de conſuetud.iur.ſtat.perſ.in conſuetud.Biturig.& hi omnes mercatores minutarij,ac artifices, vt aurifices, Pharmacopolæ,& alij declarantur comprehendi ſub ordinatione Regis de veſtimentis prohibitis.rub.*des draps d'or* &c.in fi.Sed groſſarij non comprehenduntur ſub mechanicis,quia mercatura ſi tenuis eſt,ſordida putãda eſt.vt dicit Cicero 1.officio. Item opificũ ac forenſium & mercenariorum praua eſt vita,nullumq; virtutis opus,quæ tractat multitudo.Ariſtotel.lib.6.politic.c. 4. & lib.8.ca.2.ſic ait:Itaque artes illæ quæcunque deterius diſponunt corpus & cuncta mercenaria exercitia,ſordida nuncupantur:mentem enim occupatã,& vilem reddunt.Nec exiſtimandum eſt mechanicos dictos à verbo mechari, vt putat Florẽ.in prima parte ſummę tit.1.ca.3.§.3.quòd arte mechanica mens adulteretur.Sed ἀπὸ τῆς μηχανῆς, id eſt inuentione,vel ἀπὸ τοῦ μηχανῶμαι, quod eſt molior & inuenio,& qui nihil aliud quàm inuenta ab aliis tractare ſolent,obtuſioresque ingenio mechanici dicuntur.vnde generaliter ſerui homines vilia tractantes,& obſcuri mechanici dicũtur. quare Euripides ait, δοῦλοι δὲ καὶ ὀχόντινα μηχανήματα χρέει ἐς ἀνανδροῦ φάρμακα ἐν νόσοις.id eſt,ſerui obſcuriq; homines mechanici inuenti ſunt hominibus, vt ſint remedia illiberalis vſus,& miniſterij.hinc gallicè *meſchans* dictos putarem,quaſi viles & contemptibiles.Et artes mechanicas opificia huiuſmodi & ſordidiora tractantes,quales hæ de quibus ſuprà diximus.{ facit l.mechanicos.C.de excuſa.artif.lib.10.}

Vnde dicuntur artifices. Mechanici qui & unde dicantur.

24 Et qui maiori parte temporis circa colendos agros verſantur, licet artem aliquam exerceãt, artifices tamen non dicuntur, vt conſuluit Corneus conſil. 318. ex pluribus. in primo vol. & appellatione artificum non continentur agricolæ.text.in c.quod ſuper.de voto, ibi, artifices & agricolæ.nam hi licet laborauerint in propriis poſſeſsionibus non perdunt nobilitatem.ſecus in mercatoribus.vt docet Guido Papæ in deciſ. Delphi.q.41.fuit dubitatum.

Agricolæ non dicũtur artifices nec amittũt nobilitatem.

25 Et differunt hi artifices à negociatoribus, quia negociator, & mercator propriè eſt, qui rem emit,& non mutata forma illam vendit,vt lucretur,artifices contrà.d.c.eiiciẽs.& c.quid eſt aliud negocium.88.diſt.hoc docet Archidiac.in c.quamquam.de cenſib.in 6.Ludoui.Roma.in l.ſi publicanus.§.1.ff.de publi.& Bertran.conſi.214.multæ ſunt.col.2.vol.2. ex noua editio. & de his loquitur tex.in l.eos.ff.de decur. & in rubr.C. negociat.ne milit.lib.12.& hi negociatores neceſſarij ſunt in ciuitate.l.fi.ff.de nund.Labeo iudicat eum,qui pluribus in locis ex æquo negociatur,nuſquam habere domicilium,quoſdam autem dicere refert pluribus locis eum incolam eſſe,aut domicilium habere,quod verius eſt.l.Labeo.ff.ad municipal.negociatoris tamẽ verbum generalius eſt,quàm mercatoris.vt docet Signor.homod. conſil.95.in 3.q.nu. 25. & inter hos artifices longa differentia eſt,& ingenij,& naturæ,& doctrinæ,& inſtitutionis.l.inter.ff.de ſolut.

Negociatores qui.

26 Vnde ingenioſus &optimus artifex propter ſui operis integritatẽ ne alius tale ſuũ ſignũ recipiat prohibere poteſt,ne confundantur operæ cuiuſlibet,& non diſcernatur bonum opus à malo. teſte Ioan.de Platea in l.ſtigmata.C.de Fabricen.lib.11.& Panor.in c.dilecta.de exceſsib.prælat.& Bened.in repet c.Raynutius.in verbo,deClera.de teſtam.& artificium potentius eſt officio,ex artificio quippe vberior & honeſtior quæſtus percipitur.not.in l.legatis.§.1.ff.de leg.3.

Inſigne ſeu ſignum alterius alter non poteſt accipere.

27 Et in Regno maiora quàm legiſtæ lucra & dona percipiunt hoc genus hominum.vt docet Lucas de penna in l.vna.in fi.C.de muneri.& in quo loco munera lib.10.& mirum hodie, quantus ſit horum artificum & mechanicorum etiam apud magnates & eccleſiaſticos præcipuè fauor & quæſtus:multò pluris videas fieri hoc genus ſordidioris famulitij latomorũ,prin cernarũ,cocorum,venatorũ,ab his(vt ita dicam) μωροφάγοις, quàm liberiores artes laudabiliora & neceſſaria reip.ſtudia iuris diuini humaniq;.& iure ſanè exclamare poſſumus, ô tẽpora,ô mores,ô fœlix ſeculum ingeniorum,infœlix verò præmiorum, & quia ingenio ſunt mechanici, & eruditione, mechanicos quoque illos habent in pretio:graculus enim graculum(vt in prouerbio eſt) amat,& aſinus aſinum,ſi cultiores eruditione fiãt,tales etiam diligent, ſed hi non audient nos,qui a nihil legunt:faxint ergo ſuperi vt excolantur,& tandem ingenia ament,non ventrem vitæ charybdim.

Artificum quæſtus maior quàm artium honeſtiorum.

Que tous.

GLOSSA II.

1 QVI totum dicit,nil excludit.l.à procuratore.C.manda.ſcripſi. in tract.de liter.obligator.artic.1.glo.1.in primo Tomo Conſti.Regiar.vbi etiam limitaui,quæ hic non repetã per tex. in §.ſancimus.in auth.de teſtib.colla.7.vbi eſt etiam gloſ.& in l.ne quis. C. de dignit.lib.12.& Alciat.in tract.præſump. fol.180. & ſeq. vide quæ abundè ſcripſi in verbo viliſsimis. in authen.habita.C.ne filius pro patre.vbi diſtinxi artificia.

Cõprehenduntur etiam minores in hoc artic.adeò vt ſi non petant intra tempus hic ſtatutum, repelli debeãt,tum propter verbum *tous*,tum quòd lex generalis etiã liget minores.vt probat tex.

Minutarij petere de-

bent intra tempus ordinationis.

in l.ſine hærede.§.Lucius.vbi Barto.ff.de adminiſtr.tutor.& cap.conſtitutus.de in integ.reſtit.vbi Innocen.& alij dicunt præſcriptionem inductam à ſtatuto vel cooſuetudine,ligare minores.& ſic conſuluit Alex.in conſi.65.quoniam.col.2.& 3.in 6.vol.ex capite tamen ignorantiæ,ſi lucum patris, matris vel alterius ſucceſſerint, & debita non petierint, reſtitui poterunt. vt ſcripſi ſuprà in tract.proximo de reſtituit.& releuam.

Drapiers.

GLOSSA III.

Pannarij qui.

PAnnarij ſunt tam illi,qui pannum faciunt,quàm qui emunt,vt vendant,& qui bonam partem fortunarum ſuarum in illa mercatura exercent.glo.in l.ſemper.§.negociatores.ff.de iure immunit.vt ſuperius ſcripſi in 1.glo.Alex.conſi.108.in 4.vol. quem refert Bauer.in §. ſed hactenus.col. 3. de teſtamen.milit.in inſtit. & inferius declaratur in tracta. de panna.merca.

Candelarij qui.

Tamen propriè loquendo, ſunt hi, qui publicè pannum emunt, & vendunt, & habent tabernam apertam omnibus emere volentibus.Bar.& Rebuffi.in rub.de nauicular.lib.11.vbi dicit candelarios eos noo ſolùm ſi faciant,vendant candelas,ſed etiam ſi eas emant & vendant.{ Sed noo propriè ſecundum eos,ſed potius dicerentur mercatores candelarum, quàm candelarij:quia candelarius eſt nonen artificij,quod non habet is,qui eas emit & vendit,idem de cæteris. Cæpola in l.mercis.1.col.2.ff.de verb.ſignif. Ex vſu tamen loquēdi Franciæ omnes vocamus Gallicè Chandeliers qui candelas venduot,licet oon faciant eas. Er ſic hi in Francia nomine candelariorum veoirent,ſicut quandoque dixi.Sed ſi candelariis indicatur pecunia,ſi vnus vendat candelas paucas tameo,ſed alias res multas,an iſti indicetur:Et Cępol.vbi ſuprà dicit, iſti non imponēdam pecuniam, ſed debet conſiderari in quo maiorem partem mercium habeat, & in illo eſt potenoor. arg.l.quæritur.ff.de ſtatu homi.l.legatis.§.ſi vous.de legat.3.& ibi etiam docet Cępol. ſub quo debeat conueniri. Sed in Francia ſi delinquat in candelis, poterit puniri à iudice cognuſcente de candelis,& ſi abutatur ferro, ad iudicem ferri cognitio pertinebit.}

Mercatores qui nobiliores. Genera quatuor lanificij.

Hos ergo pannarios præmiſit iſte text.tanquā nobiliores ſint inter alios mercatores, quia lanificium dicunt prius inuentum,quàm aliam artem. Deus enim veſtes pelliceas fecit Adæ & vxori, quibus eos induit antequàm euceret de paradiſo,vt Geneſ.3. in fi. vode lanificium vocat Floren. ſic dicens,quòd omnis ope atio oeodi,retorquendi,& conſuendi quicquid fit inſtrumento,colo, fuſo, acu, pectine, calamiſtro, & alia continentur, & ſunt io quadruplici differentia:quidam ex lana operantur vt pannarij, alij ex ſerico, alij ex pellibus,alij ex lino ſeu cannabe,& iſti omues ſi minutarij ſunt,hîc comprehenduntur:præferuntur tamen pannarij,quia res oeceſſarias faciuot,videlicet ad veſtieodum homines,alij verò ſericum ad voluptatem magis quàm ad neceſsitatem:vt docet Floren.in 3.parte ſummæ,tit.8.c.4.§.2.vbi etiam lanificium quod vocat,ideſt artē pannariā pręmiſit. Sed Chaſſan. in Catalog.gluriæ mundi in 11.parte agricolas antè poſuit.verùm quia iſta modici ſuot emolumenti,ea curioſis relinquo.leges pannariorum vide infrà rub.*des drappiers*,quę erunt ex his & ſeq. expeditæ cum his quæ ibi dicentur. { Notaodum eſt tameo quòd multi mercatores odiunt lucem, ne opera eorum detegantur, & ne merces eorum cognoſcantur, vnde opacas domos & tabernas faciunt,ne ſol adfulgeat, ne vitia pannorum cognoſcantur.qui tamen ſe excuſant diceotes ſolem coloribus nocere, ſed non dicunt hanc obſcuritatem animam reddere opacam, & diabolo ſimilem. Ex quo dicit Bald. quò vadit anima mercatoris. in c. cum cauſam.de teſtib.& de iſta obſcuritate,quia interdum intereſt noſtra ne ſol refulgeat maximè æſtatis tempore,loquitur Iuriſcon.in l.ſi arborem.§.1.ff.de ſeruit.vrban.præd.& Zazius in §.æquè.nu.19. de actio.in inſtit.}

Apoticaires.

GLOSSA IIII.

Pharmacopolæ qui.

PHarmacopolæ, hi latinè vocantur, qui pharmaca vendunt, quæ nos gallicè dicimus *drogues*,vnde Iuriſconſul.dicit pharmacum medium verbum eſſe,& pro veneno,& pro medicamēto accipi poſſe.Ideo qui pharmacum dicit,debet addere bonū vel malū.l.qui venenū.ff. de verb.ſign.vbi ſcripſi. ideo quicunque vendiderit pharmaca, hic pharmacopola vocatur.gallicè *Apoticaire* & oportet quòd intra ſex menſes petat,alioqui excluditur vt hîc.

Et hoc verbo puto etiā comprehendi vendentes aromata & ſpecies minutatim, quos gallicè vocamus *Eſpiciers*.vide rubr.infr.*des eſpiciers & eſpiceries*.vbi leges iſtorum ponuntur. quæ ibidem poteris videre, quia oō egent expoſitiooe:& per iſta elucidatur ille titulus *des eſpiciers & eſpiceries*.

Venenū non debet uendi. Medici & chirurgi comprehenduntur ordinatione. Viſitāda ſingulis annis pharmaca.

Et iſti pharmacopolæ non debent aliquibus vendere venenum propter periculum vitæ hominum.l.3.ff.de falſ. Sed de cōſilio & conſenſu medici poteſt ipſum veneoum diſponi,vt miſceatur, ſicut in ordinat.Ioan.babetur deſcriptis in libro viridi.alia de his dicā in l.qui venenū.ff.de ver.ſig.

Idem in medicis, chirurgis ſtatuitur in ordinationib. Caroli Imper. vt poſt duos annos petere ſalarium non poſsint.

Si vis videre multa de his pharmacopolis & de mercibos,& ſpeciebus,& de taxationibus earū vide in rub. *de l'impoſition foraine*.verſ.*eſpiceries*.poſtquàm videris tex.in l.fi.§.diui.ff.de publican.& bonum eſſet,quòd dno probi viri cōſtituereotur,qui ſingulis annis omnia viderent pharmaca. vt ſcribitur in conſtit.Neapo.lib.3.in rub.de probabi.experientia medico.c.vlt.ne corrupta darētur.

Boulangiers.

GLOSSA V.

PIſtores, veteres à pinſendis granis frumenti, non molitores, ſed quaſi pinſitores vocabant. Lucas de penna in rub. C.de piſtor.libr. 11.ſed hic intelligimus de his, qui panes vendunt.l.ſi ita ſcriptum.ff.de ſund.inſtruct.& in l.1. ff. quod cuiuſque vniuerſit. nom. & hi ſunt,qui merces eſculentas vendunt, videlicet panem, qui ſi intra ſex menſes debita ex hac cauſa contracta petere omittant, poſteà non poterunt. per hunc tex. *boulangiers.* Et hi vt refert Plinius lib.18.cap. 11. non fuerunt Romæ ad Perſicum vſque bellum annis ab vrbe condita quingentis octoginta:ſed ipſi quirites panem faciebant,mulierumq́ue id opus erat,ſicut etiam adhuc in plurimis regionibus, maximè in pagis linguæ occitanæ, quæ mulieres panificæ dicuntur,& factura panificium,hæc Crapal.lib.5.c.4. refert. Etiam continentur hi qui vendunt panem, licet non faciant,cùm ſit eadem ratio in illis.vt dixi in glo.3.ſuperius.

Piſtores qui dicantur.

Item piſtoribus fuit prohibitum externis ne Pariſ.panes ſuos vendant per reuenditores,ſed per ſeipſos ſub pœna confiſcationis panum, ne carius panes ab iſtis reuenditoribus vendantur in reipublicæ perniciem.

Piſtores Pariſiis panes externis vēdere nō poſſunt per reuenditores.

Vltimò,notanda eſt l.vna.C.de piſtor.lib.11.prohibens, ne quis piſtor, vel alius accipiat dignitatem gratia, vel pecunia, alioqui exuti dignitate viginti libris auri mulctantur, & ad priſtinum ſtatum redire compelluntur,nec reſcriptum valet talia remittens,quæ lex vtinam obſeruaretur,& princeps emeret doctos & prudentes,& non venderentur officia in reipublicæ perniciem.

Officia non pretio uel gratia obtinenda.

Paſticiers.

GLOSSA VI.

HI latinè fartores,ſeu dulciarij piſtores vocari poſſunt,qui iſitia & farcimina faciunt, de quib. Martial.in fi.ſic ſcribit,

Fartores et dulciarij qui dicantur.

Mille tibi dulces operum manus iſta figuras
Extruet,huic vni parca laborat apis.
Surgite,iam vendit pueris ientacula piſtor,
Criſtataq́ ſonant vndique lucis aues.

Sunt qui dicant Heliogabalum Imperatorem primùm farcimina de piſcibus excogitaſſe: vt Crapal lib.1.de partib.ædium,lib. 4.refert. Etiam Pariſ.fuit prohibitum his, ne vltra vnum diem farcimina cuſtodiant, quia facilè corrumpi ſolent, niſi ſint ex venatione facta. illa enim poſſunt longius cuſtodiri.ſed hodie vt dicebat Muſonius in lib.de alimen.vſqueadeò delicatum eſt,& ingluuiei deditum noſtrum ſeculum,vt ſicut muſicæ & medicinalis artis,ita etiam culinariæ extant commentarij: qui gulam deliciis titillare docent,ſanitati nocent:hinc fit, vt qui ferculis delicantur, longè minus ſalubri valetudine fruantur:ſunt aliqui delicatuli prægnantibus mulieribus non diſsimiles.nam & ipſi, velut illæ, familiariſsimos cibos faſtidiunt ore ventriculi corrupto: itaque vt ferrum inutile acie noua ſemper eget, ſimiliter & illorum ſtomachi inter edendum acui nunquam non poſtulant ſiue mero,ſiue aceto,ſiue acerbo aliquo condimento:ideo ita ſentiebat circa cibum,& potum initium,& tanquam fundamentum ad rectè ſapiendum eſſe continentiam.

Farcimina ultra diem cuſtodire Pariſiis prohibitum eſt.

Delicatuli hic taxātur.

Serruriers.

GLOSSA VII.

HI namque fabri ferarij à fera dicti ſunt, qua admota hoſtia clauduntur, vel fabri ferrarij à ferro: & hic comprehenditur omnis Faber ferrarius,ſiue operetur in ære, vt Caldarius,vel ſi cāpanas faciat,& ſic minutatim vendat,vel alia ex ære,aut ferro, quamuis communi vſu loquendi nomine *des ferruriers* non veniant *mareſchaulx, ou chauderoniers coutelliers, eſperoniers.*tamen quia in fi.ſcribitur, *Es autres gens de meſtier.* ideo hic comprehendentur ſaltem ratione generalitatis.Et ideo debent etiam ipſi petere intra ſex menſes, vt hic, & alij etiam artifices metallorum.de quibus in rub.C.de Fabric.lib.11.& idem in ſignariis qui ſigna.id eſt,ſigilla faciunt.l.1.C.de excuſa.artific.lib.10.

Fabri ferrarij intra ſex menſes debita petant.

Etiam putarem hic contineri aurificem, ſiue vaſcularium, & Fabrum aurarium, quem vulgus *orfeuure* vocat,vnde hic non petens intra ſex menſes poſteà non recipietur.ſcribitur Eccleſiaſt. 38. c.ſic,omnis faber & architectus, qui noctem tanquam diem tranſigit, qui ſculpſit ſignacula ſculptilia,& aſsiduitas eius variat picturam, ſic faber ferrarius ſedens iuxta incudem, & conſyderans opus ferri,vapor ignis vrit carnes eius, & in calore fornacis concertatur, vox mallei innouat aurem eius,& contra ſimilitudinem vaſis oculus eius, cor ſuum dabit in cōſummationem operum, & vigilia ſua ornabit imperfectionem. Legimus Martium Imperatorem fabrum fuiſſe ferrarium, antequàm imperaret, & epiſtolam vidi, in qua ſe excuſat. & per hæc erit expedita rubr. *des orfeuures,merciers, & ioyaliers* ſuprà lib. 2. {Serram autem à Perdice venatore inuentam docet Cælius lib.16.antiq.lectio.c.26. quod vere cunctis venatoribus detraheret, ſerram veluti linguæ virulentiam dicitur excogitaſſe. Vide Poluc.lib.7.c.8.& ſeq.}

Aurifex cōtinetur.

Chauſſetiers.

GLOSSA VIII.

Caligarij ſutores.

CAligarij ſutores ſunt, qui caligas ſen tibialia faciunt, & ſuunt, & olim iſta apud veteres non erant diſtincta oomina,ſicut nunc.Ideo pro integris caligas vocar Baifius in annota.ad l.veſtis.ff.de aur.& argem.leg.licet etiam alio modo capiantur : vt elucidaui in l. veſtis,de verb.ſignifi.ff.

Tauerniers.

GLOSSA IX.

Tabernarij & hoſpites plus debito exigunt.

TAbernarij ergo caupones,& hoſpites, intra ſex menſes petant ſymbolum, vulgò *l'eſcot.* Et alia debita ratione cauponæ & tabernæ meritoriæ facta. per hunc tex. de his videre eſt ff.nautæ,caupo.ſtabu. & ff. furti aduerſ. naut. caupo. Et de tabernariis in l. ſi ſeruus ſeruum.§.tabernarius.ff.ad l.Aqui. & hi ſunt,qui poculentas merces maximè vendunt, & iſti ſoleot excedere metas rationis in exigendo,ſicut notarij.c.ſtatutum.§. notarium. de reſcri. lib.6.& ex his multi ſunt fures,& furum receptatores.l.1.ff.nautæ, caupo, ſuntque rapaces, ſecundum Bal.in l.1.in fi.C.locati.& Ang.in l.1.in fi.ff.furti aduerſ.naut.vbi inquit,videmus paucos hoſpites,diuites,& eorum diuitias modicùm durare,& in mendaciis non iuſtificabuotur.vnde Alex. in l.1.C.de edeod.ait.quòd nauta,caupo,ſtabularius & publicanus ſuot geous improbum.l. quantæ.ff.de publica.dicta l.1.& ideo ad ſimilitudinem vſurarij tenētur edere,licet ſiot rei. allegat Bal. in l.diſſolutæ.ff.de condict.ex lege.alia vide in titu.de hoſpitibus vbi aliquas huic materię accommodas concluſiones ſcripſi.

Couſturiers.

GLOSSA X.

Sartores qui & an ſutores ſint.

SArtores ſunt,qui veſtimenta faciunt,& eſt bonum argumentum,eſt ſartor, ergo fur.allegatur glo.in verb. ſiue ipſe.in §. ſi tamen.inſti. de rer.diuiſ. quam ad hoc poodetauit Corſet.in ſing. incipien.condino perſonæ. quæ parum tamen probat, niſi hoc doceat experientia.Idem argumentum vulgus format in molitore,ſeu polioctore:hi enim ſeruant glo.in §.ſi tres.de pace tenend.& eius violat.dicentem,beatus qui tenebit.Ideo ipſi accipiunt & teoent vehementet.vide in ordina.Pariſ.rubr.*des muſniers & charttiers* : vnde ſartores & ſutores qui non petunt veſtium mercedem ſeu ſalarium iotra ſex menſes,poſteà petere noo poterunt,niſi in caſibus inferius deſcriptis.vide ſalarium eorum taxatum in l.3.C.de milita.veſte.lib.12.Iaſ.in §. tripli.num.53.de actio.in inſti. idem dicerem in facientibus thoraces, quos vulgò *porpointiers* dicimus,vt etiam in hac contineantur ordinatione, ſi minutatim veodant, & quidam hanc negociationem ſagariam vocant,& hos vendentes & facientes ſagarios.in l.cum duobus.§. quidam ſagariam.ff.pro ſocio.Et io ſarcinatoribus etiam procedet hæc conſtitutio per verbum ſequens,*& autres gens de meſtiers.*

Sagaria negociatio.

Cordoniers.

GLOSSA XI.

Sutores qui propriè.

SVtoris nomen eſt generale, & ad ſartores, & ad ſutores calcearios , tamen proprius refertur ad calcearios,quòd ipſi ſoli pilis ſuis & porci vtantur,vnde eos ita dictos quidam arbitrantur,quòd ſoum pilis vtantur,id eſt porcorum.

Cerdones.

Er puto hic Cerdones comprehendi ratione geoeralitatis, quia vulgò cerdonem dicimus *Sauetier.*l.cerdonem.ff. de operis libert.& dicit Caroll. Bouil.in libr. de differen. vulgarium linguarum *cordouan.er* dicendum per u,vocalem,id eſt cerdo,& Alutarius,non à corio,ſed à Corduba Bæticæ Hiſpaniæ vrbe pendet,quia ab ea vrbe deportari ad cæteros ſolet pretioſi corij ſpecies,quod vulgò à Corduba vocamus *Cordouen.*per u,vocalem.vnde cerdones quaſi cordubones.

Celliers.

GLOSSA XII.

Ephippiũ et ephippiarij.

EPhippium ſella dicitur , quæ equis ad molliorem vecturam imponi, & mulis ſolet, & qui has ſellas faciunt,& veodunt,dicuntur Ephippiarij,& hic exprimuntur, qui ſi non præſente pecunia ephippia,vel alia equorum ornamenta vendant, & non petant intra ſex menſes,amplius noo recipiuntur,per iſtum text.& qui prius equum aſcenderit, dicuot fuiſſe vetuſtiſsimum quendam nomine Marin , cuius antica corporis humana prorſum viderentur,poſtica verò equina omnino:ſi Cælio credatur lib.5.c.45.

Equum quis primus aſcẽderit.

Bouchiers.

Bouchiers.

GLOSSA XIII.

CAmarios, ſeu laniones ius canonicum vocat macellarios, & non gaudent priuilegiis clericorum, ſi moniti non deſerant illud officium poſt annum.c.vno. de vita & honeſt. cleric.in 6. cle. 1. eod. tit. vnde poſſunt conueniri etiam in perſonalibus coram iudice ſeculari in hoc Regno, quia clerici negociatnres & mercatores in his quæ ad negnciationem ſpectant, coram iudice conueniuntur laico.c. ſacerdotibus. ne clerici vel monach. & ita cenſuit ſenatus cnntra Inan. *D'auuergue* clericum lanionem, qui emerat animalia, & ad precium hnrum conueniebatur anno 1431.die 5.aprilis. & hoc probat Aufrer. in tract. de poteſta.ſeculari. in 2 regula.

Laniones an priuilegiis gaudeant.

Areſtum.

Et autres gens de meſtier.

GLOSSA XIIII.

ET ſunt lignarij fabri, quos vulgus *Charpentiers* vncat, ſiue ſint quadrigarij, vel plauſtrarij, qui faciunt quadrigas, & plauſtra. de quibus in l.ſi ex plagis. §. in cliuo.ff.ad l.Aquil. & quandnque vocantur carpentarij, qui carpenta faciunt, & vendunt. vnde Ouid. libr. primn Faſtn.

Lignarij fabri, quadrigarij et plauſtrarij.

Nam prius Auſonias matres carpenta vehebant,
Hac quoque ab Euandri dicta parente reor.

Carpentum quaſi Carmentum, à Carmenta, Euandri matre.

Idem in lecticariis, qui faciunt lecticas. vt in l.ſi ex tntn.in fin.ff.de lega.primn. hndie frequens eſt lecticarum apud mulieres vſus, imò abuſus. Nam ſunt quædam domicellæ fatuæ, quæ pedibus ire poſſent, & lectica vehi volunt in deſtructionem bonnrum mariti, & dedecus illarum, cum ad eas non ſpectet.

Lecticarij.

Item hic comprehenduntur pictores, ſtatuarij, marmorarij, arcarij, clauicularij, ſtructores, id eſt ædificatores, ſculptores, ſignarij, deauratores, albini, argentarij, diathretarij, ærarij, fuſnres, gipſarij, lignarij, fabricarij, bracarij, perticarij, atque libratores, figuli, aurifices, vitriarij, plumbarij, ſpecularij, eborarij, pellinnes, fullnnes, dealbatores, & alij nominati in l.1.C.de exeuſ.artifi.lib.10.ſi ſic minutatim vendant non præſente pretio, idem in tibicinibus & minis, vt intra ſex menſes etiam ſalarium petere habeant, alioqui præſcribitur contra eos.

Piſtores, ſtatuarij, marmorarij, arcarij, clauicularij, ſtructores, ſculptores, ſignarij, deauratores, albini, argentarij, diathretarij, ærarij, fuſores.

Tibicines ſalarium intra ſex menſes petere debent.

Idem in ſarcinatoribus quos vulgò vneamus *reuendeurs*. idem vidi ſeruari in pilearis, ſiue ſint, vt vulgus vocat *bonetiers*, ſiue *Chappeliers*, Solearios, id eſt eos qui ſnleas faciunt, ab hac conſtitutione nnn excludemus.

Sarcinatores, pilearij.

Idem in reuenditoribus etiam fructuum, vel aliarum rerum vt hoc tempus eis currere debeat, quos ex communi vſu loquendi vocamus *fruiters*, & in hac deciſione comprehendentur. l.à nullo.C.de feriis.

Reuẽditores fructuum.

Sericarios mercatores, qui ſericum minutatim vendunt, etiam hìc comprehendi arbitror. per hoc verbum *Et autres gens de meſtier*, etiam quia eſt eadem ratio in illis. vt dixi ſuprà in gln.3.

Sericarij.

Idem in bibliopolis putn, quns librarios dicimus, & aliis, qui ſic minutatim vendunt, & ſic videtur velle comprehendere omnes artifices, quia indefinita æquippollet vniuerſali. l. ſi pluribus. ff.de leg.2.& c.generali.de elect.in 6.& ſcribitur Eccleſiaſti. 38. c.nmnes hi in manibus ſuis ſperauerunt, & vnuſquiſque in arte ſua ſapiens eſt, ſine his omnibus non ædificabitur ciuitas, & nnn inhabitabunt, nec inambulabunt, & in eccleſiam non tranſilient, ſuper ſellam iudicis non ſedebunt, & teſtamentum iudicij non intelligent, neque palàm facient diſciplinam & iudicium, & in parabolis non inuenientur.

Bibliopolæ intra ſex menſes debita petant.

Et marchans vendans, ou diſtribuans leurs denrees & marchandiſes à detail.

GLOSSA XV.

HIC comprehendit omnes mercatores minutatim vendẽtes. Minutatim, hoc verbo vſus eſt Iuriſconſul.in l.cum hi.§.in cauſa.ff.de tranſactio.& in l.3.de alimen.& cibar.leg.& in l.Martius, de acquiren. rerum dnmi.& hi minutatim ſiue fruſtulatim vendentes hìc comprebenduntur. Groſſarij verò mercatores non continentur, quia loquendo de minutariis, excludit grnſſarios. per l.cùm prætor.ff.de iudi.c.nonne. de præſumptin. ergo intra tempus iuris, id eſt intra triginta annos ipſi debita petent.

Minutatim.

Fruſtat.m.

Et ſic tria ſaltem hìc requiruntur. Primò requiritur quòd ſit artifex, *gens de meſtier*. Secundò, quòd emat & vendat, & ſic vt ſit mercatnr, & negociatnr. Tertiò, quòd minutatim vendat & diſtribuat artificium ſuum, vel merces, vt ſequitur.

Tria hic requiſita.

Et cùm locatores equorum dicantur quoad hoc mercatores per Bar. in l. legatis ſeruis. ff. de leg.3. ob id comprehendentur hìc.

Locatores equorum cõprehenduntur hic.

Demande

Demanderont doreſenauant ſi bon leur ſemble.

GLOSSA XVI.

Petere quis non cogitur.

Tenentur ergo hi minutarij intra ſex menſes petere, ſi velint conſequi debitum, quia ſi non videatur eis bonum, poſſunt non petere, vt ſi fortè quendam nobilem offendere timerent, non tenentur petere: ſed poſt tempus non recipientur vt hic, ſed non vult eos cogere, vt agant, cum nemo cogatur ad factum. l. ſi quis. in fin. ff. de re iudi. & l. ſtipulationes non diuiduntur. de verb. oblig. & in tit. vt nemo inuitus agere, vel accuſare cogatur.

Petitio ſine litis conteſtatione an valeat.

Sed an petendo teneantur litem conteſtari, aliàs poſteà non audiantur, quod videtur, quia petere non dicitur quis ante litem conteſtatam, ſed petere velle. l. amplius. ff. rem ratam habet. ideo per ſolam citationem & libelli obligationem non videntur petiiſſe: ſed contrarium eſt verũ. nam in præſcriptione ſtatutaria per ſolam citationem interrumpitur præſcriptio, quia inducitur ex ſola negligentia non petentis, ideo cenſetur odioſa, & ſic per ſolam citationem interrumpitur. vt docent Bart. & Ange. in l. 2. §. ſi rem. ff. pro empt. l. in omnibus. in fi. ff. de diuerſ. & temporal. præſcrip. Et ſic idem videtur ſicut in præſcriptione triginta annorum. l. cùm notiſsimi. C. de præſcript. 30. annor. & iſtã dicunt communem Alex. & Iaſ. in l. fi. ff. de eo per quem fact. erit. quia præſcriptio inducta per ſtatutum ſuccedit in locum præſcriptionis triginta annorum, ob id ſapere debet eius naturam. l. ſi eum. §. qui iniuriarum. ff. ſi quis cautio. Bal. in l. fi. C. de tempo. in integ. reſti. peten. & Fely. in c. illud. col. 2. de præſcri. nec obeſt verbum petere. & d. l. amplius quia dum verbum petere refertur ad eum, cui ex petitione acquiri debebat, vt hic, tunc habet locum etiam in petitione extra iudicium. l. ſi decem cùm petiero. ff. de verbo. obli. ſed ſi referatur ad eum, qui ex petitione debet obligari, tunc requiritur litis conteſtatio. per dictã l. amplius. ita docet Claud. de Seyſſell. in l. naturaliter. col. penul. ff. de vſucap. & ſic quoad iſtum text. ſufficiet etiam interpellatio extraiudicialis. per glo. in l. qui fidem. ff. de tranſact. & inferius dicetur. Ioan. Franciſ. plenè in tract. de præſcri. in 3. parte ſextæ partis. quæſt. 1. ſecundæ ſpeciei ampliat. 2. col. 36. hoc diſcutit: tu illum videto.

Petitio etiã coram iudice incompetẽti ſufficit.

Imò etiam petitio facta coram iudice incompetenti prodeſſet quoad interrumpendam hanc præſcriptionem. per tex. in l. vbi abſunt. cum ſimilib. ff. de tutor. & curat. datis ab his. Ang. in l. ſi vacantia. C. de bonis vacan. lib. 10. & Iaſ. in l. vlt. in fin. ff. de eo per quem fact. erit. quia vbi non requiritur citatio, ſi interueniat & inepta, non vitiatur actus. glo. in l. vinum. in glo. vlt. ff. ſi cert. peta. vbi addidi, & Bar. in l. accuſaturus. de adulte. Bauer. in §. pater. col. 9. de teſta. in inſtit. & Iaſ. in §. omnium. nu. 166. de actio. in inſtit. ſed hic ſufficit extraiudicialis etiam petitio, ergo &c. Et ita cenſuit hic ſenatus contra Do, *de la Roche Chandiu.* Andegauen. citatum coràm iudice de Saumur intra 30. annos, licet non fuerit eius iuriſdictionis, tamen hæc citatio quoad interruptionem fuit recepta, licet eſſet nulla, anno 1515. die 17. Iulij, ſic & in hoc caſu dicemus.

Areſtum.

Petitio extra domicilium an fieri poßit.

Etiam ſi petitio facta fuerit in alio loco, quàm domicilij, dicit Ioan. Franciſ. in d. tracta. præſcrip. in 4. ampliat. de interruptione ciuili, & allegat corruptè Bal. non curo referre: licet in obligato ad hoc vt executio in eum fieri poſsit, debeat petitio fieri domi. & non extrà. vt ſcripſi in §. 2. de liter. obligator. in 1. Tomo conſti. Regiar. nu. 68. & ſeq.

Debita mercium intra ſex menſes peti debent, non alia.

Inſuper non habebit locum iſte tex. in cõtractibus factis in aliis rebus, vt pote ſuper domibus, vel aliis rebus immobilibus. Nec de factis antequàm eſſent mercatores, quia hic text. loquitur de mercatoribus & artificibus, ideo oportet quòd ſit talis qualitas. nam qualitas iuncta verbo debet intelligi ſecundum tempus verbi. l. Titius. ff. de teſtam. milit. Sic conſuluit Cuma. conſi. 146. Simon Helias. col. 2. ideo debita ſuper mercibus vel operis ſunt intra ſex menſes petenda, ſecus ſi ex aliis procedant actibus, niſi vt inferius dicitur in glo. ſeq.

Payement de leurſdites denrees, ouuraiges, marchandiſes par eulx fournies dedans ſix moys.

GLOSSA XVII.

Petitio dati & facti.

Intra igitur ſex menſes petere debent, poſteà repelluntur: & duo hic dicuntur, quòd opifices petere debent ſolutionem eorum, quæ fecerunt, & quæ tradiderunt. vnde ſi ſutores fecerint caligas ex panno meo, vel faber ex meo quicquam ferro, vel lignarius ex meo ligno, & non petierit ſolutionem intra ſex menſes, poſteà non audietur. nec quidem ſi ex ſuo panno caligarius mercator mihi tradiderit tibialia, & non petierit ſibi ſolui, vel ſi mercator, pharmacopola, vel alius plures merces mihi tradiderit intra ſex menſes hoc petere debet, alioqui poſteà non audietur. Ratio videtur, quia iſti artifices & mercatores interdum etiam facta eis ſolutione petebant ab hæredibus debitorum, vel hæredes etiam mercatorum petebant à debitoribus poſt multum tempus, ob id debitor memoriam non habebat ſolutionis, vel eam probare non poterat, quia longum tempus obliuionem parit. l. peregrè. ff. de acqui. poſ. vel hæredes ignorabant ſolutionem factam, ideo ſæpius exigebatur bis debitum, quia hi qui in alterius locum ſuccedunt, iuſtam ignorantiæ cauſam habent. l. qui in alterius. ff. de regul. iur. vel fortè ignari ſolutionis nolentes litigare ſoluere malebant, quamobrem fuit ſtatutum vt artifices, & alij mercatores

Ratio conſtitutionis.

minutarij

minutarij intra ſex menſes petant debita,intra quod tempus facilè erit reminiſci:nec creditor poterit ſic fallere debitorem,vel eius hæredes.

Imperator tamen Carolus quintus ſtatuit vt intra duos annos petant,alioqui poſtcà actionem non habebunt,ſcribo ordinat.illius in tract.de famulorum ſalariis, vbi eſt conſcripta ad verbum.

A compter du iour auquel ilz auront baillé, ou liuré la premiere denree: ou ouurаige, enſemble ce qu'ilz auront baillé, ou liuré deſpuys iceluy iour dedans ſix moys.

GLOSSA XVIII.

Sex menſes quomodo cõputari debent.

QVidam intelligunt verba huius tex. hos ſex menſes computandos à die quo primas tradidit merces,etiam ſi poſteà vſque ad ſex menſes alias tradat, tamen omnes merces traditæ à principio vſque ad ſex menſes, etiam ſi die vltimo ſex menſium traditæ fuerint, quòd præſcribuntur:& hoc eſſet ſatis rigoroſum.

Alij rectius mea ſententia intelligunt,quòd prima merx præſcribatur à primo die traditionis,& aliæ conſequenter traditæ intra ſex menſes pro eadem valetudine, ſed ſi pro alia valetudine aliæ merces poſt ſex menſes traditæ ſunt, connumerando ſemper à die tradioonis mercis, requiritur alia ſex menſium præſcriptio.vnde intelligerem iſtum text.quòd ſi pharmacopola pharmaca tradiderit valetudinario,vſque ad tres menſes,ſemper pro eadem valetudine conoinuando,tuoc aliis tribus finitis menſibus nulla erit præſcriptio, ſed ſex menſes requiruntur ab vltima traditione. Si verò noua ſuperuenerit ægritudo poſt primam finitam,quamuis præſcripta ſit prior ſumma poſt ſex menſes,tamen ſecunda non præſcribetur,niſi à die ſecundæ valetudinis & traditionis vltimæ elapſi fueriot alij ſex menſes, quia tot ſunt debita, quot ſunt valetudines. arg. l.ſcire.ff.de verbo. obliga.Secus ſi continua & longa fuerit prima infirmitas,quia tunc prima dies ad vltimam refertur,vt non currat præſcriptio niſi à die vltimæ mercis traditæ.

Secundò vult etiam habere locum,licet artifex nihil dederit,ſed tantùm opus fecerit,ibi *ouuraige*, vnde ſi latomus, vel gypſarius, ſeu alius artifex aliquid in domo fecerit, & noo petat intra ſex menſes precium artificij,excludetur,vt hîc.de quo dixi in l.nominis.§.operę.ff.de verb.ſigni.quod eſt notandum.

Et leſditz ſix moys paſſés, ne ſeront plus receuz, à faire queſtion ne demande: de ce qu'ils auront fait,fourny,ou liuré dedans iceulx ſix moys.

GLOSSA XIX.

Queſtio & demande ſufficit.

PER iſtum text.patet hoſce mercatores non recipiendos ad petendum precium poſt dictum tempus,nec in iudicio, nec extra iudicium. Quia *queſtion* intelligitur hîc ſcilicet non recipiendam partem quocunque modo cootrouerſiam moueat etiam ante litem conteſtatam.vt docet glo.& doct.in l.qui fidem. ff. de tranſactio. *par demande* intelligit tex.petiooem aliquam noo eſſe faciendam ſaltem in iudicio.de quo per Bar.in l.amplius.ff. rem ratam haber.Iaſ.in l.licet.C.de procura.& inferius fuſius dicetur.

Sinon qu'il y euſt arreſt de compte.

GLOSSA XX.

Regula tex.

1 REgula ergo ſuperius poſita eſt, quòd mercatores mioutarij & artifices noo audiootur petentes debita eorum poſt ſex menſes, & hæc regula ſuperius longius producta fuit, ſed mox retinaculis quibuſdam ſiſtetur.vt in ſimili dicit Iuriſconſul.in l.1.§.veteres.ff. de acqui.poſſeſ.

Poſt concluſum debitum triginta anni dantur.

2 Primò limitatur hîc, quando iam computatum fuerit, & concluſum quantum debeatur, & dati acceptique ratio conſummata. Et tunc etiam poſt hos ſex menſes poterit agere,ſed intra quot tempus,hic non exprimitur. Ideo dicemus prout de iure, nam actiones perſonales durant vſque ad triginta annos.l.omnes. & l.ſicut.C. de præſcri. triginta anno. Et idem in ſequentibus caſibus dicendum erit,ergo non ſufficit conuenoo ſeu pretij taxatio,vt ſi hodie recipias carnes vſque ad decem ſolidos, cras plus vel minus, ſi oon fuerint iſtæ ſummæ computatæ & concluſæ inter debitorem & creditorem præſcribitur hæc ſumma per ſex menſes, poſt concluſas autem raoones

Error calculi allegari poteſt.

3 & diſpunctans non. † Poſſet tamen poſt hanc computationem allegari error calculi,ſi interuenerit.per l.vnam. C.de errore calcul.& intra quod tempus abundè ſcripſi in l.cognoſcere.§.1.ff. de verbo ſignific.

An ſcriptura debiti cõcluſi neceſſaria ſit.

4 Quæro an in hac computorum concluſione ſcriptura interuenire debeat? Imber. in inſti. foren.libr.1. putat ſcripturam neceſſariò adhibendam, tum quòd poſterioris legis interpretatio ex priore aſſumi debeat.l.noo eſt nouum.ff.de legib.tum quòd ſi teſtimoniis res probanda eſſet,plus io probatione coouſumeretur,quàm huiuſmodi minutior rerum valor cõſtaret. Hęc ille: ego verò

teneo

teneo ſufficere concluſum computum verbo, dummodo poſsit probari: quia actus tantum valet ſine ſcriptura, quantum cum ſcriptura.l.pactum quod bona fide. C.de pact. & regulariter non requiritur neceſſariò ſcriptura, niſi hoc in lege dicatur.l.1.C.de iure emphyt.c.1.in fi.de cenſib.lib.6.& ſi Rex hoc voluiſſet, dixiſſet in c.ad audientiam.de deci.

Nec refragatur, quòd interpretatio ex priore aſſumi debet. Reſpon.§.ibi præcedens non ſtatuit interpellationem debere eſſe ſcriptam, ſed ſufficiëtem ibi *interpellation ou ſommation ſuffiſants*, ergo non requiritur quòd ſit ſcripta, ſed vult vt conuentio domini facta cum famulo ſit ſcripta, id eſt locatio & conductio.vt patet in tit.de famul. ſala.

Interpretatio quando ex lege priori ſit aſſumëda.

5 Nec rurſus obſtat, quòd debeat aſſumi interpretatio ex lege priori, dico non poſſe ſumi, quia ex diuerſis non fit bona illatio.l.fi.ff.de calumnia.c.inquiſitioni. de appell. etiam quando eadem lex eſt diuiſa per paragraphos non refertur vnus §.ad alium.c.vno.vbi glo.de poſtul.prælat. in 6. & glo.in clem.1.de ſepul. Item ſequeretur ibi iuris correctio, vt videlicet ius corrigeretur in interpretatione, quæ de iure valet ſine ſcriptura, etiam quia illa clauſula *par eſcrit*, poſita in dicto artic. eſt ad qualificandum vnum articulum conuentionis & obligationis, vt debeat eſſe ſcripta, & tunc non refertur niſi ad illud capitulum.l.falſum.in princ.ff.quando dies legat.cedit.Bart.in l.fi.de rebus dubiis.Alex.conſi.48.viſis.col.penul.in primo vol.

6 Item non obeſt, quòd in probatione plus conſumeretur, quàm rei valor eſſet: quia in prima citatione poterit ad iudicem pars teſtes ducere, qui deponent concluſum eſſe computum, imò ſcriptura aliquando plus aſcenderet, quàm res valeret. vt in auth.niſi breuiores. C.de ſenten.ex breui. fecit. Vnde patet ſufficere probare concluſum eſſe debitum, & tunc non præſcribitur ſex menſibus quomodocunque probetur, ſiue per teſtes, ſiue per ſcripturam, vt non coanguſtetur probatio. l.quoniam.C.de hæret.

Chirographũ ſex mẽſium præſcriptionem impedit.

7 Secunda limitatio eſt, quòd ſi debitor chirographum creditori tradiderit, non præſcribetur poſteà debitum per ſex menſes, & ſchedula comprehendit etiamepiſtolam.iuxta legem publia.§.fi.ff.depoſiti. Vnde ſi quis mitteret epiſtolam Pharmacopolæ, ſeu minutario, in qua rogaret eum, vt paululum expectaret debitum decem librarum pro illis pharmacis, quæ ipſi præſtitit, tunc non puto quòd præſcriberetur intra ſex menſes. de his plura ſcripſi in tracta. de chirograph. & ſchedul.recogni.in primo Tomo ordina.

Ordinatio Carol.quin. Impera.de petẽdo chirographario debito.

8 Idem præcipit Imperator Carol.quintus in ſua ordinat.ſed plus ſtatuit, quòd hic creditor ratione chirographi intra decem annos petere tenebitur à principali debitore, qui ſi mortuus fuerit, intra duos annos à ſuo hærede, alioqui poſteà non habebit actionem creditor, & computantur illi duo anni à die quo creditor ſciuit debitorem eſſe mortuum: vt inferius in tract.de famul.ſalar. deſcribo.in prin.ſed in regno Franciæ vſque ad triginta annos reciperetur, cùm contrarium non ſit ſtatutum.

Ou obligations.

GLOSSA XXI.

Obligatio pro inſtrumento publico.

OBligations hìc vocat inſtrumentum publicum, in quo obligatur pars ad dandum, vel faciendum. & Imperator, in ſua ordinatione vocat *lettre obligatoire*, quia ex his inſtrumentis ſolent obligationes produci.c.1. & 2. de fide inſtru. de hoc ſcripſi in tracta. de liter.obligat.in verb. *obligations*. in primo Tomo conſtitu. Regia. Et iſta eſt tertia ad regulam limitatio. & per iſtum tex. etiam audiui decidi contra quendam, qui latomo promiſerat quinquaginta aureos, vt ipſe ei faceret domum, & ad hanc ſummam ſe obligauerat, quòd licet latomus non petierit debitum intra ſex menſes, non eſt excluſus, ſed poterit poſteà petere intra triginta annos, poſtquàm adeſt obligatio, id eſt inſtrumentum obligatorium. per iſtum tex.

Notarius apoſtolicus an poßit inſtrumentum reficere.

Intelligo iſtum tex. ſiue obligatio fuerit conſcripta à notariis Regiis, ſiue ab apoſtolicis. Nam quamuis hi poteſtatem non habeant obligandi, vt executionem habeat illorum inſtrumentum. vt ſcripſi.in §.2.de liter.obliga.in primo Tomo: ſecus eſt tamen quoad obligationem de qua hic, & quo ad prohibitionem,

Ou interpellation.

GLOSSA XXII.

Interpellatio quid.

INterpellare eſt admonere, petere, requirere. l.magnum. C.de contrah.ſtipul. vbi Imperator exponit. facit l. ſine. mora. ff. de vſur. & l. traiectitiæ. de act. & oblig. ſcripſi abundè in l.habere.ff de verb.ſignifi.& intelligitur hæc interpellatio extra iudicium, vt differat à verbo ſeq. vbi exprimitur *iudiciaire*. Et ſic ſufficit, ſi petitio etiam extra iudicium facta fuerit coram notario forte & teſtibus, ac etiam coram teſtibus, dummodo probari poſsit factam fuiſſe, vel intelligi poteſt interpellatione iudiciali referendo ad ſequentia.l. ſi ſeruus plurium.in fi.de leg.1.ff.& ſic quòd ſola interpellatio iudicialis valeat, non altera, vt dicit Imber.in inſti.foren.lib.1. §. cæterum. Sed primæ acquieſcerem ſententiæ. Tum quòd hæc præſcriptio eſt inducta tam ad euitandum fraudem creditoris, ne cogat bis ſoluere. Et ſic vt excludat cauſam peccati. Tum etiam in negligentiam ſuam, nec poteſt dici creditor negligens, quando petiit in iudicio,

Interpellatio extraiudicialis ſufficit.

dicio, vel extra. Ergo non curret præſcriptio, etiam ſi interpellatio extra iudiciū facta fuerit: alioqui tex. iſte eſſet ſuperfluus, & repeteret idem. valet *interpellation iudiciaire, & ſommation*, ſed voluit intelligere interpellationem extraiudicialem, & ſummationem iudicialem. Nam poſtquàm hic approbat conuentionem partium, & concluſionem, multò fortius valere debet interpellatio extraiudicialis, etiam quia hæc præſcriptio eſt inducta in odium negligentis, vt ſuperius dixi: & non eſt negligens, qui petit. Igitur hæc extraiudicialis petitio recipi debet, & interrumpit præſcriptionem, maxime cum hic debitor ſit in mala fide, eo quod ſcit ſe debere, & recuſat ſoluere, licet regulariter petitio extraiudicialis non interrumpat præſcriptionem. l. alienam. ff. pro empt. Imol. in cap. olim. de cenſib.

Tamen de iure canonico per quemcunque actum, qui cauſet malam fidem, præſcriptio interrumpitur. c. fi. vbi glo. & doct. de præſcri. Bar. & in l. naturaliter. col. 2. verſi. quæro vtrum ſuperueniens. ff. de vſucap. approbat Ioan. Franciſ. in tract. præſcri. in 3. parte 6. partis. q. 3. ſpecie. 2. col. 44. in 4. limitat. *Præſcriptio de iure canonico facilè interrumpitur.*

Non refragatur quòd præſcriptio odioſa ſcilicet triginta annorum non interrumpitur niſi per citationem. l. cum notiſſimi. C. de præſcrip. triginta anno. Et iſta ſuccedit in locum illius, ergo eodem iure vti debet. l. ſi eum. §. qui iniuriatum. ff. ſi quis cautio. Et ſic non fiet interruptio, niſi per citationem. Bal. in l. fin. C. de tempor. in integ. reſti. Felin. in c. illud. col. 2. de præſcrip. quia hoc eſt expreſſum hic, alioqui iſte tex. eſſet ſuperfluus, & de nihilo ſeruiret hoc verbum *interpellation*. & quamuis interpellatio & ad iudicialem & extraiudicialem de iure referatur. vt not. in l. qui Romæ. ff. de verb. oblig. Hic non ſic, quia expreſſa eſt *interpellation* ſimpliciter, *& ſommation iudiciaire*, & ſic propter expreſſionem ſequentem interpellatio de iudiciali non intelligetur. etiam alius modis interruptio fit, vt glo. ſcribit in l. fi. §. ſed & ſi quis. C. de præſcrip. triginta annorum.

Ad hæc quia articulus de famulis dicit interpellationem ſufficientem interuenire debere, & hic ponitur alternatiua *interpellation, ou ſommation iudiciaire*. nec eſt opus vt diſiuncta in copulatiuam exponatur, cùm propriè ſumi poſsit. vt in l. ſæpe. ff. de verb. ſigni. ſcripſi. & tollitur negligentia etiam ex interpellatione extraiudiciali. Ideo ſufficiet. & ita vidi in forenſi iudicio ſeruari.

Dubium eſt, an vna, vel plures requirantur. Reſpon. vnam ſufficere, vt Bar. docet. in l. ſi finita. §. Iulia. ff. de dam. infect. Alex. in l. de pupillo. §. ſi quis ipſi. ff. de noui ope. nuncia. glo. in verbo requiſierit. el. in vna. de hæreti. doct. in cap. conſuluit. de offi. deleg. quia in extraiudicialibus regulariter vna interpellatio ſufficit. gloſ. in c. ſi epiſcopus. 18. diſt. niſi in nouem caſibus, quos congerit Felin. in c. ex literis. col 4. cum ſeq. de conſtit. ſcripſi in §. monemus. de colla. in concord. & Soci. in tracta. de citatio. articu 17. q. 6. in tertio membro. *Interpellatio vna ſufficit.*

Ou ſommation iudiciaire faite dedans le temps paſſé deſſuſdict.

GLOSSA VLTIMA.

1 HIC traditur quinta limitatio, videlicet quòd mercator, vel alius artifex vendendo minutatim tenetur ſuum petere debitum intra ſex menſes à die negociationis celebratæ, alias non auditur. fallit vt hic quādo creditor requiſiuit in iudicio debitorem, vt ei ſolueret: & iſta requiſitio fieri debet antequàm ſex menſes ſint elapſi, vt hic: alioqui poſteà facta non valeret. arg. l. nam & ſi. §. poſt defectū. ff. de iniuſto teſta. nam mora hic non poteſt purgari, etiam ſi die primo poſt ſex menſes hæc petitio fieret, vt per doct. in l. ſi poſt tres. ff. ſi quis cautio. & l. ſi inſulam. ff. de verb. oblig. quia debitum eſt iam præſcriptum, ob id non poteſt peti poſteà. nam ſi quis velit precarium ad tempus factum prorogare, manente adhuc precario hoc fieri debet, & idem in compromiſſo. vt probatur in l. ſed & ſi manente. ff. de precar. *Petitio ante ſex menſes fieri debet.*

2 Sextò, non procedit textus in debito conditionali. l. ſi ſtipulatus fuerim. §. cùm ſtipulamur. ff. de verb. obli. ſed à die conditionis impletæ incipient currere iſti ſex menſes, non antè: quia non niſi impleta conditione dicitur debitor eſſe in mora. Ergo non poteſt debitum peti. l. lecta. ff. reb. cred. l. conditionales creditores. vbi ſcripſi. de verbo. ſigni. Idem in debito in diem: vnde ſi Pharmacopola, ſutor, vel alius merces tradiderit, cum iſta conditione, vt non teneatur ſoluere iutra annum, ita præſcriptio non curret intra annum, ſed adhuc à fine anni habebit ſex menſes ante præſcriptionem. l. creditor. ff. de verb. ſigni. vbi ſcripſi. doct. in l. in diem. de condi. indeb. quia ſimul non poteſt eſſe duplex præſcriptio & conditionalis & ſex menſium. vide tamen inferius in penul. limita. an expreſſum faciat ceſſare tacitum. num. 19. *Debitum cōditionale quando non præſcribatur.*

3 Septimò, non habet locum, ſi is, qui merces recepit, ſciat ſe debere, quia cum mala fide præſcribere non poteſt. c. vigilanti. & c. fi. de præſcript. & regu. poſſeſſor. hoc expreſsè & in indiuiduo docet Guiliel. *le rouille* in conſue. Cenomanen. arti. 35. vbi eſt ſimilis conſuetudo, gloſ. & doct. in c. quæ in eccleſiarum. de conſti. Ioan. And. in c. 2. de exceptio. Paul. Caſtr. in l. ſi quis. 2. in fin. de conditio. inſti. ff. alioqui induceret peccatum. vt etiam firmat Panor. & alij in rubr. de præſcrip. & Corneus conſil. 269. in hac. col. 3. verſic. ſed quod limitatur in primo volum. & conſil. 328. videtur ibidem. *Cum mala fide nō præſcribitur.*

4 Ab iſtaq; opinione non eſt diſcendendum,vt quia eſt communis , & vſus eam approbauit à mille annis citrà. teſte Alex.conſi.73.in cauſa appellatioois.col.2.in ſexto vol.quem ſequitur Gomeſ. in §. ſupereſt. num. 67. & ſeq.de actio. in inſti. Ideo dicebant quidam iudicem debere interrogare debitorem , an ipſe acceperit , vel alius,& an ipſe ſciuerit , ſed non video quòd iudex ad hoc teneatur.

Aduocatus & procurator partes monere debent.

5 † Aduocatus tamen & procurator rei ſub pœna maledictionis æternæ tenentur dicere debitori , vt ſoluat , ſi ſciuerit ſe debere. vide tres cautelas per Thomam Ferra. cautel. 38. explorati iuris.& per Feli.& alios in c.fi.de præſcrip.ac in rubr.ibidem plenè Ioan Franciſ.Balb.in tract.præſcrip.in prima parte.q.5. & in ſecunda parte 3. partis quæſt.14. dicens hanc legem intelligendam dummodò præſcribens noo peccet,& ſic ſi fuerit in bona fide.vide Bal.conſil.184.municipale.in quinto vol. & ſi creditor confideos fortè in debitore non petierit intra ſex menſes , quod in conſcientia poſsit ipſe debitor oppoocre exceptionē præſcriptionis,vbi ſibi fauere voluit:hoc iuſtum non video,niſi in ignorante ſe debere.vide Alexand. cooſil.218.ponderatis.col.vlti.in ſexto vol.& ſi dicatur,ergo hęc præſcriptio noo mihi proderit,vel parum admodum.Reſpon.melius eſſe hoc, quàm ſi animę damnētur ob illam:ideo ſatis etiam proderit,licet eam ſic intelligamus.nam ſi putem ſolutum eſſe à meis tempore infirmitatis,& ſic exiſtimem nil debere,bonam fidem habeo, & ſic poſſe præſcribere.

Pactū interrumpit præſcriptionē.

6 Octauò,vitiatur,quando debitor feciſſet pactum creditori,quòd poſſet eum conuenire quandocūq; vellet,etiam poſt ſex menſes.l.quod ſi nolit.§.ſi quid ita. & ibi Ange. in tertio notab.ff.de ædil.edict.Cæpola cautel.75.incipien. Cautela. Et idem ſi conueniat , quòd finita præſcriptione iterum deberi incipiat.l.ſicut.ff.quib.mod.vſufruct.amit. Cæpol. Cautel.65.in multis.quia videtur præſcriptioni renunciatum ſecundum eum : ſed contrarium tenet Alex. conſil.170.viſis ſtatutis. col.ſecunda,vol.7.vide Bart.& alios in l.omnes populi. in repet.ff.de iuſti.& iur. & in l.nemo.de lega.1.ac Ludo.Roma.in l.1.ff.de vſucap. ſed hic ſufficeret conuentio ſola de petendo vt ſuperius dictum fuit.

Solutū poſt ſex menſes nō repetitur.

7 Nonò non procedit,ſi debitor ſolueret poſt tempus hic pręſtitutum,etiam ignorās hāc conſtitutionem, tunc non poſſet repetere:quia hic oon tollitur naturalis obligatio, quæ ſoluo repetitionem impedit.l.naturaliter.ff. de condi.indeb.vbi etiam dicit pœnam præſcribi poſſe cum mala fide : quia noo eſt debita in foro conſcieotiæ.per c.fraternitas.12.q.2.vbi gl.& Philip. Franc. in reg.poſſeſſo.de reg.iur.in ſexto.ſed hic non loquimur de pœna.

Partem ſoluēdo an præiudicet ſibi in reliquo.

8 Intellige tamen non poſſe ſolutum repeti,ſi ſoluerit totum,ſecus ſi partem,tunc alia pars non ſoluta præſcripta erit,cùm bonum ſit argumentum de toto ad partem.l.quæ de tota.ff.de rei ven. c.paſtoralis.§.item cùm totum.de offi.deleg.& ſic cōſuluit Barba. conſi.9.vbi Chriſtus.in 2.q.in 3.vol.cùm ſit eadē ratio totius & partis,& licet dicatur vnicum debitum,& vnica actio,nihilominus diſtributiones ſunt plures.Et ideo quoad effectus reſultantes ex diſtributione,tot ſunt debita, quot diſtributiooes.Ang.in dicta l.ſi Stichum.§.ſtipulatio.ff.de verb.obli.& dicta l.ſcire. vnde dicit Bar.in l.1.§.ſi quis hoc interdicto.ff.de itinere actuq; priua.quòd vſus colligēdi vectigal in vna re,non iuuat in aliis.Et vſus iuriſdictionis in vna ſpecie iuriſdictionis non prodeſt in aliis.Et per vſum vnius ſeruitutis alia oon retinetur ſeruitus.l.ſi prius.ff.de qua pluuia arceo. Et ſic quatenus eſt ſolutum, eatenus nocet ſibi debitor, in reliquo non, ſi fuerit bonæfidei poſſeſſor : nec videtur approbare debitum, partem ſoluendo,ſicut in pollicitatione eſt ſtatutum.in l.1.ff.de pollicita.

Iuramētum perpetuā facit actionē.

9 Decimò,limitatur,quando debitor iuraſſet ſe ſoluturum, tunc iuramentum perpetuat actionem.l.nam poſteà.§.ſi is qui temporali.ff. de iureiur. Ideo poterit creditor eoam poſt ſex menſes petere.hoc tenent Bar.Iaſ.& alij in dicta l.1.& 2.Iaſ.in additio.ad Porc.in §.ſed aliquando.de vſucap.in inſti.& ita dicit ſe obtinuiſſe Hippoly.in ſing.141.audiuiſti,ego tamen putarē in forenſi iudicio hoc noo ſeruari:quia iuramentum intelligitur ſecundum contractum, & actum,io quo interponitur.l.fi.C.de conſti.pecu.Ideo hoc iuramentum intelligetur,ſi creditor petat iotra tempus præſtitutum,vt videtur concludere Alexan.conſi.170.viſis ſtatutis.col.2.in ſeptimo volu.& iuramentum intelligetur rebus ſic ſtantibus.l.fi.ff.qui ſatiſd.cogan.Et ad tollendum dubium, factum

Areſtum de iuramēto in inſtrumētis non apponendo.

fuit à Senatu†Præceptum notariis, vt iſta iuramenta in inſtrumentis noo deſcribant.& reſpondi ad §.ſi is qui temporali in nouis intellectibus meis ad illum §.quantum tamen ad iſtum arti.cùm ſola concluſio debiti ſufficiat , multò fortius promiſsio iurata,vt ſuperius fuit dictum in gloſ.19. *ſinon qu'il y euſt arreſt de compte*.Ideo poteſt dici,quòd ſi recipiens dicat,ego iuro ſoluere,quę mihi dabis,& tunc præſcribetur ſex meoſibus:ſi verò iurauerit ſoluere decem, quæ ex mercibus debet, & tunc vltra ſes menſes petere poterit.& ſic poterunt coociliari opiniones.

An mercator releuari poſsit à tēporis lapſu.

10 Vndecimò, fallit niſi releuetur, vt in ſtylo Cancellariæ patet. fol. 105. & Chaſſa. in conſue. Burgun.in rub.*des foreſtz*.§.8.nu.6. cum ſeq. quod non fiet abſque magna & ardua cauſa,vt ſuperius dixi in minore:& ego non vidi in his mobilibus obtineri literas reſtitutionis.

Res vēdicari poteſt à mercatore poſt ſex menſes.

11 Duodecimò,quando res ſtaret:quia tunc poſſet vendicari arg.l.Aurelio.§.fi.de liber.leg.not. in l.tres fratres.ff.de pact.Alex.conſil.46.viſis.col.2.in primo volum.& conſil.170.circa.colum.2. in ſecundo volu.& Roma.conſil.201.pro deciſione.gloſ.ſing.in l.Aurelius.§.Mæuia.in verb. pupillæ. ff. de liber. leg.decidens quòd ſi legata ſit liberatio omnibus debitoribus , oon cenſetur legata his , qui poſsideot res teſtatoris , quia noo dicitur propriè debitum. Iaſon & Gomeſ. in §.

1.de

1.de actio.in inſti.& in l.ſub prætextu ſpecierum.num.2.C. de tranſact. vnde hæc ordinatio non ſe extendit ad poſſeſſorem rerum,per hoc verbum *payement de leurſdites denrées.*&c.vt plenè ſcripſi in l.creditores.cum.l.ſeq.ff.de verbo.ſigni.Ideo ſi ſutor tradiderit calceos vni, & adhuc calcei ſuperſunt,poterit cerdo eos vendicare. Idem dixi in caligario, qui vendiderat cuidam tibialia,quæ ipſe die tantùm nuptiarum detulerat, vt ea poſsit mercator minutarius vendicare poſt ſex menſes,ſi ipſe vellet ei exceptionem opponere huius ordinationis,& hoc æquum eſt.& idem in ſagario,qui thoracem ſericeum tradiderat,& in reliquis idem.

11 Decimotertiò,quando quis debitor conueniretur coram conſeruatore,vel alio iudice eccleſiaſtico,quia ordinationes non aſtringunt hos iudices.ca.eccleſia. de conſti.ſcripſi in præfationibus ad iſtas ordinationes in primo Tomo, ob id non obſtante iſto articulo condemnaretur debitor etiam ratione conſcientiæ,vt ſuperius ſcripſi.& hoc docet Bal. conſi.184.municipale.col.2. in quinto volu.

Iudex eccleſiaſticus non recipit hanc præſcriptionem.

12 Decimoquartò fallit,quando debitor confiteretur ſe illam ſummam debere.nam tunc iudex haberet illum condemnare ratione confeſsionis,etiam ſi aliàs fuiſſet abſolutus,quia confeſſus pro iudicato habetur.l.1.ff.de confeſ.facit tex.in c.2.de purga.vulg.c.quia plerique.de immu.eccl. vbi dicunt quem audiri etiam poſt ſententiam, ſi pars confiteatur illam iniquam. Ideo dicebant quidam hanc cautelam adhibendam,videlicet vt pars procuret debitorem interrogari à iudice,an illud petitum habuerit,qui ſi confiteatur,condemnari debet.Sed illi interrogationi pars reſpondere non tenetur poſt ſex menſes.nam ſi ignorans erat iam non debet:quia præſcriptum eſt. per gl. in c.ſi poſt præſtitum.de confeſ.in 6.Pau.Caſtren.in l.controuerſia.ff.de tranſact. Thomas Ferrat. cautela 4.regula eſt,vt ſuperius dictum fuit.

Confeſſus ſe debere non iuuatur hac præſcriptione.

13 Decimoquintò vitiatur, quando pars nihil opponeret, tunc enim poſſet condemnari etiam poſt ſex menſes.l.4.§.hoc autem iudicium non datur niſi poſtulatum fuerit. ff. de dam.infecto.l. vniuerſa.C.de preci.Imper.offer. Nam licet teſtamentum, in quo filius eſt præteritus,ſit nullum, hoc eſt verum, ſi filius hoc petat.l.filio.ff.de iniuſto.vbi glo.& doct.Iaſ.in l.poſthumo.nu. 22. & ſeq.C.de colla.ſcripſi in §.ſi quis verò,in verb.ipſo iure.de colla.in concor.

Nihil opponens condemnatur.

14 Et ſic non eſt ſublata actio ipſo iure: nam verba legis vel ſtatuti diſponentia, vt non detur actio,vel petitio,vt hic,non tollunt ipſo iure actionem,ſed producunt tantùm exceptionem.text. in l.nam & poſteà.in prin.vbi Bar.ff.de iureiur.l.1.ad Maced.l.2.ad Velleia.l.1.§.ſublata. vbi doct. ad Trebel.Bal.in l.vna.ff.de condi.ex lege.Iaſ.conſi.7.adeò.in 1.vol.

15 Item vbicunque habetur in legibus vel ordinationibus,quòd non recipiatur agens,intelligitur,ſi excludatur à parte.d.l.4.§.hoc autem iudicium.ff.de dam.infecto.vbi plenè de Ripa.Ideo in ordina.iſta dicitur *ne ſeront plus receuz.* Intelligitur ſi pars opponat,non recipientur à iudice:ſed ſi à parte recipiantur, & à iudice non excludentur: quia dum partes ſunt concordes,quid ad iudicem? l.1.§.inde.ff.de no.ope.nuncia.

Clam non recipi quomodo intelligatur.

16 Præterea præſcriptio actionem excludit.c.ad aures.de præſcrip.ergo opus eſt, quòd opponatur.Feli.ibi,poſt Bald.in l. ſi pœnæ.ff.de condi.indeb.& in l.1.C.ſi aduer.creditor.& in l. ſicut. vbi etiam.gl.de præſcri.triginta anno.plenè Ioan.Franciſ.in tract.de præſcrip.in 1.parte.q.8.Et ſic cùm præſcriptio pariat exceptionem,illam opponere pars debebit:alias ſibi imputet,ſi iudex eam condemnet poſt ſex menſes.

Præſcriptio oppoſita actione excluditur.

17 Quæ exceptio ſi fuerit omiſſa in prima inſtantia,in cauſa appellationis allegari poterit.per l. per hanc.C.de tempo.appel.maximè impetrando literas,vt eſt ſolitum in hac patria. probatur in l.peremptorias.C.ſen.reſcin.non poſſe.

Omiſſa exceptio in prima inſtantia an in cauſa appellationis opponi poſsit.

18 Decimoſextò,flectitur regula,quando intra ſex menſes debitor dediſſet fideiuſſorem,tunc illa fideiuſſoris datio perpetuaret actionem.vt dicit gloſ.& ibi Bar.in l. cùm quis.§.ſi quis pro reo. ff.de ſolu.& Sali.in l.fi.§.imò.C.de præſcrip.30.anno.vide quæ ſcribam in tract.de famul. ſala. in glo.pen. & vlt. etiam ſi non fuiſſet concluſum debitum.nam dando fideiuſſorem videtur conuenire de debito,etiam ſi fideiuſſor promittat ſoluere id,ad quod debitor tenetur.

Fideiuſſoris datio interrumpit præſcriptionē.

19 Decimoſeptimò limitatur,quando conuentio facta eſſet inter mercatorem & debitorem, vt intra duos annos ſolueret,vel aliud tempus,tunc non inſpiciemus hanc præſcriptionem:quia in primis inſpicimus, quod conuentum eſt.l.ſemper in ſtipulationibus.ff.de regu.iur. Nam contractus ex conuentione partium legem accipiunt. l. 1. §. ſi conuenerit. ff. depoſiti.l. contractus. de regu.iur.Etiam conuentio interrumpit hanc præſcriptionem.vt dicitur in rubri.de famu.ſala.fortius hæc conuentio. Fortè pauper dicit ſe non recepturum pannum, niſi mercator gratiam ſoluendi ei tribuat per duos vel tres annos.Nam partium conuentio legem facit.dicta l.1.§.ſi conuenerit.ff.depoſiti.l.contractus.de regu.iur.Tamen intelligerem hunc articulum procedere,etiam ſi cùm mercator minutarius vendat pannum precio decem aureorum,vt ſi non petat hoc precium intra ſex menſes,amplius non poterit:nam hic excipit *arreſt de compte*,id eſt cōuentionem,& concluſionem factam poſt receptas merces: ſed in tract. de famulor. ſalar.excipit ipſam conuentionem panni,vt patet ibi,*conuenance*,& ſic conuentio precij hîc non obeſt:nec conuentio temporis quominus præſcriptio currat à fine temporis conuenti, vel precij ſtatuti: alioquin iſta ordinatio fere nunquam locum haberet.

Conuentio partium ſeruanda cōtra præſcriptionē ſex menſium.

Non valenti agere hac præſcriptio non currit.

20 Vltimò, quando intra illos ſex menſes non potuiſſet agere, vtpote, quia fuit aduerſa valetudine affectus, vel captus fuit, vel mortuus pater, & pupillus non habuit tutorem: ideo poſteà poterit minor ſaltem ope reſtitutionis agere: quia non valenti agere, non currit præſcriptio. l. 1. C. de annal. except. ſic conſuluit Alex. conſil. 65. quoniam omne. col. 2. nu. 5. in 6. vol. in filiofamil. non valente agere in vita patris. allegat Bal. in authen. niſi tricennale. in princi. C. de bonis mater. {Vide Hippolyt. de Marſ. in repe. l. fin. nu. 76. & ſeq. ff. de iuriſ. om. iudic.}

Reliqua dicemus in rubr. de famulorum ſalariis, & intra quæ tempora ea petere debeant: interim de his Deo opt. max. & virgini Mariæ immenſas ago gratias. Amen.

ARCHAMBALDVS MORELLANVS IN SVPREMA PARISIORVM CVRIA ADVOCAtus, ad Do. Petrum Rebuffum I. V. doctorem eximium.

PHALEVCIVM.

Hortatus quoties Rebuffe, quondam
Sum te (dic) opus ederes vt iſtud?
Multorum fore maximè, quòd in rem
Noſſem pragmaticorum. Ad id moneri
Sed nulla poteras ſuaſione,
Hoc ſolus cupiens frui labore.
Atqui publica vendicas ſibi, quæ
Te totum vtilitas pati nequiuit.
Fœtus cúmque tuos in orbe paßim
Iam largita ſchola fuiſſet omni
Iuris pontificúmque Cæſarúmque:
Expers nominis eſſe muneriſque
Non eſt paſſa magis tui forum, quod
Lites diſſecas: & velut coruſcam
Iußit lampada te micare Phœbi,
Per quam Gallica iura, quæ latebant
Fiant inclyta: quidque praxis, ipſa
Quid poſcat ſchola, vtrunque luculentè
Pandas, concilies, & vt ſorores,
Si quid dißidij ſit, inter ambas.
Nemo præſtitit hactenus, quod vnquàm
Iuris te prius: ergo quæ peritum
Dicebat merito vocare iuris,
Verum Gallia nunc poteſt parentem.

Tractatum

TRACTATVS

DE FAMVLORVM SALARIIS, ET INTRA QVAE TEMPORA EA PETERE DEBEANT PVblicè, vtilis & frequens.

Rub. des loyers & gaiges des ſeruiteurs, & dedans quel temps les peuuent demander.

Loys *12. artic. 67. publiées 1512.*

Item pource que ſouuent pluſieurs noz ſubiectz prennent.

GLOSSA I.

Diuiſio cõſtitutionis.

1 QVatuor dicta habet. Primum duas rationes promulgandi aſsignat. Secundum dictum ibi, *nous pour y obuier.* &c. Ponit deciſionem, vt famuli intra annum ſalarium petere debeant. Tertium, *& ſi ne pourront.* Tradit quòd ſalarium, videlicet trium annorum, & non vltrà petere poſsint. Quartum, ibi, *ſi ce n'eſt.* Ponit limitationem.

Summa textus.

Summa huius articuli eſt, quòd famulus ſalarium petere debet intra annum computandum à die, quo reliquit dominum. Alioqui poſteà petere ſalarium non poterit, nec tunc peteti, niſi ſalarium trium annorum, niſi locatio eſſet in ſcriptis, vel interpellatio extra iudicium, vel in iudicio facta eſſet.

Conſtitutio Caroli quinti Impera. huic ſimilis.

2 Simile fere ſtatuit Imperator Carolus quintus anno 1540. die quarta Octobris in villa de *Bruxelles* in hæc verba, *Que tous ſalaires D'aduocatz, Procureurs, Secretaires, Medicins, Chirurgiẽs, Apoticaires, Clercs, ou Notaires, ou autres labeurs, loyers de ſeruiteurs, & ſeruantes, enſemble le pris des marchandiſes vendues à detail, payement des eſcotz accreuz, ſe deuront demander iuridiquement en dedans deux ans, du iour du ſeruice, ou labeur fait, marchandiſe liurée, ou eſcot accreu, ſans apres ledit temps en pouuoir faire pourſuite iudiciaire, n'eſt qu'il y ait cedule, ou lettre obligatoire, en vertu de laquelle l'en pourra pourſuyuir telles debtes en dedans dix ans contre les principaux obligez: mais s'ils vont de vie à treſpas, on ſera tenu de faire ladite pourſuite iudiciaire contre les heritiers, en dedans auſsi deux ans du treſpas dudit obligé, à compter du iour que le crediteur aura eu cognoiſſance du treſpas de ſon debteur, & apres non. Mais apres l'expiration dudit temps, telles debtes ſeront reputées deüement aquittées, & pour icelles n'y aura action.*

Salaria procura. & notar. intra quod tempus petẽda.

3 Hic videmus taxari anni tempus, intra quod ſeruiẽtes ſiue famuli ſua ſtipendia petere debeãt. in ordinatione verò Imperatoris duo anni ſtatuuntur, & in multis alijs maximè mercatorũ minutariorum debitis ſtatuitur illud duorum annorum tempus: ſed ſex menſes tantùm in hoc Regno dantur minutariis, vt ſuprà diximus in tract. de merca. minutatim venden. Salaria etiam procuratorum & notariorum intra duos annos per conſtitutiones Imperatoris peti debent: ſed in hoc Regno intra annum peti vel ad ſummum ad biennium: alioqui non audiuntur, vt eſt ſtatutum in rubr. *les procureurs.* arti. 16. Et idem cenſuit Senatus videlicet procuratorem poſt duos annos non recipiendum ad petendum ſalarium, anno 1547. die prima Februa. & fuit publicè pronunciatum areſtum à dom. de ſancto Andrea præſide illuſtriſsimo, vbi plus additum fuit, quòd ſi procurator non ſcripſerit id, quod à parte recepit, non poterit reliquum petere, nec credetur eidem etiam ſub iuramento, quòd non receperit totum, vel aliam partem.

Areſtum.

Tempus ſalary petendi aduoca. grapha. & alijs.

4 In aduocatis, ſollicitatoribus, & actuariis, ſeu graphariis eſt ſtatutũ tempus triũ annorum, & poſteà nõ audiũtur. in rub. *des ſalaires.* art. 13. Sed cõputantur illi anni ſtatim à proceſſu finito, videlicet per ſententiã definitiuam, vt ibidem ſcribitur: quia ſententia imponit finem proceſſui. l. 1. ff. de re iudi. ſed per Imperatorem Carolũ duo tantùm anni ſtatuti fuere. vt ſuperius videri poteſt.

Seruiteurs.

GLOSSA II.

Seruorum tria genera.

SEruus triplex eſt. Primò ſecundum naturam, vt quilibet homo paruo dotatus ingenio alijs induſtrioſis & ingenio pollentibus natura ſeruire debet, vt dicit Ariſto. Qui ingenio pollent, aliorum domini ſunt naturaliter & rectores. Sicut enim anima dominatur corpori, & homo dominatur brutis, & vir mulieri, ita ſapiens minus ſapiẽti. & ideo qui in orbe prudentior eſt, totius orbis dominus ſecundũ directionem naturalẽ, quamuis de facto non ſit. reſte Imol. in proœ. Decretal. Gregò. col. 2. vnde dicebat Diogenes ſapientem omnia habere, quod hoc ſyllogiſmo probabat, Deorũ omnia ſunt, Deorũ autem amici ſunt ſapientes, & amicorum cõmunia ſunt omnia: igitur ſapientum ſunt omnia, nil ergo debet petere, qui omnia habet.

Secũdus eſt, ſecundum legem, id eſt legis diſpenſationem, vt ſunt hi, qui libertate carent: vtpote vel quia nati ſunt à ſeruis, vel ſunt in bello capti iuſto, l. hoſtes. ff. de captiuis. §. ſerui. cum ſeq. inſti.

de iure perſona. Et tunc ſerui à ſeruando dicuntur, & mancipia à manu capiendo.l.4.ff. de ſtatu homi.Et de his non loquitur hîc.Ex Briſonis tamen œconomico ſic habetur:Conditio autem vitæ ſeruilis & captiuæ quodammodo triplex eſt: alius enim iuſſu legis ſeruus fit,alius propter animi ſui habitum, qui à propriis animi affectibus vincitur.talis autẽ non ſimpliciter ſed affectuum, neque natura ſed per abuſum ſeruus eſt, & improbus homo magis quàm ſeruus natura. { Videamus quibus de cauſis homines ſeruiant, & Ariſtotel.in fin.Rheto.ad Alex.his verbis ſic ait,obſequuntur autem omnes aut lucri,aut honoris,aut voluptatis,aut amoris gratia.}

Homines quamobrem ſeruiant.

Tertius dicitur per denominationẽ extrinſecam.nam quilibet,qui alteri ſeruit, & ei miniſtrat, vocatur ſeruus, & ſic largè liberi alicui ſeruientes nominantur ſerui, vulgo *ſeruiteurs.* Et iſte tex. de his loquitur, qui mercede ſeruiunt, quos ad iuſtas conducimus operas: & famuli latinè loquentibus dicuntur.

Officium boni ſerui.

Qualis debeat eſſe hic ſeruus? Reſpon.ad Titum 2.c.dicit D. Paulus,Seruos dominis ſuis ſubditos eſſe,in omnibus placentes,non contradicentes,non fraudantes,ſed in omnibus fidẽ bonam oſtendentes. Primùm requiritur,vt ſit domino ſubditus. Secundò, vt placeat illi in iuſtis & licitis:& non contradicat.Tertiò quòd cùm non fraudet:ſed illi ex bona fide ſeruiat. Et ſit fidelis, vt dicitur fidelis ſeruus,ita ſeruiat ſicut vellet alium ſibi ſeruire. Quartò, omnia ſecundum bonam fidem agere debet. Quintò, debet eſſe humilis.nam ſcribitur Eccleſiaſti.25.ca. Tres ſpecies odiuit anima mea,pauperem ſuperbum,& diuitem mendacem,& ſenem fatuum & inſenſatum. & Prouer.30.dicitur,Per tria mouetur terra,per ſeruum cùm regnauerit.vndẽ Bernard.in epiſtol.de cura & regimine domus ait: Famulum alti cordis repelle, vt futurum inimicum. Et pariter famulum tuis blandientem moribus,famulo te de vitio laudanti reſiſtas: famulum adulantem non admittas:quia te decipere cogitat,famulum rixoſum euitare cura.Sed famulum de facili verentem dilige vt filium:refert Bened.in c.Raynutius.in verb. duas.num.124.de teſtamen.Ex quo habes aliud & ſextum requiſitum. Septimò, debet dominum ſuum amare tanquam patrem, & honore afficere.l.liberto.ff.de obſeq.Octauò,debet eſſe lætus.Dauid pſalmo.Seruus autem tuus lætabitur. & domino ex animo debet obſequi.Eccleſiaſtic.4.c. Qui ſeruiunt, ei obſequentes erunt. & ſi fuerit inobediens domino, poteſt ante temptus expelli, & perdit ſalarium. Rebuffus in l.iudices.C. de anno.& trib.lib.10.quod intellige futurum,non preteritum.teſte Petr.de Vbald.in tracta. de duobus fratrib.in vndecima parte.q.9.& Menander Græcus dicere erat ſolitus:

Seruus inobediens expelli poteſt ante tempus & perdit ſalarium.

ὅταν, τύχῃ τὶς εὐνῶντος οἰκέτου
οὐκ ἔστιν ὀτὲν κτῆμα κάλλιον βίῳ
ὃς κρεῖττόν ἐστι δεσπότου χρηστοῦ τυχεῖν
ἢ ζῆν ταπεινῶς καὶ κακῶς ἐλεύθερον. id eſt,

Cùm quis nactus eſt beneuolum ſeruum,
Nulla ſanè melior eſt vitæ poſſeſsio.
Quàm melius eſt ſortiri dominum probum,
Quàm eſſe liberum,& viuere abiectè & turpiter.

Sans faire aucun marché ne conuenance aueq' eux des leurs loyers & ſalaires.

GLOSSA III.

Famulus ſi de ſalario nihil cõuenerit an habere debeat.

SI famulus ſit receptus ſine ſalario promiſſo,an ſalariũ habere debeat: & quòd non poſſit poſteà petere ſalarium,niſi conſuetus eſſet operas locare,& dominus conducere:quia ſpeciale eſt in aduocato, & aliis deſcriptis in l.1.ff.de var.cogni. ergo in contrarium eſt ius commune.Sic conſuluit Alex.conſi.109.ſuper eo.col.2.in 6.vol.Sed hodie ex bono & æquo ſeruatur,quòd taxatur famulo ſalarium tale,quòd potuiſſet veriſimiliter lucrari cum alio domino & pro qualitate famuli, quando conſuetudo regionis hoc habeat, vt ſalaria habere debeat,vt in hac patria.ita vidi iudicari,& in ſcholaſticorum famulis, quod non habeant ſtipendia, habere ſcripſi in ſcholaſticorum priuilegio 167.vbi abundantius vide. & Fed. conſil.218.domine Federice. Sed hodie epiſcopi & collatores nulla dant ſeruientibus ſalaria, ſed pro illis & ad illorum compenſationem conferunt beneficia,& ſic faciendo ſunt Simoniaci. per c.ſunt nonnulli.1. q.1.Secus ſi non fecerint ad compenſationem,ſed quia ille famulus eſt habilis & idoneus. vt dixi in praxi beneficiali.

Et durant leur ſeruice baillent argent à leurſditz ſeruiteurs pour leurſditz loyers.

GLOSSA IIII.

Salarium ſolutũ uno anno debetur aliis ſi nullũ cõuuẽtũ ſit.

ET quamuis non ſit facta conuentio de ſalario, ſi tamen dominus ſoluerit certum ſalarium, debebitur deinceps illud famulo. ſi verò nihil illi ſolutum ſit,tunc pro qualitate ingenij illius, arbitrio boni viri taxabitur. per not. in l.in vendentis. C. de contrahen. emptio.& l.1.ff.de legatis 2.facit l.Stichus.ff.de lega.3.

Sans

Sans en prendre quittance.

GLOSSA V.

1 CAutus debitor eſſe debet, vt non ſoluat niſi à creditore recipiat acceptilationem: quia ipſe ſolutionem probare habet. l. 1. ff. de except. & l. 1. C. de proba. vnde creditor recipiendo cogitur acceptilationem, quam dicunt quittāciam debitori facere de eo, quod ſolutum erit. l. plures apochis. C. de fide inſtrum. Et patronus inſtrumentum manumiſsionis dare cogitur. l. ſicut datā. C. de libera. cau. Spec. in tit. de inſtru. editio. §. poſtquàm. verſic. quid ſi debitori dicens, quare alij non daret, quod alij prodeſt, & ſibi non nocet. l. in creditore. ff. de euictio. l. flumînum. de damno infecto. Sicut debitor cogitur inſtrumentum debiti ſecundum patriæ conſuetudinem creditori facere. c. ſignificauit. de teſtib. Ioan. Andr. in addit. ad Specu. vbi ſuprà. in verſic. quid ſi ſolui decem. vbi allegat Dyn. in l. 2. ff. ſoluto matrimo. Bened. de Barz. quæſt. 5. in tract. de garentī. in prima parte. Et ſi non petiero tempore ſolutionis, poſſum poſteà petere inſtrumentum acceptilationis. per l. 2. circa fi. à contrario. C. de quadrien. præſcri. not. in l. Chirographis. ff. de admi. tuto. hoc docet Spec. vbi ſuprà.

Creditor acceptilationē facere cogitur.

2 Limitatur tamen in acceptilatione generali, quam nō n̄ tenetur creditor ſuo debitori tradere. l. cum Aquiliana. vbi Bart. & alij. ff. de tranſact. l. 3. §. contrarium. ff. de contra. iodic. tutel. Et dicitur generalis, ſi quittet eum de omni eo, de quo inter eos actum erit vſque ad hunc diem: quia illa acceptilatio eſt capoioſa, ex qua poſſet faciens decipi, & liberalitatem captioſam interpretatio prudentum fregit. dicta l. cum Aquiliana. Imò creditor faciens acceptilanonem poteſt confiteri ſe accepiſſe ſummam ſolutam, cum expreſſa reſeruatione iurium ſuorum, dicendo, ego acceptam habeo talem ſummam, ſaluo iure petendi reliqua mihi debita. Iaſ. in dicta l. cum Aquiliana. tertio nota. & hoc ſolet fieri.

Creditor generalē quittātiā facere non tenetur.

Reſeruatio iuris in acceptilatione fieri poteſt.

3 Si tamen reſiduum debiti ſoluatur alicui, debet ipſe confiteri, & in inſtrumento deſcribere ſe habuiſſe omne & totum reſiduum, & eſſe ſibi plenè exolutum de eo, quod talis debebat tanquam hæres, vel pro tali cauſa vendidonis: non autem ſimpliciter. per l. emptor. §. Lucius. ff. de pact. & l. ſi reſiduum. C. de diſtract. pigno. ſic conſuluit Bal. conſi. 230. quidam nobilis. in 2. vol. licet Iaſ. cōſi. 9. venerabilis. in fin. vol. 1. teneat contrà. ſcilicet non teneri, niſi de eo, quod ſolutum fuit facere liberationem, tamen quando eſſet reſiduum vnius debiti, æquum eſt vt creditor dicat acceptum ſe habere pro reſiduo, & toto hoc debito contracto ſuper frumento, & nullam faciet mentionem de aliis, & ſic ad alia non extendetur. l. age. C. de tranſact.

Reſiduum accepiſſe poteſt quis exprimere.

4 Secundò limitatur, quando creditor vult debitori reſtituere inſtrumentum debiti, tunc acceptilationem illi facere non tenetur, cùm ſit debitori ſatis prouiſum. l. diſſolutæ. C. de condict. ex lege. vbi Bar. & alij. facit l. pecuniæ. C. de ſoluto. l. qui tabulas. §. 1. ff. de fur. & ibi Bar.

Creditor nolens creditori reſtituere inſtrumentū non tenetur facere quittātiam.

5 Non tenetur tamen creditor reddere inſtrumentum debitori, niſi ipſe & ſumptus inſtrumenti factos, & notario datos reſtituat. Bal. & alij in l. fi. C. de condictio ex lege. quod eſt verum, quando ex mora debitoris inſtrumentum fuerit factum, ſecus ſi creditor ante monitionem confecerit inſtrumentum, quia tunc non reddet ei, niſi ſumptus breuis, quod vulgò *breuet* vocamus, vt docet Bal. in l. eos. §. ſuper. C. de vſur. & in l. non ignorat. col. 2. de fructib. & lit. expenſ. Refert Auſre. quæſtio. 47. in deciſ. Tholoſa. hodie ſeruatur vt creditor in damno eſſe non debeat. Ideo inſtrumentum tenetur reſtituere omni ſolutione facta. l. diſſolutæ. ff. de condic. ex lege: & inſtrumētum ſententiæ caſſata ſententia tenetur etiam reſtituere is, qui illud habet, & ſoluto debito. cap. acce-
6 dens. t. vbi Panor. in vlt. not. vt lite non conteſt. Si tamen creditor dicat ſe amiſiſſe debiti inſtrumentum, tenebitur acceptilationem per notarium facere, in qua promittat ſe non vſurum inſtrumento: & ſi reperiatur inſtrumentum vult haberi pro cancellato. Bal. in d. l. pecuniæ. facit tex.
7 in l. emptor. §. fin. ff. de pact. Sufficit etiam debitori, ſi creditor cancellet inſtrumentum, licet aliud inueniatur, quia vtrumque cancellatum cenſetur. Bar. in l. fi. ff. de his quæ in teſta. delen. Pau. Caſtren. in l. noſtram. in fin. ff. de teſta. ſed cautius eſt, quòd ſoluto debito is notarius, qui inſtrumentum recepit, faciat cancellationis inſtrumentum, in quo dicat quòd talis creditor conſenſit tali die, vt tale inſtrumentum cācellaretur, & irritum haberetur, eo quia debiti ſolutio erat, vt ipſe dicebat, ſibi facta, vel ſi notarius interſit locutioni atteſtetur eam in præſentia ſua factam fuiſſe in tali ſpecie pecuniarum, videlicet in aureis ſolis centum, in ducatis quinquaginta, & reliquum in ſolidis ſcilicet pro decem libris &c. Aufrer. in deciſ. Tholoſ. quęſt. 308. Bauer. in §. ſed neque. col. 2. de reſta. in inſtit. vbi dicit debitorem poſſe petere inſtrumentum ſolutionis, & cancellationis, videlicet de originali caſſari. allegat Bart. in l. caſſa. C. de ſacroſanct. eccleſ.

Sumptus inſtrumēti ſoluendi creditori reddēti.

Creditor tenetur quitātiam facere ſi amiſit inſtrumentum debiti.

Cācellatum inſtrumentum ſufficit debitori.

8 Non poteſt tamen debitor inſtrumentum acceptilationis, & quittationis pluries petere in iniuriam creditoris per tex. ſing. in l. ne caſu. C. de diſcuſſ. lib. 10. per quem dicit Roma. ſing. 547. debitor. quòd habens duo inſtrumenta acceptilationis præſumitur bis ſoluiſſe. Ideo repetere poteſt vnam ſolutionem, niſi in ſecundo inſtrumento fiat mētio de prima ſolutione, & quòd ſit pro alio debito. Iaſ. conſi. 87. clariſsimus. in 3. volu. ideo dominus cautus eſſe debet, vt in fine anni acceptilationem à famulo recipiat.

Inſtrumentum quitantiæ pluries non debet peti à creditore.

Leſquelz ſeruiteurs apres le deces de leurs maiſtres demandent aux heritiers leurſditz loyers, & ſalaires: par fraude & malice, ſachans leſditz heritiers, n'e-

ſtre informés des payemens,que iceux ſeruiteurs ont receus,durãt la vie de leurſditz maiſtres & des conuenances que pourront auoir eſté faitcs auec eux.

GLOSSA VI.

Famuli petẽtes bis ſalarium fures.

NOnnunquam calumniantur debitores contra creditores.l.qui tabulas.§.1.ff.de furt. negantes ſolutionem per defunctum dominũ fuiſſe illis factam,& heredes hoc ignorant, nam qui in alterius locum ſuccedunt, iuſtam ignorantiam habere dicuntur.l. qui in alterius.ff.de regu.iur.& iſti famuli petentes bis ſalarium fures ſunt,& latrones,quia inuito domino contrectant.§.furtum.de obliga.quæ ex delicto naſcuntur.Et tanquam fures puniri debent,ſi detegatur ſolutio,& ipſi poſt ſolutionem petant, & præſumitur calumnia & fraus, ſi ex pluribus annis petant, quia non præſumitur quòd vixerint vento, & quòd veſtitus fuerit ſeruus niſi ex ſalario domini,vel quòd pecuniam domini furatus fuerit.arg.l.fi.C. de alimen.pupil. præſtand.doct.in l.t.de iure fiſci.lib.10.

Et auſſi en ya pluſieurs que long temps apres leurs ſeruices demandent leurs loyers par fraude & malice, ſachans que les autres ſeruiteurs par leſquelz ſe pourront prouuer les payemens,ou conuenances.

GLOSSA VII.

Probatio ſalarij per alios famulos.

SVnt alij qui poſtquàm omnes alij famuli deceſſerint, ſeu receſſerint, & non poteſt per eos nunc dominus probare ſolutionem, nec conuentum ſalarium. Ideo ipſi audacter petunt ſalarium,& ex pluribus annis,quia de his,quæ domi geruntur,domeſtici admitti ſolent.l.conſenſu. §. ſuper plagiis. C. de repud. Ergo ſolutio probari poterat & conuentio per alios famulos & domeſticos, mortuo ſaltem domino, quam probationem deeſſe vident,vnde petere non erubeſcunt,ideo interdum vidi quòd vnus famulus poſt domini deceſſum, monopolium contraxit cum aliis famulis, & omnes depoſuere de magno illius famuli ſalario: verùm quia depoſuerant de propriis eorum ſtipendiis,ob id non creditum illis fuit: ſed conuicti poſteà fuſtibus cæſi fuerunt.

Qu'ilz auoient auec leurſditz maiſtres ſont morts, ou ſe ſont abſentes, dont noſditz ſubietz ſont grandement trauaillés,& moleſtés: Et pluſieurs plaintes, proces & querelles en ſortent.

GLOSSA VIII.

DVO reſpiciunt hi maligni fures, primò mortem domini, vel aliorum famulorum, in præſentia quorum ſolutio facta erat,vel abſentiam diuturnam illorum, & poſtea petit ab hæredibus,& cùm probatio non extet,coguntur hæredes iterum ſoluere,quia de his quæ non ſunt,& non apparent,idem eſt iudicium.l.duo ſunt. ff.de teſta.tutel. ob id vt iſta euitentur,ſtatuit vt ſequitur.

Nous pour y obuier auons ordonne & ordonnons que leſditz ſeruiteurs.

GLOSSA IX.

Ancillæ cõprehẽdũtur.

COmprehendit etiam ancillas,quia maſculinum concipit fœminum.l.1.ff.de ver.ſignifi. & quia eadem ratio in vtriſque eſt,etiam mulier malitia maiori prædita eſt, quàm vir, ob id hanc exercere etiam poſſet. Ideo in illa etiam locum habebit. Et ſi de hoc fuiſſet interrogatus legiſlator, ſic reſpondiſſet.l.Titius.§.Lucius.ff.de liber.& poſthum. & Imperator hoc in ſua ordinatione expreſſit.ſic dicens,*ſeruiteurs,& ſeruantes.*

Qualitas famulorum nõ diſtinguenda.

Nec diſtinguo qualitatem famulorum,an ſint cantores,tibicines,agrarij,vel alij quicũque,cùm hic tex.indefinitè loquatur,& indefinita æquipollet vniuerſali.l.ſi pluribus.ff.de lega. 2.c. vt circa de elect.in 6.ergo omnes famuli & ſeruientes ſtipendiis,hic continentur.

Dedans vng an à compter du iour qu'ilz ſeront ſortis hors de leurs ſeruices, demanderont ſi bon leur ſemble leurſditz loyers,ſalaires,ou gaiges.

GLOSSA X.

De quo anno intelligatur hæc conſtitutio.

1 INtra annum(à die quo dominum reliquit famulus)ſalarium petere debet,vt hic, poſteà non admittitur: de quo anno intelligatur? Reſpon. de anno naturali,videlicet ſi dominum dereliquerit die vltima Decembris, finietur annus, anno reuoluto in die vltima

Decem

Decembris.Et iſta probaui in l.cum biſſextus.ff.de verb.ſign.Bar.in l.libellorum.ff.de accuſat.Iaſ. & Gomeſ.in §.rurſus.nu.33.de actio.in inſti.

2 Primò fallit,quando impediuntur petere, quia valetudine fortè, vel bello,aut alia iuſta cauſa impediti.c.commiſſa.de elect.in 6.l.fi.C.de adulter.l.ſi cum ipſe.ff.de excuſat.tutor.Iaſ.conſi.35.in quæſt.col.2.vol.1.& Albert.Brunus in verb. creditor. Bal. in authen.niſi tricennale.in prin. C. de bon.mater.Et hæc regula eſt naturalis ſecundum eum,quia vbi non eſt negligentia,ibi non debet eſſe pœna.Et ideo etiam locum habet in ſtatutis.

Caſus in quibus excuſantur famuli nõ petentes.

3 Secundò fallit,quando dominus iurauit ſoluere,quia iuramentum perpetuat actionem.l.nam & poſteà.§.ſi is qui temporali.ff.de iureiurand.dixi in tract.de mercator. minutatim venden. non conuenire huic tex.etiam ſi iurauerit, ideo habet locum iſte tex. etiam ſi iuramentum interpoſitum fuerit,vt poſt annum non recipiatur,quia iuramentum intelligi poteſt,ſi petierit tempore debito.per l.fi.C.de conſti.pecu.

4 Tertiò,non procedit hæc ordinatio in domino,qui accepit vnum addiſcentem, qui dabat ei in ſingulos annos decem aureos:nam ſi dominus non petat intra annum,vel duos ab addiſcente vel alio,poterit poſteà petere, quia ordinatio de hoc non loquitur, & intelligi debet ſtrictè in caſu,in quo loquitur,& lex loquens in debitore, non comprehendit creditorem, vel è contrariò. vt docet Bartol.& alij in l.prima.ff.de rebus credit.& Bald.in rubri.C.de rebus credit.vide quæ ſcripſi in l.creditores.ff.de verborum ſignificatio.& de hoc addiſcente vide text. in l.5. in fin.ff. ad legem Aquil.

Dominus ſalariũ ab addiſcente poſt annum petere poteſt.

5 Quartò,vitiatur in eo,qui eſt creditor in actione reali,quia tunc poteſt petere.Bal.in l.pen.C. quod cum eo.Albert.Brunus in verbo actor.13.quæſt.doct.in §.1.de actio.in inſti.dixi in tract. de mercat. minutatim venden.ideo ſi famulus reliquerit veſtes ſuas apud dominum depoſiti nomine,eas repetere poterit intra triginta annos,poſteà nõ.l.omnes.& l.ſicut.C.de præſcrip.30. annor.

Res apud do. remanẽtes poſt annum repetũtur.

6 Quintò,non procedit ſi famulus deſerat dominum,& ſtatim redeat,tunc non videtur receſſiſſe, ideo annus computabitur à die quo nouiſſimè diſcedet cum effectu,non enim videtur mulier diuertiſſe,quæ ſtatim rediit.l.3.ff.de diuort.l. quod calore. de regu. iu. & illa eſt bona cautela, quando famulus dimiſit intra annum petere,vt alliciat dominum ad dandum chirographum,ſeu vt ad ſeruitium redeat domini iterum,& hoc verum putarem,quando breui rediret, ſecus ſi poſt longum tempus.vt doct.not.in d.l.quod calore,quod erit arbitrarium iudici.

7 Sextò,quando per citationem fuiſſet interrupta hæc præſcriptio, quia famulus intra annum conuenit dominum,& lis fuit incœpta,tunc perpetuatur actio.l. nam poſteà.§. ſi temporali.ff. de iureiur.l.fin.C.de præſcrip.30.annor.ſcripſi in tract.de mercator. minutatim venden. Quod non procedit quando nullus comparuiſſet,quia tunc edictum circunductum eſt.l.& poſt edictum.§.1. ff.de iudiciis.Bald.in cap.conſuluit.colum.2.de offic.deleg.& tunc nihil proderit illa citatio. Bart. in l.ſepulchri.ff.de ſepulch.violato.

Interrumpatur quando annus ſalarij famulorum.

8 Septimò,in foro conſcientiæ non procedit. Nam ſi dominus ſciat ſe famulo debere, non eſt tutus quoad deum, quia poſſeſſor non præſcribit cum mala fide. c. vigilanti. de præſcri. fuſius in tracta.de mercat.minut.venden.ſcripſi. valet tamen ordinatio quando verba diriguntur ad debitores.vt docet Alexan.conſi.218.ponderatis.col.vlt.in 6.vol.

Dominus ſciens debere non eſt in cõſcientia tutus.

9 Vltimò,ſi rem aliquam domini famulus habeat,ſi poſteà ab eo petatur,poterit excipere de ſalario etiam poſt tempus,quia quando quis agere in ciuilibus prohibetur,excipere tamen poterit. Bar.in l.1.§.ſublata.& ibi Iaſ.in 2.lectura.ff.ad Treb.nam quæ annua ſunt ad agendum, perpetua ſunt ad excipiendum.l.purè.§.fi.ff.de excep.rei iudic.& hoc modo poterit ſibi famulus prouidere. & iſte tex.dicit *demanderont*,non dicit excipient:ergo exceptio non tollitur hic.

Excipere poſt annum de ſalario poteſt.

10 Imò dicunt Innoc.& Panor.in c.olim.1.in fi.de reſti.ſpoliato.quem refert Hippoly.Marſil. in ſing.177. malitiis, quòd ſi famulus non poſſit recuperare debitum, poterit furari rem æquiualentem.per c.dominus noſter.23. quæſtio.2. & ibi eſt glo. valde notanda. calumnia enim per calumniam repelli poteſt.glo.in verb.malignantium.in c.cupientes.in prin.de elec.in 6.quod eſt verum ſi nullum iſtorum interueniat. Primò, quòd non poſſit per iudicem ſuum debitum repetere. Secundum,quòd non ſit cum iniuria primi, apud quem fortè res erat depoſita, vel alij famuli ſuper hoc torquerentur. Tertiò,dummodò non interueniat periculum mortis,vel alterius læſionis magnæ.Quartò,quòd non interueniat peccati periculum,videlicet periurium.Ideo ſi immineret aliquod periculum iſtorum in conſcientia teneretur reſtituere.arg.c. cùm ex iniuncto. de noui ope.

11 nun.Angel.Clauaſ.in ſua ſumma in verbo.furtum.§.40. † Vbi plus dicit,quòd ſi in caſu licito furatus fuerit,& poſteà impetretur monitorium de occultis,non tenetur reuelare, quia ſuum factum legis autoritate fuit:quod eſt notandum.

Famulo quãdo furari ſit licitum.

Monitoriũ de occultis an famulos adſtringat.

Et ledict an paſſé n'y ſeront receus, ains en ſeront deboutés par fin de non recepuoir.

GLOSSA XI.

1 NON recipitur ergo famulus ad petendum ſalarium poſt annum, quo egreſſus eſt à domini ſeruitio, & hæc eſt exceptio peremptoria, quæ & litis finitæ in qualibet parte litis opponi poteſt.c.exceptionem.de exceptio.Imò impedit litis ingreſſum.c.1. de lit.cõteſt. in 6.&

Exceptio ſalarij paſti eſt peremptoria.

in 6.& quoties lex vel ordinatio loquitur,quòd non detur actio,vel petitio,tunc dabitur exceptio, etiam ad impediendum litis ingreſſum. Bar.& alij in l.1.ff.ad Macedo.& l.2.§.primo.ad Velley. & l.1.§.ſublata.ad Trebell.Aufre.in Deciſ.Tholoſ.quæſtio.67.vide Calca. conſi. 75. & exceptiones litis finitæ vocant practici fines non recipiendi,vt abundè ſcripſi in tract.meo de exceptio.

Notarij poſt quinquẽniu petere ſalarium non poſſunt in lingua occitana.

Item in patria Occitana notarij poſt quinquennium non poſſunt petere ſalaria,quę eis ex proceſſibus debentur, niſi impediti fuerint, vel diligentiam intra illud tempus recipiendi ſolutionem fecerint,vt eſt in art.27.in ordina.linguæ Occita.

Cõductores decimæ parui ſigilli Montiſpeſſ. debẽt petere intra quinquennium.

Item conductores decimæ in curia parui ſigilli Montiſpeſſulani debent petere intra quinquennium decimam Regi debitam,& ſalaria,aliàs poſteà non audientur, vt eſt deciſum artic. 77.in d. ordinatio.ſed nil petit Regi, quia conductor ſoluet Regi, nam periculum nominum eſt apud eum.l.periculum.ff.ſi certum petatur.

An ſingulorũ annorum præſcriptio ſit neceſſaria, an vna tantum pro omnibus.

An ſufficiat vna præſcriptio pro omnibus rebus , & annis, vel quot ſunt anni, tot requirantur præſcriptiones: Reſpond licet ſint plures anni debiti,tamen vnica præſcriptio ſufficit, ſicut quando vnica ſtipulatione promiſſa ſunt decem annua:quia licet ſint plures anni,vna tamen eſt ſtipulatio.l.ſenatus.in fin.ff.de donat.cauſ.mort.l.ſi Stichum.§.ſtipulatio.de verborum obligat.& vnica etiam actio competit pro omnibus,& ſingulis ſolutionibus,arg.l.plura.ff.de actio.& obliga.l.hæredes.§.de pluribus.famil. erciſcund.& vna cẽſetur præſcriptio.l.cum notiſsimi.C.de præſcrip. 30. annor. & in decimis ſufficit 40. annorum præſcriptio cum titulo ab eccleſia contra eccleſiam, quamuis plures ſolutiones annuæ fieri debeant.c.de quarta.de præſcrip.hoc abunde tractat Barb. conſi.9.vbi Chriſtus.col.2.& 3.in 3. vol.vnde ſi pro quatuor annis debebat ſtipendia dominus famulo,& hic non petierit per vnum vel duos annos, non poterit petere ſalarium etiam vltimi anni,habita præſcriptione illorum quatuor annorum.nam poſtquam erant debiti quatuor anni : & poſt vltimum quatuor annorum non petiit intra annum,amplius petere non poterit.

Et ſi ne pourront demander dedans ledit an que les loyers & gaiges de trois dernieres annèes qu'ilz auront ſeruy.

GLOSSA XII.

Salarium trium annorum peti poteſt.

SVperius præſtituit tempus famulis , intra quod ſtipendia petere debeant , videlicet intra annum,& ſi non petierint , non recipientur poſteà petentes. nunc iſte textus oſtendit an omne ſalarium debitum ipſi petere poſsint : Reſpondetur quòd à tribus annis debitum petent,& non vltra, quia vt mobilia præſcribuntur triennio. §. 1. de vſu cap.in inſti. ita & hoc ſalarium, & veriſimile eſt,quod ſolutum eſt.nam famulus non tam dudum expectaſſet ſibi exolui.& non vixiſſet,nec indutus veſtibus fuiſſet eo tempore,ſi eidem non fuiſſent ſoluta ſtipendia.

An iurare teneatur dominus.

Si tamen famulus prætenderet vltra tres annos pecuniam ſibi debitam,& ſuper hoc vellet ſtare iuramento domini, an plures annos deberet, putarem iurare teneri, quia vult eum facere iudicem & partem,æquum eſt vt iuret,alias manifeſtæ turpitudinis eſt nolle iurare,nec referre.l.manifeſtæ.ff.de iureiurand.ſcripſi in tract.de liter.obligat. artic. primo. nam licet hæc ordinatio pariat exceptionem,in conſcientia tamen non eſt tutus,ſi certò ſciat ſe debere plures annos,ſi non integrè ſoluat,vt ſuprà ſcripſi.dicunt tamen quidam quòd non tenebitur iurare dominus,cùm famulus petere non poſsit vltrà , prout hoc modo peteret, & forte conſequeretur , ob id ſtandum eſſet iſti text. qui non cogit iurare , & ſic in curiis dicunt ſeruari. vide quæ ſcripſi in tracta. de conſtitutionib. redituum.

Actio an per principẽ tolli poſſit.

An actiones poſsint tolli per principem. vide Cardinal. & alios in capit. quæ in eccleſiarum. quæſt.7.de conſtitu.& Bald.in cap.fin.ibidem.ac Barbat.con.59.optaui.in 4.vol.& doct.in §. 1.de actio.in inſtitu.& ſcripſi in tract.de mercat.minutatim venden.

Si ce n'eſt qu'il y euſt conuenance.

GLOSSA XIII.

ISTA prima limitatio poteſt referri ad pecuniam,& ad locationem. dicunt quidam famulum non poſſe petere ſalarium vltra tres annos , niſi concluſum fuerit & conuentum ſuper illo ſalario inter dominum & ſeruum,de quo diximus in tract.de mercator. minutatim venden. & hoc eſt verum, vt ibi dixi. Sed ego etiam intelligerem

Famulus petere poteſt ſalarium tantũ trium annorum, ſi conuentum fuit in ſcriptis.

hunc text.quòd famuli ſalarium trium annorum tantùm petere poſsint, & non vltrà:hoc verum eſt,niſi eſſet conuentio famuli in ſcripturam redacta,tunc permitur famulo petere ſalarium etiam quatuor & aliorum annorum,prout conuentum fuerit,quia iam conſtat debitum,igitur dominus debet probare ſolutum.l.prima.ff.de exceptio.l.prima.C.de probatio.& non ſufficeret ſi conuentio probari poſſet per teſtes,nec haberet locum iſte tex. quia dicit *conuenance par eſcript,* vbi lex requirit ſcriptutam,illa adeſſe debet.l.prima. C.de iure emphyteu. {Sed aliqui referunt ad obligationem,tamen poteſt etiam ad conuentionem referri.} tamen prima interpretatio melius conuenit,licet ſecunda ſit magis dubia:quia licet locatio ſit in ſcriptis,dominus poteſt ſoluiſſe ſine ſcriptura,

ptura, ideo hæc conſtitutio obtinet. alia docui in tractatu de mercatoribus minutatim vendentibus,quæ hîc non repetam.

Ou obligation par eſcript.

GLOSSA XIIII.

SIue manu domini,ſiue notarij hæc obligatio fuerit:& eſt ſecunda limitatio, & cùm hîc dicatur *par eſcrips*, & non dicatur *obligation publicque*, ſufficit ſcriptum eſſe, etiam ſi per epiſtolam.vt in l.Publia.ff.depoſiti.hoc etiam probat Imber.in inſtitu. foren. libro primo.§.cæterum.folio 105.de his ſcripturis & publicis & priuatis ſcripſi multa in primo Tomo ordinat.tract.de liter.obligator.& in tract. de chirograph. recognit. ſufficit igitur quòd in ſcriptis ſit obligatio,ſiue per manum notarij, ſiue per manum debitoris: & hoc eſt expreſſum in ordi.impera.Carol.ibi,*cedule,ou lettre obligatoire*,quia ſemper eſt obligatio ex conſenſu, vt patet in l.conſenſu.ff. de actio. & obligatio. & inſtitut. de obligatio.ex conſenſu.quæ eſt iuris vinculum, quo neceſsitate adſtringimur ad ſoluendum.§.1.de obliga.in inſtitu. vide quæ ſcripſi in tracta. de liter.obliga.in prin.& in §.primo,in verbo *obligations.*

Obligatio dicitur etiã manu priuata.

Ou ſommation.

GLOSSA XV.

1 INterpellatio hîc extra iudicium,ſummatio in iudicio, vt dicam artic. 13. & ſeq. in tract.de dilatio.in 3.Tomo.*en ſommation de garend,& garend formel.* licet quãdoque etiam interpellatio accipiatur tam de iudiciali quàm extraiudiciali.vt ſcripſi in rub. *des marchants vendans à detail.* Et ſola citatio ſufficiet.l.cùm notiſsimi.in princ.C.de præſcri.30.annor.Albert.Brunus in verbo,citatio.Iaſ.in l. fi.ff. de eo per quem fact. erit. Bald. de vbal.in c.ſi diligenti.col.25.fallen.8.de præſcript.etiam petitio extra iudicium,quia non eſt repetitum verbum *iudiciaire*. Sicut in tracta.de mercat.minutatim venden.fuſius ſcripſi.

Interpellatio quid.

2 Idem ſi intra tempus actum fuerit contra fideiuſſorem,vel reum:tunc ſufficit,quia interpellatio facta etiam contra fideiuſſorem prodeſt contra debitorem:& econtrariò,quia vnum eſt debitum,ex eodem fonte,& ex eadem ſcriptura, & eſt vnus contractus:& apparet per hanc interpellationem fideiuſſori factam famulum non fuiſſe negligentem,nec in malitia, ergo non curret præſcriptio.& iſtud probat Ioan.Andre.in additio.ad Speculat.in rub.de fideiuſſor. facit glo. in l.ſi fideiuſſor.§.fi.ff.mandati.cui ſententię adhęret Barbat.in rub.de fideiuſſor.in Decret. ſed quòd interruptio principalis non profit contra fideiuſſorem,allegatur tex.in l.cùm quis.§.ſi quis pro reo. ff.de ſolut.& glo.in l.1.C.de præſcrip.long.tempo.& Barto.in l.mora.ff.de verb.oblig. ideo Bal.in l.tam mandatori. C. de non num.pecu.ſic conciliat.quòd interruptio contra principalem videtur facta.ſi contra fideiuſſorem iudicatum ſolui actũ fuerit,diuerſum eſt ſi contra fideiuſſorem cõtractus,tũc interruptio principalis nõ prodeſt contra fideiuſſorem.Alex.conſi.98.ſuper eo.vol. 7.& iſtam concordiam probat Ioan.Franciſ.in tract.de præſcri.in 3.parte ſextæ partis in fi.quæſt.4.

Interpellatio cõtra debitorem prodeſt contra fideiuſſorẽ.

3 Ego verò arbitrarer interpellationem quoad hunc text.factam principali, prodeſſe etiam contra fideiuſſorem contractus,in quibus caſibus fideiuſſor poteſt ante principalem conueniri, nam cùm vt principalis teneatur,ſi petitio facta fuerit principali,valebit ſic & contra fideiuſſorem,quia habentur tanquam rei debendi quoad iſtum text.ſi principaliter ſint obligati,& vnius interpellatio prodeſt quoad alterum.Barto. in dicto §. ſi quis pro reo. & doct.in l.mora.ff.de verb.obli. etiã quia ceſſat ratio tex.quia non petit tunc famulus per malitiã,nec eſt negligens,& ſummatio interuenit intra annum,ergo & præſcriptionis interruptio,nã cùm fideiuſſor condemnari in aliquibus caſibus poſsit ad ſolutionem,multò fortius petitio contra illum interruptionem pariet.

4 Imò fortius dicerem in terminis huius tex.quod ad interrumpendum præſcriptionem huius anni ſufficeret ſi dominus daret fideiuſſorem,qui ſe pro domino obligaret.Tum quia iſte tex.excipit conuentionem partium,& obligationem in ſcriptis,vt ſuperius viſum fuit,ob id ſi fideiuſſor ſe obligaret famulo intra annum,non prohiberetur famulus illud ſalarium promiſſum,etiam vltra annum petere, tum quòd non eſt negligens, tum quòd non petit ex malitia, etiam quia interrupta eſt præſcriptio anni per iſtam obligationem & conuentionem factam.per tex.in l. naturaliter.vbi doct.ff.de vſucap.

Interrumpitur præſcriptio hæc per dationẽ fideiuſſoru.

5 Et ſic ſunt hîc tres caſus,primus eſt quando reus principalis interpellatus eſt,& tunc illa interpellatio prodeſt, vt etiam poſt annum poſsit contra fideiuſſorem etiam contractus agi per ſuprà dicta,licet non fuerit actum contra fideiuſſorem:quia vbi principale durat, acceſſorium ſequitur. l.cùm principalis.ff.de reg.iur.

6 Secundus caſus an interpellatio fideiuſſoris profit contra principalem quoad hunc text. & quoad hoc prodeſſe arbitror,quia vnum eſt debitum,& hîc interpellatio,vel ſummatio ſufficiens tantùm requiritur. Quod intelligerem verum, quando fideiuſſor poterat conueniri ante principalem debitorem,vel ſi dominus erat auſterus,& famulus cum interpellare non audebat:his caſibus interpellationem fideiuſſori factam ſufficere arbitror,vt ſuperius dictum fuit,quia hoc etiam fauorabile eſt.Nam famulus agit de damno vitando,& dominus de lucro captando.Ideo famulus

in hoc

in 6.& quoties lex vel ordinatio loquitur,quòd non detur actio,vel petitio,tunc dabitur exceptio, etiam ad impediendum litis ingreſſum Bar.& alij in l.1.ff.ad Macedo.& l.2.§.primo.ad Velley. & l.1.§.ſublata.ad Trebell.Autrc.in Deciſ.Tholoſ.quæſtio.67.vide Calca. conſi. 75. & exceptiones litis finitæ vocant practici fines non recipiendi,vt abunde ſcripſi in tract.meo de exceptio.

Notarij poſt quinquẽnin petere ſalaria non poſſunt in lingua occitana.

Item in patria Occitana notarij poſt quinquennium non poſſunt petere ſalaria,quę eis ex proceſsibus debentur, niſi impediti fuerint, vel diligentiam intra illud tempus recipiendi ſolutionem fecerint,vt eſt in art.27.in ordina.linguæ Occita.

Cõductores decimæ parui ſigilli Montiſpeſſ. debẽt petere intra quinquennium.

Item conductores decimæ in curia parui ſigilli Montiſpeſſulani debent petere intra quinquennium decimam Regi debitam,& ſalaria,aliàs poſtea non audientur, vt eſt deciſum artic. 77.in d. ordinatio.ſed nil perit Regi, quia conductor ſoluet Regi, nam periculum nominum eſt apud eum.l.periculum.ff.ſi certum petatur.

An ſingulorũ annorum præſcriptio ſit neceſſaria, an vna tantum pro omnibus.

An ſufficiat vna præſcriptio pro omnibus rebus , & annis, vel quot ſunt anni, tot requirantur præſcriptiones? Reſpond licet ſint plures anni debiti,tamen vnica præſcriptio ſufficit, ſicut quando vnica ſtipulatione promiſſa ſunt decem annua:quia licet ſint plures anni,vna tamen eſt ſtipulatio.l.ſenatus.in fin.ff.de donat.cauſ.mort.l.ſi Stichum.§.ſtipulatio.de verborum obligat.& vnica etiam actio competit pro omnibus,& ſingulis ſolutionibus,arg.l.plura.ff.de actio.& obliga.l.hæredes.§.de pluribus.famil. erciſcund.& vna cẽſetur præſcriptio.l.cum notiſsimi.C.de præſcrip. 30. annor. & in decimis ſufficit 40. annorum præſcriptio cum titulo ab eccleſia contra eccleſiam, quamuis plures ſolutiones annuæ fieri debeant.c.de quarta de præſcrip.hoc abunde tractat Barb. conſi.9.vbi Chriſtus.col.2.& 3.in 3. vol.vnde ſi pro quatuor annis debebat ſtipendia dominus famulo,& hic non petierit per vnum vel duos annos, non poterit petere ſalarium etiam vltimi anni,habita præſcriptione illorum quatuor annorum.nam poſtquam erant debiti quatuor anni : & poſt vltimum quatuor annorum non petit intra annum,amplius petere non poterit.

Et ſi ne pourront demander dedans ledis an que les loyers & gaiges de trois dernieres années qu'ilz auront ſeruy.

GLOSSA XII.

Salarium trium annorum peti poteſt.

SVperius præſtituit tempus famulis, intra quod ſtipendia petere debeant, videlicet intra annum,& ſi non petierint, non recipientur poſteà petentes. nunc iſte textus oſtendit an omne ſalarium debitum ipſi petere poſsint: Reſpondetur quòd à tribus annis debitum petent,& non vltra, quia vt mobilia præſcribuntur triennio. §. 1. de vſucap.in inſti. ita & hoc ſalarium, & veriſimile eſt,quod ſolutum eſt.nam famulus non tam dudum expectaſſet ſibi exolui.& non vixiſſet,nec indutus veſtibus fuiſſet eo tempore,ſi eidem non fuiſſent ſoluta ſtipendia.

An iurare teneatur dominus.

Si tamen famulus prætenderet vltra tres annos pecuniam ſibi debitam,& ſuper hoc vellet ſtare iuramento domini, an plures annos deberet, putarem iurare teneri, quia vult eum facere iudicem & partem,æquum eſt vt iuret,alias manifeſtæ turpitudinis eſt nolle iurare,nec referre.l.manifeſtæ.ff.de iureiurand.ſcripſi in tract.de liter.obligat. artic. primo. nam licet hæc ordinatio pariat exceptionem,in conſcientia tamen non eſt tutus,ſi certò ſciat ſe debere plures annos,ſi non integrè ſoluat,vt ſuprà ſcripſi.dicunt tamen quidam quòd non tenebitur iurare dominus,cùm famulus petere non poſsit vltrà, prout hoc modo peteret, & fortè conſequeretur , ob id ſtandum eſſet iſti text. qui non cogit iurare, & ſic in curiis dicunt ſeruari. vide quæ ſcripſi in tracta. de conſtitutionib. redituum.

Actio an per principẽ tolli poſſit.

An actiones poſsint tolli per principem. vide Cardinal. & alios in capit. quæ in eccleſiarum. quæſt.7.de conſtitu.& Bald.in cap.fin.ibidem.ac Barbat.con.59.optaui.in 4.vol.& doct.in §. 1.de actio.in inſtitu.& ſcripſi in tract.de mercat.minutatim venden.

Si ce n'eſt qu'il y euſt conuenance.

GLOSSA XIII.

ISTA prima limitatio poteſt referri ad pecuniam,& ad locationem. dicunt quidam famulum non poſſe petere ſalarium vltra tres annos , niſi concluſum fuerit & conuentum ſuper illo ſalario inter dominum & ſeruum,de quo diximus in tract.de mercator. minutatim venden. & hoc eſt verum, vt ibi dixi. Sed ego etiam intelligerem

Famulus petere poteſt ſalarium tantũ trium annorum, ſi conuentum ſuit in ſcriptis.

hunc text.quòd famuli ſalarium trium annorum tantùm petere poſsint, & non vltrà:hoc verum eſt,niſi eſſet conuentio famuli in ſcripturam redacta,tunc permittit famulo petere ſalarium etiam quatuor & aliorum annorum,prout conuentum fuerit,quia iam conſtat debitum,igitur dominus debet probare ſolutum.l.prima.ff.de exceptio.l.prima.C.de probatio.& non ſufficeret ſi conuentio probari poſſet per teſtes,nec haberet locum iſte tex. quia dicit *conuenance par eſcript*, vbi lex requirit ſcripturam,illa adeſſe debet.l.prima. C.de iure emphyteu. (Sed aliqui referunt ad obligationem,tamen poteſt etiam ad connentionem referri.) tamen prima interpretatio melius conuenit,licet ſecunda ſit magis dubia:quia licet locatio ſit in ſcriptis,dominus poteſt ſoluiſſe ſine ſcriptura,

ptura,

ptura, ideo hæc conſtitutio obtinet. alia docui in tractatu de mercatoribus minutatim vendentibus,quæ hic non repetam.

Ou obligation par eſcript.

GLOSSA XIIII.

SIue manu domini,ſiue notarij hæc obligatio fuerit:& eſt ſecunda limitatio, & cùm hîc dicatur *par eſcrips*, & non dicatur *obligation publicque*, ſufficit ſcriptum eſſe, etiam ſi per epiſtolam.vt in l.Publia.ff.depoſiti.hoc etiam probat Imber.in inſtitu. foren. libro primo.§.cæterum.ſolio 105. de his ſcripturis & publicis & priuatis ſcripſi multa in primo Tomo ordinat.tract.de liter.obligator.& in tract. de chirograph. recognit. ſufficit igitur quòd in ſcriptis ſit obligatio,ſiue per manum notarij, ſiue per manum debitoris: & hoc eſt expreſſum in ordi.impera.Carol.ibi,*cedule,ou lettre obligatoire*,quia ſemper eſt obligatio ex conſenſu, vt patet in l.conſenſu.ff. de actio. & obligatio. & inſtitut. de obligatio.ex conſenſu.quæ eſt iuris vinculum, quo neceſsitate adſtringimur ad ſoluendum.§.1.de obliga.in inſtitu. vide quæ ſcripſi in tracta. de liter.obliga.in prin.& in §.primo,in verbo *obligations*. *Obligatio dicitur etiã manu priuata.*

Ou ſommation.

GLOSSA XV.

1 INterpellatio hîc extra iudicium,ſummatio in iudicio, vt dicam artic. 13. & ſeq. in tract.de dilatio.in 3.Tomo.*en ſommation de garend,& garend formel*. licet quãdoque etiam interpellatio accipiatur tam de iudiciali quàm extraiudiciali.vt ſcripſi in rub. *des marchants vendans à detail*.Et ſola citatio ſufficiet.l.cùm notiſsimi.in princ.C.de præſcri.30.annor.Albert.Brunus in verbo,citatio.Iaſ.in l. fi.ff. de eo per quem fact. erit. Bald. de vbal.in c.ſi diligenti.col.25.fallen.8.de præſcript.etiam petitio extra iudicium,quia non eſt repetitum verbum *iudiciarie*. Sicut in tracta.de mercat.minutatim venden.fuſius ſcripſi. *Interpellatio quid.*

2 Idem ſi intra tempus actum fuerit contra fideiuſſorem,vel reum:tunc ſufficit,quia interpellatio facta etiam contra fideiuſſorem prodeſt contra debitorem:& econtrariò,quia vnum eſt debitum,ex eodem fonte,& ex eadem ſcriptura, & eſt vnus contractus:& apparet per hanc interpellationem fideiuſſori factam ſamulum non fuiſſe negligentem,nec in malitia, ergo non curret præſcriptio.& iſtud probat Ioan.Andre.in additio.ad Speculat.in rub.de fideiuſſor. facit glo. in l.ſi fideiuſſor.§.fi.ff.mandati.cui ſententię adhęret Barbat.in rub.de fideiuſſor.in Decret. ſed quòd interruptio principalis non proſit contra fideiuſſorem,allegatur tex.in l.cùm quis.§.ſi quis pro reo. ff.de ſolut.& glo.in l.1.C.de præſcrip.long.tempo.& Barto.in l.mora.ff.de verb.oblig. ideo Bal.in l.tam mandatori. C. de non num.pecu.ſic conciliat.quòd interruptio contra principalem videtur facta.ſi contra fideiuſſorem iudicatum ſolui actũ fuerit,diuerſum eſt ſi contra fideiuſſorem cõtractus,tũc interruptio principalis nõ prodeſt contra fideiuſſorem.Alex.conſi.98.ſuper eo.vol. 7.& iſtam concordiam probat Ioan.Franciſ.in tract.de præſcri.in 3.parte ſextæ partis in fi.quæſt.4. *Interpellatio cõtra debitorem prodeſt contra fideiuſſorẽ.*

3 Ego verò arbitrarer interpellationem quoad hunc text.factam principali, prodeſſe etiam contra fideiuſſorem contractus,in quibus caſibus fideiuſſor poteſt ante principalem conueniri, nam cùm vt principalis teneatur,ſi petitio facta fuerit principali,valebit ſic & contra fideiuſſorem,quia habentur tanquam rei debendi quoad iſtum text.ſi principaliter ſint obligati,& vnius interpellatio prodeſt quoad alterum.Barto. in dicto §. ſi quis pro reo. & doct.in l.mora.ff.de verb.obli. etiã quia ceſſat ratio tex.quia non petit tunc ſamulus per malitiã,nec eſt negligens,& ſummatio interuenit intra annum,ergo & præſcriptionis interruptio,itã cùm fideiuſſor condemnari in aliquibus caſibus poſsit ad ſolutionem,multò ſortius petitio contra illum interruptionem pariet.

4 Imo ſortius dicerem in terminis huius tex.quod ad interrumpendum præſcriptionem huius anni ſufficeret ſi dominus daret fideiuſſorem,qui ſe pro domino obligaret. Tum quia iſte tex.excipit conuentionem partium,& obligationem in ſcriptis,vt ſuperius viſum fuit,ob id ſi fideiuſſor ſe obligaret ſamulo intra annum,non prohiberetur famulus illud ſalarium promiſſum,etiam vltra annum petere, tum quòd non eſt negligens, tum quòd non petit ex malitia, etiam quia interrupta eſt præſcriptio anni per iſtam obligationem & conuentionem factam.per tex.in l. naturaliter.vbi doct.ff.de vſucap. *Interrumpitur præſcriptio hæc per dationẽ fideiuſſoris.*

5 Et ſic ſunt hîc tres caſus,primus eſt quando reus principalis interpellatus eſt,& tunc illa interpellatio prodeſt, vt etiam poſt annum poſsit contra fideiuſſorem etiam contractus agi per ſuprà dicta,licet non fuerit actum contra fideiuſſorem:quia vbi principale durat, acceſſorium ſequitur. l.cùm principalis.ff.de reg.iur.

6 Secundus caſus an interpellatio fideiuſſoris proſit contra principalem quoad hunc text. & quoad hoc prodeſſe arbitror,quia vnum eſt debitum,& hîc interpellatio,vel ſummatio ſufficiens tantùm requiritur. Quod intelligerem verum, quando fideiuſſor poterat conueniri ante principalem debitorem,vel ſi dominus erat auſterus,& famulus eum interpellare non audebat:his caſibus interpellationem fideiuſſori factam ſufficere arbitror,vt ſuperius dictum fuit,quia hoc etiam fauorabile eſt.Nam famulus agit de damno vitando,& dominus de lucro captando.Ideo famulus

in hoe

in hoc obtinere debet.l.iuris ignorantia.ff.de iur.& facti ignorat. & idem dicerem ſi vnum ex fideiuſſoribus conueniret,vt interruptio aduerſus omnes facta cenſeatur prædictis rationibus.

7 Tertius caſus, datio fideiuſſoris facta famulo interrumpit anni præſcriptionem, vt ſuperius vidimus:& iſta notanda ſunt.

Chirurgus aut medicus protelans morbum nõ debent habere ſalarium. Areſtum.

8 Nota vnum caſum ſing.quòd quando chirurgus aut medicus protelat morbum, nullum debet habere ſalarium.glo.& doct. in l. Martius.ff. locati, ſic pronunciauit curia contra chirurgum Formagen.die 7.Septembris. idem dicerem in procuratore & aduocato differente proceſſum per ſubterfugia & dilationes,& tunc curia nihil deberet taxare iſtis calumniosis, & non ſic calumnias exercerent.quia prædictæ rationes in illis locum habent,etiam ex dolo non debent commodum habere.c.ex parte.de reſcrip.

Suffiſante.

GLOSSA VLTIMA.

Sufficiens interpellatio quæ dicatur.

SVfficiens interpellatio dicitur tam in iudicio,quàm extra iudicium, vt ſuperius dixi, & huic ſententiæ inhæret etiam Imbert.in inſti.foren.lib. 1. §. cæterum. Sed in mercatoribus iudicialem tantùm putat ſufficientem, quod ſuperius reprobaui : & exponendam ibi eſſe diſiunctam pro coniuncta, quamuis hoc ſæpe fiat exigente re.vt l. ſæpe. ff. de ver.ſign.vbi ſcripſi.alia docui in d.tract.de mercator. minutatim venden. ad quem nunc reücio: de his gratias Deo agens.

TRACTATVS

DE PANNARIIS MERCATORIBVS.

Rubri. *Des drappiers.*

Articulus primus.

FRANCOIS par la grace de Dieu Roy de Frãce à tous preſents & aduenir. Comme de la part de noz chers & amez les drappiers drappants de la ville de Darneſtal, nous euſt eſté preſentee requeſte, contenante que puys quarãte ans ilz ſe ſont du tout appliquez a la manufacture des draps de petit pris, comme de vingt a trente ſolz tournois l'aulne, pour la commodité de noſtre peuple : a laquelle manufacture eſt accouſtume de tout temps vſer de laines taintes, excluſiuement de blanches, & faire fouller les draps au moulin pour la paruité du pris deſdicts draps, & groſſeurs deſdites laynes ainſi taintes, & leſquelles demeurent parbolleües a la tainture: tellement, qu'ilz ne pourroient faire leſdits draps bons & loyaux, ſinon qu'ilz fuſſent d'vne aulne de laine entre deux liſieres ſeulement, tant ilz ſont foullez pour les mettre en eſtat deu, loyal, & marchant. Et n'ont leſdits ſuppliants de temps immemorial aucunement eſté vexez, moleſtez, ou trauaillez a la manufacture de leursdits draps, pourueu qu'ilz euſſent ladite liſſe d'vne aulne, ou enuiron. Et combien que la drapperie de noſtre ville de Rouen, ſoit directement diuerſe, en icelle ait diuerſe façon de drapper, neantmoins ſoubz vmbre de quelque ancienne ordonnance faite pour ladite drapperie de Rouen, y ha enuiron quarante ans, qui toutesfoys pour l'impoſſibilité & incõmodité d'icelle ne fut oncques obſeruee ne gardee, les tõdeurs en table ſeiche & leurs conſortz marchants, regratiers, & autres s'efforcent à ſubiectir leſditz ſuppliants, faire leſdits petits draps ſelon ladite ancienne ordonnance reuoquee par non vſance pour ſadite incommodité & impoſſibilité. Nous humblement requerants que pour la conſeruation de noſtre droit, bien de la choſe publique, & ſoulagement de noz pauures ſubietz, leur voulſiſsions ottroyer commiſſion adreſſante au bailly de Rouen, ou ſon lieutenant, pour informer ſur la forme

& maniere

& maniere de ladite manufacture en ladite vallee de Darneſtal, & ſpecialement touchant ladite laiſſe pour ladite information faite, y eſtre par nous pourueu & ordonné vn merc auſdits draps pour la difference d'iceux auec les autres draps des autres drappiers. Et pareillemẽt de la part de noz chers & bien amez les manans & habitans de noſtre ville de Rouen, nous euſt eſté preſentee autre requeſte, tendans à ce, que pour les cauſes contenues en icelle, nous leur voulſiſſions ottroyer lettres pour informer ſur la commodité ou incommodité de certaine nouuelle creatiõ d'office de viſiteur de draps en noſtre dite ville, & de faire ladite viſitation en la halle dudit Rouen. Leſquelles requeſtes nous euſſions renuoyé audit bailly de Rouen, ou ſon lieutenant, pour ſur icelles appellé noſtre procureur en ſondit bailliage informer, & les informatiõs ſur ce faites nous renuoyer auec ſon aduis & celuy de noſtredit procureur, pour ce fait: & le tout veu y eſtre par nous pourueu comme de raiſon. Suyuant leſquelles lettres & cõmiſſion, noſtredit bailly de Rouen, ou ſondit Lieutenant auoit informé & les informations communiqué à noz aduocats & procureur dudit Bailliage: & à pluſieurs autres notables perſonnages & marchants nous auroit leſdites informations & leur aduis enuoyez. Sçauoir faiſons que veuës par nous en noſtre Conſeil eſtãt lez noſtre perſonne, leſdites requeſtes, commiſſions, informations & aduis deſſuſdites, Auons par la deliberation des gents de noſtredit Conſeil, & pour le biẽ, prouffit & vtilité de ladite manufacture, trafficque, & marchandiſe deſdits draps, & oſter à l'aduenir toute occaſion de delinquer audit eſtat, eu égard & conſideration à la grande & quaſi ineſtimable manufacture deſdits draps, faits audit lieu de darneſtal, parroiſſes de Caruailly: Lõgpaon, Bourdeuy le viuier, & autres lieux circonuoiſins, voulu, ſtatué & ordonné, & de noſtre propre mouuemẽt, certaine ſcience, pleine puiſſance, & auctorité Royal, voulõs, & ordonnõs par Edict perpetuel & irreuocable, qu'en ladite vallée de Darneſtal, en laquelle ſont ſituees & aſſiſes leſdites parroiſſes, ſoiẽt doreſenauãt cõmis quatre gardes des maiſtres dudit meſtier pour faire la viſitation de tous leſdits draps faits en ladite vallée eſtants en eſcreu, & apres le dernier appareil, pour par eux marquer leſdits draps trouuez loyaulx, leſquels nous voulons & ordonnõs eſtre d'vne aulne de laiſſe entre deux liſieres, & faits & compoſez de treize à quatorze cents fils, ſur peine de confiſcatiõ & forfaiture deſdits draps. Et pour faire ladite viſitatiõ ſera eſtablie audit lieu de Darneſtal vne maiſon, en laquelle à certain iour de la ſepmaine, que par leſdits artiſants & maiſtres dudit meſtier ſera aduiſé, iceux artiſants apporteront leurſdits draps pour en ce lieu eſtre veus & viſitez, & marquez par leſdits gardes. Auſquelz & tous autres nous faiſons inhibitions & defences par ces preſentes, ne faire ladite viſitatiõ deſdits en la halle dudit Rouen. Et ſi par cy apres eſtoiẽt trouuez aucũs draps de ladite manufacture de Darneſtal non marquez, expoſez en vente, Auons declairé & declairons iceulx à nous confiſquez, & pour ôſter toute occaſion de faueur auſdits gardes, voulons & ordonnons iceux gardes eſtre tenuz reſpondre aux marchants qui aurõt achepté deſdits draps vicieux, qui ſe trouueront auoir eſté par eux viſitez & marquez.

Si donnõs en mandement au baillif de Rouen, ou ſon lieutenãt, que noſtre preſent Edict, ordonnãce, & vouloir il execute & face lire, publier, & enregiſtrer, obſeruer & garder de point en point, ſelõ ſa forme & teneur, ſans aller ou permettre eſtre allé ou fait aucune choſe directement ou indirectemẽt au cõtraire, par quel-

que perſonne que ce ſoit: En cõtraignant à ce faire, ſouffrir, & à noſtredit edict, vouloir & ordonnãce obeyr entierement, reaumẽt, & de fait, & par toutes voyes deuës & raiſonnables, tous ceux qu'il appartiendra: Nonobſtants oppoſitions, appellations, lettres, vſages, ſtyles, ordonnances, mandemens, & autres quelz conques choſes a ce contraires. Pour leſquelles ne voulons l'effet & execution de noſtre preſent edit, vouloir & ordonnãce eſtre aucunement differee, retardee ou empeſchée: ains à icelle auons de noſtre propre mouuement & certaine ſcience, plaine puiſſance, & autorite Royal, deſroge & deſrogeons par ceſdites preſentes. Par leſquelles nous mandons en outre audit baillif de Rouen, ou ſondit lieutenãt, faire l'execution de ceſdites preſentes, & tout ce que pour icelles il verra eſtre neceſſaire. Et affin que ce ſoit choſe ferme & ſtable à touſiours, nous auons fait mettre noſtre séel à ceſdites preſentes, ſauf en autres choſes noſtre droit, & l'autruy en toutes. Donné à Mont Real, en Bourgongne, au moys de May, l'an de grace mil cinq cents quarantedeux. Et de noſtre regne le vingthuitieſme.

1 IN hac prima conſtitutione & ordinatione pannariorum ſtatuitur ratione vtilitatis publicæ conſeruandę, ne adulteri panni & improbi fiant in oppido Darneſtal, & locis circumuicinis in Normania: vbi quotannis fit pannorũ multitudo: verùm quia corrumpere eos ſatagebant, ob id ſtatuit Rex ſequentia.

Panni ulna taxata.

2 Primò, dicit ad commodum & vtilitatem populi, artifices loci Darneſtal conficere pannum ſolitos modici valoris, nempe vt vlna vendatur à viginti vſque ad triginta ſolidos, quod eſt valde vtile plebi, vnde cõſtitutio ad vtilitatẽ populi fieri debet. c. erit autem lex. iiij. diſt. ſcripſi in proœ. conſti. regiar. vnde pulchrè fuit olim à Philippo pulchro ſtatutum, quòd deinceps nullus ferret veſtem ex panno empto vltra viginti quinque ſolidos pro vlna. Cuius conſtitutionis verba inſerui in tract. de pannis aureis. in fi. ibi vide.

Cuſtodes præficiũtur ad pannos probandos.

3 Secundò, ſtatuit quatuor cuſtodes, (quos *Gardes* vocant) præfici in illo oppido Darneſtal: & ex magiſtris dicit eligendos, quia ille qui committitur ad probandum aliquid, oportet quòd inſignitèr illud cognoſcat. in l. quibus. ff. de verborum & rer. ſignific. ideo vult vt præficiantur magiſtri, non tyrones. §. cumque. in proœmi. inſtit.

Cuſtodes à quo eligantur.

4 Tertiò, vult quòd ex magiſtris dicti artificij aſſumantur, quia alij artifices non poſſent de hoc iudicare, etiam de his magiſtris, & non de exteris, ne ſi ex aliis eligerentur, ciues eos poſsint reprobare, ſed à quo ſint eligendi: videtur quòd à ciuibus. vt in l. ij. C. de ponderator. lib. x. vbi in qualibet ciuitate debet eligi aliquis, qui de auro cognoſcat, an bonum improbúmve ſit. Contrarium tamen credo, quòd hi cuſtodes & *Gardes* à Rege ſint eligendi, tum quòd hic ab ipſo conſtituantur, & non dat electionem villæ de Darneſtal, tum quia agitur de pœnæ impoſitione magnæ: & ad curam principis magiſtratuum creatio pertinet. l. vna. ff. ad legem Iuliam de ambitu.

Magiſtro electo eſt credendum.

5 Et hoc expreſsè docet patruus meus Iacob. Rebuff. in d. l. ij. de ponderat. lib. x. in menſuris, & quòd ille qui præeſt ponderi, vel viſitationi. ſi approbet, vel improbet, eſt ei parendum, & credendum, & tenetur iurare in principio ſui officij, & non in ſingulis actibus. vt in auth. iuſiurandum quod præſtatur ab his. col. ij. vel præficientur à magiſtris illius artis præſentibus gentibus Regiis ſecundum conſuetudinem ibi vigentem: videlicet præſente magiſtratu, procuratore, & aduocato Regio, & niſi ſit in contrarium conſuetudo à Rege præficitur, vel niſi ipſe hoc permiſerit illi.

Domus ad uiſitandos pannos, & in loco publico conſtitui debet.

De Scipione Naſica.

6 Quartò, decernit, vt domus ibi deputetur ad pannariorum viſitationem faciendam, ad quam omnes deferentur panni, ibique viſitabuntur, & ſignabuntur: ergo ciuitas hanc domum cõſtituet, & in loco publico vt illic facilius homines conuenire poſsint. Sicut dicimus de Scipione Naſica, cui publicè domus in ſacra via data fuit, quo facilius conſulere poſſet. l. ij. §. iuris. ff. de orig. iur. & publicè ibi panni viſitabuntur, de quo loquitur Barba. conſ. lxxxviij. Illud. in iij. vol.

Officiũ cuſtodum.

7 Quintò, declarat iſtorũ cuſtodum officiũ, vt ſit viſitare pannos omnes factos, & probos approbare, & reprobos abiicere. arg. l. ab arbitro. ff. qui ſatiſda. cog. alioqui cuſtodes tenẽtur vt ſequitur.

Signũ pannum ſua auctoritate, falſi pœna tenetur.

8 Sextò, vt ſciatur approbatio iſtorum cuſtodum, debent ipſi notare ſingulos pannos, & ſigna eis imponere, videlicet ſigna Regis vel ciuitatis, *la marque du Roy ou de la ville*, vel vtrũque. l. Quintus. ij. §. ſi autem aurum. ff. de auro & argen. leg. l. penul. de aquæductu lib. xj. C. Et pãni Rothomageo. eo quòd excellentes ſunt, ſolent vtroque notari ſigno, ſed ſi quis ſignum ſua autoritate imponeret, tanquàm falſarius puniretur. teſte Bald. in l. j. C. quæ res vendi non poſſunt. & panni ſic ſignati confiſcati eſſent, vt in hoc tex. patet.

Fiſcus omnia recipit, & mala purgat.

9 Septimò, ſtatuit latitudinem pãnorum & filorum, & alios improbat, & ad fiſcum redigit, niſi ſint latitudinis hic ſcriptæ & bonitatis, & per hoc datur cognitio viſitatoribus, vt ſi panni iſta non contineant, fiſco adiudicentur: fiſcus enim bona & mala recipit, & omnia intra ſtomachum purgat. Bal. in c. vno. col. 3. de alaud. in vſib. feud.

10 Octauò,aſsignabitur ab ipſis enſtodibus iunctis magiſtratibus & magiſtris pannorum, dies in hebdomada certus, quo omnes Pannarij ,tenebuntur illuc afferre omnes & ſingulos pannos factos ſeu cōtextos,vt ibi viſitentur,& notētur.& ſi alibi fiat viſitatio,non valebit,poſtquam locus ſemel fuerit deputatus,ſicut de ſentētia dicitur in l. ſi vt proponis.2.C.quomodo & quando iud.

Signari in certo loco panni debēt.

11 Nono,ſi inueniantur panni in dictis locis facti,non tamen fuerint ſignati, declarantur confiſcati Regi.præſumuntur enim improbi,& clam facti,& quantum iſti panni pertendi debeant,& qua vlna menſurati habetur in rubt. *des aulnes & aulnages*,in ordinatio.Reg.

Non ſignati panni confiſcati.

12 Vltimò,vt iſti viſitatores,& cuſtodes bona fide,& non fauore expleant ſuum officium:vult vt ipſi cuſtodes teneantur mercatoribus, ſi improbi panni illic inuenti fuerint poſt eorum viſitationem:quia ſi panni non contineant ſtatutam hîc latitudinem, non debent ſignari , & ſi ſignati fuerint,tenentur præfati viſitatores mercatoribus , qui illos emerunt ad id,quod intereſt iſtorum mercatorum,& erunt panni confiſcati.hæc eſt p:imæ conſtitutionis ſumma, quæ licet ſit localis, tamen ratio illius ſumi poteſt, & ſeruati in alis locis:prout doct.ſcribunt in c.vno.quæ ſint Regalia. in feud.

Cuſtodes approbantes pannos improbos ad quid teneantur.

13 Quæro,quid veniat pannorum appellatione?Bar.dicit contineri ea, quibus quis induitur,in l.diuus.ff.de bonis damnatot.Ego verò putarem Pannorum *des draps*,nomine:venire eos tantùm pannos, qui ex lana confecti ſunt,non verò ex lino:quia non vocatur pānus,ſed tela : ob id non venit. vnde ſi quis donet veſtem ex panno,non venit ex ſerico vel ex lino: quia non eſt pannus. Barto.in l.veſtimentum.ff.de auro & argen.lega. & quando veſtis debetur, ex quo panno tradi debeat? Reſpon.ſecundum conditionem perſonæ,cui debetur.l.ſed & ſi.§. ſufficienter. ff.de vſufruct.abundè ſcripſi in priuileg ſcholaſtico xciiij.

Pannorū nomine quid veniat.

FRANCOIS par la grace de Dieu Roy de Frāce: à tous ceux qui ces preſentes lettres verrōt, ſalut. Noz chers & bien amez les gens de trois Eſtatz de noſtre pays de Languedoc, nous ont fait dire & remōſtrer,que cōbien que par noz predeceſſeurs Roys Charles viij. & Loys xij. derniers decedez (que Dieu abſolue) cōſiderans le biē,proufit & vtilité,prouenāt à la choſe publique des pays de Lāguedoc,du faict de la drapperie que ſe fait ordinairemēt auſdits pays,euſſent par leurs Edicts & ordonnances,inhibé & defendu,qu'il ne fuſt loiſible ne permis faire entrer,cōduire,vēdre,n'achepter par mer ou par terre,directemēt ou indirectemēt en noz Royaume, pays & Seigneuries, meſme en noſtredit pays de Languedoc,aucuns draps n'autre facture de laine de Parpignā,Cathellōgne,Sardoigne,& de Caſtille,ſur peine de cōfiſcation deſdits draps,& d'amende arbitraire enuers leſdits infracteurs deſdites ordonnances & defences,leſquelles ordonnances & defences auroient eſté publiees par pluſieurs & diuerſes foys es villes & lieux de noſtredict pays de Languedoc. Et pareillement en noſtre ville de Lyon,neātmoins ainſi qu'auons eſté aduertis, pluſieurs ſe ſont efforcez, & efforcent chacun iour amener, vendre, & achepter deſdicts draps de Parpignan, Rouſillon,Cathellogne,& autres eſtrangiers prohibez & defendus en noſtredit Royaume,pays,Seigneuries, au comptant & meſpris deſdites ordonnances,defences,& au grand preiudice,& dommage de la choſe publique de noſtredit pays de Languedoc,ainſi que leſdits gens des trois eſtatz dudict pays nous ont humblement faict dire,remonſtrer,requerans noz lettres de prouiſion. Pource eſt il,que nous ce conſidere deſirās le bien & augmētation de la choſe publique de noſtredit pays,& noz ſubiects d'iceluy eſtre cōſeruez & entretenus en leurs priuileges, franchiſes & libertez auons voulu & ordonné, voulons & ordonnons en approuāt & reiterant par nous leſdites ordonnāces,prohibitions, & defences faites par noſdits predeceſſeurs Roys,qu'il ne ſera loiſible à aucuns marchants n'autres perſonnes quelſcōques, d'admener ou faire admener,entrer,conduire,vendre,n'achepter,en noſtredit pays de Languedoc,n'ailleurs en noſtredit Royaume, pays & Seigneuries, aucuns draps de laine, à ladicte manifacture deſdicts pays de Parpignan, Cathellongne, Sardoigne, Caſtille, n'autres

lieux eſtrangiers,et à tous noz ſubiets,ſur peine de confiſcation deſdits draps,et d'amende arbitraire contre ceux,qui ſeront trouuez auoir fait le contraire.

Si donnõs en mandement par ceſdites preſentes à noz amez & feaux Conſeilliers les gẽs de noſtre cour de Parlemẽt de Tholoze, Seneſchaulx dudict Tholoze,de Lyon,& de Beaucaire,& de Carcaſſonne,gouuerneur de Montpellier, & à tous noz iuſticiers,officiers,ou leurs lieutenants, & chacun d'eux,cy comme appartiendra, que noz preſentes ordonnances,approbation, & reiteration de ces prohibitions, & defences ilz entretiennent, gardent & obſeruent,facent lire publier & enregiſtrer,tant en noſtredicte cour de parlement qu'en chacun de leurs ſieges,& iuriſdictions,à ce qu'ilz n'ayent excuſe d'ignorance. Et procedent par eux contre les infracteurs de noſdites ordonnances eſdictes peines,& autres qu'ilz verront eſtre à faire par raiſon:car tel eſt noſtre plaiſir. En teſmoing de ce nous auõs fait mettre noſtre ſéel à ceſdites preſentes:au vidimus deſquels pource que l'on pourra auoir à beſongner en pluſieurs & diuers lieux, fait ſouz ſéel Royal ou collatiõnez par l'vn de noz amez & feaux notaires & ſecretaires de la maiſon de France,Nous voulons foy eſtre adiouſtée cõme à ce preſent original. Donné à Paris le douzieſme iour de Iãuier,l'an de grace mil cinq cens trentehuit. Et de noſtre regne le vingtcinquieſme. Par le Roy,Le Seigneur de Belly,Conſeillier & maiſtre des requeſtes ordinaire de l'hoſtel preſent. De la Cheſnaye.

Articulus ſecundus.

Augere imperiũ & Regnũ,Imperator & Rex debent.

IN hac ſecunda conſtitutione ſtatuitur,quod ſequitur, duplici ratione videlicet propter vtilitatem publicam,& ipſius augmentum:augere enim debet Imperator imperium, ideo vocatur Auguſtus, ſi glo.credatur in proœ.inſtit. & Digeſt. Sic & Reges regnum augere debent,& ideo prohibetur alienare vnam de ciuitatibus regni.c. intellecto.de iureiuran.ſcripſi in arbor.feudor.

Priuilegia ſubditis ſeruanda.

Secunda ratio eſt,vt conſeruentur ſubiectorum priuilegia : ſubiecti enim maiorem erga principem gerunt deuotionem,ſi eorum priuilegia conſeruet , maximè ea quæ in contractum tranſierunt , ſicut priuilegia linguæ Occitanæ. doct. in cap.1.de proba. ſcripſi in præfatio. ad rubt. de colla.in concor.

Panni exteri in regno uendi non debent.

Statuit ergo Rex, ne panni extra regnum facti in regnum portentur, vendanturq; néve emantur,vt panni in Regno facti facilius vendi poſsint: & ſuper illis commercium haberi, & hoc ſub pœna cõfiſcationis,& mulctæ:quod limitatur in mercatore,qui tempore huius ordinationis erat extra regnum,tunc ſi in regnum detulerit pannos,non confiſcabuntur:quia ignorãtia puniri non debet.l.generali.C.de tabula.lib.10.facit c.fin.qui matri.accu.poſ.Albert. Gandi.in tracta.de maleſic.in rub.de rebus non portand.contra deuetum.col.penul. Idem ſi mercator Gallus conduceret hos pannos:vt deferret in Angliam,tunc panni non debent capi,nec confiſcari: quia hæc ordinatio debet intelligi quando portarentur,vt in regno remanerent,& ibidem venderentur:ſecus ſi per tranſitum ad alia transferrentur loca.hoc docet Paul.Caſtr.in l. cætera.§.ſed & ſi quis.ff. de leg.1. & Alex.conſi.86.viſa inquiſitione.in quarto vol. niſi cauſa fraudis hoc dicerent.

Panni exteri quando non confiſcantur.

Item punĩetur etiam,ſi vnum tantùm pannum ferant vendendi gratia per hoc verbum,*au-uns*, gloſ.in clem.vna.de foro compet.ſcripſi in interpreta.auth.habita. in verbo aliquam. C. ne filius pro patre : vide Lucam de Penna, in l.nemo.q.2.C.de curſu publ.lib.12.

Exterus mercator deferens pannos prohibitos an puniatur,

Item,hodie ſi mercator exterus ignorans hanc conſtitutionẽ portauerit pannos,ipſe non amittet pannos ſuos,nec confiſcantur:quia non ligatur ignorans.l.fi.ff.de decret.ab ord.facien. & non potuit lex imponi Foren.non ſubdito.l.fi.ff. de iuriſdict.omnium iudicum. Sed tunc poteſt prohiberi,ne vendat pannos in regno,& foras debet eiici,non verò panni eius confiſcari debent,ſi vt dixi,ſit ignarus conſtitutionis:quia eſſet contra.l.cotem.ff.de publica. Gandi.in dict.tracta.verſic. præterea circa materiam.& verſicu.ſed ſtatutum.refert,& ſequitur Hippoly.Marſil.in l.fi. nu.129. ff.de iuriſdict.omni.iudic. quia Rex non poteſt non ſubditis legem indicere.l. cunctos populos. C.de ſumma trinit.l.1.C.qui pro ſua iuriſdi.& l.fi.de inceſt.nupt.Præterea non procedit, quando aliquis deferret veſtes ex his pannis ſui tantùm vſus gratia,tunc hoc non videtur prohibitum. vt probat.l.in lege cenſoria.ff.de verborum ſignificatio. vbi ſcripſi taxationem pannorum. vide in rubr.*de la taxation des viures*.articu.quinto, & ſequen.

Alia poſſunt ſuppleri ex rub.de mercatot. minutatim venden. taxationem pannorum & purpuræ:videre etiam pores in rubr.*de la taxation des viures*,in ordinatio.Reg.quæ erunt ex his expedita.Lau s Deo & virgini Mariæ ac omnibus cœlicolis. Amen.

TRACTA

TRACTATVS

DE PANNIS AVREIS, ARGENTEIS, SERICIS ET PVRPVRA.

1 SCiendum eſt olim apud Romanos purpuram fuiſſe in duplici differen- *Purpura*
tia, quædam erat quæ murice tincta erat, & hæc patriciis in vſu erat. erat *duplex.*
enim pro maieſtate in pueritia: maximeq; patricium ordinem à plebe di-
uidebat, namq; patriciis Tyriç muricis purpura dabatur: cùm equeſtris or
do & plebeius purpuram non inducerent: Cuius vſum Plinius antiquiſſi-
mum notauit. tribuno enim plebis, vel plebeio homini purpuram induc-
re nulli fas erat: hi enim penulis breui villo præcipuè Plinij tempore aut
2 lacerna vtebantur, teſte Alexan. in lib. Genial. quinto. c. 18. † Verùm quia
nitimur in vetitum, plebeij hanc purpuram ſemper affectabant, aliam à patricia diſtinctam penè
adulterinã confinxerũt, quæ vocata eſt plebeia, erat enim fuſca, & obſoleta, non murice cõchilio
& cocco, ſed herbarum ſuccis infecta. Quç duo genera vſque ad noſtra tempora peruenerunt. Eſt
enim purpura quam Gallicè *l'eſcarlate*, vocamus, principi de iure affecta. l. 3. C. de murilegul. lib. 11.
vbi Rebuffi. Altera eſt plebeia, quæ facta eſt inſtar purpuræ. Et eſt rubea ſicut purpura, ſed non ſic
3 tincta eſt, & vocatur *drap Rouge*, ſiue *de la graine*. † Eſt etiam adhuc duplex purpura, vna penitus
rubea, altera fuſca, imperator tamen prohibet lanam in ſpeciem ſacri muricis intingere, & con-
4 trafacientes capitali pœna ſtatuit puniendos in d. l. 3. † Et ſic purpurã deferre ſpectat ad prin- *Purpura ad*
cipes, & eſt prohibita, vt in d. l. temperent. de veſtib. olob. lib. 11. ac itidem Imperator Theodoſius *principes*
purpuræ nundinas vetat. in l. fin. C. de veſtib. olob. lib. 11. & qui vendiderit, ſciat ſe fortunarum ſua- *ſpectat.*
rum, & capitis ſubiturum eſſe diſcrimen. l. 1. C. quæ res vendi non poſſunt. taxatam purpurã vi-
5 de in titulo *de la taxation des viures* Artic. 5. in his ordina. † Et appellatione purpuræ, omnis ge-
6 neris contineri putat Vlpia. in l. ſi cui lana. §. vlt. ff. de legib. 3. † Sed coccum putat non conti-
neri ſed Buccinum & Ianthinum. ſic legit Catheli. Cotta in 2. parte Memoral. in verb. purpuræ. *Buccinum.*
dicens buccinum inter genera Concharum minorem eſſe purpuram, eſt enim ad ſimilitudinem
buccini, quo ſonus editur, de quo Plinius lib. 9. c. 36. cum quatuor ſeq.
7 Ianthinum autem viola eſt purpurea, vnde Ianthina veſtis violacea interpretatur ἴον enim *Ianthina.*
viola, & ἄνθος, flos, quia ex colore floris violæ fit. Plinius lib. 21. c. 6. & Martial.

Coccina famoſæ donas, & Ianthina Mœchæ,
Vis dare quæ meruit munera, mitte togam.

8 De quo in d. l. 1. C. quæ res vendi non poſſunt. Hodie tamen in hoc Regno permittitur om- *Purpura ho*
nis generis purpura de conſuetudine, ſiue ſit vera purpura, ſiue adulterina, vel fuſca: & pro inſigni *die permit-*
eam vſurparunt Cardinales, necnon curiarum ſupremarum præſides, ac conſiliarij, doctores re- *titur.*
gentes, ac puellæ neogamæ, & ſic non punitur purpuram deferens in hoc Regno. { Erat & genus
veſtis apud Rom. & erat multiplex, vt docet Laz. in commenta. reipub. Rom. lib. 8. c. 8. }
9 Secundò, fuit populo à iure veſtis aurea prohibita, & imperatori reſeruata, quia ſine magno *Aurea veſtis*
ſumptu haberi non poteſt, & eſt nimis ſplendida: de hac loquitur l. 1. & 2. C. de veſtibus. olob. lib. *ſoli princi-*
11. & dicit Budæus in ſecundis annotationibus, ibi eſſe legendum holobrizis, ab ὅλο quod totum *pi.*
ſignificat, & ὀβρίζω auro, quòd veſtis tota ſit aurea, & imperator non ſolùm prohibet auream ve-
ſtem, verùm etiam auratam ibidem.
10 Tertiò, veſtis holoſerica id eſt tota ſerica prohibetur, & Cornel. Tacit. lib. 11. Hiſtor. Auguſt. *Holoſerica*
ait, imperante Tyberio ſenatuſconſul. prohibitum fuiſſe, ne veſtis ſerica viros fœdaret, & idem ve- *& ſerica*
ſtem holoſericam viris omnibus interdixit, vt refert Fla. Vopiſc. in Tacito, ac etiã Imperator Va- *quæ dicatur.*
lenti. in l. 1. C. de veſtib. olob. lib. 11. & Alexand. Seuer. Imperator veſtes ſericas raras habuit, holoſe-
ricas nunquàm induit, ſubſericas nunquàm donauit. Subſerica dicitur quæ non eſt plenè ſerica, vt
ſcribitur apud Suetonium in vita Caligul. & Lamprid. in Alex. Seuer.
11 Et tunica ſeu veſtis eſt multiplex, primò pellicea, quam Deus dedit Adç & Euç poſt peccatũ. *Tunica mul*
Geneſ. 3. c. alia eſt talaris, aut manicata, pectoralis, loculata, roſata, coccinea, aut ſerica, aut bomby- *tiplex.*
12 cina. Lucas de penna in l. 2. C. de veſtib. olob. lib. 11. ſcripſi in l. veſtis. ff. de ver. ſig. † Hodie Galli
maximè in diuerſitate indumentorum excedunt. Nec prohibentur ſimpliciter veſtes ſericeæ, ſed
deferre veſtem ſericã ſuper thorace ſerico, vel tunica, hoc prohibetur in vltima ordinatione, quç
poſteà fuit declarata per Regem, vt portans veſtem ſerico duplicatam ſuper tunica non incidat
in pœnam, videte illam declarationem in fine huius tituli. Volater. lib. 27. rub. quas quiſque popu-
13 lus veſtes repererit ſic ait. † Noſtra verò ætate Ludouicus 11. Galliæ, & Alphonſus Siciliæ, ac *Principes ui*
Mathias Pannoniæ Reges vili amicti panno à vulgo non cognoſcebantur: & vix Veſpaſia. vt do- *li veſtiti ha-*
cet Alex. lib. Genial. 5. cap. 18. { Alex. Seuerus dicere ſolebat Imperium in virtute eſſe, non in de- *bitu.*
core. chlamydes hirtas Seueri, & tunicas, vel macrocheras ex purpura non magna ad vſum re-
uocauit ſuum, teſte Lamprid. in Alex. Seuer. } *Veſtes inter*
14 Quartò hodie etiam prohibetur veſtis argẽtea, vt inferius patet, in his ordinatio. quamuis in *textæ pro-* *hibitæ.*

iure ou ne non memini me legiſſe prohibitam fuiſſe,ſed quia eſt nimis ſumptuoſa , ob id prohibita per has ordinationes.

Non intelligitur hæc ordinatio in mulieribus.

15 Quintò,hodie per ordinatio.3.infrà prohibentur etiam veſtes intertextæ auro , vel argento, aut aliis ibidem nominatis Et Deuteron.c.22.ſic ſcribitur, Noo indueris veſtimento,quod ex lana,lino q; contextum eſt.etiam prohibetur in d.l.i.C.de veſtib.olob.lib.11.

16 Sexto,iſta de iure erant olim viris prohibita. in l.2.C.de veſtib.olob.lib.11.Nemo vir. vbi dicunt doct.ſtatutum prohibens porta e veſtes auratas,non iotelligi in mulieribus . nec Seneſchallus poſſet illud ſtatutum facere. teſte Rebuffo ibi, & Bened. in repet.capitu.Raynutius.in verbo, duas.nu.32.cum ſeq.de teſtamen.Etiam hic excipit Reginã,ſororem, & domicellas illis ſeruiẽtes.

Statuta contra dominas ne margaritas deferant non ſunt extendenda.

17 Vnde dicit Bal.in l.quòd oon ratione.ff.de legi. quòd ſtatuta quæ fiunt contra dominas , ne margaritas vel alias gemmas deferant,ſunt præter ratiooẽ.Ideo oon debent extendi, vt etiã notat Socy.in c.venicos.col.12.ver.prætereà,de accuſa.dicẽs hæc ſtatuta ſapere iniquitatẽ,quia mulieres melius cõſeruaot ſua veſtimẽta,quàm viri,& noo tantùm in veſtimeotis exponũt.Rebuff.in d.l.2.

Incommoda ex veſtibus & ornamentis.

18 Ego tamen eas leges vel ſtatuta iuſta eſſe puto,eo quia rationes quas inferius ſcribam in illis locum habeant:audiuimus enim plures mulieres ob laſciua veſtimenta eſſe proſtitutas Ideo hæc occaſio eſt tollenda.l.item apud.§.ſi quis virgines.ff.de iniur. { Imò Liuius ſcribit lib.4.Macedo. belli purpuræ vſum duntaxat fęminis interdictum fuiſſe , & C. Opius trib. plebis legem tulit oe qua mulier plus ſemiuncia auri haberet , néue veſtimento verſicolori vteretur, oéue iuncto vehiculo in vrbe opidóue, aut propius inde mille paſſus, niſi ſacrorum publicorum cauſa veheretur,vt eſt apud Liuium de bello punico,quæ poſtea abrogata fuit.}

Mulieres ex ſuperfluo veſtitu meretrices cognoſcuntur.

19 Certum eſt quòd veſtes inquirere valde ſplendidas,& oſtri marini cruore tinctas,inſignis eſt ſtultitia.vt Stobæ.in ſermo.83.docet , additq; ſi mulier ſuperfluo veſtitu & luxu non fuerit veſtita,amores illegitimi eam ooo ſollicitabunt,ſed marito,proli,totiq; familiæ amica erit. Nam quæ lectos alienos amat,omnia domeſtica odit,tum liberos,tũ famulos,huiuſmodi mulier dolos apud maritum fingit,& mendacia ei aduerſus omnes narrat,vt ſola videatur ipſi maximè beneuola eſſe,vt familiam regat.hæc otium amat,ab hac exitium rebus omnibus naſcitur,quas & ipſa & maritus communes habent:itaque vxor viro chara,& res viri rectè adminiſtrans,harmonia quædam eſt.Et vt breui dicam,omnia fere mala ex hoc ſuperfluo veſtitu eueniunt, multæ enim ſe proſtituunt,vt veſte ſerica vtantur,non paucæ deſtruunt patrimoniũ virorum in his ſuperfluis,inſidiantur aliæ viris ſuis nolentibus veſtitus nouos illis præbere : ob id Rex etiam prohibet mulieribus infrà ordina.4.quia iſtæ plus his abutebantur,quàm viri : ideo bonum & ſanctum eſt inſtitutum. Fateor tamen quòd Seoeſchalli non poſſent,vt doct.ſuprà citati dicunt.

Ratio prohibitionis.

20 Septimò,ratiooes prohibitionis videre licet.Prima eſt,quòd magnos magna deceot, & potentioribus pares eſſe ooo poſſumus.l.3.ff.de alienat.iudic.mutandi cauſa facta. Non dignoſcitur plebeius à nobili, oec nobilis à priucipe , ob id in veſtitu ſaltem oſtendetur.l. item apud.§.ſi quis virgines.ff.de iniur.& c.ſi iudex.de ſenten.excom.in 6.

21 Et ad vitandos nimios ſumptus,quos oportet in his ornamentis inſignibus cõſumere,ob id oportet interim aliena quærere,& furari,vt iſtos ſuperfluos veſtitus retinere poſsint.l.pen.ibi, nec eſt vt quiſquam de abiurato pretio conqueratur.C.de veſtib.olob.lib.11.l.emptori.ff.de euictio.

Pauperes homines fiũt ex ſuperfluo veſtitu.

22 Item pauperes efficiuntur homines propter infinitos ſumptus iſtorum ornamentorum,& expedit reipublicę ne quis re ſua malè vtatur.l.2.ff.de his qui ſunt ſui vel alieo.iur.§.ſi. in inſtit. eod. & princeps reſtringit expenſas.in l.1.C.de Salgamo hoſpitib.non præſtando.lib.12.& l.vna.publicæ letitiæ vel conſul.ibidem.

Colores clericis prohibiti.

23 Item aliqui colores prohibentur clericis,videlicet rubeus,& viridis,quia eis non conueniũt. clem.vlt.de vita & honeſta.cler.ſic & laicis veſtes conuenientes principibus,prohibentur vt hîc.

Vſurpare veſtes epiſcoporũ & regum eſt abſurdum.

24 Noo debent etiam clerici vſurpare veſtimenta epiſcoporum, nec ſcholaſtici,doctorum.gloſ. & doct.in cap.vt apoſtolicę,de priuil.in 6.ſic ooo debent aliqui vſurpare principũ veſtimenta,nec colores illorum, iſta enim ad cultum & ornatum Imperatorum,& Regum,pertinent.Ideo nullus ea debet vſurpare.l.vna.C.nulli licere in frenis.lib.11. vbi etiam ſcribitur,vt quod cultu,ornatuq; oostro ſacrum,& adoptabile eſt,id facere temeritas priuata noo gaudeat.

Caligula Imper. quare ſic dictus.

25 Etiam in caligis deferri ſericum hic tex. prohibet,quia hoc eſt ſuperfluum:hinc dicunt quidam Caligulam Imper.eo dictum, quòd caligas margaritis refertas primus portauerit.Auſonius, *Caius cognomẽ caliga, cui caſtra dederũt* Andre.Tiraquel.in tract.de legib.cõnubial.in 2.lege cõuubial.

Filij Regis priuilegiati.

26 Octauò,in his ordina.maximè in tertia huius tituli,prohibentur veſtimenta aurea,argentea, etiam principibus,oiſi filij ſint Regis,qui multùm ſunt priuilegiati,vt in clem.1.de baptiſmo,& in extrauag.execrabilis Ioan. 22.

Imperator etiam ad ſimilitudinem læſæ maieſtatis puoiri vult infractores , & veſtimenta ærário reddere.in l.temperent.C.de veſtib.oloberic.lib.11.hic pœna eſt mille aureorum.

In frenis & ſellis prohibentur lapides precioſi locari.

27 Nonò de iure oulli licet in frenis & equeſtribus ſellis,vel in baltheis ſuis margaritas,& ſmaragdos,& iacinthos aptare poſthac,vel inferre:vt patet in rubr.C nulli licere in frenis. & in l.1.eo. lib.11.quia hoc ad cultum,& ornatum regium pertinet,vt ibi.

Nobiles & milites in bello uti poſſunt aureis veſtibus.

28 Decimò,excipiũtur nobiles & milites,qui in bello poſsũt his veſtimẽtis aureis ſuper armis,ſeu paludamẽto aureo & aliis ſplẽdidis vti.Introductũq; hoc eſt,ne interficiãtur vt plebeij,ſed capiãtur, & dato precio poſteà redimãtur.d.l.vna.C.oulli lic.in frens.vbi hoc ſcribit Iaco.Rebuf.per illũ tex.

29 Vndecimò,

29 Vndecimò,ſi quis teneatur dare veſtes hiemales,& æſtiuas : tenebitur æſtiuas tradere calen-
dis Aprilis,hiemales verò calend.Septembris.Ita ſtatuit imperator in l 1. C.de militar. veſte.lib.12.
quem tex.uo. Roma.ſing.595.aliud.& Corſet.in ſingu.ioeipi.veſtis pro ſalario. *Hiemales & æſtiuales veſtes debẽs quando eas præſtare debeat.*
30 Duodecimo , ſi quis contra hanc conſtitutionem inuentus fuerit portare veſtes aureas , vel
alias prohibitas,puniendus eſt à iudice à quo captus erit:non poterit tamen quiſquam petere con-
fiſcationem,quia coofiſcatio non eſt facta ipſo iure. Sed tantùm eſt pœna commininata. vt in rub.
C.cõminatio.epiſtol.& io c.vno.de ſagittar. vnde cùm aliquis petiiſſet mulctã & confiſcationem
à Rege illorum mille aureorum,& cauſa fuiſſet ad curiam deuoluta,fuit reiectus,& facta prohibi-
tio omnibus,ne tales confiſcationes ante declaraoonẽm petere habeant:vt abundè ſcribo in tract.
vt beneficia ante vacationem , vel bona confiſcata ante declarationem peo & concedi non de-
beant.licet curiales abutantur ſemper petentes,& Zebedæi vxori oon abſimiles. *Confiſcatio contra hanc conſtitutionẽ peccãtis nõ eſt petenda.*
31 Decimotertiò , olim pulchrè ſtatutum ſuit à Philippo pulchro tum Rege Franciæ ſuper his
veſtimentis & aliis rebus vt ſequitur: *Conſtitutio Philippi Regu.*

Que nul porteroit robe de ſoye, ne de drap:ſinon de vingt & cinq ſoulz l'aune,& que lon ne mangeroit que de deux ſortes de viandes,& plus roſti à diſner. Et que les femmes n'iroyent plus en littiere,ou chariot par ville.

32 QVia hodie in his magnus fiebat abuſus,ob id hæc conſtitutio quoad veſtes ſericas eſt
33 innouata,& prohibitæ veſtes aoreæ,argẽteæ,& ſericæ,vt ſequitur in tex. † Secundo
prohibetur hic oe exquiſiti panni quærantur,ſed tantùm veſtiatur quis panno, cuius
vlna non excedat valorem vigintiquinq; ſolidorũ, & hoc oe homines pauperes fiant *Panni exquiſiti prohibẽtur.*
34 in veſtimentorum luxu de quo Cælius in lib.antiq.lectio.9.c.9.dicit, † Lacedæmoniorum
Regem Lyſandrum Dionyſij Siciliæ tyranni munificentiam aſpernatum:cùm is magni impendij
veſtimentota ad eius filias tranſmittenda curaſſet , addens ne ob iſta minus aliquo modo venuſtæ
35 videantur.vnde in veſtitu ſicut pleriſq; omnibus mediocritatem eſſe optimam. † Vnde Li-
curgus iuuenibus voa tantùm veſte eaque obſoleta, & nullo diſcrimine à ceteris vti toto anno
permiſit.Soloo plus tribus veſtibus quemquam vti lege prohibuit:ſi Alex.credatur lib.5.c.18. die-
36 rum Genial. † Imò crepidis aut mulleis vti ſeruos aut plebeios erat lege vetitum, qui mul-
lei hodie in frequen.vſu ſunt apud Pariſ. Et feſtus Pompe. ſcribit mulleos genus eſſe calceorum,
quibus Reges Albanorum primi,deinde patricij vſi ſunt,à mullando,id eſt ſuẽdo dictos,nos Gal-
licè *les mulles* vocamus. (Et Vopiſcus in Aurelia.ſic ait calceos mulleos & herederaceos,& albos,
viris omnibus ſuſtulit,militaribus reliquit.) *Lyſander munificẽtiã veſtimentorum aſpernatur. Tribus tantùm veſtibus cõtẽtus quis eſſet debet. Mulleorum uſus apud Pariſ.*
37 Tertiò, prohibet diuerſitates ciborum , & vltra duo fercula io cœna , vel prandio noo eſſe
38 cõſumenda. † Multæ enim fuere latæ leges ſumptuariæ apud Romanos.Primò,lex Fannia,
lex Didia, Licinia, lex Cornelia, & aliæ multæ quas Macro.in lib. Saturnal.3.c.13.enumerat. hæc
proferens dicam planè quod ſentio.apprimè luxurioſus mihi videtur,& prodigus,cui hęc taota in
epulis,vel gratuita ponaotur.& Gale.in lib. de cibis boni, & mali ſucci, & in his quos de alimen-
torum facultatibus inſcripſit copioſè docet. & Hippocratis eſt ſentẽtia ſanitatis ſtudium eſſe noo
ſatiari cibis.& impigrum eſſe ad labores:ſic enim fiet vt ounquàm,aut rarò ſaltem in morbum pe-
riculoſum incidas.cap.legimus.de conſec.diſt.5. *Fercula duo in prandio uel cœna ſumenda. Sanitatis ſtudium non ſatiari cibis.*
39 Quartò,ne aſſæ caroes in prandio edantur.Et hoc tam ad euitandum ſumptus,quàm etiam
vt ſatietas,& repletio vitetur,etiam quia diuerſitas ciborum nocet.vt dicũt medici. Et ſi carnibus
aſſis vtendum quandoq; ſit, hyemis tempore potius quàm æſtate vtendum eſt ,tum quòd hæ ſint
calidiores,& ſicciores,quæ eo tempore ſunt:in æſtate verò elixæ hominibus conferunt. Et tamen
contrarium videmus communius ſeruari hodie. *Aſſæ carnes in prandio ne edantur.*
40 Quintò,ne lectica mulieres,vel curru per ciuitatem vehantur.hoc enim conuenit Reginis,
aut aliis Illuſtribus mulieribus,& tamen quædam glorioſæ mulieres hodie per ciuitates his lecti-
cis deferuntur,quibus melius eſſet,vt pedites irent, & non conſumerent ſubſtantiam maritorum:
ſed facilius ibi dormiunt.Iuuenal.Saty.3.Namque facit ſomnum clauſa lectica feneſtra.Domitia.
Cæſar oouo ſtatuit edicto,vt probroſis fœminis lecticæ vſus adimeretur:& his tãtùm permitterc-
tur,quæ caſtæ,& ſpectatæ probitatis,& nobilitatis fuiſſent.teſte Alex.lib.Genial.5.cap.18.Et hodie
eſſet ſtatuendum,ne qua mulier lectica veheretur, niſi duas ſaltem mille libras in redditibus habe
ret,nec veſtes ſericeas,argenteas,aut aureas homines induerent,niſi tot aut plures haberent reddi-
tus,& ſic vitarentur tot ſumptus,quot nobiles faciunt. cætera vide in text.& ea perlege , vt ſequi-
tur.de his interim graoas Deo agemus. *Mulieres lectica per ciuitatem uti non debent.*

DES DRAPS D'OR, D'ARGENT, ET DE SOYE, A PORTER DEFENDVS.

CHARLES par la grace de Dieu Roy de France: A tous ceux qui ces preſentes lettres verront ſalut. Comme la choſe publique de noſtre Royaume ſoit fort endommaigée a l'occaſion des grand fraiz & deſpens que pluſieurs de noſtre Royaume font en habillementz

trop pompeux & trop ſumptueux non conuenables à leur eſtat. Parquoy,et auſsi que telz abuz ſont deplaiſants à Dieu noſtre createur,fait iapieça par noz predeceſſeurs defendu, & prohibe de porter veſtements, & habillements de draps d'or d'argent,& de ſoye,dont grand deſordre s'eſt enſuiuy,& grieſue foulle à noſtre peuple. Et plus pourroit eſtre, ſi prompte prouiſion n'y eſtoit donnee. Sauoir faiſons, que nous deſirans remettre les choſes en bonne ordre, & faire garder les bonnes ordonnances de noſdits progeniteurs, & ſurce l'aduis des princes de noſtre ſang,& gents de noſtre grand conſeil: Auons par edit perpetuel defendu,& prohibé,defendons & prohibons generallement,à tous noz ſubietz,que doreſnauant ilz n'ayent à porter aucuns draps d'or,d'argent,& de ſoye, en robbes,ou doubleures,en peine de perdre leſditz habillementz,& de l'amender arbitrairement enuers nous,Sauf & reſerué les nobles viuants noblement nez,& extraitz de bonne,& ancienne nobleſſe,non faiſant choſe deſrogant à icelle. Auſquels nous auõs permis,& permettons qu'ilz ſe puiſſent veſtir,& habiller de draps de ſoye, ſouz la modification cy apres declairee. C'eſt aſſauoir que les cheualliers tenants deux mil liures de reuenu par an, pourront porter tous draps de ſoye de quelque ſorte qu'ilz ſoyent. Et les eſcuyers ayants ſemblablement deux mil liures de rẽte chacun an, draps de damas, ſatin figure: mais non point veloux, tant cramoiſi, que autre figuré, à la peine que deſſus.

Si donnons en mandement, au Preuoſt de Paris,à tous noz Baillifz, & Seneſchaux, ou à leurs Lieutenants, & à chaſcun d'eux,que ceſdites preſentes ilz facent publier,& d'icelles le double ſigner de notaires, en & par tous les lieux inſignes,& aſsiz es mettes de leurs offices,& iuriſditions. Et les tranſgreſſeurs puniſſent,en maniere que noſtre ordonnance, & edit,ſoyent gardé ſans effraindre. Car tel eſt noſtre plaiſir, voulants que au vidimus de ces preſentes fait ſouz ſeel Royal, foy ſoit adiouſtee comme à ce preſent original. En teſmoing de ce nous auons fait mettre noſtre ſeel à ceſdites preſentes. Donné à Melleun, le dixſeptieſme iour de Decembre. L'an de grace mil quatre cents quatre vingts & cinq. Et de noſtre regne. Le troiſieſme. Ainſi ſigné. Par le Roy, Monſieur le Duc de Lorraine, les Contes de Clermont,& de Vendoſme, vous les eueſques de Perigueux,les ſires de Granuille,de l'Iſle,& du Pleſsis, Bonorę threſorier de France,le Baillif de Meaux,& pluſieurs autres preſents. Parent.

IN titulo de Pannis aureis in 1.conſtit. Primò Rex prohibet omnibus & ſingulis deferre veſtes aureas, argenteas, aut ſericas: prohibet etiam duplicare veſtes laneas his pannis aoreis,argenteis,& ſericeis, ſub pœna amiſsionis veſtimentorum, & mulctæ arbitrandæ. Excipit nobiles,non autem omnes eos qui nobiliter viuunt.

Secundò nobiles natos ex nobilibus,nnn autem factos à rege,etiam niſi ex antiqua nobilit.ea t

Tertiò quòd non faciant quid perquod derogetur nobilitati. Vide quæ ſcripſi in §. cum verò. de colla.in Concord.

Quartò permittit etiam his nobilibus veſtiri veſte ſerica, ſi milites fuerint, & duo millia librarum in reditu habuerint ſingulis annis: & tunc omnes pannos ſericeos eis permittit,pannum autem aureum non.

Quintò aliis nobilibus eſcuyers non permittit niſi pannos ſericeos, *de damas & ſatin figuré, de veloux cramoiſi,ou autre figuré non.*

Veſtes autem inquirere valde ſplendidas, & oſtri marini cruore tinctas, inſignis eſt ſtultitia. Nam (vt inquit Stobæus in œconom.) corpus quærit quo pacto nou frigeat, neque nudum ſit, modeſti decoris gratia: alia autem re nulla indiget: at hominum opioio, imperitiæ coniuncta, ad vana & ſuperflua procliuis eſt.

Françoys

FRANCOIS par la grace de Dieu Roy de France: à tous ceux qui ces preſentes lettres verront, ſalut. Comme pour pluſieurs bonnes cauſes & conſiderations, noz predeceſſeurs & nous, euſsions fait pluſieurs edits & ordonnances, ſur le fait des entrees en noſtre Royaume, & autres noz pays, terres & Seigneuries de tous draps d'or, d'argent, & de ſoye, & à ce que noz droicts deſdites entrees fuſſent obſeruez ſans fraude: toutesfoys noſdites ordonnances ont ſouuentesfois eſté mal gardées & obſeruees, & pluſieurs fraudes & abus eſté commis, au preiudice de noſdits droicts.

Sçauoir faiſons, que nous deſirants à ce pourueoir: & apres auoir eu ſur ce l'aduis, & opinion de pluſieurs notables perſonnages de noſtre conſeil, & autres noz officiers, & de pluſieurs notables marchants à ce congnoiſſans: auons ordonné que tous draps d'or, d'argent, & de ſoye, & pareillement toutes eſpeces de creſpes, canatilles, paſſemens, rubens, ceinctures, franges, pennes, aornements, habillements: & toutes autres tiſſures, & eſpeces d'ouurages de fil d'or, d'argent, & de ſoye, de quelques couleurs qu'ilz ſoyent, venants du pays d'Italie, pour entrer en noſtredit Royaume, & en noz pays de Prouence, Dauphiné, Sauoye, Breſſe, Bougey, & Verrommes, paſſeront par noſtre ville de Suze, & de là entreront en noſtre ville de Lyon par la porte, & pont du Roſne, & non par autres lieux: ſur peine de confiſcation deſdites marchandiſes, & de toutes autres, qui ſerõt trouuées auecq' icelles: & pareillement des mullets, cheuaux, charettes, batteaux, & autres equipages, eſquelz ſeront conduytes leſdites marchandiſes.

Item, que les marchandiſes ſuſdites venants d'Auignon & du conté de Veniſe, paſſeront par noſtre ville de Montlimart en Dauphiné, & entreront dedans noſtredite ville de Lyon par ladite porte du Roſne, & non par autres lieux, ſur leſdites peines.

Item, que ſemblables marchandiſes, qui viendront du pays d'Eſpaigne, paſſeront par noz villes de Narbonne & Bayonne, & ſeront admenees audit Lyon par les portes de ſainct Iuſt & ſainct George & non par autres lieux: ſur leſdites peines, & ſans qu'il ſoit loyſible aux marchants, ny autres, qui feront admener leſdites marchandiſes, ny aux conducteurs voyturiers d'icelles, de faire entrer icelles marchandiſes, ſoit pour les vendre, ou vſer en noſtredict Royaume, ou en noſdits pays, terres & Seigneuries de Prouence, Dauphiné, Sauoye, Breſſe, Bougey, & Verommes, ou pour les faire ſeulement paſſer par iceux, & les mener & conduire, ſans deſployer hors noſtredit Royaume, pays & ſeigneuries, pour hors iceux eſtre vendues: de les faire paſſer & entrer en iceux noz Royaume, pays et ſeigneuries par autres chemins et voyes, que celles cy deſſus deſignées, ſur les peines cy deſſus indites.

Item, et auecq' ce auons ordonné et ordonnons, que les marchants, et autres, qui feront admener leſdites marchandiſes, ſoit pour eſtre vendues en noſdits Royaume, pays et Seigneuries, ou pour les faire ſemblablement paſſer par iceux, ſans deſployer, comme dit eſt, enſemble les mulletiers, voyturiers et conducteurs d'icelles ſeront tenuz de porter lettres de facture, memoire ou inuentaire faits au vray des draps d'or, d'argent ou de ſoye, or fillé et trait, ſoyes cuyttes, et teinctes, creſpes, canatilles, tiſſures, et traces, paſſements, pourfillures, et autres eſpeces de tiſſures & oura

& ouurages de fil, d'or, d'argent, & de ſoye, qui ſeront es caſſes, coffres, balles, malles, tonneaux, ou autres fardeaux & equipages: eſquelles lettres de facture, memoires ou inuentaires, ſeront mis & declairez les noms & ſurnoms des marchants ou autres, auſquelz leſdites marchandiſes appartiendront, & de ceux, auſquelz elles ſeront addreſſees.

Et outre ce, de prendre eſdits lieux de Suze, Montlimart, Narbonne, & Bayonne, reſpectiuement, breuet ou bulletin de celuy, ou ceux, qui pour ce faire y ſont, ou ſeront par nous deputez, portant ledit breuet ou bulletin la certification du iour qu'ils auront paſſe par leſdits lieux, aueq' le nombre de caſſes, balles, coffres, malles, tonneaux, ou autres fardeaux & equipages, qu'ils conduyront chargez deſdites marchandiſes pour ledit bulletin, ou breuet, enſemble leſdites lettres de facture, memoires, ou inuentaires, que leſdits muletiers, voyturiers, ou conducteurs porteront, eſtre par iceluy, qui pour ce faire eſt, & ſera par nous deputé aux portes de noſtredite ville de Lyon cy deſſus deſignees, mis en liace, & en eſtre fait regiſtre: & pour deſdites portes conduyre leſdites marchandiſes au lieu par nous ordonne en ladite ville de Lyon, pour peſer et gabeller leſdites marchandiſes, le tout ſur les meſmes peines, que deſſus.

Item que ledit breuet, ou bulletin ſoit eſditz lieux, & en chaſcun d'iceux incontinent deliuré auſditz mulletiers, voituriers, ou conducteurs deſdites marchandiſes, ſans pour ce les faire aucunemẽt ſeiourner, n'exiger d'eux aucune choſe: ſur peine à celuy, qui aura fait l'exaction, de priuation de ſon eſtat & office, d'amende arbitraire, & de punition corporelle.

Item & s'il aduenoit que leſditz mulletiers, ou conducteurs euſſent perdu, ou eſgaré leſdites lettres de facture, memoire, breuetz, ou bulletins au parauant eſtre arriuez audit Lyon, s'ilz iurent & afferment les auoir perdus ſans fraude. En ce cas, leurs caſſes, balles, malles, coffres, tonneaux, ou autres fardeaux & equipaiges ſeront arreſtez, depoſez, & mis en ſeure garde, aux deſpens de la marchandiſe eſtant en iceux, iuſques à ce qu'ils ayent apporté autres lettres de facture, memoires ou inuentaires des marchandiſes, qui ſeront trouuees en leur charge & conduite, enſemble les extraicts des regiſtres de ceux, qui reſpectiuement auoient expedié leſdicts breuetz ou bulletins eſdicts lieux de Suze, Montlimar, Narbonne, & Bayonne. Et pour ce faire, leur ſera donne delay cõpetant, qui ne pourra eſtre plus long, que de foyre en foyre.

Item, que noz commis & deputez à bailler leſdicts bulletins, ou breuetz eſdicts lieux de Suze, & Montlimar, Narbonne, & Bayonne, enuoyeront de foyre en foyre, à noz Officiers commis en ladicte ville de Lyon, pour leuer noſtredict droict de gabelle & impoſition, vn extraict faict au vray, & ſigné de leur main de tous les bulletins, ou breuets, qu'ils auront baillez, contenans le nombre des caſſes, balles, coffres, tonneaux, & autres fardeaux, & equipages deſdictes marchandiſes, qui ſeront paſſees par leſdicts lieux reſpectiuement: enſemble le iour qu'elles auront paſſe, & les noms des marchants, mulletiers, & conducteurs deſdictes marchandiſes, pour en eſtre faict conference aueques le iournal, qui ſera fait de l'entree d'icelles marchandiſes, tant es portes dudict Lyon, que de la maiſon ordonnee en icelle ville, pour peſer & gabeller icelles marchandiſes.

Item

Item, ſi toſt que leſdictes marchandiſes, tant paſſageres, que pour vendre & debiter en noſdits Royaume, pays & Seigneuries, ſeront arriuees eſdites portes, de Lyon, ſeront conduites & menées par les deputez de par nous, eſdictes portes, droit en la maiſon ordonnée pour ledict poids, affin d'eſtre illec gabellees, ſelon la forme & maniere, que ce iourdhuy par prouiſion, & iuſques à ce, que par nous autrement en ait eſté ordonné, en auons enuoye à noz commis & deputez ſur iceluy droict de gabelle, en noſtredicte ville de Lyon, pour eſtre miſe en vn tableau en ladite maiſon du poids, à ce que chacun en puiſſe auoir congnoiſſance.

Exceptées toutesfoys les marchandiſes de la manufacture & ouurage de Gennes, leſquelles nous n'entendons paſſer, que par ſaufconduit, ainſi qu'ilz ſont de preſent, & en payant auſſi, outre la gabelle ordinaire deſignée en ladite forme, l'impoſition de deux eſcuz pour piece de veloux, & des autres ſoyes à l'equipollent, & ſelon le taux ſur ce ordonné.

Item, voulons & ordonnons, qu'apres que leſdites marchandiſes auront eſté pesées, & gabellées par la forme deſſuſdite, que les paſſageres ſoyent séellées d'vn séel de plomb, imprimé d'vn coſté à noz armes, & de l'autre coſté, aux armes de noſtredite ville de Lyon, & que ledit séel ſoit attaché à vn cordon blanc, enueloppant de long & de trauers les caſſes, balles, coffres, malles, fardeaux, tonneaux ou autres equipages, eſquelz ſeront icelles marchandiſes, & qu'auant les deſplacer de ladite maiſon dudit poids, les conducteurs d'icelles ſoyent tenuz de bailler bonne & ſuffiſante caution, de rapporter dedans trois moys, certification du iuge Royal, & principal de noſtre derniere ville, par laquelle ils feront iſſir leſdites marchandiſes hors noſdits Royaume, pays & Seigneuries, ou du Lieutenant general dudict Iuge, en l'abſence d'iceluy Iuge, enſemble de noſtre procureur en ladite ville, par laquelle certification ſera certifié, que leſdites balles, caſſes, & autres fardeaux & equipages, auront ſorty & paſſé entierement par ladite ville; ainſi séellez, que dit eſt: & ſans auoir eſté ouuerts, ſur peine de payer ladite gabelle deſdits draps, & ouurages entierement, & tout ainſi, comme s'ilz euſſent eſté rapportez, pour vendre & debiter en noſdits Royaume, pays & Seigneuries, & ſans aucune deduction faire de ce qu'ilz auront ia payé, pour la gabelle dudict paſſage, & pour la tare du caſſage & emballage ne ſe pourra deduire ſur le poids d'icelles marchandiſes paſſageres, dont l'iſſue n'aura eſté certifiée dedans ledit temps, que à raiſon de vingtcinq liures de poids pour cent, à liure de poids ſeulement, leſquelz iuge Royal & noſtredit procureur bailleront ladite certification, incontinent, ſans delay & ſans ſalaire

Item, & quant auſdictes marchandiſes, qui ſe debiteront & vendront en noſdicts Royaume, pays & Seigneuries, auant ſemblablement eſtre deſplacees de ladicte maiſon dudict poids, ſeront ſeellees du pareil ſeel par pieces, & par les deux bouts d'icelles pieces, leſquelz deux bouts ſeront percez, & embracez de ladicte cordelle par la liſiere, & vn petit du drap, & ſera ladicte cordelle blanche, excepté deſdictes marchandiſes dudict ouurage & manufacture de Gennes, auſquelles voulons eſtre appoſee vne

cordelle

cordelle noire à la difference des autres, & ou aucunes deſdictes marchandiſes ſeroient trouuees eſtre entrees & paſſees en noſdicts Royaume, pays & Seigneuries, ſans auoir eſté ſeellees en noſtredicte ville de Lyon, ainſi que deſſus eſt dit, nous les auons deſapreſent comme pour lors, & des lors, comme deſapreſent declairees & declairons à nous confiſquees.

Item, & à fin que confuſion n'aduienne en l'ordre deſſuſdict, auons en outre ordonné, & ordonnons, qu'en chacune ville de noſdicts Royaume, pays & ſeigneuries, eſquelles y a manufacture deſdicts draps d'or, d'argent, & de ſoye, les marchans ou autres, qui auront eſdictes villes aucuns deſdicts draps & ouurages, ſeront tenus auant les faire ſortir d'icelles villes, de les faire auſsi ſeeller de plomb par pieces, & par les deux boutz de chacune d'icelles pieces, à vne cordelette, qui ſemblablement perce & embraſſe la liſiere, & vn petit du drap, ainſi que deſſus eſt dit, & que ledict ſeel ſoit imprimé aux armes de la ville, dont leſdits draps & ouuraiges ſortiront, & que les conducteurs deſdits draps & ouuraiges portent certification des officiers de ladicte ville, comme leſdits draps & ouuraiges auront eſté faits en icelle, ſur peine auſsi de confiſcation d'iceux draps & ouuraiges.

Item & à fin qu'aucuns marchants ne puiſſent en ce commettre abuz, ſous couleur des draps d'or, d'argent & de ſoye, qu'ils ont de preſent en leurs maiſons & boutiques, nous auons d'abondant ordonné & ordonnons, qu'en chacune ville de noſdits Royaume, pays & ſeigneuries, tous merciers, marchants, & autres ayans deſdits draps, tant entiers qu'entamez, les feront dedans quinze iours apres la publication de ces preſentes, marquer d'vne marque apparente & notable, par noz officiers ordinaires des lieux, qui en feront regiſtre, & au defaut de ce faire dedans ledit temps, nous les auons ainſi que deſſus eſt dit, deſapreſent, comme pour lors, declarez & declarons à nous confiſquez.

Et affin auſsi que noſtre preſente ordonnance puiſſe mieux eſtre obſeruee, & les tranſgreſſeurs d'icelle venir à congnoiſſance, pour en eſtre faite iuſtice: Nous auons ordonné & ordonnons, que ceux qui premier denonceront & reueleront leſdites tranſgreßions, auront & leur ſera baillee & deliuree la quarte partie de tout ce que nous aduiendra, par le moyen de leur denonciation ſans fraude: Enioignant par nous, à tous noz Iuges, qui procederont au faict & iugement deſdites tranſgreßions, de leur adiuger ladite quarte partie, & icelle leur faire deliurer par leurs ſimples quittances, ſans en attendre aucune autre ordonnance ne mandement de nous, fors ceſdites preſentes, & ſans ce que noz receueurs, qui ſeront chargez deſdites confiſcations, ſoient pour ce tenus rapporter autre acquit, ne don de nous, de ladite quarte partie, ſur la reddition de leurs cōptes, ſinon vn duplicata ou vidimus fait ſous ſeel Royal d'icelles preſentes, auecq' vn dicton de la ſentence du Iuge, qui aura faite ladite adiudication & quittance au prouffit du denonciateur, ou denonciateurs d'icelle quarte partie.

Si donnons en mandement par ces meſmes preſentes, au Preuoſt de Paris, Baillifz de Vermandoys, d'Amyens, de Vitry, de Chaumont en Baßigny, de Sens, de Troyes, de ſainct Pierre le Monſtier, de Dijon, d'Auxonne, de Semur en Auxois, de Maſcon, de Breſſe, Bougey, & Verrommez, des montaignes de Dauphiné, de Viennoys, & de Sauoye, de Foreſtz, de Beauiolois,

de

de Rouen, de Caulx, de Caen, & de Conſtentin, Gouuerneurs de Peronne, Montdidier & Roye & de la Rochelle, Seneſchaux de Ponthieu, de Lyon, de Tholouſe, de Carcaſſonne, & de Beaucaire, de Guienne, des Launes, de Poitou, de Xaintonge, de Prouence, de Valentinoys & Dioys, maiſtres des Portz deſdicts lieux, & à tous noz autres iuſticiers & officiers, ou à leurs Lieutenans, & à chacun d'eux endroict ſoy, & ſi comme à luy appartiendra, que noſtre preſente ordonnance ilz facent lire, publier & enregiſtrer en chacun de leurs ſieges, & icelle garder & obſeruer ſans enfraindre, & procedant par eux & chacun d'eux en ſon regard, contre les tranſgreſſeurs de noſtredicte ordonnance par les peines cy deſſus indites, & autres telles qu'ilz verront eſtre à faire par raiſon, & ſelon l'exigence des cas, nonobſtants oppoſitions ou appellations quelsconques & ſans preiudice d'icelles, pour leſquelles ne voulons eſtre differé. En teſmoing de ce nous auons faict mettre noſtre ſeel à ceſdictes preſentes. Et pource qu'il eſt beſoing faire ladicte publication en pluſieurs & diuers lieux, Nous voulons qu'au duplicata ou vidimus de ceſdictes preſentes, faict ſous ſeel Royal, foy ſoit adiouſtee, comme à ce preſent original. Donné à Annet, le dixhuictieſme iour de Iuillet, l'an de grace mil cinq cens quarante, Et de noſtre regne le vingtſixieſme. Et ſur le reply eſtoit eſcrit: Par le Roy en ſon conſeil. De la Cheſnaye. Et ſeellé ſus double queuë de cire iaune. Publié à Paris le ſeptieſme iour de Septembre, l'an de grace mil cinq cens quarante.

DEFENSES A TOVS NE PORTER DRAP d'or, d'argent, de ſoye, ne bordures.

FRANCOYS par la grace de Dieu Roy de France: à tous ceux qui ces preſentes lettres verront, ſalut. Ayans mis en conſideration l'exceſſiue & ſuperflue deſpence qui ſe faict de preſent en ceſtuy noſtre Royaume, à cauſe des habillemens, tant de drap d'or, d'argent, pourfillures, paſſement, bordures d'or, & d'argent, qui ſe portent par pluſieurs perſonnes: Au moyen de quoy grandes ſommes de deniers ſe tirent de ceſtuy noſtre Royaume par les eſtrangiers, qui apres en ſecourent & aydent à noz ennemis, comme nous ſommes aduertis. Voulans a ce pourueoir & remedier, tant pour oſter a noz ſubiects l'occaſion d'eux conſumer en fraiz inutiles, que auſdits eſtrangiers le moyen d'eux enrichir de la greſſe de noſtre Royaume, ne d'en pouuoir ayder noſdits ennemys. Pour ces cauſes, & autres bonnes & grandes conſiderations à ce nous mouuants: Auons par le conſeil, & aduis de pluſieurs princes de noſtre ſang, & autres bons & grands perſonnages eſtants lez nous, & par deliberation des gents de noſtre conſeil priué, dit, ſtatue, & ordonné, diſons, ſtatuons & ordonnons, & par ces preſentes inhibé & defendu, inhibons, & defendons treſexpreſſement, à tous princes, ſeigneurs, gentilz hommes & autres hommes noz ſubiets de quelque eſtat & qualité qu'ilz ſoyēt, ſans exception de perſonnes, fors de noz treſchiers, & treſamez enfants les Dauphin, & duc d'Orleans, Que doreſnauant ilz n'ayent à porter, ne eux veſtir ne habiller d'aucun drap d'or, drap d'argent, toille d'or ny d'argent, pourfilleures, borderies, paſſemens d'or ne d'argent, velours ne ſoyes barrez d'or ne d'argent, ſoit en robbes, ſayes, pourpointz, chauſſes, bordures d'habillements, n'autrement en quelque ſorte & maniere que ce ſoit, ſinon ſur les harnoys. Et ce ſur peine de mil eſcuz d'or ſol

Vide ordina. reg. de theſaura. ordi 9. fol. 377. de ſecundis.

d'amende, de confiſcation deſdits habillements, & d'eſtre puniz comme infracteurs & tranſgreſſeurs de noz ordonnances. Et affin que ceux qui ont ia pluſieurs habillemens deſdites, ſortes, ayent temps pour les vſer, & qu'ilz ne leur demeurent de tout inutiles, leur auons donné terme, & delay de trois moys, à compter du iour & date de ceſdites preſentes, durant leſquelz ilz les pourront porter & en diſpoſer ainſi que bon leur ſemblera, aprés lequel temps paſſé voulons noſtre preſente ordonnance auoir lieu & ſortir ſon effect.

Pour les vſer.

Et ſic prohibitus portare veſtes ſericeas, ſeu aliàs, non poteſt portare iam factas: alioqui fieret fraus conſtitutioni. Et veſtium nomine omnia veniunt. Ioan. And. in c. 2. de vita & honeſta. cler. Cepol. in l. mulieris. in fin. ff. de verb. ſig.

Si donnons en mandement par ces meſmes preſentes, à noz amez & feaux les gens tenans noz cours de parlement, preuoſt de Paris, ſeneſchal de Lyon, preuoſt de noſtre hoſtel, & à tous noz autres iuſticiers, & officiers, ou à leurs lieutenants, que ceſte preſente noſtre ordonnance, prohibition, & defenſe ilz facent enregiſtrer es requeſtes de leurs iuriſdictiõs, & icelle crier & publier à ſon de trõpe & cry public, à ce que perſonne n'en pretende cauſe d'ignorance, la faiſant garder, entretenir, & obſeruer inuiolablement de point en point, ſelon ſa forme & teneur. Car tel eſt noſtre plaiſir. En teſmoing de ce nous auons fait mettre & appoſer noſtre séel à ceſdites preſente. Donné à Fontainebleau le huitieſme iour de Decembre, l'an de grace mil cinq cents quarantetrois, & de noſtre regne le vingtneufieſme. Et ſur le repli ſigné. Par le Roy. De Laubeſpine. Publicata, regiſtrata audito procuratore generali Regis hoc requirente Pariſiis in parlamento, 18. die Decembris, Anno domini mil cinq cents quarantetrois. Ainſi ſigné. Berrüyer.

SCiendum eſt quòd conſtitutio edita, nẽ ignoretur, debet in Senatu recitari & publicari, per textum in l. diuus. ibi, ſed & diuus Marcus in oratione quam in Senatu recitauit. ff. de ſeruis fugit. ſiue fieret à Papa. c. 1. de loca. c. cum infirmitas. in fi. de pœnit. & remiſſ. ſiue ab Imperatore, vt in prima conſtitutione Cod. l. litibus. in fin. lib. 11. Quod probatur Geneſ. c. 41. in Pharaone, qui publicari fecit Ioſeph eſſe toti Aegypto præfectum, ne quis conſtitutionis illius prætendat ignorantiam. in authent. vt nouæ cõſtit. colla. 5. vbi lex non ligat ante iſtam publicationem.

Sed dubitandum eſt, an hæc publicatio debeat fieri de omnibus conſtitutionibus, & in omnibus curiis. Reſpõd. Conſtitutiones omnes regulariter, quæ ſunt alicuius momenti, eſſe publicandas, & conſcribẽdas, ſeu regiſtrandas, vt poſtea ſubditi poſſint conſtitutionem ex regeſtris habere: & in omnibus curiis Parlamentorum Franciæ, ne vna prouincia ignorãtiam conſtitutionis cauſari poſſit ante publicationem in illa prouincia, ſeu reſſortu: ſi tamen conſtitutio reſpiciat magiſtratus ſpeciales, vtpote limitum, & itinerum, ſeu aquarum, vel gabellarum, tunc coram illis recitabitur. Si verò generalis ſit conſtitutio, in Senatu.

Notandum eſt autem quòd in hac publicatione requiritur mandatum ſpeciale, de quo oportet conſtare: aliàs conſtitutio poſt publicationem non ligaret, vt not. Bald. in c. 2. col. 2. de conſtit. Scripſi in interpret. legis vnicæ, vlt. not. C. de ſent. quæ pro eo quod intereſt.

Mandatum ſpeciale elicitur ex conſtitutione miſſa ex illis verbis quibus præcipitur vt publicetur. Et illi quibus princeps præcipit debent illam publicare & recitare. Vnde aduertat magiſtratus vel Senatus, antequam eam recitet & publicet, an illi præcipiatur: & tunc hoc facere tenetur, aliàs non: quod cognoſcitur ex fine conſtitutionis, ibi, *Si donnons en mandement par ces preſentes auſdits generaux &c.* tunc generales iſtam conſtitutionem publicare debent & recitare, & coram eis legere.

Si verò in conſtitutione dicatur, *Si donnons en mandement à noz amez & feaux conſeilliers, les gens tenans noz parlemens de Paris, Thouloſe &c.* tunc coram parlamentis recitabitur, ſi mandetur præ

præpoſitis & bailliuis etiam in curiis eorum recitabitur & publicabitur.

Praxis huius publicationis iu regno eſt, vt receptis literis à Senatu, eum honore & reuerentia, vt in cap.ſi quando. de reſcriptis. & ſuprà dixi in titulo de reſcript. articulo primo. præſes ſulet recitare curiæ ſe à Rege ſuſcepiſſe literas quas mandat publicari. Videte an hoc faciendum ſit, & leguntur literæ in magna Claſſe, & quiſque ſuffragium ſuum dicit, an ſiut publicandæ. Quòd ſi curia annuat, die quo litigatur legentur literæ coram Senatu, & omni populo: & lectione facta aduocatus Regius aſſurget, petens publicationem fieri & regiſtrari. Præſes, auditis omnium conſiliariorum ſuffragiis, dicit publicationem eſſe faciendam. Ideo in fine harum ordinationum pouitur, Lecta, publicata, & regiſtrata, audito procuratore Regis hoc requirente. Primò ergo legi debet, & tunc dicitur recitari.

Secundò, non ſufficit legi & recitari, ſed oportet quòd publicetur. Et dicitur publicari legendo coram populo, adeò quòd in quibuſdam conſtitutionibus nulla alia fit publicatio, ſed communius poſt recitationem in Senatu factam, ſolet publicari per ciuitatem, & ſic duplex fit publicatio.

Tertiò regiſtratur hæc conſtitutio, & conſcribitur in libris aliarum conſtitutionum.

Quartò, dicitur, audito procuratore Regis, quia, vt dixi, dum primò recipiuntur literæ, & intra curiam leguntur, priuatim auditur procurator Regis, & cauſas publicationis faciendæ aſſignat, quæ aliquando refutantur à Senatu, & non publicabuntur, ſed recitabuntur cauſæ, cur non fuerunt publicatæ: & Rex boni conſulet, vel declarabit ſuam voluntatem: & tunc ex ſecundo iuſſu publicabuntur, adiecto, ex iterato iuſſu, vel de expreſſo mandato Regis.

Quintò, dicitur, procuratore hoc requirente, quia is eſt qui Regis negotia & publicæ vtilitatis promuuere debet. l. prima & ſecunda. ff. de officio procurator. Cæſar. & ibi Bartolus & Iacobi.

Sextò, apponitur data publicationis, annus videlicet & dies, ac locus.

Videndum eſt quo die publicandæ ſint conſtitutiones. Reſpon. gloſſa in prima conſtitutione, C. quòd omnibus diebus etiam feſtis. Sed ego viginti & vltra annos verſatus ſum in curiis Franciæ, ſed nunquam vidi publicationem fieri diebus feſtis, ſed diebus tantùm profeſtis, in quibus litigatur, fiunt & audiuntur: his diebus publicationem fieri vidi, niſi Rex præcipiat fieri illis diebus, & tunc vidi etiam fieri diebus mercurij, qui non eſt dies ordinarius, ſed ſemel vel bis ad ſummum diebus extraordinariis publicari.

Iſta tamen publicatio non fit ſicut publicatur prouiſio facta per reſignationem, ne reſignans in poſſeſſione moriatur, de qua in regula cancel. 34. vt abunde ſcripſi in Praxi benefic. in declaratione illius regulæ.

EDICT DV ROY HENRY SECOND

nostre Sire, ſur la reformation d'aucuns draps, toilles d'or, & d'argent, pourfilleures, paſſements, brodures, orfaueries, cordons, canetilles, & pluſieurs autres ſortes mentionnées audit Edict.

HENRY par la grace de Dieu Roy de France: à noz amez & feaux les gents de noz cours de parlement, & à tous noz baillifz, ſeneſchaux, preuoſts, & autres iuſticiers & officiers qu'il appartiendra, ſalut & dilection: Sçauoir faiſons que nous conſiderants la grande & ſuperflue deſpenſe du tout inutile qui s'eſt faite iuſques icy par les gentilz hommes & autres perſonnes de noſtre Royaume, en habillements de draps d'or & d'argent, pourfillez, paſſementez, & brodez, où il s'en va & conſomme tout, ou vne grande partie de leur bien & ſubſtance, au lieu de ce qu'ilz le deuroyent employer au ſeruice de nous & de la choſe publique en temps d'affaire, ou bien pour leurs neceſſitez & particuliers negoces. Pour à quoy obuier & faire ceſſer telles ſuperfluitez, furent ſur ce faites

du temps du feu Roy noſtre treshonnoré ſeigneur & Pere certaines defenſes expreſſes, leſquelles comme treſutiles & neceſſaires pour les cauſes deſſus declairees, & autres bonnes & iuſtes conſiderations, qui à ce nous meuuent, nous voulons eſtre reiterees: Et en ce faiſant auons par ces preſentes de noz certaine ſcience, pleine puiſſance, & autorité Royal, ordonné, prohibé, & defendu, ordonnons, prohibons & defendons à toutes perſonnes de noz Royaume, pays, terres, ſeigneuries, ſoyent hommes ou femmes de quelque eſtat qualité, ou condition qu'ilz ſoyent, reſerué les princeſſes, dames & damoyſelles eſtant à la ſuitte de la Royne noſtre treſchere & treſamée compaigne, & de noſtre treſchere & treſamée ſœur: Que doreſnauant ilz n'ayent à porter ſur eux en habillement, n'autre aornement, aucuns draps, ne toilles d'or & d'argent, pourfilleures, paſſements, brodures, orfaueries, cordons, canetilles, velouz, ſatins, ou taffetas barrez d'or ou d'argent, n'autres telles ſuperfluitez, quelles qu'elles ſoyent, ſinon ſur harnoys, ſur peine de mil eſcuz d'or ſoleil, d'amende à nous à appliquer, & confiſcation deſdits habillements, & d'eſtre puniz comme infracteurs & tranſgreſſeurs de noz ordonnances, & defenſes, Que nous vous mandons, commandons, & expreſſement enioignons par ceſdites preſentes faire de point en point inuiolablement, ſouz les peines cy deſſus indites, entretenir, garder, & obſeruer, publier, & ſignifier par tous les lieux & endroits de voz bailliages preuoſtez, ſeneſchaucées, pouuoirs & iuriſditions que beſoing ſera. Et enioignons à noz aduocatz & procureurs en voſdites iuriſditions tenir la main, & eux employer, a l'obſeruation & entretenement de noſdites prohibitions & defenſes ſur le deu de leur office & ſerment qu'ilz ont à nous, car tel eſt noſtre plaiſir. Et pource que de ces preſentes l'on pourra auoir affaire en pluſieurs & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles fait ſouz ſeel Royal, foy ſoit adiouſtee comme a ce preſent original.

Donné a Sainct Germain en Laye, le dixneufieſme iour de May, L'an de grace mil cinq cents quaranteſept. Et de noſtre regne le premier. Ainſi ſigne: Par le Roy. Clauſſe.

Publié à Paris le vingtunieſme de May, mil cinq cents quaranteſept.

ORDONNANCE DV ROY HENRY ſecond Sur la reformation des habillements de draps d'or & d'argent & de ſoye.

HENRY par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces preſentes lettres verront, ſalut. Comme des noſtre nouuel aduenement à la couronne, conſiderant les grandes & exceſſiues deſpences, du tout inutiles & ſuperflues, qui ſe faiſoyent aux acouſtrements que portoyent hommes & femmes, ſans aucune diſcretion, ne difference de leurs qualitez, eſtatz & facultez, nous en enſuyuant les defences, qui du temps du feu Roy

Roy noſtre treshonnoré ſeigneur & pere auoyent ſur ce autrefois eſté faites,
euſſions probibé & defendu à toutes perſonnes de noz Royaume, pays, terres,
& ſeigneuries, de ne porter ſur eux en habillements, n'autres ornemens
aucuns draps, ne toille d'or & d'argent, porfilleures, paſſemens, brodures,
orfaueries, cordons, canetilles, velouz, ſatins, ou taffetas barrez d'or ou
d'argent, ſouz les peines ſur ce indites: & combien que leſdites ordonnances
& defenſes ayent eſté publiées par tout où beſoing eſtoit, de ſorte que nul n'en
ayt peu pretendre aucune cauſe d'ignorance: ſi eſt ce que de preſent elles ſont mal
obſeruées, & comme quaſi contẽnées, & non ſeullement continuent, mais aug-
mentent de iour en autre telles exceſſiues ſuperfluitez d'habillements, & acouſtre
ments, entre gentilz hommes, dames, & damoyſelles, gents d'egliſe, & de Iuſti-
ce, & autres hommes & femmes de tous eſtatz, leſquelz par ce moyen lon ne
peut choiſir ne diſcerner les vngs d'auec les autres: & ſen va en cela vne grand
partie de leur bien & ſubſtance, au lieu de ce que leſditz gentilz hommes le de-
uroyent employer au ſeruice de nous, & de la choſe publique en temps d'affaires,
ou bien pour leurs neceſſitez ou particuliers negoces, & les autres à l'entretene-
ment de leurs menages, & familles, obſeruant l'honneſteté & modeſtie, ſelon les
eſtatz & vacations où ilz ſont appellez. Pource eſt il, que nous ayant depuis
mis en conſideration ce qu'il nous a ſemble deuoir eſtre conſideré en ceſte partie, eu
ſur ce aduis & deliberation auec aucuns princes & ſeigneurs de noſtre ſang, &
autres notables perſonnages de noſtre conſeil priué eſtant lez nous, auons dere-
chef comme choſe treſrequiſe, neceſſaire, & conuenable pour l'vtilité publique,
ordonné, probibé & defendu, ordonnons, prohibons, & defendons treſexpreſ-
ſement, par ces preſentes, de noz certaine ſcience, pleine puiſſance & autorite
Royal à toutes perſonnes de noſditz Royaume, pays, terres, & ſeigneuries, hom-
mes & femmes, de quelque eſtat ou condition qu'ilz ſoyent, que doreſnauant
ilz n'ayent à porter ſur eux en habillements, n'autres ornements, aucuns draps,
ne toille d'or, & d'argent, porfilleures, broderies, paſſements, emboutiſſements,
orfauerie, cordons, canetilles, velouz, ſatins, ou taffetas barrez, meſlez, cou-
uers, ou traſſez d'or, ou d'argent, ne autres telles ſuperfluitez, ſi ce n'eſt premie-
rement quant à l'orfauerie, en boutons ou fers ſeullement ſur les decoupeures des
manches des robbes, & ſur les ſayes au deuant du corps, & des fentes, & pareil-
lement aux manches deſditz ſayes qui ſeront decoupez & non ailleurs, & quant
auſdites broderies, paſſements & emboutiſſements, ilz ſe pourront porter de
ſoye, & non d'autre eſtoffe & matiere, aux bors & bordures des acouſtrements
ſeulement, de la largeur de quatre doigs, ſans ce que lon ne puiſſe mettre ſur
les plyz n'aux corps d'iceux acouſtrements, ſoyent robes ou ſayes. Et affin qu'il
demeure aux princes & princeſſes (comme il eſt treſraiſonnable) quelque
difference en leurs acouſtrements, nous voulons & leur permettons porter en
robes tous draps de ſoye rouges cramoiſiz, ſans ce que nulz autres hommes &
femmes ſoyent ſi oſez ne hardiz d'en porter, ſinon les gentilzhommes en
pourpoint & en hauls de chauſes, & les dames & damoiſelles en cottes
& en manches, & auſſi affin que les filles eſtants nourries es maiſons de
noſtre treſchere & treſamée compaigne la Royne, & de noz treſcheres &

treſaimées fille & ſeur Margerite de France ayent acouſtrements differents des autres: nous voulons qu'elles puiſſent porter en robes velouz de couleur autre que rouge cramoiſy: en defendant à celles qui ſont au ſeruice des princeſſes ou dames de ne porter en robbe autre velouz que noir ou tanné, leur laiſſant neantmoins en autres draps de ſoye les couleurs non defenduz. Et quant aux femmes des gents de noſtre iuſtice & autres demourants es villes de noſtre Royaume, nous leur auons à toutes expreſſement defendu & defendons de porter aucunes robbes de velouz, ny d'autres draps de ſoye de couleur, leur permettant ſeullement, comme dit eſt, les porter en cottes & manchons. Et ne porteront les gents d'egliſe robbes de velouz, s'ilz ne ſont princes. En defendant auſſi à tous qui ne ſont gentilz hommes ou qui ne ſont gents de guerre en noſtre ſoulde, de ne porter ſoye ſur ſoye, c'eſt aſçauoir, s'ilz ont vn ſaye de velouz ou d'autre drap de ſoye, ilz ne pourront auoir la robbe de ſoye: & ainſi conſequemment de leurs autres habillements, auſſi ne porteront bonnetz ne ſoulliers de velouz ne forreaux de meſmes à leurs eſpees, exceptant & reſeruant quant à ce, tous ceux qui ſont ordinaires aupres de noſtre perſonne & de noſtre conſeil priué, qui irons accouſtrez & habillez ſelon & ainſi qu'ilz ont acouſtumé. Et pource que par noſdites premieres defences eſtoit reſerue de porter ſur harnoys toutes ſortes d'acouſtrements cy deſſus prohibez & defenduz, nous en modifiant ceſte licẽce declairõs par ceſdites preſentes que ſur leſditz harnois de gents de guerre & caparaſſons de cheuaux ne ſe portera drap ne toille d'or ou d'argent traict ne tiſſu, ne eſtoit pour vne fois en acte notable, comme à vne bataille & iournee aſſignee: mais biẽ ſe pourra porter broderie ou tailleures d'or ou d'argent ou ſoye en bort de quatre doys & enrichiſſement de croix. Et doreſnauant ne ſeront les pages, ſoit de princes, ſeigneurs, gentilz hommes ou autres, habillez que de drap ſeullement auec vn get, ou bande de broderie de ſoye ou velouz, ſi bon ſemble à leur maiſtre. Et outre deffendons pareillement à tous artiſants mecaniques, paiſans, gens de labeur & varletz, s'ilz ne ſont aux princes, de ne porter pourpoints de ſoye ne chauſſes bandees ne bouffees de ſoye. Et pource que vne partie de la ſuperfluité de l'vſage de ſoye eſt prouenue du grand nõbre des bourgeoiſes qui ſont faites damoiſelles de iour à autre, nous auons fait & faiſons deffences comme deſſus auſdites bourgeoiſes, que doreſnauant pour l'aduenir ilz n'ayent à chãger leur eſtat, ſi leurs maris ne ſont gentilz hommes. Si donnons en mandement par ces preſentes à noz amez, & feaux les gens de noz cours de parlements, & à tous noz Baillifz, Seneſchaux, Preuoſtz, & autres noz iuſticiers & officiers, qu'il appartiendra: que noſdites ordonnances, prohibitions, & deffences, ilz facent publier & ſignifier par tous les lieux & endroitz de leurs reſſortz, deſtroitz, & iuriſditions, que beſoing ſera, & icelles de point en point entretenir, garder & obſeruer inuiolablement, ſouz peine à ceux qui dedans huit iours apres la publication de ces dites preſentes ſeront trouuez tranſgreſſeurs & violateurs, de confiſcation des habitz, & acouſtremens que lon trouuera ſur eux contre noz dites ordonnances, & deffences de mil eſcuz d'or ſoleil d'amende, à nous à appliquer & à tenir priſon iuſques à plain payement: leſquelles peines nous voulons eſtre executees & obſeruees ſur leſditz tranſgreſſeurs, & reaulment, & de fait,

nonob

nonobſtant oppoſitions ou appellations quelz conques, & ſans preiudice d'icelles: pour leſquelz ne voulons eſtre differé, en enioingnant treſexpreſſement a noz aduocatz, & procureurs generaux en noſditz parlements, & a leurs ſubſtituz eſditz Bailliages, & Senechauſées, & iuriſdictions ſur ce tenir la main & faire les pourſuittes & inſtances en tel cas requiſes pour le deu de leurs eſtatz, et offices, & ſerment qu'ilz ont à nous, en certifiant par eux de ſix moys en ſix moys les gens de noſtre conſeil priue des diligences & deuoir qui ſe feront à l'obſeruation & entretenement de noſdites ordonnances, prohibitions & deſfences, affin que ſelon cela il y ſoit pourueu ainſi qu'il appartiendra, car tel eſt noſtre plaiſir. Et pour ce que de ces preſentes lon pourra auoir a faire en pluſieurs, & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles deuement collationné, foy ſoit adiouſtee comme au preſent original. Donné à Paris le 12. iour de Iuillet, l'an de grace 1549. & de noſtre regne le 3. Ainſi ſigné ſur le reply. Par le Roy. Du Thier.

Couleurs non defenduz.

POſtquam prohibetur hìc rubeus color cramoyſin, ita etiam prohiberetur fictus color rubeus, licet non eſſet cramoyſin, tametſi prohibitus portare gemmas, poſsit fictas portare, vt concludit Bart. in l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fonte. Refert & ſequitur Cæpol. in l. mulieris, in fin. prin. ff. de verbor. ſigni.

Item ordinationes quæ inducunt delictum quod de iure communi non erat, vt portare veſtes ſericas, non comprehendunt regulariter minores. c. 1. & per totum, de delictis puerorum. Bal. in l. ſi ex cauſa. §. ſi in commiſſum. ff. de minor. Cæpol. vbi ſuprà. tamen hìc comprehendentur propter exceptiones hìc poſitas: non quòd ipſi in pœnam incidant, ſed fortè parentes & conſanguinei, qui contra ordinationem fecerunt, ne fiat huic conſtitutioni fraus. Nam exceptio firmat regulam in caſibus non exceptis. l. 1. ff. de reg. iur. Ioan. Andr. in proœm. reg. ſexti. Cum ergo rex quoſdam excepit, alios includere videtur. l. cum prætor. ff. de iudic.

TRACTATVS

DE HOSPITIBVS.

Des hoſteliers, tauerniers & denrées quilz vendent.

1 PROMATERIA hoſpitum, & cauponum, nautarum, & ſtabulariorum intelligenda, & probanda. Nota concluſiones ſequentes. Prima eſt, quòd hoſpites tenentur omnes recipere, poſtquam ſigna hoſpitij appoſuerint. Nam primò in arbitrio eorum eſt, ne quem recipiant, ſed quaſi contrahere videntur cum peregrinis apponendo ſignum patens, & promittere eis facto videntur, vt eos recipiant, reſque eorum & perſonas ſaluas faciant, & tantùm ex facto voluntatem ſuam declarare, ſicut verbo. l. de quibus. ff. de legib. c. dilecti. de appel. facit tex. l. vnic. in fi. ibi, nec repellere poſſunt iter agentes. ff. furti. aduer. nau.

Hoſpites poſt ſigna hoſpitij omnes recipere tenentur, niſi vt inferius.

2 † Si tamen aliquis poſuerit inſigne ſui domini, & alius ſimile inſigne velit apponere, non poterit eum primus prohibere, nec in poſſeſsione ſe dicere: vt cenſuit Senatus anno 1511. die 8. ſeu. 9. Martij. itaque iſti caupones, omnes recipere tenentur, niſi ex cauſa recuſarent: vtpotè quia hoſpitium eſt iam repletum, vt dicit Bar. in d. l. vna. col. 1. Bauer. in §. poſſunt. col. 10. de teſt. Fed. conſi. 113. & Gaſpar. valat. in repe. l. imperium. col. 79. ff. de iuriſ. om. iud.

3 † Vel niſi fuerint banniti, & aliàs improbati, vt patet artic. tertio inferius. vbi debent denunciare iudici ordinario, quando exteri ibidem hoſpitantur. facit l. prima & ſequen. ff. de recepta. vbi Barto. & alij.

4 † Etiam in aduentu Regis, & quãdo multus armigerorum numerus affluit, tenetur quilibet hoſpites recipere. l. 1. & 2. C. de metat. lib. 12. Bar. in dicta l. 1. fallit in clericis, qui non tenentur dictos hoſpites recipere. l. 1. C. de epi. & cleri. ſed hodie magis grauantur ob temporum infelicitatẽ, vnde clamare poſſunt, Eripe me ab homine malo.

Quãdo quilibet hoſpites recipere teneatur.

Hoſpes prius receptus non debet repelli.

5 Secunda concluſio, inter hoſpites præferendus eſt, qui prius receptus eſt, nec caupo propter ſuperuenientem aduenam primum repellere poteſt. l. vna. in fi. ff. furti aduer. nau. vbi etiam hoc docet Ang. quia melior eſt conditio occupantis. c. ſi duo. de procurat. in 6. & qui vigilauit, & præuenit alium, ſuam conditionem fecit meliorem. l. pupillus. ff. quæ in frau. cre.

6 † Niſi ex magna cauſa, vt ſi Epiſcopus vel legatus Regis ſuperuenerit, & tunc iſte quamuis primus relinquet ſuum cubiculum, & dabitur ſibi ei aliud, nec debet ab hoſpitio repelli, ſi ipſe nulla ibi hoſpitia inueniret. arg. l. iubemus. C. de ſacroſan. eccle. vbi notatur. vel niſi primus eſſet rixoſus, & iniurioſus, & non expediebat eum ſic pati. l. ſi conuenerit. in fi. ff. pro ſocio. tunc ratione vitandi ſcandali omnino repelli poterit. c. nihil. de præſcrip. vbi multa Feli. de hoc ſcribit.

Hoſpitatum ab iniurijs & malo hoſpes defendere debet.

7 Tertia concluſio, peregrinum hoſpitatum caupo a malo, & iniuriis defendere debet, alioqui tenetur, vt occaſio delinquendi tollatur. d. l. 1. & gl. exemplo Lot. c. quod ait. 14. diſt. & in c. offerebat. 32. quæſt. 7. Nam ſi tenetur pro rebus, fortius pro perſonis. l. nauta. in fi. & l. licet. §. in factum, ac l. debet. ff. eod. quia imputet ſibi caupo, qui malorum opera vtitur. l. fin. ff. eod. & §. fi. pro ſocio. in inſtit. & explorare debebat cuius fidei, & innocentiæ eſſent, antequàm eos in ſuum reciperet ſeruitium d. l. ſi. §. ſeruorum. ibidē. non debebat itaque hos eligere, ſi videbat iſtos famulos ſuos ſtolidos: ſed debebat eos eiicere. Ideo culpę nomine tenetur ciuiliter, ſi aduena in nulla fuerit culpa, & datum fuerit damnum à ſuis notis & familiaribus: ſecus ſi à viatoribus inter ſe. dicta l. vna. in fi. ff. furti aduer. nautas. & l. debet. §. 1. ff. eo. vt conſuluit Ioan. Ana. conſi. 2.

Caupo recepta reſtituere tenetur.

8 Quarta concluſio diuerſores, & caupones reſtituere debent, quæ ab hoſpitibus acceperunt: vt in toto titu. ff. nautæ caup. ſtabul. vt recepta reſtituant. Et quamuis actio in factum competat ad duplum. l. vna. ff. furti aduer. nautas. tamen in hoc regno ſimplo contenti ſumus, adeò quòd caupo ad rei tantum reſtitutionem tenetur cum expenſis & intereſſe: quòd ſi non reſtituerit, actionem ſe daturum prætor in eos pollicetur. in l. 3. §. 1. ff. eo. niſi res dāno fatali perierit, vel vis maior contigerit. dicta l. 3. §. at hoc edicto. ibidem.

Recepiſſe ab hoſpitibus quando caupones cēſeantur.

9 Quinta, recepiſſe cenſetur caupo illas res, quæ intra ſuam domum illatæ ſunt. Ideo ſi pereant tenetur. l. 1. in fi. ff. eo. Barba. conſi. 53. illuſtriſſime. vol. 1. Si tamen tradiderit ipſi viatori cubiculi claues, cuſtodiæ renunciatum videtur. Ideo non tenetur. argu. l. clauibus. ff. de cōtrah. emp. l. dominus horreorū. locati. hoc tenet Rofre. in tract. libello. in tertia parte. rub. de actio. in fact. ex edicto nautæ caupo. ſtabula, & Spec. in tit. de fur. §. quid ſi res ammiſſæ.

Claues multas hoſpites habere ſolent.

10 † Sed aduertendum eſt in hoc, quia hoc genus hominum ſolent plures vnius cubiculi, & archarum claues habere. Ideo poſt diſceſſum hoſpitis ad ciuitatem ſolent aperire alia claue. ob id bonum eſt, vt hoſpes aliquem in hoſpitio relinquat, nec iſtis fidat: quia nec magna charitate regulariter tenentur, & ſi probari hoc poſſet laqueo donandi eſſent pro eorum furtiua malitia.

Res perdita quomodo probari poſſit.

11 Sexta concluſio, ſi ciſta hoſpiti clauſa data ſit, & aperta reddatur, & res ſint ſubſtractæ, tunc probari hoc poteſt in modicis ſacramento dantis, & aliis iudiciis, maximè ſi d. caupo ſit malę opinionis. l. ſemper. §. in hoc interdicto. ff. quod vi aut clam. l. prima. §. ſi ciſta. vbi doct. depoſi. Et probabitur etiam per alios viatores, & famulos, qui ſecum aderant, & venerant, & aliis modis: & in his omnibus iudex arbitrabitur ſecundum qualitates perſonarum. vt ſcribitur in l. ſi quando. C. vnde vi. vbi doc. Spec. in dicto tit. de fur. verſic. ſed quid ſi res. & Bar. in dicta l. vna. in fi. dicit iudicem poſſe torquere familiares domus, & alios qui erant in domo, vt dicit ſe obſeruaſſe Piſis, cum ei in facto occurriſſet. idem tenet Ange. in tracta. maleficio. in gloſſ. fama. verſicul. vndecimo quarto.

Caupones pro furtis ſuorum famulorum teneantur, non uiatorum.

12 Septima concluſio, caupones pro furtis famulorum in diuerſorio factis tenentur. l. vna. verſi. caupo autem. ff. furti aduerſus nautas. ibi. caupo autem præſtat factum eorum: qui in ea caupona eius cauponæ exercendæ cauſa ibi ſunt.

13 Item eorum, qui habitandi cauſa ibi ſunt, viatorum autem factum non præſtat: quia eos non eligit, nec repellere poteſt: inhabitantes verò quodammodo eligit, qui non reiicit: & niſi haberent famulum commum opinione fidelem, & bonum. pro illo enim excuſarentur dicti caupones, non ſi productorem, lenonémve vt communiter ſunt, & ancillæ meretrices. l. quæ adulterum. C. de adulter. Alexand. in l. ſi cùm dotem. §. primo. col. 2. ff. ſoluto matrimonio. facit gloſſ. in cap. apoſtolica. in verbo, profuturum. de his quæ fiunt à prælato: & Io. Fab. in §. fi. pro ſocio. in inſti. Barb. conſi. 53. Illuſtriſsimum. in primo vol. Et ita fuit in hoc Senatu condemnatus præfectus cauponæ anno 1517. die 21. Iulij, videlicet ad repræſentandum famulum, qui furtum fecerat intra quindecim, alioqui ad ſoluendum furto amiſſa.

Areſtum.

Hoſpites tranſeuntibus non pluris uendant quàm in mercatu.

14 Octaua concluſio. Caupones non debent pluris vendere tranſeuntibus, quàm in mercatu vendatur: habito tamen honeſto lucro. ca. 1. de emptio. & vendi. & ordi. 6. hoc etiam prohibetur, & ſtatuitur ibidem. quòd ſuper hoc credatur: etiam famulis tranſeuntium in defectum aliorum. c. quoniam. de teſtib. vide interius tex. ordina.

Caupones exeedunt in exigendo.

15 Nona concluſio: quia regulariter hi caupones ſolent metas rationis excedere in exigendo, ſicut notarij. in c. ſtatutum. §. notarium. de reſcript. in 6. & apparitores. l. defenſionis. C. de iur. fiſ. lib. 19. Ob id Rex ſtatuit, vt taxetur à iudicibus ordinariis, & aliis magiſtratibus precium competēs. in ordi. poſitis infra ordina. 1. & ſeq. ac ordina. 6. ne iſti caupones deuorent diuertentes ad eos, vt ſolent plurimi.

16 Decima concluſio, taxatio facta eſt vt pro prandio homo eques ſoluat tres ſolidos cum dimidio, pro cœna autem ſex cum dimidio: & ſi plus receperit caupo, punietur ad mulctam viginti ſolidorum: & detinebitur in carcere per tres dies, Si ſecundò, duplicabitur mulcta, & pœna carceris ad octo dies. Si tertiò contrauenerit, mulcta erit centum ſolidorum, & pœna fuſtigationis. in ordi. 4. hoc ſtatuitur inferius. Sed ſtatutum irritum fit: quia magiſtratus illos non cogunt: vt ea ſeruent, fortè quidam habentes inuicem caudas colligatas, & pecunias ab hoſpitibus recipientes.

Taxatio pro prādio & cœna in hoſpitio.

17 Vndecima concluſio; quando milites in præſidio ſeu munitione locantur, non debent ſtatui in hoſpitiis, ſeu tabernis meritoriis: ne peregrinorum & aduenarum receptio impediatur: etiam in aduentu Regis hoſpitia ſolent relinqui libera, vt docet Chaſſa. in Catalog. glorię mundi. in vndecima parte conſidera. 46. Alioqui nulli aduenæ poſſent recipi, etiam in ciuitatibus, quod valde durum eſt.

In tabernis non debēt locari homines.

18 Duodecima concluſio. Caupones vendentes vinum dilutum, ſeu adaquatum pro mero, & puro, libra auri puniri debent, ſi ſemel: ſi ſecundò, manum amittere: ſi tertiò, ad furcas mortis dānandi ſunt. ex conſtitu. Neapol. in rub. de fide mercator. quæ vtinam ſeruaretur in Francia: & non eſſent tot falſarij caupones, qui quotidie iſta impunè exercent. facit c. eiciens. 88. diſtin.

Pœna vēdentium vinum dilutum.

19 Vltima concluſio eſt, quoad curiales in hoc regno, qui (vt vulgariter dicitur) non ſunt ſoliti ſoluere indebitum: & vtinam debita ſoluerent. vt dicit Salic. in l. 1. C. de condi. indebi. vt curialibus auferatur prædæ occaſio, ad quam faciles multi ſunt l. 1. C. de frumen. Alex. lib. 11. ſi curialis habēs officium diſcedat non ſoluto debito cauponi, debet officio priuari: ſi verò non habeat officium, fuſtigatur, vel ſignum eidem imponitur. & poſteà ad Galeas condemnatur. in ordina. 5. ſtatutum eſt. eo. tit. Et dicebat quidam diffinitionem legis à contrario cōuenire curiali, vt ſit ſanctio infecta, iubens inhoneſta, & cogitans contraria. vt in l. 2. ff. de legib. quod ad me attinet, non noui mores eorum. Ob id remitto illos ad tractatum de nugis curialium, qui editus eſt à Policratico. nunc ſubiicio tex. legum Regiarum.

Pœna cōtra curiales nō ſoluentes hoſpitibus.

DE LA TAXATION DES VIVRES. des hoſtelliers, Marchandiſes, & autres choſes neceſſaires.

LOYS par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces preſentes lettres verront, ſalut. Sçauoir faiſons, que comme par pluſieurs grandes plaintes, doleances, & remonſtrances faites, tāt du viuant de feu noſtre treſcher Seigneur & couſin, le Roy Charles dernier decedé (que Dieu abſolue) que auſſi depuis noſtre aduenement à la couronne, ayons eſté aduertiz que depuis vn aſſez long temps, eſt aduenu en noſtre Royaume vn grand abus & deſordre manifeſtement contraire à la choſe publique d'iceluy, lequel deſordre par traict de temps, a continué & pullulé de plus en plus. C'eſt aſçauoir que par toutes les contrées, & prouinces de noſtredit Royaume, & meſmement es lieux des grands paſſages, & es villes & lieux, où nous & noz predeceſſeurs Roys auons accouſtumé nous tenir, frequenter & paſſer, allants & venants, tant noz ſubiets, qu'eſtrangiers, & gents d'egliſe, nobles, marchants, & autres, ont eſté & ſont, tant par les hoſtelliers, qu'autres, où ſont logez ceux, qui nous ſuyuent ordinairement, & autres qui y ſuruienent, contraints, à payer exceſſiues ſommes pour les viures, tant pour les perſonnes, que auſſi pour les cheuaux, & auſſi pour les logis, en prennent & exigent oultre ladite deſpence & logis, autres grandes & exceſſiues ſommes, pour vne exaction, qu'ilz appellent, belle chere: Auecq' ce tous les marchants, gents mecaniques & autres habitants de villes & lieux de noſtredit Royaume, meſmement où nous frequentons & paſſons, des que nous y ſommes venuz, & autrement indeuement, et encores que n'y ſoyons, encheriſſent tous viures, et autres denrées, & choſes, dont les hommes ont beſoing, & ne ſe peuuent bonnement paſſer: comme bonnets, chappeaux, pourpoins, chemiſes, chauſſes, houſeaux, ſouliers, et autres veſtements & chauçures, ſelles, eſtriers, & autres choſes neceſſaires pour

gens

gens de cheuaux, tellement que pour le grand deſordre & cherté de viures qui eſt pour le preſent eſdites hoſtelleries et eſdites denrées, pluſieurs de noſdits ſubiets, marchants & autres, & par eſpecial gens nobles, qui ont train, ſont contraints ſouuentesfoys demourer en leurs maiſons, & laiſſent à frequenter es villes & pays tout autrement qu'ilz auoyent accouſtumé, qui eſt grand dommaige et intereſt vniuerſel de ladite choſe publique, & meſmement deſdits encheriſſeurs & ſuruendeurs, leſquelz par la frequentation et delaiſſement d'aller & venir, gaignent moins beaucoup qu'ilz ne feroyent: dont auſsi les gens & officiers de noſtre hoſtel ſe plaignent pour l'exceſsiue vente & pris deſdits viures, denrées, logis, & choſes deſſuſdites. Lequel grand deſordre & cherté de viures, et denrées eſt principalement aduenu (comme ſommes aduertiz) par la negligence de noz officiers, & autres, qui ont eu, & ont la charge & gouuernement de la iuſtice & police de noz villes & pays: leſquelz n'ont eu, & n'ont le ſoing, cure & diligence, de pourueoir & mettre taux & police raiſonnable auſdites choſes, chaſcun en ſon endroit: au moyen de quoy la plus part, & preſque tous les manants & habitants deſdites villes, les aucuns hoſtelliers, & autres particuliers, ſe ſentent deſdites encheres, & en viuent à plus grande deſpenſe, peine, paoureté & trauail: dont ſont aduenuz, & ſouuentesfoys aduiennent pluſieurs autres inconuenients, au grand detriment de la choſe publique, & plus pourroient par cy apres faire, ſi pourueu n'y eſtoit: pourquoy ſoit requis, & grand beſoing y donner bonne et prõpte prouiſion. Sçauoir faiſons, que nous, à qui appartient la cure totalle, regime & gouuernement principal de tous noz ſubiets, auſsi la protection, & bon craintement en noſtre Royaume de tous eſtrangiers, marchants & autres qui, ſouz la confidence de noſtre iuſtice & bonne police viennent & frequentent en noſtredit Royaume, pays & Seigneuries: deſirants obuier auſdits grands abuz, & deſordre, & mettre bon ordre & police generalle par toutes noz Seigneuries, prouinces, et pays, ſur le faıt et taux deſdits viures, denrées & marchandiſes. Pour ces cauſes, eu ſur ce aduis & deliberation auecq' les Princes & Seigneurs de noſtre ſang & lignage, & gents de noſtre grand conſeil, gents de noz parlements, & autres qu'auons pour ce aſſemblez, auons ſtatué & ordonné, et par ces preſentes, de noſtre certaine ſcience, plaine puiſſance & autorité Royal ſtatuons & ordonnons par edit & ordonnance Royal & perpetuel, ce qui s'enſuyt.

Pemierement, que tous & chaſcun les Seneſchaux, Baillifz, allouez, Preuoſts, Viguiers, & autres iuſticiers & officiers ordinaires de noſtre Royaume, pays & ſeigneuries, chaſcun en ſa iuriſdition, appellez auecq' eux deux gents d'Egliſe: & deux gentilz hommes de leur deſtroit & iuriſdition, bien renommez, & de bonne experience, aymants leur honneur & conſcience: & auſsi appellez les maires & eſcheuins, conſulz, conſeilliers, officiers & Gouuerneurs des villes & lieux de leur dit deſtroit en nombre ſuffiſant, et autres que bon leur ſemblera non ſuſpetz feront & ordonneront doreſnauant en bonne & ſaine conſcience, dont ilz feront ſerment ſolennel, vn taux & pris raiſonnable, chaſcun en ſa prouince et quartier du pays, de ce que leſdits hoſtelliers deuront auoir et prendre pour repeue d'homme & de cheual, ſelon la valeur des viures, & autres choſes qui y croiſſent,

croiſſent, y ſont, & peuuent venir d'autre lieu, ſoit par mer ou par terre, ou par eaue douice: & außi ſelon que leſdits viures, & autres choſes auoient, & y ont accouſtumé eſtre venduz auant l'abus & deſordre deſſuſdit: le tout en ſi bonne maniere, que leſdits allants & venants, & autres qui ſont manãts & habitants ſur les lieux, puiſſent viure, & raiſonnablement ſatiſfaire & payer. Et auſsi que leſdits hoſtelliers, & autres vendants denrées, puiſſent gratieuſement & raiſonnablement gaigner, ſans plus ſouffrir en noſtredit Royaume eſtre exigé ſi exceſſiues ſommes, comme fait ha eſté, tãt pour leſdits deſpens, que belles cheres, leſquelz taux & pris, voulons eſtre ſi bien ſpecifiez par le menu, que debat ne queſtiõ n'en puiſſe venir: mais ſoit declairée chaſcune choſe ſelon ſa nature, & ce qu'elle pourra valoir, comme du pain blanc ou brun, le pris, poids & grandeur: du vin vẽdu en detail, tant du creu du pays que d'autre, ayant regard a la voyture, le pris & meſure: des chairs de mouton, de bœuf, de pourceau frays ou ſalé, cheureaux, aigneaux, en gros, ou en detail: de toutes poullailes, cõnins, perdrys, pigeons, & toute autre nature de volaille & gibier. Semblablement le pris, quantité & nombre, ſelon l'abondance qui en peut eſtre ſur les lieux, ou qui y peuuent d'autres lieux venir: des poiſſons frayz & ſallez, ſi leſdits officiers voyent que beſoing en ſoit faire taux: des œufz, beurres, formages, huilles & autres viandes des iours maigres, par pris, par nombre, ou par meſure: en feront außi taux & declaration raiſonnable.

Item, pour les veſtements & accouſtrements deſſuſdits neceſſaires, pour les hommes & pour les cheuaux, aduiſeront leſditz baillifz, officiers & autres qui ſeront auecq' eux, ſelon ce que deſſus eſt dit, de faire außi vn taux, ordre & police, qui ſoit raiſonnable & practicable, qu'ẽ nul endroit ne puiſſe auoir fraude, trõperie ne deceptiõ, ayãts regard & conſideration, tant a la bonté, pris & quantité de laine, dequoy ſeront leſdits veſtement, chapeaux, bonnets & autres habillements, qu'au pris qu'ilz couſtent. Les cuyrs des beſtes apres qu'elles ſont eſcorchées, & ce qu'elles couſtent a abiller, tanner, & addouber, tant pour faire houſeaux, ſouliers & autres chauçures, que pour couurir ſelles, pour faire malles & bahus, coffres, fourreaux & harnois de cheuaux, et autres choſes qu'on ha accouſtume faire de cuyr, & ſemblablement à toutes autres eſtoffes, qui ſeront miſes & employees ſur leſdits abillements & accouſtrements, & finablement a la peine & trauail ſelon plus ou moins des ouuriers & gents de meſtier, qui ont accouſtumé de faire & ouurer leſdites choſes, par maniere que le tout bien regardé & calcule, ledit pris & taux en puiſſe eſtre fait, au plus pres de la raiſon que poßible ſera: & que marchandiſe puiſſe auoir entierement lieu & cours par tous noſdits pays, prouinces & Seigneuries, en appellant à faire ledit taux & police aucuns marchants & gents de meſtier bien renommez de bonne conſcience, & preudhommies, en tel nombre que bon ſemblera: deſquelz marchants & gents de meſtier noſdits officiers prendront ſerment de bien & loyaument dire de leurs aduis en la matiere, affin qu'apres ce iceux officiers puiſſent mieux eſtre aduertiz, & informez des choſes deſſuſdites, & de chaſcune d'icelles, en ſon endroit.

Item, & außi ſera mis par leſdits officiers & autres deſſus nommez ordre & taux ſur les foins, pailles, gerbées, vecces, boys, fagots, chandelles, verdius,

vinaigre,

vinaigre, en gros & en detail, par pris, par nombre & par meſure, ſelon qu'ilz verront eſtre à faire par le deſordre, qui n'y pourra eſtre au cõtraire, veue l'abondance du pays, chaſcun en ſon endroit, ſelon laquelle abondance & fertilité grande ou petite, leſdits officiers ou autres ordonneront, & mettront taux, chaſcun en ſon endroit par les hoſtelleries & paſſages de leur iuriſdition, en declairant par le menu, combien les allants & venants, payeront pour diſnée de cheual, & pour ſouppée, & combien pour iournée entiere: & declaireront la grandeur de la meſure de l'auoine ou picotin, que leſdits hoſtelliers ſeront tenuz de bailler, leſquelles meſures ou picotins ſeront marquez de la marque publique des lieux pour obuier à tous abuz. Et quant à la deſpenſe de bouche, il ſera au chois des paſſants de payer raiſonnablement, & compter les pieces de pain, viande, & meſure de vin, qu'ilz auront beu, ſi toutesfoys ilz ne ſe veulent contenter, de payer pour table ce que l'hoſte demandera: & voulons expreſſement, & ordonnons, qu'en payant par leſdits allants & venants raiſonnablement, et ſelon ledit taux, ce qu'ilz prendront pour leur viure, & de leurs cheuaux nulle belle chere leur ſoit plus demandee, ſur peine de treſgrande punition, tant de celuy qui demãdera icelle belle chere, comme auſsi de celuy qui la payera, dont ſera faite mention audit taux & police, generallement par tous noſdits pays, Royaume et ſeigneuries: car combien que parcy deuant, ladite belle chere ne ſe feit que par maniere d'vn don gratieux & voluntaire, qu'aucuns faiſoient de leur liberalite & largeſſe, toutesfois leſdits hoſtelliers & autres, l'ont voulu mettre en ſi grande conſequence, qu'ilz veulent contraindre leurs hoſtes de payer autant ou plus pour ladite belle chere, que pour le principal, qui eſt vn manifeſte abus, rançonnement & pillerie: et laquelle belle chere, nous voulons et entendons eſtre du tout caſſee, abbatue et abolie par noſdits officiers, par ceſdites preſentes.

Item, par l'aduis & deliberation que deſſus, auons outre ordonné & ordonnõs par ceſdites preſentes, que les deſſuſdits officiers et gouuerneurs des villes et pays de ceux, qui ſeront auecq' eux appellez, ſelon que deſſus, en leur bonne et ſaine conſcience mettent et mettront generallement ordre, taux de police ſur toutes les choſes neceſſaires pour la vie et conſeruation humaine, de quelque marchandiſe, art mecanique ou meſtier qu'elles ſoient, au cas qu'ilz cognoiſſent, qu'en icelles ou aucunes d'icelles, ſoit fait abus et fraude par faute de police au dommaige de noſdits ſubiets, et autres allants, venants et frequetants en noſdits Royaume & ſeigneuries, et autrement y procederõt, en maniere que leſdits taux puiſſent eſtre fructueux, et que tous telz abuz, fraudes et pilleries ceſſent et ſoient oſtez et abbatuz, au bien de la choſe publique, deſquelles choſes et chaſcune d'icelles, faire et ordonner par ceſdites preſentes, et en tant que meſtier ſeroit, en auons en noſdits officiers, donné et donnons plain pouuoir, autorite et puiſſance eſpecial.

Item, & pource que touchant les fins draps de laine, comme eſcarlates, noirs & gris y ha, et ſe trouue treſgrand deſordre, & ſe vendent les aucuns en ſi treſexceſsifz pris, que bonnement on ne peut attaindre à la verité & congnoiſſance cõme ainſi ſe puiſſe & doiue faire: Nous par ceſdites preſentes, & pour reprimer ledit deſordre, auons ordonne & ordõnons par edit Royal, que doreſnauãt draps d'eſcarlate ne ſe pourrõt vendre n'achepter à plus haut pris que huit liures Tournois, & au deſſouz: bõs draps noirs fins, ſix liures Tournois: & draps gris, de quelque

Pannorum taxatio.

que ſorte qu'ilz ſoient, que quatre liures diz ſolz Tournois, & au deſſouz, comme deſſus: fors & exceptez les bons draps gris de noſtre bonne ville de Rouen faits, baſtiz & labourez au pied, & à la main, à la liſiere, & ſouz le séel de la draperie de noſtre ville de Rouë, leſquels ainſi faits, cõſiderans les grãs art, labeur, & coufts de la manufacture deſdits draps, auſſi la grand bonte des fines laines de noſtre pays & duché de Normandie, & entre les autres de S. Ouin, & des parties d'enuiron qui ſont plus cheres & de grãd pris, que nulles autres, deſquelles ſont faits leſdits draps gris de noſtre ville de Rouen, pourront eſtre venduz, iuſques au pris de cinq francs & demy, & au deſſouz.

Item, auons ordonné & ordonnons qu'eſdits cas, leſdits draps ſeront faits de lez & nombres de filz, qu'ilz ont accouſtumé, & ne ſeront preſſez à feu ne d'arain: & expreſſément defendons & prohibons à tous marchants drapiers et autres vendants leſdits draps, & à tous noz autres ſubiets, de quelque eſtat, qualité ou condition qu'ilz ſoyent, de non les achepter à plus hault pris, que dit eſt, & au deſſouz: ſur peine d'amende arbitraire, & de grande punition, tant de celuy qui vendra, que de celuy qui acheptera, & ne les preſſera audit feu & arain.

Item, & au cas qu'il ſoit trouué qu'en aucunes des choſes deſſuſdites, comme draps & draperie de ſoye ou de laine, ou autre choſe de grand pris, ou autrement on ne peut bonnement mettre taux, pris ou police certaine: Nous voulons & ordonnons expreſſément par ceſdites preſentes, que ſi en aucunes d'icelles choſes non taxées, aucun achepteur ſe trouuoit fraudé, ou deceu, & le drap preſſé, comme deuant eſt dit, ou ſuruendu, ſelon l'eſtimation de gents de bien eux congnoiſſants en ladite choſe, qui ſeroit preſſé ou ſuruendue, dont ledit achepteur voudroit venir à plainte, qu'incontinent ladite ſuruente, fraude ou deception congneue par celuy, à qui il appartiendra, ledit ſuruendeur ſoit puny & condamné ſommairement en bonne & groſſe amende, ſelon l'exigence du cas: & la choſe qu'il aura ainſi ſuruendue, ſoit confiſquée à celuy ou à celle, qui l'aura acheptee, en luy faiſant rendre et reſtituer ſon argent purement, ſommairement, & de plain, ſans forme ou figure de procez, nonobſtants oppoſitions ou appellations quelzconques.

Item, plus auons ordonné & ordonnons par ces preſentes, que les deſſuſdits ſeneſchaux, baillifz, alouez, preuoſts, viguiers, maires, maieurs, eſcheuins, conſulz, & autres officiers & gouuerneurs des villes & pays feront mettre par eſcrit, & en forme authentique, les ordonnances deſdits taux & police, que chaſcun fera ou feront, en leur endroit & reſſort, ſelon noſtre intention et declaration deſſus declairée, en laquelle declaration voulons qu'ilz ſoient nommez & ſignez des mains de tous ceux, qui auront eſté preſents et conſeillants a le faire: leſquelles faites, nous voulons & ordonnons qu'elles ſoient publiées a ſon de trompe & cry publique, ou autrement par tous lieux accouſtumez & neceſſaires, & ſelon leſdits taux & ordonnances mis & appoſez en eſcrit es lieux publiques, ou l'on ha accouſtumé de mettre & appoſer autres ordonnances & eſcritures: Outre laquelle publication, voulons que chaſcuns deſdits officiers, endroit ſoy, enuoyent le double d'icelles ordonnances & taux, auſſi en forme authentique, par toutes les villes, bourgs, villages, & paſſages de leurs limites & iuriſditions, par maniere qu'aucun n'en puiſſe pretendre cauſe d'ignorance: & auſſi affin que ſi aucun different ou queſtion ſourdoit entre leſdits hoſtelliers,

& autres vendants, & les allants & venants, et autres achepteurs, le different puiſſe ſommairement eſtre vuidé par la teneur & veuë deſdites ordonnances, & taux, ſans forme ou figure d'aucun proces. Et pareillement defendons par ceſdites preſentes a tous noz ſubiets & autres allants et venants, manants & habitants demourants ſur les lieux de noſdits Royaume & ſeigneuries, de non rien prēdre pour leur vie, ou de leurs cheuaux, ou pour quelque autre choſe que ce ſoit, ſans le payer & ſatisfaire auſdits hoſtelliers & autres, ainſi qu'il ſera declairé par leſdits taux & police, ſur peine d'en eſtre puniz, par les officiers ordinaires des lieux, et autres qu'il appartiendra ſelon leur meſfais & deſſertes: Leſquelles ordonnances & taux, & auſſi publication d'icelles, à ſon de trompe ou autrement, et l'enuoy deſdits doubles d'icelles ordonnances par tout, où il ſera beſoing, et en forme authentique, comme dit eſt: nous voulons et ordonnons & expreſſement commandons, eſtre faites & faits, renouuellees & renouuellez, tous les ans perpetuellement, par tous noſdits Royaume & ſeigneuries, à la feſte ſainct Martin d'hyuer, qui eſt le vnzieſme iour de Nouembre, la fin de la cueillete de l'année, de tous les fruits & biens de la terre, plus neceſſaires pour la vie humaine, affin qu'ayēt regard à la fertilité, abōdance grande ou petite de chaſcune annee, & auſſi à la prouiſion des vieilz bleds, vins & autres choſes qui pourra eſtre demeuree des annees precedentes: & affin que les officiers, gouuerneurs des villes, & autres deſſuſdites puiſſēt mieux & pluſiuſtemēt audit temps de ſainct Martin, renouueller icelles ordonnances, & les laiſſer en la forme de l'année paſſée, ou les croiſtre ou diminuer de taux & de pris, ainſi qu'en leur bonne & ſaine conſcience, ilz verront eſtre à faire.

Item, & au cas qu'apres ledit temps de Sainct Martin, ou ſur la demye année ou autrement il y euſt cauſe & raiſon apparente, tant pour aucun plus grand marché ou abondance, que par aucune cherte ou indigence deſdits viures, qui pourroient ſuruenir de nouuel ſur leſdits taux voulons & ordonnons, que leſdits officiers ordinaires & autres deſſuſdits, puiſſent en la forme & ſolennité deſſuſdite, nommer, renouueller, croiſtre, diminuer, corriger & amender ledit taux & police touſiours, au prouffit & conſeruation de ladite choſe publique, ſans ce qu'il ſoit permis à aucūs particuliers, eſtre ſi temeraires ou preſumptueux de rien y accroiſtre ou diminuer, & auſſi auſdits hoſtelliers et autres vendāts, de rien (outre ledit taux) ſuruendre ou bailler, ſans ce que par noſdits officiers ou autres deſſuſdits, il ſoit conclu, ordonne & publié, en la forme & ſolennité deſſus au long declairée, ſur peine d'eſtre puniz d'amende arbitraire ou confiſcation des biens, ſi meſtier eſt, ſelon l'exigence des cas, ainſi qu'ilz verront eſtre à faire par raiſon.

Item, & pource qu'entre cy & la Sainct Martin ha demy an & plus, par quoy de laiſſer les choſes au deſordre, où ilz ſont de preſent, ſeroit grand charge & foule aux ſubiets de noſtre dit Royaume: nous voulons et ordonnons à noſdits officiers, qu'au commencement du moys de May, chaſcun en ſon endroit, face et mette taux eſdites choſes, pour le temps, qui reſte iuſques à ladite Sainct Martin, ſelon la forme cy deſſus declairee.

Item, au regard du train de nous & de noſtre maiſon, auſſi de noz officiers domeſtiques, & de noz gardes, & autres ſuyuants noſtre cour, nous auons ſemblablemēt ordōné & ordōnons par ces preſentes, à noz amez & feaux cōſeilliers, les

maiſtres

maiſtres des requeſtes ordinaires & preuoſt de noſtre hoſtel, & à chaſcun d'eux endroit ſoy, que ès lieux, où nous paſſerons et ſerons, ilz appellent auec eux les officiers & gouuerneurs deſdits lieux et villes, où nous paſſerons, ou ferons reſidence, qui feront ſemblablement vn taux & ordonnance des choſes deſſuſdites, ſelon que à leur office et autorité appartient, ou facent garder et entretenir en tout ou partie, le taux & police, qui deſia par noſdits baillifz & autres deſſuſdits feront faits, ſelon ce qu'ilz trouueront eſtre le plus raiſonnable & prouſitable, pour la commune vtilité de chaſcun.

Item, & finablement par noſdites preſentes ordonnances, & par edit perpetuel defendons expreſſement à tous noſdits baillifz, ſeneſchaux, alouez, preuoſtz, viguiers, maires, maieurs, eſcheuins, conſulz, conſeilliers et autres officiers, et gouuerneurs de pays ou villes, ou leurs lieutenants, & auſſi auſdits gents d'Egliſe, nobles, & autres qui ſeront preſents, & ſe meſleront de faire leſdites ordonnances, police & taux de non rien prendre ou exiger, directement ou indirectement par dons corrompables où autrement, des marchants, hoſtelliers, ou autres vendeurs, qui y pourroient auoir intereſts, ne par amour, haine, amitié & conſanguinité, ou faueur d'eux ou d'autres, & qu'ilz ne croiſſent ou diminuent, croiſtrôt ou diminueront aucune choſe auſdites ordonnances, & ne feront aucune diſſimulation, quant à la punition des tranſgreſſeurs, infracteurs ou delinquants, ſur peine audits officiers de priuation de leurs offices, leſquelz apres la faute et corruption congneue et declairée, declairons eſtre impetrables.

Et les dons que nous ou noz ſucceſſeurs apres nous en feront à autres, eſtre valables, & iceux officiers eſtre & demeurer infames & inhabiles à iamais à auoir office en noſdits Royaume & ſeigneuries: & aux autres deſſuſdits, qui ne ſont offſciers, ſur peine d'encourir noſtre indignation, d'en eſtre puniz arbitrairement, ſelon l'exigent des cas, tellement que ce ſoit exemple à tous autres.

Si donnons en mandement par ces preſentes, &c.

Verront.

ETiam ſi quis non viderit has literas, tenetur pœna huius conſtitutionis: quia ſaltem poſt duos menſes ligat conſtitutio à die publicationis per text. in authen. vt factæ nouæ conſtitut. colla.5. Alex.conſil.181.in 6.vol.& conſil.52.in 7. Alibi dixi, hîc non repetam.

Qu'eſtrangiers.

EXTRANEVS multis modis dicitur, vt ſcripſi in l.rei appellatione.1.ff.de verborum ſignif. & hîc omnes non ſubiectos Regi extraneos vocat.

Contraints à payer.

AB hoſpitibus per retentionem equorum, & aliarum rerum quas aduenæ important, quas iure retinere poſſunt pro iuſta mercede, teſte Baldo in l.certum.col.2.C.locati.l.fin. commodati. Sed ſi pro iniuſta mercede retineantur, & aduena ſic coactus ſoluerit, non aget actione quod metus cauſa, ſed repetet per conditionem indebiti id quod plus ſolutum erit, vel actione ex hac conſtit. ff.de condict. ex lege.

Les marchantz.

MERCATORES qui dicantur declaraui in tractatu De mercator.minutatim vendentibus, ſuprà, & ibidem etiam qui dicantur mechanici.

Hoſtelleries.

HOſpites, nautæ, caupones, ſtabularij, & publicani æquiparantur, quorum genus communius eſt improbum, ideo ad ſimilitudinem vſurariorũ edere tenentur. Bal. in l.diſſolute. C.de condict.ex lege.per l.1.ff.nautæ, caupo.l.quantæ.de pub.Alex.in l.1.C.de edẽdo.& cõmuniter iſti ſunt fallaces.Bal.in l.1.C.locati.& Angel.in l.1.in fi.furti aduerſus nautas, caupones.vbi plus dicit, videmus paucos hoſpites diuites, ſed ſi ſint diuites, diuitias eorum non

durare: & ideo in eorū mendaciis non iuſtificat eccleſia,vt refert additio ad Alex. in d.l.r. Facit cap. eiiciens. & cap. quoniam. 88.diſt. ibi, Caupones tui miſcent vinum cum aqua, & illorum pecunia in aquam reuertitur. Vide quæ ſcripſi in l. tabernæ. ff.de verb. ſignif.

Ladicte choſe publique.

POſtquam intereſt reipublicæ, procurator regius iſta proſequi debet, cùm publica in regno tantum proſequatur.l.1.ff.de iuſtitia & iure. vbi ſcripſi.

Negligence de noz officiers.

NEgligentia in officiali regio in ſuo officio eſt valde punienda. l. diuus. ff. de officio præſidis.

Taux des viures.

VIDE textum in cap. 1.de emptione & vendit. & ibi Antho. de Burgos.

Grand conſeil.

LEGES debent fieri cum conſilio. l. humanum. C.de legib. l. non dubium. de repud.

Seneſchaux, Baillifz.

AD primarios iudices pertinet taxatio victualium,licet ad Præfectum vrbis.l.1.§.cura carnis. ff.de officio præfecti vrbis.

Feront ſerment.

PRobatur in l.hac edictali. §.his ita. C.de ſecund. nup. Et non ſolùm iudex, verùm omnes qui ad hoc vocati ſunt, iurare debent, infra eod.ord.§. Solenne vocat publicum, & coram eis qui ſunt ad taxandum, primò bailliuus, vel ſeneſchallus, aut præpoſitus recipiet iuramentum ab his viris eccleſiaſticis, & demum maior & ſcabini, & alij ad hoc præfecti.

Et quant à la deſpence.

DVo hic proponuntur. Primum, vt hoſpes & aduena poſſit vel viuere ad hoſpitis arbitrium, vel petere debet carnes, vel alia ſibi neceſſaria. Sed debet hoſpes petere ab aduena quid agere velit. Nam in alternatiuis electio eſt debitoris.l.3.ff.de eo quod certo loco. Ideo hoſpes petere debet,vt præparet prandium,vel cœnam ad electionem aduenæ.

Ou meſtier qu'elles ſoyent.

ET ſic auctoritate regia iſti cognoſcunt, per iſtum textum, ibi, *en auons à noſdits officiers donné & donnons plain pouuoir autorité & puiſſance ſpecial.* Et ſic ab eis appellatur ad curiam ſupremam in his caſibus, quando merces & victualia taxantur.

A tous marchans drapiers.

TAm emptores quàm venditores hic puniuntur, cùm ſint correlatiua. Et lex loquens in vno, habet locum in alio. l.1.C.de eupteſsis. libr.11.

Fraude ou deception.

ET ſic in rebus mobilibus decepto competit actio per hanc conſtitutionem, licet lex 2. Cod. de reſcindenda venditione, regulariter non habeat locum in rebus mobilibus, vt teſtatur Accurſ. & doct.in d.l.2.Sed ex æquitate hic ſubuenitur & ex hac conſtitutione, pro qua facit cap. primum de emptione & venditione.

Et pareillement defendons &c.

REquiſita in hoc artic.primò,opus eſt vt iudex & is,ad quem ſpectat taxatio horum victualium in ſcriptis eam redigat taxationem,ne pereat.l.contrahitur.ff.de pignor.

Secundò in formam authenticam,id eſt facientem fidē,& non per ſcripturā priuatā,

Tertiò, quòd taxatio hæc fiat in ſuo territorio: quia extrà ſtatuere non poteſt. cap. vlt. de conſtitut. ibi, *en leur reſſort.*

Quartò, quòd fiat taxatio iuxta conſtitutionem iam factam, vt videlicet, purpura vltra octo libras non vendatur, & optimus pannus niger ſex libris, & alia,vt ſuprà dictum fuit.

Quintò quòd nominati & ſignati ſint in his taxationibus, ibi, *nommés & ſignés des mains &c.*

Sextò, quòd voce præconis poſtea publicetur, vt cunctis nota fiant. Dixi in l.vna, in vlt. notab. de ſenten. quæ pro eo quod intereſt &c.

Septimò, vt in locis conſuetis publicetur, ibi, *par tous lieux accouſtumez.*

Octauò

Octauò, vt affigatur in locis conſueti.

Nono, vt iſta taxatio, ſiue exemplar mittatur per ſingulas ciuitates & oppida, ac burgos, vt quilibet eam videre poſsit, & ſecundum eam iudicare.

Decimò prohibet ne gratis aliqui in hoſpitio viuant, videlicet iudices, vel alij, ſed hoſpitibus ſoluant.

Vndecimò, quia taxationes tempore variantur, vult vt ſingulis annis fiat taxatio in feſto S. Martini.l.pretia rerum.ff.ad legem Falcid.Scripſi in l.vnia.C.de ſentẽtiis quæ pro eo quod intereſt

Indignation.

QVid deuotent hæc verba, declarant doctores in l. vn a.ff.ſi quis ius dicenti non obtemper & ego ſcripſi in Praxi beneficiorum, in bulla nouæ prouiſ.in fine.

FRançoys par la grace de Dieu Roy de France, duc de Milan, & Seigneur de Genes: à tous ceux qui ces preſentes lettres verront, ſalut. Sçauoir faiſons que comme pluſieurs plaintes, doleances & remonſtrances nous ayent eſté faites du taux exceſsif, que les hoſtelleries de noſtre Royaume prennent & exigent indeuement ſur les paſſants & repaſſants, logeãts en leurs hoſtelleries: Et combien que de preſent (graces à noſtre Seigneur) y ait abondance de tous viures en noſtre Royaume, & ſoient à raiſonnable pris & marché: Neantmoins iceux hoſtes ne prennent moins pour eſcot, & pour la fourniture des viures, qu'ilz deliurent auſdits paſſants, tant pour eux, que pour leurs cheuaux qu'ilz faiſoient au temps qu'il y auoit cherté & ſterilité d'iceux, & ſi n'ont regard ne conſideration au pris que les chairs, pain, vin, foin, & auoine ſe vendent aux marchez: Ains par cupidité & auarice deſordonnee, au detrimet du ſalut de leurs ames, non gardants loyauté & iuſtice commutatiue & contre toute charité & hõneſteté mettent pris voluntaire, exceſsif & deſraiſonnable eſdites denrées, à la grand foulle & detriment de la choſe publique. Et ſi exigent induement belles cheres d'iceux paſſants & repaſſants, leſquelles anciennement par aucuns ſe ſouloient donner par don gratuit: lequel don gratuit ont remis à le faire payer à tous par neceſsité & contrainte. Nous par ces cauſes & autres à ce mouuants, pour obuier & mettre fin eſdits abuz, pour le ſoulagement de noz ſubiets, bien, prouffit & vtilité de la choſe publique, auons par bonne & meure deliberatiõ fait & ordõné, faiſons et ordonnõs les ordõnances qui s'enſuyuent.

Premierement, auons enioint & enioignõs à tous noz Preuoſtz, Seneſchaux, Baillifz, Chaſtellains, Viguiers, Iuges & à tous noz autres iuſticiers & officiers, ou à leurs lieutenants, & pareillement aux Iuges & officiers des princes de noſtre ſang, & de tous autres noz ſubiets ayant iuſtice & iuriſdictiõ ordinaire, que chaſcun d'eux reſpectiuement endroit ſoy, et en ſon pouuoir & iuriſdition ordinaire, auecq' cinq ou ſix des plus ſçauants & apparents perſonnages, & de bonne conſcience, de leurdite iuriſdition ordinaire qu'ilz appelleront auecq' eux, ayent de trois moys en trois moys à taxer & mettre pris raiſonnable a tous viures, comme à pain blanc, bis, & noir, vin à la pinte de toutes couleurs, ſoit du pays ou autre eſtrangier, qui ſe vendra ſur le lieu, bœuf, mouton, veau a la liure ou à la grandeur de la piece, & ſelon l'endroit qu'elle ſera: cheureaux, aigneaux, couchons, oyes, oyſons, chappons, poulles, poulletz, lieures, conins, perdrix, beccaces, & autres volailles, qui cõmunement ſe vendent ſur iceux lieux: lard, formage & chandelle au poids à la demye once: foin, gerbées et paille à petits botteaux & à poids: auoine à picotins: fagots & buches à nombre. huille, verdius, vinaigre, mouſtarde à meſure: ſuccre & toute autre eſpicerie à poids: Poiſſons fraiz ou ſallez à poids ou meſure: œufs à nõbre, & beurre à poids, ortailles, leguns, &

autres choſes requiſes & neceſſaires auſdits paſſants & repaſſants. Et iureront leſdits iuges, & ceux qu'ilz appelleront auecq'eux, de bien & loyaument, ſelon leurs conſciences taxer les choſes ſuſdites, ſelon le pris que communément ſe vendent aux marchez des lieux où ſe fera la taxe, ſi marché y ha, ſinon des lieux plus prochains où y aura marché. Et en faiſant ladite taxe, auront regard, que les hoſtes ſe puiſſent ſauuer, & raiſonnablement gaigner: & que les paſſants & repaſſants et ſeiournants induement ne ſoyent greuez. Et pour faire leſdits pris, ne prendront aucune choſe des hoſtes & tauerniers, ſur peine d'eſtre priuez de leurs offices.

Item, le taux qu'ainſi par eux ſera fait, ſera redigé & mis par eſcrit, & collé en vn poſteau, qui ſera affiche au deuant de l'egliſe, ou en quelque autre lieu patent, où les paſſants ou repaſſants, ſi bon leur ſemble, pourront auoir recours, pour ſçauoir le pris & taux deſdites denrées.

Item, auons enioint & enioignons à tous & chaſcuns les hoſtes tenants hoſtelleries, tauernes ou cabarets en noſtre Royaume, ſoit à loger gents de pied ou de cheual, paſſants ou ſeiournãts en tẽps de foyre ou autre, qu'ilz n'ayent à vẽdre à ceux qui logeront en leurs maiſons, les denrées ſuſdites & autres outre le pris qui aura eſte decerné par les Iuges ordinaires, et ceux qui auront eſté appellez auecq'eux: Et qu'ilz ayent à boitteler leur foin & paille au poids & grandeur, qui par iceux Iuges ſera ordonné: ayent à tenir en leur logis poids & meſures iuſtes et loyales, marquées par iceux Iuges: eſquelles leſdits paſſants et repaſſants et ſeiournants pourront auoir leurs recours, s'ilz ſont en doubte du vray poids & meſure. Et auſdits paſſants, repaſſants & ſeiournants de quelque eſtat qu'ilz ſoyent, enioignons de payer audit pris, ce qu'ilz prendront deſdits hoſtes, ſoit à poids, nombre ou meſure. Et de plus, plus, & de moins, moins: le tout ſur peine d'amande arbitraire.

Item, auons enioint & enioignons audits hoſtes de ne prendre pour attache de cheual, que troys deniers Tournois pour iour, qui eſt vn denier pour deſinée, & deux deniers pour ſouppée: Et pour lit et paire de linceux ou draps blancs, ſoyent vn ou pluſieurs couchants, cinq deniers Tournois: Et pour nappe, troys deniers Tournois: et chaſcune ſeruiette, vn denier Tournois. Toutesfoys permettons auſdits Iuges ordinaires, auecq'ceux qui par eux ſeront appellez, ſelon la qualité des lieux où leſdites hoſtelleries ſeront, haulcer ou baiſſer le taux deſdits draps ou linceux, nappes & ſeruiettes. Et auſdits hoſtes auons defendu & defendons de ne prendre aucune choſe pour belle chere: & à iceux paſſants, & repaſſants ou ſeiournants de n'en payer aucune choſe, ſur peine d'amande arbitraire.

Item, auons enioint & enioignons aux Seneſchaux, Baillifz, Preuoſts & autres reſſortiſſants ſans moyen en noz cours de Parlement, que chaſcũ endroit ſoy s'informe ſouuẽt, ſi iceux Iuges ordinaires reſſortiſſants en leurs pouuoirs & iuriſditions, gardent et obſeruent l'oyaumẽt noſdites ordonnãces: et procederõt contre ceux qui ne les garderont par ſuſpenſions de leurs offices & amendes arbitraires.

Item enioignons et commettons à noz amez et feaux conſeilliers, les preſidẽs de noſdites cours de Parlement, maiſtres des requeſtes de noſtre hoſtel, conſeilliers en noſtre grand conſeil, & de noſdites cours, qu'en allant & venant par pays, s'informent es lieux où ilz paſſeront, de ceux qui ne garderont noz preſentes ordonnan

donnãces, & des infracteurs d'icelles:& nous enuoyent les informations qui par eux en ſeront faites pour pourueoir,ainſi que verront eſtre à faire par raiſon.

Item,& au regard du train de nous & de noſtre maiſon,auſſi de noz officiers domeſtiques,& de noz gardes,& autres ſuyuants noſtre cour:Nous auons ſemblablement ordonné & ordonnons par ces preſentes à noz amez et feaux conſeilliers les maiſtres des requeſtes ordinaires,& preuoſt de noſtre hoſtel, & à chaſcun d'eux endroit ſoy,qu'es lieux où nous paſſerons & ſerons,ilz appellẽt auecq' eux les officiers & Gouueurneurs deſdits lieux & villes, où nous paſſerons & ferons reſidence, pour faire vn taux & ordonnances des choſes deſſuſdites, ſelon que à leur office & autorité appartient, ou facent garder & entretenir en tout ou en partie le taux & police, que deſia par noſdits baillifz & autres deſſuſdits ſeront faits, ſelon ce qu'ilz trouueront eſtre le plus raiſonnable & prouffitable, pour la commune vtilité de chaſcun.

Si donnons en mandement par ces preſentes à noz amez & feaux, les Preuoſtz, Seneſchaux, Baillifz, Iuges, & autres noz officiers & iuſticiers, & à vn chaſcun d'eux, ſi comme a luy appartiendra, que noſdites preſentes ordonnances ilz facent lire & publier en leurs iuriſdtions & auditoire, & icelles enregiſtrer. Et au ſurplus les gardent, obſeruent & entretiennent, & facent garder, obſeruer & entretenir inuiolablement, ſans enfraindre de point en point, ſelon leur forme & teneur. Et pource que de ces preſentes on pourra auoir affaire en pluſieurs & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles, ou de l'extrait de l'vn ou de pluſieurs articles d'icelles, fait ſouz ſeel Royal, ou par l'vn des greffiers de noz preuoſtez, bailliages & ſeneſchaucées, deuement collationé, foy ſoit adiouſtée, comme à ce preſent original. En teſmoing de ce nous auons fait mettre noſtre ſeel à ceſdites preſentes. Donné à Bloys, le 21. iour de Nouembre, l'an de grace mil cinq cents dixneuf. Et de noſtre regne, le cinquieſme. Ainſi ſigné, Par le Roy. Les ſires d'Orual & de Bonniuet admiral, de la Paliſſe, et de Chaſtillon. mareſchaux de France, & autres preſents. Robertet. Seelle à double queue,& en cire iaulne.

Leues et publiées en iugement en l'auditoire ciuil au chaſtellet de Paris, es preſences des aduocat & procureur du Roy,& des conſeilliers d'iceluy, practiciẽs & autres aßiſtents au dit chaſtellet: le ſamedy dixieſme iour de Decembre, l'an mil cinq cents dixneuf. Signé, Iean Corbie. Et cedit iour publiées par les quarrefours de la ville de Paris, & enioint les obſeruer et garder. Par Vaulz le nourricier, crieur iure audit chaſtellet, appellé auecq' luy Lionnet Gautier, trompette.

QVE LES HOSTELLIERS ET TAVERniers ne donneront que bœuf & mouton à leurs hoſtes, & des viuandiers.

FRANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux qui ces preſentes lettres verront ſalut. Comme nous ayons fait par cy deuant pluſieurs ordonnances ſur le fait des viures & taux des hoſtelliers de noſtre Royaume, pour le bien & prouffit de noz ſubiets, & des paſſants & repaſſants en iceluy, leſquelles par negligence de noz officiers ont eſté treſmal gardees & obſeruées, en ſorte que les deſpens de ceux qui voyagent, ſont ſi grands & exceßifz, qu'à peine pluſieurs les peuuent ſouppor-

ter,& en laiſſent leurs affaires neceſſaires: à quoy de tout noſtre pouuoir voulons obuier. Et pour ce faire, voulons & ordonnons, que derechef noſdites ordonnances ſoient publiees es lieux mentionnez en icelles. Et enioignons aux iuges, eſquelz elles s'addreſſent ſur peine d'amende arbitraire, de les faire garder & entretenir en ce qu'elles ne contreuiennent au contenu es preſentes, dont la teneur s'enſuyt. C'eſt a ſçauoir, que gents tenants hoſtelleries, cabaretz, & tauernes ne bailleront à leurs hoſtes que bœuf, mouton, lard, bouillon, œufz, beurre, huille, formage, merluz, harens, carpe & brochet. Et feront les iuges des lieux, où ſeront leſdites hoſtelleries & cabaretz, la taxe de ce que chaſcun hoſte payera par repas, ayant regard à la valeur du pain et vin du pays, s'il y en ha, ou en defaut de ce, du plus prochain: boys, chandelle & autres choſes deſſuſdites, en arbitrant par leſdits iuges, ce qui ſera baillé auſdits hoſtes à chaſcun repas, ayant regard à ladite taxe: Sur lequel taux la bonne chere & le coucher ſeront comprins: mais ſi leſdits paſſants & repaſſans veulẽt auoir autre choſe, que ce que dit eſt, le pourrõt achepter au marché. Et quãt à ceux, qui aurõt cheuaux, nous voulõs & ordõnõs, que pour l'attache de la diſnee, payeront vn denier: & pour celle de la ſoupee, deux deniers, en ce comprins la lictiere, qu'ilz trouueront en l'eſtable: & s'ilz veulent mettre de la paille freſche, ſera a leur deſpens. Et quant au demourant, le foin dudit hoſtellier, & auſſi la paille, ſeront bottelez: & ſera ordonné par le iuge, combien de liures deura peſer le boitteau, qui ſera taxé par leſdits iuges, & la meſure d'aueine auſſi: Leſquelz paſſants et repaſſants en prendront ce que bõ leur ſemblera, & payeront ce qu'ilz prendront, & non d'auantage. Et ſi changerõt leſdites taxes de temps à temps, ſelon que leſdits viures, tãt de perſonnes que de cheuaux, haucerõt ou diminuerõt. Et ce par le Iuge d'iceluy lieu, appellés auecq' luy quatre bons perſonnages à ce experts & congnoiſſants. Et ſera chaſcun hoſtellier tenu auoir à la porte de ſon logis vn tableau, auquel ſerõt eſcrits les pris et taux, & autres choſes deſſuſdites, qui ſera ſigné dudit Iuge, ou de ſon greffier: autremẽt ne luy ſera payé aucune choſe par leſdits paſſants & repaſſants. D'autre part nous auons auſſi eſté deuement informez & aduertiz, que les viuandiers ſuyuants noſtre cour, acheptent les viures que les gents du pays veulent porter au marché, au lieu où eſt noſtre cour, leſquelz ilz reuendent trop plus cheremẽt qu'ilz ne les ont acheptez, au grand preiudice de ceux qui ſont en noſtre ſuytte: A ceſte cauſe pour y obuier, nous auons prohibé & defendu, prohibons & defendons auſdits viuandiers ne vendre par cy apres directement ou indirectement que chair de bœuf, mouton, veau & pourceau: Et ce pour la premiere foys, ſur peine de confiſcation de ce qu'ilz expoſeront en vente & pour la ſecõde fois, outre ce que deſſus, de l'amende de vingt liures Tournois: & pour la tierce, d'eſtre bannis de noſtre cour. Et s'ilz controuuent quelque voye ou moyen pour frauder noſtre preſente ordonnance, nous voulons qu'ilz ſoyent bãniz de noſtredite cour & ſuytte. Et quant au poiſſon, foin, paille & aueine, leur auons defendu & defendons, ſur les peines que deſſus, d'aller au deuant de ceux qui portent le poiſſon au marché pour l'achepter & reuendre à la ſuytte d'icelle noſtredite cour. Et voulõs que directement ou indirectement ceux qui apportent viures au marché du lieu où nous ſerons, ne ſoyent empeſchez de les porter. Toutesfoys quant aux prohibitions, que les viuandiers ne vendent que de bœuf, mouton & pourceau, nous n'entendons y

tendons y

tendons y cõprendre les pouruoyeurs de noſtre maiſon, de noſtre treſchere & treſamee compaigne la Royne, & de noz treſchers & treſamez enfants, des princes, prelats et autres gros ſeigneurs ſuyuans noſtre cour, auſquels ils en pourront vendre et non à autres. Si n'eſt que quelque pouruoyeur des deſſuſdits n'auroit ce qui eſt neceſſaire pour la maiſon qu'il pourueye & en pourra prendre d'vn pourueyeur, qui voluntairement luy en voudra bailler Et le tout ſans fraude, ſur peine de banniſſement de noſtredite cour & ſuytte.

Si donnons en mandement par ces meſmes preſentes à tous noz baillifz, ſeneſchaux, preuots & à tous autres iuſticiers, officiers, ou à leurs lieutenãts et chaſcun d'eux, ſi comme à luy appartiendra, que ceſdites preſentes ilz facent lire, publier & enregiſtrer en leurs cours, iuriſditions & auditoires, & par tous autres lieux & endroits accouſtumez faire cris & publications: affin que nul n'en puiſſe pretendre cauſe d'ignorance. Et icelles gardent, obſeruent et entretiennent, facent garder, obſeruer & entretenir inuiolablement de point en point, ſelon leur forme & teneur, ſans les enfraindre ny cõtreuenir en aucune maniere: en faiſant deſdits infracteurs la punition telle qu'il appartiendra. Et pource que de ceſdites preſentes lon auroit a beſongner en pluſieurs et diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles fait ſouz ſeel Royal, foy ſoit adiouſtee, comme à ce preſent original, auquel en teſmoing de ce nous auons fait mettre noſtre ſéel. Donné à Chaſteaubriant, le premier iour de Iuin, l'an de grace mil cinq cents trente deux, Et de noſtre regne, le dixhuitieſme. Ainſi ſigné: Par le Roy en ſon conſeil. Bayard. Et ſeellé en double queuë de cire iaune.

Cauſam huius cõſtitutionis faciendę dederunt theſaurarij Regij, qui liberales in hoſpitiis ex pecuniis Regiis erant, & poſtea in ratione reddenda negligentes: ob id iureis mutri traditi ſunt, ſicut famoſi latrones. l. capitalium. §. fin. ff. de pœn.

Sera baillé.

Hoc fieri poteſt, vt docet gloſ. in §. poſt natale. & ibi doctores de pace tenend. Quia non debent vendi aduenis alimenta carius quàm indigenis. c. 1. de emptione & vendit.

ORDONNANCE DV ROY FRANCOYS,

que les hoſtes ne logeront gents incongneuz ny eſtrangiers, ſans en aduertir les Iuges, & officiers des lieux.

FRANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux qui ces preſentes lettres verront, ſalut. Sçauoir faiſons, comme pour obuier a pluſieurs aſſemblées illicites, qui ſe font iournellement en noſtre Royaume, & menées & practiques, qui s'en pourroyent enſuyuir ſans noſtre ſceu & adueu, au grand preiudice de nous, noſtredit Royaume, pays & ſeigneuries de noſtre obeyſſance, & pour autres bonnes & grandes conſiderations nous mouuants, Nous ayons voulu, ordonné & declairé, voulons, declairons, ordonnons, & nous plaiſt, en enſuyuant les anciennes ordonnances de noz predeceſſeurs, que tous & chaſcuns les hoſtes & autres noſdits ſubiets, & meſmes des limites & frontieres d'iceluy noſtre Royaume, ne logeront aucuns perſonnages eſtrangiers paſſants pays, non cogneuz, & ſans adueu, foreſtiz, banniz & chaſſez d'iceluy Royaume, ou ſur leſquelz autrement y pourroit auoir aucune ſuſpicion de malfait: & ſi aucuns de ceſte qualité ſe ſont preſentez à eux, affin de loger en leurs maiſons publiques ou priuees, ilz nous en aduertiront

ou noz

ou noz lieutenants generaux,gouuerneurs & officiers des lieux où leſdits perſonnages paſſeront & repaſſeront: & ce ſur peine de confiſcation des biens des hoſtes, & autres qui les auront logez ou recollez. Et des perſonnes qui en auront eu notice & congnoiſſance, & ne le ſeront venuz declairer à nous ou à noſdits lieutenants,gouuerneurs ou officiers,voulons & entendons,que le tiers des confiſcations qui s'enſuyuront de ce, ſoyent appliqués à celuy ou ceux, ſoyent ſeruiteurs ou autres, qui denonceront & deſcouuriront telles aſſemblées,paſſages & entreprinſes: & icelle tierce partie leur eſtre adiugée,ſans autre declaration,ny don de nous.

Si donnons en mandement par ceſdites preſentes, à noz amez & feaux les gents de noz cours de parlement, au preuoſt de noſtre hoſtel,au preuoſt de Paris, & à tous noz baillifz & ſeneſchaux,& autres iuſticiers & officiers et à chaſcun d'eux chaſcun en ſon regard, & ſi comme à luy appartiendra, que noz preſents vouloir, ordonnances & declarations leuz publiez & enregiſtrez en leurs cours & iuriſditions, auquel nous enioignons ainſi le faire, ilz les facent d'auantaige lire et publier à ſon de trompe,en & par toutes les principalles villes de leurs ſieges, iuriſditions & autres lieux accouſtumez à faire cris & publications en icelles,à ce qu'ilz n'en puiſſent pretendre cauſe d'ignorance: & icelles au ſurplus obſeruent,gardent et entretiennẽt,et facent obſeruer,garder & entretenir de point en point,ſelon leur forme et teneur,procedants chaſcun en ſon regard a l'encontre des infracteurs & delinquants par declaration & execution des peines deſſuſdites,ainſi qu'il appartiẽdra: Car ainſi nous plaiſt il eſtre fait. Et pource que de ces preſentes lon pourra auoir à faire en pluſieurs et diuers lieux,nous voulõs qu'au vidimus d'icelles,fait ſouz ſéel Royal, ou ſouz le ſeing, de l'vn de noz amez et feaux notaires & ſecretaires,foy ſoit adiouſtée, comme a ce preſent original: auquel en teſmoing de ce,nous auons fait mettre noſtre ſeel. Donné à Chaſtillon ſur Loing,le neufuieſme iour de May,l'an de grace mil cinq cents trenteneuf. Et de noſtre regne,le vingtcinquieſme. Sic ſignatum ſupra plicam:

Par le Roy. Bayard.

Lecta,publicata & regiſtrata audito procuratore generali Regis id requirente, Pariſius,in parlamento, decimanona die May, anno domini milleſimo quingenteſimo triceſimonono. Sic ſignatum: Malon.

QVE LES HOSTELLIERS N'EXIGERONT plus grand ſomme de deniers,qu'il eſt cy contenu,pour iournee,diſnee & ſoupee de leurs hoſtes paſſans & repaſſans, ſur peines icy contenues.

FRANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces preſentes lettres verront,ſalut. Cõme cy deuant apres pluſieurs grandes plaintes et doleances,qui nous auroyent eſté faites du pris volontaire, exceſſif & intolerable, que les hoſtelliers de ceſtuy noſtre Royaume faiſoyent payer à leurs hoſtes allants,venants, paſſants & repaſſants par noſtredit Royaume, euſſions fait certaines ordonnances,& paricelles mis taux & pris raiſonnable aux viures: que leſdits hoſtelliers auroyent à bailler à leurſdits hoſtes,affin d'obuier par ce moyen aux exactions,pilleries & rançonnements qu'ilz faiſoyent.

Leſquelles

Leſquelles ordonnances ont eſté leuës & publiées par tous les baillaiges et iuriſditions de noſtredit Royaume, & tellement que leſdits hoſtelliers n'en ont peu pretendre cauſe d'ignorance : ce nonobſtant & encores quelque fertilite & abondance de biens, qu'il ait pleu à Dieu noſtre createur nous donner en noſtredit Royaume, n'ont iceux hoſtelliers diminué leur pris, mais au contraire, ainſi que ſommes aduertiz, continuent de plus en plus leurſdites exactions & rançonnements : tellement que tant par la negligence des Iuges, auſquelz nous auons par pluſieurs fois mandé faire entretenir icelles ordonnances, que par la negligence des hoſtelliers, elles n'ont aucunement eſté gardées ny obſeruees : dont noz ſubiets & autres paſſants & repaſſants par noſtredit Royaume, ſe trouuent chaſcun iour grandement & exceſſiuement foulez: & en ſont venues & viennent ordinairement iuſques à nous pluſieurs plaintes: leſquelles ont eſte miſes en deliberation en noſtre priué conſeil.

Par l'aduis & deliberation duquel auons, pour pouruoir aux choſes deſſuſdites, & affin de faire ceſſer leſdites exactions, pilleries, & rançonnements deſdits hoſtelliers, ordonné & ordonnons que d'oreſnauant tous hoſtelliers de ceſtuy noſtre Royaume, n'auront & ne prendront pour homme & cheual, que la ſomme de dix ſolz Tournois pour iour & nuit, ſçauoir eſt, troys ſolz, ſix deniers pour diſnée, & ſix ſolz, ſix deniers Tournois, pour ſoupée & couchee.

En leur defendant treſexpreſſément, & ce ſur peine de punition corporelle, & de groſſes amendes arbitraires, de prendre n'exiger autre choſe de leurſdits hoſtes, leſquelz en ce faiſant ilz ſeront tenuz de nourrir & fournir de tous viures, tant pour eux que pour leurs cheuaux, boys, chandelle, & giſte, ainſi qu'ilz ont accouſtumé, en maniere qu'ilz s'en puiſſent & doiuent contenter raiſonnablemēt. Sauf toutesfoys à augmenter ou diminuer par nous le pris de ladite ordonnance, ſelon que le temps le requerra.

Et pour la premiere plainte veritable, qui ſe fera contre leſdits hoſtelliers, ilz ſeront incontinent conſtituez priſonniers, & tenuz en priſon fermée & eſtroite, par le temps de troys iours continuelz & conſecutifs. Et apres leſquelz ilz ſeront eslargiz, en nous payant toutesfoys preallablement vingt ſolz Pariſis d'amende.

Et pour la ſeconde foys, ſeront tenuz priſonniers, comme deſſus, par le temps de huit iours, & payeront quarante ſolz Pariſis d'amende.

Et pour la troiſieſme, ſeront condamnez d'eſtre fuſtiguez, ou d'autre peine corporelle, ſelon la qualité des perſonnes, à la diſcretion de iuſtice, & en cent ſolz Pariſis d'amende.

Deſquelles amendes nous en donnons la moytié aux reuelateurs et denonciateurs qui les denonceront iuſtement, & ſans fraude: pource que s'il y eſtoit troué fraude ou malice, ilz ſeront punis de ſemblables peines comme les accuſez & denoncés, ſi les denonciateurs n'euſſent eſté trouuez veritables.

Et commandons & enioignons treſexpreſſément à tous noz iuſticiers & officiers, & tous autres des iuſtices inferieures de noſtredit Royaume, qu'ilz ayent a faire garder, obſeruer & entretenir eſtroitement, & ſans enfraindre, le contenu en ceſdites preſentes.

Et qu'incontinent & à la premiere denonciation & ſemonce, qui en ſera faicte

faicte par le rapport du denonciateur, auecq' vn teſmoing, & ſans autre forme d'information & de procez, ilz ayent promptement à faire les punitions telles que deſſus: que nous voulons ſortir leur effet nonobſtants oppoſitions ou appellations quelzconques, & ſans preiudice d'icelles.

Et où noſdits officiers & autres des iuſtices inferieures de noſtredit Royaume ſeroyent refuſants ou delayants d'ainſi le faire, nous voulons et permetons à toutes perſonnes de les en accuſer pardeuant leurs ſuperieurs, leſquelz tantoſt leur imposeront telles & ſi groſſes peines & amendes, que ce ſoit exemple à tous autres: et que deſdites amendes pecuniaires, les denonciateurs en ayent auſsi la moytié comme deſſus.

Et pour autant qu'aucuns deſdits hoſtelliers pourroyẽt à l'occaſion & en contempt de noſtre preſente ordonnance, abandonner & delaiſſer leurs hoſtelleries, ou les faire fermer, ſans y vouloir doreſnauant receuoir les hoſtes: nous leur auons defendu & defendons treſeſtroictement & ſur peine de confiſcation de corps & de biens, qu'ilz n'ayent à icelles delaiſſer & abandonner, mais à les tenir garnies de ce qui y ſera neceſſaire, ſuyuant ceſte preſente ordonnance, & y receuoir et recueillir leſdits hoſtes, ainſi qu'ilz ont accouſtumé.

Et là où aucuns d'eux les voudroyent delaiſſer, & que ce fuſt pour cauſe & occaſion iuſte & legitime, ſeront tenuz vn an deuant en aduertir noz officiers des lieux pour entendre leſdites cauſes: Et s'ilz les congnoiſſent raiſonnables, leur permettre de ainſi le faire: à quoy nous enioignons à noſdits officiers auoir l'œil & regard: & ce ſur peine de priuation de leurs offices.

Si donnons en mandement par ces meſmes preſentes, à tous noz baillifz, ſeneſchaux preuoſts, iuges & autres noz iuſticiers & officiers: et commandons auſsi à tous autres officiers & iuſticiers, ou à leurs lieutenants, & à chaſcun d'eux endroit ſoy, & ſi comme à luy appartiendra, que ceſte preſente noſtre ordonnance ilz facent lire, crier & publier par tous les lieux et endroits de leurs iuriſditions, accouſtumez à faire cris & publications, à ce qu'aucun n'en pretẽde cauſe d'ignorance, & icelle entretenir, enregiſtrer, garder & obſeruer de point en point, ſelon ſa forme & teneur. Car tel eſt noſtre plaiſir. En teſmoing de ce nous auons fait mettre noſtre ſéel à ceſdites preſentes. Donné à Sainct Pris, le dixſeptieſme iour d'Octobre, l'an de grace mil cinq cents quarante. Et de noſtre regne, le vingtſixieſme. Ainſi ſigné ſur le reply: Par le Roy en ſon conſeil. Bochetel. Et ſeellé ſouz double queue du grand ſeau de cire iaune.

EDICT DV ROY NOSTRE SIRE SVR les viures que les hoſtelliers, tauerniers & cabaretiers vendront aux paſſants & repaſſants.

FRANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces preſentes lettres verront, ſalut. Comme cy deuãt nous ayons fait certaines ordõnances grãdement vtiles et equitables pour pourueoir et donner ordre à l'exceſſif & intolerable taux et pris voluntaire que les hoſtelliers de ceſtuy noſtre Royaume prennent, & exigent ſur les paſſants et repaſſants logeãs en leur hoſtelleries: leſquelles ordõnances diuerſifiées en aucũs pointz & endroitz ſelon les occurence & diſpotion du tẽps: nous auons fait lire

faict lire & publier où beſoin eſtoit, eſtimans que par la crainte d'encourir es groſſes peines indites par icelles, & auſſi par la reuerence & obeiſſance deuë à noz commandemens & ordonnances, elles ſeroient inuiolablement obſeruees & entretenues: Mais tout au contraire elles ont eſté peu à peu meſpriſees, & par ſucceſſion de temps ſont demourees finablement ſans aucune obſeruation, tant par l'auarice & fraudes commiſes par les hoſtelliers, que par la negligence de noz officiers des lieux. Car encores qu'il ſoyent aduenues quelques occaſions, tant pour les guerres paſſees, que pour l'infertilité d'aucunes annees, de faire r'en cherir les viures, toutesfois cela a eſté faict ſans aucune moderation ou equité à la ſeule volunté & diſcretion deſdicts hoſtelliers: Leſquelz, quelque abondance de viures qu'il y ait à preſent, ne laiſſent point pour cela de prendre & exiger pour eſcot & fourniture des viures qu'ilz deliurent auſdicts paſſans & repaſſans, tant pour perſonnes que pour cheuaux, comme ilz faiſoient au temps de cherté & ſterilité, n'ayans aucun eſgard ou conſideration au pris que les chairs, pain, vin, foin, auoyne, & autres denrees ſe vendent aux marchez: ains contre le deuoir de charité, loyauté, & honneſtete, exigent & extorquẽt tout ce, qu'ilz peuuent ſans aucune loy ou equité.

Et d'autant que de preſent tous les fruicts & biens de la terre plus neceſſaires pour la vie de l'homme ſont recueillis & ſerrez, au moyen dequoy lon peut aiſement congnoiſtre la fertilité & abondance de l'annee, & ſelon l'apparence qui s'y trouue, eſt beaucoup plus facile, qu'en nulle autre ſaiſon, de pourueoir à la moderation & reduction du taux & pris deſdicts viures, & faire ceſſer leſdicts abuz, exactions, & rençonnemens publiques au bien & ſoulagemẽt de noz ſubiects, choſe treſneceſſaire pour obuier à la foulle & pillerie, qu'en cela portent les paſſans & repaſſans.

Nous pour ces cauſes & pour autres bonnes, iuſtes & raiſonnables conſiderations à ce nous mouuans, apres auoir faict diligemment reueoir toutes leſdictes ordonnances faictes, tant de noſtre regne, qu'au parauant ſur ce, qui touche & concerne le faict deſdicts hoſtelliers & denrees par eux vendues: auons par ces preſentes de noz certaine ſcience, pleine puiſſance & auctorité Royal ſtatué, & ordonné, ſtatuons & ordonnons, voulons, & nous plaiſt par loy, ſtatut & ordonnance perpetuelz & irreuocables.

Que tous & chacuns les Baillifz, Seneſchaux, Preuoſtz, Chaſtellains, Viguiers, Iuges, & autres noz iuſticiers & officiers, ou leurs lieutenans, & pareillement les Iuges & officiers des Seigneurs ayans iuſtice & iuriſdiction ordinaire, appellez auecq' eux chacun en leur deſtroit & iuriſdiction cinq ou ſix des plus notables, & plus apparens perſonnages de loyauté & experience, aimans leur honneur & conſcience, tauxeront de trois mois en trois mois: Et mettront pris raiſonnable à tous viures.

Comme au pain blanc, bis, & noir, à tant d'onces.

Vin, à la pinte de toutes couleurs, ſoit du creu du pays, ou d'ailleurs, qui ſe vendra ſur le lieu.

Bœuf, mouton, & veau, pourceau frais à la liure, ou à la grandeur de la piece & ſelon l'endroict qu'elle ſera.

Cheureaux, aigneaux, couchõs, oyes, oyſons, chappõs, poules, pouletz & pigeõs.

Lard, formaige, & chandelles au poids.

Foin, gerbees, & paille, à petis boitteaux, & à poidz.
Aueine, à picotins.
Fagotz & buſches à nombre.
Huile, verdius, vinaigre, & moutarde, à meſure.
Succre, & toute autre eſpicerie, à poids.
Poiſſons fraiz & ſalez, à pieces, & par meſure.
Oeufz, à nombre.
Beurre, à poids.
Hortolaiges, legumaiges, & autres choſes requiſes & neceſſaires aux paſſans & repaſſans par leſdictes hoſtelleries.

Leſquelz poidz & meſures marquez de la marque publique, des lieux pour obuier à tous abuz.

Et iureront ſolennellement leſdicts Iuges, & ceux qu'ils appelleront auecques eux, de bien & loyaument en leurs cõſciences taxer les choſes deſſuſdictes, au pris que communement ilz ſe vendent aux marchez des lieux, où ſe fera ladicte taxe, ſi marché y a: ſinon des lieux plus prochains, où il y aura marché. Ayans auſſi eſgard à l'abondance ou rarité deſdicts viures & denrees, qui ſera pour lors au pays: de ſorte, que les hoſtes ſe puiſſent ſauuer, & honneſtement & raiſonnablement gaigner. Et auſſi que les paſſans, repaſſans & ſeiournans ſoient indeuement foulez & greuez.

Et ne prendront leſdicts Iuges pour faire leſdicts taux, & pris, aucune choſe des hoſtelliers, cabaretiers, & tauerniers, ſous peine d'eſtre priuez de leurs offices.

Lequel taux qui ainſi ſera par eux faict, ils mettront & redigerõt par eſcrit. Et ſera chaſcun hoſtellier tenu en prendre vn double, deuement collationné & ſigné du Iuge, ou de ſon greffier: pour iceluy mettre & appoſer en vn tableau à la porte de ſon logis: autrement ne luy ſera payé aucune choſe par leſdicts paſſans & repaſſans.

En defendant treſexpreſſement par ceſdictes preſentes, à tous & chacuns deſdicts hoſtelliers, tauerniers, & cabaretiers de noſtre Royaume, logeans & receuans en leurs maiſons & logis gens de cheual ou de pied: paſſans & ſeiournans en quelque temps que ce ſoit, qu'ils n'ayent à vendre les denrees deſſus declarees, & ſpecifiees, & autres neceſſaires pour perſonnes & cheuaux, outre le taux & pris, qui y aura eſté mis & decerné par leſdicts Iuges ordinaires, & ceux qu'ils auront appellez auecques eux.

Et qu'au demourant ils ayent à boteler leur foin & paille au poids & grandeur qui leur ſera ordonné par iceux Iuges, tenans en leurs maiſons poids & meſures iuſtes & loyalles marquez par iceux Iuges de ladicte marque publique, ou autre qu'ils aduiſeront, à fin que leſdicts paſſans, repaſſans & ſeiournans y puiſſent auoir leur recours, s'ils ſont en doubte du vray poids & meſures.

Auſquels paſſans, repaſſans & ſeiournans nous enioignons pareillement par ceſdictes preſentes, de payer à celuy taux & pris, ce qu'ils prendront deſdicts hoſtelliers, tauerniers, & cabaretiers: ſoit à pris, nombre, ou meſure, & de plus, plus: & de moins, moins.

Et au regard de la fourniture, & des draps, & linceulx, nappes, & ſeruiettes: auſſi de l'attache des cheuaux, tant pour diſnee, que pour ſoupee: Nous defendons

fendons treſexpreſſement à iceux hoſtelliers de n'en prendre, fors que ce qu'ilz en doyuent auoir & prendre par noſtre ordonnāce faite à Bloys le vingtunzieſme iour de Nouembre, mil cinq cens dixneuf: confirmee par autre noſtre ordonnance faite à Chaſteaubriant, le premier iour de Iuin, mil cinq cens trentedeux: qui eſt pour lict & paire de linceux ou draps blancs, ſoyent vn ou pluſieurs couchans, cinq deniers tournois: & pour nappe, trois deniers tournois: & pour chacune ſeruiette, vn denier.

Sauf auſdicts Iuges ordinaires, auecq' ceux qui par eux ſeront appellez de haucer ou baiſſer ledict taux, ſelon la qualité des lieux, ou ſeront leſdictes hoſtelleries: ainſi qu'ils verront eſtre à faire.

Et quant à l'attache du cheual, leſdicts hoſtelliers auront vn denier pour diſnee, & deux deniers tournois pour ſoupee, ſuyuant noſdictes ordonnances: ſans ce qu'ils puiſſent prendre ou exiger aucune choſe pour la belle chere, ainſi qu'ilz ont faict par cy deuant. Ce que treſexpreſſemēt nous leur defendons, & à iceux paſſans, repaſſans, & ſeiournans de n'en payer aucune choſe.

Et d'autant qu'entre leſdicts paſſans & hoſtelliers ſe pourroient ſouuent mouuoir debatz, queſtions & differens, ſoit pource que leſdicts paſſans ne voudroyent payer ſelon ledict taux, ou que leſdicts hoſtelliers voudroient prendre & exiger d'auantaige par cōtrainctes & extorſions: Nous voulons que par leſdicts Iuges ordinaires aux plaintes & doleances, qui leur ſeront ſur ce faictes, reſpectiuement par les vns ou par les autres, il ſoit adminiſtré aux parties prompte & ſommaire expedition de iuſtice, ſans forme ne figure de proces, la ſeule verité du faict regardee & congnue.

Et que leſdicts paſſans & repaſſans pour la preuue & iuſtification des contraintes, exactions, & extorſions, qui leur ſeront faictes par leſdicts hoſtelliers, puiſſent produire à teſmoing ceux meſmes de leur famille, en defaut d'autres teſmoings pour y auoir tel eſgard, que de raiſon.

Et ſeront tenus leſdicts Iuges garder de point en point, quāt à la punition & correction d'iceux hoſtelliers, tauerniers, & cabaretiers delinquans & contreuenans à noſdictes ordonnances, & defences telles que deſſus, les meſmes peines & amendes pecuniaires & corporelles, que nous auons indites par noſtre ordonnance, faite à ſainct Pris, le dixſeptieſme iour d'Octobre, mil cinq cens quarante.

C'eſt aſſauoir que pour la premiere foys qu'ils ſeront trouuez auoir delinqué & contreuenu, ilz ſeront conſtituez priſonniers, & tenus en priſon fermee & eſtroite par le temps de trois iours continuelz & conſecutifz, apres leſquels ils ſeront eſlargis, en nous payāt toutesfois prealablemēt vingt ſols Pariſis d'amende.

Et pour la ſeconde fois, ſeront tenus priſonniers, comme deſſus par le temps de huict iours, & payeront quarante ſolz Pariſis d'amende.

Et pour la troiſieſme ſeront condamnez à eſtre fuſtigez, ou en autre peine corporelle, ſelon la qualité des perſonnes à la diſcretion de Iuſtice, & en cent ſolz Pariſis d'amende.

La moytié deſquelles amendes nous voulons appartenir, & eſtre baillee & diſtribuee aux reuelateurs & denonciateurs (ſans fraude ou malice) de leurs fautes, delits, & contrauentions, ſelon & ainſi que le contient noſtredicte ordonnance. **Media pars mulctæ parti denuncianti applicatur.**

Et qu'au cas que noz Iuges & officiers, & autres des iuſtices inferieurs de noſtredit Royaume ſeroient refuſans, dilayans, ou negligens de faire & exercer ce qu'il leur eſt mandé & enioint, tant par icelle noſtre ordonnance, que par la preſente, il ſoit permis à toutes perſonnes (& auſquelles de ſapreſent nous permettons) les en accuſer par deuant leurs ſuperieurs: leſquelz ſur ce leur impoſeront telles & ſi groſſes peines & amendes, que ce puiſſe eſtre exemple à tous autres.

Dont & deſquelles amendes leſdicts accuſateurs & denõciateurs (ſans fraude) auront, comme dit eſt cy deſſus, la moitié.

En enioignãt par ceſdictes preſentes auſdits Baillifz, Seneſchaux, Preuoſtz, & autres noz Iuges reſſortiſſans ſans moyen en noz cours de Parlement que chacun endroict ſoy, aye à s'informer le pluſſouuent qu'ils pourront, ſi leſdicts Iuges ordinaires reſſortiſſans par deuant eux, gardent & obſeruent loyaument noſdictes ordonnances. Et contre ceux qu'ils trouueront y auoir faict faute, procedent par ſuſpenſion de leurs offices, amendes arbitraires, & autremẽt, ainſi que le porte noſtredite ordonnance de ſainct Pris.

Et à fin de ne rien omettre pour l'obſeruation inuiolable de noſdictes ordonnances, Nous cõmettons & enioignons à noz amez & feaux les Preſidens de noſdites cours de Parlement: maiſtres des requeſtes de noſtre hoſtel: Conſeilliers de noſtre grand conſeil & eſdites cours, & conſequemment à tous noz autres officiers qu'en allant & venant par pays ils s'informent bien & deuëment par les lieux où ils paſſeront des hoſtelliers, tauerniers, & cabaretiers, qui n'obſerueront noſdites ordonnances ou icelles meſpriſeront.

Et les informations que ſur ce ils auront faictes nous enuoyent incontinent feablement cloſes & ſeellees es mains de noſtre treſcher & feal Chancellier: Pour icelles veuës en eſtre ordonné & pourueu, ainſi qu'il appartiendra, & verrons eſtre à faire pour l'execution de noz vouloir & intention.

Si donnons en mandement par ces meſmes preſentes à tous noz Baillifz, Seneſchaux, Preuoſtz, Iuges, & autres noz iuſticiers & officiers, ou à leurs Lieutenans & à chacun d'eux, ſi cõme à luy appartiendra, que ceſdictes preſentes ils facent lire, publier, & enregiſtrer en leurs cours, iuriſdictions & auditoires: & par tous autres lieux & endroits accouſtumez à faire cris & publications, à fin que nul n'en puiſſe pretendre cauſe d'ignorance. Et icelles gardent, obſeruent, & entretiennent, facent garder, obſeruer, & entretenir inuiolablement de point en point, ſelon leur forme & teneur ſans les enfraindre, ne ſouffrir y contreuenir en aucune maniere: En faiſant deſdicts infracteurs la punition telle qu'il appartiendra.

Et pource que de ceſdites preſentes lon pourra auoir à beſongner en pluſieurs & diuers lieux: Nous voulons qu'au vidimus d'icelles fait ſouz ſeel Royal foy ſoit adiouſtee, comme au preſent original. Auquel en teſmoing de ce nous auons faict mettre noſtre ſeel. Donné à Folembray le vingtſixieſme iour de Nouembre l'an de grace mil cinq cens quaranteſix. Et de noſtre regne le trentedeuxieſme. Ainſi ſigné ſur le reply. Par le Roy. De l'Aubeſpine. Et ſeellé du grand ſeel ſur double queüe de cire iaune.

DE

NOZ amez & feaux: Nous vous enuoyõs l'ordonnance que nous auons preſentement faicte, pour pourueoir & donner ordre à l'exceßif pris & taux voulontaires que les Hoſtelliers, Tauerniers, & Cabaretiers prẽnent, & exigent des paſſans, allans, & ſeiournans, à fin que telles indeües exactiõs, pilleries, & larrecins publiques ceſſent & n'aiẽt plus de lieu. Attendu meſmement qu'il a pleu à Dieu nous donner auec la paix vne bonne & fertille annee abundante en tous biens. Parquoy nous vous mandons, commandons, & treſeſtroictement enioignons entretenir, & faire entretenir, garder, & obſeruer inuiolablement le contenu en noſtredite ordonnance, ſans aller, ne ſouffrir aller, ne venir directement, ou indirectement au contraire en quelque maniere que ce ſoit, ſouz les peines indites par icelle reſpectiuemẽt, tant auſdits Hoſtelliers, Tauerniers, & Cabaretiers, que à noz Iuges & officiers qui ſeront negligens de ſatisfaire à leur deuoir en ceſt endroict. En ſorte qu'il n'aduenienne ce qui eſt aduenu des precedentes ordonnances cy deuant faictes, & reiterees ſur ce meſme faict, leſquelles par la faute & negligence de noſdicts Iuges & officiers, qui deuoient auoir l'œil à l'obſeruation, ſont demourees nulles, & ſans effet à noſtre treſgrand regret & deſplaiſir. Choſe que vous reduirez en voſtre memoire, à fin que à ceſte cy il ne s'y face ne commette vn tel erreur. Autrement nous en ferons faire telle demõſtration & punition, que tous autres pour l'aduenir y prendront exemple. Donné à Folembray, le vingtſixieſme iour de Nouembre, l'an mil cinq cens quaranteſix. Ainſi ſigné, François. Et au deſſous, De L'aubeſpine. Et deſſus leſdictes mißiues eſtoit eſcrit:

A noz amez & feaux les Preuoſt de Paris, ou ſon Lieutenant, noz aduocat & procureur en ladicte Preuoſté.

Le ieudy neufieſme de Decembre, iour de Police, audict an mille cinq cens quaranteſix, les ſuſdictes lettres patentes en forme d'Edict, & mißiues ont eſté leües & publiees en iugement & auditoire du Chaſtellet de Paris, ſeant monſeigneur le Lieutenant ciuil, qui (les aduocat, & procureur du Roy en la Preuoſté de Paris ce requerans) a ordonné es preſences de pluſieurs conſeilliers, & aduocats audict ſiege, icelles eſtre regiſtrees es regiſtres de ladicte police. Et en outre publiees auecques le taux & pris, qui s'en fera à cry publicq & ſon de trompe, par les carreſfours de la ville & fauxbourgs de Paris, & par les preuoſtez & chaſtellenies eſtant en & au reſſort de ladicte preuoſte de Paris.

DE MAGISTRIS ARTIFICIORVM, ET MONOPOLIIS PROHIBITIS.

Des Maiſtres des meſtiers, & des monopoles prohibez.

François, *des publiees 1539.*

Et pour paſſer les Maiſtres des meſtiers, ne feront aucunes diſnees, banquetz, ne conuis, ny autres deſpences quelsconques, encores qu'on les vouſiſt faire voluntairement, ſur peine de cent ſolz Pariſis d'amande, à prendre ſur chacun, qui auroit aſſiſté audict diſner & banquetz.

GLOSSA VNICA.

Pœna fiſco applicatur, & quare.

STATVIT REX vtilitatis publicæ cauſa, ne artifices in approbatione artificij, & tyrocinij, cùm magiſtri fieri volunt, aliquod parent conuiuium, prandium, aut cœnam aliis magiſtris artis, ſub pœna centum ſolidorum applicandorum fiſco, quamuis tex. hoc non dicat: ſed quia fiſcum læſit, qui contra eius prohibitionem fecit. & quia in hoc maximè excedebant operarij & opifices ſolennia peragentes conuiuia magiſtris artis. Et ipſi inebriati poſteà eum ad magiſteriũ recipiebant, ij erant tanquam Perſarum milites, qui pane & aqua ſæpius victitabant: tamẽ ſingulis annis inebriari permiſſum erat. Sic & his operariis in ſingulis magiſtrorum conuiuiis, vt teſtatur Alexand. lib. genialium, 3. cap. 11. de quibus poteſt dici quod Ouid. ſcribit,

Ebrius incinctis Philyra conuiua capillis
Saltat, & imprudens vtitur arte meri.

Menſa amicorum parens. Pericles apud amicos nunquam cœnauit.

Menſam tamen Cato maximè amicorum parentem atque procreatricem exiſtimauit. At Pericles omnem cœnarum apparatum, & id genus beneficentiam facilè, perpetuóque contempſit, ac reiecit, vt tam longo tempore, quo in repub. eſt verſatus, nunquam apud amicũ cœnarit præterquàm Euriptolemo nuptias celebrante, & id quoque eatenus, vt peractis libationibus mox abiret. teſte Cœlio lib. 15. cap. 8. etiam hodie prohibitum eſt conciliariis, ne ſumant prandium, aut cœnam cum clientibus, aut cum procuratoribus & aduocatis litigantium, quando conuiuium expenſis partium fieret. in rub. *de la cour de Parlement.* artic. xvij. vnde olim non plures tribus coiiſſe conuiuas teſtatum annalibus eſt, quando nec plures initio creditas eſſe muſas. relatum Pauſaniæ monumentis ſcimus Meleten, Mnemen Acœden. hoc eſt Meditationem, Memoriam, Cantilenam. Archeſtrati poetæ etiam tale erat decretum: conuiuæ, aut tres, aut quatuor, aut non plures quinque ſunto. aliàs manipularium, & rapto viuentium conuentus fuerit, inde vulgò iactatum eſt ſeptem conuiuium, nouem conuitium. Et in his conuiuiis ſenioribus velut ætate venerabilibus primi diſcubitus, & honoratior locus dari, ipſique ſublata menſa primi aſſurgere conſueuerant, in imo verò conuiuij dominus apud Romanos ſedebat, quos Pariſ. etiámnum imitantur. ſed iſte tex. conuiuium tollit, & conuiuas punit, etiam ſi tantùm aſsiſterent non edentes: quia ſaturi, & per eos non ſtat. l. in iure ciuili. ff. de regu. iur. Et iſta conſtitutio imitatur legem antiquã ſumptuariam, maximè Didiam, qua ſtatutum à Didio trib. plebis fuit, vt qui inuitarent, & qui inuitati adfuiſſent, pœna legis tenerentur. De quo Plinius lib. 10. cap. 50. & per Ayma. Riuallium in hiſto. iuris ciuilis. Fuerunt & aliæ leges ſumptuariæ, quas congerit Ioan. Zaſius in catalogo legum antiq.

Tres tãtum eſſe cõuiuæ debent.

Septem conuiuium nouem conuitium.

Dominus cõuiuij ubi ſedere debeat & alij.

Quilibet magiſter ad emendam tenetur.

Quæro, quis teneatur ad hanc emendam? Reſpondeo. quilibet magiſter artificij, & vno ſoluente alij non liberantur: quia hic dicit, *chacun*, quilibet, eſt diſtributiua in ſingulos. l. hoc articulo. vbi Bart. ff. de hæredib. inſtit. l. moſchis. de iure fiſci. Et quia plura facta ſunt. l. ſi familia. ff. de iuriſd. omn. iudic. Si tamen conſanguineus illius magiſtri adſit conuiuio, non gratia huius magiſterij, non tenebitur ad hos centum ſolidos, quos imponit magiſtris illius artis non aliis. Is verò qui magiſter fieri vult, quæro an teneatur ad hanc mulctam centum ſolidorum? quod videtur: quia contemnit, tamen quia cogi poteſt ab aliis magiſtris: quia aliàs hunc non reciperẽt: ideo recipientes tantùm conuiuia, & non dantes tenentur: quia velle non creditur, qui obſequitur imperio domini. l. velle. ff. de regu. iur. niſi dans prohibitione facta à magiſtris conuiuium fecerit: quia etiam voluntarium hic conuiuium prohibetur. ibi, *encores qu'on le vouſiſt faire voluntairement*, & inferius dicetur: hos enim excuſandos, etiam ſi vellent donationes aliquas facere vxoribus magiſtrorum: non poſſunt: quia hic omnes expẽſas prohibet. Alioqui mulieres ipſæ harpyiæ ſpoliarẽt hos operarios, antequàm ad miniſterium reciperentur. Sicut quædam mulieres hodie ſpoliant viros,

Donare nõ poſſunt uolentes magiſtri fieri uxoribus magiſtrorũ.

& iſti magiſtri committunt crimen coocuſsioois,de quo in l.1.& 2.ff.de concuſsio. & hoc nominatim docet Archidia.in cap.de quibuſdam.xxxvij.diſt.

IDEM.

Et ſans faire autre deſpanſe, ne prendre aucun ſalaire par les maiſtres du meſtier,voulons qu'ilz ſoyent tenus receuoir à maiſtriſe celuy,qui les en requerra,incontinent apres qu'il aura bien & deüement faict ſon chef d'œuure, & qu'il leur ſera apparu qu'il eſt ſuffiſant.

Articulus ſecundus.

GLOSSA VNICA.

1 ET quia artificiorũ magiſtri,ſi nihil recipiebant,recuſabant ſortè, vel differebant ali-
quem in magiſtrũ recipere,ideo ſtatuit vt teneãtur eos recipere,ſimulatque requiſiti
2 fuerint,& ſuffieiẽtes eos repererint. † Hæc requiſitio fieri ab his,qui promoueri vo
lunt, poterit coram duobus notariis,vel corã vno notario & duobus teſtibus,qui ſi
recuſantes fuerint,adire iudicem debent,& requirere eum,vt præcipiat his magiſtris ad iſta obſer
uandum:& hoc iudex facere debet.ergo in hoc tex.ſequentia requiruntur.

Requiſitio quomodo fieri debeat.

3 Primò,quòd didiſcerit ſuum artificium:quia prius non debet eſſe magiſter quàm diſcipulus.
cap.ſic viue.& ſeq.xvj.q.1.nec in magiſtrum debet aſſumi,qui formam diſcipuli non aſſumpſit.c.
4 cum in magiſtrum. & cap.officij.de elect. † Sed quanto tempore addiſcens eſſe debeat? Re-
ſpon.tex.in dicto cap.ſic viue.dicens multo tempore diſce,& illud tempus non eſt taxatum, ob
id ſemel,atque tyrocinium ſuum fecerit,& nouerit artem, debet recipi vt hic. nam ingenium in-
terdum etiam ſupplet tempus in ſtudentibus. gloſ.in cap.tum ex literis. de reſtit.in integr. & in l.
vnicuique.C.de proxi.ſacro.ſcrinio.lib.12.& magiſter diſcipulo ſuo doctior eſſe debet. cap.rela-
tum.xxxvij.diſt.Ideo pro ingenij ſui acumine hoc diſcuti debet arbitrio magiſtrorum artis.arg.
l.Stichus. ff.de legatis 3.

Quanto tẽpore diſcere debet.

5 Secundò requiritur,quòd tyrocinium ſuum fecerit,ibi, *apres qu'il aura faict ſon chef d'œuure.*
ex hoc ergo opere cognoſcetur, an debeat magiſterium aſſumere: quia vulgò dici ſolet, opus
laudat magiſtrũ.§.cúmque Deo propitio.in proœ.inſtit. & §.ſancimus.in auth. de mona.colla.1.

6 Tertiò requiritur,quòd opus iſtud ſit bene,& conuenienter factum,non dicit excellenter fa-
ctum:ſed ſufficit,quòd debitè factum ſit.Nam eſt initiũ operis.ideo excellere non poteſt,ſed peri-
tia opificis ex hoc cognoſcetur,an ſciat regulas artis,& ſi ex hoc artificio dignoſcatur habere re-
gulas artis,recipi debet.Nam mediocris ſcientia ſuffieit:quia pauci excellentes reperiuntur. cap.
venerabilis.de præbend.& inter artifices eſt lata differentia.l.inter.ff. de ſolutio.7.

Caput operis faciendũ non tamen excellenter.

7 Quartò requiritur,quòd hoc artis initium & opus approbatum ſit à magiſtris artis, alioqui
non fit ante approbationem magiſter.l.ſi quis.C.de profeſſ. & medic.lib.10.

Approbatũ debet eſſe tyrociniũ.

8 Vtile eſt magiſtrum fieri. Nam poſteà libri eorum poſtquàm ipſi approbati ſunt, & iura-
uerint, facient ſemiplenam probationem in concernentibus artem. ſecus ſi propria authoritate
ante approbationem & magiſterium aſſumptum, conſcriberent. teſte Barto. in l. nuda. col.vlti.
ff. de donatio. & Panormit.in cap.2.nume.11.de fide inſtrumento. Et ſi mercator habeat librum
raſum in vno loco, an in aliis probet. conſuluit Paul.Caſtrenſis conſi.cccxiiij. omiſſo primo.
in ſecundo volu.

Liber approbatorũ facit ſemiplenam probationem.

9 Item poterit hic magiſter factus officinam ſolus habere, & publicè, vbi anteà non poſſet in
ciuitatibus iuratis operari ſolus:quia intereſt reipub.vt ſint aliqui periti, ad quos ciues & alij re-
10 currere poſsint: qui nec fallant,nec ſallantur.l.1.& 2.de põder.& auri illat.lib.10.† Alias vtili-
tates inuenietis per docto.in l.1.C.de excuſ.artific.lib.10.vbi appellatione artificum non veniunt
doctores,nec iurium profeſſores:qui ſacroſancti ſunt,ſicut eorum ſcientia.l.1.§.eſt autem.ff. de va
riis & extraord.cognit.l.magiſtros. C.de profeſſo.lib.10. Ergo ſub nomine, *maiſtres des meſtiers,*
non continebuntur:quamuis Conſtanti.contrarium dicat:ſed agebat cauſam ſuam:quia fuerat à
docto.recuſatus.vt ipſe aſſerit hic,ob id ei tanquam ſuſpecto non eſt credendum:ſed nõ poſſum
11 mihi perſuadere,quòd hoc verbo, *maiſtres des meſtiers,* veniãt iuriũ doctores. † & contra cum
facit cle.vlt. de magiſt.quæ prohibet ne præficiendi ad doctoratũ expendant vltra tria milia Tu-
ron.Argenteorũ.ergo illam ſummam expendere Papa permittit, quæ aſcendit vſque ad centum
quinquaginta libras Turon.& ſic docto.non tenentur gratis recipere aliquem ad doctoratũ, ſicut
magiſtri artis.alibi dicam fuſius. {Et poſtquàm loquitur de magiſtris artificũ non vult compre-
hendere magiſtros legum, nec ſcientiæ.}

Approbati officinã habere poſſunt.

Artificũ nomine doctores non ueniunt.

Expenſæ quæ in doctoratu fieri poſſunt.

12 Item poſtquam approbati ſunt tanquam periti,iudicio iſtorum peritorum,poſteà ſi contro-
uerſum ſit aliquid,quod illam ad artem ſpectet,relinquetur,& ſtabitur eorum arbitrio, nõ autem
addiſcentiũ, per tex.in l.ſi chorus.ff.de lega.3.gloſ.in §.præterea.de rerum diuiſ.in inſtit. ſi tamen
iurauerint.l.hac edictali. §.his illud.C.de ſecun. nupt.

Arbitrio magiſtrorũ ſtatur.

13 Dubitant Docto.an plures adhibendi ſint magiſtri periti,ad iudicandum ſuper arte aliqua
ipſorum & actũ eos tangente.Reſpõdent,quòd in loco vbi facilè inueniri plures poſſunt, ſaltem
duo adhiberi debent:alioqui vnus ſufficiet.per tex.in §.quod autem.in ver.neque ibi. aut etiam

Plures magiſtri an debeãt adeſſe ad actũ probandum.

vno,ſi vnum ſolum ciuitas habeat.in authen.de non alienan.reb.eccleſiaſt.colla.2.Bart. in proœ. ff.& l.1.in princ.ff.de ventre inſpic.Alex.& alij in l.1.§.fi.ff.de verb.oblig.Panorm. & Dec.in cap. propoſuiſti.de probat.vbi limitant plura ſcripſi in interpreta.l.vnicæ. in gloſ. ſubtilitatem.C. de

Partes peritos eligant.

14 ſenten.quæ pro eo quod intereſt profer.Et partes poterunt eligere iſtos peritos. Sed ipſis diſcordantibus iudex,vt docet Bart.in dicta l.1.Panot.& alij in dicto cap.propoſuiſti. & in cap.te-

Sentētia peritorum cōſilio lata nō retractatur in Francia, ſed appellandum eſt.

15 not.& cap.lator.de re iudic. † Et quamuis Docto.dicant ſententiam latam de peritorũ conſilio retractari poſſe,etiam poſt tempus ad appellandum per reſtitutionem in integrum,tamen in Francia non ſuccurritur niſi per appellationem,vt ſcripſi in proœ.ordina.in gloſ.v.& dicam. in tract. de appel. in 3.Tomo.

Articulus tertius,

Lequel toutesfois nous declairons inhabile & incapable de la maiſtriſe au cas qu'il auroit faite autre deſpance,que celle de ſon chef d'œuure, pour paruenir à ladite maiſtriſe,& en voulons eſtre priué & debouté par noz Iuges ordinaires des lieux auſquelz la congnoiſſance en appartient.

GLOSSA VNICA.

SVperius prohibuit,ne iſti volentes magiſtri fieri artificij, aliqnas expenſas faciant, nec in conuiuiis,nec in donis,aut aliàs:& vt melius ſeruetur,pœnam ſtatuit:videlicet quòd ſi alias expenſas fecerint,declarantur inhabiles & incapaces dicti magiſterij. Ideo non poterit tanquam magiſter in ciuitate operari,nec officinam ſeu tabernã habere, in qua

Creatus magiſter cōtra hanc conſtitutionē non gaudet priuilegiis artis.

operetur:quia eſt inhabilis, & incapax.Et quamuis fuerit creatus magiſter corruptè, tamen non gaudebit priuilegiis artis,tum quòd incapax,& inhabilis fiat. Et quòd promotus corruptis magiſtris non debet gaudere priuilegiis magiſtrorum, probat.l.vna.C.de athletis.lib.10.Archi.in cap. de quibuſdam. xxxvij.diſt.

Emens officium non gaudet priuilegiis officij.

Nam emens officium non debet priuilegiis officij gaudere:quia ſimoniacus & ambitioſus eſt. l.vniuerſi.C.de legatio.lib.10.gloſ.in l.2.de murilegul.lib.11.& hodie plures ſunt, qui non gauderent, ſi hoc mordicus ſeruaretur.

IDEM.

Articulus quartus.

Nous defendons à tous leſdicts maiſtres, enſemble aux compaignons, & ſeruiteurs de tous meſtiers de faire aucunes congregations,ou aſſemblees grandes,ou petites,ne pour quelque cauſe & occaſion que ce ſoit.

GLOSSA I.

Congregationes omnes ſunt prohibita ſine ſuperioris authoritate.

ET quia in his conuiuiis congregantur magiſtri,& taxant ſuas merces,ob id prohibuit conuiuia:verùm quia alio modo potuerant congregari,ob id omnes & ſingulas congregationes inhibet,ne magiſtri vel eorum famuli aliquo modo congregentur.

Congregationes ergo non debent fieri ſine ſuperioris licentia.per text.ex quo elicit ibi. Iaco.Rebuf.in l.1.in fi.C.de Claſsicis.lib.11. Niſi cauſa confraternitatum,& ad conſeruationẽ ſui.l.fi.ff.de cur.bon.dan.Et per hoc fuerunt cõfratriæ prohibitæ : iuſtè necne ex effectu apparet. tamen bonũ non eſt tollendum propter malum contingens, ſed malum puniendum,nec ex hoc quòd aliquando mala fiunt in eccleſiis,tollendæ ſunt eccleſiæ.Sed facientes mala ſunt puniendi, alioqui feneſtræ eſſent tollendæ:quia homines per eas ſe quandoque præcipitãt. c.de occidendis. xxiij.quæſt.v.dicetur inferius in tracta.de confratr.

Et ne faire aucuns monopoles, & n'auoir ou prendre aucunes intelligences, les vns auecq' les autres, du faict de leur meſtier.

GLOSSA II.

1 *Conſtitutio Caro. quinti de monopolus.*

IMperator etiam prohibuit monopolium in tit.de monopol.C. Et hodie etiam Illuſtriſsimus Imper. Carolus quintus inter ordinatio. Bruxellis publicatas his verbis: *Item pour obuier aux dommaiges procedans des monopoles,& contracts illicites, dont pluſieurs marchands, & gens de meſtier vſent en noſdicts pays, au preiudice d'autres bons & loyaux marchands & gens de meſtier,& de toute la choſe publique. Nous auons ordonné & ſtatué, ordonnons & ſtatuons,que nulz marchands ou homme de meſtier,ou autre, s'auance faire contract, paction, ou appointement ſentant monopole,ou preiudiciable à la choſe publique:ſi comme d'achepter toute la marchandiſe d'vne ſorte,pour la garder ſouz luy, & apres la vendre à pris exceſsif,& autres ſemblables,ſur peine de confiſcation des biens,& marchandiſes ainſi acheptees:& par deſſus ce de correction arbitraire,defendons à toutes villes & cõmunautés es colleges des marchands,conſulz,& ſuppoſtz,corps de meſtiers,ou confrairie,& tous autres: de faire aucuns ſtatutz, ordonnances, ou edictz ſentans monopoles,ou preiudiciables à la choſe publique, en taxant & aboliſſant tous ſemblables, qui par cy deuant ont eſté faicts comme nulz, & de nulle valeur,*

nonobſtant

2 *nonobſtant quelque confirmation generale ou ſpeciale, ſur ce obtenue &c.* Statuit ergo Imper. ille Ca-
rolus, vt nullus pactiones in præiudicium reipub. vel monopoliũ ſentientes faciat ſub pœna con-
fiſcationis bonorum corporaliſque pœnæ arbitrio iudicis imponendæ, ibi, *de correction arbitraire.*
tex. in c. quod ſicut. §. fi. de elect. Item defendit ciuitatibus, vniuerſitatibus quoque ac omnibus, ne
ſtatuta monopolium ſapientia, aut contra publicam vtilitatem faciant, condant, irritáque annul-
3 lent, & incidant: eáque Imperator nulla & irrita declarat. † Iſta cõſtitutio æqua eſt & iuſta ex
viſceribus l. vnicæ. C. de monop. extracta. & vt melius intelligatur, & d. l. vnica. notanda ſunt ſe-
quentia. Primò ne ſub incerto vagetur, dicitur monopolium ἀπὸ τοῦ μόνου καὶ πωλέω, quod eſt
vendo, licet gl. & doct. aliter dicant in rub. C. de monopo. Nã πωλέω vendo ſignificat. πωλή ven-
ditionem, inde βιβλιοπώλης, librorũ vẽditor, πωλητὴς venditor dicitur. Nec poteſt diduci à μόνος,
& πόλις ciuitas: quia idem eſſet dicere monopolis, quaſi vna ciuitas. Ideo quidam à πολέομαι
diducunt, ſed vtcunque ſit, ego ſequar quæ ſuprà ſcripſi. nam monopolium diductum à πωλέω
cum ω, ſcribitur, ſi à πόλις cum ο, & Budæ. in commentar. linguæ Græcę ſcripſit cum ω, ergo à
4 πωλέω non à πόλις diducitur. † Vnde monopolium eſt conuentio plurium mercatorum
bono obuians publico. vt docet Feli. in c. accedentes. col. 1. de præſcript. Eſt enim contra rationem
naturalem: quia præcludit viam benefaciendi proximo. & Prouerb. 3. ſcribitur, Noli prohibere
benefacere eum, qui poteſt: ſed ſi vales ipſe benefac: etiam eſt contra vtilitatem publicam, & in
perniciem totius corporis myſtici.

Prohibet monopolia & pactiones monopolium ſentientes.

Monopoliũ unde dictũ.

Monopoliũ quid.

5 Quomodo monopolium cõmittatur? Reſpon. variis modis, quos melius mercatores peſſimi ſciunt: ſed tunc dicitur quando illicitæ pactiones concurrunt, aut paciſcuntur, vt ſpecies diuerſorum corporum negociationis nõ minoris quàm inter ſe ſtatuerint, venundentur. dicta l. vna. §. 1. C. de monopol. & iſta eſt cõmunis inter artifices praxis. Nam videre eſt, quòd omnes caligarij, ſingulique calcearij, omnéſque alij opifices, & artifices ſunt eiuſdem pretij: & hoc eſt, quia ſic cõuenerunt. Et ſic etiam ſtatuitur in conſuetudinibus Britan. editis anno 1404. die 12. Februarij.

Quomodo monopoliũ cõmittatur.

6 Secundò cõmittere dicuntur monopolium homines, qui congregati inter ſe conſpirant, & impediunt, ne aliquis deponat in tali cauſa: quæ fortè concernit dominum talis loci, ciuem aut alium. vt docet Guido Papæ conſi. 211. iuxta materiam. col. 1. plus dicens non ſolùm fieri monopolium in caſibus in dicta l. conſcriptis, verùm etiam in qualibet alia illicita congregatione. allegat Archidia. in cap. conſtitutionem. de verb. ſign. in ſexto. ac Innoc. in c. 2. de ſchiſma.

Conſpirãtes monopoliũ cõmittunt.

7 Tertiò ſi quis conetur impedire, ne aliquis exerceat negociationem vini, aut alterius rei præter eum, etiam ſi in vim reſcripti Regij: quia illud reſcriptum non valet, quinimò etiã impetrans in monopolium incidit. dicta l. vna. Et ita docet Conrad. in tract. de contractib. quæſt. 51. circa fin.

In negociationibus monopolium cõmittitur.

8 Quartò non minus incidunt in hanc legem, qui conueniunt quòd homines talis municipij non deferant frumentum in mercatum proximum, vt dominus illius loci vendat ſuum, vel vt homines illius loci prius ſuum vẽdant, hoc eſt enim perniciosum reipubl. quia viliori pretio venderetur, quando frumenti eſſet ibidem abundantia. teſte Soci. conſi. 272. non proſequendo eo-lum. 3. verſi. quartò principaliter. in ſecundo vol. {vel quòd vinum alienum non vendatur.}

Conuentio ut non differatur frumentum, donec talis uẽdiderit ſuũ eſt reprobata.

9 Quintò ſi ruſticani, vel alij ciues conuenerint, quòd ciui habenti poſſeſſiones ruri nullum præſtabitur auxilium, nec aliquis laborabit in poſſeſſionibus illius: tunc dicetur monopolium, Imò Alber. in rub. huius tit. dicit quòd ad euitandum pœnam huius tituli, vniuerſitas ruſticorum ſtatuerat, quòd nullus daret damnum tali ciui, nec poſſeſſionibus ſuis, volentes intelligere, quòd nullus coleret ſuas poſſeſſiones: ideo dicit tales puniendos, & cognoſci hoc poſſe ab effectu: quia ſi nemo velit colere eorum prædia, idque ſine cauſa, præſumitur illicita quædam inter illos pactio: quia in dubio quilibet lucrari vult.

In agris nõ colendis cõmittitur monopolium.

10 Sextò, ſi artifices inter ſe paciſcantur, ne quiſquam eorum in illa arte inſtruat alios, niſi ſit filius vel nepos eorum: vt ſic ipſi ſoli cõmodum conſequantur, monopolium eſt, teſte Conrado. vbi ſuprà. & Azo in ſumma huius tit. & interdum hoc ſtatuerant impreſſores. vt fuit in ſenatu Pariſ. allegatum. vide Bart. in l. fi. col. 4. verſi. quæro ſuper quibus. ff. de colleg. illic. Iaſon conſi. cxxij. col. 2. & ſeq. in quarto volu.

Conuenire ne quis alios in illa arte inſtruat, ſapit monopolium.

11 Septimò, ſi inter ſe conueniant artifices, quòd non recipient aliquem addiſcentẽ, niſi immenſum det precium ſingulis annis, & quòd non oſtendent ei, niſi remaneat per tres annos, id quod poſſent per vnum annum oſtendere: hoc etiam ſapit monopolium, & tales magiſtri pro compenſatione ſtatuti, laqueo eſſent ſuſpendendi: quia hoc eſt reipubl. valde perniciosum, tam in præcedenti, quàm in hoc caſu: quia hoc faciendo poſſet admitti artificium, vel illi qui illud ſciunt poſſent cogere mercatores, & alios ad immenſum precium pro eorum labore, quod fieri non debet.

Nõ recipere addiſcẽtem, uel ei nõ oſtendere ſapit monopolium.

12 Octauò, ſi ciues conueniant, quòd officinæ, & ſtationes tali precio, & non minori locabuntur, illicita eſt pactio, & monopolica. vt docet gloſ. in dicta l. 1. & Conrad. vbi ſuprà, addens idem dicendum, ſi locatores equorum ſimiliter conueniant, quòd non locabunt equos niſi tali precio. Et in hanc legem incidunt ciues, ad quos Senatus pro iuridicis conuentibus accedit, ſi cõueniant vt augeatur in immenſum domorum penſio, & victualium. & idem quando ſcholaſtici cauſa peſtis fugiunt ad aliquam ciuitatem, & ita ipſi vendunt immenſo precio, & iudices ſuper hoc cogere deberent ſuos ſubditos, ne precium rerum augeretur, vel ſaltem modicè.

Cõuenire ut domus locẽtur magno precio, uel rei precium augeatur cauſa peſtis, uel alia, ſapit monopolium.

13 Nonò, ſi mercatores conueniant, ne alius deferat frumentum, vel vinum, ſeu alia venalia: donec ipſi vendiderint, vel quòd naues aliorum impediantur, & retineantur: & illi in legem Iuliam

In deferenda annona

de annona

cõmittitur monopoliũ.

de annona etiam incidunt, per quam legem pœna viginti aureorum puniuntur. Nam interim illi qui habent frumenta vel alia victualia carius vendent.vt docet Conrad. in dicto tracta. de contract.quæſt.lxv.in fin.

Dans arras ut ſolus uendat mono-pol. committit.

14 Decimò,qui dat arras in emptionem omnium aromatum ciuitatis, vt ipſe poſteà ſolus carius vendat.cùm præſciuerit naues adducentes ſpecies aromatum ſubmerſas,aut victualium, dicitur facere monopolium, & poteſt cogi tempore cariſtiæ,vt vendat etiam minus iuſto precio.l. 2.§.cùm in eadem.ff.ad leg.Rhod.de iactu.idem vult Cõrad.vbi ſuprà,quando quis emit totum frumentum,vt alij ex eo emant, vt habetur hic in ordinat.Imperatoris quod ſæpius fit.

Monopoliũ à pluribus fit non ab uno ſolo.

15 Vndecimò,in omnibus caſibus prædictis iſta procedunt, quando plures ſic paciſcuntur : ſi verò vnus tantùm promittat non vendere pannos,non dicetur monopolium : quia alij poterunt deferre & vendere:nec erit detrimento reipublicæ propter vnum.Secus ſi propter plures, ſumendo argumentum à contrario , quod eſt validum in iure. l.1.ff.de offic.eius. & ita conſuluit Bald. conſi.445. Titius locauit.in ſ.volu.niſi ille mercator æquipolleret pluribus.argu.l. non tantùm. ff.de excuſa.tuto.& in §.item tria.illo tit.in inſtit.vbi docto.

Conuentio mercatorũ ut nõ emãt, niſi tali precio, improba eſt.

16 Duodecimò, ſi mercatores nemorum inuicem vel alij conueniant,quòd non ement iugerum,ſeu arpentum lignorum,vel alias merces,niſi tali precio : hoc monopolium eſt,quòd Rex prohibet in tit. *des eaües & foreſtz.* ordinat. vij. articu.xiij. & in tit. *des ordonnances des generaux.* artic xvij hoc enim cedit in diminutionem penſionis Regis,& iuris. Et ſi cõueniant mercatores, quod de locationibus *& fermes du Roy*, non dabunt niſi tale precium,tunc incidunt in monopolium,& puniri debent, vt inibi notatum eſt.

Statutũ ut ſubditi teneantur ire ad molendinum uel furnum domini & nõ aliud, eſt prohibitum.

17 Decimotertiò ſtatutum,ſi diſponat quòd nullus ſubditus ire poſsit ad aliud molendinum, vel furnum,quàm comitis,vel domini : quia reſpicit cõmodum priuatum domini, & tollit bonũ publicum,& libertatem ſubditorum,non valet:vt conſuluit Soci.cõſil.cclxxij. non proſequendo. col.iij verſi.quartò principaliter.in 2.vol.& ſi Comes,vel Baro,ſeu alius tale faciat ſtatutum : debent ſe opponere ruſtici,vel illi quorum intereſt:ſeu appellare ab illo abuſiuo ſtatuto ad curiam, quæ iſta ſolet reformare ſtatuta.

Opus cœptũ ut per aliũ non cõpleatur ſapit monopolium.

18 Decimoquartò ædificiorum artifices, vel ἐργολάβοι aliorúmque diuerſorũ operum profeſſores,& balneatores penitus arceantur pacta inter ſe inire,vt ne quis quod alteri commiſſum ſit, opus impleat,aut iniunctã alteri ſolicitudinem alter intercipiat:data licentia vnicuique ab altero inchoatum,& derelictum opus,per alterum ſine aliquo timore diſpendij implere, omniáque huiuſmodi facinora denunciandi ſine vlla formidine : & ſine iudiciariis ſumptibus. dicta l. vna.

Ergolabi q dicantur.

19 † ἐργολάβοι dicuntur paciſcentes,ne opera ab aliis inchoata alius perficiat. ἐργολαβῶ operã loco,opus faciendum cõduco,rem perficiendam ſuſcipio.Inde ἐργολάβοι dicuntur operũ ſuſceptores.teſte Alcia.in tit.de præpo.labo.lib.12.& Budę.in cõment.linguę Græcè ait eſſe Sycophantas,& quadruplatores quæſtui delationes habentes,qui compendia ſua comparant, & conſectantur ex aliis diſpendiis, & calamitatibus ἀπὸ ἔργα, id eſt operæ ἢ λαμβάνω, accipio,quaſi opus ſuſcipio. ἐργολάβος operarius,operis ſuſceptor:& quãdo aliquis ſuſcipiebat opus faciendum,ſi ille non poterat cõplere, vel nolebat , tunc nullus inueniebatur,qui id vellet perficere,hodie coguntur etiam per carcerem:vt interdum vidi.

Priuilegiũ & conſuetudo ut in tali loco uẽdatur ualet.

20 Quæro an valeat conſuetudo in cõtrarium?videtur valere. nam alicui poteſt cõpetere ius, ſeu aliquibus hominibus loci : vt alibi quàm in illo loco vendantur victualia,vel vt non coquantur niſi in tali furno,& ſtatutum ſeu conſuetudo,vel priuilegium valet.cap.ſignificante. de appel. Reſpon.hoc priuilegio concedi poſſe,& valet conſuetudo : vt quidam in tali loco vendant carnes,non alij,ſed conuentiones non valent,& per hoc non fit præiudicium vtilitati publicæ : quia tales tenentur vendere iuſto precio,& ad hoc ſunt obligati ſicut Tholoſæ laniones.

Mercatus cur conſtituantur.

21 Et hoc procedit etiam in rebus, & perſonis: ſecus ſi ad certũ locum facultas vendendi reſtringatur.Innoc.& Panor.in dicto cap.ſignificante.in fi.vnde videmus mercatus ſic cõſtitui per principem certo loco & die,vnde non poterit ea die alio loco fieri.hoc enim ſolet princeps concedere ratione confuſionis tollendę,ne homines in incerto conſtituantur,& neſciant quò debeãt ire ad vendendum,& emendum : ob id princeps conſtituit locum & diem ad releuamen laborũ, & ad vtilitatem reipublicæ,vt in certo loco vendantur res,& ab omnibus.l.vna.C.de nundinis.

Pœna facientium monopolia.

22 Quæro quæ ſit pœna iſtorum monopolia facientium? Reſpon.multiplex.

Primò exilio perpetuo condemnari debent.dicta l.vna.ibi perpetuitate damnetur exilij , nec iſtam pœnam poteſt alius remittere,quàm princeps , vel ſuprema curia.

Secundò bona illorum omnia confiſcantur.ibi, bonis propriis ſpoliatus.

Tertiò , ſi detrimentum vel concitatio euenerit,aut ſeditio , debent capitali ſupplicio puniri, vel ſaltem fuſtibus cædi.in dicta ordinatio. Caro.ibi,& *correction.* & in l.capitalium. §. ſolent.ff. de pœnis.ac in l.vna.C.de ſeditio. vnde Rex Franciæ.in tit. *des bledz.* ordi. vj.in fi. prohibet monopolia, maximè ſuper frumento ſub pœna confiſcationis corporis,& bonorum. vt ibidem videre licet : quia ad famem,& perniciem multorum pertinet.

Quartò,primates illius artificij puniri debent quadraginta libris auri.dicta l.vna.in fin.

Quintò,iudices,qui diſsimulatione,vel aliàs vitio corrupti,prædicta monopolia permiſerint, & non punierint,quinquaginta librarum auri pœna mulctantur.in dicta l.vna.in fi.

Vltimò,

Vltimò, priuari debent magiſtratus ſuo officio, ſi iſta ſeruare non fecerint. Ita eſt in hac conſtitutione, ibi, *ſur peine de priuation de leurs offices*: quia peccantem contra conſulta cœleſtia cùm officio ſuo non ſolùm detrimentum famæ, ſed etiam patrimoniorum damna committentur. l. ne quis. C. de offi. recto. prouin. Alibi congeram pœnas iudicum, & magiſtratuũ negligentium.

Sur peine de confiſcation de corps & de biens.

GLOSSA VLTIMA.

Idem ſcribitur in rub. *des bledz.* artic. vj. & in tit. *de ne garder les corps morts.* vbi ſcripſi.

ET enioignons à tous noz officiers, de faire bien & eſtroictement garder ce que deſſus, contre leſdicts maiſtres & compaignons, ſur peine de priuation de leurs offices. Si donnõs en mandement par ceſdites preſentes, a noz amez & feaux, les gens de noz cours de Parlement à Paris, Tholoſe, Bordeaux, Diion, Rouen, Dauphiné & Prouence, noz iuſticiers & officiers, & tous autres qu'il appartiendra, que noſdictes preſentes ordonnances ils facent lire, publier, & enregiſtrer, icelles gardent, entretiennent, & obſeruent, facent garder, entretenir & obſeruer de point en point, ſelon leur forme & teneur, ſans faire ne ſouffrir aucune choſe eſtre faicte au cõtraire, car tel eſt noſtre plaiſir. Donné à Villiers coſtereſtz, au moys d'Aouſt, l'an de grace mil cinq cens trenteneuf: & de noſtre regne le vingtcinquieſme. Ainſi ſigné, François. A coſté, Viſa: Et au deſſous, Par le Roy. Breton. Et ſeellé du grand ſeel du Roy en cire verd, pendant à laqs de ſoye.

Lecta publicata & regiſtrata Pariſiis, in Parlamento, ſexta die Septembris, anno Domini milleſimo quingenteſimo triceſimonono.

TRACTATVS

DE REGESTIS, SEV LIBRIS BAPTISMI, SEPVLTVRAE, ET ALIORVM ACTVVM.

Rubri. Des regiſtres des Bapteſmes, ſepultures, & autres actes.

Françoys, *article 51. publiees 1539.*

Auſſi ſera faict regiſtre en forme de preuue des Bapteſmes.

GLOSSA I.

1 ISTA conſtitutio antiquis legibus conformis eſt. antiqui enim ſolebant liberos ſibi natos profiteri apud acta, addito die & conſule, patre & matre, quò faciliùs ætas probari poſſet. l. 1. C. ſi minor ſe maio. dixe.
2 † & iſtæ ſcripturæ natiuitatis vocantur natales. l. neque natales. & l. nõ epiſtolis. C. de probatio. l. pronunciatum. §. fin. ff. de verbo. ſignific. vbi abundè ſcripſi. *Veteres apud acta liberos profitebantur. Natales quid.*
3 Iſta etiam deſcriptio, profeſsio vocatur, quamuis etiam aliò tendat profeſsio. l. non nudis. C. de probat. Budæ. in annot. ad Pandectas, vbi dicit profiteri nil aliud eſſe, quàm publicè & apud acta aliquid vltro denunciare, quod vulgò inſinuare vocant. *Profeſsio quid.*

4 Item legimus Marc. Philoſophum ſtatuiſſe Romæ quoruncunque ciuium liberos natos profiteri apud præfectos ætarij Saturni, in prouinciis verò apud tabularios publicos, quos ad hanc rem inſtituerat. teſte Capito. Et Imper. Titus Anto. reſcripſit non lædi ſtatum liberorum ob tenorem inſtrumenti malè concepti. l. Imperator. j. ff. de ſtatu homi. Et in Euang. Luc. 2. cap.

5 Et cùm diuerſæ profeſsiones proferuntur, non debet ſtati ei quæ noceat, ſed cauſa cognita veritatem excuti oportet. Et ex eo potiſsimùm anno computari, ex quo præcipuam fidem in ea re conſtare credibilius videtur. l. cùm de ætate. ff. de probat.

In Heleſponto homines poſt ſexaginta annos necabant. Curatus quatuor matriculas habeat.

6 Hæc lex in Heleſponto dura eſſet, in qua regione excedentes ſexaginta annos, ne fortiorū vi-
rorum cibaria conſumerent, necabant, teſte Alex. lib. Genial. 3. cap. 2. ſed pro hoc tex. facit cap. no
men 2. q. 1. vbi gloſ. & Ioan. Hugo. in tract. de offic. quatuor prælat. rub. de quatuor matricu. curati
7 dicit, † Curatū debere quatuor matriculas (ſic vocat) obtinere. Primā pro baptizatis: Secun-
dam, pro decedentibus: Tertiam pro contrahentibus, & puto quòd velit intelligere de contrahen
tibus ſcilicet matrimoniū. Nam ſi per huſtiles incurſus, aut incendia ſubditi diſpergantur, ipſos
curatus tempore quietis & pacis recolligere poterit: ac ipſis teſtimonium per literas proprio ſi-
gillo parrochiæ ſignatas, de fide & matrimonio dare, de quibus literis habetur in cap. non opor-
tet. de conſecr. diſt. 5. Quartam matriculam conſcribet de illis, quibus ſubuenit de bonis eccleſiæ
tempore famis & neceſsitatis, vt tempore fertilitatis ea repetere poſsit, & indemnis reddatur ec-
cleſia. Et ita D. Hugo in tracta. præſato. de offic. quatuor prælat. ſed pauci hodie curati ſuccurrunt
ſuis parrochianis, vt tenentur, vel ſi ſuccurrant, obligatoriis vti ſolent inſtrumentis.

Librū unū oportet ut curatus conficiatur, & qua forma.

8 Ego puto ſufficere curato, vt faciat vnum librum, vel ad ſummum duos, in primo diaria, id
eſt, quæ quotidie eueniunt conſcribat: & ex illo libro alium quotidie conficiet, & in principio il-
9 lius libri ſecundi ſcribet ita: †Liber ſeu regeſtū curati ſancti Seuerini Pariſ. pro anno Do. 1550.
factum per me Ioannem Ruſinum curatum ſeu ſubcuratum, aut vicarium ſancti Seuerini. In pri-
mis fuit baptiſatus filius Ioannis Bidon: & eius ſuſceptores fuerunt Petrus Terquin & Rogerius
Bonnin, ac Catharina du Val, cui nomen indiderunt Petrus, & hoc anno 1550. die prima Aprilis
hora octaua matutina in cuius ſolennitate baptiſmi aderant multi ſaltem talis, & talis, vicini, &
debet ponere notabiles tres vel quatuor. Et poſteà iſte liber ſeruiet ad probandum: vt hoc tex. di-

Liber curati de quo proderit.

10 citur. *en forme de preuue.* & ſic plenè probabit, vt in fine ſtatuitur: & hęc profeſsio proderit ad
probandum ætatem vigintiquinque annorum requiſitam in dignitatibus, & curatis, vel triginta
in epiſcopatibus, ſeu xxvij. per concord. c. cùm in cunctis. de elect. & in §. 1. de nominatio. reg in
concord. { Facit tex. in l. 2. ibi, ætas autem probatur aut ex natiuitatis ſcriptura. aut ex aliis de-
monſtrationibus legitimis ff. de excuſa. tuto. vide quæ ſcripſi in l. de ætate. ff. de minor. }

Aetas probari poteſt per regeſtū.

11 Secundò, quia nemo debet promoueri ad ordines, ſaltem ad ſacerdotium, niſi attigerit xxv.
annum. cle. generalem. de æta. & qualit. ex hoc libro poterit ſuam dignoſcere ætatem, & probare.
12 Tertiò, quo ad officia. tex. in l. ad rem publicam. ff. de muner. & honor. vbi honores reipub,
non poteſt quis ante xxv. annum obtinere. Probabitur ex hoc libro, an eius ſit ætatis nécne.
13 Quartò, an ſit Chriſtianus, & baptiſatus ſic probabitur: videlicet per hunc librum. cap. 1. de
homicid. in 6. vnde ſi aliquis ciuis Auenionen. incognitus, diceretur Iudæus, probabit ſe baptiſa-
tum per librum Curati.
14 Quintò, ſi ad bellum quilibet ex vna domo accedere debeat, intelligeretur ſi agat decimum-
octauum annum: nam anteà non cogitur proficiſci militiam. §. 1. de pace tenen. vbi eſt gloſ. quam
ſingu. not. Roma. ſingu. cxxii. vlti. & Benedict. in repetit. cap. Raynutius. in verbo, adiectæ. col. 2. de
teſtam. & hoc per hunc curati librum probari poterit.

Ciuis probatur quis ex libro curati.

15 Sextò, probabitur ex hac profeſsione, quòd ſit illius ciuitatis originarius, & ciuis, & ſic ad ho
nores, & priuilegia ciuitatis admitti debebit. l. 2. C. de his qui veniā ætatis impetr. l. 1. & 2. C. de mu-
nicip. & origi. lib. 10. Et ſiue natus ſit in ciuitate, ſiue in ſuburbiis, gaudebit priuilegiis ciuitatis. l. 2.
ff. de verb. ſign. Nam qui in continentibus ædificiis nati ſunt, Romæ nati eſſe intelliguntur. l. qui
in continentibus. ff de verbo. ſigu.

Collegiati & burſarij, quomodo probare ſe debeant originarios talis loci.

16 Septimò, ſeruire poterit collegiatis, & aliis burſariis, qui non poſſunt recipi, niſi ſint nati in
tali loco: vt eſt ſtatutum communiter in collegiis Pariſien. vniuerſitatis, { niſi in collegio Nauar-
ræ, vbi omnes & quilibet de regno recipi debent. } Ideo is qui vult recipi in aliquo collegio Pa-
riſien. oportet quòd portet atteſtationem curati, ſeu iudicis ordinarij in qua ſit ſcriptū, talem eſſe
natum in tali loco, à talibus, Patre, & Matre: & fuiſſe baptiſatum tali anno, & menſe: vt in libro re-
geſti patet. Et hoc ſubſcribat curatus vel ſcriba ſeu grapherius iudicis, & ſic probabitur eum eſſe

Natus extra ciuitatē tempore peſtis non minus dicitur ciuis.

17 talis burſæ talis collegij capacem. † Si tamen tempore belli vel peſtis quis alibi baptiſatus
fuerit, non propterea deſinit eſſe ciuis illius ciuitatis, in qua pater ante fugam degebat. vt proba-
tur in l. aſſumptio. §. filius. ff. ad municipal. l. huiuſmodi. §. legatum. not. iiij. ff. de lega. 1. vbi Iaſon in
iiij. notab. ſcripſi in ſcholaſtic. priuileg. lxv.
18 Octauò, quia minores vſque ad trigintaquinque annos poſſunt impetrare reſtitutionem in
Francia. vt ſcripſi in tracta. de reſtitut. licet de iure intra quadriennium poſt maiorem ætatem. l. fi.
C. de tempo. in integ reſtit. peten.

Spurius quomodo ſit profitendus.

19 Nonò, etiam hæc profeſsio probabit legitimum, vel ſpurium. l. ſi. ff. de probat. ibi, vt ſpurium
in actis profeſſa eſt. vnde Tholoſani non receperunt quoad ſpurios iſtam legem. Sed non eſt ob
hoc reſpuenda, quia curatus dicet, tali anno & die, fuit nobis quidam incertus puer oblatus, quē
baptiſaui, ſuſceptores tales &c.
20 Decimò, ex hoc probabitur ingenuus, an ſeruus, ſeu libertinus ſit. §. fin. de ingenu. in inſtit. l.
neque natales. C. de probat.
21 Vndecimò, probabit hæc profeſsio an ipſe natus ſit ex hominibus manus mortuæ. de quib.
Ioan. Fab. in §. 2. quib. modis ius pat. poteſt. ſolui. Guido Papæ in deciſio. Delphin. quæſt. ccclxi. de
manu mortua. & Chaſſa. in conſuetud. Burgund. in rub. *des mains mortes.* & nobilis etiam ex hoc
probari poteſt, niſi quo ad nominationes. de quibus in §. cùm verò. de collat. in concorda.

22 Duodecimò ſeruit etiam hæc profeſsio ad probandum ætatem, quando quis vult impetrare veniam ætatis: nam antequam aliquis eam impetrare poſsit, requiritur vigeſimus annus cõpletus. l. 2. C. de his qui veniam ætatis impet. & quia illa materia fuit quoad praxim iurium interpretibus hactenus ignota, ideo ego illam tibi bone lector elucidabo. quod vt facilius faciam, notanda ſuot ſequentia in venia ætatis impetranda.

23 Primò requiritur quod is qui impetrat ſit adoleſcens. probatur in l. 2. C. de his qui veniam æta. impetr. Nam ſi iuſtæ eſſet ætatis, non eſſet ei opus veniam ætatis impetrare. Et fruſtra impetraretur. l. 1. C. de theſaur. lib. 10.

Requiſita in venia ætatis impetrãda.

24 Secundò, requiritur quòd ſit honeſtate morũ & probitate animi pręditus, ibi, qui honeſtate morum prædit: & oportet quòd de hoc conſtet iudici, & in actis debet ſcribi, antequàm venia ætatis impetretur, teſte Caro. Ruino conſi. cxxvj. quamuis. col. 1. in quinto vol.

25 Tertium requiſitum, quòd viceſimum annum compleuerit, ibi, cum viceſimi anni metas impleuerint, ego tamen vidi inſigni Dom. de Roan decimumſeptimum annum tantùm agenti, has à Rège literas concedi: quæ fuerunt verificatæ anno 1534. die 8. Ianuarij in magna cámera, & Dom. vicecomiti Curene in ea ætate anno 1543. die 26. Nouembris, fuerunt comprobatæ lite-

Qua ætate venia ætatis impetretur. Areſta.

26 ræ & interinatæ, fuit tamen ei prohibita alienatio bonorum immobilium. † Et hoc probatur in formula ætatis veniæ in lib. 7. variarum rerum per Caſſiodorum. vbi ſic ait: Nos quoque probabilibus deſideriis licentiam non negamus, vt in foro competenti ea, quæ in his cauſis reuerenda legum dictat antiquitas, ſolenniter actitentur: ita vt in alienandis ruſticis, vel vrbanis prædiis conſtitutionum ſeruetur authoritas, ne cùm opinioni præſtare volumus, vtilitatem publicam lædere videamur. & de hoc vltimo eſt tex. in l. pen. C. eo.

Forma literarum veniæ ætatis.

27 Quartò, quòd ipſi adoleſcentes impetrent a principe hoc beneficium, ibi, ſuper hoc imperiali auxilio indigere cœperint, ita demum ætatis veniam impetrare audeant. Et ibi Alber. dicit ſolum principem concedere poſſe, vt hic, & l. 1. ibidem. & l. 3. ff. de minorib. & ſic nulla cancellaria poterit has literas concedere in hoc Franciæ regno.

Princeps veniam ætatis concedit.

28 Quinto, quod ipſi impetrantes per ſe & non per procuratorem beneficium hoc allegent, & præſentent iudici. Ibi. Idem ipſi per ſe beneficium hoc allegantes. & Franc. illum tex. dicit ſingul. in cap. 1. de iudic. in 6. ad hoc quod vbicunque venit examinanda qualitas perſonæ, vtpote an ſit literatus honeſtè vitæ: tunc tenetur perſonaliter comparere. Et licet regulariter quis poſsit præſentare ſuum reſcriptum per procuratorem, fallit in veniæ ætatis reſcripto. Et ſic oſtenditur practica literarum Regiarum, vt primò impetrentur, & poſteà probetur id quod eſt in eis allegatũ. Et dicitur comprobari quòd vulgo, *interiner*, dicitur, vt ſcripſi in tract. de literis Regiis.

Reſcriptum veniæ ætatis ab ipſo impetrante præſentari debet.

29 Sextò, vt tunc demum hoc beneficio ætatis gaudere poſsit, quando indulgentiam veniæ ætatis in iudicio intimauerit, eique adminiſtratio rei propriæ permiſſa fuerit. l. ea quæ. C. de temporib. in integ. reſtit. peten. & ſic poſt comprobationem quis reſcripto fruitur: & vidi hoc reſcriptum dirigi parlamentis, & comprobari in magna camera.

30 Septimo, quòd ipſi probent numerum anoorũ, & probitatem, honeſtatémque, teſtibus idoneis: ibi, non ſolum præſcriptorum annorum numerum probent, ſed etiam teſtibus idoneis. Nam veritatem cauſæ quis probare debet, quam aſſerit in literis. l. fi. C. qui nume. liber. ſe excuſ. lib. 10. Et de numero annorum etiam conſanguinei deponere poſſunt. l. de ætate. ff. de minorib. & pro Dom. de Roan depoſuit Archiepiſc. Lugdunen. eius patruus, & alij quamplures nobiles, & magni viri, receptæque authoritatis.

Aetas probanda etiam à conſanguineis.

31 Octauo, requiritur quòd illi teſtes non ſint fortuiti, ſed euocati expreſsè ad hoc ibi aduocatis, & ibi gloſ. dicit, & adhibitis, & ſic fortuiti, vel tranſeuntes non reciperentur, ſicut nec recipiuntur in teſtamentis. l. hæredes. §. pen. ff. de teſtam. authen. rogati. C. de fide inſtrum.

32 Nono, & vltimò, etiam mulieres in xviij. anno completo veoiam ætatis impetrare debent. §. fœminas. ibidem. Quæ differunt à viris: quia illæ poſſunt per procuratorem præſentare, & interinare reſcriptum, & perſequi eius verificationem. vt ibi ſcribitur, quia vagari non debent. cap. mulieres. de iudic. in 6. & ſufficit eis probare ætatem, & non aſtringuntur probare morum honeſtatẽ, eo (vt quidam dicunt) quia rare admodùm hoc probare poſſent. gloſ. in l. ex his. ff. de legib. ſunt enim pleræque redhibitoriæ, vel quia bonus Imper. Conſtantinus pro conſtanti habet eas moratas, vel non vult inducere teſtes ad periurium. Adhæc quòd fœminæ habita etiam venia ætatis, adhuc ſine decreto alienare non poterunt rem immobilem. dicta l. 2. §. fœminas. Ibidem nec in iudicio ſtare ſine curatore quoad immobilia. Sic fuit dictum pro Dom. Dantraigues anno 1540. die xv. Ianuarij.

Mulieres veniam ætatis impetrant.

Areſtum.

33 Effectus autem huius ætatis veniæ impetrationis eſt, quod poſteà poſsit contrahere: & bona ſua & patris ſubſtantiam adminiſtrare. dicta l. 2. alienatione tamen immobilium interdicta alius item effectus eſt, quod ſi fuerit læſus, poſtea non reſtituetur, ne beneficio principis quis decipiatur. l. 1. C. de his qui veniam ætatis impetr. niſi fuerit læſus in impetrando illas literas veniæ ætatis. gloſ. ibi, vel ſi fuerit læſus poſt impetrationem, ante tamen intimationem & verificationem. gloſ. & docto. ibi, quia reſcriptum non verificatum in Francia (& vt dicunt Romani, non fulminatum, & Galli interinatum) non prodeſt. vidi tamen pro vicedomino (quem *Vidame de Chartres* vocant) qui hanc ætatis veniam impetrauerat) declarari, vt poſſet in iudicio ſtare in illis rebus, in quibus haberet plenam adminiſtrationem, vtpote in mobilibus, & aliis in quibus non

Effectus impetrationis veniæ.

Areſtum.

requiritur decretum. Secus in aliis, in quibus neceſſe eſt vti curatore, ac ſi beneficiũ ætatis non haberet. & hoc anno 1546. die 20. Iulij.

Vltimò venia ætatis impetratio contra prædicta nullius eſt momenti. §. fin. dicta l. 2. quę ſunt notanda, quia alibi non ſcripta & vtilia.

Qui contiendront le temps & l'heure de la natiuité, & par l'extraict dudict regiſtre ſe pourra prouuer de maiorite & minorite, & ſera pleine foy à ceſte fin.

GLOSSA II.

Liber curati quid continere debeat.

ECCE quid continere debeat liber baptiſmi, quòd ſcilicet talis fuit baptiſatus in tali eccleſia, & tali anno, & die: & ſuſceptores vel patrini tales fuerunt: & quando pater & mater poſſunt oſtendi, etiam deſcribi ſolent: & ille liber probabit quem maiorem, vel minorem: vt dixi, & in ciuitatibus ſolet addi hora natiuitatis, ſed in pagis cùm nõ ſint horologia non inſcribitur hora, ſed ſufficit annus, menſis, & dies. & à ſuſceptoribus quo nomine fuerit nuncupatus. & ſi fuerint quidam teſtes notabiles, quòd deſcribantur, alioqui alij duo vel tres ex circunſtantibus: Nam in ore duorum vel trium ſtat omne verbum. cap. relatũ. de teſta. & quamuis hic tex. non dicat de teſtibus adhibendis, tamen ad maiorem authoritatẽ libro præſtandam conſulo, quòd curatus illos adhibeat, ſed ſi non fuerint adhibiti, non minus valebit.

Idem artic. 50. Ibidem.

Articulus ſecundus.

Que des ſepultures des perſonnes tenans benefices ſera faict regiſtre en forme de preuue.

GLOSSA I.

Tenere & poſſidere hic non differunt.

OPtima deciſio ad probandum mortem, quæ probatio eſt difficilis. vt dicam artic. vlti. ideo qui mortem allegat, eam probare debet, quia quilibet præſumitur viuere vſque ad centum annos. l. fin. C. de ſacroſanct. eccleſ. poſt tamen octoginta annos, labor & dolor, teſte Dauid. Si ergo negetur mortuus talis, probabitur per ſepulturam illius. Itidem hìc dicit ſcribendam ſepulturam eorum, qui tenent beneficia, ibi, *tenans benefices.* Et licet verba iſta tenere, de iure ad factum referantur, & non ad ius. l. poſſeſsio. ff. de acquir. poſſeſ. l. ſtipulatio iſta. §. hæc quoque. de verb. obli. tamen hoc intelligendum eſt in quocunque poſſeſſore, ſiue moriatur, qui tenet de facto, ſiue de iure, quia vtrobique eſt eadem ratio. & Gallica verba (quæ hìc interpretamur) non continent iſtam differentiam, ſicut Latina: vt ſcripſi plenè in tract. nominatio. quæſt. ix. nu. 10. Imò etiam ſi quis non teneret, ſed litigaret ſuper beneficio: etiam illius obitus ſcribi debet, vt proceſſus vitari poſsit, & ſciri in quo menſe vacauerit, vt in ius illius aliquis ſubrogari poſsit. per cap. fin. vt lite penden.

Cardinalis epiſcopi & alterius beneficiati obitus deſcribendus.

Idem puto hic dicendum in quolibet beneficiato etiam abbate, vel epiſcopo, ſeu cardinali: quia vbi maius eſt periculum, ibi cautius eſt agendum. cap. 3. de electio. in 6. aliquando euenit, vt quidam ex his beneficiatis miſerè moriantur, & vix inueniantur, qui eos velint ſepulturæ tradere, quia omnia conſumpſerunt bona, tam ſua quàm aliena, videlicet qui eccleſiarum lignorúmque congeriem ſibi pararunt, vt in inferno optimè calere poſſent.

Etiam ſi dubitaretur de aliquo an beneficium habeat, debet etiam conſcribi eius obitus, & ſepultura, vt hic. quia dubia exceptio pro perpetua habetur. l. ſufficit. ff. de condict. indeb.

Par les chapitres, colleges, monaſteres.

GLOSSA II.

Liber ſepulturæ quid continere debeat.

A Quo ſit faciendus hic liber? Reſpon. à capitulis. Nempe ſi quis ſepeliatur intra eccleſiam ſancti Petri Montiſpeſſulani, capitulum illius eccleſiæ cathedralis, vel cõmiſſus ab illis, ſcribet quo die talis mortuus fuit, & ſepultus: & in qua parte eccleſiæ, & qua põpa funeris, & quibus præſentibus: & poterit ſcribere quatuor, vel quinque notabiles viros: & poſtea dicent præſente alio magno numero virorum, & mulierũ ſepulturam factam eſſe.

Item verbum *Colleges* comprehendit Eccleſias collegiatas, in quibus ſi ſepeliatur aliquis, etiam debent prædictam ſepulturam ſcribere, & omnia alia collegia etiam ſcholaſticorũ, in quibus eſt ius ſepulturæ, vt collegium ſancti Saluatoris in ſuburbiis Montiſpeſſulani.

Capitula, collegia, & monaſteria differunt.

Idem in monaſterus, ſiue ſint monaſteria virorum, ſiue monialium. Intra quæ ſi quis ſepeliatur: etiam ſcribi debet, vt ſuprà dixi, ſiue ſint monaſteria mendicantium, vel alia, ſiue ſint intra ciuitatem, ſiue extra, vbicunque fuerint: & capitula hìc referũtur ad eccleſias Cathedrales, *Colleges*, ad collegiatas. c. capitulum. vbi doct. de reſcript. vel ad alia collegia, vt dixi: monaſteria ad religioſos reſpicit. cap. cum eccleſia. vbi doct. de cauſa poſſ. cap. cùm ad monaſterium. de ſtatu monach. ſcripſi in §. volumus. de collat. in concord.

Et Cures.

GLOSSA III.

COmprehendit omnes curiones,ſiue curatos, ſiue maiores, ſiue minores,ſiue regulares, ſiue ſeculares,etiam vicarios perpetuos,qui curæ habent exercitium. Ideo ad illos ſpectat hunc librum conſcribere,cùm curę exercitium habeant, non ad habentem curam habitu.de quo in clem.vna.de offic.vica.& ſi curatus non reſideret,etiam vicarius temporalis tenebitur ſic conſcribere,quia vices curati gerit:ob id illa quę incumbunt curato,& iſti vicario etiam temporali:nam ſubrogatus ſapit naturam eius in cuius locum ſubrogatur.l. ſi eum.§. qui iniuriarum.ff.ſi quis cautio.

Omnes curati libros conficere tenentur.

Qui ſera preuue du temps de la mort,duquel ſera faict expreſſe mention eſdicts regiſtres,pour ſeruir au iugement des proces, où il ſeroit queſtion de prouuer ledict temps de la mort a tout le moins quant à la recreance.

GLOSSA IIII.

HIC ſtatuit diem mortis,& ſepulturæ conſcribendum:& hic liber probabit ſaltē quoad recredentiam:in qua non fit probatio,niſi per literas.Ideo poterit iudex credere illum eſſe id temporis mortuum. Nam ſi reſignatarius agat contra impetrantem per mortē, reſignatarius negabit illum,de cuius beneficio agitur mortuum. Sed id probatur per iſtum curati librum & ſepulturæ , vt hic plenius ſcripſi in praxi beneficia. & de hac recredentia multa in artic.1.de ſenten. executo.

Liber ſepulturæ probat, & de quo.

Secundò,ſi agatur inter duos de beneficio,is qui eſt prouiſus ab ordinario dicit beneficium vacaſſe in menſe libero,& non affecto Papæ,aut graduatis,vel nominatis, nominatus poterit iſtam mortem probare per librum curati,& in quo menſe,& die obiit:& iſta probatio recipietur,donec contrarium probatum fuerit.

Item poterit ex hoc libro probari,quòd non decedit excommunicatus, alioqui ſepultus non fuiſſet in loco ſacro.c.ſacris.de ſepultur.nec pro illo orandum eſſet,niſi abſolueretur. c. excommunicatos.xj.quæſt.3.& cap.à nobis.2. de ſenten.excom.

Ad hæc ſeruiet ad probationem illius regulæ de veriſimili noticia, per quam ſi non ſit veriſimile,quòd impetrans à die obitus potuerit adire Romam,vel collatorem, non valebit Papæ vel ordinarij prouiſio.regu.cancel.xxviij.& hoc probabitur ex hoc libro ſepulturæ Curati, & ex hac profeſsione:vt plenè dixi in praxi beneficial.vbi plenè explico illam regulam,etiam proficiet pro regula de viginti diebus,quòd videlicet reſignans non vixerit poſt reſignationem 20. dies.

Idem articu.52. Ibidem.

Et à celle fin que n'y aye faute auſdicts regiſtres,il eſt ordonné qu'ils ſerōt ſignez d'vn notaire auec celuy deſdicts chapitres & conuents. Et auec le Curé, ou ſon vicaire reſpectiuement, & chaſcun en ſon regard, qui ſeront tenus de ce faire, ſur peine des dommaiges & intereſts des parties,& de groſſes amendes enuers nous.

ET vt iſti libri,in quibus ſcribuntur baptiſmi & ſepulturæ probent, debent ſignari ab vno notario,& ab altero notario ſeu ſcriba capituli,ſeu curati, vel monaſterij, ſeu ab ipſomet curato,vnde ſepultus in templo Diui Andreæ Pariſ.probabitur per librū Curati,in quo debet ſubſcribere notarius ciuitatis, intellige quòd ſingulæ ſepulturæ ſic ſignari debent,nec refert an ſit notarius apoſtolicus,an regalis,cum iſte tex.non dicat *d'vn de noz Notaires.* Tum etiam quia hoc ſtatuit ad maiorem fidem adhibendam. Ideo tam Regalis quàm apoſtolicus ſignare poterunt,& faciunt fidem,per ea quæ docto.ſcribunt in cap.1.de fide inſtru. col.pen.licet in aliquibus fiat differentia inter hos notarios, vt ſcripſi in tract. de literis obligato. artic.j. & ij.

Liber ſepulturæ ſubſcribi debet à curato, & à notario, niſi in pagis.

In pagis verò vbi non ſunt notarij,dicerem ſufficere ſi liber ſepulturæ ſubſcribatur à curato, & à duobus ſacerdotibus ſepulturæ inſiſtentibus.arg.c.quoniam contra.de ſepult.hodie vidi in quibuſdam locis ſeruari,vt per totum annum Curatus,vel alius ſcribat librum,& poſteà in fine anni ipſe ſubſcribit:& tunc curat vt notarius etiam ſubſcribat. Sed quomodo audebit notarius ſubſignare,cùm non interfuerit ſingulis,quæ facta ſunt per curatum?& tamen ipſe debet de his, quæ coram eo geſta ſunt,inſtrumenta conficere.§.ſi verò abſunt.in authen.de hęred.& falcid.collat.1. cap.tertio loco.& c.quoniam.de probat.Reſpon.tunc notarius dicet ſe rogatum, vt ſubſignaret librum.Et hoc regeſtum Curati ſancti Pauli,ob id recuſare non potuit,atteſtans iſtum librū eſſe regeſtum baptiſatorum,& defunctorum huius anni 1550.factum à tali Curato,vt ipſe ſibi retulit, & iurauit:& in cuius fidem ſubſcripſi poſt ipſius ſubſcriptionem,& relationem.

Subſcriptio notarij quid continere debeat.

Item vult cogendas eccleſias, ſeu vicarios & curatos ad ſignandum ſub pœna damnorum & intereſſe. pro quo facit l. 2. §. tribuni. C. de his qui latro. ac ſub aliis magnis mulctis, ad quas condemnari poterunt non obtemperantes huic conſtitutioni: non diſputo an de iure clerici poſsint cogi à laicis: quia ſcripſi in procemi. ordina. poſt doct. in c. eccleſia. de conſtitut.

Libro curati an pharmacopolæ credatur.

Quærò, aliquis producit librum pharmacopolæ, in quo apparet quòd vltima die Martij fuerũt factæ candelæ, & faces pro ſepultura talis. Liber verò Curati dicit eum mortuum & ſepultum die prima Aprilis: cui ſtabitur quoad recredentiam? Reſpon. concordari hi libri (ſi poſsint) debent, primò candelæ fuerunt factæ, id eſt inceptæ fieri vltimo die, quia iam videbant illum ægrotum in mortis agone conſtitutum: vt iam de vita deſperarent, ſed adhuc mortuus non erat, ſed poſteà mortuus fuit die ſeq. & ſic prima Aprilis. Et quia liber Curati cum maiori ſolennitate fit, quàm pharmacopolæ, potius ſtabitur libro Curati, poterit tamen altera pars probare in pleno poſſeſſorio verum diem & horam mortis per teſtes. & ita dicitur in ſeq. & in l. cùm de ætate. ff. de probat. {poterit iudex condemnare ad damna & intereſſe ſimpliciter, nec debet exprimere damna prouenientia ex tali re, alioqui ſententia vna ſic fuit facta per Senatum irrita anno 1534. die 2. Martij.}

Idem articu. liij.

Articulus quartus.

Et leſquels chapitres, conuents & cures, ſeront tenus mettre leſdicts regiſtres par chacun an par deuers le greffe du prochain ſiege de Baillif, ou Seneſchal Royal, pour y eſtre fidelement gardé, & y auoir recours quand meſtier & beſoing ſera.

Liber Curati apud actuariũ eſt ponendus.

PRouidet vt ſingulis annis hic liber continens baptiſatos, & defunctos ponatur apud actuarium ſeu Grapherium Baillivi, ſeu Seneſchalli proximi tribunalis, non præpoſiti ſeu alterius inferioris iudicis. Et ſi æqualiter vnum diſtet ab altero, debet portari, & deponi in curia in qua ipſe litigat, & vt dicunt *là où reſſortit la iuſtice*, quia veriſimile eſt, quod ibi quæretur vbi homines illius iuriſdictionis litigant.

Ratio ponitur hic, vt fideliter ibi conſeruentur. vt ibi in tex. *pour y eſtre fidelement gardé*, & poterit poſteà quilibet ex illo loco probationem accipere. Item quia maior fides adhibebitur, quòd ex illis archiuis producetur, & extrahetur, quàm ſi ex alio loco vili. per l. ſi quis. §. fin. cum l. ſeq. ff. de eden. cap. 1. de probat. authen. ad hæc. C. de fide inſtru. & hoc regeſtum habetur loco originalis. Bal. in auth. ſi quis in aliquo. in ij. ratione. C. de eden. nume. 3. allegat Innoc. in c. 1. de procuratorib. {& quia poſſet perdi ſi apud curatum remaneret.}

Salariũ an curatus habere debeat.

Sed an curatus ob hoc debeat ſalarium habere? Reſpon. non, hoc enim fit vtilitatis publicæ gratia, vt probatio non pereat, ideo nihil habebit. & quia veriſimile eſt Curato fuiſſe ſolutum ab his qui baptiſari, & ſepeliri curarunt, etiam quia hoc eſt onus Curæ, quod gratis ſubire debet, cùm emolumenta parochiæ habeat. per regu. ſecundum naturã. de reg. iur. ff. & quando ſepultura fuit facta, is cuius intererat, ſoluere tenebatur.

Idem articu. liiij.

Articulus quintus.

Et à fin que la verité du temps deſdicts deces puiſſe encore plus clairement apparoir, nous voulons & ordonnons qu'incontinent apres le deces deſdicts beneficiers, ſoit publie ledict deces incontinent apres iceluy aduenu par les domeſtiques du decedé, qui ſeront tenus le venir declairer aux Egliſes, où ſe doibuent faire leſdictes ſepultures & regiſtres, & rapporter au vray le temps dudict deces, ſur peine & groſſe punition corporelle, ou autre, a l'arbitration de iuſtice.

Domeſtici mortem beneficiati nunciare debent.

STatuitur hic, vt obitus alicuius beneficiati probari facilius poſsit, vt famuli & domeſtici illius defuncti ſtatim declarare mortem illius debeant, & interrogari poſſunt iuramento medio. per text. in authen. hodie. C. de repud. igitur ante mortem non debent, niſi ex cauſa.

Sepeliri ubi quis debeat.

Secundò ſtatuit quibus denunciare mortem debeant, videlicet eccleſiis, in quibus ſepultura fieri debet. Rogabit quis, vbi de iure fieri debeat? Reſpon. certum eſt, quòd ſi quis elegerit ſepulturam, ibi ſepeliendus erit, vbi ſepeliri voluit. c. 1. 2. & 3. de ſepult. in 6. ſi verò nullam elegerit, tunc in ſepulcro maiorum, ſi habebat. c. Ebron. xiij. q. ij. cap. 1. de ſepultu. Si autem non habebat ſepulcrum maiorum, tunc in ſua eccleſia parochiali ſepelietur, etiam ſi decederet in villa. cap 3. de ſepultu. in 6. & diuerſos humandi ritus vide per Alex. in lib. Genial. 3. cap. 2. & Cicero. lib. 1. Tuſcula. quæſtio. & ſepulturæ vtilitates conſcribit Floren. in tertia parte ſummæ, tit. 10. cap. 1. §. 3. & in Tigride Armeniæ fluuio (vt ait Soſtratus) herba naſcitur agreſti ordeo ſimilis, hac in oleo calefacta inuncti incolæ nunquàm ægrotant vſque ad mortis neceſsitatem: quam medici ſibi, & non

Vt quis nũquàm ægrotet herba.

alijs

aliis optarent,ſed potius ſabulæ quàm veritati adſcriberem : ſed non vis æger fieri, parum comedas, & ſæpius abſtineas.

Falſi pœna puniuntur falsò nunciantes mortem.

Tertiò,vult vt ipſi domeſtici verè profiteantur,& dicant diem & horam obitus,alioqui ſi falſum exprimant,pœna ſalſi punientur.licet tex.hoc non dicat,quia l.1.& per totũ dicit, quòd quicunque falſum dicit,puniri debet ſalſi.l.eos.ibidem.vnde ſi iſti domeſtici dolo ſalſum dicant, puniendi ſic erunt.l.damus.C.de falſ.vide tex.aliter punientem eum,qui falsò retulit mortuum, qui non erat.in l.hodie.C.de repud.vbi ob mendacium priuatur militia, & debet dare decem libras illi,cui mentitus eſt.

Quartò, ſi noluerint referre ſeu profiteri,hic vult vt puniantur pœna corporali,ſeu aliàs arbitrio iudicis : & ſic non refert ſe iſte text. ad puniendum falſarium, ſed tantùm præcipit, vt quilibet domeſticus mortem ſui domini referat, quòd ſi non referat, puniatur graui pœna corporali, vel arbitrio iudicis:& pœna arbitraria extenditur interdum vſque ad mortem, dicit gloſ. in §.in ſumma.de iniur. & in l.penult.in gloſ.vlti.C.ſi aduer. libert.text.in l.ſaccularij.§.ſunt quidam.ff. de extraordin.criminib.& in l.ſacrilegij.in verbo,conſiderandum ad legem Iuliam peculat. Matthæ.not.xlviij.Cepol.in repetit.l.ſi fugitiui.col.ix.de ſeruis fugiti. {Nota quòd regeſtratio facta in actis probat originale,adeò quòd opus non eſt amplius originale producere. Bald. & alij in l. ſi quis in aliquo.C.de eden.Innoc.& Felin.in cap.cum in iure.de offi.deleg.vbi Feli.limitat.}

Idem articulus 55.

Articulus vltimus.

Et neantmoins en tous cas au parauant pouuoir faire leſdictes ſepultures,nous voulons & ordonnons eſtre faicte inquiſition ſommaire, & rapport au vray dudict deces, pour ſur l'heure faire fidelement ledict regiſtre.

Inquiri debet de die & hora obitus beneficiati, & à quibus.

ITEM ſtatuit quòd Curatus (vbi ſepelitur beneficiatus) debet inquirere de die & hora obitus antequàm corpus tradatur ſepulturæ,vt verè deſcribere poſsit, ſed à quo inquiret? Reſpon.tam à conſanguineis,quibus potius nota eſt mors, quàm exteris.l. octaui.ff.vnde cogna.& l.de tutela.C.de in integr.reſtit.& domeſticis, quàm ab aliis qui interfuerunt morti,& debet inquirere ab incolis illius domus,& à vicinis.arg.l. ſi vicinus.C. de nupt.& ipſi debent dicere ſe vidiſſe eum mortuum,vt dicit gloſ.in l.ſi quidem. Cod.ſol. matr. ſed hic non dicitur cuius expenſis,reſpon.has facit curatus,& alius propriis expenſis, quia nõ eſt qui hoc proſequatur,ſed ſi poſteà intersit alicuius,ille ſoluet antequàm atteſtationem à curato habeat:nam ex officio curatus tenetur,& ad hoc cõpellitur monente officij ſollicitudine.l.monente.C.de delator.lib.10.

Mors quomodo probetur.

Et ſic patet,quomodo probetur mors alicuius,videlicet per librum curati,vel alterius, in cuius loco ſepultus quis eſt.poterit tamen contrarium probari,vt dixi ſuperius,per l.cùm de ætate.ff.de probat.& probatur etiam mors per teſtem qui vidiſſe ſe dicit eum ſepeliri,teſte Bal.in c. cum cauſam.nume.27.col.5.de teſtib.& in l.conuenticula.Cod.de epiſcopis & clericis. plus dicens probari etiam mortem, ſi quis dicat, vidi proiici in mare talem, quia hoc coniunctum eſt morti. l.3.ff.de donationib.cauſa mort.vel in puteum, vel ex alto loco præcipitari : tunc enim his caſibus etiam probaretur mors,& per ea quæ ſic accidunt mortuis,ita quòd his non viuentibus probatur mors : & per alia quæcunque quibus rudis quantumuis homo percipit, & concludit eum mortuum.Bal.in dicta l conuenticula.in fi.

Item iuſta aut veriſimilis probatio mortis eſt,ſi aliquis commiſit ſe bello, & poſt bellum non reperitur,quia in bello mortuus cenſetur.Et ſic lugeri illum permittit. l.vlti.ff. de his qui notan. infam.& ibi hoc aſſerit Bart.& Corne.conſi.251.in hac.col.2.in 1. volu.

Item ſi agatur de præiudicio,quod non ſit irreparabile,vt ſi de commodo hæreditatis agatur, ſatis dicitur probari mors,ſi probatum ſit,quòd inter agnatos & cognatos habebatur pro mortuo,& inter eos factus erat luctus de morte illius.dicta l.fin.ff.de his qui notan.inſa. & ſic per famam probatur mors.l.3.ff.de condict.indeb.l.fin.de hæredib.inſtituen.Barto.in l.2.§. ſi dubitetur. quemadmo.teſtam.aper.Secus ſi ageretur de præiudicio irreparabili, vt de puniendo occiſorem: tunc oportet quòd plenè mors probetur.l.inde Neratius.in fi.cum l.ſeq.ff.ad legem Aquiliam.l.1. §.illud.de ſenatuſconſul.Sillan.Sic conſuluit Alexan.conſil.27. conſideratis. col.2.in 7. volu. Et interdum etiam probatur per coniecturas,ſi de leui agatur præiudicio,vel de homicidio dudum perpetrato,& in loco longinquo,vbi plena non poteſt haberi probatio.vt conſuluit plenè Corn. conſil.10.viſa fuit.col.1.& 2.in 1. volu. Alexand. conſil.4.videtur.col.4.nume.15.in 2. volu. & Decius conſil. 652.viſo conſilio. col.1. Boerius deciſ. Burdegalen. quæſt.288. ſed hic. Reliqua vide per Barto.in tracta.quomodo & qualiter probetur mors, vt paucis concludam : gratias interim Deo agens.

TRACTATVS

NE BENEFICIATORVM CADAVERA CVSTODIANTVR.

Rubri. De ne garder les corps des beneficiez morts.

Françoys, *article 56. des publices 1539.*

Et defendons la garde des corps decedez au parauant ladicte reuelation.

GLOSSA I.

Articulus vnicus.

QVONIAM in titulo ſuperiori de regeſtis &c. ſtatutũ fuit, quòd poſt deceſſum alicuius beneficiati, domeſtici reuelare debent illius mortem: hic verò ſtatuit, vt nullus corpora decedentium beneficiatorũ cuſtodire habeat ante reuelationem: ſolebant enim olim tam domeſtici conſanguinei, quàm alij cuſtodire corpus mortui, ac celare, vt interim mitterẽt Romam ad impetrandum beneficium, vel interim ſalſam conficiebant reſignationem. Vt iſta vitentur & alia incommoda, quæ inferius deſcribentur, vult vt non cuſtodiãtur cadauera ante reuelationem quæ ſtatim debet fieri, vt dixi artic.5. rub. de regeſtis.

Poſt reuelationem corpora non prohibētur cuſtodiri.

Appellatio, ne cadauer ſepeliatur non recipitur.

Propter occultationem cadaueris præuentio Papæ non ualet.

Ideo antè ſtatuit, quia poſt reuelationem quandoque magni nobiles, & principes cuſtodiũtur ad interim apparandum ſumptus, qui ſepulturæ adhiberi ſolent. Et hoc non eſt prohibitum. l. at ſi quis. §. funus. cum §. ſeq. ff. de reſigio. & ſumptib. funer. Nempe ordinarius poſt reuelationẽ prouidere poterit, bona eccleſiæ cuſtodiri curabit, & nemini fiet præiudicium. Ideo reuelationẽ tantum faciendam ſtatuit. Item non eſt recipienda appellatio, ne cadauer ſepeliatur propter fœtorẽ. not. in l. fin. ff. de appel. recip. & c. ex parte. de ſepultur. Spec. in tit. de appel. §. 2. verſic. 8. & ne aërem contagioſum reddant cadauera inſepulta. l. 2. §. idem ait. ff. ne quid in loco publ. vnde ſcribit Boerius in deciſio. Burdega. quæſt. 287. & in dicto, an is qui celauit mortuum ſit iure priuandus, quod in beneficio obtinet, ſi fortè prius obtinuit collationem à Papa, propter illam occultationem: & reſpon. mirum eſſe, quod à iure hæc quæſtio non reperitur deciſa, nec à docto. in ſpecie ſcripta, licet quotidie accidat. igitur concludit collationem ordinarij valere, non obſtante fraudulenta, & doloſa præuentione. Et ita fuiſſe in parlamento concluſum aſſerit, vt dicetur inferius.

Sur peine de confiſcation de corps & de biens contre les lais, qui en ſeront trouuez coulpables.

GLOSSA II.

Pœna celantium cadauera.

ADiicit pœnam, videlicet præcipiendo, ne quis laicus cuſtodiat cadauer beneficiati ante reuelationem mortis, ſub pœna confiſcationis corporis & bonorum contra laicos, qui cuſtodierint cadauera ante reuelationem: & idem dicerem in muliere celante corpus mortuum: quia lex eſt generalis cõprehendens & maſculos & fœminas. l. ſi quis in tantam. C. vnde vi. l. ſi quis. ff. de iuriſdict. omn. iudic. ſcripſi in l. 1. ff. de verb. ſignific.

Confiſcatio corporis & bonorũ pœna quæ ſit.

Quæro quæ eſt iſta pœna? Reſpon. pœna mortis: nam corpus non poteſt confiſcari niſi per mortem: & confiſcato corpore & bona cõfiſcantur de conſuetudine generali regni. Eadem pœna apponitur in articu. penul. rub. de magiſtris artific. in titu. *des eaues & forestz.* ordina. 7. articu. 13. & in tit. *des bledz.* artic. 6. Ideo apponitur hæc maxima pœna: quia is vult intrare eccleſiam inuito ordinario per calliditatem, & vult beneficium hoc auferre illis, quibus debetur: & idem eſt alicui per vim auferre, vel per furtum, aut calliditatem. Nam omnes iſti ad reſtitutionem tenentur tanquam fures & ſacrilegi, vt docet Ange. Clauaſ. in ſumma Angel. in verbo, reſtitutio. Et hodie callidi ordinarij, qui per falſas collationes, vel præuentiones auferunt beneficia à nominatis, vel aliis, ſunt fures, ſacrilegi, & latrones, & tenentur in conſcientia ad reſtitutionem, imò ſunt homicidæ, quando pauperibus auferunt. Necare enim videntur non ſolùm qui alimenta denegant, imò etiam qui tollunt. l. necare ff. de liber. agnoſc. hos ergo relinquamus incautos prouiſores: nam eos in praxi beneficiali detegemus.

Ordinarij auferentes beneficia nominatis per falſas collationes, ſunt fures & homicidæ.

Domus in qua cuſtoditur cadauer confiſcati.

Etiam domus, in qua cadauer cuſtoditum eſt, fiſci iuribus vendicatur. l. 2. C. de ſepulc. viola & quamuis ille tex. loquatur in domo in qua res ſepulchri violati cuſtoditæ fuerint: tamen quia itidem cuſtoditur cadauer contra legem. Ideo interdum audiui procuratorem Regium ad hoc concludentem. facit l. 2. §. domini. C. de his qui latro. Item contaminata religio defunctorum habet pœnam ſacrilegij. l. pergit. Cod. de ſepulch. viol.

Peccãs circa funus defuncti, quomodo puniatur.

Ad hæc ſi peccetur circa funus morientis, quòd aliquis exequias prohibeat, etiam ſi iuſtam habeat actionem, illam perdit, & tertia pars ſubſtantiæ confiſcatur, & infamia feritur. in authen. vt defuncti ſeu funer. §. 1. collat. 5. vbi ait, Qui enim hominis naturã non erubuit, dignus & pecuniis, & gloria, & aliis omnibus condemnari. vides ergo quomodo punitur his pœnis, & amiſſione iuris quod eſt conſecutus per hanc occultationem, vt inferius dicam.

Item

Item excommunicati ſunt ipſo facto, nec poſſunt abſolui ab alio, quàm à ſummo Pontifice, niſi in mortis articulo, ſi inteſtina vel alia ab ipſo cadauere extraxerint, vel corpus diuiſerint. extrauang. 1. in commu. tit. de ſepult. comprehenduntur etiam hic Epiſcopi, Cardinales, & Reges. gloſſ. ibi, quia vnus eſt omniũ introitus & exitus, & quia minus debent hi delinquere, quàm alij. Gomeſ. in proœ. ad Reg. Cancel. { Nec prodeſt etiam ſi quis allegaret defunctum fuiſſe excommunicatũm, & ideo celatũ fuit eius corpus, vt abſolueretur interim, quia hoc fieri non debet, ſed ſtatim declarari ordinario, qui illum abſoluere poterit. cap. à nobis. 2. de ſent. excõ. ideo Senatus Tholoſanus reiecit illum, qui ſic mortuum celauerat, cauſans hoc fuiſſe factum ob excommunicationem, quia vix inuenitur cauſa quæ poſsit concedere hanc mortui occultationem. }

Et contre les eccleſiaſtiques de priuation de tout droict poſſeſſoire, qu'ils pourroient pretendre es benefices ainſi vacans.

GLOSSA III.

1 STatuit hic Rex pœnam aduerſus clericos priuationis totius iuris poſſeſſorij: adeò quòd non dabitur eis recredentia beneficij, nec in pleno manutenebuntur beneficio: licet bonum ius habeant: quia omne ius perdunt eo ipſo, quòd cadauer occultauerunt: vt inferius dicam.

Pœna clericorũ celantium cadauera.

Sed hoc videtur ſuperfluum, quia in dicta extrauag. prima, de ſepultur. in communib. itidem priuantur iure. Reſpon. validior eſt prohibitio per viam conſtitutionis, quàm ſi fieret ſimpliciter. l. 1. & ibi Bal. col. vlt. ff. de manda. princip. etiam quoad hoc non eſt plana illa conſtitutio.

Et quare lex non impoſuit pœnam clericis quoad petitorium? Reſpon. laicus noo poteſt imponere pœnam niſi ſuis ſubditis, ſed clerici non ſunt laicis ſubditi, ergo pœnam nec ciuilem nec criminalem imponere poſſunt. c. eccleſia. vbi doct. de conſtitu. c. vno. de cler. coniug. in vj. & quia Rex per ſuos officiales ſolet de poſſeſſoriis beneficiorum cognoſcere ex conceſsione Marti. vt docet Guido Papæ in quæſt. t. in ſuis deciſ. & ſic iure poſſeſſorij priuat clericos.

Ideo ſi ordinarius eodem die cum Papa conferret, & is à Papa prouiſus acciperet poſſeſsionẽ, prius quàm prouiſus ab ordinario, & ſic de iure eſſet præferendus. cap. ſi à ſede. de pręben in 6. tamen prouiſus ab ordinario præfertur, quia poſſeſsione, & iure poſſeſſorij priuatus eſt hic occultans, ergo & hoc iure: quod eſt notandum.

Et de groſſe amende à l'arbitration de iuſtice.

GLOSSA IIII.

1 ET ſic poſt priuationem iuris poſſeſſorij clerici ad mulctam condemnantur, qui cadauer celauerunt, & ſui parentes. vnde anno 1525. die 23. Februarij contra Ioannẽ Abrion, ſiue Abriodon pro magiſtro Dauton fuit dictum, quòd etiam pater qui celauerat corpus mortuum, vt filius cõſequeretur beneficium, cõpareret perſonaliter.

Pater celãs mortuũ punitur. Arreſtum.

2 Item in dicta l. fi. C. de ſepulchro viol. is qui impedit ſepulturam pœna quinquaginta librarũ auri punitur, ac ius ſuum perdit, & ſi minus idoneus ad eam perſoluendam ſit, ſuo corpore ſub competenti iudice pœnas luet. Sed is qui celat mortuum, impedit ſepulturã, vt patet lippis & tonſoribus. Nam quamdiu hic celabit cadauer, nũquam corpus ſepelietur, ergo impeditur ſepultura,

Impediens ſepulturam quinquaginta libris auri punitur.

3 & violatur cadauer, & ſic religio. l. pergit. Cod. de ſepulc. viol. † Et quãuis pœnæ iſtæ violati ſepulchri imponantur contra eos, qui ſepulchra violant, tamen Imperator in authen. vt defuncti ſeu funera. extendit ad impedientes ſepulturã, & Papa ad eos, quia malè tractãt corpora mortuorum. in d. extrauag. hæc verò conſtitutio infert pœnas his, qui celant cadauera beneficiatorũ, ſiue corpus diuidatur, ſeu ſcindatur, vel inteſtina eiiciãtur: ſiue nõ. & ideo ſimplex ſufficit occultatio.

4 Sed dubitari vidi, hic priuatur iure & cõmodo poſſeſſorij: quæ commoda multa ſunt. §. retinendæ. de interdict. in inſtit. & de Ripa in c. ſæpè. col. 2. de reſtitut. ſpoliat. & ea dicam in tracta. de mater. poſſeſ. an poſsit poſteà agere petitorio coram iudice eccleſiaſtico is, qui amiſit poſſeſſoriũ? videbatur, quia iudex laicus non poteſt priuare quem iure, quod habet in beneficio, per l. 3. ff. de re iudic. & Bart. in l. ſi vniuerſæ. Cod. de leg. reſpon. cõtrarium teneré, quia licet oon priuetur ab iſta conſtitutione iure, quod habet, tamen de iure canonico priuatur. primò quia facit contra legem hoc prohibentem. in extrauag. 1. de ſepultur in cõmunib. & contra hanc legem, ideo puniri debet tanquam legis violator. & qui aliquid facit contra legem, nihil agit. l. non dubium. C. de legibus. ergo illa præuentio habita contra legem eſt nulla.

Poſſeſſoriũ qui amiſit, an poſtea agere petitorio poſsit.

Celans cadauer an priuetur petitorio.

5 Item occultans bona, & negans debitum non iuuatur ceſsione bonorum. l. fi. vbi Bal. & Salic. Cod. de ceſsio. bono. Iaſon in §. fi. col. pen. de action. in inſtit. ſic nec iſte iuuabitur ſua collatione primæua, quam obtinuit occultationis ratione.

6 Creditor impediens ſepulturam alicuius ſua iura perdit. l. fi. Cod. de ſepulchro viol. ſic & ſua iura perdit, qui occultat, & celat corpus mortui: quia eius impedit ſepulturam.

Creditor impediens ſepulturam perdit debitum.

7 Etiam hæres occultans bona hæreditaria, & ſubtrahens perdit quartam. l. Paulus. ff. ad legem Faleid. & l. Paulus. ad Trebel.

8 Item latitanos fraudationis cauſa bona iubentur poſsideri. l. Fulcinius. ff ex quib. cauſ. in poſſ.

cat. Sic & quando quis occultat mortuum, beneficium eius debet poſsideri ab illo, qui collationem etiam poſteriorem habet ab ordinario, & qui non celauit.

Celans teſtamentum punitur.

9 Præterea celans teſtamentum, vel inſtrumentum, pœna falſi tenetur. l. Paulus. ff. de falſ. Bart. in l. 3. §. ſi quis dolo. verſi. & poſſe. de tab. exhi. & falſarius eſt ad beneficia inhabilis. cap. ad audientiã. c. licet. & c. ad falſariorũ. de fal. itaque cùm celando mortuũ falſi crimen cõmiſerit, quod Papæ nõ prędixit. Igitur ſaltẽ ſua impetratio erit ſubreptitia, & ſic nulla: & licet falſitas ille cõmiſſa in acceſſoriis, tamen etiam priuat, vt in c. olim. de reſcrip. vt ſcripſi in tract. de pacific. poſſeſ. in 4. limitat.

Subreptitia eſt impetratio illius qui celauit cadauer.

10 Celans fugitiuum fur eſt, & punitur. in l. 1. ff. de ſeruis fugit. l. 3. §. ſi quiſquam. de ſenatuſcon. Sylla. & in l. 2. C. de his qui latro. occultã. ſic & celans cadauer punitur.

Celans delinquentem punitur.

11 Celans bannitum vel alium delinquentem, receptatorum pœna puniendus eſt. l. 1. & 2. ff. de receptat. ergo & hic celans cadauer celari prohibitum.

Præuentiones fraudulentæ non valent.

12 Item præuentiones fraudulentæ non valent. glo. in §. neque. in verbo, faciendas. de collat. in pragmatic. quia fraus & dolus non debet alicui patrocinari. c. ſedes. & ſeq. de reſcrip. & in pœnam peruerſitatis nullum debet ex impetratione cõmodum conſequi. c. ſuper literis. Ibidem & gl. in d. l. fi. C. de ſepulc. viol. dicit nil valere, quod fecit iſte præueniens, & ſic nulla erit prouiſio.

13 Electiones occultæ, & clandeſtinæ non valent. c. quia propter. in fi. de electio. & contra collationes clandeſtinas præſumitur, c. vnic. in fi. vt eccleſiaſtic. benefi. ſine diminutio. dixi in præfat. ad rub. de collat. in concorda.

14 Item hæres non ſepeliens defunctum tanquam indignus priuatur hæreditate. gloſ. in l. fi. C. de ſepul. viol. vbi Alber. allegat tex. in l. ſi quis ſepulchrum. §. funus. & l. at ſi quis. §. ſi cui funeris. & § idem Labeo. & §. diuus autem. ff. de religio. & ſumptib. fune.

Celans cadauer nil iuris ex celatione conſequitur.

15 Et quòd iſte celans mortuum priuari iure etiam debeat beneficij, probatur per l. ſi à te. vbi Bal. not. C. de pact. inter empt. & vendit. ibi, ſed ſi ſe ſubtrahat, vt iure dominij eam rem retineat, denunciationis depoſitioniſque remedio contra fraudem potes iuri tuo conſulere. Et ſic per iſta patet celantem cadauer, vt beneficium impetret à Papa, nullum ius habere ex illa prouiſione, tum quia eſt ſubreptitia: nam ſi Papa ſciuiſſet illum celaſſe mortuũ vt præueniret, ei non contuliſſet, tum quia præuentio eſt fraudulenta, & ideo nulla, & quia eſt falſarius, & ſic inhabilis, & aliis ſuperius præmiſsis rationibus nullum ius in beneficio habet, & ſic non poterit agere petitorio, poſtquàm ſuccubuit in poſſeſſorio, & ſi ageret, poſſet appellari tanquàm ab abuſu: quia abutitur poſtquàm notoriè patet eum nullum ius habere, & ſi iudex ignarus adiudicaret iſti celanti poſſeſſorium, appellabit ad Senatum, qui eſt tutor ordinationum.

Vtilites conſtitutionis ut declaretur mors.

16 Vtilitas huius conſtitutionis eſt, vt declaretur mors.

Primò, ſcilicet vt ſciamus, quo genere vacationis vacauit beneficium, an per reſignationem vel mortem. cap. cum in illis. §. 1. de præben. in 6. quia interdum vnus confert per mortẽ, alter per reſignationem. c. ſuſceptum. de reſcrip. in 6.

17 Secundò, propter mandatarios & expectantes, qui ſperant beneficia, vt ea requirere & acceptare poſsint, poſtquàm mortem ſciuerint, & menſis elapſus fuerit. cle. vna. de conceſ. pręben. & in forma mand. apoſtol. in concord.

18 Tertiò, propter nominatos & graduatos, vt ſi beneficia vacauerint in mẽſibus eiſdẽ pręſtitutis: vt ipſi ea requirere & acceptare poſsint. §. præfatiq; ordinarij. iũcto §. ſtatuimus. 1. de coll. in cõcor.

19 Quartò, propter impetrantes, qui ſi præuenerint diem mortis, & non fuerit veriſimile quòd à die mortis potuerint iter facere, excludentur per illam regul. de veriſimili noticia obitus. hoc probabitur in regu. xxviij.

20 Quintò, vt habita noticia mortis epiſcopus vel alius collator prouidere poſsit, ne diutina ſit vacatio. cap. quàm ſit. de elect. in 6.

21 Sextò, propter reg. xviij. vt ſi infirmus reſignauerit beneficiũ, & nõ vixerit viginti dies poſt reſignationem, ſed ex illa infirmitate deceſſerit: tunc nõ per reſignationẽ, ſed per obitũ cenſeatur vacare. vt ibidem. Ergo ne iſtis fiat fraus in celando cadauer, intereſt vt mors certò, & citò ſciatur, alióqui per iſtas occultationes poſſet quilibet ſibi obtinere beneficium, & ſic priuare mandatarios, nominatos, & quoſcunque etiam apoſtolicos expectantes, imò etiam ordinarios ſua collatione: quod non eſt permittendum.

Cautela pro ordinariis.

22 Cautela igitur eſt, quòd ſi fama ſit aliquẽ eſſe mortuum, quòd ordinarius illius beneficium cõferat. c. vbi periculum. in fi. ibi, vbi plurimũ de memorati pontificis obitu certitudo claruerit. de elect. in 6. cle. vna. de conceſ. præb. Et poſteà ſi ille prouiſus ab epiſcopo dubitet cadauer occultari, poteſt requirere iudicem ordinariũ illius loci, vt viſitet domum, vbi ille prætenſus mortuus eſt: & videat pro iure conſeruando, an ita ſit, & iudex debet accedere, vel mittere nuncios, & diligenter inquirere, vtrũ ſit ille viuus vel mortuus, vt docet Bar. in l. 2. §. ſi dubitetur. col. vlt. ff. quemad. teſta. aper. alleg. tex. in arg. in l. hoc iure. ff. de verb. obli. & l. cum quidam. 2. §. fi. cum l. ſeq. de lega. 2.

Inquiſitio facienda mortui.

Feretrũ aperire iudex poſſet ſi de occultatione dubitetur.

23 Imò die ſepulturæ etiam ſi intra plumbeam capſam cadauer fuerit, poteſt peti, vt feretrũ aperiatur, ad videndum ſi fuerit celatũ, vel occultatũ, quia malitiis hominũ eſt obuiandũ. l. in fundo. ff. de rei vendi. & hoc poteſt iudex permittere, & non obſtante quacunque appellatione exequi.

24 Et iudices qui circa hoc negligentes fuerint, viginti librarũ auri pœna mulctentur. l. 3. C. de ſepulch. viol. vel triginta. addit tex. in §. 1. in verſ. ſequitur. in auth. vt defuncti, ſeu funer. colla. v. his nunc contentus, alia ſi opus fuerit, addam in praxi beneficiali: de his tamẽ gratias Deo, & Virgini excellentiſsimæ gratias agens perpetuas. Amen.

IOAN.

IOAN. DAVBRAY,

AD PETRVM REBVFFVM I. VTRIVSQVE D. INCLYTVM CARMEN.

Magna quidem res eſt doctos componere libros,
Exprimere & factos famáque laúſque venit,
Illis laudatur præclara inuentio, & iſtis
Eſt magno in precio non minus additio.
Sunt etiam quibus eſt famæ ſuperaddita fama,
Scilicet elumbes diſpoſuiſſe libros.
O nunc Rebuffe ante alios doctiſſime, quis te
Non pangat, quæ te Calliopea neget?
Omnia complecti maioráque: teque ſequuntur
Acribus attuleris commoda quanta viris.
Quòd te doctorem Gallorum Academia vidit,
Conuexi penetras orbis vtrunque polum.
Scriptáque non deſunt in Ius vtrunque lepôre
Mirifico: ſupereſt tertius iſte labor.
Sed labor vnde refers & habes miracula mundi
Solus, cum praxi nam Theoria datur.
Quæ indigeſta diu fuerant Regalia Iura
Exprimis: & leges ordine quaſque locas.
Treis illos ſuperas ſub Cæſare Iuſtiniano,
Quos Ius confuſum diſpoſuiſſe ferunt.
Diſpoſuere quidem: ſed multa ſuperflua, multáque
Omiſere: fori quæ modò Praxis habet.
At tu vana ſecas, & non dicenda relinquis,
Quæ paſſim tractat Gallia tota foris.
Rebuffum Henricus celebret Rex Gallicus vnum:
Treisq́; tuos taceas Iuſtiniane viros.

TRACTATVS

TRACTATVS

DE CONFRATRIIS, SEV ARTIFICVM CONVENTIBVS, ET COLLEGIIS.

1 Confraternitates approbatæ.

QVIA de Confraternitatibus agitur, dicam ſequentia. Duo hic ſtatuũtur, quæ contra iura videntur. Primo, reprobatio confraternitatũ. Nam à iure approbatæ ſunt, quando ad licitum tendunt, vtpote ad Dei ſeruitium. c. ſi qui clericorum. 11. quæſt. 1. vbi gloſ. & c. ſanè 16. q. 7. Archid. per illum tex. in c. ſi quis deſpicit. 42. diſtin. dicit, quòd ſi in ſtatutis confratriæ dicatur, quod ſemel, vel bis conueniant omnes fratres ad tractandum de ſalute animarum, & ad celebrandum Miſſas & orationes, tam pro viuis quàm pro defunctis, hoc eſt permiſſum, etiam ſi certam quantitatem ſinguli præſtent, ex quo aliquo anni die ipſi reficiantur, & prouideatur pauperibus: nec ob hoc erit improbatum, dummodo intentio illorum ſit munda & licita, & ad Deum tendat, & quæ propter bonum fiunt, reprobanda non ſunt. c. de occidendis. 23. quæſt. 5.

2 Item dicit text. in l. 1. & per totum. ff. de colleg. illicit. quòd licita ſunt omnia collegia, quæ cauſa religionis fiunt, dum tamen per hoc non fiat contra Senatuſconſultum, quo illicita collegia coercentur: vt ſi quis facere volebat collegium ad vindictam, vel malum, hoc erat prohibitum. Sed cùm ſyncerum ſit collegium, licet aliquando quædam ibidem eueniant mala, non eſt ob hoc improbandum, aliàs reprobaretur templum ſacratiſsimum: in quo aliquando fiunt cædes, & palatia, in quibus interdum tractantur proditiones. Sed abſit, vt ea quæ ad bonum fiunt reprobemus, ex eo quòd malum inibi quandoque perpetretur. dicto cap. de occidendis. Bart. in l. 1. ff. quod cuiuſque vniuerſi. nomi. & l. 1. de colleg. illicit.

Piæ dicuntur confraternitates.

Statuta fraternitatis quibus uerbis cōcepta eſſe debeāt.

3 Ideo confraternitates dicuntur piæ: & legatum illis relictum dicitur in piam cauſam. gloſ. in pragmati. tit. de annat. in verbo, beneficiorum. Sequitur Alex. conſi. 102. ſuper primò. in 7. volu. & 4 Dec. conſi. 72. viſo puncto. col. 2. verſi. tertiò principaliter. † vnde etiam ſi quilibet collegio & confraternitati ſe adiungens teneatur in ſingulis annis ſoluere pro ſeruitio diuino aliquid, etiam hoc non eſt prohibitum, dum fiat propter honeſtam cauſam, ac etiam dum non dicatur in ſtatutis, ne quis recipiatur, niſi ſoluat decem, quia excludit pietatem, & ſic communionem. Sed poteſt ſtatui, vt receptus ſoluat tantumdem pro Miſsis, & ornamentis, & aliis rebus neceſſariis confratriæ. Archid. in c. ſi quis. 42. diſt. & Innoc. in cap. inter dilectos. de donat. Roma. ſingul. 344. nunc habeo. ideo iudex poteſt compellere hæc collegia, & fraternitates, vt oſtendant ſibi collegij ſtatuta, vt docet Iaco. in l. collegium. Cod. de hæredib. inſtit.

Res fraternitatum ad quem pertineant quando reprobantur.

5 Secundum, eſt cùm iſta collegia, ſeu fraternitates ſunt licitæ, non debent prohiberi: ſed ſi prohibeantur, ad quem pertineant res illarum: audi quid dicat ſuper hoc Iurecõſul. Martia. Collegia ſi qua fuerint illicita mandatis, & conſtitutionibus, & ſenatuſconſultis diſſoluuntur. Sed permittitur eis cùm diſſoluuntur pecunias cõmunes (ſi quas habent) diuidere, pecuniámque inter ſe partiri. in l. collegia. ff. de colleg. illicit. ergo bona collegiorum ſi prohibita fuerint, retineri à diſſoluentibus iure poſſunt, niſi diſſolueretur collegium religioſorum: tunc quia ipſi nihil proprij habere poſſunt, ob id ad ſuperiorem bona ſpectant, vt bona templariorum, quia ſunt vacantia. Ita docet Petr. de Vbal. in tracta. de canonic. epiſcop. quæſt. 13. nu. 25. & ſeq. & quia ſemel Deo dedicatum, non eſt ad vſus humanos trãſferendum. reg. ſemel. de reg. iur. in 6. Imò ſi quis oblata Deo dederit, vel acceperit, præter epiſcopi vel eius cõſenſum, qui ab eo inſtitutus eſt, ad diſpenſandum miſericordiam pauperibus. & qui dat, & qui accipit, anathema ſit. c. in canonibus. 16. q. 1.

Fraternitates hæredes inſtitui poſſunt.

6 Etiam patet, quòd hæc collegia licita & fraternitates ſunt capaces legatorum, & hæreditatum, vt hæredes inſtitui, & eis legari poſsit. l. collegium. C. de hæredib. inſtit. l. 1. de Iudæis. l. cum ſenatus. ff. de rebus dubiis.

Decimā Papalem non ſoluunt fraternitates.

7 Et ſic infertur, quod hæ fraternitates decimam Papalem ſeu Regalem ex bonis quæ habent ſoluere non tenentur: quia hæc decima non ſoluitur, niſi ex beneficiis. cle. fin. de deci. quorũ nomine non veniunt confraternitates. gloſ. ibi, & in §. voluit. in verbo, beneficiorũ. de annat. in pragmat. & tex. in extrauag. vna. de deci. in communib.

Epiſcopo de legatis confraternitatis non debetur quarta.

8 Nec etiam ex legatis factis fraternitati debetur quarta epiſcopo, ſicut de aliis relictis eccleſiæ. c. requiſiuiſti. de teſtam. quia perſonis & non loco relictum videtur. Panor. & Imo. in c. officij. eo. licet ibi Barba. teneat contra. & in conſi. 1. in 4. vol. ſuper quo diſtinguit Pet. de Vbal. in tracta. de canonic. epiſcop. 1. q. 14. quia fraternitas non eſt de iuriſditione epiſcopi, cùm Epiſcopus non exerceat iuriſditionem ibidem, cum non ſint loca ſacra, vel religioſa, vel eccleſiaſtica, quibus eccleſiæ non poſſunt accedere, nec alia iura ſpiritualia. clem. per literas. de præben. facit c. ſacroſancta. & cap. Maſſana. de elect. doct. in clem. quia contingit. de relig domib. Petr. de Vbal. in dicto tract. de canonic. epiſc. in 14. quæſt. princip. ideo ſi haberent proprium templum, tunc quarta epiſcopo deberetur: vt docet Alex. conſi. 102. ſuper primo. in 7. volu. alioqui non.

9 Imò

9 Imò fortius,non poteſt officialis vnius confratriæ vnire alteri confratriæ vtenſilia,ſeu alia bona illius confratriæ.per l.quiſquis.& l.pen.C.de ſpecta.lib.11.vbi hoc expreſsè docet Iaco. Rebuf. niſi hoc fieret de conſenſu confratrum,& officialium illius fraternitatis, ac epiſcopi.c.1. de rebus eccleſ.non alienan. quia non debet vnum altare exui, vt aliud induatur. l.aſsiduis. Cod.qui potiores in pigno. habean. *Bona unius confraternitatis alteri non poſſunt dari.*

10 Budæus in annotat.in Pandect.iſtas confraternitates dicit Phratrias vocari,his verbis: Sunt autem Phratriæ apud Ariſtotelem conuentus quidam hominum, aut etiam conuenticula,quaſi pagi, propria ſibi ſacra, peculiariáque communiter habentium: ab eo dicta Phratriæ, quòd communi puteo vtantur, quòd Græcè φρέαρ dicitur: quo nomine primùm, quas confratrias hodie dicimus, id eſt communem quandam religionem appellatas eſſe putat: non autem ab eo, *Fraternitates unde deductæ.*
11 quòd fratres ſint illi,inter quos cultus ille ſanctorum quorundã intercedit. † Ego putarẽ confraternitates dici Gallico ſermone quodammodo tamen à fraternitate: vt quia Vlpianus ait ſocietatem ius fraternitatis quodammodo habere. in l.verum. ff.pro ſocio. Ergo iſta ſocietas ad cultum inuenta diuinum dicitur fraternitas, quaſi ſocietas & fraternitas ad vnum cultum, quia ſunt omnes fratres in Chriſto. cap.ad menſam. 11.quæſt.3. ſicut itidem videmus vocari fratres inuicem in cœnobiis, ad quorum ſimilitudinem verius poſſemus dicere has confraternitates eſſe inductas. Nam illa deductio à φρέαρ multùm longè petita videtur.

12 Item confratres poſſunt renũciare Confratriæ,dum tamen nihil retineant de bonis illius,alioqui antequàm renuncient, illa reddere debent: vt docet Iaco.Rebuff.in l.nemo. col.vlt. C.de ſpectacul.lib.10. alia vide in tex.ſeq. *Fraternitati renunciare licet.*

Rubri. Des Confrairies.

François, *article 185. des publiees 1539.*

1 *QVE ſuyuant noz anciennes ordonnances & arreſts de noz cours ſouueraines,ſeront abbatues, interdites & defendues toutes confrairies de gens de meſtier & artiſans, par tout noſtre Royaume.*

2 *Et nesentre mettront leſdicts artiſans & gens de meſtier,ſur peine de punition corporelle: ains ſeront tenus dedans deux moys apres la publication de ces preſentes faites en chacune de noſdictes villes,apporter & mettre par deuers noz Iuges ordinaires des lieux toutes choſes ſeruants, & qui auroyent eſté deputees & deſtinees pour le faict deſdictes Confrairies,pour en eſtre ordonné, ainſi qu'ils verront eſtre à faire.*

3 *Et à faute d'auoir ce fait dedans ledict temps, ſeront tous les maiſtres du meſtier conſtituez priſonniers, iuſques à ce qu'ils auront obey, & neantmoins condamnez en groſſes amendes enuers nous, pour n'y auoir ſatisfaict dedans le temps deſſusdict.*

TRACTA

TRACTATVS IMMVNITATIS ECCLESIASTICAE QVANDO ET QVIBVS CONCEDATVR, INCIPIT.

Hanc materiam etiam frequentem in curiis,à noſtris tamen non iuſtè tractatam, & quæ ſuper hoc in forenſi exercentur iudicio,prædictis breui annectendam cenſui, ordinem materiarum ſequens,ſed vtilitatem proſequens: vnde (ſi lubet) animum meum egregium ad tibi ſeruiendum & vtiliter,boni conſules lector beneuole.

Françoys, *article clxvj. des publiees 1539.*

Articulus primus.

Qu'il n'y aura lieu de immunité.

GLOSSA I.

1 Immunitas duplex.

Summa totius tractatus.

DVPLEX eſt immunitas,quædam eſt eccleſiæ, altera eſt munerum: at hîc de eccleſiarum immunitate tractabitur.Primò, quo iure inuenta ſit.Secundò,quæ dicatur,& vnde.Tertiò,quare eccleſiæ detur.Quartò, quæ eccleſiæ gaudeant immunitate.Quintò,quibus perſonis conceda tur ipſa immunitas,& quibus non.Sextò,qua pœna puniantur violantes ipſam immunitatem. Septimò, quis iudex poſsit ſuper hac immunitate cognoſcere. Octauò,quis ſit immunitatis effectus. Et iſta tractabuntur,elucidando conſtitutionem Regiam huic materiæ cõformem.

A Deo immunitas conſtituta.

2 † Primæ quæſtioni reſpond.à Deo hanc immunitatem datam. Primò Adonias filius maior Dauidis timens Salomonem Regem, fugit in tabernaculum Domini, tenuítque cornu altaris.& Ioab vt habetur 3.Reg.cap.1.in fi.& ſeq.poſteà Deus opt.max. præcepit filiis Iſrael,vt in terra quam daturus eis erat,conſtituerent ſex oppida, in fugitiuorum auxilia ſeparata,vt fugiat ad ea,qui nolens fuderit ſanguinem. Nume.35.cap. & Deutero.19. ac Ioſue 20. cap.Demum cùm Salomon cõſtruxiſſet templum,donauit Deus illud immunitate.3. Reg. cap.8. & ſeq.& poſteà Pontifices ſummi hanc templi immunitatem,& eccleſiarum,multis conſtitutionibus ampliarunt,& declararunt:vt inferius videre licebit †. Ioſeph.etiam lib.Antiquit.refert.

Aſylū quis prius inſtituerit.

3 Quidam verò Cadmum,cùm Thebas conderet, Aſylum permiſiſſe teſtantur. Alij à prognatis Herculis Aſylum Athenis primò inſtitutum, eos fortè timentes, quos auus afflixerat, quorum exemplo Romulus, & alij Romæ Aſylum aperuerunt.Liuius lib.1.ab vrbe condi. Et veteres ad Imperatorum ſtatuas confugientes immunitate donauerunt, vt in tit.C. de his qui ad ſtatu. confug.

Cæſar immunitates Aſylorum abrogauit.

4 † Verùm cùm propter Aſylorum impunitatem multa committerentur facinora, Tyberius Cæſar ne merita coerctione delinquentes leuarentur, immunitates Aſylorum abrogauit,qui tamen Samiæ Iunoni, & Aeſculapij delubro ius veteris immunitatis ob religionem reſtituit. Alexan.lib.3.Genial.cap.20.Apud Moloſſos verò Samothraces,Crotoniatas,Meſſenios, & alios pleroſque quamuis paganiſmum colerent,ad deorum aras confugiſſe pro Aſylo habitum eſt,velut Ithacenſibus Iouis ſeruatoris ara,delictis enim non voluntariis refugium aras eſſe putauerũt.

Principes immunitatē auferre nō poſſunt.

5 De his Aſylis loquitur tex.in l.quis ſit fugitiuus.§. apud Labeonem. ff.de ædilit.edict. Et ſic templorum ſeu eccleſiarum immunitatem à Deo opt.max.inuentam & datam eſſe cõcludemus, ex quo infertur eſſe eccleſiaſticam.Ideo in præiudicium illius: principes ſeculares diſponere non poſſe.cap.eccleſia ſanctæ Mariæ.de conſtit. Aufrer.in deciſio.Tholoſ.quæſt. 422.Ioan.de Turre Crema.in cap.ſacrilegium.17.quæſt.4.ſcripſi abundè in proœ.ordinat.in primo Tomo.

Immunitas munerū duplex.

6 Secundò, dicitur immunitas quaſi extra munia, id eſt munera, & officia : vel immunis quaſi ſine munere, libertas abſque munere. Hoſtien. in ſumma. de immunit. eccleſia.§.& vnde dicatur.Et quia immunitas dicitur libertas à muneribus.Ea eſt duplex:quędam temporalis,quædam perpetua.de qua gloſ.& Ioan.de Platea in rub.Cod.de excuſat.munc. lib.10. & tria in hac immunitate munerum requiruntur:quòd fiat à principe conceſsio, & hoc fiat ex cauſa legitima,& quòd ſit temporanea.vt idem De. Platea docet in l.vna.C.de his qui à princip. vacat.acceper.lib.10.hîc verò proſequar immunitatis priuilegia tangentia eccleſias, vel eccleſiaſticas perſonas.

Tria in immunitate munerū requiſita.

Eccleſiis quamobrem detur immunitas.

7 Tertiò, quare datur eccleſiis immunitas? Reſpon. vt honor eccleſiarum ſeruetur. cap. Reum.17.quæſt.4.Iniuria quippe fit ſanctis, quando ab eccleſia ſanctorum reus extrahitur.cap.frater.ibidem.cap.miror.vbi aliæ conſcribuntur rationes.Nempe certum eſt, quod ſanctitas & reuerentia loco debetur,in quo Dei cultus exhibetur.Pſal.92. Decet domum ſanctitudo.cap.1.de immunit.eccleſ.in 6.& Pſal.57.Sanctificauit tabernaculum ſuum altiſsimus. & Numer.7.Sanctificauit Moyſes tabernaculum.Ideo ſacrilegium cõmittitur,tam in violatione perſonarum Deo dedicatarum,quàm loci ſacri,vaſorum,& ornamentorum ſacrorum.dicto cap. ſacrilegium.

legium.17.q.4.vbi de Turre Cremata.Etiam quia in venerabilibus eccleſiis cum pace & quiete,
vota competit celebrari.Ideo ſi quis tumultum,ſeditionem, vel impetum in eccleſia cõmitteret
vltimo ſubiacebit ſupplicio.l.denunciamus.C.de his qui ad eccle.confug.

Tumultũ in eccleſia faciens capitali pœna punitur.

8 Quartò. quæ eccleſiæ gaudeant immunitate? Reſpond. Omnes. cap.definiuit. 17.q.4. &
quadraginta paſſus circum habebit maior eccleſia, Minor autem triginta. cap.
ſicutan tiquitus.17.quæſt.4.& nulla ædificia in atrio eccleſiæ ponantur,niſi tantum clericorũ.cap.
nulla .12.quæſt.1.Oldra.conſi.55.conſueuit.& ſi fuerit ibi aliqua domus non gaudebit immunitate.Ange.de Clauaſ.in verbo,immunitas.§.21.niſi eſſet clauſtrum monaſterij, ſeu refectorium , vel
9 dormitorium.Alex.conſi.145.viſo themate. in ſecundo dubio. vol.7. † vbi dicit totum circuitum monaſterij, vel eccleſiæ gaudere immunitate, etiã ſi vltra prædictos paſſus habeat. dicto
cap.definiuit.& cap.quiſquis.17.q.4.l.præſenti.in princ.ibi,ex ipſis ergo locis eorúmque finibus.
Cod.de his qui ad eccl.confug.& fuit per areſtũ reſtitutus *Yuo Malerbe* captus in domo *de Lepin*
Canonici Turonen.anno 1509.die 13.Iulij.Idem in domibus Canonicorũ,ſi intra ambitũ eccle-
10 ſiæ,& clauſtrũ exiſtant,† concludit Barba.conſi.33.col.2.vol.4. imo eccleſia ante conſecrationem,illam habet immunitatem, vt non poſsit in ea delinquens capi,ac ſi eſſet conſecrata,ſi ibi
diuina myſteria celebrentur.c.eccleſiæ.de immu.eccleſ.cap.vlt.de conſecra.eccl.Porc. in §.ſacræ.
11 de rerum diuiſ.in inſtit. † Nec refragatur damnata Pet.de Ferra. ſententia, quam poſuit in
practi.ſua in forma inquiſitio.in 3.gloſ.verſi.ex his poteſt,iſta iura immunitatem cõcedentia ſine
ratione facta eſſe aſſerens:imò & contra ius diuinum,quo cautum eſt:Domus mea, domus orationis vocabitur:vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronũ.Si enim Deus noluit tolerare ementes & vendentes in eccleſia,ſed eos eiecit,quanto magis non vult receptari in eius eccleſia latrones,homicidas,& ſimiles:ideo tales delinquẽtes non debent in eccleſia recipi,nec eius ſubterfugio
12 defendi.hæc ille. † Sed reſpon.quod Deus opt.max. eiecit ementes & vendentes in eccleſia,
non enim vult quòd in eccleſia hæc fiant,ſed ſanctitudo & Dei ſeruitium ibi adimpleatur : verùm Deus præcepit,vt qui nolens interfecerit hominem,ſi ad Aſylum confugiat,vt ibi ſaluus ſit:
noluit inquam vt latrones ad eam confugerent,ne ſit latronum ſpelunca,imo eiciuntur ab immunitate:nec voluit,vt ibidem fierẽt homicidia,vel alia crimina.Sed ſi caſu perpetrata ſint alibi,
placet ei vt ibi à malo tueãtur.Ideo patet iura canonica non eſſe facta ſine magna ratione,ſi bene
ponderẽtur,imò ex ipſis verbis Dei ſumpta ſunt.Ideo non poſſunt non eſſe bona & rationabilia.
Sed rebelles eccleſiæ & hæretici ea ſapere non poſſunt,vt quidam neoterici ſcriptores, qui potius
ad ignem combuſtionis,quàm deuotionis accedentes,ſacros canones maledictis impetũt, ſed ipſi
à Deo maledicti in ignem mittentur æternum,ſi non reſipiſcant. { Eadẽ immunitate gaudere debet,qui ad ſacrum Chriſti corpus dum per ciuitatem portatur confugit,vt docet gloſ.in c. quæſitum.vbi Dec.13.q.2.Ioan.Fab.in tit.de lege Furia.cap.tollendum.Ioan.And.in cap.ſane. de celeb.
miſſar.Alex.& ibi in addit.ad eum in rub.de noui oper. nunciat. in x.& Felin.conſi.3. habent. }

Que eccleſiæ gaudeat immunitate.

Domus vel clauſtrũ, an gaudeat immunitate.

Areſtum.

Ante conſecrationem quid.

Damnatur ſentẽtia Petri de Ferr.

Contra maledicentes canonibus.

13 Quintò, quibus perſonis concedatur ipſa immunitas? Reſpon. omnibus ferme ad eccleſiam confugientibus,ſiue ſint laici, ſiue clerici.c.Reum. 17.q 4. & d.l. præſenti.
Ludo.Roma.conſi.234.aduertendum.etiam ſi eſſent excõmunicati,quia lex eos non excipit. Ange.de Clauaſ.in verbo,immunitas.§.11.& Fabr.in §.fi.inſtit.de his qui ſunt ſui vel alieni iur. excipiuntur tamen quædam perſonæ,quæ non iuuantur eccleſiæ immunitate.

Quibus perſonis conceditur immunitas.

14 Primò publicus latro,& agrorum depopulator.cap.inter alia de immunit. eccleſia. publicus
latro vocatur famoſus latro,& itinerum graſſator, qui palàm furatur in vijs publicis.l. capitaliũ.
§.famoſos.ff. de pœnis.

Publicus latro non gaudet immunitate.

15 Nocturnus depopulator dicitur,qui agros nocte deſtruit,comburit , aut vaſtat , & hos licet
etiam priuatis occidere,quia in detrimentum cedit reipub.l.1.C.quando liceat vnicuique ſine iudice ſe vindic.Oldra. conſi.154. quidam deliquit, vel quia noctu ſegetes corrumpit, & ibi ſe abſcondit,dicitur nocturnus agrorum depopulator,teſte Innoc.& aliis in dicto cap.inter alia.

Nocturnus depopulator nõ gaudet.

16 Secundò,excipitur is,qui per inſidias,ſeu proditorie interfecit hominẽ, & vt Galliċè dicitur
de guet à pens. cap.1.de homicid.vbi ſic ſcribitur, Si quis per induſtriam occiderit hominem,ab altari meo euellas eum,vt moriatur. Secus ergo ſi tantùm vulneret, etiam per induſtriam : quia ibi
loquitur de occidente.Boer.in deciſ.Burdeg.quæſt. 119.percutiens. col.3.& Deuter.19. ſi quis autem odio habens proximũ ſuum,inſidiatus fuerit vitæ eius,ſurgénſque percuſſerit illum, & mortuus fuerit,fugerítque ad vnam de ſupradictis vrbibus,mittes ſeniores ciuitatis illius,& arripient
eum de loco refugij, & morietur,quia videtur confidere de eccleſiæ immunitate : & quia magis
intereſt iſtos puniri,quàm alios delinquentes,quia plus vtilitati publicæ nocent,& plura cogitant
mala,quàm alij. Et cùm aliquis vni indulget indigno, ad prolapſionis contagium prouocat vni-
17 uerſos.cap.eſt iniuſta.33.quæſt.4. † & quamuis Panor.& doct.in dicto cap.1. dubitent in intellectu illius cap.dicentes exponendum tex.moriatur,id eſt,excommunicetur. Sed hoc eſt ſomniare,debet enim intelligi de morte naturali,nec obſtat quòd ius canonicũ non imponit pœnam
mortis: fateor,etiam non imponitur in dicto cap.1. ſed vult vt induſtrius homicida euellatur ab
eccleſia,& quare vt moriatur,& condemnetur,non à iudice eccleſiaſtico,ſed à laico.Et ſic ius canonicum illum homicidam non condemnat ad mortem,ſed non indulget ei delicti impunitatẽ.
& dicit Imperator, Homicida expectet, quod fecit.l.3.C.de epiſco.audien. Et ſic fuit iudicatum
Grationopoli,vt per induſtriam occidens hominẽ nulla gaudeat immunitate. teſte Guido. Papæ

Qui per inſidias hominem occidit non gaudet immunitate, ſecus ſi vulnerat.

Intellectus ad cap.1.de homicid.

in deciſio. Delphin. quæſt 121. in camera. Et ita ſemper vidi ſeruari in curiis Franciæ, quicquid in oppoſitum dicatur. Et Ioab non euaſit mortem, licet in archa eſſet, & in cornu altaris, quia tres per induſtriam occiderat. 3. Reg. cap. 2. Nec ſequitur, ius pontificium refert ius diuinum, vel ciuile imponens mortis pœnam, ergo imponit: probatur in l. Gallus. ff. de liber. & poſthu. cap. 2. de maiorit. vbi in fi. recitat id quod vult approbare.

Conſtitutio prohibens gratiam concedi hic deſcriptis.

18 Ideo extat Caroli Regis olim Franciæ ordinatio in Parlamenti libris deſcripta anno 1356. in menſe Martio, per quam Rex ſtatuit ne gratia vel remiſsio detur homicidæ ex induſtria & inſidiis, nec raptoribus incendiariis, nec his qui pacem iuratam, vel fœdus fregerint, ſeu Saluägardiam, & ſi data fuerit, quod iudices illi non obtemperent gratiæ, vt dico in tracta. de gratiis ſeu remiſsionibus in ordinat. Reg. & ita declarauit Senatus contra Robertū Fluridum, vt refert Aufret. in ſtylo proba. areſto 165. item per idem areſtum. imò nec hic gaudebit priuilegio clericali, vt decreuit Senatus areſto 271. ibidem. (Et quidam Petrus de Villencufue fuit tonſura ſua priuatus, eo quòd ex propoſito, licet non per induſtriam, id eſt, *à guet à pens*, Ioannem Cyram occiderat. anno 1528. 24. Martij. poſt Paſcha.)

Areſtum.

19 Idem ſi quis veneno occidat hominem, quia per induſtriam etiam hoc facere cenſetur. Et plus eſt veneno quàm gladio occidere. l. 1. Cod. de maleſic. & mathemat. & hoc firmat Boerius deciſio. Burdegal. quæſt. 109. percutiens.

Veneno occidens alium non gaudet immunitate: Delinquens in eccleſia, immunitate non gaudet.

20 Tertiò, excipitur delinquens in eccleſia vel iuxta eam, confiſus de immunitate. cap. fin. de immunit. eccleſ. ne detur via delinquendi. l. conuenire. ff. de pact. dotal. & fruſtra legis auxiliū inuocat, qui cōmittit in legem. d. c. fi. & ne Dei eccleſia fiat ſpelunca latronum. Non præſumitur tamen delinquere quis ſub immunitatis ſpe. Hoſtien. & Cardin. in dicto c. fin. plenè Alciat. in tract. de præſump. regu. 3. præſumptio. 33. vbi dicit quòd delinquens extra eccleſiam, vel cemiteriū, non gaudet immunitate, ſi ſub fiducia huiuſmodi delinquat, quia in eo quo deliquit puniri debet. Et quia deliquit in eccleſia, volens vt eccleſia ſit tutrix ſceleratorum: & rationes dicti cap. fin. habent locum, & ego vidi ſuſpendi vnum, qui interfecit alterum iuxta eccleſiam, & ita decreuit Senatus, vt in ſtylo patet areſto 165.

Armatus ad eccleſiam accedens non gaudet immunitate.

21 Quartò, non procedit in eo, qui armatus fugit ad eccleſiam. l. ſi ſeruus. C. de his qui ad eccle. confug. qui tex. licet loquatur in ſeruo, idem tamen in libero, quia non confidit in immunitate, ſed in armis, & ſic ea non gaudet. Idem ſi fur cum re furtiua ad eccleſiam confugiat, quia ad ſtatuas confugere, vel imagines principum in iniuriam alterius prohibitum eſt. l. capitalium. §. ad ſtatuas. & §. ſeq. ff. de pœnis. Et quia furtum contrectando ibi cōmittere diceretur. ſi Bart. credatur in l. ſi dominium ff. de furt. Et iurans in eccleſia non gaudet immunitate, quia ſacrilegus eſt. Hoſt. in c. fi. de immunit. eccl. ſic expreſsè conſuluit Barba. conſi. 33. Deum innocent. in 4. vol.

Iudæus nō gaudet immunitate.

22 Quintò, excipitur Iudæus. l. 1. Cod. de his qui ad eccl. confug. quia non propter zelum fidei fugit, ſed vt vitare poſsit criminis punitionem, vel onera debitorum. Ideo niſi velit fieri Chriſtianus non iuuatur immunitatis priuilegio. c. conſtituit. 17. q. 4. l. 1. C. de his qui ad eccleſ. confug. vbi dicit Salyc. eccleſiam non eſſe tutelam eorum, qui non ſunt ſub lege ſua. Et idem tenet Oldra. conſi. 54. an fugiens. in fi. licet docto. in c. inter alia. teneant contra. & Fely. in c. Iudæi. 1. de Iudæis. Sed prima ſeruatur Auenione.

Nec hæreticus blaſphemus & qui maieſtatem læſerit.

23 Sextò, hæreticus. Panor. in dicto c. inter alia. nu. 23. quia fruſtra eccleſiæ auxilium implorat, qui in illam cōmittit. c. quia. de vſur. Et de blaſphemo quod non gaudeat immunitate, fuit iudicatum in ſenatu Burdeg. vt refert Boer. in deciſ. Burdeg. quæſtiu. cx. ſed an conſuetus, quia ſapit hæreſim ſi ex animo fiat. Idem videtur in læſæ maieſtatis reo, cum æquiparentur. auch. Gazaros. Cod. de hæret. vnde dicit Cornelius Tacitus lib. 3. quòd cùm reus pro crimine proditionis confugit in templum Palladis, quod ad eam diem fuerat inuiolabile, fuit à matre muro obſtructa ianua coactus mori fame. & Adonias ab altari eductus eſt. 3. Reg. cap. 1. in fi.

Diſciplinæ cauſa quis extrahi debet.

24 Septimò, Religioſi a ſuis ſuperioribus extrahentur cauſa diſciplinæ & pœnitentiæ iniungendæ, vt animæ confugientis conſulatur. Panor. in dicto c. inter alia. facit c. reum. ibi legitimè componat. 17. quæſt. 4. Tamen anno 1440. die 3. Maij fuit apoſtata ab eccleſia extractus, quia ſubtraxerat bullas, & ſigilla, demum fuit dictum eum ad immunitatem reſtituendum, & gaudere immunitate debere. Sed apoſtata à fide non reſtitueretur, nec gauderet immunitate, ſecus in apoſtata à religione. c. vno. vbi doct. de apoſta. & in l. 1. C. illo tit.

Areſtum. Apoſtata.

Sacrilegus nō eſt immunis.

25 Octauò, non procedit in ſacrilegis, quia fruſtra auxilium legis implorant, qui in legem committunt. cap. quia fruſtra. de vſur. tex. in l. ſi quis in hoc genus. Cod. de epiſ. & cler. plenè de Turre cremata in c. ſacrilegium. 17. q. 4.

Nec raptor gaudet immunitate.

26 Nonò, in raptoribus virginum. §. neque. in authen. de mandat. princ. collat. 3. ſed de iure canonico gaudent immunitate. l. vna. C. de raptor. & c. de raptoribus. 36. quæſt. 1. Ange. in d. §. immunitas. quæſt. 17. idem in adulteris dicitur ibidem. Sed ius canonicum hos duos caſus non recipit. teſte Berber. in viator iur. rub. de violat. immunit. in 3. parte.

Malefici nō gaudent immunitate.

27 Hodie iudices Regij iure ſeruant illum §. neque. Quamuis in Nouellis Græcis non ita ſcriptum ſit. Sed ſic inueni, neque item cōmittes, vt priuilegiis apud te vtantur malefici, ſed vnum hoc illis ad ſalutem proficiat, ſi ab intentato crimine mundi, & vndique innoxij oſtendantur, homicidia verò, & adulteria, & raptus virginum, & aggreſſuras, & maleficia cum tanta vehementia perſequeris, pœnas delinquentibus ſecundum noſtras leges inferens, vt paucorū ſuppliciis, omnes alios

alios ſalues.& ſic ibi nil loquitur de immunitate eccleſiarum, & quamuis loqueretur, ſtabimus tamen iuri canonico in hoc,quod diſtinxit quoad homicidas, vt per induſtriam occidens non gaudeat,ergo alius ſic,quoad alios caſus ius canonicum ſeruetur: & licet non ſit expreſſum de raptore virginum,putarem itidem illum non debere gaudere immunitate,quia occidit corpus & animam,imo interdum duas animas,& de induſtria peccat.c.ille.22.quæſt.5.meritò iudices ſeculares ab eccleſiis hos calidos delinquentes extrahunt,& poſtea infrigidant: etiam raptores mulierum honeſtarum eadem ratione iudices ab eccleſiis extrahunt,& maximè latrunculatores.

28 Decimò,fuit prohibitum à curia ſuprema inſtigante procuratore Regio religioſis ſancti Martini,ne bannitos à Rege recipere habeant,& ſi receperint à die notiçę ſtatim ab immunitate expellant,hoc anno 1476. die 25. Februarij. *Banniti non gaudent immunitate.*

29 Vndecimo,interficiens clericum nulla gaudet eccleſiarum immunitate.Berber.in viato.iur. vbi ſuprà,quia ſacrilegium cõmittit.cap.ſi quis ſuadente.13.quæſt.4. & quia ſacrilegium in perſonam cõmiſſum eſt grauius,quia propter vnumquodque tale,& illud maius.authen.multò magis. Cod.de ſacroſan.eccl.de Turre cremata in c.ſacrilegium.17.quæſt.4. *Neque interficiens clericum.*

Duodecimò effractor carceris non fuit ad immunitatem reſtitutus,ſed eam denegauit ei Senatus anno 1530. die vltima Decemb. Aliæ perſonæ regulariter eccleſiæ immunitate gaudent. cap. ſicut.17. quæſt.4.

30 Sextò, qua pœna puniatur,qui violat immunitatem? Reſpon.de iure ciuili pœna legis Iuliæ maieſtatis,& ſic vltimo ſupplicio.l.2.& l.præſenti.Cod.de his qui ad eccle.confugiunt.l.ſi quis in hoc genus.Cod.de epiſ.& cler.Chaſſan.in conſuet.Burgun.in rub. *des iuſtices,* in verbo, *& droict d'icelles.* & hoc quando iniuria infertur clericis. c. qui autem.17. q. 4. c.cùm deuotiſsimam.12.q.2.de iure Canonico excõmunicatur.cap.frater.17 quæſt.4.ca.illi qui.24. q.2. *Violator immunitatis qua pœna puniatur.*

31 Secundò, prohibetur recipi oblatio illius ab eccleſia.c. miror. ibidem.17. q.4.& hoc in pœnam ſtatuit interdum ius canonicum.capitu.ex tranſmiſſa.de decim.

32 Tertiò,priuatio rerum inducitur,quas ab eccleſia habet, is qui eam violauit,ideo ſi ſit vaſſallus eccleſiæ feudo priuatur,vel ſi ius patronatus habeat,illud perdit.teſte de Turre cremata per illum tex.in cap.frater.17.quæſt.4.cap.1.in fi.de treuga & pace.quia ex eo quis non debet habere lucrum,quod impugnare contendit.per regul.iuris ex eo.in 6. Nam ſi epiſcopus negligens puniatur,fortius & faciens,quia grauius delinquitur faciendo,quàm omittendo.l.Diuus.ff. de ſenatuſconſul.Syllan.vbi abundè tractaui.Sed parum eſt in vſu,teſte Berber.in viator.iur.rub. de violat. immunit. in prima parte. *Violans immunitatem priuatur feudo uel re quam ab eccleſia tenet.*

33 Quarto,etiam ad pœnam pecuniariam hic temerarius condemnatur, videlicet in noningentis ſolidis.cap.ſi quis contumax.17.quæſt.4.& violatores eccleſiarum,& publici latrones excommunicati ſunt.in cap.omnes eccleſiæ.17.quæſt.4.facit cap.ſicut eodem. poſſunt etiam alia pœna arbitraria puniri.cap.non minus.& cap.aduerſus.de immunit.eccleſ.ſed in cap.quiſquis.17.quęſt. 4 puniuntur pœna triginta librarum argenti examinati puriſsimi. Et ſcribitur Ezechiel.5.c.Viuo ego dicit Dominus Deus,niſi pro eo quod ſanctũ meum violaſti in omnibus offenſionibus tuis, & in cunctis abominationibus tuis,ego quoque confringam,& non parcet oculus meus, & non miſerebor.& 2.Paralip.c.16.& 3.Eſdr.1.& Iudith 9.Cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt ſe violare ſancta tua,& polluere tabernaculum nominis tui. Hodie quidam iudices ſemper contra eccleſiam pugnant, quos,ſi in parochia mea decederent, inter hircorum, & canum morticinia ſepelirem.

34 Septimò quæro,quis iudex poſsit ſuper hac immunitate cognoſcere?Reſpond.iudex eccleſiaſticus ad effectum defendendi immunitatem, vel remittendi, ſiue dicat reum deliquiſſe intra eccleſiam,ſiue extra.cap.definiuit.17.q.4.Anto.Butrig.in cap.tuam de ordi. cognit.l.præſenti.Cod.de his qui ad eccle.confug.vbi doct. *Quis poßit de hac immunitate cognoſcere.*

35 Item iudex ſecularis quoad ſuum effectum, videlicet vt poſsit eum de eccleſia extrahere, ſi non debeat immunitate gaudere.Petr.Belluge.in Specu.princip.rub.11.§.ſed quia.fol.51.iudex eccleſiaſticus vocato iudice ſeculari,ſeu gentibus Regiis cognoſcit.cap.ſi iudex laicus.de ſententia excom. in 6.

36 Reus tamen non ponetur in compedibus,aut cathenis in eccleſia. Hoſtien. & alij in c. inter alia.de immunit.eccleſ. Guido Papæ deciſ.121.in camera, licet non ſeruetur de cõſuetudine. teſte eodem Guido.ſingu.425.compeditatio.&c.Et idem Petr.Belluge in Spec.princip. rub.de propoſitio.graua.§.ſed quia.col.pen.vbi dicit interim eccleſiam non ſpoliari pendente dubio, licet cathenis ligetur reus intra eam. Sed vt ſtatim videbitur, per iſtam ordinationem, ab eccleſia reum extrahendum. *In uinculis quis in eccleſiis contineri non debet.*

37 Dicet quis,Quiſnam debeat ipſum reum intra eccleſiam alere? Reſpon.ipſemet alere ſe debet,ſi bona habeat.gloſ.in l.fi.Cod.de erogat.milit.anno.lib.12.Iaſ.in §.item ſi quis in fraudem.de action.in inſtit.Hercul.in l.ſi victum.ff.de re iudic.ſi verò ſit pauper, eccleſia tenetur eidem de alimentis prouidere.Archid.in dicto cap.definiuit.17.quæſt.4.dixi multa in repet.l.Diuus. in gloſ. ff.de ſenatuſcon. Syllan. *Alere intra eccleſiã quis teneatur.*

38 Octauò, quis ſit effectus immunitatis?Reſpon.vt ab omni pœnarum genere reus ſit interim ſecurus.c.reum.xvij.quæſtio.4. *Effectus immunitatis.*

39 Secundò, vt etiam præceptor non poſsit ibi flagris cædere, vel puerum verberare.c. nullus.

17.quæſt.4. multò minus ſacerdos eum,qui confeſſus eſt : quòd tamen vidi aliquando apud Petragoricen.fieri, ſed malè:vt ſcripſi in interpreta.c.omnis.de pœni.& remiſsio.

Confugiētes ad eccleſias non poſſunt violēter abſtrahi.

40 Tertiò,vt non poſsint inde violenter abſtrahi.c.frater.c.miror. ibidem. Etiā nec à iudicibus eccleſiaſticis.per d.c.reum.vbi vtitur vniuerſali negatiua.& in c.definiuit.ibidem. & l.2. C. de his qui ad eccl.cõfug.Petrus Belluge in d.Spec.princ.rub.de propoſitio.graua.§.ſed quia.fol.56.attamen ſequitur ordinatio in contrarium , videlicet vt delinquētes ſub prætextu immunitatis pœnam non euadant,vt inferius dicetur.Alios effectus vide per Hoſt.in ſumma. de immu.eccleſiar. & per doct.in illo titul.

Pour debtes ny autres matieres ciuiles,& ſe pourront toutes perſonnes prendre en franchiſe.

GLOSSA II.

Immunitas non datur pro debito.

TRES habet partes : in prima ſtatuit immunitatem non dari pro debitis, nec in ciuilibus cauſis.in 2.quæ eſt ibi.*& ſe pourront :* cenſet omnes perſonas poſſe capi in immunitate : tertia docet illam capturam in eccleſia factam non debere nocere,ſed reintegrandi ſunt,ſi hoc viſum fuerit.ibi,& ſauf *à les reintegrer.*

Primum ergo dictum tex.videlicet quòd immunitas non detur pro debito,nec pro aliis rebus ciuilibus,ne faciamus eccleſiam ſpeluncam latronum:& quia pro criminibus inducta eſt.vnde ſi tenear reſtituere rem aliquam,& ad eccleſiam confugero,nil mihi prodeſt,tex.in l.1.C.de his qui ad eccleſ.confug.ibi,nec antè ſuſcipiantur,quàm debita vniuerſa reddiderint. Et quamuis tex.ille loquatur de ſeruis,idem tamen in liberis hominibus concludit Azo,in ſumma ibi.Sed Alber. in rub.ibi dicit quòd inſpecto iure communi , non poteſt debitor in eccleſia capi, nec inde extrahi. l.præſenti.C.de his qui ad eccleſ.confug.quia liber homo de iure non poteſt capi pro debito,niſi ſit ad hoc expreſsè obligatus l.1.& l.ob æs.C.de actio.& obligat.c.lator. de pigno. Imò nec extra eccleſiam caperetur,ſi bonis cedere velit.l.1.C.qui bonis cedere poſſunt,inſpecto tamen iure municipali,ſecundum quòd capitur quis pro debito, vt hic:tunc ab eccleſia extrahi poteſt:cum perſona per ius municipale ſit affecta , ne creditor defraudetur re ſua vel ſibi debita. Etiam quia ecclesiæ immunitatem concedendo, ius creditori competens ex lege municipali remiſſum non videtur.arg.no.in l.1.C.de in ius vocand.aliàs daretur materia delinquendi. Nam ſi commodarem aliquam rem tibi,vel mutuo centum acciperes, vel à mercatore merces, poſteà ad eccleſiam confugeres,& ſic rem meam conſumeres:quòd leges non permittunt.argu.l.conuenire.ff.de pac. dotal.Sic docet Old.conſi.54.an fugiens.Aufre.in deciſ.Delph.quæſt.422.Et licet ſint diuerſæ doct.

Permiſsio extrahendi ab eccleſia conceſſa.

2 ſuper hoc ſententiæ. † Tamen in hoc conſuetudo erit attendenda , vel ſtatutum : vt docet Innocen.in ca.cum inter.de conſuetud.& d.c.inter alia.Plenè Socy.in tract.de citatio.artic.17. q.5.ideo prouiſio extrahendi conceſſa fuit à ſenatu Burdegalen.cuidam Periot mercatori Lemouicen.contra ſuum inſtitorem anno 1535.die 5.Auguſti.teſte Boer.in deciſ. Burdegal. quæſt.215. incarceratus.nu.7.& ſeq. Etiam contra Stephanum Girard , qui eripuerat crumenam noctu ab aliquo , in qua erant decem libræ. fuit à ſenatu pronunciatum quòd extraheretur ab eccleſia ſancti Petri *Des aſſis*.& quòd priuilegio immunitatis gaudere non debebat,anno 1473.in mēſe Ianuario: alioqui fur poſſet eripere res & poſteà ad eccleſiam confugere.vide Boer.q.215.nu.7.cum ſeq.

Areſtum.

Areſtum.

3 Item etiam de iure quis pro debito in eccleſia capitur,& extrahitur ab illa,vt debitor tributorum l.nemo.C.de exactor.tributor.libr.10. quoniam fiſcalium ratio & militibus & priuatis ipſiſque templis & vniuerſæ reipub. vtilis , & neceſſaria eſt tex. in authen.de mand.princip.colla.3. § publicorum.Oldrad.conſil.54.An fugiens &c.

Non eſt licētia petenda ab epiſcopo extrahendi.

4 Adde etiam quòd ſi quis in eccleſia capiatur, conſuetudo eſt quòd extrahatur non petita licentia ab epiſcopo.licet Salyce.in authen.ſi quis.C.de adulter.dicat licentiam requiri.Sed ne reus interim fugiat,capitur ſine mora:vt refert Guido Papę in quæſt.121.in camera. nec etiam requiritur alia declaratio per iudicem eccleſiaſticum de conſuetudine. teſte Bened. in repet. ca. Raynutius.in verb.& vxorem.num.444. cum ſeq. de teſta. Sed poſteà reſtituetur captus ad eccleſiam, ſi iure hoc fieri debeat:iſta tamen ſunt contra ea quæ 1.Machab.ca.10.ſcribũtur his verbis:Quicumque confugerint in templum,quod eſt Hieroſolymis,& in omnibus finibus eius,obnoxij Regi,in omni negocio dimittantur,& vniuerſa quæ ſunt eis in Regno meo libera habeantur. Tamen ex conſuetudine & lege nunc iſta obſeruantur,quæ hic ſtatuta ſunt , quamuis poſſumus hîc dicere, ne ſutor vltra crepidam,& falcem in meſſem alienam non debet quis imponere.c.nouit.de iudic.

Et ſauf à les reintegrer quand y aura prinſe de corps decerné al'encontre d'eux ſur les informations faites des cas dõt ilz ſont chargés & accuſés,& qu'il ſoit ainſi ordonné par le iuge.

GLOSSA

GLOSSA III.

1 ET ſic quando præhenſio, id eſt captura non eſt rite facta in eccleſia, captus debet reſtitui eccleſiæ, a qua fuit extractus. vt hic. & docet Oldrad. d. conſi. 54. & eccleſia petere poteſt, vt reſtituatur priſtinæ libertati, qua de facto fuit priuata. l. 1. & 2. ff. de liber. homi. exhib. Panor. & alij in d. c. inter alia. per tex. in c. miror. 17. q. 4. Alex. conſi. 145. viſo themate. in fi. vol. 7. Barba. conſi. 34. Deum inuocent. col. 1. vol. 4.

Non legitimè captus in eccleſia debet reſtitui eccleſiæ.

2 Imo reus taliter debet relaxari, vt non poſsit iterum facilè capi. Bart. in l. 1. §. 1. per illum tex. & l. 3. ff. de acqui. rerum domini.

3 Item debet iudex ſecularis iurare antequàm reum extrahat, quòd vitam & membra ei delinquenti in honorem eccleſiæ ſeruabit. c. id conſtituimus. & cap. reum. 17. q. 4. & d. c. inter. Guido Papæ in deciſ. Delp. q. 121. in camera. in fi.

An iudex extrahens reũ ab eccleſia debeat iurare ſe uitam & membra ſeruaturũ.

Imò ſi tanta eſſet iudicis ſecularis ſæuitia, ob quam non eſſet de iuramento iudicis confidendum: tunc maior cautio quàm iuratoria eſſet exigeuda. arg. c. literas. de reſtitutio. ſpoliat. ſecundum Inn. & alios in d. c. inter alia. Sed hodie hæc non ſeruantur, nec cautio iuratoria præſtatur: ſeculares enim volunt eccleſiis dominari.

4 Iſte articulus eſt dubius, & poteſt duobus modis intelligi. Primò quòd reſtitui debet ad eccleſiam captus, ſi hoc fuerit ordinatum per iudicem videlicet ſecularem, & hic intellectus communiter recipitur.

Alio modo intelligunt quidam quòd extrahi poſſunt delinquentes ab eccleſia, ſi ita fuerit per iudicem pronunciatum viſis informationibus, ſed fortè dum ordinaretur, & cognoſceretur reus diſcederet, ob id primus intellectus recipitur.

De immunitate munerum non ſcribam hîc: quia doct. multa ſuper his ſcribunt. Sed dicam cum Vergilio,

Claudite iam riuos pueri, ſat prata biberunt.

De his gratias Deo Optimo Maximo ſemper agens.

TRACTATVS

VT BENEFICIA ANTE VACATIONEM, VEL BONA CONFISCATA PETI ANTE DECLARATIONEM NON debeant, nec concedi, in vſu quotidiano vtilis, & frequens.

De ne donner benefice, office, ne confiſcation auant la vacation, & declaration.

Charles vij. *article lxxxv. des premieres.*

Item, & pource que ſouuentesfoys ſommes trauaillez par pluſieurs, & par grand importunité des requerans.

Articulus vltimus.

1 TRIA in hoc textu ſtatuuntur. in 1. parte ponitur ratio conſtitutionis. In ſecunda conſtitutio prohibens, ibi: *nous en enſuiuant*, in tertia annullatio ſi fiat contra prohibitionem, ibi, *& voulons*.

2 Primò ponitur ratio, cur prohibeat officia, & beneficia concedi ante vacationem, & alia hic conſcripta: quia ſæpius moleſtatur Rex propter importunitatem petentium. hæc ratio probatur in l. 1. C. de petit. bono. ſubla. lib. 10. ibi, ſed quoniam plerumque ita in nonnullis cauſis inuerecunda petentium inhiatione conſtringimur, vt etiam non concedenda tribuamus. multi namque moleſti ſunt nobis ſemper, preceſq; crebræ, & flentes petitores. §. conſyderemus. in authen de trien. & ſemiſſe. colla. 3. ne igitur importunitatem patiamur de his, per ſingulos dies formas ſcribere cogimur. §. ne igitur. vt factæ nouę cõſti. coll. 5. Et alibi dicit Papa, Propter multas, & nimias reclamationes, quæ ex hoc ad nos ex diuerſis partibus venerunt. c. omnibus. 2. quæſtio. 5. Et per hanc importunitatem vincitur Deus optimus maximus: vt in Euangelio de vidua importuna, vbi dicitur Etiam violenti rapiunt cælos, & ſancti quoque vincuntur, c. importuna. de pœniten. diſt. 1. ideo ſtatuit vt iſta importuna petitio ceſſet.

Ratio cur officia ante vacationem peti non debeant.

3 Sed hæc importunitas ſuper rebus iuſtis prodeſt, & bona eſt. de qua Paul. 2. ad Timoth. 4. Inſta oportunè, & importunè. ipſa enim ſui vtilitate ſe deſtruit, ſi habere importunitas oportunitatem neſcit. c. ſit rector. in fi. 43. diſt. c. priſca. c. diſt. c. importuna. de pœniten. diſt. 1.

Petitio in beneficiis ſymonia induc. eſt.

4 Sed ſi hæc importuna petitio fiat ſuper beneficiis habendis, vel honoribus eccleſiaſticis, ſymonia eſt. c. ordinationes. 1. quæſtio. 1. cap. tuam. de ætate & qualita. cap. 2. & 3. de conceſſ. præb. & ſuper honoribus vel officiis ſecularibus dicitur etiam ambitioſa importunitas, & reprobata c. ſi. de reſcrip. lib. 6. facit l. ambitioſa decreta. ff. de decre. ab ord. facien. nec intereſt roget quis per ſe aut per alium: nam qui per alium facit, perinde eſt, ac ſi ipſe faceret. per regu. iur. & Bernar. ait ad Eugen. Per importunitatem extorta licentia, non eſt licentia, ſed violentia. Et Lucas de Penna ſcribit in l. multis. colum. 1. C. de princ. agen. in reb. lib. 12.

Importunitas multiplex.

Et ſic primus eſt caſus hic, in quo princeps interdum propter importunitatem petentium concedit non concedenda. Et aduertendum eſt, quòd aliquando eſt importunitas in petente, quia frequenter petit. d. §. conſideremus. de trien. & ſemiſſe. Fely. & Dec. in c. quæ in eccleſiarum. col. antepenul. de conſtitu. Barba. conſi. 24. clementiſsimi. col. 3. vol. 2. Et quando maritus donauit vxori propter frequentem mulieris petitionem, talis donatio non confirmatur morte mariti: quia quodam calore iracundiæ facta cenſetur. teſte Bal. in l. 1. C. de petit. bono. ſublat. lib. 10. vt refert Io. Lupus in repet. c. per veſtras. §. antepe. verſi. tertius caſus eſt. de donatio. inter vir. & vxor.

Sẽtentia & electio ad clamorẽ populi non valent.

5 Nonnunquam importunitas eſt reſpectu plurium, puta curialium, principũ, vel aliorum magnorum nobilium. d. c. omnibus. 2. q. 5 & tunc etiam non valet: ſicut nec electio facta ad clamorem populi. c. 2. de elect. c. miramur. 61. diſtin. nec ſententia ad clamorem populi prolata. l. decurionum. C. de pœnis. nec ex acclamatione populi poteſt quis manumittere. l. ſi priuatus. ff. qui & à quib. manumiſ. liber. non fiant.

6 Item non valet donatio facta monaſterio ab eo, qui ingreſſus fuit religionem, ſi per circumuentionem & importunitatem extorta eſt, ſed bona hæredibus reddi debent. c. ſi. 20. q. 3. Panor. & alij in c. prætetea. de uſũ. de leg.

7 Interdum eſt importunitas ratione potentiæ. de qua in l. 1. C. de fund. limitroph. lib. 11. vbi Bar. & Patruus meus Rebuffi dicunt reſcriptum ſic impetratum eſſe nullum, quando infert alicui præiudicium: vt etiam docet Corſet. in ſing. incip. reſcriptum. 3. & Lancel. Dec. in l. ſi mihi. §. in legatis. col. 4. verſic. ſecundo no. ff. de lega. 1. Fulgoſ. conſi. 20. pro pleniori. col. 3. vbi allegat illud dictum Lucani,

Nulla fides, pietáſque viris qui caſtra ſequuntur,
Venaleſq́; manus: ibi fas, vbi maxima merces.

Grauis mulierum importunitas.

8 Quandoque premitur princeps ad requiſitionem mulierum: & hæc eſt grauis importunitas, quæ opportunitatẽ habere neſcit. d. §. hinc nobis. in authen. vt omnes obedi. iudic. Prouin. colla. 5. & Bal. in c. 1. col. fi. de conſtit. vbi refert mulierem dixiſſe Imperatori, Si liber, licet: vnde placita à principe eblandita nõ valent, ſed dicitur furtiua deprecatio. in dicta l. 1. C. de fund. limitroph. li. 11.

Conceſſio ob nimiam lætitiam nõ valet.

9 Interdum princeps concedit per nimiam lætitiam, & tunc etiam illud quod concedit non valet: quia dum concedit eſt extra mentem. arg. cap. vnuſquiſque. iuncta gl. 22. quæſtio. 4. & gl. in verb. balneum. §. ſerui. inſtit. de libert. nec ſunt principis placita, ſed extorta, ſeu exacta. Vnde donatio facta tempore acquiſitionis Regni, vel coronationis, non valet: vel ſtatim parta magna victoria, vt dicit Neuiſa. in ſilua nuptiali circa fi.

Signaturæ papæ in principio ſuæ coronationis non valent.

Cõuẽtiones cardinaliũ in electione papæ quãdo valeant.

10 Item ſignaturæ, quas facit Papa antequàm exeat ex conclaui, propter nimiam lętitiam non valent: vt dicit gl. in p. oœm. regu. cancel. & Io. de Selua in tract. de benefic. in 1. parte. quæſtio. 2.
11 nu. 16. verſi. primum beneficiũ eſt. † facit quod no. Panor. in c. ſicut. in 2. de iureiur. in 3. notab. vbi dicit, quòd ſi cardinales promittant inter ſe aliqua cum iuramento, quæ ſint in præiudiciũ dignitatis, ſi contingat aliquem promoueri ad papatum, non tenebitur promotus illa adimplere, nec ſeruare. Sequitur Fely. in c. 1. col. 4. verſię. Septimò declara. de probatio. quod dicit eſſe bene notandum ad reſtringendas promiſsiones factas a principibus in principio ſuę creationis: quas nõ tenẽtur ſeruare, ſi præiudicent Regno, & Regi. vide extrauag. vltimam de ſenten. excommu. in cõmunib. & in principio dicuntur factæ vſque ad annum, quia adhuc nouus princeps cenſetur. l. cùm quid. ſi cer. pet. dixi in §. 2. gl. 3. ſuprà de reſcrip.

Donatio præſumitur ad importunitatem facta.

12 Et in dubio hæc donatio facta ad poſtulationem alicuius, cenſetur facta per importunitatẽ. d. l. 1. C. de petit. bono. ſubla. lib. 10. doct. in l. 3. ff. quod quiſque iuris. Ludouic. Roma. conſil. 436. quod indultum. col. 4. nu. 19. Iaſ. in l. ſi teſtamentum. col. 2. C. de teſta. Socy. conſil. 62. viſis. col. vl. in 4. vol. ac plenè Hippol. in ſing. 6. incipien. vide quæ ſcripſi ſuprà in tract. de reſcri. & liter. Reg. arti. 2. gl. 3. alia eſt importunitas, quæ fit ab adhærentibus principi, & tunc etiam vitiat actum, vt alibi dicam. { Si tamen princeps donauerit caſtrum vni, non debet, nec poteſt alteri donare, & ſi donauerit non valebit donatio. l. fi. C. de loca. prædio. ciuili. lib. 11. vbi Bar. & Rebuſ. & Iaſ. ſic poſt eos conſuluit conſil. 27. ad eruendum. in 1. volu.}

Qui nous demandent offices.

GLOSSA II.

Argumentũ de beneficiis ad officia ſecularia an procedat.

ERGO petitio officiorum, antequàm vacent, fieri non debet, nec conferri. probatur arg. cap. 1. de conceſſ. præbend. quod loquitur in beneficio: ſed bonum eſt argumentum de beneficiis ad officia. Barto. in l. 2. §. data. ff. de optio. lega. Lucas de Penna in l. annonas. C. de eroga. milita. anno. lib. 12. refert Ioan. Lupus in repet. cap. per veſtras. in princi. col. 2. de donat. inter vir. & vxor. Etiam quia hîc expreſſum eſt: & quia non poteſt dari id

quod

quod non eſt. Et aliæ rationes etiam habent locum, quæ in beneficiis conſcribuntur in d.c.1. quas ſcripſi in praxi beneficiali.

Imò nec debent promitti officia antequàm vacent. c.2. de conceſſ. præben. quia prohibita conceſsione cenſetur prohibitum omne id, per quod ad illam peruenitur. l. Oratio. ff. de ſponſat. de hoc abunde ſcripſi in procem. conſuetud. in verb. alieni fati.

Benefices.

GLOSSA III.

ET ſic quis non debet promittere, nec concedere beneficium, antequàm vacet, alioqui eccleſiaſtica communione pellendus eſt c.1. de conceſſ. præbend. Ratio eſt: quia beneficia perpetuò debent teneri ab eo, cui collata ſunt. Et non eſt quis ſine cauſa ſuo priuandus beneficio. c. ſatis peruerſum. 56. diſtinct. ca. iuuentum. 16. q. 7. Ideo beneficium tuum non eſt alteri conferendum, antequam eo priuatus fueris. *Beneficia ante uacationẽ quare nõ cõceduntur.*

Secundò, inducitur votum captandæ mortis, ipſis etiam gẽtibus exoſum. d.c. 2. de cõceſſ. præb.

Tertiò, ad tollendum vitium ambitionis, & cupiditatis. ca. quia intantum. de præb. & ſicut is qui inuitatus renuit, quæſitus refugit, ſacris altaribus eſt remouendus: ſic qui vltrò ambit, vel importunus ſe ingerit, eſt proculdubio repellẽdus. c. ſicut. 1. q. 6. verùm quia amplisſimè tractaui conſcribendo regulam cum ampliat. & limita. in praxi beneficiali. & pœnas, ideo ibi quilibet videre poterit, nec repetam hic.

Eſcheoites.

GLOSSA IIII.

E*Scheoites* Latinè caduca dici poſſunt: & dicuntur illa, quæ ceciderunt, fortè in commiſſum, vel alio modo confiſcata Regi ſunt. igitur non poteſt dari illud commiſſum ante declarationem: vt per totum titul. de publica. & vectigal. etiam caduca vel quaſi caduca hîc comprehenduntur, ac pro non ſcripta, de quibus eſt tex. in l. vna. C. de caduc. tollend. & Iuuenal. ait Fiſco, *Caduca ante declaratio nem dari nõ debent.*

Legatum omne capis, nec non & dulce caducum.

Declaraui in l. ſilua. §. glans caduca. ff. de verbo. ſigni.

Amendes.

GLOSSA V.

MVlcta (quam emendam dicit text. in c. dilecto. de ſenten. excommunic. lib. 6.) non debet dari antequàm ſit declarata, & Regi adiudicata: vt videre potes art. ſeq. & de hac mulcta plura eſſem hic dicturus, niſi materiam plenè tractaſſem in l. aliud eſt mulcta. & in l. ſi qua pœna. ff. de verbo. ſignifi. ibi videri poteſt. *Mulcta ante adiudicatio nem peti nõ debet.*

Confiſcations.

GLOSSA VI.

ET ſic bona confiſcata Rex dare non debet, antequàm ſint ſibi adiudicata, ſcilicet per ſententiam: ſed an ſufficiat prima ſententia? Reſpon. non ſufficere, ſi appellatum fuerit, quia per appellationem extinguitur iudicatũ. l. 1. in fi. ff. ad Turpillia. & quia poteſt dici male iudicatũ, ideo nihil debebitur l. eos. C. de appella. Ideo nõn poteſt dare antequam ſint bona adiudicata per ſententiam appellatione non ſuſpenſam, vel à qua non poſsit appellari, vt à ſenatu. Aliàs donum non valet, nec quidem hodie etiam poſt declarationem, & adiudicationem: vt habetur in artic. ſeq. *Confiſcata nõ ſunt conceđẽda ante adiudicatio nem appella tione non ſuſpenſam.*

Auant qu'il vacquent, ou qu'il ſoient crées, ou nous ſoient adiugées.

GLOSSA VII.

REferenda ſunt ſingula ſingulis: vt dicit gloſ. in cap. cum ſingula. de præb. in 6.

Primò, quod officia & beneficia non debent concedi antequam vacent, & conceſſa non valent. d.c.1. de conceſſ. præbend.

Secundò, *Ou qu'il ſoyent crées*, ſcilicet *les amendes*: vt emendæ non dentur antequàm creatæ ſint, id eſt à iudicibus prolatæ, & declaratæ, ac impoſitæ, & Regi adiudicatæ. d. l. aliud. ff. de verb. ſig. nam licet quis ſciat appellantem perperam appellaſſe, tamen non debet mulctam petere ſexaginta librarum antequàm mulcta fuerit declarata & Regi adiudicata.

Tertiò, *ou nous ſoient adiugées*, loquitur de confiſcationibus, vt antequam adiudicatæ ſint, non debeant dari, etiam ſi ipſo iure bona eſſent confiſcata, vtpotè per crimen læſæ maieſtatis, adhuc tamen non valebit donum Regis: niſi bona fuerint per iudices adiudicata. l. quiſquis. C. ad l. Iul. maieſta. & hoc in ſeq. declaratur.

Nous en enſuyuant les ordõnances de noz predeceſſeurs Roys de Frãce voulons & ordonnons que plus ne ſoyons trauaillés de telles requeſtes, & ne donnerons ne confererons aucun office, benefice, eſcheoite, ou autre choſe quelconque auant qu'ils vacquent ou ſoient creées amende, & confiſcation, auant qu'ils ſoient adiugees, & declarées à nous appartenir.

GLOSSA VIII.

Mala proueniẽtia ex cõceſſione cõfiſcationis antequam ſit adiudicata.

HIC ergo teſtatur Rex, quòd non conferet officium, vel beneficium, antequàm vacauerit: nec emendam, antequàm creata ſit, & adiudicata: nec confiſcationem, aut commiſſum, antequàm ſit declaratum, & adiudicatum. Et vtinam bene ſeruaretur. nam multa mala ex hoc præmaturo dono oriuntur.

Primò, ex hoc dono poteſt ſuboriri corruptio iudicum. nam quando Rex dederit confiſcationem alicuius antequàm ſit declarata pars, cui eſt cõceſſa, iudices quos vult impetrare conatur ad declarandum ſibi dictam confiſcationem deberi: & omnes præmijs, ſaltem multis promiſſionibus corrumpere poteſt, & eos omnes in maximam dignitatem venire, & in gratiam principis profitetur, ſi iſta iudices fecerint. contra. l. 1. & anthe. ibi poſitam. C. de pœna iudi. qui male iudica.

Secundò, corrumpuntur teſtes, vt falſum deponant teſtimonium cõtra iſtum, cuius bona confiſcata eſſe prætenduntur. c. licet. de probatio. vel ſaltem hoc poteſt fieri.

Tertiò, violatur iuſtitia, nam princeps, qui dedit cõfiſcationem, putat hoc verum eſſe, & inſtanter ſollicitat iudices, vt ſic pronunciẽt, bona fide tamen exiſtimans verum eſſe. Et ſic iudices putantes principi complacere, laxant interdum aliquid de conſcientia, vel laxare poſſunt, & inſpicimus quod euenire poteſt. l. ſi quis domum, in fi. ff. loca.

Quartò, mortis alienæ occaſio præbetur per fas vel nefas: vt habetur in l. 2. §. initium. ff. de orig. iur.

Quintò, infamia generatur erga bonos, qui in carceribus detinentur longo tempore, & poſteà innocentes inueniuntur. & iudices non audent eos liberare, ne agant contra delatores, & ne principi diſpliceant ſeu adhærentibus.

Sexto, ex hoc multi in paupertatem, & mendicitatem rediguntur. in authen. vt differen. iudic. §. 1. collat. 9.

Septimò, explentur vindictæ magnorum dominorum, qui cùm non poſſunt aliter torquere homines, ſaltem petent confiſcationem bonorum, & ex muſca facient elephantum: & datur materia delinquendi, & vindicandi contra l. iuriſgentium. §. ſi paciſcar. ff. de pact.

Octauo, inter partes tantæ & tales oriuntur inimicitiæ, vt ſæpius durante proceſſu vna pars alteram occidat: vt interdum viſum fuit.

Nonò, quia hi interdum impenſis Regis, vel capti lites proſequuntur, ob id non verentur etiã iniuſte proſequi: quod non fieret, ſi ad expenſas, damna, & intereſſe condemnarẽtur, & interdum ad talionis pœnam: alia infinita mala venire poſſunt, quæ exprimere non audeo: ob id Rex fatetur ſe non daturum, antequam bona ſint ipſi adiudicata.

Et voulons que ſi par importunité, ou inaduertance nous faiſons, ou auions fait le contraire. Que le don ou collation qu'en aurions fait, ou fairions ſoit nul & de nulle valeur.

GLOSSA VLTIMA.

HActenus prohibuit donum: nũc verò ſtatuit quòd ſi per importunitatem, vel aliàs fuerit factum, vt donatio contra præmiſſa non valeat, & nullius ſit momenti. Et idem ſtatuit Ludouic. 11. anno 1467. vt eſt in ſtylo Parlamen. Aufre. in rub. de conceſſ. beneficij vel officij non vacantis, in hæc verba, Statuimus & ordinamus, quòd decætero aliquod ex officiis noſtris non conferemus: niſi vacet per mortem, aut reſignationem ſponte factam de conſenſu reſignantis, de qua prius conſtabit: vel per forfacturam primitus iudicatam, & declaratam ſecundum iuſtitiæ terminos per iudicem competentem, de qua ſimiliter apparebit. Quòd ſi per inaduertentiam, aut requirentis importunitatem contrarium fecerimus: id nunc, prout ex tũc reuocamus, & annullamus: quodque literæ non conficiantur, vel expediantur: & ſi factæ fuerint, illis vel aliis quibuſcunque ſuper hoc à nobis obtinendis fides non adhibeatur: nec propterea aliquis ab eius officio deſtituatur, nec in eodẽ inquietetur. & in rub. de reſcrip. ordinatio. 20. ibidem. & ſic conceſſio Regis Franciæ contra ſuam pronunciationem eſt nulla, quia præſumitur circumuentus. Bal. ſunt verba in c. cum olim. col. 3. de re iudica.

Officiũ Regiũ ſi nõ vacat per reſignationẽ tenẽtis non eſt conferendũ.

Motu proprio conceſſio principis non valet.

Hoc tamen limitant docto. ſi fiat hoc donum motu proprio: quia hoc non fit ad petitionem, & importunitatem. docto. in dicta l. 2. C. de petitio. bonor. ſubla. libro 10. & doct. in l. 3. ff. quod quiſque iuris. hæc tamen conſtitutio etiam videtur comprehendere motum proprium, dum dicit, *vel inaduertentia*: etiam quia pars procurabit illam clauſulam in literis apponi. Et eadem facilitate qua Rex donat, cõſcribere eidem faciet illam clauſulam motu proprio. De qua plura ſcripſi in glo. motu proprio in forma manda. in Concord. & dico in ſeq. limitati.

Secundò,

Secundò, non procedit in feudis, quæ liberè impetrari poſſunt. teſte Bald. in c. ad audientiam. in fi. de præſcrip. cui non conſentirem, ſi non vacarent. Sed poſtquàm vacant, & reuerſa ſunt ad dominum ſic. cap. 1. & 2. de feud. vnde dicit Imperator his verbis in l. fin. C. de loca. prædior. ciuil. lib. 11. Apertè enim hoc definimus edicto, vt à perpetuario nunquam poſſeſsio transferatur: etiam ſi alteri eam Imperator exoratus, vel ſponte donauerit, ſine annotatione, ſiue pragmatica. &c. Et ibi diſputat Lucas de donatione facta à Rege duobus, vter præferatur.

Feuda an cõcedi ante uacationẽ poſſint.

Item aduertendum eſt, quòd bona principis ſunt in duplici differentia. vt dicit. d. Lucas de Penna in l. quæcunque. C. de omni agro deſer. lib. 11. quędam ſunt fiſcalia, quæ ad ſuſtinenda reipubl. onera illi ſunt conceſſa, vt Aurifodinæ, Salinæ, portoria, & alia quæ ſcribuntur in rubri. quæ ſint Regal. in feud. & iſta nulli ſunt concedenda: periret enim paulatim Regnum, ſeu Imperium, ſi iſta concederentur. glo. in verb. conferens. in fi. §. 1. in authen. quomod. oport. epiſc. iudic. colla. 2. & c. mouemus. 12. quæſt. 2. c. intellecto. de iureiur. ſcripſi in l. bonorum. i. ff. de verb. ſigni.

Fiſcalia bona nulli ſunt concedenda.

Alia ſunt bona patrimonialia principis, quæ ad vſum principis deputata ſunt: & iſta etiam non poſſunt alienari ſine cauſa, & iuſſu principis l. idem Iulianus. §. fi. ff. de leg. 1. Barba. in rub. de rebus eccleſ. non alienand. colla. 5.

Patrimonialia Regis nõ ſunt cõcedẽda.

Si tamen aliqua bona ex crimine Perduellionis, vel homicidij fuerint confiſcata, vel alia ex cauſa, illa dicũtur patrimonialia principis l. 3. C. de bonis vacan. lib. 10. & l. 2. de fund. patrimonial. lib. 11. quod eſt verùm, ſi fuerint incorporata, & inſcripta legitimè fiſco, & poſt confiſcationem, aliàs non: vt patet in rubric. de bon. vacan. & incorpor. lib. 10. C. & neceſſe eſt vt iſtæ res in fiſcum peruenerint: alioqui patrimonialia eſſe non poſſunt.

Ideo poterit ſtatim poſt confiſcationem declaratam, & ante incorporationem Rex illa bona donare, vel in alium trãsferre, ſicut & quilibet priuatus: dummodo a Regno non eximat. l. hi quibus. C. de fund. patrimonia. lib. 11. arg. cap. abbate ſane. de re iudic. in 6. & feuda non antiqua poſſunt alienari etiam ab eccleſia. cap. 1. & 2. de feud. niſi dictum fuiſſet in ſententia, quòd illa bona incorporamus & vnimus: tunc erunt patrimonialia, vt ſæpius vidi fieri.

Confiſcata bona poſt incorporationẽ nõ poterunt dari.

Hodie oportet tenere non valere donationem, niſi propria manu Rex ſignauerit cõceſsionem bonorum immobilium exiſtentium in patria pacifica. Secus ſi in finibus Regni, vbi bellum geritur: & vult Rex quòd dum omnia ſolennia interuenerint in donatione, tamen nunquam recipiatur à gentibus computorum, vel à Theſaurariis, niſi pro dimidia parte. Ita eſt ſtatutum in rub. *de la iuriſdiction des chambres des comptes*, ordina. 3. artic. 7. & ſeq. (Imo ſtatuit Philippus Valeſius anno 1333. dona regia nulla eſſe, niſi fuerit mentio de aliis donis antea ſibi & ſucceſſoribus factis, vt eſt in lib. ordi. antiq. fol. 35. in palat. reg. Pariſ.)

Limitantur Regia dona à magiſtris cõputorum.

François par la grace de Dieu Roy de France.

Articulus ſecundus.

GLOSSA I.

REX Franciſcus perſonam boni Chriſticolæ gerens dicit ſe Frãciæ Regem gratia Dei. Nam licet hoc Regnum ſucceſsione deferatur, gratia tamen dei eſt, cum alicui obuenit: vt habetur 1. ad Corinth. 15. in princip. Gratia autem dei ſum, id quod ſum: quia Deus potuit auferre, vel morte, vel permittere vt alius regnum occuparet. Ideo Deus ſponte ſua videtur relinquere, & dare ei, à quo non aufert, cùm poſsit. argu. text. in l. conficiuntur. in princ. ff. de iure codicil. l. 1. §. ſciendum. de lega. 3. Solent ſupremi principes in terris nullum ſuperiorem recognoſcentes in temporalibus hac phraſi vti. Gratia dei, vel diuina gratia, ſeu clementia: vt denotent, quòd à Deo immediatè regnum, vel imperium habeant, nõ ab aliquo alio. & vulgo ſolent dicere Regnum vel imperium tenere *de Dieu & de l'eſpee*, & ſic Rex cùm nullum in temporalibus in mundo recognoſcat. vt in capitu. per venerabilem. qui filij ſint legit. iuſtè ſcribit ſe Regem gratia dei.

Rex quare gratia dei Rex dicatur.

Illi verò qui aliquem recognoſcunt in ſuperiorem, non ſolẽt hac phraſi vti, licet iura imperij habeant, ſed ſimpliciter ſe ſolent dicere duces, vel comites, vt Carolus Dux Sabaudiæ. &c. Franciſcus Dux Mediolani. item epiſcopi in ſuis literis ſolent vtrũque addere ſic, Ioãnes miſeratione diuina ac ſanctę ſedis apoſtolicæ gratia epiſcopus, nõ ſimpliciter dei gratia. Alioqui viderẽtur velle denegare ſedem apoſtolicã, cui iurauerunt, & à qua epiſcopatus receperunt. cap. ego N. de iureiur.

Inferiores cur nõ dicãt ſe ſimpliciter duces, uel tales gratia dei.

Imò ſi dux Sabaudiæ vel alius recognoſcens imperatorem, vel Regem, diceret ſe ducem gratia Dei, poſſet cogi vt in literis adderet, & Imperatoris, vel Regis gratia, à quo immediatè habet, ſicut faciunt dicti epiſcopi. Alioqui tanquam ingratus eſſet priuandus, cum nollet recognoſcere ſuum immediatum dominum. §. vaſallus 1. ſi de feudo controuerſia ſit inter domi. & agnat. vaſſal. doct. in c. cæterùm. de iudi. Carol. de graſſalio in tract. Regalium lib. 1. in 9. iure.

A tous ceux qui ces preſentes lettres verront ſalut.

GLOSSA II.

SAlutat hîc Rex omnes, qui literas has & ordinationes videbunt. Et iſte eſt mos & ſtylus etiam Papæ in ſcribendo, & aliorum principum, ac epiſcoporum: niſi in certis caſibus, qui ſtylus ſi non ſeruaretur, literæ eſſent ſuſpectæ. per c. licet. & c. quàm graui. de crimi. falſ. c. ex literis. de conſti. vide quæ ſcripſi in prooemi. concordator. Et de quo profit hęc ſalutatio in forma manda. in verb. ſalutem.

Comme

Comme par cy deuant ayent eſté faites par noz predeceſſeurs, & nous, pluſieurs ordonnances contenans.

GLOSSA III.

AN ſucceſſor teneatur ſeruare ordinationes ſui prædeceſſntis. vide Iacob. Rebuffi in l. ſemel.C.de apoch.public.lib.10.& ibi in additio.& quæ ſcripſi in præfatio.in rub.de collat in concord.

Induci debet allegata conſtitutio.

Ex hoc text.patet,quòd dum allegatur conſtitutio,oportet qund inducatur.nec ſufficit allegare legem,niſi ad hoc expreſsè inducatur, niſi eſſet ad hoc expreſſa. l. non ſnlùm. §.qui primipilum.ff. de excuſatio.tutor.tex.in l.pronunciario.§.1. vbi plenè ſcripſi.ff.de verb.ſigni.& quomodo iura abundè ſint alleganda ſcripſi in prooem.concord. in verb. iura citare.

Que toutes confiſcatiõs, & forfaitures ſerõt appliquées à nous, & à noſtre fiſque.

GLOSSA IIII.

DE FISCO ſcribunt doct.in rub. de iure fiſci,lib.10.C. & ſcripſi in l. inter publica. ff. de verb. ſigni.

Pour la tuition & defenſe de noſtre Royaume, & adminiſtration d'iceluy, & d'autant ſoulaiger noſtre peuple, & ſubiectz.

GLOSSA V.

Quare bona fiſco adiudicantur.

ECCE igitur quare inuentum ſit,vt bona applicarentur fiſco,primò,vt principes tuerentur rempub.& eam defenderent ab inimicis,quam totis,vt aiunt, neruis protegere habẽt, alioqui exactam Deo rationem ſunt redditturi.

Secundò,pro adminiſtratione,vt negocia Regni fiãt, & adminiſtrentur pecunia cõfiſcationis.

Ternò,vt oneribus ſubleuetur populus:ergn iſta bona frequenter dare non poteſt,alioqui populus non leuaretur nneribus.

Vectigalia cur inuẽta.

Item vectigalia fuerunt pnſteà inuenta,quia viæ & alia loca publica negligebantur: ideo fuit vni conceſſum,videlicet principi,vt quicquam reciperet: Idq; ad inſtructinnes pontium,viarum, & lncorum publicorum exponeret,& pro defenſinne fidei,ac patriæ, & aliis iuſtis cauſis. Et qui hnc vectigal recipit,ad iſta tenetur,alinqui ad ſatisfactionem,teſte Hoſtien. in ſumma de cenſib. §.ex quibus cauſis.verſic. ſine cauſa:quem ſequitur Guido Papæ conſil.65.viſo themate.col.1.

Et ſi verum eſſet iſtas confiſcationes datas eſſe principi ob cauſas præcedetes, vt illi aiunt,non liceret eas ad alias cauſas dare: & ſi daret, & ex hoc grauetur populus, peccaret, niſi eſſet cauſa iuſta concedendi:vt prnpter remuneratinnem.c. cum ex officiis. de teſta. l.ſi pater.ff. de dnnatio. Ideo pntentes ſi his non ſatisfacerent,potenter torquerentur,poſt illam vocem emiſſam,Ite maledicti in ignem æternum.

En conſyderation de quoy par noz lettres patentes données à Fontaine françoyſe, & le 22. iour de Septembre 1535. voulans de plus en plus oſter toute occaſion d'eſtre importunez de telles demandes, requeſtes, & pourſuites: aurions icelles confiſcations, amendes, forfaitures, & autres deniers caſuelz à nous aduenans deſtinez, & voulu eſtre applicquez à la fortification, emparemẽs, & reparatiõs des places fortes frontieres de noſtre Royaume, iuſques à ſix ans lors enſuyuans.

GLOSSA VI.

Bona cõfiſcationum reparationibus publicis ſeruire debent.

ECCE bonam conſtitutionem,vt pecunia,vel bona quæ ex confiſcationibus proueniũt, & alin quouis caſu,ſtatuit vt ſint addicta reparatinnibus publicis,& præcipuè ad reparationes caſtrorum in limitibns Regni conſtitutorum:& ſic qund ad certam ſpeciem ciuitati,vel fiſco datur,in alins vſus conuertere non licet l.1.ff.de admini.rerum ad ciuita. pertin.& legatam municipio pecuniam,in aliam rem quàm defunctus vnluit conuertere non licet.l.legatũ. Ibidem.& in cle.quia contingit.de relig.domi.& ſemel Deo dicatum, nnn eſt ad vſus humanos transferendum.reg.ſemel.de reg.iu.in 6. & qui prædia diuinis vſibus tradita, humanis vſibus applicant,Deo cui tradita ſunt ea ſubtrahunt,ideo vt ſacrilegi iudicentur ait.c.prædia.& c.nulli. 12. q.2.quare Rex voluit,vt iſtę confiſcationes ad illos vſus deuenirent,ad quos fuerunt inſtitutę &c.

Ceſte derniere ordonnance toutesfoys par la grande inſtance, importunité, & inciuilité des requerans a eſté auſſi peu gardée, que les precedentes.

GLOSSA

GLOSSA VII.

IMportunitas ergo facit, vt conſtitutiones editæ non ſeruentur. De moltiplici importunitate ſcripſi art. I. vnde Imperator ſcribit in §. hinc nobis. in authe. vt omnes obedi. iudi. Prouin. coll. 5. hinc nobis multitudo plurima eſt interpellantium quotidie, & crebrò in talibus cauſis inquietamur paruarũ gratia occaſionum, & ipſi moltas ſuſtinentes importunitates & videntes plurimam quidem multitudinem virorum, plurimarumque mulierum ex propriis locis agitatam: & ad hanc venientes felicißimam ciuitatem, quorum plurimi etiam mendicantes, & afflicti hoc agunt, interdum quoque hic moriuntur. &c.

Importunitas facit ut conſtitutiones non ſeruentur.

Ex hoc habemus, quòd conſtitutiones bonæ per abuſum non ſeruatæ, debent reintegrari, & confirmari. l. I. vbi Bar. de fund. limitrop: lib. II. C. & ibi patruus meus magnus ſic ait. Facit pro ſtatutis ſancti Ludouici Regis Francorum: vt debeant confirmari, & obſeruari non obſtante abuſu curialium, & quòd nõ fuerint obſeruata: nã principes in Regno ſuccedentes debẽt ea facere obſeruari: ſicut petitum fuit pluries per ciuitates, comites, & Barones: vt per principem rennouarentur.

Conſtitutiones ſancti Ludo. debẽt rennouari.

Sçauoir vous faiſons à ces cauſes, & autres bonnes & grandes conſyderatiõs, qui nous ont meu, & meuuent deſirãs de noſtre cœur et affection la conſeruation & augmentatiõ du corps politique dés noz Royaulme, pais, & ſeigneuries de noſtre pais & obeiſſant, & extirper toutes choſes à ce contraires ayans delibere & conclu pour choſe certaine, et du tout arreſté ne faire doreſnauant aucun don, ou otroy deſdites confiſcations, amendes; & autres biens quelconques à vacquer ne vacans par forfaiture à perſonaige quelconque.

GLOSSA VIII.

COnueludit ergo mulctas, & confiſcationes nulli ſe daturum, ſed ſuis vſibus applicaturum: factuor ne ſit, aliis relinquo.

De quelque eſtat, qualité, & condition qu'il puiſſe eſtre.

GLOSSA IX.

HAEC verba cuiuſcunque ſtatus, qualitatis, & conditionis: comprehendunt tam clericos, quàm laicos: ſiue homines ſint in poteſtate, ſiue ſui iuris. gl. ſing. in l. promittendo. in gl. 2. ff. de iure dotium. Et licet illa gl. dicat non comprehendi minores, tamen in hoc tex. puto etiam comprehendi per hæc verba generalia, & per ſuperiora, ibi, *perſonaige quelconque*, licet interdum non comprehendantur pro materia: vt ibidem dicitur.

Clauſula cuiuſcũque ſtatus, cardinales, Reges & Reginas cõprehẽdit.

Et ideo non valeret donatio facta clericis etiam cardinalibus, licet regulariter non contineantur, non facta mentione illorum. c. I. de clusinat. in 6. ſcripſi in §. ſi quis verò. de colla. in concor. & Alex. conſi. 123. ſcripſit. col. 3 nu. 16. in 4. vol. dicit tunc comprehendi clericos, quando hęc clauſula ponitur ab eo, qui habet poteſtatem ſtatuendi ſupra clericos. verùm quia Cardinales, eò quòd tales ſunt, non ſunt extra ambitionem, ob id multa petere poſſent, & obtinere, ideo hic cõprehenduntur. Et vtinam peterent multi à Deo ſe meliores fieri, quod his melius & conducibilius eſſet.

Idem ſi facta ſit mulieribus donatio talis: quia iſta verba etiam continent mulieres, cùm magis ſint importunæ, quàm viri: vt patet in euangelio: Dic vt ſedeant duo filij mei &c. & in authen. vt omnes obedi. iudi. prouinci. §. hinc nobis. coll. 5.

Etiam comprehendit Reges & Reginas gl. ſing. in cle. I. in verb. quibuſcunque. de iudi. ſecundum Barba. conſi. 25. ſapientiſsimus. colla. 2 & conſi. 36. ſapienter. in 2. vol. & conſi. 87. illud. col. 4. & ſeq. in 3. vol.

Item continet tam liberos quàm ſeruos. per tex. in l. poſtliminium. §. ſi. ff. de capti.

Item coniunctos, & affines: vt conſuluit Barba. d. conſi. 23. col. 4. nu. 14. in 2. vol. & quia in iſtis eſt maior importunitas, & hic omnem importunitatem tollere vult: quam non poteſt adimere, ſi conſanguineis, & affinibus concedat: & rationes ſuperiores habent etiam in his locum.

Atq; adeò in omni perſona procedit, ſiue priuata, ſiue militari, ſiue ſacerdotali, ſiue imperiali, ſiue alterius cuiuslibet dignitatis, aut ſtatus. Communem namque legem omnibus hominibus imponit hæc lex: vt dicit Imperator in § fin. in authen. de hæredib. & falcid. colla. I. Iaſ. in l. 2. §. præter. col. 2. & ſeq. ff. qui ſatiſd. cogant. & quia reipubl. eſt vtile, ob id debet extendi. l. ſi quis. §. vtrum. ff. de ſenatuſconſ. Syllania.

Soit au parauant ou apres la condemnation des deferes, & accuſes: declaration, ou adiudication deſdites amendes & confiſcations.

GLOSSA X.

PRohibet hic vltra ius, videlicet vt non valeat donatio confiſcationis, ſiue ante condemnationem, ſiue poſt, etiam poſt declarationem, & adiudicationem. Ratio eſt: quia ſi detur ante condemnationem, tunc votum captandæ mortis inducitur: vt in c. 2. de conceſsio. præb. vt alia quæ ſcripſi ſupra artic. I.

Confiſcatio etiã poſt condẽnationem concedi non debet.

Item

Delatores qui

Item iſte tex.loquitur de delatoribus·delatores autem ſunt qui inuidia produnt alios.c.delatori.5.q.6.de hoc plenè ſcripſi in l.delata.ff.de verb.ſigni.

Auons par edict perpetuel & irreuocable inhibé,& defendu:inhibons,& defendons à tous nous ſubietz de nous demander, requerir, ou importuner par eux,ne par autres.

GLOSSA XI.

Petitio bonorum confiſcatorum hic prohibetur.

PRohibet hìc ne fiat petitio, & ſic nec donatio: quia prohibito vno cenſetur id omne eſſe prohibitum,per quod peruenitur ad illud:vt ſi prohibentur nuptiæ,& prohibita intelligũtur ſpõſalia,per quæ ad nuptias peruenimus,& matrimoniũ.l.oratio.ff.de ſpõſal. Item prohibet petere per ſe,& per alios:nam qui per alium petit,perinde eſt ac ſi ipſe peteret per regu. iur. & poteſt quis petere per alium minus fauorabilem: vt ſi magiſter militum velit petere,non petet per ſe,ſed per aliũ.Et iſte eſt mos curialium,& ille minus fauorabilis etiam petere non debet per iſtum text.& ſi Rex concedat,non valet.

Interdum quis petit per eum, cui magis fauebit princeps. Et tunc eſt maior importunitas: vt dixi art.1.ſuprà eo.vide tex.in c.ſex differentiæ.n fi.23.q.3.

En quelque maniere que ce ſoit.

GLOSSA XII.

Sectores qui.

ET ſic quocunque modo fiat petitio,non valet: vt hìc patet. & text.in l.1. C.de fund. limitroph.lib.11.ibi amouentes quicquid vel potentia cuiuſcunque elicuit,vel furtiua deprecatio,addentes nihilominus in futurum nulli licere aduerſus vtilem vetuſtatem,& præſentem legem noſtram importuna & reſpuenda repoſcere. Et hos vocat ſectores Budæus in foren. qui ante adiudicationem petunt.

Cõceſſa curialibus præſumũtur extorta per importunitatem.

Si ergo princeps motu proprio conceſſerit,& ex certa ſcientia,videtur valere. Quia hic prohibet petere, ſed non motu proprio concedit. dict.l.1.C.de petitio.honor.ſubl.l.3.quod quiſque iuris. Et ſi hæc donatio fiat præſenti, & in curia reſidenti, non præſumitur motu proprio, nec ex certa ſcientia,ſed importunitate,& ſuaſione. Bal.in cap.cum adeò.in fin.de reſcript.vbi Barba. dicit eſſe notandum contra reſcripta,& priuilegia,quæ quotidie conceduntur illis, qui aſsiduè verſantur in curia,vt tunc non præſumatur in principe liberalitas,ſed importunitas impetrantis.Ideo illa reſcripta non valebunt. Sed ſi aliquis petierit,& faciat addere clauſulam motu proprio conceſſum,adhuc non valebit,ne fiat fraus huic conſtitutioni: vt dixi ſuprà artic.1.

De leur en faire don ne conceſsion quelconques.

GLOSSA XIII.

Petitio ad fiſci uel eccleſiæ utilitatẽ nõ prohibetur.

PRohibetur hìc ne quis petat ſibi donari,vel concedi. Si ergo peteretur ad vtilitatem fiſci vel eccleſiæ: applicari, & adiudicari non prohibetur, imò conceditur: quia prohibitum in vno, in altero videtur conceſſum.l.cùm prætor.ff.de iudic.c. omne.de præſumptio.

Et neantmoins par l'aduis d'aucuns princes & ſeigneurs de noſtre ſang, & gens de noſtre conſeil priué auons ſtatué & ordonné,ſtatuons & ordonons par meſme edict:voulons & nous plait que ſi par importunite,ſurprinſe,deguiſement, ou autrement en quelque forme & maniere que ce ſoit,telz vous eſtoyent par nous accordez, faitz,& ottroyés, & par noz ſecretaires ſignés,& expediés en forme, ſeellés ilz ſoient neantmoins declairés. Et leſquelz des maintenant.

GLOSSA XIIII.

Facta cũ cõſilio ad beatitudinem tendunt.

STatuit hìc de conſilio principum, procerum,& aliorum:& dubium non eſt omnia omnino,quæ conſilio rectè geruntur,iure meritoq́;effectu,& firmitate niti.l.dubium.C.de repud.bene enim (ait Imperator)cognoſcimus, quod cum veſtro conſilio fuerit ordinatum,id ad beatitudinem noſtri imperij,& ad noſtram gloriam redũdare.l. humanum. in fi.C.de legib.multas ſcripſi conſilij vtilitates in ſcholaſtic.priuileg. & in interpreta.authen.habita.C.ne filius pro patre.

Comme pour lors declairons par ces preſentes nulz & de nul effect.

GLOSSA XV.

Clauſula ex nunc prout ex tũc quid operetur.

IDem eſt dicere,declaramus tales donationes, quæ deinceps fient,nullas,& ex nunc,prout ex tunc: de qua phraſi eſt gloſſ.in clem.vna.de conceſſ.prębend.& in cle.1. de iure patrona.Fely. docet in capitulo licet. nota. ſexto. de probatio. Guido Papæ in deciſione. 588.

electicus.& in regul,cancellar.32.Dec.conſilio. 405.& Barba.conſi.64.col.8.in 4.vol.& Gomeſ. in §.rurſus.colum.9.de actio.in inſti. Iaco.io l.1.in fi.C.de pact. gl.in Pragmati. ſanctin. §. vt verò prout. de colla.dixi in 1. Tomn.conſti.Regiar.& hæc eſt prima pœna.

Ratio eſt:quia ea quæ per importunitatem conceduntur,videntur fieri inuito dante:ergo nulla tanquàm coacta.e.audacter.8.queſtio.1.vbi glo.tex in l.ſi priuatus.ff.qui & à quib.

Inuito dãte fiunt que per importunitatem cõceduntur.

Et generaliter tres ſunt cauſæ,ob quas promiſsis nnn ſtamus,aut animn ſallendi:vel quia poſteà nns pœnitet:ſeu certè volenti præſtare,quod promiſit,deeſt facultas. Prima,eſt malę voluntatis: Secunda, infirmi iudicij: Tertia, inopiæ facultatis:hæc omnia minimè Deo conueniunt,qui ob bonitatem oñ decipit,ob ſtabilitatem oon retractat,ob potentiam imperfectum non relinquit. hæc Volaterra.lib.28.c. de veritate.

Cauſæ tres quibus promiſsis non ſtamus.

Et les impetrans, & tous autres qui s'en voudront ayder, indignes & incapables non ſeulement deſditz dons, mais de toute autre munificence, & liberalité qu'ilz pourroient attendre & eſperer de nous.

GLOSSA XVI.

SEcunda pœna hîc adiicitur,quòd impetrantes ſunt inhabiles ad nbtinendum aliud donum,& munificentiam Regiam, ergo ſi aliquis impetrauerit primum donum, noo valet poſteà ſecundum impetrare,& ſi impetret, non valebit. Imò ſi eſſent derogationes in ſecunda conceſsione, nnn tamen valebit: niſi fuerit facta expreſsio illius iodignitatis,& incapacitatis, & inhabilitatis: per ea quæ nn.Fely.in c.10 noſtra. de reſcri. Et egn ſcripſi in gln.pro expreſsis. in forma mand.in Concor. & multa dona Regia vidi in curia annullari inſtante procuratore Regio,& allegante hunc ſecundum impetrantem inhabilem.de qua inhabilitate in literis non erat facta menoo: quod eſt notandum.

Impetrãtes ſunt inhabiles,cuius debet fieri mentio.

Voulons & nous plait que contre ceux ſoit procedé, comme infracteurs & violateurs de noz ordonnances.

GLOSSA XVII.

COntra violatores legum proceditur: Primò ad periurium quia ſunt periuri:quia iurauerunt in principio officij eas ordinatiooes ſeruare,vt habetur ſuper rub. *des ſermens*. Et periurus eſt priuandus ſaltem officio,vel beneficio.l.pe.C.de dignita. lib.11. c.2. de reſcrip.ſcripſi in tract. de pacific. poſſeſſ.in 4.limita.nu.223.

Violatores legum quomodo puniãtur.

Secundo,violatores canonum voluntariè à ſanctis patribus iudicantur,& à ſancto ſpiritu(inſtinctu cuius ac dono dicati ſunt)damnaotur: qunoiam blaſphemare ſpiritum ſanctum nno incongruè videntur.c.violatores.25.quæſtio.1.

Tertiò,ſcribitur primo Eſdræ,c.7. in fi. Omnis qui non ſecerit legem Regis, diligenter iudicium erit de eo: ſiue in mortẽ,ſiue in exilium, ſiue in condemnationem ſubſtantiæ eius,vel certè in carcerẽ. Alias pœnas ſcripſi in tract.nominatio.quæſt.19.ibi videre quilibet poterit,ne plura.

Nõ ſeruant legem Regiam puniãtur.

Et neantmoins defendons expreſſement à noſtre treſame, & feal Chancellier.

GLOSSA XVIII.

PRohibet Cancellario oe conſentiat huic donationi.Quomodo poteſt reſiſtere,ſi Rex cõſenſerit:Reſpnn. non debet ſigillum illis literis imparuri,ſed Regi oſtendere tam ſuam legem,quàm rationes:nb quas fuit inuenta confiſcatio,& prohibitionem:& hoc modo noo conſentiet illi dono,ſed expectabit ſecundam iuſsiooem Regis.

Cãcellarius Regis dono nõ debet cõſentire.

Et aux ſecretaires de noz finances. Et commandons reſpectiuement de n'expedier ne ſeeller telz dons & octroys.

GLOSSA XIX.

ITem auricularij, ſiue ſileotiarij, vel ſecretarij non debent etiam conceſsiooem expedire, nec debent ſigna eorum inſcribere in dictis literis doni,vel conceſsionis confiſcatinois.

Secretarij dona Regia ſignare non debent.

Et à noſtre procureur general de ne les conſentir ny accorder.

GLOSSA XX.

SEd melius eſſet mandare parlamentis ſiogulis,quòd has literas non comprobarent, ſed nullas pronunciarent. Et quòd camera computorum omnino has donationes recuſaret. Et tutius eſſet,quia nmnia hodie fiunt per amicos,& pecunias,& maximè apud Curiales.Sed procurator Regius debet impedire,ne literæ approbentur, aliqui puniri debet,vt hic. Et quando præſentantur literæ,is debet ſe opponere diceos Regem fuiſſe circunuentum: vt dicit Bal.in c.cum olim.de re iudica.

Procurator Regius opponit cõtra literas doñi Regij.

Ains leur enioingnons les empeſcher, impugner, & debatre encores que par les lettres d'iceux lon fuſt expreſſement releué de la preſente ordonnance en quelque clauſe derogatoire, ou derogatoire de la derogatoire qui ſoit inſerée auſdites lettres.

GLOSSA XXI.

Clauſule derogatorie etiã princeps derogat.

ET ſic annullat conceſsionem, etiam ſi in ea eſſet clauſula derogatoria huius ordinationis. Sed nonne princeps poſſet derogare ex cauſa huic conſtitutioni? Bar.in l.ſi quis. in princi.ff.de leg.3.dicit poſſe: dummodo derogauerit expreſsè huic clauſulæ derogatoriæ. Idẽ tenet Vincẽ. Hercula.in l.ſi mihi.§.10 legatis col.3.& ſeq.de lega.1.ff.& Socy. conſil.63.col.2.in 3.vol.& de Ripa in c.1.nu.80.de reſcri.ſcripſi in d.l.ſi quis.in additio. ad illam legem.

Item mandat procuratori Regio, quòd has literas impugnet tanquam ſubreptitias, & obreptitias, ac inciuiles, & non conſeutiat approbationi illorum. ita habetur hic & in l.1.C. de fund.patrimoni.lib.11.quia fallendo conſcientiam principis, obtinuit.l.ſi.C.de his qui à non domi. manumit.facit text.in l.ſi.C.de loca.prædior.ciuil.lib.11.ibi, cui ſi fortè contra perpetuarium vir illuſtris comes priuatarum rerum dum allegabitur acquieſcet, & de proprio ipſe centum libras auri, & alias centum fiſci iuribus in palatinum cogatur inferre officium. vide ibi pœnam quam ſubibit procurator Regis.

Noz lettres patentes deſſus dattées en ce qui reſte à eſchoir deſditz ſix ans, pour le regard des autres parties caſuelles icy declairées demeurans en leur force & vertu.

GLOSSA VLTIMA.

NOn reuocabat literas, quibus cautum erat vt ad reparationes conuerterentur intra ſex annos, ſed cùm ſint elapſi: ſupereſt tantum hic, vt conceſsiones confiſcationum non valeant: ſiue datę ſint ante condemnationem, vel poſt: etiam non valent poſt declarationem factam per iſtum tex.niſi vt ſuperius dixi. vide Boer.in q.64.& ſeq.

Vxor de dono Regio marito facto a✓ donũ cõqueſtũ habere.

Item vidi dubitari, an vxor habebit dimidiam partem ratione conquęſtuum (qui pro media diuiduntur, & lucrantur de conſuetudine inter virum & vxorem) de dono facto marito à Rege? Reſpon. habebit, ſi fuerit factum marito & hæredibus. Secus ſi marito & eius maſculis. per ea quæ doct.ſcribunt in l.ex facto.§.ſi.ff.ad Trebel.& in l.Gallus.§.etiam a parente.de liber.& poſthu.

Item nil habebit vxor, ſi detur marito & ſuis hæredibus ex ſuo corpore deſcendentibus, quia vxor non deſcendit de corpore mariti. vt doct.not.in dicta l.ex facto.in §.1.

Et ſi Rex donauerit Titio, & ſuis hæredibus, eis deficientibus ad Regem reuertetur, ſicut dos ſoluto matrimonio ſiue liberis. per totum titul.ff.& C.ſoluto matrimo.

Etiam ſi Rex donauerit Titio & filio ſuo maſculo: ſi Titius plures procreauerit, ſuccedent pro virili, licet Rex ſingulariter locutus fuerit.l.1.§.item hoc.ff.quod falſo tuto.author.geſt.l. ſingularia.in fi.ſi cer.pet.

De donatione per Regẽ facta Rex ſuſcipit defenſionem.

Item Rex in rebus iure donatis euictionem ſuſcipit. vt aliàs fuit iudicatum in curia: licet regulariter donans de euictione non teneatur. l.Ariſto.ff.de donatio.l.ad res.de ædilit.edict. Sed voluntariè Rex ſuſcipit defenſionem niſi donatio facta ſit propter benemerita. nam tunc defenſionem ſuſcipere tenetur, quia non eſt ſimplex donatio, ſed genus quoddam permutationis.l.ſed & ſi lege.§.conſuluit.ff.de petitio.hæredi.

Promiſsiones principum quales.

Hodie principum & dominorum promiſsiones Charetis pollicitationes quidam exiſtimant. hunc enim Charetem domini & Pontifices imitantur: qui omnibus omnia promittunt, neque quicquam recuſant, vt ſaltem à ſe lætos homines dimittant. Et commodum eſſet tam ad vitandum importunitatem, quàm petentium inhiationem, vt petenti rarò aut nunquàm daretur: ſed in officiis ac beneficiis epiſcopus, ac Rex ſuum haberent librum, in quo eſſent deſcripti docti, & vtiles reipublicæ, & poſteà ſecundum illorum merita illis conſerrent beneficia, vel officia: & fortè non eſſet malum, vt quicunque officium peteret, aut beneficium, inhabilis eſſet ad cætera officia, ſeu beneficia, & collatio facta illi non valeret: tunc virtus in precio eſſet, nec eſſent tot malicioſi, & importuni, qui diuites nunc ſunt: & virtutibus prædití, non ambitioſi negliguntur, & vtinam à Deo diligantur, & illis ſufficiet, qui in trinitate perfecta viuit per ſecula. Amen.

TRACTATVS

DE DONATIONIBVS ET ALIIS DISPOSITIONIBVS TVTORIBVS ET ADMINISTRATO-ribus pactis reprobatis.

Des donations & autres diſpoſitions faites aux tuteurs, ou adminiſtrateurs reprouuées.

François. *article 131. des publiees 1539.*

Nous declairons toutes diſpoſitions.

GLOSSA I.

1 IDEM ſtatuit Imperator Carolus quintus in ordinatio. apud. Brucell publicatis anno 1540. vbi ſic ſcribitur, *Que tous dons teſtamentaires, legations d'entre viſz, ou en cas de mort, fatz par mineurs de vingt cinqans, des biens immeubles, ou par leſquelz les biens immeubles ſeroiẽt charges de ſomme d'argent, ou rente à vie, ou perpetuelle, au proffit de leurs curateurs, gardiens & autres leurs adminiſtrateurs, ou de leurs enfans, ou au proffit de leurs pairaſtres, & maraſtres, ou de leurs concubines, ſeront nulz & de nulle valeur, ordonnans à tous les iuges ainſi le iuger.*

Ordinatio Caroli quinti.

2 Licet iurium interpretes dicant diſpoſitionem propriè in vltimis voluntatibus dici pro ordinatione, & vltima voluntate teſtatoris. per §. diſponat. in authen. de nup. colla. 4. & §. ſi. quib. maoumit. licet. in inſti. tamen etiam proprie actus inter viuos, vt donatiooes, acceptilatiooes, & alij actus, liberatorij hic poſſunt vocari diſpoſitiones, quia in illis actibus diſpooitur de bonis. quod probatur in procem. ff. §. Tertij. & §. illud autem. & in l. 1. C. de bonis damnaror.

3 Eſt enim diſponere, vel diſpoſitio, generale verbum, quod etiam de iure canonico ſignificat collationem, præſeutationem, inſtitutionem, & aliam prouiſionem: vt probat tex. in c. pe. de offi. leg. in 6. Federi. conſi. 195. factum ita. col. 1. Panor. per text. in c. 2. oot. 3. de ſepultu. ſcripſi in §. præfatique graduati. & §. ſeq. de colla. in concord. ac in l. hæc verba ille. ff. de verb. ſign. & quamuis verbum diſpoſitio, ſit verbum latum: tamen intelligerem hanc ordinationem in donationibus tantùm, ſeu remiſsionibus, acceptilationibus, vel aliis quibuſcunque donationibus factis à minoribus, ad vtilitatem tutorum vel adminiſtratorum, vt oon valeant vt hic, & ſic declarat ordinatio Caroli Quinti, quæ expreſsius profert, ob id non habet locum io contractibus aliis: vt in ſeq. glo. dicetur.

Diſpoſitio generale verbum.

4 Ideo poterit tutor poſſeſsionem rei ſibi debitæ, antequàm eſſet tutor, accipere. l. fiſtulas. §. 1. ff. de cootrah. emp. quia agitur de executione alterius contractus, & vacuæ poſſeſsioois, in quibus noo requiritur authoritas præſidis. l. 1. C. quando decreto opus noo eſt. Nec videtur minor diſponere de ſuis bonis patiendo tutorem nanciſci poſſeſsionem ex præcedente contractu, quaſi in conſequentiam contractus: cui enim permiſſum eſt antecedens, ſcilicet contractus, & conſequens, ſcilicet poſſeſsionem adipiſci. l. ad legatum. & l. ad rem. ff. de procurat.

Tutor nãciſci poſſeſsionẽ poteſt rei debitæ ſibi ante quàm eſſet tutor.

5 Item poterit ſibi ſoluere, quando debitum eſſet in pecunia. l. quoties. §. ſicut. ff. de adminiſtra. tutor, & ſic cenſuit ſenatu. Pariſ. pro Petro Seguier anno 1528. die 14. Decembris: ſed ſi res eſſet immobilis, requirerentur ſolennitates politæ in l. magis puto. ff. de reb. eor. & in l. ſi prædium. C. de prædiis minor. doct. in l. ſingularia. ff. ſi certum peta.

Tutor ſibi ſoluere poteſt debitũ in pecunia.

Et executor datus in teſtamento poteſt ſibi ipſi ſoluere: vt no. Io. And. in additio. ad Speculat. in titul. de inſtru. editio. §. nunc aliqua. verſi. 39. ſed pone. nec incidit in l. non dubium. C. de legat. Bald. ibi. & Paul. hoc refert. & ſequitur Dec. conſi. 243. vt elarior. colum. prima. in 2. dubio. in Regno tamen Franciæ quia hæredes ſunt ſayſiti, debet ab hæredibus executor petere, & accipere vt viſum eſt ſenatui pro hæredibus Charpentier cootra viduam executricem anno 1534. die 5. Maij. & ideo vſus eſt hoc verbo, *Declairons*: quia vt dixi, iſtæ donationes, à pupillis, tutoribus, & aliis adminiſtratoribus factæ, ſunt de iure nullius momenti. Ideo hoc declaratur hic: & declaratio ius nouum non conſtituit. c. fi. de decim. in 6.

An executor teſtamẽtarius poteſt ſibi ipſi ſoluere. Areſtum.

D'entre viſz.

GLOSSA II.

1 VT dooatiooes, quæ non valeot factæ tutoribus aut curatoribus: quia authoritatem in illis tutores præbere, tanquàm in re ſua non poſſuot. l. 1. ff. de authorita. tutor. Tutor autem datus eſt pupillo, vt eum tueatur, non vt eum ſpoliet. l. 1. ff. de tutel. §. tutores. illo titu. in inſtit. Secunda ratio, propter metum & reuerentiam, quam pupilli habent tempore tutelæ, ob ius tutelæ ipſius, vel adminiſtrationis: & hic metus & reuerentia

Rationes conſtitutionus prohibentis donationes fieri tutoribus.

ſufficiunt ad reſciſionem contractus.tex.iuncta glo.in l.4.§.quæ onerandæ.in verb.metu. ff. quar. rerum actio non detur.& tutor plenitudinem poteſtatis habet in pupillo,quia tutela eſt ius & poteſtas in capite libero.§.1.de tutel.in inſtitu.Bald.conſilio 376.ex his etiam in 5.volum. Tertia ratio eſt:quia aliàs tutores,& alii adminiſtratores ſuos pupillos,& hos quos regerent, ſpoliarent, vt multi faciunt:licet eos tueri debeant,& dicerentur tollitores,& non tutores:vt dicit Alberic.in l.1. ff.de tutel.facit l.1.de donatio.inter vir.& vxor. Quarta,in fauorem minorum eſt introductum ne decipiantur. l.1. ff. de minorib. Et iſtæ donationes non valent, etiam factæ aliis quàm tutoribus: etiam ſi nihil tangant hos adminiſtratores.l.tutor ad vtilitatem.ff.de adminiſtra.tutor.& l.fina.C. ſi maior factus. Nam à iure prohibitæ ſunt : licet non per hanc conſtitutionem. Imò ſi tutor illis præſtiterit authoritatem,tenebitur.per tex.in l.prima.in princip.ff.de tutel.& ratio.diſtrahend.vbi addidi,quia donare eſt perdere.l.filiusfa.ff.de dona.

Tutores tollitores.

Etiam non valebit acceptilatio facta per pupillum tutori,vel curatori,ſeu alteri adminiſtratori durante tutela:nec quidem ſtatim finita tutela. : ſed ex longo interuallo ſecus:quia ceſſat ratio huius text.arg l.ſi ventri.in fin.ff.de priuileg.credit.& l.1.§.quæ onerandæ.ff. quarum rerum actio non datur.Ibi : & in ſumma ſi incontinenti impoſitum quid ſit liberto,quod oneret eius libertatem,dicendum eſt exceptioni locum fore. Sed ſi poſt interuallum habet quidem dubitationẽ:quia nemo cogebat eum , vt promitteret : & qualitas iuncta verbo debet intelligi ſecundum tempus verbi.l.in delictis.§.1.ff.de noxal.actio.& ne officium ſit alicui damnoſum.l.ſi quis.ff.ſi quis omiſſ. cauſa teſta. dummodo fieret poſt redditas rationes , & reliqua. Poſſet tamen minor læſus poſteà reſtitui per l.1.ff.de minorib.

An acceptilatio à pupillo uel adulto facta tutori uel curatori ualeat.

3 Non valeret etiam ceſsio facta tutori,vel curatori:quia donationis vicem pleriſque habet.l.penul.& ſeq.C.mãd.dico in tract.de ceſsio.& transportib.hoc tomo:imò etiã fuit annullata donatio minoris facta tutori , licet poſt donationem minor fuiſſet profeſſus , & bona fuerunt adiudicata legitimis hæredibus per ſenatum anno 1512.die 27.Maij proſequente Guillelino Choarto.

Areſtum.

4 Limitatur hæc ordinatio in contractibus.nam poteſt tutor quemlibet contractum cum pupillo facere palàm,& bona fide:vnde ipſe tutor non prohibetur comparare ex bonis pupilli.l.cum ipſe.C.de contrah.emp.Bart.& alij in l.ſingularia.ff.ſi certum peta.Alex.in l.1.§.fuit quæſitum. in fi.ad Trebell.& iſta eſt communis opinio ſecundum eos. Et in ſocietate, quod valeat, concludit Socy.conſil.160.in 2.volu.nam cùm contractus ſit vltro citroque obligatorius.l.Labeo.§.contractum.ff.de verbo.ſignifi.& ſic ad vtilitatem vtriuſque contrehentis cedat,igitur de hoc non intelligatur text.hic, dicens *Au proffit de leurs tuteurs*. Nam eo ipſo videtur innuere tex. loqui in donationibus, & non in contractibus oneroſis , probat etiam hæc ordinatio : ibi : *par les donateurs , ou teſtateurs.*

Tutor poteſt emere à pupillo palàm & bona fide adhibitis ſolennitatibus.

5 Quod eſt verum,ſi duo ſint tutores,& ille qui non emit,præſtat authoritatem, quod poteſt.l. pupillus.§. item ipſe.ff.de author.tutor.Bartol.in l.tutor rerum.de adminiſtra.tutor.vbi poteſt retinere rem vendiiam alij,cum decreto & authoritate iudicis, pro pretio quod emptor non ſoluerat.doct.in dicta l.ſingularia.col.4.per l.1.C.quando decreto opus nõ eſt. & aduertat quod faciat hoc cum iudicis authoritate,& ſolennitatibus requiſitis,aliàs oneratur.

6 Secundò,quando hoc per ſe emeret,ſecus ſi per interpoſitam perſonam,quia tunc non bona fide videtur geſsiſſe rem.dicta l.pupillus.§.ſed & ſi.ibidem. & dicta l. non exiſtimo. Si tamen publicè emeret,& in ſubhaſtatione per interpoſitam perſonam, valeret : nam tunc cùm nulla ſubeſt doli ſuſpitio,qui per ſe poteſt,& per interpoſitam perſonam.l.1.C.de delaror.lib.10.& hoc expreſsè decidit in tutore Bal.conſi.347.Titius geſsit.in 4.vol.

Emere per interpoſitã perſonã quando tutor poſſit.

7 Tertiò,non habet locum,quando callide emiſſet, clàm fortè & non palàm, ſecus ſi palàm & bona fide.d.l.non exiſtimo.ff.de adminiſt.tutor.l.ſi in emptione.in fin.ff.de contrahend.empt. & dicta l.pupillus.gl.& doct.in d.l.ſi cum ipſe.de contrahend.emp.

8 Palàm,& bona fide cenſetur facere,quando contractus fit in præſentia amicorum.l.trãſactionem.C.de tranſact.Bart.in l.frater à fratre.col.antepenult.ff.de condict.indeb.& Bald. in l. Polla. C.de his quib.vt indig.vel in præſentia iudicis.l.bonorum.C.qui admit. & l. ſi infanti. in fin. de iure deliber.doct.in l.de pupillo.in fin.princ.ff. de noui oper.nunciatio. Iaſ. & alij in l. ſingularia. ff.ſi cert.petat. poſſet tamen minor reſtitui ſi læſus fuerit , & facilius in his contractibus , ſicut in aliis beneficio minoris ætatis:ſed valeret contractus palàm & bona fide initus , vt per totum titulum ff.de minorib.d.l.non exiſtimo. ff.de adminiſt. tutor. Et ſcripſi in rub.de reſt. & releuam. in hoc Tomo.

Quãdo palã et bona fide quid fieri dicatur.

9 Item limitatur iſte text.ſi minor factus ætatis legitimæ, id eſt maior 25. annis , approbauerit illum cõt actum,vel donationem.l.pupillus.§.item ipſe.ff.de auct.tuto.& in l.fi.C.ſi maior factus. Sed valebit illa donatio à tempore approbationis non antè,quia eſt nulla donatio,ob id non poteſt conualeſcere.l.quod in initio.ff.de reg.iur.& duo extrema non ſunt habilia.vt per Bart.in l.ſi is qui pro emptore.ff.de vſucap.vide quæ ſcripſi in procem.ordina.

Ratihabitio poſt 25. an noscõfirmat donationẽ.

10 Et ideo fructus,quos interim tutor recepit,nõ lucratur,niſi de nouo donentur,quia hic tex. dicit donationem nullam,& nullius effectus.ergo nõ lucrabitur fructus tutor:quia ex nullo quis nihil conſequi poteſt.& quia vult nullum effectum habere:vt dico in glo.vl.intr. per l. 4.§. condemnatum.ff.de re iudi.l.quotiens.qui ſatiſd.cogant.

Fructus donationis factæ tutor nõ lucratur.

On

Ou teſtamentaire.

GLOSSA III.

E R G O teſtamentum factum ab adoleſcente, licet ſit validũ poſt 14. annos: in maſculo, poſt duodecim in fœmina. l. qua ætate. ff. de teſta. & in §. 1. quib. non eſt permiſ. face. teſta. tamen ſi in illo eſt inſtitutus tutor, vel curator, non valebit inſtitutio. Nec ratione huius teſtamenti poterit tutor obtinere hæreditatem: quia hîc prohibetur, nam per impreſsionem & metum factum cenſetur d. l. 1. ff. quar. rerum actio non detur.

Teſtamentũ ab adoleſcẽte in fauorẽ tutorũ factũ non valet.

Idem dicerem in donatione cauſa mortis: vt in l. 2. ff. de leg. 1. vbi doct. diſputant, nunquid donatio cauſa mortis æquiparetur contractibus, vel vltimis voluntatibus: ſed hîc non eſt neceſſe pertractare, quia & diſpoſitio inter viuos, & teſtamentaria prohibetur, ergo & donatio mortis cauſa, & hoc exprimitur in conſtitutione Imperatoris.

Donatio cauſa mortis tutori facta non valet.

Idem in legatis, vt non debeantur tutoribus, quia legatum donatio eſt. §. legatum. de legat. in inſti. quæ eſt hîc prohibita, etiam in codicillis facta, cùm ſit eadem ratio: & quæcunque donatio teſtamentaria prohibetur, ergo & in codillis facta. Nam lex Cornelia de falſis teſtamentaria habet etiam locum in codicillis. l. diuus 1. & l. impuberem. ff. de falſ.

Hæc ordinatio locũ habet in legatis.

Item pupillus inſtitutus hæres non poteſt reſtituere hæreditatem tutori ſuo ſine iudicis authoritate, quia non poteſt eſſe in re ſua author. l. 1. §. fuit quæſitum. ff. ad Trebell. nam hoc ad vtilitatem etiam tutoris fit, cùm in eum tranſeant actiones: vt ibidem in princip. ſcribitur. & in titul. de fideicommiſſar. hæredita. in inſti. declarant doct. in l. ſingularia. ff. ſi certum peta. & egregius Bello. in lib. ſupputa. 3. cap. 14. & ſeq. de quo alibi ſcripſi. Et quia in hac reſtitutione poſſet eſſe donatio, quia pupillus poſſet non retenta quarta, ſuo tutori reſtituere, ob id prohibetur in d. l. 1. imò ſi reſtitueret, etiam cum iudicis authoritate, & non retineret quartam, poſſet poſteà eam petere. l. penulti. vbi doct. C. ad Trebel.

Reſtitui hæreditas non poteſt à pupillo tutori fideicommiſſa ſine iudice.

Qui ſeront cy apres faites.

GLOSSA IIII.

E R G O non comprehendit factas ante hanc legem: quia hic tex. dicit decetero, *Cy apres,* ergo præterita non comprehendit, ſicut lex non extenditur ad præterita. l. leges. C. de legib. c. ſi. de reſcri. tamen vt dixi de iure anteà prohibebãtur ratiouibus ſupra deſcriptis. Ideo donatio ante hanc ordinationem annullaretur de iure, ſed non in vim huius ordinationis, quæ eſt iuris declaratoria, vt ſuperius dictum fuit: & leges ad futura & non ad præterita trahuntur. l. leges C. de legib. & c. ſi. de conſtuu.

Hæc cõſtitutio non comprehẽdit donationes factas ante eã.

Par les donateurs.

GLOSSA V.

E R G O ſi fiant ab aliis, valent: vnde ſi mater pupilli det tutori filij ſui, valebit donatio, nec hîc annullatur, niſi donatio filij in fauorem ſui tutoris, quia in alia perſona non habent locum rationes tex. & quia iſte tex. in minore loquitur, & non in maiore, & in pupillo, non in alio. & vbi tex. in vna perſona loquitur, non extendinir ad aliam. l. 1. ff. de conſtitu. princip. nec effectus eſt ob hæc tutor inhabilis ad recipienda dona, niſi ab ipſo pupillo, quem regit, aliàs ſuum officium eſſet ſibi damnoſum. cõtra l. ſed ſi quis. ff. quemadmod. teſta aper.

Ab aliis quã enumeratis in hac ordinatione donationes factæ valẽt.

Et ſic non haberet locum in ſubſtitutionibus pupillaribus vel fideicom. quia non fiunt a pupillis, tutoribus. Et ſic requiritur, quòd ſint factæ a donatoribus, tutoribus. Et vbi verba non conueniunt, nec diſpoſitio. l. 4. §. toties. ff. de damno infecto. Et quia ſuperiores rationes deficiunt in his, igitur & diſpoſitio, vt dixi: & eſt potius diſpoſitio teſtatoris quam filij pupilli. l. Papinianus. §. ſed nec impuberis. ff. de inofficio. teſt. & eſt prouiſio patris, magis quàm donatio filij. in l. patris. ff. de vulg. & ſic ſubſtitutio valebit vel fideicommiſſum. c. ſi pater. de teſt. vbi doct.

Subſtitutiones pupillares an valeant.

Tamen ſi donaretur conſanguineo tutoris, filio fortè, aut filiæ, vel nepti tutoris à pupillo, etiam non valebit donatio, quia fieret fraus de perſona ad perſonam. l. pupillus. §. ſed & ſi per interpoſitam. ff. de adminiſtra. tutor. Et ita in ordinatio. Imperator. exprimitur. & doct. in l. fraus ff. de legib. & in reg. quæ in fraudem. de regu. iuris in 6.

Cõſanguineo tutoris donatio facta non valet.

Ou teſtateurs.

GLOSSA VI.

E T ſic non valet teſtamẽtum, in fauorem curatoris, vel aliorum adminiſtratorum, ab adoleſcente factum, quia nõ liberè videtur factum, vt decet. l. 1. C. de ſacroſanct. eccleſ. l. 1. & per totum. ſi quis aliquem teſtat. prohib. quamuis ſi alius non prohibitus fuiſſet inſtitutus, valeret. per l. qua ætate. ff. de teſta. imò etiam nõ valeret donatio tutori facta inter viuos, ſi fieret in teſtamento, vt fieri poteſt, etiam contractus l. hæredes palam. §. ſi. ff. de teſta.

Teſtamẽtũ in fauorẽ adminiſtratorum factum non valet.

Au proffit de leurs tuteurs.

GLOSSA VII.

Contractus facti cum pupillo quãdo valeant.

ERGO ad vtilitatem pupillorum valebit etiam ſine authoritate tutoris, quia hoc eſt introductum in fauorem pupillorum, ne decipiantur, & bonis ſuis priuentur, igitur in fauorem ipſorum valebit, quia vtilitatem ſuam facere poſſunt. §. 1. de authori. tutor. in inſti. l. non eo minus. C. de curator. gl. in l. 2. ff. de acceptil. vt ſcilicet alius ei obligetur, non ipſe. l. obligari. ff. de actio. & oblig. niſi vbi ex re naſcitur actio. l. furioſus. ibid. & ſuperius in glo. 2. dixi hic non contineri contractus.

Donatio vtilis pupillo facta tutori valet.

Imò ſi tutor haberet ex hoc vtilitatem, & pupillus etiam, hoc valeret, quia hic dicit, *Au proffit de leurs tuteurs*, ergo ſi commodum eſſet commune, valeret, nec contineretur in iſta lege: quia non vult iſte tex. prohibere vtilitatem pupilli, ſed augere: & contrarium operaretur effectum, ſi pupillo acquiri non poſſet. quod eſſet contra l. legata. ff. de lega. 1. nec pro parte valebit actus, & pro parte non: ideo ſi tutor daret ſua bona pupillo, ſi ei daret centum aureos, illa donatio pupilli facta tantùm cum authoritate alterius tutoris, curatoris vel iudicis valeret ſi magis eſſet ad vtilitatem pupilli, quàm curatoris, per iſtum texte. quia fortè bona tutoris valent mille.

Mutuum tutori à pupillo quãdo fieri poſſit.

Si tamen pupillus mutuaret ſuam pecuniam tutori, vel tutor acciperet mutuo pecuniam ſui pupilli, ſi palam & bona fide faceret, obligaretur tutor ex ſua ſcriptura. per text. in l. non exiſtimo. ff. de adminiſt. tutor & melius in l. quoties. §. non tantum. ibidem. Et tunc ceſſat exceptio non numeratæ pecuniæ, etiam ante biennium, quia non eſt veriſimile quòd ſcripſiſſet ſe accepiſſe, ſi verum non eſſet arg. l. fi. C. arbit. tutel. Iaſ. & Purpurat. in l. ſingularia. ff. ſi cer. pet. ſcripſi in tract. de chirograph. recognit. in 1. Tomo. ſi autem clàm recipiat, prædo dicitur, & teneretur ad reſtitutionem, & in pœnam incideret arg. l. Pomponius. §. ex facto ff. de acqui. poſſeſ. vbi Ange. no. & glo. in l. actio. & l. actione. & l. ſi tutor. ff. de tutel. & rationi. diſtrah. Socy. cõſi. 259. in pręſenti. col. 3. verſi. Quarto. in 2. vol. vide doct. in d. l. ſingularia.

Curateurs, Gardiens, Bailliſtres.

GLOSSA VIII.

Bailliſtre et gardié quis dicatur.

LICET iſta vocabula videantur ſynonyma; tamen ex conſuetudine aliquarũ prouinciarum, bail, reſpicit nobiles, nam cùm nobili defertur tutela ſui cõſanguinei, ipſe vocatur communi idiomate bailliſtre, quia ſolent iſti tutores nobilium in pluribus locis facere fructus bonorum pupilli ſuos, poſtquàm eum aluerint, debitaque ſoluerint. Et ſic cõſuetudo vocat bailliſtres per effectum ſequẽtem, quòd ex ipſis multi pupillos ſuos *bell-tres* & pauperes faciant, vt quidam dicunt. Multi alij vocant *gardiens*, hoc pro conſuetudine locorum melius cognoſcitur: nam Pariſ. Guarde, vocatur inter patrem, & matrem, auum, auiam, & ſuperiores in recta linea, inter verò collaterales, dicitur, bail, vnde frater dicitur *bailliſtre au frere*, & idem in patruis & aliis, & inter extraneos tutor: tamen quoad effectum omnes iſti ſunt tutores, & hoc vt dixi intelligitur, & accipitur pro diuerſitate locorum, vt docet Chaſſa. in conſuetud. Burgund. in rubric. *des enfans de pluſieurs litz*. §. 4. glo. *bailliſtre*, & donatio facta iſtis, vel alicui ipſorum prohibetur hic.

Garde quid.

Cuſtodienti perſonã non valet donatio.

Imò per hoc verbum *Gardiens*, dixi etiam cuſtodienti perſonam nõ valere donationẽ factam à cuſtodita perſona: vnde cùm in capitu. cùm locum. de ſponſal. dicatur, quando agitur ſuper matrimonij fœdere, debet cuſtodiri mulier in loco tuto. ſi iſta filia minor cuſtodita daret cuſtodi, nõ valeret per hunc tex. quia ratione metus videretur facere. l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerũ actio non detur, idem ſi carceri mancipatus daret commentarienſi, quia cuſtodi à cuſtodito non valet facta donatio hic: quod eſt notandum, nec etiam valeret ſi cuſtoditus daret apparitori cum cuſtodienti. doc. in l. qui in carcerem. ff. quod metus cauſa. per iſtum tex. *gardiens*. & quia rationes prædictæ in his locum habent.

Et autres leurs adminiſtrateurs.

GLOSSA IX.

De quibus adminiſtratoribus intelligenda hæc conſtitutio.

1 SIVE ſint adminiſtratores perſonæ, ſiue bonorum: cùm hic tex. loquatur de adminiſtratoribus indefinitè, & indefinita æquipollet vniuerſali. l. ſi pluribus. ff. de leg. 2. cap. vt circa. de elect. in 6. & iura loquentia in tutore, habent locum in quolibet adminiſtratore, quãdo in illis eſt eadem ratio: vt probatur in l. ſi in emptione. §. fi. ff. de contrahend. emp. vbi, tutor rem pupilli emere non poteſt. idque porrigendum eſt ad ſimilia, id eſt ad curatores, procuratores & qui negocia aliena gerunt. Bart. & alij in l. ſingularia. ff. ſi certum petatur. & Alexand. in l. principalibus 7. fallen. Ibidem. doct. in l. præſes. C. de trãſactio. & verbum, miniſter ſeu adminiſtrator comprehẽdit omnem gubernatorem. Archi. in c. præſenti. in fi. de offi. ordi. doc. in cle. 1. de reſcri.

Regula ut non valeat donatio cũ limitationibus & amplia.

2 Regula ergo eſt non valere donationem vel aliam diſpoſitionem minoris, factam ad vtilitatem tutoris, vel curatoris, ſeu alterius adminiſtratoris per rationes in glo. 2. ſcriptas ſuperius.

3 Idem in teſtamento, donatione cauſa mortis, legatis, & fideicommiſsis, vt ſuperius dixi in gl. 3.

4 Idem in procuratore, qui mandato domini adminiſtrat. l.1.ff. de procurator. quia rationes ſupradictę, vel ſaltem vna illarum habet locum in iſtis, & quia adminiſtratores vocantur.

Donatio procuratori an valeat.

5 Idem declaratur in ordinatione Imperatoris, in donatione facta filiis, vel filio adminiſtratoris, ſeu vitrico, nouercæ, vel concubinæ iſtius adminiſtratoris, & multò fortius ſi illius vxori. arg.l. penul.C.de in ius vocand. & quia maritus & vxor dicuntur vna caro.l.aduerſus.C. de crimi. expil.hæredit. & idem ſi per interpoſitam perſonam vtilitas perueniret ad tutorem vel adminiſtratorem. vt in glo.5.ſuperius docui.

Vxori tutoris concubinæ vel filio tutoris non poteſt donari à pupillo.

6 Idem dicerem ſi daret famulo tutoris in compenſationem ſeruitij facti à tutore ipſi pupillo, quia domino dare videtur, ſi tantùm haberet de ſalario ſoluere: & breui non valet donatio in
7 omnibus perſonis, per quas emolumentum ſentiret tutor, vel adminiſtrator. † Et habet locum hæc ordinatio tam in donatione bonorũ mobilium, quàm immobiliũ: quia per immobilia peruenire poſſet pupillus ad paupertatem, & quia pecunia donaretur, quæ omnes res æſtimat.l.ſi ita.ff. de fideiuſſorib. ideo habent locum rationes præſcriptæ, quamuis Imperator in.d.ſua ordinatione loquatur de bonis immobilibus, & in terris Imperij prohibetur donatio immobilium, facta à pupillo tutori, & alteri adminiſtratori, ſed non donano mobilium. Diuerſum eſt in iſta ordinatione, quæ generaliter loquitur, *toutes diſpoſitions*, ergo generaliter intelligetur.l.1.§.& generaliter. ff.de lega. præſtand. & bonorum nomine comprehenduntur tam mobilia, quàm immobilia. l. bonorum.vbi dixi.& in l.mobilium.ff.de verb.ſigni.

Donatio facta famulo tutoris in compenſationem ſeruitiorum non valet.

8 Etiam ſi donaret in præſentia amicorum, cùm hîc generaliter prohibeatur: & præſentia ami-
9 corum tollit ſuſpitionem, quæ aliâs eſſet.l.tranſactionem.C.de tranſactio. Sed non tollit hãc prohibitionem, imò nec poſſet donare tutori, vel alij hîc prohibito, etiam in præſentia iudicis, cùm hîc prohibeatur non poteſt iudex huic articulo derogare, quia inferior non tollit legem ſuperioris, maximè prohibitiuam.l.1.C.ne fideiuſſor. dotium dentur.cle. ne Romani. de elect. alias nunquàm haberent locum conſtitutiones, vel ordinationes prohibentes aliquid fieri. contra l. nemo.vbi doct.ff.de leg.1.niſi iudex ex magna cauſa approbaret, quia fortè eſſet vtile pupillo, vel aliâs.vt in l.ſi hominem.ff.manda.vide infrà in 6.limitat.

Etiam ſi donatio facta ſit in præſentia amicorum non magis valet.

Iudex non permittit donare tutori à pupillo.

10 Limitatem non procedere, quando finita cura, & eo exiſtente maiore donaret. Cùm hîc prohibeatur donare adminiſtratori. Et tunc ille non adminiſtrat. Et qualitas iuncta verbo debet intelligi ſecundum tempus verbi.l.In delictis.§.ſi detracta.ff.ſi de noxal. Alioqui officium eſſet alicui damnoſum.contra.l. ſi quis ex ſignatoribus.ff.quemadmod.teſta aperiant.& ceſſat ratio huius conſtitutionis: vt ſcripſi ſuprà, in glo.2. quod eſt verum ex interuallo: vt ſuperius ſcripſi.

Limitationes ad hanc ordinationẽ quibus caſibus valet donatio.

11 Secundò non procedit in patre ſubſtituente tutorem pupillo: vt ſuperius dixi in glo.5.

12 Tertiò, quando vtile eſſet pupillo, vt ſuperius docui in gl.7.

13 Quartò, quando factus maior approbaret. Dixi in gl.2.ſuprà.

14 Quintò, non haberet locum in maiore donante ſuo adminiſtratori, niſi aliâs reprobaretur à lege, vtpote ſi æger donaret medico durante infirmitate, non valeret.l.medicus. ff.de var.& extraord.cognitio.vel ſi eſſet prodigus, furioſus, vel demens, tunc non valeret donatio illorum, non quòd hîc prohibeatur, ſed à iure: nam hæ perſonæ de bonis ſuis diſponere non poſſunt.l. is cui bonis.ff.de verbo.obli.& idem in aliis qui curatorum ope iuuantur.l.Fulcinius.§.planè.ff.quib.ex cauſ.in poſſeſ.eatur.

15 Sextò, non procederet tex. quando hoc fieret cum authoritate iudicis ex aliqua cauſa. vt probat Ioan.Durant.in tract. de arte teſtandi, cautel.1.arg.l.ſi furioſi.C.de nupt.vbi Bal.ſed hoc vt ſuperius dixi in hac gloſ. ex maxima cauſa, & iuri conueniente non aliâs: nam regulariter non poteſt minor donare, etiam cum decreto.l.fi.vbi etiam Bal. C.ſi maior fact.alienat.quem text.ſingul.not.Barba. conſil.60.illud.col.18.verſic. capio aliud dubium.in 3. vol.vbi dicit dictam donationem nullam, etiam ſi minor iurauerit, & idem firmat in conſil.69.illud.col.5.Ibidem.vbi allegat Bal.in l.1.C.ſi aduerſ.donat.& idem Barba.conſil. 41.immortalem.in 4.volu. vbi conſulit de ſtatuto prohibente minori contrahere, vt non poſsit donare, etiam cum authoritate iudicis.

Donatio cũ authoritate iudicis facta adminiſtratori an valeat.

16 Septimò, non procedit e contrario, nam tutor vel alius adminiſtrator poteſt donare ſuo pupillo, quia pupillus & minor prohibetur tantùm, ne rem ſuam faciat deteriorem.§.1.de authori.tutor.ſed meliorem facere poterit. Ideo poterit tutor donare ſuo pupillo. Quia non prohibitum, ergo permiſſum.l.cùm prætor.ff.de iudic. & ſuperius dixi in glo.7.

Adminiſtrator, tutor pupillo donare poſſunt.

17 Octauò, non habet locum ſi filius iuſſu patris donauerit, aut illius voluntate, quia tunc pater donare videtur.l.Modeſtinus.§.quod filiusfamil.ff.de donatio.Socy.conſi.114.in fi.vol.1.quod eſt verum ſi ex bonis patris donaret: ſecus ſi filius bona donaret aduentitia: nam illa donatio reprobaretur hîc eadem ratione.

18 Nonò, iſte tex non haberet locum in filio donante patri, quia ceſſant rationes ſupradictæ, & non minus debetur à natura filiorum hæreditas patribus, quàm patrum filiis.l. nam & ſi parentibus.ff.de inofficioſ.teſta.tum etiam quia pater non dicitur propriè adminiſtrator filij, ſed pater, lex tribuit ei adminiſtrationem bonorum aduentitiorum filij.l.cùm oportet. C. de bonis quæ liber.& non eſt veriſimile quòd pater eum cogat donare, vel quòd velit ſpoliare ſuum filium, cùm eum ditare cupiat, licet multi inhumani patres hoc faciant.

An à pupillo donatio patri facta valeat.

19 Vnde licet doct. ſint in hoc contrarij, quando filius donat cauſa mortis patri, an pater ei conſentire poſsit, & dicunt generaliter hoc poſſe, dando ei poteſtatem donandi, quibus velit, tũc

Pater filio ſibi donanti an poſsit cõſentire.

& patri donare poterit,diuerſum eſt,ſi conſentiret tantùm, vt eidem patri donaret, tunc non valeret.& ita conſuluit Dec.conſil.245.in cauſa.col.2.& allegat Socy.item tenere conſil.112.multùm abundè.col.2.in 3.vol.& Corneus conſil.242.circa primum.col.2.in 4.volu.ſed non faciunt dubium an filius dare patri poſsit,& dicerem ex cauſa emancipatũ filium poſſe.Sed quãdo rationes, vel vna ex ſupradictis rationibus haberent locum in eo,tunc annullandam donationem maximè inter viuos per identitatem rationis,vt doct.dicunt in authẽ.quas actiones.C.de ſacroſanct.eccleſ.

Donatio minoris loco pio valet.

20 Decimò,non procedit in minore 25.annis.ſed maiore 14.qui ſi donauerit pio loco, dum ibi cuſtodiebatur profeſsionis voluntariæ faciendæ cauſa,tunc valebit.glo.in l.ſi quis Titio.ff.de leg. 2.Bald.in l.generali.C.de ſacroſanct.eccleſ.Panor.& alij per illum text.in c. relatũ 1.de teſtam. & Alex.conſi.105.viſo.col.3.in 4.vol.plenè Ludouic.Ro.in repet.authen.ſimiliter. C.ad legẽ Faleid.

An negociorum geſtori donatio facta valeat.

21 Vndecimò,non procedit in negotiorum geſtore, qui adminiſtrat negocia ſine mandato domini.per totum titu.ff.de nego.geſt. quia bona fides non debet ei obeſſe in adminiſtrando negocia abſentis,ſecus ſi præſentis adminiſtraſſet negocia,& ſic ſciente pupillo:quia tũc poſſet habere locum aliqua ratio ex prædictis,quod non habet,quando ignotantibus minoribus adminiſtrant: alioqui nullus vellet illorum negocia gerere,& officium illorum qui gererẽt,eſſet eis damnoſum, & pupilli bona periclitarentur.Ideo vtile eſt in hoc caſu , quòd poſsit donare tanquàm alteri extraneo.{Et iſte tex.intelligi debet in his qui aliàs prohibẽtur a iure donare,ſecus ſi eis eſſet promiſſum,& intelligitur de adminiſtratoribus neceſſariis,vel dandis, ſecus ſi quis ex voluntate gereret negocia alicuius,alioqui nullus inueniretur, qui negocia alicuius adminiſtrare vellet , ſi incapax fieret ob hoc,quòd eius ex charitate tractat negocia,quod eſſet à iure diuino reprobatum & differentiam tradit Iuriſc. inter adminiſtratorem neceſſarium , & voluntarium , in l. qui erat.ff.famil. hercif.& ibi Bal.maximè in maiore & valente donare.}

Præceptori donari non poteſt à minore.

22 Duodecimò,non comprehenderetur præceptor, qui non adminiſtrat negocia domini , ſed docet & inſtruit.l.quibus.ff.de verbo.ſignific. Tamẽ ratio videtur eſſe in eo,ſcilicet metus,& libera debent eſſe iudicia,& diſpoſitiones.l.1.C.de ſacroſanct.eccleſ.Procuraret enim præceptor, vt pupillus valetudine affectus ei omnia bona donaret,& priuaret parentes & conſanguineos bonis,ob id res eſſet mali exempli,vnde putarem non valere:quia hic tex.dicit, *Gardiens* , & præceptor cuſtodit,& tuetur perſonam pupilli, ob id & res illius cuſtodire debet conſanguineis , ad quos lege peruenturæ ſunt,niſi diſponeret quòd vult præceptotem ſuum compenſare de tali re,arbitrio tamen boni viri : nam præceptor iuſtè eſt compenſandus.l.Aquilius Regulus .ff.de donatio.cùm in officiis charitatis primo loco illis teneamur obnoxij,à quibus beneficium nos cognoſcimus recepiſſe.c.cùm in officiis.de teſta.glo.in l.fi. C. ſi maior factus.Ob id arbitrio iudicum relinqueretur in hoc caſu,vt ratione moderatę compenſationis donatio approbetur.per d.l.Aquilius.& §.eadẽ. quib.ex cauſ.manumit.licet l.cum plures. §.fi.ff.de adminiſtr.tutor.& donatio remuneratoria eſt quoddam genus permutationis.l.ſed & ſi lege.§.conſuluit.ff.de peti.hæredi.

Modici donatio facta valet à pupillo.

23 Vltimò,limitarẽ quãdo pupillus ditiſsimus modicum tutori donaret : de modicis enim non curat prætor.l.ſcio.ff.de in integ.reſti.d.l.cum plures.in fi.de admi.tuto. alias limitationes poteris hic addere.

Eſtre nulles & de nul effect & valeur.

GLOSSA VLTIMA.

Confirmata donatio nõ retrotrahitur.

ET ſic iſtæ minorum diſpoſitiones ſunt nullæ,& nullius effectus & valoris , adeo quòd confirmatæ poſteà non prodeſſent:quia quod nullius eſt valoris approbari non poteſt. regu.non firmatur.de reg.iu.in 6.& ideo dixi ſuprà in glo. a. tutorem non lucrari fructus,ex illa donatione nulla. Sed verum eſt quòd non trahitur retro ad diem donationis, ſed valebit à die confirmationis tãtùm,& approbationis. per l.fi.C. ſi maior factus. {Item iſte donatarius non poſſet petere ſe manuteneri in poſſeſsione rei donatæ, alioqui effectum haberet hæc donatio,quod prohibet iſte tex. & quamuis ex inutili contractu transferri poſsit iure poſſeſſio.l.1.§.ſi vir.ff.de acqui.poſſe.hoc tamen non procedit,quando ex illo contractu nullus effectus oriri poſſet,lege hoc prohibẽte,vt hic, alioqui fieret contra legem,& non ſeruaretur lex,& tamen exactè leges ſeruandæ ſunt.l.leges.C.de legib.}

Praxis ad donationem hãc annullãdam uel declarandam nullam.

Quæro cùm iſte contractus ſit nullus, quomodo agi debet? Reſpon. videtur quòd coram iudice,ad declarandum illum actum nullum:vt dicitur in l.& eleganter.ff.de dolo.

Sed contrarium ſeruat praxis Franciæ,videlicet,vt pupillus impetret literas Regias à cancellaria, in quibus narret ſe dediſſe talem rem ſuo tutori, vel adminiſtratori id temporis quo erat minor,& is erat eius curator & adminiſtrator,ideo ſupplicat vt concedatur ei petere declarari dictã donationem nullam,& quatenus de facto proceſsit caſſari,& annullari,& rem donatam ſibi reſtitui:hoc Rex ei concedit, & literæ diriguntur iudici Regio domicilij vtriuſque,ſi eius ſint. vt dixi in tract.de reſciſio.contract. vbi alia vide {ſuprà eo.Tomo. Si verò donatarius rem donatam petat à donante,vel eius hærede,tunc poterit excipere arg.l.metum mag.§.ſed quod prætor.ff.quod metus cauſa.}

Alia nunc, vt reliquas ordinationes proſequar,miſſa faciam,de his tamen Deo optimo Maximo gratias agens immenſas. Amen.

TRACT

TRACTATVS

DE DONATIONIBVS INSINVANDIS.

Que toutes donations ſeront inſinnées.

1 CVM hîc de inſinuationibus loquamur, vidẽdum eſt, quid ſit inſiouatio? Reſpond. quantum ad materiam attinet, eſt donationis factæ & ſcriptæ coram iudice competente rite facta exhibitio, ſeu intimatio. Licet de Canaro io tract. de inſinuatio. aliter definiat. Et aliam definitionem dedi in-
2 ſinuationi nominationum. in tracta. de nominatio, quæſt. 14. † Primò in definitione dicitur donationis, quia de iure cõmuni donatio vltra quingentos aureos facta ſolùm inſinuationem requirit, per l. ſancimus C. de donatio. Et ſic iſta ordinatio eſt partim ſecundum ius commune, partim præter ius, videlicet quia conſuetudo inualuerat in Francia contra ius commune, eo quòd nulla inſinuabatur donatio quantumcumque magna. Ideo etiam multæ clandeſtinè fiebant donationes, & poſteà res donatæ vendebantur, & emptor ſic fraudabatur, vnde neceſſe fuit per hanc conſtitutionem prouidere, qua ſtatuitur vt non ſolùm donationes excedentes quingentos aureos inſinuentur, ſed omnes donationes: vt dicitur in princip. huius ordinat. *Toutes donations.* De hoc verbo dixi in §. 1. in glo. 1. tract. de liter. obligator. in 1. Tomo conſtit. Regiar. {Et quia per hanc conſtitutionem præcluditur via malignãdi. l. quæſtionem. C. de fideiuſſo. & æquum eſt fraudibus & malitiis hominum obſtare. l. in fundo. ff. de rei vend. c. ſedes de reſc. ideo æqua eſt hæc conſtitutio: & ſic concludit Bal. in ſimili ſtatuto in conſil. 184. municipale. col. pen. in 5. vol.}

Inſinuatio quid.

Inſinuatio qua de iure requirebatur.

3 Factæ, in definitione ſcribitur, quia ea quæ non eſt inſinuari non poteſt. Ideo requiritur quòd facta ſit. arg. l. decem. ff. de verb. oblig. §. ſeruus. de capit. diminut. in inſtit. & quòd ſit perfecta. l. nominis. in fin. ff. de verbor. ſignific.

4 Scriptæ, etiam ponitur, quia in donatione hac inſinuanda requiritur ſcriptura: vt inferius dicetur artic. 2. & tertio. cum in acta redigi debeat. l. ſancimus. & l. penult. C. de donat. quod nõ poſſet fieri niſi eſſet ſcripta, licet de iure non requiratur, quia ſufficit pacto nudo donare. l. ſi quis argentum. §. penul. C. de donat. & §. fin. vbi gloſſ. in authen. vbi fiant pignor. colla. 5. nec crederetur parti donationem factam aſſerenti, ſi de ea non conſtaret, nec donatio poſſet per teſtes probari: cùm illius inſtrumentum regiſtrari debeat vt hic, & ideo requirit ſcripturam. Bald. in l. 2. C. de
5 edendo. † Si tamen aliquis coram teſtibus donauerit alicui præſenti bona ſua, tunc is donatarius poterit vti praxi conſcripta. in cap. ſignificauit. de teſtib. vt citetur donans coram iudice, & interrogetur, ſi donauerit: & ſi dicat ſe donaſſe, conſcribetur ſua donatio, & donatarius petat eam ſic inſinuari, & in acta redigi, vt probet: vt ibi. & ſi neget citabuntur teſtes, & donatarius petet vt audiantur, & de hoc fieri ſibi inſtrumentũ ad æternã rei memoriam, & iudex audiet teſtes, & rediget in monumenta, & in ſcripturam publicam. Et tunc poterit inſinuari, quia iam eſt in regeſtris poſita. Vel ſi ſemel ſit facta donationis ſcriptura, & ea inſinuata, ſi poſteà amiſſa fuerit, poterit poſteà per teſtes probari. per tex. in l. teſtium. in fi. C. de teſtib. & doct. in authen. ſi quis in aliquo. de edendo. {Et ſic non currit tempus ad inſinuandum, quandiu donatio in ſcripturam redigi poteſt, & donec fuerit conſcripta, nec poteſt imputari donatario, cur eam non inſinuauit, quia non ſtetit per eum, ſed per donantem, qui forte noluit inſtrumentum ſibi concedere, ob id donatario non eſt imputandũ. l. in iure. ff. de reg. iur. ſi tamen aliquis donauerit domum coram teſtibus, & dixerit de hac donatione velle fieri inſtrumẽtum, antequam fiat, poſſunt partes pœnitere, quia non eſt completa nec perfecta donatio vel contractus. l. contractus. & ibi Bal. & Paul. Caſtren. C. de fide inſtrumentorum.}

Donatio requirit ſcripturam.

Donatio nõ ſcripta inſinuari quomodo poterit.

Coram iudice, ergo coram apparitore vel notario fieri non poteſt inſinuatio, quia non dicitur iudex. vt in cap. forus. de verb. ſignific. nec requiritur citatio partis ad faciendam iſtam inſinuationem, cùm ea etiam inuita fieri poſſit, ergo & abſente, & non vocata. l. qui inuitis. ff. de reg. iur. Bal. in authen. eodem curſu. in prin. C. de donat. ante nup. & in l. illud. col. 3. C. de ſacroſanct. eccleſ.

Inſinuatio partis nõ requirit præſentiam.

Competente, Quis dicatur competens, reſpon. de iure. in vrbe Roma. Magiſter cenſus, in ciuitatibus aliis defenſor ciuitatis. l. conſulta. l. teſtamẽta. & l. omnium. C. de teſta. l. repetita. de epiſc. & cler. l. in hac. eo. dicam art. 1. & dico competẽte, quia iudex competens adiri debet. l. 1. ibi, aditus iudex competens. C. de præd. mino. l. bonorum. qui admitti. & quamuis Bar. in l. Modeſtinus. de donatio. dicat inſinuationem poſſe fieri apud quemcumque iudicem, etiam cui non ſubeſt donator, nec res donata: tamen contrarium eſt verũ per text. in l. ſecundum diui. C. de donat. Imol. in d. l. Modeſtinus. & Guido conſil. 57. omiſſa tex. in auth. vt non fiant pigno. §. illud. vbi glo. colla. 5.

Cõpetens iudex quis dicatur.

Rite facta, quia in iudicio fieri debet, & alia ſolemnia interuenire, quæ inferius tractabo.

Exhibitio ergo donatio. intimari debet, & exhiberi coram iudice: & iſta exhibitio vocatur inſinuatio, de qua in hoc tract. dicetur. & tex. iuncta glo. in l. ſancimus. C. de diuerſ. reſcript. dicit originalia inſinuentur, & gloſſ. exponit, id eſt, in iudicio oſtendantur, & publicentur: alia inferius dicentur. Hactenus de prima quæſtione.

Noua

Nous voulons que toutes donations.

Articulus primus.

GLOSSA I.

Inſinuationem quæ requirant.

1 QVAE requirant inſinuationem? hic tex.reſpondet, *toutes donations*, donationis enim verbum ſimpliciter loquēdo omnem donationem comprehendiſſe videtur, ſiue mortis cauſa, ſiue nō mortis cauſa fuerit.l.alienatū. §.1.ff.de verb.ſignific.vbi multa ſcripſi. Sed non hic mortis cauſa donationes comprehenduntur, vt inferius dicetur.

Rationes cur donationes inſinuari debeant.

2 Rationes quatuor deſcribit Ioan.Andr.in addit.ad Spec.in tit.de inſtrumen.editio. §. porro. verſic.donatio.quare hæc inſinuatio fieri debeat.

3 Prima eſt, vt inter inſinuationem & donationem poſsit deliberare donans, an ſibi expediat donationem perficere.tex.in authen.de appella.poſt princ.ver.vt liceat.colla.4.ergo ante inſinuationem non eſt perfecta donatio.

4 Secunda, vt iteratio actus oſtendat mentis perdurationem.C.de plus petitio.l.vna.Sicut dicitur de geminato actu.in l.Baliſta.ff. ad Trebel.& Corſet. plura ſcribit in tract ſuo de geminatis. ſub tract.de poteſta.reg.

5 Tertia, vt tollatur deceptionis ſuſpitio.l.ſi decipiendi.ff.ad Velley.nam ſicut præſentia amicorum tollit ſuſpitionem fraudis:ita & præſentia iudicis.l.tranſactionem.& l. ſiue apud.C.de tranſactio.Guido Papæ conſil.57.omiſſa.col.2.

6 Quarta, vt occurratur falſis probationum modis.l.fi.C.de fideicom. Bartol.in l.Modeſtinus. duas addit, videlicet ne ſi clàm fiant, homines fraudentur. vt l. data. C. de donatio. {Et ne effuſa largitate & inordinata affectione patrimonium ſuum exhauriant, teſte Paulo Caſtren.conſil.345. circa bona.nu.4.vol.1.} Et quia in magnis quantitatibus magna exigitur obſeruatio.l. fin. & authen.ibi poſita.C.ſi certum petatur.Anto.de Cana.in tracta.de inſinua.quæſt.9.dicit has rationes Magiſtrales nec neceſſarias, dempta illa quæ ponitur in l.data. C. de donatio. vbi dicitur, cauſa fraudis euitandæ inuentam eſſe.Et quia reipub.intereſt,ne quis re ſua malè vtatur.§.fi. in inſti. de his qui ſunt ſui vel alieni iuris.

Inſinuatio inuēta ad uitandum falſum.

Item ad vitandum falſum inuenta eſt inſinuatio. {& ad tollendum fraudes quæ in donationibus clandeſtinis fieri ſolent.} Nam donatarius poterit poſt mortem alicuius prætendere donationem ſibi eſſe factam, quod non feciſſet in vita donantis, ob id bona eſt inſinuatio ad hoc vitandum, ſicut de teſtamento dicitur in l.fin.C.de fideicom.Et vt omnis via malignādi præcludatur, ibidem, & propter incognitam hominum infidelitatem, æquum eſt, quòd publicentur ad perpetuam, & irrefragabilem memoriam.l.geſta. C. de re iudica. ac propter fidem ſinceram.§.nulla.in authen.de defenſor.ciuit.coll.3.hoc docet Bal.cōſil.184.municipale.col.penul.in 5.vol.& vt quod actum eſt facilius probari poſsit.l.contrahitur.in fin.ff.de pigno.nam poterit volens emere talem domum, videre an donata prius ſit necne in curiæ regeſtis.

Remiſsio an dicatur donatio.

7 Et ſic iſte text.generaliter loquens *toutes donations*, habebit etiam locum in creditore, qui remiſit pratum, vel domum ſibi debitam, quia remiſsio donatio eſt.l.ſi mulier. ff.de condict. cauſa data.Et in remiſsione facta cauſa donationis requiritur inſinuatio.glo.Dec.& Caignol.in l.ſi quis obligatione.ff.de regu.iuris.Bart.in l.Modeſtinus.de donatio.& Bald.in l.pactum.quæſt.17.C. de colla.& eſt communis opinio ſecundum Alex. & Dec.in l. creditori. C. de pact.& conſil.137. in cauſa.circa fin.in 2.vol.& Barba.conſil.41.col.1. in 1.vol.& hoc verum quando quis rem vel debitum remittit liquidum, tunc requiritur inſinuatio.doct.in l.1.ff.de tranſact.& l.contra.§. fin. de pact.niſi odio vſurarum.dicta l.Modeſtinus.Feli.in capi. veniens.1.de teſti.Iaſ.in d.l.ſi mulier. {Et ſic donatio etiam iuris inſinuationem requirit, vt docet Barba.conſi.41.illud.col.15.num.23. cum ſeq.in 1.vol.Sequitur Gomeſ.in reg.de publ.reſig.q.20.}

Donatio tā extraneis quàm cōiunctis facta eſt inſinuanda.

8 Siue donatio facta fuerit extraneis, ſiue coniunctis.Bal.in l.data opera.C.de donatio.quia eadē ratio & maior videtur inter cōiunctos.vt dicit Barba.cōſil.23.ſapiētiſsimus.col.4.n.14.in 2.vol.

Donatio reciproca inſinuanda.

9 Idem in donatione reciproca, licet de iure ſecus.l.Aquilius.ff.de donatio. Alexand.conſil.20. ponderatis.col.2.in 3.volu.tum propter text. generalitatem, tum etiam vt iſte tex. iuri aliquid addat.vt dicunt doct.in l.4.§.prætor.ff.de damno infecto.

10 Item procedit in donatione perfecta, quia anteà nil cenſetur actum, quando aliquid ſupereſt agendum.l.fi.C.de his quib.vt indign. Ideo oportet quòd donatio ſit ſcripta, munda, & abſoluta, aliàs nō poteſt inſinuari.l.cōtractus.C.de fide inſtru.vt Anth.de Canato teſtatur q.2.in ſuo tract.

Appellandū nō eſt ab inſinuatione.

11 Et ab iſta inſinuatione non poſſunt conſanguinei donatus appellare, quia non grauantur. l. 1.in ptin. ff. de appellatio.recipiend.nam quilibet poteſt liberè de re ſua diſponere.l.in re manda. etiam abutendo.l.ſed & ſi lege.§.conſuluit.ff. de petit. hæredit. & iudex ex illa oſtenſione donationis nihil contra partem agit, ergo non videtur eam grauare, ideo ceſſabit appellatio, & qui appellaret, perperam appellaſſe diceretur.Nec donans appellabit, quia donando conſenſit.l. generaliter.§.1.C.de rebus credi.Canat.q.10.in fi.

Donatio ſimplex inſinuanda.

12 Præterea donatio ſimplex quæ ea mente fit, vt ſtatim velit donans accipientis fieri, nec vllo caſu ad ſe reuerti, & propter nullā aliā cauſam facit, quàm vt liberalitatē & munificentiā exerceat, & hæc propriè donatio appellatur.l.1.l.Ariſto.& l.hoc iure.§.1.ff.de donatio. Ideo inſinuanda eſt.

Donationes puræ & in diem ac ſub

13 Siue fiat purè, ſiue in diem vel ſub cōditione.l.ſancimus.C.de donatio.vbi glo.& in authe.vt fratrum.

14 fratrum filij.§.illud.iuncta gloſſ.vlt.colla.9.l.donatio.C.de donatio. † Vnde ſponſalitia largitas,id eſt donatio quam ſponſus ſponſæ facit,vel econtrario: licet tacitè intelligatur, ſi matrimonium ſequatur.l.ſi extraneus.ff.de condict. cauſ.dat. & dicta l.1.ut ſi.tamen inſinuationem requirit. Canar.q.35.per hoc verb.*toutes.* ſi in rebus conſiſtat immobilibus, quod rarum eſt: vt inferius dicetur.

conditione ſunt inſinuãde.

15 Idem in donatione tacita,vt ſi ſciens ſoluero indebitum,etenim donare videor.l.1.ff. de condict.indeb.l.cuius per errorem.de reg.iuris vbi dicit,donatio eſt.&t hic tex. dicit,omnes donationes inſinuãdas.Sic & iſta,alioqui poſſet fieri fraus huic cõſtitutioni:& qui nõ poteſt donare diceret ſe ſoluere,intellige quando ſoluitur indebitum omni iure vtroque ſciente, ſecus ſi debitũ naturaliter,tunc nõ videtur propriè donatio,& ſic nec requiritur inſinuatio.l.hoc iure.§. ſi quis ſeruo.ff.de donat.Idẽ ſi recipiẽs cauſam putabat ſubeſſe. Iaſ.in l.cùm quis. C.de iuris & facti ignor.

Tacita donatio eſt inſinuanda.

16 Idem ſi ſoluam tuo creditori animo donandi.per text.in l.fin.C. de iure dot.l. ſi quis delegauerit.ff.de nouatio.Iſta tamen inferius limitabo in mobilibus in quibus nõ requiritur inſinuatio,

17 Item quia text.dicit,*Toutes donations*,ergo intelligitur tam de donatione ſimplici, quàm ob cauſam:licet donatio ob cauſam propriè non dicatur donatio.l.1.ff.de donatio.tamen ratione generalitatis comprehendetur in hoc tex.videbimus tamen declarationem Hẽrici ſuper hoc.{Paul. Caſtren.conſil.345.circa bona.col.3.in 1.vol.}

Simplex & ob cauſam donatio inſinuatur.

18 Vnde in quibus caſibus valet donatio inter virum & vxorem,erit tunc inſinuanda. l.donationes quas parentes.C.de donatio.inter vir.& vxor.quia in illis debet eſſe æqualitas. C. de pact. conuent.ideo debet hoc iudici notificari,an ita ſit,& inſinuari,ſicut olim inſinuabãtur hæ donationes ſi excedebant quantitatem.d.l. donationes.Sic & hodie,licet non excedant per iſtum text. Ioan.Lupus in repet.c.per veſtras.in fin.rubric.de donatib.inter vir.& vxor.{Vnde cenſuit Senatus contra do:Dacier,cui filius in belli expeditione de Mairoles donauerat patri materna , illam donationem non valere, quia non erat inſinuata, quamuis Rex declaraſſet per ſuas literas iſtam donationem non comprehendi, tamen non obſtantibus literis hæredes ſucceſſerunt in maternis, & donatio non valuit,quamuis allegaretur l.licet. C.de pac.& l.milites.de teſta.milit.}

19 Limitemus non procedere in dote.l.fi.§.1.C.de iure dotium.l.fi.de donatio.ante nup.& hoc fauore dotis ſtatutum eſt ſicut multa alia.in l.3.ff.ſol.ma. hodie tamẽ declaratum fuit per Regem Henricum hanc etiam donationem fauore matrimonij , vel in tractatu matrimonij factam , eſſe inſinuandam anno 1549.in menſe Februa.vt in edicto eius patet, quod inferius deſcribetur , ſaltem quantum ad hanc pertinet materiam.

Dotis donatio an ſit inſinuanda.

20 Secundò, non procedit in donatione propter nuptias, quæ non eſt minoris fauoris , quàm dos.dicta l.fin.C.de donatio.ante nupt. Imò dicitur quòd in ſubſtantia nil diſtat à dote , & facit authen.eo decurſum.Ibidem.ita cenſuit ſenatus Pariſ. in magna camera , videlicet vt donatarius ſine inſinuatione gauderet re donata donatione propter nuptias quoad vſumfructum. per text. in authent.vt ſponſalit.largitas.in princip.colla.9.licet de iure C.eſſet inſinuanda , ſi ſummam à iure taxatam excedebat.l.ſancimus.C.de donatio.& l.fina.de donatio.ante nupt.ac l.donationes. de donatio.inter vir.& vxor.Guido papæ in deciſ.325.hodie etiam per dictam declarationẽ Regis inſinuari debet,vt proximè ſcripſi.

Quid in donatione propter nuptias.

21 Tertiò, vitiatur in donatione in feudum , vt ſi Rex vel alius det caſtrum , aut aliam rem in feudum,valebit ſine inſinuatione,teſte Bald.in cap.peruenit.2.de iureiur.idem in alia donatione à principe facta.l.illud.C.de ſacroſanct.eccleſ.l.penulti.de donatio.§.fin.in authen. vt non fiant pignora.colla.5. quia multa priuilegia imperialibus donationibus præſtita ſunt , & dignum incrementum his conferre dignata eſt noſtra clementia , vt ſcribit Imperator in l.cùm multa. C. de bonis quæ liber.vt enim Imperialis fortuna omnes ſupereminet,ita oportet & principales liberalitates culmen habere præcipuum.Ibidem.

Donatio in feudum non inſinuatur nec quando à principe fit.

22 Quartò,non procedit in donatione remuneratoria, & mutua.l.ſi pater.in fin.& l. Aquilius. vbi etiam glo.ff.de donatio.l.fi.vbi glo.& Angel.C.de iure dotium, quia vim permutationis habet.l.ſed & ſi lege.§.conſuluit.ff.de petit.hæredita.& non ſubiicitur regulis donationis, nec reuocabitur prætextu ingratitudinis. d.l.ſi pater.in fin. ff.de donatio. Et donatio remuneratoria valet inter patrem & filium.in l.ſi donatione.C.de collatio.& inter virum & vxorem.l.quod autem.§. ſi vir.de donatio.inter vir.& vxor.hoc docet Anto.Capit.in deciſ.Neapolita.quæſt.203.in 3. dub.

Remuneratoria donatio et mutua.

23 Itèm non reuocatur per natiuitatem liberorum.Bald.& alij in l.ſi vnquàm. C.de reuoc. donat.& alienata ob remunerationem etiam ſi in fraudem,non reuocantur.l.vnius libertus.ff.ſi quid in fraud.patro.Iaſ.in l.ſi non ſortem.§.libertus.col.5.ff.de condict.indeb.& bona quæ veniunt ad fiſcum,propter remunerationem poſſunt alienari.l.Dini.ff.de pœnis,& res eccleſiæ.l.iubemus.C. de ſacroſanct.eccleſ.cap.cum in officiis.de teſta.c.quicunque.in 2.& c.eccleſiaſticis.12.quæſtio.2. Benemerita tamen debent eſſe vera , non ficta,aut aſſerta.l. etiam. §.ex præterito.ff.de manumiſ. vindict.& iuxta ſeruitij meritum valet donatio,non vltra.c.cùm ex officij. & c.requiſiſti. de teſta. probatio ergo meritorum eſt neceſſaria donatario.Bal.in l.1. C.ne liceat potentior. doct. in d.l.ſi donatione.Nec probarentur benemerita per inſtrumentum etiã inſinuatum , quicquid dicat Bal. in c.edoceri.nu.7.de reſcrip.

Remuneratoria per natiuitatem liberorum non reuocatur.

24 Tamen cùm hic text.generaliter loquatur, *Toutes*, putarem hanc comprehendi, tum quòd rationes predictæ ſaltẽ aliquæ in eadẽ videntur habere locũ. Nã in his donationibus fieri ſolent

maximæ

maximæ fraudes,& præcipuè inter perſonas coniunctas merita nominantur,etiam ſi non interueneri nt.l.data.C.de donatio.& aſſertio meritorum non probat merita,niſi aliter probentur.gloſ.& doct.in l.ſi donatione.C.de colla.Bar.&in l.ſi fortè.ff.de caſtren.pecu.Alioqui ſemper poſſet fieri fraus huic legi,adiiciendo quòd propter benemerita donauit:vt docet Ludouic.Roma.in l.Aquilius.ff.de donatio.Sic conſuluit Barba.conſil.2.il lud.in 3.vol.vbi agitur de ſimili ſtatuto,quia donatarius nihil habet detrimenti ſequendo legem,vnde ſibi debet imputari,ſi illam neglexit:hodie habemus declarationem Henrici Regis factam anno 1549.in menſe Februario, vbi iſtam donationem remuneratoriam vult eſſe inſinuandam,alioqui non valebit.

Donatio in teſtamento facta nõ inſinuatur.

25 Quintò, non procedit in bonis donatis in teſtamentis: quia donationis nomine non venit teſtamentum.l.alienatum.§.fin.ff.de verb.ſignific.& ſic inſtitutus in teſtamento non tenetur inſinuare,licet ſi teſtamenta facta ſint coram Curato,& teſtibus.iuxta cap.relatum.& cap. cùm eſſes. de teſtamen.oporteat quòd publicentur,& in publicam redigantur formã,ad hoc vt probent.tex. in l.publicati.C.de teſtamen.tamen hic non agitur de illa publicatione,nec de illa quæ ad aperturam teſtamentorum fieri ſolebat.l.1.& 2.ff.quemadmod. teſtamen.aper. vnde ſi lex Regia diceret iſtam donationem inſinuãdam aliàs non valere,& curia eccleſiaſtica ſtatueret, quòd donationes iſtæ exequerentur,licet non ſint inſinuatæ,non exequentur. Nam poſtquàm hoc ſtatutum eſt bonum & æquum,& eſt ſanctio ſancta, ideo ſeruanda etiam in foro conſcientiæ. Et ideo curia eccleſiaſtica ſi diceret ſine inſinuatione valere,abuteretur:vt conſuluit pulchrè Bald.conſil.184.municipali.in 5.volumi.licet Cana.quæſt.56.dicat ſtatutum de inſinuatione non ligare clericos, nec eccleſiaſticas perſonas.Sed hoc eſt falſum,vt etiam docet Alexand.conſil.65.quoniam.nu.16.in 6. volumi.prout ſcripſi in proœmi.conſtitu.Regiar.in primo Tomo.

Declaratur l. publicati. C.de teſta.

26 Sextò,limitatur in l.vna.in fin.C.de plus petit.ibi ſiue inſinuatæ ſint,ſiue non.

27 Septimò,non procedit in contractibus,qui donationis nomine non continentur. Ideo venditio & alij contractus non inſinuantur.l.Labeo.§.contractum.ff.de verbo.ſigni.vbi plenè ſcripſi. hodie contra.

Donatio cauſa mortis non indiget inſinuatione.

28 Octauò,in donatione cauſa mortis.tex.in l.ſi.C.de dona.cauſa mor.vbi hęc donatio omnes effectus ſortitur,quos vltimæ habent volũtates.ibidem.Et hoc docet Guido Papæ deciſ.610.item etiam.& q.325.poteſt.& ita declaratum fuit per Regem Henricum ſecundum.ſiue donando cauſa mortis,vel legando,quia legatum donatio eſt & cauſa mortis.§.legatum.de lega.in inſtitu.

Donatio mobilium non inſinuatur.

29 Nono,non habet locum in rebus mobilibus donatis, vilis enim & abiecta eſt illarum poſſeſsio.l.ſi rem.ff.de acquir. poſſ. & regulariter minimi ſunt emolumenti. Ideo de his non videtur lex iſta ſcripta.l.ſcio.ff. de in integr.reſtit. & quia fortè plus in inſinuatione interdũ exponeretur, quàm res eſſet.l.mediterraneæ.C.de anno.& trib.lib.10.& quia ordinatio dicit faciẽdam inſinuationem in ea iuriſditione,in qua res ſitæ ſunt,quod non diceret in rebus mobilibus, ideo de illis noluit intelligere,& ita accepi,vt dicit tex.in l.ſi negocium.ff.de priuileg.credit.vbi de Ripa notat doctorem habere facultatem interpretandi iura & extendẽdi.ſcripſi in proœm.ordin.in 1. Tomo.

Renũciatio ſucceſsionis non acquiſitæ non indiget inſinuatione.

30 Decimò,ſi filia renunciet futuræ ſucceſsioni,non requiritur in hoc inſinuatio, ſecus ſi iam eſſet quęſita hæreditas,& filia remitteret,quia tunc donatio eſt.Bald.in d.l.illud. C.de ſacroſanct. eccle. Cana.q.49.& q.2.& ſuperius ſcripſi.Idem ſi fiat pactum,quòd vnus ſuccedet alteri.l.licet.C. de pactis.quia potius dicitur contractus,quàm donatio,ob id non requiritur inſinuatio.Io.And in d.§.porrò.in additio.ad Specu.& plenè Cana.q.52.

Confeſſio an inſinuationẽ requirat.

31 Vndecimò,confeſsio facta in iudicio animo donandi inſinuationem non requirit.l. quidam in iure.ff.de donatio.vbi Bar.& Bald.in dicta l.illud.quæſt.8.C.de ſacroſanct.eccleſ.quia pro inſinuata habetur,poſtquàm in iudicio facta eſt l.cura.C.de omni agro deſerto.lib.11.Cana.q.48.ego tamen huic deciſioni facilè non acquieſcerem:quia ad vnum finem inducta,non operatur alium effectum.l.legata inutiliter.ff.de leg.1. Sed iſta confeſsio fit animo donandi, ergo ad donationem tantùm valere poterit,ſed non ad inſinuationem,de qua non fuit dictum,nec cogitatum.argu. l. mater.ff.de inoffic.teſta.vnde qui confitetur animo donandi debere prædium alicui,licet in iudicio,fiat ſi aliàs non inſinuetur:niſi per hanc confeſsionem,dicerem hanc donationem non valere: quia iudex falli poteſt,credens fortè ex venditione,vel ex alio contractu debitam rem, ideo nullam ſuper hoc facit inquiſitionem ad inſinuationem neceſſariam,nec interrogationem:ergo pro inſinuata non habebitur.

Lucrum ex lege proueniens nõ requirit inſinuationem.

32 Duodecimò,limitatur in lucro,quod quis acquirit ex legis, vel conſuetudinis diſpoſitione, vnde ſi maritus lucretur ex conſuetudine,vt Tholoſæ omnia bona vxoris dotalia, ſi prædecedat vxor:non requiritur in hoc aliqua inſinuatio:Bald.in authen.codẽ curſu.in fi.C.de donatio.ante nupt.quia vxor non donat,ſed lex. Et iſte tex.dicens *donations*,debet intelligi de donationibus ab homine factis,non à iure,quamuis in §.illud.in authen.de vt fratrum filij.colla. 9. dicatur hoc lucrum requirere inſinuationem,quod fortè eſt verum,quando ex ſolo pacto veniret: ſecus ſi à lege,vel conſuetudine.

33 Ideo dum vxor lucratur mediam partem conquæſtuum, in illa acquiſitione non requiritur inſinuatio:quia ipſo iure acquiritur vi conſuetudinis,ſi tamen maritus donaret vxori inter viuos, dimidiam illam partem conquæſtuum,non poterit ob hoc grauari vxor inſinuatione:quia donationem mariti non acceptabit:ſed legis id eſt conſuetudinis, itaque debent eſſe cauti hi matrimonium contrahentes,ne aliquas donationes recipiant de quibus lex diſponit,alioqui inſinuatione indigerent,

indigerent, ſola donatione hominis iuuarentur.

34 Decimotertiò, limitatur ſi donatio facta eſſet coram iudice : quia eo ipſo videtur inſinuata. l.omnium.vbi doct. C.de teſta.l.ſancimus.C.de dona.Bar.in l.Modeſtinu . ff.de donatio. & doct. in l.fina.C.de prędiis curial.lib.10. Alexan.conſi.20.ponderatis.col.2.in tertio volu.& an ſi iudex donet coram ſe, poſsit inſinuatio fieri. vide Barto.& alios in l.ſi conſul. ff. de adoptio. & Anto. Capyt.in deciſ.Neapol.quæſtio.203.in quarto dubio.& ſeq.dicas tamen vt proxime dixi non eſſe ob hoc inſinuationem factam, ſi nulla ſolennia interuenerint.

Donatio coram iudice an inſinuationem requirat.

35 Decimoquartò, ſi inſinnationi fuerit renunciatum cum iuramento, valebit.vt Bartol.& alij videntur tenere.in l.ſi quis pro eo.ff.de fideiuſſor.& ibi ſcripſi.& doct.in c.cùm contingat. de iureiurand.Guido Pape in deciſ. 350.vtrum renunciatio. Hoc tamen non probarem : quia legi inducenti ſolennitatem renunciari non poteſt.l.nemo poteſt.ff.de lega.1.Bald.in dicta l.illud. quæſtio.5.nec valeret donatio non inſinuata, quantùcunque eſſet renunciatum inſinuationi,cui non eſt liberum partibus renunciare.vt ibi,& gl.docet in c.1.de verb.ſig.in ſexto.vt dixi inferius.nu.41. { Ideo habita iuramento diſpenſatione poterit donans rem donatam repetere,cum ſine cauſa ſit apud donantem receſſa donatione.l.pe.ff.de condic.ſine cauſa.}

Renunciari an poſsit inſinuationi.

36 Decimoquintò, non habet locum inſinuatio in donatione facta in redemptionem captiuorum.l.ſi quis pro redemptione.C.de donatio.facit l.ſancimus.C.de ſacroſanc.eccle. Vel ſi facta ſit pro redemptione eorum, qui ſunt intra carceres pro malefi. vel debito quod ſoluere non poſſunt. gl.in c.ſacrorum.12.q.2 Bal.in l.illud.col.1.C.de ſacroſan.eccle.

Pia donatio non inſinuatur.

37 Idem ſi relinquatur eccleſiæ,vel aliis piis locis.dicta l. illud. nam cum iſta ordinatio non ſit fauorabilis eccleſiis,nec piis locis, quoad hoc non recipitur.c.eccleſia.de conſti. vnde docet Panor.in c.clericis.col.3.de foro competen.quòd ſtatuta de inſinuationibus requirentia certas ſolennitates non ſeruantur in cauſis eccleſiarum,etiam in foro ciuili.refert & ſequitur Anto.Capit. in deciſ.Neapol.quæſtio.201.Sed non præſumitur relictum ad pias cauſas, niſi probetur, quòd relictum ſit pauperi,vel religioſo,vel aliàs congruæ perſonæ. gloſſ.in l.ſi quis Titio.ff. de lega.2. vbi multa addidi.Bal.in dicta l.illud.vbi etiam dicit relictum fraternitatibus eſſe pium. per illum tex. ſcripſi in tracta.de confratr. { Idem in donationibus factis clericis, docet Fulgoſ.conſil.104.quædam dom. Lucia.col.vlt.Hoc tamen non ſeruatur.vt not.in procemio ordin. vbi dixi quoad hoc clericos ordinari eſſe ſubiectos. }

38 Decimoſextò limita, quando princeps non obſtante hac conſtitutione, confirmaret donationem non inſinuatam, tunc valeret. vt conſuluit Panor.conſi.84.illud in ſumma.in primo volu.vbi conſuluit reſcriptum principis ex certa ſcientia confirmans donationem non inſinuatam valere,etiam in præiudicium filiorum,quibus erat ius quæſitum ſpe probabili : quia iſta inſinuatio eſt ſolennitas quædam de mero iure poſitiuo introducta : quamobrem eſt in arbitrio principis. Alex.in l.quamquàm.C.de teſta.mili.probat Alciat.in tract.præſump.regu.3.in 11.præſump.& doct.in rubri.de confirma.vtil.& per totum illum tit.quia ceſſant rationes ſupraſcriptæ poſt confirmationem ex certa ſcientia factam. { Que habet vim inſinuationis.arg l.omnium.C.de teſtam. ego tamen putarem, illas literas inciuiles & iniuſtas,quando iam eſſet acquiſitum ius alteri per l.2.§.merito.ff. ne quid in loco publ. Nam princeps ius alterius ſine tyrannide tollere non poteſt.l.quotiens. C.de precib. imper. offerend. }

Cõfirmatio principis uim inſinuationis habet.

39 Decimoſeptimò limitant quidam in donatione iurata, vt Ioan. Andr.in additio.ad Spec.in titu.de inſtru.editio.§.porrò.verſi.donatio. Et hanc ſententiam plenè proſequitur Ioan. Imol.in c.cùm contingat.de iureiuran. in decimo membro.& Soci.conſi.77.& alij multi. Sed tamen ego in contrarium inclino, vt non valeat donatio etiam iurata, ſi non ſit inſinuata, tum quòd hic

Iurata donatio etiam inſinuatur.

40 dicat, *tentes.* † Secundò, quòd iuramentum ad hoc vt aliquid operetur requirit tria. Primò, quòd perſona ſit habilis, vel per iuramentum habilitetur. Secundo, quod ſit generalis forma obſeruata. Tertiò, quòd res non ſit prohibita.l.ſi quis inquilinos. in fi.ff. de leg.1. Bal. in l.illud. C.de ſacroſan.eccle. Sed quando inſinuatio omittitur, generalis forma huius legis non ſeruatur, ergo non valet, ſiue ſimpliciter iurauerit ſuper contractu, ſiue iurauerit tenere ratam non obſtante inſinuatione : quia in vtroque caſu requiritur inſinuatio : { alioqui ſemper apponeretur iuramentum & tolleretur quoad effectum iſta lex. }

Iuramentũ tria requirit.

41 Primò, quia non poteſt renunciari legi diſponenti inſinuationem eſſe faciendam : quia non eſt introducta in fauorem donantium : ſed in odium recipientium clandeſtinas donationes, & ne quis prodigaliter ſua ſubſtantia vtatur.arg.l.Imperator. ff.ad Trebel. Et legi ponenti ſolennitates non poteſt renunciari.l.nemo poteſt. vbi plenè doc.ff.de leg.1. Bar. in l.ſi quis pro eo. de fideiuſſor.& ibi ſcripſi.& multos hincinde adducit Bertrand.conſi.30.ex caſu.col.2.in tertio volu. ex nouis editio.plus dicens col.3.quòd ſi quis pluries donauerit vnam rem, valebit donatio ſine inſinuatione:quia ſic iterata caret omni fraude, & ſuſpitione. allegat l.ſi mulier. C.ad Velleia. & gl.in l.in contractibus.§.illo.C.de non nume.pecu.multa poterat alia adducere quæ Iaſ.ſcribit in l.iuriſgentium.§.ſed cùm nulla.ff.de pact.& per Corſet. in trac.de gemina. Ego verò puto, quòd ſi donator repeteret centies donationẽ,& eam non inſinuaret,quòd ob hoc donatio valeret:aliàs eſſet in poteſtate non donatoris tollere legem iterando actum : & ſi non poteſt expreſsè nec tacitè renunciare legi,videlicet per actus iterationem,alioqui fieret fraus legi,& nunquam inſinuatio fieret, quod reprobat.l.fraus.ff. de legib. & alia multa iura & quotidie fieret vna donatio. Sicut

impij ordinarij collationes beneficiorũ opimorum faciunt, vt abũdè ſcripſi in Praxi.beneficiali.

{ Vltimò non requiritur inſinuatio, ſi res aliena donetur, quia donatio non eſt, & res ſtatim poteſt euinci à donante. l. in ædibus. §.fi.ff.de dona. ſi tamen donans ſe obligaret de euictione iuxta l.Ariſto.ff.de dona. vbi gl.tunc opus eſſet inſinuatione, vt ſcribit Bal. in l.poſt mortem. in fi.C.de fideicom. allegat l.ſi mulier.§.1.ff.quod metus cauſa. qui parum probat. }

Qui ſeront faites cy apres.

GLOSSA II.

Donationes non inſinuatæ valent ante hanc ordinationẽ factæ.

ERgo factæ ante iſtam ordinationem, valent ſine inſinuatione, ſiue ſint in magna quantitate, ſiue in parua, rationi conſuetudinis Franciæ, quæ non requirebat inſinuationem. Et ſine hoc verbo idem dici debebat: quia lex non extenditur ad præterita, ſed ad futura. l.leges futuris. C.de legib.& c.fi.de conſti.

Par & entre noz ſubietz.

GLOSSA III.

Bona ſita extra regnum donari etiam ſine inſinuatione poſſunt.

Subditus quis.

Exteri an donationem inſinuare debeant.

IGitur ſi exterus donaret hic Pariſ. bona ſita Mediolani, valeret donatio: quia hîc tantùm vult donationes inſinuari, quę à ſubditis fiũt, & inter Regis ſubditos, ſubditos autẽ hîc voco ratione dominij. vt dicit gloſſ.ſingu.in clemen.vna.de foro competen. id eſt omnes qui in regno degunt: quia legibus Regni ſubijci debent, quod eſt verum in bonis ſitis in Regno, ſed ſi alibi ſita ſint, ſeruabuntur quoad hoc leges ſitæ in illo loco, vbi res ſunt, per ea quæ tradit Barto.& alij in l.1.C.de ſumma trinita.& Panor.in c.quod clericis.de foro cõpeten. Item hæc verba addita ſunt ad tollendum dubium à doct.motum, quòd ſi teſtamentum, vel donatio debeat inſinuari, & regiſtrari, aliàs non valeat: tunc includit etiam exteros, & forenſes in loco ſtatuti donantes, vel teſtantes: quia talis inſinuatio concernit ſolennitatem actus illius loci, in quo fit, ideo adeſſe debet etiam quoad extraneos. l.ſi fundus.ff.de euictio.l.2. C. quemadmo.teſtamen.aperian.Barto.& alij in l.cunctos populos.C.de ſumma trini. hoc enim fit, vt fraus euitetur, & ſpectat ad officium eius in cuius territorio inſtrumentum conficitur, vt fraus non adſit. arg.l.congruit.ff.de offic.præſi. Et quando conſuetudo vel ſtatutum reſpicit ſolennitatem, debet ſeruari in loco in quo actus geritur. l.1. C.de emancipa.l.ſi non ſpeciali. de teſtamen.l.3.in fi. ff.de teſtib.non enim debent exteri violare ſtatuta, & leges ciuitatis.c.quo iure.& c.quæ contra. 8.diſtinctio. Sic plenè conſuluit Panor.conſi.52.in quęſtione.1.dubio.volu.2.& Barba.conſil.2.illud.col.6.in tertio volu. Ego tamen dicerem per hæc verba *entre noz ſubietz*, hic poſita, non eſſe de mente condentis, vt ligaret exteros ad hanc inſinuationem ſi bona non ſint in regno ſita. Ergo lex non debet extendi contra voluntatem ſtatuentis, quicquid doct.teneant, quæ poſſunt intelligi, quando Rex ſimpliciter ſtatuiſſet non adiectis his verbis, & ſic conciliabuntur diuerſæ ſententiæ: vel quando inſtrumentum contractus eſſet tantùm inſinuandum, ſed hic ſtatuit inſinuandum in loco vbi res ſitæ ſunt, ergo non comprehendit extraneos extra regnum bona habentes, ſed bene ipſos ſubditos in Anglia: vel alibi extra regnum bona in regno ſita donantes, itaque ſi Italus bona in hoc regno ſita donaret, requireretur inſinuatio per hunc text. quia ſubditus dicitur reſpectu bonorum, quæ in Regno habet. Bal.in cap. cùm veniſſent. de eo qui mittitur in poſſeſ. cauſa rei ſeruan. diuerſum putarem ſi donaret bona extra regnum ſita.

Soyent inſinuées, ou enregiſtrees

GLOSSA IIII.

Regiſtrari etiam donationes debeãt.

ET ſic donationes non ſolùm debent in iudicio oſtendi, & inſinuari: ſed & regiſtrari, & in actis curiæ deſcribi, alioqui non valent, vt hîc. fiunt enim hæ ſcripturæ, vt quod actũ eſt faciliùs probari poſsit. l.contrahitur. in fin.ff.de pignor. Per librum enim regiſtri validior & efficacior fit probatio, quàm per aliud probationis genus. l.cenſus.ff. de probat. Ludouic.Roma.conſi.215.duo. & vt volens rem emere poſsit perquirere curiæ libros, & ſic videre an ſit alteri donata nec ne, & vt ſibi prouideat.

Inſinuatio à quo petenda ſit.

Sed quis hanc petere debeat inſinuationem? Reſpon. is, cuius principaliter intereſt. l. de vnoquoque.ff.de re iudic.§.legatarius. de teſtamen.in inſtit. facit l.ſi quis nec cauſam. ff.de rebus credit. Ideo donatarius eam petere debet: quia ſua principaliter intereſt, vt donatio valeat: alioqui nil conſequi ex ea poterit. Et ſi is omittat, poteſt quilibet prætendens intereſſe eam petere inſinuationem. vt docet Barto.in l.ſi res.ff.quibus modis pignus ſoluit. Vnde ſi inſinuatio teſtamenti non fuerit ab hærede facta in caſibus, quibus fieri debebat, nocebit ſubſtitutis, & legatariis, qui eam debebant petere, vt probat Alex.conſi.65.quoniam.num.28.in ſexto volu.& facta his proderit, & aliis ius ex teſtamento prætendentibus. l.fin.§.ſimili modo.C.de iure dotium. l.in hac.de donatio.

Item donator inſinuationem petere poterit. l.in hac, ibi, donator habeat liberam facultatem donationis rerum ſuarum vbicunque poſitarum.&c. prout maluerit publicare.C.de donat.§. illud.in authen.vt fratrũ filij ſuccedant.collat.9.etiam donatario abſente: quia nemo poteſt impedire, ne

dire, ne quis voluntatem ſuam declaret. l. Lucius. in fin. ff. de lega. 1. Bal. in l. 1. C. de litis conteſtat.

Et ipſe teſtator inſinuationem teſtamenti petere poterit, in quibus caſibus requireretur, dum viuit. l. omnium & ibi Bald. C. de teſtamen. Non autem hæres viuente teſtatore: quia nil adhuc iuris habet eo ſuperſtite, cùm de ambulatoria ſit vltima voluntas vſque ad extremum vitæ exitum. l. 1. C. de ſacroſanctis eccle. & teſtamentum morte confirmatur. l. cùm hic ſtatus. ff. de donat. inter virum & vxor, cap. cum Marte. de celebratio. miſſarum.

Excommunicatus tamen inſinuationem coram iudice petere non poterit, nec iudex ei aſſidere. teſte Bald. in cap. cùm inter. in fin. de excep. vt ſcripſi in rubr. de excom. vitand. in trigeſimoſeptimo. pœna excommunicatorum. Si tamen peteret inſinuationem, non eſſet ob hoc nulla, ſed iudici datur facultas illum repellendi, quando præſentabitur ab excommunicato. vt docto. docent per illum tex. in cap. intelleximus. de iudic.

Excommunicatus non petit inſinuationem.

En noz cours & iuriſdictions ordinaires des parties & choſes données.

GLOSSA V.

1 ISte text. declarat coram quo iudice inſinuatio fieri debeat, & primò dicit in curiis noſtris, *en noz cours*, ergo coram iudicibus Regiis, & ſic non valeret inſinuatio facta coram iudicibus Baronum, vel aliorum dominorum, licet quidam interprêtes dicant, quòd inſinuatio poſsit fieri coram quocunque iudice: etiam ſi non ſit iudex partiu, rei, vel loci. per l. data. C. de donatio. & l. in hac. ibidem. & §. illud. in authen. vt fratrum filij. colla. 9. ibi, aut apud quos omnia talia documenta fieri poſſunt, quoniam inſinuatio eſt actus voluntariæ iuriſdinonis, qui fit inter volentes. §. nulla. in authen. de defenſor. ciuita. colla tertia. & ibi gloſſ. & ità tenet Ioan. Andr. in additio. ad Specul. in titul. de inſtrumen. editio. §. porrò Bald. in cap. fin. in fin. de offic. iudi. quem refert & ſequitur Guido Papæ conſil. 23. viſo facto. col. 5. & quæſt. 325 tamen ad euitandas opiniones hic ſtatuitur, quòd coram iudicibus Regiis. Et hodie eſt contencioſæ iuriſditionis, quia poterunt opponere conſanguinei dicentes donantem eſſe furioſum, temporè quo donauit. Quamuis Cana. contra. quæſt. 12. nec valeret niſi donatio ſit inſinuata coram iudicibus Regiis.

Inſinuatio coram quo iudice fieri debeat.

2 Et ſic ex hoc tex. habes requiſita. Primò, requiritur quòd donatio facta ſit. Secundò, quòd capaci, aliàs non valeret etiam cum inſinuatione: vt pote ſi facta eſſet extero, qui ſine literis naturalitatis bona ſibi in Regno acquirere non poteſt. vt ſcripſi in tract. de liter. naturalitatis. Tertiò, quòd inſinuata ſit donatio, ibi *inſinuees*. Quartò quòd coram iudicibus Regiis illius loci, vbi res ſita eſt, vt ſuperius dictum fuit. Quintò, requiritur quòd ſit iudex ordinarius, vnde ſi Pariſ. donet rem, quæ ſit in iuriſditione Pariſ. ſita, debet inſinuari Pariſ. coram iudice Regio, qui erit dominus partium & rerum, id eſt, ſi ſit res ſita in bailliuia, & domicilium, etiam non poterit fieri inſinuatio coram alio iudice, quàm ordinario iudice caſtelleti. Imò non ſufficeret ſi eſſet iudex, niſi ſit ordinarius loci, ergo iudex appellationum, aut conſeruator, aut iudex criminum non poſſet approbare: & approbatio non valeret per hoc verbum, *iuriſditions ordinaires*. Etiam non ſufficeret, ſi eſſet iudex ordinarius niſi ſit itidem iudex ordinarius partium, vt hic *des parties*. & iudex ordinarius dicitur, qui iure ſuo, vel principis beneficio vniuerſaliter iuriſditionem exercere poteſt. l. more. & ſeq. ff. de iuriſ. om. iud. Specu. in titu. de offi. ord.

Requiſita in hoc tex.

Iudex ordinarius partium & rerum quis dicatur.

3 Nec valeret prorogatio partium in alium iudicem: tum quia hoc datur hìc pro forma, quæ ſi nõ ſeruetur, vitiat actum. l. cùm hi. §. ſi prætor. ff. de tranſactio. capitul. cum dilecta. de reſcript. tum etiam quia in hoc Regno iuriſditiones ſunt patrimoniales, ob id non facilè prorogantur. vt ſcripſi. in tit. de cauſis in concord. & alius iudex ignoraret poſſet conditionem donantis, nec requireret vtrum donans fuerit deceptus nec ne, aut dolo inductus ad donandum teſte Guido. Papæ in deciſ. 325. poteſt fieri.

4 Sed ſi Pariſ. ciuis rem vendat Aureliæ ſitam, debet inſinuatio fieri Aureliæ, quia ille iudex eſt iudex partium & rerum quoad illam rem: & ſic quoad inſinuationem. vt per totum titulum. C. vbi in rem actio exerceri debeat.

6 Nec refragatur, quòd quidam dicunt faciendam eſſe inſinuationem & Aureliæ, vbi res eſt ſita & Pariſ. vbi eſt domicilium, per iſtum tex. cui reſpon. verum eſſe, quando res eſt ſita in loco domicilij, tunc opus eſt vt inſinuetur coram iudice partium & rerum, diuerſum eſt, ſi res ſit alibi ſita: quia tunc ſufficit quod in loco, in quo res eſt ſita, inſinuatio fiat, coram iudice Regio illius loci. Nam ille iudex dicitur quoad hoc iudex partium & rerum, nec iſte tex. adſtringit nos ad duplicem inſinuationem. Imò hodie declaratum eſt per Regem Henricum inſinuationem eſſe faciendam in iuriſditione Regia, vbi bona donata ſita ſunt, & ſic ſufficit.

Duplex inſinuatio nõ eſt facienda.

Inſinuatio in iudicio fit.

7 Sextò requiritur, quòd fiat in curia, & in iudicio, ibi, *en noz cours & iuriſditions ordinaires*. & ſic domi facta non valeret: quia non eſſet facta in curia, & non conuenit conſtitutioni. vt ſcripſi in §. cùm verò. de colla. in concor.

Inſtrumentum donationis ad verbum in iudicio conſcribi debet & in actis redigi.

8 Septimò requiritur, quòd inſtrumentum donationis ſit in actis curiæ conſcriptum, & ad verbum, ibi, *enregiſtrées*, ſi tamen aliquod verbum omiſſum eſſet, non vitiaretur ob hoc inſinuatio. per not. in l. edita actio. C. de eden. Et eo ipſo quod iudex eſt præſens, & approbat donationem, ex ipſa inſinuatione ius donatario acquiritur. per iſtum text. & probat Canar. quæſtione. 4. debet

tamen iudex eam ſuſcipere.l.ſecundum diui.C.de donatio. aliàs non ſufficeret præſentia,ſi nihil diceret. Sed ſi dicat eam in actis deſcribeodam,eo videtur illam recipere teſte Bald.in l.illud.C.de ſacroſanctis eccleſiis. etiam ſufficit ſi dicat, recipimus dictam donationem, ſi & inquantum de

Iudex inſinuationem recuſans quomodo puniatur.

9 iure valet,& recipi debet. † Et ſi nolet recipere,poſſet pars à denegatione appellare,& iudex appellationis reciperet: vel cogeret primum iudicem ad recipiendum. Imò poſſet illum ad mulctam condemnare, ſi abſque cauſa recuſaret, & duplum parti reſarcire ille iudex teneretur. §. & hoc peruenit.in authen.vt nulli iudic.colla.9. Canar. quæſtio. 15. & effectus computaretur à die inſinuationis perperam denegatæ.vt in gloſſ.ſequen. Nam quod per me non ſtat, mihi non eſt imputandum.l.in iure ciuili.ff.de regu.iur. { & vt breui dicam, inſinuatio eſt facienda ſecundum leges moréſque locorum.l.2.C.quemadmod.teſtam. aperiant. }

Autrement ſeront reputees nulles.

GLOSSA VI.

Donatio eſt imperfecta ante inſinuationem.

PRimùm hic annullatur donatio ſine inſinuatione,probatur in l.ſancimus.in princi.ibi, ſed hoc pro non ſcripto,vel intellecto eſſe credatur.C.de donatio. Et in effectu donatio ante inſinuationem eſt imperfecta, & noo completa, ac pro non facta.l. fin. C.de donat.ante nupt. Ideo nullum effectum habet ante inſinuationem, ſed ab eo die incipit effectum habere,quo inſinuatur,vel recuſatur ſine cauſa.vt ſuperius ſcripſi. vnde non poterit donans cogi ad petendum inſinuatiooem cùm donatio non habeat effectum, & ooo ſit perfecta nec completa anteà. † Imò poterit donans poſteà alteri donare,cùm pro noo ſcripta ſit, & noo perfecta donatio ante inſinuationem:etiam rem traditam repetere conditione ſine cauſa.gloſſ.& docto.in l.1.ff.de donatio.& in l.contractus.C.de fide inſtrumen. Ego teoeo, quòd per donationem, & traditionem dominium eſt in pendenti.argumeo.§.ſi filiusfamil. ff.quibus modis ius patriæ poteſta.ſoluit.Quamuis Canar.quæſt.26.teneat transferri dominium, ſi res tradatur:quia talis donatio noo eſt contra legem.l.non dubium.C.de legib.Sed fac eſſe,tamen quia pendet an inſinuatio fiet,vel non,interim non poteſt transferri dominium:quia ſi non fiat inſinuatio,donatio habebitur pro non ſcripta,ideo interim dominium non transfertur.

Donatio ſecunda ante inſinuationem an valeat.

Non refragatur l. traditionibus. C.de pactis. quia loquitur quando præceſsit cauſa habilis ad transfereodum dominium.doct.ibi, ſed iſta donatio non inſiouata oon eſt cauſa habilis ante inſinuationem: ergo non transfert dominium. Et quia ipſo iure hîc annullatur,ideo dominium interim transferri non poteſt irreuocabiliter. Bar. & alij in l.ſi ita quis.§.ea lege. ff.de verbo.obligatio.& in l.cùm lex.de fideiuſſor.Bald.in l.2.qui.C.de appel.& in l.vniuerſa.C. de precib. Impera.offeren. Nam ſicut ex imperfecto teſtamento nil debetur etiam Imperatori. l. ex imperfecto. ff.de lega 3.l.ex imperfecto.C.de teſta. Sic nec ex dooatione imperfecta,nec ex ipſa venditione.l. 1.ff.de pericu.& commo.rei vend. Ideo dicit hîc tex. *autrement ſeront reputées nulles,& ne commenceront auoir leur effect, que du iour de ladite inſinuation,vt ſequitur.*

Et ne commenceront à auoir leur effect, que du iour de ladite inſinuation.

GLOSSA VII.

Donare quis an poſſit ſecundò ante inſinuationem.

SEcundum eſt, quòd effectus donationis ab inſinuatione incipit,ergo anteà,ſi res fuerit donata alteri, valebit cum inſinuatione:quia prima donatio non habet effectum ante inſinuationem: ideo ſi tradita ſit ſecundò cum inſinuatione in eum dominium transfertur.per l.quoties.C.de rei vendica.

Lucretur an donatarius fructus ante inſinuationem.

Tertio, oon lucratur fructus donatarius ante inſinuationem: quia donatio non habet anteà effectum per iſtum text.& haberet effectum donatio,ſi interim donatarius lucraretur fructus,nec ex imperfecta donatione & nulla poteſt quis aliquid emolumenti conſequi. cap. ad diſſoluendum.de deſponſa.impube.

Obligari res donata an poſſit ante inſinuationem.

Quartò,ſi interim donans obliget omnia ſua bona,videtur iſtam rem dooatam nõ inſinuatam obligare:quia dominus remanſit ante inſinuationem, ideo præfertur habeos hypothecam donatario poſteriori.per reg.qui prior.

Vẽditio ante inſinuationem an valeat.

Quintò,ſi donatarius illam rem donatam vendiderit ante inſinuationem, vel obligauerit, & donans moriatur non facta inſinuatione, nulla eſt donatio: ſic & venditio, & hypotheca: quia reſoluta donatione ex defectu inſinuationis,& emptio reſoluta cenſetur.vt docet Barto. & Bald. io l.2. C.de reſcinden. venditio. quæſt. 13. facit l. ſi domus. §. ſi fuodus. ff. de legatis 1. & l. vxor patrui. C. de lega.l. lex vectigali. ff.de pigno. Bal. & Alexan. in l. ſi res.de legatis 1. Et iſtud tenendum eſt, quando voluntas eius, qui non inſinuauit,noo fuit ad hoc directè ordinata, vt donatio reſolueretur, vt noo inſinuare,vel ooo ſoluere canonem, tunc reſoluitur: alioqui cootra. vt not.Bartol.io l.in diem.ff.de aqua pluuia arcenda. Aotoo.Neguſ.in tracta.de pignor.in primo membro quintæ partis. nume.45.diuerſum in pignore ſcribit Bart.in l.ſi res.ff.de pignor.& Alex. conſil. 65.quooiam.num.20.

Sextò,ſi donauerim alicui rem,nec tradidero, tamen ille cui donaui noo tradita poſſeſsione,

in eo loco ædificauerit me ſciente. Et cùm ædificauerit nactus ſim ego eam poſſeſsionem, & petat à me rem donatam, & ego excipiam, quòd ſupra legitimum modum facta eſt, & non inſinuata, de dolo replicandum eſt, dolo enim feci: quia paſſus ſum eum ædificare, & non reddidi impẽſas. l. pure. §. ſi donaui. ff. de doli exceprio. Ideo teneor vel donatiooem perficere, vel expenſas ædificiorum reddere. l. in fundo. ff. de rei vendi.

Ædificanti in loco donato ante inſinuationem quomodo ſuccurratur.

Et ce quant aux donations faites en la preſance des donataires, & par eux acceptées.

GLOSSA VLTIMA.

1 ET hic finis declarat præcedentia, ad dooationes factas in præſentia donatariorum, videlicet vt donationes factæ in præſentia illorum, & acceptatę non habeant robur, nec effectum ante inſinuationem: quia ex dooatione imperfecta ooo poteſt acquiri: & imperfecta dicitur ante inſinuationem: vt ſuperiùs probatum fuit: etiam ſi fuerit acceptata, de qua acceptatione multa ſcripſi in tracta. de Regia accepta. in concord.

2 Sed intra quod tempus debeat iſta dooatio inſinuari? Reſpon. hic non apponitur tempus, ergo eſt in electione partis, ideo etiam ex interuallo fieri poterit. l. fina. §. ſimiliqúe modo. C. de donat. ante nupt. & auth. ibi poſita. Ludoui. Roma. conſi. 215. duo ſunt. quia eſt meræ facultatis, & voluntariæ iuriſditionis, quandiu tempus inſinuationis durat. text. iuncta gloſſ. in §. nulla. in auth. de defenſo. ciuit. colla. 3. Ideo intra triginta annos fieri poterit. l. licet. C. de iure deliber. l. cùm acutiſsimi. C. de præſcrip. triginta anno. Et ſicut dooare à principio eſt voluntariũ. l. ſicut. C. de actio. & obliga. ſic & inſinuare: nam donatarius agere poteſt contra dooantem, vt tradat rei donatæ poſſeſsionem, vſque ad triginta annos. Bal. in. dict. l. illud. q. 7.

Inſinuatio intra quod tempus fieri debeat.

3 Aliqui verò dicebant in hoc reguo inſinuationem eſſe faciendam intra decem annos per ordinatiooem Regiam, & quia obliuio præſumitur per decem annos. l. peregrè. ff. de acquir. poſſeſ. Ego dicerem inſinuationem donationis inter viuos fieri poſſe, quandiu donans viuit, & in eadem perſeuerat voluntate: quia omnia ſunt integra, probatur in dict. §. ſimiliq; modo. Sed poſt mortem fieri inſinuatio non poterit: quia nec donatio, & ſic poſt mortem duo extrema oon ſunt habilia. vt docet Bart. in l. ſi is qui. ff. de vſucapio. & bonum eſſet conſtituere tempus ad hanc inſinua-
4 tionem faciendam, + nec eſt neceſſe reuocare donationem: quia ſine inſinuatiooe in iſto text. annullatur: ſed impedire poteſt donans, ne notarius inſtrumentum donationis donatario tradat, ſi eum pœniteat, & poſteà inſinuari non poterit, & ſi notarius conueoiatur, & ab eo petatur donationis inſtrumentum, tunc donans declarabit nolle donationem perficere. hoc probatur per doct. in c. ex parte decani. de reſcrip. & in cle. voa. de renuocia. donatio verò cauſa mortis, nec ante mortem nec poſt eſt inſinuanda. vt ſuperiùs ſcripſi. & ita declarauit Rex Henric. vt in ſua declaratione patet. { Si tamen donans eam reuocauerit, valebit reuocatio in caſibus, in quibus renocari poterat, quia ſi fauore matrimonij facta eſſet, reuocari non poteſt facto matrimooio, vt cenſuit Senatus io publica natiuita. do. pronuncia anno 1551. Sed inſinuatio fieri poterit quandiu partes erunt ſuperſtites, & conſtante matrimonio. Vnde ſi contemplatiooe matrimonij dooatio facta fuerit marito ab vxore, vel contra, ſufficit inſinuationem factam eſſe conſummato matrimonio, oec per illam ioſinuationem dici poteſt conſtante matrimonio aliquid donatum eſſe, quia per inſiouationem retrotrahitur dooatio ad tempus quo facta fuit, per Bart. in l. ſi is, qui. ff. de vſoca. & per inſinuationem omnia confirmabuntur. l. per fundum. ff. de ſeruit. ruſtic. præd. l. ſi quis duas. in fi. communia præd. }

Donatio an reuocanda ſit ante inſinuationem.

5 Si tamen fuerit impedita inſinuatio, fortè ob bellum nullus erat iudex, tunc poterit inſinuatio fieri quando ius reddetur, arg. l. facta. §. bonorum. ff. ad Trebellia. vel coram ſuperiore illius iudicis fieri poterit aut in proximo loco, in quo ius dicitur, licet res non ſit in eo loco, vel ſi donatarius noo petierit, putans ſtatim iudicem ius redditurum, forte à Rege releuaretur, etiam ſi non petiiſſet intra tempus à ſtatuto præſtitutum, vt ibi. vidi tamen, & melius eſt tempore quo bellum erat Bologniæ, inſinuationem fieri in iuriſdictione proxima locorum, impetratis tamen literis Regiis, in quibus hoc permittebatur. Et quod ita valeret ſicut ſi eſſet facta in eo loco in quo bona erant ſita.

Si nullus ſit iudex eo loco ubi inſinuatio fieri debeat.

6 Idem putarem in minore, qui oon petiit inſinuationem, reſtitui ex hoc poſsit, vt cooſuluit Alexan. conſi. 65. quoniam. in ſexto volu. quem ſequitur Maurit. in tract. de reſtitu. c. 159. Nam regula eſt, quòd reſtitui minor poteſt ſi ſit læſus, & per ſuam facilitatem vt hic. l. nam poſteà. §. ſi minor. ff. de iureiuran. ſcripſi in tract. de reſtitu. articu. 1. ſupra.

Minor releuari poteſt ab inſinuatione omiſſa.

7 Qualiter fiat inſinuatio? Reſpoo. Ioan. Andr. in dicto §. porrò. oportere quòd ſubſcribatur donatio, & publicetur corã iudice, nec requiritur alia ſcriptura. Etiam non requiritur decretum. teſte Bart. per l. Modeſtinus. ff. de donatio. quia iura hoc oon requirunt: ſed quod in præſentia iudicis oſtendatur. pro hoc eſt text. in l. fin. C. de præd. curial. lib. 10. licet Guiliel. de Cuneo teneat contra io l. illud. C. de ſacroſanct. eccle. per gloſſ. in §. fi. in verbo niſi. in authen. vt oon fiant pignora. collatione 5. & idem docet Alfonſus de Montaluo in foro Regal. rubrica *de las mandas.*

Qualiter inſinuatio fieri debeat.

in l.13. Et hæc opinio eſt vera, & tutior, quicquid dixerit Bartol. vt docet Guido Papę.in deciſ. Delphina.quæſt.325.poteſt fieri, & conſil.23.viſo facto.nu.6.vbi plus dicit, quod ſi decretum fuerit appoſitum, per decreti appoſitionem inſinuatio facta dicitur.per l.1.C.de prædiis curial.lib.10.

Praxis inſinuationis faciendæ.

8 Alij dicunt, quòd neceſſe eſt donationem fieri in præſentia iudicis, vt Barto.in dicta l. Modeſtinus.ff.de donatio.& de Cana.in tracta.de inſinua. quæſt.2. Ego arbitror hoc non eſſe neceſſe, imò coram duobus notariis in hac patria fieri poterit, extra iudicis præſentiam, & in aliis locis coram notario & teſtibus, & poſteà donationis inſtrumentum iudici præſentabitur, & petetur vt eam approbare dignetur, vel ſupplicatio adiungetur donationis inſtrumento, & iudex præcipiet ſcribæ ſeu grapherio, vt illud inſtrumentum legat: demum cùm nulli ſint opponentes, interrogabit donantem, qua de cauſa donet, an dolo inductus ſit, vel fraude. Et ſi reſpondeat non eſſe inductum, iudex approbabit, & recipiet dictam donationem ſine præiudicio alterius, & hæc approbatio etiam in actis deſcribetur, locus, tempus, annus, & dies: & ad verbum debet inſeri donatio in actis, & ſic dicitur regiſtrari, & facilior erit probatio ex dictis actis volentibus donationem habere.

Confeßio partium nõ probat inſinuationem.

9 Et opportet, quòd hæc inſinuatio probetur per ſcripturam, alioqui non credetur inſinuationem factam, etiam ſi donans, & donatarius confiterentur.teſte Ioan.Fabr.in l.fin.§.1.C.de donatio. ante nupt. Nam vbi oportet quòd ſollennitas interueniat, non ſufficit confeſsio ſolennitatis, ſed ipſa ſolennitas opus eſt, quòd probetur.vt plenè Feli. docet in c.cum dilecta. de reſcrip. alioqui donans & donatarius poſſent legem circunuenire, confitendo inſinuationem factam: ſicut dico de collatoribus, vt non credatur illis ſuper inſinuatione nominatorum, aut graduatorum: quia multi iniqui collatores, vt non perderent collationem, dicerent inſinuationem factam eſſe, quamuis hoc verum non eſſet.§.teneantur. de colla.in concord.vbi ſcripſi.

Citatio in inſinuatione non requiritur.

10 Et quando fit inſinuatio, non requiritur, quòd aliquis citetur, nempe in agnitione bonorum aduerſarij non requiritur citatio, quia actus non conſiſtit in contradictione.Bar.in l.in hac.C.de donatio.Bal.in l.fi.C.qui admitti. Cana.quæſtio.4.nemo enim impedire poteſt, vt quis voluntatem ſuam non declaret.gl.in l.Lucius.in fi.ff.de leg.1.& l.fi.de cura.fur.Bal.in l.1. C.de litis conteſta.etiam quia nulli fit præiudicium niſi donanti, ergo ſufficit illius habere conſenſum.l. ſi auia. C.de donatio.Bald.in dicta l.illud.

Cauſæ cognitio an in inſinuatione requiratur.

11 Et ideo non requiritur cauſæ cognitio in inſinuatione: quia in donantis facultate conſiſtit, & ſic quolibet die & loco fieri poterit.l.in hac. C.de dona. etiam extra territorium. Cùm ſit voluntariæ iuriſditionis.l.emancipati.ff. de adop. & poteſt iudex eam non admittere, ſed ſi abſque cauſa recuſaret, faceret litem ſuam.per §.& hoc peruenit in authen.vt nulli iudic.colla.9. Oldra. conſil.253.factum tale.Ego contrarium teneo: quia requiritur, quòd fiat in curia, ergo non extra, nec in quolibet loco, nec domi.vt ſcribit Oldra.& ſuperius tractaui.

Feriatis diebus an inſinuatio fieri poßit.

12 Item non poteſt fieri die feriata, in qua omnes clauduntur actus.l.fi.C.de feriis.quamuis Cana.quæſt.6.contrà teneat.& Oldra.vbi ſuprà. Et iudex poteſt eam inſinuationem recuſare, ſi videat donantem fortè dolo inductum, & blanditiis bonis ſuis ſpoliatum. Ideo iudex debet interrogare donantem de cauſa, quare donat.vt Bal.dicit in l.ſi conſul.ff.de adop.arg.l. penul. in fi.C. de præd.curial.lib.10.alioqui cur præſentia iudicis requireretur, ſi non poſſet eam recuſare? Certè lex Regia iſtam non introduxiſſet inſinuationem ſine effectu, ſcilicet vt quilibet poſsit ſcire, an res pertineat ad donantem, & rationibus ſuperius adductis.

Scribere inſinuationem iudex non poteſt.

13 Et ſic poteſt iudex etiam eſſe tabellio, cùm hic actus ſit voluntariæ iuriſditionis, & in quibus de plano proceditur, poteſt quis eſſe & iudex & tabellio.l.iubemus.§.his quoque. C. de ſacroſan. eccle.docet Bald.in dicta l.ſi conſul.quæſtio.7.Cana.q.8. Quod non puto verum: quia officia nõ debent commiſceri, & ſcripta donatio debet Iudici inſinuari, & iudici non datur ratione officij vt ſcribat, ſed ſcribam habere debet.c.quoniam contra.de proba.Ideo ipſe debet authoritatem ſuam interponere, quam ſcriba, ſeu Grapherius aut actuarius rediget in acta, & donationem, & alia coram iudice facta in regeſtum deſcribet, quæ non poſſet iudex, imò notarius ſeu grapherius poſſet contradicere: quia ſuum vſurparet officium.

Opponi quid poteſt contra inſtrumentum inſinuatum.

14 Vltimò, an contra inſtrumentum inſinuatum poſsit opponi, & quid? Reſpon. Cùm in inſinuatione nullus vocetur, ideo poſteà non tollitur facultas opponendi contra inſtrumentum, vnde poterit opponi quod eſt falſum, quòd in fraudem fiſci factum vel ſimulatum.Bal.in l.illud. q. 7.C.de ſacroſan.eccle.Cana.quæſt.60. & alia quæ contra inſtrumentum opponi poſſunt, ſcribit nepos de monte Alba.in ſuo tract.in forma oppoſitio.contra inſtrumenta, vel quòd ſit facta hæc donatio à prodigo, cui bonis interdictum erat.l.is cui.ff.de verborum obligatio. vel ab infante, & furioſo, & aliis qui donare non poſſunt. l.filius famil. ff. de donatio. l.ſi quæramus. de teſtamen. alia iuſta opponi poterunt, ſi competant: alioqui caue animæ tuæ ne opponas, quod verum non eſt, vel probare non potes, & tutiùs facies, ſi te inanibus ſumptibus, vel partem tuam non vexes.l. 1.ff.de inoffic.teſta.

Articulus ſecundus.

Et quant à celles qui ſeront faites en abſence deſditz donataires: les notaires ſtipulans pour eux, commenceront leur effect, du temps qu'elles auront eſté acceptées par leſditz donataires en la preſence des donateurs, & des notaires, & inſinuées comme deſſus: autrement elles ſeront reputées nulles.

GLOS

GLOSSA I.

1 SVperius dictum fuit omnes donationes inſinuandas, alioqui nullas exiſtere. hæc de donationibus intelliguntur: quæ in præſentia donatariorum fiunt, ſed nunc decidit, quid in donationibus, quæ fiunt in abſentibus. vt in l. abſenti. ff. de donatio. & dicit habere effectum à die quo fuerint acceptatę & inſinuatæ, & non antè.

Requiſitaut donatio abſenti valeat.

2 Et ſic ſequentia ex iſto tex. requiſita eliciuntur. Primum, quòd donatio fuerit facta, ibi, *qui ſeront faites*, ſi ergo quis promiſerit donare, non habet locum iſte tex. quia non eſt donatio, ſed promiſsio de donando, & aliud eſt promittere, donare, & aliud eſt donare. l. 1. C. de pact. piguo. doct. in l. aliud eſt vendere. ff. de regu. iur.

3 Secundò requiritur, quòd donatio fuerit facta abſenti. per l. abſenti. ff. de dona. alioqui ſi præſenti, haberet locum præcedens articulus. Abſentem eum reputamus, ſi non adſit in loco, in quo eſt donans, etiam ſi in hortis ſit, quamuis ille aliquando dicatur præſens. l. præſens. ff. de procur. Abſentem eum etiam dicimus, qui neſcierit donationem ſibi fieri: & ſic dormiens, furioſus, & alij id genus abſentes dicuntur. l. abſentem. vbi dixi. ff. de verbo. ſigni. & curator eorum acceptare donationem poterit, vt inferius dicetur.

Abſens quis dicatur quo ad donationem.

4 Tertiò requiritur, quòd notarius ſtipuletur pro abſente, ibi, *les notaires ſtipulans*. Alioqui non valeret. nam publica perſona, vt notarius, alteri ſtipulari poteſt. §. alteri. de inutil. ſtipu. in inſti. & l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de verbo. obl. Sed qualiter debet concipere verba, vel promittis mihi ſtipulanti nomine talis, vel promittis mihi quòd dabis illi, primum frequentius eſt. vt Bart. docet in l. non aliter. ff. de adoptio. & in l. 2. rem pupilli ſaluam fore, abundè Anto. Capit. in deciſ. Neapolit. quæſtio. 73.

Notarium ſtipulādo alteri, qualiter verba cōcipere debeat.

5 Quartò, donatio debet acceptari, & anteà non habet effectum, nam beneficium non acquiritur abſenti, donec is acceptauerit, vt ſuum dici valeat. c. ſi tibi abſenti. de præben. in 6. Et qui non acceptat aduerſarij verba, non poteſt ſe illis iuuare. vt docet Bal. in l. 3. C. de repud. hæredi. & renunciatio non nocet renuncianti, ſi non fuerit per partem acceptata. Barto. & Iaſ. in l. poſtquàm liti. C. de pac. & Iaſ. in l. error. col. 2. de iuris & fac. igno. plura ſcripſi de acceptatione in rubri. de Regia acceptatio. in concor.

Acceptari donatio debet & quomodo

6 Quintò requiritur, quòd hæc acceptatio fiat in præſentia donantis, & notariorum. Ibi, *en la preſence des donateurs & des notaires*. Hoc tamen eſt declaratum artic. ſeq. quod hæc donatio poſsit acceptari per donatarium, vel per ipſius procuratorem ſpecialem.

7 Item ſufficit acceptatio facta in præſentia donantis, vel procuratoris ipſius ſpecialiter ad hoc conſtituti. Sed declarauit Rex Henricus anno 1549. in menſe Februario, quòd donatarij poſſunt acceptare donationes, etiam in abſentia donatorum, dummodò fiat acceptatio coram notario & teſtibus: aut coram duobus notariis, & quòd fuerit acceptata viuente donante, & quòd in inſtrumento acceptationis inſeratur ad verbum donatio ſibi facta, & notarius ſcribat, quòd tali anno & die fuit facta donatio tali, qui certior factus de ea per inſtrumentum donationis in præſentia ſua eam acceptauit: donationis tenor talis eſt, tranſcribat donationem, & dicat talem donatarium acceptaſſe talem donationem, & omnes eius qualitates, & clauſulas. Poterit etiam hæc acceptatio fieri in iudicio, dum inſinuatur: nempe abſens cui fuit donatio facta, poterit inſtrumentum donationis oſtendere iudici, dicens ſibi fuiſſe factam donationem abſenti, quam nunc acceptat, petitque eam inſinuari, & in actis deſcribi, & iudex eam recitari coram ſe faciet, & approbabit: demum actuarius annum & diem inſinuationis & acceptationis ſcribet, donationiſque inſtrumentum & actum in iudicio dicet, & poſteà parti iſta tradentur: & ſic erit facta & inſinuatio & acceptatio.

Præſ. donationem acceptandi.

8 Etiam vult artic. ſequens, quòd hæc acceptatio fiat coram notariis, qui confecerunt donationem, vel coram aliis, ſeu tabellionibus aut perſonis publicis, etiam per interpoſitam perſonam donatio conſummari poteſt. Pompo. in l. etiam. ff. de donatio.

Acceptatio donationis fieri poteſt coram quibuſcunque notarijs.

9 Sextò, requiritur quòd donatio ſit inſinuata, ibi, *& inſinué comme deſſus*, vnde ſi donatio facta ſit abſenti, non dubium eſt de iure valere. l. abſenti. ff. de donatio. Tamen nō habet effectum ante acceptationem, & ſic ſi interim vendatur illa res donata, dominium tranſit in emptorem facta tra-
10 ditione, cùm interim non habeat effectum. per iſtum text. † Item cùm hic text. dicat acceptationem & inſinuationem neceſſarias, quænam iſtarum præcedere debeat? Reſpon. cùm hic text. non dicat, poteſt quis acceptare, & poſteà inſinuare, vel contra per tex. in l. 1. in fi. ff. de vulg. vbi ordo non neceſſarius omitti poteſt, & inſinuando acceptare poteſt, vt ſuperius dixi.

Effectū non habet donatio ante acceptationē.

11 † Iſta tamen inſinuatio ſufficit, quod fiat in iudicio coram iudice, ſeu eius locum tenente: nec requiritur quòd ſedeat pro tribunali, ſicut quando iudex tractat cauſas iuriſditionis contentioſæ. vt in l. 1. ff de iudic.

Coram iudice nō ſedente pro tribunali fieri poteſt inſinuatio.

12 Quomodo poſthumus acceptabit? Reſpon. curatorem ventri conſtituendum, qui poſthumi nomine acceptet, & idem in furioſo, prodigo, & ſimilibus: vt patet per totum titu. ff. de curat. bonis dando. Et ſi non fuerit datus curator, poterit poſthumus poſteà per reſtitutionem petere inſinuationem, & acceptare. Nam ſilentium his perſonis imputari non poteſt. l. ſi hæres. in fi. ff. famil. erciſc. Et poteſt quis ſtipulari filiis etiam naſcituris. Bart. in l. quod dicitur. ff. de verb. oblig. Guido Papæ, quæſt. 267. pactum. & Deci. conſil. 245. in cauſa. Et notarius poterit illis ſtipulari. gloſſ. in l.

Poſthumus quomodo acceptare poterit.

huiuſmodi.ff.de legat.1.Bart.& alij in l.ſi pupillus.rem pupilli ſaluã fore.Bertrand.cõſil.138.cx themate.clo.1.in 2.vol.ex noua editio.& cõſil.140.num.17.Ibidem (contrarium tenet Maria.Soci.Iunior conſil.118.viſis inſtrumentis.in 2.vo.nu.11.& ſeq.)Et ſic per iſtum text.oportet,vt curator vel conſtituatur,vel mater,aut conſanguineus acceptet,& inſinuet nomine infantis,aut poſthumi:& curator nomine furioſi,prodigi,aut dementis.

Acceptatio quando fieri debeat.

13 Quæro quando iſta acceptatio fieri debeat?Reſpon.gloſſ.in l.conſenſu.ff.de actio. & obliga. & in l.1.de contrahen.empt.quam ſequitur Panor.in cap.dilectus. de ſponſal.& Hippol.Marſil.in practic.ſua criminal.§.poſtquàm nu.29.& ſequen.vbi dicunt acceptationem fieri debere eo tempore,quo fit renunciatio,vel donatio,ſed contrarium eſt verum.vt in art.ſeq.patet,& per l. etiam per interpoſitam.ff.de donatio.Et ſuperius abundantius ſcripſi art.1.gl.vlt.poteſt enim fieri quamdiu viuit donans, & in eadem perſeuerat voluntate, poterit etiam hæc acceptatio donatarij fieri per procuratorem ſpecialem in abſentia donantis. Nam ea quæ per nos facere poſſumus, & per alios fieri poſſunt, niſi à iure prohibeantur. §. 1. de his per quos agere poſſumus.in inſti. hic non prohibentur,ergo ſic fieri poterit.

Encores que par les lettres & inſtrumens d'icelles y euſt clauſe de retention de l'vſufruit.

GLOSSA II.

L.quiſquis. declaratur.

HIC declaratur l.quiſquis.C.de donatio. vbi ſi donans rem retineat ſibi illius rei vſumfructum, videtur eam tradere: & transfertur dominium, & poſſeſsio in donatarium, non tamen hic,niſi donatio fuerit acceptata,& inſinuata,cùm iſte text.hoc prohibeat. Licet aliàs donans domum vel aliam rem Titio cum retentione vſusfructus, videatur rem tradere & poſſeſsionem, adeò quòd donatarius poteſt vti interdicto vti poſsidetis, & dicere ſe ſaiſitum.teſte Maſuer.in ſua practic.rubric. de poſſeſsio.§. item cùm quis dat rem immobilem: ſed hodie non per iſtam legem Regiam,antequàm ſit acceptata,tradita,& inſinuata alij,dicam in tract.de mater.poſſeſſ.in 3.Tomo.conſtitu.Regiar.

Ou conſtitution de precaire.

GLOSSA III.

Conſtitutio precarij an transferat poſſeſsionẽ & quam.

NOtandum eſt,quòd donans pratum, vel aliam rem alteri',ſi in inſtrumento conſtituat ſe illud poſsidere nomine precarij donatarij, transfertur poſſeſsio in donatarium. l. in rebus.ff.de precario.Nam quod meo nomine poſsideo,poſſum & alieno nomine poſſidere,nec enim muto cauſam poſſeſsionis, ſed deſino poſsidere, & alium poſſeſſorem miniſterio meo facio:nec idem eſt poſsidere,& alieno nomine poſsidere: nã is poſsidet,cuius nomine poſsidet.l.quod meo.ff.de acquiren.poſſeſſ.

Noua declaratio in conſtitutione precarij contra doc.

Sed videtur obſtare l.& habet.§.eum qui precario. ff.de precar. vbi rogatus & qui rogat vterque poſsidet.Ergo non transfertur poſſeſsio.Reſpond.aliquando quis rogat me vt precario concedam ei domum,ſi concedam,poſsidet naturaliter & corpore:vt dicit ille §.& ego ciuiliter animo,nec enim concedendo amitto poſſeſsionem ciuilem.l.clàm poſsidere. §. primo.ff. de acquirend.poſſeſsio.ſed ſi donem domum alicui, & conſtituam me poſsidere precario nomine ipſius: tunc & naturalis & ciuilis poſſeſsio in donatarium transfertur:ratio eſt in hoc vltimo caſu, quia conſtituẽdo me precario nomine ipſius poſsidere,illam poſſeſsionem naturalem quam habebam transfero in illum,& ſic confiteor me poſsidere ſuo nomine,tam naturaliter quàm ciuiliter.l.non ſolùm.in fin.ff.de vſucapio. diuerſum eſt quando meam domum concedo non præcedente titulo,alicui nomine precario,quia tunc ipſe quamdiu voluero poſsidet naturaliter,& mea voluntate,& ego ciuiliter.Et ita videtur dicendum:quamuis doct.non animaduerterint,licet tradant differentiam,an quis conſtituat ſe poſsidere nomine alterius,an nomine precario alterius, quia cõſtituendo ſe poſsidere nomine alterius transfertur poſſeſsio vtraque, ſi nomine precario naturalis tantùm dixi hoc non eſſe verum: quamuis Dom. Tiraquell.in ſuo tractatu de iure conſtitu. poſſeſsio.multos ad hoc adduxerit comites.Sed non aduerterunt:quia ſiue quis ſe conſtituat nomine alterius poſsidere ſimpliciter,ſiue precario nomine is,qui ſic conſtituit non poſsidet,ſi præceſſerit titulus habilis:alioqui eſſet contrarietas in eodem ſubiecto,quòd quis poſsideret per ſe, & nomine alterius:quod non poteſt eſſe.dicta l.quod meo.Ergo illa doct.doctrina non eſt vera:ſed eſt intelligenda vt ſuperiùs diſtinxi.Nam ſi abſque titulo rogem,vt des precario, & dederis, vterque noſtrum poſsidet, ſi verò rem à te mihi donatã precario poſsides, vtraque poſſeſsio eſt apud me dominum rei:quia ille qui habet,mihi,& non ſibi poſsidet.dicta l.quod meo.& l.non ſolum, §.fin.de vſucapio.

Effectus ſingulares conſtituti.

Notandi ſunt effectus ſingulares conſtituti. Nam is in cuius fauorem fuit conſtitutum, poteſt ingredi poſſeſsionem ſua authoritate,quod aliàs non faceret,niſi vellet eſſe prædo.l. ſi ex ſtipulatione.ff.de acqui.poſ.vbi Vincen.Hercula.& alij hoc notant.

Etiam eſt vtile, quia ſi hic inueniat reſiſtentes in capienda poſſeſsione, poterit eos repellere ſuam defendendo poſſeſsionem per conſtitutum acquiſitam, ſecus ſi data fuerit tantùm facultas

poſſeſsionem

poſſeſsionem apprehendendi. Barto. in l. creditores. C. de pignor. Areti. in dicta l. ſi ex ſtipulatione. Alex. dicto conſil. 82. perſpectis. col. 2. in 2. vol.

Item vtile eſt ad hoc, vt ſi debitor cõſtituat ſe omnia bona ſua tenere, & poſsidere nomine creditoris vel nomine precario dicti creditoris. Tũc ſi poſteà debitor alienet aliquã rem ſuã, poterit creditor agere cõtra poſſeſſorẽ nulla excuſsione debitoris præcedẽte. Et aget nõ hipothecaria, ſed condictione ex l. fi. C. de acq. poſſeſ. doct. in auth. hoc ſi debitor. C. de pign. Cepol. cautel. 31. regulariter. Angel. in §. item ſi quis in fraudem. col. 5. de actio. in inſtitu. Alex. conſil. 85. ponderàtis. col. 1. in ſexto volu. ideo ſis cautus, vt in inſtrumento obligatorio facias apponere iſtam clauſulam, quòd dictus debitor conſtituit ſe tenere omnia bona ſua, & ſingula nomine creditoris precario, vſque ad plenam debiti ſatisfactionem & integram. Sed contrarium conſuluit Barba. conſil. 28. ſcripſit belliſsimè. in primo volum. has opiniones conciliat Ioan. Crot. in repet. l. ſi is qui pro emptore. col. 65. verſic. tertiò quæritur. ff. de vſucapio. vbi tres caſus diſtinguit, vide illos inibi. Plura non ſcribam nunc, ſed remitto ad tract. de mater. poſſeſſor. in 3. Tomo conſti. Regiar. vbi alia multa, ſi per Deum liceat, & vtilia & quotidiana conſcribam in hac poſſeſſoria materia. *Cautela pro creditore.*

Dont ne s'enſuiura aucun effect, ſinon deſpuis que leſdites acceptations, ou inſinuations auront eſté faites comme deſſus.

GLOSSA IIII.

ERGO aliquis effectus donationis factæ abſenti non habet locũ ante acceptationem, & inſinuationem: nec obeſt iſte tex. dicens, *Ou*. quia ſæpè alternatiua ponitur pro coniuncta, & contra. vt in l. ſæpe. ff. de verborum ſignifica. vbi abundè ſcripſi, vel poſſumus dicere alternatiuam propriè poni: ſed vult tex. dicere non valere donationem, niſi & acceptatio & inſinuatio interuenerint: nec habet effectum ante acceptationem, quia antè non acquiritur dominium. per ca. ſi tibi abſenti. de præbend. in 6. ſed facta acceptatione dicunt quidã acquiri dominium, licet inſinuatio nondum facta ſit, quę ſi poſteà fiat, à die acceptationis fructus debentur, tanquàm à tempore litis conteſtatæ in ſtricti iuris iudiciis. l. cùm fundus. ff. ſi certum peta. tamen ego dicerem duo copulatiuè eſſe neceſſaria, & acceptationem & inſinuationem: quod ſi alterum deſit, non trãsfertur dominiũ, nec fructus acquirit donatarius, per ea quæ ſuperius ſcripſi. *Eccleſia an inſinuare teneatur.*

An in eccleſia itidem procedat, multa dixi in 1. Tomo, in proœm. & ſuperiùs ſcripſi de iure locum non habere, tamen anno 1543. in vigilia aſſumptionis fuit prolatum areſtum etiam in eccleſia ante conſtitutionem ſeruandam. *Areſtum.*

François par la grace de Dieu Roy de France à tous ceux qui ces preſentes verront, ſalut. Comme par les articles cent trente deuxieſme, et troiſieſme des ordonances par nous dernierement faites, ſoit expreſſement dit que quant aux donations qui ſeront cy apres faites par & entre noz ſubietz en l'abſence des donataires, les notaires ſtipulans pour eux, elles ne cõmenceront leur effect, ſinon du temps qu'elles auront eſté acceptées par leſditz notaires en la preſence des donateurs & des notaires, & inſinuées en noz autres cours & iuriſditions ordinaires des parties, & des choſes donées: autrement elles ſeront reputees nulles, encores que par les lettres, & inſtrumens d'icelles y euſt clauſe de retention de vſufruit, ou conſtitution de precaire, dont ne s'enſuyura aucun effect: ſinon deſpuys que leſdites acceptations, ou inſinuations auront eſté faites comme deſſus. Et pource que à l'interpretatiõ dudit article lon pourroit mettre en doubte, ou difficulte: ſi nous auons entendu que la preſence des notaires ſoit requiſe auſdites acceptations d'icelles donations, ſans ce que tel acte ſe puiſſe faire par procureur. Articulus tertius.

GLOSSA I.

REX declarat articulum præcedentem in quibus caſibus procedat.

A ceſte cauſe voulans eſclarcir l'intelligence du contenu en icelluy article, affin que en l'aduenir l'on n'en ſoit en peine, auons dit, declairé, & ordonné: Diſons, declairons, & ordonnons, que les donations faites deſpuys la publication de noſdites nouuelles ordonances.

GLOSSA II.

ET SIC hæc conſtitutio cùm ſit declaratoria iuris, trahitur etiam ad præterita, vt doct. no. in c. fi. de conſti.

Et qui

Et qui ſe fairont apres.

GLOSSA III.

ETIAM DECLARATIO ad futurà extenditur, vt hîc ſicut conſtitutio. l. leges futuris. C. de legib.

Valent & ayent leur effect du iour qu'elles auront eſté, et ſeront acceptées par les donataires en perſonnes, ou par procureur pour eux.

GLOSSA IIII.

HIC addit ad articulum quòd acceptatio poſsit per procuratorem fieri: & tamen in articulo præcedenti dicebatur per donatarium fieri debere. Sed poteſt quis per alium, quod poteſt facere per ſeipſum. regul. iuris, poteſt quis. de regu. iur. in 6.

Specialement fondé.

GLOSSA V.

Procurator ſpecialis requiritur in acceptatione donationis.

Procurator debet inſtrumētum exhibere procuratorij.

ET ſic non ſufficeret procurator generalis, cùm hîc dicat *ſpecialement fondé*, id eſt ſpecialiter conſtitutus. item oportet quod de mandato illius procuratoris conſtet, alioqui acceptatio facta per eum non valebit, nec alius actus, vt docet Bar. in l. ſi quis inficiatus. ff. depoſiti. & in deciſ. Neapolit. q. 316. Galiotus. num. 3. & in acceptando debet procuratorium exhiberi, etiam ſi non petatur ab aduerſa parte, teſte Bald. in rubric. C. depoſiti. quæſt. 4. & hoc in actu extraiudiciali, alias quis non conſtituitur in mora, vt docet Alex. conſi. 78. *viſo*. col. 2. volum. 5. & in acceptatione bonum eſt, quod ad verbum inſeratur inſtrumentum procuratorij, ſicut de inſtrumento donationis dicitur in declaratio. Henric. ſeq. & dixi in tract. nominatio. quæſt. 14. Et debet eſſe procuratorium in publicam formam redactum. teſte Alex. in additio. ad Bar. in d. l. ſi quis inficiatus. facit ele. cauſam. de elect. Anto. Canar. quæſt. 24. & Hippoly. in l. ſi quis ne. ff. de quæſt. & hoc iure vtimur.

Item debet (vt dixi) eſſe procurator ſpecialis ad acceptandum rem donatam, nec ſufficeret generalis. Nam qui generale mandatum habet, & gerit actum requirentem ſpeciale mandatum, dicitur falſus procurator: vt dicit Bal. in cap. nonnulli. col. 1. de reſcript. & Feiyn. in cap. ex parte decani. col. 3. ibidem. Iaſ. in l. 3. §. ſi procurator. col. 2. in §. notâ. ff. quod quiſque iuris. & caſus requirentes ſpeciale mandatum deſcribunt Bald. & Ange. in titu. de his per quos agere poſſumus. in inſti. & ego 48. congeſsi in tit. de electio. derogatio. in fi. in concord.

Rata an poſſit haberi acceptatio.

Poterit tamen donatarius acceptationem factam per non habentem poteſtatem ratam habere. Et ab illo tempore donatio habet effectum: teſte Chaſſa. in conſuetud. Burgund. in rub. *des droits*. §. 5. glo. *ſans procuration*. Quia ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur. regul. ratihabitionem. de regu. iur. in 6. quod eſt verum ſi viuo donante fieret, & in eadem perſeuerante voluntate. argu. l. bonorum. ff. rem ratam haber. quia duo extrema tunc ſunt habilia. de quibus Bar. in l. ſi is qui. ff. de vſucapio.

En la preſence des donateurs, ou du procureur pour eux ſpecialement fonde quant a ce.

GLOSSA VI.

Acceptatio fieri poteſt etiā in præſentia procuratoris donantis.

ETIAM declaratur articulus præcedens in hoc, dum volebat, vt in præſentia donantium acceptatio fieri debeat. Nam ea etiam fieri poterit in præſentia procuratoris illius ad hoc conſtituti, vt ſuperius dictum fuit.

Et des notaires qui auront paſſé leſdites donations, ou autres notaires tabellions.

GLOSSA VII.

Acceptatio poteſt fieri coram quibuſcunque notarijs.

ET ſic oſtendit hîc iſtam donationis acceptationem fieri poſſe etiam per alios notarios, nempe ſi illi, qui donationem conſcripſerunt, mortui erant, vel non inueniebantur, cur acceptatio fieri per alios non poſsit, ob id optima eſt declaratio. Et antequã eam vidiſſem declarationem, iſta ſcripſeram in l. deteſtatio. ff. de verborum ſignifi.

Item non ſolùm poteſt hæc acceptatio fieri coram notariis Regiis, ſed etiam coram tabellionibus & notariis apoſtolicis: & ita dicitur in declaratione Henrici: & hîc coram publicis perſonis vt ſequitur.

Ou perſonnes publicques.

GLOSSA VIII.

Corã publicis perſonis acceptatio facienda eſt: & quæ dicãtur perſonæ publicæ.

ETIAM poteſt fieri acceptatio coram perſonis publicis, id eſt iudicibus, ſi notarij nõ inueniantur, & quando appellatio fieri non poteſt coram iudice à quo eſt appellatum, poterit fieri coram perſonis publicis. l. vt perfectius. C. de annali exception. Et ſic iſta acceptatio,

acceptatio,ſi non inueniretur notarius,poſſet fieri coram quocumque iudice,etiam eccleſiaſtico, dummodo is per ſuum ſcribam & Grapharium acceptationem ſcribere faciat,& inſtrumenti donationem inſerere,& alia facere quæ notarius feciſſet.per hunc tex. *Perſonnes publiques*,& iſta acceptatio facta in quocunque loco,quocunque die,etiam feriata valebit, quia non eſt actus iuriſditionis contentioſæ,ſed voluntariæ,quæ diebus etiam feſtis exerceri poteſt. l.2.& l. actus. C. de feriis.& publicæ perſonæ dicuntur quæ munere funguntur publico.l.pupillus.§.munus.ff.de verb. ſigni.vbi abunde ſcripſi.

Si donnons en mandement à noz amez & feaux, les gens de noz cours de parlement, BaillifZ, Seneſchaux, PreuoſtZ, Iuges, ou à leurs lieutenants, & à chaſcun d'eux endroit ſoy, & ſi comme à luy appartiendra, que noz preſentZ declaration, & ordonnance ilz entretiennent, gardent, & obſeruent: facent entretenir, garder, & obſeruer, lire, publier, & enregiſtrer, auec noZ deſſuſdites autres ordonnances. Car tel eſt noſtre vouloir, & plaiſir: non obſtants quelconques autres ordõnances, reſtrictions, mandemens, ou defenſes a ce contraires. Et en teſmoing de ce nous auons fait mettre séel à ceſdites preſentes. Donne à Noyon le vij. iour de Mars, l'an de grace mil cinq cents trẽte neuf, & de noſtre Regne, le xxvj. Ainſi ſigne ſur le reply par le Roy en ſon conſeil. Bayard. Et seellé ſur double queue de cyre iaulne.

Henri. *des publ.* 1549.

Et au regard du 132. article faiſant mention des inſinuations, & enregiſtremens des donations: Nous declairons & ordonnons que ſoubs le nom de donation Articulus quartus. *ſeront comprinſes & ſubietes à inſinuation les donations faites entre vifZ, combien qu'elles ne ſoient ſimples, ains remuneratoires, ou autrement causées: & non les donations faites pour cauſe de mort, que ſe peuuent reuocquer par le donateur iuſques à la mort: leſquelles ne ſeront ſubietes à aucune inſinuation. Et en ce que ledit article porte que les donations ſeront inſinuées es cours, & iuriſditions des choſes données: nous entendons que ladite inſinuatiõ ſe face à la iuriſdition Royalle des lieux, où leſdites choſes ſeront aßiſes ſans preiudice toutesfoys des proces pendens, & indecis ſur l'intelligence & interpretation de ladite ordonnance.*

ISTA eſt noua Henrici Regis declaratio, quam ſuperiùs elucidaui: non vult tamen quòd ad præterita extendatur, ſicut nec lex ſolet.l.leges futuris.C.de legib. {Notandum eſt tamen quòd lex noua generaliter corrigens, non intelligit corrigere leges, in ſpecialibus caſibus loquentes.l.in teſtamentis. C. de teſta. iuncta l. hac conſultiſſima. C.qui teſta.facere poſſunt.glo.& Iaſ.in l.ſciendum.in prin.ff.qui ſatiſda.cogant.vide tex.coram quo inſinuatio hæc fieri debeat,in §.iuſiurandum.in authen.de defenſo.ciuita. colla.3.

Et quamuis Iuſtinia. in authen.eo decurſum.C.de dona.ante nup.ſtatuat inſinuationem non requiri in ſponſal.largitate, quia ſpecialis contractus eſt, tamen per iſtam ordinationem & artic. primum ſuprà ſeruatur vt inſinuari debeat.} Vide ipſius aliam declarationem ſequentem.

Idem.

Et quant au ſix vingtz treſieſme article touchant encores leſdites donatiõs, nous voulons & ordonnons en interpretant, & modifiant ledit article, que les do- Articulus quintus. *nations faites à perſones abſentes ſe puiſſent accepter par les donataires en l'abſence du donateur, pourueu que icelle donation ſoit acceptée du viuant dudit donateur. Et que icelle acceptation ſoit faite en preſence des perſonnes publiques & teſmoings, ou de deux notaires, & que l'inſtrument de la donation ſoit inſeré en la note, acte, & inſtrument de ladite acceptation.*

ISTE articulus addit ad præcedentes, vt donatio poſſit etiam in abſentia donatoris acceptari, quamuis per artic.2.ſuprà non poſſet, alia ibi ſcripſi. Nec alia donare lector beneuole nunc decreui, iſta autem (ſi lubet) boni conſulas, & ego Deo optimo maximo de præmiſſis gratias agam immenſas. Amen.

VT CONTRACTVS, TESTAMENTA, SENTENTIAE, ET ALII OMNES ACTVS GALLICIS CONCIPIANTVR VERBIS.

Que contracts, teſtaments, ſentences, & tous autres actes ſeront faitz en Françoys.

François. *article 111. des publiees 1539.*

Articulus primus.

Et pource que incertitude, & ambiguité ſont ſouuentesfoys aduenues ſur l'intelligence des motz latins contenus es arreſtz, & autres actes, nous voulons doreſnauant.

GLOSSA I.

Ratio conſtitutionis.

De Tiberio Cæſare.

1 QVEMADMODVM olim Apollo, vt poëtæ fingunt, Deus, Latinum recuſabat oraculum. Et Tiberius Cæſar militem Græcè teſtimonium interrogatum, niſi Latinè reſpondere vetuit. Imò ipſe quanquàm ſermone Græco aliàs promptus & facilis: non tamen vſquequaque vſus eſt, abſtinuitque maxime in ſenatu, adeò quidem vt monopolium nominaturus, veniam prius poſtularet, quod ſibi verbo peregrino vtendum eſſet: vt refert Sueto. in vita Tiberij, de peritia ſermonis Græci. Sic & hic Rex propter ambiguitates, & obſcuritates vitandas, quæ in ſermone Latino erant, tum quòd multis modis vnum & idem verbum acciperetur, tum etiam quòd Latinè loqui volentes, & eleganter, totam obtenebrabant ſententiam, verbũ alio tendens conſcribentes. Adhæc quòd etiam quidã veterani iudices linguæ Latinę obliti, vocabula iuxta Gallicum ſermonem ſibi confingebant. Et illa non intelligebantur, quòd non eſſent Gręca, Latina, nec vulgaria: ideo ſuper interpretatione iſtorum verborum diu litigabatur, ob id Rex hic ſtatuit, vt deinceps verbis vulgaribus patriæ concipiantur tã contractus, proceſſus, ſententiæ, Are-

Lingua vernacula & materna quæ ſit.

2 ſta, quàm alia omnia: vt in tex. ſcribitur. † *En lãgage maternel.* & ſic vernaculo & materno idiomate, vnde Galli Gallicis verbis debẽt cõſcribere inſtrumẽta, Occitani verbis vulgaribus, & idiomate cõmuni patriæ, alioqui ſi Gallicis verbis ibidem inſtrumenta concipi deberent, maior eſſet obſcuritas. Quia Vaſcones multi, & alij ruſtici ſub ſenatu Burdegalen. degentes, & Tholoſano, non intelligerent illud idioma Gallicum. Et ſi ſic inſtrumenta concipi deberent, non tolleret hæc ordinatio ambiguitates, ſed potius induceret. Igitur quæ inducta ſunt ad tollendum ambiguitates, eas inducerent. contra l. legata. ff. de legat. 1. Vnde Rex ſtatuit quòd vulgari ſermone & patrio hæc conficiantur, ideo dicit, *Maternel Françoys,* quia non Italo ſermone, vel Hiſpano, nam mater communiter eſt nata in Francia, ideo maternum ſermonem vocat, quo vtitur patria: ſed dicit *Maternel Françoys,* non ſimpliciter, *Françoys,* vt declaret nolle aſtringere quemcumque vti Gallico ſermone, ſed vulgari patriæ, prout ea regio Galliæ vtitur, in qua regione iſta inſtrumenta, & alia fiunt, declaratur in rub. *des informations.* art. fi. ibi, *En vulgaire, & langage du pais,* & inferius dicam.

Linguarum varietas nõnunquam vltio eſt diuina.

3 Deus enim aliquando in pœnã generis induxit idioma diuerſum, & confudit, vt in turri Babel patet Geneſ. 11. & Hierem. 5. ſcribitur, Adducam ſuper vos gentem de longinquo, cuius ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur. Et Deutero. c. 28. Adducet dominus ſuper te gentem de longinquo, cuius linguam intelligere non poſsis.

Nulli conferẽdum beneficium curatum niſi idioma intelligenti.

De Albino.

4 Ob id vt iſtud euitaret pontifex ſummus voluit, vt nulli cõferretur eccleſia parrochialis, qui non intelligeret idioma, & loqueretur, vt prædicare poſsit. c. ſi rector. 43. diſtinct. alioqui collatio non valebit regul. Cancell. 19. quomodo enim is concionari, & populi confeſsiones audire poterit, vt tenetur, qui idioma non intelligit, nec loquitur? capitu. inter. de offic. ordinar. eo enim ſermone vti debemus, qui notus eſt nobis: vt ait Cicero de offic. † Vnde Albinum à Catone

5 deriſum legimus, quòd cùm Latinus eſſet, & inter Latinos hiſtoriam conſcriberet, Græcè tamen ſcribere conatus fuiſſet, vt Plutarch. & alij referunt. & de Albutio idem quidam cenſent, qui cùm à Scæuola proprio eſſet idiomate ſalutatus Athenis, Græcè tamen reſpondit. vt refert Cicero de finib. bonor. & malor.

Proclamationes ſermone patrio fieri debẽt & leges.

6 Itaque proclamationes, quæ apud vulgus fiunt, verbis debẽt fieri vulgaribus. l. ſed & ſi. §. proſcribere. ff. de inſtitor. actio. Et clericus, quando agit contra laicum, vulgariter loqui debet. glo. in c. odi. 24. quæſt. 1. & leges quæ dantur populis ſub vſitato eiuſdem populi idiomate dictari, & publicari debent, vt & magis intelligantur, placeant, & obſeruentur. §. alienationis. in authen. de non alienand. rebus eccleſi. colla. 2. ibi, propterea hanc propoſuimus legẽ, & proſulimus, & non paterna voce, ſed hac communi & Græca, vt omnibus ſit nota propter facilem interpretationem. facit

§. fin. in

§.fin.in authen.vt præponatur nomen Imperator.colla.5.& doct.in l.1.in fin.ff.de verb.obli.& Feli.in rub.de conſtitu.Bened.in repet.cap.Raynutius. in verbo.& vxorem.nume. 230.de teſtamen. { Quamuis Vlpia. ſcribat l.fideicommiſſa.quocunque ſermone relinqui poſſe, non ſolum latino vel Græco,ſed etiam Punico,vel Gallicano,vel alterius cuiuſque gentis.ff.de lega.3.& Imperator ait iudices tam latina,quàm Græca lingua ſententias proferre poſſe, in l.iudices. C. de ſenten.& interlo.om.iud.}

Que tous Arreſtz.

GLOSSA II.

Arreſtum quid ſit, & unde dicatur.

ARreſtum dicit Budæus eſſe placitum : vt ſcripſi in tract.de liter.ciuil.in prin.primi Tomi ordina.Regiar. ſed diligentius intuens vix hoc ſequendum arbitror:quia placitum non magis conuenit parlamentis, quàm curiis inferioribus : vnde etiam ſententiæ inferiorum iudicum Areſta,id eſt placita dici poſſent,niſi per Antonomaſiam dicas, ſed ita de omnibus rebus dici poſſet, quòd citatio, litis conteſtatio,& omnia quæ parlamentis & curiis conueniunt per antonomaſiã de parlamentis intelligerentur.{ Et quia curiæ ſupremæ debent ſecundũ ius cõmune & iura regni iudicare,& ita iurant ſe facturos. vt in titul.de ſacramentis dictũ fuit, ideo non poſſunt dici placita illorum iudicia,magis quàm aliorum iudicum,nec alteri conuenit,quàm principi. vnde Iuriſcon. dixerunt principis placitum. l.1.ff.de conſtitu. princip. non verò aliorum,vnde abutuntur,qui ſic trahunt ad alios,& hoc vocabulo ſic vtũtur, vt dixi in titul. ff.de verb.ſig.nec placitum eſt arreſtum quoad partem victam,vnde nõ videtur cõuenire.}Quãobrem verius dici arbitror Areſtum eſſe Gallicum vocabulum, & duplici r.conſcribendum, quia poſtquàm prolatũ eſt, ibi ſiſtendum eſt. *là ſe fault arreſter.* vel forte à Græco ἄῤῥητον, quod ſignificat incorruptum,inuiolatum:quòd ex illis ſupremis curiis ſententiæ incorruptę exeant & inuiolatæ maneant, nec appellatione infirmari poſſint,cum ſint ſupremæ ſententiæ.l.1. ff.à quib. appel.non licet.iſta ergo decreta ſenatus Gallico ſermone ſcribi debent, ne quid incertitudinis, aut ambiguitatis in illis remaneat,quamuis decreta à prætoribus Latinè olim interponi deberent. per l.decreta.ff.de re iudic.vbi glo.ait decreta inter Latinos debere Latinè proferri, & inter alios, eorum lingua, & hoc pro cuiuſque fori conſuetudine, dicit ibi Bart. & alij. Sed in Francia per hanc legem Regiam, omittitur in curiis ſupremis, & Seneſchallorum ac bailliuorum fori latinus ille vſus primæuus. Et quælibet curia ſermone Gallico pro virili vtitur per hũc tex. † prędicta ratione incertitudinis vitandæ, non verò propagandæ linguę gratia : ſicut olim Romani, qui ne Græcis vnquam,niſi Latinè reſponſa dabãt,cùm etiam ipſa linguæ volubilitate poſtquàm plurimum valent excuſſa,per interpretem loqui cogebant,non in vrbe tantùm,ſed etiam in Gręcia,& Aſia, quo ſcilicet Latinę vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur, teſtis eſt Valer.lib.2.de inſti.antiq.c.145.

(2: "latinus ille vſus primæuus" line; margin: Ro.uſus quo ad ſermonẽ latinum.)

3 Et ſic limitatur l.iudices.C.de ſenten.vbi iudices tam Latina quàm Gręca lingua ſententias proferre poſſunt : quod eſt verum apud Gręcos, & Latinos, ſed in Francia vulgari ſermone patriæ vel Gallico ſententia proferetur,vt hic. Sentẽtia quibus uerbis proferatur.

4 Stipulatio etiam fieri Gręcè, Latinè, Hebraicè, & quibuſcunque verbis poteſt : dummodo partes ſe intelligant per ſe, aut per interpretem.l.1.in fi.ff.de verb. oblig. in Francia tamen ſi conficiatur inſtrumentum à notariis Regiis, materna lingua conficietur,alioqui notarius puniri debet, quia facit contra hanc legem, quamuis olim omnia inſtrumenta notarij conficere ſolerent verbis Latinis,incultis & barbaris,quæ ne ipſi quidem intelligebãt,ſed erant tanquàm pica, pſitachus,& gallus,qui loquũtur in palatiis dominorũ,ſine intellectu:vt dicit R.ſing.51.quid operatur. Stipulatio quibus uerbis concipiatur.

5 Item Ludouic.12.ſtatuit proceſſus criminales communi patriæ idiomate concipiendos eſſe, vt defenſio relinquatur captis,&in carcere detentis,& accuſatis,quam habere non poſſent,ſi non intelligerent : vt patet in rubr. *des informat.* artic.vlt.nec per iſtum tex.corrigitur ille tex.in ſpecie loquens. Imò declaratur per hunc tex.generaliter loquentem:vt doct.not.in c.1.de conſtit. in 6. & c.1.c.paſtoralis.§.fin.de reſcrip.ſcripſi in procem.ordinatio.in 1.Tomo,in gl.5.num.128. Proceſſus criminalis lingua patria fieri debet.

6 Etiam ſtatuit idem Rex ibidem, vt omnes teſtificationes, teſtimonia, atteſtationes, tam in ciuilibus, quàm in criminalibus, verbis vulgaribus,& communi idiomate patriæ fiant, vt teſtes poſſint intelligere, quæ deponunt,ne poſteà falſi arguantur.l.eos.ff.de falſ. & illa ordinatio vult, quòd aliter factæ nullius ſint effectus,& roboris,hîc tamen non annullat acta in contrarium,ideo dicerem teſtamentum,ſententiam,areſtum,vel alia acta non eſſe nulla,ſi aliàs quàm hîc ſtatuatur, ſcripta ſint, ſed illum puniendum,qui illa fecit,& ſeruabitur articu.annullans in ſuis caſibus tantùm,videlicet in informationibus,& atteſtationibus,& proceſſibus criminalibus. vide tamen ſuper hoc Bar.in l.cùm lex.ff.de fideiuſſor.Bal.& Iaſ.in l.non dubium.C.de legib. Atteſtationes ſermone patrio cõcipi debent.

7 Hîc nihil dicitur de libello,quibus verbis debeat concipi,& offerri.vnde tex.ait,literis vtrum Gręcis,an Latinis,& puto fieri ſecundum loci conditionem,ne quis excuſari poſſit ignorantia literarum.l.ſed & ſi pupillus.§.proſcribere.ff.de inſtitor.actio.Nam poſtquàm de ſequen.ſtatuit,videlicet de areſtis,& ſentẽtiã,igitur & antecedẽtia ita eſſe voluit.l.ad rẽ.& l.ad legatũ.ff.de procurat. ideo conſuetudo fori eſt inſpicienda.l.3.in fi.ff.de teſtib.doct.in l.1.ff.de ędẽdo.& in c.1.& 2.de libel.oblatio.Et quia inferius dicit, *toutes procedures*,ergo & in libello,*qui eſt de la procedure iudiciale.* Libellus qua lingua concipi debeat.

CC

& qui totum dicit nihil excipit.l.à procuratore. C.manda. vnde libellus vulgari ſermone patriæ, vel Gallico, inter Gallos concipi debet in parlamentis Gallicè, idem in curiis bailliuorum in aliis eo ſermone quo vtuntur.

Enſemble toutes autres procedures, ſoient de noz cours ſouueraines, ou autres ſubalternes & inferieures.

GLOSSA III.

Proceſſus quibus fiant verbis.

ADdit prædictis areſta non ſolùm concipienda verbis Gallicis, ſed etiam omnes proceſſus, ſiue fiant in parlamentis, ſiue in aliis curiis quibuſcunque, videlicet ſubalternis, à quibus immediate appelletur ad curiam: ſiue etiam ſint aliæ inferiores: vt hic probatur. Et hic nomine proceſſus veniunt omnes ſcripturæ, & actus tam partis, quam iudicis à citatione vſque ad ſententiam. Bal. in c. conſuluit. col. 3. de offic. deleg. ſcripſi in tract. nominatio. quæſt. vlt. & ſic tam illæ ſcripturæ partium, quàm iudicis vulgari ſermone concipi debent, & cùm hic non loquatur *de noz cours ſubalternes, & inferieures*, in omnibus aliis iudicibus etiam dominorum procedet, niſi dicas illud verbum, *noz cours*, ſuperiùs adiectum repetendũ. Sed de communi vſu curiarum ſecularium, baronum & aliorum dominorum eſt, vt etiam vulgari ſermone vtantur. Et ſic minimè mutanda ſunt, quæ certam interpretationem habuerunt. l. minimè. ff. de legib.

Proceſſus nomine hic quid veniat.

Hæc cõſtitutio in foro eccleſiaſtico locum non habet.

Non tamen habebit locum in iudicibus eccleſiaſticis, quibus legem conditor hic imponere non poteſt. vt no. doct. in c. eccleſia. de conſti. dixi in proœ. ſuprà in 1. Tomo. vnde omnes ſcripturæ coram illis Latinè conficiuntur, idem in curiis conſeruatoris apoſtolici, in quibus hæc ordinatio etiam non eſt recepta, nec inferior poteſt tollere legẽ Papæ ſuperioris. cle. ne Romani. de elect. ideo valebunt inſinuationes mandatorum & nominationum Latinis aut Gallicis conceptæ verbis, vt etiam ſcripſi in tract. nominatio. quæſtio. 14. nu. 57. quæſt. 8. in fi. vidi in curiis eccleſiaſticis atteſtationes, quas inqueſtas dicũt vulgari ſermone fieri, & in hoc conſuetudo fori eſt inſpicienda.

In omnibus curiis habet locum hec ordinatio.

Poteſt tamen dici habere locum non ſolùm in parlamentis, ſed etiam in omnibus aliis curiis ſupremis, per hoc verbum *ſouueraines*, de quibus ſcripſi in procem. concordat. in verb. ſummas, & ſic habebit locum in conſilio Regis primo & intimo, & ſuo magno conſilio: ac in curiis generalium iuſtitiæ, computorum, & aliis ſupremis quæ normam parlamentorum ſequuntur.

Soient de regiſtres enqueſtes.

GLOSSA IIII.

Regeſtum quid.

EXempla tradit eorum, quæ generaliter dixerat, videlicet vt omnis proceſſus debeat Gallicè confici, ſiue ſint Regeſta, & acta diurna curiæ. Eſt autem Regeſtum liber, in quo acta publica conſcribuntur ad memoriam publicam, & perpetuam, & poſteritati oſtendendã, vt ait Budæus in annotatio. in Pandect. & hic liber qui in curiis fit, debet dictari Gallicè vt hic.

Literæ tõſuræ extractæ ex omnibus actis probant.

Vnde ſi ſemel produxero literas tonſuræ, vel alias, & fuerint perditæ, poſteà potero eas habere ex Regeſto, & facient fidem, quia de actis proceſſus videntur, pro quo l. 1. ff. ſi tabul. teſtamen. nullæ extab. l. publicati. C. de teſtament. & l. geſta. de re iudi. Bal. in l. fi. C. de edict. Diui Adriani tollend. refert & ſequitur Guido Papæ in ſtatuto. Si quis. in verbo. per literas. verſi. quæro obtinui. allegat Innoc. in c. 1. de probatio.

Contractz.

GLOSSA V.

Cõtractus nomẽ quomodo hic capiatur.

COntractũ hic generaliter accipimus non ſolùm pro actu vtro citroque obligatorio, ſed etiam pro { quaſi contractu & diſtractu, vt tranſactiones etiam hic comprehendantur per hæc verba, *& autres quelconques actes*, regulariter diſtractus, licet non veniant contractus nomine, vt ſcripſi in l. Labeo. §. contractus. ff. de verb. ſig. per illum text. Item } notarij poſtquàm contractum conſcripſerint in ſcheda, ſiue protocollo, debent illum partibus recitare coram teſtibus, aliâs non valeret contractus nec actus per gloſſ. ſingu. in l. fideicommiſſa. in prin. ff. de lega. 3. vbi addidi.

Recitare debet notarius actum corã eo geſtum.

Commiſsions.

GLOSSA VI.

Delegationes & mandata iudicũ cõprehenduntur hac ordinatione.

ETiam delegationes & mandata iudicum vulgariter ſcribi debent, & ſub hoc verbo continentur: ſiue conſtituantur commiſſarij, ſeu conquiſitores pro audiendis teſtibus. vt in l. iudices. cum authen. ibi poſita. C. de fide inſtrumen. ſiue vt audiant partes, ſiue in curia ſuprema, vel in aliis curiis inferioribus. de his ſcripſi in tract. de { Inquiſitoribus ſeu commiſſariis in 3. tomo commenta. conſti. reg. Gallicas. }

Senten

Sentences.

GLOSSA VII.

QVamuis appellatione ſententiæ veniat definitiua per Antonomaſiam. l.quod iuſsit.ff. de re iudi.tamen hic comprehenditur etiam interlocutoria. Nam quando eſt eadem ratio, vel maior in interlocutoria, quæ in definitiua, tunc ſententiæ nomine comprehenditur etiam interlocutoria.gl.in l.1.in verb.noui iuris. ff.quod quiſque iuris. Panor. in c.cauſam matrimonij.de offi.deleg. & Iaſ.in rub.ff.de re iudi.ſcripſi in repet.l.quod iuſsit.in vlt. notab.& ibi ſuſtinui appellatione ſententiæ non venire definitiuam, nec interlocutoriam : quid ergo veniat ibidem videre licet, quia ibi triginta concluſiones conſcripſi, quas ſuſtinui publicè, dum apud Biturig. do. Alciat. & ego ad munus Regentiæ fuimus recepti : ipſe me præſente interpretatus fuit perdoctè, & acutiſsimè.l. quinque pedū. C. finium regundo.& in craſtinum itidem ego eo præſente, & alia innumeroſa multitudine illam l.quod iuſsit, profeſſus ſum, & omnibus argumentari volentibus reſpondi, eámque interpretationem euulgaui anno 1531.

Appellatione ſententiæ quid hic ueniat.

Teſtamens.

GLOSSA VIII.

ET ſic teſtamenta vulgaribus confici debent vocabulis, vt ea teſtator intelligere poſsit, & hoc ideo expreſsit, quia appellatione contractus non venit teſtamentum. l. verba contraxerunt.ff. de verb. ſignifica. vbi ſcripſi. & per hoc verbum intelligemus etiam codicillos, donationem cauſa mortis, & quamlibet aliam vltimam voluntatem, de qua in l. licet. per gloſſam.C.de pactis, quamuis teſtamentum iſta non comprehendat : ſed quia eadem ratio eſt in alia vltima voluntate : & ſi conditor interrogatus fuiſſet idem reſpondiſſet, ſic & nos. vt dicit text. in l.Titius.§.Lucius.ff.de liber.& poſthu.gloſ.in l.tale pactum.in fi.de pactis.ac ſatis apparet per verba ſequentia generalia vt ſequitur.

Teſtamēta uulgari ſermone debēt concipi.

Et autres quelconques actes & exploitz de iuſtice.

GLOSSA IX.

ACtus verbum generale eſt, ſiue verbis quid agatur, vt in ſtipulatione, ſiue re, vt in numeratione pecuniæ.l.Labeo.2.ff.de verborum ſignificatio. vbi abundè ſcripſi, ideo hìc quicunque actus intelliguntur, adeò quòd locationes, & omnes, tam iudiciales, quàm extraiudiciales actus ſic concipientur, vnde dicit Paul.in l.ſed & ſi.§.de quo.ff.de inſtito.actio.quod in curia Regis Franciæ omnia acta ſunt in vulgari ſermone, & verum dicit ſecundum hanc hodiernam conſtitutionem.

Actus nomine quid ueniat.

Exploitz de iuſtice, dicuntur executiones, ab explendo, quæ etiam per apparitores, verbis conſcribi debent vulgaribus.de his ſcripſi in primo Tomo commenta.in conſti. reg.tracta.de ſenten. executo.articu.7. Ideo quæcunque executiones, quæ fiunt ſiue à conſiliariis, ſiue à iudicibus, vel apparitoribus, ſic vulgariter dictari, & conſcribi, vt intelligantur, debent, (etiam ſi fiant à iudicibus præſidialibus, quos vocant, de quibus in ſuo loco ſcribam.)

Exploitz quid.

Ou qui dependent.

GLOSSA X.

NEgocium, vel actus dicitur dependens, quando aliquid habet acceſſorij, aut qualitatis ad alium actum, vt plenè declarat Signo.de homod.in conſil.ſuo. quod trāſcribit Boer. poſt conſuetud. Bituricen. Quia idem iudicium debet eſſe de rebus dependentibus, tangentibus, & connexis, quod de principali.per text.in cle.diſpendioſam.de iudic. Et quod in vno connexorum ſtatuitur, extenditur ad reliquum.cap. translato. vbi plenè iurium interpretes docent.de conſtitu. Et ſic omnia connexa, & acceſſoria ad ſupradictos actus vulgariter conficiuntur : quia acceſſorium ſequi debet naturam principalis.l.cùm principalis.ff.de regu. iuris. & regu.acceſſorium in ſexto.

Actus depēdēs quid dicatur.

Soyent prononcez, enregiſtrez, & deliurez aux parties en langaige maternel Françoys & non autrement.

GLOSSA VLTIMA.

VErbum, *prononcez*, refertur ad areſta, & ſententias.l.pronunciatum.vbi ſcripſi.ff.de verbo.ſigni.& in rubri. de ſenten.quæ pro eo quòd intereſt proferuntur, vbi etiam ſcripſi: ergo iſta & ſcribi & proferri vulgariter debent, & moris eſt vt areſta ita proferantur à præſidibus, & ſententiæ à iudicibus. Si tamen intermedia quædam fuerint verba latina, non ob hoc contrauentum eſt huic ordinationi : quia ſufficit quòd plura ſint Gallica, quàm latina. Et vt plurimùm Gallica.argu.c.ſignificatum.de præben.& in l.1.ff.de contrahen.emp. vbi græca latinis immiſcentur à iureconſulto, & alibi ſæpius.

Areſta Gallicè proferenda.

Et ideo ponderaui tex.in gloſſ. vlti. dicta l.quod iuſsit. de re iudic. ff. in eo quod ſicut verbis

vulgaribus ſententia debet proferri,vt hic, ita contrario Imperio reuocari. Et ſic reuocatio etiam fieri debet vulgaribus verbis, quibus concepta eſt. vt ibi ſcripſi, & ita ſeruatur.

Verbum enregiſtrées ad quid referatur.

Item verbum *enregiſtrées* referri poteſt, tam ad ea quæ in iudicio fiunt, quàm quæ extra iudicium: omnia enim debent deſcribi in commentariis, ſeu regiſtris, Gallicè aut vulgaribus verbis, ſiue ſint teſtamenta, contractus, necnon etiam alia omnia acta, vt intelligantur faciliùs prout ſuperiùs eſt expreſſum.

Regula religioſis vulgariter exponenda.

Præterea etiam vult iſte text. quòd ſic concedantur partibus ibi, *deliurées*, videlicet vulgariter, tam ea quæ in iudicio fiunt, quàm quæ extra iudicium: ideo tam acta, quàm ſententiæ, & aliæ curiæ ſcripturæ, ita partibus expediri debent. Et idem in contractibus, & teſtamentis. Quod eſt notandum, etiam regula religioſis vulgariter exponi debet, vt ipſi eam intelligant. clemen. ne in agro. §. ſanè, de ſtatu monacho. Nam Cicero ait lib. 5. Tuſcul. quæſt. in his linguis, quas non intelligimus, ſurdi profectò ſumus, ex quo dicunt doct. notarium non debere in inſtrumento referre præſentem illum, qui non intelligit. l. diem proferre. §. coram. ff. de arbitr. & ſcripſi in l. coram. de verbo. ſignifica.

An hæc conſtitutio ſit localis, quòd videtur per verba ordinationis dicentis, *en langaige maternel François*, ergo vbi lingua materna eſt Gallicus ſermo, ibi locum habebit, & non alibi. Contrarium arbitror, vt generalis ſit: quia leges in dubio generales eſſe videntur. l. 3. C. de legib.

Sermo Gallicus multiplex.

Nec refragatur hic: quia cauſam declarationis expreſſit, nam multiplex eſt Gallicus ſermo, videlicet ſermo Gallicus Pariſ. inter curiales exactus, inter populares non ita, apud Pictones, Xantones, Normanos, & Picardos eſt Gallicus vſus, ſed aliquantum rudis, ob id iſte text. elucidat ſufficere actum conceptũ eſſe vulgaribus verbis, ſecundum ſermonẽ maternum, & ſufficit quòd ſit maternus, licet nõ Gallicus. Sed tex. dicit *maternel Françoys, non Françoys* ſimpliciter, quia in tota Francia, Aruernia, Vaſconia, & lingua Occitana homines loquuntur *Françoys maternel. Non Eſpaignol maternel, ne Angloys maternel*, vt ſuperiùs dixi. Et ita intelligetur hæc ordinatio.

Vltimò etiam mercatores volentes reuocare ſuos inſtitores, in Francia vulgaribus verbis vti debent, ſecundum loci conditionem. l. ſed & ſi. §. proſcribere. ff. de inſtito. actio. aliiſque omnes actus ſic fieri debent, & cùm his finem faciam, de his gratias Deo agens. Amen.

TRACTATVS
DE CONSTITVTIONIBVS REDDITVVM, ET VT NON POSSINT NISI A QVINquennio peti.

Des conſtitutions des rentes à pris d'argent, & que lon ne les pourra demander, que de cinq ans.

Loys 12. *artic. 71. des publi. 1512.*

Item la pluſpart de noz ſubiects au temps preſent vſent d'achapts & ventes des rentes.

GLOSSA I.

Emptio reddituum, an ſit approbata.

1 AN EMPTIO iſtorum reddituum, ſit approbata, olim concertabatur, hodie verò non eſt dubium poſt declarationenẽ Martini quinti, olim Pontificis maximi: cuius declarationẽ ſecutus eſt Calixtus, vt patet in extrauag. 1. & 2. de empt. & vendi. in cõmunib. vbi dicit hos contractus licitos, & approbatos, & cogendos venditores reddituum, ad ſoluendum redditus, ob id de hoc alia non dicam, cùm ibi etiam approbentur, quamuis appoſitum ſit pactũ de retrouendendo dictos redditus, quoties venditor offerret pre-

Redditus hodie ſuper domibus impoſiti redimi poſſunt.

2 tium, quod ab emptore recepit. † Hodie Franciſcus Franciæ Rex edicto cauit, vt omnes redditus impoſiti ſuper domibus ciuitatum ſui regni redimi poſsint, pro eadem pecunia qua fuerunt conſtituti, quòd ſi non appareat, ad rationem quindecim pro vno redimentur, quod dicunt *au denier quinze*. Et quamuis in Germaniæ finibus hoc fieret, tamen etiam in Francia frequentantur hi redditus, maximè in patria conſuetudinaria, raro tamen in patria iuris ſcripti, quamuis iure fieri poſsit poſt Papæ declarationem. Et ſic concludit Panormitanus in

Tria faciũt contractum uſurarum.

3 cap. in ciuitate. in fine, de vſuris. † Et tria ſolent iſtum contractum vſurarium reddere. Primò, ſi pactum de retrouendendo appoſitum ſit, modicitas precij, & quòd pars ſit conſueta fœnerari. doctores in capitulo ad noſtram. de emptionibus. Quarto, etiam ſi non poſsit redimi intra

intra ſex vel ſeptem annos,ſeu aliud tempus, per illum text. alia poſſunt videri in tract. de ſimula.cootract.per Cæpol.

Conſuetudo non poteſt vſures permittere nec princeps.

4 Super hoc tamen notandum eſt, quòd conſuetudo non poteſt aliquid contra ius diuinum diſponere.c.fin.de conſuet.l.eos.§.1.in verbo conſuetudinis.C.de vſur. Ideo oon valet conſuetudo, nec ſtatutum, vel lex diſpooens contra ipſum ius.cap.quia in omnibus. de vſur. & ſic communis vſus, vel obſeruantia oon facit licitam vſurarum exactiouem,quæ à iure diuioo prohibita eſt.Bal.in tit.de pace conſtan.in verſic.nos Romanorum.etiam in vuo nummo. Bal.in rub. de conſuet.col.3.num.24. Si ergo conſuetudo, quæ vim legis habet, noo hoc poteſt, ſic nec princeps. Alex.in conſi.107.pro inueſtigatione. col.1.in ſecundo vol. Imò omnes leges permittentes vſuram non valent: quia ſunt contra legem Dei, & inferior oou poteſt legi ſuperioris derogare. clem.ne Romani.de electio.gloſſ.in authen.ad hæc. C.de vſuris.Panor.in c.cùm ſit generale.col.6.de foro compe.& Ambroſ.de Vigna.in repeti.ca.ſalubriter.nu. 31. cum ſequen. de vſur. dicam in tract.de vſuris.vbi opportunum erit.

Que les aucuns appellent rentes à pris d'argent: les autres veulent penſions, hypotheques, ou rentes à reachapt,ſelon la diuerſité des lieux, & païs où ſe font iceux contratz.

GLOSSA II.

Redditus multis uocatur nominibus.

QVo oomine vocetur redditus,Gallicè, *rente*: Veneti, *penſion*,& Lugduni,vel alio nomine, non eſt curandum: ſedpertinacibus relinquendum eſt.vt dicit gloſſ.in rub. ff.ſoluto.mattrimo. & Imperator ridet eos, qui non ſenſum, ſed vana uominum vocabula amplecti deſiderant.in l.2.circa fin.C.de conſti. pecu. Penſio tamen eſt oomeo generale ſiue pro cenſu perpetuo, ſiue pro locatione temporali,vel alia ex cauſa debeatur. l.æde. cum aliis.C.loca.ſcripſi in tract.de paciſi. poſſeſſo. ioterdum vocatur penſitatio, quæ proprè dicitur cenſus, ſiue tributum quod principi præbetur, maximè ſi adiiciatur publica: vt in titu.C.ſi propter publ. penſita. Et eſt triplex, vuum dicitur canoo, quod Domanium vocat Budæ. in annota.ad Pandec.in l.vna.ff.de officio quæſto.vt vectigalia,& portoria, quæ tameo non poſſunt vocari domanium: quia iure regaliorum debentur, & noo domainij.c.vno.quæ ſiot regal. in feud. Oblatio dicitur penſitatio,quæ auxilia, *aydes*, Gallicè dicimus, vt octaua vini heminatim diuenditi, & viceſima eius, quod cupatim, culeatimque vænit. Et penſio quæ de mercibus recipitur. Et de iſtis generales iuſticiæ cognoſcunt. vt dicam in titu. *des aydes*. Item indictio, quam taleam vocamus, antiqui collationem, vt in tit.de colla.donat.& releua.lib.11.alia vide per gloſſ.& doct. in rub.C.de anno.& tribu.lib.10.dicemus in titulo, *des aydes*.

Penſio, pēſitatio, canon & alia nomina.

A cauſe deſquelz contratz pluſieurs ſont mis à poureté, & deſtruction.

GLOSSA III.

CAuſam impulſiuam ordinationis faciendæ declarat.Nam ex his cootractibus plures fiunt pauperes, & omnibus deſtituti boois. Sed ceſſante hac cauſa non ceſſabit effectus:vt in l.1. §.ſexum.ff. de poſtulan. ſed quare ſic pauperes fiebant, poſteà tradit vt ſequitur.

Pour les grans arreraiges, que les acheteurs laiſſent courir ſur eux: qui montent ſouuent plus que le principal.

GLOSSA IIII.

Pauperes ex reliquis redditũum fiunt homines ideo bonum eſſet ne plures anni cumularentur.

DEclarat vnde veniat paupertas iſta:quia emptores reddituum permittunt longum tempus labi, & quòd illa cumulatio reddituum plus interdum aſcendit, quàm debitum principale: ideo opus eſt, vt debitores omnia vendant bona ad ſoluendum iſtos redditus, & penſiones, ac reliqua quæ *arreraiges* vocantur: ideo bonum in his eſſet ſtatuere, vt non poſſent duo anoi cumulari, niſi debitor poſt petitiooem eſſet in mora, quæ ſemper nocere debet.l.mora.ff.de vſur.& l.quod te. ſi certum peta.

Pour le payement deſquelz, fault vendre, & diſtraire tous les biens, & tombent eux, & leurs enfants en mendicité, & miſere.

GLOSSA V

ECce inconueniens ex parte debitoris, quod venit in paupertatem,miſeriam, & mendicitatem, & cogitur omnia bona ſua vendere, vt reliqua ſoluat, & ſi non poſſent plures cumulari anni hoc non eſſet. Et in quibuſdam pactis matrimonialibus vidi conuentum, vt nunquam duæ ſolutiones poſſent congeri, quod procedit quando ſumma non fuit à creditore petita, ſed poſt petitionem ſic.l.lecta.& l.eius.ff.ſi cert.peta.

Redditus ex qua cauſa conſtituantur.

Ex qua cauſa poſſunt iſti redditus conſtitui? Reſpoo.io extrauagan.regimini. diſponitur,quòd ex pecunia recepta,quæ ſi noo interuenerit,contractus eſt nullus,adeo allegatur areſtum de Rollequin, per quod fuerunt redditus reprobati, cooſtituti propter merces receptas: quia merca-

Ex mercibus redditus non debent conſtitui.

tores duplex haberent lucrum. Primò, lucrum venditarium mercium, & reddituum, quòd eſt prohibitum.in l.bona fides.ff.de reg.iur. Et talis conſtitutio reddituum eſt vera emptio, quæ exigit precium.l.1.ff.de contrah.empt.& in his redditibus conſtituendis eſt vſus patriæ obſeruandus.d.extrauag.regimini. Secundò, quòd conſenſus vtriuſque partis interueniat. Tertiò, quod ſit ibi precium,non merx ſola: vt videtur decidere Guido papæ.quæſt. 516.an per confeſsionem.

Redditus ex reliquis imponi non poteſt.

Item ex reddibus reddituum,ſeu ex reliquis imponi redditus non poſſunt,imo dicitur improbum fœnus.l.improbum.C.ex quibus cauſis infam.irroga.& quotidie à Senatu ſolet annullari ſic impoſitus redditus,vt audiui ſæpius pronunciari.

Non valeret etiam redditus impoſitus in mutui conceſsione, ſit tale mutuum mihi in feſto natiuitatis non reddideris, conſtituis mihi talem redditum, quem nunc emo:quia emptio eſt infraudem vſurarum,vt palliet vſuram, ergo non valet, & ſic iudicauit Senatus anno 1533. die 8. Decemb.in magna inquiſitionum camera.

Areſtum.

Et auſsi ſouuent les achepteurs perdent leur principal & arreraiges.

GLOSSA VI.

ECce aliud inconueniens ex parte creditoris: quia interdum ipſe perdit debitum principale,id eſt pecuniam,quam dederat pro redditibus emendis, & etiam amittit reliqua ſibi debita: rationem reddit text. in ſequentibus.

Pource que leur vendeur au parauant auoit vendu à pluſieurs autres ſemblables rentes, les payemens deſquelz & des arreraiges ſui montent les biens du vendeur.

GLOSSA VII.

VIdes qua de cauſa creditor amittit debitum, & reliqua: quia debitor conſtituerat alios redditus ſuper ſuis bonis, & priores creditores præferri debent, vt ſequitur, etiam tam ſuper principali, quàm ſuper reliquis.l.Lucius.ff.qui poti. in pig.hab. & inferiùs dicetur in regu. ampliat.

Et le dernier pert ſon principal & arreraiges.

GLOSSA VIII.

Regula qui prior. cum ampl. & limitationibus.

1 NAm qui prior eſt tempore,id eſt, cui prius obligata ſunt bona, is potior eſt iure, & præfertur aliis per reg.qui prior.de regu.iur.in 6.verùm quia hæc materia eſt vtilis,& in forenſi iudicio frequentiſsima, in oreque omnium pragmaticorum, ideo ponam regulam cum ampliationibus,& limitationibus,inſequens Anto. Neguſan. in tract. de pigno. 1 in ſecundo membro quintæ partis, regula ergo eſt. *Qui eſt prior in tempore,potior eſt iure.* l.qui balneum. & l.potior.ff.qui potior.in pignor.habean.& l.quoties vtriuſque.de regu. iuris.

2 Extende procedere non ſolùm agendo, & opponendo: ſed & excipiendo, vel replicando. tex.in l.creditor.in princ.ff.qui potior.in pig.hab. Vnde ſi prior creditor poſsideat rem ſibi hypothecatam, & à ſecundo creditore petatur,is poterit excipere,vel ſi non poſsideat, agere poterit.

3 Secundò, præfertur prior creditor in re etiam empta ex pecunia ſecundi creditoris. l. quod quis.ff.de priuileg.creditor.authen.quo iure. C.qui pot.in pigno.habean.

Mutuans ad res refectionē præfertur aliis quoad actiones perſonales,ſed non,quoad hypothecā.

4 Tertio,procedit etiam ſi ſecundus creditor mutuaſſet ad rem emendam,vel reficiendam,tūc mutuans habentibus actionem perſonalem præfertur,ſed non quo ad hypothecam, quam non habet,niſi expreſsè hoc dicatur.l.creditor.2.ff.ſi certum peta.l.interdum. qui potio. in pigno. habean. vbi Bar. & dicta l.quod quis.& iſta communiter tenetur. teſte Salice. in dicta authen.quo iure.licet contrarium ibi teneat gloſ.quæ reprobatur. Nam mutuando etiam ad refectionem,nō poſſum derogare iuri iam acquiſito tertio per hypothecam, ergo ille ſecundus non præfertur, etiam in illa re,niſi quo ad actiones perſonales. vt dict.l.creditor.

5 Quartò,etiam ſi res fuiſſet tradita ſecundo,adhuc is,qui eſt primus præfertur. l.ſi prior. §.fi.ff. qui pot.in pig.habean. quia res cum ſua cauſa tranſit.l.alienatio. ff.de contrah.empt.

6 Quinto,etiam ſi prior hypothecam habeat ex ſcriptura priuata trino teſte notata, alter verò ex inſtrumento publico.per l.ſcripturas.C.qui poti.in pig.hab.ſcripſi arti.fi.de chirograph.recog. in primo Tomo commēta.in conſti.Regias.quia vndecunque ſit hypotheca, dummodo valeat, attenditur.

7 Sextò,etiam præfertur,& in ſorte,& in vſuris.tex.in l.Lucius.ff. qui pot.in pig. hab. ſed cùm hodie non exigantur vſuræ in reliquis quę *arreraiges* vocant,præfertur prior creditor.plenè Soci. conſi. 41.in præſenti volu.4.& de Ripa in l.priuilegia.ff.de priuileg.credi.

8 Septimò, etiam ſi hypotheca conſtituta ſit à non domino, qui illam rem bona fide emerat, adhuc prior præfertur,ſecus ſi à diuerſis non dominis: quia tunc poſſeſſor melioris eſt conditionis.per l. ſi non dominus.ff.qui pot.in pig.hab.

9 Octauò,

9 Octauò, etiam habet locum in creditore conditionali: quia poſt euentum conditionis hypotheca trahitur retro ad diem contractus. l. qui balneum. ſ. 1. & l. potior. ſ. 1. ff. qui pot. in pig. hab. idẽ in dote ſcribit Alex. in l. ſi conſtante. ſ 1. ff. ſolu. mat. & Bal. nouel. in tract. dotis. in 10. parte princ. in 16. limita. quod procedit in conditioue caſuali, vel mixta, ſecus in poteſtatiua: quia in hac non ſubeſt æquitas, cum pars implere eam ſtatim poſsit. c. ſi propter. de reſcri. in 6. vbi Io. And. Nam contractus noo videtur ſolidus ante conſenſum partis: ſecus in conditione caſuali l. 1. & ibi gl. & doc. ff. qui pot. in pig. hab. & l. pen. quę res pignori obligari poſſunt. Alex. & Iaſ. in l. ſi filius. in prin. ff. de verb. obli. & Soc. in conſil. 41. in præſenti. col. 1. vol. 4. Sed in legatis nou trahitur retro, ſicut nec in conditiooe poteſtatiua. l. ſi mater. ſ. eadem. ff. de excep. rei iudi. Iaſ. in l. ſi is qui. in materia fictio. transla. de vſucap. vbi alia videri poterunt. & per Anto. de Fano in tract. de pigo. in 2. membro quintæ partis. nu. 9. Vnde ſi cooſtitui procuratorem ad recognoſceodum & coſitendum tale debitum, & ad obligãdum bona mea: ſed antequàm procurator recognoſceret, & obligaret bona mea, ego ea alienaui, vtrum poſteà procurator potuerit ea obligare bona. & Bal. in rub. de ſum. tri. & fide catho. col. 3. in decretal. firmat potuiſſe, ſi dominus in inſtrumento procuratioois promiſerat habere ratum ſub hypotheca bonorum ſuorum geſtum per procuratorem: quia poſteà bo-
10 norũ alienatio facta per dominum non nocuit ei, qui prius de hypotheca cooueuit. † Nam retrotrahitur quod iam hypothecæ vinculo continetur: vinculum enim contractus eſt non poſſe pœnitere in præiudicium alterius. l. 1. & 2. C. quando lic. ab emp. diſcede. l. ſicut. C. de actio. & obli. vinculum, etiam obligationis actionem parit. l. licet. ſ. ea obligatio. ff. de procur. Et ſic ex contractu naſcuntur duo ligamina. teſte Bal. in dicta rub. vbi dicit diuerſum eſſe, ſi non conuenit de hypotheca tempore mandati. Idem in eo, qui conſtituit procuratorem ad reſignandum coram Papã, vt interim non poſsit coram ordinario reſignare. teſte Boer. in deciſ. Burdega. q. 207. ad ſecundam. ſcripſi in ſ. 1. de nominat. Reg. in verb. etiam in coocord. Franc.

Cõditio multiplex.

Vinculũ cõtractus quid ſit.

11 Nonò, præfertur creditor anterior in hypotheca, etiam fiſco poſteriori. l. ſi pignus. & l. fi. in fi. vbi Bar. ff. qui pot. in pig. hab. & l. ſi fundum. vbi glo. C. illo tit. & in l. 3. C. de remiſ. pigno. vbi ius priuati non læditur per obligationem fiſco poſtea factam.

Fiſco præfertur creditor anterior.

12 Nonò, etiam procedit in duabus dotibus reſtituendis, vt prior præferatur poſteriori. l. fin. C. qui potio. in pigno. habean. quia dos licet ſit priuilegiata, tamen noo vtetur priuilegio cootra aliã dotem. authen. quas actiones. C. de ſacroſanct. eccle.

13 Decimò, habet locum etiam ſi prior haberet generalem hypothecam ſuper omnibus bonis, & poſterior ſuper vna domo. in illa autem domo etiam prior præfertur ratione prioris hypothecæ generalis, quamuis ex cæteris pecuniam ſuam redimere poſsit. l. 2. ff. qui pot. in pig. hab. l. ſi generaliter. vbi etiam doct. C. illo titu. Nam ius ex prima obligatione priori acquiſitum, ſine ſuo facto à ſe auelli noo poteſt. l. id qnod noſtrum. ff. de regu. iur.

Creditor generalis prior præfertur ſpeciali poſteriori.

Vndecimò, quando oouatum eſſet debitum cum repetitione expreſſæ hypothecæ, tunc cenſetur eſſe repetita cum priuilegio prioritatis. Bart. per illum tex. io l. 3. ff. qui potior. in pign.

14 Duodecimò creditor prior, cui omnia bona ſunt obligata præſentia & futura, præfertur etiã in bonis poſt obligationem quæſitis à debitore. vt dicit Barto. in l. ſi is qui. & l. fin. ff. qui potio. in pigno. hab. per l. hac edictali. ſ. omnibus. C. de ſecun. nup. vbi Bald. illum text. dicit ſingu. ad hoc. Et communem hanc opinionem eſſe, ac veritatem, licet ibi Salice. contra aſſerens, quod prior & poſterior concurrunt in bonis quæſitis poſt obligationem, quod noñ videtur verum. Nam vna res non debet diuerſo iure cenſeri. l. eum qui ædes. ff. de vſucapio. Ideo iſta obligatio præſentium & futurorum non cenſebitur diuerſo iure, & ad contraria Salice. Reſpon. Neguſan. in tracta. de pigno. in ſecundo membro quintæ partis. numero 39. & ſeq. quæ limitantur in fiſco, qui præfertur priuato in bonis poſt obligationem quæſitis. dicta l. ſi is qui. ff. de iure fiſci. & inferius dicam.

In bonis poſt obligationem quæſitis præfertur prior.

15 Decimotertiò habet locum etiam ſi prior creditor emit rem hypothecatam à debitore, vt poſteà ſi hypothecaria conueniatur à creditore ſecundo, poſsit rem retinere pro ſua anteriori hypotheca, quæ non cenſetur quo ad effectum ſublata, nec confuſa per acquiſitionem rei. l. 1. in fi. C. ſi antiquior creditor. Alberic. in l. 1. C. de his qui io prio. loco ſuccedunt. vide Bal. conſil. 25. q. 5. io primo volu. & Matthe. Afflict. in deciſ. Neapolit. quæſt. 16. fuit in relationibus. & Anto. Capit. deciſ. 43 Paul. io l. debitor. ad Trebel. glo. & docto. in l. qui à debitore. ff. quibus modis pign. ſoluit. & in l. libera. C. de ſenten.

Emptor pro ſua hypotheca anteriori rem poteſt retinere.

16 Limitatur, quando ſecundo creditori obligata eſſent bona, priori verò oon. Nam tunc ſecundus habens hypothecam præfertur priori. l. creditor. ſ. ſi primus. ff. qui potior. in pigno. habea. Nam cùm primus nihil iuris habeat in re, oon præferetur ſecuodo habenti hypothecam: ideo facias tibi ſemper res obligari, ſi præferri velis.

Caſus in quibus poſterior priori præfertur.

17 Secundò limita, quando quis mutuaſſet ad domus refectionem, vel nauis, vel alterius ædificij, ſeu pro alimentis nautarum: quia tunc poſterior præfertur priori in illa re ſibi hypothecata, etiam ſi prior expreſſam habeat hypothecam. l. interdum. cum l. ſeq. ff. qui potio. in pigoo. habea. l. creditor. qui ob refectionem. ff. ſi certum petatur. facit l. licet. C. qui potio. huius enim mutuantis pecunia ſaluam facit totius pignoris cauſam. l. huius. ff. eo. etiam ſi fuerit factum mutuum pro reparatione ædificiorum ruſticorum, tum quòd eadem videatur ratio, in illis, ſicut in prædiis vrbanis. vt dicta l. interdum. quæ loquitur in naui. & l. huius. ibidem. ergo etiam habebit locum in

Mutuãs ad rei refectionem præfertur creditori priori ſi eidẽ res fuerit obligata.

ſtabulo,& aliis prædiis ruſticis: quia hæc pecunia ſaluam fecit rem, quamuis contrarium teneat Dec. in dicta l. creditor. ſi certum petatur.dicens hoc priuilegium fauore publico introductum, videlicet vt publicus aſpectus ciuitatis repareтur,quæ ratio in ruſticis ceſſat. l.ſecunda.C. de ædificio priuat.Sed non eſt iſta ratio:ſed illa quam ſuperius dixi,dicta l.huius.Et huius ſententiæ eſt de Ripa.in l.prima.colum.ſecunda. ff. in quib. cauſis pignus. quod eſt verum, ſi pecunia ad refectionem expreſsè fuerit mutuata,& expreſsè res hypothecata,ſecus ſi ſimpliciter pecunia fuerit numerata ſiue hypothecata:tunc non haberet priuilegium prælationis.text.in l.procurator.§.planè. ff. de tributor. actio. ibi, niſi fuerint creditori pignoratæ. l. ſi ventri. §. in bonis. de priuilegiis creditorum.

19 Etiam requiritur,quòd pecunia ſit in illa re impenſa,aliàs ceſſaret ratio dictę l.interdum.ibi, ſi in iſtam rem conſeruandam impenſum eſt,quatenus fuit pecunia neceſſaria pro dicta refectione.Nam quod ſupereſt nullum habet priuilegium.argu.l.vlti.in fi.ff.de exercit.actio.& hoc docet Anto.Neguſan.in tract.de pigno.in ſecundo membro quintę partis.nu.15.facit c.relatum.ibi,iuxta ſeruitij meritum.de teſta.c.quod quibuſdam.de fideiuſſo.

20 Et ſic quoad pœnam appoſitam in contractu,non haberet locum,vt in ea poſterior præferri debeat priori, cùm tacita ceſſet hypotheca, & ſic prælationis priuilegium. Pau.in l.ideo. per illum tex.ff.de compenſa.& idem ſi ad voluptatem magis,quàm vtilitatem impenſum eſt.l.3.§. ſed & ſi mutua.ff.de in rem verſo.

An mutuans in refectionē fiſco præferatur.

21 Item quando alter creditor eſſet priuilegiatus inter perſonales actiones,vt eſt fiſcus. gloſſ.& Salice.in dicta l.interdum.quia tunc duo concurrunt,& priuilegium, & tempus: ob id mutuans in refectionem non præfertur:quia priuilegiatus &c. authen. quas actiones. C. de ſacroſan.eccle. vel quando concurreret cum vxore repetente dotem.l.aſsiduis. C. qui potio. in pigno.hab. quia in ambiguis pro dote melius eſt reſpondere.l.in ambiguis. ff. de iure dot.quia mulier habet cum hypotheca priuilegium prælationis,& eſt priuilegiata,ergo hic creditor illi non præfertur.Iaſ.in dicta l.creditor. quamuis multi contrarium teneant.& de Ripa in dicta l.1.ff.ex quibus cau.num. 9.col. 3. Et hæc hypotheca durat quandiu res extat,diutius non.text.iuncta glo.in l. fin.ff.de ceſſio.bono.Iaſ.in dicta l.creditor.ff.ſi cert.peta.Ancha.in c.quod quibuſdam.in fi.de fideiuſſor.

In re empta pupilli pecunia ipſa præfertur.

22 Tertiò viciatur regula in re empta ex pecunia pupilli.ea enim erit hypothecata pupillo cum priuilegio prælationis,& qui prior eſt tempore,non erit potior iure.l.idemque. vbi gloſſ.& doct. ff.qui potior.in pignor.habea.quod eſt verum, ſi ab alio quàm tutore: quia ſi à tutore empta ſit, tunc electio datur pupillo quo ad hypothecam,vel poteſt rem ſuam pecunia emptam vendicare. l.curator.C.arbi.tutel.l.a.ff.quando ex facto tutor.

23 Idem in milite ſtatutum eſt obtentu militiæ.in l.ſi vt proponis.C.de rei vendic.

24 Etiam idem in militia empta ex pecunia:quia licet nō fuerit ſpecialiter appoſitum pactum, quòd ſit ſpecialiter obligata, tamen iure hypothecata erit, & præfertur aliis creditoribus in illa militia.l.fin.& authenti.ibi poſita.C.de pignor.& authen.quo iure.qui potior.in pignor. habeant.

Res empta pecunia mea non eſt mihi obligata.

25 † Licet regulariter res empta ex pecunia mea non ſit mihi obligata,niſi expreſsè obligetur. l.licet.qui potior.dicta l.ſi vt proponis. C. de rei vendic. & dicta l.quamuis. & in ſocio omnium bonorum,vt teneatur communicare ſuis ſociis rem emptam ſuo nomine.probat.l.ſi quis ſocietatem. ff. pro ſocio. Iaſ. in l ſi ſocius.in fine. ſi certum petatur. & Alexand. conſil.49. mature. primo volumi.

Mutuans ad emptionē rei an illa n rem habeat obligatam.

26 Quartò non procedit,quando quis mutuaret ad rem emendam hoc expreſſo,vt illa res empta ſit ei ſpecialiter pro illa pecunia obligata.Tunc iſte creditor in illa re præferetur aliis creditoribus, habentibus etiam priorem hypothecam generalem per l.licet. C. qui potior.& Matthe.de Afflictis in decis.Neapolit.quæſt.306.vir & vxor.

27 Etiam de dote.dicit Cæpol.cautel.124.vulgaris.quia res iſta eſt affecta,ergo etiam doti anteriori præfertur,vt dicit Neguſan.vbi ſupra licet Barto.contrarium teneat in dicta l.interdum. adhærendo gl.in §.his conſequens. in authen. de æquali. dotis, cui opinioni non ſubſcriberem, eo quòd iſte ſua pecunia rem acquiſiuit, ob id niſi ille mutuaſſet, res non fuiſſet acquiſita:ideo ſibi proſpicere potuit.Nec poteſt dos conqueri:quia illam rem non habebat, antequàm is mutuaret, qui ſi mutuauit,& ſibi prouidit,nec eſt quod ſibi imputari debet.

Cautela pro vēdente rem habita fide de pretio & emptore.

28 Nota tamen,quòd ſi vendas rem habita fide precij,debes apponere pactū,vt dicta res ſit tibi obligata pro precio:& tunc eris potior in illa re vendita,ſecus ſi illam traderes ſine hoc pacto.per dictam l.licet.hoc dicit Alber.ibidem.Nam poſtquàm eſt translatum dominium per rei traditionem.§. venditæ. de rerum diui. in inſti. l.procuratoris. §.ſi dedi. ff.de tributo. actio. Erit tamen tutior cautela, vt ſi res tradatur, quòd venditor ex conſenſu emptoris retineat rei illius dominium, & emptor rem illam poſsideat nomine venditoris, donec integrum fuerit ſolutum precium.

29 Etiam quando emptor dubitat de re empta,ne euincatur, vel ſuper ea moleſtetur, poteſt in ſolutione precij dicere,quòd pretium conuertatur in emptionem aliorum bonorum, quæ erunt prius obligata pro defenſione rei venditæ,& tale pactum valebit.Alex.in l.ſi fideiuſſor.§.ſi neceſſaria,col.1.ff.qui ſatiſ.cog.& ſi res,poſteà empta fuerit,in illa præferetur emptor alterius rei,dummodo probetur emptam illa pecunia à me data,quod difficile eſt.

30 Quintò

30 Quintò limitatur in duabus dotibus. Nam filij vel alij repetẽtes res dotales, illis datis præſerentur alijs dotibus etiam prioribus. tex. io l. fin. cum authen. ibi poſita. C. qui pot. in pig. habeant. vbi plenè Bal. & alij.

Filij in rebus datis dotibus priori bus præferantur.

31 Sextò, non procedit in pluribus miſsis in poſſeſsionem fundi, vel alterius rei ex iudicato, tũc illi ſunt æquales. vt per Alexan. & alios in l. ſi ſiuita. §. ſi plures. ff. de damno infecto.

32 Septimò non habet locum in debito primipili. Nam fiſcus omnibus creditoribus in hoc caſu antefertur, quantumcunque prioribus. l. ſatis notum. C. in quibus cauſis pign. l. penul. de primipilo. lib. duodecimo. Anton. Capit. io deciſio. Neapolit. quæſtione 129. in tertio dubio. vbi dicit iotelligi primipilum, id eſt generalem Theſaurarium principis, dico abundantiùs infrà.

No. de debito primipili.

33 Octauo perdit officium regula in creditore priore poſsideote rem debitoris, qui ſi conuentus neget rem debitoris eſſe, transfertur poſſeſsio in poſteriorem creditorem, & ipſe prior propter mendacium, ſua priuatur poſſeſsione, quæ in poſteriorem creditorem transfertur. authent. item poſſeſſor. C. qui potior. in pignor. facit l. fin. C. de rei vendic. propter mendacium enim quis perdit beneficium. l. ſed hoc ita. in fin. ff. de re iudic. facit authen. contra qui propriam. C. de non ou mer. pecu. & ſic conſuluit Bald. conſil. 189. dominus. col. 3. in ſecunda quæſt. vol. 3. parum tamen conuenit regulæ hæc limitatio.

Negans poſſidere punitur.

34 Nonò in expenſa funeris præfertur is, qui eam fecit, etiam omni æri alieno. l. fi. §. in computatione. C. de iure delib. & præfertur omni creditori, etiam in dote habenti tacitam hipothecã. l. at ſi quis. §. ſed & ſi res. & l. pen. ff. de relig. & ſump. fune. ſed ooo habenti expreſſam. gl. in dicta l. pen. Bar. in l. 1. 4. col. in 4. oppoſi. ff. ſolu. matri. vide tameo quæ ſcripſi in præfa. ad tracta. de ſenten. prouiſional. in primo Tomo commenta. in conſti. reg. Gallicis.

Creditor funeris præfertur alijs.

35 Decimò, quando ſecundus creditor ſoluit, vel offert ſoluere priori, & obſignat debitum primi, tunc efficitur anterior. l. 1. C. qui potio. in pigno. habean. & l. potior. in fi. illo titu. ff. & idem dicimus in tertio reſpectu ſecundi. l. ſi prior. §. à Titio. ibidem. vnde cogi poteſt primus creditor tradere rem obligatam ſecundo creditori, ſic ſoluenti, niſi primus iuidem creditor offerret ſoluere ſecundo. Et ita iudicatum fuit Neapol. vt Matthe. Afflictis ſcribit deciſ. 259. per text. in l. Paulus. in fi. ff. quib. mod. pignus vel hypoth. ſol. qui text. ſingul. eſt ſecundum Ange. & Iaſ. in §. item ſi quis in fraudem. in glo. vlti. de actio. in inſti.

Soluẽs priori in eius locum ſubrogatur.

36 Vndecimò, ſi ex voluntate primi creditoris obligetur ſecundo, tunc ſecundus erit potior, & priori præfertur: quia ius ſuum videtur illi remiſiſſe. l. creditor. §. fin. vbi Barto. ff. qui potior. & cùm ille text. loquatur de voluotate, requiritur voluntas expreſſa, & ſic ſola præſentia noo ſufficeret. l. 2. §. voluntatem. vbi doct. ff. ſoluto matrimo.

Obligatio facta de cõſenſu primi creditoris quid proſit.

37 Duodecimò, quando primus eſt creditor ex chirographo non ſubſcripto tribus teſtibus: tũc creditor poſterior ex publico inſtrumento præfertur. l. ſcripturas. C. qui potior. in pigno. habeant. Quod non procedit hodie ex lege Regia, ex qua poſt recognitionem habent hypothecam, quæ retrotrahitur ad diem contractus: vt ſcripſi in tracta. de chirograph. recog. artic. 2 in primo Tomo cooſtit. Regia. quia ille articulus non requirit ſubſcriptionem: ergo ooo eſt in hoc Regno expetenda. vide Iacob. in l. io re. ff. de fide inſtrument.

De creditore chirographario.

38 Decimotertiò, limitatur in obligatione fructuum, quos ſi debitor vendat, & emptor recipiat, io illis præfertur priori creditori. l. 1. §. cùm prædium. ff. de pigno. & l. Paulus. §. 1. ibidem. l. potior. §. ſi de futura. qui potior. quia mobilia non habent ſequelam. teſte Boer. in §. 2. de conſuetud. hypothe. in conſuetud. Bitur. ſcripſi in primo Tomo commenta. in conſtit. Reg. tracta. de liter. obligat. artic. 4. gloſſ. ſecunda.

Emptor fructuum alijs præfertur.

39 Decimoquartò, non procedit in fiſco, qui licet ſit tempore poſterior, tamen in bonis acquiſitis poſt obligationem ſuam, & creditorum præfertur alijs creditoribus, etiam anterioribus, quibus fuerunt bona generaliter obligata, præſentia, & futura. text. in l. ſi is qui. ff. de iure fiſci. vbi gloſſ. Bart. & Alberi. & plenè Bald. conſi. 159. dominus. in tertio volumi. Niſi primus creditor eſſet priuilegiatus, vt pupillus pro debito tutelæ: oam is fiſco præfertur, ſi prior ſit, etiam in bonis poſteà quæſitis. l. fin. vbi glo. C. qui potior. in pigno. habeao. Nam priuilegiatus ooo debet vti priuilegio contra priuilegiatum. l. priuilegia. ff. de priuileg. credi. vbi plenè de Ripa. Anto. Capit. in deciſ. Neapol. quæſt 129. in tertio dubio.

Fiſcus in bonis queſitis poſt obligationem præfertur.

40 Limitatur in primipilari adminiſtratiooe, in qua fiſcus omnibus præfertur. per l. vtilitas. C. de primipilo. lib. 12. l. 2. de priuil. fiſc. vnde etiam Reginam præferendam in bonis Theſaurarij generalis concludit idem Capit. in dicta deciſio. in tertio dubio, quia ſecundum eum primipilarij dicuntur primi adminiſtratores. l. ſolita. & l. ordinatiorum. C. de cohortal. lib. 12. glo. in l. officiales. C. de epiſco. & cleri. licet alijs poſsint etiam exponi modis, vt per eum. & in rub. ad illius titu. iurium interpretes ſic exponunt.

Primipili officium.

41 Decimoquintò, qui res ſuas iam obligarunt, & alij ſecundo obligant creditori, vt effugiant periculum, quod ſolent pati, qui ſæpius eaſdem res obligant, prædicere ſolent alij nulli rem eſſe obligatam, quàm fortè Lucio Titio, vt in id quod excedit, priorem obligationem, res ſit obligata, vt ſi pignori hypothecęve id, quod pluris eſt, aut inſolidum cum primo debito liberata res fuerit. l. & quæ nondum. §. fin. ff. de pigno. per quem text. datur regula. Quod obligãs rem ſuam duobus, debet prædicere ſecundo, & ſi non prædixerit, crimine ſtellionatus tenetur. l. 3. ff. de crimi. ſtellio. gloſſ.

Obligans ſecundo debet prædicere.

lio.gloſſ.in dicto §.fin.quod intelligerem verum, ſi debitor interrogatus eſſet, alioqui non. Aliàs magna pars hominum,qui res ſuas obligant paſsim hoc tenerentur crimine,quod non eſt dicendum, vnde bonum eſſet,ſi creditor timet rem alij prius fuiſſe obligatam, vt interroget tempore contractus debitorem,& tunc ſi per calliditatem aliquid ſecerit,tenebitur,vt habetur in dicta l. 3.

Obligans rē ſecundo quæ obligare cēſcatur.

42 Item datur regula, quòd dum quis obligat rem diuerſis temporibus, duobus, vel pluribus: ſiue dixerit eam obligatam,ſiue non:cenſetur ſecundo obligare,quod ſupereſt detracto primo debito,ideo prius debet diſtrahi primum debitum. l.ſi debitor.ff. qui potio.in pigno. habeant. Siue obligetur vna tantum res, ſiue omnia bona.vt in l.fin. C. quæ res pigno. obliga. poſſunt. Sed ſi obligata res ſit duobus eodem tempore,vt Lucio & Titio obligo res meas:tunc pro dimidia vtrique obligatæ cenſentur.l.ſi fundus.§.ſi duo.ff.de pig.Si verò in diuerſis inſtrumentis, & diuerſis perſonis facta ſit obligatio, eodem tamen die, nec apparet cui prius, tunc melior erit occupantis conditio.Bart.& alij in dicto §.ſi duo.facit l.ſi quis à multis.ff. de noxal. per dictam l. ſi debitor. doct.in l.priuilegia.ff.de priuileg.credit.

Debita & credita à iure diuidūtur inter heredes nō hypotheca.

43 Decimoſexto,licet debita & credita pro hęreditariis portionibus diuidantur à iure reſpectu actionis perſonalis.l.1.C.de rebus credit.& l.1.de hæredita.actio.& l.2.C.ſi vnus ex plurib.hæredi. vnde his verbis ait Imperator,quæ in nominibus ſunt, non recipiunt diuiſionem, cum ipſo iure in portiones hæreditarias,ex lege duodecim tabularum diuiſa ſunt.in l.ea quæ. C.fami.erciſcun. Tamen actio hypothecaria remanet communis apud quemlibet hæredem, & contra quemlibet datur inſolidum,niſi diuidatur inter hæredes.l.3.& l.ſi pignori.ff.fami.erciſc.vbi Bar. & Flo. vide Franc.de Ripa.in l.priuilegia.ff.de priuileg credi.vbi.26.limitationes conſcribit. {Et conſuetudo diuidendi hypothecam damnata fuit per arreſtum,& dictum fuit ne amplius proponeretur,anno 1385.die 8.Iunij,vt eſt in lib.conſilij conſcriptum.}

Prioritatem quis probare debeat.

44 Quæro quis prioritatem probare debeat?Reſpon.is,qui ſe priorem dicit,& ſic qui agit.l. ei qui.& l.quoties.§.qui dolo.ff.de probat.Barto.in dicta l.ſi is qui.

45 Limitatur in fiſco,contra quem ſi quis agat: is debet probare acquiſitionem factam, priuſquàm cum fiſco eſſet contractum.argu.l. quoties. C. de rei vendic. Sed ſi fiſcus agat, debet ipſe probare ſuam acquiſitionem,vel obligationem priorem. per l.qui accuſare.C. de edendo. l. mater.C.de rei vendicatio.Bart.& alij per illum textum.in l.prima. C.de iure fiſci.lib.10.Idem dicendum in creditore agente contra emptorem, qui emit ipſo die, quo res creditori obligata fuit, vt ipſe creditor probare prioritatem debeat,aliàs ſuccumbet.per l.de rebus. C.de donat. ante nupt. Corſet.in ſingul.incipien.actio hypothecaria.Barba.in repetit.rub.quia admitti.col.2.

Etiam ſi creditor conueniretur, quia ipſe creditor fundat ſe in tempore: videlicet quòd ipſi prius ſit obligata,quàm empta,ergo illam qualitatem probare debet.l.non ſolùm.§.ſed vt probari.ff.de noui oper.nunciat.l.cum actum.de nego.geſt.Bald.hoc expreſsè docet.C. de probat. in l. matrem.vbi etiam Paul.& Salice.ac Barba.in addit.ad Bal.in l.cum res.C.de probat.

Prioritas quomodo ſit probanda.

46 Quæro,quomodo iſta prioritatis probatio fieri debeat?Reſpon. hoc probari ex inſtrumentis obligatoriis.Nam ſi quilibet diem ſuæ obligationis tradat, & producat: ex tali productione colligetur prioritatis,& poſterioritatis ratio,& probatio.l.in re.ff.de fide inſtru.& ibi Iacob.ſed ſi duo vel plures reperiantur eiuſdem diei,in hypotheca,melior erit conditio rei.l.fin.C.de rei vendic.niſi per actorem prioritas probetur ratione horæ,vel alterius temporis,vel ex libro notarij, in quo ſuum inſtrumentum eſt prius conſcriptum.arg.l.ſi ſeruus communis.vbi Bal.ff.de ſtipul.ſeruor.& Bal.in l.aduerſus.C.de furt.Fely.plenè in ca.paſtoralis.& c.Rodulphus.de reſcrip.

Probans diē obligationis præfertur.

47 Limitatur in cauſa priuilegiata,pro qua præſumitur,vt in dote.l.in ambiguis.ff.de regu. iuris.& l.1.vbi doct.ſolut.matrim.& idem in cauſa pia. Roma. in authen. ſimiliter.in decimotertio priuil.C.ad legem Falcidiam.& idem in alis cauſis priuilegiatis,vt ſtudij. prout ſcripſi in ſcholaſtic.priuileg.ſed ſi vnus creditor probet de die ſuæ obligationis: poſſeſſor autem nihil probat de tempore ſuę acquiſitionis,quia fortè videt alium priorem,probat tamen emiſſe,ſed quo die, non: tunc is qui probat diem obligationis obtinebit,quia certius probat.vt docent Cyn. & Bal.in l. de rebus.C.de donatio.ante nup.& doct.in l.1.ff.ſolu.matrimo.plura ſcripſi in tract.de pacific. poſſeſſor.in 17.limita.

Hypothecaria ante ſolutionē non tollitur.

Vltimò notandum eſt,quòd actio hypothecaria nunquàm tollitur niſi ſecuta ſolutione, etiam ſi ſuper debito fuerit iudicatum.l.grege.§.etiam.ff.de pignor.l.quamuis.2.C. illo tit. tamen ſi aliquis obtinuerit ſententiam ſuper appreciatione quorundam bonorum captorum, non poterit variare, & capere alia bona,donec viſum fuerit an bona electa ſufficiant. Nam poſtquàm lis eſt conteſtata ſuper aliquibus bonis,non poterit creditor variare. per l. ſi quis ſtipulatus ſit Stichum. ff.de verb.oblig.facit tex.in l.1.§.fin.ff.ſi famil. furt.feciſſe dica.Barto. in l.eum qui certarum.§. 1. col.3.ff.de verb.oblig.ſic fuit iudicatum Neapoli:vt refert Anto.Capit.in deciſ. 33.& 41. & 46. in fi.Et ſic habetis hanc regulam planè & diffusè expeditam,Laus Deo.

Moyennant leſquelz contratz ſe font pluſieurs faulſes ventes,fraudes & tromperies.

GLOSSA

GLOSSA IX.

IS enim qui nouiſsimè vendit redditus, uon inuenit facilè emptorem, niſi repetito die vendat, id eſt ſi hoc anno l. vendat, fiet inſtrumentum, quòd vendiderat anno vigeſimo. l. repetita. ff. de fide inſtru. explicui in l. quos nos. §. 2. ff. de verborum ſignific. Et ſic venditio falſa eſt, & aliæ inoumeræ fraudes, & deceptiones fiebant. Et quamuis hæc venddítio non valeret, quia venditio falſa venditio non eſt. l. Paulus. vbi ſcripſi. ff. de verb. ſigni. tamen quia hoc ignorabatur, pro venditione habebatur, donec talis declarata fuerit. (Ideo vendens ſecũdo redditum ſuper vna re debet declarare redditum impoſitum, alioqui tenetur, & perdit pretium: vt eſt ſtatutum in titul. de meta. artic. 13. & ſeq. vnde anno 1327. die 9. Nouembris fuit condemnatus à ſenatu Petrus de villius ad viginti libras pro caſu priuilegiato, eo quòd negauerat ſuper bonis ſuis aliquem cenſum impoſitum, quamuis ipſe impoſuiſſet, & ſic tanquam falſarius eum proſequebatur. per l. nullum. C. de teſtib. & pro communi crimine fuit remiſſus ad iudicem eccleſiaſticum, quia erat clericus coniugatus cum vnica & virgine, vt dicitur in c. vno. de cleric. coniuga. in 6.)

Redditus vẽdi poſſunt.

Dubium eſt, poſtquàm iſti redditus ſunt conſtituti, vtrum poſsint alteri veodi? Reſpo. ſic, prout immobilia, inter quæ computantur. cle. exiui. §. cumque. de verb. ſigoi. l. commodis. ff. de re iudica. & ſpeciale eſt in eccleſia, vt hos vendere noo poſsit, ergo aliis permittitur. l. iubemus. C. de ſacroſanct. eccleſ. ſic conſuluit Bal. conſi. 210. quæritur. in 3. vol.

Deſquelles ſortent pluſieurs proces, tant criminelz, que ciuilz.

GLOSSA X.

EX vno facto proceſſus criminalis, & ciuilis oriri poteſt: Primò ex illa venditiooe repetita die facta, id eſt vt practici dicunt, ex antidata, & ſic falſa, oritur proceſſus criminalis: quia falſum eſt ipſa immutatio veritatis. §. 1. in authen. de ioſtru. cautel. & fide. §. 1. colla. 6 Ideo ſi procuratot Regis concludat, vt illius bona publicentur fiſco, & vt ipſe corporaliter puniatur, vel ad emendam Regi applicandam condemnetur, tunc dicetur criminaliter agere, vt inferius dicetur.

Proceſſus ciuilis & criminalis ex uno facto oriri poteſt, & quid ſit.

Secundò, etiam proceſſus ciuilis oritur, videlicet vt emptori ſoluantur redditus præteriti, & ad perpetuò ſoluendum futuros condemnetur, & ſic dicitur proceſſus criminalis, quando agitur de puniendo crimine, ſiue in pœna corporali, ſiue in pœna fiſco applicanda conſiſtat. glo. ſing. io l. 3. in verb. aureorum. ff. de ſepulch. viola. & in l. venia. C. de in ius vocand. Bald. in ver. cauſa. in Margar. 2. quæ. Ang. in tract. de malefic. in glo. necnon ad querelam. col. 3. doct. in rub. de iudi. Ciuilis quando agitur de ipſa re, vel de pœna parti applicanda. glo. in l. aut damnum. in prio. ff. de pœnis. & l. 3. C. de ſepulchrorũ viola. Barb. in repe. c. teſtimooium. in 3. parte. io princ. de teſtib. & conſi. 11. col. 2. in 4. vol. & Gaſpar Valac. in repetit. l. Imperium. col. 51. ff. de iuriſd. omni. iudi.

Et ſic vides, quòd per hos proceſſus conſumit quis ea, quæ habet, & per lites quis efficitur pauper. tex. & ibi glo. in authen. vt differ. iudi. colla. 9. Plura de hoc ſcripſi in glo. lites. & ſeq. in proœ. coocord. & in proœm. harum cõſtit. Regiar. in fi. in 1. Tomo. ibidẽ quilibet videre, ſi lubet, poteſt.

Pource nous deſirans pourueoir à l'indemnite de noz ſubietz.

GLOSSA XI.

PRinceps quantum poteſt, indemnitati ſubditorum laborare debet, vt patet in prin. vol. de hæredi. & Facid. & in 1. conſti. C. ac in proœmi. Decreta, & ſexti. Et hodie quidem optimè verbis prouident, ſed de facto, an hoe fiat, videat qui poteſt.

Princeps indẽnitati ſubditorum laborare debet.

Conſiderans telz & ſemblables contratz eſtre odieux & à reſtraindre.

GLOSSA XII.

ISTI ergo contractus odioſi ſunt, ergo reſtringendi: nam odia reſtringi, & fauores conueoit ampliari. l. cum quidam. ff. de liber. & poſth. & in regul. odia. de regul. iur. in 6. & ſic iſti contractus, & qoæſtiones ſuper eiſdem ſuſcitatæ reſtringentur: quod ſeruiet ad ſequentia.

Sed nunquid venditio ſit odioſa? Reſpon. oon de ſe, ſed ratione rei: vt ſi res ematur ſacra, etiam ſi adiiciatur, dum fiet prophana. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de verbo. obliga.

Vẽditio quãdo odioſa dicatur.

Vel ſi ematur redditus ſuper boois alicuius, hoe eſt odioſum: quia pecunia non poteſt parere pecuniam, nec emi pecunia debet: ideo quando emitur odioſus eſt contractus, vt hic dicitur. & in l. rogaſti. §. ſi tibi. ff. ſi certum peta.

Auons ordonne & ordonnons que les achapteurs de telles Rentes.

GLOSSA XIII.

HIC ſtatuit Rex, ne emptores redditũum petant reliqua, niſi quinque annorum, quę vocat *les arrerages* de cinq ans, de quo ſtatim dicetur, & hic vocat redditus, ſiue hypothecam, quia obligantur bona debitori ad ſoluendum ſingulis annis redditus impoſitos, vt ſequitur.

Et hypotheques.

GLOSSA XIIII.

Hypotheca quid.

1 ET notandum eſt quòd hypotheca nihil aliud eſt,quàm bonorum obligatio, & tradidi differentiam inter pignus & hypothecam in l.plebs.§. inter.ff. de verbor.,& rerum
2 ſignific. † Et quædam eſt expreſſa , quædam verò tacita. Expreſſa eſt quæ partium conuentione inducitur. Tacita autem,quæ ex legis diſpoſitione,ſtatuti, ſeu conſuetudinis.vt per totum tit.ff.in quib.cauſ.pignus.Expreſſa quædam eſt generalis,altera ſpecialis.

Hypobeca expreſſa, al tera tacita.

Generalis hypotheca et ſpecialis.

3 Expreſſa generalis eſt,quando generaliter omnia bona obligantur,tam præſentia quàm futura,quod fieri poteſt.l.fi.C.quæ res pignor.obligar.poſſ. quod non eſt in donatione omnium bonorum,ſub qua non comprehenduntur bona futura,quia eſt magni præiudicij.doct.in l.fin.C. de pact.& dixi alibi.Specialis ſeu expreſſa eſt quando vna res ſpecialiter obligatur.glo.in verb.recepta.l.1. in prin.ff. de pig. vel quando plures in ſpecie obligantur,non tamen omnes.Bar.in l.licet.ff. in quib.cauſ.pig.vel quando obligantur bona præſentia tantùm,non futura.l.& quę nondum.§.1.ff.de pig.vbi glo.& doct.

Differentiæ inter hypothecam generalem & ſpecialem.

4 Et eſt differentia:quia res non poteſt ſpecialiter obligari,quæ non eſt mea tempore obligationis ſpecialis , ſed in hypotheca generali etiam veniunt futura. l.1. in prin. ff.de pigno.& d.l.& quæ nondum. ibidem.& ibi Bar.poſt glo.& l.fi.C.quæ res pigno.obliga.poſſunt.

Rem hypothecatam an debitor ſ(u)i probare tenetur.

5 Secundo differunt , quia poſt obligationem generalem poteſt debitor excipere illam rem de qua agitur,non eſſe vel fuiſſe ſuam, ſed alterius quem nominare debet , pro quo poſsidet : & ſic creditor debebit probare rem illam eſſe debitoris,ſecus ſi agatur de ſpeciali hypotheca:quia debitor illam rem non debebat hypothecare,ſi ſua non erat,nam ſic conuincetur de mendacio, ſi dicat nunc non eſſe ſuam.l.ſi inter colonum.§.1.ff.de pignor.& l.rem alienam.de pignor.actio.Sal. in l.cùm res.col.penul.C.ſi res ali.pigno.data ſit.Alex.in l.ſi pignore.§.1.ff.de pigno. actio. in additio.ad Bar.

6 Tertiò differunt:quia donatio facta vxori non confirmatur morte, ſi poſt donationem maritus eam rem obligauit ſpecialiter.l.3.& ibi not.C.de lega.l.cùm hic ſtatus.§.ſi maritus. ff. de donatio.inter vir.& vxor.ſecus eſt ſi obligauerit ſuas res generaliter : quia poſt illam non reuocatur præcedens donatio.Bart.in d.l.rem legatam.in fi.ff.de adimend.legat.Bal.in l.ſi non virum.C.de donat.inter vir.& vxor.Iaſ.in d.l.3. in 2. limitatione. quia obligatio generalis non ita afficit rem, ſicut ſpecialis.arg.l.eſt differentia.ff.in quib.cauſ.pignus.glo.in l.licet.ibidem.

7 Quartò,hypotheca ſpecialis plus afficit,& plus iuris transfert quàm generalis.glo.in authen. de non alienand.in §.nos igitur.in fin.colla.2.nam debitor poteſt manumittere mancipia generaliter obligata,ſed ſi ſpecialiter obligata ſint,non.l.3.C.de ſer.pigno.dat.manu.l.licet.& l.pen. ff. in quib.cauſ.pig.vel hypothe.tacitè cõtrah.faciunt nota.in glo.c.quamquam.23 diſt. vbi numerantur caſus in quibus operatur plus prouiſio ſpecialis , quam generalis. & per Iaſ. in l. cùm quid. ff.ſi cer.petat.

8 Quintò,pactum de non alienando , ſeu conuentio reddit nullam alienationem , quando res ſpecialiter obligatur,ſecus ſi generaliter.tex.ſingu.in l.ſi creditor.§.fi.ff.de diſtract.pignor.vbi hoc etiam tenent Bar.& Bal.in l.ſi ita quis.§.ea lege.de verb.obli.& ibi Iaſ.& in l.filiusfamiliàs.§. diui. in 3.q.de lega.1.quia poſtquàm exorbitat à iure communi, ideo non debet extendi ad generalem hypothecam,licet multi contrarium teneant.

Prælatus bona eccleſiæ non obligat ſpecialiter.

9 Sextò,prælatus non poteſt res eccleſiæ ſpecialiter obligare , ſecus in obligatione generali. c. nulli.& ibi doct.de rebus eccleſ.non alienand.Panor.in c.3.de precar.gl.in §.nos igitur. in verbo ſpecialis.in auth.de non alien.reb.eccleſi.colla.2.Alex.conſi.118.col.pen.verſi.inſuper.in 5.volu.& iſta eſt magis communis, teſte Neguſan. in tract.de pign.in 2. parte. & in princi. quamuis hodie mala pars prælatorum non ſolùm obliget,ſed & alienet,conſumat,& deglutiat,(Nõ dico bonam partem,quia boni non ſunt iſta facientes,quamuis ſciam bonam partem pro maiore accipi.)

Emptor quãdo locationi factæ ſtare tenetur.

Areſtum.

10 Septimò , ſi dominus locauerit domum ad triennium , & eam ſpecialiter pro illa locatione obligauerit,ſi interim vendat domum,emptor tenebitur ſtare locationi,ſecus ſi generaliter eſſent obligata omnia bona.Bart.in l. emptorem.C.loca.& in l.ſi filiofami.vbi Alex.ff.ſol.matri.ſic cẽſuit ſenatus Pariſ. anno 1543. die 9. ante Paſcha. in ſolita pronunciatione areſtorum , aliæ ſunt multæ differentiæ quæ hîc poterunt addi.

Caſus in quibus tacita contrahitur hypotheca.

11 Notandi ſunt tamen caſus , in quibus tacita hypotheca contrahitur iure ipſo , ſine expreſſa obligatione.

Primus ergo caſus in quo à iure tacitè contrahitur pignus,eſt in inuectis,& illatis.vt l.certi iuris.C.loca.§.item Seruiana.inſt.de actio.de quibus abunde ſcripſi in tract.de liter.obligator.artic. 4.in 1.Tomo conſti.Regiar.in commenta.

12 Secundò,hypotheca tacitè contrahitur in re refecta,vel constructa ex pecunia mutua,& creditori datur in hoc priuilegium exigendi.l.1.ff.in quibus cauſ.pig.& l.creditor.2.ſi cert.pet. l.1.de ceſſ.bono.idem in nau.l.interdum.ff.qui potior.in pig.habean.Alex.conſi.217.viſo.6.volu.

Rex empta pecunia pupilli, ipſi eſt tacitè obligata.

13 Tertiò,res empta pecunia pupilli eſt tacitè hypothecata pupillo,etiam cum priuilegio prælationis pro reſtitutione pecuniæ.l. idemque. ff. qui potior.in pignor. habean. & ibi Bartol. & alij: quod eſt verum, vt in actione perſonali tantùm præferatur in dictis rebus alijs creditoribus non

priuilegiatis,

priuilegiatis,ſolam actionem perſonalẽ prætendentibus.l.quod quis.& ibi gl.ff.de priuileg.credit. Bald.in l.quamuis.C.de pignor.& in l.licet.qui potior.in pignor.habean. Saly.in authen. quo iure.quæſt.2. ibidem.reprobando glo.contrarium tenentem. & Alexan. in l.ſi cum dotem.§.ſi.col. pe.ff.ſol.mat.quod intelligite quando res fuit empta per alium,quàm per tutorem, quia ſi per tutorem,tunc eſt in pupilli electione, an velit rem, vel pecuniam ſibi reſtitui. Bald. in l. ſi tutor. C.de ſeruo.pigno.dato manumi.glo.in l.2.C.quando ex facto tutor.l.ſi vt proponis.de rei vendi. vbi doct.diſtinguunt. dixi ſuperius in glo.8.

14 Quartò,res empta pecunia militis, eſt ei tacitè hypothecata pro illius reſtitutione. glo. in l. quamuis.C.de pig.& ibi Bar.& alij.Saly.in l.licet.in 1.& 2.oppoſit. C. qui potior. in pig.habean.

15 Quintò,militia empta pecunia mutua,eſt tacitè hypothecata mutuanti cum priuilegio prælationis.l.fin.C.de pigno.& præfertur iſte creditor etiam vxori repetenti dotem,vel filiis, quando dos eſſet poſterior: aliàs habebit locum regula, qui prior.vt in authen.poſita in dicta l.fin.& Bal. nouell.in tract.de dote in 10.parte, 13.limita.& ille qui ſpecialiter mutuauit ad emendã domũ,habet in illa priuilegium.l.quod quis.vbi Bart.ff.de priuile. credit. ſecus ſi pecunia ſit in genere credita.l.procuratoris.§.planè.ff.de tributo.actio.Bart.in l interdum.qui potior in pigno.habean.De Ripa in l.Sabinus.§.ſi quis cùm tutor.nu.15. de priuileg.creditor.dixi ſuperius in gl.octaua,quando eſſet ſpecialiter obligata.

16 Sextò, bona tutorum & curatorum,necnon eorum,qui ſe gerunt pro tutoribus, vel curatoribus ſunt tacitè obligata pupillo pro mala adminiſtratione, & negligentia, ab eo die, quo incipit eſſe tutor,vel gerere negocia.l.pro officio.C.de adminiſt.tut.& ibi gloſ. Bart. & alij in dicta l. Sabinus.§.fin.cum l.ſeq.vbi.de Ripa.ff.de priuileg.credit.idem in curatoribus ad lites.l.properandum.§.fin.C.de iudic.& in actoribus datis,& curatoribus, vel tutoribus. Bart. in l.actor. col.2.ff. rem ratam hab.Fallit in actore dato à iudice loco tutoris,vel curatoris.Bart.vbi ſuprà.& Iaſ.in d. §.6.l.properandum.vbi etiam non procedere in bonis hæredum tutorum aſſerit.& Cuma.conſi. 58.quæritur.Neguſantius in 4.membro 2.partis.tract.de pignor. Etiam in tacita hypotheca erunt bona protutoris.gl.in l.dabimus.in verb.priuilegio.ff.de priuileg.credit.non enim debet eſſe melioris conditionis hic protutor,qui nulliter adminiſtrat, & qui non eſt tutor, quàm ille qui verè eſt. vt in cap.eum qui.de præb.in 6.Areti.conſi.29.diligenter.col.1.& cap.in deciſ.129.nu.3.

Bona tutorum ſunt tacitè obligata pupillis.

17 Septimò, inducitur tacita hypotheca in bonis patris adminiſtrantis bona filij faudulenter, vel malè alienantis,in caſu quo eſt legitimus adminiſtrator.l.cùm oportet.§.fin.C. de bonis quæ liber.quod ſecus eſt,ſi bona filij malè ſua culpa, non tamen dolo adminiſtrauerit,quia tunc non tenetur.§.non autem.Ibidem.De his verò quæ geſſit non tanquàm legitimus adminiſtrator,tenetur reddere rationem adminiſtrationis filio,& reliqua.Bal.in l.filiæ cuius.C famil.erciſc. Socy.cõſilio.34.proſequendo.col.vltim. in primo vol. & tunc ſunt bona tacitè obligata. Bal. nouell. in tract.de dote.in 1.parte.8.priuileg.& incipit hæc tacita hypotheca à die incohatæ adminiſtrationis.glo.Bart.& alij in dicto §.fina.

Bona patris malè adminiſtrantis bona filij ſunt ei tacitè obligata.

18 Nec refragatur quòd hypotheca non poſsit naſci ante principalem obligationem.l. ſi debitor.C.de priuileg.fiſci.quia duplex poteſt conſiderari obligatio:vna generalis, ac primæua, qua pater ſimulatque incipit adminiſtrare, tenetur & obligatur res filij ſaluas facere, & abſque dolo, & fraude adminiſtrare,& iſta præcedit hypothecam. Altera eſt obligatio ſpecialis & ſecundaria, quæ naſcitur ex mala adminiſtratione patris.l.1.§.eſt autem.& §.ſi apud.& l.ſi duo.ff. depoſiti. & licet ante iſtam ſecundariam oriatur hypotheca, tamen ſatis eſt quòd non oriatur ante primam generalem. Bald.& Salyc.in dicto §.fin.d. l.pro officio.

19 Octauò, in bonis vitrici,quando non reddita ratione mater & pupillorum tutrix illi ſecũdò nupſit, tunc pro tutelæ redditione, & reſtitutione reliquorum:bona ſecundi mariti ſunt tacitè obligata filiis primi matrimonij ſuis priuignis.l.penul.C.in quib.cauſ.pignus vel hypothec. & hoc dicit Soci.in conſi.180.diligenter.col.2.vol.2.

Vitrici bona ſunt tacitè obligata pro uxoris adminiſtratione.

20 Nonò,inducitur tacita hypotheca in bonis paternis,quando pater tranſiuit ad ſecunda vota,tunc pro lucris,& aliis bonis peruentis ad patrem ex primo matrimonio, & doloſa adminiſtratione illorum bonorum,filij habent in bonis patris tacitam hypothecam.l.ſi quis prioris.§.in illo.C.de ſecund.nup.& ibi doct.& Soci.d.conſi.34.in 1.vol.

21 Idem in matre tranſeunte ad ſecundas nuptias,vt bona eius ſint filiis primi matrimonij obligata tacitè pro conſeruandis lucris,& aliis bonis, quæ ad eam à primo marito deuenerant.l. hac edictali.§.omnibus.C.de ſecund.nupt.

Bona tranſeuntis ad ſecundas nuptias quãdo ſunt ſpecialiter obligata.

22 Decimò,in fiſco:nam maior emens rem à fiſco,tacitè obligat bona ſua fiſco pro precio rei. l.2.C.de priuileg.fiſci:nam fiſcus ſemper habet ius pignoris.l.aufertur.§. fiſcus. ff. de iure fiſci.ſecus in minore contra maiorem:quia tunc ſola res empta minori obligatur.l.1.in fin. iuncta glo. in verb.emerit.ff.de rebus eor.Iaſ.in repeti.l.ſi conſtante.in 2.quæſt.3.partis princip.ff. ſoluto matri.& præfertur fiſcus priuato habenti expreſſam,etiam anteriorem,in bonis quæſitis poſt obligationem contractam.tex.& ibi Bar.in l.ſi is qui.ff.de iure fiſci:vt ſuperius ſcripſi in glo.octaua.

Fiſcus quãdo tacitè habeat bona obligata.

23 In delictis verò communis eſt opinio,quòd ante inchoatum iudicium criminale fiſcus nullam habet hypothecam in bonis delinquentis:nec etiam poſt iudicium inchoatum ante ſententiam.l.ex iudiciorum.ff.de accuſa.poſt ſententiã.ſic Bald.& Alex.in l.reſcripto.in princ.ff.de pact. ſed Angel.Fulg.& Paul.tenẽt quòd à die litiſcõteſtationis incipit iſta hypotheca, quia ab illo die

In delictis bona quãdo ſint fiſco tacitè obligata.

quaſi contrahitur.l.3.§.idem ſcribit.ff.de pecul.& pro quaſi contractu fiſcus habet tacitam hypothecam.dicta l.aufertur.§.fiſcus.ff.de iure fiſci, & hæc hypotheca in delictis non nocet creditoribus ex alia cauſa, ſed ſolùm operatur contra delinquentes,vel tertios poſſeſſores ſine titulo. Alex. in dicta l.3.§.idem ſcribit Hodie dicerem eſſe tacitam hypothecam à die manus iniectionis:id eſt ab eo tempore,quo res ſaiſitæ ſunt : vt ſolet in Francia fieri, ſi poſteà delictum probatum fuerit, etiam ſi lis conteſtata non ſit.& in quibus caſibus res delinquentis non ſaiſiuntur ante ſententiam, tenemus opinionem Angel. & Fulg. vt à die litis conteſtatæ incipiat iſta tacita hypotheca.

Regina eiſdem priuilegiis quibus Rex vtitur.

24 Item contrahens cum Regina etiam tacitè videtur obligare illi res ſuas pro contractu, ſicut fiſco.l.ſecunda.C.in quibus cauſis pignus tacitè contrah. quæ licet loquatur tantùm in fiſco, tamen etiam in Auguſta locum habebit,quia princeps dat ei,quæ habet priuilegia.l.princeps.ff.de legib.l.1.in fi.ff.de iure fiſci. & hoc probat Capit. in deciſ. Neapol. quæſt. 129. & anno 1549. hoc Rex Henricus cauit ſuo edicto:vt eiſdem priuilegiis Regina vteretur quibus Rex.

Bona pro decimis & collectis ſunt tacitè obligata.

25 Vndecimò tacitè inducitur hypotheca in decimis : nam prædia, pro quibus debent ſolui, ſunt tacite obligata pro illis : vt docet Ioan.Andre. & Panor.in c.cum homines.& c.paſtoralis.de deci.arg.l.Imperatores.ff.de publica.Federi.conſi.81.latius ſumendo.argum.decimarum ad collectas,de quibus ſtatim dicetur,& ego ſcripſi in tract.de decim.

26 Duodecimò,pro collectis ſoluendis bona ſunt tacitè hypothecata. gloſſ.in l.1. C. in quibus cauſis. & ibi Bart.& in l.fin.C.ſine cenſu vel reliquis:& niſi ſoluantur collectæ, poſſunt illa bona vendi.gloſſ.in verbo,diſtrahatur.in l.1.C. de vendend. rebus ciuita. lib. 11. etiam poterunt vendi pro pœnis impoſitis contra non ſoluentes. Alexand.in additio.ad Bar.in l.creditor. in princ. ff.de actio. empt.Alexander,& Iaſ.in l.apud Iulianum.§.hæres.ff.de leg.1.Soci.in conſi.243.col. 2.in 2.

Bona emphyteota nõ ſunt pro canone tacitè obligata.

27 vul.& perfecta venditio non retractabitur poſteà. Bal.in l.1.C ſi propter publ.penſita. † Pro canone tamen debito non ſunt obligata bona emphyteotica, teſte Barto.in l.fi.C.de iure emphy. Tum quia hoc nuo reperitur cautum, etiam ſi eſſet emphyteoſis eccleſiaſtica : tum quia etiam pro canone alio prouidetur modo, vt per amiſsionem rei. in d. l. 2. & c. potuit. de locato. Ergo non erant bona tacitè hypothecata. & ita tenet Angelus in l. vniuerſas. C. ne rei domini. vel templo. poſt Anto.& Imo. in d.c.potuit. Alex.in l.quod dicimus. col.8. verſi. & ſic ex prædictis patet.ff.de verb.obli.licet Bal.teneat contra in authen.ſi quas. C.de ſacroſanct. eccle. & in l. certi iuris.locati.quæ opinio fortè poſſet procedere, quando res eſſent inuectæ in prædium emphyteoticarium, aliàs obligatæ tacitè non cenſentur.

Furis bona ſunt tacitè obligata pro reſtitutione.

28 Decimotertiò, bona delinquentis,vt pote furis, ſunt tacitè hypothecata pro reſtitutione rerum ablatarum, etiam contra hæredes delinquentis,vel contra quemcunque alium bona rei poſſidentem. Et hoc ex æquitate iuris canonici tenet Bal.& Saly.in l.furti.C.de furtis. arg.c. parrochiano.de ſepulturis.licet de iure ciuili non inueniatur hæc obligatio.vt ſcribit Neguſan.in tract. de pigno.in 4.membro.2.partis,in 9.caſu.nu.124.ſed hoc parum prodeſt, quia regulariter nihil vel parum habentes furantur, & ſic nil obligare poſſunt, cùm nil habeant.

Scabinorũ & cõſulum bona ſunt tacitè obligata.

29 Decimoquartò, conſulum bona, ſcabinorum, & aliorum adminiſtratorum ciuitatis ſunt pro mala adminiſtratione tacite ciuitati hypothecata. l.fin.C.quo quis ord.conuenia.lib.11.& l.2. de debitor.ciuit.Ibidem. Alex.& Iaſ.in l.1.§.ſi hæres.ff.ad Trebel.licet ciuitas non habeat tacitam hypothecã in bonis ſui debitoris,qui bona ciuitatis nõ adminiſtrauit.l.2.C.de iure reipub.co. lib.

Prælati bona ſunt eccleſiæ tacitè obligata.

30 Decimoquintò bona prælati pro mala adminiſtratione bonorum eccleſiæ, ſunt tacitè eccleſiæ obligata inſtar tutoris.gloſſ.in cap.ex literis.de pigno. Panormi.in cap.epiſcopus.de præb. Panor.& Fely.in cap.cùm deputati.de iudic.Alex.conſi.104.plura. in fin. vol. 6. & l. ſi filiofamiliàs.§.fin.col.3.ff. ſoluto matrimo. quod hodie nobis vſui eſſe poteſt contra noſtros protonotarios deſtructores epiſcopatuum,abbatiarum, & prioratuum,& alios prælatos:quod eſt dolendũ, quòd ad deſtructionem mala pars tendat: bonam enim partem illam niſi pro maiori non audeo appellare, nec iſti prælati habent hæredes,quia in vita bona ſua & aliena conſumpſerunt : & vix inuenitur qui eos ſepulturæ tradere velit,tanta eſt in prælatis hodiernis infelicitas.

31 Decimoſextò,bona hoſpitalarij, ſeu orphanotrophi ſunt tacitè obligata pro mala adminiſtratione,quia tutoribus æquiparantur.l. orphanotrophos. C. de epiſc. & cleric. Bal. in l. ſi quis presbyter.in prin.ibidem.

32 Decimoſeptimò,bona vſurarij pro vſurarum reſtitutione.Bal.in l.penul.C.de ſeruo pig.dato manumi.& in l.executorem.col.1.de execut.rei iudic.per c.cum tu.de vſuris.& c. quamquam. illo titul.in ſexto.contrarium tamen tenent communiter doct.in dicto cap.quamquam.&Anto. in c. tua nos.de vſuris.Pano.& alij in d.c.cũ tu.Ambroſ.de vignat.in repet.c.ſalubriter.nu.231.de vſur.

33 Decimooctauò,in clerico coniugato obligato eccleſiæ. Nam bona eius ſunt ipſi eccleſiæ tacitè hypothecata.l.fi.C.de ſacroſanct.eccleſ. Vital. de Camba.in tract.clauſula. Clauſul.& ſpecialiter obligauit.in fi.videns Panor.in conſi.89.in 2.volu.

Bona teſtatoris pro legatis ſoluẽdis ſunt tacitè obligata.

34 Decimononò, in bonis teſtatoris,quæ ad hæredem perueniunt, inducitur tacita hypotheca pro legatis ſoluendis, etiam quando ſolùm competit iudicis officium. l. 1. C. commu. de legat. etiam ſi teſtator obligauerit expreſsè vnam rem.Bal.in d.l.1.col.3.verſi.quæro ſi teſtator : etiam in rebus,quæ non erant teſtatoris, ſed ad hæredẽ peruenerunt:quia hypotheca legalis bene cõtrahitur in alienis rebus.l.ſatis notũ.C.in quibus cauſ.pignus tacitè cõtrahat.Bal.in l.cũ res.in fi. ſi res aliena data ſit pig.& hæc hypotheca in rebus teſtatoris procedit, non in rebus legatis,cùm legatorum

torum

torum dominium tranſeat in legatarium à morte teſtatoris. l.à Titio. ff. de furtis, & res ſua non poteſt eſſe hypothecata. l. neque pignus. ff. de reg. iu. gl. in d. l. 1. & ibi Bar. & glo. in §. noſtra. in verb. hypothecaria. inſti. de lega. & ſic hypotheca competit contra quemlibet hæredem. Bart. in dicta l. 1. licet aliæ hypothecæ contra quemlibet inſolidum dentur. l. 1. C. ſi vnus ex pluribus creditor. & pro minima pecunia tota res remaneat obligata. l. ſi reſiduum & l. quãdiu. C. de diſtract. pignor.

35 Tamen res hæredum non ſunt tacitè obligatæ, teſte Ange. in §. 1. in 3. nota. inſtitu. de lega. ſed ſi poſt ſex menſes hæres non ſoluerit legatum, à die aditæ hæreditatis: tunc fieri poteſt immiſſio ad inſtantiam legatarij in bonis etiam hæredis pro tali legato, & per talem immiſsionem cõſtituitur pignus prætorium. l. certa. C. vt in poſſeſſ. leg. doctores in dicta l. 1. quod non vidi ſeruari.

36 Et hanc tacitam hypothecam teſtator remittere poteſt. glo. in l. 2. ff. vt in poſſeſſ. legat. Barto. & Alex. in l. nemo poteſt. de lega. 1. nec iſta hypotheca habebit locum pro rebus donatis etiam cauſa mortis, cùm non reperiatur expreſſum. Alex. & alij in d. l. 1. Angel. in §. 1. inſtit. de donatio. in princ. licet regulariter æquiparentur. in l. 2. ff. de lega. 1. ſed hoc in caſibus à iure expreſſis.

37 Vigeſimo bona tranſigentis, & non ſeruantis tranſactionem, quando non erat inducta nouatio, remanent tacitè hypothecata pro illa veteri & primæua actione. l. fin. & ibi Barto. ff. in quib. cauſ. pignus. licet gloſ. & malè contrarium teneat ibidem quando tranſactio fuit facta animo nouandi, ſed tranſigens dolo non ſeruat tranſactionem, tunc agetur prima actione in odium committentis dolum. l. actione. C. de tranſact. & bona illius doloſi erunt tacitè obligata. teſte Bar. in d. l. fi. & Neguſant. in tract. de pig. in 4. membro. 2. partis. tract. de pignor.

Tranſigentis bona quando ſint tacitè obligata.

38 Vigeſimoprimò quando res aliqua deſignatur pro alimentis præſtandis, vel pro alia annua præſtatione. tunc illa res ſpecialiter deſignata cenſetur ad illud onus ſpecialiter, & tacitè obligata. Barto. in l. Lucius. ff. de alimen. & cibar. lega l. 2. illo tit. Bart. in l. fundus. de annuis lega. & l. codicillis. §. inſtituto. ff. de lega. 2. Guido papæ quæſt. 32. in fin. Corne. conſi. 296. in 1. volu. licet Ludouic. Roma. conſi. 388. in caſu. dicat ſpeciale eſſe in alimentis.

39 Vigeſimoſecundò bona teſtatoris, qui reliquit minus legitima filio, ſunt tacitè ei hypothecata pro legitimæ ſupplemento iuxta terminos l. omnimodo. C. de inofficio. teſtam. quia quod debet ſuppleri, cenſetur relictum. Barto. in l. hac edictali. col. 3. verſi. & primo quæro. C. de ſecun. nupt. & pro relictis ineſt tacita hypotheca. l. 1. C. commu. de lega. ergo & pro iſto ſupplemento. ſic concludit Dec. conſi. 235. in caſu. in vlt. col. Licet ſecus quando nulla legitima fuiſſet relicta: vt docet Alex in l. in quartam. ff. ad leg. Falc. & in conſi. 78. clariſsimè. in 3. vol. col. 2. & conſi. 117. viſo. nu. 18 in 6. vol. & conſi. 154. in 7. vol. ſed fortè idem erit vtroque caſu, vt alibi oſtendam.

Bona patris pro legitima ſunt tacitè obligata.

40 Vltimò iſtam tacitam hypothecam habet mulier pro dote data, ſiue ſit aduentitia, ſiue profecticia. l. vna. §. & vt plenius. C. de rei vxor. actio. Etiam ſi res dotalis ſit euicta. d. §. & vt plenius. & iſta hypotheca tranſit ad quemcunque actio de dote. Bat. in l. 1. in 1. priuilegio. ff. ſol. mat. per text. in §. fuerat. in fi. inſti. de actio. etiam in extraneum hæredem, vel in ceſsionarium. per l. ex pluribus. ff. de adminiſtra. tutor. quia quicquid eſt tranſmiſsibile, eſt ceſsibile. Alexander in l. ſi verò. ff. ſoluto matr. Etiam competit tacita hypotheca pro alienatione rerum alienatarum per maritũ: & pro precio illarum: in quibus caſibus permiſſa erat alienatio, puta in vtilitatem vxoris. l. ſi conſtante, §. fin. ff. de iure dot. Areti. in l. 1. col. 3. ff. ſoluto matrimo. Bar. conſi. 124. videte etiam de tacito pignore. tex. in l. 2. C. de captiuis.

Pro dote mulier habet tacitam hypothecam.

41 Notandum eſt quòd effectus tacitæ hypothecæ non eſt minor quàm expreſſæ. Dy. in reg. qui prior. de regulis iuris. in ſexto. Barto. in l. ſi qui. ff. de iure fiſci. & in l. vna. C. rem alienam geren. facit gloſſ. in l. item quia. in fin. ff. de pact. & in l. 2. in fi. de rebus credi.

Effectus tacitæ hypothecæ qui.

42 Item quando quis emit rem hypothecatam alteri, non tenetur emptor ſoluere precium venditori, etiam ſi res fuerit ſibi tradita, niſi res prius obligatione liberetur. tex. & ibi Bar. Bal. & alij in l. ex prædiis. C. de euictio. Imò poterit agere quantum ſua intereſt alteri non fuiſſe obligatam. l. ſi rem meam. & ibi Bart. ff. de ſolutio. Ange. & Alex. in l. 1. §. ſi hæres. ad Trebel.

Emptor quando precium ſoluere non teneatur.

43 Item poterit vxor impedire executionem factam in bonis mariti, probando virum vergere ad inopiam. l. ſi conſtante. ff. ſol. ma. Bal. nouel. in tract. de dote. in 7. parte. priuil. 18 in fi. & priuil. 24. etiam antequàm egerint, & diſcuſſerint bona mariti debitoris non obſtante authen. hoc ſi debitor. C. de pigno. quæ loquitur quando quis vellet agere contra tertium poſſeſſorem, ſecus ſi vellet ſe opponere. Imol. in l. à diuo Pio. §. ſed illud. ff. de re iudi.

Vxor quando executionem in bonis mariti impedire poſſit.

44 Nec poſſent creditores hoc caſu offerre dotem in pecunia, & relaxationem bonorum petere. Bar. in d. l. ſi conſtante. 7. q. 3. partis. & in l. cùm tibi. C. qui potior. in pigno. habeant. Socy. conſi. 111. viſa. in 3. vol. ſed poterit vxor vnum prædium ex melioribus eligere vſque ad concurrentem æſtimationem dotis. l. creditoris. ff. de diſtract. pignor. Bat. & Alex. in d. l. ſi conſtante.

45 Item licet creditor ſuccedat debitori, tamen hypotheca non confunditur. l. debitor. & ibi Bar. & Alex. ff. ad Trebel. l. cùm quis. §. fi. iuncta ratione gloſ. de ſolut. quia hypothecaria durat donec debitum ſit ſolutum. l. grege. §. etiam. ff. de pignor. facit l. ex ſextante. §. Latinus. de except. rei iudi. & l. Vranius. ff. de fideiuſſor. ¶ Item hypotheca non diuiditur, ſed inſolidum, datur contra ſingulos detentores, vel hæredes. l. ſi rem. §. omnis. ff. de pigno. actio. l. ſolutum. §. per liberam. vbi Bar. ibidem. l. 1. C. ſi vnus ex pluribus hæred. authen. de fauo. in tract. de pigno. & hypothecis, in 1. membro 8. partis circa finem & per arreſtũ fuit reprobata conſuetudo in contrariũ anno 1386. die 8 Iunij inter do. Catherinã de Machetex, & do. de Taillebourg tutorẽ Bartholomæi de la Haye.

Hypotheca per ſucceſsionem non confunditur.

46 Item ſicut is, qui expreſſam habet hypothecam, habet ius perſequendi rem ſibi hypothecacam expreſsè · ita & qui habet tacitam. d. §. item Seruiana.

In tacita hypotheca habet bonum regula, qui prior.

47 Prætereà ſicut in expreſſa hypotheca, qui prior eſt tempore, eſt in iure potior. reg. qui prior. de reg. iur. in 6. ita in tacita prior præfertur poſteriori. l. hac edictali. §. his illud. C. de ſecund. nup. & ibi Bal. col. vl. etiam in rebus poſt tacitam obligationem quæſitis. vt ibi dicit Bald. & præfertur habens tacitam hypothecam anteriorem, etiam fiſco poſteriori. vt. l. 1. C. rem alienam gerent. Dyn. in d. regu. qui prior. Neguſan. in 2. memb. 5. partis. nu. 9. intelligite in quæſitis ante hypothecam fiſci, ſecus ſi poſt. Bar. in l. is qui. & l. fi. ff. de iure fiſci, prout ſuperiùs ſcripſi in glo. 8. & in hac tacita concludi debet, ſicut in expreſſa.

Tacita hypotheca non inducitur per areſtum ante executionem.

48 Vltimò notandum eſt, quòd poſt areſtum latum, vel ſententiam non inducitur hypotheca ante executionem, ad hoc vt obtinens areſtum poſsit dicere bona debitoris ſibi à tempore ſententiæ obligata, & hypothecata, ideo executio facienda eſt. l. non eſt mirum. ff. de pignor. actio. doct. in l. à diuo Pio. de re iudica. vide Anto. Neguſan. in tract. de pigno. in 2. membro. 3. partis. & doct. in c. cum aliquibus. de re iudica. & de his hactenus, ne vltra morem ſolitum ſim prolixior, poſtquàm dixero, quòd exterus tenetur in Regno reſpondere ſuper hypothecaria, licet non ſuper actione perſonali. vt cenſuit Senatus contra Marchio. Salutiarum: vt refert Aufre. in ſtilo parla. areſto 67. item dictum fuit.

Ne pourront demander que les arreraiges.

GLOSSA XV.

Rub. ſine cēſu &c. hic elucidatur.

Reliqua quæ nos *arreraiges* vocamus: nempe reliquum dicitur debitum reſtans, ſiue ex cenſu. vt in rub. ſine cenſu vel reliq. fundum compar. non poſſe. vbi in l. 2. maximè prohibetur, ne quis emat fundum ea conuentione, ne cenſum & reliqua præſtet, quia ſine cenſu fundus comparari non poteſt, quando fundus eſt cenſualis, ſecus ſi alaudialis eſt, & francus, tunc poteſt emi fundus ſine cenſu. De hoc verbo reliqua, & reliquatores ſcripſi abūdè in l. poteſt reliquorum. ff. de verb. ſignifi.

Redditus pendente proceſſu per prouiſionē ſunt ſoluendi.

An redditus per modum prouiſionis ſolui debeant pendente proceſſu? Reſpon. ſic, ſi erant conſueti ſolui, & de his erat obligatorium inſtrumentum, alioqui non: vt fuit deciſum anno 1513. die 19. Iulij in hoc ſupremo ſenatu Pariſ. etiam probat Aufre in ſtylo parla. arreſto 368.

Areſtum. Redditus quinque annorum petendus.

Et ſic is cui redditus debetur, debet eum petere ſingulis annis, alioqui non poterit petere, niſi redditus quinque annorum, etiam ſi plures anni fuerint debiti per iſtum tex. & per rationes poſitas ſuperiùs in princip. huius ordinatio. Ideo ſi ſolutio petatur pro quinque annis, debet Reus probare ſoluiſſe, alioqui ad iſtos quinque annos condemnabitur, per l. 1. ff. de exceptio. & l. 1. C. de probatio. nec ſufficeret probare ſe exoluiſſe pro tribus annis, quia adhue alij duo anni poſſent peti nouiſsimi. non obſtante l. quicunque. C. de apoch. public. lib. 10. vbi qui docet ſoluiſſe pro tribus annis proximis præſumitur ſoluiſſe pro anteriore tempore trium annorum, ſed non poſteà: vnde qui probaret ſoluiſſe tribus annis proximè præteritis, præſumitur quòd ſoluit etiam pro aliis annis lapſis ante tres annos, quia non eſt veriſimile quòd creditor acceptilationem nouiſsimorum annorum dediſſet: ſi non fuiſſet anteà pro illis annis ſolutum: vt etiam docet Iaſ. in l. 2. nu. 135. C. de iure emphy. quod eſt verum ſi probaret ſe ſoluiſſe tribus ſeparatis annis, ſecus ſi acceptilatio facta eſſet ſimul pro tribus annis: vt docet Bal. in l. 1. C. de dotis promiſſ. refert Franciſ. Cremen. ſingul. 78. tu ſcis. & Ioan. Franciſ. Balb. in tract. de præſcrip. in 3. parte. quæſt. 10. col. 11.

l. quicūque. declaratur.

Et ſi oultre iceux cinq ans, aucune année des arreraiges eſtoit eſcheue, dont n'euſſent fait queſtion, ne demande en iugement: ne ſeront receuz à la demander, ains en ſeront deboutez par fin de non recevoir.

GLOSSA XVI.

Caſus in quibus ultra quinquēniū redditus peti poſſunt.

Ergo à contrario ſi quis probet in iudicio ſe petiiſſe illos redditus, debebit etiam in pluribus annis obtinere, alioqui etiam ſi extra iudicium petiiſſet non recipitur, vt hic: licet interdum extraiudicialis petitio proſit: vt ſcripſi in tract. de mercator. minuta. vend. in fi. ſuper eo. li. ſed non prodeſt ſic. Quid in cōſciētia, ſcripſi in tract. de famul. ſalar. gl. 10.

Secundò non procedit, ſi pendente iudicio ſuper ſolutione vnius anni debita aliorum annorum cedant, & veniant, tunc peti poterunt, etiam ſi per decem annos non ſint petita, quia ſufficit interpellatio iudicialis illius anni. per hunc tex. & tunc ſemper tenetur vſque ad diem ſupremi iudicij, quia dicitur eſſe in mora. vt in l. cùm fundus. vbi Iaſ. ff. de rebus credit. etiam ſi fuiſſet conuentum quòd ſolutiones cumulari non poſsint, vt ſcripſi ſuprà.

Petens ab vno ex duobus reis debendi an ab altero petere poſſit.

Quid ſi duo erant rei debendi, qui eoſdem redditus promiſerant, ab vno creditor petiit, vtrum ab alio, ſi hic ſoluendo non ſit, vel aliàs, petere poſsit? tex. in l. fin. C. de duob. reis. reſpondet poſſe, cùm ex vno fonte vnus effluxit contractus, vel debiti cauſa ex eadem actione apparuit. facit quod ſcribit Iaſ. in l. 2. quæſt. 17. nu. 57. & ſeq. C. de iure emphyteo.

De exceptione ad fines non recipiendi, & quid differat ab exceptione peremptoria, plenè ſcripſi in tract. de exceptio.

Et en ce ſont comprinſes les rentes foncieres portans directe, ou cenſiue.

GLOSSA XVII.

1 Notandum eſt quòd redditus in duplici conſtituuntur differentia, quidam ſunt redditus fundiarij, quos vulgus *Rentes foncieres* vocat, à fundo dicti. Olim enim domini locorum videbant fundos ſteriles, & incitabant ſubditos, vt eos colerent, & paruo cenſu dominos recognoſcerent, & in ſignum protectionis illis aliquid ſoluerent. vt in c.recipimus. de priuil. Boer. in §. 17. de conſuet.in feu. in conſue.Biturig. & hi domini cõmuniter cenſum percipiunt minutum: non magnam penſitationem, ſeu redditum, vt decem vel duodecim librarum ſingulis annis, ſed Capones vel alias res paruas, vt pote denarios aut ſolidos pro annuo cenſu. Ex quantitate ergo precij cognoſcitur. vt docet glo. in verb. agendo. in l.1.ff.de ſuperficieb.Bar.in l.cotem ferro.§.qui maximos.de publica.& Socy.conſil.266.in cauſa.col.4.verſi.nec videtur obſtare.in 2.vol.

Redditus ſunt in duplici differentia.

2 Alij ſunt magni redditus, & hi cauſa neceſsitatis inuenti ſunt: cùm enim multi olim pecuniis, vt nunc, indigerent, & neminem inuenirent, qui eis mutuaret, nec bona ſua vendere erat in animo, hypothecæ dare ſuas domos, & fundos, ac alia bona coacti ſunt, & ſuper illis redditus conſtituere, vt pote quindecim libris receptis vnam: & ſuper triginta, duas conſtituunt ſingulis annis ſoluendas, donec pecunia ſortis reſtituta fuerit. Et inter iſtos redditus multę ſunt differẽtiæ.

3 Prima eſt, quia fundiarius redditus eſt paruus, hîc verò emptitius magnus, pro quantitate pecuniæ receptæ. vt in extrauag. Regimini. de emptio. vt in prin. ſuperius dixi.

4 Secunda, æſtimatur vnus ſolidus redditus fundiarij triginta, alter verò emptitius, quindecim. per d extrauag. Regimini. & Moline. plenè docet in tracta. ſuo commercior. & vſurarum.

5 Tertia differentia hunc cenſum minutum imponit regulàriter dominus loci, iuſticiam obtinens: alium verò quilibet habens bona, & illorum adminiſtrationem, cùm quilibet de re ſua diſponere poſsit. l.in re mandata. C.manda.

Differentiæ inter redditus fundiarios & alios.

6 Quarta ex non ſolutione cenſus fundiarij debetur emenda domino, ídque variè ſecundum conſuetudines locorum, ſed non ex altero: vt ſcribit Pyrrhus in conſuetud. Aurelia. rub. de cenſib. c.2.& c.5. Chaſſa. in §.2.& 3. in glo.1. titul. *des cenſes*, in conſuetud. Burg.

7 Quinta ſi is, qui debet cenſum, illum non ſoluerit per triennium, non cadit iure ſuo. gloſſ. in c.conſtitutus. de religio. domib. Alexan. conſi.14. col.3. in ſecundo volu. Do. Capit. in deciſ. Neapol. quæſtio.196. Soci.d.conſi.266. col.4. ſed de conſuetudine eſt, quod priuetur ſicut in emphyteoſi, vt aſſerit Io. Fab. in §.adeò. col. vlti. de locato. in inſti. vt refert Boer. in §.24. de conſuetu. feudi. Ego tamen vidi contrariam conſuetudinem, vt non priuetur ſaltem in multis locis, & maximè in Montepeſſulano propter ſtatutum hoc diſponens, de quo ſcribit patruus meus, magnus in l.fundi. C.de fund. patrimonial. lib.11.

Non ſoluens cenſum non priuatur iure.

8 Sexta, dominus fundiarius poteſt apparitorem habere, qui colligat hos cenſus, & compellet ſua authoritate ſoluere, alius non: niſi per iudicem, vt docet Chaſſa. vbi ſupra. §.3. in gloſſ.1. quia eſt contra ius, vt quis ſua authoritate ius ſibi dicat. l.extat. ff. quod metus cauſa.

9 Septima, Laudimia habet hîc dominus cenſus, non alius. l.fi. C.de iure emphyteo. l.1. de fund. patrimo. lib.11. Boer. in §.22. de conſue. feu. in conſuet. Bitur. recipit etiam *ſaiſines & deſſaiſines*, vt vulgus dicit, niſi in fiſco, qui pro alienatione rei cenſualis recipit duplum cenſus, & non alia laudimia, vt ſi quis debeat quinque denarios fiſco ſingulis annis pro domo ſua, ſi illam alienet, duplum cenſus dabit emptor pro laudimio, id eſt decem denarios primo anno. vt teſtatur Boer. in §. 17. de conſue. feu. non vult enim princeps ex ſubditorum præiudicio ditari, quod vtinam bene obſeruarent eius miniſtri.

Laudimia dominus fundiarius habet.

10 Octaua differentia, dominus, qui habet minutum cenſum, recipit mulctas & emendas, licet alter dominus habeat magnos redditus: quia paruus cenſus dicitur capitalis, & reſpicit fundum, & non ædificium. l.3. cum ſeq. ff. de cenſib. no. in §.illud. de prohib. feudi. alien. per Feder.

Habẽs minutum cenſum mulctas capit.

11 Nona, dominus fundiarius non perdit cenſum ſuum, licet ſe non oppoſuerit venditioni rei per præconia factæ. Secus in alio habente redditus emptitios quia paruus cenſus eſt onus paruũ, & ab ipſa rei inſtitutione impoſitum, ideo ſic tranſit ad alium, ſed magnus non: quia eſt magni præiudicij. Ideo oportet quod is opponat, & declaret ſuum magnum cenſum, vt hîc & ſuperius dictum fuit, & abundè in tract. de præco.

Dominus fundiarius non perdit ius, etiam ſi venditioni rei non ſe oppoſuerit.

12 Decima, dominus fundiarius rem liberam facere poteſt, & (vt dicunt) *admortir*, etiam ſine conſenſu alti iuſticiarij, & hoc quantum ad ſuum redditum, quod non facit is, qui habet hos magnos redditus emptos, & poſt iſtam liberationem & admortiſationem eccleſia illum fundum poſsidere poterit perpetuo, aliàs extra manum teneretur intra annum ponere. c.vno. de relig. domib. in 6. dicam in rub. *des admortiſſemens*. vide Aufr. in ſtilo parlamen. areſto 299. ordinatum, & ſeruatur quòd dominus compellit intra annum extra manum ponere, poſteà non, niſi à Rege qui ſemper compellit.

Admortire rẽ quis poſſit.

13 Vndecima, fundiarius non poteſt prohibere dominum, ſi domum demoliri velit, & ibi hortum facere, ſecus eſt in eo qui habet magnos redditus ſuper domo, nam ſua magis intereſt: quia fortè ſibi poſteà non poſſet exolui redditus ex illo viridario, vt doct. in c.commiſſum. de decim.

Fundiarius nõ prohibet dominũ utilem domum.

de noliri affectet.

dieunt de eo,qui habet vineam,an poſsit eam in prædinm mutare ſine curati conſenſu.ſcripſi in tracta.de decimis.quæſtio.6.in fin.

Dominus quando pro ingreſſu aliquid exigere poſsit.

14 Duodecimò, differunt ſi res in annuum cenſum concedatur, domious non debet aliquid exigere pro ingreſſu,vt ſcribit Boer.in §.17.in fi.de conſuetu.feu.in conſue.Biturig.& allegat.multa ſed corruptè, ſecus in emptitio cenſu. In cuius conſtitutione & ingreſſu præcipuum interuenit precium. hodie tamen etiam pro illo minuto cenſu imponendo ſolent aliquid domini recipere,ſaltem capones,& id quod poſſunt extorquere à ſubditis.

Ius prælationis do. habet. Areſtum.

15 Decimotertiò, dominus fundiarius habet ius prælationis pro eodem precio.l. fi. C. de iure emphy.etiam ſi inferior domious venderet redditum, quem domious ſuperior poterit pro eodem precio retinere, vt fuit dictum pro do. *de Montmorenci* contra viduam *Arnaudi deffriches*, anno 1528 die 7.Septembr.

Irrequiſito domino res vendita quã do amittatur.

16 Decimoquartò,cenſuarius vendens rem irreqoiſito domino non priuatur illa re: quia poſtquàm tranſlatum eſt etiam directum dominium io eum, liberè poteſt de re ſua diſponere.l. in re mandata.C.manda.Bar.in l.1.§.1.ff.de publica.capit.quæſtio.130.& Carol.Ruyn. conſil. 42. promitur.col.3. in primo volo.Dec.conſil.t44.non fuiſſet. quicquid dicat Areti.in §.adeò,loca.in inſti.& Bar.in l.1.§.quid autem.ff.de ſuperficieb. qui intelligi debent in ſuperficiario, qui habet vtile tantum dominium, ſecus hìc in cenſuario, qui etiam directum habet dominium.

{ Decimoquintò, ſi res cenſualis ad licitationem vendatur pro debitis ſoluendis, præferetur dominus cenſualis pro reliquis cenſibus ſibi debitis, quia ius in re habet quod alij non habent vt cenſuit ſenatus anno 1367.

Decimoſextò, duo domini cenſuales eſſe non poſſunt, nec cenſus ſuper cenſum imponi, ſed redditus ſuper redditum ſic, vt alibi dixi. }

17 Præterea non omittendum, ſi quis vendat rem cenſualem pro libera,ad id quod intereſt tenetur.l.1.in fi.ff.de actio.emp.vide quæ habentur in conſtim. Reg.rub.de nota.arti.13.vbi ſtatuitur vt contrahens vendens rem, hoc habeat exprimere ſub pœna perditionis rei.ibi dicam.

Manus iniectio & ſaiſimentum ad quẽ do. ſpectet. Altus iuſticiarius requiri debet.

18 Interdum hìc dominus fundiarius habet cenſum cum iuriſditione & mero imperio interdum non habet. Sed alius habet merum imperium, id eſt altam iuriſditionem,& tunc ad altum iuſticiarum pertinet manus iniectio, vnde ſi non ſolutus fuerit cenſus, non poteſt fundiarius capere rem, &eam ob non ſolutum cenſum proclamare,ſed iuſticiarium altum in hoc requirere debet.

19 Itèm non poteſt conuenire cenſitos ad ſoluendum reliqua, & dimittendum fundos, vt vulgò dicitur, *affin de garnir ou quitter.*

20 Præterea in aliis caſibus ad ſe non pertinentibus debet requiri dominus altus iuſticiarius,& hoc vidi ſeruari ex conſuetudine.

Differentia inter cõtractũ emphyteoticũ & cenſualem.

21 Doctores conſtituunt differentiam inter contractum cenſualem, & emphyteoticum,& feudalem. Nam cenſualem dicunt,quando tranſlatum eſt vtrumque dominium,& directum & vtile in accipientem,& quicquid iuris habebat concedens,retento ſibi tantùm cenſu. In emphyteoſi autem & feudo concedens retinet ſibi directum dominium. text, & ibi gloſſ. in c. conſtitutus. de religio.domib.l.1.& 2.ff.ſi ager vectigal.vel emphyteo.peta.Bar.in l.1.§.1.ff.de publica. Imol.in c ad audientiam. de reb.eccle.non alienan. Alex.conſil.14.col.3.in 2.volu. Iaſ.in l.1. col. 7.& ſeq. C.de iure emphyteo.num.48.& ſeq.& conſi.63.vidi motiua.col.1.& 2.in primo volu.

Ex cõſuetudine fundiarius habet directum dominium.

22 Ideo ſi dominus dicat concedendo rem,Quicquid iuris in tali re habeo concedo, etiam ſi dicat in emphyteoſim do:tamen erit contractus cenſualis,non emphyteoticus. per tex.ſingu. in dicto c.conſtitutus.Barba.in c.ad audientiam.not.3.de reb.eccle.non alienan.& Iaſ.in dicta l.1.in Francia tamen dominus fundiarius & cenſualis retinet de conſuetudine directum dominium,& dominus directus vocatur, vt docet Ioan.Fab.in §.adeò.in fi.de locato.in inſti. & Boer.in dicto §.24.de conſuetu.feud.in conſuet.Bitur.& Chaſſa.in §.1.gloſſ. *Seigneurie*. titu. *des cenſes*. in conſuetu.Burgun.& in §.3.in gl.1. ibidem. Et in dubio præſumitur potiùs contractus cenſualis,quàm emphyteoticus.gloſſ.& doct.in dicto c.conſtitutus. Soci.conſil. 266. in cauſa.col.3. verſi. ſed in contrarium.in ſecundo volu.Chaſſa. in conſuetu. Burgun. in rubri. *des cenſes*. Et vide differentias inter contractum cenſualem, emphyteoticum, libellarium,precarium, & alios per Iaſ.in l.1. C.de iure emphyt.poſt Ioan.Rayoaud.in §.1.de prohibit.feud. alienat. per Federi. & Feli.in cap. cæterùm.de iudic.

Redimi poſſunt omnes redditus pecunia conſtituta etiã ſi aliud a partibus cõuentũ fuerit. Areſtum.

23 Item omnes redditus conſtitutò pecunia, poſſunt hodie redimi ea pecunia,qua fuère conſtituti per ordinat.Reg.Franciſci poſitam in rub.*des rachaptz des rentes*. in ordina.Pariſ.Et ſi non appareat de pecunia, pro qua fuerunt conſtituti, redimentur habita ratione vnius ad quindecim iuxta dict.extrauag.regimini.facit l.ſi quis argentum.§.ſinautem donator.C.de dona.

Imò plus cenſuit Senatus anno 1549. die 2. Aprilis ante Paſcha in publica pronunciatione, redditus non fundiarios poſſe redimi,etiam ſi partes in conſtitutione dixerint non poſſe redimi: quia nemo poteſt facere quin leges habeant locum in ſua diſpoſitione. l. nemo.ff.de leg. 1. quod non procedit in eccleſia,vel in pia cauſa:quia mens donantis eſt,vt perpetuò illius eccleſiæ ſint.vt docet Ioan.Pirrhus in conſuetud.Aurelia.titu.de retrahen.vendi.c.fi.die vt in edicto Regio Frãciſ.quod hic duxi tranſcribendum.eſt enim in ordinat.Reg.Pariſ.in rubri.*des rachaptz des rentes*.

EDICT DV ROY FRANCOYS, SVR le rachapt des rentes.

FRANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, à tous preſents & aduenir, ſalut. Comme nous ſoyons bien & deuement informez & aduertis, qu'en pluſieurs bonnes et groſſes villes de noſtre Royaume & fauxbourgs d'icelles, y ha pluſieurs maiſons, manoirs & edifices leſquelz ſont demourez et demourent inhabitez & en ruyne, places vuides & vacants, à cauſe des rentes, dont elles ſont chargées, & qui de long temps ont eſté conſtituées ſur icelles, & que à ceſte cauſe, tant pour les arrerages qui en ſont deuz que pour leſdites rentes, qui excedent, et pourroyent exceder ſur les aucunes les louages d'icelles, ne ſe trouuent aucuns qui les veulent acquerir, baſtir n'edifier, à la grande ruyne, diminution deſdites villes & deterioration d'icelles, intereſt, preiudice & dommaige de nous, & de la choſe publique de noſtre Royaume. Sçauoir faiſons, que nous voulants à ce pourueoir, et obuier à la decadence & euerſion deſdites villes, deſirants ſingulierement la conuerſation, entretenement & accroiſſement d'icelles: Pour ces cauſes & autres bõnes & grandes conſiderations à ce nous mouuants, auons, par l'aduis et deliberation des gens de noſtre conſeil priué, par edit, ſtatut & ordonnance irreuocable, dit, ſtatué & ordonné, & par ces preſentes diſons, ſtatuons & ordonnons, que toutes rentes conſtituées ſur les maiſons & places des citez, villes & fauxbourgs de noſtredit Royaume, pays, terres, & ſeigneuries, quelz qu'ilz ſoyent, ſoit à gents d'Egliſe ou autres, ſoyent rachaptables à toutes perſonnes, pour le pris qu'elles auront eſté conſtituées, s'il en appert, & s'il n'en appert, au pris du dernier quinze: auquel cas ſeront leſdites rentes extinctes & admorties, en rembourſant pour le rachapt d'icelles au feur, & ainſi que deſſus eſt dit, ſauf & excepté toutesfoys es villes et lieux qui ont priuilege ou couſtume: cõtenãt la forme, maniere & le pris, pour lequel ſe deuroit faire ledit rachapt autremẽt que par ce preſent edit: par lequel nous n'entendons aucunement deroger à leurſdits priuileges ou couſtumes.

Si donnons en mandement par ces meſmes preſentes, à noz amez & feaux les gents tenants noz cours de parlements, & à tous noz autres iuſticiers & officiers qu'il appartiendra, ou à leurs lieutenants, que noz preſents edit, ſtatut & ordonnance, ilz facent lire, publier & enregiſtrer, en leurs greffes & iuriſditions, et icel les entretenir, garder & obſeruer inuiolablement & ſans enfraindre: en contraignant & faiſant contraindre à ce faire & ſouffrir tous ceux qu'il appartiendra, & que pour ce ſeront à contraindre, par toutes voyes & manieres deues & raiſonnables: car tel eſt noſtre plaiſir. Et affin que ce ſoit choſe ferme & ſtable à touſiours, nous auons à ceſdites preſentes fait mettre & appoſer noſtre ſeel, ſauf en autres choſes noſtre droit, & l'autruy en toutes. Donne à Compiegne au moys d'Octobre, l'an de grace mil cinq cents trenteneuf, Et de noſtre regne, le 25.

Sic ſignatum ſupra plicam. Par le Roy en ſon conſeil. Bochetel.

Viſa, lecta, publicata & regiſtrata, audito procuratore generali Regis hoc requirente, ſub limitationibus tamen, reſtrictionibus, modificationibus & declarationibus contentis in regiſtro publicationis harum præſentium literarum, Pariſijs in parlamento, quinta die Februarij, anno domini milleſimo quingenteſimo triceſimonono. Sic ſignatum, Du Tillet.

MODIFICATIONS DE LA COVR, SVR le rachapt deſſuſdites rentes conſtituées,pub.5.c.39.

CE SONT les modifications,reſtrictions et limitations,que la cour a ordonné eſtre en regiſtrees au greffe d'icelle, faites ſur la verification de l'edit du Roy, touchant les rentes conſtituées ſur les maiſons aßiſes es villes & faulxbourgs de ce Royaume conformement en la plus part,aux limitations & modifications contenues aux anciens regiſtres de ladite cour,ſur le priuilege du rachapt deſdites rentes, otroyé par les Roys predeceſſeurs,à la ville de Paris.

Premierement qu'es rachapts deſdites rentes,ne ſeront comprinſes les rentes deuement admorties.

Item,ſi aucun proprietaire veult rachapter rentes appartenants à Egliſes, colleges,hoſpitaulx,hoſtelz Dieu,maladeries,marguelleries, cõmunautes ou autres perſonnes qui ne ſeroyent admorties, le proprietaire fera appeller pardeuant les iuges deſdites Egliſes,colleges & autres deſſuſdits(ſi la rente appartient à benefice intitulé)le detenteur de ladite rente,auec le patron ou collateur, & (ſi ledit benefice n'eſt intitulé)le donateur, ou ceux qui de luy auront cauſe:ſi commodément, & ſans trop grands fraiz (eu regard à la rente rachaptable) ne peuuent eſtre conuenuz & adiournez:ſinon par edict fait en l'auditoire de iuge,par quatre iours,& ſignifié au lieu dudit benefice, pour aduiſer en quoy l'argent deſdites rentes pourra eſtre conuerty & employé:& s'ilz ne comparent, ledit proprietaire conſignera en main de iuſtice,& en ce faiſant demourera deſchargé de ladite rente: & außi s'aucun proprietaire veult rachapter rentes appartenants à colleges, hoſpitaux,hoſtelz Dieu,maladeries,margueilleries,confrairies,ou autres communautez,qui ne ſeroyent admorties, ledit propritaire fera ſemblablement appeller par deuant ledit iuge les gardiens, gouueurneurs ou maiſtres deſdits colleges hoſpitaux,hoſtelz Dieu,maladeries,confrairies ou autres communautez, & außi le donateur de ladite rente,ou ſes ayans cauſe, ſi commodément, & ſans trop grands fraiz,eu regard à la valeur de ladite rente rachaptable,y peuuent eſtre conuenuz & adiournez:ſinon par edit general fait comme deſſus, & ſignifié au lieu deſdits colleges,hoſpitaux,hoſtelz Dieu,maladeries,margueilleries,confrairies et communautez:pour eſtre aduisé, en quoy l'argent deſdites rentes rachaptables pourra eſtre conuerty. Et ſi iceux appellez ne comparent pardeuant leſdits iuges,ledit proprietaire conſignera ſon argent en main de iuſtice:et demourera en ce faiſant deſchargé de ladite rente: & leſquelz deniers procedants du rachapt deſdites rentes ſeront employez(appellez leſdits fondateur,donateur,patron, collateur, gardiens, gouuerneurs, & maiſtres deſſus nommez, ſi aucuns y comparent,& en leur default ſeront par les iuges ordinaires des lieux,appellez le procureur du Roy,& deux notables perſonnages eccleſiaſtiques)en autres rẽtes, au prouffit deſdites Egliſes,colleges,hoſpitaux,hoſtelz Dieu,maladeries,margueilleries,confrairies & communautez deſſuſdites, le plus commodément que faire ſe pourra, ſans ce que leſdits deniers prouenants du rachapt deſdites rentes, puiſſent eſtre deliurez, ny baillez aux titulaires deſdits benefices. Et affin que leſdits deniers puiſſent eſtre bien employez,& qu'ilz ne ſoyent perduz, ny eſgarez, ſeront miz par ledit iuge ordinaire entre les mains de quelque bon et notable bourgeoys,

bien re

bien reſeant,ayant immeubles ſuffiſants, pour la ſeureté deſdits derniers qui s'obligera,comme depoſitaire de iuſtice,& obligera pareillement ſpecialement et generalement tous & chaſcuns ſes biens immeubles & meubles, pour leſdites ſommes,leſquelles ſeront employés en la maniere deuant dite,& le plus toſt qu'il ſera poſsible. Et où on ne les pourroit employer promptement en fonds d'heritage,ou en rēte fonciere ſerōt employez (affin que les deniers ne demeurent oyſeux, & que les ſeruices des fondations puiſſent eſtre entretenuz)en rētes cōſtituées rachaptables,ou non rachaptables,ainſi que plus commodement faire ſe pourra, et le ſemblable que deſſus,ſera gardé, pour le regard des rentes, qui appartiendront aux enfans mineurs d'ans,ou autres perſonnes,ou qui doiuent eſtre ſouz la charge de tuteurs & curateurs. Et ſeront les deniers prouenants du rachapt d'icelles baillez auſdits tuteurs & curateurs,pour les employer,en la maniere deuant dite:ce qu'ilz ſeront tenuz faire. Pareillement les rentes qui appartiendront aux femmes mariées,ſi elles eſtoyent rachaptables de leur nature,& qu'elles fuſſent propres auſdites femmes,les deniers prouenants du rachapt d'icelles,ſeront baillez & deliurez au mary,pour les employer,le plus toſt que faire ſe pourra,en acquiſitiō d'heritages de ſemblable qualité & nature. Fait en parlement le cinquieſme iour de Feurier,mil cinq cents trenteneuf. Ainſi ſigné: Du Tillet.

1 ADuertendum eſt,quòd omnis ſolutio cenſus eſt præſcriptibilis.l.plures.C.de fide inſtru.gl.in cap.tua. 2. de decimis. niſi quæ datur in ſignum ſubiectionis,quando ſubiectio non eſt præſcriptibilis.Panor.in cap.cùm contingat.col.3. de foro compet. & in cap.ad audientiam.vbi Feli.nume.20.de præſcript.& Panorm.in cap.ſignificauit de cenſib.per text.in dicto cap.conſtitutus. de religio. domib. vbi cenſus in ſignum ſubiectionis debitus non præſcribitur.Boer.in §.4.de præſcrip.in conſuetud.Bitur.Cuma. conſil. 149. in quodam.& Fulgoſi.conſil.146.in quæſt.col.2.Ioan.Franciſc. in ſecunda parte quintæ partis. quæſt. 1. tracta.de præſcript.ac Paulus Pariſ.conſi.13.circa col.vlti.in quarto volu.Chaſſa.in tit.*des cenſes*.§. 2.in conſuetud.Burgund.

Cēſus omnis præſcriptibilis niſi in certis caſibus.

2 Hodie cenſus qui datur principi ſupremo.c.magnum.11.quæſt.1.nō pręſcribitur.per l.comperit.C.de præſcrip.30. anno. Nempe apud Romanos cenſus erat æſtimatio facultatum cuiuslibet ciuis Romani,quantum quiſque bonorum haberet, vt inde pro modo facultatum virium tributum penderetur:huic rei præerat cenſor,de quo per Feneſtellam in tract.de magiſtra.Roma.& in titu.de cenſib.ff.ac etiam per Budæ.& ſic accipiendo cenſum,non differt à tributo, & publica pēſitatione.vt in l.ætatem.ff.de cenſib.glo.& Bar.in l.1.de publica.l.2.C.de cenſib.lib.11.& hoc datur principi in ſignum ſubiectionis,& recognitionis & in locum huius collectæ,quas taleas dicimus, ſucceſſerunt.

Multiplex cēſus,& qui non præſcribatur.

3 Interdum verò cenſus eſt penſio, quæ debetur etiam priuato annuæ præſtationis titulo, ob fundos in cenſum ab eo acceptos,aut eccleſiæ,aut ciuitati:eſt enim reale onus rei cauſa debitum. reique incumbens.l.1.C.ſine cenſu vel reliq.& iſte cēſus qui aliis datur,quàm Papæ,aut aliis non recognoſcentibus ſuperiorem,præſcribi poteſt:vt ſuperiùs ſcripſi.

4 Quæro an ſi aliquis ſemel recognouerit tenere fundum à tali domino,an illa recognitio ſola probet illum dominum?Reſpon.duas ex hoc facto pendere quæſtiones.Prima an iſta recognitio proſit domino adeò vt ſola probet eum dominum directum, & non prodeſſe ſolam ad dominij translationem,ſcribunt iuris interpretes per illum tex.in c.peruenit. de cenſib.Berber. in viator. iuris titu.de loca.§.quia ſolet. Sed agendo poſſeſſorio manutenebitur in poſſeſsione percipiendi prouentus,ſi aliquos anteà percepiſſet.c.querelam.de elec.& Aufre.in deciſ.Tholo.quæſt.59. & ſi concurrat præſcriptio,tunc probabitur dominium directum.ar.l.litibus.C.de agri.& cenſi.lib. 11. alioqui non.

Recognitio ſola an probet.

5 Etiam ſi venditor dixerit rem teneri ſub tali cenſu annuo à tali domino,non tamen ex hoc inſtrumento probabit dominus directum dominium.l.fin.in fi.ff.de contrah.emp. quia nudis conuentionibus dominia rerum non transferuntur in aliquem.l.traditionibus. C. de pact. Et ſic iſte emptor non tenebitur recognoſcere, niſi dominus probet: quia alteri per alterum non quæritur obligatio.l.ſtipulatio iſta.§.alteri.ff.de verb.oblig.l.1.C.per quas perſonas.Berber.vbi ſupra.§.quęritur.etiam niſi aliis adminiculis probetur dominium.Benedic.in repeti.c. Raynutius. in verb. &
6 vxorem.nu.444.de teſtamen.cum ſequen. † Sed quamuis etiā Guido Papæ in deciſio.272.
vtrum dominium.dicat ex tali recognitione non transferri dominium per prædicta, tamen ex ea inducitur probatio dominij.l.cenſualis.C.de donat.Sicut in confeſsione extraiudiciali, quæ probationem

bationem inducit per l publia.in fi.ff.depoſiti.& gl.in l.1.de interrog.actio. vide eundem Guido. quæſt.315.ſed iuxta.& ſeq.& conſi.147.conſilium.col.2.& conſi.177.nobilis.ac ſingu.876.

Praxis illius qui per errorem recognouit.

7 Tamen iſta aſſertio venditoris ſola nõ ſufficiet, imò ſi is qui recognouit, ſe erraſſe in illa confeſsione impetret literas, vt talis recognitio erronea ei non noceat, non poterit ſe iuuare dominus illa recognitione facta per cenſuarium: ſed aliis debet probare modis dominium. l. cùm res. C. de proba.& hoc ſolet exerceri in Francia.

Recognitio an noceat recognoſcenti.

8 Secunda quæſtio eſt, an vna recognitio noceat recognoſcenti, & non nocere concluditur, ſi non ſint duæ, vel alia concurrant adminicula, vt ſolutio cenſus longæua. l. cùm ſcimus. C. de agricol.& cenſit.lib.11 & docto.ſuprà adducti.

9 Etiam recognitio facta aliter, quàm ſolitum eſſet, non valet, nec nocet ipſi, nec quidem poſteris: quia per errorem, & impreſsionem extorta cenſetur, niſi eſſet ex certa ſcientia. teſte Bal.in capi.1.in fi.titu.de feudo Gardiæ. refert Iacob.in tracta.de feudis.in verbo dictique vaſſalli.2.col.5.verſi. item in materia recognitionis.

Recognitio uni facta nõ nocet domino.

10 Item recognitio facta voi, non nocet vero domino. allegatur l.in concedendo.in princ.ff.de aqua pluuia arcen. Panor.& alij in c.verum.de foro compet.& in c. cæterùm.de iudi. Bart. & alij in l.1.§.& poſt operis.ff.de noui oper.nuncia. Chaſſa.in §.3.rub. *des cenſes.*

11 Si tamen emphyteota vel vaſſalus poſsit illis duobus dominis, quos recognouit, ſatisfacere, tenetur: & illa nouiſsima recognitio valebit quantum ad obligationem perſonalem, ſed non quantum ad realem: quia cum hic ſit homo vnius, non poteſt eſſe alterius, ſed ſoluet penſionem quam recognouit ſecundo. teſte Iacob. vbi ſuprà. verſi. dubitatur etiam: quia duo non poſſunt eſſe domini inſolidum. per l.ſi vt certo.§.ſi duobus.ff.commod.

Probare quis debeat dominus an emphyteota.

12 Quid ſi dominus agat contra emphyteotam, & is negat ſe emphyteotam, vel cenſuarium, dicens ſe nullum alicui debere cenſum, an dominus probare debeat, & oſtendere ex qua cauſa? Reſpon. tenetur, non verò emphyteota, qui eſt poſſeſſor, & nemo tenetur oſtendere titulum ſuæ poſſeſsionis. l. cogi. C. de petit.hæred. Boer.in §.12.de conſuet.feud.& §.14. ibidem. diuerſum eſſet ſi is confiteretur ſe vaſſallum, vel emphyteotam, vt doct.probant in c.cæterùm.de iudic.

13 Sed ſi dominus erat in poſſeſsione exigendi, & cenſuarius neget debere, interim dominus in poſſeſsione remanebit, & cogetur cenſuarius ad ſoluendum per modum prouiſionis: quia iſta quæſtio, vt oſtendatur, ex qua cauſa cenſus debetur, eſt magis petitoria quàm poſſeſſoria, ideo in fine reſeruatur.

Præceptum domini ut omnes recognoſcant nõ valet.

14 Item non valeret præceptum Baronis, vel alterius domini præcipientis ſingulis ſubiectis, vt recognoſcerent terras omnes, quas in territorio habent: quia fortè ſunt francæ, & alaudiales, vt per totum titul.de alaud.& omnis res præſumitur libera. l.altius. C.de ſeruitu. & aqua.probat. c. nimis. de iureiuran. vbi Panor. & alij dicunt Reges non habere fundatam intentionem de iure communi ſuper rebus ſitis in eorũ iuriſditione, quod plenè probat Iacobi.in tract.de feud.in verb. dictique vaſſalli.2.col.3 verſic ſubſequenter. Boer.in §.24 de conſue.feud.in conſue.Bitur.in fi. & ego hoc plenius tradidi. in tract.de congr.portio.in fi.vbi etiam hoc iure diuino probaui ibi. quilibet videre poterit ne plura.

{Notandum eſt, quòd annui redditus inter immobilia computantur. cle.exiui.§. cumque annui redditus.de verb.ſignifi.

Hoc verum, quando ſunt conſtituti ad longum tempus, ſecus ſi ad tempus modicum.cle. 1. de reb.eccleſ.non alien. Geminia.in c.2.illo titul.lib.6.

Et maximè quando ex publico debetur vt ſunt impræſtita Venetiarum, vt docet Iaſ.in l.ſciendum.nu.23.ff.qui ſatiſda.cogant.vt etiam ſunt redditus, qui hic debentur Pariſ.in domo ciuitatis, quia fiſcus & reſpubl.ſemper ſoluendo pręſumũtur.l.2.ff.de fundo dotal.cuius tamen onerata domus cadit, & omnia onera reiicit.

Item dicit ibidem Iaſ.quòd ſi redditus percipiantur ex fundo ſpecialiter obligato, tunc inter immobilia computantur, & releuant ab onere ſatiſdandi.allegat l.iubemus nulli.in prin.vbi gl. & doc. C.de ſacroſanc.eccleſ.l.hac edictali.§.his illud. C.de ſecund.nup.alioqui contra per l.fi. in fi. ff.de contrah.emp.c.querelam de elec.

Item ſi non appareat an cenſus vel redditus ſit fundiarius, vel conſtitutus in dubio, debet ex quantitate redditus iudicari, vt pote ſi magnus eſt & excedat redditum ſolitum fundiarium qui paruus eſſe ſolet, inſpecta pecunia, quæ à principio do.data fuit.glo.in l.1.ff.de ſuperfi.

Et quando non appareret de do.à quo habitus eſt fundus debens redditum, præſumitur conſtitutus & non fundiarius: quia fundiarius non poteſt eſſe ſine do.à quo dependet. Ideo ſi mercator non habens caſtrum petat redditum ſuper caſtro, præſumitur conſtitutus non fundiarius. Si verò alter do.à quo dependet caſtrum, redditum petat, illum præſumerem fundiarium, & ſic redimi non poſſe.}

Alia multa eſſent hic de redditibus proſequenda, verùm quia iſta materia diffusè eſt tradita per Chaſſa.in tit. *des cenſes.* & per Moline.in ſuo tracta.commerciorum & vſurarum: ideo ad eos te reiicio, iſta ratus nunc ſufficere, gratias Deo optimo maximo agens.

TRACT

TRACTATVS

DE PRAECONIIS, LICITATIONIBVS, ET SVBHASTATIONIBVS.

Rubri. des criées,& ſubhaſtations.

1 SCIENDVM eſt in hac materia plures eſſe terminos, quos Budæ.in Foren.tradit. Primò præconium eſt inclamatio. Galli *criées* vel
2 *encant*, vocant. † Et præco eſt,qui hæc programmata inclamat:cuius etiam officium eſt,leges,edicta,Regis præcepta, & magiſtratuum,publicare:& maximè citare ad tres(vt dicunt)breues dies. per l.inter. ff. de publi.iudi.l.fi.C.de feriis.ſcripſi in tracta.de citatio.in præfa. num. 67.& ſequen.

Præconium quid & præconis officium.

3 Proſcriptio idẽ eſt,quod præconium.in l.creditor.2.C.de diſtract. pign.licet alibi accipiatur aliter.vt in tit.de bonis proſcripto.

Proſcriptio.

4 Secundò,programma dicitur edictum publicum.vt in rub.comminatio,epiſtolas, programmata,ſubſcriptiones authori.rei iudi.non habere.& l. programma.ibidem.vbi gl.dicit programma eſt præcedens ſcriptura,quæ per plures prouincias, & loca deſtinatur:vel quoniam idem diuerſis traditur libellis:vel ſcriptura publicè in albo poſita,ſeu inſcriptio alicuius rei venalis.l pe.ibidem. etiam programmata vocant ea,quæ per compita publicantur : *attaches par les quarrefours, & lieux publiques* Gallicè vocamus.

Programma quid.

5 Ita habemus auctionem quæ ab augendo diducitur,& eſt venditio in publico,ac celebri loco facta.Interdum idem penè ſignificat quod licitatio.l.licitatio.ff.de public.& vectig.& dicitur propriè *l'enchere*,& licitari,*encherir*.

Auctio unde & quæ.

6 Subhaſtatio etiam vocatur illa venditio in publico loco facta, quia olim ea quæ publicè vẽdebãtur,veteres haſtæ ſupponebant:& haſta in auctionibus ponebatur,ob id vocata eſt ſubhaſtatio, & forte eo poni ſolebat ad terrorem debitorum, quorum bona vendebantur,ne vendere ea impedirent.& idem fiebat, quoniam illa ad fiſci vtilitatẽ venundabantur,vel forte præſcripta vel bona debitorum fiſci.vt in tit.C. de fi.inſtr. & iure haſtę fiſ.ac Cicero lib.15. epiſtolarum ad Caſſium,& de offic.ac in 2.Philip.& 4.

Subhaſtatio quæ.

7 Licitator,qui precium in licitatione auget,& offert,vulgò *encheriſſeur*,vocamus.l.licitatio.§.1. ff.de publ.in antiq.exemplaribus,licet in nouis aliter legatur.

Licitator quis.

8 Auctionem vincere,ſuperare,eſt maius pretium in licitatione offerre.Bud.in Foren.

Auctionem vincere.

9 Promulgare auctionem,eſt publicare,vulgare,& moribus proſcribere, *crier & publier par ataches,ſelon les vz & couſtumes du pays.*

Promulgare auctionem.

10 Auctionis caput,ſeu inſtitor dicitur is,qui præconia proſequitur,*le pourſuiuant en criées.*

Auctionis caput ſeu inſtitor.

11 Auctionem facere,eſt vendere plus offerenti.

12 Auctionarij interceſſores,qui ſe præconiis opponunt,*les oppoſans en criées.*

Auctionarij.

13 Quartò trinundino auctio inclamata,& iuſtos dies proſcripta.*Criées à tour de marché deuement faites & publiées.*

Trinundino auctio inclamata.

Ego quantũ potero inſequar communes terminos pragmaticorum Galliæ,& paſsim iſtis terminis vtar,ne verbis obſcurioribus vtendo, materiam ipſam obſcuram, & confuſam reddam, ſi lubet lector beneuole,boni conſules.

14 Notandum eſt,quòd in ſubhaſtationibus,& licitationibus,cõſuetudines & ſtatuta locorum ſunt ad vnguem ſeruandæ,tam in tempore,quàm in forma.Bal.in l.ordo. C. de exec.rei iudi. Et primò,in hac materia ad ſtylum curiarum recurritur.Secundò,ad conſuetudines.Tertiò,ad iuris diſpoſitionem.Berber.in viato.iuris.rub.de iudi. verſi. quicquid tamen ſit. & quia ſic vendere res non eſt leuis ſolennitas.glo.in l.1.C.de fide inſtru.lib.10. Quippe auctiones factæ non ſeruato ordine,& forma inducta à lege,conſuetudine, ſtatuto, ſeu ſtylo ſunt ipſo iure nullæ. Nec improba alienatio ius proprietatis auferet.l.ſi reſiduum.C.de diſtract.pign.auth. hoc ius porrectum.C. de ſacroſan.eccl.Ludo.Roma.conſi.203.quoad primum.col.1. Nec etiam mala fides creditoris vendentis rem nocebit emptori, ſi ipſe non fuerit fraudis conſcius.l. creditor.2.& l. ſi ceſſante.C. de diſtract.pign.& l.1.ſi vendi.pign.aga.

Seruandæ conſuetudines in ſubhaſtatione.

15 Imò ordo propriè non eſt ordo, ſi poſsit prætermitti. Nam ordo eſt propriè ductio alicuius rei ad ſubſtantiam ſuam ſecundum prius & poſterius : quia nihil conſtat ſine ordinis compoſitione. Et eſt duplex ordo ſcilicet permanens, & ordo coniunctionis formæ,& materiæ : & ordo tranſiens.vtor verbis Bal.in l.ordo.C.de execu.rei iudica.

Ordo quid & quotuplex.

16 Itaque factum contra ordinem & formam dicitur per iniuriam fieri.l.ait prætor.§. permittitur.ff.de mino.& præſumitur dolus in iudice,qui authoritatem ſuam interponit contra legis authoritatem.l.1.C.de fide inſtru.lib.10.Bal.in c.cum dilecta.in prin.de reſcrip.& propter nullitatem condemnabitur creditor,qui in auctionibus ordinem non ſeruauit,quanti ea res erit,vt dicit Imber.in

Factũ cõtra ordinem eſt nullum.

ber.in

Imber. in inſti. Foren. §. cùm autem. lib. 1. & iſta eſt praxis Regni, quam præſcribere hîc oportet poſtquàm dixero vobis, quid antiqui ſuper his ſtatuerant.

Quid antiqui ſeruabãt in auctionibus.

17 Theophraſtus ſic ait, Sunt qui per præconem rem vendi iubeant, & plures anteà dies pronũciari. Alij apud magiſtratum aliquem, vt Pittacus apud Reges, & principẽ, alij prius venditionem futuram deſcribi apud magiſtratum curant, ante dies non pauciores quàm ſexaginta, vt Athenis: & qui emit, centeſimam precij partem deponere ſolet, vt ei qui voluerit cauſam agere, & proteſtari liceat, & is qui iuſtè rem emit, ex impenſis manifeſtè cognoſcatur. Quibuſdã in locis antequàm confirmetur contractus quinque dies continuos per præconium diuulgari iubent, ſi quis fortè obſiſtat, aut poſſeſsionem, domúmve ſibi vendicet. Similiter in pignoribus accidit, vt apud Cyzicenos, Thuriaci verò iſta omnia negligunt, neque in foro ſicut alia fieri præcipiũt, ſed tribus proximis vicinis paruum aliquod numiſma vnà dari iubent memoriæ teſtimoniique cauſa. Itaque neceſſarium ſit his vicinos, illis magiſtratum incuſare, ſi rem non acceperint, aut bis ab eodem acceperint, aut habentes non eſſe de rebus emptis dicant: alia licet videre per Stobæum in titu. de legib. & conſtit. ſermo. 42. Et ex iſtis ſumpta eſt praxis Galliæ vt inferiùs apparebit.

Solẽnitas in auctione remitti non poteſt, nec in matrimonijs.

18 Nec poſſunt hæ ſolennitates præconiorum à partibus remitti: tum quia publici iuris ſunt, quę à partibus remitti non poſſunt. l. nemo. ff. de leg. 1. & l. ius publicum. de pact. Tum quia iſta ſolennitas eſt introducta in fauorem & vtilitatem omnium & ſingulorum creditorum. l. ſi eo tẽpore. C. de diſtract. pig. quibus non poteſt etiam vtraque pars præiudicare. l. debitorũ. C. de pact. ſic nec epiſcopo matrimoniorum præconia tradita in c. cum inhibitio. de clandeſt. deſpon. vt alibi abundantiùs dicam.

Apparitoris in auctionibus officium.

19 Hodie apparitor debet in præconiis declarare, ad cuius petitionem bona capta ſint, & cuius bona, & pro qua ſumma, & vbi bona ſita ſint, cum duobus vicinis confinibus, iuxta l. forma. ff. de cenſib. & is nunciare debet, quòd ſi fuerit aliquis volens offerre, vel opponere, veniat ad eum, & ipſe eos recipiet: & in fine hoc eſſe pro primo præconio & nunciabit diem ſecundi, tertij & quarti. Iſta eſt praxis quam viator ſeruare debet, ſi ſapit, alioqui programmata, ſeu inclamationes non valebunt. alia dicuntur in ſequen.

François. *article 76. des publiees 1539.*

Articulus primus.

Que par faute de payement des moyſſons de grain, ou autres eſpeces deues par obligation, ou iugement executoire lon pourra ſaiſir, et faire criées.

GLOSSA I.

Inſtrumentum ſignatũ Regio ſigillo eſt executorium.

1 SCiendum eſt, quòd inſtrumentum ſigillo Regis ſignatum, executionem habet, vt dixi arti. 1. & 2. in trac. de lite. obligato. in primo Tomo commenta. ſuprà. Idem ſi quis ſit condemnatus, & non appellauit. Nam in quibus caſibus executio fieri poteſt, tũc executor præcipit parti, vt ſoluat, quæ ſi recuſet, tum bona mobilia capit. De quorum forma venditionis dixi in d. trac. de lite. oblig. & de ſen. executo. Verùm quia interim, dum bona vẽdebantur mobilia, debitor repetita die, id eſt cum antidata vendebat, ſeu alio modo diſtrahebat immobilia, ob id ſtatuitur hic, vt capi etiam immobilia poſsint, quę tunc debent ſubhaſtari, & per commiſſarios regi, vt dicit gl. in l. 1. C. de fide inſtr. & iure haſtæ fiſca. lib. 10. vbi dicit in harum vẽditione rerum primò requiri, quòd debitum ſubſit. Secundò, quòd ſit à ſolutione ceſſatum facta prius coram præſide interpellatione. l. 2. & ſeq. C. ſi propter publ. penſita. alia dicentur inferiùs. & venditionem non poteſt impedire debitor, vt patet in rub. debitorem venditionem pignoris impedire non poſſe. Etiam quia interdum res mobiles non ſunt, vel non ſufficiunt debito, & tunc apparitor capere, & manum iniicere in rés immobiles, & ſaiſire poterit, & proclamata facere: ſed antè debet denunciare debitori, quo die quóve loco præconia incepturus ſit, & quod alia octauo, vel alio quoque die celebraturus ſit, vſque ad quartam inclamationem, ſi tot requirantur, & illis factis, licitator vltimo offerenti plus ſe rem additurũ. l. creditor. 2. C. de diſtrac. pign. vt debitor vel ſoluat interim, vel cum creditore cõueniat. debet etiam ſeruiens denunciare debitori ſingula præconia, & precium pro re licitata oblatum. vt probatur in l. 1. C. de fide inſtru. lib. 11.

Proclamata debitori nũcianda.

Quis hæc præconia exequatur.

2 Et ſi hæc præconia facienda ſint ex curiæ ſupremæ mandato, vel executione, tunc fiet per curiæ apparitorem, quem, *huißier* vocamus, vel per alium apparitorem Regium. Idem ſi executio fiat in vim literarum de debitis, vel ex ſententia iudicis Regij, ſed ſi fiat ratione ſententiæ latæ per iudicem Baronis, vel alterius domini, fiet executio per ſeruiẽtem eiuſdem domini, & loci, & incœpta per vnum debent perfici per illum, & non eſt alius quærendus, ſi ille hoc facere poſsit. tex. in l. 1. C. de ſportul. & ibi doct.

Solutio facta ex pluribus cauſis eſt in electione ſoluẽtis.

3 Item ſi quis debebat ex pluribus ſummis, & ſoluerit ſimpliciter, poteſt eligere in quam velit ſummam cedere. l. 1. ff. de ſolutio. Ideo ſi æſtimatio vnius rei creuerit, poterit in illa computare. l. 3. & ſeq. ibidem. Si tamen debitor tradiderit fundum creditori pignori, ſi creditor ex fructibus debitum conſecutus eſt, fundus diſtrahi non poterit. l. 1. C. de diſtrac. pig. & in dubio res præſumitur potius data in pignus, quàm in ſolutum: quia non videtur quis iactare ſuum. l. cum de indebito.

ff. de

ff.de probationibus. Sic concludit Matth.de afflictis in deciſ. Neapolit.373. fuit determinatum: quia in obſcuris quod minimum eſt ſequimur.l.ſemper in obſcuris.ff.de regu.iuris.facit l. atqui. C.de diſtract.pigno. vbi ſi creditor per interpoſitam perſonam ſemper poſſederit rem captam per executorem : tamen niſi emptio probetur, res vendicari poterit : quod eſt bene notandum: quia vidi aliàs hanc quæſtionem in foro, in patre debitore, qui conuenerat vt creditor poſsideret talem fundum, quem poſt quadraginta annos filij vendicabant, & fuerunt admiſsi impetratis literis Regiis, & non obſtante aliqua præſcriptione.

In dubio res uidetur pignori data.

4 Etiam clericus fructus ſui beneficij licitare poteſt, ſi ex re ſua eſſe videat, vel eccleſiæ: tum quia ibi multoties vitatur fraus, cùm publicè fiat. arg.l. fin. ff.de ritu nuptiar. hoc probat glo. in extrauag.1.in verbo, nulla ſubhaſtatione. de elect. in extrauag.Ioan. 22. vbi in illo caſu prohibetur, ergo in aliis permittitur. argu.l.ius ſingulare.ff.de legib. & quod non prohibetur, permittitur.l.ſtatuas. C.de religioſ. l.præcipimus. C.de appel.

Clericus poteſt fructus ſui beneficij licitare.

Encores qu'il n'y aye point en appreciation precedente, laquelle ſe pourra faire auſsi bien apres leſdites ſaiſies et criees comme deuant.

GLOSSA II.

1 ET ſic res poteſt capi antequàm ſit æſtimata, & vt dicunt, appreciata, quæ æſtimatio & appreciatio fieri poterit, etiam poſtquàm res capta erit, & ſaiſita. Nam ſi quis debebat decē ſextaria frumenti per inſtrumentum Regio ſignatum ſigillo, ſi non ſoluat, fieri poterit executio. licet nō appareat de valore frumēti, quia poſteà apparere poterit.

2 Ex quo infertur quòd executor poteſt manum iniicere in res debitoris immobiles, & eas viris probis publicè poſsidendas tradere, tempore quo præconia fient, ne debitor eas alienare, vel fructus diſsipare interim poſsit. arg.l.Imperator.ff.ad Trebellia. & vt ex fructibus debitum exolui poſsit, quos deuoraret debitor.

Executor res ſaiſitas tradit cuſtodiendas.

3 Secundò, ſi dominus ſit abſens debet ei hæc manus iniectio, ſeu ſayſimentum intimari, & ſignificari. Nam omnis actus in abſentia partis factus illi debet intimari, cuius intereſt.c.ſi tibi abſenti.vbi Peruſ.de præben.in 6.Bart.in l.pe.ff.de iureiur.Bal.in l.eos.§.apoſtolos.C.de appel.ſcripſi in tract. nominatio.q.14.nu.2.ſi tamen iſta denunciatio non interuenerit, venditio non erit nulla, ſed venditor ad id quod intereſt tenetur.l.creditor. C.de diſtract.pignor. Bar.in l.fi. col.1.ff.illo rit.ego verò putarem ſaltem de iure Galliæ nullam eſſe venditionem : quia forma data eſt, vt domino venditio nuncietur, ergo omiſsio formæ reddet actum nullum.l. cum hi.§.ſi prætor. ff.de tranſact.

Domino abſenti ſaiſimentum denunciandū.

4 Tertiò, apparitor debet partibus diem dicere coram iudice, ad conueniendum de appreciatoribus, qui iudex, ſi abſque partium conſenſu appreciatores dederit, non valebit appreciatio: vt cenſuit ſenatus anno 1534.die 12. Maij.vbi etiam eodem areſto appreciatio fuit reprobata de bonis mobilibus, quæ fuit de duobus annis facta pro ſimili precio. Nam precia rerum variantur ex tempore.l.precia rerum.ff.ad l.Falcid.

Apparitor diē dicit partibus ut cōueniant de appreciatoribus. Areſtum.

5 Et anno 1523. die 19. Nouembris cùm quidam poſt rei ſuæ interpoſitum decretum appellaſſet offerens precium ſoluere : ſenatus ex gratia eum appellantem recepit, & fuit ei data facultas intra certum tempus rehabendi ſuam rem ex decreto iam venditam, ſi tamen reſtituerit vltimo licitanti precium rei, & expenſas in præconiis factas. Quamuis regulariter poſt venditionē factam ſi pars offerat precium, non audietur, etiam ſi duplum offerret.l.non eſt probabilis.C. de reſcindenda vend. ſecus ſi ante venditionem oblatum fuerit precium, & nihilominus res fuerit vendita, venditio erit nulla.per tex. in l.ſi priuſquàm.C.de diſtract.pignor.ſi tamen vnus hæres rei proclamatæ partem precij ſoluerit, venditio tamen totius rei non impedietur. per tex. in l. vnus ex multis.C.de diſtract. pigno.

Oblatū precium ab uno nō prodeſt.

6 Et ſic iſtæ inclamationes debent fieri eo loci, vbi res ſitæ ſunt, nam veriſimile eſt, quòd ibi facilius inuenient emptorem, quàm alibi propter affectiones vicinorum, quia ſæpè confines fundos, etiam ſupra iuſtam æſtimationem intereſt noſtra acquirere.l.ſi cui.ff.de lega.2.l.1.§. ſed ſi alij. ff.ſi quid in fraud.patro.

Inclamationes ubi fieri debeant.

7 Non tamen intelligo quòd ſuper fundo, vel re inclamata debeat præconiū fieri: ſed in ciuitate & loco proximo, ac conſueto.l.vna.in fi.ibi, edictis ex more propoſitis.C.de iuſtin.Cod.confir.& in locis frequentioribus ciuitatis per tex.in l.iubemus.ibi, in frequentioribus ciuitatum locis proponendi.C.de defenſorib.ciuita.Ange.in §.hoc etiam.in authen. de alienatio.& emphyteo.colla. 2.Barb. in cle.cauſam. col. 63. de elect. Fely. in c.2. col. vlt. de conſti. vt in populi noticiam venire poſsit.c.vlt.de elect.in 6.ſed ſi locus ciuitatis publicus eſſet peſte impeditus, in alio proximo loco fieri debet præconium, & multiplicari, vt doct.not.in l.1.§.ſi iuſſerim.ff.de acquire.poſ.quæ enim proxima ſunt, ineſſe videntur.l.lecta.ff.ſi certum peta.

Inclamatio ſuper fundo fieri debet in ciuitate.

8 Quartò, requiritur quòd iſti æſtimatores iurent, quòd bene & fideliter æſtimabunt, & referent, aliàs non valebit æſtimatio, vel relatio eorum: vt cenſuit ſenatus anno 1534.die 16.Iulij: quod probatur in l.hac edictali.§.his illud.C.de ſecund.nupt.vbi doct.vnde ſi res mobilis ſit, quæ vendi debeat, dicitur dies debitori ad vendendum illas res in foro publico, & in loco conſueto.l.ſeptem. C.de erogat. militar.anno.lib.12.l.& ſi fine.§.quæſitum.ff.de minoribus Baldus in.l.1. C.ſi propter

Inclamatores iurare debent, Areſtum.

public. penſita. ſcripſi in interpretatio. l. vnicæ. C. de ſenten. quæ pro eo quod intereſt profer. in gloſſ. ſubtilitatem.

Qui cõmiſſarij eligi debeant.

9 Quintò, dubitari poteſt, qui commiſſarij eligi debeant? Reſpon. non miniſtri Regis: quia ab illis vix recepta extorqueri poſſent, etiam ſi aliàs idonei ſint, ſed alij probi viri, vt conſcripſit Aufrer. in ſtilo Parla. rub. de ſequeſtra. per ordinatio. 2. quæ eſt Philippi 6. edita anno 1438. in hęc verba: Cùm bona vel res aliquas ad manum noſtram, ad inſtantiam procuratoris noſtri, vel alterius cuiuſcunque aut propter partium debatum poni contigerit, ordinamus & præcipimus, ea non officiariis, miniſtris, aut ſeruientib. noſtris, vel eorum alteri, ſed alicui probo viro priuato tradi cuſtodienda, & regenda, competenti ſalario mediante, qui de eiſdem debeat loco, & tempore reddere rationem, deductis rationabilibus expenſis: & ſi quis officiarius, miniſter, ſeu ſeruiens noſter, ea recipere præſumpſerit, etiam partium accedente conſenſu, recipientem compelli iubemus ad reſtituendum leuata abſque ſalario, & expenſis.

Commiſſarij non debent alterã partiũ re capta ſinere uti.

Areſtum.

10 Sextò, non poſſunt permittere hi commiſſarij, vt altera pars illa re capta fruatur, vel vt apud alteram partem ſit res ſaiſita, alioqui fieret fraus præcepto, & executioni: & ita fuit iudicatum à ſenatu, & præceptum factum commiſſariis ſub pœna arbitraria, vt hoc ſeruarent, anno 1536. die 9. Ianuarij. In magna camera. etiam filij debitoris nepotes, & conductores ſolent reiici de conſuetudine, vt iſta his non tradantur. & an vendens ex neceſsitate decreti vnam domum, poſsit ſibi reſeruare ius hauriendi aquam ex fonte, vel aquam vt fluat in alias domos. Plura ſcribit Ant. Capit. nil concludens in deciſ. Neapolit. quæſtio. 187. Sed videtur poſſe cum authoritate iudicis, & quando ſic fuit à iudice decretum. per l. binas. ff. de ſerui. vrba. prædio. & l. 1. de ſerui. lega.

Commiſſarij quot dari debeant.

11 Septimò, quot eligi debeant ſequeſtri ſeu commiſſarij, non aperit tex. hic. Sed ad vitandos ſumptus ſufficiet vnus. cle. vna. de ſequeſtra. poſ. & fruct. ſcripſi plenè in l. ſequeſter. ff. de verbo. ſign. niſi bona in diuerſis eſſent locis, tunc duo dari poterunt. vt ibi dixi: ſed quanta locorum debeat eſſe diſtantia, antequam plures dentur? Reſpon. in conſue. Bitur. nouis dicitur, quòd per ſex leucas. Ego verò relinquo arbitrio iudicis, qui hanc diſtantiam æſtimabit, & an vnus poſsit regere hæc bona in diuerſis ſita locis, & in hoc exquiret conſenſum ſequeſtri. arg. l. 1. ff. de iure deliber.

Sequeſter excuſari poteſt.

12 Octauò, ſi commiſſarius datus alleget iuſtam excuſationis cauſam, quòd non ſolent in recipiendo facere, executor alium dare debet. Sed ſi apparitor nullum alium inueniret, diem dicet iſti coram iudice ad dicendum excuſationis cauſas: qui ſi iuſtas allegauerit, & probauerit, excuſabitur: & alius dabitur, ſicut dicitur in tutore ſe excuſante. per totum titu. de excuſatio. tutor. alioqui ſi non compareat, defectus concedetur contra eum, & remanebit in officio: vt in conſue. no. Biturig. ſcribitur arti. 78. eo. tit.

Apparitor pro cõmiſſariis à ſe datis tenetur.

Certificatores quãdo teneantur.

Areſtum.

13 Nonò, iſte ſeruiens, qui ſequeſtros præfecit ad bonorum regimen, tenetur, ſi ſoluendo non
14 ſint. per l. 1. ff. de magiſtratib. conue. † Teſtes verò qui dixerint commiſſarios ſufficientes, non tanquam certificatores tutorum, ſed tantùm in ſubſidium tenentur. l. cùm oſtendimus. ff. de fideiuſ. tuto. & ſic cenſuit ſenatus anno 1534. die 11. Auguſti, in magna camera. vide quæ ſcripſi in trac. de ſen. execu. arti. 1. glo. 16. in 1. Tomo. commenta. in conſti. Regia. De his certificatoribus, ſeu affirmatoribus vt vocat eos iureconſult. in dicta l. cùm oſtendimus. in fine. & primò hi certificatores tenentur, quàm apparitor vel magiſtratus, vt dixi.

Pecuniã nõ debet ſoluere debitor apparitori, ſed commiſſario.

15 Decimò, quamuis de iure vt Ioan. Fab. firmat in l. ſi eo tempore. C. de remiſ. pigno. precium poſsit debitor tradere apparitori executori. per l. à diuo Pio. §. ſed ſi emptor. ff. de re iudi. & ſi ipſe illud acceperit, liberatus eſt debitor. per l. quæſitum. ff. de diſtrac. pig. ſed apparitor creditori tenetur. l. ſi pignora. de euictio. Tamen per hunc tex. ſeruiens poteſtatem habet eligendi commiſſarios, qui recipiant pecuniam, non ipſe: & ideo non liberaretur pars illi ſoluens: quia ad hoc non eſt præpoſitus: nam de manibus illorum non poſſet quiſpiam aliquid eripere: habent enim manus καμπύλας, & aduncas. { Et an debitores bannitorum, ſi ſoluant fiſco, liberentur, ſcribit Bal. conſil. 128. factum tale. in 2. vol. quod videtur ſi de iudicis mandato hoc fiat. vide ibi. }

Præconiis pendentibus an res ſubhaſtata uendi poſsit.

Areſtum.

16 Vndecimò, ſi dominus velit præconiis pendentibus rem inclamatam vendere, hoc ex permiſſu curiæ debet agere, non aliàs, nec dicitur res eſſe litigioſa. l. 2. C. de diſtr. pig. & rei venditæ debet precium tradere commiſſariis, vel apud actuarium deponere, ſeu Grapherium, prout aliàs decreuit ſenatus in quodam debitore qui volebat vendere ligna nemorum pendentibus proclamatibus: & curia eidem permiſit: ita tamen vt pecuniam traderet commiſſariis, & interim præconia ceſſabunt, & adiudicatio rerum proclamatarum: vt cenſuit idem ſenatus pro domino Antonio de Mailli contra Robertum de Mailli proclamata proſequentem anno 1518. die 3. Martij. quia nullum fit creditoribus præiudicium, cùm pecuniam rei ſubhaſtatæ habeant, imò expenſæ vitantur, & finis litibus imponitur: vt habetur in ſtylo parla. arreſto 424.

Præconia debitor facit ceſſare offerendo debitum.

17 † Etiam ſi dominus rei proclamatæ ſoluere velit debitum, ceſſabunt præconia, quamuis nõ ſoluat expenſas, quas poterit poſteà creditor per viam actionis petere: & tenebitur reus ſoluere eas expenſas factas in præconiorum proſecutione, ſed non tenebitur ſoluere expenſas,

quas con

quas contra opponentes creditor fecit hoc caſu. Secus ſi res fuerit per decretum adiudicata, vt
18 inferius ſcripſi. Et hoc vidi in quibuſdam curiis ſeruari, quamuis regulariter tota res vendi poſsit, quamdiu nondum integra ſoluta eſt pecunia l. quandiu & l. quæ ſpecialiter. C. de diſtract. pign. Soci. conſi. 224. in 2. vol. Sed ipſi commiſſarij recipere fructus poterunt, vel aliis ſi expedierit locare. per l. in venditione. §. ſi quis fructus. ff. de bonis authorita. iudic. poſsiden. quia per alium recipiens perinde eſt ac ſi ipſe reciperet. l. 1. §. videnr. ff. de vi & vi arma. debet tamen iſta locatio iudicis authoritate fieri, & vocatis domino, & licitatore, & quorum intereſt: atque plus offerenti tradi, & adiudicari non ſuſpecto, nec fauorabili alteri parti: vt cenſuit ſenatus: de quo in ſtylo parlamenti arreſto 427.

Locari res ſaiſita poteſt.

19 † Item ſi commiſſarij ſint à ſenatu deputati, in curia poſſunt conueniri finita lite. Barto. in l. ſi oleum. ff. de dolo, tam pro rei reſtitutione, quàm pro reddendis rationibus, & reliquis. Et in illa curia reſpondere tenentur, à qua habent rem, & cuius authoritate adminiſtrationem receperunt. Et ſi condemnati fuerint ad reſtituendum reliqua, non obſtante appellatione exequentur per perſonæ præhenſionem. Et ſi nolit commiſſarius rationem reddere trino edicto monitus, ſi contumax exiſtat, nullis ſumptibus deductis, & nulla etiam recepta mercede, rationem redere compelletur, vt curia ſuprema ſtatuit prout refert Imber. in inſti. foren. §. atque venundatis: vbi plus affirmat, teneri iurare, à libro rationum, fraudem, dolum, malúmque abeſſe, & ita inualuit vſus ſecundum eum: ſed de expenſis minutis, ſtabitur iuramento commiſſarij. per l. ſi quis. §. vlt. C. de dona. vbi doct. plenè ſcripſi in l. bnues. §. inter. ff. de verb. ſig. poteſt tamen probari contrarium per aduerſam partem, quicquid dicat Imbertus: vt plene ſcribo in art. 3. tract. de fruct. in 3. tomo commenta. in conſti. reg. & hoc ſeruatur in curiis Franciæ. ſed ſi ſequeſter dilationem petierit ad probandum, & probare non poterit, poterit tamen ex æquitate petere vt iuramentum eidem deferatur. arg. l. ſi quis iuſiurandum. C. de rebus creditis. Fely. in rub. de probat. in fi.

Areſtum.
Sequeſter coram quo rationem reddere cogatur.
Iuramento commiſſarij an ſtandum ſit.

20 † Prætereà ſi commiſſarij ſint deputati à iudice laico ſuper beneficio litigioſo, ſi poſteà archidiaconus dicens ſe habere fructus primi anni alios commiſſarios dederit: fuit iudicatum à ſenatu abuſiuè proceſſum, anno 1534. die 11. Februarij contra Archidiaco. Bleſen. quia impedit iuriſditionem ſecularem, ſed debet Archidiaconus vel alius appellare, vel opponere contra dationem illorum commiſſariorum.

Datis ſemel commiſſariis alij an dari poſſint.
Areſtum.

21 † Item ſi plures ſint ſequeſtri ſeu commiſſarij, quilibet inſolidum tenetur, nam ſic ſolent obligari in prima receptione, & ſi ſimpliciter eſſent obligati, adhuc tenerentur inſolidum, cùm ex munere publico teneantur: alioqui contra. text. in l. 1. §. fi. ff. de exerci. actio. & Bart. in §. ſi plures. ibidem.

Commiſſarij inſolidū tenentur.

Idem artic. 77.

Que toutes choſes criées ſeront miſes en main de iuſtice, & regies par commiſſaires, qui ſeront commis par le ſergent executeur deſdites criees: lors qu'il commencera à faire leſdites criees, nonobſtant les couſtumes contraires.

Articulus ſecundus.

GLOSSA VNICA.

IN ſuperiore articulo dictum fuit res debitoris capi, & ſaiſiri poſſe, pro executione etiam ante appreciationem, ſed non dixit, quid poſteà faciendum ſit. Ideò hic ſtatuit, quòd illa bona in manu iuſtitiæ ponantur, & per commiſſarios regantur, qui ab apparitore committi debent: & hoc fieri ab initio præconiorum debet, non obſtantibus conſuetudinibus contrariis.

2 † Vnde ex hoc text. ſequentia eliciuntur, primum quòd ſtatim vbi res debitoris capta & ſaiſita eſt per executorem, debet poni in manibus iuſtitiæ, & ſequeſter ſeu curator bonorum captorum dari, quem hic commiſſarium vocat: & hoc iuſte introductum eſt: quia debitor poſtquàm res erat capta, interim recipiebat fructus, & differebat quantum poterat, & interdum repetita die vendebat, & multos qui his præconiis obſiſtebant inducebat, vt art. 1. dictum fuit. Prætereà fuit ſtatutum, vt res ſequeſtretur, & apud commiſſarios deponatur, licet regulariter ſequeſtratio ſit de iure prohibita. l. vna. C. de prohib. ſequeſt. pecu. ſcripſi abundè in l. ſequeſter. ff. de verborum ſignificat. & in tracta. de ſeque. in ordinationibus Regiis, & in tertio tomo commentar.

Saiſita res, ab apparitore debet poni in manibus iuſtitiæ.

3 † Et ſic, quamuis de iure ſequeſtratio fieri non debeat, ſi detur idonea cautio. l. ſenatuſconſulto. in fin. ff. de offi. præſi. & l. fin. de ordina. cogn. C. ac in l. litibus. C. de agri. & cenſit. li. 11.

Sequeſtro locus eſt, licet offeratur idonea cautio.

Tamen hic non obſtante quacunque idonea cautione oblata fiet ſequeſtratio : quia lex ſeruan-
da eſt.l.leges.C.de leg Etia.n.poſt ſententiam ſatiſdatio non releuat.gl.in l.fi.C.qui.ad liber.proc.
non licet Bar.& alij in l.ſi cũ dotem.§.ſi vero.ff.ſol.matr.& hic fit executio poſt ſententiã,vel poſt
obligationum inſtrumentum, quod vim ſententiæ habet : vt plenè ſcripſi in tract.de litte. obliga.
in primo Tomo commenta.in conſtitu. Regia.ne obligationes ex obligationibus fiant. l.4.§. ait
prætor.ff.de re iud.

Apparitor dat cõmiſſarium.

4 Secundo decidit hic tex.à quo debeat commiſſarius dari, videlicet per apparitorem execu-
torem præconiorum, ibi *qui ſeront commis par le ſergent executeur deſdites criées*,& ideo cùm ab ipſo
committatur, ſi ſoluendo nõ ſint commiſſarij dati,tenetur hic ſeruiens,vt ſuperius art.1.diximus:
quia interdum pecuniam ob hoc multi recipere ſolent, quæ eis in perniciem eſſe debet.

Commiſſarij quãdo dentur poſt rẽ ſaiſitam.

5 Tertiò, quando debeant hi commiſſarij eligi? Reſpondet hic tex. ſimulatque apparitor in-
choabit progammata, & præconia, ibi , *Lors qu'il commencera à faire leſdites criées*,& hoc propter
rationes quas ſuperius adduxi.

Cõſuetudines an princeps cenſeatur tollere.

6 Quarto,reprobat tex.conſuetudines contrarias, ibi, *non obſtant couſtumes contraires*. Et ſic non
videtur tolli conſuetudo,niſi de ea fiat mentio : quia eſt facti : & princeps ea quæ facti ſunt,igno-
rare cenſetur. c.1.de conſti.in 6. Niſi conſuetudo eſſet inſerta in iure , vt conſuetudines feudo-
rum, tunc cenſentur ſublatæ, etiam non facta illarum mentione, ſicut ius, quia eas ſcit princeps.
Bald.in c.cum ordinem col.5 nu.18.de reſcr. Peruſ.& alij in d.c.1.& Iaſ.in l.2. col. 2. C. ſi contra
ius.idem dicunt doct.in conſuetudine notoria, vt mortuus ſaiſit viuum, cum eam princeps ſci-
re præſumatur.c.ſcribam.& c.quanto.de præſumpt. Bal.in l.2.in fi.C.quæ ſit long.conſue. Iaſ.in
l.2.col.2.C.ſi contra ius. Fely.in c.ſuper literis.col.4.de reſcri.& in c.fi. col. 1.de iudi.& in c.à no-
bis.in prin.de excep.facit quod no. Io. Faber in §.1.de offi.iudi. vbi non valet ſententia lata con-
tra conſuetudinem notoriam,quia iudex eam ignorare non præſumitur : alias limitationes vide
per doct. in c.1.de conſti.in 6.& quæ ſcripſi in trac.de conſue. in 3.tomo.commenta.in conſti.reg.
7 Galliæ. † Et ideo dicit hic tex. *contraires :* quia ſi conſuetudines ſint conuenientes, eas non
vult tollere, ſed ſeruare.c.fi.de conſue.in 6.cle. dudum.§. pen. de ſepul.ſcripſi in forma mand. in
verb.contrariis. in concord.Franciæ.

Idem artic. 78.

Articulus tertius.

Et defendons aux proprietaires & poſſeſſeurs ſur leſquelz ſe feront leſdites criées, et tous autres, de non troubler, ne empecher leſditz commiſſaires, ſur peine de priuation de droit, et autre amende arbitraire, à l'arbitration de iuſtice.

Vis ſequeſtro fieri nõ debet.

1 Hic prohibetur ne ſequeſtro vis fiat, ſub pœna priuationis iuris, quod probatur in cle.
vna,de ſequeſtr.poſ.& fruct. & facit rub.ff.ne vis fiat ei. Sed iſta verba text. *ſur peine*,
magis denotant quandã comminationem, quàm iuris priuationem. glo.in c.vno. de
ſagittar. vnde apparitor cum denunciat condemnato bona in executione capta:
præcipere debet vt ab earum rerum poſſeſſione abſtineat, & commiſſariis vim non faciat, quo-
minus his rebus fruantur : qui ſi opponat, vel appellet, eo non obſtante, adminiſtrationem ſe-
queſtri recipient : quia viator non habet cauſæ cognitionem, vt dicit Imber. fuiſſe in ſenatu iu-
dicatum.lib.1.§.atque venundatis. Ideo iſti commiſſarij, ſi eis vis inferatur, debent denunciare
creditori in iudicio : & ipſe creditor debet à iudice petere, vt ſuper hoc inquiratur, & factis in-
formationibus citabuntur, vel præhendentur pro qualitate perſonarum impedientes. Si verò
fuerit pars inobediens, ad id quod partis intereſt, & ad mulctam condemnabitur : & ſi magnam
iudex inueniat in parte proteruiam, & inobedientiam, iure eam priuabit : vt hic & in l.1. & per

Cõductor re cõducta ſaiſita an poſſit expelli, & ad quid teneatur.

2 totum. ff. ne vis fiat ei. † Si tamen dominus anteà locaſſet rem captam ad tres annos,
executor non poterit ab illo conductore remouere, dummodo ſoluendo ſit, & non ſit facta
vltra triennium, nec in fraudem : ſed is conductor tenebitur reparationes neceſſarias facere, &
3 pecunias dare commiſſario per iudicem dato, vt eſt in conſue. no. Bitur. arti. 72. † Item
ſi domus ſit indiuidua, eſt licitanda, vel vni adiudicanda. §. eadem. de offic. iudic. in inſtitut.

Laudimium non ſoluitur ex emptione neceſſaria.

ideo ſi is qui habet partem alteram ex licitatione emat, non tenetur laudimium ſoluere ex illa
parte, quia ex neceſſitate res vendita fuit. argu.l.Cæſar. ff. de publica. & l.nauigia. C. de fur. &
ita cenſuit ſenatus, & hoc publicè protulit die Mercurij hebdomadæ ſanctæ Domi.à ſancto An-
dræa præſes excellens Pariſ. anno 1538. ante Paſcha, contra procuratorem Regium in camera
4 Theſauri. † Imò quando domus eſt plurium, & non poſſunt ſimul inibi commode mo-

Areſta.

rari, debet locari domus per præconium, & plus offerenti tradi, & illa pecunia ſingulis domi-
nis pro rata dari : vt fuit in ſenatu iudicatum anno 1542. die 26.Septembris.

Idem

Idem artic. 79.

Que le pourſuyuant criées ſera tenu incontinent apres icelles faites, les faire certifier bien, & deuement: ſelon noz anciennes ordonnances, & faire attacher la lettre de la certification à l'exploit des criées, ſouz le séel du iuge, qui l'aura faite au parauant que s'en pouuoir ayder, ne faire aucune pourſuitte deſdites criées, & ſur peine de nullité d'icelle.

Articulus quartus.

GLOSSA VNICA.

1 EX hoc text. ſequentia habemus. Primò, quòd auctionis caput factis præconiis, & proclamatibus, ea denunciat iudici pro tribunali ſedenti, dicitque ſe compleuiſſe omnes auctiones: *& toutes les criées & autres ſolennitez requiſes*, quæ inclamationes non debent communiter die domin ico fieri. l. fina. C. de feriis.

Principalis pars proſequēs præconia quomodo debeat procedere.

2 Secundò, debet pars requirere, vt hæc præconia certificentur debitè facta eſſe, & ſecundum iuris & conſuetudinis ſcita, & debet iudici tradere vel Grapherio ea videnda, & iudex præcipit, vt legantur in iudicio coram eo, & pragmaticis, vt ipſi dignoſcere poſsint, an rite facta ſint.

3 Tertiò, facta auctionum lectione, is qui ea proſequitur præconia, vel eius aduocatus debet poſtulare à iudice, vt declaret præconia rite concepta, & ſolennitates aſſuetas interueniſſe: qui iudex ſigillatim pragmaticos interrogabit an rite abſoluta, & facta ſint: qui ſi rite facta reſpondeant, & ſecundum conſuetudinem, & ſtylum in illa curia ſeruari ſolitum, & ſecundum ord. Regias: tunc iudex confirmabit has auctiones, & declarabit eas eſſe debitè & ritè factas: & hæc ſententia facit ius. l. ingenuum. ff. de ſtatu homi.

Iudex præconia ritè facta declarat.

4 Quartò, oportet illis præconiis certificationem iudicis adiungere ſub iudicis ſigillo certificantis ea debitè facta, alioqui ſunt nulla, nec illis poterit creditor iuuari: vt in hoc tex. patet. Et ſi ſemel fuerint certificatæ iſtæ inclamationes, non poteſt contrarium probari, videlicet quòd non ritè conceptæ ſint, niſi pars aduerſa appellaret ab illa ſententia certificationis. ita ſenatus cenſuit anno 1520. die 19. Iulij.

Probari an poſſit cōtra ſētētiā certificationis iudicis. Areſtum.

5 Quintò, quòd ſi plures ſint proſequentes, primus præfertur, & quamdiu primus proſequitur, ſecundus non poteſt. Sed ſi primus ceſſet à proſecutione, ſecundus perſequi eas auctiones poterit: debet tamen facere ſe ſubrogari in locum primi, alioqui non recipietur, niſi negligentia adſit, vel niſi ſoluat expenſas factas à primo. Sic cenſuit ſenatus pro magiſtro Martio Fuſet: contra magiſtrum Ioannem Ragueneau, anno 1540. die 11. Decembris, & ſi ſecundus deſiſtat, poterit tertius ſic proſequi, & is, qui deſiſtit, tenetur dare proceſſum verbalem, & omnia quæ ſeruiunt ad prædictam executionem, aliàs *criées ſur criées ne valent rien.* Nempe ſi quilibet creditor vellet præconia rei facere, plus exponeretur, quàm res eſſet, ob id poſtquam res ſemel inclamata eſt ad inſtantiam vnius, alter creditor ſe opponere poterit, & non facere nouum præconium: niſi, vt dixi, primus ceſſet, quia tunc ſecundus proſequi poterit, & ceſſante ſecundo, tertius, & deinceps:

Primus proſequens auctiones præfertur. Areſtum.

6 hoc fieri ſolet impetrando literas Regias ſubrogationis, vt vidi in curia. ✝ Item ſi proſequens præconia negligens, vel tardus ſit ad proſequendum: opponentes, vel aliquis ipſorum poterit petere, vt aſsignetur ei terminus ad proſequendum, & finiendum dicta præconia: & iudex illi aſsignabit terminum competentem, & idem ſecundo ſubrogato, vel tertio, ac præcipietur ne colludant cum proprietario: imò dicetur, quòd ſi perfecta intra tale tempus non fuerint præconia, quòd ſecundus ſubrogabitur: & iſta ſeruari ſolent in iudicio forenſi, quæ ſunt notanda. pro his facit l. mancipiorum. ff. de opti. leg. & c. ſi tibi abſenti. de præben. in ſexto.

Primo negligēte proſequi præconia quid agendum.

7 Sexto, auctionis caput, qui proſequutus eſt auctiones, in primis debet auctionum expenſas recuperare, & poſteà ad contributionem cum aliis venire. l. fi. verſi. quid enim. C. de bo. auth. iud. poſsid. Io. Fab. in l. ſi eo tempore. C. de remiſ. pig. & ſi prior tempore fuerit in hypotheca, omnibus præfertur. per regu. iur. qui prior eſt tempore. in 6. quam ampliaui & limitaui in tract. de conſti. reddituum.

Auctionis primùm omnium recuperantur expenſæ.

8 Verùm quia ſuper his ſolennitatibus, & certificationibus quotidie noua oriebantur dubia, ob id curia ſuprema Pariſ. ita ſuper his decreuit.

9 *La cour a ordonné, & ordonne, que deshormais, quand aucunes criées ſeront preſentees pour certifier à aucuns iuges, ilz ſeront tenus les faire lire en iugement, en iour de plaidz, & durāt iceulz, et icelles ainſi leues, par l'aduis, & deliberation des practiciens eſtans eſditz plaidz certifient, ſi elles ſont bien & deuement faites, ſelon les vz & couſtumes des lieux, où les choſes criees ſont ſituees,*

Ordinatio curiæ utiliſsima ſolennitates omnes auctionum breuiter perſtringēs.

& aßiſes, ou non: & de tout ce ſera faite mention en l'acte de ladite certification, ſans ce que pour faire ladite certification, leſditz iuges & practiciens prennent aucune choſe des parties pourſuiuans leſdites criées ſi n'eſt le Greffier, raiſonablement, pour ſon ſalaire: & à ce que cy apres aucuns n'en puiſſent pretendre ignorance, la court ordonne que ceſte preſente ordonnance ſera enuoyée, et publiée es ſieges des Baillifz, Senechaulx, preuoſtz, & autres iuges de ce Royaulme. Faict en parlement le 4. iour de Ianuier l'an 1512.

Requiſita ad præconia rite peragēda.

10 OPtimum ſenatuſconſultum deſcribens requiſita ad certificandum præconia, an ſint rite concepta oec oe. Primò requiritur, quòd anteà facta ſint præconia, aliàs quomodo poſſet ea iudex ritè concepta declarare? art. c. ad diſſoluendum. de deſpon. impu.

Inclamationes tres uel quatuor pro locorum diuerſitate.

11 † Sed quot requirantur: pro conſuetudine & ſtylo locorum hoc ſciri poteſt, videlicet tria vel quatuor: nec debeot ſingula certificari præconia, ſed omnia ſimul facta, ne impediatur auditorium ſuper his.

12 Secundò, requiritur quòd illa præcooia ſint ſcripta: ſaltem apparitor debet ſcribere ſe feciſſe, nec ſufficeret ſolo verbo referre curiæ: licet aliàs actus tantum valeat ſine ſcriptura, quantum cum ſcriptura. l. pactum quod bona fide. C. de pact. verùm quia apparitor, vel pars poſſet poſteà cootradicere, ob id ſcribenda ſunt: vt dicitur de contractu emphyteotico, io l. 1. C. de iure emphyteo. alioqui præſeotari, & in iudicio legi noo poſſent, ſi ooo eſſent ſcripta. l. 1. ff. de his quæ in teſta. delent. & tamen iſte tex. vult vt in curia legantur.

13 Tertiò, requiritur, quòd præſeoteotur iudici, & offeraotur dicta præcooia approbanda, ibi. *preſentées pour certifieer*, ergo pars præſentaodo debet ea offerre ad certificandum. & iſta eſt cauſa finalis propter quam præſentantur. de qua in l. fi. ff. de hæred. inſti.

14 Quartò, requiritur quòd iudici præſententur, oec ſufficeret, qoòd ſcribæ, vel Graphario præſentarentur, quia non eſt iudex. & hic tex. dicit *à aucuns iuges.* ergo ſufficit præſeotare iudici illius curiæ, à qua emanat executio. l. à diuo Pio. ff. de re iodic. vbi doct. ſiue ſit iudex primarius, vel eius locumtenens, ſeu aduocatus antiquior, dummodò pro tribunali ſedeat: vt inferius dicetur: & id temporis quo præconia præſentantur.

15 Quiotò, quòd in iudicio legantur, ibi, *en iugement.* multa enim valent in iudicio facta, quæ aliàs noo valerent. l. ſiue apud acta. C. de tranſactio. vbi Iaſon adducit ſex caſus · & probatio nobilitatis in iudicio fieri debet, quoad gradus & oominatiooes. §. cum verò. de collatio. io concord. vbi ſcripſi.

Quo tēpore præconia in iudicio legi debeant.

16 Sextò, requiritur, quòd legantur eo die, qoo caoſæ agitantur, ibi, *en iour de plaidz* & eis durātibus, ibi, *& durant iceulx*, quia poſſeot legi tempore quo nullus adeſſet: vnde hoc tollit tex. ipſius placiti ſenatus. quare ſi deleta eſſent, vel ſuperinducta, noo probarent. l. 1. ff. de his. quæ in teſta. deleot.

17 Septimò, quòd in iudicio iſta proclamata legantur tota, quia iodefioita æquipollet voiuerſali. l. ſi pluribus. ff. de leg. 2. ſufficit tamen verba ſubſtantialia lecta fuiſſe, licet alia verba parum ad rem pertinentia omiſſa fuerint.

18 Octauò, requiritur, quòd ea quæ leguntur iotelligantur. l. 1. vbi doct. ff. de ver. obl. & hoc ſolet iudex teſtari ſic, *Auons fait lire de mot a haulte voix en iugement, durant les plaidz de ladite preuoſté, & en expediant les cauſes d'icelle, par tel greffier iuré d'icelle preuoſté, en la preſence des maiſtres telz & telz. &c. aduocatz & practiciens audit ſiege. &c.*

19 Nonò, lectis præconiis iudex debet petere ſententiam aduocatorum, & pragmaticorum, qui audiuerunt dicta programmata, & eos interrogare, an ritè facta ſunt, vel noo, & ſecundum vſum, ſtylum, & conſuetudinem patriæ & regionis, in qua facta fuerunt, & vbi res ſitæ ſunt, ibi, *par l'adnu & deliberation des practiciens*: & coguotur aduocati & practicaotes dicere, & cooſulere iudici. per tex. iuncta glo. vbi etiam Rebuf. & alij io l. 2. C. de proximis ſacror. ſcrinior. li. 12. Panor. in c. in veteri. nu. 13. de elect. & dicit *eſtans eſditz plaidz*: ergo ſi noo ſint ibi, eos ad hoc noo conuocabit, oec ad hoc expreſsè teoerentur veoire, cùm nil lucri habeant.

20 Decimò, debent aduocati & practici dicere præconia eſſe ritè & debitè facta, & ſecundum vſum & conſuetudinem patriæ & locorum, vbi bona ſita ſunt, nec oe, ibi, *certifiét ſi elles ſont bien & deuement faites ſelon les vz & couſtumes des lieux, où les choſes ſont ſituées & aßiſes, ou non.*

21 Vndecimò, quòd in inſtrumento certificationis iſta contineri debent. ibi, *& de tout ce ſera faite mention, en l'acte de ladite certification.* Ideo de præmiſsis iudex debet facere mentionem, videlicet quòd dicti curiæ practicantes poſtquam audiuerunt lecta in iudicio præcooia, dicuot eſſe debitè facta, ſecundum vſum & cooſuetudinem patriæ, in qua bona ſita ſunt, imò etiam ipſi certificant bona eſſe ſita in iuriſditione iudicis: quod dicunt patere ex nominatione locorum, & ex viciniis. l. forma. ff de ceoſib.

22 Duode

22 Duodecimò, iudex debet declarare illa bona licitata eſſe ſita in ſuâ iuriſditione, & quòd ideo ad eum ſpectet hoc certificare, & decretum interponere: ſed ſi in diuerſis iuriſditionibus ſita ſint, in vtraque iuriſditione certificari debent. Et ſic ſolet iudex dicere, *nous au rapport deſdits practiciens certifions leſdites criées eſtre bien & deuement faites ſelon les vz, & couſtumes des pays, & telles que ſur icelles, on peut interpoſer le decret, & adiudication, dont ledit tel comparāt nous a requis ces preſentes que luy auōs octroyé, ſignées de noſtredit greffier, & ſéellees du ſéel de noſtre preuoſte, pour luy ſeruir.* &c. *dōné.* &c.

Vbi certificatio fieri debeat.

Et hæc forma parlamenti debet ſeruari donec aliter à rege fuerit prouiſum. l. 2. C. de offic. præfec. prætor. Orient. & Illyric.

23 Decimotertiò, quòd iudices & pragmatici nihil debent pro his certificatoriis accipere à parte proſequente dictas inclamationes certificari, vt hic: & ſic etiam cenſuit Senatus anno 1524. die 12. Aprilis, ante Paſcha. facit gl. ſing. in l. in ſacris. 3. in verbo, ex diſpoſitione. C. de proxi. ſacro. ſcrinio. vbi dicit quòd iudex nihil debet accipere, quando extraordinariè agitur. probat Corſet. in ſingul. incipien. libellus. in 2. quod eſt bene notandum, licet non ſit gratum iudicibus, nec pragmaticis, qui ad lucrum non claudicant.

Iudex quando nihil accipere debeat.

Areſtum.

24 Quamuis iudex, & pragmatici nihil pro his certificationibus recipere debeant, actuarius tamen ſiue grapherius poterit iuſtum ſalarium recipere: quia nemo ſuis ſtipendiis militare debet. c. precariæ. 10. quæſt. 2. & rationabile ob id dicit: quia hi ſolent excedere metas rationis in exigēdo: vt Papa teſtatur, in c. ſtatutum. §. notarium. de reſcrip. in ſexto.

25 Decimoquartò, ſi præconia fiebant ex areſto curiæ ſupremæ, his præmiſſis factis pars proſequens inclamationes, impetrabit literas Regias, ad citandum dominum rei proclamatæ, ad videndum interponi decretum ſuper re licitata.

26 Item opponentes citabuntur ad dicendum cauſas oppoſitionum, & ad fines diſtrahendi.

27 Ad hæc auctionarius etiam in ius vocabitur ad tradendum precium oblatum, & vt dicunt, *faut adiourner l'encheriſſeur pour vuyder ſes mains des deniers de l'enchere.*

Impediri poteſt interpoſitio decreti.

28 Decimoquintò, parti ſolent dari duæ dilationes ad impediendum decretum, & ad dicēdum cauſas, ob quas decretum impediri debet. idem in opponentibus ad dicendum cauſas oppoſitionis, tradendum literas & titulos quibus iuuari volunt.

29 Decimoſextò, ſi parlamentum vel alius iudex videat partem opponentem non poſſe iure impedire, quin res iſta vendatur, dicet præconia rectè & ritè facta, & non obſtantibus in contrarium allegatis, quæ reiicit, pronunciabit decretum ad iudicandum plus offerenti, & condemnabit illam partem contradicentem in expenſis. Si verò iuſtam habeat cauſam pars rea, dicetur quòd iuſtè ſe oppoſuit, & decreti adiudicationem impediuit, & quod iniuſtè actor illam requiſiuit, ob id illum actorem condemnabit ad impenſas, damna, & intereſſe, ratione executionis præcedētis: ſic ſeruant iuſti pragmatici. Bartol. in l. ſi oleum. ff. de dolo.

30 Decimoſeptimò, ſi error, vel omiſſio inueniatur in his auctionibus, qui non interueniat ex perſona debitoris, ſed executoris, vel alterius: poterit pars per literas Regias releuari: ſolet tamen adiici in literis Regiis, *En faiſant pour le pourſuiuant vne criée d'abondant.* Si verò ex perſona actoris proſequentis hæc præconia, defectus euenerit, pronunciabuntur nulla cum expenſis, & dicetur denuo præconia facienda.

Eror in ſolēn.tate quomodo purgetur.

31 Decimooctauò, de iure requiritur quòd res viginti diebus, publicè venalis ſit. glo. in l. 1. C. de fide inſtru. quod obſeruari in rebus eccleſiæ, & fiſci debet, & ciuitatum, & minoris. Bar. in l. licitatio. ff. de publica. nec poteſt minui, nec augeri hoc tempus. Bal. in auth. hoc ius porrectum. C. de ſacroſan. eccl. col. 3. Ego tamen vidi augeri & minui ſecundum conſuetudinem curiarum. Et in his rebus fiſcalibus tria præcipuè requiruntur. Primò. quòd conſtet de debito. Secundò, quòd in ſolutione fuerit ceſſatum. Tertiò, quòd venditio fiat ſolenniter, & iuſto precio. l. quicunque. vbi Io. de Platea. C. de fide inſtru. lib. 10. glo. in l. fi. ſi aduerſus fiſcum. & in §. pe. de vſucap. in inſti. in rebus verò priuatorum tempus ſubhaſtationis eſt in arbitrio iudicis. teſte Luca de peona in rub. C. de decret. decurio. lib. 10. quod eſt verum ſi per conſuetudines, ſtatuta vel ſtylos curiarum non ſit expreſſè ſtatutum. Et hodie tam in rebus publicis quàm priuatis eſt certum ex ſtylo præſtitum tempus, & illud ſeruandum eſt. & aliæ ſolennitates ſtatutæ in illis curiis, in quibus hæc fiunt præconia. Ludo. Roma. conſil. 203. quoad primum.

Tria requiſita in rebus fiſcalibus.

32 Decimononò in locationibus non requiritur ſubhaſtatio. glo. in l. quamuis. in verbo prædij. C. de vendit. rer. ciuita lib. 11. & l. 3. in verbo licitatio. C. de fund. patrimo. libr. 11. quod eſt verum in rebus priuatorum, ſecus ſi locentur res publicæ: teſte Bertach. in tract. de gabell. in 2. parte. q. 6. & ſeq per l. pene. C. de vectigal. & commiſ. quod patet in rub. *des eaues & foreſtz*, in his ordinatio. Etiam in rebus priuatorum commiſſarius quando fructus locat, plus offerenti debet tradere. vt ſuprà dictum fuit.

33 Vigeſimò Etiam quolibet tempore recipitur quis ad plus offerendum, donec decretum fuerit interpoſitum, & ſigillatum. l. fi. C. de fide inſtru. lib. 10. & ſic cenſuit ſenatus Pariſ. vt citat Io. Gallus in q. 2. poſteà non, niſi à decreti interpoſitione fuerit appellatum, quia appellatio extinguit iudicatum. l. 1. in fi. ff. ad Turpill. ideo interim recipitur pars offerens debitum cum expenſis. Capit. in deciſ. Neapolit. q. 202. vbi plenè diſputat, eum vide, ſi lubet.

Decreto interpoſito nullus recipitur ad licitandum.

Areſtum.

34 Tamen poſtquàm aliquis pecuniam certam obtulerit etiam præconi, obligatur, teſte Bar. in

l.licitatio.ff.de publica. & Bertach.in tract.de gabell.in 2.parte.quæſt.10. {Nec poterit poſteà ſuę oblatiooi renunciare. vt cenſuit claſsis,ſeu camera inquiſitiooum anno 1495.etiam anno 1514.dic 14.Decembris pro vidua Philippi Remundi cootra Philippum de Bus.} .

Areſtum.

35 Vigeſimoprimò , is qui oppoſuit,non recipitur ad licitaoonem, oec ad augendum pretium rei captæ & ſaiſitæ. per l.2.C.ſi io cauſ.iudic. & ſic iodicauit ſenatus anno 1537. dic 29. Nouembris.hodie tameo permittitur:vt inferius dicetur.

36 Vigeſimoſecundò , poſtquam voa res capta & ſaiſita eſt pro voo debito, debitor offerendo aliam rem pro eodem debito non liberat iſtam rem captam, oiſi pecuoiam offerat.probatur in l. 4.§.ait prætor.ibi,pecuoiam ſoluat.ff.de re iudica.l.ſi rem.in fi.cum l.ſeq.de pignorati.actio.Petr. Ferrar.in practica ſua in forma Reſpon.libelli.in actio.hypotheca.in glo.ſatisfacere.alia dicentur artic.ſeq.ſolennitates in rebus minorum docet curiæ placitum,quod tranſcripſi in tract. de liter. obliga.artic.11.glo.4.Ibidem videre licet,ne plura.

Idem artic. 80.

Articulus quintus.

Tous oppoſans calumnieuſement à criées deboutés de leurs oppoſitions , ſeront condemnés en l'amende ordinaire telle que du fol appel en noz cours ſouuerai-nes , & de vingt liures Pariſ. es autres iuriſditions inferieures, & plus grandes à la diſcretion de iuſtice , ſi la matiere y eſt trouuée & diſpoſée.& autant enuers les parties.

GLOSSA VNICA.

Requiſita ut per calūniā opponens mulctetur.

1 QVIA oullus debet iniuſtè opponere præconiis,oe retardentur,ſed citò fiant, & ne ex litibus lites oriantur.l.4.§.ait prætor.ff.de re iudica.& quia id quoodie exercebatur , ideo ſtatuit mulctam opponentibus per calumoiam. Et nota requiſita in hoc tex.vt ſcilicet per calumniam oppooens mulctetur.

2 Primò , requiritur quòd quis ſe opponat,& poteſt ſe opponere per ſe,aut per procuratorem habentem ad hoc ſpeciale maodatum. Et in hanc incidet mulctam etiam opponendo ſe per aliū. facit l.& habet.§.1.ff.de precar. & per regu.iur. ſed ſi aliquis oppooeret ſine mandaro , is eſſet ad mulctam condemnandus oomioe proprio,noo alius cuius oomine ſe oppoſuit,ſi ratam oppoſitiooem illc ooo haberet.c.cùm quis. & ibi doct.de ſenten.excom.in 6.

3 Secūdò,quòd ſe opponat auctionibus,ſeu ſubhaſtationibus,ibi *à criées*,ſecus ſi opponeret ſe alteri actui,cum in aliis oppoſitiooibus noo ſit ſtatuta mulcta,ideo imponi nō debet.l.ſi quis ſepulchrum. §. ſuous. ff.de religioſ. ibi nullam eſſe huius rei pœnam:& quia pœnæ ſunt reſtringeudæ, oon exteodendæ.l.interpretatiooe.ff.de pœnis. {Idem ſi opponeret ſe venditioni bonorum mobilium:eo enim caſu oō incideret in mulctam:tum quòd iſte tex loquatur in pręconiis *criées* quæ dicuntur & fiunt pro rebus mobilibus,veodioo verò in immobilibus,& ſic non habebit locum iſte textus.}

Calumnioſè ſe oppoſuiſſe præconiis quis dicatur.

4 Tertiò,quòd per calumoiā ſe oppoſuerit,ibi.*calumnieuſement*, præſomitur calūniæ cauſa hoc feciſſe,ſi de iure ſuo uon oſtendat,& ſuccumbat. arg.l.eum quem temere.ff.de iudi.niſi iudex videret cum fuiſſe deceptum,& iuſtam habuiſſe cauſam,vt pote quia teſtes, qui promiſerant deponere,ſunt mortui : vt dicit glo.in c.1. in glo. vlt. de ele.in 6.vel quia oſtenderet publicum inſtrumentum.Sed acceptilatio fuit producta,quam pars ignorabat,quia erat hæres, qui ignorare præſumitur facta defuncti.l.eius.ff. de rebus credit.in alieno enim facto tolerabilis eſt error. l.fin. ff. pro ſuo.

5 Quartò,requiritur quòd repulſus ſit ab oppoſioone per ſententiam, vel areſtum,ibi , *deboutés de leur oppoſition.* Si ergo deſiſteret ante ſententiam , ooo condemnaretur per hunc tex. idem ſi in parte repelleretur, fortè quia oppoſuit pro centum aureis, & poſteà probatum fuit quinquagiota tantùm debitos:tunc non cenſetur calumnia,maximè ſi ſucceſsit in locū alterius,& poſteà oſtenſa eſt eidem acceptilatio partis,quam oeſciebat.l.qui in alterius.ff.de regu.iur.

Appellantium perperam emenda ordinaria in curiis ſupremis.

6 Quintò , coodemnabitur in curiis ſupremis ad mulctam ordinariam temere appellantium, quæ eſt ſexaginta librarum in parlamentis,& in magno conſilio, & ideo in illis condemnabitur ad illam ſummam:quia illa eſt emenda ordinaria temere appellantium in illa curia,& io dimidia ſumma quoad partem,quam ſuis moleſtauit oppoſitionibus.Nam clauſula in fine poſita refertur ad præcedentia.l.talis ſcriptura.in fi.ff.de leg.1.c.ſecundò requiris.de appel.

7 Sextò, in curiis inferiorum opponens per calumniam, qui à ſua oppoſitione repulſus fuerit, coodemnatur ad vigioti libras Pariſ.Regi applicandas, & vigino parti , & ad plus ſecundum diſcreooem iuſtitiæ:ideo quia diſcreooni relictum eſt,ab iſta condēnatiooe poterit appellari,oon, ſi dixiſſet conſcientiæ eius relinquitur.gl.io c.ſtatutum.§.ootarium.de reſcrip.in 6.vbi addidi.

Iudex an poßit minorem mulctā imponere.

8 Si tamen iudex videat leuiorem culpam,ad minus coodemnabit, licet hic non dicatur:quia tantum operatur propoſitum in propoſito,quaotum oppoſitum in oppoſito.l.fi.ff.de leg.3.& bonum eſt argumeotum de augmento ad diminutiooem, & quia diſcreooni iudicis relinquitur , & hoc ſer

hoc ſeruatur. {Nam quod ſtatuitur in vno correlatiuorum, habet locum & in altero. l. pen. C. de iudic. vide quæ ſcripſi in l. ſi qua pœna. ff. de verb. ſignifi.}

9 Septimò debet citari debitor ad videndum interponi decretum, & rem adiudicari licitatori, niſi procurator oppoſuerit nomine domini. Tunc ſufficiet procuratorem citari: vt eſt in ſtylo Bitur. pro quo facit text. in l. ſeruum. §. æquum prætori viſum eſt, eum qui alicuius nomine vt procurator experitur, eundem etiam defenſionem ſuſcipere. & §. prætor ait. ff. de procur. & l. qui procuratorem. ibidem. & qui habet mandatum ad excipiendum & opponendum contra electionem poteſt litem conteſtari, & omnia facere quæ tangunt electionem. teſte Specul. in titul. de procurator. §. ratione autem formæ. in princip. hic. & qui poteſt opponere, tenebitur ſuper his defendere.

Procurator an debeat citari, an dominus.

10 Octauò, omnes admitti debent ad oppoſitionem ante iudicium & ſententiam diſcuſsionis, poſteà non, vt fuit ordinatum per curiam anno 1492. die 7. Ianuarij. In hæc verba, *la cour ha ordonné, que nul ne ſera receu à ſoy oppoſer à aucunes criées faites par l'ordonnance d'icelle cour, ou en executant les arreſtz d'icelle, apres ce qu'elle aura congneu, & diſcuté des oppoſitions miſes en icelles criées, & de la priorité & poſteriorité. Mais ſera bien receu ſeullement à encherir iuſques à ce, que le decret des criées ſoit ſéellé.* Et poſteà areſto fuit confirmata hæc ordinatio anno 1522. die 6. Iunij pro Io. *de la Roche* contra Renatum *Soulcau.* facit tex. in l. ſi priuſquàm. C. de diſtract. pig. vbi etiam doct.

Opponẽs nõ recipitur poſt ſententiam diſcuſsionis.

Areſtum.

11 Nonò, iudex procedit ad iudicium diſcuſsionis ſic: diſquiret priùs an præconia & incantus, ritè facti ſint, quòd ſi iuſtè omnia facta inuenerit, ſtatuet hæreditatem, vel rem captã vendendam per decretum, & adiudicandam amplius offerenti, & tũc diſquiretur de ſingulis creditoribus: qui locabuntur pro antiquitate temporis, & ſecundum illorum ordinem: nam qui prior erit tempore, priorem & potiſsimam obtinebit prærogatiuam, per regulam qui prior. de qua ſcripſi in tract. de conſti. reddituum in hoc Tomo.

Diſcuſsionis ſententia quomodo feratur.

12 † Et ſi ſemel fuerit ſigillatum decretum, non recipietur aliquis opponens, etiam augere volens precium, nec quidem prætextu conſuetudinis per Regem non approbatæ: vt cenſuit Senatus, anno 1533. die 1. Februarij inter Ioannem Burgaler, & Petrum Charuerie, ac Benedictum Martinet. idem cenſuit anno 1547. die 7. Iunij. Facit l. ſi priuſquàm. C. de diſtract. pignor. & ibi doctores.

Decretum ſigillatum impedit opponentem.

Areſtum.

13 Decimò, ſi quis augere pecuniam velit, debet dicere Actuario ſeu Grapherio cauſæ, in qua augetur precium, & poſteà illa auctio deſcribetur, & in auditorio promulgabitur, ac debitori executor nunciare debet, atque affigitur curiæ illius iudicis, cuius authoritate res venduntur, & per quindecim dies debet ſic remanere, vt dictum fuit, & poſteà obtinebitur decretum, ſed non ante quàm is, qui maius obtulerit precium, depoſuerit pecuniam apud Grapherium. l. vlti. C. de bonis autho. iudi. poſsid. quam ſi differat, vel nolit deponere intra tempus præſtitutum, poteſt compelli per ſuæ prehenſionem perſonæ, & ſi adhuc differat tradere, recipietur ſecundus, qui precium obtulerat, & pro precio oblato à ſe ſi velit, alioqui alius. Et iſte primus ſtolidus & temerarius licitator condemnabitur, tam parti ad reliquum precium, quàm ad emendam ratione abuſus commiſsi, niſi repentina ſucceſsiſſet illi cauſa, vt videlicet ignis, ſi combuſta fuerit eius domus præcipua, vbi erant vtenſilia precioſa, argentum, & alia mobilia, vel ſi alia iuſta cauſa ſubſit, per quam excuſationem mereatur: vt cenſuit Senatus anno 1517. die 13. Iulij. condemnauitque eum, qui maius obtulerat precium, ad illud dandum, & tradendum intra menſem, alioqui ad mulctam centum librarum Regi applicandam, & ad expenſas, damna & intereſſe partis, vt patet in ſtylo Parla. areſto 397.

Augendi pecuniam in licitatione modus.

Qui maius obtulit precium quãdo excuſetur.

14 Ideo notandum eſt non recipiendum licitatorem offerentem precium per alium, niſi procuratorium ſpeciale miſerit: in quo continebuntur ſequentia. Primùm annus & dies conſtituti procuratorij, ſicut in aliis inſtrumentis. l. generali. C. de tabula. lib. 10.

Procuratorium ad offerendum preciũ quæ cõtinere debeat.

15 Secundò, debet licitator, ſiue auctionarius declarare locum ſuæ habitationis, vt alibi dicam in rubri. *des nota.* Nam plerunque natio prouocat, aut deterret. l. quod ſi nolit. §. qui mancipia. ff. de ædili. edicto.

16 Tertiò, ſtatum & qualitatem ſuæ perſonæ: quia ſunt quidam prohibiti, ob id oportet habitationem inſerere, vt id ſciamus, an is offerre prohibitus ſit, & an frugi vir ſit, nec ne. l. 1. ff. de ſeruis fugit.

Auctionarius quæ debeat declarare ad augendũ precium.

17 Quartò, iudex interrogabit vltimum auctionarium, ſi fraude vel malitia fuit inſtigatus per proprietarium, vel alium ad offerendum hoc precium: quia dolus & fraus non debet alicui patrocinari. c. ſedes. & ſeq. de reſcrip.

Proprietarius fraudulẽter inſtigãs aliquos ad licitãdũ.

18 Quintò, ſi pecuniam præſentem habeat ad ſatisfaciendum precio iam oblato: quia executor non poteſt habere fidem de precio, vt articu. vlti. inferiùs dicetur. {Ideo tenetur oblatum precium ſtatim offerre, aliàs non offerens fuit condemnatus ad tradendum pecuniam in auctione oblatam intra menſem: quod ſi hoc non preſtiterit eo tempore, ad centum libras erga regem, & ad expen. damna & intereſſe partis anno 1518. die 6. Iulij.}

19 Sextò, non tenetur pecuniam, quam in præconiis obtulit deponere integram, ſed poteſt retinere ſibi debitam, & reliquum tradere, vt in conſuetud. Bituricen. §. 69. rubri. *des executions.* & compenſare ſibi debitum poteſt, vt patet in titu. de compenſatio.

Auctionarium ante grã pecuniã deponere teneatur.

20 Vltimò,

Libera res in præconijs quando per decretū adiudicatur. Libera res in præconijs quando per decretū da ri cēſeatur.

20 Vltimò, res ſic per decretum adiudicata, libera tradi ſolet ab omni ære alieno, hypotheca, & alio iure: quia res libera præſumitur, niſi probetur ſeruitus cōſtituta. l. altius. C. de ſeruit. & aqua. quod non fuit io præconiis probatum, ob id libera res remanebit, vel niſi fuerit per ſentētiam adiudicationis reſeruatum aliquod ius, vel ſi fuerit reale, & ius directi dominij reſeruatum cenſetur, etiam ſi dominus noo oppoſuerit: quia eſt rei affixum, & res traoſit eum ſua cauſa. l. alienatio. ff. de contrahen. emptio. Sed redditus ex nummis proueo ientes, ſoler iudex decernere redimēdos, ex pecunia rei ſubhaſtatæ, ſi ſufficiat.

Opponens nullus recipitur poſt decretum in ſerpēſitum.

21 Vndecimò, hæc adiudicatio per decretum ita firma exiſtit, vt nullus poſt decretum recipi poſſit, quia pignus remittere videtur, quando oon ſe opponit. l. ſi eo tempore. C. de diſtract. pign. aliàs iſta forma, & ſolennis conuocatio eſſet ſuperflua, & inutilis. vt etiam no. Paul. in l. vlti. C. ſi aduer. fiſcum. doc. in authen. ſi omnes. C. ſi minor ſe ab hæredi. abſtineat.

{Duodecimò, non eſt licitum impedire nec turbare conductorem, vel alium ex iudicis decreto datum, vt per totum titulum. ff. ne vis fiat ei qui in poſſeſsio miſſus eſt, vnde fuit coodemnatus abbas de Lagni, ad expenſas, damna & intereſſe, eo quòd turbauerat præpoſitum, poſt adiudicationem factam per iudicem ex auctiooe, anno 1515. die 2. Iulij: & fuit eidem factum præceptum vt à turbatione ceſſaret.}

Idem artic. 81. Ibidem.

Articulus ſextus.

Que pour les oppoſitions affin de diſtraire, ne ſera retarde l'adiudication par decret s'ilz ont eſté ſix ans au parauant que d'intanter leurs actions, ſur leſquelles ilz fondent leurs diſtractions: à commencer depuis le temps, que preſcription aura peu courir, & neantmoins en verifiant leurs droitz ſeront payez de leurſditz droitz ſur le pris de l'enchere, ſelon leur ordre de priorité, & poſteriorité.

GLOSSA VNICA.

Opponere preconijs quis multis modis poteſt.

1 DVOBVS modis opponi præconiis poteſt, primò, vt res non vendatur: quia prętenditur eſſe vel tota, vel pars opponentis. Et tunc is debet probare rem ſuam eſſe, ſi eam noo poſsideat. l. ſi. C. de rei vendi. diccoti enim incumbit oous probandi. l. 2. ff. de probatio. & huic opponenti debet exemplum auctionum dari, & inclamationum, vt poſſit præcidere & notare, quam rem, quámve partem vult ſeparare à licitatione.

In oppoſitione ad fines diſtrahendi quomodo procedatur.

2 † Et hæc oppoſitio dicitur ad fines diſtrahendi, id eſt ſeparandi. Verùm quia iudices olim ad oppoſitionem iſtius differebant rem adiudicare, & interponere decretum, ob id ſtatuitur, ne retardetur, nec differatur decreti adiudicatio, ſi ſteterit ſex annis ad petendum: qui anni computantur à die quo præſcriptio currere potuit, ergo ſi ſtetit per decem annos, & oouem annis fuit minor, illo tempore non eſt inchoata præſcriptio, nec currit. l. 1. & per totum. C. de tempo. in integ. reſti. peteo.

Opponentibus uti debitū eis exoluatur, non datur exemplum auctionum ſed dilatio.

3 Secundò, ſi quis opponit, eo quòd res eſt ſibi hypothecata, vt debitum ſibi exoluatur, hiſque opponentibus non datur exemplum, ſed dilatio datur pro diſtantia locorum ad tradendum cauſas oppoſitionis: quia eorum non intereſt, vt res veodatur, imò ad hoc tantùm tendunt, vt ipſis ſoluatur, quibus poteſt proſequeos ſubhaſtationes reſpondere, & opponentes replicare, & proſequens dublicare intra octo dies ex curiæ ordinatione, poſteà datur dies ad producendum, & ad dicendum ius, ſed in hoc conſuetudinem ſori ſerues.

4 Tamen his opponentibus, ſi oſtendant ius ſe habuiſſe opponendi, ſoluetur illis ex pretio auctionis pro ordioe ſuo, vt qui prior erit tempore, iure ſit potior, per regu. iuris vt ſuperiùs dictum fuit.

5 Item ſi plures ſint opponentes, non tamen ob hoc iudex ceſſabit à rei licitatæ venditiono, & adiudicatione. per l. ſi. C. de iure domi. impetrando. quando res venditur ex cauſa iudicati. vt in l. à diuo Pio. §. quod ſi res. in ſi. ff. de re iudica. aliàs erit ſuperſedendum, & res tradenda primo creditori, niſi ſecundus offerat. l. diuerſis. C. qui pot. in pig. hab. lo. Fabri in l. ſi eo tempore. C. de remiſ. pigno. alia poteris hìc addere bone lector, quæ tibi grata erunt. {Item ſi princeps hæreditatē alicuius pro debito capiat, tenetur etiam vendere, vt aliis ſolui poſsit, vel ipſe ſoluere debet, ita aliàs fuit ſtatutum, vt in lib. de Obin ſic nuncupato, inuenitur fol. 96. in regeſt. curiæ.}

Idem artic. 85. Ibidem.

Articulus ſeptimus.

Que es arreſtz ou ſentences de adiudication de decret, ne ſeront d'oreſnauant inſerez les exploitz des criées, ny autres pieces, qu'on a accouſtumé par cy deuant de y eſtre inſerées: mais ſeulement fait vn recit ſommaire, des pieces neceſſaires cōme il ſe doit faire es arreſtz, & ſentences données es autres matieres.

GLOSSA VNICA.

1 OLIM ſolebant notarij omnia præconia, executiones, oppoſitiones, & alia in decreti ſententia inſcribere, ſed hic prohibetur, ſed ſolùm debet fieri quędam recitatio ſummaria, vt in ſententia, vel areſto fieri ſolet, ſic, viſo inſtrumento obligatorio talis, & oppoſitione ſua, & chirographo Titij, & ejus oppoſitione, ac deinceps præconiis quadrinundinis ſiue quatuor, & certificatione, ac aliis, &c. & multis auctionibus: & quia nobis conſtitit, talem alios in licitatione viciſſe: per noſtram ſententiam illi adiudicamus talem rem. &c.

Summaria recitatio in decreto fieri debet & quomodo.

2 Item poſt interpoſitum decretum nulli ſuccurritur, etiam minori. l. quæcunque. C. de fide inſtru. & iur. haſtæ fiſca. &c. lib. 10. vel eccleſiæ, quæ ius ſuum non deduxit, nec quidem per literas Regias: quia amiſſum non poteſt reſtitui. l. qui res. §. aream. ff. de ſolutio. & quia ex conſenſu pignus remiſiſſe videntur. dicta l. ſi eo tempore. C. de diſtract. pigno.

Minori nec eccleſiæ ſuccurritur poſt decretum.

3 Si verò bona minoris ſic vendita fuerint, reſtitui à principe aliquando vidi, quod probatur. per l. 1. C. de prædiis mino. & hoc literis impetratis à Rege, quando authoritate Senatus, ſed ſi à iudice inferiore decretum interpoſitum fuerit, tunc liberum eſt ab illa decreti interpoſitione appellare, & curia probata re ſua, vel precij exiguitate, ſine aliis literis reſtituendum eum pronunciabit, & rem ei reddendam ſoluto precio, quod receperat cum expenſis legitimis: non tamen ſolet curia condemnare minorem ad expenſas huius cauſæ appellationis. & anno 1525. die 2. Maij poſt venditionem per decretum factum curia certum tempus minori ex gratia conceſſit, {vt rem decreto venditam rehabere poſſet, reſtituto tamen precio.}

Minor aliquando reſtituitur ob decretum de re ſua uēdēda interpoſitum.

Areſtum.

4 Item decretum ſolet is iudex interponere, in cuius iuriſditione res ſita eſt. l. cùm vnus. §. is qui poſſidet. ff. de bonis author. iudi. poſſid. lo. Gallus in quæſtio. per areſta. quæſt. 132. Item per areſtum. Quod eſt verum ſi vendatur ex obligatione inſtrumenti Regio ſigillo ſignati: ſecus eſt ſi ex ſententia iudicis fiat diſtractio, tunc is qui ſententiam dixit rem licitare poteſt, & décretum interponere, licet non ſit in eius territorio, ad eum enim pertinet ſuam exequi ſententiam. l. 2. C. ſi in cauſa iudic. pignus captum ſit. Ioan. Fab. in l. 1. ibidem. & ſuperiùs dictum fuit.

Decretum à quo iudice interponatur.

5 Debent tamen præconia fieri in eo loco, vbi res ſitæ ſunt, vel in proximo, & ſi in pluribus locis ſitæ ſunt, in quolibet loco, & in eccleſia parochiali dictorum locorum die dominico, vel feſto poſt exitum miſſæ ſecundum locorum conſuetudines, & ſtylum curiarum, quando in pago fiūt: quia aliàs ignorarentur præconia, cùm ruſtici non ſoleant conuenire, niſi diebus dominicis, & feſtis: ſed in ciuitatibus, & oppidis hæ inclamationes die dominico fieri non ſolent, nec debent. per l. ſi. C. de feriis.

Locorū diuerſitas in præconijs quomodo attendenda.

6 Præterea decretum non debet interponi ſuper aliqua re cum onere impenſarum, *à la charge des deſpens*. Sed poteſt dici, *à la charge des droicts ſeigneuriaux*, vt in conſuetu. Bituri. no. ſtatutum ſuit rubr. *des executeurs*, artic. 70. Imò purè debet decretum adiici, ſi poſſit, & non cum pacto de retro uendendo, vt iudicauit Senatus prout refert Aufrer. in ſtylo Parlamen areſto 369.

Decretū nō debet interponi cū onere impenſarum.

Areſtum.

7 Inſuper, quando res non recipit commodam diuiſionem, vt molendinum, tunc deueniēdum eſt ad licitationem, & is in licitando obtinebit, qui maiorem habet partem, ſi æquale offerat precium. l. ſancimus. §. ſinautem. vbi gloſſ. C. de dona. l. 2. quando & quib. quarta pars debea. lib. 10. l. 2. de metalla. lib. 11. Petr. de Vbal. in tract. ſocieta. in 12. parte. quæſtio. 12. Et ſi creditores hinc inde ſint æquales, præualebit numerus perſonarum. l. maiorem. ff. de pactis. Areti. conſi. 157. col. 3. ac Anto. Capic. in deciſ. Neapolit. quæſt. 36. Hic tamen obtinere debet, qui plus offert, & qui licitatione vicerit, vt dicit. l. licitatio. in prin. ff. de publica. & vectigal. niſi fuerit Leno vel meretrix, qui nō ſunt recipiendi, vt ex decreto Senatus anno 1544. die 10. Februarij contra *Marion du Tron*: quia expelli poſſunt, quando inhabitant. l. ſi qua. C. de ſpecta. lib. 11. vbi Rebuffi, multò minus recipiendi ſunt ad inhabitandum: quia turpiùs eiicitur, quàm non admittitur hoſpes. l. quemadmodum. de iureiuran. quod eſt verum in domibus, ſecus in pratis & fundis, {vt ſcripſi in l. maſſurius. ff. de verbo. ſignificatione.}

Indiuidua res inducit licitationē.

Qui repellē di ſunt ab auctione.

Areſtum.

8 Colligere ex hoc titulo poſſumus ſequentia. Primò, quòd antequàm perueniamus ad hæc præconia, & ſubhaſtationes, requiritur eſſe debitum. glo. in l. 1. C. de fide inſtr. lib. 10.

9 Secundò requiritur, quòd illud debitum ſit executorium, vt potè ex inſtrumēto obligatorio, vel ex iudicato. Nam ſi quis eſſet debitor chirographarius, ante recognitionem cedulæ, & condemnationem à iudice factam non poſſet executio fieri: vt ſcripſi in tract. de chirograph. recogni. in primo Tomo. ordin.

Requiſita antequam præconia fieri poſſint.

10 Tertiò, opus eſt, vt apparitor à iudice poteſtatem capiendi rem debitoris, & iniiciendi manus habeat, alioqui ad ſolam partis requiſitionem rem debitoris capere, & ſaiſire non poteſt. l. nō eſt ſingulis. ff. de reg. iur. l. 2. C. ſi in cauſa iudic. & ibi Cy. & alij. & in l. iuſtè. ff. de acquir. poſſeſſ. & l. meminerint. C. vnde vi. Et tunc habet poteſtatem, quando debitum eſt executorium, & ſententia in forma, vel inſtrumentum obligatorium ſigillatum præcedit.

Apparitor quomodo debeat habere poteſtatē capiendi rē debitoris.

11 Quartò, hæc res capta debet commiſſariis tradi, qui eligentur ab ipſo apparitore & executore, vt artic. 2. ſuperiùs dictum extitit.

12 Quintò, præcipitur parti, vt hos ſequeſtros non impediat, nec turbet, ſub pœna amiſſionis cauſæ, vt ibidem ſcripſi.

13 Sextò,

13 Sextò,ſi pars ab hac manus iniectione appellet,vel opponat,non ceſſabit viator ab executione,quominus tradat rem curatoribus bonorum, ſeu commiſſariis, vt docet Imber.in inſti.foren. lib.1.§.atque venundatis,vbi adducit areſtum.

Denuncianda quomodo ſint præconia debitori

14 Septimò, hæc facta manus iniectio rei debitoris debet denunciari ipſi debitori, & quo die, quòve loco præconia incœpturus ſit, & quòd illa octauo quoque trinundino, vel alio tempore celebraturus illa ſit,vſque ad quartam inclamationem,& illis factis apparitor referet ſe victori in his præconiis,qui maius precium offeret,ſe rem addicturum,vt dictum fuit.

15 Octauò,factum primum præconium debet denunciari debitori,illique ſe profiteri,ad ſecundum venturũ tali die,& ſequentibus,& in locis ſolitis,vt debitor curet interim habere pecuniam, ex qua creditoribus ſoluat. Debet etiam eidem debitori nunciari, quantum precij pro re licitata oblatum ſit,vt ſuper eo deliberet.probat.l.creditor.C.de diſtract.pig. & idem docet Guido Papæ in deciſ.Delphin.quæſt.329.de iure creditor.& ſuperiùs dictum etiam fuit.Facit l.neceſſe.ff. de in diem adiectio.

Executor teſtamenti rem venden dam hæredi denunciare debet.

16 Idem in executore vltimæ voluntatis,vt debeat denunciare hæredi,quando vult rem vendere hæreditatiam,aliàs in mala fide diceretur,& clàm faceret.l.clàm poſsidere.ff.de acquir. poſſeſſ, l.prohibere.§. clàm. quod vi aut clàm, etiam ſi eidem tributa eſſet libera vendendi facultas.l.1.§. cum dicitur.ff.ſi cui plus quàm per legem Falcid.tum quod hęredis præſentia poterit executores trahere ad vendendum aliam rem.arg.l.ſi iu tres.ff.de arbitris.Bart.in dicta l.creditor. & in l.alio. col.5.verſic.quæro an hæres.ff.de alimentis.Soci.in tracta.de dilatio.artic.5.quæſt.8. vide Decium in l.qui poteſt inuitis.ff.de regu.iur.quicquid dicat Bal.in l.id quod.quæſt.18.C.de epiſco.& cler. & Alexan.conſil.215.ponderatis.volu.6.col.penul.vbi dicunt nullam venditionem,quibus acquieſcerem,niſi ex ſtylo contrarium dicatur,vt hîc.

Opponenti datur dies ad allegandum cauſas oppoſitionis

17 Si aliquis opponat, dies ei dicenda eſt, ad allegandum ſuæ oppoſitionis cauſas, quo die ſi compareat audietur,& dabitur ei modica dilatio ad tradendum eas,quas ſi non tradiderit,niſi iudex alteram ei det dilationem,excludetur à iudice,& iudex pronunciabit eum reiiciendũ, & non obſtante ſua oppoſitione ad adiudicationem rei licitatæ procedendum. Si verò non compareat, ab oppoſitione repelletur.vide quæ Imber.ſcribit in libro inſtit.Foren.primo.§.ſed quia ſæpius.

Offerenti plus res licitata adiudicatur.

18 Item plus offerenti dari res licitata debet per tex. in authen. hoc ius porrectum.C. de ſacroſanct.eccle.l.ſi tempora.C.de fide inſtr.lib.10.vbi Bar.dicit illa verba inducere obligationem præciſam,adeò quòd in hoc non ſit gratificationi locus.Idem docet Bertach.in dicto tract. de gabel. in ſecunda parte.quæſt.9.facit gloſſ.in verbo fauere.c.venerabilem.de elect.

Eccleſia an poßit gratificare iuſtũ precium offerenti.

19 Eccleſia tamen poterit ei gratificare,qui iuſtum precium dat,licet alius plus offerat:quia plus iuſto vendere non debet.gloſſ.in c.ea enim.§.hoc ius.10.quæſt.2.quam no.Roma.ſing.755.tu ſcis quòd res eccleſiæ,& Barba.in cap.Raynaldus.col.113.de teſta.ac Calder.in repet. l.2. col.38. C. de reſcind.vendit.Domi.Tiraquel.in tracta.de legib.connubial.fol.90.

20 Ego tamen putarem,quòd adminiſtrator eccleſiæ malè faceret, ſi non daret plus offerenti quia illud cenſetur eſſe iuſtum precium,quod liberaliter offertur à ſciente rei cõditionem.l.mortis cauſa capimus.vbi glo.ff.de dona.cauſa mort.doct.in c.dilecti.de empt.& vendit.

Offerẽs primus an liberetur per oblationem ſecundi.

21 Item primus offerens eſt liberatus,ſi ſecundus amplius obtulerit.per textum in l.Valerianus. ff.de præto.ſtipul.& l.ſtipulatus es. de fideiuſſor. & l.cùm plures.§. lege dicta. locati.& hoc valde ſingulare dicit eſſe Franciſc.Cremen.ſingul.40.tu ſcis quòd forma.vbi refert Bald.eo fuiſſe centum lucratum ducatos:quia per ſecundum actum ante rem perfectam à primo videtur receſſum. §.poſteriore.quibus modis teſta.infirmen.& nouiſsimè factum præualet.l.pacta nouiſsima. C.de pactis.ſed Bart.in l.licitatio.ff.de publica.tenet contrarium per text.in l.Sabinus.ff.de in diem adiectio. alia etiam adduci poſſent. Sed ego conciliando dicerem, quòd ſi ſecundus plus offerens fuerit acceptatus,tunc primus eſt liberatus,ſi verò ſimpliciter obtulerit,& nulla fuerit partis acceptatio,tunc primus non eſt liberatus. Nam quod eſt parti à primo acquiſitum ſine facto ſuo, ab ipſa non potuit diuelli,ergo requiritur acceptatio eius.l.id quod noſtrum.ff.de regulis iuris.etiam antequàm quis dicatur plus offerre, non ſolùm requiritur maius precium, ſed quòd offerens ſit idoneus,vtilis,& facilè poſsit conueniri.l.eum qui emit.§.fin.ff.de in diem adiectio. Bald. conſil. 327.modus.in 2.volu.facit quod ſcribit Barto.in l.2.ff. qui ſatiſd. cogan. alioqui fraus fieri poſſet. Nam is qui plus iuſto licitaſſet,ſupponeret pauperem,qui eum liberaret,quod eſt abſurdum in l. cùm hi.§.ſi cùm lis.ff.de tranſactio.ſic conſuluit Bald.conſil.191.factum ſuper quo.in tertio volu. & Alex.in additio.ad Barto.in dicta l.licitatio. {Imputabitur parti ſi illum vltimũ approbauerit, quia & melior intelligitur quàm venditor comprobauit.l.ſi venditor.ff.de in diem adiectio.}

Fides de precio nõ ſufficit ad impediendam pignorũ diſtractionem.

22 Nec poteſt fides haberi de pretio,ſed preciũ offerri & conſignari,& in iudicio ad impediendum pignorum diſtractionem debet.gloſſ.in l.ſi poſt.C.de diſtract.pigno. & in l.ſi in rem. in fin. ff.de diſtract.pign.§.propterea.ibi,vt qui plus præbet.in authenti. de aliena.& emphyt. collatio.9. l.res quæ.ff.de iure fiſci.l.cuicunque.§.ſi inſtitor.ibi, pecunia præſenti.de inſtitor. Bart. in l.fin.C. de fide inſtrum.Petrus de Ferrar. in ſua practica in forma executio. ſenten. in verb.publico nuncio.verſic.poſt hęc.doct.in dicta l.ſingularia.ff.ſi cert.petat.& in cap.de precar. & ſupra dixi.{Imò anno 1536.in hebdomada paſsionis, Marilhaco pro parte poſtulante, aduocato regio requirente,fuit ſtatutum,vt qui conſignare pecuniam apud commiſſarium debet,quòd non audiatur,niſi de facto conſignauerit,nec poteſt commiſſarius,ſeu depoſitarius confiteri habuiſſe,niſi pręſentem

pecuniam

pecuniam ſub pœna falſi, & hoc contra commiſſarios Caſtelleti, qui receptis literis contrariis hoc confitebantur. }

23 Quarto, quia vendere rem cum ſubhaſtatione nō eſt leuis ſolennitas.gl.in l.1.C.de fide inſtru.lib.10.& gl.10 auth.de fideiuſſ.in prin.in verbo,ſumat.colla.1.Bal.in l.ordo.col.3.C. de exeeu. rei iudic.Alex.in dicta l.licitatio.quis debeat probare ſolenoitates interueniſſe?Reſpoo.Si inſtrumeotum dicat ſolennitates interueniſſe, & alius dicat contrariuio : tum, pro inſtrumento præſumetur. l. cum precibus. C. de probationibus. Ideo is qui dicit ſolennitates non interueniſſe, probare debet.Si verò ioſtrumeotum oil diceret de ſolenoitatibus, & emptor eas allegaret, probare teoeretur.l.ei qui.ff.de probat.Bart.Ioan.de Platea.& Rebuffi in dicta l.1.vbi eſt gloſ. ſingul. quod vbi eſt decretum in aliquo actu interpoſitum, ſolenoitates præſumuntur interueniſſe, & mala fides cenſetur abeſſe. Tho.Ferrar.caute.60. Rebuffus,& alij in l.1.C. de decret.decur. lib.10. Cæpol.caut.clxxx.ſemper.Alex.conſi.liij.viſis.nu.18.in 3.vol.& conſi.lxxx.viſis.& conſi.xcij.viſo. in v.vol.& conſi.clxxv.viſis ac ponderatis.in 7.lib. Aret.conſi.lxix.Barba.conſi.xviij.clementiſſimi.col.6. in 1.vol. & conſi.j.col.v.& conſi.xlj.immortalitatem.col.5.& cooſi.vlti.col.4.in 4.lib. Dec.conſi.cccxlj.viſo puncto.col.v.plenè Iaſon in §.item ſi quis io fraudem. nume.45. inſtit. de action.pleniſsimè per Alber.Brun.in tracta.de forma & ſolennit.actus.rub.de potentia & effectu formæ.verſi.ſeptimus effectus.

Solēnitates in re uendita per licitationem, an præſumantur, & quis probare teneatur.

24 Igitur inſtrumenta debent teſtari de quolibet actu,ſcilicet quando,& qua die actus factus eſt,& quo in loco,coram quibus teſtibus,diſpoſitiuè,non enunciatiuè:& ſic ſolennitates nō probantur per inſtrumeotum venditionis,ſed requiritur aliud ioſtrumentum.Alex. & Moder. in l. ſciendum.ff.de verb.oblig. {Ioan.Fab.in §.fi.de fideiuſſ.in inſtit.quod in duobus caſibus limitarē, primò propter diuturnitatem temporis.l.ſi filiusfam.Cod.de petit.hæredit. ſecundò in curia ſuprema,propter auctoritatem ipſius, tum quia noo præſumitur quòd illa recitaſſet, niſi vidiſſet, quod eſt intelligeodum,quando ſingula recitaret inſtrumenta,& acta,& quo die coucepta fuerint, aliàs non, vt per Feli.in cap.quoniam contra.in 7.concluſio.nu.37.de proba.& per Bart. & alios in auth.ſi quis in aliquo.io fi.Cod. de edendo. }

25 Iſta tamen ſummaria recitatio facta in decreto præſentibus partibus & non contradicentibus, probat acta ſic facta ſaltem donec fuerit contrarium probatum, vt docet Barto.& alij io authen.ſi quis in aliquo.in fi. C.de edendo.& doct. in clem.o.vna.de probatio. Caſſador.in deciſio. vlti.de procurato. & deciſ. t.de præſumptio.

Summaria recitatio in rei adiudicatæ decreto probat.

26 Nota tamen, quòd ſi poſt duas vel tres proſcriptiones, vel incantus offerat debitor precīū cum expenſis, poterit impedire ne ampliùs ſubhaſtetur, text.not.in l.2.C.debito.vend.pigno.impedi. poſſe.l.ſi rem.§.fi.ff.de pignor.actio. Maſuer. in rub.de executio.& ſubhaſta.§. item ſi debitor.l.ſi priuſquam.C.de diſtract.pigno.ſuperiùs dictum fuit.

Pars quando poſsit impedire decretum in præconiis.

27 Item relatio apparitoris ſic fieri ſolet, is enim referre debet ſe de mandato iudicis talis N. Præpoſiti aut alterius, ad petitionem talis N.creditoris,præconia voce alta, & intelligibili : & ad ſooum tubæ, ſi habebat tubam, clamaſſe, per loca & quadriuia conſueta ciuitatis Bituricen. & in vico talis debitoris, aut alterius, qualiter talis domus Titij, intra tales confines (quos ponat) debet diſtrahi, & vendi pretio 10. aureorum : quare ſi quis velit dictam domum emere, & plus offerre, compareat hinc ad talem diem, & plus offerenti dabitur. Speeu. docet in titu. de citatio. §.ſequitur.verſi.cæterùm.& Ioan.Andr.ibidem.Bal.dicto conſi.191.vol.3.ac Soci.in tract.de dilatio. artic. 13.in fi.

Relatio apparitoris quomodo debeat concipi.

28 Poſtremò ſi res fuerit vendita per ſubhaſtationem, adhuc competet remedium. l. 2. & l.ſi quos.C.de reſcindend.venditio. Bar.in l.1.C.de præſcrip. 30.anno.vide gloſſ.in l.1.in verbo, magni precij.ff.de iure fiſci. & in l.ſi mioori pretio.C.illo titu.lib.10.vbi Barto.& ibi Platea.ac Bald. cooſi. ccclxxv.caſus.in t.volu. & Barba.conſi.vj. col.14.in 4.volu. Soci.in tracta.Fallent.reg.236. & reg.436. Vincen.& alij in l.pretia rerum.ff.ad leg.Falcid.Anton.de Burgos in cap. cum cauſa. col.ix.de emp.& ven.Caldet.in repet.l.2.col.26.in 8.limit.C.de reſcin.vend.Bal.cooſi.513. iudex. vol.5. vide quæ ſcripſi in tracta. de reſciſ. contract. gloſ.15.& in tracta.de ſequeſtr. & commiſſa. in 3.Tomo. alia multa eſſent hic dicenda, quæ nunc miſſa facio, iſta ratus ſufficere : gratias Deo optimo maximo ago perpetuas.

Amen.

Lex 2. C. de reſcin. uend. an habeat locum in decreto.

TRACTATVS

DE CESSIONIBVS ACTIONVM, ET TRANSPORTIBVS, IN IVDICIIS QVOTIDIE agitatus.

Des ceſsions, ou tranſportƷ.

Charles 5. Artic. 4.

Item pource qu'il eſt venu à noſtre congnoiſſance, que pluſieurs de noƷ ſubietƷ de ce Royaume ont eſté moult greueƷ, & endommaigeƷ, par tranſports & ceſſions faites.

GLOSSA 1.

Cedere & transferre actiones idem.

1 TRANSFERRE actiones & cedere, idem penè ſignificant, vt probat tex. in l. penul. & fi. C. manda. vbi text. vtraque dictione vtitur. & quia Gallicus vſus vocat has ceſsiones actioonum, *tranſportz*, ob id conſcripſi in rubr. de ceſsio. actionum, & trāſportibus.

2 Tran.ferre autem ius in alium, eſt de vna perſona in alteram commutare. dicit l. oon ſolùm. 2. ff. de noxal. ibi, ſed huic neceſſe eſt ius ſuū ad actorem transferre, perinde ac ſi damnatus fuiſſet.

3 Transferre litem. in l. item. in fi. cum l. ſeq. ff. de alienatio. iud. mutan. cauſ. fact. & alia multa de hoc ſcripſi in l. vinaria vaſa. ff. de verbo. ſigni. itaque ceſsio ſeu tranſportus hîc vocatus Galliè ſe nobis offert pertractandus. Et in primis legis lator recitat ſubiectos ſuos grauatos admodùm fuiſſe, multaque damna ex his ceſsionibus pertuliſſe.

Grauamina ex ceſsionibus prouenientia.

4 Primò, g auantur ſubditi ob ceſsiones in expenſis, quas maiores oportet fundere extra prouinciam, quam ſi io prouincia litigarent. Nam procuratores & aduocati incogniti maiora accipiunt ſtipendia, & quandoque litem redimunt. l. litem. C. de procurat.

5 Item labores ſunt maiores ad accedendum extra prouinciam, & ad lucum remotum, quàm ad proximum, vt probat text. in cap. diſpendia litium. de reſcrip. in ſexto. iuncta clemen. paſtoralis. §. vt illud. de re iudica. Longiores ſunt lites, & dilationes. l. 1. C. de dilatio.

6 Item litigantem extra Prouinciam in loco remoto oportet ſua deſerere negocia, & bona inculta, vt lites proſequatur, adeò quòd ob id multi pauperes fiunt. text. in auth. vt fratr. filij ſuccedant. colla. 9 alia damna, & inconuenieotia ſcripſi in proem. concordat. in verb. ſumptibus. & in procem. conſtitu. Regiar. circa finem. Et plures propter lites miſerè mortuos ſcio, mortuos dico alios ciuiliter, alios naturaliter, qui ſuperſtites fortè eſſent, ſi in quiete vitam duxiſſent, & lites non amaſſent. Maledictus ergo qui lites quærit, & eas amat, ac ſuſcitat niſi coactus fuerit propter aduerſarij malitiam. Qui ſe defendit ſi componere non poſsit, prudens eſt, & amandus.

7 Itaque prohibetur hîc alienatio cauſa mutandi iudicij. Nam ſi velis à me petere centum, & cedas Scholaſtico, procuratori, vel alteri perſonæ, de quibus inferiùs dicetur. hæc ceſsio prohibetur in iſto text. & io tit. de alienatio. iudic.

Requiſita in titul. de aliena. iudi.

8 Notandum eſt, quòd in illo edicto de alienatio. iudi. ſequeotia ſunt neceſſaria. Primò, quòd quis dolo malo alienet, vel in fraudem. l. 1. ff. de aliena. iudic. & l. item. ac l. non ſolùm. §. 1. ibidem. vbi ſi quis ob valetudinem litem in alium tranſtulerit, non habet locum edictum illud, vel propter occupationes: quia non dolo facit. Præſumitur autem dolus & fraus ex ſcientia, ſi ſuſpicabatur conueniendum habito colloquio ab aduerſa parte, de conueniendo eum. l. in ſumma. ff. de pecul. l. Fulcinius. §. 2. quib. ex cau. in poſſeſ. eatur. Bal. in rubri. de re iudica. in decretal. col. 1. Et quando fit in potentiorem præſumitur fraus. & io 7. caſibus conſcriptis per Areti. in l. fi. C. ne liceat potentio. Alioqui regulariter contra. & qui eam allegat, probet. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio.

9 Secundò, in hoc edicto de alienatio. &c. requiritur, quòd iudicium moueri debeat, & lis ſuper illa re. l. non ſolùm. §. 1. & §. ad iura. ff. eod.

10 Tertiò, quòd alieoans illam rem non obſtante ceſsione habere eam velit ſed litis proſecutionem tantùm in alium transfert, vt moleſtum & durum aduerſarium pro ſe ſubiiciat. l. item. in fi. eod. de alienat. iudi. iuncta l. fin. ibi. Et per hoc iterum ipſe recipiat. &c.

11 Quartò, quòd interſit aduerſarij, & deterior fiat eius cauſa. dicta l. 1. & l. oon ſolùm. §. hæc actio. ibidem. & hoc intereſſe attenditur circa quatuor quæ trado in gloſſ. ſeq.

12 Quintò, quòd iudicium ſit futurum, nondum tamen cœptum, alioqui res litigioſa ex alio capite alienari prohiberetur, vt per totum tit. C. de litigio. probatur & in l. ex hoc edicto. §. ait prætor. de alienatio. iudi.

13 Sextò, requiritur, quòd alienatio iſta non ſit reuocata: aliàs ſi fuerit reuocata, noo tenetur

hoc edicto

hoc edicto alienans. dicta Lex hoc.§.ſi quis alienauerit. Sicut de emphyteota dicimus alienante abſque domini permiſſu, & poſteà reuocante, vt non priuetur re alienata.teſte Iaſ.io l.fin.quæſt. 20. C.de iure emphyt.quia redhibita re omnia retrotrahuntur.l.quia ff.de alienat.iudic.

14 Vltimò,requiritur,quòd res alienata ſuperſit : cæterum ſi ſine culpa alienantis defecerit,non tenebitur alienans.dicta l.non ſolùm.§.hæc actio.Alia vide per Roffre.in tracta.libel.in hoc titu.

A perſonne plus puiſſante.

GLOSSA II.

Potentior quis dicatur.

POtentior perſona dicitur ratione fori : vt clericus,vel Scholaſticus,vt hic. Et de clerico exprimit Collecta.in c.1. in fin. de aſſeria.iudi.dicens Cancellariam eos potentiores reputare : quamuis contrarium teneat Hoſt. in ſumma rub.de ceſſ.acti.§.1.dicens laicum potentiorem clerico.per c.ſi.de reb.eccl.non alie.ibi, laicæ poteſtatis, & laici ſunt magis terribiles.c.laici.2.quæſtio.7.niſi clericus eſſet potens ratione ſuæ domus,& nobilitatis, vt docet Gomeſ.in reg.de ſubroga.collitigan.quæſtio.1.quod non approbo:imò dico potentiorem clericum etiam pauperem laico diuite ratione fori:quia clericus conueniet laicum coram ſuo Epiſcopo. Et ſic mutabit forum laicorum. Sed hodie in Francia quia laici vſurparunt totam penè iuriſditionem eccleſiaſticam,ac deuorarunt,quod eis malè vertet, non dicitur clericus potentior laico. Imò laicus de facto eſt clerico potentior, licet de iure contrarium ſit, & qui fuere iuriſditionis eccleſiaſticæ peruerſores, in fine videmus eos ſuis perire, artibus, ne plura. Et quis dicatur aliis modis potentior, inferiùs ſcribam in gloſſ.quinta.

Intereſſe poteſt cōſiderari multis modis.

Notandum eſt,quòd intereſſe attenditur circa perſonam in quam res eſt alienata,vt hic,vt potè quia eſt potentior, aut quia eſt malicioſus aduocatus forte, aut procurator tanquàm vulpes annoſa.de quibus Bar.in l.omnes populi.ff.de iuſti.& iure.& in l.2.qui ſatiſda.cogan.

Secundò, ratione loci, vt ſi quis alienauerit hominem alterius iuriſditionis, & prouinciæ, vt in gloſſ.proxima ſcripſi.l.3.ff.de aliena.Spec.eod.tit.verſicu.vt autem.§.1.

Tertiò,cauſa attenditur,vt ſi hominem,quem petere volebam manu.miſeris, deterior mea cauſa facta fuit. Ideo agam ad id , quod intereſt.d.l.3.§.1.

Quartò,inſpicitur locus, vt ſi fortè alienaueris locum in quo opus feceras, propter quod volebam agere interdicto quod vi aut clam, aut de noui oper. nuncia.quia poſt nunciationem erat ædificatum, & ſic demoliendum.l.1.ff.de noui ope.nunc. vnde ſi tu poſſideres, tuis expenſis tolleres : nunc alio poſſidente meis tollam impenſis, ob id mea intereſt.dicta l.3.§.item. & ſeq. ibidem Rofred. in tract. libello.in tertia parte in hoc tit.

De l'accord & conſentement de troys eſtatz auons ordonné, & ordonnons, qu'aucuns ne facent tranſport ou ceßion.

GLOSSA III.

Leges ex cōſenſu trium ſtatuum factæ.

VIdes hîc, quòd iſte bonus Rex promulgabat, & ferebat leges ex conſenſu trium ſtatuum, & bonum eſſet, quòd hodie ſic fieret. Nam tres ſtatus vicem populi repræſentant, qui dum non poteſt ſimul conuenire, ſaltem vice populi conſulendus eſſet ſenatus, vt dicit text. in §. ſenatuſconſultum. de iure natural. in inſtit. vide quæ ſcripſi in procem. primi Tomi in gloſſ.1.in conſtit. Reg. Tres ſtatus ſunt, eccleſiaſticus, nobilium, & plebis : & in Prouincia Narbonen. adhuc ſingulis annis congregantur, ſed an vtilitatem populi hi ſtatus hodie faciant, ipſi ſciunt,aliquando reddituri rationem Deo altiſſimo,ſi id non exerceant. bene enim nos cognoſcimus, quod cum veſtro conſilio fuerit ordinatum ; id ad beatitudinem noſtri Imperij, & ad noſtram gloriam redundare.l. humanum. in fi. de legib. C. & bonum eſſet, quòd princeps in lege condenda ſeruaret illa, quæ ibi ſtatuta ſunt : vt ſcripſi in procem. ordinatio. in primo Tomo, & regnum floreret.

Tres ſtatus qui.

Reſcriptum contra legē conſilio procerum editam non valet.

Nota, non valere reſcriptum contra legem conſilio procerum factam : etiam cum clauſula non obſtante, niſi ſpecialis illius legis fieret mentio. teſte Baldo in l. humanum. C. de legibus. facit cap. eam te. vbi gloſſa & doctor. de ætate & quali. & in cap. penulti. de capel. monachorum. Claud.Seyſſel. in l.1. col.3.ff. de legibus. Et ſic nullus in potentiorem cedere poteſt, alioqui quilibet, qui obligari poteſt, cedere poterit. l. ſi nomen. & l. nomina. ff. de hæreditatibus vel actio.venditi. & poſtquàm prohibetur cedere potentiori, ergo alteri non prohibetur. argumento l. cùm prætor. ff. de iudiciis. Sed is qui obligari non poteſt, nec poterit cedere, quia eſt alienare, quæ alienatio prohibita eſt minori, quia rem ſuam deteriorem facere non poteſt. §.primo.inſtitutis de autoritate tutorum.l.prima. ff.de verborum obligatione.idem dici poteſt in furioſo,demente, & prodigo.l.is cui bonis.ff.de verborum obligatione. & ibi doctores l. prima C. ad ſenatuſconſultum Trebellianum.l.in contrahendis. ff.de regulis iuris. Ioannes de Graſſis in tractatu de ceſſionibus. §. viſo.

Cedere quilibet poteſt niſi potentiori.

De debte.

GLOSSA IIII.

Ceſsio debiti non rei prohibetur. Areſtum.

STatuit hic legis lator, quòd aliquis non faciat debiti ceſsionem. Et ſic non prohibetur ceſsio rei, vt cenſuit Senatus anno 1543. die 18. Februarij. vbi declarauit ceſsionem à conſanguineo factam procuratori Regis *Dabeuille* bonam, contra bailliuum dicti loci: quia hic tantum ceſsio debiti prohibetur. Ideo ſi domus cedatur, non dicitur debitum, quod eſt tertia bonorum ſpecies. vt in l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudi. Et iura loquentia in debito, non extenduntur ad rem. §. 1. de actio. in inſti. & ſcripſi in l. creditores. cum l. ſeq. ac in l. mobilium. ff. de verb. ſigni. & rubric. C. ne liceat poten. non loquitur de ceſsione rei, licet titulus de alienatio. iudic. etiam in rei alienatione intelligatur. vt Azo in ſumma, & alij ibidē ſcribunt.

Ceſsio facta à cliente procuratori non valet nec aduocato ſeu iudici.

Ceſsio tamen facta procuratori à ſua parte, quam defendebat, fuit nulla declarata à Senatu anno 1542. die 4. Decembris. per l. litem. C. de procur. ſiue de debito, ſiue de re: quid de beneficio dixi in praxi beneſic. & idem in aduocato & iudice alibi ſcripſi.

Et quamuis in maſculino loquatur, aliqui, *aucuns*, tamen etiam habebit locum in fœminis: quia verbum aliquis, tam maſculos, quàm fœminas complectitur. l. 1. vbi plenè ſcripſi. ff. de verb. ſigni.

Poſt litem conteſtatam ceſsio fieri non poteſt

Item non poteſt ceſsio fieri poſt litem conteſtatam. Et ſi fiat, condemnabitur cedens ad mulctam: & remittitur cauſa ad iudicem, coram quo lis fuit conteſtata. Ita cenſuit Senatus Pariſ. anno 1529. die 3. Iunij pro do. *Artus de veſge* contra Magiſtrum Claudium *de Ligni* Scholaſticum, & Ioan. *de Ligni* fratrem. dixi in tract. de effectib. litis conteſta.

En plus puiſſante perſonne.

GLOSSA V.

Potentior multis dicitur modis.

ERgo minori, vel perſonæ æquali à contrario hic non prohibetur cedere, ſed potentiori ſic. nam potentioribus pares eſſe non poſſumus. l. 3. ff. de alienatio. iud. vbi gloſſ. etiam ſcribit: contra maiorem nemo præſumat honorem, nempe quilibet de re ſua liberè diſponere poteſt. l. in re mandata. C. manda.

Potentior quis vocatur ratione priuilegij, vt ſunt Scholaſtici, de quibus dicetur inferiùs in gloſ. *ne ſemblablement* gloſ. 9. Dicitur etiam quis potentior ratione fori, vt clericus, de quo ſuperiùs dictum fuit in gloſſa ſecunda. itidem etiam omnes, qui cauſas ſuas commiſſas habent in aliqua curia, præter ordinariam, vt aduocati, & pro curatores conſiliarij ac magiſtri libellorum.

Item ratione diuinarum. §. 1. & §. ſi verò neque. in authen. vt omnes obediant iudic. Prouinc. colla. 5. Albericus in rub. C. ne liceat potent. facit l. 1. ibi, quàm potentiorum dominorum opibus. ibidem. Nobilium enim inſtar ſunt patrimonio ditiores. l. nobiliores. C. de commer. & mercator. & eccleſiaſt. 8. c. non contendas cum viro locuplete, ne fortè contra te conſtituat litem.

Item gratia officij potentior dicitur quis, vt Iudex, Conſul, Senator, Præſes, aut alius: de quo infra in gloſſ. *ne en aucun des officiers.* &c. gloſſ. 8.

Etiam nobilitatis & ſublimitatis ratione. l. 1. C. de dignita. vbi do Cto. eccleſiaſtic. cap. 8. non litiges cum homine potente, ne forte incidas in manus illius.

Potentior etiam dici poteſt, qui eſt alium vexaturus: vt imprudens apparitor, hi enim apparitores & Deum, & homines vexant. l. 2. ff. de alienat. iudic. l. defenſiones. & l. prohibitum. C. de iure fiſci. libr. 10. & eccleſiaſtic. vbi ſupra. non litiges cum homine linguato, & nō ſtrues in ignem illius ligna. Ratio eſt, quia potentiores opprimere ſolent inferiores, & publicè intereſt, ne hoc fiat. l. 1. C. ne liceat potent. & l. 1. de cenſib. lib. 11. Et potentes regulariter ſunt voraces. l. fi. C. ne liceat potentior. Solent enim deuorare tenuiores: & Xenophon ait, ſi diuites, & potentes in ciuitate præualuerint, breuiſſimum tempus populi Imperium durabit, quapropter bonos ignominiis afficiunt, pecuniis exuunt, expellunt, & occidunt: malos autem promouent. Item ſunt crudeles inferioribus. l. tertia ibi potentis crudelitate. ff. de dona. cau. mort. quem text. ad hoc adducit Alber. in l. 3. ff. de alienat. iudic.

Potētes minores opprimunt.

Item putant omnes inferiores ſibi ſubditos eſſe, & ab eis exigere ſeruitia, & dona iure ſuo poſſe, vt patet Lucæ 16. de diuite malo. Ideo non coeas cum homine potente, dicit ſapiens, ne te conculcet: vnde cum in vniuerſum omnium & præcipuè tenuiorum interſit. dicta l. prima. C. ne liceat potent.

Etiam prohibentur hæ ceſsiones: quia ex fonte cupiditatis videntur procedere, & prædam quis ex huiuſmodi commercio conſequi vult. cap. 2. de alienat. iudic. & quamuis gloſſ. & doct. intelligant illum tit. de alienatio. in potentiorem ratione officij, tamen hic text. intelligi poteſt, etiam de alia potentia, vt inferiùs dicetur: *priuilegié ne autrement*. Ergo nec aliàs fieri poteſt ceſsio in potentiorem: ergo & de quacumque potentia intelligetur, vt ſuperiùs dixi.

Imò Bald. & Areti ſcribunt etiam procedere in familiaribus, & cohabitantibus in domo Regia, vel cùm illuſtri, & excelſo viro: vt hi quoad hoc potentes dicantur ratione domini. Et pro hoc facit l. penult. in fi. C. quod metus cauſ.

Par dona

Par donation.

GLOSSA VI.

Ceßio donationis uel alia ex cauſa fit.

EXprimit donationem: quia ceſsio interdum fit donationis gratia, vt in l.pen.ff.eo. & l. ſin. C.manda. gloſſ.in verb.opprimere. in tit.de cau.in pragma.ſiue ſit donatio inter viuos, ſiue cauſa mortis: quia donationis nomine omnis donatio continetur. l. alienatum.§.donationis.ff.de verbo.ſignific.Et ſic patet ceſsionem non valere, niſi fiat ex cauſa, vt hîc, videlicet donationis, venditionis, vel alia per tex.in l.per diuerſas.& ſeq.C.manda.Nam ſicut in corporalibus nuda traditio regulariter non transfert dominium.l. nunquam nuda.ff. de acquir.rer.domi.l.traditionibus. C.de pact.ita nuda traditio debiti in incorporalibus non transfert actionem. Bart.in l.in cauſæ.§.ex parte.ff.de procur. Ange.in §.præterea.2.col.23.verſic.contra ergo.de exceptiin inſti.quia difficiliùs incorporalia acquiruntur.l.1.& ſeq.ff.pro ſocio.niſi debitor tempore ceſsionis eſſet præſens, qui ſi tunc non contradiceret, non poſſet poſteà. teſte Bal. in l.cùm eſſet.§.fin.ff.de ſeruit.ruſtic.præd.Hippol.ſing.46.tu ſcis quòd ceſsio.

Vendition que autrement.

GLOSSA VII.

Venditionis cauſa & ex pacto ceßio fit.

ERgo ſi quis vendiderit ſcholaſtico debitum, vel alteri potentiori ratione iudicij mutandi, non valet illa venditio, nec alia alienatio.l.1.ac l.ex hoc edicto. iuncta l. fi.ff.de aliena. iudi.& hos duos exprimit titulos text. in c.2. de aliena. iudic. Siue quis alienauerit per ſe, ſiue per alium: vt per tutorem, aut procuratorem.l.nam & ſi obligatus. ff.de alienatio. iudi.

Item hæc ceſsio fit interdum ex pacto, vt docet Specu.in titu.de ceſ.actio. §.1.verſi. cæterùm. & an præſumatur ſimulata. Spec.ibidem.verſi.ſi verò dubitatur. & per doct.in l.penul.& vlt.C. manda. & formas iſtarum ceſsionum conſcribit idem Specu.eo.tit.§.conſequenter.

Preciũ requiritur in ceſſione per uẽditionem facta.

Notandum eſt, quòd in ceſsione facta per venditionem requiritur, quod precium interueniat, numeretur, & tradatur: nec ſufficit confeſsio de precio.l.ab Anaſtaſio.& ſeq.vbi doct.C.manda. Nam non ſufficit tunc confeſsio, vbi requiritur vera precij numeratio, & traditio.gloſſ.in verbo date. in l. fin. C. qui pot. in pign. habean. Guido Papæ in deciſ. Delphi. quæſtio. 567. an compenſatio.etiam dicens cedentem poſſe fidem habere de precio, ſicut in alia venditione. §. venditæ.de rerum diui.in inſti. Communis tamen practica hoc obſeruat, vt ſufficiat confeſsio precij recepti, vt docet Bal.in l.2.col. 2.C.ne liceat poten.& Fulgo.conſi.205.Raynaldus.col.1.& conſi. 217. viſo exemplo.in vlti.quæſtio.& Iacob.in l.ſingularia.in fi.ff.ſi cert.peta.

Vaſſallus an ſine domini cõſenſu cedere poßit.

Ceßio omnis prohibetur.

Sed an vaſſallus poſsit ſine conſenſu domini cedere, vide in c.Imperialem. de prohibi. feud. aliena. per Federi. & plenè per Anto.Capit.in deciſ. Neapolita. quæſtio.156.vbi concluditur non valere ceſsionem iuris, cùm ſit alienatio, quæ de iure prohibita cenſetur, diuerſum eſt in ceſsione litis. Etiam prohibetur omnis alia ceſsio per hoc verbum *autrement*, ſiue titulo ſolutionis vel dationis in ſolutum, vt dicit Ioan.de Graſsis in titu.de ceſsio.§.1.ſiue cauſa permutationis, vt per totum tit.de rerum permu. vel tranſactionis, aut ſocietatis, ſeu alia ex cauſa prohibetur hîc, ſi in potentiorem fiat.

N'en aucuns de noz officiers de noſtre treſcher ſeigneur, et pere, & des officiers de noſtre mere ou d'autres.

GLOSSA VIII.

Officiales Regis patris & matris potentiores, ideo illis ceßiones fieri nõ poſſunt.

HIc declarat perſonas potentiores, videlicet officiales patris, & matris Regis, ſed non prohibet hic ſuos expreſsè, ſed tacitè: dum dicit *ou d'autres*. Nam maior eſt ratio: quia potentia maior eſt in officialibus Regiis: ergo & diſpoſitio etiam in illis locum habebit, §.porrò.quæ fuit prima cau. benefi. amit. Et in quibuſdam ordinationibus inueni *de noz officiers, de noſtre treſcher ſeigneur.* &c. Et quod prohibeatur ceſsio ratione officij, probatur in l.1.C.ne lice.poten.& in l.ſi per impreſsionem. & l.fin. C. quod metus cauſa. quia impreſsio fieri poteſt à magiſtratu.vt l.vna.C.ſi quacunque prædit. poteſta. & l.vna.C.ſi rector Prouin.& ſuperiùs dictum fuit. Et cùm Regina gaudeat eiſdem priuilegiis quibus Rex.l.princeps.ff. de legib.& hoc edicto ſanxit Rex Henric.anno 1549. Ideo officiales Reginæ etiam potentiores dicuntur, ideo ceſsio illis facta non valet, cùm ſupradictæ rationes in illis locum habeant.

Requiſita ad ceßionis prohibitionem.

Nota autem quòd antequàm iſte tex.locum habeat, requiruntur ſequentia. Primò, quòd ceſsio facta fuerit.

Secundò, quòd potentiori fuerit facta, non ergo haberet locum, ſi inferiori, vel æquali facta ceſsio fuerit ceſſante ratione: quia inferioribus, & æqualibus pares eſſe poſſumus: ſed ſuperioribus non.l.3.ff. de alienatio. & ſuprà dixi. Et iſta potentia debet conſiderari reſpectu rei conuenti, vt non cedatur in aliquem, qui reo ſit potentior: quia per hoc vexaturus eſt illum.l. 1. & ſecunda. ff.de alienatione iudic. mutand. non ergo noceret ceſsio debiti facta ab agricola doctori contra Epiſcopum, qui eſt maior doctore. Et ita vidi ego iudicari de ceſsione facta procuratori Regio *ville Abbeuille* contra locumtenentem, qui erat procuratore Regio potentior. Et

Potẽtia quomodo ſit cõſideranda.

hoc allegauit aduocatus Regius inſignis do. Marilliacus, quamuis Spec.in titu.de ceſ.io.dicat inſpici perſonam cedentis. in titu.de ceſſ.actio.§.1.verſi.quid ſi aliquis.

Tertiò requiritur,quòd de debito fiat ceſsio. Secus ergo ſi de re,vel iure reali,vt ſuperiùs ſcripſi in gloſſ.4.licet de iure ſecus.l.non ſolùm.§.ad iura.& l.1.& l.ex hoc.§.ait prætor. ibidem. Tamen ſi facta fuerit conſanguineo potentiori, non facilè reprobari ſolet: quia facta dolo non præſumitur, ſed ratione ſanguinis.l.ſi fortè.vbi Bart.ff.de caſtren. peculi.l merito. pro ſocio.doct. in l.ſi donatione.C.de colla.hoc tamen dicetur articu.ſeq.de quibus intelligatur.

Ne ſemblablement à perſonne priuilegiée à cauſe de ſcholarité ou autrement.

GLOSSA IX.

Priuilegiario militi uel alteri ceſsio fieri non poteſt.

ETiam elucidat quæ ſuperiùs dixerat in perſonam potentiorem ceſsionem non eſſe faciendam,ſi perſona ſit priuilegiata, aut officij, aut priuilegij ratione: vt ſcholaſticus,de quo in artic. ſequen. Sed non exprimit de clerico, ſed idem dicerem: cùm ratione fori potentior dicatur, vt ſuperiùs dictum extitit. Idem in alio priuilegiario, (vt pote in presbytero ſacræ regis ædiculæ vel alio) qui cauſas ſuas trahere ad curiam aliquam poteſt, vt etiam hic comprehendatur, ibi, *ou autrement*. Idem ſi fuerit miles.l.cùm miles.ff.de alienatio.iudi.Nam hi ſunt priuilegiati.l.1.& per totum de re milita.ff.& in titu.de priuileg.eor.C.qui in ſacro pala. milit. lib.12.

Mais generallement deſendons tous telz tranſportz ou ceßions. Et iceux decernons & reputons nulz, et de nulle valeur.

GLOSSA X.

Ceßio in potentiorē nulla limitatur inferius.

REgula generalis ponitur,quòd ceſsio in potentiorem facta eſt nulla. Idem diſponitur in ſtylo Parlamen. rub.de alienatio. iudic.mutan.cau.facta.in ord.Reg.probatur in toto titu. C.ne liceat poten. & aliis iuribus ſuperiùs adductis. Etiam quo ad tranſlationem poſſeſsionis. vt in l.ex hoc edicto. ff. de alienat. iudi. Ideo ceſsionarius cauſam poſſeſsionis nouitatis vel aliam mouere non poſſet. Item locum habet tam in actore quàm in reo, & tam ante litem conteſtatam quàm poſt. vt dicit Alberic.& alij in l.1.C.ne liceat potentior. Imò etiam haberet locum iſte text. ſi quis cederet poſt ſententiam durante appellatione,vel executione: quia hic generaliter ceſsionem prohibet in potentiorem, & ſic omnem. Et quia rationes ſuperiores ſaltem aliquæ locum habent in hoc caſu. Et quia integer debet eſſe ſtatus appellantis.l.1.ff.nil noui appella. penden. Alberi. in dicta l.col. 3. ne liceat potentior. Licet titulus de litigioſis habeat locum quando quis cedit in non potentiorem, hic verò in potentiorem, vt docet Specu.in eo.titu.§.1.verſicu.ex præmiſsis. &c. Ego dicerem tunc demum habere locum, quādo res litigioſa,& in iudicium deducta ceditur, & in alium transfertur,ſiue in potentiorem, ſiue in alium, vt vult l.1.& totus titulus.ff.& C.de litigio. Sed titulus ne liceat potentior. habeat tantùm locum, quando quis rem in potentiorem transfert, ſiue ante litem conteſtatam, ſiue poſt: cùm hic generaliter conſtituatur.

Intellectus ad titulum de litigio. & ne liceat potentio.

Limita quando quis ſolueret quod debet.l.nam & ſi obligatus ſoluero, quod à me petere velles,huic edicto locus non erit.ff.de alienatio.iudi.mutan.vnde ſi cùm velles à me petere domum, eam legatario ſoluero, non incido in edictum de alienatio.iudi.nec in pœnam iſtius articu.

Secundò, non procedit iſte tex. quando quis alienaret rem: quia hic arti. loquitur in debito, vt ſuperiùs ſcripſi in gloſſ. *de debte.*

Tertiò, quando rehabuiſſet rem alienatam.l. ex hoc edicto. in fin.cum l.ſeq.ff. eo.& hoc reſpicit titulum de alienati.iudi.non iſtum §.

Quartò, quando hæredem inſtituendo, vel legando rem alienaret. dict.l.ex hoc edicto. verſi. ſed hæredem.quia alienatio eſt neceſſaria, quæ non prohibetur, quando alienatio eſt prohibita. l.1.ff.de fundo dotal. non alienam. & hoc quo ad titu.de aliena.iudi.

Quintò,ſi res alienata perierit,non habet locum text.in l.non ſolùm.§.hæc actio.ff.eodem.

Sextò, contra alienantem datur actio, ſed contra hæredem, vel bonorum poſſeſſorem non datur.dicta l non ſolùm. in fi.cum lege ſequen. Sed nec poſt annum datur. l. vel poſt annum. ibidem: quia pertinet ad rei perſecutionem, vt ibi.

Septimò,quando quis rem ſuam non poſſet recuperare,tunc permitteretur eam etiam potentiori cedere, vt docet Barba.in rubri.de reſcript.col.19.& ſeq. verſicu. idem dicendum erit: quia tunc licet rem alienam furari æquiualentem,quando rem meam recipere non poſſum, vt plenè docet Hippol.ſingu.177.malitiis.&c.de quo alibi ſcripſi in tract.de famulo.ſala.

Octauò,idem ſi quis omittat rem,ne ſæpius ſuper ea re litiget: quia verecunda cogitatio eius qui execratur lites, non eſt vituperanda.l.item.in fine.ff.eodem.

Subrogari poteſt ceſsionarius in locum donātis.

Vltimò,ſi paratus eſt reus ſuſcipere iudicium.l.3. §.finā.ff.eo.Specul.eo. titu.de ceſsio.actio.§. 1.verſicu.ceſſat autem. Et plures limitationes reſpiciunt ad titu.ff.de aliena. iudi.& non ad iſtum articu. qui de debito tantùm loquitur: & quando valet alienatio lite pendente, donatarius debet petere ſe ſubrogari in locum donantis, & non agere ad reaſſumendum proceſſum, vt quidam dicunt,vt vidi obſeruari.

Et voulons & ordonnons, que ceux qui feront leſdites ceſſions, ou tranſportz, perdent leur action.

GLOSSA XI.

PRima pœna ſuperiùs deſcripta fuit, quòd ceſsio eſt nulla, ſi nullitas pœna dici poſsit, de quo ſcripſi in §.monemus.de collatio.in concor.

Cedẽs actio nẽ amittit.

Secunda pœna eſt hîc, videlicet vt cedens amittat actionem, ſcilicet per ſententiam, non ipſo iure.in l.1.& 2.C.ne liceat potentior.c.2.illo titu. Et ſic non habet locũ, quando quis donaret rem, quia tex. diceret amittat rem: ſed dicit perdat actionem. Et ſic loquitur in cedente actionem, & debitum, non autem rem: quia actionis verbo non venit res. l. actionis.ff. de actio.& obliga.ſcripſi in l.pecunię.2.§.actionis.de verborum ſignifi. Vnde cùm non valeat ceſsio ceſsionarius agere non poterit: nec etiam cedens: quia amiſit actionem cedendo. Cui ergo applicabitur? reſpon. Fiſco, ſi iudex hoc illi adiudicauerit, quod non vidi fieri. Sed ſolet annullari ceſſio, & conuentus remitti ad ſuum iudicem, ſi pars opponat ceſsionem non valere. & hæc eſt praxis regni.

Minor cedẽs an ſit reſtituendus.

Quæro nunquid poſteà poteſt petere minor reſtitutionem? Reſpon. docto. nõ poſſe: quia hoc videtur delictum, & aduerſus delictum minor non reſtituitur. l.auxilium.ff.de mino. & C.ſi aduer.delict.

Idem in eccleſia concludit Spe.in tit.de ceſſ.act.in §.1.verſi. quid ſi minor, ſi prælatus & capitulum id fecerint. Alioqui ſi conſenſus omnium non interueniſſet, poſſet eccleſia reſtitui.c. cùm venerabilis.de exceptio.c.ſi Epiſcopus.16.quæſt.6.

Minor in delictis reſtituitur.

Ego verò tenerem minorem, & eccleſiam reſtituendos hoc caſu: quia delictum perſonæ non debet nocere eccleſiæ per regu.iuris.& dict.c.ſi epiſcopum.& quamuis minores non reſtituantur in delictis, quæ ſunt contra ius diuinum, vel naturale, ſeu gentium, tamen bene reſtituuntur in delictis, quæ ſunt à iure ciuili: vt eſt in iſta ceſsione contra ius facta. Et hoc probat iuriſconſul. in l.ſi ex cauſa.§.nunc videndum.& dicta l.auxilium.ff.de mino.hoc docet expreſsè Iaſ.in l.1.§. nũciatio.1.num.10.ff.de noui oper.nuncia. Franc.Marc.deciſ.74. & Maurit.in tracta.de reſtitu.c.153. Sed hoc caſu minor debet petere reſtitutionem ex capite ignorantiæ, nec debet narrare ſe de induſtria hoc feciſſe: aliàs non reſtitueretur, vt no.doct.in authen.ſacramenta puberum.C.ſi aduer. venditio.(ſcripſi in l.latæ culpæ.ff.de verbo.ſignifi.)

Ordinationes & conſuetudines ligãt minores

Et ideo licet regulariter ſtatuta, & hæ ordinationes ligent etiam minores.l. ſi fine.§. Lucius. ff. de adminiſt.tuto.c.conſtitutus.de in integ.reſti.Bart.in prima conſti.C.idem Bart.& Bal.in l.fi.in quibus cau.in integ.reſti.non eſt neceſ. Alex.conſi.36. in quarto volu. vnde ſtatuta ſuper gabellis edita ligant d.minores.Barto.in l.Imperatores.ff.de public.Iaſ.in l.2.ff.de offic.eius.

Idem in conſuetudine dicit Innocen.in c.grauem.de ſen.excom. & Cardina.in cle.1. in tertia oppoſitio.de in integ.reſti. Tamen hoc non procedit, quãdo diſpoſitio eſſet odioſa, vt docet Barto.in l.1.C.quando Imperator inter pupillos.

Idem ſi ordinatio eſſet ſpecialis, tunc non ligat minorem, ſi non ſit fundata ſuper lege ſpeciali. c.2.de delict.puero.Bal.in l.ſi ex cauſa.§.ſi in commiſſum.ff.de mino. Albert. in tract. ſtatuto. in verbo minor.quæſt.50.

Item conſtitutio loquens de maioribus, non ligat minores.Bald.in l.ſi quis maior.C. de tranſact. & l.pen.ex quib.cau.infa.irrog.vide quæ ſcripſi in prœm.ordinatio.in primo Tomo.

Et les receuans de telz dons, & tranſportz punis d'amende arbitraire.

GLOSSA XII.

Ceſsionarius ad mulctam condẽnatur.

ALIA pœna adiicitur ceſsionario recipienti ceſsionem: videlicet vt mulcta arbitraria puniatur. probatur in l.1.C.ne liceat potentio.vbi etiam doct.& c.2.de alienatio.iudi.Specu. in titu.de ceſſ.actio.§.1.verſic.cæterùm.

Et à rendre tous couſtz, fraiz, & deſpans à partie aduerſe que pour ce aura encouru ou ſouſtenu.

GLOSSA XIII.

Expẽſas ceſsionarius reſtituit.

ET ſic ceſsionarius debet condemnari ad omnes expenſas, quas paſſus eſt conuentus, & ad damna. probatur in l.3.§.ex quibus.de alienatio.iudi.ibi, fortè ſi quas impenſas fecerit, aut ſi quam aliam incommoditatẽ paſſus erit, alio aduerſario ſubſtituto. intellige ſiue ſint impenſæ in iudicio factæ, ſiue extra iudicium, vt in eundo ad iudicium, ſtando & redeundo: vt in c.ſtatutum.§.pro ferendo. de reſcrip. in ſexto. & in cap.quia diuerſitatem.de conceſ.præben.l.properandum.§.ſinantẽ alterutra.C.de iud. hîc materiam impenſarum iudicialiũ non tractabo, ſed in tertio Tomo in tract.de impen.damn. & intereſſe. Expenſas autem extraiudiciales pertracto in l.impenſæ.ff.de verb.ſignifi.

Condemna-

Sed quid ſi pater & filius fuerint ſimul condemnati ad expenſas, an pater teneatur ad omnes

ti ad expenſas pro parte tenentur. Areſtum.

expenſas?Reſpon.non:quia expenſæ ſunt perſonales, & intelliguntur pro dimidia. Ideo is qui in executione petebat,vt executio inſolidum fieret contra patrem, fuit reiectus à Senatu anno 1514. die 15. Iulij, in magna inquiſit. camera:niſi pater eſſet in mala fide:tunc eſſet ad omnes expenſas ondemnandus, ſi tamen in condemnatione non eſſet expreſſum inſolidum, in executione hoc fieri non poſſet,quod eſt bene notandum.

Et s'aucuns tranſportz,ou ceßions ſont ia faites,deſquelz la queſtion ne ſoit encores faite,ou determinée:nous la caſſons,& rappellons,& mettons du tout au neant,& les decernons eſtre nulz,& de nulle valeur,en quelque eſtat que le proces ſoit.

GLOSSA VLTIMA.

Annullat hic ceſsiones.

HIC annullat omnes futuras ceſsiones poſt iſtam ordinationem,etiam anteà factas,ſuper quibus proceſſus non eſt inceptus,vel nondum eſt finitus tempore huius articuli, quomodocunque cauſa ſit, & in quo ſtatu:ſiue in cauſa principali, ſiue in cauſa appellationis. Et quia hoc dictum fuit, ideo ad præterita pendentia per appellationem extenditur,alioqui non regulariter.cle.2.de iudi.doct.in c.fi.de reſcrip. Alia hîc non ſcribam , his nunc contenus.

Loys 12. artic.3. *des priuileges des eſcholiers.*

Articulus ſecundus.

Item pource que ſouuentesfoys ſe ſont pluſieurs tranſportz à aucuns vrays eſcholiers leſquelz ſont feintz & fraudulens,dont aduient pluſieurs inconueniãts.

GLOSSA I.

MVltæ fiunt ceſsiones veris ſcholaſticis, ſed illæ ſunt fictæ,id eſt ſimulatæ vel fraudulentæ: quia ſcholaſticus debitum tantùm perſequitur,non ad ſuam vtilitatem,ſed cedentis : ob id ſtatuitur,vt quis non poſsit cedere niſi in his caſibus.

Nous voulons & ordonnons que doreſnauant leſditz eſcholiers ne puiſſent ſouz coleur de leurdit priuilege tirer aucun hors des mettes de ſa iuriſdition,par vertu d'aucun tranſport à luy faict.

GLOSSA II.

Regula de ceſsion.ſcholaſticis prohibita.

REgula ergo eſt , quòd ceſsio facta ſcholaſticis non valet quo ad hoc , vt ſcholaſticus poſsit coram ſuo iudice conuenire debitorem , quia legitimæ & canonicæ ſanctiones has litium ceſsiones prohibent , & iactura cauſæ afficiunt illos , qui ſibi potentiorum patrocinium aduocare præſumunt.l.1.& per totum.C.ne liceat poten.l.penult.& fi. C. manda. & odioſæ iudicantur, quòd ex fonte cupiditatis procedere videantur.c. vlti. de alienatio. iudic.mutand.cau.facta.Bald.in rubric.de re iudica.in decretal.Et quia potentior quis dicitur ratione priuilegij,vt ſcripſi ſuperiùs art.primo.tamen in hoc artic.non annullantur ceſsiones ſcholaſticis factæ,ſed prohibet ſcholaſticis,ne in vim illius ceſsionis trahant debitores ad ſuos iudices.

Si non qu'il ſe fiſt de pere à filz.

GLOSSA III.

Pater filio ſuo ſcholaſtico cedere poteſt.

1 PRIMA limitatio eſt , vt pater poſsit cedere filio ſuo ſcholaſtico debitum , vel debita. Et is filius poterit debitores paternos coram conſeruatoribus conuenire. Et ita deſcribit Angelus in l.1. ff. ſoluto matrimonio. & Ioannes de Graſsis in tractatu

Rationes ceſsionis permiſſæ.

2 de ceſsion. facien.§. hoc loco. † Ratio eſt fauor ſtudij, vt faciliùs ſtudere poſsit, & emere ſibi libros,& alia ſtudio neceſſaria,ſine quibus ſtudere nõ poſſet. Nam dicitur, Haud facilè emergunt , quorum virtutibus obſtat res anguſtà domi: de quibus plura ſcripſi in Scholaſtic. priuileg.Etiam in his perſonis videtur ceſſare fraus,tum quia filius ſine ceſsione eſt bonorum paternorum quaſi dominus.l.in ſuis.ff.de libe.& poſthu.Et ſic propria bona videtur perſequi:ob id fraus ceſſare videtur:Et pater & filius cenſentur vna perſona.l.fi.C.de impube.

3 Sed quando fit ceſsio extraneo,fraudulẽter fieri præſumitur:quia nemo videtur iactare ſuum. l.cùm de indebito.ff.de probat.Et ſtultus videtur,qui donat, vt perdat.l.filiusfami. ff. de donatio. Ideo hîc reprobantur ceſsiones,niſi de patre in filium.

Pater naturalis non prohibetur cedere.

4 Amplia ſiue pater fuerit naturalis & legitimus, ſiue naturalis tantùm:quia filius & pater ſunt nomina naturalia.l.tutelas.ff.de capitis diminut.l.parentes.de in ius vocan.Bart. in l. pronunciatio.de verb.ſignifi.Nam ſicut naturalis filius admittitur ad accuſandum,& vindicãdum mortem patris

patris naturalis occiſi.Barto.in l.2.per illum text.de accuſ.ff.& in l.hos accuſare.§.fin.codẽ. Bald. in cap.de cætero.de teſtib.ita ceſsio naturali tantùm filio fieri poterit.

5 Imò etiam locum habebit in ſpuriis. Ideo ſacerdos pater poterit ſuo ſpurio cedere:quia naturali vocabulo eſt pater & filius. Et in vocabulis naturalibus non debet attendi rigor iuris ciuilis. Nam hos etiam ius canonicum recipit, & alere diſponit, poſtquàm in lucem emiſsi ſunt.c. cùm haberet.in fi.de eo qui dux.in matr. Nam ſi filij non teneantur ſoluere Gabellas,naturales etiam non ſoluent,vt conſuluit Bar.conſi. 229.cauetur.Quia filiorum appellatione veniũt à nobis progeniti,etiam ſine nuptiis.l.1.§.ius naturale.ff.de iuſti.& iure.§.1.de iure natu.in inſtitutio.

Spuriis à patre ceſsio fieri poteſt.

6 Hodie valet donatio facta filio,vel filiæ naturali,etiam in vtroque foro.Et fuit legatũ factum à Domi.de Preſsi confirmatum à Senatu anno 1528. in menſe Decembri. quamuis fuiſſet allegatum ius ciuile diſponens nihil poſſe Spurio donari.authent.ex complexu.&authent. licet. C.de natural.liber. Nam quando agitur de filij fauore & commodo, vt hîc filij nomine comprehenditur etiam naturalis.l.Lucius.§.fin.ff.de legatis 2.Alex.in l.ex facto. §. ſi quis rogatus.nu.16.ff.ad Trebellianum.Et quia fauor ſtudij hoc iuuat,qui poteſt eſſe etiam in naturali,& ſpurio.

Spurio donari poteſt. Areſtum.

Et reipublicæ vtile eſt,vt & ipſi naturales ſtudeant,ne vitia parentum ſectentur,cap.vndecunque.& c.naſci.56.diſt.Et ſic fuit vt fertur,ſæpius in Senatu iudicatum pro baſtardis.

Fauor ſtudij baſtardis prodeſt.

7 Secundò procedit tam in patre & eius filio in poteſtate adhuc cõſtituto, quàm emancipato. Quia vterque filius & pater eſt.Et naturalia iura immutari non poſſunt.§.ſed & naturalia.de iure natural.in inſtitu. Nam donatio facta filio ſtudenti valet, ſiue ſit in poteſtate,ſiue emancipatus, ergo cùm donatio valeat,ceſsio etiam illi facta valebit,teſte Angel.& Iaſ.in l.1. ff.ſoluto matrim. Iacob.in l.prima.col.penul.C.ne liceat potẽtio.ſcripſi etiam in Scholaſtic.priuileg.ſexageſimo.& ſequen.vbi dixi patrem eam reuocare non poſſe.

Ceſsio filio in poteſtate facta valet.

8 Tertiò, extendo etiam ad auum, iuſta enim interpretatione patris appellatione auus continetur.l.iuſta ff.de verb.ſignific vbi ſcripſi.& in fauorabilibus. Bart.in l.liberorum. in fin.ibidem. Sed hoc eſt fauorabile reſpectu nepotum, ergo valebit, ſecus in odioſis.l.lege Iulia.§.hoc capite. ff.de ritu nuptiar. l.patri. de adulter. more enim ſcripturæ auos & deinceps patres appellamus. cap.2.de verborum ſignificatio. Alberic.in tracta.ſtatutorum in ſecunda parte.quæſtio. 107.item an ſtatutum.

Auus ſcholaſtico cedere non prohibetur.

9 Quartò,idem in auia,cùm ſit idem iudicium,& aui nomine auia continetur.l.1.ff. de verbor. ſignific.Bald. in l.Neſennius.colum.prima. ff.de nego.geſt. Bartol.in l. ſecunda.§. videndum. ff. ad Tertul. Alexand. conſilio 198. perſpectis. nume. 4. volum. 6.& Dec. conſilio 556.iuridicam. in principio.

In auia quid.

10 Quintò, etiam ad matrem extenditur, vt filio ſtudenti cedere poſsit: tum quòd ſit eadem ratio in matre, quæ in patre. Et vbi eſt eadem ratio, diſpoſitio loquens in patre, etiam procedit in matre.l.1.C.de reſcind.vendi.l.ſi pater. de curat.furio. Et ſicut fratris nomine venit ſoror. l.tres fratres.ff.de pactis. Sic & patris nomine mater, etiam ſi de hoc Rex fuiſſet interrogatus,ita vt arbitror reſpondiſſet, ſic & nos reſpondere debemus.l. Titius.§.Lucius. ff. de liber. & poſtu. quod procedit in fauorabilibus vt hîc: ſecus in odioſis. Albertus Brunus in tracta.ſtatuto.in verbo pater.quæſt.32.verſi.in ſtatuto.gloſſ.& ibi Bald.in l.quiſquis.C.ad legem Iul. maieſta. Ange.in §.interdum.in fi.de hæredit.quæ ab inteſta.defer.

Mater filio ſtudẽti cedere poteſt.

11 Sextò, extende etiam procedere econtrario, quippe ſi filius vellet cedere patri ſcholaſtico,vt hoc poſſet, tum quia bonum eſt argumentum à correlatiuis.l.fina.C.de indicta viduita. Et quod eſt ſtatutum in vno correlatiuorum, etiam in alio locum habet. l.1.& 2.C.de cupreſ. lib. 11. vnde iuriſconſul. ait: Nam & ſi parentibus non debeatur filiorum hæreditas propter votum parentum, & naturalem erga filios charitatem, turbato tamen ordine mortalitatis,non minus parentibus, quàm liberis piè relinqui debet.l.nam & ſi.ff.de inoffic.teſta. Sic vidi de quodam notario, qui vſque ad quadrageſimum ferè annum artem notariatus exercuerat. Poſteà Tholoſæ, dum ibi iura profitebar, ſtuduit,& à ſuo filio facta fuit eidem patri ceſsio ratione ſtudij. Et dixi valere per prædicta, & alia quæ id temporis ſcripſi. Nam quando aliquid ſtatuitur ratione frequentioris vſus in vno, tamen habet locum in alio, non tam frequenti, vt in authen. Caſſa. C. de ſacroſanct.eccle.ſcripſi in quæſtio.5.tracta.nominatio.

Filius patri ſcholaſtico cedit.

12 Septimò, abbas & conuentus poſſunt cedere religioſo Scholaſtico illius conuentus: quia tunc pater dicitur cedere filio. Et talis ceſsio fuit probata à Senatu anno 1520. die 7.ſi bene recordor, Iulij, quamuis non exprimatur in hac ordinatione.

Abbas & conuentus an ſuo religioſo cedere poſsint.

13 Primò limita non procedere in patre ſpirituali, quem patrinum vulgus vocat: is enim ſuſceptor & patrinus non cedet filio ſtudenti, quem de ſacro fonte leuauit. Quia iſtud verbum pater,intelligi debet de patre naturali,& non de ſpirituali. l.patre furioſo. ff. de his qui ſunt ſui vel alieni iuris.docto.in rub.de cognatio. ſpiritual. Et iura inducentia ſucceſsionem, retractum, & alia in filiis,non habent locum in filiis ſpiritualibus.teſte Bened.in repe.c.Raynutius. in verb. & vxorem.nume.761. de teſtamen.

14 Secundò, in patre ſcientiæ, præceptor enim non poteſt cedere ſuo diſcipulo, licet pater & filius inuicem vocentur.l.1.C.de excuſatio. artific.lib.10.quia hîc intelligitur in patre naturali, tũ quia eſt quaſi dominus bonorũ paternorum, vt ſuperiùs dixi,tum quia vna perſona.l.fin.C.de

Patrinus præceptor & adoptiuus uictricus non cedunt ſcholaſticis.

impuber. quod non eſt in præceptore. Bauer.in §.pater.col.2.de teſtamen.in inſtit.
15 Tertiò, fallit in patre adoptiuo, filij enim adoptiui non ſunt ſui, nec inter ſuos computan-
tur.§.cùm autem.§.at ij.& ſeq.de hæredita.quæ ab inteſta.deſer.in inſtitu.l.adoptiuum.vbi docto.
ff.de in ius vocan. & iura loquentia in patribus & filiis non extenduntur ad adoptiuos, vt alibi
plenè probaui. { Et dom. Tiraquel. in interpre. l. ſi vnquam. in verb. ſuſceperit liberos. C.de
reuocand.donat. }

Vitricus & nouerca plus priuigno obſunt quàm proſint.
Nouercale odium.

16 Quartò, non procedit in vitrico, id eſt, in marito matris, nec in nouerca, tum quòd nec
vnus eſt pater, nec altera mater, de quibus loquitur hæc ordinatio. Nec patris nomine venit vi-
17 ctricus. † Et iſtæ perſonæ plus ſolent priuigno obeſſe, quàm prodeſſe, & plus auferre quàm
dare, & ſic nec comprehenduntur.per tex.in l.1.in fin.ff.de poſtul.vbi ſub generali parentum no-
mine non comprehenduntur: quia potius inimici ſunt quàm amici, vt dicebat Euripi.hoſtis no-
uerca eſt ante natis liberis, nihilòque mitior nocente vipera. Inde inoleuit adagium, Odium no-
uercale: propterea quod nouercis ferè omnibus innatum ſit fatale quoddam, & irreconciliabile
odium in priuigno, vt docet Eraſm.in Chiliad. Et ſtatim contracto matrimonio ſolent iſtæ no-
uercæ corrumpere patrem deliniamentis nouercalibus, vt filium pater exhæredet.l.non eſt.ff.de
inofficio.teſta. & bona priuigni ſubſtrahere.l.1.C.in quib.cauſis ceſſat long.tempo. præſcri. Imò
etiam ipſa pupilli mater ſolet dare vitrico res pupilli.l.ſi.vineæ.C.de præſcrip.long.tempo.

Pater nõ cedit filio priuilegiario.
Areſtum.

18 Quintò non procedit iſte text.in patre, qui vult filio cedere priuilegiario, non tamen ſtu-
denti: quia iſte text. loquitur in ſcholaſtico, ergo ſecus in alio. arg. l. cùm prætor vnum dicit,
aliud prohibet.ff.de iudi. Vnde fuit deciſum pro do. Bulliol. Senatore huius Parlamen. contra
patrem, qui ceſſerat filio ſuo Regis protectori, vulgò *Archier de la garde*, quorum cauſæ ſunt con-
ſeruatori ſanctæ Genoueſæ, commiſſæ, quòd ceſsio fuit nulla pronunciata, & cauſa remiſſa ad
ordinarium, anno 1538. die 7.Ianuarij in magna camera.

De frere à frere.

GLOSSA IIII.

Frater cedit fratri ſcholaſtico & eius limitationes.

1 PErmittit autem hæc ordinatio ceſsionem, quæ fit à fratre fratri ſuo ſcholaſtico, tam
fauore ſtudij, quàm neceſsitudinis: ſiue ſit frater vtrinque coniunctus, ſiue ex vna
parte tantùm, qui conſanguineus dicitur, vel vterinus: quia iſti omnes fratres ſunt,
& ſic vocantur.in rubric. de conſang. & vteri.fratrib. in authen.colla.6.& in l.iuriſ-
conſultus.§. ſecundo gradu. & §. cognationis. ff. de gradib. affini. Bar. & alij in l.ex facto. ff. de
vulg.l.pen.C.de impub.Bal.conſi.218.ſtatuto.col.1.in ſecundo volu.Roma.conſi.411.quatuor.col.
2.& Soci.conſi.1.volu.primo.

Soror cedere poteſt fratri ſcholaſtico.

2 Secundò, procedit etiam in ſorore, cùm fratris nomine ſoror contineatur.l.tres fratres. ff. de
pact.l.Lucius.famil.erciſ. Et hoc etiam ex communi vſu loquendi.teſte Ancha. conſi. 187. apud
me.refert Fely.in procem.decreta.nu.8.tamen ego putarem, quòd ex communi vſu Franciæ lo-
quendi fratris nomine non veniret ſoror: quia alio nomine vocamus *freres*, alio, *ſœurs*, nec
vulgus vocat *les ſœurs freres*, ſed ſi Rex fuiſſet interrogatus, idem dixiſſet: ideo ex veriſimili in-
tentione hoc dico.
3 Tertiò etiam in fratre naturali, & baſtardo, vt in proxima gl.ſcripſi.
4 Limitatur in fratre adoptiuo: quia naturaliter frater non eſt, ſed iuris fictione.l.1. & l.ſi arro-
gator.& per totum.ff.de adopt.ſcripſi ſuperiùs in gl.proxi.

Religioſo nõ fit ceſsio.

5 Secundò limita, vt ceſsio non poſsit fieri religioſo mendicanti etiam à fratre naturali: quia
tolli poſſet ſic mendicitas. Item hi in ſtudio ſunt ratione ſtudij, non litium, & illis dicitur in
Euangelio, ſi quis petierit in iudicio à te pallium, da ei & tunicam. clemen. exiui. de verbor. ſi-

Areſtum.

6 gnifi. † Vnde anno 1541. die 10.Maij cenſuit Senatus ceſsionem factam mendicanti Domi-
nicano à fratre ſuo naturali & legitimo non valere quo ad illum, licet eſſet doctor Theologus:
ſed fuit actio monaſterio reſeruata, vt coram iudice ordinario debitoris agere poſſet: quia nihil
eſt, quod alienet tantum ſpiritum à ſcientia, quàm proceſſus, & à contemplatione.

Proceſſus alienat ab ſtudio & contemplatione.

7 Tertiò, non procedit in fratre ratione militiæ tantùm, qui licet frater vocetur, & multa ob
hoc habeat priuilegia: tamen debitum cedere non poterit alteri. l licet. C.de pact.l.cùm allegas.
vbi Lucas.C.de caſtren.pecul.lib.12.quia ſecundum naturam hîc intelligimus, & communem lo-
quendi modum.

A religioſo ceſsio quãdo fieri poſsit.

Quartò, in fratre religioſo, qui ſi non ſit naturali coniunctione iunctus, non poterit alteri re-
ligioſo cedere, licet omnes religioſi fratres vocentur in Chriſto. c. ad menſam. 11. q. 3. ſi tamen
vnus monachus habens beneficium vellet cedere ſuo fratri naturali & legitimo ſibi debitum, hoc
poterit, nec impugnabitur hæc ceſsio, quòd ſine abbatis vel ſuperioris licentia facta fuerit: quia
de conſuetudine regni, religioſi poſsidentes beneficia quaſi emancipati habentur: ideo admini-
ſtrant fructus beneficiorum, de hiſque diſponunt inter viuos, etiam ſine abbatis, & ſuperioris
conſenſu. Quia abbas præbendo conſenſum ad antecedens, id eſt ad acceptandum beneficium,
videtur eis dediſſe ad conſequens & ſecundum patriæ conſuetudinem.text.in l.ad legatum. & l.ſi
ad rem.ff.de procurat. Sic iudicauit Senatus Pariſi.anno 1527.die ſeptima Martij.

Areſtum.

9 Quintò

9 Quintò, canonici regulares, ſiue vt nunc multi ſunt irregulares, vel ſeculares, licet inter ſe vocentur fratres. c. nouit. & ſeq. de his quæ fiunt à præla. Non poterunt tamen ſibi inuicem cedere. vt Matth. de Afflict. docet in conſti. Neapolit rub. de fratrib. obliga. part. feud.

10 Sextò, non procedit in vxore fratris, nec in marito ſororis: tùm quòd non ſit frater, & ſoror, de quibus iſte text. loquitur: tum etiam quòd non ſint mihi conſanguinei, ſed affines. § affinitatis. de nupt. in inſtit. l. non facilè. §. affines. ff. de gradib. affini. Ad hæc quòd nec ex verbis, nec ex mente comprehenduntur hic. Etiam de communi loquendi vſu nomine fratris non venit ſororis maritus, niſi cum adiuncto. Et quod cum adiuncto profertur, non eſt propriè. l. 1. ff. de donat. Iaſ. in l. 1. col. vlti. ff. ſi ex noxal. cauſa agat. & in rub. de re iudica. Et omnes vxoris conſanguineos ſolemus non ſimpliciter: ſed cum adiuncto vocare pulchros: quia dum maritus pulchram inuenit vxorem, aliàs eam non accepiſſet, & eius conſanguineos: ideo conſanguinei mariti vocant conſanguineos vxoris *beau filz, beau frere, belle ſeur, belle mere, beau pere*. Et quod talibus ceſsio non poſſit fieri cenſuit Senatus anno 1528. die 14. Decembris. Contra Sarde. Bitturicen. qui ceſsionem à marito ſororis Bicart vocato, receperat. & idem iudicauit pro Renatu Muſeau Andegaue. Contra Ioan. Conte.

Vxor fratris non cedit fratri mariti.

Vxoris conſanguinei pulchri nocantur & quare.

Areſtum.

11 Permitteretur tamen ſi vterque cederet, tam frater naturalis quàm eius vxor; vel maritus & eius vxor, & ſoror ſcholaſtici, tunc de rebus communibus hoc ſuſtineri poſſet. arg. l. ſi partem. ff. quemadmo. ſerui. amit.

12 Septimò, non procedit in fratre patrueli, qui frater ſimpliciter non dicitur, vt plenè ſcripſi in verb. fratri. in forma mand. in princip. per tex. in §. quarto gradu. de gradib. in inſtit. & Barba. in ca. in præſentia. de probatio. & quia vulgò *le couſin* non vocatur frater, de quo hæc ordinatio loquitur. Et ſi conditor voluiſſet de hoc fratre patrueli intelligere, expreſsiſſet. c. ad audientiã. de decim.

Frater petruelis cedere debitum ſcholaſtico non poteſt.

Et d'oncle à nepueu.

GLOSSA V.

Intellige patruum poſſe nepoti ſcholaſtico, necnon auunculum: cùm vno nomine, *oncles*, vulgò vocentur. Et hic text. loquitur, *d'oncles*, ergo de vtroque: quia Gallicus loquendi vſus nullam facit diſcrepantiam inter vnum, & alterum: nec diuidit, nec ſeparat: nec ego.

Patruus auunculus, amita, & matertera cedere poſſunt.

Idem dicerem econtrario: quia hoc permittitur tam ratione cognationis, quàm ſtudij fauore: quæ omnia concurrunt, etiam ſi nepos cedat patruo, vel auunculo: vt ſuperius ſcripſi de filio cedente patri.

13 Idem dicendum eſt in amita, & matertera, cùm maſculeum comprehendat fœmineum. l. 1. ff. de verb. ſignifi. & eadem eſt in iſtis ratio, quæ in maſculis patruis. facit l. iuriſconſultus. §. auunculus. ff. de gradib. & amita ac matertera vocant nepotem *nepueu* vulgò: ergo hic comprehendentur, etiam ſi vno gradu nepos, vel patruus iunctus eſſet: vt pote vterinus, vel conſanguineus. Bal. conſi. 218 ſtatuto. in 2. vol. vt ſuperius de fratre dixi in glo. prima.

Idem putarem in patruo magno ex conſuetudine loquendi: quamuis de iure aliquid ſit dubij. Nam patrui nomine non venit patruus magnus. §. quarto gradu. de gradib. affinit. in inſtit. tamen quia ex communi loquendi vſu Galliæ, patruus magnus vocatur *oncle*, & nepos vocatur *nepueu*, ideo verba legis conueniunt iſtis: ſic & diſpoſitio. l. 4. §. prætor & § toties. ff de damn. infecto. c. indemnitatibus. §. ſupradicta. de elect. in 6. & quia in dubiis reſpondendum eſt p[illegible] doct. in l. 1. ff ſolu. ma. & l. in ambiguis. de reg. iur.

Et quamuis de communi vſu loquendi nepoti appellatione veniat filius [illegible], [illegible] de iure. §. quarto gradu. de gradib. affinit. in inſtit. & in §. ſimiliter. quib. mod[illegible] amitta, & hoc probat Barba. in repet. l. cum acutiſsimi. col. 16. C. de fideicom. tamen idem eſt in [illegible], qu[illegible] prędixi. & vide Bart. & ibi. in additio. ad eum in l. ſi inſtituta. §. ſi de inofficioſo. ff. de inoffic[illegible] teſta. & Alex. conſi. 49. in 1. vol.

Auquel cas celuy qui cedera, & l'eſcholier, à qui ladite ceßion ſera faite, ſeront tenus de iurer ſolemnelement deuant le iuge.

GLOSSA VI.

1 Notare debemus hic præcipua requiſita in ceſsione facienda ſcholaſtico.

Primò requiritur, quòd cedens ſit pater, frater, aut patruus, vel de perſonis ſuperius enumeratis in proxi. glo.

Requiſita ad validam ceſsionem.

2 Secundò requiritur, quòd is cui fit ceſsio, ſit ſcholaſticus: ergo ſi ſit aliter priuile-
3 giarius, illi non fit ceſsio, vt ſuperius dictum fuit. † Et ſufficit quòd ſic ſcholaſticus, cuiuſ-
4 cunque ſit facultatis, etiam ſi in grammatica: vt declarauit ſenatus Pariſ. † Intelligere tamen debemus ſcholaſticos largè, vt etiam comprehendantur doctores, quibus poteſt fieri ceſsio: tum quòd ſcholaſtici ſunt, id eſt, libro matriculæ adſcripti: tum etiam quia propter quod vnumquodque tale & illud magis. l. multo magis. C. de ſacroſanct. eccleſ. c. cauſam. & ibi doct. de reſcri. & idem in baccalaureis, & licentiatis ſtudentibus, vel legentibus, cùm ſcholaſticorum priuilegiis gaudere

Doctoribus licen. & baccalaureis fit ceßio.

gaudere debeant.auth.habita.vbi plenè ſcripſi.C.ne filius pro patre.& in trat.nominat. q.11.nu.15.

Scholaſticis ueris & nõ fictis cedi poteſt.

5 Tertiò requiritur,quòd hic cui fit ceſsio, ſit verus ſcholaris, non fictus, & ſpeudoſcholaſticus:alioqui nõ gauderet priuilegiis;vt in proœ.6.Decretal.patet. Et ego plenè ſcripſi in Scholaſti. priuil.& dicitur fictus, quando propter iſtam ceſsionem fuit deſcriptus in libro, non quòd velit ſtudere,ſed fingit ſe velle,vt conueniat debitores coram conſeruatore.

6 Quartò,requiritur quòd hæc ceſsio facta ſit, antequàm ſcholaſticus conueniat debitores coram conſeruatore,aliàs poſteà facta non valeret:quia qualitas iuncta verbo debet intelligi ſecundum tempus verbi.l.in delictis.§.ſi detracta.ff.de noxal.ideo noua citatione,& nouo iudicio opus eſſet poſt ceſsionem.l.non quemadmodum.ff.de iudi.l.1.de vſur.

Ceßio debiti ante citationem fieri debet.

Areſtum.

7 Quintò,requiritur,quòd cedens faciat ceſsionem antequam ipſe conuenerit debitorem,aliàs poſteà non valeret ceſsio:vt iudicauit ſenatus Pariſ.anno 1521.die 18.Martij,de ceſsione facta poſt citationem factam coram Præpoſito Pariſ.& anno 1529.die 4.Iunij ceſsio ſic facta fuit annullata, & cedens ad mulctam & expenſas condemnatus,quia res per citationem eſt facta litigioſa, ideo non debet in alium transferri.c.quia res.11.quæſt.1.& l.vlt.C.de litigioſ.gl.in c.tenor.de re iudica. Et quando quis poſt cauſam incœptam cedit,non obſtante ceſsione ſcholaſtico, vel alij priuilegiario facta,primus iudex,qui cœperat cognoſcere, cognoſcet ratione litis pendentis:vt iudicauit ſenatus anno 1521.die 15.Aprilis poſt Paſcha. & ſic quo ad hoc lis dicitur pendere per citationem. cle.vlt.vt lite penden.

Areſtum.

Solenniter iurari quando dicatur.

8 Sextò,requiritur,quòd tam cedens,quàm ſcholaſticus,cui fit ceſsio, iurent vt hîc:& hoc iuramentum purgat fraudem,quam poſſet fortè debitor allegare.per l.per diuerſas.C.mand.& quamuis iſte tex.adſtringat tantum ad iurandum,quando ceſsio fit à patruo nepoti,non tamen in aliis, videlicet quando fit à patre,vel à fratre,nam hic dicit: *auquel cas*, poſtquam tres enumerauit,ergo in hoc caſu tantùm iuramentum præſtari vult: verùm quia praxis recepit etiam in aliis caſibus iuramentum,ob id conſuetudo fori eſt ſequenda.l.minimè.ff.de legib.

9 Septimò,requiritur, quòd partes ſolenniter iurent. Et ſic non valeret ſi clàm iurarent: & ſolenniter hîc dicuntur iurare quando iurant coram iudice pro tribunali ſedente,ibi, *deuant le iuge.* facit text.in l.2.C.de decurio.lib.1.c.quia propter.in fi.de electio.ibi, ſolenniter publicentur. c. ex tenore.de teſtib.Sed coram quo iudice præſtari debeat hoc iuramentum? Reſpõ.cedẽtes coram iudicibus ordinariis eorum: ceſsionarij verò ſcholaſtici coram ſuis conſeruatoribus: vt patet in declaratione curiæ,in fi.illarum ordinatio.*des priuileges des eſcholiers.*

11 Octauò, requiritur quòd ſi minor cedat actionem ad rem immobilem competentem, quòd decretum iudicis interueniat,ſicut regulariter in tali alienatione requiritur. Bar. in l. poteſt.ff. de author.tutor.& in l.1.& per totum.C.de præd.minor.quia ceſsio actionis ſpecies eſt alienationis: vt docet Socy.conſi.37.quidam Nicholaus.col.vlt.in 4.vol.

Que ladite ceßion eſt vraye,& reale ſans fiction.

GLOSSA VII.

Iurari debet ceßionẽ ueram non ſimulatam, & qua dicatur uera.

NON O debent iurare ceſsionem eſſe veram,non ſimulatam,nec fictam.Et ſic indefinita hic excludit omnem fictionem.c. vt circa. de elect. in 6. & in ſimili dicit iuriſconſul. in l.1.§.fi.ff.de iuſti.& iure,dicens ius noſtrum veram eſſe non fictam, vel ſimulatã Philoſophiam,veram intelligere poſſumus,quòd debitum ſit verum,non autem ſolutum, vel non contractum per vſuram, vel aliàs iniuſtum: aliàs cedi non poſſet.arg.l. quod ſeruus.ff. de acquir.eod.poſſeſ.

Vel fideicommiſſarius ante reſtitutam hæreditatem cedere non poſſet:quia adhuc non debetur ei.l.ſi mulier.§.ex aſſe. ff. de iure dotium. Bal. in l.ſancimus. C.ad Trebel. ſed in hoc Regno cùm mortuus ſaiſiat viuum: & conſuetudo ponat eum in poſſeſsione etiam ante reſtitutionem, valeret ceſsio,quantum ad effectum:ſed ceſsionarius agere non poſſet, antequàm fideicommiſſarius bona cum effectu haberet.

Cõtra ceßionem compenſatio opponi poteſt.

Item dictam ceſsionem veram oportet eſſe adeò, quòd ſi debitor opponat compenſationem contra cedentem,admitti debet:teſte Ioan.Fabr.in l.procurator.in fi.ff.rem ratam haber.Bal. in l. & hæredi.§. nos autem. in fi. ff. de pact. & ſic iudicauit ſenatus Delphin. vt refert Guido Papæ q.567.an compenſatio.quia ceſsionarius tunc eſt imago cedentis.dicit Bal.in c.ad noſtram.2.col. 2.de iureiur.ideo ſi cedens tantum debebat,non poterat exigere,& ſic nec cedere:quia compenſatio loco ſolutionis habetur.l.ſi conſtat.C.de compẽſat.Bar.in l.procurator.§. fi.ff.rem ratã haber.

Vera etiam dicitur de tota ſumma,vt inferius dicetur: vera etiam dici poteſt,quando conſtat de debito.Iacob.in l.1.col.5.num.30.C.ne liceat potentior.Nam id quod non eſt, cedi non poteſt, nec dari.l.ſi vniuerſæ.vbi Bar.C.de legat. & de his quæ non ſunt, & non apparent, idem eſt iudicium.l.duo ſunt Titij.ff.de teſta.tutel.

Decimò,requiritur,quòd ceſsio ſit realis: id eſt facta de illa re, quæ debetur. Vnde ſi quis debeat mihi decem,& ego cedam ſcholaſtico domum illius debitoris, aut aliam rẽ mihi pro dictis decem affectam,non valebit ceſsio:quia vera oportet quòd ſit,& realis,de re debita,ac ſine aliqua ſimulatione. Alioqui plus debet valere quod agitur, quàm quod ſimulatè concipitur.l.1.C. plus valer.quod agitur.&c.Et multas ſpecies ſimulationis conſcribit Cepol.in tract.ſimula.per totum. Alia vide in glo.ſeq.

Et pour

Et pour tourner du tout au proffit dudit eſcholier.

GLOSSA VIII.

Ceſſio in ſcholaſtici vtilitatem tendere debet, & quando vtilitas dicatur.

VNdecimò requiritur, quòd illa ceſſio ad vtilitatem ſcholaſtici tendat, alioqui non valeret, ibi, *& pour tourner au proffit.* &c. quia aliàs facta eſſet cauſa iudicij mutandi, quæ reprobatur in rub. ff. & C. de alienatio. iudi. mutand. cauſ. facta. Et dicitur conuerti in vtilitatem ſcholaſtici, etiam ſi per eum ad alterum peruenerit. l. perueniſſe. ff. de verb. ſigni. ideo ſi monachus in vtilitatem monaſterij proſequatur, valebit: vt quia abbas, & conuentus illi religioſo ceſſerunt: vt ſuperius dixi.

Duodecimò oportet, quòd vtilitas tota perueniat ad ſcholaſticum, ibi, *pour tourner du tout.* &c. vnde ſi cõuentio fuerit facta inter cedentem & ceſſionarium, quòd dimidia pars debiti pertineat ad cedentem, & dimidia ad ceſſionarium, non valebit illa ceſſio: quia nõ tendit ad vtilitatem totam ſcholaſtici. vnde cedens non oportet quòd ex hac ceſſione conſequatur vtilitatem, intellige pecuniariam. vt in l. ſi fideiuſſor. in fi. ff. de leg. 1. l. ab eo. vbi doct. C. de fideicom. & quamuis cedẽs ſatis lucretur, ſi voluntatem ſuam expleat. glo. in l. fi. ff. de condict. cauſ. data: & ſic dum ceſſionarius obtinuerit: tamen hoc lucrum non attenditur: imò totum cenſetur conuerti in vtilitatem ſcholaſtici, ſi cedens nullum aliud habeat lucrum.

Et auſſi que ledit tranſport ſe fait de la totalité de la ſomme, & choſe deue, & pretendue par le cedant.

GLOSSA IX.

Ceſſio de tota re debita fieri debet.

DEcimotertio, quòd ceſſio fuerit facta de tota ſumma, vel de tota re debita: ne pro vna re debitor coram diuerſis iudicibus conueniatur: vt in rub. ff. de quib. reb. ad eumdem iudicatur. c. ex tenore. de reſcri. c. diſpendia. illo titul. in 6. & ne cauſæ continentia diuidatur. l. nulli. de iudi. C. ideo fuit ceſſio declarata nulla à ſenatu, quæ fuerat facta de dimidia parte cenſus, anno 1537. die 7. Februarij. Et quando pro parte venditur res, & pro parte donatur, ceſſio ſimulata præſumitur. l. fin. C. manda. Ioan. de Graſsis in tract. de ceſſio. col. 2.

Areſtum.

Receptor Regis uel alius debitũ ea cauſa cedere non poteſt.

Decimoquartò requiritur, quòd res vel ſumma ſit cedenti debita, aliàs non valeret ceſſio: vnde ſi receptor Regius, vel alterius cedat debitum Regis ſcholaſtico, non valebit ceſſio: vt fuit pronũciatum in magna camera Pariſ. anno 1538. die 23. Maij. niſi receptor omnia emiſſet debita, tunc illi deberentur: & ea cedere poſſet: vel niſi ob negligentiam imputatum eidem fuiſſet aliquod debitum. l. periculum. ff. ſi cer. pet. & ſic iſte articulus explicat præcedentem, qui in debito generaliter loquebatur, quòd ſcilicet ſecundum hunc articulum nedum intelligatur de debito pecuniario, ſed & in quacunque re debita: vt in domo, prato, vinea & alia re, quæ cedi poteſt ſcholaſtico: dummodo fiat ſecundum huius tex. deciſionem: vt dicit iſte tex. *Et choſe deue, & pretendue.*

Areſtum.

Debitum in diem cedi poteſt.

Quæro, an ceſsio fieri poſsit de eo quod in diem debitum eſt? Reſpon. poſſe: quia in diem debitor, debitor eſt. Ideo ſolutum ante diem non repetitur arg. l. in diem. ff. de condi. indeb. & creditor dicitur ante diem. l. creditores. ff. de verb. ſign. debebit tamen ſcholaſticus expectare diẽ, antequam agat: alioqui ſi antè experiretur, duplicarentur induciæ temporis reſtantis. per §. ſed hodie. de exceptio. in inſti. licet hodie non ſoleat illud tempus reſtans duplicari. Sed actor ad expenſas ſolet condemnari, & reus ab obſeruatione iudicij abſolui: quia temere litigauit actor. §. fin. inſtit. de pœna temer. litigant. l. eum quem temere. ff. de iudic. ſcripſi in procem. ordinat. in 1. Tomo.

Poſt literas annales etiã debitum cedi poteſt.

Poteſt cedi debitum, etiam ſi debitor impetrauerit literas annales, vel quinquẽnales: ſed ſcholaſticus ante tempus agere non poterit. iuxta l. quotiens. C. de precib. Imper. offer. abunde ſcripſi in tract. de liter. dilator. annal. & quinquennal. ſuprà in hoc tomo: ſed ſolet hæc ceſsio parui eſſe emolumenti. idem poteſt cedi, ſi per litis conteſtationem deberi poſsit: vt in popularibus. l. 1. & per totum ff. de popular. actio. l. creditorum. de verb. ſigni. vel in l. ſi Titius. ff. de verb. oblig.

Conditionale debitum cedi non poteſt.

Solui an poſsit cedenti.

Sed debitum conditionale cedi non poteſt: quia ante conditionem exiſtentem non dicitur propriè debitum. l. creditores. ff. de verb. ſig. l. creditores conditionales. Ibidem. vbi docui. Notandum eſt quòd poſt iſtam ceſsionem non poteſt debitor ſoluere cedenti. Et ſi ſoluat, non eſt liberatus: quia nihil apud eum remanſit. Et quamuis directæ actiones regulariter apud cedentem remaneant. l. 3. C. de nouatio. Tamen in iſta ceſsione ſolenniter facta directè remanent inefficaces apud cedentem: cum omnino remiſerit quicquid iuris haberet. Ideo exigere ſummam, quam ceſſit, non poteſt. Et ita vidi ſæpius iudicari: ideo conuentus à cedente poterit exceptionem opponere aduerſus cedentem, quòd ipſe ceſsit: vt dicit Bar. in l. facta. §. ſi hæres. ff. ad Trebel. refert, & ſequitur Guido Papæ in Deciſ. Delph. q. 530. qualiter. & Cepol. cautel. 189. tu habes.

Praxis ne cedenti ſoluatur.

Etiam ne ſolutio fiat cedenti poſt ceſsionem, praxis eſt, vt inſtrumentum ceſsionis inſinuetur debitori, & ei præcipiatur ne ſoluat cedenti. arg. l. ſi fundum. C. de rei vendi. vel poteſt dari ſupplicatio iuncta ceſsionis inſtrumento iudici: in qua ceſsionarius petat inhiberi debitori, ne ſoluat cedenti, & iudex hoc concedet: poſteà apparitor prohibebit illi iudicis mandatum inſequens: & ſi poſteà debitor cedenti ſoluat, non erit liberatus: teſte Maſuer. in practic. ſua. rub. de ſolutio. §.

item

item ceſsionarius.& hæc vltima eſt magis tuta.vide quando tranſactio,vel confeſsio cedentis noceat ceſsionario,per Alexand.conſi.46.in 5.volum.& Aufrer.in quæſt.119.Bal.conſi.37.in 5. vol.

Sans en rien reſeruer, ne retenir.

GLOSSA X.

Reſeruare nil ſibi debet cedens de re ceſſa.

DEcimoquinto requiritur hic, quòd cedens nil ſibi de re ceſſa reſeruauerit, vel retinuerit. Nam reſeruare ſibi dicitur, ſi partem aliquam in cedendo, vel aliquid iuris ſibi reſeruet,quando partem cedit, & partem ſibi habere vult: quia tunc ceſsio non eſt facta de tota ſumma:ideo non valet: vt ſuperius dictum fuit, & probatur in l. per diuerſas. vbi no.C.mand. vel ſi ceſsionarius habita cauſæ victoria debeat ei cedenti aliquid præſtare, tunc hæc reſeruatio annullat ceſsionem,vt hic: facit de hoc verbo reſeruato.l. ſi filiusf.ff.de auro & argen.lega.

Alia neceſſaria in ceſſione ex conſtitutio. Hiſpa.

Alia etiam inueni in conſti.Hiſpa. neceſſaria:videlicet,quòd pater & filius iurent debitum ceſſum eſſe verum,& quòd ceſsio non eſt facta in fraudem, nec cauſa moleſtandi debitores: ſed pro filij ſuſtentatione. Et quòd pater nihil de hoc debito conſequetur directè, nec indirectè, nec fratres ſcholaris. Et quòd ſcholaſticus recepta ſolutione nihil fratribus dabit, vel reſtituet, nec alij computabitur in ſua parte:iurabit etiam pater, quòd non miſit principaliter filium ſuum ad ſtudium huius ceſsionis gratia:vt inueni in dictis conſtitu. Hiſpan.& ſcripſi in ſcholaſticor.priuileg. 177. Alia ibi videre licet.

Auquel cas ledit eſcholier iouyra dudit priuilege tout ainſi comme des droitz & actions qui luy competent,et appartiennent de ſon chef.

GLOSSA VLTIMA.

Ceſsio an ſit nulla nõ ſeruatis requiſitis.

HIC ergo patet ceſsionem valere, quando ſeruata ſunt ſuperius expreſſa, alioqui in §. præceden.annullatur.ſed quia hic §.eam non annullat, ideo ſeruantur curiæ Franciæ, vt iſtas ceſsiones non pronuncient nullas: ſed remittant debitores coram conſeruatoribus, & aliis iudicibus priuilegiatis conuentos, ad ſuos iudices ordinarios cum expenſis,ad quas condemnant ſcholaſticos actores.doct.in l. fi.de aliena.iudi. dicunt alienationem in potẽtiorem bona fide factam valere.per l. qui ſtipẽdia.C.de procur.Specul.tit.de ceſsio.§.1.verſi. quod autem.quia ille titulus requirit dolum.l.non ſolum.§.1.ff.de alienat.iud.mut.& ſuperius dictum fuit.vnde ex coniecturis de bona fide apparere poteſt,teſte Iacob.in l.1.col.3.C.ne liceat potent. Tamen in Francia putarem eam nullam,per §.præceden.idem ſi non ſint ſeruata ea, quę hic ſtatuta ſunt,vt in §.1.dictum fuit.licet non ſoleat pronunciari nulla,vt proximè dixi.

Delegatio debiti an ſine ſolennitate fieri poßit. Delegare quid.

Vltimò, non licet cedere niſi requiſitis his de quibus ſuprà:nunc quæro,an fieri poſsit delegatio debiti hac ſolennitate, etiam in potentiorem: quod non videbatur: quia ceſsio generaliter prohibita eſt,tam hìc,quàm à iure, vt ſuperius dictum fuit. Reſpon. contrarium exiſtimarem: quia aliud eſt ceſsio,aliud delegatio:delegare eſt vice ſua alium dare reum creditori,vel cui iuſſerit.l.delegare.ff.de nouatio.Nam ceſsio fit non debitori,id eſt ei cui nihil debetur:delegatio verò fit creditori,cui debetur:vt d.l.delegare.

Item fit hæc delegatio debiti vel per ſtipulationem, vel per litis conteſtationem.d.l. delegare. Alex.conſi.10.in 2.vol.& conſi.173.in 7.vol.ac Dec.conſi.421.in fi.& iſta delegatio non præſumitur fraudulenta, quia videtur neceſſaria: & alienatio neceſſaria permittitur, licet aliàs alienatio prohibeatur.l.1.ff.de fund.dotal.non alien.

Delegatio quomodo fieri poßit.

Vnde ſi ſcholaſtico quis debeat decem, illum ſcholaſticus conueniet coram conſeruatore. Et ille dicet ſe in manu non habere pecunias, & verè debere illam pecuniam, vt patet per tale inſtrumentum:ſed rogat illum vt velit accipere talem debitorem,qui in pari ſumma eſt dicto debitori obligatus:tunc ſcholaſticus cum authoritate iudicis poterit accipere iſtum debitorem,& debitum: & poſteà conueniet illum debitorem ſibi delegatum coram conſeruatore. Sed requiritur quòd debitor conſenſerit huic delegationi.l.1.C.de nouatio. Sed nec habebit iurare,vt hic:nec requiritur quòd is qui delegauit ſit conſanguineus:quod eſt notandũ. Alia vide per Specul.in tract. de ceſsio.& Petr.Iacob.in rub.de actio.in rem,quæ competit ex ceſsione. Et per doct.in l.penu.& vlt.C.mand.

Opponi quæ poßint contra ceßionẽ.

Vltimò quæro,quid poſsit opponi contra ceſsionem? Reſpon. primò,quòd cedens non potuit cedere:quia furioſus,infans,aut minor,qui non poſſunt alienare, nec cedere,vt ſuperius ſcripſi:& ſic impugnari ceſsio poteſt ratione perſonæ cedentis.glo.& Bartol.in l.poteſt.ff.de author. tutor.

Impugnari etiam ceſsio poteſt ratione poteſtatis, vt pote quia in potentiorem facta fuit. vt in tit.C.ne liceat potentio.& ſuperius dixi artic.3.

Solet etiam impugnari ceſsio, ſi titulus donationis vel alius in inſtrumento ceſsionis non ſit deſcriptus.glo.& doct.in l.1.C.ne liceat potentior.& Panor.in c.fi.de alienatio.iudic.

Adhæc impugnari ceſsio poteſt ratione iuris, vt pote quia fideicommiſſarius ceſsit ante reſtitutam hæ-

tutam hæreditatem,quod non poteſt.l.ſi mulier.§.ex aſſe.ff.de iure doti. vbi Iacob. poſt Bal. in l. ſancimus,C.ad Trebel.dixi ſuprà in glo ſexta.

Item ratione fraudis & ſimulationis impugnari poteſt,vt ſi minori pretio ſit vendita.l.ab Anaſtaſio.C.manda.debet tamen haberi ratio expenſarum litis.glo.in l.per diuerſas.ibidem.Barto.in l.1.ff.de impenſ.in reb.dotal.fact.refert Iacob.in d.l.1.C.ne liceat potentior ſuperius etiam de fraude & ſimulatione dixi,maximè in gloſſ.7.quia res litigioſa,vel quæ eſſe debet,non tantum valet, ſicut alia.arg.capitu.cùm Ioannes.de fide inſtru.

Etiam ratione ceſsionarij impugnatur ceſsio.authen.minoris.C.qui dari tutor. poſſunt. Nam tutor non potuit ceſsionem à pupillo accipere:nec pater poteſt acceptare ceſsionē contra filium, nec filius contra patrem, niſi in caſibus, in quibus inter eos obligatio contrahi poteſt. per tex. iuncta glo.in l.ſi pater.§.quæ debitorem.ff.de iure doti.l.omnes.de actio. & obligatio. Iacobi.in d.l.1.(Et ceſsionarius non gaudet priuilegio cedentis,vt dixi ſupra.vnde cedens literas vocatas de committimus,impetrare & eis vti poteſt, tamen ceſsionarius non,vt cenſuit Senatus anno 1537.die martis poſt Quaſi modo) alia poterunt colligi ex ibi not.& in l.penul.& fi. C.mand. & cum his finem faciam, gratias Deo optimo maximo ſemper (vt opus eſt) agens. Amen.

Spes mea Chriſtus.

ANT
1318972